MATTHÆVS
ET
MARCVS
EXPENSI
A R. P. ALOYSIO
NOVARINO.

MATTHÆVS ET MARCVS EXPENSI,

NOTIS MONITISQVE sacris, quà ex LINGVARVM fontibus, quà ex variarum VERSIONVM collatione, quà ex SANCTORVM PATRVM, aliorúmque AVCTORVM obseruationibus, quæ ad mores informandos præcipuè spectant, illustrati;

Adeò, vt melior salubriórque succus, *qui ex sacrosanctis horum Euangelistarum verbis vel leui* Auctoris contactu *fluxit, vel multorum Doctorum labore velut quodam* Torculari *est expressus, hîc omnibus ad omnium vtilitatem & gustum exhibeatur; &, quæcumque nouè dicuntur, aut adducuntur nouè,* vitæ nouitati *suadendæ & exercendæ seruiant.*

Additâ Lectionum varietate *Vulgatæ editioni ad verbum respondente, ex* Sanctorum Patrum *monumentis, varijsque* Interpretibus *non exiguo labore collectâ, & in ordinem redactâ.*

Omnia nunc primùm offert, R. P. D. ALOYSIVS NOVARINVS, Veronensis, Clericus Regul.

LVGDVNI,

Sumpt. hæred. GABR. BOISSAT, & LAVRENTII ANISSON,

M. DC. XLII.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

MATTHÆO IESV CHRISTI EVANGELISTÆ.

TIBI ſiſto quod tuum eſt, & nomini tuo tua verba dico. Munus quodlibet infra iſtuc infra tuam dignitatem eſſet. Tu tibi parti Matthæo Matthæi opus offero; quæ à calamo tuo prodiere ad te redeunt: nimirum opus tibi & in cultum, & in obſequium, lito, quod tu nobis prius & in vtilitatem, & in medelam præbuiſti. Verbis tuis & mea veluti vmbras appoſui, quas ſol tuus, denſam ingenij mei opacitatem feriens, parturiuit; erunt hæ vmbræ exiguitatis meæ indices, non magnitudinis tuæ, ſcribentis affectum prodent, verborum tuorum lumini nil officient. Notas adieci; & monita ſacra, Euangelium tuum verſans, & expendens, dedi in lectoris profectum, & in meum: quicquid hic

[illegible]

MATTHÆO IESV CHRISTI EVANGELISTÆ.

TIBI ſiſto quod tuum eſt, & nomini tuo tua verba dico. Munus quodlibet infra iſtuc infra tuam dignitatem eſſet. Tu tibi parco Matthæo Matthæi opus offero; quæ à calamo tuo prodiere ad te redeunt: nimirum opus tibi & in cultum, & in obſequium, lito, quod tu nobis prius & in vtilitatem, & in medelam præbuiſti. Verbis tuis & mea veluti vmbras appoſui, quas ſol tuus, denſam ingenij mei opacitatem feriens, parturiuit; erunt hæ vmbræ exiguitatis meæ indices, non magnitudinis tuæ, ſcribentis affectum prodent, verborum tuorum lumini nil officient. Notas adieci; & monita ſacra, Euangelium tuum verſans, & expendens, dedi in lectoris profectum, & in meum: quicquid hic

vtile, & aliqua laude dignum, debetur tibi, omnia ex verbis tuis vel nullo, vel exiguo meo labore prosilierunt. Vix verba tua, fidelis IESV CHRISTI Euangelista, diuini amoris igne grauida rudis ingenij mei chalybe tetigi, & statim hæ vtilium monitorum scintillæ, quibus legentis mens accenderetur, emicuerunt. Opus tuum accipe, quod meum ornat, & animat. Quod in te scripsi inscribo tibi, mea verba à tuis non seiunxi, non debui nec à te. Boni laborem meum consule, & si quid hîc peccaui clemens ignosce. Vtinam qui Euangelium tuum volui, Euangelicam mentem per te ebibam, & vitam Euangelicam instituam, vt exemplo tuo rerum periturarum amorem exuens inenodabili vinculo Amori nectar, iungar Christo. Hoc votum, hæc mens dicatissimi tibi serui,

ALOYSII NOVARINI
Clerici Regularis.

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDIS.
PRÆSVLI

IOAN. BAPTISTÆ SFONDRATO, PAPIENSIVM EPISCOPO.

PRÆFIXI, vt vides, huic volumini tuum nomen. Ne damna. Debetur hoc obsequium viris magnis; & cultu ceteris merentur præferri, quos merita super alios efferunt. Miraris ab eo, quem non videris, & qui te non viderit, hoc præstari? Desine. Latiùs se morum tuorum candor porrigit, quàm præsentia corporis; & pleraque mentis oculis obiiciuntur, quæ corporeis oculis non fuere obiecta. Possum te illis verbis alloqui, quibus Iacobum quendam est alloquutus S. Gregorius Nazianz. Meam tibi mentem alienis verbis aperiam: [Auditione quidem ac famâ duntaxat excellentiam tuam cognitam habeo. Tantùm autem eam suspicio atque admiror, quantùm pauci ex iis, qui diuturnam tecum cõsuetudinem habuerunt. Tanto videlicèt omnium sermone probitas tua prædicatur.] Aliena hæc verba à meis non sunt sensibus aliena. Sine me aptare tibi, quæ tam aptè in te quadrant, etiamsi ab illo non aptentur. Potiori tuî parte ante me stetisti. Probè te noui, quia non ignota mihi tua probitas fuit. Fama

eò quoque te defert, quò te nunquam contulisti. Plura in tuî laudem me hîc afferre non suffert modestia, quæ te exornat, ceterarumque virtutum decor & color est. Calamum igitur coërceo, & affectum nudum sisto, quo litterarium hoc munusculum dito atque etiam animo. Non leue putabis, si præter offerentis mentem cum eo ea quoque verba pendas, quæ hîc expenduntur. Nihil ergo exile in hac oblatione habes, nihil vile; nisi quòd à meâ exilitate est. Sed nec istud, si affectum spectes, & verba, quibus mea innituntur; nam sacra, pondus & sanctitatem quandam affricare non sacris (vt ita loquar) possunt. Accipe, magne Præsul, quæ tibi offero; & monumentum esse cense, quo non ego solus, sed omnes nostri Ordinis viri apertè significant, nunquam tuæ in nos beneuolentiæ memoriam apud nos intermorituram; altéque illud nomen in omnium pectore sculptum iri, quo hoc volumen (vt sic loquar) redimîtur, quod has paginas illustrat & exornat. Interim Deum precor, vt iis te donis pergat onerare, quæ hominem majorem homine solent reddere, & degentem in Mundo Mundo ipso grandiorem efficere.

Veronæ Kal. Aprilis 1641.

Illustrissimæ, ac Reuerendissimæ Dominationi tuæ,

Addictissimus seruus D. ALOYSIVS NOVARINVS, *Clericus Regularis.*

LECTORI

LECTORI MEO.

PRÆLO me non semel credidi, & ancipitem iudiciorum aleam iam subiui, exuit calamus frontem, pudorem posuit. Pergo, & in publicum rursus prodeo; communi vtilitati nouo labore litaturus: potuit sola profectus spes omnem verecundiam deuorare. Multa in primo sacrorum electorum volumine spopondi, cur fidem fallam? Non fallo. Matthæum nunc emitto cursim expensum, & notis illustratum, hic si in gustum tuum, & in profectum aduocabit statim alia, quæ iam parata.

Plures in hunc, & in alios sacros Scriptores scripserint, scribantur quotidie; nullius labor me reuocat à labore; nullius scriptio à scriptione deterret, vrget potius, & animat. Major, ditiorque sacrarum litterarum thesaurus est, quàm vt exhauriri multorum calamis, multorum scriptione posit. Nullis limitibus Scripturæ diuitiæ coercentur, nec inquisitionis labor scribentium multitudine finitur: post scriptionem omnem maius est, quod intactum remanet, & illibatum, quàm quod in lucem publicam ad communem vsum profertur. Prouocent ergo aliorum scriptiones, non à scribendo deterreant.

Sed fors post tantam commentariorum copiam aliquis nobis illud occinat: Actum agis. *Non puto; quùm statim appareat, nos aliam ab aliis viam insistere, alio ordine pergere, aliò spectare. Fusè quæ ad litteralem sensum pertinent, tractarunt alij, difficultatum nodos dissoluerunt, omnia explanarunt: Isti ab hoc labore nos liberarunt, huic curæ nos exemerunt: adiri auctores possunt, qui omnibus obuij. Nobis alia mens, alius finis; litteræ sensum supponimus potius quàm exponamus, & explicemus; licet quandoque hoc postremum à nobis præstetur, ad mores informandos omnia flectimus, & vitæ probè instituendæ ferè substernimus. Litteralem sensum ita tangimus, vt tangamus duntaxat, & à contactu vtilia monita velut à silice scintillæ, nascantur. Proba documenta litteræ vt ita dicam inoculamus, vt abiungi difficile possint, ac secerni. Denique hic ea in huius Euangelistæ lucem, lectorisque compendium & vtilitatem præstamus, vt nouus, & ab aliis dissitus noster iste labor censeatur, ac propterea tanquam superfluus non insuper habendus.*

Expendimus verba, verborum ordinem, sententiarum cohærentiam, multarum vocum vim ex suis fontibus explicamus, varia scripturæ loca inter se conferimus, omnia huc ferè spectant, vt mens ad bonum informetur, & benè instituatur. Animus mihi sanè fuit ad virtutem ducere, à vitiis deducere, ad salubria hortari, dehortari à noxys, & vt verbo dicam, vitæ verba ita expendere, vt æternæ vitæ, felicique æternitati, cui nati, præluderem.

Singula verba, singulas sententias non expendo, nec ex omnibus vtile monitum exsculpo, fors id maiori studio, ac solicitudine consequi potuissem, sed nec tentaui quidem, quà vt breuitati consulerem, quà ne coactum aliquid, & aliqua violentia expressum lectori offerre cogeremur; ea ferè damus, quæ sua sponte, & nulla coactione ex verbis ipsis fluxerunt, quæque sub calamo nata, non longè petita videantur: denique cura nobis fuit, ne nimiam curam, atque solicitudinem noster hic labor præseferret. Multa lector desiderabit: sed meminerit, me hic magna non dedisse, atque perfecta, sed rudia, & nascentibus similia, quæque docti lectoris pumicem reposcant, diuite aliorum manu locupletari quærant.

Breuitas hic mihi familiaris; Laciniosos, plenosque commentarios si quis cupiat; prostant, & adiri facile possunt; mens mihi ab omni prolixitate abstinere. Pleraque indicamus potiùs quàm dicamus; omnes diuinæ Scripturæ libros in hunc modum expendere meditor, si in singulis diutiùs immorarer, spes mihi omnis rei absoluendæ præcideretur.

Matthæi verba expendens, Matthæi verba præmittenda duximus, quibus varias lectiones adiecimus ex linguarum fontibus haustas, exque Sanctorum Patrum libris, aliisque interpretibus diligenter collectas. Vtilis hic labor, opinor, erit, & vt à nullo hucusque susceptus sit, suam à docto Lectore inibit gratiam. Vel à nudis versionibus multorum locorum intelligen-

tia

tia pendebit, sacrorum verborum vis, & fæcunditas apparebit, exque variarum lectionum collatione & nexu vtilia monita pullulabunt: vel ex vnius voculæ diuersis aduersisque notionibus ex linguarum fontibus desumptis, & inter se copulatis salutaria documenta ferè suæ sponte fluent; cui rei collectio ista versionum mirificè deseruit.

Nec insolens, ac peregrinus iste arguendi modus censeri debet; vtuntur Sancti Patres; possem in rei probationem exempla plura conuehere. Duo in duabus voculis, aut litteris apponam, vt statim constet & vsitatum hunc modum fuisse, & nihil adeo minimum in sacris litteris esse, quod compendio suo careat, & negligi debeat. Sanctus Ambrosius octon. 10. in Psal. 118. de littera, Iod, quæ omnium minima apud Hebræos est, ita philosophatur: Decima littera apud Hebræos Iod, quæ Latina significatione confessio dicitur, vel certè desolatio. *Habes vnius vocis versiones diuersas; Ex harum diuersarum notionum nexu colligit Sanctus Pater, desolatos, & rebus aduersis pressos citius confiteri; sic enim ille pergit:* Nec discors, ac dissonans videtur interpretatio, siquidem qui desolati sunt citius confitentur. Magis enim secundis rebus animus extolli solet, cum autem vrgetur aduersis, tunc demùm implorat auxilium. *Poterat acutius, & in rem nostram opportunius? Idem Sanctus Pater octon. 5. litteram ה He ita expendit.* Sequitur quinta littera He, quæ Latinè significat est, vel vt alibi inuenimus viuit. Conuenit sibi vtraque interpretatio, qui enim est viuit, & qui viuit est. Denique gentiles non sunt, & ideo non viuunt, sed mortui sunt. *Sic ille, cuius vestigia premere tutò possumus. Nos hic, vt vides, pressimus, & vt idem ab aliis facilè præstaretur, versionum collectione fecimus; vt alia interim commoda, quæ à nostro hoc labore sacræ scripturæ tractatoribus prouenient, omittamus.*

[S. Amb. oct. 10. in Psal. 118.]

[S. Amb. oct. 5. in Psalm. 118.]

In variis versionibus ea tantum verba apposui, in quibus à vulgata nostra discrepant, ea, in quibus conueniunt, consultò suppressi, idque à Lectore probatum iri non ambigo; cum & tempori, ac labori sine vllo incommodo, sed maiori facilitate ita consultum sit.

Versiones, quas ex Patribus citamus, ferè sparsim in eorum operibus exstant, vt non sine magno labore collecta à nobis sint. Græcis etiam auctoribus vtimur, eorumque interpretibus; & vt locupletior hæc versionum collectio esset nostram quoque plerumque adhibuimus, aut ex Græco, vbi nihil additur, aut ex Syriaco, quod exprimitur cum fit.

Hæc nunc in Matthæum præstamus, eadem in alios Euangelistas deinceps præstaturi. In omnium vtilitatem semina hæc iacio, fructum exspecto, eúmque vberem, & copiosum. Salubris solus Euangeliorum contactus, cur non ad salutem lectio sit, & meditatio? Ab aureo ore est: Simulatque tetigit aliquis Euangelium mox composuit suam ipsius mentem, & à rebus mundanis abduxit, idque ex ipso solo aspectu; quid si accesserit diligens lectio? *quid si assidua meditatio, assiduum studium? Euangelicam mentem induat qui Euangelij expendit verba, aut habet expensa: abundè meo labori satisfactum erit, si vel vnus illuc præstiterit, & melior à nostri laboris lectione, sanctiorque abierit.*

[S. Chrysost. conc. 1. de Lazaro.]

Quoad dictionis elegantiam, & venustatem spectat, lectorem moneo, quod & alibi feci, ne speciosa hic quærat, sed vsu necessaria, sententiarum pulchritudini vtilitas præponderauit, quæ ferè certior à calamo, qui fœmina mollitiem nescit, virum præfert. Monentem audi: Te volo vt potius veri consideres sensum, quàm aucuperis lenocinia falerata verborum; *idem à me tibi dictum puta. Abstinemus à lenociniis, salutaria damus; religio nobis fuit sacrosancta Scripturæ verba ornatu nimio, & cultu nimis exquisito polluere; incultus mihi ille cultus visus est, & diuinorum verborum sanctitati minimè conueniens, qui fucatus, flexuosus, & nimis elaboratus: menti hæc scribimus, non auribus: denique quod ex animo prodit, & ad animum dirigitur fuci expers est.*

[S. Petr. Dam. opusc. 47.]

Finio, & magni Saluiani verbis rem obsigno: Superest, vt quicquid pro affectu Dei à nobis dicitur, cum affectu Dei recipiatur. *Hoc si fiat, nec superciliosarum mentium frontem ego timebo, aut morosiora iudicia pertimescam, nec lector sine magna vtilitate ab huius operis lectione abibit, quam ferè vellicandi scabies aut impedit, aut minuit. In Dei gloriam, tuique profectum laboraui, nos sapera sua gratia in sui gloriam Christus elaboret; iunge vota, & preces, vt tandem nos cœlestis patriæ æterna beatitate æternùm fruituros simul iungat. O quando!*

[Salu. lib. 3. ad Eccles. Cathol.]

OPERIS

Operis Approbatio.

Nos hic subscripti iussu admodum *R.P.D. Philippi Mariæ Guadagnij* Præpositi Generalis nostræ Congregationis perlegimus hoc volumen, quo expenduntur Sancti MATTHÆVS & MARCVS Iesu Christi Euangelistæ, à P. D. ALOYSIO NOVARINO eiusdem Congregationis; nihilque in illo repertum à nobis est, quod non probam solidamque doctrinam sapiat, moribusque informandis aptam, vt iurè in publicam vtilitatem edi posse censeamus. VERONÆ 8 Kal. Octobris 1638.

Ita censeo ego D.FRANCISCVS ALDRISIVS Visitator Cler. Regular. & Sacræ Theologiæ Professor.
Ita censeo ego D.DOMINICVS MERLVS C. R. Sacræ Theologiæ Professor.

D. PHILIPPVS MARIA GVADAGNIVS
Congregationis Clericorum Regularium Præpositus Generalis.

HOC opus, quo expenduntur Sancti MATTHÆVS & MARCVS Iesu Christi Euangelistæ, à R. P. D. ALOYSIO NOVARINO nostræ Congregationis Theologo compositum, & iuxta præfixam assertionem Patrum, quibus id commisimus, approbatum, vt typis mandetur (quoad nos spectat) facultatem concedimus. In quorum fidem præsentes litteras manu propriâ subscripsimus, & solito nostro sigillo firmauimus. Romæ Nonis Nouembris 1638.

D. PHILIPPVS MARIA GVADAGNIVS Præpositus Generalis Cler. Regul.

D. Andreas Soltanus Secretarius.

APPROBATIO.

NOS infrascripti Facultatis Parisiensis Doctores, fidem facimus perlegisse R.P.D. ALOYSII NOVARINI Commentarios in MATTHÆVM & MARCVM, nihilque in eis fidei Orthodoxæ contrarium reperisse. Lugduni die 28. Martij 1642.

Fr. CL. COCHET Prior Prædic. Lugdunens.
Fr. M. MICARD Guardian. Conuentus S. Bonauenturæ.

SVMMA PRIVILEGII
REGIS CHRISTIANISSIMI.

LVDOVICI XIII. Galliæ & Nauarræ Regis auctoritate sancitum est, ac parentibus Litteris cautum, ne quis in Regno suo, aliísve locis ditioni suæ subjectis; intra proximos annos decem, à die impressionis primæ inchoandos, ac numerandos, excudat, vendat, excudendum, vendendúmque quouis modo & ratione curet, Librum, qui inscribitur, R. P. ALOYSII NOVARINI, *Commentarij in nouum Testamentum*, præter LAVRENTIVM ANISSON, Bibliopolam Lugdunensem, aut illos, quibus ipsemet concesserit. Prohibitum insuper eadem auctoritate Regia omnibus suis subditis, eundem Librum extra Regni sui limites imprimendum curare, vel quemquam, vbicumque fuerit, ad id agendum impellere, ac instigare, sine consensu dicti LAVRENTII ANISSON. Idque omne sub confiscatione Librorum, aliísque pœnis originali Diplomate contra delinquentes expressis. Datum Lugduni, die 31. Augusti 1642.

De mandato Regis,

Signatum,

FAVVRE.

Desiit prælum 10. Octobris 1642.

SYLLABVS

SYLLABVS AVCTORVM, EX QVIBVS VARIÆ VERSIONES DESVMPTÆ SVNT.

MVLTIS variisque, tùm Græcis, tùm Latinis Auctoribus in hac variarum versionum collectione vsi fuimus: consultum duximus hic eos alphabeticâ serie recensere, ac eorum nomina, quæ in ipso opere, vt breuitati consuleremus, dimidiata dedimus, integra subiicere, ne error aliquis, aut aliqua dubietas Lectorem corripiat, & remoretur; & vt primo aspectu appareat, quanto labore nobis opus istus constiterit, cui Sacrarum litterarum studiosum exemimus; collecta quippè hic in vnum magno suo commodo, nullo labore habet, quæ in tot voluminibus non solum sparsa, sed ferè inobseruata latebant. Hoc si Lector probauerit, & ad sacrarum litterarum intelligentiam, & diuitias conducere censuerit; idem in singulis libris, quos expendemus, & pleniùs, & accuratiùs à nobis fiet.

Interim, si quidpiam vel domi suæ natum, vel suo studio aliundè collectum, quod obuium minimè sit, nobis eruditus Lector offerat, singularis beneficij loco habebimus, & ea, quæ exhibebit, sicut & exibentis nomen, nostro huic variarum lectionum operi inseremus; hac enim de causâ, vt alias omittam, etiam nuperos auctores produco, vt alios ad paria allicerem, & prouocarem. Porrò auctores, quibus hîc vtimur, hi sunt,

Adam. C. ADAMVS Conxen, quis suis in Euangelia commentariis peculiares aliquas versiones offert.

Alb. M. Albertus Magnus in Matthæum.

Al. Alius. Alium voco Erasmum Roterodamum, ne damnati Auctoris nomine has paginas polluerem: eius interpretatio in nouum Testamentum permissa: eâ quandoque nos vtimur.

S. Ambr. Sanctus Ambrosius sparsim in suis operibus.

Arabic. Arabica versio, quam Typographia Medicea nobis exhibuit.

Ar. M. Arias Montanus, qui nouum Testamentum, ad verbum ex Græco transtulit; &, licèt alicubi duriusculè verbis nimis adhærens; sincerè tamen omnia vertit.

Auct. Auctor. Nos quoque aliqua & ex Græco, & ex Syriaco vertimus: sed omnem versionem, sicuti reliqua, docti Lectoris iudicio submittimus.

Auct. op. Imp. Auctor operis imperfecti, qui sub nomine Chrysostomi circumfertur, & eius operibus inseritur: ex commentariiis eius in Matthæum varias aliquas lectiones collegimus eò libentius, quò probabilior censio est, Latinè hunc auctorem scripsisse.

S. August. S. Augustinus sparsim in suis operibus; præsertim in suis sermonibus, & enarrationibus in Psalmos: aliter ac Vulgatus habeat, sacræ Scripturæ loca citat pleraque.

Cæsar. Cæsarius.

Caietan. Caietanus. Edidit in quatuor Euangelistas commentarios, in quibus sæpè versionem ex Græco affert. Placet, quia posuit; displicet quia sæpè vulgatæ præponit, vulgatâ relectâ.

Cerd. Ludouicus de la Cerda in suis aduersariis versiones nobis aliquas obtulit, quas passim dedimus.

Cle. Alex. Clemens Alexandrinus.

S. Chrom. S. Chromatius.

Cod. m. s. Codices manuscripti.

S. Cypr. S. Cyprianus, hic quoque variè in suis operibus multa sacræ Scripturæ loca vertit.

S. Cyr. Ier. S. Cyrillus Ierosolymitanus. Hic in suis Catechesibus lectiones varias exhibet, quas collegimus.

S. Dion. Alex. S. Dionysius Alexandrinus. Exstant huius Patris opera in Bibliothecâ Sanctorum Patrum, ex hoc quoque aliquas versiones prompsimus, sed aliquas tantùm.

S. El. S. Eligius, Nouiomensis Episcopus doctas & pias conscripsit homilias, ex quibus nos aliquas peculiares versiones deprompsimus.

S. Epiph. S. Epiphanius.

Euth. Euthymius. Breues in quatuor Euangelistas Cōmentarios dedit, sed eruditos: variat quandoque in citandis verbis à nostrâ vulgatâ, licèt plerumque varietas ab interprete ipso, vt infra dico, orta sit.

Faust. Pres. Faustus Presbyter.

Ferr. Ferrandus Diaconus, hic quoque aliquando accersitus, sed rarò.

Franc. Luc. Franciscus Lucas Brugensis. Edidit auctor iste luculentos in quatuor Euangelia Commentarios; & passim propriam versionem quà ex Græco, quà ex Syriaco suis operibus inserit.

Goth. Gothica Biblia ex D. Thomâ Tamaio de Vargas Historiographo primario Hispaniarum & Indiarum Regio.

S. Gr. Nys. S. Gregorius Nyssenus.

S. Gaud. S. Gaudentius Brixiensis in suis tractatibus.

S. Gr. Tha. S. Gregorius Thaumaturgus.

S. Hier. S. Hieronymus in suis operibus sparsim.

Hier. Matt. Hieronymus Mattanga Clericus Regularis Linguarum peritiâ ornatus Peculiares aliquas versiones ex Syriaco nobis obtulit; plures deinceps exspectamus, tu alia quoque maiora.

S. Hil. S. Hilarius. Canones in Matthæum edidit doctos, & elegantes, in quibus à vulgata versione plerumque abit, nouam exhibens.

Iac. Tyr. Iacobus Tyrinus in vniuersam Scripturam breues notas edidit, magnoque labore à magno labore Sacrarum Litterarum amatorem exemit; & passim versiones varias recenset, quarum

rum aliquas & nos selegimus.

Ianf. Iansenius. Nobilis hic auctor quandoque à nobis producitur.

Int. S. Chryf. Interpretes S. Chrysostomi. Plerumque versionum diuersitas non a Græcis auctoribus orta est; sed ab eorum interpretibus, quibus liberum fuit ob verbi Græci fœcunditatem diuersè vertere.

Int. Eut. Interpretes Euthymij.

Int. Orig. Interpretes Origenis.

Int. Theop. Interpretes Theophylacti.

Ioan. Benz. Ioannes Benze Doctor Sorbonicus in sacra Euangelia breue Manuale conscripsit, & aliquas versiones habet, quarū nonnullæ a nobis propositæ.

Ioan. Caff. Ioannes Cassianus.

S. Io. Chry. S. Ioannes Chrysostomus.

Ioa. Gagn. Ioannes Gagnæus. Hic quoque auctor, qui in quatuor Euangelia docta edidit commentaria variantes aliquas lectiones, dedit, quarum aliquæ à nobis datæ.

S. Isidor. Hispal. S. Isidorus Hispalensis. Ex huius quoque S. Patris operibus aliquas versiones desumpsimus.

S. Iuft. M. S. Iustinus Martyr.

S. Leo. Sanctus Leo in suis sermonibus. Aliter non tarò Scripturæ verba citat, ac nos in nostrà vulgatà habeamus.

Luc. Epif. Lucifer Episcopus.

S. Mach. Sanctus Macharius.

Mald. Maldonatus. Probæ notæ auctor, qui Sancta quatuor Euangelia doctissimis Commentariis illustrauit; pleraque ex Græco transfert, vt suis locis habes.

M.S. Manuscriptum.

Menoch. Menochius. In vniuersam Scripturam sacram breues edidit hic auctor annotationes, ex quibus nonnullas versiones collegimus, & suis locis inseruimus.

Mult. lib. Multi libri.

Oleas. Hieronymus Oleaster.

S. Opt. Mi. Sanctus Optatus Mileuitanus.

Orig. Origenes. In Matthæum scripsit; &, vt ab eius interprete, sic & ab ipso versiones aliquas hausimus.

S. Pac. Ep. S. Pacianus Episcopus.

Pagn. Pagninus. Peculiarem in totam Scripturam versionem edidit, quam nos sæpè aduocamus.

S. Pasc. Rat. Sanctus Paschasius Ratbertus. Matthæum commentariis illustrauit, in quibus varietas aliqua lectionum reperitur.

S. Paul. S. Paulinus. In elegantissimis epistolis, quas nobis reliquit, sæpe aliter legit, ac vulgata nostra habeat.

Paul. de Pal. Paulus de Palatio. Auctoritate Matthæum enarrauit, & ex Græco quædam transfert, licèt rarissimè, cùm aliò spectet.

S. P. Alex. S. Petrus Alexandrinus.

S. Petr. Chryfol. Sanctus Petrus Chrysologus. In aureis suis sermonibus aliter quandoque, ac nos habeamus, sacræ Scripturæ loca refert.

Phil. Carp. Philo Carpatius.

S. Proc. Sanctus Proculus. Et pauca ingenij sui monumenta ad nos transmisit, & pauca in rem nostram ex illo desumere potuimus; desumpsimus tamen aliqua: exstant eius opera in Bibliotheca Sanctorum Patrum.

S. Prof. Sanctus Prosper. Multus in sacræ Scripturæ auctoritatibus recensendis hic Pater est: in aliquibus variat à Vulgatâ, quæ suis locis inseruimus.

Syr. Syrus. Eâ versione ferè vtimur, quam Guido Fabricius nobis elaborauit.

Tert. Tertullianus. In suis operibus sparsim peculiares versiones habet, vt nos hic suo loco notamus.

S. Theop. Sanctus Theophilus Patriarcha Antiochenus.

Theoph. Theophylactus. Græcus Auctor: in quatuor Euangelia doctè scripsit, & variat plerumque in Scripturæ citatione; licèt ferè varietas non tam ab ipso, quàm ab eius interprete fit.

Tigurin. Tigurina Biblia. Ex hac varias versiones adducimus, quia id & ab aliis passim fieri vidimus, & hoc titulo citari.

S. Val. Sanctus Valerianus. Ex huius quoque Patris Homiliis aliqua in rem nostram desumpsimus.

Vat. Vatablus. Circumfertur huius auctoris Translatio, quam nobis Theologi Complutenses, & Salmanticenses repurgatam obtulerunt.

Vinc. Lir. Vincentius Lirinensis. Hôc quoque vsi fuimus; sed pauca suppeditauit.

Zeno. Sanctus Zeno. In doctis, & elegantissimis huius Patris sermonibus pleraque exstant, quibus variarum versionum opus locupletauimus.

INDEX

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ,

Quæ in hoc opere explicantur, illustrantur, expenduntur.

Productus numerus est marginalis.

VETVS TESTAMENTVM.

Index Locorum

Ex

Ex Zacharia.

NOVVM TESTAMENTVM.

Ex Matthæo præter ea, quæ in suis sedibus.

Ex Marco.

Ex Luca.

Ex Ioanne.

Ex Actibus Apostolorum.

Index Locorum Sacræ Scripturæ.

INDEX

INDEX GRÆCARVM VOCVM, QVARVM VIS, AC PROPRIETAS IN HOC OPERE

explicatur, & expenditur.

Productus numerus est marginalis.

Ζητεῖν

MATTHÆVS EXPENSVS ET NOTIS, MONITISQVE SACRIS ILLVSTRATVS

A R. P.

ALOYSIO NOVARINO VERONENSI CLERICO REGVLARI.

Vulgata Editio.

Sanctum IESV CHRISTI Euangelium secundùm Matthæum.

Lectionum Varietas.

Arab. Euangelium IESV CHRISTI *quemadmodum scripsit Matthæus vnus ex duodecim Discipulis eius.*

CAPVT PRIMVM.

Vers. 1.

LIBER generationis IESV CHRISTI filij Dauid, filij Abraham.

Vers. 2.

Abraham genuit Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius.

Vers. 3.

Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar. Phares autem genuit Hesron. Hesron autem genuit Aram.

Vers. 4.

Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon.

Vers. 5.

Salmon autem genuit Booz de Rahab. Booz autem genuit Obed ex Ruth. Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid Regem.

Vers. 6.

Dauid autem Rex genuit Salomonem ex eâ, quæ fuit Vriæ.

Vers. 7.

Salomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abiam. Abias autem genuit Asa.

Vers. 8.

Asa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam.

Generationis. *Tert. Genitura. Fr. Luc. Progenies.*

Isaac. a. *Syr. Isaac.*
Iacob. a. *Syr. Iacob.*

De Thamar. *S. Ambr. Ex Thamar. Pagn. è Thamar.*

De Rahab. *Fr. Luc. ex Rahab. Al. è Rahab. Pagn. De Rahab.*
Ex Ruth. *Al. è Ruth.*

Ex eâ q. f. V. *Syr. Ex vxore Vriæ. Al. Ex eâ, quæ fuerat vxor Vriæ. Fr. Luc. Ex eâ, quæ Vriæ.*

Vulgata Editio.

Verf. 9.

Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achaz. Achaz autem genuit Ezechiam.

Verf. 10.

Ezechias autem genuit Manaſſen. Manaſſes autem genuit Amon. Amon autem genuit Ioſiam.

Verf. 11.

Ioſias autem genuit Iechoniam, & fratres eius in tranſmigratione Babylonis.

Verf. 12.

Et, poſt tranſmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem genuit Zorobabel.

Verf. 13.

Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor.

Verf. 14.

Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achim. Achim autem genuit Eliud.

Verf. 15.

Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Mathan. Mathan autem genuit Iacob.

Verf. 16.

Iacob autem genuit Ioſeph virum MARIÆ, de qua natus eſt IESVS, qui vocatur Chriſtus.

Verf. 17.

Omnes itaque generationes ab Abraham vſque ad Dauid, generationes quatuordecim: & à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim: & à tranſmigratione Babylonis vſque ad Chriſtum, generationes quatuordecim.

Verf. 18.

Chriſti autem generatio ſic erat. Cùm eſſet deſponſata Mater eius Maria Ioſeph, antequam conuenirent, inuenta eſt in vtero habens, de Spiritu Sancto.

Verf. 19.

Ioſeph autem vir eius cùm eſſet iuſtus, & nollet eam traducere; voluit occultè dimittere eam.

Lectionum Varietas.

In tranſ. Ba. *Caiet. In exilio Babylonico Pagn. In tranſmigratione Babel.*

Poſt t. B. *Syr. Poſt exilium Babylonicum. Ioan. Bene. Sub tranſmigrationem Babylonis. Pagn. Poſt tranſmigrationem.*

Genuit. *Tert. Generauit.*
Virum. *Arab. ſponſum. Al. maritum.*
De qua. *Tert. Ex qua.*
Natus eſt. *Tert. Naſcitur. Pagn. Genitus eſt.*
Vocatur. *Tert. Dicitur. Ar. M. Dictus. Fr. Luc. Ille, qui dicitur.*

Babylonis. *Pagn. Babel.*

Chriſti autem. *Ar. M. At Ieſu Chriſti. Pagn. Ieſu verò Chriſti.*
Generatio. *Al. Natiuitas.*
Cùm eſſet d. *Ar. M. Deſponſatâ enim Matre eius Mariâ.*
Antequam con. *Syr. Priuſquam ſocietatem inirent. Arab. Antequam ſe ſe cognoſcerent. Al. Priuſquam congreſſi fuiſſent. Ar. M. Ante concipere ipſos. Fr. Luc. Antequam conueniſſent.*
Inuenta eſt. *Pagn. Reperta eſt. Auct. Deprehenſa eſt.*
In vtero habens. *Arab. Grauida.*
De Spiritu Sancto. *Syr. de Spiritu ſanctitatis. S. Ambr. ex Spiritu Sancto.*

Vir. *Syr. Maritus. Arab. ſponſus.*
Cùm eſſet iuſtus. *Ar. M. iuſtus exiſtens. Al. Quoniam erat iuſtus.*
Traducere. *Arab. Diuulgare. Ar. M. Exemplum facere. Al. infamare. Pagn. Vituperare. Auct. Oſtentui habere, ſeu in exemplum vertere.*
Dimittere. *Syr. Derelinquere. Al. Ab eâ diuertere. Vat. Repudiare.*

Verſ. 20.

Vulgata Editio.

Lectionum Varietas.

Verſ. 20.

Hæc autem eo cogitante, ecce Angelus Domini apparuit in ſomnis ei, dicens: Ioſeph fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in eâ natum eſt, de Spiritu Sancto eſt.

Hæc autem e. c. *Syr. Cùm autem hac illi veniſſent in mentem. Al. Hac autem cùm is in animo verſaret. Arab. Dum autem cogitaret hoc. Menoch. Cùm hac cogitaret. Auth. Animo volutante*, ſeu, *animo concipiente.*
Ecce. A. *S.Cypr. Gabriel Angelus.*
Apparuit. *Al. Viſus eſt. Auct. Illuxit.*
In ſomnis. *Ar. M. Per ſomnium. Syr. in ſomno.*
Noli timere. *S. Cypr. Ne timueris. S. Aug. Ne metueris. Arab. Ne timeas. Vat. Ne metuas.*
Accipere. *S.Cypr. Aſſumere. Al. Adiungere tibi. Auth. Suſcipere. Mariam S. Epiph. omittit.*
Coniugem. *Arab. Sponſam. Al. Vxorem.*
Natum eſt. *Syr. Genitum eſt. S.Cypr. Natum fuerit. S. Epiph. Eſt. Auth. Conceptum eſt.*
De Spiritu S. e. *S. Epiph. de Spiritu Sancto natum eſt. Orig. ex Spiritu Sancto eſt.*

Verſ. 21.

Pariet autem Filium: & vocabis nomen eius IESVM: ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.

Ipſe. *S.Cypr. Hic. Syr. Quippe qui.*
Saluum faciet. *Ar. M. Saluabit. Fr. Lu. Liberabit. Syr. Seruaturus ſit. Auct. ex Syr. Viuificabit.*

Verſ. 22.

Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam dicentem.

Adimpleretur. *Al. perficeretur. Pagn. Impleretur Fr. Lu. Vt praeſtaretur. Auct. Compleretur.*
Dictum eſt. *Pagn. Dictum fuerat.*
Dicentem. *Fr. Lu. Dicente.*

Verſ. 23.

Ecce virgo in vtero habebit, & pariet Filium: & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod eſt interpretatum nobiſcum Deus.

In vt. hab. *Syr. Vterum feret. S. Leo. Accipiet in vtero. Al. Erit pragnans. Arab. concipiet. Fr. Luc. Vterum geret.*
Et vocabunt. *S.Cypr. Et vocabitis. Tert. vocabitur.*
Eſt interpr. *Tert. Interpretatur. Syr. Exponitur. Fr. Luc. Eſt traductum.*
Nobiſcum Deus. *Syr. Nobiſcum Deus noſter.*

Verſ. 24.

Exurgens autem Ioſeph à ſomno, fecit ſicut præcepit ei Angelus Domini, & accepit coniugem ſuam.

Exurgens. *Syr. Cùm ſurrexiſſet. Ar. M. Excitatus. Arab. ſurrexit. Auct. Experrectus vel Expergefactus.*
Præcepit. *Pag. Mandauit. Vat. Iniunxerat. Fr. Luc. Praeceperat.*
Accepit. *Pagn. Aſſumpſit. Fr. Lu. Libens admiſit. Vat. Adiunxit.*
Coniugem ſuam. *Vat. Sibi vxorem.*

Verſ. 25.

Et non cognoſcebat eam, donec peperit Filium ſuum primogenitum: & vocauit nomen eius IESVM.

Cognoſcebat. *S. Ambr. Cognouit.*
Filium. ſu. *Fr. Luc. Filium illum ſuum.*
Primogenitum. *Fr. Luc. Illum primogenitum.*
Et vo. n. e. I. *Fr. Luc. Quem vocauit* IESVM *nomine.*

CAPVT PRIMVM

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium ſecundùm Matthaum.

PRIMVS omnium ſcripſit Euangelium Matthæus, ſicut & primo loco ponitur. Sed cur prior edidit? Quia ita cæteris Apoſtolis placuit, qui id muneris ipſi impoſuerunt. Sed cur primò? Vt, ad 1.

exemplum aliorum, vitæ verba priùs annuntiaret, qui exemplo, & ipsâ publicani professione, ac nomine alios læsetat. Nempè docemur, præire in bono aliis debere, qui in malo præiuerat, & statim bonis operibus prauæ vitæ maculas eluendas. Prius rectè scribit, qui non rectè egerat; vt diuinarum rerum scriptione, & narratione præteritæ vitæ sordes ablueret. Matthæum in bono imitetur, qui imitatus in malo est.

Matthæus primus scripsit, vt fideles in Palæstina, graui à Iudæis persecutione pressi doctrinæ solatio, ac munimine non carerent; nimirum inter huius mundi calamitates, ac pressuras nullum solamen maius, quàm cœlestium rerum notitiâ animum pascere, & Christi vitam, mortémque cogitare: quod Euangelij huius auxilio fideles in persecutione illâ præstitisse par est credere.

Qui ad telonium pecunias collecturus sedebat, nunc diuinorum verborum thesauros omnibus effundit, vt suo exemplo peccatores ad pœnitentiam inuitaret, doceretque veras diuitias tunc possideri, cùm falsæ contemnuntur.

Peccauit Matthæus, sed ad Deum suum rediens peccatoribus didicit consulere, *quem si rectè inspicimus*, verba sunt sancti Paschasij, *per totum textum Euangelij curam peccatorum specialiùs gerit, vnde & mores instituit, atque fontem veræ conuersionis patenter vbique ostendit*: nimirum, qui peccauit peccatoribus promptiùs debet ignoscere, & cautiùs consulere solicitiúsque.

*2. Isai. 1. v. 1. Ierem. 1. v. 1. Bar. 1. v. 1.

Vel à libri titulo vtile monitum habes: breuis inscriptio, sed magno compendio non caret. Nullam generis, nullam auorum mentionem fieri audis. Non ita illi qui sub lege veteri fuere: hinc illud: *Visio Isaiæ filij Amos.* & : *Verba Ieremiæ filij Helciæ.* & : *Hæc verba libri, quæ scripsit Baruch filius Neriæ, filij Maasiæ.* Parentum suorum plures scriptores veteris Testamenti meminere: sub nouo ferè obliuiscuntur: nudum nomen ad firmitatem apponunt, nihil præterea. Audis: Euangelium secundùm Matthæum, secundùm Marcum, secundùm Lucam, secundùm Ioannem. Quid? Quod ne ipsi Euangelistæ suum nomen præfixerunt, præfixit Ecclesia; vt aliqui putarunt. Nempè docere voluerunt, Euangelici spiritus esse, suorum obliuisci, patris domum non re tantùm, sed & affectu relinquere. Verus Christi seruus parentum memoriam oblitterat, amorem in Deum transfert: scilicet Dei filius meritò audit, qui terrenum non cogitat patrem.

Ad Matthæi doctrinam nos inuitabat Sanctus Paschasius, cuius hæc sunt verba: *Mecum, si placet, hunc publicanum adeant, mecum fluenta illius bibant; quoniam melius est huius mysticam sectari doctrinam, licèt stilo reseratam hiulco, quàm si per Elysios campos flores colligerent, & fonte Tantali fluctus indesinenter aureos lambendo potarent.* Quod occini illis potest, qui, sanctorũ Euangelistarũ verbis neglectis, totos se poëtarum fabellis sacrant.

Æthiopes præcipuè erudiuit Matthæus, *vt, qui erant prius*, verba sunt sancti Paschasij, *fuligine peccati pice pressius denigrati, formarentur ipsius exemplo ad gratiam.* Mulier Æthiopis imaginem spectans nigrum colorem partui affricat; contrà hîc factum; nigri non corpore tantùm, sed, quod grauius, mente, albis candidisque moribus redduntur, dum Matthæi imaginem, Matthæi mores, sanctitatémque spectant; & dum spectant imitantur.

3. Euangelij quoque nomen suo fructu non destituitur: *bonum faustúmque nuntium* significat: & rectè liber, qui Christum, hominúmque salutem, vitámque beatam, & loquitur, & ostendit, Euangelium, & bonum nuntium dicitur: ac si illud tantùm felix nuntium censeri debeat, quod salutem continet, & Saluatorem. Nomen istud alia fausta, & felicia terrenis hominibus licèt mereri videantur, non merentur. Bonum nuntium erat amantis animæ, cùm diceret: *Nuntietis ei* (dilecto) *quia amore langueo.* Iucundius, magisque faustum est, quod nobis hic nuntiatur; nempè, Amorem ipsum amore languentem ad hominem venisse, vt culpæ sanaret languores. Nulla felix nuntiatio, quæ ab amore non est, Iesum non sapit, Iesum non sonat, non salutem.

Cant. 5. 8.

Nuntiatio hæc bona dicitur, tanquam sola sit bona, quippè quæ sola nuntiet bona, felicitatem scilicet veram continentia: alia, ab hac aliena, bona feliciáque non sunt, licèt putentur.

4. Euangelium Hebraicè בשר dicitur à verbo pihel בשר, quod à בשר aliqui deducunt: quæ vox *carnem* significat, vt Dei filij Incarnatio sub Euangelij nomine contineatur. Bonum quippè nuntium fuit, humanam carnem Dei filium hominum amore induisse.

Carnem pro Euangelio missam etiam Plutarchus testatur in Agesilao: *Principes ex phiditiis carnem miserunt pro Euangelio, aliud verò nihil.* Christus carnem in Euangelio induisse refertur; sed cœlestia nobis dona communicauit.

Verbum בשר *bisar*, à quo Euangelij nomen de læto nuntio dicitur (vt ex sacris litteris colligitur) de tristi nuntio videtur semel dici; nam fugiens è prælio, nuntiánsque victos Israëlitas, Phinees, & Ophni occisos, vocatur מבשר *mebaser*. Cur lætus nuntius dicitur, qui tristitia refert? An, quia necem impiorum sacerdotum nuntiauit; quod lætum, faustúmque, quum Dei Ecclesia ab impiis sacerdotibus liberatur?

SECTIO II.

Liber

Liber Generationis Iesu Christi.

5. Cvr generationis liber hic dicitur, quum totius vitæ sit? An Hebræorum morem secutus est, qui à librorum initiis librorum nomina desumunt; vnde Genesis liber dictus est liber generationis Adæ Genes.5.vers.1. (Gen.5.v.1.) Placet, quia multis etiam probæque notæ auctoribus placuit. Sed aliter & fors meliùs, certè vtiliùs solui hic nodus potest. Esse scilicet Hebraismum, quo nomen תולדות, & Græcè γένεσις significat non solùm generationem, sed etiam totum vitæ cursum; quo pacto Noë dictus est *perfectus in generationibus suis*. Gen.9.v.6. (Gen 9.6.) id est in omnibus vitæ suæ partibus. Vt perinde sit, *Liber Generationis Iesu Christi*, ac si diceret *Liber de vitâ Christi*.

Nec ab re vita in sacris litteris generatio dicitur; quia, vt quotidie morimur, sic quotidie nascimur; vnde & solis cursum referre videmur, qui diebus singulis oritur, & occidit. (Eccl.1.4.) *Generatio præterit, & generatio aduenit*, inquit Ecclesiastes: Poterat eandem sententiam sic efferre: moriuntur homines, & alij nascuntur: sed maluit generationis nomine vti, vt humanæ vitæ instabilitatem, & labilitatem aptiùs significaret.

6. Generatio hominum vita vocatur, quia tàm citò finitur, tàm breuis est, vt nasci tantùm homines videantur, non permanere; vnde aduocatus sapiens inquit: (Ibid.) *Generatio præterit, & generatio aduenit; terra autem in æternum stat*. Abitionis meminit tantum, & aduentus; non permanentiæ: quia tàm exigua, tàm breuis est, vt esse, præsertim si æternitatem intueamur, non videatur.

Sed si de iusto loquamur, rectè eius vita perpetua generatio dicitur; quia nouo semper profectui nascitur, semper nouo desiderio pullulat, quotidie clamat cum Prophetâ: (Psal.76.11.) *Et dixi nunc cœpi*. Recens, vegetúsque in Dei obsequio est: ætatis onus non sentit: in ipsâ senectute virtutis deliquia nescit. Nempè virtus in senectute non senescit, sed adolescit. Noë quoque (Gen 6.9.) *perfectus in generationibus suis dictus est*: id est, in omnibus vitæ suæ partibus: quia à perfectione abit, qui in omni ætatis gradu non proficit, vt semper nouus nasci videatur: Arescit, nisi germinet sanctitas; &, nisi nascatur quotidie, tandem perit.

7. Præterea generatio in sacris litteris pro fructibus accipitur: sic Matth.26. (Matth.26.29.) *Non bibam amodo de hoc genimine vitis*: & tamen Luc. 22. (Luc.22.18.) dicitur: *non bibam de generatione vitis*; id est, fructu vitis. Nempè bonorum operum fructibus abundare hominis vita debet, vt iure generatio dicatur.

Aliquando generatio pro gestis, actibúsque vitæ accipitur. Gen.6.9. (Gen.6.9.) *Hæ sunt generationes eius*: & tamen in toto libro Genesis non agitur de propriâ generatione Iacob, sed de gestis eius, & filiorum suorum: vt statim colligeremus hominis generationem hùc tendere; vt gestis, actibúsque optimis in lucem se emissum probet, probet natum: esse quippè non videtur, qui non operatur.

Liber Generationis. Cœli libro comparantur, & implicari vt liber dicuntur; hic liber cœlo pariari potest, liber cœlestis est: *Sicut primus ille homo de terra, terrenus, sicut nouissimus verò iste de cœlo cælestis: ita liber ille generationis Adam, liber terrenus: & iste liber generationis Iesu Christi, liber est cælestis*, inquit Rupertus. Cælestis liber est, cælestem vitam agat, qui legit; terram deserat, respuat terram.

8. Messiæ statim meminit Euangelista: *Liber*, inquit, *generationis Iesu Christi*. Cur tàm cita Christi mentio? Cur non tantisper distulit, donec aliorum patrum generationes præmisisset? Noluit, non debuit. Ad Hebræos scribebat, qui tanto desiderio Messiam expectabant: statim eorum animos erigit tali nuntio: statim eorum infidelitati occurrit: quo nos docet in animarum morbis citò opportuna medicina illis occurrendum. Nemo longas, & nihil profuturas ambages præmittat, cùm statim mederi serpenti morbo possit.

Hebræorum salutem ardenter desiderabat Matthæus: non potuit nominis mentionem differre, à quo solo salus, & vita. Nempè moras nectere vera charitas non potest, cum statim profutura offerre valet.

Præponitur Patrum generationibus Iesu Christi nomen; sed eas etiam claudit: Initio habes: *Liber generationis Iesu Christi*: in fine: *De qua natus est Iesus, qui vocatur Christus*. Non immeritò; nam ipse principium, & finis est; ipse α. & ω. (Apoc.1.) Bonus iste circulus, qui à Christo incipit, in Christo desinit. Maxima operis cuiuslibet laus, cùm Christô ab omni parte clauditur, cùm eius nomen actio præfert, & in Christum, velut in finem, dirigitur.

Filij Dauid, Filij Abraham.

9. Tempore posterius præponitur priori. Dauid ante Abraham nominatur, qui post ipsum natus est. Cur ita factum? An, quia maior honor maiori dignitate deferendus? Rex Dauid fuit; non fuit Abraham: ideo priùs recensetur, qui prior in dignitate, licèt non tempore. Disce honorem, ac reuerentiam Regibus, ac Principibus exhibere. Docuit hoc Euangelista, dum Abrahamo Dauidem prætulit.

Quid, si hoc factum non in regij culminis honorem, sed in pœnitentis Regis priuilegium? Magnus peccator, sed magnus pœnitens, imò & veræ pœnitentiæ exemplar Dauid extitit. Igitur iusto Abrahamo præfertur in Saluatoris genealogiâ, vt ostenderetur, quanti faceret Deus peccatores, qui, lacrymis, ac dolore, mentis maculas eluerunt. Sic enim ostenditur, magis pro peccatoribus, quàm pro iustis humanitatis vestem Dei filium induisse. Honorare pœnitentes Deus solet, quos etiam facit. Itaque, qui peccauit, pœnitentiam agat: non spernit Deus eos, qui post culpam meliorem induunt mentem, & damnant, quæ commisere.

10. An Dauid præfertur Abrahamo, qui Dei mysteria scripsit, & ad posteros transmisit Dauid, quod Abraham non fecit? *Sacramenta* inquit Rupertus, *siue mysteria incarnationis, vel natiuitatis, passionis, resurrectionis, & ascensionis eiusdem Iesu Christi Filij sui prophetico & corde concepit, & ore peperit anima huius beati Dauid, cunctisque venturis post se seculis legenda, vel canenda conscripsit. Hoc Abraham non fecit, licèt propheta fuerit; quippe qui nec litteras habuit: Primus namque Moses longe post illum, scribente digito Dei, litteras accepit. Rectè igitur, licèt Abraham fuerit anterior, quam Dauid, non dixit Euangelista, Iesu Christi filij Abraham, filij Dauid; sed ordinem præposterans, filij Dauid, inquit, filij Abraham*. Vt hinc colligeremus quanti apud Deum meriti scribendi munus sit, si in eo Dei gloriam quæramus, præsentium, ac futurorum vtilitatem, ac profectum. Quàm frustra sunt, qui eximium hoc scriptionis opus inanis gloriæ cœno conspurcant, & laudis humanæ amore polluunt.

Dauidem prætulit Abrahamo; quia, licèt vterque Patriarcha fuerit, vterque Propheta, at Dauid

Rex etiam fuit, fuit psalmorum conditor, & scriptor; vt non mirum, si hoc quoque honore donatus fuerit ab Euangelista; vt vel hinc discas, quanti fieri reges debeant, quanti sacrarum rerum scriptores. Audiendus hîc Rupertus: *Plus est, esse Patriarcham, Regem, Prophetā, atque Psalmistam, quod fuit, vel est Dauid; quam esse tantummodo Patriarcham, & Prophetam, quod fuit, vel est Abraham. Ita per omnia rationabiliter diuinus Euangelista prouidit, vt dicere mallet, filij Dauid, filij Abraham, quàm filij Abraham filij Dauid.* Scilicet merentur plus honoris, qui plures, ac sublimiores titulos circumferunt, quibus honor, cultúsque debetur.

11. Filius Dauid statim dicitur Christus; quia pius, & mansuetus veniebat. Dauid de se ait: *Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius.* Psal. 131. sed quid sequitur? *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam:* Quibus verbis Christi incarnatio significatur. Mansuetudinis meminit, quia Christi Pater futurus, de quo scriptum est: *Rex tuus venit tibi mansuetus.* Matth. 21. Volue omnes scripturæ libros, nusquam reperies, Dauid suæ mansuetudinis meminisse, nisi hîc, vbi super eius sedem Christum sessurum dicitur. Non ab re; vt statim intelligeremus, clementem, ac mansuetum venire, qui mansueti Patris Filius dicitur. Denique mansuetudinis suæ meminit Dauid, quia pietatis, & clementiæ viscera induere debet, qui Christi mansuetudinem cogitat. Hinc illæ ipsius voces: *Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde.*

Psal. 131. 11. — Matth. 21. 5. — Matth. 11. 29.

Abrahæ mentio statim in Christi genealogiâ fit; & quia illi hoc promissum; & quia diem istum videre gestiuit, &, spiritu præuidens, gauisus est Abraham. Hinc illud Christi: *Abraham exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauisus est.* Qui tàm festinus exstitit, vt videret, non debuit præteriri.

Ioan. 8. 56.

Pater Christi Abraham audit, & tanquam præcipuus hîc recensetur. Nempè, qui proprium filium, Deô iubente, Deo mactare paratus erat, inter Christi partes præcipuè adscisci debebat. Discant Parentes nimio amore filios non prosequi, ne à Christo abeant. In vitæ libro sesibi meretur, qui, Dei amore, etiam vnigenitum Filium Deo in sacrificium offerre, non refugit.

SECTIO III.

Abraham genuit Isaac.

12. ABraham fidelis, & iustitiæ exemplar genuit Isaac, qui *risus* interpretatur. Nempè veræ lætitiæ, verique gaudij parens iustus est: fictus impij risus est, ficta lætitia. Vnus Abraham Isaac filium habet; quia solidæ lætitiæ parens solus iustus est. Adam Abel genuit, qui *luctus* interpretatur; quia peccator, & Diuini præcepti transgressor luctum, ac dolorem sibi parturit.

Isaac parentum risus dicitur, licèt iusso eum sacrificare Abraham mœstitiæ, doloris, luctúsque occasio fuisse videatur. Videtur fuisse, sed non fuit. Deo parenti durum quodlibet asperúmque molle est; & triste lætitiæ, risúsque causa. Moribus æmulare Abraham; & quodcunque egeris Isaac erit, lætitiæ, gaudiíque fons, & causa.

Vt vera lætitia sit, eam sibi quisque parturire debet, adeò, vt à nobis quodammodo nascatur, non aliunde sumatur, à rebus scilicet perituris: hæc suppositia & adulterina est, non vera, non legitima. Abraham genuit Isaac, & iustus ex bonæ conscientiæ vtero risum. Aliter, alienus, & nothus censeri debet.

Isaac Christi figura est; quia suorum risus, gaudiúmque futurus nascitur. Hinc Angelus ad Pastores Luc. 2. *Ecce, euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo; quia natus est vobis hodiè Saluator, qui est Christus Dominus.* Nulla vera lætitia, nullus risus, nisi vel in Deo, vel à Deo.

Luc 2. 10.

13. Ismael persequitur Isaac: & mundanorum consuetudo cordis lætitiam inficit: impiorum illecebræ verorum gaudiorum hostes sunt.

Risus Isaac dicitur, & simul etiam eum sibi immolari Deus iubet. Cohærent hæc duo; quia non ex tristitiâ, aut necessitate offerre se, aut sua quisque debet; sed cum lætitia: nam *hilarem datorem diligit Deus.*

Cor. 9. 7.

Iure etiam in hoc Christi figura fuit; quia & Christus immolatus pro nobis est Patri: sed simul Isaac, & risus dici potuit; quia lætitiæ nobis auctor patiendo exstitit; & quia hilaris, gaudénsque ad crucem, ad mortem iuit. Hinc illud in Amoris Cantico: *Egredimini, & videte filiæ Sion Regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua:* scilicet synagoga, quæ eius capiti coronam spineam imposuit. Sed, quo tempore? *In die lætitiæ cordis eius.* Diem lætitiæ cordis sui vocat, quo tàm crudeliter in eum mater sua desæuit.

Cant. 3. 11.

Tantùm, qui eius passionibus communicat, gaudeat, tristitiam omnem ableget. Audi monentem: *Communicantes Christi passionibus gaudete.* Risus suis Christus est, etiam dum patitur, & moritur. Patienti compatere, & morienti commorere: lætitiæ particeps eris, si & passionis.

1. Pet. 4. 13.

Isaac genuit Iacob.

14. CVr nulla Esau mentio, qui Iacob frater exstitit? An, quia impius, & malus? Sed in Christi genealogiâ

genealogiâ etiam adulterarum, & meretricum mentio fit. At prætermissus Esau, imò & Ismael frater Isaac; quia ab illis Christus non descendit. Igitur Inquies: Cur inter filios Iudæ non solus Phares, sed etiam Zaram nominati sunt? & tamen Zaram, cum primogenitus non exstiterit, Christi Pater habendus non erat. Recole vel in vtero contendisse, vt esset, & prior, quàm frater, nasceretur: detulit illi hunc honorem Euangelista; quia promeruisse videtur, dum in vtero, vt Christi Pater fieret, laborauit. Contrà Esau: habitum primogenituræ ius neglexit, vendidit; ideo pater Christi dici non merebatur: merebatur Zaram, qui pro viribus, vt esset, laborauit. Disce: conatum Deus præmio afficit; te ipsâ viduum: contemptum iustâ pœnâ afficit, & contemptorem habitis bonis spoliat. Zaram æmulare, non Esau. Magna si assequi non potes, sectaris tamen.

Gen.25.31.

Iacob autem genuit Iudam, & fratres eius.

15\. A Iudæ fratribus non descendit Christus: cur ergo in eius genealogiâ recensentur, præsertim cum priùs nec Esau, nec Ismaelis meminerit? Non casu id factum, nec sine mysterio. Non genus à Iudæ fratribus traxit Christus, nec tanquam eius parentes nominantur; sed, tanquam regni eius, & Reipublicæ conditores: vnde nec nominatim, vt Iudas, sed generaliter, & quasi Iudæ comites, referuntur. Discat Princeps, & Rex: discant Reipublicæ Christianæ Rectores: licèt ipsi, quando viri Ecclesiastici, & Ecclesiæ Præsules Christum spiritaliter in subditorum mentibus formant, nihil efficere videantur, nec ad spiritualem hanc generationem pertinere; attamen, si rectè Reipublicæ clauum teneant, si iustè imperent, & populos regant, partem in spiritali Christi generatione habituri sunt. Nempè Christi parens esse videtur, qui populos rectè gubernat, & regit.

Præterea hi recensentur, quasi patriarchæ duodecim tribuum, qui de populo Dei non sunt exclusi; *præsertim, cum in eis Apostolorum numerus, & forma signatur, in quorum consortio per fidem coadunata omnes tribus terræ diuinitus consecrantur*, ait sanctus Paschasius. Diceres in illis Christi parentes fuisse Apostolos; nam Christum in eorum animis, quos ad fidem prædicatione vocabant, pariebant. Habes hìc, & quanto honore Apostolorum numerus habeatur, & quàm gratum Deo exerceant officium, qui animas lucrantur; vt inter Christi parentes, horum patriarcharum figurâ, recenseantur.

Iudas autem genuit Phares, & Zaram de Thamar.

16\. PHares, & Zaram in vtero contendebant vter prior nasceretur, quia primogenitus Christi parens futurus erat. Arguunt infantes virorum, & senum torporem, atque desidiam, qui non in vtero, sed in extremo vitæ ad Christi regnum peruenire contendunt. Infantes in vtero Christi parentes fieri contendunt: nos vix tumulo proximi Christum cogitamus, vt sepulchralis multorum pœnitentia sit, & sera nimis conuersio, cadanerosa. Arrige hic aures, qui in senectutem vitæ mutationem differs, vitam mutaturus, cum amissurus.

Sed eadem res aliò, nec alienè flecti potest. Ex duobus illis Iudæ filiis Zaram prior in mundo apparuit, sed exiuit posterior; manum Zaram protulit, cui coccinum alligatum, *vnus ille, qui manum protulit, Iudæus est, qui primus legem accepit*; ait Rupertus; sed purpureum coccinum manui alligatum iam tunc significabat, Iudæorum manum Christi sanguine polluendam. Iure sceptrum tenuit Phares, non tenuit Zaram: indignus regno, indignus sceptro Iudæus est, qui sæuit in Christum, quod Zaram significauit.

17\. Iudas genuit Phares. Vel nuda nomina compendio suo vacua haud sunt. Iudas *confessionem* sonat, Phares *diuisionem*. Nectè, & probum monitum habes. Vera confessio, veràque pœnitentia diuisionem ab iis, quæ peccati occasionem præbuerunt, gignit. Phares Iudæ filius: & ab omnium rerum, quæ scandalo esse possunt, separatio, veræ pœnitentiæ partus est. Iudæ, ac pœnitentis nomen non meretur, qui Phares non parturit, & à prauorum hominum, amicarúmque consuetudine se non separat. Etiam Petrus, lachrymis sua crimina luiturus, domum illam egressus est, in qua mulier illa erat, quæ negationis occasionem præbuerat.

Matth.26.75.

Phares, & Zaram fratres sunt: Phares *diuisionem* significat, Zaram *Oriens* interpretatur. Qui se à noxiis, & rerum periturarum amore separat, magna luce perfunditur, perfundit etiam alios: Oriens sibi est, oriens aliis. Nempè veræ luci nascitur, qui rerum periturarum tenebris denascitur.

De Thamar: Thamar meminit, & Raab, quæ & peccatrices erant, & alienigenæ, *vt ostenderet Christum*, inquit B. Beda hic, *non solum Iudæorum, sed & gentium Saluatorem*.

De Thamar. Thamar *amaritudo* dicitur, quæ Iudæ copulatur; quia confessionis comes dolor, & contritio est. Qui amaritudini, & dolori confitens iungitur, Phares etiam gignet; id est, separationem ab omnibus nocituris, non solùm non abhorrebit, sed etiam quæret, amabitque. Qui profusam separationem odit, verè Iudas non est, nec de Thamar gignitur; hoc est ex peccatorum amaritudine non confitetur.

18\. De Thamar oritur Zaram; qui *oriens* dicitur, quia ex amaritudine (hoc enim nomen Thamar sonat) lumen, & cognitio nascitur; nam vexatio dat intellectum. Etiam fellis amaritudine Tobias oculorum lumen recepit; & ferè densis tenebris inuoluuntur, qui nulla premuntur amaritudine, nullis afficiuntur tribulationibus.

Isai.28.19. Tob.11.13.

Zaram ex materno vtero progressurus, vbi se alterâ manu vinctum coccino sensit, eam retraxit, malle se non nasci significans, quàm purpurâ vinctum progredi; Ac si tacite moneret, fugienda culmina esse, ac purpuram, dignitatésque detrectandas. Infans Zara exhorret purpuram, senes infantiam suam produnt, qui purpuram amant.

Gen.38.

Salomon autem Genuit Booz de Raab.

19\. DE *Raab*. Peccatricum meminit Matthæus; nimirum, qui fuit peccator, peccatorum curam habet, eòque ad pœnitentiam inuitat. *De Raab nimirum sanguine*, ait sanctus Paschasius, *Christus nasci non erubuit; scilicet, vt, qui peccatores venerat quærere in terra, de peccatoribus carnē traheret; quatenus eius vnitis corpore, per fidei sacramentum, iam vltrà peccatores non essent. Quod sacramentum Matthæus bene intelligens, eo quod & ipse de publicano factus fuerat Euangelista, omnes peccatrices commemorando, facinorosos quoque ad pœnitentiam inuitat.* Scilicet qui peccauit prior, prochuiórque ad Peccatorum salutem procurandam esse debet.

Etiam fœminæ peccatrices in Christi genealogia

gia tecésentur, vt noſcamus veram nobilitaté non ex ſtemmate quærendam, ſed à propriis virtutibus, alienáſque culpas, iuſti vitam ſanctitate illuſtrem haud offuſcare. Peccatores, & peccatrices, qui & quæ in Chriſti genealogia numerantur, vmbræ munus exercent, quâ venuſtiores probitatis, ſanctitatíſque colores, pulchrioréſque apparent.

Malarum hic tantùm mulierum mentio, ſanctarum nullius, niſi Mariæ: ſatis iſtuc: Sola Mariæ ſanctitas eluere omnem impuritatem poteſt; ac ſolius Dei Genitricis grata memoria aliarum ſordes abſtergere, fœtores abolere. Vniuerſam peccatorum illuuiem vna Virginis puritas expiare debebat; & idcirco mulieres, quæ ſcelerum quondam labe adſperſæ fuerunt, Chriſti genealogiæ inſertæ ſunt.

20. Ex hoc colligere etiam potes, improbos progenitores filiis non officere, modo virtuti naſcantur, & probitati. Docemur præterea de alienis peccatis nemini erubeſcendum, ſed de propriis.

Quanti apud Deum hoſpitalitas ſit? Mentio in Chriſti genealogiâ etiam Raab mulieris meretricis fit. Hoc priuilegium meruit; quia Iudæorum exploratores recepit hoſpitio.

Raab oſtendit coccinum in feneſtrâ, innuens Chriſti paſſionem ore prædicandam. Ad Chriſtum, Chriſtíque genealogiam aliquo pacto ſpectat, in eâque inſeri meretur, qui licèt alioquin defecerit, & aberrarit; aſſiduè tamen Chriſti paſſionem, quæ per coccinum ſignificatur, euoluit, & cogitat; ſic enim facilè, peccato repudiato, ad bonam frugem redibit.

Booz autem genuit Obed ex Ruth.

21. B*Ooz genuit Obed.* meruit in Chriſti Genealogia inſeri Booz; quia nimirum ſui nominis, ſuique honoris oblitus, Booz ei iunctus eſt, quam Elimelech ducere noluit, cedens iure propinquitatis, familiæ ſuæ augendæ ſtudens, vt habetur Ruth 4.verſ.5. nimirum, qui proprij nominis famam quærit, in hominum memoria perit: viuit ille, qui, ſe neglecto, communem vtilitatem, commodúmque quæſiuit, duxit enim Booz, quod facere noluit Elimelech, ſciens filium naſciturum non ſibi, ſed patri defuncto, fore adſcribendum. Pulchrè, vtilitérque rem verſat Sanctus Petrus Damianus: *Ille vanus, & gloria cupidus proprio nomini poſteritatem familiæ conabatur extendere; Booz autem vir bonus, & iuſtus famam proprij nominis paruipendens, diuina tantummodo legis contentus eſt mandata ſeruare: ſed ecce illius, qui ſuam poſt ſe memoriam anhelabat in poſteritate relinquere, ne nomen quidem agnoſcitur; hic autem non ſolum in Patrum, ſed in Patriarcharum catalogo cum gloria numeratur. Ille poſteritatis famam, cui prouidit, amiſit: iſte paternum nomen, quod præ ſacra legis obſeruatione ſpreuit, accepit. Ille neſcitur parens eſſe ſaltem quorumlibet hominum iſte præpotẽtium pater factus eſt Regum. Ille, dum poſteritatis memoriam concupiſcit, de memoria corruit; iſte, qui propagando ſub ſuo nomine generi non conſuluit, per Dauidicæ ſtirpis traducem totius mundi genuit Saluatorem.* tanti refert in Dei gloriam, aliorúmque vtilitatem ſua referre, nec ſua quærere aut ſe.

SECTIO IV.

Dauid autem Rex genuit Salomonem ex eâ, quæ fuit Vriæ.

22. EOrum, qui hic recenſentur, multi Reges fuerunt, & tamen ſolus Dauid Rex cognominatur: quia ſcilicet primus, & perpetui regni promiſſio illi facta 1.*Paralip.*17.11.*& Pſal.*88 *verſ.*3. *& Pſal.*131.*verſ.*11. Sed dices: Saul primus regnauit: Scio. Sed Rex dici non meretur, qui non Diuina voluntate, ſed intemperanti populi ſtudio electus eſt. Nempè terrena quælibet dignitas nihil eſt: quæ aut ab ambitione, aut ab humanâ tantùm electione naſcitur.

Primus Rex Dauid dicitur, non Saul; quia Saulis Regnum ad Chriſti Regnum non pertinebat: pertinebat Dauidis. Scilicet vmbratilis Regia dignitas eſt, quam Chriſti diadema non ornat, nec animat.

Quid, ſi Rex ſolus dicatur hîc Dauid ob regium pectus, animumque, quo vel inimicis ſuis pepercit, illataſque iniurias altâ obliuione ſepeliuit? Solus Regis nomen meretur, qui Rex ſuper ſe ipſum eſt, nec vlla vindictæ paſſione tangitur, vlciſcendæve iniuriæ affectui non ſubiicitur. Nouit iſtuc & Saul, qui, videns Dauidem illatas iniurias condonaſſe, ſtatim pronunciauit: *Nunc ſcio certiſſimè, quod regnaturus ſis,* 1.Reg.24.21. Nempè, qui inimicis ignoſcit, offenſæ oblitus, dignus regnô, dignus diademate eſt. [1.Reg 24.21.]

23. Honoris laus humilitas eſt; humilis Dauid extitit; ideo, cùm Michol ipſi exprobaret, quod ante Dei arcam ſaltaret, regiâ humilitate reſpondit: *Ero*

humilis

humilis in oculis meis. eius humilitatem honorare Deus voluit, cùm inter tot Reges solus in Christi genealogiâ Rex dicatur; ac si solus Regio sceptro, ac diademate sit dignus, qui coram Deo abiicere se nouit, & humiliter de se sentire. Rex dictus non fuisset, si superbus, & fastosus.

Rex præ aliis Dauid nuncupatur, quia tot aduersitates, tot persequutiones, calumniasque fortissimo pertulit animo, inuictâ mente. Hæc regiæ mentis nota, multa pati, &, cùm benè agas, audire malè, & male haberi.

24. Rex autem audit in Christi genealogiâ, vt intelligeremus, quàm iniuriarum obliuio Christo placeat, qui in mundum venit, carnemque humanam sumpsit, licet tot sceleribus ab hominibus offensus.

Dauid inter alios regiæ dignitatis notâ exornatur; quia non hæreditariâ successione sed propriâ virtute, ac meritis ad regnum euectus est. Ille nempè iurè Rex dici potest, quem virtus, probitasque euexit ad culmen.

Isai 9 7. Dauid solus Rex cognominatur; quia super solium eius sessurus Christus dicitur: sic enim habes: *super solium Dauid, & super regnum eius sedebit.* Iurè ergò solus Dauid Regis nomine indigitatur; quia eius solius solio insidere dicitur Dei filius. Nempè Rex meretur dici, qui non sibi, sed Christo solium parat; nec fastui litat, sed Deo. Sola vera dignitas est, quam Christus sacrat. Rex dici haud debet, qui a solio suo Christum arcet. Audite Reges Audite Principes.

25. Rex etiam Dauid dicitur propter excellentiam sanctitatis suæ; ac si ille solus Regis nomen mereatur, qui omnibus sanctitate antistat. Nempè Regiæ dignitatis insigne insignis sanctitas est.

Ex eà quæ fuit Vriæ. tacetur Bersabeæ nomen; nominari non merebatur, quæ consciá fuit, vt aliqui voluere, necis mariti; nimirum, quæ adulterij culpa fœdatur, facile alieni sanguinis fusu maculari se sinit, fuit Vriæ, quia vxor; sed fuisse non videtur, quia contra illum fuit, & mortis illius quodammodo particeps.

Ex ea quæ fuit Vriæ. Hic non recensetur nomine Bersabea, sed ita circumscribitur; *ex ea quæ fuit Vriæ.* non casu id factum: fors quia *scelus suum diluisse non scribitur*, ait Sanctus Paschasius, *idcirco, propter suam adhuc indeletam culpam, nomen eius recenseri non meruit.* nimirum, qui admissam culpam deleri non curat, meretur, vt nomen eius vbique deleatur.

Ex ea, quæ fuit Vriæ. non veretur adulterij memoriam refricare; sed hoc Regis laudem adeò non inficit, aut extenuat, vt firmet potius, augeatque: nam adulterium iam lachrymis obliteratum fuit, quasi nunquam extitisset. *Dauidis vera pœnitentia*, ait S. Ephræm, *effecit, vt ne vestigium quidem in illo remaneret, quippè quæ ita adulterij cicatricem deleuit, vt etiam à constupratâ Bersabeth Salomonem Regem constitueris*; & Salomon inseri Christi genealogiâ, tanquam legitimus Dauidis filius, potuerit tantum vera pœnitentia potest.

26. Regem præ aliis vocat Sanctus Matthæus Dauidem, sed subiicit, *genuit Salomonem, ex eà, quæ fuit.* Adulterij memoriam refricat; non subticet, quod tantus Rex perpetrauerat. Proba hæc eius nota, qui veritatem amat: adulari nescit. Aulicus titulos titulis accumulat, Principem suum laudat, & celebrat; sed crimina tegit: Matthæus, quæ laudis erant, extulit; sed adulterij crimen silentio non transmisit. Nulli seu calamo, seu linguâ parcit, qui veritati vtrumque sacrauit.

Alios filios habuit Dauid; cur solus Salomon nominatur? quia ex eâ, quæ fuerat Vriæ ortus est; honorare delicti pœnitentiam Deus voluit. *Dauid, qui pœnitentiâ delicta sua correxit, propterea inuentus est ex animi Dei sententia; ac benignè pœnitentiã honorans Deus in vxoris Vriæ progenie collocauit genus Dauidis, eâdemque de causa fecit, vt ex eâ genus Christi duceret*: inquit S. Iustinus. Magnos viros peccare obuium est; sed pœnitentiam agere, ratum, & singulare, vt idcirco Regem, qui diademati pœnitentiam copulauit, tanto honore Deus euexerit, vt ab illo genus ducere voluerit.

Omnes quæ in Christi genealogiâ, vnâ exceptâ Virgine, reprehensione dignæ fuerant; sed Virginis sanctitas tam magna fuit, vt harum vicinitate nequiuerit obscurari, inter malas mulieres boni omnis mater recensetur; vt à nexu colligeremus, Mariam, sexus sui decus, omnem ab eo notam ablaturam.

Ioram autem genuit Oziam.

27. CONstat Iorã non genuisse immediatè Oziam, sed tres alios Reges intercessisse, Ochoziam, Ioas, & Amasiam, qui pater fuit Oziæ. Hi tres excluduntur à Genealogia in odium impij Achab, ex cuius semine nati sunt, comminatus illi fuerat Dominus per Eliam, se omnem posteritatem eius deleturum; quod vsque ad quartam generationem intelligendum erat, quæ in Amasia terminata est.

Excludi hi Reges, etiam suâ culpâ, meruerunt, tanquam impiæ Athaliæ imitatores, Prophetarum sanguinem effundentes; quod si & Manasses idem præstitit, at pœnitentiam egit. Audiendus hic Beatus Rupertus. *Sicut*, inquit, *peccatrices, & alienigenas propter fidem lex Dei assumpsit, & Euangelista hic nominare dignum duxit, ita quosdam domesticos seminis propter impietatem remouit, atque reiecit: Ait enim: Ioram autem genuit Oziam. Tres de medio succidit, videlicet Oziam, Ioas, & Amasiam. Quam ob causam? Nimirum propter impijssimam Athaliam matrem suam, cuius imitati sunt homicidia, occidendo prophetas Domini, sicut illa & mater eius Iezabel in Samaria. Et quidem Manasses quoque multum sanguinem iustum fudit; veruntamen reseruatus est, qui pœnitentiam egit.* Tanti refert malæ mulieris exempla, & mores sequi; tanti post commissa scelera pœnitere.

Alij quoque Reges peccauerunt, qui à Genealogia Christi exclusi non sunt; at in prophetas non sæuierunt; audierunt verbum Dei, & verbi Dei præconibus pepercerunt; quod hi minimè fecerunt, & idcirco succisi sunt; vt videas, quantum Deo displiceat, quempiam in suos Doctores, prophetasque sæuire, & eius verba contemnere. Alij quoque peccauerunt. *Veruntamen*, eiusdem auctoris sunt verba, licet non eodem loco producta, *sub illis prophetare licuit prophetis, quod pertinebat ad huiusmodi genealogiam; quorum vnus dicit: A timore tuo Domine concepimus, & peperimus; spiritum salutis tuæ fecimus super terram: atque idcirco isti soli de memoria præsenti, de libro generationis Iesu Christi repulsi sunt qui verbum audire, vel præcones verbi Dei viuere passi non sunt.* Vt hinc Reges, principes veri, omnesque discant, quanti & Dei verba facienda sint, quámque graue scelus sit diuinorum verborum prædicatores à suo munere impedire.

Iosias genuit Iechoniam in transmigratione Babylonis: & , post transmigrationem Babylonis, Iechonias genuit Salathiel.

28. CVr in Christi genealogia Babylonicæ calamitatis meminit? Continua generationis series texitur, quam nulla calamitas, tribulatio nulla secat. Disce: In mente spiritaliter nascitur Christus, quæ copioso tribulationum imbre perpluitur. Babylonica transmigratio Christi genealogiæ inseritur, ac si afflictio, & tribulatio in corde Christum formaret, & parturiret.

Duræ transmigrationis mentio hic fit; vt statim intelligeremus, illum nasci, qui oppressos erigeret, & à seruitutis iugo liberaret.

Communem populi afflictionem tangit, dum Christi genealogiam texere Euangelista, nullius felicitatis memoriam refricat, sed calamitatis dumtaxat. Nempè faciliùs inter aspera, & dura, quàm inter læta, ac felicia est reperire Christum.

Docemur etiam, maximè iis, qui lugent, nasci Dei filium; & fatuo risu diffluentes indignos Dei aduentu esse.

29. Babylonicæ seruitutis meminit, non meminit Ægyptiacæ; quia Israelitæ captiuitatis Ægyptiacæ obliti erant, vt potè antiquæ: recordabantur Babyloniecæ, quæ recentior erat; & maiori timore huius memoriâ afficiebantur, quàm illius. Nempè vtilis afflictionis recordatio est, & fructum in eius mente parturit, qui eam cogitat. Igitur, quò vicinior tribulatio est, eò maiorem vtilitatem parere debet; multò magis, cum præsens est, & nos ab omni parte obsidet.

Babylonicæ captiuitatis Euangelista meminit; non meminit Ægyptiæ; quia in Ægyptum, non fuerunt ob scelera translati, vt fuerunt in Babylonem, illius captiuitatis mentio fit, cuius causâ extitit culpa; vt nimirum peccatorum recordarentur, diuinamque iram timerent: Pulchrè Chrysostomus: *Cur autem*, inquit, *sicut Babylonicæ captiuitatis meminit, non etiam descensus in Ægyptum? Quia hos non timebant: Babylonios vero audire sine timore non poterant, & illuc quidem non propter peccata abducti fuerant, huc verò ob scelera translati.*

30. Recordatio captiuitatis ad Iudæorum duritiam explicandam facit: ostendit enim Euangelista tàm duræ ceruicis populum Hebræum exstitisse, vt nec tàm durâ captiuitate se correxerit, & resipuerit, sicque Dei in terris aduētus fuerit necessarius. Malè se res habet, cum calamitatibus & pressuris non proficimus, sed peiores euadimus. Solus Deus medicam adhibere tunc manum potest, & ipsemet adueniens mederi tàm graui morbô laborantibus valet.

Iechoniam transmigratione Babylonicâ imminente genuit Iosias. Non caret nomen mysterio, Iechonias *Domini præparatio* dicitur. Nempè tunc rectè quilibet se in occursum Domini præparat, cum lætus calamitatibus occurrit, & ad transmigrandum promptus est.

31. Iosias *salus Domini* interpretatur: &, secundum alios, etiam *incensum* significat, quo oratio signatur. Nectè, &, orationem salutem parere, vel à nudâ nominis interpretatione disce.

Iechonias genuit Salathiel. Octo filios habuit Iechonias, quorum natu secundus fuit Salathiel. Sed cur Ieremiæ 22. vers. 30. sterilis dicitur? Sic enim habes; *Hæc dicit Dominus: scribe virum istum sterilem.* A sterilitate abfuisse videtur, qui octo filiis auctus est. Sterilis tamen in tantâ fœcunditate fuit; quia nemo filiorum eius regnauit, nemo Christi solium, regnumque obtinuit. Nempè quælibet fœcunditas, mera sterilitas est, quæ Christi solio minimè nobilitatur. Ad opera istuc transfer, & vtile monitum habes; scilicet: operum multitudinem parum prodesse, quæ à Christi solio & regno, iudicioque abeunt: sterilis operum fœcunditas est, quæ ad Christi regnum non euehit.

Ier. 22. 30.

SECTIO V.

Iacob autem genuit Ioseph virum Mariæ.

32. IN Christi genealogiâ, & in principio Iacob ponitur, & alius etiam in fine; nomen interpretare bonum monitum habes. *Iacob*, verba sunt sancti Paschasij *supplantator interpretatur: & si supra per Iacob supplantatio vitiorum præmittitur; rursus per hoc vnum, idemque vocabulum in fine commemoratur; vt, vsque ad extremum vitæ contra vitia nos certamen habere necessarium, existimemus, donec appositi ad patres nostros virtutibus in Christo augeamur aeternis. Semper nobis contra vitia pugnandum est, nec prima*

prima victoria torpentes reddere nos debet, vt tandem fœdius vincamur.

Satis hoc ad eius laudem, vt vir sponsus Mariæ dicatur. Probus nexus Mariæ,& Ioseph.Ioseph *accrescens*,interpretatur, Maria *amaritudo. Qui* amaritudinem in vxorem ducit, proficit, & semper crescit: quod monuit etiam Paulus: *Crescamus in illo per omnia, qui est caput Christus*. Etiam filij Israel in Ægypto, seruitute oppressi,creuerunt, ac veluti pullularunt. Ad modum imbris, & decidentis pluuiæ se amaritudo,& afflictio habet, quæ iustos, sicut herbas,dum opprimere videtur, eleuat potiùs,& in sublime erigit.

Ephes. 4.15. Exod. 1.v.7. & 12.

33. Sponsus Mariæ Ioseph, quia semper ipsa in virtute creuit:quod vel sponsi nomine significabatur. Semper de virtute in virtutem profecit: nunquam retro abiit : augmento nupsit, quæ bona bonis cumulauit,& merita meritis.

Aptus Mariæ cultor, qui Iosephi nomen re ipsâ præsefert:in bono semper crescit,nulla decrementa nescit, semper proficit, diminutionem non nouit.

A Iosephi nomine illibatum huius coniugij thorum colligas. Rubeo dormiuit cum Balâ Patris sui Iacobi concubinâ Genes.35.22. quem arguens Pater ait: *Effusus es, sicut aqua, non crescas; quia ascendisti cubile Patris tui, & maculasti stratum eius*.Gen.49.vers.4. Non crescere dicitur,qui Patris cubile maculauit: ergò Ioseph sanctissimus, qui accrescens interpretatur, vel nomine prodit,se Patris æterni cubile minimè maculasse, virgineæ castitatis custodem fuisse,non violatorem.

Gen.49.4.

De qua natus est IESVS.

34. DE *qua natus est* IESVS. In muliere coocipi, ex muliere nasci,sed vir voluit Christus; vt scilicet vtrumque sexum nobilitaret, efferret vtrumque.Omnia sua confert beneficia,qui omnium Dominus est.Pulchrè Sanctus Augustinus: *Cur autem carnem ex vtero fœminæ assumere voluerit: quod vtrumque sexum hoc modo honorandum iudicauerit assumendo formam viri, & nascendo de fœmina*. In omnes dona sua detiuare Deus studet;non vni tantum omnia coocedere, sexum quoque fœmineum extulit, vt nullus illum contemneret, nullus proscinderet.

Omnes itaque generationes ab Abraham vsque ad Dauid.

35. NOn est ab re,tot sanctos, ac iustos Christi generationi præmissos: nempè, vt per eandem sanctitatis lineam ad eum ascendamus, per quam ad nos descendere dignatus est.

Generationum verò summam exprimit Sanctus Matthæus; vt statim intelligeremus in eâ aliquid subesse mysterij. Quadraginta duas generationes, quæ hîc referuntur, quadraginta duabus, quibus filij Israel ex Ægypto ad terram promissionis peruenerunt, respondere affirmant. Nempè iustorum vita gradus quidam, quibus ad Christum pergimus,est.

Inuenta est in vtero habens de Spiritu sancto.

36. GRæcè est εὑρέθη ab εὑρίσκω,quod est,non quærendo,nec cogitando, præter opinionem, atque expectationem aliquid inuenire, vt aliqui notauere: vnde non nimis curiosus rerum, quæ ad sponsam pertinebant, scrutator fuit Ioseph; sed ea in Virgine obseruauit, quæ facilè quiuis alius potetat solo visu comprehendere.

Inuenta est habens de Spiritu sancto. Nondum hoc Angelus dixerat, nondum sciebat Ioseph, cur adeo properat Euangelista dicere, cum postea ab Angelo audituri essemus? *Praeuenit Matthaeus*, inquit Sanctus Paschasius, *exponere, ne lectoris animum suspicio aliqua subiret*. Virginem de Spiritu sancto non cõcepisse,*qua postea dictu angelicus esset purganda*. Nimirum,cum de Virginis puritate agitur, suspicionem anteuertere Virginis cultor debet,ne quis,vel minimum, de Virginis puritate suspicetur, non potuit Angelum expectare Matthæus,ne fors,dum expectat, lector alienè de Virgine suspicaretur.

37. *In vtero habens*. Græca phrasis est, qua vtuntur LXX. Latinè diceremus: *pregnans,grauida,vterum gerens*.Gen.16.vers.11. *Ecce concepisti,& paries Filium*. Pagninus: *Ecce es pragnans, & paries Filium*. LXX. *ecce tu in vtero habes, & paries Filium*. Vides, in vtero habere, LXX. phrasim esse, & significare conceptionem.

Gen.16.11.

De Spiritu sancto. Tribuitur præcipuè Incarnatio Christi Spiritui sancto, non quia communis etiam aliis personis non extitetit;sed,vt significaretur, amoris, & charitatis opus hoc mysterium fuisse.

Scriptum est: *Emitte spiritum tuum, & creabuntur,& renouabis faciem terræ*. Quidni & spiritus in hoc mysterio operatus referatur, in quo & omnia noua, & omnia renouanda? *Nouum enim creauit Dominus: mulier circumdabit virum*. Nouum est à quo mundi totius renouatio pendebat.

Psal.103.30. Ier.31.22.

Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere,voluit occultè dimittere eam.

38. REi nouitate, & mysterij magnitudine stupens Ioseph, cœpit secum cogitare, qui se à virginis præsentiâ subduceret;nam,quum humilis esset, indignum se putabat,qui Virgini Deo grauidæ approximaret. Eodem penè sensu, quo & Petrus dicit Christo: *Exi à me, quia homo peccator sum*;sic & Ioseph eximere se à Virginis præsentiâ præ summâ humilitate cogitabat. Nempè, quò quis sanctior, iustiórve est,eò magis Dei matrem reueretur,& veneratur.

Luc 5.8.

Voluit occultè dimittere eam. cur hoc dubitationis nubilo inuolui Iosephum tamdiù permisit Maria? cur non detexit arcanum? cur non se Deo grauidam Spiritus sancti virtute dixit.An,vt humilitati suæ consuleret, maluit rem celare? quæ in laudem suam maximam resiliebat, quàm se à viri sui suspicione liberare,certa id Deo curæ futurum? præsertim, cùm iam esset experta, rem Elisabethæ cognatæ suæ indicauisse. Habes singulare humilitatis exemplum,quod imiteris; tam nimirum cauta Virgo fuit suas laudes prodere, quàm prompta alia fuisset aliis indicare,quod in se factum.

Hæc autem eo cogitante, Ecce Angelus Domini apparuit in somnis ei.

39. IVstus primùm dicitur, deinde cogitare, quæ facturus erat,refertur. Hæc nempè viri iusti nota est: diligenter antea expendere, & cogitare, quæ aliorum famam tangunt. Non præceps currit, nec temerè iudicium fert,aut damnat,quæ in alio videt; in

in iudicij priùs lance omnia ponderat.

Hæc eo cogitante. Cur non diù pòst, missus à Deo Angelus est? An vt hinc disceremus, statim malis, quæ imminent, occurrere, nec damnabili cunctatione remedium differre?

Meretur ab Angelo doceri, qui, facilè, de incertis non iudicat; sed diù secum deliberat, ne aberret. Indignus Angelorum visitatione, atque consorrio est qui temerè alios iudicat, & innocentum, sinistrè iudicando, lacerat famam, aut inficit.

40. Non mittit Deus Angelum suum antè, qui Iosephum de incarnationis mysterio certiorem redderet: vult Deus suorum iustitiam, & probitatem his, similibusque angustiis probari firmarique.

Solet hîc quæri: quis fuerit iste Angelus, qui Iosepho in somnis apparuit. Communior sentio est, fuisse Gabrielem: quod firmat Sanctus Cyprianus qui lib. 11. contra Iudæos legit: *Gabriel Angelus.* Idem Angelus ad Mariam mittitur, & ad Iosephum, vt vtriusque tùm sanctitas, tùm vnio ex vnius Angeli missione colligeretur.

41. Archangelus Gabriel ob mysterij magnitudinem ad Mariam mittitur; sed idem apparuit Iosepho, vt suspicionem, quæ fors de Mariâ eius animum pupugetat, ab eo auferret. Tanti ponderis res est apud Deum innocentis nomini consulere, vt eundem Archangelum mittat incarnationis ministrum, & vt ab omni alienâ suspicione Virginem eximat. Tanti apud Deum est, innocentem ab iofamiâ vindicare.

Noli timere accipere Mariam coniugem tuam.

Turbatum Ioseph solatur Angelus; nec ab re Mariæ nomen interserit: suaui, dulcique hôc nomine, velut oleo mare æstuans, trepidantem tranquillum reddere voluit, ac sedatum. Sola istius nominis prolatio erigere mentem potest, & animum, magnis curis pressum, recreare.

Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.

42. Luc. 1. 13. Angelus Zachariæ loquens ait: *vxor tua Elisabeth pariet tibi filium.* Hîc Iosephum Angelus alloquens illud, *tibi*, prætermisit; non enim dixit: *pariet tibi filium*; sed absolutè: *pariet filium.* Vt statim nosceremus, Christum non soli Iosepho nasci, sed omnibus hominibus; vnde & sequitur: *& vocabis nomen eius Iesum: ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Præterea non dixit Angelus: *pariet tibi*; quia verus Christi pater non erat Iosephus, sicut Zacharias Ioannis.

Pariet filium. Non casu accidit, quod *tibi* non addiderit: quia nimirum non vni Iosepho nascebatur, sed orbi vniuerso. Præiuit auctor ab aureo ore: *Pariet, inquit, filium: non dixit pariet tibi, sed posuit illud indefinitum, & suspensum: non enim illi sed vniuerso prorsus orbi peperit Christum.* Nescit has angustias, qui ventris angustias subiuit. Omnibus nascitur, qui omnibus moriturus, vt omnibus prosit, ad salutem omnes vocet.

43. *Vocabis nomen eius Iesum.* Hoc, quod hîc Angelus dixit Iosepho, dixit quoque Mariæ Luc. 1. cur duobus idem imponendi nominis onus imponitur? olim aliquando pater nomen filio imponebat, aliquando mater; cur hîc idem nomen eidem filio imponere pater debet, debet mater? An id factum, vt vterque hoc munere honoraretur? An, vt horum coniugum vnitas, animorumque similitudo significaretur? adeò, vt vna, eademque res vtrique præstanda imponatur; cum alter ab altero non posset dissentire, quodque alter præstaret approbaret alter, nec vnquam de re aliqua inter se pugnare possent: quod in aliis coniugibus facilè accidisset.

Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Ex Syriaco nos vertimus: *Ipse enim viuificabit populum suum à peccatis ipsorum.* Nam, qui in peccatis iacet, vitâ functus est, animæque mortem subit: vitam Iesus reddidit, dum à peccatis liberauit.

44. Exod. 32. 7. Cur populum suum vocat, qui à peccatis liberandus erat? Olim alloquens Deus Mosem dicebat: *Vade, descende: peccauit populus tuus, quem eduxisti de terrâ Ægypti*: ac si diceret: Non ampliùs meus meretur dici, quia peccatorum seruituti obnoxius est. *Tuus*, Moses, est; quia eiusdem cum eo naturæ es: cum peccauerit, tuus esse potest; meus non est. At, postquam humanam naturam Deus induit, non ita loquitur Deus: suum vocat populum, qui peccatis eximendus erat. Non mirum, eiusdem nobiscum naturæ Deus factus, peccatorum salutem quærens, (venit enim peccatores saluos facere,) suum etiam populum vocat, qui culpæ iugo premebatur. Suus peccator populus est; quia suum quoque est, à peccatis eum soluere, & liberare. Reiicere peccantes, tanquam non suum populum, antequam humanam naturam sumeret Deus, potuit; sed, postquam homo factus est, vt peccatores redimeret, nullum à populi sui appellatione excludit, modò liberari à peccatis velit.

Non dicit, quod Iesus saluum faciet populum *à persecutoribus suis*, sed *à peccatis*: hæc quippè magis in homines sæuiunt, quàm sæui omnes persecutores: leuis & nulla omnis sæuiria est, si peccatorum sæuitiei comparetur.

45. *Iesus*, dulce, & suaue nomen, omni virtute plenum, deliciis omnibus refertum: de hoc sponsa in Amoris Cantico: *Oleum effusum nomen tuum*; oh suauitatem, atque fragrantiam: sed cur Angelus huius suauitatis, atque fragrantiæ non meminit, nomen istuc interpretans? ait enim: *Vocabis nomen eius Iesum: ipse enim Saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* De peccatorum liberatione tantùm mentio. Sed hoc satis ad eius virtutem, atque fragrantiam explicandam: sicut enim, vbi peccatum, ibi omnis amaritudinis, ibi fœtoris intolerabilis, ibi omnium miseriarum extremum; ita, vbi à peccatis liberatio fit, suauitas, dulcedo, fragrantia, virtus vera est. Omnia bona claudit, cum dixit: *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.*

Exurgens autem Ioseph fecit sicut præcepit ei Angelus.

46. Pro exurgens Græcè est διεγερθεὶς, à verbo διεγείρω, expergefacio, excitatus, experrectus: cohærent hæ notiones: quia veræ obedientiæ exemplar Ioseph statim ac à somno excitatus fuit, surrexit, et citò, quod monuerat Angelus adimpleret; ac si idem fuerit Iosepho expergisci & surgere, atque celeriter Angeli verbis obtemperauit.

Parum est perficere, quod iubetur: verus obediens perficit, sicut iubetur; scilicet eo modo, eo tempore, iis circumstantiis, quibus res imperatur, cum perficit, qui plene obedientiæ [illegible] perfecta obedientia non est, si seruatur tantùm, quod mandatur, non, sicut imperatur, perficitur.

Vulgata

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT II. MATTÆI.

Verſ. 1.

CVM ergo natus eſſet IESVS in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis regis, eece Magi ab Oriente venerunt Ieroſolymam.

Cùm ergo n. e. *Ar. M. At nato* IESV.
In diebus. *Al. Temporibus.*
Ab Oriente. *Ar. M. Ab Orientibus.*
Venerunt. *Pagn. Aduenerunt. Ar. M. Acceſſerunt.*
Ieroſolymam. *Ar. M. In Ieroſolymam.*

Verſ. 2.

Dicentes: Vbi eſt, qui natus eſt Rex Iudæorum? Vidimus enim ſtellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.

Diuites. *Syr. Et inquerunt. Fr. Luc. Quærentes.*
Vbi eſt. *Fr. Luc. Vbi degit.*
Qui. n. e. R. I. *Ar. M. Natus Rex. Vat. Ille natus Rex. Fr. Luc. Ille Rex Iudæorum, qui natus eſt.*
Stellam. e. *Fr. Luc. Illam eius ſtellam.*
In Oriente. *Fr. Luc. In Patria noſtrà.*
Venimus. *Syr. Vt adoremus. Fr. Luc. Ad adorandum.*

Verſ. 3.

Audiens autem Herodes rex, turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo.

Audiens au. *Syr. quæ quum audiſſet. Pagn. Cùm audiſſet. Vat. Auditis autem his.*
Turbatus eſt. *Syr. Perterritus eſt. Auct. Timuit. Perculſus eſt. Commotus eſt.*
Et omnis. *Pagn. Tota.*

Verſ. 4.

Et congregans omnes principes ſacerdotum & ſcribas populi, ſciſcitabatur ab eis vbi Chriſtus naſceretur.

Congregans. *Pagn. Cùm congregaſſet. Arab. Congregauit ſcribas.*
Scribas. *Caiet. Viros doctos.*
Sciſcitabatur. *Caiet. Percontatus eſt. Arab. Sciſcitauit. Auct. Interrogabat eos. Conſulebat eos.*

Verſ. 5.

At illi dixerunt ei: in Bethlehem Iudæ: Sic enim ſcriptum eſt per Prophetam.

At. i. d. *Pagn. Illi autem dixerunt.*
Per Prophetam. *Arab. In Propheta.*

Verſ. 6.

Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Iſraël.

Et tu. *Syr. Tu quòque.*
Terra Iuda. *S. Amb. Domus Iuda. Syr. Iudaica. S. Hilar. Domus effrata.*
Nequaquam m. e. *Tert. Non minima. S. Amb. Non es in paucioribus. Syr. Anguſta. S. Cyp. Non exigua es. Goth. Nunquid paruula es?*
In principibus. *Syr. Inter Reges. S. Hilar. In millibus. Pagn. Inter duces. Ar. M. In ducibus.*
Exiet. *Syr. Prodibit. S. Ambr. Exibit. Al. Mihi proditurus eſt. Caiet. Exiet mihi. Pagn. Egredietur. Auct. Erumpet. emanabit.*
Dux. *Syr. Rex. S. Ambr. Princeps in Iſraël. S. Hilar. omittit. Auct. Imperator. Ductor.*

Verſ. 7.

Tunc Herodes, clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus ſtellæ, quæ apparuit eis.

Regat. *S. Hilar. Reget. Tert. Paſcet. Chryſ. Reget. Al. Gubernaturus eſt. Vat. Recturus eſt. Auct. Curam geret.*
Populum. m. *S. Epiph. Sit Dominator in Iſraël. Auct. Populi mei.*
Diligenter didicit. *Syr. Exquiſiuit. Arab. Certior factus ab illis. Caiet. Cognouit. Al. Perquiſiuit. Auct. Accuratè explorauit. Exactè rimatus eſt.*
Quæ apparuit. *Ar. M. Apparentis. Auct. Quæ illuxit. Menoch. Quo apparuerat.*

Verſ. 8.

Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero: &,

Et mittens illos. *Pagn. Cùm miſiſſet eos.*
Interrogate. *Syr. Exquirite. S. Aug. Requirite. Arab. Inquirite. Ar. M. Explorate. Pagn. Cognoſcite. Auct. Scrutamini.*
Diligenter. *Orig. Cautè.*
De puero. *Syr. Super puerulo. Vat. De puello. Caiet. De puerulo.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
cùm inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum.	Renunciate. *Syr.* addit *Venite.* *S. Amb. Nuntiate.* Veniens. *S. Amb. vt veniam. Syr. Proficiscar. Pagn. Profectus.* Adorem. *Syr. Adoraturus.*
Vers. 9. Qui, cùm audissent regem, abierunt. Et ecce stella, quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer.	Qui c. a. *Ar. M. Illi autem audientes. Syr. Illi autem his à rege auditis.* Abierunt. *Ar. M. Profecti sunt. Auct. Viam inierunt.* Antecedebat. *S. Prosp. Praibat. Arab. Pracedebat.* Vsque dum veniens. *Pagn. Donec progressa. S. Prosp. Donec venit.* Puer. *Caiet. Puerulus.*
Vers. 10. Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno valde.	Videntes a. s. *S. Greg. Nyss. Videntes enim stellam super locum vbi erat puer. Fr. Luc. Cùm autem vidissent stellam.* Gaudio magno. *Ar. M. Gaudium magnum. Vat. Per quam magno.*
Vers. 11. Et intrantes domum inuenerunt puerum cum Maria Matre eius, & procidentes adorauerunt eum: Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.	Intrantes. *Pagn. Ingressi. Ari. M. Venientes.* Domum. *Ari. M. In domum. Caiet. Stabulum, vel: Diuersorium. Fr. Luc. Mansionem. vel Speluncā.* Inuenerunt. *Syr. Contemplati sunt. Franc. Luc. Viderunt.* Procidentes. *Pagnin. Prostrati. Auct. Procumbentes. Arab. Prociderunt.* Et intrantes. *Arab. Et venerunt.* Et apertis thes. *Arab. Et aperuerunt vasa sua. Ar. M. Et aperient. Auct. Pandentes, vel Resignantes.* Obtulerunt. *Auct. Porrexerunt.* Munera. *Syr. Oblationes. Auct. Dona.*
Vers. 12. Et, responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.	Et responso accepto. *Syr. Visus est eis. Arab. Et manifestatum fuit eis. Pagn. Oraculo admoniti. Caiet. Oraculo accepto.* Ne redirent. *Ar. M. Non reflectere. Caiet. Ne reflecterent. Fr. Luc. Non reuerti.* Reuersi sunt. *Ar. M. Recesserunt. Syr. Itaque profecti sunt. Auct. Commigrarunt.* In r. s. *Syr. In locum suum.*
Vers. 13. Qui cùm recessissent, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Ægyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi. Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum, ad perdendum eum.	Qui cùm recessissent. *Syr. Cùm abiissent. Arab. Cùm autem irent. Pagn. digressis autem illis.* Apparuit. *Ar. M. Apparet. Auct. Illuxit.* Surge. *Vat. Cùm surrexeris. Ar. M. Excitatus. Caiet. Experrectus. Orig. Surgens.* Accipe. *Pagn. assume. Auct. oper. imp. Tolle.* Puerum. *Vat. Puellum. Dionys. Alex. Animam pueri. Caiet. Puerulum.* Matrem. e. *S. Epiph. Coniugem tuam.* Fuge. *S. Epiph. Vade.* Futurum est. e. *S. Epiph. Quoniam.* Vt quærat. *S. Epiph. Quærit. Ar. M. Quærere. Auth. Vt indaget, scrutetur.* Puerum. *S. Epiph. Animam pueri.* Ad perdendum. e. *Syr. Vt illum perdat. Fr. Luc. Vt è medio auferat. Auct. Ad necandum, vel: Ad destruendum eum.*
Vers. 14. Qui consurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Ægyptum.	Qui consurgens. *Ar. M. Excitatus. Caiet. Ille verò experrectus. Auct. Expergefactus.* Accepit. *Caiet. Assumpsit.* Secessit. *Arab. Abiit. Syr. Fugâ in Ægyptum contendit. Auct. Migrauit.*
Vers. 15. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis:	Et erat ibi. *Pagn. Fuit illic.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

vt adimpleretur quod dictum est à Domino per prophetam dicentem. Ex Ægypto vocaui Filium meum.

Adimpleretur. *Pagn. Impleretur. Al. Perficeretur.*
Dictum est. *Pagn. Dictum fuerat.*

Vers. 16.

Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, &, mittens, occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius à bimatu, & infra secundum tempus, quod exquisierat à Magis.

Videns quoniam. *Arab. Cùm vidisset. Pagn. Vbi vidit, quòd.*
Illusus esset. *Pagn. Illusus fuisset. Auct. oper. imper. Delusus esset. Aut. Irrisus esset, ludibrio habitus esset.*
Iratus est. *Syr. Vehementer excanduit. Al. Indignatus est vehementer. Auct. Irâ exæstuauit.*
Mittens. *Pagn. Cùm misisset ministros. Al. Missis satellitibus. Vatab. Misso satellitio. Fr. Luc. Cum amandasset.*
A bimatu & i. *S. Greg. Nyss. Qui alterum agebant annum. Caiet. A bimatu & inferiùs. Al. Bimuli aut minores.*
Exquisierat. *Arab. Quo certior factus fuit. Caiet. Exactè cognouerat. Ar. Mon. Perquisiuit. Pagn. Diligenter cognouerat.*

Vers. 17.

Tunc adimpletum est, quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem.

Adimpletum. e. q. d. e. *Pagn. impletum est, quod dictum fuerat.*
Per. I. P. d. *Pag. A. Ieremiâ Prophetâ dicente.*

Vers. 18.

Vox in Ramâ audita est, ploratus, & vlulatus multus, Rachel plorans filios suos & noluit consolari, quia non sunt.

Ploratus. *S. Ambr. Fletus. Pagn. Lamentatio, luctus Caiet. eiulatus.*
Plorans. *S. Hier. Flens.*
Filios suos. *Ar. M. Natos.*
Noluit consolari. *Pagn. Noluit consolationem admittere. Syr. Renuitque vllam accipere consolationem.*
Quia non sunt. *Vat. eò quòd non supersint. Pagn. Propterea quòd non sint.*

Vers. 19.

Defuncto autem Herode, ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Ægypto.

Defuncto. *Ari. M. Desinente.*
Apparuit. *Caiet. Apparet.*

Vers. 20.

Dicens: Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & vade in terram Israël: defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri.

Surge. *Ar. M. Excitatus. Caiet. Experrectus. Vat. Cùm surrexeris.*
Defuncti sunt. *Ar. M. Mortui sunt.*
Qui quær. ani. *Vat. Qui insidiabantur vita.*

Vers. 21.

Qui consurgens, accepit puerum & matrem eius; & venit in terram Israël.

Consurgens. *Pagn. Excitatus autem.*
Accepit. *Caiet. Assumpsit.*
Puerum. *Caiet. Puerulum.*

Vers. 22.

Audiens autem, quòd Archelaus regnaret in Iudæâ pro Herode patre suo, timuit illò ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ.

Audiens. *Fr. Lu. Veriùm, cùm audisset.*
Illò. *Pagn. Illuc.*
Ire. *Syr. Proficisci. Pagn. Abire. Auct. Secedere.*
Admonitus. *Vat. Oraculo autem iussus. Caiet. Sed oraculo admonitus. Syr. Visum est ei.*
In somnis. *Syr. In somnio.*
Secessit. *Syr. Eundum esse. Auct. Abiit.*
Iu partes. *Syr. In regionem.*

Vers. 23.

Et veniens habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth: vt adimpleretur, quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazaræus vocabitur.

Et veniens. *Pagn. Profectus.*
Habitauit. *Ari. M. Commigrauit. Auct. Hospitatus est.*
Per Prophetas. *Arab. In Prophetis.*
Vocabitur. *Pagn. Vocaretur.*

CAPVT II.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Cum ergo natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis.

47. 2.Reg.23 15

AQVAM de cisternâ Bethlehem cupiebat Dauid; sic enim ille ait, 2. Reg.23.15: *O, si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Bethlehem.* Tanti aqua fit, quia in Bethlehem: etiam solius aquæ calix maximè desiderandus, qui nascituri Domini memoriam licet à longè ingerat. Nos nudam aquam non habemus, sed Christum ipsum, qui bonorum omnium fons est. Sitiebat David Bethlehemiticam aquam tu negliges ire ad Christum, qui in Bethlehem nascitur.

Tres viri fortes, vt aquam ex cisterna Bethlehem haurirent, & ad Dauid deferrent, in Philistinotum castra irruperunt. 2. *Reg.* 23.16. Non fractus, non imbecillis esse debet, qui per hostium cuneos ad Christum pergit. Fortes hi tres Reges fuerunt, qui per hostium castra Herodis scilicet & Iudæorum transierunt, vt scilicet ad Christum irent.

Postquam in Bethlehem natus est Christus sancta dicta est. Hinc illud Sancti Hieronymi lib. 1. in cap. 2. Danielis: *Reges venientes in Sanctum bethlehem adorauerunt puerum.* Sancta ciuitas dicta est Ierusalem *Matth.* 27. 53; quia in eâ Dei templum, & Dei cultus; cur non magis Bethlehem, in qua Deus ipse, qui in templo colitur, ac veneratur? Si Sancta ciuitas, multo sanctior eius mater Maria. Sancta debet esse etiam anima, quæ Christum cordis hospitio recepit.

48. In diebus Herodis nasci dicitur Christus: cur non in diebus Augusti Imperatoris, cum à digniori denominatio fieri debeat? Nihil refert, sub quo quis nascatur; refert qualis: & sub impio Rege pius quis nasci potest. Augusti Imperatoris non meminit sed Herodis, vt statim proderetur Iacobi prophetiam esse completam Gen. 49. *Non auferetur sceptrum de Iuda, & Dux de fœmore eius, donec veniat, qui mittendus est; & ipse erit expectatio Gentium.* Iam ablatum erat sceptrum de Iudâ, quia Herodes alienigena erat; vnde statim constat, quod ille nascitur, qui promissus in lege erat. Nempè magis ad ea, quæ vtilitatis, quàm, quæ dignitatis sunt, spectare debemus: quod docet Euangelista, dũ non Augusti Imperatotis meminit, sed Herodis.

Impiorum nox bonorum non obest luci: nascitur sub iniusto Rege iustitiæ sol: fac, vt virtutis natali, vitiorum, aut aduersitatis non officiat nox.

Ecce Magi ab Oriente venerunt Ierosolymam, quærentes & dicentes: vbi est, qui, natus est Rex Iudæorum?

49. ECce Magi. Ista admirationis particula vtitur quoque Euangelista, cum de stella, quæ disparuerat, & videndam se iterum obiecit, loqueretur: *& ecce*, inquit, *stella, quam viderat Magi.* Nimirum, *non minus mirum, nouam in Cœlo stellam apparuisse, quàm principes viros, relictis suis regnis, ad Christum ire.* Inter cœlestia prodigia reponi potest, Reges, culminibus neglectis, Christi paupertatem colere, diligere, venerari.

Ecce Magi: Admirationis particulam non apposuit cùm de pastoribus loqueretur; apposuit, cùm de Magis: cur ita? An, quia humiles, & pauperes Christum quærere, ad Christum ire, non adeò mirum est? Mirum est ire diuites, & terrenis deliciis innatantes.

50. Magnam illud, *Ecce*, emphasim habet ? rem insolitam, & admiratione dignam notat. Verè magnum, & prodigij loco habendum, homines regio honore graues, tam promptè, expeditèque regno relicto, ad Christum pergere.

Insolens omninò est, Reges in suis regnis primos Christi aduentum cognouisse, cum ea, quæ spiritualia sunt, postremi intelligere soleant Reges: sic & Niniuitarum Rex, nouissimus Ionæ aduentum intellexit, eiusque prædicationem *Ion.* 3. *versu.* 6.

Ioan 3. v. 6.

Reges fuerunt, nec dicuntur, sed tantùm Magi quod sapientiæ nomen est: nam Christum quærere veræ sapientiæ nota est, potiùs, quàm terrenæ, inanisque dignitatis.

51. A Prophetâ vocantur Reges: *Reges*, inquit, *Tharsis, & insulæ, munera offerent.* Euangelista Magos vocat tantùm: non abeunt; nam ille verè regnat, qui sapientiæ famulatur; & coire inter se sceptrum, & eruditio debet.

Eunt

Eunt Ierosolymam Magi, vt, vel eorum exemplo, ad Christum vocarentur Sacerdotes, quorũ esse debebat, cæteros ad illum vocare. *Pergunt Dei nutu Ierosolymam, quatenus*, inquit Sanctus Paschasius, *& ipsi Sacerdotes à Magis interrogati, vbi Christus nasceretur, de aduentu eius inexcusabiles essent. Vt, quia socordia premebantur, ne Prophetarum vaticinia intenderent, à gentibus præmoniti, saltem debitum, exemplis incitati, venerationis obsequium credendo impenderent, qui primi ex vaticinio ad adorandum velocius venire debuerant.* Res ad extremum malorum peruenit, cum Sacerdotes aliorum exemplo indigent; &, quod est grauius, dum illud habent, habent neglectui.

52. *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum.* Natiuitatis tempus diuinitus discunt, cur non & locum? An, vt eorum fidei, deuotionisque prodendæ occasio præberetur? An, vt eorum diligentia, & studium in quærendo commendaretur, & amplius mererentur, dum laboriosiùs quærunt? Factum est etiam istuc; vt, ignoratione loci, Ierusalem Magis adeuntibus scribæ, & Sacerdotes interrogarentur; sicque veritatis hostes veritati famularentur, nullumque perfidis relinqueretur suæ perfidiæ velamen.

Vbi est qui natus est. Magna Magorum fides, non quærunt vtrum natus, sed sine dubitatione sciscitantur, vbi sit, qui natus est. Iam disparuerat stella, seque à Magorũ oculis subduxerat; nil tamen imminuta Magorũ fiducia, quæ Deo soli nitebatur, & interno lumini, non credunt se duntaxat stellæ, sed ei potissimum, qui stellam misit. Id si homines præstarent, nec nimis rebus, quæ infra Deum, fiderent, illarum abitione non turbarentur, nec eos timor, & titubatio inuaderet, nec in diuersas partes dubij raperentur. Quid hîc illi, qui non nimium adhærent stellæ, quæ ad Christum ducit, sed terrenis rebus, quæ abducunt à Christo.

53. Fides Magorum Magos duxit. Stella fidem non fecit; sed ducatum exterius præbuit, natiuitatis locum ostendendo, qui nimium stellæ non fidebant, disparente stellâ non turbantur: scilicet qui Deo nititur, eorum, quæ infra Deum, subductione non mouetur. Non turbarent nos abeuntes opes, negata imperia, disparentia culmina, nisi nimium iis adhæremus.

Qui natus est Rex. Aduerte mysterium. *Christus*, inquit B. Ambrosius, *ex Virginis vtero idem & seruus exiuit, & Dominus, seruus ad operandum, Dominus ad imperandum.* Rectus nexus, operis, & imperij, vt cæteri Reges de dignitate sibi nimium non blandirentur, torperent otio. Regis est & operari, & imperare. Bonus ille Rex, cuius opera imperio præeunt.

Rex simul, & seruus nascitur Christus, vt statim Reges discerent, Regiam dignitatem quamdam esse seruitutem, vt à Regiâ dignitate abeat, qui omnium se seruum non exhibet.

54. *Rex Iudæorum.* Non quærunt Magi vbi est qui natus est filius Dei, sed Rex Iudæorum: *oportebat siquidem*, ait Sanctus Chrysostomus, *condescensorio, & humiliore interim sermonis ingressu institui prædicationis exordia, & idcirco ea magis, quæ ad salutem eorum pertinent, prædicantur, vt ad suscipiendum interim regem, beneficio sibi blandiente, concurrant.* Reges in suos benefici, ac liberales, benigni esse debent, ne igitur, Dei nomine audito, absterrerentur Iudæi, Regem Iudæorum Magi quærunt; ne vlla illis superesset sui regis reiiciendi occasio: scilicet, qui alios ad Christum vocant, aliis se se accommodare, ac demittere debent, & omnes salutis vias tentare.

Non dedignantur Magi ab omnibus quærere, *vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* Subducit Deus ab illorum oculis stellam, vt homines per homines erudirentur, discerentque fidei primitiæ Magi, & cæteros fideles docerent; non solùm per cœlestia signa, Deique documenta, sed etiam per externos de terrâ auditus humiliùs, ac securiùs gubernari.

55. *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* quàm prudens Magorum sermo? non dicunt; *vbi est, qui natus est filius Dei?* Sed *Rex Iudæorum.* vt ad suscipiendum suum Regem Iudæos allicerent, nec Dei nomine absterrerentur. Humiliore sermonis ingressu prædicationis exordium instituunt, vt, dum omnibus condescendunt, omnes lucrentur quod imitari debent, qui prædicationis officium exercent.

Quærunt Christum, nec Reges appellantur: quia purpuram, honorisque laruam negligere debet, qui Deum quærit. Dignus Christi cultor vt audias, dignitatis obliuiscere, titulos contemne.

56. Veniunt Ierosolymam Magi: non casu id factum, sed Diuino consilio; vt scilicet horum exemplo Iudæi ad credulitatem extimularentur: habebant legem; sed quia exemplorum maior ferè vis, quàm verborum; ideo etiam Gentilium exemplo populum suum ad pietatem, & veri Messiæ cultum, Deus vocat. Iam conclamatus quis censeri potest, cum bonorum non proficit exemplo: Iudæis per omnia par, qui Magorum pietate, ad suum regem adorandum, non allicitur.

Non primò statim Regem adeunt Magi; sed eos, qui primum occurrerunt, interrogant: *Vbi est qui natus est Rex Iudæorum?* Res tamen statim ad Regem Herodem delata est. Ardentis desiderij signum est, quod statim Magi obuios quosque interrogant: supprimi ac celari deuotionis ardor, si verus est, non potest.

57. Natus Rex Ierosolymis quæritur, sed minimè inuenitur. Non caret hæc res mysterio: In Ierusalem erant diuitiæ, luxus, scribarum arrogantia, sacerdotum auaritia, Herodis impietas: non illic nascitur Christus, nec illic inuenitur. Paupertatis, humilitatis, iustitiæque sectator Christus est: non nascitur, vbi vitia innatant, vbi scelera. Vide, ne hæc omnia cor tuum obsideant; fugiet ab eo Christus, nec spiritaliter nascetur in illo.

Quum Ierusalem peruenissent Magi, Christum inquirunt; quod non legimus alibi fecisse: Ratio est, quia stella hîc disparuerat, & quia hîc maximè, vbi sacerdotes erant, legisque Doctores, putabant Messiæ cognitionem vigere. Nempè Diuinorum mysteriorum ignoratio esse non debet, vbi Sacerdotes degunt.

58. Quæri potest quâ linguâ vsi Magi fuerint, dum Ierosolymis Christum quærerent. Discere antea potuere linguam, quâ Iudæi vtebantur, vel per interpretes, quos secum ducebant loquuti fuère.

Ab oriente veniunt Ierosolymam. Optimus Christi quærendi modus. Oriens terrenæ felicitatis, ac mundanæ gloriæ signum est: ergo Bethlehem pergit Christum adoraturus, qui omnia terrena, ac mundana Christi amore post se relinquit, & post dorsum iacit. Contrà illi, de quibus dicitur: *Viri habentes facies ad orientem, & dorsum ad templum.* Ezech. 8. vers. 16. Ab oriente veniunt Magi; id est, eum quærunt, de quo dicitur: *Vir oriens nomen eius.* Zach. 6. vers. 12. Non occidit, qui hunc orientem sequitur.

Ezech. 8. 16

Zach. 6. 12.

59. Veniunt ab oriente Reges isti Christum adoraturi,

turi, & longum iter celeriter absoluunt, vt non tàm ambulasse, quàm euolasse videantur. De Cyro dictum est, à Deo tanquam auem vocatum: sic enim habet Isaias cap. 46. vers. 11 *Vocans ab oriente auem*. Ob celeritatem, qua mouebatur ad Dei præceptum, auis nomine donat. Etiam isti Reges hoc nomen merentur, ab oriente, vt aues, aduolant, vt Christum inueniant, Christum adorent. Non meretur inuenire, qui longas trahit moras, & testudineo mouetur incessu: inuenit, qui celeriter currit, & velociter volat. Nesciunt tarda molimina, qui Dei spiritu aguntur.

Isa. 46. 11.

. Ab oriente ad Christum pergit, qui conuersionem suam in vitæ finem non reiicit: qui in senectute pœnitentiam se obiturum, citò obiturus, sperat, ab occidente venit, & sæpè occidit priùs, quàm ad Christum perueniat, in salutis se recipiat portum. A Magis disce, ab oriente venire.

60. Nec ab re quærunt Magi: *Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?* Noluerunt tamen, ne Herodem ipsum quærere viderentur, qui Iudæorum Rex erat, sed natus Iudæorum Rex non erat. Cauent insti, dum Deum quærunt, eique obsequium præstare volunt, ne creaturis adhærere videantur. Perfecti hominis vera hæc consignatio est, nec homines, relicto Deo, quærere, nec inquisitionis signum exhibere. Hinc Magi probæ sapientiæ magistri ita clamant: *Vbi est, qui natus est Rex Iudæorum?*

Sed, cur non timent in Herodis regno nouum Regem quærere? Inuidiæ, & odij fomes hæc inquisitio est. Quis sæuissimi Regis iram non timeat, quærens sub eius ditione alium Regem, qui sceptrum ei ablaturus sit? Magi tamen non timent: adhuc non viderant Christum & iam parati erant pro eo mori. Regij hæc pectoris fortitudo, ac strenuitas est. Nihil, neminemvè timere debet, qui pergit ad Christum. Mercedis loco iusti habent pro Christo subire mortem. Timorem omnem exuit, qui Christum ardenter quærit.

61. Timere poterant, poterant erubescere, si sua sponte humanoque consilio viæ se dedissent: sed, quia à Deo per stellam dirigebantur, pudorem, timoremque omnem exuunt. In periculis animus firmatur, vbi Dei ducatum quis sequitur.

Statim ac Ierosolymam ingrediuntur, vbi Christus natus sit Magi sciscitantur. Non audio, de suo hospitio fuisse solicitos: non audio, alia curiosè quæsiuisse. Nempè, qui Christum verè quærit, sui obliuiscitur, corporis curam negligit, nec alia curiosè scire quærit: hac vnâ re tangitur, vt Christum quærat. Magorum prudentiam imitare, qui Christum amas.

SECTIO II.

Vidimus Stellam eius in oriente, & venimus, adorare eum.

62. **V***Idimus stellam eius*. Stella Magis ostenditur, vt illius promissionis recordaremur, quæ facta est Abrahamo: suspice Cœlum; & numera stellas, si potes. *Sic erit semen tuum*. sed ibi multæ Sellæ ob credentium multitudinē ostenduntur; hic vna dumtaxat, nec istue mysterio viduum; sed vt intelligeremus, per vnum Christum omnes esse salutem consequuturos; *quia vnus Christus; propter quem omnia, & per quem omnia; qui multos filios in illam gloriam adducere veniebat*; ait Rupertus.

Mirum illud, & obseruatione dignum: cum stella Christum ostenderet, & stellæ ministerio cœlum conditorem suum quodammodo honoraret; cum in eius natiuitate Angeli natum Deum laudarent, ac venerarentur, nihil periculi honor iste, cultus ipse parturiuit; parturiuit maximum, cum à Magis adorandus esset. Statim turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo, ad necem Christus quæritur: nimirum cælestis gloria tutior; terrena discrimini est exposita. Pulchrè Galfridus; *Nobis*, inquit, *indicat Christus, quod cælestis gloria tutior; nam terrena Gloria periculosa,*

ſu, & planè diſcriminis. Prima adoratio, prima deuotio, quam exhibuêre Chaldæi quot pericula viſa ſit attuliſſe Euangelij ſequentia manifeſtant : ſcilicet periculis grauidus hominum honor eſt, & ferè contra homines cultus eſt, qui eſt ab hominibus; cum cæteri inuidiâ ſtatim corripiantur.

63. Stella Magis apparuit ; non apparuit ſcribis, legiſque doctoribus ; quia nimirum prophetarũ oracula, quibus ad fidem vocabantur, habebant: ſtelleque ſigno, quod à Magis viſum audierãt, nihil profecerunt. Ægrè ad meliora, ſanioraq; traducitur qui diuinarum ſcripturarum ſtudio melior non euadit, impietate omni earum monitis nõ abiurata. Vocari huc poſſunt ſancti Paſchaſij verba: ait enim ad ſtellæ viſæ ſignum ſpectans : *Neque enim debuerat ſignum miraculi, Magis tanquam infidelibus oſtenſum, eiſdem apparere legis Doctoribus, quos Prophetarum eloquia, & Patriarcharum præſagia, atque figurarum ænigmata, velut Domeſticos, non modo ad fidem, verum etiam ad ſcientiam promiſſorum plurimum præſtruebant. Vnde timendum eſt de his, quæ in diuinis litteris habentur, ſi mens malè deuota extiterit, infidelitatis nodo incredula, aut ſubterfugiendi examinis ſubdola, ne vnquam vllis ſignorum prodigiis valeat inuitari.* Doctores legiſque periti, qui aſſiduo legis ſtudio prauos mores non exuunt, ægrè externis ſignis ad ſalutis viam reuocabuntur.

Stella ſignum Magis exhibetur ; vt viſo ſigno ad illud mentem flecterent ; quod dictum Abrahamo, illius ſemen ſicut ſtellas multiplicandum. *Rectè*, inquit Rupertus ; *Rectè non qualecunque ſignum, ſed nouum ſydus cœli dederunt ; videlicet propter eiuſmodi promiſſum, quodammodo dicentes nobis : laudate, & congratulamini ; quia fœdus, quod pepigit Deus cum Abraham, nõ fecit irritum: impleuit quod promiſit: ſuſpice ſtellas ; ſic erit ſemen tuum* qui ſtellam ſuſpicit, ſtella fiat, vt numerum augeat.

64. Magnum ſignum fuit nouam ſtellam terræ proximam apparere, & Magos ad Chriſtum ducere; ſed adhuc maius ſignum fuit, Reges Magos ad Chriſtum venire : *plus cæleſte de Magis, quam de ſtella ſignum eſt*, ait author ab aureo ſermone. Reges, regio faſtu relicto, ſe infantulo Chriſto ſubiicere, ſignum ac miraculum ſingulare eſt. Stellæ ſignum duxit Reges ad Chriſtum ; Regum verò eſt, alios exemplo ſuo ad Deum allicere, & viam docere & fors iſti reges ſtellâ diuinitus productâ ducuntur ad Chriſtum, vt & ipſi, hac te moniti, cæteris prærirent.

Per ſtellam Magi ducuntur ad Chriſtum; nempè; erroris materia ſalutis occaſio fit : per ſtellas ſolent Aſtrologi à ſtellarum Conditore abduci; nunc per ſtellam ducuntur ad ipſum. Per Chriſtum, quæ mortis cauſa antea fuerant, nunc cauſa vitæ fiunt.

65. Rectus nexus ; *vidimus Stellam eius*, & *venimus adorare eum.* Moras non nectunt, non tardant ; nempè, tarda molimina neſcit, qui Dei ſpiritu agitur. Viderunt Stellam, vt plerique cenſent, in die Natiuitatis, & eodem die iter inſtituunt, cum die tertiâ decimâ à natiuitate Chriſtum adorauerint, & dies tredecim in itinere conſumpſerint : ex quo fit, vt eodem die, quo ſtellam in Oriente viderunt, viæ ſe commiſerint. Metuerunt inuenire, quem quærebant, qui, viſo ſigno, ſtatim Chriſtum adoraturi patrium ſolum relinquunt Celer obſequium gratius eſt : mora cuique noxia; cum de animæ ſalute agitur. Videtur ſalutem nolle, qui diù, eam quærere, differt. Hos Reges imitare, vt paria conſequaris dona.

Natô Chriſtô, terris proxima Stella fit, vt indicio eſſet, terram in Cælum eſſe quodammodo vertendam, ac terrenos homines cæleſtem acturos vitam.

66. Cum iaceret in præſepio, Magos per ſtellam aduocat Chriſtus. Paupertati tantus honor habetur: hanc, vel à Regibus honorari volebat.

Venimus. Græcè ἤλθομεν, *Acceſſimus, inſtitimus*; vt inſtantiam, & feſtinationem quandam importet: hinc, ἐρχομένης ἑορτῆς : *inſtante die feſto* Vt igitur quærant Chriſtum, Magi moras omnes amoliuntur ; inſtanter ſe viæ dant, vt aduolaſſe potiùs videantur, quàm aduenisse; nam idem verbum etiam de temporis aduentu dicitur, quod alas habere ob velocitatem perhibetur.

67. *Venimus*, inquiunt, *adorare eum.* Cur munerum non meminerunt ? Poterant, vt rem, vt res erat, referrent, dicere : *Venimus et offerre munera, & eum adorare :* à munerum recenſione abſtinent. Ratio eſſe potuit ; quia id intelligebatur. Perſarum enim mos erat, & omnium ferè orientalium, non ſine muneribus Reges adorare ; vnde, cum dicunt, venimus eum adorare, iam intelligebatur, munera quoque attuliſſe, cum id adoratio ipſa ex illius Gentis, æuique more requireret. Nos plerumque nuda verba exhibemus, nudâ corporis inclinatione adoramus, bonorum operum munera non offerimus.

Munera Magi offerunt, nec munerum mentionem vllam faciunt ; quia ſcilicet iuſtorum eſt ſua non iactare, ſed humiliter ſilentio premere. Hos Reges imitare, qui Chriſto famularis : bona opera, quæ agis, ſilentio inuolue : gratiora erunt, ſi taceas, nec gallinæ more tua decantes, & iactes. Dixerit Iſaias : *Omnes de Sabâ venient, aurum, & thus deferentes & laudem Domino annuntiantes.* cap.60. (Iſai.60 6.) Cecinerit Dauid : *Reges Tharſis & inſulæ munera offerent*, Pſal. 71. (Pſal.71.10.) Ipſi, ſe adoraturos, pronuntiant, munerum memoriam nullam faciunt ; vt tacitè nos docerent : bona opera ab aliis potiùs celebranda, quàm a nobis.

68. Munera afferunt, adoraturi accedunt ; ſed adorationis tantùm meminerunt : vt ſtatim intelligeremus, perfecti notam eſſe, & veri cultoris conſignationem, plura præſtare, quam dicere. Plerique contra agunt ; multa verbis effutiunt, quæ minimè præſtant, promiſſionibus diuites, rebus ipſis inopes.

69. Vident Stellam Magi, quæ natum Iudæorum Regem ſignificabat, &, vt eum inueniant, ſtatim iter arripiunt ; Nullam audierant vocem, hortationem nullam ; ſignum tantùm, vident, & moras rumpunt, in viam ſe dant, Regem, quem Stella indicabat, quæſituri. Erubeſcat, qui prophetarum, qui Doctorum voces audit, qui miraculorum clamoribus inuitatur, nec tamen Chriſtum quærit. Arguit Magorum ardor, æui noſtri teporem, qui Deum quærere, tot viſis ſignis, tot vocibus auditis, impiè negligimus,

Ad Iudæos diuertunt Magi, factumque eſt, vt Stellæ ducatum amitterent, quæ ſe ab eorum oculis ſubduxit. Nempè, dùm à malis conſilium quæritur, vera amittitur illuminatio, & tamen in re bonâ conſilium quærebant : quid ſi in mala ? Si Chriſtum inquirentibus, dum malos conſulunt, Stella ſe ſubtrahit; quid fiet in illos, qui Chriſtum prauæ vitæ actibus perſequi meditantur ?

Naſcitur Chriſtus, & eius quoque Stella Magis apparet ; vt ſtatim, ad credendum promiſſioni Abrahæ factæ de poſteritate, quæ Stellarum mul-

Gen.22.17. titudini comparatur Gen.22.verſ.17. excitaremur, & in ſpem regni cœleſtis conſequendi, ortu noui regis, erigeremur.

70. Apoc.8.11. Ait Ioannes: *Cecidit de Cœlo Stella magna: nomen Stellæ dicitur abſinthium.* Apoc.cap.8.verſ.11. Merebatur hoc nomen, quæ in aquas decidens, eas in amaritudinem vertit. Non talis hæc Chriſti Stella, quæ mel potius dici poteſt, cum ſuauitatem, ac dulcedinem portendat. Vnde & ipſe per Ioëlem:

Ioël 3.17.18. *Et ſcietis*, inquit; *quia Ego Dominus Deus veſter habitans in Sion monte ſancto meo: & erit Ieruſalem ſancta, & alieni non tranſibunt per eam ampliùs. Et erit in die illâ ſtillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte.* cap.3.verſ.17.& 18. Dulcis, & ſuauis ſuis futurus Ieſus naſcitur; & Stella hæc non abſinthij meretur nomen, ſed mellis; melliflui enim facti ſunt Cœli, cum Cœlorum Rex in terris apparuit.

71. Quæri hîc poteſt: cur Magos per Stellam ad ſe vocarit, qui olim Iudæorum populum per columnam nubis, & ignis direxit? Quantùm Stella à nube diſtat, tantò perfectior eſſe debet, qui ad Deum in lege gratiæ alios ducit.

Sed obſeruandum eſt ex Abulenſi *in cap. 2. Matthæi quæſt.* 13. quòd Iudæi columnæ motum ſequebantur, nec mouebantur, niſi illa moueretur: hîc contra; nam ad motum magorum mouebatur Stella. Vnde hæc diuerſitatis ratio? Quia Iudæi inter ſe diſcordes erant, vt alij vellent progredi, alij ſtare, ideò ad columnæ motum moueri debebant. Magi magis concordes, vnanimeſque erant: quod volebat vnus, volebat alius: non inter ſe repugnabant: cùm igitur mouerentur, mouebatur & ſtella. Perfectiores Iudæis erant, & concordes. Diſce: qui Chriſtum quærit, concordiæ & vnanimitatis amator ſit.

72. Secundò, Iudæi tardè, & difficilè loco mouebantur: opus erat, vt vrgerentur: ideò columnæ motum ſequi tenebantur. Non ita Magi: prompti, alacreſque ad motum erant, libenter Chriſtum inquirebant: Quare ſtellæ motu non vrgebantur, ſed potius ſequebatur eos ſtella; vt colligeremus, quàm expeditus eſſe debeat, qui Chriſtum quærit, & inuenire cupit.

Præterea, Magi increduli non erant, nec timidi, vt mouerent ſe, vel quieſcerent, ſolùm ſpeciali Dei nutu, & mandato; ſed fideles: vnde conuenientius fuit, vt ſtella, ad eorum nutum moueretur: quod in Iudæis non factum, qui incredulitatis vitio laborabant.

73. Columna, quæ Iudæis præibat, vna erat, & noctu ignem, die referebat nubem. Stella, quæ Magos ducit vna eſt, & ſemper eadem, nec diuerſas induit formas. Fors, quales, qui ducuntur, tales ſortiuntur duces. Iudæi varij, mutabiles, columnam habent in Ducem, quæ, ſuæ formæ varietate, eorum inſtabilitatem indicaret. Magi, qui pergunt ad Chriſtum, non mutantem habuerunt mentem, ſed firmam, & ſemper eandem; idcirco Stellam pro duce habent, quæ Stellæ ſemper figuram prætulit. Diſce: magna firmitas in iis requiritur, qui ad Chriſtum tendunt. Demum ex hoc diſcrimine habes, Ductorem, Doctoremque ſe iis conformare, quos ducit, quos docet, & omnibus omnia fieri.

Stellæ in hæc inferiora influunt. Stellam refert, qui ſanctæ vitæ influxu alios ad Chriſtum ducit. In lege igitur gratiæ nuda columna Doctor non ſit, ſed ſtellam referat, ſanctitatis luce in omnes influat.

Audiens autem Herodes Rex turbatus eſt, & omnis Ieroſolyma cum illo.

74. VErbum ταράττομαι à quo ἐταράχθη tumultum, & diſcordiam quandam præſefert. Diſcordiam pugnamque ſecum Herodes, & impius quilibet habet, dum variis affectibûs, ac paſſionibûs agitur, ac mordetur.

Turbationis cauſa innuitur, cum additur, *Rex*; timebat quippè, regnum amittere in noui Regis aduentu. Turbatur Herodes cum alium Regem audit, & ſucceſſorem: timet: cognatus Regibus timor eſt. Rami excelſarum arborum leui etiam aurâ flante mouentur; & ſublimis poteſtas facilè huc, illuc timoris vento fertur. Turbatur, & Rex dicitur: quia, qui terrena regna ambit, nullâ quiete, nullâ tranquillitate frui poteſt.

75. Pſal 118.60. Aliâ mente alius Rex erat, qui dicebat: *Paratus ſum, & non ſum turbatus, vt cuſtodiam mandata tua.* Pſal.118.verſ.60. Turbari neſcit, qui Dei legem paratus eſt cuſtodire. Turbatur Herodes; quia Diuinæ legis tranſgreſſor, imo & legiſlatoris necem meditatur.

Ier.17.16. Etiam Ieremias Propheta dicebat: *Ego non ſum turbatus, te paſtorem ſequens; & diem hominis non deſideraui: tu ſcis.* cap.17.verſ.16. Turbatur autem Herodes; quia eum non ſequitur, ſed perſequitur ad mortem; de quo dicitur: *Ex te exiet Dux, qui regat populum meum Iſraël:* Græcè eſt ποιμανεῖ *paſcet*, ſeu *paſtoris more reget.* Diem quoque hominis deſiderat, terrenæ inhiat felicitati: non potuit non turbari qui, Cœlo natus, terrena regna plus æquo amat, & amittere timet.

Cum Herode turbatur etiam Hieroſolyma, quæ à pace nomen habet. Vbi impius, & malus eſt, qui imperat, nec in pacis regiâ pax regnare poteſt. Hieroſolyma, ciuitas pacis, turbatur; quia turbatur etiam Herodes: ſcriptum enim eſt: *Qualis rector ciuitatis, tales & inhabitantes in eâ.* Eccl.10.2.

76. Cum Herode etiam Ieroſolyma, quæ nomen à pace ſortita eſt turbatur. Nil mirum: varia ſe contaminatione polluerat, omnium generum ſceleribus ſcatebat. Non poterat non turbari, quæ tot peccatis ſordebat.

Turbatur Herodes in ſe ipſo, turbatur & Diabolus in Herode; vterque regni ſui ſucceſſorem timebat. Impij, Dæmonis nutui promptè parent, Dæmoni ſe conformant.

Priùs turbatus Herodes, deinde reliquus populus. Nempè magni faciliùs turbantur. Sed quî tota Ieroſolyma turbatur? Turbati ſunt Principes, quorum celſitudo ab Herodis regno pendebat; timebant, quippè, ne noui Regis aduentu, & Herodes, & ipſi è ſuæ dignitatis gradu deiicerentur. Hiſce turbatis, tota Ieroſolyma turbari dicitur: quia, quod primates ciuitatis agunt agere tota ciuitas dicitur, cum ipſi præcipua ciuitatis pars ſint; & quia primorum exemplum ferè alij ſequuntur.

77. Præterea turbati ſunt aſſentatores, adulatores, qui ad Principis affectus fingunt, & efformant ſuos; gaudium ſimulant, ſi Rex gaudeat; triſtitiam præſeferunt, ſi triſtis eſt Princeps. Magna autem adulatorum multitudo Ieroſolymis erat; ideo turbata tota Ieroſolyma dicitur, quia omnes iſti aſſentatores turbatos ſe fingunt. Non poterat non perire ciuitas, in qua ſedem ſuam adulatio locarat. Non poterat non impius eſſe Rex, quem tot adulatores ambiebant.

Nullus Iudæorum gauiſus perhibetur ob noui Regis natiuitatem; hoc Herodis crudelitati tribuendum:

biendum: si sensisset, aliquem gaudio exiliuisse, cum ipse turbaretur, statim occidendum iussisset.

Rex, scribæ, & tota Ierosolyma ad Christi turbantur infantiam: quid isti facerent, si Christus fultus diuitiis, seruorũ stipatus obsequio apparuisset? Pauper, & infans in præsepio iacet: & timetur? Noluit in regio splendore venire, ne timendi occasionem aliquis haberet: sed malorum est timore concuti, vbi timoris causa non est.

Denique timent infantem, & rebus omnibus destitutum. Hæc paupertatis vis est, vt omnibus malis formidandos eos reddat quos ambit. Timere omnes mali Regem debent, qui diuitiarum amore non capitur, nec pecuniarum oblatione corrumpi potest.

Et congregans omnes Principes Sacerdotum, & Scribas populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur: At illi dixerunt ei in Bethlehem Iudæ.

78. HÆc malorum Sacerdotum consignatio, hæc prauorum Doctorum nota: sciunt Christum, vt alios instruant; nesciunt, vt sequantur. Iudæorum Scribæ Herodi indicant, vbi Christus nasciturus, & vbi eum quærere possit, possint & Magi; sed ipsi negligunt, alto infidelitatis somno indormientes. Hos scribas illi Doctores imitantur, qui aliis salutis viam ostendunt, quam ipsi prauis moribus fugiunt.

Doctores, & scripturas Herodes consulit, vt necem nato Christo inferat, vbi locum didicerit. Hic hæreticorum quoque mos est: scripturis, litterisque vtuntur, vt in Christum, eiusque sponsam Ecclesiam arietent: sed Herodi in nequitiâ pares, Herodis exitium, & pœnam timeant; ac, nisi resipiscant, certò expectent.

79. Congregat Herodes sacerdotum Principes, ac scribas populi: eos consulit: iis se in rebus fidei subiicit, quibus imperabat, licèt alioquin superbiâ maximâ laboraret. Docuit malus rex, tegũ ac principum esse, Sacerdotes de rebus Diuinis, ac spiritualibus consulere, & hac de causâ illos revereri.

Pessimi erant illi sacerdotes, pessimi scribæ: eos tamen congregat Herodes, & iis se submittit; quia etiam mali sacerdotes venerandi sunt, quum Dei locum teneant.

Sed cur scribas populi conuocat Herodes? Vt Scripturas scrutarentur, & ex Scripturis discerer vbi nasci Christus deberet. Sed reponat hic aliquis, Scripturis Sacris non credebat Herodes: alioquin, quomodo credidisset, se posse occidere, quem Scripturæ futurum Regem esse, Deum, Deique filium dicebant? In malo credebat Herodes, in bono Scripturis fidem non adhibebat; quòd ibi nasciturus esset, vbi Scripturæ testabatur, credidit; quòd autem aduersùs illum agere non posset, quia Deus erat non credidit. Hæc malorum nota est, qui rebus Diuinis vtuntur, quatenus exequi, quæ malè cogitarunt, possint; reiiciunt, quarum cogitationum impedimenta quùm vident. Attigant hic aures Reges, virique principes; caueant, ne pares Herodi sint in pœnâ futuri, si fuerint in maliciâ.

80. Conuocat Herodes scribas, vt ab iis natiuitatis Christi locum sciscitaretur. Sed cur quærit Scripturas volui Herodes, qui Scripturis non credebat? An in Herode quærebat Diabolus, cuius ille membrum erat? Diabolus autem sciebat, Scripturas non posse mentiri. Malus & impius Rex Diabolo seruit, dum imperare alus videtur.

At illi dixerunt ei; in Bethlehem Iudæ. Iam ad Gentium eruditionem sermo propheticus trãsibat. Sapiunt aliis sacerdotes, non sapiunt sibi. Veritatem ore proferunt, mendacium mente retinent: noluerunt quippe oculis agnoscere, quem de sacris codicibus indicabant. Quàm imperita hæc scientia est; quàm indocta doctrina! veritatis viam aliis aperire, obstruere sibi. Quò multorum amentia fertur! qui bona alios edocent, ipsi interim iniquitatis aquam bibentes.

In Bethlehem Iudæ. Rex verus, verusque Princeps in Bethlehem nasci voluit, vt vel à loco natiuitatis doceret, *Principis, & Regis esse, suos pascere*, nutrire suos. Bethlehem *Domus panis* sonat, & tacitè inclamat, vt suorum curam habeat Princeps potius, quàm sui. In domo panis Christus nascitur Rex, vt dicere illud non potuerit, quod ille apud Isaiam dixit; *Non sum medicus, & in domo mea non est panis, nolite me constituere principem.*

Iudæi hic Christum Herodi ostendunt, & confitentur; postea verò cum Christus eorum vitia argueret, eum agnoscere noluerunt. Hoc inuidia præstitit, quæ obcæcat, quos possidet.

Quæstio hic animum pulsat; cur Iudæi ab Herode interrogati, vbi Christus nasceretur, nudam, & exertam veritatem, ac prophetiam proferunt, nec subdolè supprimunt? An, id factum, vt sciscitanti Herodi obsequerentur? An vt Herodes iam natum Christum conaretur extinguere? Hoc certius: id Deum voluisse in infidelitatis suæ testimonium, & vt Magi per prophetiam ad Christum dirigerentur.

SECTIO III.

Sic enim scriptum est per prophetam: Et tu Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es in Principibus Iuda: ex te enim exiet Dux, qui regat populum meum Israël.

81. STellæ testimonio adiungitur Prophetia. Vtile hinc elicitur monitum: visiones, apparitiones rerum Diuinarum, deliciasque, Sacræ Scripturæ, Sanctorumque Patrum sensu probandas esse, & reiiciendas, si visionum Stella à Scripturarum veritate discrepat, & discordat.

Propheta Michæas, cap. 5. vers. 2. cuius verba citant

tant Iudæorum scribæ, ita scribit: *Et Tu Bethlehem Ephrata, paruulus es in millibus Iuda: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel.* Ephrata speculum interpretatur, vt voluit etiam Glossa. Tibi igitur speculum Bethlehem sit, quo te tuosque mores componas, maculas tuas videas, vitia cognoscas, &, dum cognoscis, eluas, & abstergas. Ex Christi paupertate diuitiarum amorem damna, ex eius humilitate superbiam tuam cognosce, & ex virtutibus omnibus, quæ Christi natiuitatem exornarunt, vitia tua, maculasque intuere, &, dum intueris abrade. Considera in Christi natiuitate vultum natiuitatis tuæ, velut in speculo; sed vide ne statim abeas, & qualis fueris obliuiscaris.

82. Ephrata *frugifera* etiam dicitur: iurè Bethlehem Ephrata dicitur, quia vitæ nobis fructum edidit. Igitur non sterilis, sed bonorum operum frugibus sis fœcundus; vt in te Christus, veluti in spirituali Bethlehem, spiritualiter nascatur.

Nascitur, in Bethlehem Ephrata, Christus omnium rerum copiâ destitutus, omnium rerum indigens; & tamen Ephrata *vbertas* dicitur: qui tanta paupertas cum vbertate cohæret? Cohæret; quia apud Deum rerum terrenarum penuria vera vbertas est, & paupertas verarum diuitiarum mater est.

83. Pauper Christus est, dum nascitur, & paupertatem in suo corpore sacrauit; & tamen in Bethlehem Ephrata nascitur, quæ ab vbertate nomen habet: vt statim intelligeremus per Christi paupertatem diuites nos esse factos, & omnium rerum abundantiâ refertos. Vetus Apostolus: *Christus propter vos egenus factus est, cum esset diues; vt illius inopiâ vos diuites essetis.* 2. Cor. 8. vers. 9. Ditat nos eius paupertas: quid facturæ diuitiæ? quid Cælo repositi gratiarum, & gloriæ thesauri? Explicet qui potest. (2. Cor. 8. 9.)

84. Minima esse non poterat terra Bethlehem, quæ tàm magnum datura Principem erat: *Nequaquam,* inquiunt, *minima es; ex te enim exiet Dux.* Ex paruulâ facta maxima est; quia Deum hominem factum suis terminis clausit. Cogita, quàm magna, Dei Mater extiterit, quæ Christum suis clausit visceribus, & quæ tam sancta, tàm sublimis ante Christi in eius visceribus conceptionem fuit: quanta fuerit eius magnitudo, & sanctitas, postquam Dei Mater effecta est, collige, si vales. Tu quoque magnus fies, si spiritualiter in tuo corde nascatur Christus.

Matthæus habet: *Nequaquam minima es.* Similiter S. Ambrosius: *Non es in paucioribus.* S. Cyprianus: *Non es exigua.* Sed aliter Michæas: *Paruulus es.* LXX. *Minima es.* Contraria hæc inter se videntur; sed videntur tantùm. Minima erat, aliis ciuitatibus comparata; non tamen, tanquam parua, habenda erat, quæ tantum datura Principem erat. Magnus Deo est, qui sibi minimus, imò & nihil. Paruus non est, qui sibi esse videtur. Lectio, quæ interrogationem habet, facilior est, & apertiùs cum vulgatâ cohæret: Gothica Biblia eam habet in hunc modum. *Nunquid paruula es?* Quod eundem sensum efficit, ac Matthæi sententia, qui ita extulit: *Nequaquam minima es.*

85. Integram Prophetiam Scribæ produxissent. Afferunt in medium verba, quæ Herodis itam poterant prouocare; omittunt ea, quæ mitigare eius ferocitatem possent: nam de æternâ natiuitate subdit Propheta Michæas: *Et egressus eius ab initio à diebus æternitatis.* Quæ si addidissent, cogitasset Herodes, quòd temporalia regna Christus non quærebat, qui Deus æternus est; sicque eius furor, ac timor mitigatus fuisset, nec ausus esset ad mortem persequi, quem Deum esse vel ex Prophetiâ poterat colligere. Sed qui subdolè interrogat non meretur plenè doceri. (Mich. 5.)

86. Exiet, Græcè, ἐξελεύσεται, *erumpet, prodibit, exiet in expeditionem;* nam ad bellicas paraturas hoc verbum ferè transfertur, vt illud Demosth. *Exeo aduersus bella* Græcè est ἐξέρχομαι. Exit ergo Messias, velut in campum, pro nobis pugnaturus: nostrum est nostrum Ducem sequi, & eo pugnante pugnare non otio, non desidia in vmbrâ torpescere.

Dux dicitur Christus statim, cum nascitur: *Ex te exiet Dux:* verè; quia in hoc maximè mysterio misericordiæ suæ diuitias ostendit: Cadunt hîc opportunè ea verba *Dux fuisti in misericordiâ tuâ populo, quem redemisti,* Exod. 15. vers. 13. Dux in misericordiâ est, qui in iustitiâ esse solebat. (Exod. 15. 13.)

87. Iacet in præsepio Christus, & dux dicitur; vt, dum eius paupertatem, ac humilitatem cogitas, Ducem tuum sequaris. Tibi Dux non erit: si eius premere vestigia renuas. Iud. 9. vers. 49. hæc Ducis verba habentur: *Quod me videtis facere, citò facite:* & statim subiicitur: *Igitur certatim ramos de arboribus præcidentes sequebantur Ducem.* Idem sanctiùs præsta, sanctioris Ducis non voces, sed facta audiens. Dux Iesus in præsepio est: altè inclamat, licèt altè sileat: *Quod me videtis facere, citò facite.* Sequere tuum Ducem, nec longas moras trahas. (Iud. 9. 49.)

Dux tibi Christus est, in eo fide. Vinci non potest, nec decipi, qui huic se duci committit, eiusque vestigia sequitur. Monebat Propheta: *Nolite confidere in Duce.* Sed de hoc non loquebatur, qui spes nostra est, atque fiducia. Perit, qui in Christo duce non confidit. (Mich. 7. 5.)

88. Pro, *qui regat,* in Græco est, ποιμανεῖ, *qui pascet;* Ducis enim, & Regis est, populum suum pascere, non deglubere. Pastor, qui imperat, audiat; ne à suo abeat munere.

De ouibus propriè hoc verbum dicitur, vt statim innueretur, subditos mites, atque parentes, tanquam oues, esse debere, vt probè à superioribus regantur.

Ποιμαίνειν non tantùm regere, aut pascere significat; sed curam, sollicitudinem studiumque indicat, vt idem sit, ac φροντίζειν, *curam gerere, sollicitudinem impendere.* Quo Reges, ac superiores omnes monentur, ne supini, torpentes sint in suorum subditorum gubernatione, sed vigiles, atque soliciti. Hinc illud probi pastoris: *Qui præest in solicitudine.* Rom. 12. vers. 8. Verus Dux, aut Pastor audite non debet, qui totus in subditorum curâ non est. (Rom. 12. 8.)

SECTIO IV.

Tunc Herodes, clam vocatis magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit eis: & Mittens in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero; &, cum inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum.

89. CLam vocatis Magis. Magos vocat, sed clam, ne scilicet ad scribas, & Pharisæos res perueniret; neque enim adeo eos impios putabat, vt odio in eum ferrentur, quem ex prophetarum oraculis nouerant à Deo venire, nollentque suscipere Christum, qui tot bona aduentu suo erat allaturus. Sanctus Paschasius rem ita vrget: *Qui clam vocatis Magis contulit cum eis, ne forte scribæ, ac Pharisæi, quasi ex Dei oraculo repromissum occulerent, si aliquo significationis nutu deprehenderent eum se velle perimere. Neque enim æstimare poterat, quod contra Dei promissa tanto insanirent odio: vt non vellent suscipere eum, qui vocibus Prophetarum proprio ex genere fuerat repromissus.* Vel in se ipsum sæuus est, quem liuor, inuidia, odiumque obcæcat.

Pessimus Herodes erat; sed in impietate ei præire scribæ, & Pharisæi videbatur adeò, vt tantam impietatem in eis esse vix sibi posset persuadere. Nimirum diuino cultui addicti, si accidat à Deo suo excidere, omnium pessimi, nequissimique solent euadere.

90. Auditâ propheticâ, clam vocat Magos Herodes, semotis Sacerdotibus; & scribis, ne scilicet aliquis Magos de Herodis fraude, ac ferocitate moneret. Mali esse volunt Reges, nolunt dici.

Præterea Magos alloquuturus Herodes Scribas, & Principes Sacerdotum arcet, ne res in vulgus spargeretur? quod enim à pluribus scitur, faciliùs manifestatur. Volebat Herodes, hoc verbum occultum esse, ne, si per famam publicaretur, plures ex deuotione puerum inquirerent. Nempe iniqui nec adorare Christum volunt, nec ab aliis adorari æquo animo ferunt.

Vocatis. Græcè [illegible]; inuitans velut ad cœnam; frequenter enim de vocatione ad conuiuium [illegible] hoc verbum dicitur; vnde & apud Latinos, simpliciter vocare, est inuitare ad mensam. Hoc & Herodi, ac cuilibet impio conuenit, qui, cum decipit, insidiasque subdolè parat, conuiuium sibi, aliisque videtur struere: scilicet impiorum cibus fraus est. Non legimus, Herodem Magos ad mensam inuitasse: inuitat? vt clam, ac fraudulenter interroget: hoc diuitis conuiuij loco, impio Regi fuit.

91. *De puero.* Dixisset *de rege*, vt eum suo titulo insigniret. *Non dixit*, inquit sanctus Chrysostomus, *de Rege, sed de puero, ita ei etiam nomen potestatis inuiderat.* Vel nudum nomen alienæ magnitudinis inuidos torquet, ferit ambitiosos.

Cum inueneritis, inquit, *renuntiate mihi*: Conuenienter suæ perfidiæ dixit, *Renuntiate mihi*. Christianus quilibet in sacro baptismate cùm à Sacerdote audit: *Renuntias diabolo?* Respondet: *Renuntio.* Ergo & Herodes à Magis sibi renuntiari quærit; vt doceret, se Diaboli locum tenere, munus sustinere. Ita est. Malus quilibet rex dæmonis personam sustinet, diaboli fungitur munere, cum multos malo exemplo ad malum trahat, trahat & imperio: quod diabolus non potest.

92. *Et cum inueneritis renuntiate mihi, vt, & ego veniens adorem eum.* Mendacio vtitur rex fraudulentus, religionem simulat religionis hostis. Sed cur auro Reges corrumpere non tentauit, ingentia munera offerens, vt ei in Regis, quem quærebant, necem consentirent? An tanta erat Magorum deuotio vt vel Herodes, eos à Christo abiungere, desperaret? An frustra id futurum cogitabat, nam ipsi sua offerentes nato Regi, ob oblata eis munera illum non prodidissent?

Adoraturum se Christum, promittit Herodes; sed interim gladium acuit. *Ite*, inquit, *& interrogate diligenter de puero.* Misit Magos ad quærendum, non iuit cum illis. Ficta hæc deuotio, & subdola pietas; vera Herodem ipsum iunxisset Magis, vt simul cum illis verum Regem quæreret. Non meretur Christum inuenire, qui per alios tantùm quærit, otio interim torpens, & nequitiæ litans. Non ita Magi, qui, videntes eius stellam, non miserunt nuntios, qui Christum quærerent; sed ipsi se viæ commiserunt, & inuenire meruerunt, quem quærebant.

93. Ab impio Herode ad Christum Magi diriguntur: eunt, & inueniunt. Nempe etiam malus docere alios bona potest: probi tamen auditoris est Magorum exemplo proba monita etiam à malis audita perficere, mala eorum facta non imitari. Herodes est, qui te ad Christum mittit, salutisque edocet viam? Docenti pare, sed praui doctoris nullus vestigia preme.

Non iuit Herodes cum Magis: sed nec munera, quæ Regi nato pro eo offerrent, obtulit: dedit tantùm verba. Ficte cum Herode Deum videtur quærere, qui verba tantùm exhibet, munera non exhibet, cum possit; opera non offert, virtutum dona non defert Christo.

94. Magorum comitem se non fecit Herodes; ne incerto se itineri daret, &, non inuento Rege Iudæorum redire aliorum irrisioni patens cogeretur. Si stellam præeuntem vidisset, iuisset Bethlehem, &, viso cælesti Rege, timorem exuisset, meliorem induisset mentem. Ne in vacuum iret, ire noluit. Et regnum amisit, & se ipsum, quia hominum voces nimis expauit. Qui, ne hominum sermonibus, aut irrisionibus pateat, à bonis operibus abstinet, hominum ludibrium tandem fiet, & in malorum

rum extrema labetur, ſicut Herodi accidit.

Quærunt Chriſtum Magi, quærit Herodes; illi inueniunt, iſte non inuenit. Non meretur Deum inuenire, qui fictè quærit, & deuotionis veſte tegit impietatem.

95. Qui Chriſto ſeruiunt, nihil ardentiùs quærere videntur, quàm ſuorum proximorum ſalutem. Mittit ad Chriſtum Magos Herodes, & vt ad redeundum inuitet, & quodammodò trahat; *renuntiate*, inquit, *mihi, vt & ego veniens adorem eum*. Non præmia pollicetur, ſi redeant; non minas intentat, niſi reuertantur. Chriſti cultor non præmio allicitur ad laborem, nec terretur minis; ſolâ alienæ ſalutis quærendæ allicitur ſpe. Nihil aliud ita mouere ad redeundum Magos poterat, quàm Regis ipſius ſtus. Non redierunt, quia aliter illis è Cælo iuſſum. Ab his Regibus diſce, quàm ardenter aliena ſalus quærenda tibi ſit poſt tuam.

Qui cum audiſſent Regem abierunt.

Abeunt à Rege Reges; relinquunt Herodem Magi, quem ſubdolum, ſuperbumque noſcere potuerunt. Pulchrè Vigerius, qui Herodem perſtringens, hæc habet: *Venite adoremus, & procidamus ante Deum, ploremus coram Domino, qui fecit nos; quia ipſe eſt Dominus Deus noſter, nos autem populus eius, & oues paſcuæ tuæ. Si tu ita dixiſſes, Magi non abiiſſent: Veniſſent tecum. Sed, quia cognouerunt ſuperbiam, & fraudolentiam tuam, ſuperbum, & ſubdolum regem feſtinauerunt relinquere, ideoque abierunt.* Nimirum, qui Chriſtum ſalutis auctorem inquirit, eos ſtatim debet relinquere, qui impedire ſalutem poſſunt, & prauam mentem prauis exemplis affricare.

Et ecce Stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, vſque dum veniens ſtaret ſupra, vbi erat puer. Videntes autem ſtellam gauiſi ſunt gaudio magno valde.

96. Cur ab illorum oculis Stella diſparuit, cum eſſent Ieroſolymæ? An quia hîc legis doctores aderant, adſtant ſapientes? Doceri nos per homines, vult Deus; nec miracula edit, cùm eruditi hominum miniſterio facilè poſſumus.

Magos adhuc noctis incolas, & gentilitatis tenebris obſeſſos tenuiter micans Stella ad iuſtitiæ Solem, quem viſuri in præſepio erant, aſſueſecit & gradatim ad fontem ipſum luminis pertraxit. Hæc ferè Diuinæ prouidentiæ ratio eſt, vt paulatim ſuos ad magna vocet: nemo quippè repentè fit bonus: Aſcendendo, non volando ad perfectionis culmen deuenitur.

97. Stat ſuper puerum Stella, tanquam ſuper Solem. Stella Doctoris, & doctrinæ figura eſt. Stella ſuper puerum requieſcit, quia nullibi quàm ſuper Chriſtum doctrina requieſcit, & firmus docentis animus ſtat.

Quieſcit ſuper ſtabulum ſtella, & ſignatè locum monſtrat, vt inquirendi ſollicitudo auferretur & interrogandi tolleretur labor. Nempè, quò magis ad Chriſtum accedimus, eò faciliora omnia redduntur.

Fecit præterea illuc diuina prouidentia, vt inſinuaretur, hominum frequentiam vitandam, quæ ferè deuotionem minuit, aut interturbat.

98. Præterea, ſtat ſuper domum Stella, & locum indicat, vbi quæſitus iacebat puer; ne ſi interrogarent, res in aliorum notitiam deueniret, & tandem ad Herodem deferretur. Non obſequium ſuum iactant Magi, ſed potiùs ab aliorum notitiâ ſubducunt.

Vix Vrbem telliquerant, & Stellam iterùm vident Magi. Nempè cœleſti lumine perfunditur, qui prauorum multitudinem fugit, impiorum conſortia vitat. Diuino ductu in rectam viam agitur qui extra hominum commercia fit. Vis cæleſti lumine ad Deum duci? Prauos homines fuge, te vulgi rumoribus ſubmoue. In curiis, domibuſque Regum manes? Diuinæ cognitionis Stellam ægrè videbis. Fuge, & cæleſti lumine donaberis. Magos Reges imitare, qui, extra vrbem, Herodiſque regiam facti, ſtellam videre meruerunt, quæ ſe ab illorum oculis ſubduxerat.

99. Ingreſſos Iudæam Magos Stella deſerit. Fors non decebat, ſignum Gentilibus datum apparere domeſticis legis, ac Prophetarum, ne verbis ſigna præferrent.

Quæri hîc poteſt: cur Stella rurſus Magis apparuerit, cum ſatis eſſe, ad inueniendum Chriſtum, Prophetia, quam audierant, videri poſſit. Hoc factum Diuinâ prouidentiâ eſt: niſi enim Stellam iterum Magi vidiſſent, timuiſſent ſuâ culpâ ab eorum oculis fuiſſe ſubtractam. Iuſtorum hic mos eſt: ſuæ culpæ tribuunt, in quo à culpâ abſunt: in viâ Deum non offenderant, ſed ſoliciti fuerunt, vt Chriſtum inuenirent. Frequenter Diuinæ illuſtrationis Stella à mentis oculis ſubducitur; quia tepidè, & ſegniter Deum quærimus, lentéque progredimur, ad eum euntes. Magorum ſolicitudinem æmuletur, qui Stellam iterum videre cupit.

100. Suam emphaſim habet illa phraſis, *gauiſi ſunt ſunt gaudio*. Non facilè reperias, hunc loquendi modum in ſacris litteris ad peccatorum gaudium ſignificandum adhiberi: *Gaudio gaudet, qui propter Deum, qui verum gaudium eſt, gaudet.* Ait hîc Gloſſa. Fictum, & ementitum gaudium eſt, quod extra Deum.

Stellam ſecundâ hac vice videntes, gauiſi ſunt gaudio magno valdè: cur gaudij iſtius magni mentio non fit, cum in Oriente eandem Stellam viderant? Quia magis de rebus perditis, & inuentis gaudemus, quàm de ſemper poſſeſſis. Dulcior poſt tribulationem quies eſt; gratior, poſt aduerſitatis tempeſtatem, felicitatis portus. Sicut non ſemel Deus viſitationis ſuæ Stellam à mentis noſtræ oculis ſubduci; vt, cum Diuinâ rurſus luce perfundimur, pleniùs gaudeamus. Conſolatio Diuina tunc melius ſentitur, & menti ſuauiùs illabitur, cum tantiſper eam Deus ſubtraxerit.

101. Præterea ſecundâ hac vice Stellam videntes gauiſi ſunt gaudio magno valdè eò, quòd Cæleſte hoc ſignum prophetiæ auctoritati congruere audierant. Nempè gratiora ſunt, quæ Diuinorum verborum firmitate fulciuntur, & conformia Diuinis oraculis, Sanctorumque dictis ſunt.

Quale gaudium ſenſerint Magi ſtellam videntes, exponit Sanctus Matthæus, aut certè conatur: quantâ verò lætitiâ perfuſi fuerint Ieſum inuenientes non exprimit, nihilque de Magorum gaudio dicit. Cur ita? Quia exprimi nullis verbis poteſt lætitia, quæ ſponſi ſui præſentiâ fruitur, animæ quæ eum, quem amat, adorat, & veneratur. Conijce, quo gaudio perfuſi fuerint Magi Ieſum inuenientes, qui viſâ ſtellâ, quæ ſe ab illorum oculis exemerat, gaudio magno valdè gauiſi perhibentur. Explicari animæ iucunditas non poteſt.

potest, quia, Dilecto suo adhærens, non perfunditur tantum, sed absorbetur.

Gauisi sunt gaudio magno valde; in Herodis Regiâ fuerant Magi; inter regias delicias, honores; sed abscedunt vacui. Non lego, apud Herodem Magos inuenisse, quo gaudio replerentur. Nimirum, qui terrenis deliciis, diuitiisque non capitur, aptus est, qui supero gaudio perpluatur. *Per mysterium stellæ intelligebant*, ait hîc Sanctus Chrysostomus, *quoniam dignitas nati regis excedebat mensuram omnium mundialium Regum*: idcirco cum ab Herodis gazis referrent inanitatem, gaudio hîc perfunduntur.

102. Gaudium illorum Magnum fuit; quia in Spiritu sancto fuit; alioquin nec magnum esse potuit, nec verum gaudium. *Gaudium illorum sic magnificauit, vt, non contentus dixisse, gauisi sunt gaudio magno, adderet valde; quia reuerà valdè gauisi sunt, gaudio magno gauisi sunt, & gaudium eorum fuit in Spiritu sancto, qui & iucunditatem, & exultationem thesaurizauit super eos*: ait Rupertus. Lætitia omnis, omne gaudium, quod extra Spiritum sanctum sit, inane est, & nudum nomen habet; nihil præterea.

103. Videntes Stellam gaudio replentur, qui inanes à mundiali Regiâ, à Regis consortio discesserant. Disce: qui mundanis bonis non lætatur, qui in rebus perituris, in honore exhibito non exultat, Diuino lumine perfunditur, spirituali gaudio repletur. Si Reges isti inani gaudio perfusi in Herodis Regiâ fuissent; vero, ac spirituali repleri post discessum non meruissent.

Humilis in vili præsepio Christus iacet, sed Stella stat super eum: cohæret cum præsepis paupertate Stella. Non fulgebit sicut Stella in perpetuas æternitates, qui se paupertati non sacrat.

SECTIO V.

Intrantes domum inuenerunt puerum cum Mariâ Matre eius, & procidentes adorauerunt eum.

104. Dicat hîc aliquis: Non domus erat, erat stabulum, erat diuersorium quod Magi intrarunt: nomen domus stabulum non meretur. Imo meretur etiam Regij palatij. Vbi Christus, & eius Mater est regiæ domûs nomen meretur etiam vile tugurium. Suscipe corde Christum, vt regium palatium audias, qui sine eo vile præsepium es.

Auertunt a Stellâ oculos Magi, & domum intrant, vt Christum venerentur: si Stellæ visu nimis delectarentur eius, qui Stellam illam produxit, visione non fruerentur. Rerum omnium affectus exuendus est, vt Christo nos sistamus.

105. Diuinis gaudiis immersi Reges pij prosternunt se, & adorant. Veræ virtutis consignatio ista est. Inter gaudia, eaque tàm magna, animum non euanescere, sed in humilitatis signum subiici, ac demitti, singularis virtutis argumentum est.

Etiam Abraham prolem se habiturum intelligens *cecidit in faciem suam, & risit*. Gen. 17. Nempè à risu abesse humilitas non debet, & humilitas risus, & gaudij comes est. Vero gaudio gaudere non potest, qui non cadit, qui se non subiicit, non humiliat. (Gen. 17.)

106. Domum intrant Magi, non foris stant; nihil morantur: qui amat, diù abesse ab dilecti præsentiâ non potest. Diù Christum quæsierant: ad locum vbi perueniunt, domus penetralia adeunt: desiderium, quo adorandi Redemptoris æstuabant, audaces eos fecit.

Domum intrasse legimus, non legimus fores pulsasse. Verba Christi sunt: *Pulsate, & aperietur vobis.* Matth. 7. vers. 7. At hic Regibus in domum aditus patet, nec pulsasse referuntur. Nempè ostendere voluit, quàm, post Dei Incarnationem, facilè adiri Christus possit. Nullus obex ab ingressu domus Magos arcet: vbi adest Maria, Dei Mater, obuius cuilibet ad Christum aditus est. Deuotus ad Christum perge Magorum exemplo: Herodem, Herodisque vitia, & Hebræorum perfidiam fuge, & apertas ianuas inuenies, vt Christum adeas. (Matth. 7. 7.)

107. Sed pende, quàm diues in misericordiâ Deus sit. Quærebant, stellæ ductu, Magi Christum: *vbi est*, inquiunt, *qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim Stellam eius in Oriente.* Post longi itineris labores, voti compotes fiunt: inueniunt puerum, sed non solum: inueniunt etiam Mariam; quod ipsi vix cogitauerant. Diues in suos cultores Deus est; non æquat modò eorum vota, sed superat: plus tribuit quàm ipsi aut petant, aut quærant. Magorum humilitas, & feruens desiderium duplicatam refert laboris mercedem. Eadem vestigia preme, idem

tibi accidet. Mundus grandia pollicetur, exigua tribuit, & sæpè nihil; suorum vota inania reddit. Non ita Christus; plura concedit, quàm pollicitus sit, & plura, quam sperauerint reperiunt Dei cultores.

Mariam Dei Matrem esse, Deo docente, cognouerunt; & aspectus ipse, Magorum formabat fidem, maximè quia modestam, pauperem, & in ipsâ paupertate lætantem eam intuebantur. Prodebat se Christi Matrem, quæ in tantâ paupertate lætabatur.

108. Ingressi domum statim procidunt, & adorant: non legimus id pastores fecisse: cur ita? Placet quod sanctis Patribus placuit. Fortasse illi pastores minùs rei, de salute alacriùs exultabant; Magi autem multis onerati peccatis submissiùs indulgentiam requirebant: in pastoribus gratia prior; in Magis humilitas amplior. Nempè maiora crimina maior sequi humilitas debet.

Procidentes: Græcè est, *πίσοντες*, *cadentes*, *occumbentes*. Tanquam victimæ Deo sacræ, vitam suam Deo suo immolaturi, ante Deum cadunt.

Hoc verbum propriè de his dicitur, qui in bello occumbunt: qui Christum veneratur, & adorat, vitam ferro exponere, velut in bello, non dubitet: quod Magi præstiterunt.

109. Statim adorari a Magis Christus voluit. Nimirum, *ex inimicis testimonia longè præstantiora, fideque digniora* sunt, ex sancti Paschasij mente; tantæ veritas virtutis est, vt nec infirmari ab hostibus possit, tantæ pulchritudinis, vt ab inimicis suspiciatur, & hostes in cultores vertat.

Procidisse coram Christo Magi dicuntur: de pastoribus id non dicitur. Nimirum, regij pectoris est se demittere, & se prosternere. Præterea minus rei pastores erant, magis Magi, qui pluribus onerati peccatis, cum reges fuerint, humiliùs se demittunt, vt culpæ responderet humiliatio. *In pastoribus* verba sunt sancti Augustini, *gratia prior, in Magis humilitas amplior; fortasse ergo illi pastores, minus rei, de salute alacrius exultabant; illi autem Magi multis onerati peccatis submissius indulgentiam requirebant*. Nimirum maiora pœnitentiæ exhibere signa debet, qui grauius deliquit & humiliores esse debent, qui fuere magis nocentes.

110. Nisi dicamus, de pastoribus id non expressum, tanquam non adeò mirum, nec adeo singulare; Magos, alienum à Deo genus, Deum in præsepio adorare, & à Dei lege gentem peregrinam se legis auctori subijcere, hoc magnum, nec silentio prætereundum erat; hostium testimonia digniora videntur esse, vt his tutò, & absque vlla suspicione crederet vniuersus Orbis.

Possumus & in magistrum id referre; erudiuntur ab Angelo Pastores, à Spiritu sancto Magi: nil mirum si melius, pleniusque informantur. *Vide*; ait Rupertus, *quanta sit distantia in modis dicendi; quantum distet inter eruditionem illius, qui per Angelum, siue per hominem, & illius qui per solam Spiritus sancti reuelationem meretur erudiri. Pastores itaque Iudæi, quippe qui in regione eadem erant vigilantes & custodientes vigilias noctis supra gregem suam, non per hominem, sed (quod maius est) per Angelum, notum sibi esse saluatorem Christum Dominum didicerunt: & tamen non adeo docti siue eruditi fuerant, vt procidentes adorarent, aut munera offerrent sed tantummodo venerunt, & cognouerunt de verbo, quod dictum erat de illis de puero hoc, & reuersi sunt glorificantes, & laudantes Deum. Isti primitiæ gentium, neque per hominem docti neque per Angelum, sed per Spiritum sanctum modo, de quo iam dictum est; laudem perfecerunt, & tres homines, tribus partibus orbis, Asiæ, Europæ, atque Aphricæ, fidei, vel confessionis, atque adorationis exemplar existere meruerunt*: Felices qui Spiritus sancti magisterio informantur; quàm cito, quàm perfectè docentur; quantâ humilitate splendent, quantâ modestiâ, tumorem nesciunt, nesciunt fastum, qui tanti doctoris monita sequuntur, & voces audiunt.

Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.

111. A*pertis thesauris suis*. Arabicè: *Aperuerunt vasa sua*. Nos ex vi verbi Græci: *Patefacientes, & resignantes Thesauros suos*; nam hoc quoque significat verbum ἀνοίγω à quo ἀνοίξαντες. Signarunt, ne hominum oculis exponerent.

Præterea verbum ἀνοίγω de apertione propriè dicitur, quam percussio, & pulsatio præcessit: hinc illud Matth. 7. *Pulsate, & aperietur vobis*, Græcè: *κρούετε, καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν*. Aperiunt Magi Thesauros suos, sed nullus pulsasse perhibetur. An eorum corda pulsauit ille, qui iacebat in præsepio qui de se ipso ait: *Ego sto ad ostium, & pulso*: scilicet Diuinæ inspirationis impulsu Deo sacra munera offerenda, non inanis gloriæ contactu.

Matth. 7. 7.

Apoc. 3. 20.

112. Pulchrè, in explicanda thesaurorum apertione, eo verbo vtitur Euangelista, quod adhibetur etiam, quum nobis Deus sua dona promittit, si eum orauerimus; vt statim disceremus, aperienda esse Deo, Deoque soli sistenda nostra munera, esse, vt ab eo thesauris cœlestibus donemur: qui se, qui sua Deo sistit orationis dulcedine perfruetur, & cœlestibus ditabitur donis.

Aperiunt thesauros suos coram Christo Magi in signum, quòd palam coram omnibus non exposuerant. Nempè iactanda bona, quæ offerimus, non sunt, non superbè producenda. Fuerunt apud Herodem Magi; sed nulla munerum mentio facta, est, dum Ierosolymis essent: quo rectè nos edocent, ab hominum oculis bona, quæ agimus subducenda, vt gratiora Deo sint, cui offeruntur. Exposuit Thesauros Ezechias Rex; quod Deo adeò displicuit, vt ei multa mala per Isaiam minatus fuerit Isa. 39. & 4. Reg. 20. Consultiùs Reges isti coram Christo thesauros suos aperiunt, quos coram aliis clausos habebant.

Isai. 39. 6.
4 Reg. 20.

113. *Obtulerunt*; Græcè, *προσήνεγκαν*, à verbo *προσφέρω*, quod verbum etiam de manus iniectione dicitur; vnde rectè vsurpatur in munerum oblatione: hanc enim vim habent oblata dona, vt manus inijcere, ac veluti deuincire eum videantur, cui offeruntur. Deus ipse sinit offerri sibi munera, & oblationes, quibus, veluti funibus detineatur, ne nos puniat. Et non vinctus Moysis muneribus, nempè orationis thure, charitatis auro, mortificationis myrrha erat Deus quum diceret: *Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos?* Exod. 32. vers. 10. Vinctus erat, qui dimitti, soluique cupiebat. Puto, quòd, quum extenderet Moyses in cælum manus, in Deum quodammodo iniiciebat, vt eum teneret, ne puniret populum, sinens eos ab Amalecitis vinci. Exod. 17. vers. 11.

Exod. 32. 10.

Exod. 17. 11.

114. Dona, & donorum nexus multa in se mysteria continent. Aurum sapientiam signat, quæ nisi Christo sacretur mera stultitia est; vnde & stultam fecit Dominus sapientiam sapientium. Sapientiæ

aurum habes: offer illud Christo, ne in insipientiæ plumbum vertatur.

Aurum offertur cum thure, & myrrhâ; quia, nisi scientia rerum Diuinarum contemplatione, & mortificatione muniatur, stultitia apud Deum est.

115. Aurum Magi offerunt, quod, vt ait Clemens Alexandrinus, *est regni symbolum*, quò rectè significabant; felicia regna esse, quæ Christo oblata, Christo subiecta sunt.

Aurum regiæ dignitatis nota est, & symbolum; sed iurè huic adiungitur myrrha, quia culminibus, ac honoribus amaritudo copulatur.

116. Vel vt tacitè insinuetur, mortis memoriam, quam myrrha ingerit (quum myrrhâ cadauera condi soleant) à Regibus, Principibusque viris abesse non debere. Dignus est, qui in hominum memoriam non moriatur, qui se cogitat moriturum.

Myrrha mortis symbolum est, ac sepulturæ, aurum sapientiæ: nectè; &, mortis meditationem, veræ sapientiæ comitem esse debere, ab hoc nexu disces.

Thus offertur cum myrrhâ; quia ab oratione mortificatio seiungi non debet, vt grata Dei auribus sit. Etiam sponsa nexuit cum ait: *Vadam ad montem myrrhæ, & ad collem Thuris*. Cant. 4. & 6. (Cant. 4.)

117. Sed insolens alicui videatur, quòd myrrham in mortis & sepulturæ signum Magi Christo obtulerint. Itane vix natum infantem vident, & eius mortem præ oculis habent, tanquam citò futuram? Tulit & Nicodemus *mixturam myrrhæ, & aloës quasi libras centum*, Ioan. 19. vers. 39. (Ioan. 18.) Sed non mirum, iam enim Christus obierat. Cur ergo Magi, vix natum adorantes, myrrham offerunt tanquam mortuo, aut iam iam morituro? An docere voluerunt, post natiuitatem statim ad mortem cogitandum, & post incunabula spectandam sepulturam, quum vita hæc tàm breuis sit, vt esse non videatur? Scilicet vitæ initio paranda, quæ ad sepulturam spectant.

118. Non alienum istuc; sed aliud exsculpo, nempè Magorum oblationem Christi desiderio, ac voto respondisse; nam, vix natus, ad Crucem cogitabat, mortem in votis habebat; vnde & Isaias ait: *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis*, cap. 9. v. 6. (Isai. 9. 6.) Infantem habes, ac vix natum; sed statim subiicit, Crucis memoriam faciens: *Et factus est principatus super humerum eius*: significans crucem, ac mortem penè cum infante natam, & mortis desiderium etiam in matris ventre cum eo coaluisse. Magi offerunt myrrham tanquam murituro, vt hoc munere nobis innuerent, post natiuitatem suam Christum Crucem, ac mortem in votis habuisse.

Refert Sanctus Matthæus munera Christo Magos obtulisse, quæ protulerint verba non explicat; vt statim disceres, operum potiùs, quàm verborum, rationem apud Deum haberi, & in Diuinis rationariis diligentiùs facta, quàm nuda verba, conscribi.

119. Audio Reges munera cælesti Regi offerentes: non audio aliquid ab eo poposcisse; non diuitias, non opes, non ampliora Regna. Deum infantem præ oculis habentes, dedignantur aliquid extra ipsum quærere: ante Christum sisti non meretur, qui aliud extra ipsum ab ipso quærit. Arguunt Magi auaritiam nostram, qui, dum Deo offerimus aliquid, ab eo alia bona quærimus, & sæpè quod peius est, peritura. Indue regium pectus: te, & tua Deo sacra, & nihil extra Deum quære.

Legimus Christo munera obtulisse Magos, aliquid ab eo postulasse non legimus. Mens, quæ se Deo sistit, nihil aliud quærit præter Deum: paruum quodlibet infra ipsum, nec votis par esse potest.

120. Quæ obtulerunt Magi Christo munera explicat Sanctus Matthæus, quæ ipsi à Christo exceperint, non explicat; & tamen plura, ac maiora, quàm obtulerint, referunt: corporalia dederunt dona; spiritalia, ac Diuina recipiunt: Cur ergò illorum mentio fit, non fit istorum? An, quia explicari Dei dona non possunt, quæ veri eius cultores consequuntur? Omnem eloquentiam superant, quin & accipientis votum, ac captum. Vinci muneribus Christus non potuit à quo illa munera sunt, quæ illi exhibemus.

SECTIO VI.

Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem; per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

121. QVi responsum accipiunt, qui non interrogant? An, ex vsitatâ scripturæ phrasi, qua nuda quælibet monitio, & locutio responsio dicitur? An, quia, postquam Christum adorauerant, ita se illi dicauerant, vt affectu clamare viderentur, quid Diuina iuberet voluntas, quam solam perfectissimè exequi cupiebant? Verus Christi cultor, & adorator suam voluntatem Deo mactat, & Diuinam dumtaxat perficere in rebus omnibus studet, eamque scite quærit, etsi taceat.

Responsum accipiunt Magi, qui à Deo corde

quærebant, vt viam eorum semper in pace dirigeret, ne in sinistram declinarent. Magorum desiderio Dei respondet oraculum: non oris tantùm sed etiam cordis voces audit Deus, & exaudit.

122. Magos stella duxerat ad Christum, cur non eadem abeuntibus dux fit? non egebant stellâ, qui verum adorauerunt Solem. *Qui stellâ duce venerant*, Sancti Maximi sunt verba, *in Iudæam, in patriam suam æterni Solis illuminati radiis reuertuntur:* Stellâ non indigent, qui se Christo obtulerant, supernâ luce perfusi.

Non Angelus, sed Deus Magos monuit, ne ad Herodem redirent: sic enim plerique Sanctorum Patrum censuere, signatè Sanctus Paschasius hîc Quia nempè nullus alius reuersionis viam instituit, nisi ille, qui ait: *Ego sum via, veritas, & vita.* Ioan. 14. Neminem alium constat viam regressionis ad patriam, nisi Christum, instituisse.

Ioan. 14. 6.

123. Reuersuri ad patriam Magi monentur, ne ad Herodem redirent: monitos legimus; non legimus à quo; plerique à Domino id factum putant, vt rectè doceremur, nullum alium viam ad cælestem patriam perfectè docere, nisi, qui via est, & veritas. Voluit istuc Sanctus Paschasius: *Notandum quod non per Angelum, vti ad Ioseph, hæc responsio facta dicitur: sed Sanctorum Patrum traditio est ab ipso Domino diuinitus imbutos fuisse; quia neminem alium constat viam regressionis ad patriam vsque instituisse, præter eum, qui se viam præbuit imitabilem, vt per ipsam ad ipsum tendentes quandoque patriam repetamus. Hinc quippe ait ipse de se, (dicens,) ego sum via, veritas, & vita.* Viam ille docet, qui via est; & nisi Christus doceat cuiuslibet alterius institutio parum prodest, aut etiam nihil.

Proh quàm sedulam suorum curam habet Deus! Christum sequere, vbi probâ vitâ inueneris, eique virtutum muneribus litaueris, securus eris. Magi Christum quærunt: post multos labores, multaque pericula tandem voti compotes fiunt; statim verò monentur, ne redeant ad Herodem; sed tempus pende: *Responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem.* Cur in somnis? Vt Dei prouidentiam & curam in suos videas: vbi Christum inueneris etiam cum dormieris tui curam Deus aget. Cogitat de suorum salute Deus eo quoque tempore, cum ipsi de se non cogitant.

124. Sed cur modò per Angelum eos monet, qui antea per Stellam, quæ cælorum lingua (vt ita dixerim) erat, eos alloquutus est? Quantùm in Christi præsentiâ Magi profecerint ex hoc colligere debemus. Tantò perfectiores melioresque à Christo abeunt Magi, quantò Angelus Stellæ præstat: quod etiam verum est, si hæc responsio non ab Angelo, sed ab ipso Domino, vt multorum opinio fert, facta Dicatur. Disce, quàm Dei seruos Dei præsentia euehat, & quàm vtile ad profectum sit in Dei conspectu stare.

Magi ad Christum euntes, Stellæ ducatum sequuntur, sed abeunt sine Stellâ. Qui interno Dei lumine illustrati erant, externo egere non videbantur. Quò quisque sanctior, & perfectior eò minùs creaturarum vestigia sequitur; Dei potiùs agitur spiritu, Dei lumine.

125. Externa sanctitatis signa nullus quære, quære intima; alioquin & falli poteris, & fallere. Si quis Magos, antequam Christum adorassent, Stellæ ministerio duci vidisset, maiorem de eorum sanctitate opinionem concepisset, quàm sine Stellâ redeuntes videns. At contrà fuit: sanctiores enim redeunt, quàm aduenerint, licèt cælesti lumine non ducantur cum redeunt. Ergo certiora sanctitatis signa quærenda sunt, quàm illa, quæ extrà nos sunt. Sæpè quò quisque in Dei oculis purior, ac perfectior, in hominum oculis minùs videtur. Magis magis inuideo ob lumen, quo interiùs perfusi, quàm ob Stellam quâ ducebantur ad Christum.

Monentur ne redeant ad Herodem: qui Christi se obsequio sacrauit cautè malorum consortia vitet. Ierint ad Herodem antequam Christum inuenirent; dedecet, Iesu inuento, iterùm se malis commiscere, qui ad Deum conuerti nolint, Christo nocere studeant.

126. Monente Angelo discedunt Magi, nec Angelo contradicunt. Suadebat Angelus, vt Herodem vitarent, nec se in eius conspectum ampliùs darent. Poterant Magi subiicere, nihil metuimus; venientes populorum multitudo terrori nobis non fuit; non fuit terribilis Regis aspectus; stetimus fortes, nihil mali passi; quid latenter nunc iubes fugere? eamus potius, vt ad meliorem mentem reducamus Herodem, & Christum iam natum apertè prædicemus? nihil tale dixerunt; sed promptè parent, ne plus sapere videantur, quàm oporteat sapere. Non ferendæ ignorantiæ est, diuinæ monitioni nolle acquiescere.

Statim, responso accepto, Magi in regionem suam reuertuntur. Miror qui ab illo separari potuerint. Cur statim abeunt, &, Christo relicto, ad suos redeunt? Cur non regni, domûs, ac parentum obliuiscuntur, vt Deo suo adhæreant, & Iesu famulentur? Etiam à Christo, hoc est, ab eius deliciis discedendum promptè est, quum Christus iubet. Se, non Christum amassent, si, eo monente, abire neglexissent.

127. Discedunt Magi, Christo relicto; vt suis medelam afferant, & munere suo in suos fungerentur. Rex, Princeps, ac Præsul deuotus non audiet, si, vt Christo adhæreat, suorum obliuiscatur. Christi verus cultor est, qui post animæ suæ salutem aliorum etiam quærit; & Diuinis consolationibus tantisper carere suffert, vt alios Deo lucretur. Hoc Magi præstiterunt: à Christo suo abeunt, vt suorum quoque saluti consulerent, & Christum omnibus prædicarent.

Per aliam viam reuersi sunt. Non ducem requirunt redeuntes, non stellam, non Angelum, non nubis columnam. *Qui stella duce venerant in Iudæam, in patriam suam æterni Solis illuminati radiis reuertuntur:* inquit Sanctus Augustinus. Stella se ab illorum oculis subduxit, vt sistere cogerentur, & iter abrumpere. Sol iustitiæ ita illos suo lumine perfudit, vt, nullibi eos morari luminis defectu, esset necesse.

128. *Reuersi sunt.* Arias Montanus: *Recesserunt.* Nos, *commigrarunt.* Discesserunt à Christo, & ab eius se præsentiâ separarunt, velut si à se ipsis abierint, & à suo corde (quod in Christi sinu reliquerant) discederent: quo sensu etiam dictum: *quomodo à te ipso secedis; & separaris?* Etiam Magi à seipsis secedunt; nam, à Christo recessuri, à se ipsis recedere videbantur; quùm cor, animamque in Christi pectore relinquerent; Christum relinquentes se ipsos relinquere videbantur, quum vnum cum Christo iam essent. Felix Christi cultor, qui, eum adorans, in ipsum immigrat, in ipsum transformatur!

Ecce

Ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: surge, & accipe puerum, & Matrem eius; & fuge in Ægyptum & esto ibi, vsque dum dicam tibi: Futurum est enim, vt Herodes quærat puerum, ad perdendum eum.

129. IN somnis Angelus Domini Iosepho apparuit; sed cur non vigilantiꝰ vt apparuit Pastoribus, apparuit Zachariæ? *Quia scilicet*, ex mente Sancti Chrysostomi, *erat vir prorsus fidelis, & reuelatione manifestiori non indigens*. Qui in Dei obsequio non dormit, etiam in somnis potest de quacumque re admoneri.

Apparuit in somnis Angelus Iosepho; at pastoribus cum vigilarent. Cur ita? quia fidelis erat; pastores autem tanquam rudes, agrestes maiori manifestatione indigebant. *Pastoribus vt agrestibus*, ait Theophylactus, *Angelus manifestè locutus est, Iosepho, vt iusto, & fideli, per somnium*. Quò quis perfectior, eò facilior obedientiæ est.

Accipe puerum, & Matrem eius. Non sæuiebat in matrem Herodes, sæuiebat in puerum, cur ergo fugere iubetur & mater? Vix in Christum potest quis sæuire, quin in matrem sæuiat; sicut & contra; qui sæuit in matrem, offendit filium; & qui filio obsequitur, obsequitur & matri, matrisque cultus in filium resilit.

130. Fugit cum filio mater: quid? matrem solam Christus relinqueret? durius fuisset in patria sine Christo esse, quam in exilio cum Christo: comites suæ fugæ matrem, ac patrem voluit, vt vtriusque meritum laborum exercitio augeretur.

Fugit, vt ad maiora certamina se pararet, nevè quispiam suæ virtuti fideret, de suis viribus præsumeret. *Si fortitudo*, inquit Sanctus Paschasius, *se differendo, reseruat ad potiores virtutum agones, & vniuersorum defensio subterfugiendo declinat ad extraneos; non debet humana fragilitas temeraria procacitate de virtute sua præsumere, sed semper in omnibus, quod fructuosius sit diligentissimè pertractare. Nam Deus quod fugit hominem, sacramenti fuit, non timoris*. Abeunt ab hoc exemplo, qui temerè se periculis obiiciunt, seque suæ prudentiæ imprudenter credunt.

131. *Fuge*, inquit, *in Ægyptum*. Reuerentiùs dixisset, *vade*, vt esset profectio, non fuga; præsertim, cùm postea redituro idem Angelus dixerit: *Vade in terram Israel*. Mandatur tamen fuga, eaque per Angelum, vt Cælũ priùs timor videatur inuasisse, quàm terram. Ergò fugit, *qui refugium factus est nobis?* Psal. 89. Quî dicere potetimus. *Deus noster refugium, & virtus?* Psal. 45. cùm fugâ se ab impiorum manibus subducat. An probè nobis refugium est, quia fugit? Docuit, nos suo exemplo calamitates omnes æquo animo ferre. Magnum refugium istuc, dum fugit, refugium est, quia paruulus occidi non volebat, sed perfectæ ætatis.

Psal. 89. 1. Psal. 45. 1.

Noluit Christus paruulus, & infans occidi, vt plenior redemptio esset, & maiorem posset sanguinis effundere copiam: quod factum, quum plenioris ætatis, flagellis cæsus, coronâ spineâ redimitus, & Cruci affixus est.

132. Herodem fugit: infans mori noluit: Venerat, vt mundo notitiam suæ Deitatis infunderet: venerat, eligere Apostolos in orbis Doctores, in orbis salutem. Hæc facta non conspicerentur, si Christus in cunabulis peremptus ab Herode fuisset. Ergo nostræ salutis amor, non mortis timor fecit, vt Christus fugeret.

Sed cur in Magorum, à quibus adoratus fuerat, regionem non se contulit? singulari enim obsequio, summo honore, ac lætitiâ exceptus fuisset. Fugit in Ægyptum, quia ibi magis eius præsentia necessaria; & vt ostenderet, se Peccatorum salutem quærere, non sua commoda.

133. Sæuitiam Herodis Ioseph, & Maria fugit: In Ægyptum se, Angeli monitu, conferunt. Sed cur in Ægyptum? An, quia, recordatus Dominus, mala, quæ olim, Ægypto intulerat, mittit nunc Filium, qui reconciliationis signum esset, & multarum plagarum medicina? Sæuiat in nos multis aduersitatibus Dei manus; tantùm semel in nos se recipiat, & ad nos veniat, abundè plagis omnibus satisfactum erit. Vnius Christi aduentus omnium dolorum medela, & consolatio est.

In Ægypto seruatur Christus: eius aduentu etiam conclamatæ salutis homines in spem bonam erigendos, collige. Olim Ægyptus populi primogeniti persecutrix fuit; nunc vnigeniti Filij custos fit. Hæc dexteræ excelsi mutatio est. Quid boni sperate, Christo cum Matre adueniente, non possumus?

134. De nullius salute desperandum: nemo vnquam ita conclamatus, quî reuiuiscere Christi præsentiâ non possit. Populus qui antè fuerat persecutor populi primogeniti, nunc fit vnigeniti Filij custos; Quis deinceps temerè quempiam indicet, & damnet, quum impiissimus, pietatis exemplar statim fieri possit? Dum in hoc corpore viuimus, nullius est desperanda reparatio.

Abit Ioseph cum puero, & Virgine in Ægyptum, nec tamen (Abrahæ cautionem secutus) eam monet, vt diceret; se ipsius esse sororem; veritus, propter eius pulchritudinem, mortem, si se fateretur vxorem. Magis quàm Sara pulchra Virgo fuit; sed, quia nostræ saluti nata erat, nec occasio mortis esse poterat, non dixit se Iosephi sororem. Timuerit Abraham, si Sara eius vxor diceretur: Ioseph timere non debet, licèt eius vxor Maria fit, quæ nulli ad mortem erat, omnibus ad vitam.

Gen. 12.

135. Sara vix in Ægyptum peruenit, cum statim in Regis Ægypti domum rapitur, ob singularem pulchritudinem, qua insignita erat. Absit hoc à Virgine, quæ talem habuit à Deo gratiam, vt carnis incentiua, si tantùm videretur, reprimeret. Potuit Ægyptum in Paradisum vertere solâ tantùm præsentiâ. Rapuit in Deum hominum mentem, non rapta est in alienam domum. Disce: castissima Virgo castitati promouendæ nata erat, non suâ pulchritudine labefactandæ.

Æquo ferendas animo molestias omnes, omnes aduersitates docet Virgo, quæ in Ægyptum abiens, & ibi à Patriâ exul degens, nunquam Iosephum interpellauit, si iam tempus in patriam redeundi aduenisset; nunquam protulit quid in patria reliquisset, non peregrinationis incommoda narrauit. Tantùm quid Pater æternus decerneret expectat: nihil aliud quærit: vel in Ægypto viuere pro delicijs habet, quia id nouerat Deo placere.

136. Fit exul Christus, vt exules ad patriam reuocaret. In Ægyptum fugit, quæ Idolorum spurcitiis repleta erat, vt ita sua præsentia sanctificaret. Scilicet in omnibus aliorum salus quærenda est, vt deliciæ nostræ sint animas Deo lucrari, & vitiorum simulachra diruere.

Sed iure quæras; cur Angelus, dùm monet, fugiendum in Ægyptum, non se itineris comitem offerat. Non alienum hoc ab Angelorum munere: etiam

etiam Raphael Tobiam comitatur euntem, & redeuntem: iustiùs Angelus istuc Mariæ,& Iosepho præstitisset; sed noluit, insinuans, quòd magnum haberent viæ comitem, nempè Iesum. Vbi Dominus adest, friget aliud obsequium, etiam illud, quod ab Angelis exhibetur.

Tob. 5.

137. Nec Ioseph Angeli ducatum quærit. Nempè, qui Iesum secum habet, nullius creaturæ consortium postulat, nec Angelorum. Ergo qui non Angelorum consortium quærit, sed hominum consuetudinem (qui ferè delicias interturbant, quæ ex Domini præsentiâ hauriuntur) aberrat.

Non quærit ab Angelo Ioseph, quanto tempore in Ægypto degere opus esset: iustus vir de hoc minimè est solicitus: gratum illi, ac iucundum in exilio esse, & in quodcumque tempus reditum differre. Labor omnis amanti non labor; diuturna omnis peregrinatio breuis & leuis ei est, qui in Dei amore non est peregrinus. Denique peregrinationis laborem, molestiamvè non sentit, qui Iesum secum habet, qui Iesu matrem.

Esto ibi vsque dum dicam tibi. Non curiosè tempus reuersionis inquirit, quod expressum ab Angelo non fuerat. Vir erat fidelis, & ad diuinæ voluntatis nutum omnino pendebat: non anxiè quandiu duraturum esset exilium postulauit. Rem omnem Deo committit, prætermittit quærere, ne sui solicitus esse videretur.

138. Quod monet Angelus, futurum esse, *vt Herodes quærat puerum, ad perdendum eum*, Herodis impietatem, atque malitiam tangit. Vt *quærat*, Græcè est ζητεῖν, quod verbum ingens studium, propensamque voluntatem aliquid peragendi notat; vnde aliquando significat *absolutè velle, & impensè studere.* Nempè totus erat Herodes, vt Christum perderet: & hæc impiorum nota, vt accuratè, summoque studio, ac voluntatis propensione scelera sceleribus accumulent.

Futurum est, inquit, *vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum.* Quærit Herodes, quærebat & diabolus per Herodem, quia videbat Magos, qui olim sub eius vexillo militauerant, ad Christum se transtulisse. Rebus suis timebat dæmon, hæcque secum cogitabat: Si vinctus pannis puer, si linguâ tacens, & latens, opere talia præstat; quid aget, cùm perfectè fuerit ætatis? Ideo mouebat Iudæos, instigabat Herodem, vt eum perderent. Impius docuit nos quid piè agere debeamus: vt nempè in vitiis abolendis, dum nascuntur, succidantur, nec radices firmantur agere.

SECTIO VII.

Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum: & erat ibi vsque ad obitum Herodis.

139. HAbes in Iosepho perfectæ obedientiæ exemplar: statim, auditâ Dei voluntate, Deo paruit: nullas moras trahit, nec itineris causatur longitudinem. Nocte se dat in viam, ne differat. Non dixerat Angelus, vt nocte iter arriperet, sed promptè parenti longa quælibet mora est.

Cum in Ægypto secedit, noctis mentio fit; non fit, cum redit, licèt etiam tunc ei Angelus Domini in somnis apparuerit; fors, diem expectauit, ad sua reuersurus. Iustus celeriùs domum suam, Patriam, suosque relinquit, quàm ad eos redeat. Nisi certissimè fugiat in morâ periculum est: non ita, si tantisper moretur rediturus. Disce, maiori animi promptitudine, ac celeritate tuos, tuaque commoda deserere, quàm ad ea iterum redire.

140. Secessit in Ægyptum Christus, sed ducit eum Ioseph. Nempè, quòd salus nobis illata sit, Iosepho maximè debemus. Ægyptus Gentium figura fuit: in eam Ioseph Iesum duxit, qui omnium salutem quæsiuit. Iurè illi Patriarchæ comparatur, qui *Mundi saluator* Ægyptiacâ linguâ dictus est.

Ægyptus, præ aliis regionibus, Idolis maximè dedita erat, & superstitionis morbo maximè laborabat; at inuenitur in eâ Christus. E contra Ierusalem, ciuitas sancta, dicebatur, nec tamen in eâ Christus reperitur, quin ab eâ fugit. Disce: non locus sanctitatem tribuit, non vestis, non officium; aliunde quærenda est: sæpè à sacris locis exulat Christus, ob eorum impietatem, qui sacro cultui sunt mancipati: in non sacris reperitur, quia victorum simulachra statim demolitur, dum intrat.

Propriam deserit patriam Virgo. Fallor nihil proprium habuit, nisi virtutem, ac sanctitatem: nullam regionem sibi computabat extraneam, quæ regionem virtutum incolebat.

Ex Aegypto vocaui filium meum.

141. HÆc Oseæ prophetia propriè de populo Israel intelligitur, quem Deus filium primogenitum suum appellare solet, vt ex verbis prophetæ manifestum est: *quia*, inquit, *pater Israel, & dilexi eum, & ex Ægypto vocaui filium meum.* Dicitur autem & nunc secundò impleri; quia populus ille in Ægypto exulans Christi ibidè exulaturi figura extitit. LXX. verterunt τὰ τέκνα αὐτοῦ *filios eius*; Nimirum exulare in populo filium suum Deo videbatur, vt exilium populi exilium filij Dei diceretur.

Ex Ægypto vocaui. Dixisset hæc verba Euangelista

gelista, cum ex Ægypto reuocatus est Iesus in terram Israel. Quando narratur in Ægyptum secessisse, assumptum hoc testimonium: *Ex Ægypto vocaui filium meum.* Cur non postea subiecit, cum Ægyptum deseruit? Rupertus: *Quid si, inquit, ipsam Iudæam propter persecutionem Ægyptiacam, siue ipsam Ierusalem appellari voluit Ægyptum.* In Ægypto sæuiit per Pharaonem Diabolus in filios Israel, & populum primogenitum; in Ierusalem per Herodem contra Christum; Ægyptus quælibet Ciuitas, quodlibet regnum audire potest, quod in Christum armatur.

Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset à Magis, iratus est valdè.

142. VIdens, quoniam illusus esset: Verbum Græcum *ἐμπαίζειν*, significat etiam, *percutere.* Nempè grauior plerumque percussione ipsâ irrisio est, & illusio flagellis, ac verberibus pariatur, & quandoque præfertur.

Dolet Herodes, se illusum à Magis. Nihil magis superbo displicet, quam irrideri. Non tam dolet, se non inuenisse Christum, vt eum perderet, quàm se à Magis illusum. Tantùm in superbam mentem superbia sæuit.

Quoniam illusus esset à Magis. Cur illusus? quia non redirent ad ipsum, vt sperabat. Sed nunquid, se redituros, polliciti sunt? id non legitur. Herodis fastus, ac superbia putabat, sine suæ maiestatis iniuriâ, eo insalutato, Magis non licere in regna ire. Superbiæ vitio correpti sibi omnia promissa, & debita credunt, quæ suam gloriam tangunt. Quod si promisissent Magi se redituros, aliter Deo vidente, promissis stare non tenebantur.

Iratus est Herodes, vehementer excanduit ingentis inuidiæ impetu correptus; quia quibus ille sedens in solio regni, ac purpurâ vestitus suadere non potuit, vt ad se reuerterentur; his Iesus paruulus, & iacens in præsepio, & pannis inuolutus adeò placuit, vt eius nutibus, Herode neglecto, statim obtemperarint. Irâ ferbuit Herodes, nec iram posuit. Reges, si aliis ex causis irascantur, non difficilè placantur: at inextinguibilis ferè ira est, quam regni zelus accendit.

Et mittens, occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem.

143. IVssit Herodes occidi omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius. Puniuntur in filiis, qui Virginem, Deo plenam, hospitio non receperint; licèt innocentibus infantibus mors ad vitam fuerit, nõ ad mortem. Benè bonus ille auctor: *Nota*, inquit, *diuinam hîc prouidentiam; ex vnâ parte Bethlehemita, quòd Virginem puerperam hospitio dignati non fuissent, cæde prolium condignè puniuntur, & alterâ parte puerulis innocentibus laurea martyrij donatur.* Tanti est Mariæ cultum negligere, Mariam non recipere.

Iudæorum Rex Herodes infantes occidit ab omni culpâ immunes. A suo Rege facilè sæuitiam discere potuêre Iudæi, sponte ad scelera proni. Ad Christi necem, Iudæorum inuidia Iudæos vrgebat; sed calcar tàm nefando facinori addidit Regis crudelissimi exemplum: ad necem Innocentis prouocauit Iudæos Herodes, innocentium interfectione. Audiendus hîc Photius: *Ex huiusmodi imprudentissimâ internecione infantium, qui nullam sibi concitare poterant inuidiam (quam enim inuidiæ causam nuper geniti infantes præbere valebant?) perspicuè intelligi datur, quomodo Iudæorum gens Saluatorem beneficia exhibentem, incurabilesque curantem morbos, crucis ignominiosæque mortis damnauit supplicio; quum æquum fuisset pro impensis beneficiis laudum rore perfundere, illustribusque redimere coronis: Etenim, si innocentes, contra quos inuidia insurgere nequibat, impiâ tamen trucidatione Rex Iudæorum peremit; quid non sunt ausi, qui à rege ipso ad cædes instructi fuerant, & præexcitati tantâ præsertim flagrantes inuidiâ?* Nullum adeò immane est scelus, ad quod subditorum malitia non rapiatur, si superiorum exemplum præeat.

144. Non potuit Herodis crudelitas viuaciùs exprimi, quàm innocentium infantium cæde: si enim in adultos sæuisset, leui bracchio adulatores, qui Principum scelera virtutis velamine operiunt, dixissent, iurè morti obiectos, qui se in varia crimina obiecerant: quod in infantibus locum non habebat. Pulchrè rem expendit Photius: *Si id occisionis sceleris in homines adultæ edidisset ætatis, facili negotio assentatores quasdam commenti essent rationes, quibus persuaderi posset eiusmodi nefariam cædem iustè ab illo perpetratam, cum interfectos assererent, multorum reos esse facinorum: scelera autem impunita sinere regem minimè decere. De hisce verò infantulis nec fabularum impudentissimus strator tale quid effingere, vel excogitare poterit, ideoque inexcusabilis manifestè apparet inhumanitas, & incredibilis sæuitia mentis, lingua, manusque scelesta.* (Addit statim idem auctor.) *Insuper necessum erat, vt immolandæ amœnuam, impollutamque victimam omnis actualis peccati essent expertia, ne præstantissimam victimam suo dedecorarent sacrificio.*

Defuncto autem Herode: ecce Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto dicens: Surge & accipe Puerum, & Matrem eius, & vade in terram Israel.

145. RVrsus Iosephum Angelus alloquitur: cur non Mariam? An, vt & posteri discerent, & cœnsura ista postea seruaretur; vt non viri à mulieribus, sed mulieres a viris rerum agendarum documenta susciperent? An, quia de itinere instituendo agebatur? hoc autem non mulierum negotium est, sed virorum: illarum enim est domi se continere, & foràs, nisi viro, aut necessitate iubente, non egredi.

Monitus ab Angelo Ioseph de regressu, nec ipse exultasse refertur, nec Virgo. Non doluere abeuntes, nec inani exultant gaudio redituri. Iusti animus semper idem, nec locorum varietate varius fit.

146. Iudæi Ægyptum relinquentes aurum, aurea vasa, opes, diuitiasque secum tulere. Ioseph, ac Maria ab Ægypto discedere monentur: discedunt, sed, opes, & diuitias secum tulisse, non legimus. Qui Christum secum habet, omnes diuitias negligit. Satis diues, qui Christo adhæret.

Vade, inquit Angelus ad Ioseph, *in terram Israel.* Sed in quam? Cur non determinat in quam partem pergere debeat? An, vt ad dubitantem iterum reuertatur, quod postea fecit? Amant Angeli nos sæpè inuisere: quod semel poterat, bis monendo præstitit; vt ex hoc colligeremus, quàm libenter Angeli homines inuisant, & instruant.

147. Deinde non nominauit Angelus aliquem locum determinatè, in quem se Ioseph cum Iesu, & Mariâ conferret; quia iterum eum instrui per Angelum

gelum Deus volebat; vt ex frequenti colloquio cum Angelo maiori lætitiâ, gaudióque perfunderetur.

Inuisere sæpè, & alloqui Iosephum cupiebat Angelus, vt eâdem occasione Virginis aspectu frui posset, eamque veneraretur: quotiescumque enim Iosephum inuisebat, Mariam, & Iesum venerabatur.

Rediens ex Ægypto, Ioseph in Iudæam pergere cogitat; sed aliter ab Angelo monetur. At cur Iudæam cogitat? An, quia hæc dignior regni pars? putabat enim tali puero non nisi, Ierosolymis habitandum esse. Non alienum istuc. Addiderim, Iudæam potius cogitasse, vt ad templum iret, gratias Deo acturus. Sanctorum hominum hic mos: sacra loca, provt eis licet, frequentant, & peculiaria eligunt habitacula non ob eorum opulentiam, & magnitudinem, sed ob commodiorem Diuini cultûs & obsequij occasionem.

Defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri.

148. DEfuncti sunt enim. Vnius impij regis morte mori multi solent, suæ nimirum impietati, quam rex exemplo suo, & auxilio fouere solet, atque vt ita dicam, animare; Pulchrè Sanctus Paschasius: *Defuncti sunt enim, inquit, qui quærebant animam pueri. Vbi rectè innuitur, quòd Rege crudeli extincto, complices eius illicò periere, qui pariter in necem Christi, inuidia, aut timoris, adulationisve gratiâ tractauerunt.* Tantum vnius Imperantis prauitas in prauorum animos potest, vt illius interitus horum quoque interitus dicatur. Mori mali videntur, si fautores non habeant, inuitatorésque ad malum.

Audiens autem, quòd Archelaus regnaret in Iudæâ pro Herode Patre suo, timuit illò ire.

149. CVr timuit? An in filio timebat patrem, quum plerumque patrum impietas transmittatur in filios? Ægrè improbi parentis probus filius est: fugit quippè mores, quos in patre deprehendit. Gemino tenetur vinculo pater, vt litet probitati; & sui causâ & nati: facilè quippè referet natus mores, & vitâ exprimet, quos viderit in Patre. Sed Archelai improbitatem fama prodiderat; alioquin non tam facilè suspicio aliqua contra illum Sanctissimi Iosephi inuasisset mentem, qui longè (quàm iustus esset) ab aliis diiudicandis aberat. Nesciunt intra domûs limites se principis mores coërcere: in omnem partem effunduntur: si mali sunt multos inficiunt: exemplo multos ad paria excitant, si probi.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT III. MATTHÆI.

Vers. 1.

IN diebus autem illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ.

Vers. 2.

Et dicens: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim Regnum cælorum.

Vers. 3.

Hic est enim, qui dictus est per Isaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini: rectas facite semitas eius.

Vers. 4.

Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ, & mel siluestre.

Vers. 5.

Tunc exibat ad eum Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem.

In diebus. a. *S. Hil. In diebus.*
Venit. *Ar. M. Accedit Vat. Aduenit. Fr. Luc. Adest. Auct. Prodit.*
Baptista. *Menoch. Baptizator. S. Hilar.* omittit.
Prædicans. *Syr. Prædicauit. Arab. Prædicando.*
Et dicens. *Syr. Et dicebat. Arab. Dicendo.*
Pœnitentiam ag. *Tert. Pœnitentiam initote. Ar. M. Pœnitemini. Al. Pœnitentiam agite vitæ prioris.*
Appropinquauit en. *Ter. Iam enim salus nationibus adpropinquabit. Al. In propinquo est. Fr. Luc. Factum est propinquum. Goth. Appropinquabit.*
Dictus est. p. I. *Arab. In Isaiâ, quando dicit. Pronunciatus ab Isaiâ. Al. De quo dixit Isaias. Fr. Lu. Prædictus.*
Parate. *Ar. M. Expedite. Ex Hebr. Complanate. Fr. Luc. Depurgate. Auct. Expeditam reddite.*
Viam. *Tert. Vias.*
Domini. *S. Isid. Hisp. Domino.*
Rectas. F. *Syr. Rectas facite.*

Vestimentum. *Ar. M. indumentum. Pagn. Indumentum suum.*
Camelorum. *Pagn. Cameli.*
Pelliceam. *Vatab. Coriaceam. Arab. Pellis.*
Lumbos suos. *Ar. M. Lumbum suum.*
Esca. a. e. e. *Pagn. Cibus autem eius erant. Clem. Alex. Comedebat enim.*
Locustæ. e. m. s. *Syr. Locustæ, & mel agreste. Clem. Alex. Mel, & locustas.*
Exibat. *Syr. exiuit. Arab. Exierunt. Pagn. Egrediebatur. Al. Egressa est.*
Regio. c. I. *Ar. M. Circumuicinia Iordanis. Syr. Ambiens Iordanem. Al. Vndique finitima Iordani. Fr. Luc. Circumiacens Iordani.*

Vers. 6.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 6.

Et baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua.

Baptizabantur. *S. Hilar. Baptizabantur omnes. Tert. Tingebantur.*

Verſ. 7.

Videns autem multos Phariſæorum, & Sadducæorum venientes ad baptiſmom ſuum, dixit eis: Progenies viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à venturâ irâ?

Videns. *Pagn. Cùm vidiſſet.*
Progenies. *Syr. & S. Aug. Generatio. S. Hilar. Natio. Tert. Genimina. Franc. Luc. Fœtus.*
Demonſtrauit. *S. Auguſt. Oſtendit. S. Ambr. Demonſtrabit. Pagn. Submonſtrauit. Orig. Docuit. Syr. Indicauit. S. Hilar. Monſtrauit. Auct. Subindicauit.*
Vobis. *Orig. Vos.*
Venturâ. *S. Hier. Futurâ.*

Verſ. 8.

Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ.

Fructum. d. p. *Syr. Fructus dignos pœnitentia. Al. Qui deceant pœnitentiam.*

Verſ. 9.

Et ne velitis dicere intra vos. Patrem habemus Abraham. Dico enim vobis, quoniam potens eſt Deus, de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.

Et ne velitis dicere. *Arab. Et ne glorierimini, & dicatis. Syr. & Caiet. Ne cogitetis. A. M. Ne arbitremini. Pagn. Ne ſitis illius opinionis. S. Hilar. Nolite proferre. Al. Ne ſitis hac mente. Fr. Luc. Ne putetis vobis dicendum.*
Intra. *Vos. Orig. Apud vos ipſos.*
Patrem. h. A. *Syr. Eſt nobis pater. Arab. Quòd pater noſter eſt Abraham.*
De lapidibus. i. *S. Epiph. è lapidibus.*
Quoniam. p. e. D. *Pagn. Quòd poſſit Deus.*
Suſcitare. *S. Cypr. Excitare. Al. Surgant.*
Filios. *Ar. Mont. Natos. Vat. Liberos. Al. Filij.*
Abrahæ. *Vat. Ipſi Abrahæ. Al. Abrahamo.*

Verſ. 10.

Iam enim ſecuris ad radicem arborum poſita eſt. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Iam enim ſecuris. *Ar. M. Iam verò & ſecuris.*
Poſita eſt. *Ar. M. Adiacet. Fr. Luc. Admota eſt. Auct. Conſtituta. Collocata eſt. Iacet.*
Facit. f. b. *Orig. Affere fructum.*
Excidetur. *Syr. & Ar. M. Exciditur.*
In ign. mit. *Sy. In ignem cadit. Ar. M. In ignem iacitur. Caiet. Mittitur in ignem.*

Verſ. 11.

Ego quidem baptizo vos in aquâ in pœnitentiam: qui autem poſt me venturus eſt, fortior me eſt, cuius non ſum dignus calceamenta portare: ipſe vos baptizabit in Spiritu ſancto, & igni.

In Pœnitentiam. *S. Hilar. Pœnitentiæ. Caiet. Ad pœnitentiam. Orig. Ad reſipiſcentiam.*
Venturus eſt. *Ar. M. Veniens. S. Hilar. Venit.*
Qui autem. *Orig. At ille, qui.*
Fortior, *Vat. Potentior.*
Dignus. *S. Cypr. Idoneus. Auct. Sufficiens.*
Calceamenta. p. *Orig. ſoluere calceamenta pedum eius. Vat. Vt calceamenta portem. Fr. Luc. ſolearum eius curam gerere.*
Baptizabit. *S. Cypr. Baptizat. S. Proſp. Baptizaturus eſt.*
In Spiritu ſancto. *Syr. In ſpiritu ſanctitatis. Caiet. Spiritu ſancto.*

Verſ. 12.

Cuius ventilabrum in manu ſuâ: & permundabit aream ſuam: & congregabit triticum ſuum in horreum, paleas autem comburet igni inextinguibili.

Cuius v. i. m. *S. Cyp. Ferens palam in manu ſuâ. Ferens ventilabrum. Tert. Palam in manu ſuâ portat.*
Permundabit. *Syr. Repurgat. Arab. Mundabit. Al. Repurgabit. Auct. Expurgabit.*
Aream ſuam. *Syr. Aream ſuam.*
Congregabit. *S. Proſp. Recondet. Syr. Cogit.*
Triticum. *S. Proſp. Frumenta.*
In horreum. *S. Proſp. In horreo. Fr. Luc. In repoſitorium.*
Paleas. a. *Syr. Paleamque.*
Comburet. *Syr. Comburit. Pagn. Exuret. Fr. Luc. Affliget.*
Inextinguibili. *Fr. Luc. Inextincto.*

Verſ. 13.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 13.

Tunc venit IESVS à Galilæâ in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.

Venit. *Pagn. Accedit.*
A Galilæa. *S. Hilar. In Galilaam.*
In Iordanem. *Caiet. Ad Iordanem.*
Vt baptizaretur. *Ar. M. Baptizari.*

Vers. 14.

Ioannes autem prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

Prohibebat eum. *Auct. Resistebat ei. Fr. Luc. Arcebat.*
Debeo. *Ar. M. Vsum habeo. Syr. Necesse habeo. S. Epiph. Te opus habeo. Vat. Mihi opus est. Caiet. Opus habeo. Iac. Tir. Indigeo.*
Baptizari. *Pagn. Vt abs te baptizer. Iac. Tir. Baptismo tuo. S. Epiph.* omittit.

Vers. 15.

Respondens autem Iesus, dixit ei: Sine modò: sic enim decet, nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum.

Respondens. a. I. *Syr. At ipsemet* IESVS *respondens.*
Sine. m. *Pagn. Omitte nunc. Ar. M. Sine interim.*
Decet. *Ar. M. Decens est nobis. Arab. Conuenit. S. Chrom. Oportet. Fr. Luc. Decorum est nobis. Auct. Dignum, & congruum est.*
Nos implere. *S. Aug. Vt impleatur. Arab. Perficere. Vat. Complere. Al. vt compleamus.*
Iustitiam. *Syr. Rectitudinem. Ar. M Iustificationem.*
Dimisit. *Pagn. Omittit. Ar. M. Dimittit. S. Prosp. Tunc tinxit eum.*

Vers. 16.

Baptizatus autem IESVS, confestim ascendit de aquâ. Et ecce aperti sunt ei cæli: & vidit Spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super se.

Confestim. *Syr. Statim. Pagn. Protinus.*
De aquâ. *Syr. Ex aquâ. Paga. Ab aquâ.*
Ecce aperti. s. c. *Orig. Vidit cælos diuisos.*
Vidit. *Syr. Suspexit.*
Spiritum Dei. *S. Prosp. Spiritum sanctum.*
Descendentem. s. c. & v. *Orig. In columba specie venientem.*
Super se. *Ar. M. super eum. Pagn. super ipsum.*

Vers. 17.

Et ecce vox de cælis dicens: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

De cælis. *S. Cyp. De nube. Caiet. De cælo.*
Hic est. *S. Euth. Tu es.*
Filius. m. *Menoch. Ille Filius meus.*
Dilectus. *S. Cyp. & S. Amb. Dilectissimus. S. Atha. Charissimus. Menoch. Ille dilectus.*
In quo. m. c. *S. Cyp. In quo benè sensi,* addit, *ipsum audite. S. Hier. Hunc audite. Pagn. In quo complacui. Menoch. In quo placui. Al. mihi complacitum est.*

CAPVT III.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

In diebus illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ.

VEnit *Ioannes*: sed vnde? Non à regione longinquâ, sed à solitariâ vitâ. Græcè pro *venit* est, *παραγίνεται*? verbum autem *παραγίνομαι* non solum aduenire significat, sed etiam *succurrere, auxiliari.* Nempè Christi prædicator ad hoc solùm venire debet, vt peccatoribus succurrat, & auxilium, 150.

quod

quod poteſt, periclitantibus offerat. Non famam, non gloriam, non lucrum ſpectet: in publicum prodeat, vt omnibus proſit.

Hoc verbum dicitur etiam de iis, qui ægrotis, & male habentibus præſunt; Thucyd. *παρῆσαν τῷ νοσοῦντι ægroto adfuerant.* Adeſſe igitur, & aduenire Ioannes prædicaturus dicitur; vt intelligeremus, doctoris munus eſſe, aliorum infirmitatibus mederi, ita tamen vt ſanus ipſe ſit; alioquin ægrè ægris adeſt, qui eodem, aut grauiori laborat morbo.

151. Meritò Ioannes vocatur, qui Dei gratiam annuntiaturus, quique pœnitentiam hominibus perſuaſurus erat. Ioannes *Dei gratia*, vel *in quo gratia Dei eſt* interpretatur: ergo gratiæ Dei annuntiator, Dei gratiâ non careat.

Ioannes, gratia, interpretatur; de quo tamen dicitur, quòd *inter natos mulierum maior non ſurrexit.* Matth. 11. verſ. 11. vt vel nomine ipſe diceret: *Gratiâ Dei ſum id, quod ſum.* 1. Cor. 15. Quò quis ſanctior eſt, eò magis abeſſe debet, vt aliquid ſibi, ſuiſque meritis tribuat.

Matth. 11. 11.
1. Cor. 15. 10.

Baptiſtæ titulum à baptiſmo ſortitus eſt. Debebatur hic honor Chriſto, qui verior ſanctioris baptiſmi inſtitutor; præſertim, cum Ioãnis baptiſmus breui eſſet tempore duraturus. Chriſti hinc humilitas colligitur, qui hunc honorem nuncio detulit, nec laudis appetitu tenebatur: arguuntur & mortales, qui perpetui nominis amore corripiuntur.

152. In deſerto prædicat Ioannes. Cur non in vrbe, vbi magna populi frequentia? In vrbibus opes, & deliciæ ſunt, quæ à deſerto abſunt. Ægrè ad pœnitentiam vocare homines potuiſſet, deliciis obrutos, & terrenarum rerum pondere graues, ad cælum euehere. Etiam lex in deſerto data eſt; quia in rerum mundanarum affluentiâ Diuinæ legis præcepta vix coaleſcere poſſunt. Semina in aquis radices non agunt: nec Dei lex in corde progerminat, quod deliciis innatat.

In deſerto Ioannes prædicat? & non deſertum homines referebant, diuina gratiâ vidui? *in deſerto prædicat Ioannes*, inquit, auctor ab aureo ore, *non in terrâ habitata eò, quòd deſolatum adhuc eſſet humanum genus, ac necdum à Patre, & Filio, & Spiritu ſancto inhabitaretur.* Nullum deſertum hoc deſerto ſqualidius, nullum cultu magis indignum.

153. Prædicat in ſolitudine, non in templo. At fors aliquis dicat: opportuniùs in Dei templo Dei verba prædicaſſet Ioannes: etiam loci ſanctitas aliquid ad fructum contuliſſet; ſanctior locus vrgere ad ſanctitatem ſolet. Noluit Ioannes: Iudæos à templo ad deſertum euocat; ne ſcilicet amplius externo Dei cultui fiderent, & ſacrificiis; ſed in Chriſti gratiâ fiduciam haberent. Diſce: vbique Dei templum fieri poteſt, etiam in deſerto. Externus Dei cultus externus eſt.

In Templi pinnaculum non audet Ioannes prædicaturus aſcendere; quia peccare ſaltem venialiter poterat, & ideò coram Domino verecundiâ corriperetur vt aliqui notauere; indicans talem ſanctitatem in eo, qui coram Deo in templo prædicat, requiri, vt omni vel leui maculâ, ſi fieri poſſet, careat. Audite verbi Diuini tractatores. Audite concionatores.

154. Fugit hominum conſortia Ioannes: in deſerto per triginta annos vixit: nempè mentem maculare timebat. Inter malos viuere, inter impuros, & ſordem aliquam non contrahere paucorum eſt. Malorum exempla vitet, cui malum diſplicet; & ab impiis ſe ſubducat, qui eorum ſceleribus attaminari non vult.

Hominum conſuetudinem Ioannes vitat, non tantùm, vt maiora peccata non contraheret, ſed etiam ne minora; quia, alios ad pœnitentiam, rectamque virtutis ſemitam vocaturus, carere omni culpâ deberet, etiam exiguâ.

Dicens, pœnitentiam agite, appropinquauit enim Regnum Cælorum.

155. POenitentiam agite. Græcè, *μετανοεῖτε*, quod verbum ſignificat etiam *ad mentem redire*; ac ſi amens, demenſque ſit, qui, cum peccauerit, pœnitentiam non init.

Ad pœnitentiam Ioannes ſuos auditores vocat: Sed pende, quòd nulla temporis ſit mentio. Non dixit: *agite pœnitentiam per tres, aut quatuor dies*, ſed indefinitè: *agite pœnitentiam*; ac ſi diceret: tota vita veſtra perpetua pœnitentia ſit: nullum tempus, nulla ætas, nullus dies à pœnitentiæ operibus vacet: ne vacua, & inanis pœnitentia ſit.

Pœnitentiam ſuadet, ſed in deſerto: congruit loco, quod Doctor edocet: ægrè pœnitentiam in vrbe ſuaſiſſet, vbi malorum hominum conſortia, qui à pœnitentiâ alios auocant, & perditionis occaſionem aliis præbent.

156. Non dixit, *pœnitentiam agetis*, ſed, *agite*: pœnitentia enim differenda non eſt, ſed ſtatim obeunda. Videtur agere nolle, qui diù differt.

Nullum excipit, nullum excludit, omnes alloquitur: *agite pœnitentiam.* Nemo ſe ſeducat, putans non egere: fors magis hoc ipſo eget, quòd putat non egere.

Pœnitentiam agit. Ad pœnitentiam auditores ſuos vocat Ioannes; & quia hæc magis neceſſaria, & quia ipſe quoque verum pœnitentis habitum licèt innocens præferebat; Doctor id aliis prædicare præcipuè debet, quod ipſe præſtat: ne aliud lingua doceat, aliud moribus.

Docet pœnitentiam Ioannes; quia iuxta auditorum conditionem, ac ſtatum inſtituendus prædicatori ſermo eſt. Iniquos alloquebatur, qui pœnitentiâ indigebant; eos itaque ad pœnitentiam prouocat.

157. *Regnum cælorum.* Hebræis tamquam terrenis terra promittebatur; nobis tanquam nihil terrenum ſapere debeamus regnum cælorum, Euangelij hoc priuilegium eſt; nam, vt ait Sanctus Chryſoſtomus, *Regnum cælorum nunquam legimus in lege. Vultis ſcire, quia Regnum cælorum in Euangelio tantum prædicatur? Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquabit enim regnum cælorum*, tantum à lege Euangelium diſtat, quantum à terra Cælum, & Iudæis Chriſtiani antiſtant, vt cælum terræ.

Regnum Cælorum cum pœnitentiâ iungit, hoc nexu docens, pœnitentiâ Cælorum regnum acquiri, & adiri, vt non incongruè pœnitentia regni cæleſtis clauis dici queat.

158. Subdit ſtatim, *appropinquabit*, ſeù, vt correctiores codices habent, *appropinquauit enim Regnum Cælorum.* Per quod oſtenditur, non ſolius pœnæ metu agendam pœnitentiam eſſe, ſed Chriſti, eiuſque conſortij deſiderio, & amore.

Sed, cur potiùs dixit? *Cælorum regnum appropinquabit*, quàm, *vos regno Cælorum appropinquabitis.* An, vt pœnitentiæ virtutem oſtendat, quæ tàm facilem ſalutis viam reddit, vt cælum quoque cultoribus ſuis vicinum reddat, adimens adeundi laborem? Per regnũ Cælorum, ipſe etiam Chriſtus, per quem regni Cæleſtis hæredes cõſtituimur, intelligitur; vel Euangeliũ, quo nobis Chriſtus proponitur.

Non

159. Non opes, non diuitias, non terrenas dignitates pœnitentibus offert: regni Cælorum tantùm meminit, Fatuus est, qui aliò spectat, dùm prauam viam deserit, ad Deum per pœnitentiam redit.

Veri, solidique gaudij mater pœnitentia est; per eam quippè Cælorum regnum appropinquat. Huc allici Apostoli verba possunt: *Non est Regnum Dei, esca, & potus; sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto* Rom. 14. His omnibus donatur, qui contrito corde pœnitentiam init. (Rom. 14. 17.)

SECTIO II.

Hic est enim de quo dictum est per Esaiam Prophetam dicentem: Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius.

160. Signatè ait, *hic*: de quo scilicèt tanta Deo cura, vt voluerit per Prophetam prænunciari. Vidit Euangelicus propheta Isaias nostra hæc tempora, & lugentes consolatur, venturi Ioannis prædictione: Sola iusti memoria abstergere tristitiam omnem potest, omnem mærorem abolere.

Ait Isaias cap. 40. vers. 1. *Consolamini, consolamini, popule meus, dicit Deus vester*; deinde subdit: *Vox clamantis in deserto: parate viam Domini.* Itane consolatione populum perfundi Propheta vult; & illum statim annuntiat, qui asperam pœnitentiæ docturus viam erat, & seuerè peccantes arguiturus? Disce, veræ consolationis matrem pœnitentiam esse; & benè cum internâ mentis suauitate, atque dulcedine pœnitentiæ actus cohærere: scilicet consolatione verâ mens afficitur, cum lubens pœnitentiæ occurrit, in eiusque sinum se recepit; vt iure Deus per Prophetam simùl dixerit: *consolamini, consolamini, popule meus*, & statim Ioannis aduentus meminerit, qui pœnitentiæ viam docere debebat; quia veræ consolationis fons in animo, quæ peccauit, pœnitentia est. Disce: lætum, faustumque nuntium conferri debet, cùm nobis, in eundam pœnitentiam, prædicitur. (Isa. 40. 1. & v. 6.)

161. Vox Ioannes dicitur, quasi nihil aliud esset in eo, nisi vox. Disce: hanc veri prædicatoris notam esse, vt totus quodammodo sit vox, & incessu, vestitu, operibusque omnes ad salutis viam vocet non minus, quàm verbis. Vox dici non meretur, qui verbis tantùm dices, rebus, operibusque non clamat. Vox Doctor quilibet esse debet, vt omnia, quæ videntur in eo, auditores ad Christum alliciant, & inuitent.

Vox auditur, sed non videtur: ita & Doctor adeò abesse ab hominibus, & à vulgo se subducere debet, vt ferè non videatur. Amet saltem non videri, nec digito ostendi.

162. Non se ipsam format vox; sed aliunde formatur ab aliâ virtute. Iurè Ioannes vox dicitur, quia à se ipso non erat, sed à Christo, cuius spiritu plenus alios vocabat ad pœnitentiam. Vox, ille, Doctor, dici non debet, qui sibi totum, quod loquitur, tribuit; qui Christi spiritum, vt alios ad bonum hortetur, nec habet, nec postulat.

Parate, inquit, *viam Domini*, sed vbi paranda non explicat. An, quia vbique paranda Domini via est; in mentibus, in operibus, in sermonibus?

Etiam minima Dei præcepta seruare debet, qui conuertitur ad Deum: hinc est quòd clamare dicitur Ioannes: *Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.* Parum est præcipuorum mandatorum viam parare, nisi rectas quoque rerum minimarum semitas faciamus: etiam Regius Propheta dicebat: *Vias tuas Domine demonstra mihi, & semitas tuas edoce me.* Psal. 24. vers. 4. (Psal. 24. 4.)

163. *Parate viam Domini.* Cur non dixit, *ambulate in via Domini?* an quia ambulando paratur, & parari semper debet, quia semper ambulare debemus? Scitè Guarricus: *Via Domini, fratres, quam parare iubemur, ambulando paratur, parando ambulatur, & licèt multum profeceritis in eâ, semper tamen vobis restat paranda.* Nemo sistat, nemo torpeat; nouus prôfectus non terminus præteriti sit, sed gradus futuri.

Semita angustior via: rectus, ordo à viâ ad semitas; quia semper, quæ sunt perfectiora, perficienda nobis sunt; &, quò magis in salutis viâ progredimur, eò magis seruare etiam minima quæque debemus. Plerique contra aguntia semitis incipiunt: angustum, asperumque vitæ genus primò arripiunt; deinde latam remissæ vitæ viam, rationemque ineunt.

164. Viam Domini ait parandam, eiusque semitas rectas faciendas: cur potius non ait? *Viam vestram parate, & semitas vestras rectas facite.* Quia recta via non est, quæ nostra per propriam voluntatem fit: rectæ semitæ non sunt, si nostræ sint. Cauere debemus, ne nobis illud propheticum coueniat: *Ibunt in adinuentionibus suis.* Psal. 80. vers. 13. quod ingentis comminationis loco habendum est. (Psal. 80. 13.)

Via *Domini* paranda dicitur, licèt nostra etiam sit; quia via à termino denominatur: ergò nostræ omnes viæ, nostræque semitæ, Domini dicuntur, quia Dominum tantùm respiciunt, nihil præterea. Via, quam perambulantus, Domini erit; si omnia, quæ agemus, Deum spectent, vt operum nostrorum finis Deus, Deique gloria sit.

165. *Rectas*, inquit, *facite semitas eius.* Dei semitæ, eius mandata sunt: rectæ fiunt semitæ, cum non tantùm externo opere adimplentur mandata, sed animo quoque, & rectâ mentis intentione; cum non spe laudis ducimur in operando, sed vt Deo tantum placeamus.

Breuissimum est, quod rectum: longior via, ac difficilior, quæ flexuosa. Vis commodè per viam pergere, rectam eligere, à semitis abstine flexuosis. Rectas esse semitas vult Christus: citò vult nos absoluere, quod incepimus: non longas amat moras, nec viæ flexus, qui à viæ termino nos auocent. *Rectas facite*: non ait: *rectas dicite.* Nuda verba rectam viam non efficiunt: requiruntur & opera.

SECTIO

SECTIO III.

Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorum, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autem eius erat locustæ, & mel syluestre.

166. SVam, τὸ *ipse*, emphasim habet; ac si diceret: Ipse, qui tantæ sanctitatis fuit ab infantiâ, ipse, qui priùs sanctus fuit, quàm natus; ipse, quem Scriptura commendat, commendauit & Angelus; ipse, quo nullus maior inter natos mulierum exstitit; ipse tàm magnus, tàm sanctus, tàm insolitam pœnitentiæ iniuit viam, vt vestimentum de pilis camelorum haberet, & esca eius essent locustæ, ac mel siluestre. Hinc colligant peccatores, quid præstare in peccatorum pœnitentiâ debeant, cum innocens Ioannes, adeò asperam vitam duxerit.

Exterior Ioannis habitus interiorem sanctitatem indicat. Ad pœnitentiam vocauerat; præfert pœnitentiæ characteres, & notas: ægrè quis asperum vitæ genus aliis suadeat, si deliciis innatet, mollibus vestiatur. In rubo Deus Moysi loquitur, iubens, vt calceamenta solueret, & in Ægyptum, populum à Pharaonis Tyrannide liberaturus, iret. Exod. 3. Rectè in spinis, ruboque apparet; vel situ, & habitu edocens, ad grandia, difficillimaque alios vocantes, debere delicias relinquere, ac blandimenta, spinisque non rosis insidere. Hoc Ioannes fecit: ad pœnitentiam alios inhortans, pœnitentiæ habitum induit; ne dura aliis imponeret, ipse mollibus difflueret. Ioannem imitetur quisquis Ioannis officio fungitur pœnitentiam prædicans.

Exod. 3.

167. Camelorum pili Ioannem torquent, & affligunt: non caret hæc res mysterio. Cameli diuites significant, vt colligitur ex illo Matthæi 19. vers. 24. *Facilius est Camelum per foramen acus transire, quàm diuites intrare in Regnum Cælorum.* Camelorum pili, diuitum superflua sunt. Igitur affligens

Matth. 19. 24.

carnem suam pilis camelorum, indicat, quòd Prædicator debet animam suam affligere, videns diuites habere tot superflua, & propterea ad perditionem ire.

Camelorum pilis Dei seruus torquetur; quia hoc ferè accidit, vt potentes, diuitesque suis opibus, suis diuitiis Dei seruos infestent, & molestiâ pauperes afficiant.

De pilis camelorum. Animi virtutem corporis habitus loquebatur. In camelorum pilis suam deformitatem cogitare poterant Hebræi; pulchrè auctor ab aureo sermone: *Ipse Ioannes habebat vestimentum* de pilis camelorum. *Potuit de caprarum, sed cilicio opus non erat: sed accepit tortuosissimi pilos animantis, nihil habentis recti, nihil gratiæ, nihil decoris, quem natura dedit labori duro, addixit magno ponderi, extremæ tradidit seruituti, talis pœnitentiæ magister indui debuit vestimento: vt, qui à recti detorserant disciplina, & deformes se totos formis reddiderant peccatorum, magnis pœnitentiæ sarcinis subderentur*: vel nudus iusti habitus vtilia non iustis monita exhibet; loquuntur bonorum vestes, etsi non loquantur.

168. *Zonam pelliceam circa lumbos suos.* Iure cinctus exhibetur, qui ad bona opera semper est promptus. *Omnes sancti*, Theophylacti sunt verba ad hæc verba, *introducuntur à scriptura cincti; velut in opere semper existentes; negligentes autem, & delicati non cinguntur, vt nunc Saraceni.* Nihil flaccidum, nihil solutum in Dei seruis esse debet; alieni ab omni torpore, torpentisque habitu sunt; soliciti ad bona opera sunt.

Zonâ vsus fuit Ioannes, in hoc quoque aliis, eisque magnis sanctis par. *Et cur*, inquit Sanctus Chrysostomus, *etiam zonâ vsus refertur? Mos iste apud antiquos vigebat, priusquam in mollem istum, ac fluidum habitum laberentur; sic itaque & Petrus cinctus inuenitur, & Paulus, Helias quoque, quod scilicet in iugi opere versabantur; sed vt omnem quoque superbiendi rationem conculcarent, seque ad omnem laborem, ipso quoque habitu, prepararent.* Laboris amicus esse debet, qui suo exemplo ad Christum alios quærit allicere.

169. Zonam pelliceam super lumbos gestat Ioannes: hoc quoque ad cautionem nostram. Lumbos restringere est carnis licentiam comprimere & carnalium cogitationum motus coërcere. Sed cur zonam, eamque pelliceam adhibet? Pellis animalis mortui mortis indicium est: pellem in lumbis habet, qui mortis memoriâ castitatem seruat: nihil enim adeo cingit lumbos, & luxuriam coërcet, quàm assidua mortis cogitatio. Ambiat nos sepulchri memoria, & facile hac veluti quodam cingulo, & zonâ carnis luxuria constringetur, & coarctabitur.

Zonâ pelliceâ cingitur, quia mortis cogitatio diuturna, & assidua esse debet: arctè insidere memoriæ hæc cogitatio debet, sicut & zona corpori adhæret, cui adstringitur. Hinc illud: *sicut zona, qua semper precingitur.* Psal. 108. vers. 19.

Psal. 108. 19.

170. In zonis olim æs, aurumque seruari consueuerat. Hinc illud Christi apud Matth. 10. vers. 9. *Nolite possidere aurum, neque pecuniam in zonis vestris.* Gesta pelliceam zonam: mortis memoriam vbique circumfer; & pretiosiores opes in hac zonâ reperies, veræ sapientiæ aurum tibi coacervabis, denique thesaurum in mortis cogitatione inuenies.

Matth. 10. 9.

Zona vestes defluentes in vnum colligit, & ad opera promptum, ac paratum reddit: talem decet esse Diuini verbi tractatorem, vt promptus ad ea

obeunda ſit, quæ aliis præſtanda oſtendit. Zonæ præcinctio, efficax eſt in omne opus bonum apparatus, vt ad omne miniſterium Diuinæ voluntatis cingulo ſimus adſtricti.

171. De muliere illâ forti ſcribitur Prou. 31. *Accinxit fortitudine lumbos ſuos.* (Prou. 31. 17.) Cur idem Ioannes non præſtitit potiùs quàm zonâ pelliceâ lumbos torquere, atque conſtringere? Præſtitit; quia corporis afflictio robur, ac fortitudinem animæ tribuit; &, vbi caro comprimitur, fortior mens euadit, euadit & corpus. Elumbis, imbecillis, ac mollis veſtium mollitie animus fit: firmatur indumentorum duritie, & aſperitate.

Lumbos ſuos zonâ pelliceâ Ioannes comprimit: ſtatim vel habitu indicans, nihil adeò decere Diuini verbi prædicatorem, quàm caſtitatis, puritatiſque cuſtodiam. Indignus prædicatoris munere eſt, qui caſtitatis cultor non eſt.

172. Sed verborum nexum nota: poſt zonam pelliceam cibi quoque mentio fit, qui non ſolùm obuius, & frugalis, ſed ferè ab hominis guſtu alienus: locuſtis veſcitur, melleque ſylueſtri: vt ita nos doceret, qui comprimere puritatis amore carnis ſtimulos vult abſtinentiâ quoque vti debere: parum eſt pelliceam zonam ad caſtimoniam vti, niſi temperantia in cibo, potuque ſeruetur.

Tam aſperam in deſerto ducit vitam Ioannes; ſed tamen mel ſylueſtre comedebat: non puto hoc vacare myſterio. Mel contemplationis guſtum ſignificat: quòd ſylueſtre eſt; quia ferè in ſolitudine reperitur, ac in receſſu. Mel Ioannes edit; quia pœnitenti, dura quæque & aſpera, dulcia ſunt, & Diuinæ conſolationis melle condiuntur.

173. Quæ te mens, ô Sanctiſſime Ioannes, tàm duræ vitæ generi addixit? Quid te contra teipſum adeò rigidum fecit, vt hominum conſortia vitares, & carnis afflictiones amares? Scio: in deſerto tam duram egiſti vitam, vt purus puriſſimo Chriſto occurreres. Quid nos agere decet, qui non occurrimus tantùm Chriſto ſicut Ioannes, ſed eum intra nos ſumimus; quod in Euchariſtici panis ſumptione fit? Vel à Ioannis vitâ diſce, qualis Amori tuo occurrere debeas, & quæ, vt illi dignè occurras, præmittenda, tibi ſint.

Vilu erat Ioanni mundus cum ſuis blanditiis, & illecebris; quia Chriſtum expectabat, amabat Chriſtum. Nempè amara quælibet terrena dulcedo eſt his, qui Chriſtum expectant, & occurrere Chriſto cogitant.

174. Tantâ vitæ aſperitate purum ſe, & immaculatum in deſertu ſeruauit Domini Præcurſor; quia, qui debebat aquis abluere Saluatorem, abeſſe ab omni peccati maculâ par erat. Triginta, & amplius annos, ſe parat tacturus Chriſtum: deſidiam noſtram arguit, qui non tangimus tantùm Chriſti corpus, ſed illud comedimus; nec tamen puritati ſtudemus, pœnitentiæ opera non præmittimus.

Locuſtis veſcitur Ioannes, melleque ſylueſtri; credo & eſcis aſperioribus adhuc eſſet vſus, ſi obuij fuiſſent; benè Galfridus, *Veſcebatur autem* Locuſtis, *& melle ſylueſtri. Eis nimirum cibariis, quæ ad manum erant, in quibus conuenienter inſtruimur, vt his quæ faciliùs, & propinquiùs ad vſus noſtros occurrunt contenti ſimus. Noluit etiam egredi locum ſolitudinis, vt mutaret pani dulcedinem mellis; quia male vnius dulcedinis dilectio fugitur, dum aſperitatis intuitu, in grauioris caſus periculum feſtinatur.* A Ioannis mente, mente abeunt, qui, obuiis cibis neglectis, eos quærunt, qui obuij minimè ſunt.

SECTIO IV.

Tunc exibat ad eum Ieroſolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem; & baptizabantur ab eo in Iordane, confitentes peccata ſua.

175. OMnes exeunt, vt Ioannem viderent. Tàm ſublimis, ac ſingularis ſanctitas, apparuit in Ioanne, vt nullus, quantumcumque eſſet iuſtus, ſe iuſtum in præcurſoris comparatione putaret; & ideò omnes ad eum currunt, eius ſanctitatis magnitudine tracti.

Vim magnam habet illud, *Tunc*. Senſus eſt: cum non clamaret ſolùm pœnitentiam Ioannes, ſed vitæ genere, victus, ac veſtitus aſperitate etiam referret (plus quippe reſonabat eius conuerſatio quàm vox) *Tunc* exibant ad eum populi. *Quia* nihil eſt, quod magis ad bonum malos alliciat, ad virtutem impios attrahat, quàm Doctoris exemplum. Dixiſſet tantùm Ioannes: *Pœnitentiam agite*, & pœnitentiæ exemplar ipſe non fuiſſet; pauci ad ipſum perrexiſſent.

176. Exire verò dicuntur, vt abluerentur; quia, qui præteritæ vitæ ſordes abſtergere vult, debet à peccandi occaſione recedere. Salutem ſuam non amat, qui prauorum conſortia non relinquit.

Non habes vnde exeas? exi à te ipſo; vt verbum Dei fructum in te faciat: vitæ veteris veſtigia deſere, à prauis affectibus abi.

Tunc exibat. Magna exempli boni ad bonum vis etiam in malos. Recenſitâ Ioannis pœnitentiâ, ad eum multos exiiſſe narrat Euangeliſta; nimirum, vt ait auctor ſub nomine Chryſoſtomi, *ampliùs reſonabat conuerſatio vitæ eius in Eremo, quàm vox clamoris ipſius:* maior operis vox eſt, quàm oris; & ſpectatores plus ferit, quod vident in dicente, quàm quod audiunt; voce ad pœnitentiam omnes vocabat Ioannes, ſed exemplum voce efficacius fuit.

177. Quòd in Iordane baptizabantur, nec myſterio, nec compendio caret. Nomen interpretare & vtile monitum

monitum habes. Iordanis, *fluuius Iudicij*, interpretatur. Dei iudicium cogita, & maculas absterges, peccata confiteri non erubesces.

Accedentes baptizaturus, Ioannes iuxta flumina versabatur, ferè circa Iordanem manebat. Vtile statio ista monitum exhibet. Abluiturus ad pœnitentiam peccatores, ab aquis non distabat, vt statim, qui conuertebantur, baptizarentur: differri baptismum nolebat, ne postea omitteretur: cunctatio omnis amputanda, mora omnis amolienda vbi de animæ agitur salute.

Videns autem multos Pharisæorum, & Sadducæorum venientes ad Baptismum suam, dixit eis: Progenies viperarum; quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?

178. CVr tàm acriter in Pharisæos inuehitur, & in Sadducæos, tamque acribus eos excipit verbis; quod fecisse non legitur, cum omnis Iudæa, & omnis Regio circa Iordanem ad eum exibat, vt ab ipso baptizarentur? Et hi criminibus oppleti erant, sceleribus onusti; nec tàm durè arguuntur, sicut Pharisæi, ac Sadducæi. Cur ita? Quia peccauerat plebs, populusque, & dolentes ad pœnitentiam accedebant: Isti verò accedunt fictè, iustitiam simulant. Maiori reprehensione dignus, qui, cum malus sit, simulato animo ad pœnitentiam it; quàm is, qui licèt magna commiserit, ex animo tamen, vetoque animi dolore ad pœnitentiam currit.

Porrò miratur vehementer Ioannes; quis Pharisæos, & Sadducæos docuerit à venturâ irâ fugere: *quis*, inquit, *demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* Non miratus est, cum alij ex populo accederent, indicans, difficillimum esse, homines religiosos, si mali sint, & de sanctitatis culmine ceciderint, ad sanctimoniam reuocari. Pharisæi, & Sadducæi Religiosi habebantur: scilicet admiratione dignum est, Ecclesiasticos viros semel lapsus, & in malo assuetos, prauæ vitæ mores relinquere, ad priorem puritatem redire.

179. Difficile videbatur Ioanni, salutis viam didicisse Pharisæos, & Sadducæos, quia aliorum Doctores erant. Quis docere eos potuit, qui docebant alios? Scilicet ægrè salutis viam discere ab aliis potest, aut vult, qui docere alios didicit, non doceri ab aliis. Hinc est, quòd ad Deum faciliùs idiotæ conuertantur, quàm scioli, & qui sibi sapientes esse videntur; quales nostri temporis, imo & omnis æui, hæretici.

Turbas legimus Dei timore tactas interrogasse. Luc. 3. 10. *Interrogabant eum.* (Ioannem,) *turba dicentes: quid ergo faciemus?* Intertogabant publicani venientes, vt baptizarentur; & dicebant: *Magister quid faciemus?* Luc. 3. 12. Interrogabant & milites dicentes: *Quid faciemus & nos?* ibid vers. 14. Omnes Ioannem consulunt. Pharisæi nusquam interrogasse leguntur, nec dixisse: *quid faciemus?* Hoc ab eorum superbiâ nascebatur: videbantur sibi iusti, cæteros aspernabantur, perire potiùs volebant, quàm ab aliis humiliter consilium petere. Tantùm propriæ saluti inimica superbia est.

Luc. 3. 10.
Luc. 3. 12.
Luc. 3. 14.

180. Mirum est, vitæ viam illis ostensam, qui viperarum genimina dicuntur. *Progenies*, inquit, *viperarum; quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira?* Viperæ autem dicuntur, quia calumniabantur, & mordebant viros sanctos. Iurè ergò miratur Ioannes, potuisse ab aliquo cognoscere Diuinæ iræ fugiendæ rationem; quùm, qui aliis oblatrat, Dei seruos proscindit, & odiô, ac irâ vipera est, difficilè conuerti ad Deum possit, & Diuinæ legis præscripta edoceri, eaque seruare.

De Sadducæis peculiaris admirationis ratio est; hi enim mortuorum resurrectionem negabant. Mirum est, vt qui sæculum futurum negat, timeat futuram iram. Difficile est, vt ab eo aliquid boni esse possit, qui futuram vitam non sperat, nec mortuorum resurrectionem credit, aut certè altè eius animo hæc fides non insidet, quippè qui mortuam fidem de mortuorum resurrectione habeat. Ab eo, qui futuram vitam non cogitat, nihil boni sperare possumus; minùs, si eam impietion credat.

181. Ægre superbus, & qui aliis se præfert, salutis viam inuenire potest: tales Pharisæi erant, qui cæteris se tumide præferebant, & aliis sanctitate antistare se putabant: hinc illæ illius voces. *Non sum, sicut cæteri hominum.* Luc. 18. vers. 11. Iurè igitur miratur Ioannes, vitæ viam discere Pharisæos potuisse, qui, tàm tumidi, suarum rerum iactatores erant; qui alios sanctitate excellere non existimabant tantùm; sed etiam et id se palam iactabant. Prodigij scilicet loco habendum est, huiusmodi homines inflatos, & inanis sanctitatis iactantia tumidos, salutis viam nosse, & notam inire posse, ac premere.

Luc. 18. 11.

Quis demonstrauit vobis. Græcè, τίς ὑπέδειξε à verbo, ὑποδεικνύω, quod est *subindicare, ac clam docere, & commonstrare.* Magni, & docti, cum monendi, & arguendi, clam id fieri, & subobscure solet, tanquam aliud ageretur; ne in iram prosiliant, & monentem reiiciant. Fecit istuc Natan, Dauidis peccatum arguens.

Prætetera verbum, ὑποδεικνύω, significat etiam *exemplum prabere.* Scilicet rectè Doctor à venturâ irâ fugere suos auditores docet, cum sui exemplum præbet, nec verbis tantùm prædicat, sed vitâ, moribusque, sicut fecit Ioannes.

Progeniem viperarum Pharisæos, & Sadducæos vocat: deinde admiratur, & quærit, quis eis viam rectam indicauerit, quâ ab irâ venturâ fugerent; indicans, mirum, insolensque esse, si à malis parentibus genitus, & venenata instructione infectus ad rectam viam redeat, & rectè doceri autem præbeat. Pende, quantam in filiorum animis parentum informatio, & instructio vim habeat, & quàm difficile nati malum euomant, quod ab impiorum parentum moribus, verbisque biberunt.

SECTIO V.

Facite ergò fructum dignum pœnitentiæ.

183. SVpetiùs dixerat, *pœnitentiam agite*; nunc dignum pœnitentiæ fructum requirit. Diuinæ iræ mentionem fecerat, Diuinique iudicij in illis verbis, *quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira?* non mirum, ſi dignum pœnitentiæ fructum exigat; cum plenam, ac perfectam pœnitentiam ſuadeat ipſius iræ Diuinæ cogitatio, & ab eâ ſe ſubducendi deſiderium.

Dignum pœnitentiæ, ait Sanctus Matthæus. *Dignos pœnitentiæ fructus*, ait Sanctus Lucas cap. 3. 8. (Luc. 3. 8.) Et multi fructus ſint, & vnus: multi, operum bonorum copiâ: vnus, vel operandi continuatione, vel purâ in vnum Deum directione.

Ex fructu arbor cognoſcitur, & ex pœnitentiæ fructibus vera pœnitentia deprehenditur: cauendum eſt, ne hi fructus pomis Gomorrhæis ſint ſimiles; illa enim in extima ſuperficie pulchra, ſapidaque videbantur; vix tacta in vagum puluerem conuertebantur. Ita plerumque in pœnitentiæ, cæterarumque virtutum fructibus accidit: toti fauillacei ſunt, & licèt bonitatem, ac ſaporem externâ quadam ſuperficie præſeferant, ſi propiùs contrectentur, in cinerem, pulueremque abeunt.

184. In Diuinis litteris & fructum oris habemus. Prouerb. 12. 14. *De fructu oris tui.* & cap. 18. verſ. 20. *De fructu oris viri.* Habemus & fructus manus. Prou. 31. verſ. 31. *Date ei de fructu manuum ſuarum.* Denique habemus etiam fructum cogitationis. Ier. 6. 19. *Fructum cogitationum eius.* (Prou. 12. 14. & c. 15. 20. Prou. 31. Ier. 6. 15.) Cum de pœnitentiæ fructibus agitur, à quo prodire hi fructus debeant, non explicatur. Meritò; quia, vt ore, manibus, membriſque omnibus peccauimus, ſic pœnitentiæ opera membra omnia debent producere, omnes animæ facultates.

Fructus meminit, non meminit floris. Vbi de venturâ irâ vitandâ agitur, deque Cælorum regno adipiſcendo, exeſſe à nobis inania deſideria debent, quæ floribus deſignantur: fructus ſtatim producendi ſunt. Qui flores tantùm parturit, & de die in diem pœnitentiam differt, hic ferè veræ pœnitentiæ fructibus deſtituitur. Poſt peccatum ad ficum ſe recepit primus noſter parens; quia eius folia ſua ſcabritie pœnitentiam referunt. Rectè, inquam, ad ficum, quia hæc arbor fructus pro floribus habet; ſic & pœnitentia vera ſtatim fructus parturit, nudos deſideriorum flores habere non videtur.

185. *Facite*, inquit, *fructum dignum pœnitentiæ*: nulla foliorum mentio, ſed ſolùm fructus. Folia verba ſunt: ab inutilibus verbis, & ſolâ vanitate grauidis abſtinet, qui veræ pœnitentiæ amator eſt. Qui verba tantùm proferunt, velut folia, vix veræ pœnitentiæ fructus afferent.

Sed cui producendus hic fructus? cuius guſtui; cuius palatui? An inani gloriæ, an iactantiæ, an hypocriſi, an humanæ laudi? Abſit vt his, ſimilibuſque fructificémus. Apoſtolus ad Rom. 7. verſ. 4. vniuersè ait: *vt fructificemus Deo.* (Rom. 7. 4.) Id quoque ad pœnitentiam transferendum; vt ſcilicet dignos pœnitentiæ fructus afferamus, Deo tamen ſoli exhibendos. Sed cur iſtuc non monuit Ioannes? Quin tacitè monuit, cum dignos fructus exquiſiuit: dignus enim pœnitentiæ fructus non eſt, niſi Deo exhibeatur.

186. Porrò dignos pœnitentiæ fructus producit, qui in pœnitentiæ operibus perſeuerat. Arbor non ſemel fructus edit, edit quotannis: Idem verus pœnitens præſtet; dum viuit, pœnitentiæ operibus vacet, pœnitentiæ fructus producat, vt dignos producat. Tandem dignos pœnitentiæ fructus facit, qui & præterita luget, & eadem iterum non committit, vt explicauit etiam Sanctus Auguſtinus.

Tandem dignos pœnitentiæ fructus producit, qui in pœnitentiæ operibus perſeuerat. Arbor non ſemel fructus edit, edit quotannis. Idem verus pœnitens præſtet: dum viuit, pœnitentiæ operibus vacet, pœnitentiæ fructus producat, vt dignos producat.

Et ne velitis dicere intra vos Patrem habemus Abraham.

187. VIx dixerat illis faciendum pœnitentiæ fructum, cum monet, ne de Parentum gloriâ intumeſcerent. Bonus nexus; nam tumor, & ambitio à verâ pœnitentiâ auocat: veritatis præco ad humilitatem prouocat, quos ad dignos pœnitentiæ fructus inhortabatur, ne M iorum ſanctitati innitentes à ſanctitate abirent, & de ſuorum celſitudine ſibi blandientes, à pœnitentiæ operibus retardarentur.

Ne velitis dicere. Quid generatio clara ei, quem proprij ſordidabunt mores? quid nocet generatio vilis illi, quem mores adornant? Melius eſt in te parentes gloriari, quàm te in illis. Inglorius æternum erit, qui nullam aliam, quàm parentum gloriam oſtentat.

Patrem habemus Abraham. Quò Hebræorum prorepſerat dementia! ex illâ re iactantiam ebibunt, ex qua elicere confuſionem deberent; nam, quòd filij Abraham eſſent, nec eſſent eius ſanctitatis hæredes, id eorum impietatem magis arguebat, & pudore ſuffundi, niſi perfrictæ frontis eſſent, par erat, cùm ab auorum motibus degenerarent.

Potens eſt Deus, ex lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ.

188. CErtos hîc lapides deſignat, vt interpretibus placet: nempe eos, qui in Iordane erant. Sed cur potiùs ad hos ſe coarctat, quàm ad alios? Quia lapides, qui in Iordane erant, homines baptiſmi aquâ abluendos deſignant: quia baptiſmi aquâ lapides, id eſt homines, qui lapides adorabant, in filios Abrahæ excitantur, & veri Dei adoratores fiunt.

Lapides in filios Abrahæ conuerti in Iordanis fluentis Dei iuſſu poſſunt: quia, qui baptiſmi fluentis ablutus eſt, licèt alioquin durus, lapideuſque ſit, debet quamcunque formam induere, &

filius Abrahæ fieri; vt proinde admiratione digna res sit, filios Abrahæ videre in Iordanis aquis, baptismique fluentis, qui insensibiles post ablutionem adeò euadunt, vt in lapides conuerti videantur. Potens namque est hominis malitia, Dæmonisque astus filios Abrahæ in lapides conuertere.

189. De illis lapidibus Ioannes loquitur, qui in Iordanis alueo positi fuere, vt superius diximus. Non caret hæc res mysterio. Iosue 4. vers. 9. ita scribitur: *Duodecim lapides posuit Iosue in medio Iordanis alueo, vbi steterunt sacerdotes, qui portabant arcam fœderis.* Lapides ponuntur in loco, quem sacerdotum presserant pedes: meritò igitur ad hos lapides alludens ait Ioannes: *potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ*: vt hinc colligeremus, ad magna surrecturum, qui in venerationis signum ad sacerdotum se demittit pedes & eis summam reuerentiam exhibet.

Iosue 4. 9.

Præterea illi sacerdotes arcam portabant, in qua, vt ait Apostolus, erat Manna Eucharistiæ figura: ad illos ergo lapides se coarctat Ioannes, qui, vbi sacerdotes arcam deferentes transierant, positi sunt; vt disceremus, lapideos alioquin homines in filios Abrahæ verti Dei virtute facilè posse, qui ingenti corporis, animique submissione venerabile Eucharistiæ Sacramentum adorant: omnia quippè in figurâ contingebant illis.

190. *De lapidibus istis.* Lapides homines facti sunt cultum lapidibus exhibentes: nimirum in eius naturam quisque transit, quod colit, veneratur. *Non immeritò*, inquit Sanctus Gregorius, *lapidum nomine Gentiles significati sunt, qui lapides coluerunt.* Tanti refert quod quisque colat, cui adhæreat, quod amet.

Iam enim securis ad radicem arborum posita est.

191. Securis ad radicem arborum posita est. Græcè, *κεῖται*, quod vertit Arias Montanus, *adiacet*. Nos, *constituta, & collocata est*: hoc verbum frequenter dicitur de beneficiorū collocatione. Plato 1. de Rep. *Non malè abs te collocatum fuerit beneficium, quod nobis contuleris*, Græcè est, *κείσεται*. Iurè hoc idem verbum hic adhibetur, vt qui Dei beneficiis flecti non potuerint, securis ictum sentiant, Diuinique iudicij animaduersionem.

Nisi dicere velimus ipsam securis, ac supplicij comminationem singularis beneficij loco habendam esse.

192. Ad radicem securim positam audis, à quo posita sit non explicatur. An suæ quisque perditionis auctor est? Dei iustitiam imminentem vides, & proximam iræ Diuinæ securim? Conijce oculos in tua peccata: hæc illam prouocarunt, & acuerunt. Puto, quòd inutilis arboris rami, malorum scilicet operum actus, manubrium huic securi produxerunt, quà excidi arbor ipsa mereatur.

193. Quin mors de medio homines eò citiùs aufert, quò abesse longius putatur. Qui securi excindere arborem parat, elongat ab arbore securim, vt fortiùs feriat. Idem in morte accidit: tunc homines feriendo perimit, cum longiùs à radice ducitur, vt ictus maior sit. Ergo securis ista neminem securum reddit.

Securis ad radicem arboris posita est, non ad ramos, ad folia: hæc signat legem Euangelicam, quæ, non contenta folia, & ramos excindere externorum operum, ad radicem peruenit, vt vitiorum origines amputet, & internæ iustitiæ tollat impedimenta. Ergò mortificationis securi peccatorum radix scindenda est, non folia tantùm externi operis auferenda. Radix hominis voluntas est, cui mortificationis securis proxima esse debet.

194. *Securis ad radicem arboris posita est.* Non ad ramos, sed ad radicem securis ponitur. Rami si abscindantur reuirescere possunt, ac repullulare; arbor si radicitus abscindatur nullam reuirescendi spem relinquit. Ita hic fit. Cætera omnia rerum temporalium damna & ferri, & reparari possunt; supplicium, quod à Deo peccatoribus imminet, vbi eos corripuerit, omnis ablata euadendi spes est.

Ad radicem arboris posita est securis. Sed quænam est ista securis, & quando est posita, quando apposita? *Arbor homo est*, inquit Sanctus Athanasius, *& securis est finis hominis*; qui, quia semper vicinus, & proximus, semper ad arboris radicem securis est posita. Nullum tempus eximitur, vicinus semper fini homo est; quia semper proxima homini mors, semper homini imminet, qui semper moritur, etiam dum viuit.

195. Finis mentio fit, vt ad meliorem frugem finis cogitatione homo redeat; nihil adeò ad bonum hominem vrget, etiam non bonum, quàm instantis finis, mortisque imminentis cogitatio. Mortis memoria in homine non moriatur, vt homo, Deo natus, Deo viuat, terrenorum oblitus, cælestium amore correptus.

Securis ad radicem posita est. Si statim arborem non erat præcisura, cur posita ad radicem securis est? *Quia rationales sunt arbores*, inquit ille, *de quibus loquitur, quæ videntes ad radicem suam positam esse securim, timeant præcisionem suam, & faciant fructum.* Venturi, & imminentis supplicij timore, ad meliorem frugem reuocari homines debent.

196. Admota radici securis est; non ramis, non fructibus; vt vel hinc discerent, nullam spem esse reliquam, nisi resipiscant, meliorémque mentem ab imminenti discrimine peccatores ebiberent. Peritè Sanctus Chrysostomus. *Neque*, inquit, *aut ramis minatur aut fructibus; sed ipsi vsque radici, ostendens immedicabiliter esse feriendos, & ne spem quidem curationis esse habituros.* Peccati radicem euellar, qui arboris radici admotam securim audit.

Arbori infructuosæ securis adijcitur; æterna imminet damnatio, quid timere spina debet, tribulúsque? *Reuera*, ait sanctus Bernardus, *secura non fuit spina, vel tribulus vbi securis infructuosæ arbori poni videbitur, nec parcet pungenti qui minatur & sterili.* Quam durè in spinosos, & senticosos sæuiet Deus, qui tam grande supplicium infructuosæ tantùm arbori minatur.

SECTIO VI.

Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

197. POstquam dixit securim ad radicem arboris esse positam, statim fructus requirit. Quæ securis, & fructus cohærentia? Maxima: Vbi enim quis imminentem Dei iustitiam cogitat, statim producere fructus debet; adeò, vt igni tradendus sit, qui Diuinam iram proximam videns, ad bonam frugem non redit, & spirituales fructus non gignit. Ceruas perhibent tonitrui sonitu parere, hinc illud Prophetæ regij. *Vox Domini præparantis ceruos.* Psal.28.vers.9. id est, tonitrui sonitu ceruas parere facientis. Idem & iudicij sonitus præstare in nobis debet; ad operum scilicet bonorum parturitionem vrgere.

Psal.28.9.

Quòd, si per securim mortem intelligamus, rectè, postquam monuerat securim ad radicem arboris positam esse, fructum ab arbore exigit; quia fœcunda bonorum operum mater mortis imminentis memoria est; &, qui mortem vicinam cogitans, non proficit, non morituri ignis non morituras flammas expectet.

198. Quod ait, *excidetur*, violentiam quandam indicat; quia omnis malus, & ille, qui Cælum negligit, cælestia contempsit, coactè ab hac vita discedit, & inuitus, velut qui exciditur. Iustus lubens à vita discedit, & cum Simeone clamat: *Nunc dimittis seruum tuum Domine.* Luc.2.29. ac si diceret: hactenus inuitum detinuisti, & abire volentem: nunc iam dimitte, & me à vitæ huius angustiis solue. Arbor, quæ fructum non facit, exciditur; quia, qui bona viuens non præstitit, cum potuerit, inuitus à vita discedit.

Luc.2.29.

199. Vis non timere securim iudicij Diuini, ac mortis, huic radices non mittas; terræ, terrenisque affectu non hæreas. Vis morte non excindi? Noli inani huic vitæ nimiùm adhærescere: radices in cælo agas, non in terrâ: sic, cum abieris, non excinderis; sed totus in cælum euolabis, vbi desiderio fueras, cum viueres.

In ignem mittetur. Arias Montanus ex Græco vertit: *In ignem iacitur.* Syrus: *In ignem cadit.* Qui iniicitur arbor infructuosa in ignem, cum cadat? De peccatore hæc intelliguntur: cohæret vtraque lectio; quia peccator, qui in scelerum fœtore iacet, vitæ fructibus viduus, & à diuinâ iustitiâ in ignem coniicitur, ob torporem, segnitiemque suam in ignem etiam cadit.

Qui post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.

200. QVæstiu hic mentem pungit: cur de Christo, qui iam venerat Ioannes dicat: *Qui post me venturus est.* Qui venturus, qui natus iam erat, & triginta annorum erat? An venerat, quò ad esse naturale, non tamen venerat, quò ad operationem, ad quam mittebatur? non enim venerat in mundum, vt tantùm homo esset, sed, vt hominem redimeret. Et, quia Christus nondū prædicauerat, nondum sanguinem effuderat, nondum vitam dederat, idcirco dicebatur nondum venisse; ac si esse non videretur, quia non patiebatur, nec sanguinem fundebat. Pende, quantus in eo fuerit nostræ salutis amor, quam ingens patiendi desiderium. Disce, tunc verè nos esse, cum ea operamur, propter quæ in hanc vitam nos Deus misit.

Cur non dixit? *qui post me venturus est melior me est, sanctior, perfectior, fortior*, dixit: vt innueret, venisse Christum, vt totius mundi scelera portaret: quod Ioannes, nullusque sanctorum potuit. Coniice quàm graue peccatorum pondus sit.

201. Fortior fuit, & ob id melior, sanctiorque; quia tot ludibria, tot tormenta, mortemque ipsam in Crucis ligno sustinuit. Nemo sibi de bonitate blandiatur, nisi fortis aduersa quoque libenti animo ferat.

Fortior Ioanne à Ioanne dicitur Christus; vt innueret ad hoc venisse vt nos adiuuaret, & ab omni discrimine eriperet. *Fortis* nomen Dei adiuuantis, & à periculo eximentis epithetum est, Psal.70.vers.7. *Tanquam prodigium factus sum multis, & tu adiutor fortis.* Fortior Christus Ioanne; quia fortis armati domum introiuit, & vasa eius diripuit, eumque ligauit.

Psal.70.7.

202. Ex eò, quòd fortior Ioanne Christus sit, fatetur Dei Præco, se indignum esse, qui Christi calceamenta portet. Nempè, quo quis fortior in malis sustinendis, eò maiori veneratione dignus.

Veræ magnitudinis comes humilitas est; &, quò quisque sanctior, eò se magis demittit, ne intumescat. Celebris apud omnes erat Ioannis fama, vt ad eum velut ad sanctitatis exemplar accurrerent: quid ipse? *Non sum*, inquit, *dignus Christi calceamenta portare*: cur calceamentorum meminit? Ob humilitatem suam, vt se deprimeret, calceamenta enim soluturus vt portet inclinare se debet. Ergò, quò quisque in hominum opinione sublimior, eò humiliùs se ad ima deprimat; & quantò per famam ab aliis magis reputatur, tantò magis se ad ima deiiciat.

203. Per calceamenta, quæ extremam corporis partem operiunt, Christi passionem aliqui intelligunt. Indignum se ergò Ioannes putat, qui Christi calceamenta portet, quia ingentis gloriæ loco haberi debet pro Christo pati. Hinc illæ Apostolorum voces: *Ibant Apostoli gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Act.5.

Act.5.41.

Addit: *ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igne.* Per ignem aliqui, non alieno, tribulationem intelligunt, quæ quidam baptismus est, quo peccata abluuntur.

Postea ignis meminit, cum ait: *paleas autem comburet igni inextinguibili.* Cur hoc epithetum eidem voci non adiicit dicens, *ipse nos baptizabit in spiritu, & igni inextinguibili.* Non apposuit, vt ostenderet pœnam, suppliciumque æternum esse; tribulationem autem, qua nos probat, & exercet, citò finem habituram.

Paleas autem comburet igni inextinguibili.

204. PEr paleas peccatores intelligit, & impios, nulli rei idoneos, nisi fouendis flammis. Palea a tritico nascitur, & triticum portat, & sustinet, nec tamen ob istam affinitatem liberatur ab igne: ita nec impij, licèt cognationem cum sanctis habeant, &

& glorientur, se ab eis descendere à Diuini iudicij irâ eximentur. Nempè vera originis dignitas in operum exemplis sita est, & nobilis prosapia in vitæ sanctitate.

Palea triticum sustinet, etsi lanceis munita pugnare videatur: etiam impij bonis famulantur, quamuis iniuriarum lanceis in eos sæuire tentent: eorum gloriam augent, dum acriter in eos debacchantur.

SECTIO VII.

Tunc venit Iesus à Galilæâ in Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab eo.

205. VEnit ad baptismum sanctitatis fons, non quia egeret, qui ita mundus fuit, vt nec peccatum habuerit, nec peccare potuerit; sed, vt nobis præberet exemplum, & vt nemo, quamuis sanctus, baptismum recusaret. Efficax præcipientis vox, si, quod aliis iubet, priùs ipse præstiterit. Baptizari voluit Christus; noluit solis verbis ad baptismum vocare, vocauit exemplo, quod magnas præsertim in superiore vires habet. Iordanis aquis Christus abluitur, vt nobis fluenta mundaret, & baptismi aquas sanctificaret. Sanctitatem quoque nobis afficet Christus, quum illum corde excipimus.

Per Iordanem Israelitæ in terram promissionis intrauerunt: iurè igitur in Iordane baptizatur Christus vt indicio esset, baptismum in Regnum Cælorum quos abluit transmittere: nam terra promissionis regni cælestis exstitit figura.

206. Ad Iordanem venit, vt à Ioanne ablueretur: ad te quoque venire dignatur in Eucharistiæ Sacramento. Aquas non habes? Lacrymas funde: has sanctificabit Christus, & te simul, qui amoris cum lachrymis abluis.

Iordanis iudicij fluuius interpretatur: Dei iudicium timere debet, qui baptismi aquis ablutus, & mundus factus, vitiorum maculas postea contrahit; &, cum Christianus sit, a Christo, moribus, abeat.

Baptismi figura Iordanis est: ne ergo fide, quòd ablutus fueris, nisi sanctè etiam vixeris, vt vitæ puritas ablutioni per baptismum factæ respondeat. De Satanâ enim sub nomine Behemoth dicitur: *Habet fiduciam quod influat Iordanis in os eius.* Iob.40.vers.18. Iordanis aquas maximè sitit; quia Christianos præcipue absorbere cupit, quorum baptismus in Iordanis aquis initium habuit. Caue ne

Iob.40.18.

in Diaboli os, infernique abyssum, nunquam exafurus, influas.

207. Vt nostram superbiam comprimeret Dei filius in Iordane baptizatur. Iordanis fluuius tumidus, & superbus in Diuinis litteris audit. Ierem.12.vers.5. *Quid facies in superbiâ Iordanis?* & cap.49.vers.9. *Ecce quasi leo ascendet de superbiâ Iordanis.* Ibat igitur ad Iordanem Christus; quia hominum superbia non nisi Filij Dei humilitate sanari poterat.

Ier.12.6.

Abluit Christi caput Ioannes, qui idoneum se minimè putabat ad eius calceamenta desoluenda: hoc humilitatis præmium est: quò quis se magis ad ima deprimit, eò sublimiùs euehitur.

208. Baptizatur Christus à Ioanne, sed non solus; nam alij quoque ab eo baptizati referuntur, non sine causâ id factum. Si solos Christus baptizatus ab eo esset, Ioannis baptismus baptismo Domini videretur præferri; dixissent quippe homines: vsque adeò magnus erat baptismus, quem habebat Ioannes, vt solus Christus illo fuerit dignus baptizari. Noluit Christus, hoc hominum mentibus insidere: maluit aliis, in humilitatis exemplum, pariari, Ioannis baptismum cum aliis suscipiens; quàm solus ab eo baptizari cum alienæ vtilitatis, atque salutis præiudicio; sic quippe pauciores ad Christi baptismum accessissent.

Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me?

209. QVæstio ab istâ Ioannis humilitate nascitur; cur verba ista Ioannes protulerit? nam, cum in vtero fuerit sanctificatus, baptismo indigere non videbatur. Licèt non indiguerit, tamen humilitatis exemplum, quod in Christo perspexerat, hæc humilitatis verba elicuit ex eius mente, ex eius ore.

Præterea, etsi Ioannes in matris vtero Sanctus fuerit, & prædictum de illo sit Luc.1. *Spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ:* Tamen ob innocentiæ affectum baptismum quærebat. Sanctificatio enim ab originali peccato Ioannem liberauit, & pronitatem abstulit ad lethale, non pronitatem ad veniale, quam auferri Ioannes per baptismum cupiebat: vnde aliqui censent, Ioannem Christi baptismum postea suscepisse. Nempè quò quis sanctior, Christoque vicinior, eò magis etiam à minimis labeculis abesse quærit. Iustus, non peccatum tantùm timet, sed & pronitatem ad peccatum.

Sine modò: sic enim decet nos implere omnem iustitiam.

210. DEcet nos, inquit, *implere omnem iustitiam:* id est (vt Interpretes exponunt) *humilitatem,* quæ scilicet omnis iustitiæ, ac virtutis fons, & mater est.

Iustitia humilitas dicitur, vt à iustitiâ homo abeat, qui se non submittit, & humiliat, &, vt humilitas, iustitia est, sic summa iniustitia, superbia censenda.

Decet nos, inquit, *implere*. Non ego tantùm, sed etiam tu. Sed qui humilitatem exercet Ioannes, qui tàm excellens exercet munus, Christum baptizans? Exercet; quia, quò sublimius erat munus, eò demissiùs de se, tanquam verus humilis, sentiebat.

Tunc dimisit eum.

211. DImisit. Arias Montanus, *Dimittit.* Non dixit: *Tunc acquieuit*, quia permisit tantùm Iesum à se

ſe baptizari. Ferre iuſti nequeunt, vt ad grandia munera vocentur: ſinunt ſe rapi, acquieſcere vix poſſunt, cum extra humilitatis centrum fieri ſibi videantur.

Lauit Ioannes Chriſtum, vt Chriſto parêret. Ioannem in hoc munere Mariæ ita conferebat Sanctus Gregorius Thaumaturgus expendens, verſanſque illa verba: *Sine modò; ſic enim decet, nos implere omnem iuſtitiam*, ſic enim Chriſtum loquentem facit. *Oportet me implere legem, & tunc dare gratiam. Oportet me* VMBRAM *adducere, & tunc veritatem. Oportet me veteri finem afferre Teſtamento, & tunc nouum prædicare, ac cordibus hominum inſcribere, meoque ſanguine ſubſcribere, & meo ſpiritu obligare. Oportet me corporis mei lucernam illis accendere, qui in tenebris, &* VMBRA *mortis ſedent. Commoda mihi Baptiſta ad præſentem diſpenſationem dexteram tuam, vt mihi ad generationem commodauit ſuum vterum Maria. Immerge me fluentis Iordanis, ſicut, quæ me genuit, infantilibus inuoluit faſciis. Confer mihi baptiſmum, ſicut Virgo lac præbuit. Apprehende caput meum, quod, qui piè apprehendit, ac tangit, nunquam, naufragium facit.* Facit, qui in illud impingit, & contra Chriſtum it, non it ad Chriſtum.

212. Luc. 3. Baptizatur Chriſtus à Ioanne, cum inciperet eſſe quaſi triginta annorum, vt habetur Luc. 3. Dauid hoc eodem ſuæ ætatis anno regnauit. 2. Reg. 5. Scilicet filius Dauid baptizatur, & iàm ſingularis humilitatis exemplum exhibet, exemplar fit, quum Dauid regnare incipit; ac ſi Chriſti diadema humilitas eſſet, & eius imperium, ſubiici.

Cum regnat Dauid, Dauidis filius baptizatur. Nempe Chriſti gloria eſt, baptiſmum inſtituere, quo animæ mundentur, & cælorum Regnum indipiſcantur. Regnat Chriſtus, cum Cælorum regnum nobis aperit: vnde hîc quoque *aperti ſunt & Cæli*, in ſignum, quòd baptizatis regni cæleſtis aditus patet. Trigeſimo ætatis anno incepetit regnare Dauid: Chriſtus, trigeſimum annum agens, baptiſmum inſtituit, quo in hominum animis regnaret: hoc regno ipſe gloriatur, hoc diademate.

SECTIO VIII.

Ad noſtram ſalutem quærendam vt Chriſtus vrgeretur. 213

Baptiſmalem innocentiam quærat, qui in aliorum ſalutem occupare ſe debet. 213

Chriſtiani nota ſemper in virtutibus proficere. 213

Humilitati cælum aperitur. 214

Ad Dei ſolium exaltatur qui ſe humiliat. Tactus locus Actuum. 214

Aperti ſunt cæli Chriſto, ob id etiam nobis. 215

Chriſti latus apertum animarum Paradiſus. 215

Nihil commune cum terrâ habeat, qui baptiſmalibus aquis abluitur. 216

Paſſione ſua nobis Chriſtus cælum aperuit. 217

Columbæ cohærentia cum agno. Chriſtianorum propria ſimplicitas. 217

Peccatorum diluuium per Chriſtum exſiccatum. 217

Dei ſpiritu in Dei obſequio quiſque ducatur. Tactus Dauid. 218

Chriſti puritas. Peccatorum rubigo igne abſumenda. 218

Qui in Dei amorem ardet nihil timet. 219

Qui terrena ſpectant diuina vix percipiunt. 219

Quò quis ſanctior, eò attentius Dei verba excipit. 219

Chriſti humilitas Æterno Patri quàm placuerit. Expenſus Iſaias. 220

Quàm ſtabile fidei fundamentum. 220

Confeſtim aſcendit de aqua, & ecce aperti ſunt ei cæli.

213. ABlutus aquis Chriſtus in aquis moram non facit; aſcendit ſtatim, *feſtinans*, vt ait Auctor ſub nomine Chryſoſtomi, *contra Diabolum, ad liberandum genus humanum*; ac ſi aquæ in eo noſtræ ſalutis ſitim auxerint, vt ſtatim ad eam quærendam vrgeretur.

Baptizatus à Ioanne Chriſtus ad quærendam aliorum ſalutem exit ex aquis; vt vel hinc diſceremus, baptiſmalem quodammodo innocentiam ei quærendam, qui, in aliorum ſalutem occupare ſe, debet.

Ex aquis *aſcendiſſe* Chriſtum dixit Euangeliſta. Non nudè dixit *egreſſum*, vt rectè diſceremus eius, qui in Chriſto perfectè baptizatur, munus eſſe, in ſublimia ferri, in virtutibus proficere, in cæleſtia, in diuina vehi, opportunè Auctor ſub nomine Chryſoſtomi, *Non dixit egreſſus eſt, ſed aſcendit; quia omnes, qui dignè ſecũdùm omnia membra iuſtitia formati, & conſummati, baptizantur in Chriſto, confeſtim de aqua aſcendunt, id eſt proficiunt ad virtutes, & ad dignitatem ſubleuantur cæleſtem.* Quid hic illi, qui, poſt baptiſmales aquas; deſcendunt potius, quàm aſcendunt, inque vitiorum omnium genera fœdiſſimè labuntur?

214. O Chriſti humilitas, vt vix Pater ſe cohibuerit, quin cælos aperiret Chriſto ſe ſub aquas immergenti. Aperitur humilitati Cælum, quod ſuperbiæ clauditur. Ergò, qui regnum cæleſte ingredi cupit, per humilitatis viam incedat.

Etiam Sanctus Stephanus vidit cælos apertos, & Ieſum ſtantem à dextris virtutis Dei Act. 7. verſ. 55. Nota vtriuſque apertionis cohærentiam. Aperitur hîc cælum, dum humiliter aquis tanquam peccator mergitur, ſed poſtea ad dexteram Dei ſtare videtur. Iurè à dextris Dei, vt intelligeremus, illum vſque ad Dei ſolium exaltari, qui ſe humiliauerat; & ad veram celſitudinem, per maximam humilitatem, viam eſſe. Nempè, qui ſe humiliat exaltabitur; nam veræ ſublimitatis mater, vera animi demiſſio eſt. (Act. 7. 55.)

215. *Aperti*, inquit, *ſunt ei Cæli:* cur non & nobis? Itane ei perhibentur cæli reſerari, quaſi non omnibus iam cæli ianua pateat? Imo nobis quoque cælum aperitur, quia aperitur Chriſto. Ianua, quæ capiti reſeratur, reſerari etiam membris intelligitur: vnde, dum Cæli Chriſto aperiri dicuntur, qui omnium caput eſt, aperiuntur etiam & nobis, qui ſumus eius membra.

Sed cur Cæli aperti ſunt Chriſto baptizato, nec aperti dicuntur in cruce morienti? quin potius tenebris obduci viſi ſunt. An tunc aliud cælum apertum eſt? ipſius ſcilicet Chriſti latus? Chriſti corpus rumpitur, atque diducitur, latus aperitur, quod animarum paradiſus eſt: quid neceſſe eſt, aliam Cæli apertionem requirere, vbi hoc patet?

216. Quid? Cæli in Chriſti paſſione non dicuntur aperti, ſed tamen latroni ait: *hodie mecum eris in Paradiſo.* Cum baptizatur, Pater ei Cælos aperit: cum moritur ipſe Chriſtus aperit, non ſibi, ſed aliis, cælumque, cui vult, pollicetur. Conijce, quid nobis ſuâ paſſione Chriſtus pepererit.

Baptizato Domino Cæli aperiuntur, *vt diſcas etiam tu*, inquit Sanctus Chryſoſtomus, *cùm baptizaris,*

zaris, hoc fieri, Deo te iam ad patriam cælestem vocante, nihilque commune cum terra habere suadente: nimirum, cui cælum aperitur, claudere mentis fores terrenis debet.

Et vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam.

217. REctè super Christum columba descendit: nihil meliùs agno conuenit, quàm columba. Agnum mansuetudine referas, vt te columbæ istius recreet præsentia, animet afflatus.

Non ab re columbæ specie apparet Spiritus sanctus super Christum in Iordanis aquis baptizatum; vt disceremus, eorum propriam esse simplicitatem, ac mansuetudinem, qui baptismi aquis abluti sunt. Væ illis, qui baptizati, & Christiani facti, corui vitæ impuritate fiunt; vt, non columba, sed coruus super eos apparere possit.

Post ablutionem aduenit columba; vt, quemadmodum tempore Noe columba, ramum, oliuæ ore portans, diluuium cessasse, ac Dei iram quieuisse, pacémque mundo redditam nuntiauit; ita hîc peccatorum diluuium exiccandum, & pacem cum humano genere ineundam, hæc columba monstrauit. (Gen. 8. 11.)

218. Sed columba hæc, non ramum oliuæ in pacis signum fert, sed Christum ostendit, qui pax nostra factus est, vt ait Apostolus Ephes. 2. vers. 14. (Ephes. 2. 14.)

Huius columbæ alas habere debet, qui baptismi aquis est lotus, vt in altum per sublime vitæ genus euolet, & ima hæc contemnat, & deserat; adeò, vt cum Regio Prophera dicamus: *quis dabit mihi pennas, sicut columba, & volabo, & requiescam?* Psal. 54. vers. 7. vt in Dei obsequio, & seruitute, Dei spiritu ducamur, non nostro. (Psal. 54. 7.)

Descendit super Christum Spiritus sanctus, sicut columba, qui postea in Apostolos venit ignis figuram induens: quid sibi vult hoc figuræ discrimen? Super discipulos venit ignem referens, vt eos accenderet ad tollendam peccati rubiginem. In Christo nulla rubigo erat, quæ igne absumeretur; idcirco columbam, non ignem, Sanctus Spiritus refert in eum descendens.

Et ecce vox de Cælis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui.

219. ALto intonuit Cælum clamore: vox Patris auditur: impauidus stat Ioannes, & imperterritus. Nil mirum: timere non potest, qui totus in Dei amore ardet, totus in Dei obsequio est.

Quæri potest: cur vox ista, quæ tàm clarè insonuit, à circumstantibus percepta minimè videatur, vt interpretes notauere. Respondent aliqui, non fuisse præsentes: solum Ioannem audiuisse, quia solus adfuit. Fallũtur; nam Ioan. 1. dicitur: *Medius vestrum stetit, quẽ vos nescitis.* Aliter responderi potest: quæ spiritualia, Diuinaque sunt, ab animalibus ferè non percipi, quæ terrena spectant terrena sapiunt. Audierint aliqui corporaliter vocis sonum, confusè tantùm perceperunt, in alia distracti. Sic ferè accidit, vt terrenis rebus intentus Diuinis vocibus excipiendis, & intelligendis minimè sit idoneus. (Ioan. 1. 26.)

Vocem excepit Ioannes, intellexit verba, quæ è cælo facta. Quò quis iustior, sanctiorque, eò promptiùs Dei voces audit; &, cùm audierit veneratur, & deuotus versat mente. Fòrs, si scurra aliquis ludicra fudisset verba, hi, qui aderant, attentiùs audiuissent, quàm cum è cælo vox Patris cœlestis intonuit. Huc hominum amentia euadit; vt, ad hominum voces, toti, aures esse; ad Dei, auribus carere videantur. Iusti contrà: audire tantùm Diuina student: ab inutilibus narrationibus audiendis quantum possunt abstinent.

220. *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Istuc idem prænuntiauit euangelicus Propheta Isaias cap. 42. & rem eandem his verbis extulit: *Ecce seruus meus: suscipiam eum: Electus meus complacuit sibi in illo anima mea; Dedi spiritum meum super eum.* Antea seruus, sed nunc filius dicitur; visâ quippè à Patre Christi humilitate, adeò eâ delectatus est, vt, serui nomine seposito, filium appellauerit: qui passus est, seruum se dici, filij nomen promeruit. (Isa. 42.)

Baptizato Domino cæli aperiuntur, auditur paterna vox, in columbæ specie Spiritus sanctus apparet; vt vel hinc fideles discerent, quàm stabile fidei fundamentum esset. Audiendus hîc Beatus Laurentius Iustinianus; *Quo,* inquit, *peracto mysterio, repentè super ipsum Dei vnigenitum cæli aperti sunt, Spiritus sanctus in columbæ specie mansit, paternáque vox audita est, quæ ait: Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui, ipsum audite. Dignum namque fuit, vt incarnatum verbum talia haberet testimonia, & diuina famularentur obsequia; quatenus perspicuè clareret fidelibus, quàm stabile, quàm viuum esset fundamentum, supra quod eorum fides ædificanda esset.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT IV. MATTHÆI.

Verſ. 1.

NVNC IESVS ductus eſt in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo.

Ductus. *Syr. & Vat. Subductus. Ar. M. Actus eſt. Pagn. Reductus fuit. Menoch. Abreptus.*
A ſpiritu. *Syr. A Spiritu ſanctitatis.*
A diabolo. *Syr. Ab accuſatore. S. Hil. A zabulo.*

Verſ. 2.

Et, cùm ieiunaſſet quadraginta diebus, & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit.

Et Cùm ieiun. *Syr. Et ieiunauit. Ar. M. Et ieiunans. S. Gregor. Nyſſ. Cùm enim ieiunus permanſiſſet.*
Quadraginta. d. *Ar. M. Dies quadraginta, ac noctes quadraginta. Vat. Dies quadraginta totidemque noctes. S. Greg. Nyſſ. Quadraginta dies.*
Poſtea. *Pagn. & Vat. tandem. Ar. M. poſtremum.*

Verſ. 3.

Et accedens tentator dixit ei: Si Filius Dei es, dic, vt lapides iſti panes fiant.

Et accedens. *Pagn. Cùm acceſſiſſet ad eum.*
Tentator. *Syr. Tentator ille. Pagn. Ille qui tentat. Fr. Lu. Ille tentans.*
Dic. *Vatab. Iube.*
Vt lap. iſti. *S. Aug. Lapidibus iſtis.*
Panes. f. *Syr. Panis fiant.*

Verſ. 4.

* Qui reſpondens dixit: Scriptum eſt. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

Qui Reſpondens. *Arab. Et reſpondit, &c. Pagn. At ille reſpondens.*
In ſolo pane. *Vat. Solo pane. Syr. Tantummodo pane. S. Max. In pane tantùm.*
Viuit. *Vatab. Victurus eſt. Ar. M. Viuet.*
In omni verbo. *Al. Omni verbo.*
Quod procedit. *S. Hier. Quod egreditur. Ar. M. Exeunte. Vat. Egrediente. S. Ambr. & Caiet. Quod egreditur.*
De ore Dei. *S. Hier. Per os Dei.*

Verſ. 5.

Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſupra pinnaculum templi.

Aſſumpſit. *Syr. Tranſtulit. S. Euch. Conſtituit. Caiet. Aſſumit.*
Diabolus. *Syr. Accuſator ille.*
In ſanc. ciu. *Syr. Super ſacroſanctam ciuitatem.*
Statuit. *S. Cyp. Conſtituit.*
Pinnaculum. *S. Amb. Pinnam. S. Euch. In pinnam templi. Vat. Super pinnulam templi. Caiet. Super ſummitatem tecti. Fr. Luc. In cacumine turris templi.*

Verſ. 6.

Et dixit ei: Si Filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim: Quia angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

Et dixit ei. *Caiet. Dicit ei.*
Mitte te. d. *Syr. Deorſum te dede præcipitem. Arab. Mitte te hinc vſque deorſum. Tert. Deiice te de hinc. Vat. Preiice te ipſum. Ar. M. Deiice te ipſum. Pagn. Mitte te ipſum. Al. Præcipita te.*
Mandauit. *Syr. Præcipiet. Geth. Mandabit. Al. Mandaturus eſt.*
De te. *Tert. Super te.*
Et in m. tollent. *Tert. Vt te manibus ſuis tollant. Vat. Ferent te. Syr. Manibus ſuis te ſubleuent. Arab. Ad cuſtodiendum te, & portandum te.*
Ne fortè. *Tert. Necubi. Vat. Nequando.*
Offendas. *Vat. Impingas.*
Ad lapidem. *Pagn. In lapidem.*

Verſ. 7.

Ait illi IESVS. Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum.

Ait illi. *Arab. Reſpondit illi* IESVS, *& dixit illi.*
Rurſum. ſ. e. *Arab. Scriptum eſt etiam.*
Non tentabis. *Fr. Luc. Non tentes.*
Dominum. D. t. *S. Hil. Deum, & Dominum tuum.*

Verſ. 8.

Iterum aſſumpſit eum diabolus in

Iterum. *Pagn. Rurſum.*
Aſſumpſit. *S. Aug. Eleuauit. S. Petr. Chryſ. Poſuit*

montem

Vulgata Editio.

Lectionum Varietas.

montem excelſum valde: & oſtendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum.

eum ſuper montem. Vat. Aſſumit. Cyr. Tranſtulit. Fr. Luc. Secum aufert.
Excelſum. *Vat. Per quam excelſum. Syr. Admodum ſublimem.*
Oſtendit. *Vat. Commonſtrat.*
Gloriam. *Auct. op. imp. Honorem.*

Verſ. 9.

Et dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, ſi cadens adoraueris me.

Hæc omnia. *S. Hier.* addit. *Mihi tradita ſunt. S. Gaud. Hæc omnia mea ſunt, & cui volo do illa.*
Si cadens. *S. Aug. Si proſtratus, S. Hier. & S. Petr. Chryſ. Si procidens. Caiet. Si à te ipſo proſtratus. Fr. Luc. Si cadens in faciem. Auct. Si corruens.*

Verſ. 10.

Tunc dicit ei IESVS: Vade Satana: ſcriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies.

Vade Sat. *Syr. Abi tibi inimice. S. Hilar. Vade retrò poſt me, Satanas: ſcandalum mihi es. Tert. Recede Satanas: ſcandalum mihi es. Caiet. Abi poſt me. Fr. Luc. Apage, abi.*
Dominum Deum. t. *S. Hilar. Deum & Dominum tuum.*
Illi ſoli ſeruies. *Vat. & Pagn. Illum ſolùm coles. Syr. Illumque ipſum ſolummodo coles.*

Verſ. 11.

Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

Reliquit. *Vat. Omittit. Ar. M. Dimittit. Caiet. Relinquit.*
Acceſſerunt. *Vat. & Pagn. Accedebant.*
Miniſtrabant. *Syr. Illique miniſtrauere. Auct. Inſeruiebant. Obſequantur.*

Verſ. 12.

Cùm autem audiſſet IESVS, quòd Ioannes traditus eſſet, ſeceſſit in Galilæam.

Cùm autem audiſſet. *Syr. Auditione accepiſſet.*
Traditus eſſet. *Syr. Coniectum fuiſſe in carcerem.*
Seceſſit. *Syr. Reuerſus eſt.*

Verſ. 13.

Et relictâ ciuitate Nazareth, venit, & habitauit in Capharnaum maritima, in finibus Zabulon, & Nephtalim.

Relictâ. *Arab. Reliquit.*
Venit, & habitauit. *Ar. M. Veniens commigrauit. Fr. Luc. Venit habitatum. Orig. Profectus habitauit. S. Hilar. Tranſiens.*
Maritima. *S. Gaud. Maritimum oppidum. Arab. Quæ eſt ſuper litus maris.*

Verſ. 14.

Vt adimpleretur, quod dictum eſt per Iſaiam prophetam.

Adimpleretur. *Vat. & Pagn. impleretur.*
Quod dictum eſt. *Ar. M. Pronuntiatum.*
Per Iſaiam. *Arab. In Iſaiâ, quando dicit.*

Verſ. 15.

Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem Galilææ gentium.

Via maris. *Vat. Vergens ad mare. Caiet. Viam maris. Al. Iuxta viam maris.*
Trans. *Ar. M. Vltra.*
Galilææ. *Caiet. Galilea.*

Verſ. 16.

Populus, qui ſedebat in tenebris, vidit lucem magnam: & ſedentibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.

Qui ſedebat. *Ar. M. Sedens. Caiet. Ambulabat. Auct. Quieſcebat. Morabatur.*
Sedentibus. *Syr. His, qui habitabant. Pagn. Qui ſedebant.*
In Regione vmb. m. *Caiet. In regione, & vmbrâ mortis.*
Orta. *Syr. Exorta. Auct. Enata.*
Eis. *Arab. Super eos.*

Verſ. 17.

Exinde cœpit IESVS prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum Cælorum.

Exinde. *Syr. Inde. Ar. M. A tunc. Fr. Luc. E tunc. Orig. Ex eo tempore.*
Pœnitentiam. ag. *Ar. M. Pœnitemini. Orig. Reſipiſcite.*
Appropinquauit. *S. Aug. Appropinquauit ad vos. Vat. Inſtat. Caiet. Appropinquabit. Fr. Lu. Appropinquat.*

Verſ. 18.

Ambulans autem IESVS iuxta mare

Ambulans. *Ar. M. Circumambulans. Arab. Cùm ambularet. Syr. Quumque iter faceret.*

Galilææ,

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius, mittentes rete in mare, (erant enim piscatores.)

Mittentes. *Vat. & Pagn. Iacientes. Syr. Proiicientes.*
Rete. *Ar. M. Verriculum.*
In mare. *Fr. Luc. In lacum.*

Vers. 19.

Et ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

Venite post me. *S. Hier. Ad me. Vat. Sequamini.*
Faciam vos fieri. *Tert. & S. Aug. Faciam vos. Syr. Vos esse. Fr. Luc. Vt fiatis.*

Vers. 20.

At illi continuò, relictis retibus, secuti sunt eum.

At illi. *Orig. Et*
Continuò. *Vat. Illicò. Syr. Confestim. Orig.* omittit.
Relictis retibus. *Arab. Reliquerunt rete. Orig. Relinquentes retia sua. Ar. M. Dimittentes retia. Pagn. Cum reliquissent retia. Auct. Repudiatis retibus.*
Secuti s. e. *Syr. Post eum iuerê.*

Vers. 21.

Et procedens inde, vidit alios duos fratres Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum, reficientes retia sua: & vocauit eos.

Procedens inde. *Vat. & Pagn. Progressus illinc. Syr. Quum illinc discederet. Arab. Transiit.*
Reficientes. *Vat. Reconcinnantes. Ar. M. Resarcientes. Pagn. Sarcientes. Auct. Oper. Imper. Componentes. Fr. Luc. Redintegrantes. Auct. Instaurantes.*

Vers. 22.

Illi autem statim, relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.

Illi autem. *Pagn. At illi protinus.*
Relictis retibus. *Syr. Reliquerunt naviculam. Arab. Reliquerunt nauim. Vat. Relictâ naui. Ar. M. Dimittentes naviculam. Pagn. Quum reliquissent nauim.*
Patre. *Syr. Patrem suum. Arab. Patrem eorum.*

Vers. 23.

Et circuibat IESVS totam Galilæam, docens, in synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni: & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

Circuibat. *Vatab. Obibat. Auct. Lustrabat.*
Prædicans. *Auct. Denuntians. Promulgans.*
Sanans. *Vat. & Pagn. Curans.*
Languorem. *Vat. & Pagn. & Ar. M. Morbum. Arab. Dolorem.*

Vers. 24.

Et abiit opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes, variis langoribus, & tormentis comprehensos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos.

Abiit opinio. *Syr. Audita est fama. Arab. Insonuit fama. Vat. Dimanauit fama. Ar. M. Abiit auditio. Pagn. Abiit fama. Caiet. Abiit auditus.*
Obtulerunt. *Vat. & Pagn. Adduxerunt.*
Malè habentes. *Syr. Qui pessimè affecti erant.*
Variis. l. e. t. c. *Syr. Quique cruciatibus constringebantur. Varius morbis, ac torminibus contractos. Pagn. Variis morbis, ac cruciatibus contractos. Fr. Luc. Detentos, obnoxios.*
Qui dæmonia. *Caiet. Demoniacos.*
Lunaticos. *Arab. Qui agitabantur in principiis lunationum.*
Curauit. *Vat. Sanauit.*

Vers. 25.

Et secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæâ, & Decapoli, & de Ierosolymis, & de Iudæâ, & de trans Iordanem.

De Galilæâ. *Fr. Luc. A Galilæâ.*
Et de trans Ior. *Pagn. Et à regionibus, quæ erant trans Iordanem. Syr. Regionibus suis vltra Iordanem.*

CAPVT IV.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Ieiunium

Tunc Iesus ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo.

221. DVCTVS *est* IESVS *à spiritu in desertum.* Vt in nos quoque veniat, desertum referamus deliciarum fugâ, famis fame. Audiendus Sanctus Ambrosius. *Tunc Christus Dominus habitat in desertum pectoris nostri, cùm terram nostram fame squalidam, ac siti aridam esse repererit*; aliter, si terrenis illecebris caro innatet, pectus nostrum non subibit Christus, qui desertum quærit.

Ductus est IESVS *à spiritu in desertum*; sed cur? *vt tentaretur à diabolo.* Certamina institueret, pugnaret, vinceret; *nescit enim Spiritus sanctus*, ait S. Paschasius, *quoscunque possederit, inefficaces, atque inexpeditas relinquere; sed prouehit ad certamen.* Otij, & vmbræ osor Spiritus sanctus est, desidiosos non amat, amat laboris amatores.

222. *Tunc* IESVS *ductus est in desertum.* Post baptismum ad ieiunium se confert, ne quis post baptismum lasciuiæ, luxuíque se daret; vtque doceret, pœnitentiam nulli negligendam. Etiamsi baptismalem innocentiam quis habere videatur, adhuc pœnitentiæ, & mortificationis opera omittenda non sunt; imò, quò quis sanctior, puriorque, eò ad dura quælibet obeunda promptior, ac paratior esse debet.

Ductus est in desertum Christus, vt à diabolo tentaretur. Alieno auxilio viduos facilè diabolus adoritur. Notabat hoc Theophylactus, & ex Matthæi verbis eliciebat: *Ducitur in desertum, vt ostendat nobis, quòd diabolus tentat nos, quando viderit solitarios, & non ab aliis adiutos. Oportet igitur, nos non temerè fidere nobis ipsis.* Etiam sine aduersario se euertit, qui nimium credit sibi, sibíque fidit. Aduersarius sui fit, qui sibi fidit tanquam amico.

223. Post baptismum tentatur Christus, & fortitudinem suam resistendo prodidit, vt ita disceremus, quàm fortes nos baptisma reddiderit; debiles antea, & dæmonis tentationibus facilè succumbentes: Hic quoque docemur, in donorum magnitudine, animo efferri, neminem debere, cum, tentationibus in humilitate contineri nos, necesse sit.

Post baptismum statim ad ieiunium se Christus confert; vt, qui baptismalibus aquis est ablutus, deliciis, carnísque illecebris non vacet. Præiuit in exemplum Christus; *nos quoque*, inquit Sanctus Chrysostomus, *post baptismum non deliciis, neque temulentiæ, non mensa epulis onusta, sed ieiunio animum debemus intendere.* A veri Christiani notâ videtur abire, qui post baptismi aquas deliciis se obruit, totum se carnis voluptatibus sacrat.

224. *Vt tentaretur à diabolo* Benè hoc dictum est; non enim, sicut nos, à concupiscentiâ sua tentari potuit, sed tantum à diabolo, & ministris eius: Tentari voluit, vt suis tentationibus nostras vinceret, & satanici hostis vires vincendo nobis minueret, eiusque eluderet vafriciem.

Per tentationem quoque verum probare se hominem voluit, vt, tanquam verus homo tentatus, hominibus maiorem fiduciam largiretur, se in omnibus infirmitatibus illis adfuturum.

Tentari voluit antequam Euangelij prædicationem aggrederetur, quò doceret, tunc hoc munus rectè obiri posse, cùm quis, priùs variis tentationibus probatus, superior omni concupiscentia voluptatis, omni honoris affectu viduus, omni diuitiarum amore fuerit.

225. Tentari a diabolo se, passus est Christus, vt, qui nos ope sua munit, instrueret etiam exemplo. Beati Laurentij Iustiniani hæc sunt verba: *Ob hoc se Dominus* IESVS *tentari à tentatore permisit; vt cuius munimur auxilio, ex eiusdem muniremur exemplo. Pugnauit ille, vt & nos postea pugnaremus: vicit ille, vt & nos similiter vinceremus*; nobis enim ille pugnauit, nobis vicit.

Dæmon Christum ipsum tentationibus aggreditur, & in Eremo, & in ciuitate sancta, & in montis vertice. Quis deinceps illios insidias non timebit? quis non se contra illius artes muniet? Benè rem vrget Beatus Laurentius Iustinianus: *Quum spiritus sint, & nullo repelli possint materiali obstaculo, temerariè solitudines irrumpunt, monasteria ingrediuntur, domos inuadunt ita, vt non sit, qui se abscondat ab infestationibus eorum. Nec mirum: si enim ausi fuere suasionibus suis Dominum* IESVM *appetere in eremo, in ciuitate sancta, in vertice montis, in cruce; quis ab illorum insidiis audebit esse securus? aut quis (nisi qui sensu caret, & omni priuatus est iudicio rationis) præsumet, cùm ipsis habere conflictum, quia diligenter prouideat, qualiter eos valeat superare?* nullus locus à satanici hostis infestatione securus est; quin, sibi ipsi hostis est, qui se alicubi tutum existimat ab hoc hoste.

226. Rectus ordo, nec mysterio viduus: post baptismum, post columbæ apparitionem tentatur Christus; vt ita colligeremus, acriùs in nos sæuire dæmonem, vbi sanctioris vitæ genus iniermus, & pleniorem Spiritus sancti gratiam accepimus. Tentatur statim post baptismum Christus; tentatione suâ indicans in sanctificatis maxima diaboli tentamenta grassari; quia victoria ei est magis exoptata de sanctis.

Post vocem, laudémque Patris in Iordane, in desertum abit Christus, vt tentaretur à Diabolo; quia labor Diuina beneficia sequi debet, non torpor, & desidia. Quò quis magis laudatur, eò promptiùs ad laborem currit.

227. Dixerat Pater: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*: sed statim Pater in desertum ire Christum iubet, longum, durumque obire ieiunium & diaboli tentationes sustinere; vt vel filij sui exemplo probaret, quò magis quis à Deo diligitur, eò maioribus tentationibus plerúmque percelli, & aduersitatibus probari; adeò, vt aduersa, quæ mittuntur, amoris indicium sint.

Nouarin. in Euang. Tom. I. E Ablui

Ablui in Iordane Christus voluit;vt aquas contactu sanctificaret, & in baptismi vsum adhiberentur: post Iordanem, in desertum it ieiunaturus,vt, qui aquas sanctificauerat etiam ieiunium sanctificaret, quo, velut quodam alio baptismo, animæ abluerentur, ac mentis sordes abstergerentur. Fecit,quod iusserat per Ioëlem:*Sanctificate ieiunium.* (Ioël. 1.14.)

228. Sed cur in desertum Christus abit? An, quia quadraginta diebus ieiunare constituerat? Nempè Exemplo docere voluit in bonis operibus, in iis maximè, quæ admirationi esse possunt, fugiendam iactantiam esse. Ab hominum oculis se subduxit, ne videretur hominibus ieiunans; quod ipse inhibuit.

In deserto ieiunat Christus: in ciuitatibus edit, & bibit: vt doceret, quàm aliena esse debeat ab omni fuco,& hypocrisi Christianorum vita. Plerique,cum in hominum conspectu sunt,& videntur, ieiunant, & aliis bonis operibus vacant: soli deliciis diffluunt,vitiis innatant.

229. In deserto Christo insidias parat diabolus: solitarios viros maximè tentat, qui, cum Mundum, carnemque vicerint,cum dæmone pugnare debent; tunc quippè diabolus acrius in aliquos sæuit cum eos viderit ab aliis segregatos.

Ducitur in desertum, vt tentaretur à diabolo, vt pateretur,vt ieiunaret. Et tamen de Domino dicitur: *ponet desertum quasi delicias, & solitudinem quasi hortum Domini.* Isai.51.vers.3. (Isai. 51.3.) Quî desertum in delicias vertit, qui in deserto nec panem habet, quo famem expleat? Sed hinc discere debes; ei, qui Deum amat, omnibus deliciis dulciorem esse rerum omnium penuriam; & omnibus conuiuiis gratiorem, ferculis omnibus sapidiorem abstinentiam.

230. Desertum in delicias Christus vertit; quia, vbi Christus,ibi Paradisus,ibi deliciæ omnes. A deserto terrenæ deliciæ aberant,Christus in eo erat: satis istuc vt solitudo sit Paradisus, in deserto deliciæ veræ degustentur. Hinc illæ voces: *Quæ est ista, quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum.* Cant.8.vers.5. (Cant. 8.5.) Deliciis affluit sponsa, delicias in deserto demessuit: non mirum; quia ab eâ non aberat dilectus. Christo suo quis innitatur, etiam ex rerum omnium penuriâ delicias capiet.

Fuit Christus in deserto, vt orationi, rerumque Diuinarum contemplationi vacaret, & ieiunio mentem nutriret; ieiunij quippè comes oratio est. Hæc vbi aderunt in deserto, deliciis perfundetur mens,quas in carnis illecebris non inuenit.

231. *Vt tentaretur*, Græcè, πειρασθῆναι, quod verbum simulationem, & fictionem quandam claudit, vt significet *captiosè tentari*;atque *solicitari.* Congruit hæc notio dæmonis astutiæ, qui ita homines ad malum tentat,vt sub boni specie id præstet, aliumque se esse simulat ac sit, fraudes suas pietatis, aut necessitatis veste tegens.

Præterea hoc verbum dicitur ferè de inani conatu: sic aues adhuc implumes, aut pennis immaturis volare gestiunt,& tentant. Hoc idem præstat & dæmon: imbecilles habet vires, & pennis caret, vt irrito conatu nos lacesseret, nisi alas ei nos nostrâ desidiâ,nostrâque prauitate præberemus.

Et, cum ieiunasset quadraginta diebus, & quadraginta noctibus,postea esuriit.

232. CVm ieiunasset. Ieiunat, qui omnium cibus est, omnibus cibum exhibet;nimirum nos esurit, nostri famem,vt ita dicam,habet, dum famem prò nobis sustinet, ieiunat pro nobis. Pulchre Auctor ab aureo sermone: *Homo, Deus in se ieiunat, in te esurit, imò ieiunat tibi,tibi esurit;ergo cum propter se ieiunat Christus, te esurit*, exhibe te Christo, exhibe totum;vt eo te ipso pascas,qui te pascit.

Ieiunaturus Christus in desertum se recipit, vt, illius exemplo qui ieiunat, à cæteris quoque voluptatibus abstineret, ab hominum quoque consortio, quantum licet se subduceret, & quod grauius mulierum consuetudinem vitaret. Scitè Sanctus Ambrosius: *Formam dedit nobis Deus in hoc facto, vt ieiuniorum tempore, tanquam desertum habitantes,abstineamus epulis, voluptate,* muliere, rebusque cæteris, quæ ieiunij sanctimoniam, puritatemque possunt inficere.

233. Quadraginta dies Christus ieiunat; dierum numerum consultò non excedit, quibus Elias,quibus Moses ieiunauit; ne scilicet putaretur humanæ naturæ terminos excedere,& supra hominem esse. Scite Sanctus Chrysostomus: *Quare,* inquit, *totidem, quot serui, dies Dominus ieiunare conspicitur, & numerum illum non transcendit? ne existimetur apparenter tantùm aduenisse, & non assumpsisse carnem,vel extra humanam naturam esse:* nimirum hominem potiùs assumpsisse, quam plusquam hominem putari hominum causa Christus voluit.

Esurit Christus, vt diabolus, qui ad ieiunantem accedere verebatur,accederet ad esurientem: *Ergo Christus*, inquit Sanctus Petrus Chrysologus, *non ieiunio lassescit, non esurit fame, sed esuriuit Christus, vt tentandi materiam diabolus inueniret; quia ad ieiunium non audebat accedere; quia sic ieiunantem,Deum,non hominem, sentiebat.* Vt supra hominem esse videretur, qui Christi exemplo cultor ieiunij est.

234. Propter nos ieiunat Christus,qui nos esurit. Antequam bellum cum Satanâ ineat,ieiunio se armat; vt nobis in omni conflictu idem præstandum esse doceat. Cum hostibus pugnaturi plerique consueuerant diues conuiuium præmittere, &, epulis repleti,inire pugnam. Contrà hîc fit. Inuisibiles hostes qui sternere cupit, se abstinentiâ priùs armet. Ioël.1. vers.15. (Ioël. 1.15.) *Canite tubâ in Sion* (tanquam ad bellum,tunc tubarum vsus erat) sed addit: *Sanctificate ieiunium:* hic enim opportunus belli apparatus est,& futuræ victoriæ signum.

Quadraginta dies Dei ira in diluuio sæuiit; & quadragenarij ieiunij absolutione Dei iram à nobis voluit auertere Christus.

235. Respondent, vt plerique volunt,hi ieiunij dies quadraginta diebus, quibus post resurrectionem suam gloriosus in terris vixit. Rectè:vt ita colligeremus,ieiunium, pro Deo susceptum,gloriam parturire;& abstinentiam,viam ad vitam immortalem sternere.

Sed caueat,qui ieiunat,ne in die ieiunij suæ voluntati seruiat,& vitiis implicetur. Dei verba sunt: Isaiæ 58,vers.3. (Isai. 58.3.) *Ecce,in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra: nunquid tale est ieiunium,quod elegi?* Non ita Christus, qui à spiritu ducitur in desertum,vt pœnitentiæ, & singularis abstinentiæ opera,Dei ductu,& voluntate, præstanda,ac perficienda esse doceret.

SECTIO II.

Tentator

Et accedens tentator dixit ei: si Filius Dei es, dic, vt lapides isti panes fiant.

236. NOn legitur accessisse tentator ad Christum, cum Christus ieiunaret: scilicet ieiunij vim ferre ille non potest. Accessit, cum esuriret, absoluto ieiunio; opportunum id putans tentandi tempus.

Accessit, cum sensit esurire. Disce: tunc maximè tentationis tempus, & occasionem adesse, cum sentit nos dæmon esurire, aut aliquid cupere. Accedit tentator, cum aliquid, quod Deus non sit, nos videt esurire. Nihil infra Deum esuri, nihil præter Deum quære, & ad te accedere, diabolus non audebit.

Tentator dicitur diabolus; quia tentandi artem optimè callet, & quia is primus fuit, qui tentationem terris inuexit; nam, secundum aliquos, hic, qui tentat Christum, ille idem fuit, qui tentauit primos parentes.

237. Sed pende tentatoris astutiam: *si*, inquit, *Filius Dei es*. Cur non dixit: *si esuris*. Laudis, ac dignitatis dulcedine eum decipere volebat, & adulatione delinire. Vbi inanis gloriæ fuco aliquem fefellerit, facilè in grauia quæque pertrahit, omnia persuadet.

Ieiunantem Christum videt satanas, & ait: *Si Filius Dei es*. Etiam satanæ sensu ieiunium Diuinum quidpiam sapit. *Deus ipse*, vt ait B. Ambros. enarrat. 1. in Ionam. *semper ieiunus, & sanctus est.* Vt ergò quis Dei referat imaginem, ieiunium amet.

238. Præterea, dum videt satanas Christum iugiter ieiunantem, suspicatus est esse Filium Dei; nos quippè abstinentia adeò extollit, & perficit, vt, vel diaboli testimonio, Deo similes, Deique filij censeri possimus.

* *Si, inquit, Filius Dei es.* Vide, quid de ieiuniis ... *Nouarin. in Euang. Tom. I.*

ipse dæmon sentiat, quid de abstinentiâ iudicet abstinentiæ hostis. Non hominem, sed Deum credit, quem à ventris seruitute liberum conspicit.

Ieiunat Christus, sed tentatur à diabolo; vt disceremus in abstinentiâ tentationes non deesse.

Diaboli insultus in carne Christus excepit; sed eam priùs ieiunio muniuit, simul & nos erudiens, vt nos aduersus diaboli insultus, & fraudes abstinentiæ armis præmuniamus.

239. Accedit tentator, & hominis figuram, vt interpretes voluere, sumpsit. Tentans diabolus primos parentes serpentis formâ vtitur; quia callidior cunctis animantibus erat, vt ait diuina scriptura. Sed quia homo adhuc callidior: homines per homines decipere studet. Homine ad decipiendum hominem non est vsus in mundi primordio; quia homo alius non erat, quem, ad tentandos protoparentes, assumeret; si enim affuisset, aliam formam non induisset. Probè monuit Christus: *Cauete ab hominibus.* Matth. 10. 17. Scilicet per hominem homo dæmonis dolo facilè labitur, si se ei credat. Matth. 10. 17.

Dæmonis astutiam indicat, quòd lapides potiùs, quàm terram, aërem, arbores in panem vertere Christo suadere tentauerit; hoc enim egit, quia lapis maximam cum pane habet similitudinem, licet sit pani maximè contrarius. Nempè rerum similitudine nos decipere dæmon tentat, & sub pietatis specie ea suadet, quæ longè à pietate distant.

240. Beneficium ab homine duro, aspere datum: *panis lapidosus*, dici solet: talia sunt, quæ à fallacis hostis manu offeruntur: sæuitie, iraque grauida eius beneficia existunt, lapidem in panem verti suadere vult, vt statim colligeremus, panem lapidosum esse dona, quæ offert, & ab eius duritie, ac crudelitate omnes illecebras, ac delicias proficisci.

Lapides esurienti offert, talis inimici humanitas est. Esurienti tenera offerre, non dura debuit: famem suauibus eduliis excitare, non horridis: sapida offerre fercula tentator debebat. Tentandi artes pereunt ad Christi præsentiam. Tentare Christum cupit, sed nescit diabolus, dùm se ante Christum sistit. Disce: Coram Deo tuo ambula, Deum tuum præsentem cogita, & tentatori suæ artes deperibunt, & tàm aberit, vt vincere te suis fraudibus possit, vt nec tentare sciat.

Non aliundè allatos panes affert. Hic dæmonis ferè mos: vult nos nostro labore nobis ruinam, exitiumque creare, vt grauior pœna sit, supplicium grauius. Huc homines impius allicit, vt ingentium laborum, discriminumque pretio perditionem suam emant.

241. Necessaria hîc tantùm suadet: non pretiosa edulia, & fercula, sed panem ex lapidibus fieri curat, ne scilicet eius vafrities agnosceretur. A minimis, & necessariis incipit, vt postea ad maiora, minùsque necessaria inducat.

Sed ad superflua incitat, quò ad quantitatem, dum non lapidem in panem verti suadet, sed lapides in panes. Satis fuisset fami subleuandæ lapidem in panem verti? non satis hoc fuit dæmonis astutiæ, qui ad superflua vocat.

242. *Dic vt lapides isti panes fiant.* Sciebat dictum à Ioanne: *Potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Matth. 3. vers. 9. Cur igitur signum istuc, ac miraculum non postulauit à Christo, quo apertè proderet, an Dei Filius esset, vel secùs? Abstinuit ab hac petitione fraudolentus hostis, ne hominum salutem quærere videretur. Nolebat, perditos homines, & lapidibus insensibiliores ad meliora conuerti; idcirco non perit ex lapidibus, hoc est

hominibus, lapides, lapideoſque deos adorantibus, filios Abrahæ ſuſcitari, qui Abrahæ fidem, ac ſanctitatem æmularentur. Hominum perniciem dæmon quærit, non quærit ſalutem: perdere homines ſtudet, perditos ad vitam redire, non vult. Nec ſimulans quidem, hominum in meliùs conuerſionem poſtular, rantùm abeſt vt ſeriò. Nec fictè hominis ſalutem vult quærere, qui verè ſemper eius ſaluti ſuîs fraudibûs inſidiatur.

243. *Dic vt lapides iſti panes fiant*. Signum panis poſtulat, qui ieiunij vim pertimeſcit. Lapides in panes verti poſcit, vt abſtinentiæ refugiat ictus, quos ferre non poteſt, ac ieiunantis propoſitum violet.

Videtat diabolus ſuperbiam ſuam, baptizari Chriſti ſingulari humilitate, calcatam: viderat quadraginta dierum ieiunio omnem carnis cupiditatem exclusam: non deſperat tamen de malitiæ ſuæ artibus; non diffidit. Accedit, vt tentet, & victoriam obtineat: & vnde tanta dæmonis fiducia? An, quia hominem eum videbat? Nimirum tantum ſibi de naturæ noſtræ mutabilitate promiſit, vt, quem verum hominem experiebatur, etiam cadere, etiam mutari poſſe, cenſeret. Hoc ſi homines ipſi cogitarent, non adeò de ſe præſumerent, nec adeò ſuis viribus, virtuti ſuæ fiderent, cùm eo ipſo, quòd homines ſunt, labi facilè poſſint.

244. Qui ieiuniis armatum viribus non potuit ſternere, ad dolos, fraudeſque currit. *Vbi Dominus*, inquit ab aureo ſermone Auctor: *Quadrageſimæ ieiunium indefeſſo illo virtutis ſuæ aggreſſus eſt documento, mox diabolus occurrit pugnaturus dolis; quia ieiunanti viribus obſiſtere non valebat.* Dæmonis nimirum aſtutias timere omnes debent, omnes cauere, ſed maximè, qui abſtinentiæ litat, ieiunium colit, ieiuniis excolit mentis humum.

Si Filius Dei es. Vel dæmonis mente ille Dei filium refert, qui, à ventris ſeruitute liber, ieiunio vacat, itaque ieiunium commendat, dum ſtudet euertere. Audiendus Sanctus Petrus Chryſologus, qui hæc verba hiſce verbis expendebat: *Audiſtis quid de ieiuniis ipſe ſentiat, & iudicet inimicus. Si Filius Dei es. Videtis, quia iam non hominem, ſed Dei filium credit, quem liberum à ventris conſpexerat ſeruitute.* Hominem videtur exuiſſe, qui animam ſuam, vt aiebat Pſaltes regius, in ieiunio operit.

245. *Si Filius Dei es.* Non dixit, ſi eſuris: quod dignitatis eſt, tangit, ſupprimit quod eſt indigentiæ, vt vel hac ratione decipiat, & iactantiæ ſpiritum afficiet eius menti. *Doloſa*, inquit S. Chryſoſtomus, *illum adulatione palpando, ſolius mentionem facit dignitatis*: fraudibus conſutus diabolus, dolos verbis quoque nectit, vt omnes decipiat, omnes fallat, dignitatis quoque titulos vſurpat, vt trahat ad indigna.

Dic vt lapides iſti panes fiant. Qui voluntariè famem ſuſtinebat, noluit ſtultè dæmonis tentationi obſequi. Iure ſatanicum hoſtem vellicabat, Sanctus Maximus, *ſtultiſſima hac eius, inanisque ſubreptio: per panem enim vult eum tentare, qui panis eſt, æſtimans illum eſca penuriâ laborare, qui voluntariam perferebat eſuriem*: etiam ab hoc capite tentantis dæmonis conſilium ſpreuit, vt oſtenderet voluntatis fuiſſe ieiunium, non verò neceſſitatis.

246. *Dic vt lapides iſti panes fiant.* Vide, quænam ſatanici hoſtis ſit humanitas. Lapides eſurienti offert. Dura dæmonis pietas duros pro pane lapides didicit offerre. Pulchrè auctor ab aureo ſermone: *Lapides eſurienti offert. Humanitas talis eſt ſemper inimici; ſic poſtis mortis auctor, ſic inuidus vitæ. Dic vt lapides iſti panes fiant. Diabole fallis te prouiſio tua. Poteſt famem vertere in ſaturitatem, qui poteſt lapides in panem mutare*; qui adeò durus, & inhumanus, cum ſpondet humanitatem, quid erit, cum omnis humanitatis veſte exuta ſæuitiem nudam exercebit?

Dic vt lapides iſti. Cur in lapides oculos dæmon coniicit? cur non mollius aliquid obiicit, ex quo panes Chriſtus educaret, vt à re obiecta illius durities poſſet colligi, qui illam obiiciebat? feſtiuè Sanctus Paſchaſius; *ex lapidibus aptè elegit panes expoſcere, vt quàm durus ſit, qui loquitur, talis ſignaretur exemplo.* Diabolus duritiam ſuam vel lapidum nomine prodidit.

247. Lapides in panes verti poſtulat, non in piſces, non in carnes, ne ciborum deliciis tentatoris aſtutia cognoſceretur. Pulchrè Innocentius: *Non ait, dic, vt lapides iſti panes fiant, aut piſces, ne forè in cibis lautis, & variis deprehenderetur facilius aſtutia tentatoris*: etiam ſub cibi vilitate latet non ſemel dæmonis aſtutia, latet & ſub ferculorum aſperitate tentantis dolus.

Dic, vt lapides iſti panes fiant. Vide ſatanicam in Scripturarum myſteriis ſolertiam: panes à lapidibus prodire quærit, vt per hoc noſceret, an ipſe ſit ille, qui populo manna pluerat in deſerto, & de petra aquam eduxerat populi leuandæ ſiti.

248. Dum lapides in panem vertendos offert, nec aliud à Chriſto ſignum poſcit, prodit dæmon, ſe ieiunij ſignum pertimeſcere, horrere ieiunium. Pulchrè Sanctus Petrus Chryſologus: *Quare non dixit, ſi Filius Dei es, dic, vt homines, aut Angeli, aut aliquid aliud fiant? ſignum panis petit, qui ſignum ieiunij pertimeſcit. Signum panis petit, vt ieiunij timendum ſibi refugiat ſignum.* Ieiunium auferre ſatagit, dum ferre videtur eſurienti cibum. Abſtinentiam dæmon pudet euertere, dum, verti in panem lapides, quærit.

SECTIO III.

Sanctis verbis potius quàm viribus & contumeliis vincendum docuit Chriſtus. 249

Nihil ad imperium diaboli faciendum. 249

Noſtram ſalutem maximè ſpectat Chriſtus miracula faciens. 249

Signa facienda ad petentis ſalutem, non ad auctoris iniuriam. 250

Aliorum cura maior quandoque quàm noſtri. 250

Magis de aliis quam de ſeipſo ſolicitus eſt, qui aliis præeſt. 251

Diaboli perſuaſionibus nunquam acquieſcendum. 251

Qui ieiuniis vacat Diuini ſermonis epulas inquirat. 252

In panes lapides cur Chriſtus non conuerterit. 253

Hominibus contra homines vtitur dæmon. 254

Sanctitas à templi cultu. 254

Sancti Dei ſacerdotes eſſe debent. 255

Chriſti ſanguis omnia ſanctificat. 255

Nullus locus à diaboli infeſtatione immunis. 255

Præcipitium etiam in templis dæmon ſuadet. 256

E loco ſacro nocentior lapſus. 256

A prædicationis munere auocare homines ſtudet diabolus. 257

Magiſterij honor docenti ſuperbiam affricat. 257

Doctrinæ locum ſperni non vult Chriſtus. 258

Poſt magni operis conſummationem timenda vacillantia. 259

Tunc cauendus lapſus, cùm lapſum anteuertimus. 260

Cæleſtia

Qui respondens dixit: Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei.

249. ATtende Domini humilitatem, qui non potentiâ tentatorem repressit, sed verbis ex sacris Scripturis desumptis; vt disceremus, eos, qui nos impugnant, sanctis potiùs verbis, quam viribus vincere, ac contumeliis.

Noluit Christus lapides in panem vertere, sicut vertit aquam in vinum petente matre; vt nos doceret, nihil ad imperium diaboli faciendum esse.

Christus aquam mutauit in vinum, non lapides in panem, quia illo miraculo plantati fides debuit in discipulorum cordibus; scriptum quippe ibi est: *Et crediderunt in eum discipuli eius.* (Ioan. 2. 11.) Hîc verò nulla spes salutis erat, nulla profectûs, vnde à miraculo abstinet. Spectat Christus in magnis miraculis nostram salutem, non inani gloriæ litat.

250. Poterat de lapidibus panem facere, qui aquam conuertit in vinum, sed signa exhibenda fidei, non dolis, non fraudibus; credenti danda sunt, non sunt danda tentanti. Miracula facienda sunt ad petentis salutem, non ad facientis iniuriam.

Non sunt præstanda miracula, quæ nihil prosunt, & cum nihil proficit, qui illa petit: aquam in vinum vertit; quia mater, cui nihil negandum, hoc petierat, & quia aliorum maior cura habenda, quàm sui, cum agitur de subueniendo corpori. Ideo aquam vertit in vinum, quia vinum omnibus conuiuis deerat: lapidem in panem non conuertit; quia solus esurit; & ita nos monere voluit, vt promptiores alienis, quàm nostris indigentiis occurreremus.

251. Miraculum Dominus non fecit, quod diabolus petebat; quia propriam famem tolerare volebat: si aliquis nostrum panibus indiguisset, promptus fors fecisset; nam miraculosè panes, piscesque turbis saturandis ne in viâ deficerent, multiplicauit. Scilicet magis de aliis, quàm de seipso solicitus esse debet, qui aliis præest.

Docuit nos quoque Christus, nolens in panem lapides vertere, cum esuriret; ne vnquam ob necessitatem corporis, diaboli persuasionibus acquiescamus; quò dementiæ illi prorepunt, qui in rei familiaris angustiâ dæmonis se credunt fraudibus, & in grauissima scelera labuntur, vt illicitis modis ab illis necessitatibus releuentur, quibus opprimuntur.

252. Non vertit lapides in panes Christus, vt hostem contemneret, & doceret contemnendum, dum tentat. Peritè Sanctus Augustinus: *Eiusdem potentia est facere de lapidibus panem, sicut fecit de aqua vinum; sed non fecit, vt voluntatem contemneret tentatoris; Aliter enim tentator non vincitur, nisi contemnatur.* Contemnendum se exhibet, qui non contemnit; & hosti contemptibilis fit, qui hostem non contemnit.

Sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei. Iure ieiuniis Dei verba miscet, vt, qui ieiuniis vacat, diuini sermonis epulas inquirat: *Quam bene,* inquit Sanctus Ambrosius, *ieiuniorum tempore Verbum Dei dixit, eo quod reficit; vt ostenderet ieiunia nostra non debere sæculi actibus occupari; sed sacris litteris exerceri: negligit enim famem corporis, qui pabula lectionis intendit, nec ventris curam habere poterit, qui alimentum verbi cælestis acquirit*; alioquin ieiunium ieiunum esse videtur, si rerum terrenarum epulis, vt ita dicam, pascatur, qui ieiunat.

253. Lapides in panes non conuertit, non quia non posset, qui potest omnia; sed quia non expediebat. Pulchrè Sanctus Isidorus Pelusiota: *Quòd,* inquit, *lapides à Christo in panes minimè conuersi sint (vir præstantissime) non idcirco factum est, quòd edendorum miraculorum tempus nondum adesset, quemadmodum malè feriati homines garriunt, sed quia petitio vana erat, & petitore digna. Deus enim omnia cum pondere; ac mensurâ, & necessitate largitur.* Nimis leuis est, qui cum pondere non facit id, quod facit.

Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem & statuit eum super pinnaculum templi, & dixit ei: si Filius Dei es, mitte te deorsum.

254. A Deserto ad ciuitatem Christum ducit diabolus, imo & fert. Inter homines Christum statuit, fors homines habiturus dæmon adiutores: plerumque hominum linguis & malitiâ vtitur dæmon, vt eum vincat, & deiiciat, quem tentat; &, quod solus non potest, efficere malorum hominum ministerio studet.

Per sanctam ciuitatẽ, Ierusalem intelligatur, quæ ideò sancta dicitur, quia in eâ Dei templum erat, Deique cultus maximè vigebat. Si sancta tota ciuitas ob vnicum templum, quàm sanctæ nunc Christianorum vrbes, in quibus singulis tot templa?

255. Sancta ciuitas dicitur ob Templum, quod continebat: quàm sancti debent esse sacerdotes, qui Dei templis continentur, in iisque Dei cultui inseruiunt? Væ illis, qui in Dei ædibus, quæ sanctitatem quandam conciliant, sanctitatem polluunt.

Præterea sancta dicitur ciuitas; quia in eâ fundendus Christi sanguis, qui omnia sanctificat.

Super templi pinnaculum Christus statuitur. Proh dæmonis impudentia! Nec locus Deo sacratus eum cohibet? Nullus locus ab eius infestatione immunis. Caueat ergò quisque, ne in Dei templo diaboli fraude vincatur, qui victor extra illud fuerat.

256. Ad templum Christum ducit Satanas, vt se ibi præcipitaret: sæpè enim hominibus in locis Deo sacris, in templis, in religiosis domibus ruinam suasit, & præcipitium, quod extra illa loca non potuit.

Diabolus etiam in locis sanctis nobis insidiatur. In Templo præcipitium suadet Christo: cur non suasit in monte? Quia è loco sacto nocentior lapsus fuisset; nec enim tàm graue in sæculo labi, quàm in Dei domo, in Dei templo.

257. Suasisset diabolus præcipitium è templi pinnaculo; etiam alios à templo auocaret, & à prædicationis munere (quod ei semper in votis) Doctores auertisset.

In Palæstinâ plana erant tecta, & inde Doctores populo loquebantur: vbi ergò multos ceperat vanagloria ob prædicationis munus, Christum tentat, si fortè aliquam inanis gloriæ auram ei inhalaret; sic enim faciliùs se deorsum misisset.

Quàm facile magisterij honor, imo & locus superbiam docenti affricat, nisi sibi quisque caueat.

258. Statuit Christum super templi pinnaculum, vt ab hominibus conspiceretur, & inani tangeretur gloriâ videns, se in eminenti hoc loco tanquam Doctorem, videri: sed Christus (vt plerisque placuit) hoc egit, vt à nullo videretur; fors ne doctrinæ locus sperneretur, aut horrori haberetur: quod facilè euenisset, si vidissent diabolum eum locum suâ præsentiâ polluisse, & in eo præcipitium suadere tentasse. Præterea noluit videri, ne vel ambitionis, ac inanis gloriæ signum exhiberet; quod aliqui factum putassent, si eum, in doctorum locum delatum, doctoris non fungentem munere conspexissent.

Iterum assumpsit: Græcè, *πάλιν παραλαμβάνει*, *iterum assumit*. Mutauit locum satanas, si fortè loci mutatio (quod accidit) mutaret affectum. Potuisset hoc idem ex pinnaculo, quod ex altissimo monte; sed, euagationem aliquid suis fraudibus auxilij allaturam, putauit. Non semel suis tentationibus foras prodeuntes, & huc, illuc vagantes deuicit dæmon, quos domi clausos non potuit. Tangit res ista illos præcipuè, qui nomen in sacras familias dederunt, vt cellæ inquilini fierent, non vt per secularium domos cursitarent.

259. Post ieiunium super templi pinnaculum ducitur: scilicet post magni alicuius operis consummationem timenda iactantia, & inanis gloria est. Putabat dæmon post tam diuturnum ieiunium posse Christum intumescere; præsertim, si in sublimi loco sisteretur, qui inhalare inanem gloriam solet.

Homines spirituales, ac sancti deliciis se vinci non sinunt, famem tolerant, abstinentiæ litant: sed plerunque, qui gulam vicerant, per inanem gloriam cadunt. Nouit hoc diabolus; & idcirco, postquam viderat Christum de gulâ victorem, cœpit eum de inani gloriâ tentare, ducens in ciuitatem, & statuens eum super pinnaculum templi. Caueat igitur, qui abstinentiam colit, ne inanis gloriæ vitio dæmonis fraude capiatur.

260. Post opus bonum timenda iactantia est. Vix in ieiunio superiurem satanas expertus est Christum, cum illum super templi pinnaculum statuit, vt hoc, quod indicabamus, indicaret, opportunè rem versat auctor sub nomine Chrysostomi. *Postquam*, inquit, *Euangelista exposuerunt Christum in tentatione ieiunij superasse diabolum, in sequenti loco exposuerunt, ductum esse à diabolo super templum: quoniam victoria tentationis, & expletio alicuius operis magni gloriationem operatur, & fit causa iactantia*; scilicet tunc maximè cauendus lapsus, cum lapsum anteuertimus, vt à victoria non excidat, qui potitus victoria, imo, quia potitus.

Mitte te deorsum. Quam fatua suasio! *Si potentiam oportet ostendi, semetipsum temerè proiiciendo, ac præcipitando, non ostenderet; sed alios profectò saluando*, ait Sanctus Chrysostomus, dæmonis est seipsum iacere deorsum, Dei est homines erigere iacentes.

261. *Mitte te deorsum*. Suadere voluit dæmon Christo, quod ipse præstiterat, cum in cælo superbiâ elatus, deorsum cecidit; nimirum satanicæ perfidiæ est ad præcipitia alios vocare, vocantium lapsibus, infamia.

262. *Mitte*, inquit, *te deorsum*. Suasisset, sursum euolare. Deorsum, non sursum aspicere suggerit, quia cælestia nobis odiosa nititur facere: ad terrena inuitat, auocat à Cælestibus, qui è Cælo superbus cecidit.

Dæmon, & impius quilibet alios ex seipso metitur. Satanas ad excelsa ducit Christum, super pinnaculum statuit, vt ei præcipitium suadeat, sicutque ipse eleuatus cecidit, sic & alios exaltando ruere faciat.

263. *Mitte te deorsum*: ergò euexerat, vt grauior casus, & ruina esset. Hic satanæ mos est: sic suos decipit: altiùs eos euchit, vt validiùs præcipitet in ruinam. Quò quis magis extollitur, magis timeat præcipitium.

Exploraturus satanas an Dei Filius Christus esset, ait: *Si Filius Dei es, mitte te deorsum*. Cur potius non dixit: *si Filius Dei es in Cælum euola?* Non est dæmonis ascensum in Cælum suadere, nec tentando quidem: eius est ad ima homines allicere, non ad cælestia vrgere.

264. *Mitte*, inquit, *te deorsum*, non sursum ascende: ita enim affligitur diabolus in exaltatione hominis, vt, nec tentando, ascensum velit persuadere cælestem. Descensum suadere, ab eius scholâ est, qui è Cælo cecidit, nunquam ascensurus. Ad sublimia Christũ duxit Diabulus, sed statim lapsum suadet; vt intelligeremus, hunc ipsum spectare, dum exaltari homines curat; vt scilicet in præcipitium cadant, qui sæpè tolluntur in altum; vt lapsu maiori ruant.

Miracula fieri dæmon postulat, sed nulli profutura, nullius vtilitatis, nullius commodi; vt statim appareat satanici spiritus esse, quærere, quæ nulli prosunt, nullius saluti proficiunt. Vtilia, & salutifera quærenda à Deo sunt, non inutilia, & noxia.

SECTIO IV.

Mortuus,

Mortuus, & conclamatus est, qui satanæ pollicitationibus decipi se sinit. 282

Scriptum est enim: Quia Angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te.

265. Nota hostis calliditatem: sacræ Scripturæ auctoritatem affert; quia superiùs Dominus scripturæ verba adhibuerat. Mos scilicet eius est, iis ferè rebus in nostri perniciem vti, quæ ad nostram salutem ordinata sunt, & in omnibus se illi conformare, quem tentat.

Scripturis diabolus vtitur, non vt virtutes instituat, sed vt errores ingerat, lapsum suadeat. Praui magistri morem sequuntur praui discipuli: etiam hæretici in hominum suique perniciem scripturas adhibent, & vt lapsum suadeant Dei verba afferunt.

266. Præstarent id piè fideles, quod fraudolenter satanas præstitit: audiuit Christum, Scripturæ verbis vtentem, statim & ipse Scripturæ verba producit; plerique nostrum quotidie Dei verba audientes, semper tamen futilia, inania, sæpè & impura efferunt,in hoc ipso diabolo peiores.Diabolus statim à Christo didicit sancta verba proferre: nos nec per multos annos discimus: otiosa, & noxia, quibus diabolus delectatur,euomuntur; nec à sanctitatis hoste edocti sancta verba proferimus:quod ille ad Christi præsentiam præstitit.

Scripturæ vtitur testimonio, sed ea omittit verba, quæ contra se erant;tacet enim, *super aspidem, & basiliscum ambulabis*, quibus ille significatur:ne scilicet de suâ parat̃à repercuteretur. Imitantur & hæretici,qui dimidiata plerùmque scripturæ testimonia producunt,ea subticentes,quibus illorum errores redarguantur.

267. *Mandauit de te.* Quid mandauit? Produc satanæ verba,quæ sequuntur. *Vt custodiant te in omnibus viis tuis.* Noluit recensere, subdolè suppressit, *subtiÿuit malignus*, ait Sanctus Bernardus, *quod malignitatis suæ commenta dissolueret. Quid enim mandauit? nempe,quod in Psalmo sequitur,vt custodiant te in omnibus viis tuis: nunquid in præcipitiis? qualis via hæc de pinnaculo Templi mittere se deorsum?non est via hæc,sed ruina*,sed præcipitium:quod si via diaboli via est,vide satanæ fraudes, vide astutias:vide,& vita,si potes.

Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valdè, & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me.

268. Victus iterum tentat,nec manus dat: quod virtute non potest, fraudibus, & importunitate consequi studet. Iurè Beelzebub à muscis nomen habet: muscarum æmulatur naturam; simul ac eiicitur,statim redit.

Diabolus ad alta semper ducit,vt per iactantiam præcipitet: lapsum cogitat, dum ad montem cum Christo it. Timoris occasio quælibet sublimatio sit;& ruinam timeat,qui sublimia scandit.

269. De auaritiâ Christum tentaturus, & ei omnia regna oblaturus, ducit eum ad montem diabolus: non abhorret locus à tentatione. Olim sacrificia, & oblationes in montibus fieri consueuerant, vt sæpè in sacris litteris colligitur. Exod.3. vers.12. Gen.22. vers.2. Isaiæ 65. vers.7. Ierem.4.vers.5. In monte ergò Regna terrena, gloriamque eorum Christo offert diabolus; vt vel à loco discamus, diaboli victimam futurum, qui temporalibus inhiat,regna terrena quærit. Interrogent se auari, & ambitiosi se discuriant; &, diuitiarum, honorumque victimas se esse,deprehendent.

Exod.3.12. Gen.22.2. Isai.65.7. Ier.4.5.

270. Deus in monte populo legem dedit, Exod.24. diabolus in monte terrena regna offert; probè sciens, ambitione, & rerum terrenarum amore facilè frangi quicquid Dei lege statutum est:vnde se adorari petit,quod Diuinâ lege soli Deo competit. *Exod.24.*

Non obtulit tantùm regna mundi, sed ostendit priùs: hoc quoque sua fraude non caret. Poterat, cum adhuc in templi pinnaculo Christus esset, aut etiam alibi,dicere: *Omnia regna mundi, quæcumque illa sint, tibi dabo, si cadens adoraueris me*: sed noluit ita offerre, nisi videnda præbuisset, eo modo,quo poterat. Sciebat quippè diabolus faciliùs desiderari,quæ videntur;& homines earum rerum amore capi, quæ eorum oculis obiiciuntur. Ergo quæ concupiscere non vis,curiosè ne spectes;alioquin in diaboli retia cades.

271. Sed cogita, quanti animam vnam faciat satanicus hostis; omnia regna pollicetur, vt vnum sibi hominem lucretur,quem tentat.Exiguum pretium æstimat diabolus, omnia regna pro animâ vnâ exhibere: & homo tàm fatuus est,tàmque delirus,vt pro tàm exiguis rebus animam suam vendat? Proh hominum stupiditatem! qui nihili pendunt animam, quam tanti diabolus æstimat, vt omnia lubens offerat,dummodo eam queat possidere.

Ostendit diabolus Christo omnia mundi regna, eorumque gloriam; sed tàm inania, & nihili hæc Christo visa, vt nec laudauerit quidem; ostendens omnia terrena spernenda,præcipue dum à diabolo ostenduntur.

272. *Hæc*, inquit,*omnia tibi dabo.* Mentiris. Tua hæc non sunt; sed eius,cui ea polliceris.Diues flammis diabolus est: has dabit, si,rerum temporalium obiectu, quempiam decipiat.

Qui tactus inanis gloriæ cupiditate in templi pinnaculo non fuerat, tanti à diabolo postea fit,vt nonnisi promissione omnium regnorum mundi, totius mundanæ gloriæ, eum flecti posse putaret. Quàm nos ab hac sanctitate absumus, quos sæpè quibusdam reculis in sui obsequium allicit!Disce, iactantiam, ac superbiam terere: ægrè te diabolus in suas partes, etiam magnarum rerum oblatione, trahet. Pende quàm magnus, vel ex diaboli mente, sit,qui inani gloriâ non tangitur.

273. A templi pinnaculo Christus discesserat,cum ei omnia regna mundi super montem & ostendit, & obtulit satanas, quæ ille neglexit, fortisque contra sæuum hunc hostem stetit. Aliter illi agunt,qui in Dei templis fortes diabolo resistunt, deuoti Dei cultui adstant: vix à templo abiere, cum satanæ voces audiunt, eique libenter parent. In templo Christus dæmoni non paruit, dæmonem vicit,nec inanis gloriæ rubiginem contraxit:extra templum eâdem fortitudine, ac prudentiâ satanæ fraudes, dolosque elusit. Nempè,vt quis se verum Dei cultorem in templo fuisse probet; id sanctitate, extra templum factus,ostendat,cum Deus,qui in templo maximè colitur,vbique sit.

274. Etiam Christus tres ex suis discipulis in montem excelsum duxit Matth.17. Sed cur non omnia regna mundi eis ostendit, & obtulit, cum id verè potuerit, qui verus mundi totius Dominus est?Maiora ostendit,maiora obtulit. Qui? Quia se ipsum exhibuit, cælestisque gloriæ radium quendam manifestauit. Scilicet gloriosam Christi fa- *Matth.17.*

ciem, vel vnâ vice, videre, melius est, quàm omnia regna mundi & inspicere, & possidere.

Caueant sibi, qui regna ambiunt, imperia quærunt, opes, diuitiasque, ne, ad horum intuitum, dæmoni obsequantur; huc enim ille spectat, dum spectanda hæc offert: nexum inter se hæc verba habent, *Ostendit omnia regna mundi, & gloriam eorum*, &, *hæc omnia tibi dabo si cadens adoraueris me*. Cadit enim, & in omnia vitiorum genera fœdissimè labitur, qui rerum temporalium amore capitur.

275. In his satanæ verbis non displicet ille sensus, qui aliis etiam placuit: diabolum non huc adeò temerario ausu spectasse, vt quem sanctissimum virum & putabat, & expertus erat, statim ad grauissimum idololatriæ crimen alliceret, exprimere ex eius ore hæc, aut similia verba fors voluit; Abi: ego à te debeo adorari: & tu adeò insanis, vt à me adorari velis? Et hac ratione voti compos dæmon fuisset; cognouisset quippè essetne Dei Filius, nec ne esset. Vides, quàm fraudolentus dæmon sit, & quibus vtatur artibus, vt nos fallat!

Nisi velimus dicere, hac tàm graui blasphemiâ, & maximâ impudentiâ impatientiæ verbum ex illius ore, quem tentabat, elicere studuisse. Satis hoc illi erat: Dignum laboris sui præmium habet, si vel labeculam vnam contrahat vir iustus, qui eius insidiis appetitur.

276. *Hæc omnia tibi dabo*. Cur discordiarum parens vni mundum pollicetur, vt in vnum Regem omnia coïtent, neque in diuersas partes mundus dispertiretur? Qui vnum regnum statuere studet, qui vnum in diuersa distrahere dissidiis, & factionibus laborat? An sciebat, vnum regnum nec posse esse, nec posse diu permanere, vbi diuitiarum cupiditas viget, ambitionis, & honoris amor: casurum facile regnum erat, quod gloriæ cupidus ambiebat.

277. Omnia se daturum diabolus spondet tanquam dominus esset. Sed cur statim illum Christus non repercussit dicens? quid tanquam tua vsurpas, quæ mea sunt, à me facta, disposita? nihil tale dixit; sed tantum modestè ait *Vade satana: scriptum est enim Dominum tuum adorabis, & illi soli seruies*: ius suum in mundi res dissimulans, neque veteratori illi improbo subiiciens, falsò ab illo iactati sua esse, quæ essent factoris. Sed cur dissimulauit? An, quia alienum à suâ dignitate putauit, cum aliquo de gloria, & honore mundi contendere quantumuis is dæmon esset; exemplo ostendens, nihil habendas esse terrenas dignitates, nec earum adipiscendarum causa cum aliquo lites ferendas.

Omnia regna diabolus offert, sed cadenti. Non potest non cadere, qui diaboli nutu fertur ad honores, ad dignitates euehitur. Audio Sanctum Maximum, & eius verbis facilè subscribo: *Hæc omnia*, inquit, *tibi dabo, si procidens adoraueris me. Verè procidit, & cadit, qui non largiente Deo, sed ad nutum diaboli acquirit sæculi dignitates*. Inhonorus ille est, qui hoc duce ducitur ad honores.

278. *Omnia tibi dabo*. Vni si dedisset omnia, quid suis sectatoribus reliquisset? mendax, & fraudolenta promissio est. *Certè vni dare non poterat omnia*, ait auctor sub nomine Chrysostomi, *nisi ab omnibus omnia tolleret*; tanto fallendi desiderio tenetur dæmon, vt nec, quid polliceatur, consideret, dummodo fallat.

279. *Omnia tibi dabo*. Dixisset aliqua, dixisset præcipua, vt vel ex eius verbis appareret deceptio; omnia vni promittit. *Considera*, inquit Auctor sub nomine Chrysostomi, *quomodo omnis promissio eius irrationabilis est, & mendax; certè vni dare non poterat omnia, nisi ab omnibus omnia tolleret*: omnes spoliat, vt vnum ditet; sed vnum quoque ita ditare promittit, vt omnibus bonis spoliet. Dæmonis hæc nota est, vt ea quoque promittat, quæ seruare ille nequeat, etiam si vellet.

Hæc omnia tibi dabo. Nunquid manu liberali pretium quærit adorationem. Satanæ donatio iniusta commutatio est. *Si cadens*, inquit, *adoraueris me*; quò protepsit! prius suggerebat, quæ videbantur Dei Filio competere; in hac tentatione illud suggerit, quod maximè à Dei Filio alienum erat: apertè ad peccandum nunc solicitat, quem purum hominem existimabat; cùm enim sciret, homines terrenorum, mundanæque gloriæ affectu facilè detineri, & capi, hæc obiicit. Qui cælestia, & futura præsentibus, & perituris præfert, hominem exuisse, videtur.

280. *Tibi dabo*. Dixisset, *hæc omnia tibi do*, adorationem statim exigebat, Regna verò se in futurum daturum pollicebatur. Etiam in hoc calliditatem suam prodit, qui illud, quod à nobis quærit, statim exhiberi vult; quod spondet, in futurum reiicit, vt cùm obtinuerit, quod quærebat, quod promisit, non exhibeat.

Si cadens. Hæc ambientis honorem consignatio, vt priùs subiici debeat, quàm alios, quibus imperet, subiectos habeat. Pulchrè Sanctus Ambrosius; *hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me, ante ergo ipse subiicitur; qui alios vult habere subiectos*, &, vt omnium maximum imperium sui est, sic omnium infelicior sui subiectio, sui seruitus est.

281. *Si cadens*. Nimirum vel ipse dæmon, vt ait Sanctus Irenæus, fatetur, *quod adorare eum cadere est à gloria Dei; & quid aut suaue, aut bonum participare potest, qui cecidit? aut quid aliud exspectare potest, qui talis est, nisi mortem?* Ergo proxima mors culmini est, satanæ sponsiones morte grauidæ sunt.

Si cadens adoraueris me; nimirum dignitates, quas offert diabolus, ad ruinam, casumque trahunt. *Verè procidit, & cadit*, ait Sanctus Maximus hom. 4, de ieiunio Quadrag. *qui, non largiente Deo, sed ad nutum diaboli acquirit sæculi dignitates*.

282. *Si cadens*: Græcè, πεσὼν. Verbum πίπτω, à quo participium πεσὼν significat etiam *pessum ire*, ac *profligari*; vt statim intelligeremus, qui satanæ obsequium præstat pessum iturum, & vltimum exitium subiturum.

Præterea, hoc verbum frequenter dicitur de iis, qui in varias calamitates incidunt. Nempè, dum quærit satanas, vt cadentes adoremus eum, variis calamitatibus obrui nos vult.

283. Denique πεσὼν propriè dicitur de iis, qui in bello occisi sunt; vnde πεσὼν mortuum etiam significat. Scilicet iam mortuus, iam conclamatus est, qui diaboli pollicitationibus deceptus, credens vera esse, quæ fraudolenter promittit, eius se obsequio mancipat.

SECTIO V.

Reiiciendus diabolus cum terrena pollicetur. 284
Regna terrena, terrenaque gloria ob oculos non habenda. 284
Maximè nobis diabolus aduersatur cum terrena nobis offert. 285
Iniuria nobis illata æquo animo ferenda, molestissimè quæ Dei gloriam tangunt. 285

Regna

Tunc dixit ei Iesus: Vade satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies.

284. DVas priores tentationes solis sacræ Scripturæ verbis reiecerat Christus: hîc abite, ac recedere tentatorem iubet. Scilicet, cum per locum sublimem, regnum, diuitiasque tentamur; cum adorari à nobis petit, curandum est, vt diabolus cum fictitiis suis regnis & inanibus opibus, abeat: ferre eius præsentiam nullus debet.

Monentur hîc Reges, & Principes, ne regni sui gloriam, ne opes, ac diuitias ob oculos habeant, sed Deum solum; alioquin facilè diabolo per multa scelerum genera litabunt, cum Deo virtutibus, omnique religionis obsequio debeant. Christus nec pati potuit, regna, & regnorum gloriam videre, quam diabolus eius oculis repræsentauerat; vt idem nos quoque præstaremus, qui magis hac cautione indigemus.

285. Diabolus Christo omnia regna offert; & tamen satanæ nomine insignitur, quod *aduersarius* interpretatur. Iurè: tunc enim maximè hominum saluti aduersatur, cum terrena illis offert, vt in sui obsequium eos alliciat: scilicet tunc aduersatur, cùm blanditur.

Christus æquo animo præteritas tentationes sustinuerat; vbi Idololatriam suadet diabolus, tunc durius eum increpat, & statim arcet; vt hoc exemplo disceremus, nostras iniurias forti animo, imo & libenti, quæ autem contra Dei gloriam suggeruntur, molestissimè ferre: adeo, vt audire quamlibet in Deum blasphemiam horreamus. Plerique aliter faciunt: seuerè in suas iniurias insurgunt; vbi Dei nomen blasphematur, nihil mouentur. Christum sequitur, qui Dei iniurias nec ad auditum suffert.

286. Satanas & omnia regna Christo obtulerat, & adorationem ab eo extorquere tentauerat; Christus tamen scripturæ verba producit, quibus solus Deus adorandus dicitur: cur etiam aliud testimonium non attulit, quò doceret, nihili regna mundi esse facienda? An satis illud? *Vade satana.* Vbi enim à nobis suis fraudibus dæmon abierit (quibus, tanquam grandia, nobis terrena repræsentat) statim terrena omnia, etiam illa, quæ magni fiunt, nihil, & inania videbuntur. Posset sine velamine mundi gloria videri, tàm exilis appareret, vt hominem æternis, Cæloque natum puderet, eam sectari, imò & spectare duntaxat. Imponit nostris oculis dæmon, & magna repræsentat, quæ minima, atque nulla sunt.

287. *Vade satana.* Placidè eas tentationes sustinuit, quæ illum solum petebant; asperius in tentantem agit, cùm Deo infertur iniuria; adorationemque vni Deo debitam exhiberi sibi impius satanas impiè postulat; *vt nos*, inquit Sanctus Chrysostomus, *illius discamus exemplo, nostras quidem iniurias illatas ab impiis siue in dicto, siue in facto, magnanimiter sustinere; Dei autem iniuriam, & contemptum, nec vsque ad auditum, sufferre*, abit ab hoc exemplo, qui iniurias illatas sibi iniquo animo fert, illarum, quæ Deo inferuntur, curâ non tangitur.

Præterea, quem in duabus tentationibus mitius expulerat, nunc in tertia acriùs expellit, vt nos doceret, virtutem, quò pluribus vrgetur tentationibus, firmiorem fieri, robustioremque.

288. *Illi soli seruies.* Quæri potest; cur, cùm diabolus de seruitute nihil dixerit, Christus ei respondeat, *Dominū Deum tuum adorabis & illi soli seruies?* obtulit tentator regna, non seruitutem postulauit; cur igitur dicitur *illi soli seruies?* An in regnorum oblatione misera seruitus latet? latet; & seruitutem diabolus postulabat, dum offerret regna; cùm principatus sine seruitute non sit; Verba sunt Philonis: *qui locum superiorem ascendit, seruus fit ex ingenuo propter honores, quos videtur accipere, locans se innumeris Dominis.* Ergo qui regna quærit, quærit diademata, sciat se miseræ seruituti addictum iri. Sed simpliciùs dici potest; seruire hîc esse colere, venerari eo cultu, quo Deus adoratur; adeo, vt adorari se poscens, hanc seruitutem quæsierit.

289. Sed illud adiicio: Christus hæc verba proferens, *scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies*, etiam auaritiæ, & ambitioni occurrit, quæ terrenorum oblatione excitantur: verus enim veri numinis cultor omnia regna, eorumque gloriam, petiturasque opes negligit, & contemnit; alioquin, qui opibus inhiat, qui ambit imperia, dignitates quærit, iam Deum non adorat, nec illi soli seruit: litat ambitioni, litat auro; nam ex Apostolo, auaritia Idolorum seruitus est.

Illi soli seruies Græcè, αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις. *Ipsum solum coles*, eo cultu, & obsequio, quod Deo soli debetur. Seruire in sacris litteris est etiam sacrificare, hostias offerre. Nempè non satis corporis habitu Deum adorare, sed etiam illi oblationes sistere debemus, & sacrificia. Agnos, vitulosque non habes, quos Deo mactes? passionum vitulos macta, propriam macta voluntatem.

Tunc reliquit eum diabolus: & ecce Angeli accesserunt, & ministrabant ei.

290. DIabolum à se excussit Christus, qui statim aufugit. *Vides ergo, diabolum ipsum non esse in studio pertinacem, cedere vere solere virtuti, & si inuidere non desinat, tamen instare formidat.* Dixit Christus: *vade satana*, qui recessit, *vt innueretur, fortes, & resistentes facilè diabolum à se arcere; timidos,*

midos, desidésque inuitare, & allicere.

Victus tribus tentationibus, quibus Christum aggressus dæmon fuerat, eo relicto abiit. Cur alias non admouet machinas, aliis non vtitur fraudibus? poterat luxuriæ tentatione eum aggredi. Noluit hoc, qui castitatis exemplar est. Sed fors cogitabat satanas id frustra omninò futurum; nam, cum quadraginta dierum ieiunio carnem muniuisset, irritus omnis ictus fuisset. Tacitè fatetur dæmon, ieiunium fortissimum esse aduersus carnis motus munimen, & abstinentiâ carnis lasciuiam ita comprimi, vt vel diaboli tentatio nulla fit, & omnino irrita, si pectus abstinentiâ armatum impetat, & impugnet. Operam scilicet dæmon ludit, & victoriæ tantùm occasionem præbet, dùm ieiunio munitum, carnis illecebris, tentat.

291. Se in Christum diabolus armauit; sed victus à Christo est. Vinci ille non potuit, per quem vincunt quicunque vincunt, & vicêre. Tentauit illum in deserto, vt Adamum in paradiso; sed quia ibi mulier serpentis adiutrix adfuit, hîc defuit, non mirum si etiam ab hac parte victus in deserto diabolus est, qui vicit in paradiso. Rem egregiè vrget Sanctus Ambrosius in hæc verba. *In deserto Saluator implet mandatum Dei, vt ibi Adam saluaret errantem, vbi fuerat de Paradisi possessione protectus: Adam enim, expulsus de paradiso, inculti mundi deserta sustinuit: In deserto ergo primum hominis salus refunditur, vbi non sunt epulæ, vbi desunt deliciæ vbi (quod est omnium malorum causa) deest, & mulier. Potuerat enim Adam inter illas Paradisi inconcussus stare delicias, si Eua ibidem cum diabolicis illecebris non fuisset. Conueniens ergo est desertum salutis, vbi non est Eua, quæ persuadet, non est mulier, quæ blanditur. Videte rem miram in paradiso cum Adam diabolus dimicat, vbique insidiatur homini, vbique congreditur; sed vbi mulierem inuenit, vincit; vbi mulierem non inuenit, victus abscedit. Formam igitur dedit nobis Deus in hoc facto, vt ieiuniorum tempore, tanquam desertum habitantes, abstineamus epulis; voluptate, muliere, nec coniungatur nobis Eua; ne nos à casta obseruatione, illecebra, persuasione subuertat.* Vbi mulier adest, paradisus euadit in desertum, vbi abest, desertum in Paradisum.

292. Accedunt Angeli, & Christo necessaria ministrant. Cibum dæmon obtulerat, quem respuit, ostendens à dæmone non esse aliquid accipiendum, sed à Deo; tuncque diuinæ liberalitatis, ac prouidentiæ auxilium adfuturum, cum satanici hostis noxiam opem respuerimus.

Dæmonem tentantem vicit, & vicisse contentus non eius imbecillitatem exprobrat, nec vltra verba aliquid tentat; Sancti Cypriani hæc sunt verba: *Cum diabolo tentante congreditur, & inimicum tantùm vicisse contentus nil vltra verba conatur;* scilicet in victoriæ ipsius parte ponendum benè victoriâ vti: post victoriam perdunt, qui ob victoriam nimis aut insolescunt, aut nimium in hostes victos sæuiunt.

293. Aggredi ausus Christum satanas deuictus ab illo est. Abiit, sed abire ab illo sæuities, nocendi cupiditas non potuit. Eò acriùs insurgit in Christi cultores, quò maiori triumpho victus à Christo est. In Christianos se armauit, qui se nihil posse in Christum expertus est. Audiendus hîc B. Laurentius Iustinianus: *Ipsum quoque Dei Filium Dominum Iesum, suis suasionibus aggredi veritus non est, quem quum insuperabilem persensisset, ad extinguendum nominis eius cultores totâ se armauit constantiâ. Quum enim disponeret omnes in Christum credentes abolere: Principum orbis aduersus fideles concitauit animos, ipso nihilominus intrinsecùs persequente. Hinc martyrum persecutiones, carceres, vincula, flagella, tormentorum horrenda genera, & mortis violenta crudelitas effluxerunt*; sed mitis omnis est crudelitas, quâ homines Christi martyres fiunt. Vtilis hostis persecutio est, quâ homines desinunt esse hostes Dei, perhumana sæuities est, cum satanici inimici insidiis petiti in Deum adeò non desæuimus, vt ardentius feramur in Dei cultum, & amorem.

294. Accesserunt Angeli, sed deuictis tẽtationibus; vt hinc colligeremus, ad eos accurrere Angelos, qui ad mundi illecebras non accurrunt, iisque cælestes spiritus adsistere, qui malignis spiritibus restitere. Appositè rem versat Sanctus Bernardus, dum ait. *Tentationibus superatis, & tentatore fugato, accesserunt Angeli, & ministrabant ei. Et tu ergo, si vis habere ministerium Angelorum, fuge consolationes seculi, & tentationibus resiste diaboli. Renuat consolari anima tua in aliis, si vis in Dei memoriâ delectari.*

Deuicto hoste adsunt vicini Angeli, eique ministrant. Factum istuc, cum nullus hominum adesset, ne videretur ob iactantiam id fecisse, humilitatis magister vbique humilitatis semina serit.

295. Nihil in Christum diaboli fraudes potuere: victus abit, eum reliquit. Sed penitùs ne à tentationis munere destitit, qui tentator dicitur ab hac arte? Non destitit; ab eo enim ad tempus recessit, vt ait Sanctus Lucas; per Iudæos postea pugnaturus, vt Glossa interlinearis innuit. Itane per impios homines diabolus obtinere posse non desperat, quod se ipso non potuit? Proh hominum impietatem, ac fraudolentiam! Sæpè ita fit, vt diabolus homines per homines & decipiat, & vincat: quod per se ipsum nequiuerat. Vicit Adamum per Euam, non ausus solum solus aggredi, ne statim reiectus confusus redire cogeretur.

Diabolus victus reliquit tandem; Pharisæi, & Scribæ Christum tentantes, nunquam reliquere, etiam in cruce eum tentant, proscindunt maledictis, conuiciis onerant, & clamant, *si Filius Dei es descende de Cruce:* ac si cum diabolo dicerent: *mitte te deorsum.* (Matth. 27. 40.) Nempè nequiores homines diabolô ipsô videntur esse, & in malo magis pertinaces.

296. Accesserunt post victoriam Angeli, qui ante recesserant, ne vereretur diabolus accedere, & Christum tentare; pauescit enim dæmon, cum Dei Angelos videt in nostri custodiam exhibitos pro nobis pugnare.

Accedunt, qui procul Christi agones aspiciebant, ne videatur Christus eorum præsidio indiguisse, dæmonesque vicisse. Non opus habuit Angelorum ope, vt satanicum hostem & sibi, & nobis Christus sterneret.

Ostendunt accedentes Angeli, quàm grata illis nostra victoria: putant, quodammodo se vicisse, cùm vident homines victores.

Gloria etiam victorum ostenditur: qui enim perfectè diabolum in tentationibus vicerit, Angelorum consortium meretur. Post diaboli fugam Angeli Christo ministrant, ostendentes, & nobis à nobis victo, calcatoque diaboli capite, & Angelorum ministeria, & virtutum cælestium obsequia, atque officia non defutura.

297. Cum diabolus abiisset, accesserunt Angeli, & Christo ad victum necessaria ministrarunt. Pende nec

nec diabolo præsente comedere vult, tantùm abest, vt in eius gratiam lapides in panes verteret. Fors aliquis putasset, diabolum suasisse, vt comederet: hanc calumniam euertit Christus; comedit, cum diabolus discessisset: comedere, eo præsente, noluit. Panem, diabolo præsente, non comedit, ne quis crederet à tentatore alimoniam illi delatam, neue aliquis postea victui necessaria ab hoste expectaret, sed à Deo.

Ante Christi mensam, arcetur diabolus, & fugit: contra apud plerosque fit; nam superfluo ciborum apparatu allicitur potiùs, vt maiori animarum damno mensæ assideat: sit frugalis mensa, quæ mortem arceat, non foueat concupiscentiam; & in fugam satanicus hostis se coniiciet.

SECTIO VI.

Cum autem audisset Iesus, quod Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam.

298. Tentatorem vicerat Christus, postea ad prædicationem exit, vt indicaret, ineptum huic muneri esse, qui vitæ sanctitate, probisque moribus dæmonem non strauerit priùs. Ægrè ab aliorum animis vitia repellet, quibus satanicus hostis homines vincere tentat, qui vitiis obnoxius dæmonis mancipium est. Christi prædicator audire non debet, qui diabolo famulatur.

Cum audit Christus, Ioannem carceri traditum, tunc se ad prædicandum parat; cur non ante? Ne, si eodem tempore cum Ioanne prædicaret, auditores ad se alliceret, & Ioannes vilis fieret, auditoribus destitutus; & prædicatio vilesceret, si Doctor contemnatur. Pende, quanti suos Prædicatores Deus faciat, quamque gaudeat magnâ populi frequentiâ audiri.

299. Quamdiù Ioannes publicè prædicat, à prædicationis officio abstinet Christus; ne quid dissidij inter suos, & Ioannis discipulos oriretur, quia adhuc imperfecti erant. Adeò lites, ac diffidia Christo displicent, vt à prædicatione, quæ alioquin tàm fructuosa erat futura, abstinuerit, ne vlla dissensionis daretur occasio.

Abstinuit etiam, ne aliquis existimaret, quicquam per contentionem, & inanem gloriam fieri. Abeunt ab hac mente illi Diuini verbi tractatores, qui contendere de primatu eum aliis non erubescunt, suam non Christi gloriam quærentes, nec animarum salutem.

300. Cum Ioannes in carcerem truditur, Christus prædicare incipit; quia tunc maximè audiendum est Dei verbum, cum iusti calamitatibus opprimuntur; nam tunc colligendi fructus tempus est, cum exemplo suo alios ad salutis viam vocant. Tunc maximè Diuini verbi prædicatione opus est, cum impij in Dei seruos sæuiunt.

Ioannes ob prædicationem in carcerem coniicitur; quia nempè liberè, & apertè Herodem arguebat. Christus igitur statim prædicat, vt ostenderet, malorum pœnis, ac minis auocari neminem debere ab aliorum salute procurandâ. Alius, audiens ob prædicationem Ioannem traditum, à prædicationis munere abstinuisset: non ita Christus, qui nostram salutem etiam morte suâ emere non dubitauit. Impiorum minas non timet, qui Dei gloriam quærit.

Et relictâ Ciuitate Nazareth venit, & habitauit in ciuitate Capharnaum maritimâ in finibus Zabulon, & Nephtalim.

301. Aliquis hîc quærat, cur Patriam suam Christus relinquat prædicare incipiens. An in patriâ suâ viuens satis prædicauerat, vitâ scilicet, & moribus? Manserat in Patriâ suâ Christus; & altè clamauit, licèt tacuerit: vocem grandem moribus emittebat, vitæque purissimæ exemplo. Vbi Christus, vbi iustus quilibet viuit, ibi prædicationis semina iacit.

Non alienum istuc: sed, cur publicè, & voce prædicaturus patriam suam Nazareth deseruerit, non caret suo compendio, sicut mysterio non caruit. Docere voluit, Doctori, vt fructum in auditoribus faciat, exuendum patriæ amorem, ac parentum affectum. Qui nimiùm patriæ addictus, ineptus prædicationi videtur; cùm ægrè aliorum corda ad Deum allicere possit, qui suum suis alligauit, patriæque vinculis strictum tenet.

302. Reliquit Nazareth, quia ciues miracula quærebant, in quibus gloriari possent. Vbi, sub prætextu verbi Dei, propria gloria quæritur illic non remanet Christus; & ab illis abit, qui suam, non Dei gloriam quærunt. Proh quàm displicent Christo illi concionatores, qui non Diuinæ gloriæ, sed suæ, labores suos sacrant, & iactantiæ obsequium præbent, non Deo! Quòd, si Christus in auditoribus suis hunc propriæ gloriæ affectum ita ægrè tulit, vt ob id à suis se subduxerit, initurus prædicationem; quantum in doctoribus ipsis auersabitur, qui exemplo aliis esse debent, & ea præstare, quæ docent?

Fugit Nazareth Christus, ne in negotio Euangelico terra aliquid iuris habere putetur. Euangelicus Doctor aliam non nouit Patriam, nisi Cælum: ad hoc autem tendere vbique potest. Solum omne terram despicienti patria est. Vera hæc prædicatoris nota, vt ad cælestem patriam aspiret, terrenæ prorsus oblitus.

Sed

303. Sed & patriæ notlo vtilia monita exhibet. Nazareth flos interpretatur; ergò, qui Dei verbum in auditorum mentibus seminare debet, relinquat Nazareth; à mundi flore se subducat; mundana omnia deserat; quæ vt flos marcescunt, & pereunt. Diuitiarum florem non amet, sed fugiat. *Exiccatum est fœnum, & cecidit flos: verbum autem Domini manet in æternum.* Isaiæ 47. vers. 7. (Isa. 47.7.)

Relinquat Nazareth concionaturus: reiiciat verborum flosculos: sententiarum lenocinia minimè sectetur: malè olet, qui vnguenta, qui elegantiarum flores spargit; quique nullâ fructus curâ tangitur, aut postremâ.

304. In Ciuitatem Capharnaum venit Christus, quæ maritima erat, ob idque moribus magis corrupta; nam ob variarum gentium commixtionem, & ob diuitiarum copiam solent maritimæ ciuitates omnium vitiorum genera recipere; simul enim cum mercibus & praui mores importantur, quos suo excipit sinu maritima ciuitas. Meritò Christus prædicaturus Capharnaum inhabitat; docens, proborum monitorum medicinam iis, qui magis indigent, priùs offerendam: sæuior plaga prior curanda est, & perditissimis hominibus præsenti priùs correctionis remedio occurrendum est.

In terrâ Zabulon prius prædicat Christus. Obserua, quòd Moyses moriturus benedicens duodecim tribus Israel Zabulon sic alloquitur, Deut. 33. vers. 18. *Lætare Zabulon in exitu tuo.* (Deut. 33. 18.) Quam prophetiam, tunc adimpletam, cum Christus in eâ prædicauit, aliqui non alienè putant. Rectè lætari iubetur; quia tunc vera lætitiæ causa, cum Dei verbum ad salutem auditur.

305. *Lætare*, inquit Moses, *Zabulon*, nec causam cur lætari debeat vllam subiicit. Sola hæc sufficit, quòd in eius finibus Christus præsens sit futurus. Vbi Christus est, ibi vera lætitia, nec aliud quæri debet.

Et cur non læta Zabulon, quæ illa à Christi ore verba auditura erat? *Pœnitentiam agite appropinquabit enim regnum Cælorum.* Vbi pœnitentia, regnique cælestis promissio, adest vera lætitia, tristitia omnis exulat, omnis mœstitia; nam veri gaudij mater pœnitentia est, firmæ iucunditatis nutrix. Fallitur, qui aliter sentit, & tristitiâ tantùm grauidam pœnitentiam putat.

306. In finibus etiam Nephthali Christus prædicat. De tribu Nephthali ait idem Moses Deut. 33. vers. 23. *Nephthali abundantiâ perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini.* (Deut. 33. 23.) Vbi Christus adest, abundantia est omnium bonorum. Vbi pœnitentia prædicatur, pœnitentia excipitur, ibi verorum bonorum copia. Nam ita Moysis verba cum verbis Euangelistæ cohærent; quia abundantiâ perfruitur Nephthali dum Christum recipit, & libens pœnitentiæ monita ab eius ore audit.

Nephthali abundantiâ fruitur, & paupertatem sectari debebat Christi verbis obediens. Quî abundantia cum paupertate cohæret? Cohæret; quia apud Deum verarum diuitiarum mater paupertas est; & cælestibus opibus diues, qui rerum temporalium copiam fugit.

307. De Nephthali dicitur Gen. 49. *Nephthali, ceruus emissus, dans eloquia pulchritudinis.* (Gen. 49. 21.) Quæ prophetia, cum Christus in finibus Nephthali prædicauit, maximè adimpleta est; pulchra enim, honesta, & pura esse debent illius gentis verba, quæ Christum excipit, Christum audit.

Eloquia pulchritudinis dedit terra Nephthali, quia in eâ hæc Christi verba insonuerunt: *pœnitentiam agite, appropinquauit enim regnum Cælorum.* Quid pulchrius, quàm inuitatio ad pœnitentiam per quam homines, peccati deformitate positâ, superam pulchritudinem induunt, & Dei oculis maximè placent?

In Nephthali Christus pœnitentiam prædicat, & ceruo comparatur Nephthali. Probè, quia, qui ad pœnitentiam inuitatur, velociter currere ad eam, vt ceruus, debet; absit vt testitudineo incedas gradu, & pœnitentiam de die in diem nocitura cunctatione differas: testudo, non ceruus eris.

SECTIO VII.

Vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam: Terra Zabulon, & terra Nephthalim, via maris trans Iordanem, Galilææ gentium.

308. Isaias rem sic habet: *In nouissimo aggrauata est via maris.* (Isa. 9.) Granatæ, & afflictæ non meminit Matthæus; sed, Iudæis scribens, omisit tanquam notum. Fors afflictionis, & captiuitatis non meminit, vt ostenderet, Christi præsentiam vel calamitatis memoriam aboleuisse, licèt grauia aliquis sit passus; se perpessum obliuiscitur, dum Christus suam præsentiam exhibet.

Zabulon, & Nephthalim, primæ captiuæ factæ sunt à Salmanasar Rege Assiriorum, vt habetur 4. Reg. 17. (4. Reg. 17.) Congruè hîc priùs Christus Euangelium prædicat; vt, vbi primò incœpit captiuitas seruitutis, ibi incipiat annuntiatio libertatis. Scilicet Dei dona priùs recipere debet, qui prior pro eo patitur, vt afflictioni respondeat consolatio.

309. Hîc incœpit Christus Euangelium prædicare; quia ibi confinium Iudæorum, & Gentilium erat, vnde audis: *via maris trans Iordanem Galilææ Gentium:* vt ita facilè Euangelij fama etiam ad gentilem populum migraret. Vides, quàm cupiat Deus misericordiæ suæ limites porrigi, & ad plures salutis verba diffundi! Iudæos docuit, sed simul gentilium salutem spectabat: vnde subdit: *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* (Isa. 9.2.)

In

In confinio Iudæorum, & Gentilium Christus prædicat, vt vtrunque populum, tanquam lapis angularis, necteret, vt vtrique suis verbis consuleret, sua præsentia. Debet prædicator pacem, ac concordiam quærere, non dissidia fouere.

Populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam; & sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis.

310. **P**Opulus, qui sedebat in tenebris. Aliqui codices pro, *sedebat*, habent, *ambulabat*. Græcè est καθήμενος, *sedens*, sicuti vertit etiam Arias Montanus. Nos: *quiescebat, morabatur*, Impius quilibet, licèt in tenebris ambulet, in tenebris tamen sedet; quia nihil ambulando proficit, & in vanum laborat, quamuis ambulet, idem est ac si iaceret.

Vidit lucem magnam: Non occurrit ipse populus luci, sed lux ei apparuit; ad veritatis quippe lucem venire nemo potest, nisi superâ perfundatur luce.

Sedentibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Græcè pro *lux orta est*, sic habetur: φῶς ἀνέτειλεν, *lux enata*, seu *exorta est*. Verbum, ἀνατέλλω, non de cuiuslibet lucis ortu dicitur, sed propriè de sole, sicut ἐπιτέλλειν de syderibus. Quo significatur, Christi aduentu, qui sicut sol, proprio lumine lucet, non sicut stellæ, mutuato, ignorantiæ tenebras expellendas.

Exinde cœpit Iesus prædicare, & dicere: Pœnitentiam agite; appropinquauit enim Regnum Cælorum.

311. **P**Ost baptismum, prædicationem init Christus, vt ostenderet baptismalem innocentiam habendam, si fieri posset, ei, qui prædicationis munus obit. Audiant hoc illi, qui, peccatorum onere grauati, alios ad innocentiam vocant, & puritatem, ac sanctitatem aliis suadent, impuritatis mancipia ipsi facti.

Exinde cœpit Iesus prædicare. Tunc cœpit Iesus prædicare, cùm Ioannes finiuit. Sed cur non ante Ioannis mortem Christus prædicat? an ne vilem eius prædicationem redderet? Pulchrè Sanctus Chrysostomus, vbi ait: *Ex quo traditus est Ioannes, ex tunc* prædicare *cœpit (Christus;) nam si viuo Ioanne prædicare cœpisset, sine dubio vilem fecisset, Ioannem, & inuenta fuisset eius prædicatio superflua.* Prædicatores suos non vult Christus contemni, nec eorum prædicationem, dum tanti vtrumque facit; vt, ne Ioannes prædicans vilesceret, à prædicatione abstinuit, dum ille prædicauit.

312. Post gulæ tentationem deuictam se ad prædicationem Christus parat; tacitè edocens, abstinentiæ amicum, abstinentiæ præconem esse debere; & ineptè ieiunij, & abstinentiæ laudes recensere, qui luxui, & crapulæ fœdè litat.

Obtulerat Christo diabolus omnia regna, vt coram illo cadens illum adoraret, reiecit oblationem Christus & offerentem; hacque tentatione deuictâ, prædicationis suscipit postea munus. Scilicet ineptus huic muneri est, qui mundi bona non contemnit, seculi gloriam gloriosè non calcat.

313. Qui omnia regna, regnorumque gloriam, illis omnibus maior, non spernit, non respuit, vix prædicationis officio est idoneus. Formam probi Doctoris in Christo Euangelicus concionator habet: hanc teneat, vt ritè suo fungatur munere: discat priùs omnem mundi gloriam conterere, & peritura regna animo plusquam regiò contemnere, & calcare.

In pinnaculo templi inani gloriâ tactus non fuit Christus, nec loci sublimitate intumuit, quod volebat diabolus. Exinde ad prædicationis munus exit, vt suo exemplo omnes doceret, eum, qui prædicatoris fungitur munere, inani gloriæ litare non debere.

314. Prædicans Christus iisdem verbis vtitur, quibus vsus fuerat Ioannes, dicens: *Pœnitentiam agite appropinquauit enim Regnum Cælorum.* Illorum fastum, & iactantiam arguit, qui non vtilia dicere curant, sed, cum iactantiæ seruiant, noua producunt, quibus sibi non vulgaris sapientiæ concilient nomen: scilicet admirationi esse student, non vtilitati.

Ab eisdem verbis, quibus & Ioannes vsus, exorsus est Christus, vt videri potuisset Ioannis discipulus, cum magister esset ipsius, & cæterorum. Verus magister extitit, quia humilis: docuit scilicet, nihil sic cauendum doctori, quàm iactantiam, fastum, inanemque gloriam.

Præterea eodem exordio vsus, quo & Ioannes; vt Ioannis doctrinam confirmaret, & vt nos instrueret, ne ab aliis etiam minoribus inchoata perficere, & absoluere dedignemur.

315. Vocat ad pœnitentiam auditores suos Christus, regnique cælestis nomine eos allicit; non tamen securis ictum, aliasque minas intentat, quibus in Iudæos inuehens vsus fuit Ioannes. Cur ita? An, vt ostenderet, quàm pius, & misericors Christus sit? An, quia hîc fictè Pharisæi accessisse non dicuntur, sicut ad Ioannem simulato accesserunt animo? Meretur acriter reprehendi, qui exteriùs bonitatem simulat, in quam intùs arietat.

Pœnitentiam, inquit, *agite*: cur non magis? *Gaudete: lætitiâ ob Saluatoris præsentiam exultate.* Dum ad pœnitentiam vocat, quæ veri gaudij mater est, ad gaudium etiam inuitauit; verè enim peccator lætitiâ perfundi non potest, nisi peccatum priùs per pœnitentiam aboleuerit.

SECTIO VIII.

Attentè Dei verba audienda. 324

Ὀφρείνου. quid. Infirmi magna reuerentia contrectandi. 324

Ambulans Iesus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres; Simonem, qui vocatur Petrus, & Andream fratrem eius mittentes rete in mare, erant enim piscatores.

316. NOn vidit hos duos fratres otio torpentes, sed in mare mittentes retia: amat suos discipulos Christus laboris amicos. Præcipuè verò qui ad dignitatis supremæ culmen vocatur laboriosus esse debet; nam qui dignè hominibus præsidere vult, laborans, aliis exemplo esse debet, atque adeò omnium labores suo subleuare.

Petrus Simon vocabatur, quod nomen *obedientem* significat. Scilicet Ecclesiæ basis obedientia est, cuius est Simon Petrus fundamentum.

317. Simon *obediens* dicitur, & Petri à petrâ indipiscitur nomen, vt hinc colligeremus, firmam debere obedientiam esse, stabilemque, vt petræ stabilitatem induisse videri possit, sicut & Simon dictus Petrus à firmitudine est. Quid? Andreas frarer Simonis est, quia virilitas, & fortitudo obedientiæ cognata est, *fortis* enim Andreas interpteratur. Obedientia, quæ in duris, & difficilioribus frangitur, vera non est.

Erant enim piscatores: Cur istuc adiecit? Satis erat dixisse, eos in mari retia misisse, haud dubiè, vt piscarentur: cur ergò addidit, *erant enim piscatores?* Quia multi piscantur, qui piscatores non sunt: ij scilicet, qui delectationis causâ, ac voluptatis piscationem quandoque exercent: non tales erant hi Apostoli. Qui deliciis vacant, & laborem fugiunt, indigni sunt, qui à Deo vocentur ad prædicationis munus.

Et ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum.

318. PEnde verborum ordinem: priùs hi duo fratres iubentur Christum sequi, postea hominum piscatores futuri dicuntur; vt intelligerent ipsi, & qui idem munus obituri erant, ineptum piscandia per prædicationem hominibus esse, qui non sequitur Christum. Ritè homines verbi rete ad Christum allicit, qui Christum moribus imitatur, vt corpus vmbra.

Faciam, inquit, *vos fieri piscatores*: non dicit, *faciam vos esse*; innuens, quòd debet quilibet laborare, & rectè operari, vt Christi prædicator fiat, & de suo etiam aliquid ponere in hoc munere; nec ita Dei vocationi fidere, vt negligens, & desidiosus sit, & omnis laboris, curæque fugitans.

Scitè autem addit, *piscatores hominum*; ne aliquis se crederet rerum, diuitiarum, pecuniarumque piscatorem constitutum. Hinc illud Apostoli 2. Cor. 12. **2.Cor.12.14.** *Non enim quærimus, quæ vestra sunt, sed vos.*

319. Præsules, ac Doctores Ecclesiæ, hominum, veluti piscium, piscatores fiunt: ergò tantùm præstare Præsulis, & doctoris vita subditis, & auditoribus quodammodo deberet, quantùm homo ipsis piscibus præstat. Proh quàm copiosa esset ista piscatio, si tales essent piscatores, vt sine vllâ comparatione, vitæ sanctitate, cæteros antistarent!

Hi duo fratres primi à Christo vocantur, & illis verbis, *faciam vos fieri piscatores hominum*, alliciuntur. Non legimus, hæc verba addidisse Christum, Iacobum, & Ioannem statim post vocantem; sed tantùm dicitur: *Vocauit eos: illi autem, statim relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.* Nihil his promittit: cur ita? Quia primorum obedientia iis viam præparauerat. Magnam, ad bonum, aliorum exempla vim habent, vt absque vllâ promissione, solo primorum fratrum exemplo, & hi posteriores Christum secuti fuerint.

320. *Faciam vos fieri*; non dixit. *Facite vos hominum piscatores.* Humana industria sine Dei gratia nihil efficit. *In vanum*, ait Sanctus Paschasius, *laborat aliquis Doctorum, si non factus à Deo fuerit, vt proficiat*; nisi supera manus eum formet, & elaboret, hominum piscator esse nemo potest.

Venite faciam vos fieri piscatores hominum. A labore transeunt ad laborem, & à minore ad maiorem. *Apostolos suos Christus*, verba sunt Sancti Petri Chrysologi, *humanis laboribus exerceri voluit, vt eos indefessos redderet in diuinis; voluit eos labores non perdere, sed mutare:* noluit labores perdere ne ipsi perderentur.

At illi, continuò relictis retibus, & patre, secuti sunt eum.

321. VT dignè munus suum obeat euangelicus prædicator, retia relinquere debet; rerum scilicet secularium curas, diuitiarum amorem. Nihil capiet, aut exiguum prædicator, nisi rete proprium relinquat, commodum nempè suum, & Christum sequatur. Irritus ferè, inanisque multorum prædicatorum labor est; quia retia non relinquunt; rebus terrenis acquirendis student, mundanarum rerum curis occupantur, & distinentur.

Dimittebant in mari sua retia hi duo fratras; sed à Christo vocati, statim retia relinquunt, & sequuntur Christum; non enim legimus, retia extraxisse, vt pisces caperent: qua re indicatur, perfectæ obedientiæ notam esse, sua imperfecta relinquere. In medio operis constituti discipuli, non cuiuslibet operis, sed piscationis (quàm auida res piscatio! quàm curiosè finis expectatur ob dubium, variumque euentum!) cum audissent Domini vocem; nihil distulerunt, nec retia traxerunt, in perfectæ parentiæ notam; vt haberent posteri, quod imitarentur.

322. Sequuntur isti duo fratres, relictis retibus, Christum, vt hominum piscatores fierent; hoc illis promissum est: nam, qui Christum amat, & Christum sequitur, statim & alienæ salutis curâ tangitur: qui post Christum it homines ad Christum statim allicit.

Relictis retibus: Græcè, *ἀφέντες τὰ δίκτυα, dimittentes, & repudiantes retia* Hoc idem verbum supra adhibitum est, quum diabolus Christum reliquit. *τότε ἀφίησιν αὐτὸν, Tunc dimittit eum.* Prorsus abire à diaboli mente debemus: ille Christum dimisit quia eum decipere non potuit, & in peccatum allicere: Apostoli, ne relinquerent, relinquunt retia, quæ impedimento erant, quin perfectè Christo adhærerent. Qua mente satanas à Christo fugit, & ab eo abhorret: eâdem viri perfecti ea repudiant, quæ, ne Christum expeditè sequantur, impediunt.

***

Et

Et circuibat Iesus totam Galileam docens in synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem languorem, & omnem infirmitatem in populo.

CIrcuibat : Græcè, περιῆγε, *lustrabat, circuibat.* Verbum, περιάγειν de pedibus propriè dicitur; vt hinc colligamus, Christum, non equo, aut mulo insidentem, circuire solitum, vt Dei verbum populis per varias vrbes prædicaret, sed in humilitatis exemplum peditem iuisse. Non defugiebat laborem, dummodo salutem omnibus suâ prædicatione posset afferre. Scilicet amanti labor non labor est, sed quies.

Satanas *Circuit, quærens quem deuoret* : Christus circuit, vt linguæ suæ officio omnibus medeatur, & verborum suorum virtute omnibus sanitatem afferat, & regni cælestis desiderium auditorum mentibus affricet.

Et curabat corpora, & Euangelium prædicabat. quod sæpè præstitisse Christum legimus, vt scilicet auditores sui ab infirmitatibus, & languoribus liberati attentiùs, atque pacatiùs Christi exciperent verba, nec dolorum magnitudine distraherentur. Tanti apud Deum est, sua verba attentè excipi, non mente in varia sparsâ, & effusâ.

Sanans omnem morbum : Græcè, θεραπεύων, *curans, sanans.* Hoc verbum significat non solum infirmos curare, & sanitati restituere, sed etiam in pretio habere, obsequi, ac venerari : vt tacitè nobis insinuaretur, qua reuerentia : & obsequio contrectare infirmos, & aliquo morbo pressos debeamus; tanquam scilicet rem sacram, & summa veneratione dignam. Abeunt, qui spernunt, & qui verbis asperioribus infirmos exasperant, quùm tanquam sacra lipsana, vt ita dicam, contrectandi sint.

Et obtulerunt ei omnes malè habentes, variis languoribus, & tormentis comprehensos.

Obtulerunt vndique, ex totâ Syria, quotquot adducere potuerunt variis languoribus affectos, tormentis, ac cruciatibus detentos. Pro, *tormentis,* Græcè est, βασάνοις. Nomen autem, βάσανος, de tormentis, ac cruciatibus ita dicitur; vt propriè cotem significet, qua aurum exploratur, & an verum, seu adulterinum sit probatur. Nectere has notiones possumus, & a nexu, & insitione colligere, cruciatus, morbos, infirmitates ad modum lapidis indicis se habere, quippè quæ probant, an vera, seu adulterina virtus ea sit, quæ in homine extimè, antequam morbo corripiatur, elucet.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT V. MATTHÆI.

Vers. 1.

VIDENS autem IESVS turbas, ascendit in montem; &, cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius.

Videns. *Syr. Quum vidisset.*
Cùm sedisset. *Vat. Cum ipso consedisset. Ar. M. Sedente eo. Arab. Et sedit.*
Accesserunt. *Ar. M. Aduenerunt.*
Discipuli. *Ar. M. Illi discipuli.*

Vers. 2.

Et aperiens os suum docebat eos, dicens.

Aperiens os. *S. Hil. Aperuit os. Pagn. Cùm aperuisset. Aucl. Et resignans.*
Docebat. *S. Hil. Et docebat.*

Vers. 3.

Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cælorum.

Beati pauperes spiritu. *Tert. Beati Mendici. Aucl. Beati inopes.*
Ipsorum est r. c. *Tert. Illorum est Regnum Dei. Orig. Ipsi hæreditatem capient Regnum Cælorum.*

Vers. 4.

Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram.

Mites. *S. Greg. Nyss. Mites & lenes.*
Possidebunt. *Pagn. Hæreditate accipient terram. S. Hilar. Hæreditabunt. S. Greg. Nyss. Hæreditatem terræ consequentur. Al. Hæreditatem accipient terræ. Syr. Hæreditatis iure possessuri sunt terram. Fr. Luc. Hæreditate possidebunt orbem terræ. Iac. Tir. Hæreditario iure obtinebant terram.*

Vers. 5.

Beati, qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

Qui lugent. *Arab. Tristes. S. Cypr. Plangentes. Tert. Lugentes atque flentes.*
Consolabuntur. *Syr. Consolationem accepturi sunt. S. Greg. Nyss. Consolationem accipient. Caiet. Consolatione afficientur. Aucl. Solatio fruentur.*

Vers. 6.

Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

Esuriunt. *Arab. Esurientes.*
Sitiunt. *Ar. M. Sitientes.*

Vers. 7.

Beati misericordes: quoniam ipsi mi-

Ipsi misericordiam consequentur. *Syr. Super eos futura sunt misericordia. S. Hil. Ipsis misericordiam præstabit Deus. Ar. M. Ipsi misericordiâ afficientur. S. Chrom. Ipsis miserebitur Deus. S. Leo Ipso-*

Vulgata Editio.

fericordiam consequentur.

Vers.8.

Beati mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt.

Vers.9.

Beati pacifici: quoniam Filij Dei vocabuntur.

Vers. 10.

Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est Regnum Cælorum.

Vers. 11.

Beati estis, cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes, propter me.

Vers. 12.

Gaudete, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis: sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.

Vers. 13.

Vos estis sal terræ. Quòd si sal euanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet vltrà, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus.

Vers. 14.

Vos estis lux Mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.

Vers. 15.

Neque accendunt lucernam & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt.

Lectionum Varietas.

rum miserebitur Deus. S. Aug. Ipsis misericordia præstabitur.

Beati. *Clem. Alex. Qui sunt autem.*
Mundo corde. *S. Aug. Mundicordes. Arab. Quibus est cor mundum. Clem. Alex. Mundi corde. S. Greg. Nyss. Puro corde.*

Pacifici. *Auct. ex Syr. Operatores pacis. Fr. Luc. Pacem facientes. Apud eundem ex Syr. Pacis conciliatores. Menoch. Pacis factores.*
Vocab. *Tert. Nuncupabuntur.*
Quoniam. *Ar. M. Quoniam ipsi.*

Persecutionem patiuntur. *S. Cyp. Passi fuerint. Ar. M. Persequutione affecti. Auct. Ad supplicium quæsiti.*

Estis. *Tert. Eritis. Syr. Vos.*
Cum maledixerint vobis. *S. Amb. Cùm vobis maledicent. Tert. Cùm vos dedecorauerint. Orig. Cùm exprobrant vobis. Vat. Probra iecerint in vos. Pagn. Probris affecerint vos. Syr. Exprobrauerint vobis. Caiet. Cùm Opprobrauerint vobis. Fr. Luc. Conuitiati fuerint vobis. Auct. Cùm vos consultoiis infestauerint.*
Persequuti v. f. e. d. *Orig. Persequuntur vos & dicũt.*
Omne malum. *Syr. & S. Ioan. Chrys. Omne verbum malum. Tert. Omnia mala. Vat. Quoduis malum verbum.*
Mentientes. *Syr. In mendacio.*
Propter me. *S. Amb. Propter iustitiam. Orig. Mei causâ.*

Copiosa. *Orig. Magna. Tert. Plurima. Pagn. Multa. Fr. Luc. Ampla, immensa.*
Cælis. *S. Hilar. Cælo.*
Fuerunt. *S. Hilar. Erant.*

Euanuerit. *S. Hilar. Infatuatus fuerit. Caiet. Infatuatus fuerit. Fr. Luc. Desipuerit.*
In quo s. *Syr. Quo salietur. S. Hil. Id quod salietur.*
Ad nihilum valet. *S. Hier. Ad nihil est vtile. Syr. Ad nullum venit vsum.*
Vltra. *S. Hilar.* omittit.
Mittatur. *S. Hier. Pagn. Proiiciatur. Ar. M. Eiici foras.*
Et conculcetur. *Arab. Conculcent eum homines. Fr. Luc. Vt conculcetur.*

Lux Mundi. *S. Aug. Lumen Mundi. Tert. Lumen terræ. Orig. Et lumina Mundi.*
Ciuitas. *Vat. Oppidum.*
Abscondi. *S. Gregor. Nyss. Absconsa esse. Fr. Luc. Occultari. Latere.*
Supra m. p. *S. Hil. Super montem ædificata. Tert. Constituta supra montem. S. Greg. Nyss. Supra montem sita.*

Neque accendunt luc. & p. e. s. m. *Syr. Neque lumen lucernæ admouent, vt ponant eam subter modium. Tert. Lucerna non sub modio abstrudi solet. Clem. Alex. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio. Fr. Luc. Neque sub vase mittunt.*
Sed super c. *Tert. Sed in candelabrum constitui.*
Vt luceat. *Orig. Vt videant lumen. Caiet. Et lucet.*
Omnibus qui, i. d. s. *Clem. Alex. Omnibus, qui accepti fuerint conuiuio. Orig. Introeuntes.*

Vers. 16.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 16.

Sic luceat lux veſtra coram hominibus: vt videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.

Luceat. *Orig. Fulgeat. S. Auguſt. Luceant.*
Lux veſtra. *S. Cypr. Lumen veſtrum. S. Aug. Opera veſtra.*
Coram hominibus. *Orig. Ante homines.*
Opera v. b. *S. Aug. Bona facta veſtra.*
Glorificent. *Syr. Euehant laudibus. S. Cyp. Clarificent. S. Leo Magnificent.*
Bona. *Ar. M. Pulchra.*

Vers. 17.

Nolite putare, quoniam veni ſoluere legem, aut Prophetas: non veni ſoluere, ſed adimplere.

Nolite putare. *Caiet. Ne putetis. Vat. Ne exiſtimetis.*
Soluere. *S. Hil. Diſſoluere. Syr. Vt ſoluam. Pagn. Ad deſtruendam. Vat. Ad diſſoluendum. Fr. Luc. Ad ſoluendum.*
Non veni. *S. Greg. Nyſſ. Non veni diſſoluturus legem. Orig. Non veni ad diſſoluendum. Pagn. Non veni, vt deſtruam. Vat. Non veni, vt diſſoluam.*
Adimplere. *S. Auguſt. Implere. Syr. Vt adimpleam. Pagn. Vt impleam. Al. Vt compleam. Orig. Ad implendum. S. Greg. Nyſſ. Impleturus.*

Vers. 18.

Amen quippe dico vobis, donec tranſeat cælum, & terra, iota vnum, aut vnus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant.

Amen q. d. v. *S. Hil. Dico autem vobis.*
Donec. *S. Proſp. Priùs quàm.*
Tranſeat c. *Ar. M. Prætereat cælum. Vat. Præterierit cælum. Syr. Tranſierint cæli.*
Iota. *Menoch. Iod.*
Apex. *Auct. ex Syr. Ductus, lineola. ex Græc. Cornu.*
Non præteribit. *S. Proſp. Non cadet ex lege. Fr. Lu. Nequaquam præterierit, atque tranſierit.*
Donec om. f. *S. Proſp. Qui non impleatur. Pagn. Quoad omnia facta fuerint.*

Vers. 19.

Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in Regno cælorum: qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in Regno cælorum.

Qui ergo. *Orig. Quicunque.*
Soluerit. *Caiet. Violauerit. Fr. Luc. Tranſgreſſus fuerit. Orig. Excluerit.*
Mandatis iſtis m. *Arab. Horum mandatorum minimum. Fr. Luc. Minimorum.*
Magnus. *S. Cyp. Maximus.*

Vers. 20.

Dico enim vobis, quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra pluſquam Scribarum, & Phariſæorum, non intrabitis in Regnum cælorum.

Dico enim. *Orig. Dico autem.*
Abundauerit. *Tert. Redundauerit. Auct. Excelluerit.*
Pluſquam Scribarum. *Arab. Super iuſtitiam Scribarum. Tert. Super Scribarum. Ar. M. Plus Scribarum.*
Non intrabitis. *Pagn. Non ingrediemini. Al. Non poſſitis ingredi. Fr. Luc. Nequaquam intretis.*
Cælorum. *Clem. Alex. Dei.*

Vers. 21.

Audiſtis, quia Dictum eſt antiquis: Non occides: qui autem occiderit, reus erit iudicio.

Dictum eſt. *Ar. M. Pronunciatum eſt. Vat. Dictum eſſe.*
Antiquis. *Al. Veteribus. Caiet. Patribus in Sinai.*
Reus erit. *Pagn. & Ar. M. Obnoxius erit.*
Iudicio. *Syr. Iudicij.*

Vers. 22.

Ego autem dico vobis, qui iraſcitur fratri ſuo, reus erit iudicio. Qui autem dixerit fratri ſuo, raca, reus erit concilio. Qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis.

Qui ir. f. ſuo. *Syr. Quicunque iraſcetur fratri ſuo temerè. S. Ioan. Chryſ. & Pagn.* addunt, *ſine causà. S. Gregor. Nyſſ. Quicunque enim temerè iraſcitur. Ar. M. Quia omnis iraſcens fratri ſuo immeritò.*
Reus erit iudicio. *Orig. Homicida eſt.*
Fatue. *S. Hilar. Fatuum.*
Concilio. *Syr. Conſeſſus Ar. M. Conſeſſui. Fr. Luc. Synedrio.*
Gehennæ. *S. Cyp. In gehennâ. Al. Gehenna incendio. Ar. M. In gehennam.*

Vers. 23.

Si ergo offers munus tuum ad altare, &

Si offers. *Syr. & S. Cypr. Si Obtuleris. S. Chryſ. Si*

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersùm te.

proferas. Caiet. Si offeras.
Ad altare. *Syr. Super altare. Al. Ad Aram.*
Habet aliquid aduersum te. *Syr. Retinere contra te inimicitiam aliquam.*

Verſ. 24.

Relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo: & tunc veniens offeres munus tuum.

Relinque ibi. *Syr. Dimitte illic.*
Munus. *Syr. Oblationem. Fr. Luc. Sacrificium.*
Ante altare. *Pagn. Coram altari.*
Reconciliari. *Syr. Redi in gratiam. Arab. Reconciliare.*
Veniens. *Pagn. Profectus.*
Offeres. *Arab. Offer.*

Verſ. 25.

Esto consentiens aduersario tuo citò dum es in viâ cum eo: ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro: & in carcerem mittaris.

Esto consentiens. *S. Hier. Benè sentiens, & Beneuolus. S. Aug. Concorda citò. Tert. Habeto beneuolentiam. Clem. Alex. Sis citò beneuolus. Syr. Esto Desiderabilis. Arab. Esto Benignus. Fr. Lu. Amicus, Concors esto. Orig. Da operam vt liberes te ab eo in viâ.*
Aduersario tuo. *Arab. Tecum litiganti. Fr. Luc. contra litigatori. S. Hier. De aduersario tuo. S. Aug. Cum aduersario tuo.*
Citò dum es in v. c. e. *Orig. Quando vadis cum aduersario tuo ad Principem. S. Epiph. Dum adhuc es in via cum ipso, & da operam ab eo liberari.*
Ministro. *Syr. Exactori. Tert. Angelo executionis.*
In carcerem mitt. *S. Epiph. Minister in carcerem te mittat. Syr. Incidas in domum vinctorum. Tert. Ille te in carcerem mandet. Ar. M. In custodiam coniiciaris. Pagn. In carcerem conciciaris. Franc. Luc. In custodiam iaciaris. Proiiciaris.*

Verſ. 26.

Amen dico tibi, non exies inde, donec reddas nouissimum quadrantem.

Non exies. *Syr. Te illinc non egressurum. Pagn. Non exibis illinc.*
Reddas. *Al. persolueris. Syr. Reddideris.*
Nouissimum. *Vat. Extremum. Syr. Vltimum Quadrantem. Syr. Octauum. Orig. Minutum.*

Verſ. 27.

Audistis, quia dictum est antiquis: Non mœchaberis.

Quia dictum e. a. *Syr. Dictum fuisse. S. Greg. Nyss. Quia dictum est. Ar. M. Quia pronunciatum est antiquis.*
Non mœchaberis. *Pagn. Non committes adulterium. Fr. Luc. Ne mœcheris.*

Verſ. 28.

Ego autem dico vobis: quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo.

Quia omnis qui. *Orig. Si quis. vel. Qui autem. Clem. Alex. Qui enim.*
Viderit. *Vat. Aspexerit. Clem. Alex. Respexit. Menoch. Aspicit. Orig. Inspexerit.*
Mulierem. *Pag. Vxorem alterius. Clem. Alex. Curiosiùs.*
Ad concupiscendum e. *Clem. Alex.* omittit.
Mœchatus est eam. *S. Ambr. Adulterauit eam. Fr. Luc. Adulterium commisit. Clem. Alex. Peccauit. Caiet. Mœchatus est cum eâ.*
In corde suo. *Clem. Alex.* omittit.

Verſ. 29.

Quòd si oculus tuus dexter scandalizat te, erue eum, & proiice abs te: expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam.

Quòd sit o. t. d. *Clem. Alex. Si oculus tuus.*
Scandalizat te. *Al. Obstaculo tibi fuerit. Vat. Offendiculo tibi fuerit. Pagn. Offenderit. Fr. Luc. Facit, vt tu cadas.*
Erue. *Clem. Alex. Excinde.*
Et proiice abs te. *Clem. Alex. Ex imo euellens cupiditatem.*
Expedit. *Syr. Praestat. Ar. M. confert. Auct. Vtile est.*
Mittatur. *S. Chrom. Eat.*

Verſ. 30.

Et si dextera manus tua scandalizat te,

Scandalizat. *Vat. Offendiculo tibi fuerit. Al. Obstitero tibi. Pagn. Offenderit.*

abscinde

Vulgata Editio.

abſcinde eam, & proiice abs te: expedit enim tibi, vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam.

Verſ. 31.

Dictum eſt autem: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, det ei libellum repudij.

Verſ. 32.

Ego autem dico vobis: Quia omnis, qui dimiſerit vxorem ſuam, exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœchari: &, qui dimiſſam duxerit, adulterat.

Verſ. 33.

Iterum audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non periurabis: reddes autem Domino iuramenta tua.

Verſ. 34.

Ego autem dico vobis, non iurare omnino; neque per cælum, quia thronus Dei eſt.

Verſ. 35.

Neque per terram, quia ſcabellum eſt pedum eius: neque per Ieroſolymam; quia ciuitas eſt magni regis.

Verſ. 36.

Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes vnum capillum album facere, aut nigrum.

Verſ. 37.

Sit autem ſermo veſter, eſt, eſt: non, non: quod autem his abundantius eſt, à malo eſt.

Verſ. 38.

Audiſtis, quia dictum eſt: Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

Verſ. 39.

Ego autem dico vobis, non reſiſtere malo: ſed, ſi quis te percuſſerit in dexte-

Lectionum Varietas.

Abſcinde eam. *Tert. Amputa eam.*
Proiice. *Syr. Abiice eam.*
Expedit enim tibi. *Syr. Satius enim tibi fuerit.*
Quàm t. c. t. *Caiet. Et non totum corpus.*
Eat. *Syr. Incidat. Pagn. Coniiciatur. Caiet. Mittatur.*

Dictum eſt. *Ar. M. Pronunciatum eſt.*
Dimiſerit. *Vat. Repudiauerit. Ar. M. Abſoluerit. Caiet. Dimiſerit totaliter.*
Libellum repudij. *Pagn. libellum diuortij. Ar. M. Repudium.*

Exceptâ causâ. *Syr. Præterquàm ratione. Pagn. Niſi ratione. Fr. Luc. Propter rationem.*
Fornicationis. *Vat. ſtupri.*
Facit e. m. *Arab. Dedit eam in fornicationem. Pagn. Efficit, vt illa ſit adultera.*
Dimiſſam. *Ar. M. Abſolutam.*
Duxerit. *Caiet. Duxerit in vxorem.*

Non periurabis. *Syr. Non mentieris in iuramento tuo.*
Reddes. *Vat. Perſolues.*

Non iurare. *Syr. Non iurabis. Arab. Nolite iurare. S. Hil. Neque iurabis.*
Omnino. *S. Cyp. In totum.*
Neque per cælum. *S. Hilar. Per cælum. Ar. M. Neque in cælo.*
Thronus. *Vat. Solium. S. Hilar. Sedes.*

Per terram. *Ar. M. In terrâ.*
Scabellum. *Vat. Subſellium. Fr. Luc. Suppedale.*
Per Ieroſolymam. *Ar. M. In Ieroſolymâ.*

Neque per caput tuum. *Ar. M. In caput tuum.*
Non potes. *S. Aug. Non eſt tibi poteſtas.*
Non potes vnum capillum. a. f. a. n. *Clem. Alex. Nullus autem alius poteſt album capillum facere, vel nigrum. Syr. Non poteſt facere in eo vel particulam vnius pili nigri vel albi. Tert. Quis veſtrum poteſt capillum atrum ex albo facere? Ar. M. Non potes vnum capillum album aut nigrum facere. Vat. Quia non poteſt vnum pilum album, aut nigrum facere.*

Sit autem ſermo v. *S. Epiph. Sed ille vobis iuſiurandi inſtar. Clem. Alex. Sermo veſter ſit. Syr. Sed erit ſermo veſter.*
Eſt, eſt. *S. Epiph. Etiam, etiam. Clem. Alex. Ita, ita. Fr. Luc. Nè, nè, vel: Profectè, profectè.*
Quod aut. his ab. e. *Vatab. Quod ampliùs his eſt, ex malo eſt. Ar. M. Quod autem abundans his, à malo eſt. S. Ioan. Chryſ. & Al. Quod vltra hæc adiungitur. Pagn. Verùm, quod ſuperabundat his, ex malo eſt.*
A malo eſt. *Aug. Ex malo proficiſcitur.*

Audiſtis. *S. Hilar. Audis.*
Dictum eſt. *Ar. M. Pronuntiatum eſt. Syr. Dictum fuiſſe. Al. Dictum fuerit.*

Non reſiſtere malo. *Syr. Ne inſurgatis contra malum. Ar. M. Non obſiſtere.*
Sed. *Clem. Alex. &.*
Si quis te percuſſerit. *Tert. Verberanti te in faciem. Orig. Quiſquis impegerit alapam. S. Epiph. Tibi ceciderit. Clem. Alex. Tibi percutienti.*

Vulgata Editio.

ram maxillam tuam, præbe illi & alteram.

Verſ. 40.

Et ei, qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium.

Verſ. 41.

Et quicunque te angariauerit mille paſſus, vade cum illo & alia duo.

Verſ. 42.

Qui petit à te, da ei: & volenti mutuare à te, ne auertaris.

Verſ. 43.

Audiſtis, quia dictum eſt: Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

Verſ. 44.

Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos: & orate pro perſequentibus, & calumniantibus vos.

Verſ. 45.

Vt ſitis filij Patris veſtri, qui in cælis eſt: qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos: & pluit ſuper iuſtos, & iniuſtos.

Verſ. 46.

Si enim diligitis eos, qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? Nonne & publicani hoc faciunt.

Verſ. 47.

Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid ampliùs facitis? Nonne & ethnici hoc faciunt?

Lectionum Varietas.

In dexteram m. *S. Epiph. Dexteram maxillam. Clem. Alex. Maxillam.*
Præbe. *Tert. Obuerte. Orig. Conuerte. Caiet. Verte.*
Et alteram. *Tert. Etiam alteram genam.*

Qui vult t. i. c. *Syr. Voluerit litigare tecum. Pagn. In iudicium vocare. Ar. M. Volenti tibi iudicium. Caiet. Non diſcutere iuſtum. Al. In ius trahere. Fr. Luc. Tibi iudicari.*
Dimitte. *S. Amb. Remitte. Tert. Offer. Vat. Permitte.*

Angar. mil. paſ. *Syr. Traxerit te ad milliare vnum. Vat. Adegerit ad milliarium vnum. Pagn. Coëgerit ad milliare vnum.*
Vade c. i. e. a. d. *Vat. Abito cum ille duo.*

Qui p. a. t. d. e. *Syr. Petenti abs te dato.*
Volenti m. à. t. *Pagn. Volentem abs te mutuum accipere. Al. Cupientem mutuum accipere.*
Ne auertaris. *S. Cyp. Ne aduerſatus fueris. Vat. Ne auerſeris.*

Dictum eſt. *Ar. M. Pronunciatum. Syr. Dictum fuiſſe.*
Proximum t. *Fr. Luc. Eum, qui propè, propinquum.*
Odio h. *S. Hil. Odies.*

Benefacite. *Syr. Benè precemini. Ar. M. Benedicite. Auct. Laudibus efferte.*
His qui o. v. *Syr. Eis, qui imprecatur vobis. Pagn. Maledicentibus vobis. Ar. M. Maledicentes vos. Vat. Deuouentibus vos. S. Greg. Nyſſ. Odio perſequentibus vos.*
Pro perſequentibus. *S. Auguſt. Pro perſequutoribus veſtris. S. Greg. Nyſſ. Pro his, qui lædunt. Ar. M. Pro infeſtantibus vos. Pagn. Pro his, qui nocent. Syr. Pro iis, qui vexant vos cum violentiâ. Caiet. Offendentibus vos. Auct. Pro iniuriâ afficientibus.*
Calumniantibus. *S. Greg. Nyſſ. Perſequuntur.*

Vt ſitis f. *S. Epiph. Similes eſtote. Clem. Alex. Vt ſitis ſimiles. Orig. Vt fiatis filij.*
Patris v. *S. Epiph. Patri veſtro.*
Qui i. c. e. *Orig. Celeſtis.*
Qui Solem. *Clem. Alex. Per Solem. Vat. Quia Solem.*
Oriri facit. *S. Amb. Lucere facit. Clem. Alex. Splendere facit. Vat. Exoriri ſinit. Ar. M. Producit. Orig. Oriri iubet. Fr. Luc. Facit, vt exoriatur.*
Super b. e. m. *Syr. Super probos, & improbos. Vat. Super malos, & bonos Clem. Alex. Super omnes.*
Pluit. *Syr. Facit deſcendere pluuiam ſuam. Vat. Pluuiam mittit. Clem. Alex. Pater meus pluit. S. Epiph. Imbrem ſuum largiatur.*
Super i. e. i. *Syr. Super æquos, & iniquos.*

Diligitis. *Ar. M. Dilexeritis.*
Quam mercedem. *Vat. Quod præmium. Syr. Quænam merces.*
Habebitis. *Pagn. Habetis. Syr. Vos manet.*
Hoc. *Syr. Idem.*

Salutaueritis. *Syr. Poſtulaueritis pacem. Pagn. Complectendo ſalutaueritis. Vat. Complexi fueritis.*
Fratres veſtros. *Ar. M. Amicos veſtros. Syr. Fratrum veſtrorum tantummodo.*
Quid ampliùs. *Ar. M. Quid abundans. Al. Quid eximium.*
Ethnici. *Caiet. Publicani.*
Hoc. *Ar. M. Sic. Syr. Iidem.*

Verſ. 48.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers. 48. Estote ergo perfecti, sicut & Pater vester cælestis perfectus est.	Estote. *Vat. Eritis. S.Greg.Nyss. Sitis.* Perfecti. *S.Hil. Bom.* Cælestis. *Vat. qui est in Cælis.*

CAPVT V.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Doctorem excitat ad dicendum auditoris auiditas. 326
Attentè Dei verba excipienda. 326
Vita eminentia in eo, qui alios docet. 327
Christi verba omni melle dulciora. Expensus Ioël. 328
Paupertas, & rerum terrenarum despicientia non amara, sed dulcis. 328
Virtutum, & gloriæ nexus. 328
Humilitas, & paupertas ingentis gloriæ loco. 329
Requies non in terrenis, sed in cælestibus quærenda. 329
Doctoris quies laborare. 330
Magnus apud Deum qui probè alios edocet. 330
Lex Euangelica lex amoris. 331
ἀνοίξας *quid. Locuturus tacere prius discat.* 331
Verba aurea Prædicator enomat, non inutilia. 332
Vitâ docere prius quisque debet, quàm verbis. 333
Charitas dictare debet, quod Doctor effundit. 333
Liber ab omni iniquitate sit concionator. Tactus Iob. 334
Oratio prædicationis veluti anima. 334

Videns autem Iesus turbas, ascendit in montem.

326. VIDIT turbas, & statim ascendit in montem, vt prædicaret. Quid Christum vrget, vt ascendat, & prædicaret? Turbarum deuotio, & verbum Dei audiendi cupiditas, & desiderium. Tacebant turbæ, clamabant desiderio. Nihil adeò doctorem ad loquendum excitat, quàm auditoris audiendi auiditas.

Ascendit in montem, tumultus, qui in imo erant, declinans, vt attentius eius verba exciperentur, simulque vt doceret absque vllâ distractione Dei verba esse populis prædicanda. In montem ascendit, non in vrbis, forique medio resider prædicaturus; nos videlicet erudiens, nihil ad ostentationem nostri faciendum esse, cum danda potiùs opera sit, vt à cunctis tumultibus liberemur tunc præcipuè, cum de rebus seriis Diuinisque disserendum est.

327. Docturus Christus in montem ascendit, vel loco ipso edocens, prædicatoris esse vitæ eminentiâ suis auditoribus præferri; alioquin eius doctrina contemnitur, cuius vita despicitur. Vilis prædicator est, qui in vitiorum valle miser iacet.

Ad Messiæ tempora respiciens Ioël 3. 28. ait: *Stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte.* Non mirum si in monte docet; eius enim verba omni suauitate, & dulcedine referta sunt, omnique lacte gratiora. *(Ioël 3.18.)*

328. Sed qui, inquies, dulcedinem montes stillant; cum paupertas, luctus, aliaque commendentur, quæ amara videntur hominibus? Falluntur: hæc omnia sano palato sapidissima sunt: dulcedine montes affluunt: quia in illis Christus paupertatem, rerum terrenarum despicientiam, mansuetudinem, mititatem, luctum docuit, quæ non amara, sed melle dulciora sunt rectè sentienti. Mel, ac lac paupertas est, & patientia in iniuriis, ceteræque virtutes, quas hîc Christus nobis commendat.

Quisnam hic mons fuerit, in quem Iesus ascendit, non explicat Sanctus Matthæus; plerique, inter quos Sanctus Hieronymus, montem Thabor fuisse arbitrantur. Probè: in hoc monte gloriam quoque suam discipulis ostendit; in eo enim, vt communis opinio fert, transfiguratus est Christus: ibi igitur hæ virtutes traduntur, vbi gloria ostenditur; vt statim disceremus, eum, qui gloriam quærit, & amat, seruare quoque debere, quæ Christus docet.

329. In eodem monte & gloria ostenditur, & paupertas, & humilitas, & iniuriarum obliuio prædicatur; quia paupertatem colere, humilitatis insignia ferre, & iniuriarum obliuisci, ingentis nobis gloriæ loco esse debet.

Ascendit montem Christus, & in monte sedebat; vel nudus sessionis locus edocet in cælo, cælestibusque. Requiem quærendam; frustra in terrenis rebus quæri; Benè Rabanus: *Ascendit ergo Dominus in montem, vt sicut auis teneros fœtus prouocat ad volandum, sic ipse auditores suos erigat ad superna, & cælestia sacramenta meditanda, (sedebatque ibi) vt demonstraret, non nisi in cælestibus requiem esse quærendam.* Laborat frustra, seque fallit, qui à rerum terrenarum curâ requiem sibi pollicetur.

Et cùm sedisset, accesserunt ad eum discipuli eius.

330. SEdere quiescentis est: quies doctoris esse debet, quum ob auditorum salutem laborat. Sedet Christus prædicaturus; quia, vitæ verba in salutem proferre, ingentis quietis loco illi fuit.

Sedet docturus, qui postea ad patris dexteram sessurus in Cælo erat: à primâ istâ sessione ad secundam euectus est; vt colligeremus, eos, qui Dei verba aliis communicant ad summum gloriæ culmen peruenturos, si tamen mores doctrinæ respondeant.

331. Sedendo, & in quiete, lex Euangelica promulgatur: lex vetus in monte Sinai data est cum strepitu, & terrore: lex quippè euangelica, amoris est; vetus, timoris fuit.

Et aperiens: ἀνοίξας, *resignans:* ac si priùs ita os suum custodiret, vt signatum, ac veluti sigillo munitum videretur; quod ardenter cupiebat sapiens, cum diceret: *Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, vt non cadam ab ipsis, & lingua mea perdat me?* Eccli. 22. 33. Probè labia diducit, & veluti resignat, aliis Dei verba explicans, qui tacere antea didicerit, & signata priùs labia ob silentij cultum habuerit. Ineptus ferè *(Eccli. 22. 33.)*

prædicationis

prædicationis officio, qui totus in noxiis sermonibus, antequam prædicet, effunditur, & resignato ore ad docendum accedit. Discat à Christo Doctor obsignatis, ac silentij sigillo munitis labiis ad suggestum pergat: in silentio cogitet, quid loquuturus.

332. Hoc idem verbum in apertione thesaurorum adhibitum superiùs est cap. 2. vers. 11. *Et apertis thesauris suis, ἀνοίξαντες τοὺς θησαυροὺς αὐτῶν.* Idem verbum de oris, ac thesaurorum apertione dicitur; vt colligeremus, os aperiendum, & diducenda labia esse, vt verba, velut thesauri opes, veluti aurum, gemmasque producamus. Quod fecit Christus, & præstare quilibet eius exemplo debet. Os, velut thesaurum, non aperit, qui inutilia, & noxia, qui impudica verba euomit, tanquam paleas, lutumque tantùm contineret. Cogitet, quàm à suo munere abeat concionator, qui os suum non aperit, tanquam si diues aperiret thesaurum, vtilia, & pretiosa emittens verba, & cælestium diuitiarum grauida, sed nihil profutura, nullius ponderis, nullius pretij: denique non margaritas, sed fœnum paleasque.

333. *Os suum aperiens:* Non est mysterio vidua loquutio hæc: docturus, os suum aperit; vt indicaret, se ante vitæ motibus docuisse, nunc tandem docere & verbo, incipere. Vita ipsa Doctoris probéque docentis mores stentorea quædam vox est, & altè etiam clamat, licèt sileat. Operibus Christus docuerat, aperit nunc os suum & verbis quoque docet. Disce à vero Doctore verum docendi modum: priùs vitâ edocere, quod verbo docturus es.

Aperit os suum in amoris, & charitatis argumentum. Apostoli verba sunt: *Os nostrum patet ad vos ô Corinthij: cor nostrum dilatatum.* 2. Corinth. 6. vers. 11. Labia scilicet ad loquendum diducuntur, & simul spatia dilatantur charitatis: quia nempè charitas dictare debet, quod prædicatoris os effundit.

2. Cor. 6. 11.

334. Iob. 5. 16. Iniquitatis est, os coram Deo contrahere: hinc illud apud Iob. cap. 5. vers. 16. *Iniquitas contrahet os suum.* Aperire ergò os suum dicitur concionator; vt hac circumlocutione significetur, ab omni iniquitate eum liberum esse, ab omni scelere, & crimine; ne os suum contrahat, & aperire illud, vitæ verba effusurus, non possit.

Ascendit Christus in montem concionandi causâ, vt patet ex Matthæo hic: Lucas c. 6. in montem subiisse asserit, vt oraret: vtrunque præstitit adeò, vt ferè prædicatio ab oratione non discriminetur: Quo docemur, orationem, prædicationis velut animam esse; vt à suo munere illi Doctores abeant, qui ita prædicationi vacant, vt fundendæ orationis obliuiscantur.

SECTIO II.

Beati Pauperes spiritu.

335. PRimo loco paupertas ponitur, tanquam expedita ad Cælum via, & cæterarum virtutum fundamentum. Ex nihilo omnia Deus creauit; & vniuersi huius locus, & fundamentum, vacuum, & nihil est: sic & spiritualis structura in altum assurget, si summæ paupertati, ac nihilo innitatur.

Beati pauperes spiritu: id est voluntate. Spontanea hic laudatur paupertas, non coacta. Græcè πτωχοί, propriè πτωχός dicitur, qui nihil habet, rebus omnibus destitutus: πένης verò, cui nihil superest, sed nihil deest: primus, summus Euangelicæ paupertatis gradus est.

Præterea πτωχός dicitur etiam de miti & mansueto: quia nempè mansuetudo comitari paupertatem debet; sicut immitias, & ferocitas quædam, diuitiis assidere solet.

336. Cælestes diuitias exhibiturus, statim paupertatem laudat; quum soleant terrenæ diuitiæ cum cælestibus, possidentium malitiâ, non cohærere.

Beati pauperes spiritu. Inde incipit, Dei iudicio, beatitudo, vbi ærumna æstimatur humano sensu. Præmium adiicit, cum dicit: *quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Pauperes, & qui omnia ob Christum reliquerunt, cælum iam possidere videntur: quò longiùs affectu à terrenis distant eò cælo, rebusque cælestibus sunt viciniores.

337. *Beati pauperes spiritu.* Pauper, vt ita dicam, illa paupertas est, qua quis sua tantùm relinquit, non relinquit se. Signatè dictum, beatos esse pauperes *spiritu*, non pauperes *rebus*; ne quis de illâ sibi paupertate blandiretur, qua sua abdicat, non se. *Non prodest rebus,* ait Hugo Victorinus, *nostra relinquere, nisi relinquamus & nos: non enim dicit Dominus, beati pauperes rebus, sed spiritu; quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Omnia qui relinquere iubetur, se quoque inter relinquenda debet numerare; alioquin paupertate verâ pauper censendus est, qui pauperem, solâ externarum rerum priuatione, se putat.

Beati pauperes. Vertunt aliqui ex Græco: *egeni, mendici.* Quam lectionem ita versabat auctor sub nomine Chrysostomi: *in Græco non dicit beati pauperes, sed beati egeni, vel beati mendici; nam pauper est,*

est, qui angustiam quidem habet, non autem tantam, vt mendicare cogatur, ergo ideo dicit, beati mendici spiritu, vt in vltima necessitate humiles ostendas. Verè ille diues, qui, etiam in mendicitate, humilitate non est pauper.

338. Pauperum regnum cælorum esse dicitur. Nimirum rerum terrenarum contemptu cælestium hæredes constituuntur. In terris corpore degunt, mente in cælestia euolant, vt vetus fuerit Hugo Carensis, qui de pauperibus loquens ait; *Et si corpore sunt in terra, mente tamen sunt in cælo.* In cælis possunt illi viuere, in quibus terrenorum amor mortuus est.

Beati pauperes. Sed cur? *quia ipsorum est regnum cælorum.* Sed quo pretio emerunt adeò diuitem possessionem? paupertate. *Nam regnũ cælorum paupertate emitur:* ait Sanctus Bernardus, quæ apud homines rerum acquirendarum impedimentum esse solet. Pecuniis, non pecuniarum priuatione, emuntur res perituræ. Deus regnum cæleste exhibet solius paupertatis pretio contentus.

339. *Beati pauperes.* Cur primo loco ponitur paupertas? Quia Iudæi rebus temporalibus maximè erant addicti. Auertendi ergo statim erant, vt ad perfectionis culmen pertingerent.

Beati pauperes. Pende quàm à fastu alienus, quàm mitis, ac suauis hic Christus sit. *Comprimit doctrinam suam;* ait Sanctus Chrysostomus, *non sub specie mandatorum, atque exhortationum illam inducit; sed sub præmiis beatitudinum: vt scilicet sermonem ipsum faciat gratiorem, & studium doctrinæ suæ cunctis recludat: non enim dixit ille, & ille, sed quicunque illa fecerit.* Quo exemplo superiores docuit, vt in iubendo humanitatem, ac suauitatem præseferant, quâ magis, quàm duritie, ad monitorum patentiam suos alliciant.

340. *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum;* diuitiæ suos amatores premunt; paupertas suos euehit, redditque ab omni discrimine securos; beati pauperes, quos beata paupertas beat. Nam hoc eam titulo donat Beatus Laurentius Iustinianus hisce verbis hæc verba illustrans: *Quò cernit minus sibi terrena suppetere, & ardentius assuescit cælestia sperare. Tenet enim pollicitationẽ Domini dicentis. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum. O beata paupertas voluntaria nihil in hoc seculo possidens, nihil formidans; quoniam omnem thesaurum suum recondit in cælo. Non irruentes piratas, non insidiantes latrones, non terræ sterilitatem, non aëris tempestates pauescit. Quicquid infortunij, quicquid noui eueniat, secura est, semper hilaris, semper abundans est, & quum nihil habeat, omnia sibi communia facit, omne incommodum suo facit profectui deseruire. In facie læta, iucundiorque in corde Deum vbique reperit prouisorem, hominum facultates renuens, in sole diuino innititur suffragio.* Diues paupertas ista est; pauperes, præ ista, terrenæ diuitiæ sunt.

Beati mites; quoniam ipsi possidebunt terram.

341. Post paupertatem spiritus, celebrat mititatem, ac mansuetudinem, & beatos mites vocat. Rectus ordo: nam, qui vere humilis est, mitis, ac patiens est, & facilè iniurias omnes fert. Mititas viruperationis lapides in gemmas vertit, quibus suam coronam exornat; ac conuitiorum veneno vtitur pro medicinâ. Etiam Christus mitem simul, & humilem se dixit: *mitis,* inquit, *sum & humilis corde.* Matth. 11. 29. Matth. 11. verf. 29. Et Sanctus Lucas hanc beatitudinem præterit, quia nempè in primâ continetur. Etiam apud Hebræos magna inter pauperem, & mitem affinitas; nam עני *nghani* pauperem, ענו *nghanau* verò mitem, humilemque significat.

Sed cur mitibus, terræ possessio promittitur; quum, qui tales sunt, his quoque priuentur, quæ possident? omnium enim iniuriis mites patent, & rerum suarum damna, sicut facilè, ita, etiam sæpè patiuntur. An terram mites possident, quia terrena omnia contemnunt? Terram possident mansueti, non conseruando, sed contemnendo. Auarus, licèt multa habeat, tanquam vir diuitiarum, à diuitiis possidetur: seruus, non Dominus est. Verè opes possidet, qui non amat, & amittere non curat.

342. Mites terram possident; quia, etsi suis è sedibus expellantur, totus mundus eis patria est, cum sciant, se hîc exules, ac peregrinos.

Sed hîc, terræ nomine, Cælum secundùm aliquos significatur: vt scilicet mites scirent, quòd, sicut ipsi se omnibus, tanquam terra, calcabiles præbuerunt, omnibus iniuriis, ac contumeliis expositi; ita & Cælum se mitibus, tanquam terra, calcabile præbebit. Vt igitur cælum, tanquam terram, firmiter possideas; tanquam terram, quæ calcatur, nec conqueritur, te exhibe.

Cælum, terræ nomine, hîc intelligitur; quia, si imæ huic terræ comparetur cælum, cælum dicitur; si Deo ipsi, qui cælum, terra est.

343. *Beati mites.* Paupertatem præmiserat: postea mititatem commendat, hæc ferè ab illâ pendet. *Nequaquam,* inquit Sanctus Paschasius, *mitis esse poteris, nisi prius pauper spiritu fueris factus. Quomodo inter diuitias positus animus poterit esse mitis, & lenis; nisi prius omnes discordiarum occasiones præcideris?* dissidia fouere consueuere diuitiæ, quin & serere.

Beati mites. Nullibi hîc diuitum mentio, nullibi nobiliorum, inque dignitatibus positorum. Virtutum ratio habetur, non honoris, inhonorus ille honor, qui à virtutibus exulat. *Vide,* inquit Sanctus Chrysostomus, *quomodo nullibi diuitum quemquam, non generosum, non gloria potitum beatificant diuinæ leges; sed virtutem tantum assecutum?* non est ille verè beatus, qui diuitias habet, dignitatibus est insignitus; sed qui scit illas contemnere, in istis se contemnere, negligere istas.

344. Post paupertatem mititatem ponit. Frustra pauper dicitur, qui diuitias non possidet, sed ab ira possidetur rixarum amans est. *Quid mihi prodest,* ait Sanctus Ambrosius, *carere secularibus nisi fuero mitis?* Non vera paupertas est, quæ despumat in contentiones.

Diuitiarum amorem per paupertatis commendationes abscurrat; statim cohærenti sequela mititatem laudat; ex carentia enim diuiarum, quæ rixas, & contentiones pariunt, mititas, & mansuetudo sequitur.

Beati, qui lugent; quoniam ipsi consolabuntur?

345. ITane omnes, qui lugent beati? Minimè: sed tantùm, qui ob peccata, qui ob cælestis patriæ desiderium. Qui pro rerum terrenarum amissione lugent, & lachrymas in parentum, & filiorum obitu fundunt, non ob id beati censendi sunt. Cur igitur lugentes beatos prædicans Christus, luctus causam non expressit? Vt nos doceret, non ob alia ferè fundendas esse lachrymas, nisi ob scelera commissa; adeò, vt ad hoc tantùm dirigi lachrymæ videantur.

deantur. Nihil ferè aliud planctu dignum, quàm peccata,& ob cælestis patriæ desiderium.

Lugere nobis consulit Christus; quia præsens hæc vita æternitati nos patit:ergo,cum partum lachrymæ comitentur, lachrymæ ab hac vitâ abesse non debent. Qui lachrymas noo amat, & risum quærit, æternitatem, cui natus est, negligere videtur.

346. Luctus vitæ huius comes est. Nil mirum; cum domus luctûs hic mundus fit, non conuiuij: fallitur,qui aliter censet.Lugeat, qui quotidie moritur; mors enim quædam præsens hæc vita est, quam luctus ex more comitari debet.

Solent, luctus tempore,à voluptatibus, à conuiuiis,ab honoribus homines abesse: ergo, cum ad luctum nos vocat Christus, tacitè innuit, alienos esse nos debere à terrenis illecebris, & rerum terrenarum curâ. Dei, superamque consolationem non expectet, qui terrenis voluptatibus deceptus innatat.

347. Qui lugent consolationem accipient. Quod in aliis beatitudinibus cæli nomine significauerat,hic per consolationem notat, vt idem sit consolabuntur, ac cælum possidebunt: quo significatur, veræ consolationis nomen non mereri,quæ cælestis,superaque non sit. Terrena quæliber, consolationis vmbra, ac inane simulachrum sit;firma, legitimaque consolatio non est.

Luctus igitur voluptatem parit, quâ mens plenè perfunditur; quin in delectationem verti videtur. Hinc illæ Regij Prophetæ voces:Psal.76.4.*Memor fui Dei,& delectatus sum.* Chaldæus, *memor fui,& ingemui*: ac si planctus, gemitusque non tam consolationem pariant, quam commutentur in illam. Scilicet veris delectationibus perpluitur, qui lachrymas ob Dei memoriam, & ob Diuini Patris offensam dulciter fundit.

Quoniam ipsi consolabuntur: Consolationis modum, qualitatemque non expressit:quia inexplicabilis est. Rem sic flectebat ad eos,qui asceticæ vitæ vacant Sanctus Isaac,dum ait, verba hæc versans: *Non expressit (Dominus) quam consolationem. Nam, cùm Monachus per lachrymas regionem transire promeruit vitiorum, & peruenerit ad campum munditia animæ. tunc occurrit ei huiusmodi consolatio, qua non pertransitur ab his, qui inueniunt eam, & in istâ occurrit consolatio,qua hic nullatenus inuenitur.*

348. Qui lugent,consolationem accepturos pronontiat Christus;sed non explicat, à quo hæc consolatio emanatura sit. Sed frustra sit,qui hoc quæreret; cum vera nonnisi à Deo, tanquam à suo fonte, fluat. Consolatio non est, quæ à Deo non est, vt aberret, qui aliunde eam expectat, ab alio quærit. Deus solus abstergere lachrymas potest, mentem gaudio replere. Hinc illud Apocalypsis 21. *Abstergat Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum.* Alius iostra Deum vix possit; ac ne vix quidem. *Ego*, inquit Deus apud Isaiam cap.66. *consolabor vos. Videbitis,& gaudebit cor vestrum.* Gaudio repleri cor non potest,nisi Deus nos consoletur.

Psal.76.4. Apoc.21.4. Isa.66.13.

349. *Beati qui lugent.* Ad luctum nos vocat Christus, dum lugentes efferr vocatque beatos: Paulus verò io Domino nos semper gaudere præcipit: *gaudete*, inquit, *in Domino semper.* Quà hæc inter se cohærent? quid luctus ad gaudium? cohærent, quia ex lachrymis pro Deo fusis vera lætitia oritur, verum gaudium. Scitè sanctus Chrysostomus, vbi hæc Christi verba expendens, ait: *Et quemadmodum, inquies, Paulus ait; gaudete in Domino semper? Dixit hoc quidem ille, confiteor; sed eam proculdubio, quæ ex his nascitur lachrymis,significans voluptatem.* Mundanorum risus est lachrymis grauidus; iustorum verò lachrymæ verâ lætitiâ, gaudio vero.

Beati qui lugent. Lugentes effert, nec explicat quid lugendum. Non mortui meminit, nec rerum deperditarum; supponens solius peccati causa lachrymas fundendas. Pulchrè sanctus Chrysostomus huc respiciens: *Propterea, inquit,& Saluator ait: Beati qui lugent, non mortuum, non iacturam, sed peccatum.* Lugendus est, qui mortuos, non se Deo mortuum ob peccatum luget.

SECTIO III.

Beati, qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

350. Parum est iustitiam velle; esurire debemus, & ingenti desiderio io iustitiam ferri. Non dixit. *Beati, qui iustitiam deglutiunt, sed, qui esuriunt.* Hoc enim iustorum proprium est: licèt semper iustitiæ operibus pascantur, esurire tamen semper,& sitire, vt nihil sibi præstitisse videantur: sciunt quippè scriptum: *Cum consummauerit homo, tunc incipiet.* A perfectâ iustitiâ abest,qui vel paucis iustitiæ operibus,veluti quibusdam epulis, statim satiatur,nec amplius esurit,aut requirit.Esuriunt iusti iustitiam; quia,quò eam plenius possident, eò magis eâ se carere putant. Non satis est, iustitiam quærere; esurire debemus, ac sitire: quod ingens desiderium præsefert. Si iustitiam quis esuriens, ac sitiens,concupiscat, non poterit aliud,quàm iustitiam cogitare,iustitiam quærere;quia esuriens,ac sitiens necesse est,vt id,quod sitit,concupiscat.

Eccl.18.6.

Qui

Qui primò, tanquam cibum, iuſtitiam eſutit, poſtea tanquam potum ſitiet; quia, licèt primo aditu difficilia ei iuſtitiæ, & vittutis opera videantur, vt, tanquam cibus, cum aliquo labore terantur & deglutiantur; poſtea omnia facilia fiunt, tanquam potus.

351. Sitis, & eſuries omni appetitui præualent: imperij, gloriæ, opum, diuitiarum, ac terrenarum voluptatum amorem, affectumque, ingens cibi, ac potus appetitus ſopit adeò, vt vehementer eſuriens, & ſitiens, alia omnia alioquin magna, & ingenti deſiderio quæſita, negligat, & poſthabeat. Docemur itaque, ita vehemens eſſe debere iuſtitiæ deſiderium, vt omnibus præponderet, & cæterarum terũ affectui præferatur, velut ſitis, & eſuries.

Non vocat beatos, qui ſitiunt iuſtitiam diſcere; ſed eos, qui iuſtitiam ipſam ſitiunt, & eſuriunt. Scire iuſtitiam, parùm prodeſt; niſi iuſtitiâ ipsâ, veluti proprio cibo, anima nutriatur.

352. *Beati qui eſuriunt iuſtitiam.* Felix hæc eſuries, quæ eos beat, quos corripit. Eam ſic efferebat, & explicabat Beatus Laurentius Iuſtinianus. *Tales beati ſunt, qui felicem eſuriem comprobantur ſuſtinere iuſtitia: quoniam ipſi ſaturabuntur: Ex qua ſaturitate alacres exiſtunt ad tolerantiam aduerſorum impigri, ad obedientiam præceptorum, & ſpiritu ferventes ad contemptum terrenorum; atque affectuoſo charitatis zelo accêſi ad commodum proximorum. Nam vera iuſtitia magis aliis, quàm ſibi prodeſt, & vtilitates ſuas negligit, communia emolumenta præponens.* Sed verè ſua quærit, qui non quærit, & ſe aliis præponit, qui non præponit.

353. *Qui eſuriunt, & ſitiunt.* Ingentem iuſtitiæ amorem, ac cupiditatem claudunt hæc verba. *Non dixit*, inquit ſanctus Chryſoſtomus, *beati qui iuſtitiam ſeruant; ſed beati, qui eſuriunt, & ſitiunt iuſtitiam: vt non vtique mediocriter, ſed cum omni illam cupiditate teneamus.* Ægrè diù tenebit iuſtitiam, qui ingenti iuſtitiæ cupiditate non tenetur.

Quoniam ipſi ſaturabuntur. Iuſtitiæ amatores tacitè ab auaritiâ arcet, quæ iuſtitiam exercentes maximè comitatur: idcirco ait: *ſaturabuntur* ne paupertatis timore iuſtitiam corrumperent, quod ſæpè fit. *Noli igitur*, ait ſanctus Chryſoſtomus, *iuſtitiam exercens formidare pauperiem, neque famem timere, cùm certè illi magis omnibus excidant, qui aliena diripiunt*; & contra, qui iuſtitiam rectè adminiſtrat, omnia bona ſperare poſſit.

Beati miſericordes; quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.

354. ORdinem nota: priùs, qui ſua peccata lugent, beati dicuntur, poſtea, qui miſericordes in alios ſunt. Nempè priùs ſui quiſque misereri debet, deinde aliorum. Verè miſericors eſt, qui miſeriis propriis ſuccurrit, & occurrere alienis curat. Beatus audire non debet, qui, ſui ſalute neglectâ, de aliis cogitat.

Beati, inquit, *miſericordes*: non ait: *Beati, qui eleemoſynas largiuntur.* Ne pauperes, & qui dare nequeunt, à beatitudine ſe putent alienos. Affectum pendit Deus, potiùs, quàm rem.

Beati mundo corde; quoniam ipſi Deum videbunt.

355. SExta hæc beatitudo eſt. Sexto loco munditia ponitur; quia per ipſam homo, ſexta die conditus, ſuo nitori reſtituitur, ad Dei imaginem reparatur.

Opera præmiſit: ad cordis munditiam deinde pergit; ad hanc enim peruenire non poteſt, qui, mundis operibus, cordis innocentiam non quærit. Innuit hunc ordinem. Propheta Regius Pſal. 23. verſ. 4. vbi quærens: *Quis aſcendet in montem Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius?* Reſpondet: *Innocens manibus, & mundo corde.* Manuum puritatem cum cordis munditiâ nectit, ne quis putaret ad hanc ſine illâ pergere ſe poſſe. Sic & Chriſtus priùs eas beatitudines poſuit, quibus manuum puritas oſtendi poteſt, deinde cordis munditiam laudat; quia per illas nobis ad hanc eundum eſt. (Pſal. 23. 4.)

356. *Beati mundo corde.* Deſideratur hæc apud Lucam beatitudo. Interpretes volunt, hanc in illâ contineri: *Beati qui nunc eſuritis.* In eſurie namque cordis mundities ſignificatur: mater enim caſtarum cogitationum eſuries eſt; ſicut è conuerſo gula eſt libidinis illecebroſa vorago.

Magna merces Deum videre; ſed, cum mundus Deus ſit, à mundo corde conſpicitur. Vis, mundum cor habere, ac poſtea Deum videre? Mundo morere, ac tibi ipſi: *Non videbit*, inquit Deus Moyſi, *me homo & viuet.* Exod. 33. verſ. 20. Quo perfectiùs ſeculo mortuus eris, eò perfectiùs Deum videbis: hîc quidem per fidem; in cælo facie ad faciem. Verum illud Gloſſæ hîc: *Tantum videmus, quantùm ſeculo morimur.* Perfectè morere, vt perfectè Deum videas. (Exod. 33. 20.)

Beati pacifici; quoniam filij Dei vocabuntur.

357. POſt cordis munditiam ad pacem tranſit, & beatos vocat, qui eius auctores ſunt. Scilicet, ægrè ad pacem alios vocare poteſt, qui, cum immundus ſit, pacem cum Deo non habet. Mundus corde ſis, vt ſis pacificus. Quod maximè verum eſt, ſi, per pacificos, eos intelligamus, qui pacem inter Deum, & peccatores faciunt, videlicet Prælatos, Eccleſiæque Doctores: hi enim, vt huic muneri ſint pares, mundo corde eſſe deberent, ab omni ſorde immunes, ab omni maculâ.

Ægrè ad pacem alios allicit, qui pacem ipſe non amat, quique iniurias omnes æquo animo non fert: ideo priùs mites, ac manſueti, beati dicuntur, deinde pacifici; vt intelligeremus pacis conciliatores eſſe vix poſſe, qui omnium iniuriarum non obliuiſcuntur. Etiam Chriſtus, vt mititatem ſuaderet, ſui exemplum præbuit dicens: *Diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde.* (Matth. 11. 29.)

358. Pacifici Dei filij vocabuntur; id eſt, erunt. Mundus ſuis imponit, dum eo nomine, ac titulo ſuos donat, cum re tales non ſint: felices vocat, qui felices non ſunt: diuites, qui diuitiarum ſerui. Apud ipſum aliud eſt eſſe, aliud vocari: apud Deum, qui Dei filius vocatur, Dei filius eſt: ab appellatione non diſcrepat effectus.

Filij Dei vocantur, qui pacem inter homines conciliant: ergo filij Diaboli dicendi, qui diſcordias, & lites inter homines ſerunt, & pacem ab eis auferunt. *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.* Dei filius eſt, qui Deo ſimilis. Deus in ſeipſo quieſcit, nullo mouetur affectu. Hanc quietem pacis amatores, ac operatores imitantur.

***

Beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam; quoniam ipsorum est regnum Cælorum.

359. 1. Pet. 3.

COhæret hæc sententia cum illâ Petri: *sed, & si quid patimini propter iustitiam, beati.* Postremo loco hæc beatitudo ponitur; quia summa virtutum est benè agere, & mala pati.

Beati, qui persecutionem patiuntur. Græcè, *μακάριοι οἱ δεδιωγμένοι, Beati ad supplicium quæsiti.* Arias Montanus, *Persecutione affecti.* Verbum *διώκομαι*, à quo participium *δεδιωγμένοι* est propriè ad supplicium, ad pœnam quæri. Idem verbum aliquando significat etiam currere. Liceat has adeò diuersas notiones nectere. Qui persecutionem patitur, currere in spiritali profectu debet, perque Diuinorum mandatorum viam velocissimè pergere; adeo, vt calumniæ, illatæque iniuriæ stimuli quidam sint, qui nos ad currendum vrgeant, & ad Deum ire quodammodo compellant.

Post omnes beatitudines postrema hæc est: quia, cùm quis in omnium virtutum actibus se exercuerit, si contingat persecutione premi, hoc singularis præmij loco habere debet, vt persecutionem ob iustitiam pati, præmij, ac coronæ vice sit. Post alias beatitudines postrema hæc locatur; quia nec sanctus, ac perfectus à persecutione immunis est: quin, vbi ad perfectionis, ac sanctitatis peruenerit culmen, tunc maximè calumniis obnoxius erit: & maledictis, vt eius virtus probetur, proscinderetur.

360. Octauo loco hæc beatitudo ponitur; quia octaua resurrectionis nota solet esse. Vel à loco disce, persecutionem æquo animo ob iustitiam ferre, indicium esse, aliquem à peccati morte resurrexisse, & immortalis quoddam vitæ genus etiam in hac mortali vitâ iniuisse; vt Angelis ipsis, & Beatis par ferè sit, qui iniuriis non mouetur, & infracto animo, ac prorsus chalybeo persequeᴛium ictus fert.

• *Beati qui persequutionem patiuntur.* Cur hoc vltimo loco positum, tanquam teneret fastigium? Ferè ita accidit; vt maximè perfectus sit, qui persecutionem patitur; bonis quippè operibus comes inuidia est. Vbi quis rigidam tenere iustitiam cœperit, incredulos ad pacem Domini reuocare, cordis puritati studere, tunc demum persecutiones oriuntur.

• *Qui persecutionem patiuntur:* A quibus? Non dixit à Gentibus, non à Iudæis, aut malis Christianis. Nullum nominauit, vt nullum excluderet. A quocumque quisque patiatur, æquo, fortíque animo ferat, nec iniuriam inferentem spectet; spectet illum in cuius honorem, ac gustum iniurias patitur.

361. *Quoniam ipsorum est regnum cælorum.* Idem præmium, & sub eâdem formulâ pauperibus promittitur & iis, qui persecutionem patiuntur. Etiam de pauperibus dictum: *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum Cælorum.* Quia scilicet voluntaria paupertas quoddam martyrij genus est. Pulchrè sanctus Bernardus: *Quid sibi vult, quod eadem promissio facta est pauperibus, & martyribus? nisi, quia verè martyrij genus est paupertas voluntaria. Quòd martyrium grauius, quàm inter epulas esurire? inter vestes multas, & pretiosas algere? paupertate premi inter diuitias?* Pecuniæ *secundus sanguis* dicuntur. Plerisque etiam primus; quidni aurum, opesque largiens, & effundens martyri sanguinem fundenti parietur?

SECTIO IV.

Grauiora plerumque verba quàm verbera. 362
Beatitudinis quodam gustu fruuntur iusti, cùm patiuntur. 362
Apostolici spiritus est maledicta cum gaudio excipere. 362
Christi præsentia & exemplo faciliùs aduersa tolerantur. 363
Magna virtutis est falsas audire calumnias. 364
Ferendis contumeliis cæterarum virtutum præsidium necessarium. 364
Inter iniurias gaudere debemus. 364
Pro Christo pati ingens lætitia occasio. 365
Gloria immensitas æquo animo iniurias perferentibus. 365
Exemplo maximè ad patientiam prouocamur. 366
Auditis Dei verbis vitia in nobis pullulare non debent. 367
Dei victima fit qui Dei verba audit. Tactus Mosis. 367
Doctrina qualibet Apostolica doctrina sale condienda. 367
Doctorum prædicatione omnis amaritudo ab auditorum animis auferenda. 368
Peccatum in animâ longâ consuetudine ne putrescat. 369
Doctor ab inani iactantia exulet. 369
Oportet priùs bene viuere, quàm bene docere. 370
Doctor & præsul Diuino examini maximè obnoxij. 370
Proba vita fabrica priùs struatur antequam doctrina lux appareat. 371
Doctores, Præsulesque licèt alij cadant, stare debent. 372
Quò quis maior, & splendidior, eò humilior esse debet. 372
Præsul omnibus virtute preluceat. 373
Viri Apostolici, ciuitatum anima. 373
Præsul suos ab hostibus tueri, veluti ciuitas ciues debet. 373
Doctor & Præsul animarum vnitas & pax. 373
Terminos sibi in bene operando nullus præfigat. 374
Doctor cruci ac mortificationi appensus sit. 374
Doctrina lux corporis seruituti non est subiicienda. Pauli locus. 375
Prædicator doctrinam auaritia velamine non tegat. 375
Otio torpere Doctor non debet, qui alios ad laborem vocat. Expensus Marci locus. 376
Apostolica doctrina nullas tenebras nouit, fidei lux non deficit. 376

Beati estis, cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me: gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in Cælis.

362. NOn dixit: *cum vos flagellauerint, suppliciis adfixerint; cum vos occiderint:* quia plerumque magis est ferre verba, quàm verbera: altiùs animum maledicta feriunt, quàm corpus flagella; ac morte grauiora verba non rarò putantur, quæ à maledico ore sunt. Vide igitur ne verbis quempiam lædas: verborum ictus grauior est, quam vt explicari verbis possit.

Beati estis; Non dixit, *beati eritis;* quia scil. etiam cùm

cùm patiuntur viri iusti tantâ suauitate perfunduntur, vt, quemdam futuræ beatitudinis gustum libare,videantur.

Superiùs vniuersim dixerat: *Beati pauperes; Beati mites; Beati pacifici; Beati mundo corde:* hîc signatè sermonem ad Apostolos coërcet dum ait: *Beati estis,cùm maledixerint vobis homines:* significans Apostolorum proprium esse hominum maledicta cum gaudio excipere,& Apostolici esse spiritus in calumniis, & obtrectationibus lætari. Qui Cæli gloriam concupiscit opprobrium hominum in terrâ non timeat; nec de hominum laude lætetur,qui de eorum conuitiis tristari non vult.

363. Res difficilis,sed Christi exemplo facilis: vnde non ab re subdit: *sic enim persecuti sunt Prophetas, qui fuerunt ante vos.* Cur postrema hæc verba addidit? An,quia, si Prophetæ,qui Christum ante oculos non habebant,tot supplicia,ac calumnias passi sunt viderent; quid agere Apostoli,& eorum successores debent, qui Christi exemplum habent?

364. *Et dixerint omne malum aduersum vos, mentientes, propter me.* Beatitudinem fame, siti, lachrymys, ac paupertate comparadam etiam turbis proposuerat. Vbi per calumnias, & crimina falsò obiecta comparari debet,sermonem ad Apostolos flectit. Magnæ & apostolicæ virtutis est, falsa testimonia, & falsas audire calumnias, & tacere.

Alias virtutes, ac beatitudines ferendæ calumniæ præmisit. *Quod, nisi quis illis armatus fuerit virtutibus, ad hæc nequaquam prodire possit certamina;* ait sanctus Chrysostomus. Hominum maledictis gratis proscindi, & ferre libenter, virtutum cæterarum præsidium quærit.

Gaudete, & exultate: Gaudio perfundi, & exultatione quodammodo exilire debemus, cùm in mediis malis, calumniis, & iniuriis versamur. Non satis est si post mala illata gaudeamus. Verus Christi seruus gaudet, cum mala patitur,cum maledictis proscinditur, calumniis petitur, vnde & Syrus legit: *Tunc gaudete,& exultate.*

Gaudete, & exultate: Tunc gaudio perfundi,& exultatione quodammodo exilire debemus, cùm in malis, calumniis, & iniuriis versamur: non satis est si post mala illata gaudeamus.Verus Christi seruus gaudet, cùm mala patitur, cùm maledictis proscinditur, calumniis petitur.

365. *Gaudete,* inquit, *& exultate.* Istuc aliis beatitudinibus non apposuit; apposuit hîc, vbi de hominum calumniis, & contumeliis, quibus iusti proscinduntur,agitur; quia nihil sic perfundere iustorum mentes lætitiâ debet, quam hæc ob Christi nomen pati: *Gaudete, & exultate.* Cur vtrunque dixit? Gaudete intùs,extra exultate:non satis lætitiam extra simulare: intùs mentem debet perfundere.

*Quoniam merces vestra multa est in Cælo;*in aliis beatitudinibus certam mercedem assignauit; hic vbi de perferendis iniuriis, calumniis, & maledictis agitur indeterminatè dixit: *merces vestra multa est in cælo,* ad ipsius præmij immensitatem significandam, quod nullâ nominatâ mensurâ exprimi posset, quæ promissionis excellentiæ huic beatitudini iurè seruata est, ob singularem eorum perfectionem, qui & bona agunt, & mala sustinent; sustinent opprobria, conuitia, contumelias ob Christi nomen.

Sic enim persequuti sunt Prophetas.

366. *SIc enim persequuti sunt prophetas.* Prius ad persequutionum tolerantiam præmij sponsione roborauerat, *beati,* inquit, *estis cùm maledixerint vobis homines, & persequuti fuerint,* cur beati? *Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis.* Quis non æquo, ac forti animo aduersa quæquæ perferret tantæ mercedis spe excitatus? cur igitur addit prophetarum exempla? *Sic enim persecuti sunt,* inquit, *prophetas, qui fuerunt ante vos;* non solùm præmio, sed etiam exemplo eos ad patientiam prouocat; quasi ad persuadendum non minus valeat præmium, quàm exemplum.

Vos estis sal terræ. Quòd si sal euanuerit, in quo salietur?

367. VItiorum germen, auditis Dei verbis, In nobis pullulare amplius non debet. Terra sale adspersa sterilis fit, & infœcunda: iurè doctores terræ sal dicuntur; quia,peccati regno destructo,peccati germina succrescere in mentis aruis non debent. Apostolicum sal non accipit mentis humus, in quâ vitia pullulare non cessant.

Sale,victimæ ex lege condiuntur:hinc illud Leuit.2.13. *Quicquid obtuleris sacrificij, sale condies:* & apud Marcum cap.9. *Omnis victima sale condietur.* Vt igitur Euangelicæ doctrinæ sale condiatis, & à vitiorum putredine, ac fœtore serueris; Dei victima sis,& per mortificationem te in sacrificium Deo offer,Deo macta.

Leuit.2.13. Marc. 9.

Sine sale non sapit cibus: nec externa sapientia sano palato sapit,quæ apostolicæ doctrinæ sale adspersa non est.

368. Sal, doctores, præsulesque dicuntur. Illius salis naturam referant,quo vsus Elisæus, vt aquas amaras in dulces verteret.Sal in illas hic Propheta coniecit, & statim amaritudinem omnem exuerunt. 4.Reg.2.21. Tales & Doctores sint: omnem amaritudinem ab eorum mentibus auferant, quos cælestis doctrinæ sale condiunt adeò, vt cunctarum tribulationum amarities, ipsorum verbis dulcis euadat, ac suauis; & præsertim peccati amaror penitùs huius salis vsu auferatur.

4. Reg 2.21.

369. *Vos estis sal terræ* Sal integra conseruat, putrefacta non reparat. Caue ne pectore peccatum longâ consuetudine computrescat; periculum tunc erit salutis, etiamsi ad Apostolicos sacerdotes accurras.

Quod si sal euanuerit. Qui alios edocet, videat ne inani iactantiâ euanescat, opprobrium hominum factus, qui condimentum esse debebat. Insero hîc Ruperti Abbatis verba,quæ sunt ista: *Quod si sal euanuerit, in quo salietur? Ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Noli ergo altum sapere; sed time, ô tu omnis, qui te ad ordinem illorum pertingere confidis, quibus dictum est: vos estis sal: conscius tibi sermonis sapientia, vel scientia, qui fortè tibi super alios abundat. Non nunquam enim accidit, vt euanesceret sal, nonnunquam accidit, vt scientiam quis habens abuteretur eâ in superbia.* Nimirum sic ferè accidit; vt hominum opprobrium fiant, qui cæteros superbiendo contemnunt; & in omnium irrisionem incidant, qui omnes irrident, & negligunt.

Vos estis lux mundi: Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt.

370. PRoba Doctorum, ac Sacerdotum conuersatio, populi condimentum est; & ideo sal dicti, qui propter verbum doctrinæ sunt lux: sed priùs sali comparantur, postea luci; quia oportet priùs benè viuere, quàm benè docere.

Sal prius dicuntur Doctores, quàm lux; quia proba, & incorrupta vita doctrinæ præmittenda est. Scitè auctor sub nomine Chrysostomi. *Prius vocauit eos sal, postea autem lux; quia priùs est, benè viuere; secundum autem, benè docere.* Abeunt ab hac mente illi, qui lucere aliis per doctrinam student, sed corruptis moribus sunt, sale destituti.

Paueat Doctor, & Præsul, cum, lucem se dici, audit. In mundi creatinne res, quæ primùm Diuino examini subiacuit lux fuit: *Vidit* quippè, *Deus lucem, quòd esset bona.* Etiam Præsul, & Doctor cogitet, se luci quidem patiari, sed Dei examini, & discussioni maximè obnoxium futurum, & diligenter Deum discussurum, an rectè lucis nomen sustinuerit. (Gen. 1. 4.)

371. Primò conditus est mundus, deinde lux producta est Gen. 1. Idem hic fiat: priùs probæ vitæ fabrica struatur; appareat deinde doctrinæ lux. (Gen. 1.)

Præterea prius vocauit, sal, deinde luci comparauit: priùs seruare eos debemus, qui nostræ curæ sunt commissi, & ab omni culpæ corruptione eximere, tanquam sal; deinde alios doctrinæ lumine & veri Dei cognitione perfundere.

Non potest ciuitas abscondi supra montem posita. Doctores, Præsulesque, licèt alij cadant, stare debent. *Quid nos Dominus ciuitati supra montem posita comparauit, si nos stamus inter demersos?* inquit Tertullianus. Qui cum cadentibus cadunt, & cum peccantibus peccant, ciuitati super montem locatæ comparari non debent.

372. *Non potest ciuitas abscondi*; lux mundi dicti erant Apostoli, & statim ciuitati comparantur, quæ cùm sit supra montem latere non potest; & lucernæ, quæ sub modio; quis verborum nexus, quæ cohærentia? scilicet quò splendidiores eò humiliores esse debent Christi discipuli; & cùm magni in oculis hominum sint, parui in suis esse; hoc sibi nexus iste vult, & obseruabat Rupertus in hæc verba: *Quid porrò sibi vult, quod præmisso; vos estis lux mundi, continuò subiungit: (Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus, qui in domo sunt: sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.) Quid nisi humilitatem contingit, & humilitati respondet eorum, qui tali sunt nomine digni, vt lux mundi nominentur, & sint? Denique talium quisque paruulus est in oculis suis: latere vult; quia dignum se aspectibus hominum, aut hominem esse non arbitratur; & vix animaduertere audet, quod Altissimus, quamuis omnia sciens, quamuis omnia videns, eum scire, vel videre dignetur.* Veri splendoris hæc consignatio est, veræque magnitudinis nota, vt quò quis magis lucet, eò magis latere præ humilitate studeat.

373. Cur Apostoli eorúmque successores ciuitati comparantur? Quî vnus homo integram ciuitatem referre potest? Potest; quia Præsul omnibus virtutibus præditus esse debet adeò, vt, quæ in singulis singularia, ipse vnus ea omnia habeat. Apostoli, Apostolicúsque vir ciuitas dicitur; quia ciuitatis fundamentum, ac quædam veluti anima, præsul, ac doctor est.

Suorum ciuitas Præsul est, qui eos custodit, tuetur ab hostibus, ac omnes in corde habet. Hinc illæ illius veri Pastoris voces: *Iustum mihi est, hoc sentire pro omnibus vobis eò, quòd habeam vos in corde*, sicuti ciuitas muris ciues continet.

Ciuitas dicitur, quasi, *ciuium vnitas.* Rectè hoc nomen Præsuli, & doctori competit; quia per eos animarum seruatur vnitas, & pax; quia suorum vnitas, & pax esse videntur.

Neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio.

374. LVcerna non ponitur sub modio, sed super candelabrum: modius statum ac certum obseruantiæ modum significat. Lucernam sub modio ponit, qui terminos sibi in benè operando præfigit, atque mensuram. Qui lucere aliis vult, & aliorum exemplum esse, nullis debet terminis coërceri: ad maiora semper spectet, noua semper augmenta adiiciat.

Lucerna omnibus lucet, cum super candelabrum: interpretibus candelabrum, quod ligneum ferè est, crucem significat. Nempè, tunc ritè aliis prædicat Doctor, & cæteris exemplo esse potest; cum cruci, ac mortificationi appensus quodammodo est: non potest non lucere, qui mente adhæret cruci. Christus aliis Lucerna est, in ligno per passionem suspensa, qui toti mundo crucifixus illuxit, & lumen super orbem vniuersum perfudit.

375. Per modium, Glossa, *corpus*, intelligit: lucerna ergò sub modio ponenda non est; quia doctrinæ lux, corporis seruituti non est subiicienda, nec carnis commodis postponenda. Hac mente dicebat Apostolus 1 *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne cùm aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.* 1. Cor. 9. 27. Nolebat, lucernam sub modio ponere, nec corpus doctrinæ anteferre, nec sapientiam, quam è cælo hauserat, corporis seruituti subiicere. (1. Cor. 9. 27.)

Sub modio lucernam abscondit, qui doctrinam auaritiæ velamine tegit, & veritatis lumen rerum terrenarum amore operit; nam modius mensura quædam est, & temporalia significat: vim suam verbum amittit, dùm sub rerum terrenarum curâ latet, & cum prædicans lucris inhiat, non animarum saluti.

376. Paulò aliter extulit Sanctus Marcus cap. 4. vers. 21. *Nunquid venit lucerna, vt sub modio ponatur, aut sub lecto? Nonne vt super candelabrum ponatur?* Non sine mysterio ait sub lecto ponendam non esse doctrinæ lucernam: ne otio Doctor torpeat, &, qui alios ad laborem vocat, socordiæ desidiosus indormiat. Subter lectum lucernam ponit, qui luxu, & voluptate diffluit, &, in tutâ quiete deceptus, ad opus per prædicationem alios vrget, desidiâ ipse marcescens. (Marc. 4. 21.)

De sale dixerat: *Si sal euanuerit, in quo salietur?* de luce nihil: non enim subiicit: *si lux in tenebras vertatur, quomodo illustrabitur, aut illuminabit?* Fors, quia Prælati, & Doctoris mores infatuari improbâ vitâ possunt, vt populis condiendis inepti sint: Apostolica autem lux, atque doctrina nullas tenebras nouit; nunquam fidei lux deficit: vnde & Christus: *Ego rogaui pro te Petre, vt non deficiat fides tua.* (Luc. 22. 32.)

SECTIO

SECTIO V.

Omnibus lucere iustorum vita debet. 377
Doctrina lux vitæ probitate non carere. 377
Doctores ab inani gloria immunes esse debent. 377
In bono aliis præire exemplo quisque debet. 378
Doctoris vita statim inspicitur. 379
Omnium virtutum generibus ornatus sit qui alios docet. 379
Hominum laudes Doctor non venetur. 379
Quàm ab omni iactantiâ Christus abesset. 380
Etiam per minima ad magna itur. 381
Vitâ, & moribus docere excellens prædicationis genus. 381
Vitiis & peccatis quilibet irascatur. 382
Deliciarum & gehennæ nexus. 383
Terrenæ deliciæ in tristitiam vertuntur. 383
In Dei templis de his admonemur quæ ad nostram salutem spectant. Expensus Dauid. 384
In Dei templis ea versare animo debemus, quæ ad puritatem & pacem spectant. 384
Sine pace & concordia Christi corpus percipere nemo præsumat. 385
Discordia malum quàm magnum sit. 385
Sine pace sacrificia ipsa Deo non placent. 386
Hominum vtilitatem vt Deus spectet. 386
Ira, quæ non statim sopitur grandior fit. 387
Honoris est, non ignominiæ iniurias remittere. 388
Bona opera iam inchoata omittenda non sunt. 389
Iracundia, & libido tyrannidem in homines exercent. 390
Luxuria vitium, etiam seclusâ pœnâ fugiendum. 390

Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona.

377. S*Ic liceat lux vestra.* Non nutriendæ, fouendæque iactantiæ hæc dicuntur; sed augendæ virtuti. Lucere omnibus iustorum vita debet. Licet iustus se prodere, se iactare nunquam debeat. *Ad ostentationem*, inquit hic Sanctus Chrysostomus, *nos viuere atque ad gloriæ amorem iubes? absit, non dico istud; neque verò dixi, vt rectè facta vestra in medium studeatis afferre, nec, vt illa monstretis, admonui; sed dixi, luceat lux vestra hoc est plurima in vobis sit virtus, ac maximè ingens illius accendatur ignis. & ineffabile omnino lumen effulgeat*, alioquin gloria indignus est, qui gloriam quærit, & incipit iacere, qui se iactat.

Doctrinæ lux vitæ probitate non careat: luceat lux, sed videant homines opera, non nudam lucem. Verùm cur non dixit? *vt videant lucem, & opera vestra bona.* Postremum hoc protulit, primum illud omisit. An, quia, cum lux statim se probat, huc Doctoris mens spectare debet, vt opera doctrinæ iungat, & probæ vitæ exemplo auditoribus suis præeat?

At, cur non suadet potius proba opera occultare, ob inanis gloriæ metum? facilè enim opus, quod omnium oculis exponitur, inficit humanæ laudis amor. Doctores, Præsulesque hîc Christus alloquitur, non priuatos homines. Vereantur hi inanis gloriæ impetum, & se, suaque abscondant: Doctores, ac Pastores, cum aliorum exemplar sint, virtutum exempla ostendant: sed tàm firmi, tamque perfecti esse debent, vt inanis gloriæ ventó iactari non facilè se patiantur.

378. *Sic luceat lux vestra.* Non nutriendæ iactantiæ hoc dixit; sed, vt bonum exemplum cæteris præberemus, & gloria omnis in Deum resiliret. Aptè Theophylactus ad hæc verba: *non dixit, vos ostentetis virtutem, hoc enim non esset bonum, sed illa sola luceat, vt & inimici vestri admirentur, & glorificent non vos, sed Patrem vestrum*, gloriam suam inficit, qui se glorificat, & incipit non esse bonus, qui bona, quæ perfecerat ostentat.

Sic luceat. Superiùs dixerat: attendite, *ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis.* Faciendi non lucendi, verbo vtitur, cùm de hypocritis agitur. *Non prohibet*, sancti Paschasij verba sunt, *ne luceant, sed tantùm ne fiant, vt videantur, quia profectò si virtutis essent lucerent; nunc, quia vitiorum sunt, & tenebrarum opera, videant tenebrosi tenebras suas, Deus quia lux est, ea respicere, nisi vt puniat, nec approbare potest.*

379. *Lux*, inquit, *vestra coram hominibus luceat, vt videant opera vestra bona:* statim enim homines doctrinam cum docentis moribus conferunt, vnde consequens quodammodo videatur, vt simul ac doctrinæ lux apparuerit, statim ad inspiciendam Doctoris vitam eatur.

Videant opera vestra bona: Non explicat quæ; nam talis debet esse, qui docet, aliisque præest; vt omnium virtutum generibus sit ornatus, omnium bonorum operum actibus splendeat.

Non dixit, *vt videant vos.* sed, *vt videant opera vestra bona* Qui videri vult ab hominibus, & hominum laudes venatur, in tenebris est, & luce destituitur. Nemo se prodat, nemo iactet: ita opera bona videantur, vt videri, laudarique non quærat, qui ea efficit.

Nolite putare, quoniam veni soluere legem, aut prophetas.

380. N*Olite putare* Vide Christi humilitatem, quàm ab omni iactantiâ abesset. *Magnum est*, inquit Rupertus, *quod de semetipso dicit: legem adimplere veni. Sed magnitudinem rei, ne iactantiam sermo redolere videretur, pulcherrimè temperauit modus docendi dum in prima fronte, excusationem præmittere, & iustam sibimet æstimationem quodammodo flagitare curauit, dicendo. Nolite putare, quoniam veni soluere legem, aut prophetas.* Quo exemplo monemur, ne nostra iactemus, sed cum bona, quæ egimus, re id exigente, recensenda sunt, id omni cautione fiat, ne appareat, iactantiæ æstu correptos id nos fecisse.

Qui autem fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorum.

381. V*Bi de non adimplendis præceptis loquitur*, nimirum mentionem facit, qui *soluerit*, inquit, *vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cælorum.* Vbi de adimplendis, non determinat; qui magna, aut minima fecerit; sed absolutè ait: *Qui fecerit, & docuerit, hic magnus vocabitur* Quia scilicet, etiam per minima, ad magna itur; & magnus quilibet fit, cùm nec magna negligit, nec minima, quæ non semel rerum magnarum causa.

Qui autem fecerit, & docuerit Cur illorum gradum hîc omittit, qui faciunt, sed non docent? An quia, qui faciunt, docent etiam? licèt enim verbis non doceant, docent conuersatione, docent factis, docent moribus: quod laudabile, excellénsque prædicationis genus est.

Omnis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio.

382. NOn dixit simpliciter: *omnis qui irascitur*; sed addidit, *Fratri suo*. Est enim ita laudabilis quæ non pœnam meretur, sed præmium; illa scilicet, qua vitiis, & peccatis tum nostris, tum alienis irascimur. Hinc est, quòd ita in sacris litteris *peccatum* quandoque dicitur, non solum quia Dei iram meretur culpa, & eam suscitat; sed quia irâ committentis, & odio delenda statim est.

Qui autem dixerit, fatue: reus erit Gehennæ ignis.

383. GEhenna id est, quòd Hebræis *Gehennon*, seu *Gehen hinnon*. Erat enim vallis deliciosa viri, qui dicebatur Hinnon, vt aliqui voluere. Sumitur autem pro inferno, nec ab re; quia à terrenarum deliciarum amore facilè in gehennam itur, & *Gehinnon* in *Gehennam* vertitur; quia, qui delicias sectatur, deliciis diffluit, ad infernum currit, & in terrenis deliciis infernum suum habet, qui illis madet.

Gehenna *tristitia vallis* interpretatur. Cohærent: nam, etsi vallis deliciosa fuerit, quia tamen terrenæ deliciæ verum gaudium menti inhalare nequeunt, sed potius in tristitiam vertuntur, potuit deliciosus, amœnusque locus vallis tristitiæ dici: licèt, si historiæ stemus, tristitiæ vallis dicta sit, quia in eâ Idolo Moloch pueri viui incendebantur, quos Hebræi exustos falsò illi numini offerebāt.

Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade priùs reconciliari fratri tuo.

384. IN sacris Dei templis, maximè de his admonemur, quæ ad nostram salutem spectant: si longè quis ab altari fuisset, fòrs reconciliationis, & offensi fratris non fuisset recordatus: accedens ad altare, & munus offerens facilè eorum reminisci solet (certè debet) quæ ad pacem, ad profectum spectant. Vel locus solus memoriam excitat. Hinc illud Regij Prophetæ Psal. 72. *Existimabam, vt cognoscerem hoc, labor est ante me: donec intrem in sanctuarium Domini, & intelligam in nouissimis eorum.* Sanctuarij ingressus illarum rerum cognitionem peperit, qua, extra illud; forsan caruisset.

Psal. 72. 16. & 17.

Ab hoc disce, quòd, dum in Ecclesiâ manes precum munera Deo oblaturus, ea potissimum versare animo debes, quæ ad puritatem, ac pacem spectant, & ad animæ tuæ salutem, non quæ ad rerum terrenarum augmentum: non enim Saluator dixit: *& ibi recordatus fueris, quòd frater tuus pecunias, asque tibi debet*, aut simile; sed: *si habet aliquid aduersum te*, si in aliquo eum læsisti: non enim in sacro loco terrena cogitanda sunt: quod tamen fere culpâ nostrâ accidit.

385. *Si offers munus tuum.* Si munera nostra absque pace, atque concordiâ offerre non possumus, quanto minùs poterimus Christi corpus, accipere; Nemo igitur pacis Sacramentum sine pace præsumat excipere.

Si offers munus tuum. A discordantibus accipere non vult sacrificium. Hinc pende, quàm malum discordiæ malum sit, cuius causâ id abiicitur, quo culpa relaxatur: hinc etiam collige Dei misericordiam, qui *hominis vtilitatem magis aspicit, quàm suos honores; plus diligit corda fidelium, quàm munera*: ait sanctus Chrysostomus, scilicet nos potiùs quærit, quàm nostra.

386. *Relinque munus.* Tanti est concordiam, ac pacem ad sacrificia ferri, vt sine concordia sacrificia respuat. *Ecce à discordantibus*, inquit sanctus Gregorius, *accipere non vult sacrificium, holocaustum suscipere recusat. Hinc ergo perpendite quantum sit malum discordia, propter quod, & illud abiicitur, per quod culpâ laxatur.* Porrò, quàm graue malum discordia est, tam ingens bonum est concordia. Vgo Victorinus ad hæc eadem verba, hæc verba subiicit: *Pensare debemus, quanta sit apud Deum concordiæ virtus, sine qua non placent ipsa sacrificia, quibus delentur peccata.* Qui pacem cum pace non habet, nec cum concordiâ concordiam, nec secum ille habebit, nec cum Deo.

Relinque munus tuum. Non enim sua quærit Deus; quærit nostra. Hominum potiùs spectat vtilitatem, quàm, quæ honorem suum spectant. *Vide*, inquit auctor sub nomine Chrysostomi ad hæc verba, *misericordiam Dei; quomodo hominum vtilitatem ampliùs aspicit, quàm suos honores: si enim suos honores magis aspiceret, sic dixisset: interim offer munus tuum, & postea vade reconciliari: nunc autem dicit: vade primum reconciliari, tanquam si dicat ad illum: Vade, ego libenter contemnor, libenter honoris mei patior damnum, libenter expecto Dominus seruos, tantummodo, vt vos in amicitiam veniatis.* Tanti concordiam Deus facit, tanti pacem facit.

387. Sed, cur iubet munus ad altare relinqui? *Relinque*, inquit, *munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo.* An, quia munus ante altare pro abeunte oret, vt veniam obtineat à Deo, pacem cum proximo ineat? An inchoatâ iam oblatione offerentem ad reconciliationem currere iubet, ne longiùs differatur? ira etenim, & rancor, qui non statim sopitur, grandior euadit, & noxiè serpit.

Nec dixit, vt, pacem cum proximo initurus abiens, munus secum deferat; ne fòrs offerre postea prætermittat, & incepti boni operis obliuiscatur: quod ferè hominibus, quibus exigua suæ saluris cura est, accidere solet. Non vult igitur Deus, probæ operationis occasionem prorsus dimitti.

388. *Vade priùs reconciliari.* Læsam instaura charitatem; offensam omnem depone; offenso satisfac. non putat, se contemni, Deus, cum oblatio, necdum perfecta, relinquitur; vt, ne tu existimes, contumeliam, tuoque honori detractum iri, si prior fratrem adeas, cui reconcilieris. Aureum monitum ab aurei oris auctore est, verba hæc expendente. *Prius reconciliare fratri tuo. Ipse non accipit pro ignominiâ, quod donum sibi destinatum relinquitur; & tu contumeliam putas, si prior abeas ad reconciliationem?* honoris est fratrem anteuertere, non est ignominiæ: detrahit sibi honorem, qui detractum sibi putat, si in iniuriarum remissione offensum, offensorémue præueniat.

Vade reconciliari. Non satis est, vt fratrem expectet, donec veniat: illum adire, qui munus offert, debet. *Non dixit*, inquit sanctus Chrysostomus, *expecta donec ille veniat ad te, aut vt aliquo alio intercessore reconciliationem instituas, aut deprecationem alleges; sed, tu ipse, inquit, ad illum accurre.* Abeunt ab hac mente, qui ab eo, cui reconciliari

reconciliari debent, abeunt, & illum ad ſe venientem fugiunt.

Eſto conſentiens aduerſario tuo.

389. E*Sto conſentiens aduerſario tuo*;plus dixit, quàm ſi dixiſſet conſentire aduerſario tuo.Habitum, conſuetudinemque conſentiendi commendauit, non actum dumtaxat; non bene conſentit, qui non ſemper conſentit; per aduerſarium, legem, quæ dum aliqua prohibet nobis, aduerſatur intelligit. Beatus Laurentius Iuſtinianus ait quippe hæc verba explicans: *Verbum audiat in Euangelio loquens ſic: eſto conſentiens aduerſario tuo, dum es in via. Aduerſarius quippe delinquẽtium lex eſt, qua, dum prohibet, aduerſatur. Potiſſimè autem lex, quam Verbum in corde fixit mortalium, quæ omnino vetat concupiſcentias.*. Non bene ſentit, qui huic aduerſario non conſentit, ſui aduerſarius eſt, qui aduerſario aduerſatur.

Audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non mœchaberis.

390. DAmnaturus vitia Chriſtus, quæ humanum infeſtabant genus, exordium ab iracundiâ, & libidine ſumpſit. *Non occides, non mœchaberis*; *cur* potiùs ab his exorditur, quàm ab aliis? quia frequentiùs hæc duo vitia homines inuadunt. *Hac enim ſunt*, inquit ſanctus Chryſoſtomus, *quæ tyrannidem quandam in hominum corporibus exercent*; vt homines ab huiuſmodi vitiis auellere difficile admodum ſit.

Quæri hic poteſt: cur Dominus cum luxuriæ vitium damnet, nullam pœnæ mentionem faciat quò facilius homines à fornicatione deterreret? ſuperiùs homicidium inhibens, pœnam ſubiicit dum ait: *Non occides, qui autem occiderit reus erit iudicij.* Hîc mœchiam prohibet, pœnam ſilet; cur ita factum? An quia luxuriæ vitium tam turpe, fœtidum ſuâ naturâ eſt, vt etiamſi nulla eſſet huic ſceleri pœna præſtituta, vitari tamen, præ eius fœditate, ab homine deberet? pœnam ſilet, quia ſuam hoc crimen pœnam defert.

SECTIO VI.

Omnis, qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam, iam mœchatus eſt eam in corde ſuo.

391. Q*Vi viderit*. Viros hic alloquitur, viros monet. Cur non & mulieres? An, quia mulieris exemplar vir eſt, & vt per eum ad mulierem res iret, viri quippè eſt mulierem docere? An monentur viri, quia frequentior in illis hæc culpa cum modeſtiores fœminæ ſint? An, quia hæc tentatio maior in viro eſt, licèt in muliere minor reſiſtentia ſit? Ibi maximè cautio adhibetur, vbi magis tentatio viget, viget periculum lapſus.

Iam mœchatus eſt eam in corde ſuo. Non dixit, *in oculo*, ſed *in corde*: abſoluit oculum, cor ligauit: in oculo viſus, in corde peccatum. Qui formarum exercet aucupium in libidinis ipſe laqueum cadet. Nemo ſpecioſis vultibus oculos affigat, ne fornacem luxuriæ ſibi accendat, & captiuam animam faciat.

392. *Qui viderit mulierem ad concupiſcendum eam*; non nudus mulieris aſpectus prohibetur, ſed ille, qui concupiſcentiam ſpectat; *Saluator noſter*, inquit Sanctus Iſidorus Peluſiota, *laſciuum aſpectum, qui alterius ſe paſcit pulchritudine, meritò puniendum interminatur, ab ipſo nos malo animique impotentiâ abducens, ne per oculos pulchritudo illabens mentem redigat in ſeruitutem, & anima opportunitates præoccupans, rationem doceat affectui cedere; quo inualeſcente, curatu difficile, ne dicam inſanabile, fiat malum; ne violentus aſpectu voluptatis animum aggreſſus non impoſſibilem quidem, ſed perdifficilem ad curandum morbum concitet*; Malorum extrema anteuertere debet, qui, à malorum extremis euerti, non vult.

Quòd ſi oculus tuus dexter ſcandalizat te, Erue eum, & proiice abs te.

393. C*Vr oculi dextri, dextræque manus meminit; non ſiniſtri, non ſiniſtræ? An, quia, quæ chariora nobis ſunt, nos ferè in maiora diſcrimina ſæpè coniiciunt? Proh quàm verum iſtuc, quàm obuium!

Dextro oculo, dextrâque manu ea, quæ ſpiritualia ſunt, intelliguntur; quæ, ſi noxia nobis aliquando, eruenda, & relinquenda: de ſiniſtro oculo, aut ſiniſtrâ manu nihil dicitur; quia, ſi bona ſuâ naturâ dimittenda, cum nocent; multo magis id faciendum de his, quæ terrena ſunt: horum autem non meminit, vt indicaret, neminem eſſe tam cæcum, tàm dementem, qui ſalutis amore terrena lubens, non dimittat.

394. Oculus ipſe dexter ſi nos lædat eruendus,proiiciendusque iubetur; quod de amicorum conſuetudine accipi poteſt; rem ita explicat Sanctus Chryſoſtomus, *Et ideo*, inquit, *etiam ſuaſit Christus,non ſolùm eos,qui ſunt tales fugere, ſed etiam excindere, ſic dicens; ſi oculus tuus dexter te ſcandalizat, erue eum,& eiice à te: non dicens de oculo, quid enim malè fecerit oculus, ſi animus ſit ſanus? ſed de amicis neceſſariis, & qui ſunt vobis loco horum membrorum,& vos lædunt hæc conſtituit*; Inimicus incipit eſſe ſui,qui lædentibus amicis parcit, & ab illorum conſortio ſe non ſubducit.

Et proiice; non ſatis eſt eruere oculum, proiiciendus quoque eſt: qua loquutionis formulâ indicatur; longè à malis,malorumque conſuetudine abeundum; non enim tutus eſt, qui proximus malis eſt, etiamſi ab amicitiæ ſolo videantur auuiſi; *Diligentius*, inquit Sanctus Chryſoſtomus, *vim ipſam ſermonis examina; non enim dixit à talium ſocietate diſcede; ſed maximam ſeparationem indicans; erue inquit, & proiice abs te*; qui malos à ſe non proiicit, malus ipſe fiet à Deo proiiciendus in locum,vbi mali torquentur.

Erue,inquit,*& proiice:*Non ſatis eſt eruere?nam erutus oculus ſcandalo eſſe non amplius poteſt. Per oculum dextrum, conſanguineus, aut amicus quilibet intelligitur, quo cum magnam conſuetudinem habeamus: qui oculus,ſi ſcandali, & ruinæ occaſio nobis ſit, non ſolùm eruendus, ſed proiiciendus etiam eſt; quia longè à quacunque peccati occaſione abeſſe debemus.

Proiiciendus eſt oculus dexter,& etiam manus: non ſatis eſt abſcindere hanc, eruere illum: proiicienda vtraque ſunt; ne ſcilicet quis aſpiciat, quo malè pereat. Efficax exempli vis ad malum eſt, nec nobis tutum videre illos,qui ad beatitudinem impedimento ſunt.

Ego autem dico vobis; non iurare omnino.

395. NOn *iurare omnino*; niſi ſcilicet cauſa ſufficiens ſubſit & veritas,fors & ab terrenarum rerum lucris,ac negotiis auocare nos voluit; facilè enim iurant, qui terrena negotia tractant. *Cùm ergò dicit, non iurare omnino, liberum eſſe vult ab omni ſeculari negotio*, ait Rupertus; nam negotiatores falsò non raro iurant,facilè terrenis lucris addicti, niſi ſibi caueant, mentiuntur.

Si quis te percuſſerit in dexteram maxillam tuam, præbe illi & alteram

TE *percuſſerit*;graui ferendæ animo iniuriæ non debent, licèt graues; leues iniurias reddit,qui iniurias leuiter fert; à nobis graues fiunt, dum putantur graues, premi his Chriſti verbis poſſunt, qui nec leuia ferre queunt.; Audiendus hîc ſanctus Chryſoſtomus,cuius hæc, ad hæc verba, ſunt verba: *Qui & cædi palmis, & cogi, atque nudari ab amicis iubemur, & tamen ferre patienter; qua tandem digni veniâ ſumus, qui, in ſalutatione nuda, tam grande vitium contentionis oſtendimus?*& ex rebus minimis magnâ rixarum materiâ excuipimus.

396. *Si quis te percuſſerit*; ferendus qui nos ferit;&, quod maius, pro amico habendus, qui nos cædit tanquam inimicus; ſcitè hunc locum verſat Beatus Laurentius Iuſtinianus: *Quantam verò patientiam habere debeamus in moleſtiis corporum inſinuat Dominus dicens: ſi quis te percuſſerit in vnam maxillam, præbe ei & alteram. Cùm enim difficilè inueniatur, qui zelo virtutis carnem ſuam caſtiget, amicus exiſtimandus eſt, qui ipſius carnis concupiſcentias corpus affligendo reſecat. Nam etſi ad tempus videatur onerosum, tolerando tamen fortiter, pacem reperit in corde, qui prius bella patiebatur in carne*; vt mitis in nos eſſe videatur, qui ſæuus creditur, pacem afferre, qui bellum infert.

Et qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere,dimitte ei & pallium.

397. PAllium Philoſophiæ,& ſapientiæ inſigne olim erat; dimittit pallium, qui rudem ſe fatetur, & à ſapientiâ alienum, vera hæc Chriſti ſapientia eſt, minimè ſapientiæ ſuæ credere, nec credere ſe ſapientem eſſe; deſipit qui contentione pallium tenet, humanam ſapientiam iactat, Chriſtianæ, ſummæque ſapientiæ eſt, poſſe humanæ ſapientiæ veſtem exuere.

Pallium exhibet, qui quidquid ſapit, etiam aliis communicat,ne ſcire ſolus inuidus videatur, *quod iubet ſe dare*, inquit, B. Ambroſius, *ſi quis à te tunicam petat, vt dimittas ei pallium, ideſt inſigne Philoſophiæ ſuæ tradas, & quaſi amictum prudentiæ ſuæ eum, quo ante nudus fueras circumueſtias*; ſi quæ in nobis fuerit recta rerum agendarum ratio, faciles ſimus alios inſtruere; non inuidi intra nos cohibeamus, quod aſſequi nobis datum fuerit.

Et tunicam tuam tollere, relinque ei & pallium; nollem nobis poſſe obiici illud Saluiani: *Tam procul abeſt,vt cum tunicis etiam alia relinquamus,vt,ſi quando poſſumus, pallium ſimul aduerſariis, tunicáſque tollamus.* Hominem videtur exuiſſe, qui ita ſpoliare homines ſtudet.

Diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos, & orate pro proſequentibus, & calumniantibus vos: vt ſitis filij Patris veſtri qui in cælis eſt, qui Solem ſuum oriri facit ſuper bonos,& malos.

398. D*Iligite inimicos veſtros*: Hæc dilectionis lex non in noſtri gratiam tantùm promulgatur, ſed eorum etiam, qui nos infeſtant, & calumniantur; neque enim, qui audit,ſed, qui facit conuitium,miſer eſt; &,cum nocentes innocentibus iniuriam faciunt,illi patiuntur iniuriam,qui facere ſe credunt:ergo inimicorum & ſæuientium miſeriæ, & infelicitati conſulitur,quum dicitur, diligendos inimicos eſſe, & benefaciendum iis,qui in nos ſæuiunt, nos perſequuntur.

Diligite inimicos veſtros. Adeò rari in mundo amici veri ſunt, vt, ne otioſa torpeat voluntas, etiam ad inimicos porrigendus eſt amor. Paucos haberet, quos amaret voluntas, niſi eos diligeret, à quibus minimè diligitur,

399. Proximum à proximo diligi Deus iubet, ita tamen, vt Dei amor huic amori ſubſternatur; cautè id factum, non ſolùm, quia ab amore Dei proximi amor pendet, ſed vt proximus proximum verè diligeret, non perderet; quod factum, ſi iuſſus quis amare proximum ſicut ſe ipſum, à Dei amore reſiliendo; ſe ipſum perderet; acutè rem tetigit Beatus Laurentius Iuſtinianus dum ait: *Notandum autem eſt, quod nequaquam proximum rectè poteſt diligere,qui prius Deum veraciter non diligit. Amore enim Dei firmata debet eſſe dilectio proximi. Nemo quippe poteſt fideliter amicus hominis eſſe, niſi priùs ipſe ſit veritatis. Ideo inter quos non eſt diuinarum rerum contentio, nec humanarum, plena eſſe*

poterit

poterit. Neceſſe enim eſt, vt aliter, quàm oportet, humana exiſtimet, qui diuina contemnit. Nec hominem rectè diligere nouit, quiſquis eum rectè non diligit, qui hominem fecit. Illud enim ſciendum eſt, quod qui ſe non nouit diligere, vtique nec proximum; Valde que timendum eſt, ne ipſum decipiat, ſicut & ſe. Si te interrogem, (ait quis) verum diligas te, reſpondes quod diligis. Quis enim ſe odit? Audi pſal. Qui diligit iniquitatem odit animam ſuam. Quomodo volebas tibi committi proximum, vt diligeres eum tanquam te, ô homo, qui perdis te?. Si enim tu ipſe te diligis, vt perdas te? ſic profectè perditurus es eum quem diligis, ſicut te? Nolo autem, vt hoc modo quemquam diligas; vel ſolus peri: aut corrige dilectionem, aut reſpue tuam charitatem; Verè hominem non diligit, qui in Deo non diligit, nec verus amor eſt, qui Dei amore eſt viduus.

Benefacite: Græcè, *εὐλογεῖτε, benedicite*, ſeu, vt nos vertimus, *Laudibus extollite:* Magnum iſtuc & ſupera dignum laude, eos laudibus euehere, quos calumniatores, & maledicos ſuſtinemus.

Orate pro perſequentibus: Græcè, *προσεύχεσθε ὑπὲρ τῶν ἐπηρεαζόντων ὑμᾶς, pro infeſtantibus*, ſeu, *pro iniuriâ afficientibus vos.* Verbum, *ἐπηρεάζειν*. infeſtationem dicit cum inſultu, & ludibrio: quod grauiſſimum, moleſtiſſimumque ſuâ natura eſt, iniuria ſcilicet affici, & inſuper irrideri: ſed, quò grauior, moleſtiorque res eſt, eò gratius Deo ſacrificium erit: maiorique laude dignum, ſi pro his preces Deo ſternamus, qui nos perſequuntur, inſuper & irrident, nobiſque inſultant.

401. *Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos.* Priùs ſuper bonos oriri Solem ſuum facit, deinde ſuper malos; quia Diuina beneficia mali per bonos participant, quos perſequuntur. Bona Deus non propter improbos dat, ſed propter ſanctos; ſicut nec flagella propter iuſtos, ſed propter peccatores mittit. In bonis iniuſtos à iuſtis non ſecreuit, ne deſperarent: nec in malis iuſtos à peccatoribus, ne nimis gloriarentur.

Bonus temporalibus bonis non extollitur, nec malis frangitur. Malus felicitate, boniſque terrenis punitur: quia felicitate corrumpitur, & deterior ſuâ malitiâ fit. Iſta temporalia bona vtriſque, bonis ſcilicet, & malis communia ſunt; ne nimis hæc appetantur, quia etiam mali habere cernuntur: ſicut & mala bonis communia ſunt; ne turpiter euitentur, quibus & boni premuntur.

402. *Qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos.* Suam illud, *ſuum*, vim habet. Auaros diuites tacitè arguit, & ad liberalitatem vocat, in hunc ſenſum, Deus ſolem ſuum, quem ipſe creauit, communem bonis, maliſque facit: ergò & vos munera aliis exhibete, omnibus benefacite, cum ea veſtra non ſint, nec à vobis creata, ſed à Dei manu accepta.

Solem ſuum: hoc eſt non ſterile lumen, & infœcundum: Dei eſt Sol iſte, qui oritur, & à Deo virtutem habet; alioquin inutile, & infœcundum ſpargeret lumen: Solis potius meminit, quàm lunæ; quia luna lumen à ſole mutuat, ſol immediatè à Deo lumen recipit. Tacitè nos edocuit, inimicis, & perſecutoribus non eſſe per alios benefaciendum, ſed nos ipſos id præſtare debere, vt exhibiti beneficij magis appareat magnitudo.

403. Tandem remiſſius Lunæ lumen eſt, ſolis intius eſt: Solis igitur meminit, non Lunæ, vt colligeremus, ſummo charitatis feruore inimicos diligendos, non remiſsè, & imperfectè.

Solem ſuum oriri facit ſuper bonos, & malos. Cogita, quâ luce ſit bonos beaturus qui ſolis luce non ſolum bonos illuſtrat, ſed & malos. *Iſtam lucem*, inquit ſanctus Auguſtinus, *vident tecum iniqui, vident tecum latrones, vident tecum impudices, vident tecum beſtiæ, muſcæ, vermiculi. Qualem lucem iuſto ſeruat, qui & iſtis iſtam dat?* magnam lucem ſuis Deus ſeruat; quia ſeruat ſe.

Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & Pater veſter cæleſtis perfectus eſt.

404. CHriſtiana perfectio nullis limitibus coërcetur, nullis terminis, quippè, cui ipſius Diuinitatis proponatur imitanda perfectio, ne ſcilicet vnquam ſiſteremus, cum ſemper deſit, quod acquiratur. Patris perfectio nobis in exemplum proponitur, vt, cùm neuerimus, ſemper ſupereſſe, quod acquiramus, & addamus acquiſitis, nunquam in eâ perfectione ſiſtamus, quam habemus.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT VI. MATTHÆI.

Verſ. 1.

ATTENDITE, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem veſtrum, qui in cælis eſt.

Atendite. *S. Aug. Cauete. Auct. ex Syr. Videte. ex Græc. Aduertite. Studete. Franc. Luc. Animum adhibete.*

Iuſtitiam. *Syr. In eleemoſynâ. Arab. Miſericordiam. Pagn. Eleemoſynam.*

Ne faciatis. *Vat. Ne præſtetis. Ar. M. Non Facere. Syr. Ne erogetis.*

Vt videamini. *Syr. Vt ſpectemini. Ar. M. Ad ſpectari. Al. Quò ſpectemini. Auct. Vt ſpectaculo ſitis.*

Mercedem. *Auct. Præmium.*

Non habebitis. *Caiet. & Vat. Non habetis. Syr. Nulla vobis futura eſt merces.*

Verſ. 2.

Cùm ergo facis eleemoſynam, noli tubâ canere ante te, ſicut hypocritæ faciunt in ſynagogis, & in vicis, vt honorificentur

Cùm ergo facis eleem. *Syr. Quum igitur facturus es eleemoſynam. Al. Itaque cùm præſtas eleemoſynam.*

Noli tub. ca. ante te. *Syr. Ne proclamaueris cornu. S. Cypr. Noli buccinare. S. Hier. Noli tubâ clan-*

ab

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.

gere ante vos. Pagn. Ne tubâ cecineris. Vat. Ne tubâ clanxeris. Al. Ne tubis canatur ante te. Fr. Luc. Ne buccinandum curaueris.
Sicut hypocritæ. *Syr. Sicut acceptores vultus. Hier. M. Sicut simulatores faciei.*
In synagogis. *Al. In Conciliabulis. Fr. Luc. In conuenticulis.*
In vicis. *Syr. Plateis.*
Vt honorificentur. *S. Cyp. Vt Clarificentur. Pagn. Vt glorificentur. Vat. Vt gloriâ extollantur. Fr. Lu. Vt existimentur. S. Greg. Nyss. Qui hîc laudationem accipiunt.*
Ab hominibus. *S. Greg Nyss. Hominum.*
Receperunt. *S. Cyp. Compleuerunt. Pagn. Recipiunt. Ar. M. Excipiunt. Vatab. Abstulerunt. Al. Habent. Auct. Obtinent. Fr. Luc. Referunt.*

Vers. 3.

Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.

Te autem fac. ele. *Clem. Alex. Si eleemosynam feceris. S. Aug. Cùm facis Eleemosynam. Syr. Cum erogas eleemosynam. Vat. Cùm praestas eleemosynam.*
Nesciat s. t. *Clem. Alex. Nemo sciat. Auct. Non sentiat sinistra tua.*
Quid faciat. *Al. Quod facit. Clem. Alex.* omittit.
Dextera tua. *Clem. Alex.* omittit.

Vers. 4.

Vt sit eleemosyna tua in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

In abscondito. *Pagn. In occulto. S. Aug. In absconso. Ar. M. In secreto.*
Reddet tibi. *Syr. Ipse rependet tibi in propatulo. Hier. M. ex Syr. In reuelatione. Pagn. Ipse reddet tibi in manifesto.*

Vers. 5.

Et, cùm oratis, non eritis, sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis receperunt mercedem suam.

Cùm oratis. *Syr. Quum oras. Pagn. Oraueris. Ar. M. Quum adores.*
Non eritis. *Pagn. & Caiet. Non eris. Syr. Ne sis. Vat. Non imiteris hypocritas.*
Amant. *Vat. solent.*
Vt videantur. *Pagn. Vt appareant. Syr. Vt spectentur. Al. Quò conspicui sint. Auct. Luceant hominibus.*
Receperunt. *S. Aug. Perceperunt. Vat. Abstulerunt. Ar. M. Excipiunt. Al. habent. Caiet. Recipiunt. Auct. Colligunt.*

Vers. 6.

Tu autem, cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, &, clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Cùm oraueris. *Pagn. Cùm oras. S. Aug. Oratis. Ar. M. Quum adores. Auct. Cùm orationem fuderis.*
Intra. *Auct. Introito.*
In cubiculum tuum. *Al. In conclaue tuum. Auct. In cellam tuam.*
Clauso ostio. *S. Claude ostium tuum.*
Ora. *Ar. M. Adora. S. Hilar. Et ora.*
Clauso ostio. *Tert.* addit. *tuo. Pagn. Et, cùm clauseris ostium. Vat. Ostio tuo. Ar. M. Claudens ostium tuum.*
Videt in abscondito. *Vat. Qui est in occulto. Ar. M. Conspiciens in secreto. Al. Qui videt in occulto. Auct. Qui cernit in occulto.*
Reddet tibi. *Syr. Rependet tibi in propatulo. Ar. M. Reddet tibi in apparenti. Al. Persoluet tibi in propatulo. Arab. Dabit tibi manifestè.*

Vers. 7.

Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici: putant enim, quòd in mul-

Orantes autem. *Syr. Quumque preces funditis.*
Nolite multum loqui. *Syr. Ne sitis mussicantes. Pagn. Ne multum loquamini. Vat. & Caiet. Ne sitis multiloqui. Adam C. Non battologabitis. Ar. M. Ne inania loquamini. Fr. Luc. Ne batologetis, ne sitis loquaces.*
Sicut ethnici. *Syr. Sicut hypocritæ. S. Greg. Nyss. Ne sitis sicut Gentiles.*
Putant enim. *Ar. M. Arbitrantur enim. Auct.*

tiloquio

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

tiloquio suo exaudiantur.

Consent enim. Vat. Opinantur.
In multiloquio. *Pagn. Ob multiloquiam. Ar. M. In multiloquio suo. Arab. In multitudine verborum.*
Exaudiantur. *Ar. M. Exaudientur. Syr. Exauditum iri.*

Vers. 8.

Nolite ergo assimilari eis: scit enim Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum.

Nolite ergo assimilari eis. *Paga. Ne igitur efficiamini similes eis. Ar. M. Ne igitur assimilemini eis.*
Scit enim. *Ar. M. Nouit enim.*
Quid opus sit. *Pagn. Quibus rebus opus sit. Caiet. Quibus opus habetis. Syr. Quid requiratur vobis. Ar. M. Quorum vsum habetis. Arab. Quid vobis opus sit ab eo.*
Antequam petatis eum. *Ar. M. Ante vos petere eum. Pagn. Priusquam petatis ab illo.*

Vers. 9.

Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in cælis: sanctificetur nomen tuum.

Sic ergo vos orabitis. *Syr. Vos ita orate. Ar. M. Sic ergo adorate vos. Al. Ad hunc ergò modum orate vos. Vat. Sic igitur orate vos.*

Vers. 10.

Adueniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cælo, & in terrâ.

Adueniat. *S. Ambr. Veniat.*
Sicut in cælo. *Tert. In cælis.*
Et in terrâ, *S. Hier. Ita & in terrâ. Paga. Sic etiam in terrâ.*

Vers. 11.

Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie.

Panem nostrum supersubstantialem. *S. Amb: Panem adacuientem. Syr. Panem indigentiæ nostræ. Arab. Sufficientem. S. Hier. Panem substantiuum. vel: Superuenturum. Goth. Panem nostrum quotidianum. Ap. Alb. M. Egregium panem. Fr. Luc. ex Syr. Panem necessitatis nostræ.*

Vers. 12.

Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Dimitte. *Vat. Remitte.*
Debita. *Arab. Peccata.*
Dimittimus. *S. Cyp. Remittimus.*
Debitoribus. n. *Arab. Iis, qui peccauerant in nos.*

Vers. 13.

Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos à malo. Amen.

Et ne nos inducas. *S. Cyp. Ne nos patiaris induci. S. Aug. Ne nos inferas. S. Hil. Ne derelinquas nos.*
In tentationem. *S. Hil. In tentationem, quam ferre non possumus.*
Sed libera. *Tert. Sed Euche. Auct. Sed Custodi.*

Vers. 14.

Si enim dimiseritis hominibus peccata eorum: dimittet & vobis Pater vester cælestis delicta vestra.

Dimiseritis. *Syr. Remiseritis.*
Hominibus. *Orig. Fratribus vestris ex corde.*
Peccata. *Vat. Errata. Pagn. Delicta. Ar. M. Lapsus. Auct. Offensas.*
Dimittet. *Syr. Remittet.*
Cælestis. *Syr. Qui est in celis.*

Vers. 15.

Si autem non dimiseritis hominibus: nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.

Dimiseritis. *Orig. Remiseritis.*
Hominibus. *Pagn. Hominibus delicta sua. Ar. M. Hominibus Lapsus ipsorum. Orig. Fratribus vestris ex corde.*
Dimittet. *Vat. Remittet. Syr. Dimissurus est.*
Peccata vestra. *Ar. M. Lapsus vestros. Syr. Errata vestra. Auct. Offensas vestras.*

Vers. 16.

Cùm autem ieiunatis, nolite fieri sicut hypocritæ tristes: exterminant enim facies suas; vt appareant hominibus ieiu-

Nolite fieri. *Caiet. Ne sitis. Ar. M. Ne fiatis.*
Tristes. *Syr. Atrati. Pagn. Vultu mœsti. Vat. Tetrici. Adam C. Vultu perturbato. Ar. M. Obtristati. Auct. Vultu inamœno, vultuosi.*
Exterminant. *Syr. Deturpant. Pagn. Obscurant. S. Hier. Demoliuntur. S. Hil. Conficiunt. S. Chrys. Corrumpunt. Ians. Perdant. Auct. ex Syr. Deuastantur.*
Appareant. *S. Hil. Pateant. S. Petr. Chrysol. Vt videantur. Ians. Quò conspicuum sit.*

nantes.

Vulgata Editio.

nantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam.

Vers. 17.

Tu autem, cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua.

Vers. 18.

Ne videaris hominibus ieiunans, sed Patri tuo, qui est in abscondito: & pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

Vers. 19.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terrâ: vbi ærugo, & tinea demolitur: & vbi fures effodiunt, & furantur.

Vers. 20.

Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo: vbi neque ærugo, neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur.

Vers. 21.

Vbi enim est thesaurus tuus: ibi est & cor tuum.

Vers. 22.

Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit.

Vers. 23.

Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumen, quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quantæ erunt?

Vers. 24.

Nemo potest duobus dominis seruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum

Lectionum Varietas.

Ieiunantes. *Arab. Ieiunia eorum, Ians. Eos ieiunare. Fr. Luc. Ieiunare.*
Receperunt. *Pagn. Recipiunt. S. Pet. Chrysol. Perceperunt. Al. Habent. Vat. Abstulerunt.*

Tu autem, cùm ieiunas. *S. Aug. Vos autem, cùm ieiunatis. Ar. M. Tu autem ieiunans. Orig. Tu autem si ieiunas.*
Vnge caput tuum. *S. Aug. Vngite capita vestra.*
Faciem t. l. *Syr. Ablue vultum tuum. S. Hilar. Faciem vestram lauate.*

Ne videaris. *S. Aug. Ne appareatis. Arab. Ne appareant ieiunia tua. Pagn. Ne appareas. Al. Ne conspicuum sit hominibus te ieiunare. Syr. Vt ne appareas tu ipse ieiunans.*
In abscondito. *Arab. Abscondita. Pagn. In occulto. S. Aug. In absconso. Al. In abdito.*
Reddet tibi. *S. Aug. Reddet vobis*, & addit, *In palam. Ar. M. Reddet in manifesto. Al. Reddet tibi in propatulo. Syr. Ipse rependet. Arab. Reddet manifestè.*

Nolite thesaurizare vobis t. *S. Cyp. Nolite vobis condere thesauros. S. Gregor. Nyss. Non congerite thesauros. Pagn. Ne recondatis vobis thesauros. Syr. Ne reponatis thesauros vobis. Caiet. Ne recondas thesauros. Clem. Alex. Non thesaurizate ergo.*
In terrâ. *S. Cypr. Super terram.*
Ærugo. *S. Cyp. Comestura. Orig. Tinea.*
Tinea. *Orig. Vermes.*
Demolitur. *Pagn. Corrumpit. S. Aug. Exterminat. Syr. Corrumpunt.*
Effodiunt. *Ar. M. Perfodiunt.*

Thesaurizate a. v. t. *Pagn. Sed recondite vobis thesauros. Syr. Sed Reponite vobis thesauros. S. Greg. Nyss. Sed congregate.*
In cælo. *S. Greg. Nyss. In Cælis.*
Ærugo. *S. Cyp. Comestura.*
Tinea. *S. Epiph. Tinea.*
Demolitur. *S. Fulg. Exterminat. S. Epiph. Corrumpunt. Vat. Corrumpit.*
Vbi fures non effodiunt. *S. Aug. Quò fur non accedit. S. Greg. Nyss. Vbi fures non perfodiunt.*

Vbi est. *S. Ioan. Chrys. Vbi fuerit.*
Thesaurus tuus. *Pagn. Thesaurus vester. S. Ioan. Chrys. Thesaurus hominis.*
Ibi est. *S. Aug. Ibi erit.*
Cor tuum. *Caiet. Cor vestrum. S. Ioan. Chrys. Cor. ipsius.*

Lucerna. *Clem. Alex. Lucerna enim.*
Est oculus tuus. *Ar. M. Est oculus.*
Si oculus. *Fr. Luc. Si igitur oculus.*
Simplex. *Euthy. Sanus. Fr. Luc. Sincerus. Purus.*

Nequam. *Pagn. Malus. Fr. Luc. Vitiosus. Menoch. Vitiatus.*
Ipsæ tenebræ q. e. *Syr. Tenebræ tuæ quantæ futuræ sunt? Ar. M. Tenebræ quantæ.*

Duobus. *Orig. Simul duobus.*
Odio habebit. *Ar. M. Oderit. Syr. Odio prosequetur.*
Diliget. *Orig. Amabit.*

diliget:

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

diliget: aut vnum ſuſtinebit & alterum contemnet. Non poteſtis Deo ſeruire, & mammonæ.

Vnum ſuſtinebit. *Syr. Vnum honorabit. Pagn. & Caiet. Vni adhærebit. Ar. M. Vnum amplexabitur. S. Aug. Patietur. Menoch. Amplectetur, retinebit.*

Alterum contemnet. *Ar. M. Alterum deſpiciet. Al. Alterum negliget.*

Et mammonæ. *Fr. Luc. ex Syr. Et diuitiis. Auct. ex Syr. Et lucris.*

Verſ. 25.

Ideo dico vobis ne ſoliciti ſitis animæ veſtræ quid manducetis; neque corpori veſtro quid induamini. Nonne anima plus eſt, quàm eſca; & corpus plusquam veſtimentum?

Ideò. *Pag. Propterea. Ar. M. Propter hoc.*

Ne ſoliciti ſitis. *S. Hilar. Ne cogitetis S. Ioan. Chryſ. Nolite cogitare. Ar. M. Ne anxiemini.*

Animæ veſtræ. *Arab. Animabus veſtris. Vat. Pro vitâ veſtrâ. Al. Vitæ. veſtra S. Hilar. In corde veſtro. S. Ioan. Chryſ. Anima veſtra.*

Quid manducetis. *Syr. Quid eſuri ſitis, & quid bibituri. Pagn. Quid comeſſuri ſitis. Vat. Quid edatis, & quid bibatis.*

Quid induamini. *S. Hil. Quid veſtiatis. Syr. Qua re ſitis induendi. Al. Quibus indumentis vſuri.*

Nonne anima. *S. Hil. Nonne. Anima veſtra. Clem. Alex. Anima enim.*

Eſca. *Pagn. Cibus. Syr. Alimentum.*

Pluſquam. *S. Hil. Pluris eſt, quàm.*

Veſtimentum. *Pagn. Indumentum?*

Verſ. 26.

Reſpicite volatilia cæli, quoniam non ſerunt, neque metunt, neque congregant in horrea: & Pater veſter cæleſtis, paſcit illa. Nonne vos magis pluris eſtis illis?

Reſpicite vol. *S. Aug. Conſiderate volatilia. Clem. Alex. Conſiderate coruos. Syr. Aduertite ad volucres. Pagn. Intuemini ad volatilia. Ar. M. Inſpicite in volatilia. Al. Vertite oculos ad volatilia. Vat. Intuemini volucres. Ter. Suſpicite. Fr. Luc. Adſpicite.*

Quoniam. *Syr. Qua.*

Non ſerunt. *Ar. M. Non ſeminant.*

Neque metunt. *S. Hilar.* omittit.

Neque congregant in horrea. *Vat. Non conuehunt in horrea. S. Aug. Quibus non ſunt cellaria. Syr. Non colligunt in horrea. Clem. Alex. Quibus non eſt penus nec horreum.*

Pater veſter c. *S. Cyr. Ieroſol. Pater meus. Clem. Alex. Deus.*

Paſcit i. *Clem. Alex. Nutrit ipſos. Vat. Alit illas.*

Nonne vos magis pluris eſtis illis? *Syr. Nonne vos eſtis eis præſtantiores? Pagn. Nonne vos longè præſtatis illis? Vat. Longè præcellitis illas? Ar. M. Magis excellitis illis? Clem. Alex. Num vos præſtatis volucribus.*

Verſ. 27.

Quis autẽ veſtrum cogitans poteſt adiicere ad ſtaturam ſuam cubitum vnum?

Cogitans. *Pagn. Soliciſè cogitans. S. Hilar.* omittit. *Syr. Solicitus. Ar. M. Anxiatus. S. Ioan. Chryſ. Soliciſè cogitando. Fr. Luc. Solicitus exiſtens.*

Adiicere. *Syr. Poſſit addere.*

Verſ. 28.

Et de veſtimento quid ſoliciti eſtis? conſiderate, lilia agri quomodo creſcunt: non laborant, neque nent.

Et de veſtimento. *Ar. M. Et circa veſtimentum. Al. Ac de indumento. Caiet. De veſtimentis.*

Quid ſoliciti eſtis. *Syr. Quid anxij eſtis. Ar. M. Quid anxiamini?*

Conſiderate. *Pagn. Cognoſcite. Ar. M. Obſeruate. Fr. Luc. Perdiſcite.*

Quomodo creſcunt. *Ar. M. Quomodo augentur. Vat. Quomodo creſcant.*

Non laborant. *Ar. M. Non fatigantur.*

Verſ. 29.

Dico autem vobis, quoniam nec Salomon in omni gloriâ ſuâ coopertus eſt, ſicut vnum ex iſtis.

Coopertus. *Pagn. Amictus. Orig. Indutus.*

Verſ. 30.

Si autem fœnum agri, quod hodie eſt,

Si autem. *S. Hil. Si enim.*

Fœnum agri. *Tert. Lilia agreſtia. Pagn. Herba*

Nouarin. in Euang. Tom. I.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

& cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit: quantò magis vos modicæ fidei?

agri. Vat. Gramen agri.
Quod hodie est. *Ar.M. Hodie existens. Syr. Hodie extat.*
In Clibanum. *S. Hil. In ignem.*
Mittitur. *Ar.M. Iniectum.*
Sic vestit. *Ar.M. Sic circumornat.*
Quantò magis vos. *Pagn. An non multò magis vobis id faciet.*
Modicæ fidei? *Vat. O parum fidentes? Syr. Modicâ fide præditi? Ar.M. Exigua fidei? Caiet. Minima fidei? Fr.Luc. ex Syr. Parui fide?*

Vers. 31.

Nolite ergo soliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

Nolite ergo soliciti esse. *Syr. Ne anxij sitis. Ar.M. Ne igitur anxiemini. Arab. Nolite solicitis esse aliquando.*
Quid manduc. a. q. b. *Clem. Alex. Quanam comedatis, aut quanam bibatis.*
Quo operiemur? *S.Cyp. Quid vestiemur? Ar.M. Quid circumamiciemur? Al. Quibus operiemur?*

Vers. 32.

Hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim Pater vester, quià his omnibus indigetis.

Hæc enim. *Clem. Alex. Hac autem.*
Gentes. *S.Cyp. Nationes. Syr. Gentes huius Mundi. Clem. Alex. Gentes Mundi.*
Inquirunt. *Tert. Requirunt. Syr. Quærunt sibi. S. Cypr. Quærunt. Al. Exquirunt. Fr. Luc. Desiderant.*
Scit enim. *S. Cyp. Sciet autem.*
Pater vester. *Caiet. Pater vester cœlestis.*
Indigetis. *Pagn. Opus habeatis. Syr. Vobis requiruntur.*

Vers. 33.

Quærite ergo primùm Regnum Dei, & iustitiam eius: & hæc omnia adiicientur vobis.

Quærite ergo. *Clem. Alex. Quærite enim. Caiet. Quærite autem. Auct. Requirite.*
Primùm. *Tert. Priùs. Syr. Primò.*
Regnum Dei. *Tert. Regnum. Clem. Alex. Regnum Cælorum.*
Et iustitiam eius. *Ar.M. Et iustificationem eius.*
Hæc omnia. *Clem. Alex. Quæ ad alimentum pertinent.*
Adiicientur. *Syr. Adiiciuntur. S.Cyp. Apponentur.*

Vers. 34.

Nolite ergo soliciti esse in crastinum. Crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.

Nolite sol. esse in crast. *S.Cyp. Nolite cogitare in crastinum. Ar.M. Ne anxiemini in cras. S.Hil. Nolite soliciti esse de crastino.*
Crastinus enim dies. *Ar.M. Nam cras.*
Solicitus. e. s. i. *S. Cyp. Ipse cogitabit sibi. Ar. M. Curabit sua ipsius. Vat. Curabit, quæ sua sunt. Syr. Curam habebit sibi ipsius. Fr.Luc. ex Cod. Victoriano. Solicitus erit de se ipso.*
Sufficit. *Ar.M. Sufficiens. Clem. Alex. Sufficit enim.*
Diei. *Arab. Cuique diei.*
Malitia. *Pagn. afflictio. Syr. Malum suum.*

CAPVT VI.

Expenditur, & illustrator.

SECTIO PRIMA.

Sed

Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis

405. POSTQVAM virtutes instruit, tunc noxiam pestem, quæ illos inficit, & corrumpit, inanem scilicet gloriam, auferendam docet: non egit hoc in principio sermonis, antequam aliquid sanctorum operum facere suaderet; quia superfluum videbatur: inanis quippe gloriæ amor tunc maximè nos inuadit, cum opera laude digna præstiterimus.

406. *Attendite*, Græcè, *προσέχετε*, *curam adhibete, studete, ac cauere* tanquam ab hoste obsessi: ad hostes, militiamque non raro hoc verbum transfertur. Plato de Leg. *προσέχειν τὸν νοῦν τοῖς πολεμίοις* idest: *ad hostes mentem, animumque conuertere*: & Aristoph. *προσέχειν τῷ πολέμῳ incumbere in bellum.* Sed cur hoc verbum hîc ponitur, vbi nullæ pugnæ, nulli hostes? An sæuus hostis, humanæ laudis amor, inanis gloriæ cupido? Ita est: & mentem grauiùs pungit, ac vulnerat hic appetitus, quàm cuiuslibet hostis tela, ac spicula. Bellum ingruit, cum iactantia exerit contra nos arma. Denique & tubæ, qua ad bellum populus vocabatur, statim mentio fit cum dicitur: *Noli tubâ canere ante te*, Vt statim intelligeremus, contra inanem gloriam, veluti contra ingentes militum copias, arma sumenda.

407. *Attendite*, inquit, ac si *de insidiosissimo aliquo serpente loqueretur*, addit Sanctus Chrysostomus hîc: inanis quippè gloriæ amor lethale, tanquam serpens, virus euomit, quo bona opera inficiuntur, & pereunt.

408. *Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus.* An prohibet absolutè coram hominibus fieri misericordiæ opera? Minimè; sed addit, *vt videamini ab eis.* Potest aliquis coram hominibus eleemosynam facere, nec tamen hoc ideo facere, vt eam hominum oculis ostentet. Sed quæri potest: cur absolutè non inhibuit coram hominibus fieri? An, quia hoc difficile, & quia sic multi à misericordiæ operibus abstinuissent? Noluit Christus præcipere, latenter eleemosynam fieri, ne homines segniores ad eam erogãdam redderentur.

Attendite. Cautionem hîc maximam necessariam ostendit, cum ait: *attendite*, nimirum, cum de inanis gloriæ fuga, quæ & non cogitantibus obrepit, vigilantiâ maximâ opus est; auctor sub nomine Chrysostomi; *Quod præ omnibus*, inquit, *vitiis carnalibus periculosius esse intellexit, hoc cautius cauendum mandat dicens; attendite, ne eleemosinam vestram coram hominibus faciatis*; opus inficit, quod facit, qui coram hominibus facit, vt laudem ab hominibus exsculpat.

409. Iustitia hic beneficentiam, & misericordiam signat, seu eleemosinam, quam iustitiæ nomine solet Scriptura Diuina significare: & quidem etiã apud Hebræos צדקה vtrumque significat. Hinc Psal. 102. v. 18. *Misericordia autem Domini ab æterno & vsque in æternum super timentes eum, & iustitia illius in filios filiorum.* Repetitio est eiusdem sententiæ, & idem iustitia est, ac misericordia. Cum igitur monet, vt caueamus, ne iustitiam nostram faciamus coram hominibus, significat, eleemosynam non esse erogandam solô inanis gloriæ desideriô. In aliquibus etiam Græcis exemplaribus pro, *iustitiam*, est, *ἐλεημοσύνην*, eleemosynam.

Psal. 102. 17. & 18.

410. Sed cur misericordia, & eleemosyna iustitiæ nomine significatur? An, quia iustus audire non debet qui misericors non est? Tàm indiuidua comes iustitiæ beneficentia est, vt penè cum illâ vel nomine confundi videatur. Eleemosyna iustitia dicitur, vt statim disceres, eleemosynæ nomen non mereri, quæ ex opibus iniustè possessis fit. Eleemosynæ, iustitiæ nomen conuenit, vt beneficus statim admoneatur, virtutes alias quærere, ne, aliis beneficus, ipse sui hostis sit: benefici nomen non meretur, qui misericors in alios opum largitione est, in se ipsum verò vitiis, ac sceleribus sæuit. Vt igitur plenam eleemosinam eroges, etiam tui misereatis, & iustitiæ lita, diuitias indigentibus distribuens.

411. *Vt videamini ab eis*: in Græco est, *πρὸς τὸ θεαθῆναι, vt spectemini* velut in theatro. Olim in theatro, in hominum spectaculum, feris homines obiiciebantur: qui inani gloriæ suos labores sacrat, sæuissimæ philautiæ feris, amorisque proprij obiectus est, à quibus crudeliter discerpitur, & laceratur, & sic aliis spectaculo esse possit velut in theatro; vt tamen illi misereantur qui spectant, non æmulentur.

Alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cælis est.

412. NOn habebitis: Græcè est præsens, *οὐκ ἔχετε. Non habetis.* Quo significatur, iam non repositam apud patrem bonorum operum mercedem, quæ ad illius honorem à nobis fient, vt securi, & certi de illâ simus, si in iis constantes permaneamus.

Apud Patrem vestrum: Honorem, laudemque humanam in bonis operibus minimè quærendam docet, & mercedem à Patre exspectandam. Patrem nostrum vocat, ne nobis, tanquam filiis, graue sit, honorem patri cedere; præsertim, cum patri delatus honor in ipsum filium quodammodo redundet, & resiliat. Itaque, qui humanas laudes in suis operibus effugit, vt solus Deus laudetur, laude non destituitur, sed sanctiori fœnore eam auget, dum Deo exhibet.

Cum ergo facis eleemosynam, noli tubâ canere ante te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis, & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis receperunt mercedem suam.

413. NOli tubâ canere: Syrus, *Ne clamaueris cornu* Arias Montanus, *ne tubâ clanxeris.* Francis-

cus Lucas, *Ne buccinandum curaueris.*

Tubæ sonitu pauperes ad locum eleemosynæ conuocabantur: rem non improbat Dominus, sed abusum, captandæ enim humanæ laudis causâ id actitabant. Probè res instituta erat, ne egenus quispiam beneficio excluderetur, neue pauperes huc illuc vagarentur, & molestiam eleemosynam erogantibus afferrent. Sed hypocritæ, & iactantiæ mancipia hôc more abutebantur, illum seruantes, vt ab hominibus honoris, & laudis auram aucuparentur.

Num 10. Tuba, belli signum est, vnde tubis ad bellum conuocabantur. Num. 10. Bellum infert sibi, sui hostis, & sæuus est, qui in bonis operibus humanæ laudi litat, suam gloriam quærit: in se ipsum, & in actiones suas arietat, qui inanem hominum laudem in suis operibus quærit.

414. 1. Cor. 15. 52. Extremo præibit iudicio tuba, vt Apostolus monet 1. Cor. 15. vers. 52. ergo eleemosyna, quæ ab irâ Dei eximere nos debet (ait quippe Christus: *Venite benedicti Patris mei possidete paratum vobis regnum: esuriui enim, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere.* Matth. 25.) ob inanem gloriam facta, Dei iudicium prouocat; & tuba ista, qua humanæ gloriæ litantes, pauperes aduocant, nos ante Dei tribunal stantes condemnabit. Matth. 25. 34 & 35.

Psal. 150. Monet propheta regius, vt Deum in voce tubæ laudemus, Psal. 150. vers. 3. *Laudate*, inquit, *cum in sono tubæ.* Tubæ sonitu abutitur, qui laudem suam tubæ sonitu quærit, nec Deum laudat, sed ab aliis laudari appetit.

415. Rectè tubâ canit tum in eleemosynâ erogandâ, tum in aliis operibus perficiendis, qui Dei solius gloriam quærit, Angelicamque puritatem æmulatur. Tubâ canere Angelorum videtur munus. Apoc. 8. vers. 6. *Angeli, qui habent septem tubas.* & vers. 7. *primus Angelus tubâ cecinit.* Et cap. 11. vers. 15. *septimus Angelus tubâ cecinit.* Angelum ergo refert, cum eleemosynam facis, aliaque opera; & tunc grandiorem vocem emittes, quàm si tubâ caneres. Apoc 8. 6. 7.

Vt honorificentur: S. Cyprianus, *vt clarificentur.* Pagninus, *vt glorificentur.* Vatablus, *vt gloriâ extollantur.* Nos, *vt celebrêtur.* Græcè est, ὅπως δοξασθῶσιν: quod verbum non solùm significat *celebrare*, & *honorare*, sed etiam *opinari*. Vt tacitè nobis insinuaretur, gloriam, & honorem, quem ab hominibus aucupamur, nudam inanemque opinionem esse, nihil solidi firmique habere, nisi virtuti innitatur, & in laudis auctorem Deum referatur.

416. *Receperunt mercedem suam.* Sanctus Cyprianus legit, *compleuerunt.* Pagninus, *recipiunt.* Vatablus, *abstulerunt.* Alius, *habent.* Nos, *obtinent.* In Græco est, ἀπέχουσι: verbum, ἀπέχω, non solùm significat *recipere*, sed primariò, *fugere, distare* ab aliquo: cohærent hîc hæ duæ notiones tàm diuersæ; nam, qui hominum laudes, veluti bonorum operum mercedem recipit, dum recipere se putat, amittit, & à gloriâ fugit, quam sequitur. Nimirum nullus adeò à verâ laude distat, quàm, qui eam bonis operibus exculpere ab hominibus studet.

Hoc idem verbum significat etiam *aberrare.* Scilicet toto aberrat cælo, qui labores suos, suaque opera inani laudi sacrat; verâ quippe laude carebit, quia inanem recipit.

417. Denique, ἀπέχειν, est recipere veluti reditum ex aruis; ac si hypocritarum labor huc tendat vt ex suis operibus, veluti ex agris; laudis fructus colligant, & suis sudoribus inanem gloriam, veluti inanes, vacuasque spicas, demetant. Quis tam fatous, vt ingenti solicitudine agrum excolat, nihil aliud demessurus quàm paleas, vacuasque frumento spicas? Hoc præstat inanis gloriæ cupidus, & qui à suis operibus nihil aliud expectat, expetitque, quàm plausus, laudisque paleas. Proh quàm demens, delirusque, qui ex operum aruis nil aliud percipit, quàm humanæ gloriæ tribulos, & spinas!

Receperunt mercedem suam. Suam, non eam, quam illis Deus parauerat. Mercedem suam Deus cum eâ, quæ ab hominibus quæritur, non commiscet; vult quippè sua præmia magni fieri Deus, & cætera quæcunque præ illis despici, ac ne respici quidem.

Te autem faciente eleemosinam, nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua.

418. QVid si dexteræ opus sciat sinistra? hærebit fors otiosa, hoc vno contenta, quod operata manus dextera sit; ne igitur aliqua sui parte homo torpeat, ignorare quid dextera agat, sinistra debet; Pulchrè Galfridus. *Quid est nesciat sinistra tua, quid faciat dextera tua, nisi propterea non vacet ipsa?* vacaret fors, si sciret. Ita dextera operetur, vt otium non inferat sinistræ.

Nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua; omnia quæcunque agimus spectare tantùm cœlum debent, vitamque æternam. *Dextera nostra* ait Sanctus Augustinus, *est vita æterna; sinistra nostra est vita temporalis. Si charitati vitæ æternæ in operibus tuis miscueris concupiscentiam vitæ temporalis, aut laudis humanæ, aut alicuius commodi sæcularis, cognouit sinistra tua quid faciat dextera tua.* Sinistrum opus est, si dexteræ opus cognoscat hæc sinistra; idem sanctus Pater alibi rem eamdem versat hisce verbis: Hoc documento insinuans, quia eleemosinam, & omne opus misericordiæ, quod facimus, non venando laudes hominum, sed propter intentionem vitæ æternæ, quæ per dexteram significatur, *facere admonemur.* Suæ venationis præda fit, qui, vt hominum venetur laudes, videri ab hominibus studet, quæ agit.

SECTIO II.

Ineptus orationi sternenda, qui terrenorum amore tenetur. 419
Eleemosyna orationis præparatio. 419
Quis erat paratum se ad omnia Dei præcepta adimplenda præbeat. 420
Orationis & Legis nexus. 420
In angulis platearum cur orarent hypocritæ. 421
Φαίνεσθαι quid. Qui apparere studet vt laudetur ab hominibus veluti fisco bona sua adicit. 421
Humanæ laudis merces tunc perditur cùm recipitur. 421
Προσέχειν quid significet. Oratio attentè fundatur. 422
Oratio ieiunium, ac eleemosynam socias desiderat. 422
Orantium cor vnum & vna fides fides fit. 423
Plurimi fieri dona sua Deus vult. 424
Deo familiares, purique euadimus in oratione. 424
Orationem fusurus omnia quæ infra Deum excludat. 425
Ταμιεῖον quid. Oratio diues thesaurus. 425
In oratione leuium cogitationum palea reiicienda. 426
Oratio à Dei ira nos eximit. Isaiæ locus. 426
A rerum externarum amore se subducat spiritualia cogitaturus. 426

In Oratio

Et cum oratis, non eritis, sicut hypocritæ, qui amant in synagogis, & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis receperunt mercedem suam.

419. AB eleemosyna ad orationem transit: rectus ordo, nec mysterio viduus; nam, qui opes, diuitiasque ita amat, vt tribuere pauperibus nolit, ineptus sternendæ orationi est, quæ animum à terrenorum amore purgatum, ac solutum poscit.

Eleemosyna orationis præparatio est; dat enim animæ confidentiam, vt à Deo postulare cælestia possit; vnde, qui terrena, ac peritura Dei amore pauperibus erogat, petere ab eo non peritura potest: itaque post eleemosynam de oratione nos Christus instruit.

420. Quod ait, hypocritas in synagogis, & angulis platearum stantes orare, ad Iudæorum morem respicit; consueuerant enim Iudæi stantes orare, vt apparet ex oratione Pharisæi (Luc. 18. vers. 13.) qui stans apud se orabat. Hoc autem habitu, vt plerique notauere, orationes fundebant Iudæi, quia etiam stantes legem à Deo acceperunt, Exod. vers. 17. *Steterunt ad radices montis.* Hic mos in hoc magnâ laude dignus, si idem non modò sit orantis, & legem accipientis habitus, sed etiam mens; adeò, vt, qui orat, paratum se ad omnia Dei præcepta adimplenda præbeat.

Luc. 18. 13.

Exod. 19. 17.

Stat, qui orat, & stat, qui legem accipit: vt orationis, & legis nexum colligeremus. Nempè, seruare ægrè Dei legem potest, qui non orat, nec aptè orationem fundere potest, qui Dei legem non seruat, vt alterum alteri auxilio sit.

421. *In angulis platearum:* Cur non in plateis orabant, sic enim magis hominum oculis patuissent? In angulis platearum orabant, vt se ab aliorum oculis subducere viderentur, ac proinde magis laudarentur: humilitatem simulabant humilitatis hostes, propterea simulationis laruâ se veros hypocritas prodebant. Sed fors in angulis orabant, quia ibi maior hominum concursus.

Vt videantur ab hominibus; Græcè ὅπως ἂν φανῶσι τοῖς ἀνθρώποις, *Vt appareant hominibus:* Verbum φαίνεσθαι non *apparere* tantùm significat, sed etiam *ad fiscum deferre*; vnde τὰ φανέντα *delata bona* dicuntur. Pulchrè hæc notio hîc quoque cohæret; nam, qui inanis gloriæ amore tacti bona opera præstant, dùm hominibus apparere student, statim fisco, vt ita dicam, bona omnia adiiciunt, nudi ipsi remanent, & vacui.

Receperunt mercedem suam: Operis mercedem receperunt; quoniam perdiderunt: recepisse perdidisse fuit; ea quippe merces, quæ in verbis & laudibus sita est perditur, quando recipitur. Quàm fatuus, qui hac mercede contentus magnos labores sustinet?

Tu autem, cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora Patrem tuum in abscondito: & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi.

422. CVm oraueris: Græcè, ὅταν προσεύχῃ. *Quum orationem fuderis.* Hoc verbum propriè dicitur de precatione, quæ ad Deum funditur, & attentionem claudit adeò, vt cognationem habeat cum verbo προσέχειν, quod significat, *attendere, intendere, animumque aduertere:* vt nobis insinuaretur, ab orationis fusu abire eum, qui licèt corporis habitu orare videatur, mente tamen huc illuc vagatur; &, se ante Deum stare oblitus animam in varia spargit, nec, quid agat, attendit.

Aptè inter eleemosinam; & ieiunium orationem locat, ac de eâ tractat Christus; quòd illa eleemosinam, ac ieiunium socias desideret, eisque velut alis vtatur, quibus euehatur in Cœlum. Hinc illud Angeli ad Tobiam: *Bona est oratio cum ieiunio, & eleemosynâ.* Tob. 12. v. 8. Volare non potest his alis destituta.

Tob 12. 8.

423. *Tu autem cùm oraueris*; vnitatis numero vnum alloquitur, vt nouerint qui orant cor vnum omnium esse debere; vnam fidem, vnam Ecclesiam, vnam Christi charitatem, vnum spiritum, quæ orationi necessaria; Bene Sanctus Paschasius; *significantius*, inquit, *quia vna charitate Christi fulcitur, & fide generatur, atque vno Spiritu sanctè regitur, & viuificatur; per vnum vniuersalitas exprimitur, & sic omnibus veluti soli sermo diuinus intimatur. Vt per hoc vnus in cunctis, & cuncti in vno simul animentur, ex quo maxima communio Ecclesia monstratur. Tu autem*, inquit, *cùm orabis* Optimè cum multis orat, cùm vnus in multis est; ex multis vnum coalescit ob animorum vnitatem, ac fidei.

424. Petit Deus, vt oretur; ne scilicet vilescat, quod exhibuerit: vult enim magni sua dona fieri, & in pretio haberi, ob id & desideranti dat, & postulanti.

Oras, non vt Deum doceas, sed vt flectas, vt ei familiaris fias, & sanctitatem ista tibi familiaritas affricet. Familiaritatem cum vitiis non contrahit, qui per orationem familiaris Deo est.

425. *Intra in cubiculum tuum*; In abditis locis orare conuenit, vt sciamus vbique Deum esse præsentem, nec ab vllo loco excludi. Oraturus intùs se recipiat & vel à situ discat, externa non quærere, terrena non postulare. Anima intùs se colligat, intùs claudat, omnia quæ infra Deum excludat; Deum cogitet, quem orat; omnes terrenas solicitudines excludat.

Intra in cubiculum tuum: Græcè, εἴσελθε εἰς τὸ ταμιεῖόν σου, *Ingredere in cellam, seu conclaue tuum.* Nomen ταμιεῖον significat etiam *horreum & ærarium*, vbi opes, diuitiæ, ac thesauri reconduntur. Sed nullæ adesse opes referuntur: vbi fundi oratio debet, nullus thesaurus: cur igitur hoc nomen hîc adhibetur? An diues thesaurus ibi est, ibi verarum diuitiarum copia, vbi oratio sternitur ipsa quippè è Cœlo cœlestes ad nos aduehit opes, non perituras diuitias; ipsâ cœlestes thesauros obtinemus.

426. Locus, in quo orationem fusurus est, ταμιεῖον, dicitur, quæ vox horreum etiam notat; vt vel à

nomine discas leuium cogitationum paleas in eum non importare, nec esse, nasci vè permittere, dum orationem Deo sternis, quia nec recisulatum paleas à Deo petere debes.

Monetur populos, vt se à Dei irâ, quæ imminebat, subduceret. Hæc apud Isaiam cap.26.v.20. habentur: *Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te: abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.* Et quis locus à Dei oculis, à Dei irâ eximere populum poterit, cum Deus vbique sit, & vbique in peccatores sæuire eius ira queat? Confer hæc Prophetæ verba cum his, quæ expendimus; persimilia enim sunt, & lucem aliquam nodo soluendo accipies. Intret in sua cubicula populus, ostiumque claudat super se: vt nempè orationem, sicuti Christus iubet, fundat, & tunc à Dei indignatione se muniet, tutus à Dei vindicta erit; oratio enim ritè ad Deum fusa, Deum lenit, & misericordiam flectit.

Intra in cubiculum tuum. Vt rerum externarum terrenarum amore, atque etiam cogitatione, quantum fieri potest te subducas, vt in spiritualia feraris in perennatura; pulchrè ad hæc verba Beatus Laurentius Iustinianus: *Ante orationem animus ab exterioribus ad interiora reuocetur; de hoc admonet Dominus dicens: Tu autem cùm oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio, ora patrem tuum. Ante namque orationem purgandus est animus; atque à temporalium rerum cogitationibus restringendus; vt pura acie verè, & simpliciter ad spiritualia dirigatur: quia longè adhuc est à Deo, qui in oratione cogitationibus seculi fuerit occupatus: Propterea electorum mentes si quas in se præsentis vitæ cogitationes inueniunt, pœnitentiæ ardore consumunt, nec cogitationes suas extra se dilatari permittunt; sed eò se districtiùs in se ipsos colligunt, quò feruentiùs assistere ante Deum per orationis studium disponunt; quia reuerâ, absque confusione, Deo vacare non potest, qui extra se mente inaniter extiterit dilatatus.* Externus orationi, vt ita dicam, est, qui ab externis in oratione animum non auocat.

Clauso ostio: qui orationem fundit claudere ostium debet, vt non externa à Deo postulet, sed quæ intus latent, quæ solus Deus noscat; scitè Sanctus Augustinus; *intra*, inquit, *in cubiculum tuum*, sic enim ille legit; *quid est claude ostium tuum? noli talia expectare de Deo, quæ forinsecus sunt, sed ea, quæ intrinsecus sunt. Et pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. Quis est, qui non claudit ostium? qui talia petit à Deo pro magno, & ibi constituit omnes preces suas, vt accipiat ea, quæ sunt huius sæculi bona.* Pergit, *quid est claude ostium tuum? vt hoc petas à Deo, quod solus Deus nouit, quod sibi det*; nescit benè petere, qui seculi bona petit.

Cum dixit, ostio clauso fundendam orationem esse, diù in eâ nos consistere vult; alioquin quorsum ostium clauderemus?

427. *Qui videt in abscondito:* Græcè, ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ, *cernens in secreto.* Verbum, βλέπειν, plerumque desiderium quoddam indicat, quo videns tenetur: vt tacitè nobis innueretur, Patrem, qui in Cœlis est ingenti oblectatione perfundi, cum quempiam orationem fundentem intuetur, cum magno huius rei videndæ desiderio teneatur. Adeò vt, orationem sternens, iucundum Deo spectaculum præbeat.

Reddet tibi; non dixit *dabit*, sed reddet, quasi Deus ex debito solueret; sanè qui orat Deum obstringit, vt, cùm Deus postulatis annuit, potius reddere ex debito, quàm gratis donare videatur? Tanta orationis vis, & virtus est.

Orantes nolite multùm loqui.

428. Græcè est, *βαττολογεῖν, futili verborum profusione vti* Etiam verborum parcitas in oratione Deo placet, quantò magis, cum sermo inter homines seritur, nimia effusio vitanda est?

Inhibet in oratione multum loqui? cur ita? An, ne diffidere eius pietati videamur, paratus est concedere, quod petimus, qui iubet, nos petere, vt concedat? Non ergò multis verbis extorquendum à Deo est, quod ille promptè offert.

An multis verbis in oratione vtendum minimè est; ne gentilibus simus pares, qui in multiloquio se à falsis suis numinibus exaudiri putabant? nam credentes, Deos suos circa alia occupari ingeminabant voces, vt patet ex illo 3.*Reg.*18.*v.*27. de Sacerdotibus Baal. Abest ab hoc verus noster Deus qui ita singulorum orationi intendit, ac si aliud non ageret. [3.Reg 18.27.]

429. Adiecerim multum loqui in oratione inhibitum, ne multa peteremus, sed vnum tantùm; solum scilicet ipsum Deum: *vnum enim*, vt Christus alibi ait, *necessarium est.* Multùm loquitur in oratione, qui multa poscit; terrena, & peritura postulat: qui vnum quærit, & vnum amat, multùm loqui non indiget nec effundere multa. [Luc.10.42.]

Orantes nolite multum loqui; non prohibet simpliciter in oratione multiloquium, sed inane multiloquium; vanam loquacitatem & idcirco ait: *sicut ethnici*, vt innueret, esse & moltiloquium, quod probaret, si ab ethnicorum superstitione abesset; *nam loquacitas in ædificatione nulla turpis*, ait Tertullianus; turpis est, quæ sine vllo compendio est, sine aliqua vtilitate.

430. Breuis oratio est, vt celeriter se exauditurum significaret; tetigit istuc verbis istis Sanctus Paschasius Ratbertus; *composuit breuissimam precem, si quomodo salutem celerem misericors tribueret, & nulla præpediret verborum prolixitas; immò fiducia esset ex breuitate dictorum; quod pius iudex, qui breui se voluit rogari oraculo, citius annuat poscenti ex voto.* Adeo promptus, paratusque Deus est, vt cito concedat postulata.

SECTIO III.

In

Sic ergo vos orabitis: Pater noster qui es in cælis

431. ORare nos Christus edocet, & formulam, qua patrem exoremus, exhibet; vt, dum oratione quam Christus docuit, apud Patrem loquimur, faciliùs exaudiamur; agnoscit enim Pater filij verba.

Orationis formulam tradit, quæ plena, sed breuis, Non ab re: breuibus verbis orationem composuit, vt confidamus citò daturum, quod breuiter vult rogari. Breuiter orare docuit, qui citò vult postulata præstare.

432. Qui patrem vocat Deum, se filium per imitationem monstret: Patris nomen orationi Dominus inseruit, vt in oratione statim nos Dei filios esse meminerimus; adeo, vt nihil ageremus, quod tantum dignitatis nomen dedeceret. Patrem vocare Deum dignè nequit, qui se filium sanctis operibus non exhibet. Age, vt viuendo sanctè sancto respondeas Patri. Terram nesciat, ignoret peritura, qui Deum Patrem, sic edoctus à Filio, vocat. Non degenerent à tanta dignitate mores.

Dum Patrem nostrum Deum, vocamus fraternitatis admonemur, hoc enim nequeunt dicere, qui fraternâ se charitate minimè complectuntur. Pater noster Deus erit, si nos fratres agnoscamus.

Pater noster: Pater non *Dominus*, ne seruos nos putaremus, & parua, & exigua peteremus, quæ seruos decet petere, Patrem inuocamus, vt filios nos esse noscamus, ac proindè magna, & genere nostro digna poscamus.

433. Orare Patrem iubemur, qui in cælis est. Dicat hîc aliquis: & non in terris quoque est? Est; nec his verbis in cælis Deum claudit; sed à terra abducit orantem. Nempè mente in cælum ferri debet, & ima ista relinquere, qui Deum orat. In cælis Pater noster esse dicitur, vt statim intelligamus, è cælo nobis genus esse, nec terrenis affectibus obscurandum. In cælis dicit Patrem nostrum esse, vt orantem à terris abduceret, eiusque mentem cælestibus affigeret.

Pater noster, qui es in Cælis: Non est loco clausus, qui claudit omnia, nec loco circumscribitur, qui vbique incircumscriptus est. In cælo dicitur esse; quia ibi maximè suæ bonitatis diuitias hominibus communicat. In cælo præsertim dicitur esse, quia ibi beatos homines facit, à quibus facie ad faciem, ablato omni velamine, videtur. Scilicet ibi præcipuè Deus esse videtur vbi clariùs videtur pleniúsque diuitiarum suarum thesauros amatoribus suis effundit.

434. Patrem, qui in cælis, velut in regiâ suâ, sedet, inuocamus, vt pudeat terrenis nos substernere, qui Patrem in cælis habemus. Cælum suspiret, & cælum inhiet, qui Patrem se in cælis habere cogitat; nam, si, vbi Pater, ibi & filium esse conuenit, dum Patrem nostrum in cælis esse dicimus, nos quoque cæli amore teneamur.

Pater noster; non Deum, non Dominum, sed Patrem inuocare iubemur summæ pietatis appellatio ista est; signatè hanc formulam docuit Christus, ne ipse excluderetur; *In patre*, inquit Tertullianus *filius inuocatur; ego enim, inquit, & pater vnum sumus*; cum sine filio pater nequeat esse, quin in patre filius sit, in patre inuocari & filius voluit; ne putaremus curam omnem nostri in patrem reiecisse.

Pater noster. Patrem inuocamus, vt terreni nos patris oblitos significemus; patrem dicimus, *& oblitos patris denotamus*, ait Tertullianus; ne cognatorum memoria, & affectus, orationis intentionem impediat; quod si patris terreni obliuiscimur, multò magis aliarum rerum terrenarum.

435. *Pater noster*, Patrem iubemur vocare Deum, vt tanquam filij à patre non essemus degeneres; *Illum orantes patrem vocamus*, ait Sanctus Chrisostomus, *vt nos ipsos ad virtutem admonentes, ne quid tale indignum cognatione committamus*; filij enim est, paternos moribus referre mores, & vitam vitâ.

Pater noster qui es in Cælis, Patrem qui in Cœlis nos habere dicimus, in terra nos esse peregrinos colligamus; *Fidelis oratio*, inquit Sanctus Bernardus, prima hæc huius orationis verba expendens; *oratio, cuius ipsa primordia, & diuinæ adoptionis, & terrenæ peregrinationis admoneant; vt hoc sciente, quod quamdiu non sumus in cælo, peregrinamur à Domino, gemamus intra nosmetipsos adoptionem filiorum expectantes, præsentiam vsque patris*, à veritate peregrinatur, qui, se hîc esse peregrinum non agnoscit.

Sanctificetur nomen tuum.

436. SAnctificatur Dei nomen quum sanctè colitur, & prædicatur; vel quum glorificatur per nostram vitam, cum tales scilicet eius gratiâ sumus vt in nobis sanctus appareat. Generaliter dictum est, *sanctificetur*, nec exprimitur in quo sanctificandus sit; vt statim discamus, laborandum, quantùm in nobis est, vt in rebus omnibus Deus sanctificetur: in cunctis operibus, verbis, cogitationibus, ac in omnibus vitæ partibus.

Non dicitur *sanctifica*, nec *sanctificemus*; sed *sanctificetur*; vt Dei simul, & hominis opus intelligatur: quòd enim per sanctam vitam glorificetur, nec à nobis tantùm est, nec ab ipso tantùm, sed ab vtrisque.

Non dicimus, à quibus sanctificari Dei nomen oporteat; ab omnibus enim debet? vnde suspensâ enuntiatione, non dicentes, *sanctificetur in nobis*, in omnibus dicimus.

Nulla hic temporis mentio: indefinitè dicitur, *sanctificetur:* cur ita? An, quia iugiter sanctificari probæ vitæ actibus Dei nomen debet?

Nullus adeo Sanctus, qui crescere in sanctitate non possit. Hinc Leuit. 11. vers. 44. *Sancti estote, quia ego sanctus sum.* Sanctitatis formam se ipsum præbet; vt sciremus, semper aliquid nobis deesse, quod acquiramus, (Leuit. 11. 44.)

acquitamus, & crescere in sanctitate nos posse, dum vita ista producitur.

Adueniat regnum tuum.

REgnum Dei illud hîc dicitur, quo Deus, positis omnibus inimicis suis in scabellum pedum suorum, vbique regnaturus est. Qui sibi regnauit semper, petimus vt modò regnet in nobis, vt nos in illo, & cum illo regnare possimus. *Non regnet,* vt Apostolus monet, *peccatum in nostro mortali corpore*; vt Dei in nos veniat regnum, regnetque in nobis, qui nos creauit.

Rom. 6. 12.

Adueniat, inquit, *regnum tuum*; sed quibus? Nobis quærimus aduenire. Non explicuit istuc Christus, quia iam intelligebatur; ac si Dei regnum nobis tantùm aduenire dicatur, & nos præcipuè Dei regnum essemus.

437. *Adueniat regnum tuum.* Non dixit, *nos veniamus ad regnum*; quia ex nobis virtutem non habemus, quo pergamus ad ipsum. Si Dei regnum ad nos veniat, tunc eius auxilio pergemus ad ipsum: hinc infra dicitur: *Quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius.* Cum aduenerit, quærere tunc iubemur; quia adueniens dat, vt quæri possit, & inueniri.

Pende quod ait, *Adueniat*, quasi continuè optemus ipsum venire: nemo quippè tàm iustus, qui iustior esse non possit: in nullum Dei regnum venit, quin perfectius venire nequeat, vt quotidie dicere possimus, *adueniat regnum tuum* qui quotidie proficere debemus, sanctioresque supera Dei gratia euadere. Quærendum semper Dei regnum, ac si adhuc in nos non aduenisset.

Paulatim Dei regnum aduenit, nec statim totam possidet mentem, totum obtinet hominem; vt disceremus pedetentim, & per quosdam gradus ad sanctitatis culmen pergere nos debere. Præcipitio proximus est, qui non ascendere nititur, sed volare.

SECTIO IV.

Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terrâ.

438. TVnc Dei voluntas in terrâ fit, sicut in cœlo, cum homines Deo obediunt, sicut Angeli; vt nempè ad nutum Diuinæ voluntati obtemperemus.

Vide, quemadmodum humilitatem doceat; *fiat*, inquit, *voluntas tua*: ostendens, quòd istuc perficere, non nostri sit studij tantùm, sed maximè Dei gratiæ.

Non dixit, *fiat in me*, vel *in nobis voluntas tua*; sed absolutè, *fiat*: scilicet vbique terrarum vt omnium curam quilibet orationem fundens susciperet sic enim terra in Cœlum quodammodo verteretur & in Angelorum naturâ natura migrabit humana.

439. *Fiat voluntas tua*, Hoc petimus, vt voluntas omnis nostra immigret in diuinam; vt non solùm voluntatem nostram diuinæ accommodemus; sed vt diuina sola in nobis fiat, in nobis perficiatur.

Fiat voluntas tua; quàm multa, quàm magna bona, quàm ingentes continent thesauros pauca hæc verba, exigua hæc sententia? Præstat hîc innectere Beati Laurentij Iustiniani verba, qui hanc sententiam ita efferebat, ita explicabat: *Omnium nostrarum hæc sit conclusio petitionum; Fiat voluntas tua. Huiusmodi oratio paucis comprehenditur syllabis, & multis est decorata sententiis. Honoratur enim Dei bonitas, iustificatur eius voluntas, charitas prædicatur, aduocatur sapientia, & potestas extollitur; nostrum quoque subiicitur velle, illuminatur ignorantia, roboratur fides, spes non confunditur, oratio non repellitur, & postulatio exauditur. Prudenter namque iudicio se committit alieno, qui, sibi pro se non sufficere, minimè ignorat alienus à iudicio esse videtur, qui alieno se iudicio committere deuitat.*

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

440. HActenus ea precati, quæ ad Dei gloriam spectant, nunc ea humiliter petimus, quæ, dum hîc sumus, vitamque hanc miseriis plenam degimus, nobis necessaria sunt. Scitè postquam dixerat: *fiat voluntas tua, sicut in Cælo, & in terrâ*, statim ea iubemur peti, quibus vita sustentatur; vt colligeremus ab hoc nexu, ob id tantum nos viuere, vitamque producere, vt Diuina voluntas in nobis impleatur. Hoc nempè vera vita est, cum Dei voluntas adimpletur in nobis.

Panis nomine, omnibus cibus necessarius intelligitur. Sed, cur corporis curam, animæ curæ præposuit, postea de peccatorum remissione agens? An panem dum docet petere, non tàm carnis quàm animæ curam habet? Exscindit enim multorum peccatorum causam, & originem; nam ex terrenorum affectu maxima peccatorum pars proficiscitur.

441. *Panem*, inquit, *nostrum da nobis*: si noster, quomodo eum dari nobis rursus petimus? An *nostrum* dicitur, quia nobis necessarius? Quid? Noster est, quia habemus; sed petere debemus, si noster non esset, cum eo carere statim, si Deus manum subtrahat,

subtrahat, possimus. Nempè nostra minimè nostra sunt,& quæ videmur habere non habemus. *Da nobis:* Signatè, *nobis*, non canibus, ac similibus; dedecet enim brutis alendis consumi, quod hominibus exhibetur, pro hominibus petitur.

Panem nostrum: Qui scilicet nobis communi Dei prouidentiâ debetur. Simul ex hoc verbo colligere licet; si a Deo pasci cupimus, alieno esse abstinendum, nihil furto, aut rapina, fraudeque comparandum.

442. Nec nudè panem petimus, sed hodie nominamus: *Da nobis hodie.* Cur hodie, non ętas: An, quia de crastino soliciti esse non debemus? crastinus enim dies solicitus est sibi ipsi. An, vt ita humanæ vitæ insinuetur incertitudo? quia quid crastinus pariat dies ignoramus, nescimusque an crastinum visuri simus diem: scilicet mortalitatis nostræ monemur, vt vitæ huius abeuntis incertitudinem consideremus.

Quid? Panis coquitur, cineri adhæret, qui mortalitatis nos admonet, mortis memoriam ingerit: nutrit ergo panis dum editur, vitamque producit; sed mortis memoriam excitat, dum cineri iungitur.

443. Potest de cælesti Eucharistico pane hæc sentētia exponi, sicut exposita à sanctis Patribus fuit. Iure quoque hunc petere iubemur panem, sed hodie tantùm; vt illum, tanquam viaticum, panem & iam iam morituri recipiamus. Bonus hic apparatus, vt vnusquisque Angelorum recipiat panem, ac si statim è vita migraturus esset, & ad perpetuum diem peruenturus.

444. *Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè;* panis quotidiani nomine enim temperantiam, mediocritatemque suadet; auctor sub nomine Chrysostomi; *si in vno conuiuio tantùm expendas, quantum pluribus sufficere poterat, iam non quotidianum cibum manducas, sed multorum dierum*, atque adeo quotidianum panem petere non potes.

Panem iubemur petere, non pecuniam, non aurum, & argentum, quæ temporalium bonorum fundamenta; scilicet amat Deus pecuniam non amari; cupit negligi, tanquam multorum malorum causam; satis est si necessaria quærantur.

445. *Panem nostrum da nobis;* noster panis est, cum illum apud nos paratum habemus; sed cur prætereà petimus nobis à Deo dari. Vt, dum datur à Deo, sanctificetur; *vt si laicus*, inquit Sanctus Chrysostomus, *offerat panem Sacerdoti, vt Sacerdos eum accipiens sanctificet, & porrigat ei, quod enim panis est offerimus, quod autem sanctificatur, beneficium Sacerdotis est;* tantum refert beneficia à benefica Dei manu accipere, & in illum referre, vt sacra & sanctificata fiant; sicut & panis in laici manu communis est, in sacerdotis manu consecratur ita & beneficia Dei, si Deo accepta referantur, & gratiarum actione excipiantur quodammodo sacrificantur, & sancta redduntur.

Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

446. DEbita nostra: *peccata* dixit Sanctus Lucas. Peccata debita vocantur; quòd illis tanquam ære alieno constricti teneamur Deo; quòd debitores nos faciant iniuriæ reparandæ, quam Deo irrogamus Diuinæ legis violatione.

Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris: Hac nos conditione,& sponsione constrinxit; vt, si nostris in Deum peccatis veniam impetrare volumus, aliorum in nos peccatis ignoscamus: &, ne aliquando assiduè condonando fatigaremur, in quotidiana oratione intextum est, vt, quod quotidie à Deo petimus pro quotidianis peccatis, id quotidie erga proximos nostros præstare non detrectemus.

447. *Dimitte nobis debita nostra;* Post bonorum, quæ præmissa, postulationem, dimitti nobis nostra delicta statim poscimus; ne quis innocentiæ, ac sanctitati ascribat, si bona quæ postulauerat, accipiat; nemo de se præsumat, diuinæ munificentiæ tribuat, quod à Deo accipit, non suis meritis.

Vide hîc Dei bonitatem; post dona exhibita, & exhibenda, adhuc peccantibus veniam pollicetur, cum ad petendam vrget; aliquis existimare poterat veniâ indignos esse, qui Dei donis cumulari Deum offendunt; ne igitur de venia, etiam post beneficia, desperaremus, ad veniam post beneficia nos inuitat, dum petere nos iubet, vt nobis nostra peccata dimittantur.

Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Amen.

448. ET *ne nos inducas:* S. Augustinus, *ne nos inferas;* quod ad Græcam vocem propiùs accedere videtur; est enim Græcè εἰσενέγκῃς, sed tantundem valet ac, *inducas*. Addit, *in tentationem*: non explicat in quam, sed intelligitur de eâ, qua ad peccatum solicitamur: quælibet alia præ istâ tentationis nomen non meretur.

Sed libera nos à malo. Græcè, ἀπὸ τοῦ πονηροῦ: per *malum* intelligi peccatum potest, quod summum malorum omnium est adeò, vt κατ' ἀντονομασίαν malum dicatur, & vix alia, mala dici queant, si peccato comparentur. Præterea malum dicitur peccatum, quia omnium malorum fons, & origo est.

Denique malus κατ' ἐξοχὴν diabolus dicitur propter excessum malitiæ, & quia cunctorum nobis caput, & causa malorum est. Et pulchrè sic ille in fine oppositus est cælesti Patri, a quo exorta oratio est.

SECTIO V.

Cum ieiunatis, nolite fieri, ſicut hypocritæ triſtes.

449. POſt orarionem ieiunij meminit; quia orationis ala ieiunium eſt, & infirma ſine abſtinentiâ oratio eſt

Pende loquendi modum: *Cum ieiunatis* inquit: non præcipit ieiunium, ſed ſupponit; cæterarum quippè virtutum initium, ac veluti fundamentum abſtinentia eſt.

Arguit Chriſtus eos, qui, cum ieiunant, triſtem exhibent faciem, vt hominibus appareant ieiunantes. Quanto iniquiores erunt, qui cum non ieiunent ſimulant tamen?

450. *Nolite fieri, ſicut hypocritæ triſtes.* Syrus *atrati.* Pagninus, *vultu mœſte.* Vatablus. *Tetrici.* Græcè eſt vox *σκυθρωποὶ*, quæ ſignificat etiam moleſtum eſſe: ferè enim vultuoſi, triſtes, ac ſeueri, aliis ſuâ triſtitiâ, ac ſeueritate moleſtiam creant, quâ nec ipſi carent.

In ieiunio triſtia ſimulanda non eſt, ſed veræ triſtitiæ cauſa minùs fouenda; peccatum ſcilicet, quod triſtes reddit, quos poſſidet. Cum ieiunamus igitur nec triſtes ſicut hypocritæ appareamus, nec verè ſicut peccatores ſimus. *Ieiunium Angelorum cibus* Sancto Athanaſio lib. de Virg. dicitur: Angelorum ergo vitam æmuletur, qui ieiunat, & humanus quidam Angelus ſit verus abſtinentiæ cultor.

451. *Cum ieiunatis nolite fieri ſicut hypocritæ triſtes*; prodere faciei pallore triſtiorique vultu ieiunium non debet, qui ieiunat; quàm à Chriſti mente illi abeunt, qui nec verè ieiunant, & vultu ieiunium fingunt; Iure in eos inuehitur auctor ſub nomine Chryſoſtomi; *Si ergo qui ieiunat, & triſtem ſe facit, hypocrita eſt, quanto magis iniquior eſt, qui non ieiunat, ſed argumentis quibuſdam in facie ſoâ pingit, venalem pallorem, quaſi ieiunij ſignum.* Pleroſque auctor ieiunium olim ſimulaſſe tradit, & dolet verus Chryſoſtomus, *Gemere*, inquit, *prorſus hoc loco, & amarum quidem immergere nos conuenit. Non ſolum enim hypocritas imitamur, ſed illos quoque ſimulatione ipſa ſuperauimus. Noui enim pleroſque noui non ieiunantes modo, idque idipſum omnibus oſtentantes, ſed non ieiunantes quoque & perſonam ſibi ieiunantium nihilominus induentes*; non operit ſe ieiunio, quod præſtabat Dauid, qui ieiunij perſonam geſtat, nec ieiunat.

Tu autem, cum ieiunas, vnge caput tuum & faciem tuam laua.

452. IDeſt lætum te oſtende, triſtitiam ne finge. Palæſtini in diebus feſtis in lætitiæ ſignum ſolent capita vngere, ad quem morem Chriſtus in his verbis reſpicit. Nempè lætitiæ tempus eſt, cum caro abſtinentiâ premitur: animus enim gaudio diffunditur, cum caro parſimoniâ coarctatur.

Qui ieiunat, caput ſuum vngat, hoc eſt diem feſtum ſe agere exiſtimet: feſtus ſanè dies eſt, cum ſpiritus carnem ſibi ſubiicit, deque eâ, tanquam de ſæuo hoſte, triumphum agit.

453. Orientales in lætitia, & in rebus proſperis vngebantur, vt ex ſacris litteris conſtat: ergo, cum, caput vngi in ieiunio, iubet Chriſtus, indicat proſpera omnia in ieiunio futura, & proſperitatem abſtinentiam comitari.

Sed quî vngi caput in lætitiæ argumentum iubet Chriſtus, dum ieiunamus? cum Ioël, cuius verba legit in quadrageſimæ initio Eccleſia dicat: *Ex nunc hæc dicit Dominus conuertimini ad me in ieiunio, & fletu, & planctu.* Quæ lætitiæ cum fletu connexio? Magna: nam fletus ipſe dulcis pœnitentibus eſt, veræ ſolidæque lætitiæ cauſa.

454. In ieiunio vngi caput iubet, metaphorâ ſumptâ ab antiquo more, quo ad lautum, diueſque conuiuium ſe vnctione parabant; quod ſolemne, vt aliqui notauere, Palæſtinis. Hinc illud Regij Prophetæ: *Paraſti in conſpectu meo menſam* (vnctionem, tanquam diſpoſitionem nectit) *impinguaſti in oleo caput meum.* Et Chriſtus ipſe tangit Phariſæum, quòd conuiuio ab hoc excepto eius caput non vnxerit, quod præſtitit Magdalena. Cum igitur vnctio prandentis habitus fuerit; cur iubet Chriſtus caput in ieiunio vngi? An, quia ieiunium animæ cibus eſt, & deliciatur anima cum corpus ieiunat? Scilicet diues conuiuium abſtinentia Dei ſeruis eſt. Præterea iubet in ieiunio caput vngi, vt prandentis habitu abſtinentia tegatur, nihilque ad oſtentationem fiat.

Pſal. 22. 5.6.

455. Sed vnctio iſta aliud nobis tacitè innuit. Olim Dei tabernaculum vngebatur, vt ſanctum Deo eſſet Exod. 30. v. 25. & 26. *Facies vnctionis oleum ſanctum, vngeſque ex eo tabernaculum teſtimonij, & arcam teſtamenti.* Ergò, qui ieiunat, caput ſuum vngat, vt meminerit, ſe Dei tabernaculum eſſe debere, ſpiritualemque arcam, in qua Diuina lex, & manna ſeruetur.

Exod. 30. 25. 26.

Vngebantur oleo etiam Sacerdotes Exod. 30. v. 30. & Leuit. 16. v. 32. Inungatur & ieiunans; vt diſcat, Dei ſe cultui mancipatum, talemque vitam inſtituere debere, tanquam ſi ſacerdos, Deoque ſacer eſſet: ſacerdotis munus quodammodo agat, qui ieiunat: de ſuo corpore ſacrificium Deo offerat, carnem ſuam Deo mactet.

Exod 30 v. 30. Leuit. 16. 32.

456. Reges quoque vngi olim conſueuerant 1. Reg. 15. v. 1. *Vt vngerem te in regem* & 2. Reg. 5. v. 3. *Vnxerunt Dauid regem.* Ab vnctione igitur iſtâ diſcat, qui ieiunat, regium induere animum, affectibus ſuis dominari. Verus ille rex, qui ſui imperium habet, nec vitiis infeliciter ſeruit.

1. Reg. 15. 1. 2. Reg 5. 3.

Etiam Prophetæ oleo inungebantur: ſic Elias Eliſæum vnxit in Prophetam 3. Reg. 19. Ergo, qui ieiunat, oleo vngitur; quia non verbis tantùm, ſed toto corpore prænuntiat vitam futuram, pro qua vitæ præſentis bona contemnit. Propheta quodammodo eſt, quia futura cogitat, præſentium ferè oblitus.

3. Reg. 19.

Vnge caput tuum; non carnis illecebras tuetur, ſed vitari in ieiunio iactantiam docet bonus humilitatis magiſter; Pulchrè Beatus Petrus Chryſologus; *cum dicit*, inquit, *vnge caput tuum, & faciem tuam laua: non vt coma capitis illecebroſe redundet vnguento, ſerius magiſter iniungit: neque faciem niteſcere ſolito vult lauacro: ſed habitu prandentis vult celari ieiunium Chriſtiano; quia Chriſtianum venditare non vult artifici mœrore ieiunium.* Ieiunii vim imminuit, aut penitùs tollit, qui ieiunium ſuum iactat, & oſtentat; pulchrior ieiunij facies videtur, cùm non videtur ieiunium.

Vnctio iſta capitis beneficentiam quoque commendat, quæ oleo ſolet comparari. *Vngit reuerâ*, inquit Sanctus Maximus, *omnis deuotus caput ſuum, cuius religioſum ieiunium ſancta eleemoſyna vbertate pingueſcit*, ſqualidum ieiunium eſt, ſi eleemoſinæ pinguedine ſit deſtitutum.

***

SECTIO

SECTIO VI.

Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra.

458. EXpulso inanis gloriæ veneno, quod mentem, opusque omne inficit, contemnendas terrenas diuitias Dominus suadet, quas illa maximè facit concupiscere. Ab inanis gloriæ amore liber, facilè terrenas diuitias spernit, alioquin in terrâ thesaurizat sibi thesauros qui inanis gloriæ vanitatem cordis thesauro condiderit.

Post ieiunium de diuitiarum neglectu agit; quia non satis à cibis abstinere, nisi & terrenarum rerum amorem exuamus. Diuitias spernendas post ieiunium monet, ne aliquis à cibis ad augendas diuitias abstineat; nam auaritiæ, non religionis hoc ieiunium esset.

459. Commendato ieiunio eleemosynam suadet; ieiunium quippè deficit, quod eleemosyna non firmat: moritur abstinentia, quam miseratio non operit, imo & animat.

Nolite thesaurisare; postquam medicam inani gloriæ manum admouerat, ad rerum terrenarum contemptum nos vocat; quarum amorem; ac cupiditatem gloriæ cupiditas accendit; hunc horum monstrorum nexum expendebat his verbis ad hæc verba Sanctus Chrysostomus: *Quia enim inanis gloriæ morbum fugarat, facilè in contemptum habendi & mundi consequenter inducit. Nihil quippe ita ad amorem diuitiarum, vt gloriæ cupiditas inflammat*; vt videatur inaniter laborare, qui inanem gloriam non excindit, diuitiarum cupiditati vt occurrat.

Vbi enim est thesaurus tuus ibi est & cor tuum.

460. VBi est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum; cor thesaurum sequitur eòque mens rapitur, quò eam thesaurus trahit; pulchrè hæc verba exponebat Beatus Laurentius Iustinianus: *Necesse est, ô homo, vt quò præcesserit dilectionis thesaurus tuus, ibi illuc sequatur etiam cogitationis affectus. Ideo veritas ait. Vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuum erit. Vt ergo cœlis thesaurizemus, cœlestia diligamus. Vis nosse vbi thesaurizas? attende, quid amas: vis nosse quid amas, attende quid cogitas. Ita fit vt thesaurum tuum ex tuo amore cognoscas, & amorem tuum ex indicio cogitationis intelligas. In terrâ, terrenorum acquisitione, qui thesaurizat, non thesaurum acquirit, sed perdit.*

Nemo potest duobus Dominis seruire: aut enim vnum odio habebit, & alterum diliget.

461. SIc ferè contingit, vt diues diuitiarum sit seruus, nam opibus, sicut domino, seruit. Non ait, *nemo potest duos Dominos habere; sed duobus seruire*; quia habere diuitias possumus & Deo seruire: non autem seruire simul diuitiis, & Deo.

A seruiture ad dilectionem, odiumque transit; nam, qui Dominum diligit, obsequij promptitudine dilectionem suam ostendit; sicut qui odit odium obsequendi difficultate prodit.

462. Deo seruire, & Mammonæ; aliud est habere diuitias, aliud diuitiis deseruire; Dei obsequium diuitiæ non impediunt; si diuitiis quis vtatur in Dei obsequium, non seruiat verò diuitiis; *Quomodò Abraham*, inquit Sanctus Chrysostomus, *quomodo etiam Iacob placuerunt Deo? at noli tu mihi contra hanc sententiam proferre diuites sed diuitiis seruientes; alioquin etiam Iob erat quidem diues, non tamen pecuniæ seruiebat, sed diuitias habebat, eisque vt congruit imperabat, nec erat profectò famulus earum, sed Dominus.* Seruire tibi diuitiæ debent non tu seruire diuitiis.

Et Mammonæ; hoc nomen etiam dæmonis esse aliqui affirmant; *quasi*, inquit Sanctus Paschasius, *qui diuitiis præsit huius sæculi non quòd in eius ditione sint; sed quia iis vtitur ad decipiendum, dum incautos diuitiarum irretit laqueis.* Diuitiis dæmon præsidet, quia diuitiarum obiectu homines fallit.

Respicite volatilia Cæli.

463. CVr aues respiciendas monuit, & non alia animalia, quæ in terris degunt? Quia cum in sublimi aere versentur longius à cibo absunt, & tamen Deus pascit illas. Terrestria animalia plus in quærendo, & recondendo cibo industriæ adhibent: tacitè igitur nos edocet, ne nimis circa terrena, ac peritura laboriosi simus, & industrij; tunc enim magis Dei prouidentia apparebit; vbi minùs prouidi nos fuerimus.

Cœli auiculas spectare nos iubet, non leones, vrsos, elephantes, & similia, sed animalium minima quæ cantui ferè vacant, & veluti obiter cibum

bum sumunt; vt ab illis nos disceremus, Dei laudibus concinendis vacare, & cibum tanquam aliud agentes sumere, & laudes eum cibo miscere, quod auiculæ actitare solent, dum comedentes canunt.

Considerate lilia agri quomodo crescunt; non laborant neque nent.

464. Lilia nos considerare hîc admonet, quæ neque laborant, neque nent, & tamen adeò pulchrè à Deo vestiuntur. Hinc laudatur in sacro epithalamio sponsa, ac lilio comparatur: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias*, Cant. 2. 2. Idcirco lilium à sponso sponsa dicitur, vt, quæ neque neat, neque texat, sed omnem solicitudinem in sponsum reiiciat, vt ab ipso vestiatur, & nutriatur. Signatè lilium inter spinas; quia inter calumniatores & persecutores, qui eam, veluti spinæ pungunt, ipsa sui, & iniuriarum veluti oblita, spem suam in sponsum iacit, ad modum lilij se habet, Deo suo sui curam committens.

Cant. 2. 2.

465. *Considerate lilia* agri: Græcè, *καταμάθετε τὰ κρίνα τοῦ ἀγροῦ, animaduertite lilia agri*: signatè *agri*, non *hortensia*; hæc enim aliquid, humanæ curæ debere videntur: lilia, quæ in agris, omnem suam pulchritudinem, ac decorem acceptum vni Deo referunt: etiam animæ decor vni Deo receptus referatur.

Considerate lilia. Cur non ex auibus pauonem nobis proposuit, aut cygnum, vel ex pecoribus agnum? Ad herbarum vilitatem se contulit, vt magis Patris cælestis prouidentiam exaggeraret, qui herbas citò perituras tanto vestit decore, tantâ pulchritudine: minùs exquisitæ vestis ambitum depretiaret, si eis animalia præponeret; præposuit insensibilia, vt minus vestitûs curâ tangeremur.

466. Sed pende, quod postea dicit: *si autem fœnum agri*: Lilia agri fœnum vocat: Ita ne lilia in fœnum versa? Minimè. Cur igitur, quæ lilia dixerat, nunc fœnum appellat? Vt omnis pulchritudo nobis vilesceret, ne ue, quia liliorum vestem, candoremque laudauit, magnum aliquid hoc esse putaremus, & dignum, quod vestium paratura exprimeremus.

Addit: *si autem fœnum agri, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur.* S. Hilarius aliique, *quod cras in ignem mittitur.* Vides, quò decor omnis, ac pulchritudo abeat? quem finem candor habeat! In ignem mittitur, vt tacitè nos doceret, eis, qui vestium luxu laborant, & ignem imminere, & flammis vanam hanc culturam puniendam; vnde & diues ille in Euangelio, qui *purpurâ & bysso induebatur*, vltrices tandem flammas miser sensit.

Luc. 16. 19.

Nec Salomon coopertus est, sicut vnum ex istis: Græcè, *περιεβάλετο, amictus, indutus fuit.* Pende, vt omnem mundi gloriam vnico agri flori postposuerit; vt ita hominum inane studium in vestitus elegantiâ reprimeret, & coërceret.

Nolite ergo soliciti esse dicentes: quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur?

467. Cibi potus, vestimentorumque superfluitas tacitè præciditur; Clementis Alexandrini verba sunt; *Hic hæc particula, quid, cibi varietatem expulit*; non sunt varia fercula anxiè quærenda, nec ciborum copiâ, ac varietate mens obruenda.

Inhibet solicitudinem, non laborem. Non ait, *nolite laborare*, sed, *nolite soliciti esse*: laborare quippè possumus, & sudore victum acquirere, noxiâ verò solicitudine corripi non debemus.

Difficilè solicitudo rerum terrenarum euelli à mentis humo potest, & idcirco tam sæpè idem vrget Christus; *Nolite*, inquit, *soliciti esse in crastinum, Crastinus enim dies*, verba Ruperti sunt, *solicitus erit sibi: sufficit diei malitia sua. Iam semel, & iterum dixerat, Nolite soliciti esse. Quid adhuc tertiò repetit? nisi quia magnum est negotium, quod intendit, & difficilè, valdéque operosum est, euellere de profundo cordis nostri hanc radicem amaritudinis, radicem cupiditatis?* Infelix mens, quam nimius habendi amor, nimia rerum cura occupat.

Quærite ergò primùm regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adiicientur vobis.

468. Quærite, non dixit, *ob regnum Cælorum soliciti sitis*; sed, *quærite regnum Dei*: quia nec circa regnum cælorum vult nos dubiam adhibere curam, sed certam, quæ fidei innitatur. Non vult regnum cælorum à nobis anxiè, & perturbatè quæri, sed quietè, & summâ animi tranquillitate.

Quærite: Græcè, *ζητεῖτε*: verbum, *ζητεῖν*, significat etiam, *velle*, & ingentem voluntatis propensionem notat: rectè ergo hic adhibetur, vt discetemus, regnum cælorum voluntatis actibus quæri, & amorem ad illud nos perducere: quæritur non corporis gressu, sed voluntatis affectu.

Regnum Dei: Tertullianus, *regnum*, tantùm habet; ac si solum Dei regnum regni nomen mereatur: terrena vix regna dici possint, cum peritura, casura sint: solum Dei regnum stabile, ac firmum.

Nolite ergò soliciti esse in crastinum, crastinus enim dies solicitus erit sibi ipsi: sufficit diei malitia sua.

469. Quid in crastinum sit solicitus, qui an die crastinâ sit futurus ignorat? Fors præsens hic dies nobis postremus erit: non est igitur, quòd superuacaneâ anxietate ob terrena, & peritura premamur.

Nolite soliciti esse: Græcè, *μὴ οὖν μεριμνήσητε, Ne ergò soliciti sitis.* Arias Montanus, *Ne igitur anxiemini. μεριμνᾶν* grammatici deriuant, *ἀπὸ τὸ μερίζειν τὸν νοῦν*; quod animum, mentemque in varias partes diuidat, & discerpat: hoc terrenarum rerum solicitudini congruit, quæ mentem in varias partes tapit, ac veluti discindit.

Sanctus Lucas eleganter hoc aliter expressit, cum dixit: *μὴ μετεωρίζεσθαι, ne situ longâ futuri solitudine suspensi*: sicut mathematici, cum de cælo disputant: neque de terrenis cogitetis, sicut si de cælo ageretur; hoc enim indicat Græcum verbum: *μετεωρίζομαι*: nostri hoc eleganti Italismo explicant: *Far castelli in aria.*

Sufficit diei malitia sua: id est sua afflictio. Vt eos actiùs increparet, ipsum tempus animauit, & veluti afflictum ab omnibus introduxit; quasi quòd contra illos de impositâ sibi superfluâ afflictione inclamaret.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT VII. MATTHÆI.

Vers. 1.

NOLITE iudicate, vt non iudicemini.

Nolite iudicare. *Syr. Ne indicaueritis. Caiet. Ne iudicate. Pagn. Ne iudicetis. Al. Nolite condemnare. Auct. Ne damnetis.*
Vt non iudicemini. *Caiet. Et non iudicabimini. Al. Ne condemnemini.*

Vers. 2.

In quo enim iudicio iudicaueritis, indicabimini: & in qua mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis.

In quo. *S. Hil. Quo.*
Iudicaueritis. *Caiet. Indicatis.*
Iudicabimini. *S. Hier. Iudicabitur de vobis.*
In qua mensurâ. *Orig. Quâ mensurâ.*
Mensi fueritis. *Orig. Metimini.*
Remetietur. *Vat. Mensura dabitur. Caiet. Mensurabitur. Fr. Luc. Vicissim metietur. Theoph. Metientur. Euthym. Remetientur alij. Orig. Remetientur & alij.*

Vers. 3.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides.

Quid. *Pagn. Cur.*
Vides. *Ar. M. Intueris. Auct. Spectas. Fr. Luc. Adspicis.*
Festucam. *S. Aug. Stipulam.*
In oculo fratris tui. *Syr. Quae est in oculo fratris tui.*
Et trabem. *Ar. M. At trabem. Syr. Trabem autem.*
Non vides. *Syr. Non animaduertis. Arab. Non perspicis. Pagn. Non consideras.*

Vers. 4.

Aut quomodo dicis fratri tuo: sine, eiiciam festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo?

Dicis. *Ar. M. Dices.*
Sine. *Auct. Permitte.*
Eiiciam. *Syr. Eruam. Vat. Eximam. Arab. Me eiicere. Auct. Expellam.*
De oculo tuo. *Theoph. Oculi tui. Al. Ex oculo tuo.*
Trabs est. *Orig. Trabe subiacet.*

Vers. 5.

Hypocrita, eiice primùm trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui.

Hypocrita. *Syr. Accepter vultus. Hier. M. ex Syr. Simulator faciei.*
Primùm. *Pagn. Prius.*
Videbis. *Pagn. Prospicies. Ar. M. Intueberis. Auct. Despicies. Fr. Luc. Perspicies.*
Eiicere. *Syr. Ad educendam. Al. Vt eximas. Auct. Vt expellas.*
De oculo. *Fr. Luc. Ex oculo.*

Vers. 6.

Nolite date sanctum canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos.

Nolite dare. *Orig. Nolite mittere. Pagn. Ne detis. Syr. Ne dederitis.*
Sanctum. *Vat. Quod sanctum est. Fr. Lu. Res sanctas.*
Neque mittatis. *S. Hier. Neque. Miseritis. Pagn. Ne proieceritis. Vat. Ne Obieceritis. Auct. Ne proiciatis.*
Margaritas vestras. *Auct. Vniones vestras.*
Ne fortè. *Fr. Luc Ne quando.*
Conculcent. *Auct. Proculcent.*
Pedibus suis. *Ar. M. In pedibus suis.*
Et conuersi. *Pagn. Et illi versi in vos. Ap. B. Alb. M. Et canes conuersi.*
Dirumpant. *Syr. Dilacerent. Tert. Euertant. S. Cyp. Elidant. Pagn. Lacerent. Hier. M. ex Syr. Confodiant. Fr. Luc. Lanient. Ar. M. Disrumpant.*

Vers. 7.

Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.

Petite. *Clem. Alex. Petite enim. Auct. Efflagitate.*
Quærite. *Clem. Alex. Quærite enim. Auct. Indagate, requirite.*

Vers. 8.

Omnis enim, qui petit, accipit; & qui

Omnis enim qui petit. *Syr. Quisquis enim petit. Ar. M. Omnis petens.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

quærit, inuenit; & pulsanti aperietur.

Qui quærit. *Ar.M. Quærens.*
Pulsanti. *Arab. Ei, qui pulsat.*

Vers. 9.

Aut quis est ex vobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei?

Quis ex vobis homo. *S.Ioan. Chrys. Quis ex vobis Pater. Fr.Lu. Num quis est vestrum. Syr. Sed quis est vir ex vobis. Al. An quisquam est vestrûm.*
Quem. *Fr.Luc. A quo.*
Si petierit. *S.Ioan.Chrys. Si petat.*
Filius suus. *Fr.Luc. Filius ipsius.*
Porriget. *Vat. Daturus sit. Ar. M. Indet. Pagn. Dabit.*

Vers. 10.

Aut si piscem petierit, nunquid serpentem porriget ei?

Nunquid serpentem. *Syr. Num colubrum.*
Porriget. *Ar.M. Indet. Arab. Dabit.*

Vers. 11.

Si ergo vos, cùm sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quantò magis Pater vester, qui in cælis est, dabit bona petentibus se?

Cùm sitis mali. *S.Cyp. Cùm sitis nequam. Syr. Qui mali estis. Ar.M. Mali existentes.*
Nostis. *S.Cyp. Scitis.*
Bona data. *Syr. Munera bona. Goth. Bona. S.Ioan. Chrys. & Pagn. Dona bona.*
Dare. *Arab. Donare.*
Filiis vestris. *Fr.Luc. Liberis vestris.*
Petentibus se. *Syr. Iis, qui rogauerint eum. Al. Si postuletis ab ipso. Arab. His, qui petunt se.*

Vers. 12.

Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ.

Omnia e. q. *Orig. Quæ.*
Vultis. *Syr. Volueritis.*
Et vos. *Vat. Talia & vos. Syr. Ita & vos. Fr. Luc. Sic & vos. Orig. Eadem & vos.*
Hæc est enim. *Syr. Hoc est enim. Ar.M. Sic enim est.*

Vers. 13.

Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est, quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam.

Intrate. *Orig. Contendite intrare. Vat. Introite. Fr. Luc. Ite.*
Per angustam portam. *Pagn. Per arctam portam. Per angustum ostium.*
Quia lata. *S.Hier. Quàm lata. S.Val. Quàm ampla. Hier. M. ex Syr. Quàm dilatata.*
Ducit. *Vat. Abducit. Auct. Deducit.*
Ad perditionem. *S. Hier. & S. Val. Ad mortem. Vat. In exitium. Pagn. In perditionem. Fr.Luc. In ignem, seu supplicium æternum. Auct. In interitum.*
Qui intrant. *S. Hier. Qui ingrediuntur. Arab. Intrantes. Ar.M. Ingredientes. Syr. Qui abeunt. Fr. Lu. Qui incedunt, gradiuntur. Auct. Qui vadunt.*

Vers. 14.

Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam: & pauci sunt, qui inueniunt eam!

Quàm. *Caiet. Quoniam. Theoph. Quid.*
Angusta. *Hier. M. ex Syr. Angustiata, obsessa. Syr. Parua. Orig. Arcta.*
Porta. *Orig.* omittit.
Arcta via. *Pagn. Stricta via. Adam. C. Compressa. Orig. Angusta.*
Et pauci sunt. *Fr.Luc. Et quàm pauci sunt.*

Vers. 15.

Attendite à falsis Prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces.

Attendite. *Syr. Cauete. Fr. Luc. ex Syr. Custodite vos. Pagn. Attendite vobis.*
A falsis Prophetis. *Vinc. Lir. A pseudo Prophetis.*
Qui veniunt. *S. Ioan. Chrys. Venient enim. Orig. Ab iis.*
In vestimentis ouium. *Tert. In pellibus ouium. S. Amb. In vestitu. Syr. Cum vestimentis. Ar.M. In indumentis ouium. Vat. In vestibus.*
Intrinsecùs. *S.Val. & Vinc. Lir. Ab intus. Syr. Intùs. Fr.Luc. Animo.*
Sunt l. r. *Hier. Oleas. Rapacem lupum gerunt.*

Vers. 16.

A fructibus eorum cognoscetis eos.

A fructibus. *Syr. Sed à fructibus.*
Cognoscetis. *Pagn. Agnoscetis.*

Nunquid

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Nunquid colligunt de ſpinis vuas, aut de tribulis ficus?

Nunquid colligunt. *Syr. Non colliguntur ex ſpinis vuæ?*
Vuas. *Vat. Vuam.*

Verſ. 17.

Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: mala autem arbor malos fructus facit.

Facit. *Vat. Gignit. Arab. Producit.*
Mala. *Pagn. Putris. Fr.Luc. Vitioſa.*

Verſ. 18.

Non poteſt arbor bona malos fructus facere: neque arbor mala bonos fructus facere.

Non poteſt a. b. *Syr. Impoſſibile eſt, arborem bonam. Clem. Alex. Non eſt arbor bona.*
Malos fructus f. *Clem. Alex. Quæ malos fructus facit.*
Neque. *Quid. Codd. m.ſ.* addunt. *Neque rurſus.*
Mala. *Pagn. Putris. Vat. & Ar. M. Carioſa. Euthym. Inutilis.*
Bonos fructus. *Ar. M. Fructus pulchros. Clem, Alex. Quæ fructus bonos.*
Facere. *Arab. Producere. Vat. Gignere. Clem. Alex. Facit.*

Verſ. 19.

Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

Fructum bonum. *Ar. M. Fructum pulchrum. Syr. Fructus bonos.*
Excidetur. *S. Ioan. Chryſ. & Pagn. Exciditur.*
In ignem mittetur. *S. Ioan. Chryſ. In ignem mittitur. Pagn. In ignem coniicitur. Ar. M. In ignem iniicitur. Syr. In ignem cadit.*

Verſ. 20.

Igitur ex fructibus eorum cognoſcetis eos.

Igitur. *A. M. Itaque.*
Cognoſcetis. *Pagn. Agnoſcetis.*

Verſ. 21.

Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in Regnum cælorum: Sed, qui fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis eſt, ipſe intrabit in Regnum cælorum.

Omnis. *Vat. Quiſquis.*
Domine, Domine. *Syr. Domine mi, Domine mi.*
Intrabit. *S. Hier. Ingredietur. Syr. Intraturus eſt. Pagn. Intrabit.*
Qui fecerit. *Syr. & Arab. Qui facit. A. M. Faciens.*

Verſ. 22.

Multi dicent mihi in illâ die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus.

Multi dicent. *Syr. Multi dicturi ſunt.*
In illâ. *S. Aug. In illo.*
Domine, Domine. *Syr. Domine mi, Domine mi.*
In nomine tuo. *Pagn. Per nomen tuum. Ar. M. Tuo nomine.*
Eiecimus. *S. Cyp. Excluſimus.*
Virtutes multas. *S. Cyp. Virtutes magnas. Ar. M. Efficientias multas. Fr. Luc. Multas poteſtates, multa miracula.*
Fecimus. *Vat. Præſtitimus. Fr. Luc. Edidimus. S. Aug.* addit, *Et in nomine tuo manducauimus, & bibimus.*

Verſ. 23.

Et tunc confitebor illis: Quia nunquam noui vos: diſcedite à me, qui operamini iniquitatem.

Confitebor. *Syr. Profitebor. Arab. & S. Aug. Dicam. Caiet. Fatebor. B. Alb. M. Iurabo.*
Nunquam. *S. Aug. Non.*
Diſcedite. *S. Aug. Recedite. Ar. M. Abſcedite.*
Qui operamini in. *Syr. Operarij iniquitatis. Aliqui Codd.* addunt. *Omnes. Orig. Vos operarij iniquitatis.*

Verſ. 24.

Omnis ergo, qui audit verba mea hæc, & facit ea, aſſimilabitur viro ſapienti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram.

Omnis. et. *S. Hier.* Addit. *Omnis, qui venit ad me, & audit.*
Verba mea. *S. Hier. Sermones meos. Vat. Ex me ſermones hos.*
Et facit. *Syr. Exequitur.*
Aſſimilabitur. *Syr. Aſſimilatur. S. Aug. Similabo eum. Vat. Aſſimilabo illum. Fr. Luc. Comparabo eum. Apud S. Hil. Similem æſtimabo eum. Auct. Similis erit.*
Sapienti. *S. Aug. Prudenti.*
Qui ædificauit. *Syr. Qui quidem extruxit.*

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ. 25. Et deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam: & non cecidit: fundata enim erat ſuper petram.	Pluuia. *Pagn. Imber.* Irruerunt. *Ar. M. Procubuerunt domui illi. Fr. Luc. Inciderunt domui illi. Lucif. Epiſc. Impegerunt.* Non cecidit. *S. Aug. Non concidit. Al. Et non eſt proſtrata.* Fundata e. e. ſ. p. *Syr. Quippe enim fundamenta ſupra petram iacta fuerant.*
Verſ. 26. Et omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, ſimilis erit viro ſtulto, qui ædificauit domum ſuam ſuper arenam.	Qui audit. *Vat. Qui audit à me.* Verba hæc. *Vat. Sermones hos. Lucif. Epiſc. Sermones meos.* Similis erit. *S. Ioan. Chryſ. Similis iudicabitur.* Ædificauit. *Syr. Extruxit.*
Verſ. 27. Et deſcendit pluuia, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna.	Venerunt. *Lucif. Epiſc. Aduenerunt.* Flauerunt. *Auct. Spirauerunt.* Irruerunt. *S. Aug. Impegerunt. Ar. M. Proruerunt domui illi. Lucif. Epiſ. Illiſerunt domui illi.* Et cecidit. *Syr. Atque corruit. Al. Et deiecta eſt.* Fuit. *S. Ioan. Chryſ. Facta eſt.* Ruina. *Ar. M. Caſus.*
Verſ. 28. Et factum eſt: cùm conſummaſſet IESVS verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrina eius.	Factum eſt. *Vat. Euenit.* Conſummaſſet. *Syr. Abſolniſſet. Pagn. Finiſſet.* Admirabantur. *Vat. Obſtupeſcerent. Pagn. Obſtupebant. Ar. M. Stupebant. Fr. Luc. Excutiebantur. Auct. Percellebantur.*
Verſ. 29. Erat enim docens eos ſicut poteſtatem habens, & non ſicut Scribæ eorum, & Phariſæi.	Erat enim docens eos. *Pagn. Docebat enim eos.* Sicut poteſtatem habens. *Ar. M. Vt auctoritatem habens. Fr. Luc. ex Syr. Vt dominium exercens. Iſid. Cl. ſicut auctoritatem habens.*

CAPVT VII.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Nolite iudicare, vt non iudicemini.

IVRE poſt tot virtutes, quas hocuſque docuit; poſt data circa ieiunium, circa eleemoſynam, circa orationem, circa rerum terrenarum neglectum monita; monet Chriſtus, ne quempiam temerè iudicemus; quia ferè ita accidit, vt vbi quis virtutum exercitiis ſe dederit, ſtatim alios arguat, & aliorum defectus notet, damnetque ſeueriùs. Danda igitur hæc cautio hoc loco fuit, quia hoc vitium maximè eos corripit, qui ſanctitatis ſemitam noſſe cœperunt. Scilicèt, quò quis ſanctior, eò magis à temerariâ aliorum cenſurâ abeſſe debet. 470.

Vel ſi proximè dicta reſpiciat, poſt quam monuerat omnem terrenarum rerum curam reiiciendam, neque de craſtino cogitandum, cum dici ſua ſufficiat malitia, ſtatim de non iudicandis temerè aliis cautionem exhibet; quia nempè incertum eſt, quo animo quis temporalia procuret in futurum

Iudicium omnè non damnat Chriſtus: damnat malignum, & temerarium: abſolutè tamen, & indefinitè ait: *Nolite iudicare*: indicans, eum, qui ſæpè iudicat, temerè non ſemel iudicare; vt præſtet iudicium ſuſpendere, niſi apertiſſima res ſit.

Nolite iudicare: Græcè, μὴ κρίνετε, *ne iudicate*, ſeu, *ne damnate*: hoc verbum quandam indaginem

nem involuit, vt, κρίνειν, sit diligenter inuestigata seuero iudicio subiicere, ac damnare; vnde, κρίνειν, aliquando significat *curiosè indagare*, ac *perquirere*: ergò illud iudicium propriè inhibet hîc Christus, quo aliena curiosè inuestigamus, & quæ occulta sunt, noxiâ indagine prodimus, ac dijudicamus: quod vitium multos obsidet, multos inficit.

472. Præterea, κρίνειν, significat, etiam, *interpretari*, & plerumque de somniis dicitur, quo sensu Homerus extulit Iliad. 3. Non rarò & aliorum censores, dum aliena iudicant, & damnant, non rem, vt res est, producunt; sed omnia sua narrant, somnia explicant, quum ea, quæ contra aliorum famam excogitant, sæpè nuda somnia sint.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui; & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dicis fratri tuo: sine eiiciam festucam de oculo tuo.

473. SCilicet ita est, vt, quò quis grauioribus delictis premitur, eò seuerius aliena arguat, quæ minima, & exigua. Nulli atrociùs sæuiunt in leues aliorum lapsus, quàm qui longè grauioribus vitiis madent.

Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: Græcè, τί δὲ βλέπεις τὸ κάρφος, *quid intueris, quid spectas festucam*. βλέπειν non rarò dicitur de visione, & aspectu rei, quæ latebat & celabatur: vnde superiori cap. v. 18. ὁ πατήρ σου ὁ βλέπων ἐν τῷ κρυπτῷ *Pater tuus, qui videt in secreto*. Hîc ergò illi arguuntur, qui non solùm aliorum leuia peccata vident, & notant, sed ea, quæ latebant, curiosè inuestigant, & sua, quæ grauia, grandiaque, & omnium oculis exposita, non vident; adeò, vt, sui curâ neglectâ, alienas labeculas explorent.

474. *Quid autem vides festucam in oculo fratris & trabem in oculo tuo non vides?* Non explicat, vnde factum sit, vt in oculo trabem habeat. An in in hoc ipso, quòd temerè iudicat, trabem in oculo se habere prodit?

Trabs, quæ impedimento alienæ festucæ videndæ esse debebat, fit explorãdæ occasio, qui sine, trabe, qui sinè festucis est, aliena non temerè iudicat.

Esther. 7. 10. Aman in trabe, quam Mardochæo parauerat, vltimum subiit supplicium *Esther*. 7. &, qui trabem in oculo habet, alios condemnans, Dei sententiam exspectet, qua condemnetur: vnde Christus hîc: *in quo iudicio iudicaueritis, iudicabimini*.

475. Malignus in aliorum oculo festucam videt: non ait, *in oculis, sed in oculo*: satis illi, vt festucam in vno oculo videat, ad hoc, vt alium damnet.

Sine eiiciam festucam de oculo tuo: Græcè, ἄφες ἐκβάλω τὸ κάρφος ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, *sine expellam, depromam festucam ex oculo tuo*. Trabem in oculo suo habet, & colligere ex alieno oculo festucam studet. Imminentis mortis signum habetur, quum decumbens festucas colligit; quin a Galeno καρφολογία *festucarum collectio* inter signa phrænescos ponitur: ergò, qui minuta aliorum errata, leuesque labeculas notat, cum grauioribus ipse teneatur, phrænesis se laborare morbo indicat, & rectæ rationi se iam defunctum ostendit.

476. *Sine eiiciam*: Plerique grauiùs in hac re peccant, & grauiori calumniæ laborant morbo: ab oculo sui fratris non festucas eiiciunt, quibus infestatur, sed potiùs nouas infigunt, nouas minimarum labecularum festucas fingunt, quas in alios reiiciunt eorum lædentes famam, & mendaciter calumniantes innocentes.

Festuca hîc leue peccatum, minimámque culpam significat; sed tacitè indicatur, minimè negligendam esse, statimque excutiendam ab animæ oculo. Experiri quilibet in se potest, quàm grauiter oculus lædatur, & infestetur, si vel minima festuca, si puluis, si alicuius rei ramenta in illum ceciderint; quàmque omnis læsionis impatiens sit. Idem, & multò magis in animæ oculo accidit. Explicari non potest, quàm mentis puritas, ac pax vel minimarum culparum infestatione turbetur: studendum igitur est, vt statim euellantur.

477. Reprehendit eos, qui minimas aliorum labeculas, veluti festucas, curiosè inuestigant, & dicunt; *sine eiiciamus festucam de oculo tuo*. Quàm maiori reprehensione digni sunt, qui non quærunt, vt eiiciant, sed vt calumnientur, vt carpant?

Ineptus alienæ festucæ reiiciendæ est, qui trabem in suis oculis habet. *Cura ergo*, inquit Sanctus Hilarius, *propria adhibenda est cæcitati; quia ex naturâ nostrâ est, non priùs aliquem purgandæ de oculo fratris festucæ idoneum effici posse doctorem, quàm de mentis sua lumine trabem perfidæ grauitatis eiecerit.*

Nolite dare sanctam canibus, neque mittatatis margaritas vestras ante porcos; ne fortè conculcent eas pedibus suis, conuersi dirumpant vos.

478. MArgaritas vestras: cur nostræ? Per margaritas sacræ scripturæ intelligentia, ac veritas intelligitur, quæ non Dei tantùm est, sed etiam nostra; quia scilicet assiduo studio, atque labore cum Dei adiutorio intelligentiæ nobis aditus aperitur; vt margaritæ nostræ quoque dicantur, licèt præcipuè Dei sint.

Ne fortè conculcent eas: Conculcare possunt hæretici veritatis margaritas, dirumpere non possunt, non possunt terere. Dei verba rumpi non possunt, quamuis possint vilipendi: firma, atque stabilia sunt, ac prorsus perennatura.

Et conuersi dirumpant vos. Et & de margaritis, & de ministris solicitus est, & vtrisque consuluit, Sed ordinem pende: prius ait: *ne fortè conculcent eas*, postea, *& conuersi dirumpant vos*. Quo ordine ostendit, priùs curam adhibendam, ne Dei verba deprecientur, & vilipendantur, quàm vt nos ab impiorum iniuriis, & persecutionibus eximamus. Quæramus priùs Dei verba ab impiorum contemptu vindicare, quàm nos vitámque nostram ab eorum manibus subducere.

SECTIO II.

Orationis instantia, & ardor. 479
Oratio bonis operibus animetur. 479
Bona omnia non ab alio, quàm à Deo petenda. 479
Æterna, non peritura in oratione quærenda. 480
Αἰτεῖν *de quibus dicatur. Non perfunctoriè Deus rogandus.* 480
Ζητεῖν *quid. Cælestia quærenda in oratione, non terrena, & obuia.* 481
Sua dona non vult Deus nimiâ inuemendi facilitate vilescere. 481
Homo cur malus *dicatur.* 482
Bona non merentur dici, quæ spiritus sancti gratia non animantur, vel à diuino spiritu sunt. 482

Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.

479. ORationis instantia his verbis significatur. Petimus precibus, quærimus labore, ac studio; nam orio torpentes, & negligentes, dona Dei recipere non merentur; &, licet eximiis ea labiis postulent, vitâ, moribusque reiieiunt. Tribus loquendi formis iterat rem eandem, docetque, non obiter, & supinè sternendam orationem esse, sed magnâ intensione, sedulitate, ardoreque vehementi. Non vult Deus dona sua nimiâ inueniendi facilitate vilescere.

Pulsat, qui rectè operatur: plena hæc orationis forma, quæ non ab ore duntaxat promitur, sed bonis operibus animatur. Proba, & vera oratio est, qua, non vocibus tantùm, sed actibus clamatur.

Petendum docet, nec addit à quo: frustra est, qui ab alio bona petit, quàm ab omnium bonorum Auctore: nemo tàm fatuus, qui à silice aquam expostulet, & à creaturis bona non peritura, à mundo perennatura postulet.

480. *Petite*, inquit Christus, *& dabitur vobis: quærite, & inuenietis*: non explicat qoid petendum quid quærendum sit. Numquid terrena, & peritura? Maioribus inhiare hominis mens debet: dedecet, Cœlo natum immori perituris: cœlestia, & sempiterna quærenda sunt. Non explicuit Christus, suo silentio docens, neminem tàm delitum esse debere, qui inanium rerum petitione occupetur, & terrenorum amore distendatur.

Petite: Græcè, *αἰτεῖτε*, *efflagitate: postulate eo modo quo solent mendici*; nam *αἰτεῖν* est etiam *mendicare*: non ergò remissè, ac perfunctoriè rogandus Deus est, sed summis precibus, summâ instantiâ non secus, ac mendici vitæ necessaria solent postulare.

481. *Quærite*: Græcè, *ζητεῖτε*, *indagate, requirite, rimamini, scrutamini*; hæc enim omnia continet verbum *ζητεῖν*. Quo docemur, summâ indagine, ac diligentiâ à Deo dona Cœlestia inquirenda. Innuitur prætærea, non terrena, quæ obuia sunt, & minimè latent, facilè quærenda, sed spiritualia, atque cœlestia; hæc quippè, vt minimè obuia, ita maiori diligentiâ inquirenda.

Petite, Petere, quærere, & pulsare nos, Deus vult, vt petentibus detur, quærentes inueniant, pulsatibus aperiatur; cur non vltrò nobis sua dona exhibet, etiam si non quærantur? cur tanta præstanda nobis sunt, vt ea consequamur? *Non vult*, inquit Faustus Rhegensis, *Deus noster dona sua nimia inueniendi facilitate vilescere; Pretiosa mora cupidum amatorem, atque auidum negotiatorem requirit*. Vetus verbum est. Vltroneas merces putere, atque vilescere; ne Dei beneficia puteant, vilescant, tantâ sedulitate, ac studio iubentur quæri.

Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quantò magis Pater vester, qui in Cœlis est, dabit bona petentibus se?

482. MAli, homines dicuntur Dei comparatione. Malus omnis homo est, quia pronus ad malum; vel malos hîc vocat seculi dilectores, qui, quum terrenis inhient, boni esse non possunt.

Sanctus Lucas cap. 11. vers. 13. hanc eandem sententiam referens sic extulit. *Si vos, cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis Pater vester de Cœlo dabit spiritum bonum petentibus se?* Noster hic Euangelista *bona* dixit? Lucas, *spiritum bonum*: quæ cohærentia maxima: quia cætera bona hoc nomen non merentur, nisi Spiritus sancti gratiâ veluti animentur, vel à Diuino spiritu, tanquam à suo fonte, proficiscantur. (Luc. 11. v. 13)

483. Bona, & spiritus bonus conuerti videntur; quia vbi Dei spiritus non est, bona censeri non debent quæ talia apparent, cum verè non sint. Falluntur, qui à superâ spiritus gratiâ absunt, & bonis veris affluere se putant, dum terrenis opibus, deliciisque obruuntur.

Acuminis magis habet; quàm soliditatis obseruatio hæc, quòd de hominibus loquens ait: *nostis bona data dare filiis vestris*; de Patre, *dabit bona petentibus se*. Non dixit *nouit bona dare*, sed, *dabit*; quia promptior, ac facilior in benefaciendo est, quam homines sint, qui in donis exhibendis nimiam plerumque indigentiæ notitiam præmittunt, & beneficentiam negligunt; quia nimis accuratè aliorum miseriam inuestigant: quod maximè præstant, cum eleemosynam pauperibus, & indigentibus erogant.

Lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionem, & multi sunt, qui intrant per eam. Quàm angusta porta, & arcta via est, quæ ducit ad vitam! & pauci sunt qui inueniunt eam.

484. DIxisset de latâ voluptatis portâ, & spatiosâ mundi viâ, *multi sunt, qui inueniunt eam*; significantiùs, *multi*, inquit, *sunt qui intrant*. Inuenisse, intrasse est: quia proni ad voluptates homines sunt, oblatam occasionem auferri sibi non patiuntur: intrant, nec interrogant, quò ducat, & vbi finiat. Mundanorum hæc amentia est, vt in spiritalis vitæ genere ineundo accuratè consulant, & omnia expendant; sed vbi de latæ viæ, perditæque ratione agitur, statim absque vlla consultatione eam arripiunt, & nihil de exitu cogitantes, ad exitium ducuntur.

Quæ ducit ad perditionem: Græcè, *ἡ ἀπάγουσα εἰς τὴν ἀπώλειαν*, *quæ deducit in exitium*; seu, vt vertit Vatablus, *quæ abducit in exitium*. Sanctus Valerianus, *quæ ducit ad mortem*. *ἀπάγειν* dicitur quandoque de abductione, qua quis à rectâ ratione abducitur; quæ notio, cum de latâ perditionis viâ agitur, hîc probè cohæret; amens enim est, qui spatiosam voluptatis, ac deliciarum viam ingreditur, quæ ad mortem, suppliciumque æternum ducit.

Intrant portam, nec quærunt eam; quia sponte se

se offert, obuia perditionis via est. Caue, ne facilè ingrediaris.

485. *Quàm angusta*: inquit *porta*? Dominus ipse, vitæ spiritualis angustias admiratur, sed admiratione desiderium erigit; animos à laboribus sumere debemus, cum videmus Deum labores admirantem. Admiratur labores, admirabitur magis laborem hunc sui amore subeuntem, & angustæ huius portæ difficultatem superantem.

Angusta salutis porta est, & arcta est via? sed per ipsam benè, nisi lato corde, non curritur: probè ille: *Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum.* Cordis angustia cum viæ angustiâ non cohæret: cohæret latitudo. (Psal. 118. 32)

De perfectæ vitæ ratione ineundâ, *pauci sunt*, inquit, *qui inueniunt eam*. Dixisset, *intrant*: sed abstinuit, indicans, qui eam inuenit, statim non ingredi, vt ferè in perditionis porta accidit, sed sæpè inuenta deseritur, nam pauci inueniunt, pauciores ingrediuntur: multi seculi voluptatibus capti, vitæ ianuâ repertâ, reuertuntur, & in perditionis viam se dant.

486. Angusta porta est charitatis, quæ quos admittit, indissolubili nexu inter se vnit, nec patitur esse diuisos. Angusta perfectionis porta sine angustiis est; & lata perditionis via magnis angustiis premitur.

Arcta, & angusta via est, quæ ad vitam ducit, ne per illam quis tentet ire diuitiarum onere grauatus, & deliciarum corporearum pinguedine obæsus. Peritè sanctus Gaudentius, qui huc spectans hæc habet: *Quoniam verò arcta & angusta via est, qua ducit ad vitam, oneratos diuitiarum terrestrium fascibus ingredi per illam non capit. Expeditos quærit, ac tenues, omníque continentiâ castigatos, & (vt ita dixerim) filo gracili similes, quod etiam per foramen illius mystica acus facilè transeat spirituales effecti.*

Arcta, & angusta via est, qua itur ad cœlum; *angusta via est*, inquit Sanctus Prosper, *qua ducit ad vitam, & tamen per ipsam nisi dilatato corde, non curritur*, hinc illa Dauidis verba: *viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum*; quò angustior est via, eò magis dilatari cor debet

SECTIO III.

Attendite à falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecùs autem sunt lupi rapaces.

487. Monuerat vt per angustam portam intraremus, neglectâ voluptatis viâ, quæ lata est, & mundanarum illecebrarum ianua: nunc statim monet, vt à falsis prophetis caueremus: non absurda hæc cautio: maximeque cohærens cum superioribus; nihil enim ita nos ad perditionis viam ducit, quàm malorum hominum exemplum, & fraus, facilè se à latâ perditionis viâ subducet, qui impiorum hominum vitabit consortium.

Ab hominum deceptione, ac fraudibus cauendum monet: non monet, vt à vulpibus, à subdolis aliis animalibus caueremus; quia horum fraus non ita nobis nocet, sicuti hominum: animantium fraus, ac deceptio si hominum fraudi comparetur nulla est: externis rebus, corporique nocere animantia dolis possunt; animam, mentemque non inuadunt, nec illis insidias struunt: struit hominum malitia.

488. Intrandum per angustam portam Christus dixerat: *intrate*, inquit, *per angustam portam*. Nunc præcipuum impedimentum ostendit, quo ferè ab ingressu auocamur: huiusmodi autem est impiorum hominum consortium, & hæreticorum fraus qui ementito virtutis habitu, cum oues videantur, lupi rapaces sunt.

Qui veniunt ad vos: non dixit, *nos ad illos ire*, nam pergunt ad nos, etiam non vocati; mali homines, malique doctores, vt decipiant, ad perditionem trahant: soli perire nolunt, perire cum aliis amant: vrget illos eorum malitia, vt aliorum perniciem quærant.

Attendite à falsis prophetis; cur de prophetis malis cauendis loquitur, cùm prophetæ in Christo finierint? Prophetæ, qui de Christo prophetarent, in Christo desierunt; non illi, qui de aliis nam & ad posteriora tempora respiciunt illa verba. *Prophetabunt filij vestri, & filiæ vestræ*; Prætereà Prophetæ dicuntur Præsules, atque Doctores; nam qui hoc munus exercent, tantâ cognitione, rerúmque notia pollere debent, vt quæ aliis occulta, ipsis nota sint.

489. *Qui veniunt ad vos*; Ad vos venire se blanditiis, & vestimenti similitudine simulant; sed verè veniunt contra vos; amicos se fingunt, hostes sunt; eò magis cauendi, quò sub ouium habitu in oues sæuiunt.

In vestimentis ouium; qui sanctiore habitu nequitiam contegunt, reprehenduntur à Christo. Quid in illos fiet, qui lasciuiore habitu ouibus nocent? Audiendus Sanctus Paschasius: *Intelligant, quo censendi sint nomine, qui nec habitu teguntur humilitatis; si enim ab istis cauendum est, qui & prophetiam prædicationis impendunt, & habitum sanctæ religionis gerunt; quid vtique ab his, qui cultioribus seculi se ornant vestibus, mundi sectantur gloriam,* mulierum mollitiem, vanitatem?

Ex fructibus eorum cognoscetis eos.

Signatè *à fructibus* dixit: *quia*, vt ait Sanctus Bernardus, *non ex foliis, non ex floribus, sed ex fructu bona arbor, maláve dignoscitur; denique à fructibus eos cognoscetis eos; opera ergo, & non verba discernunt inter filios Dei, & inter filios diffidentiæ*; nemo sibi de verbis blandiatur, iustum ab iniusto opera discriminant, & facta.

Omnis arbor bona fructus bonos facit.

Fructus bonos facit: Græcè καρποὺς καλοὺς ποιεῖ, *pulchros, ac venustos fructus facit.* καλὸς & *pulchrum* & *bonum* significat; sed Interpres bonum vertit, quia extima pulchritudo non prodest, si malus, noxiusque sit fructus. Bonitatis non pulchritudinis ratio habeatur: hypocritarum est pulchros tantum fructus ostentare, non bonos. Et pulchri, & boni fructus sint, vt καλοὺς appellare eos possimus.

Non dixit, *fructus magnos*, aut, *multos*: sufficit, si iuxta vires quisque fructus producat: non operis magnitudo spectatur, sed bonitas; nam etiam in exiguis placere Deo possumus, & fors sæpè magis in illis, quàm in magnis, si magna tantùm sint, quàm in multis, si tantùm multa: Deo, qui bonus est, boni fructus operum placent.

Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere.

490. Pende, quòd non ait: *Non potest, arbor bona mala fieri; nec mala, bona fieri*; hoc enim possibile est: nam Paulus de persecutore factus est Apostolus, & Iudas, ex Apostolo Christi, sui proditor: ergo, qui bona arbor Dei gratiâ est, timeat, ne mala suâ malitiâ fiat; &, qui mala arbor est, curet, vt vitæ mutatione in bonam vertatur.

Bona arbor: Græcè, δένδρον ἀγαθὸν. Etiam fructus, *boni*, dicuntur, eadem tamen vox non adhibetur, sed alia, nempè καλὸς, quæ pulchritudinem maximè notat. Ergo in fructibus ea bonitas requiritur, quæ pulchritudini, ac venustati admixta est: in arbore non adeò necessaria pulchritudo, vt in fructibus. Operum fructus spectari ab hominibus possunt: voluntatis arbor ab illis videri nequit: hinc est, quòd in fructibus pulchritudinis ratio magis habetur, quàm in arbore.

Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur.

491. Signatè, *quæ non facit*, dixit; non, *quæ non fecit*: non enim sufficit semel, aut bis fructus fecisse, nisi in bonis operibus perseueres: parum est fecisse, nisi assiduè facias.

Excidetur, & in ignem mittetur. Syrus, *Exciditur, & in ignem cadit.* Ita & Græcè. Tam certa futura est malorum pœna, vt adesse iam videatur, licèt futura sit. Vel dicitur, *exciditur, & in ignem conncitur*, id est excidi, & in Ignem coniici solet.

Denique præsens dicitur malorum cruciatus; quia plerúmque in hac vitâ torqueri incipiunt, & præsentia mala eos ad futura ita transmittunt, vt duplex eorum contritio iusto Dei iudicio ita contin uetur, & hîc cœpta, in inferno infeliciùs expleatur.

492. *Quæ non facit fructum bonum*; excinditur arbor, quæ bonum fructum non facit; quid illa patietur, quæ facit malum? Rem benè contra malos, malique operatores vrget Sanctus Augustinus, *Omnis*, inquit, *arbor, quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur; non dixit, quæ facit fructum malum, sed quæ non facit fructum bonum. Hinc ergo possumus euidenter agnoscere, quas pœnas arbor spinosa in die iudicij patietur; quando illa, quæ fructum non dederit excidetur, & in ignem mittetur?* A malorum operum pœnis mali discant meliorem mentem ebibere, & timore pœnæ culpam euitare.

Multi dicent mihi in illâ die: Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Tunc confitebor illis: Quia nunquam noui vos.

493. Multi dicent mihi, tanquam supremo scilicet Iudici. Vide Christi humilitatem: non apertè Iudicem se futurum dicit; tantùm id tectè insinuat, ne infirmos auditores offenderet, neue arrogantiæ signum, vel leue, possent in eo reperire.

In illa die: Græcè ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ, Extremi iudicij diem, *illum diem*, vocat: quod frequens in sacris litteris, etiamsi de eo nihil præcesserit. *Diem illum*, vocat, tanquam singularem, quem nemo ignorare debeat: cuius nos semper meminisse, quem semper nobis ob oculos versari, oporteat.

494. Dicturi impij sunt voce, aut (quod probabilius est) cogitatione: *Domine, Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo Dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus?* Nec respondebit Dominus, *non fecistis*; non enim in conspectu tanti Iudicis audebunt mentiri, aut iactare, quæ non fecerunt. In die iudicij nec ipse peccator audebit quidpiam in sui deffensionem, aut excusationem fingere.

Discedite à me, qui operamini iniquitatem.

Non ait, *operati estis*; sed, *operamini iniquitatem*, quia licèt facultatem peccandi, impij in iudicio non sint habituri, peccandi tamen affectu non carebunt. Hæc prauorum stultitia & impietas vt velint peccare, cum non possint: adeò peccandi libidine tenentur, qui in peccatis vitam consumpserunt.

Omnis, qui audit verba mea hæc, & non facit ea, similis erit viro stulto, qui ædificauit domum suam super arenam.

495. Si stultus audit, qui Dei verba audit, nec opere complet; qua reprehensione dignus erit, qui Dei

Dei verba nec audire dignatur, qui ſcire negligit, quæ Diuina lex docet? Et non huc quorundam hominum dementia euaſit? Vtinam non euaſiſſet.

Domus ſuper arenam fundata irruente vento corruit; & ædificium, quod vnitati non innititur, ſed diſcordiæ, labitur, & ſolo æquatur adueniente tentatione.

Cadente pluuia, & vento irruente, domus malè fundata cadit: pluuia, manifeſta peccata ſunt; pluuia enim oculis videtur, ventus, occulta, ac ſpiritulia; oculorum enim aciem ventus fugit. Igitur animæ ruina non à manifeſtis tantùm criminibus, ſed magis ab occultis, ac ſpiritalibus eſt; ſicut ventus præcipua eſt ruinæ cauſa. Nempè, lapſus, qui notitiam noſtram fugiunt grauiores ſunt, magis nobis nocent.

496. Ventus, malorum etiam ſpirituum ſuggeſtiones ac infeſta ſpiramina ſignificat, quæ domûs ruinam moliuntur, noſtrumque exitium quærunt.

Denique ventus, ſuperbia eſt; nihil eſt enim, quod fabricæ ſpirituali magis officiat, quàm inanis gloria, iactantia, atque ſuperbia.

Arena, eos, qui ſibi non cohærent, notat; vnde non mirum, ſi *Apoc.* 12. ſuper arenam Draco ſtare perhibetur: diſcordes enim, miniméque inter ſe vniti Diaboli cubile videntur, & in ipſis, veluti in molli ſtratu, iacet. *Apoc. 12. 18.*

Arena, quæ ſterilis eſt, ſteriles ſignificat, & infœcundos, eoſque, qui otio torpent: iurè in arenâ Draco iacet; quia, vt ille ait, otioſus molle puluinar diabolo parat, imo ſatanæ puluinar eſt.

Et cecidit & fuit ruina illius magna.

ET *fuit ruina domus illius magna*; cur magna? *Quia non exiguarum*, inquit Sanctus Chryſoſtomus, *leuiúmque rerum periculum eſt. Sed de anima diſcrimine, & immortalibus ſupplicus ſuſtinendis, de cæleſtis regni, æternorumque bonorum amiſſione res agitur*; alioquin alia quælibet iactura exigua minimáque eſt.

Cùm conſummaſſet Ieſus verba hæc, admirabantur turbæ ſuper doctrinâ eius.

497. COgita, quanta fuerit docentis virtus, verborumque vis, vt in admirationem, ſtuporemque auditores rapuerit; cum alioquin præceptorum onere, ac rerum ſublimitate ſe preſſos queri potuiſſent. Tanta inerat Chriſti verbis vis, tantâ auditorum mentes ſuauitate loquens permulcebat, vt præceptorum onus non ſentirent.

Sermonem Chriſtus finierat, non deſcendebant tamen turbæ, non abibant; ſed illum ſequebantur è monte deſcendentem. Tantum illis dictorum ſuorum amorem infuderat, vt, veluti quadam catenâ conſtricti, ei adhærerent.

Erat docens, ſicut poteſtatem habens.

SErmo doctoris in poteſtate fit, cum ea, quæ docet, operatur. Eſt enim docentis virtus, quæ perſuadet, non oratio, quæ quò accuratior eſt, eò magis ſuſpecta eſt, & minùs altas in auditorum mentibus agit radices. Denique exempla mouent, verba ſonant.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT VIII. MATTHÆI.

Verſ. 1.

CVM autem deſcendiſſet de monte, ſecutæ ſunt eum turbæ multæ.

Quum deſcendiſſet. *Theoph. Quum deſcenderet. S. Hilar. deſcendente eo.*
Secutæ ſunt. *Syr. Circumdederunt.*

Verſ. 2.

Et ecce leproſus veniens adorabat eum, dicens: Domine ſi vis, potes me mundare.

Leproſus. *Syr. Leproſus vnus. S. Hilar. Leproſus quidam.*
Veniens. *Euthym. Quum acceſſiſſet. Pagn. Accedens. Theoph. Acceſſit. Fr. Luc. Quum veniſſet.*
Adorabat. *Fr. Luc. Accidebat ei ad genua.*
Si vis. *Pag. Si velis. Syr. Si volueris.*
Potes. *Ar. M. Efficax es.*

Verſ. 3.

Et extendens Ieſus manum tetigit eum, dicens: Volo. Mundare. Et confeſtim mundata eſt lepra eius.

Extendens manum. *Vat. Protenſáque manu. Euth. Extentâ manu. Syr. Manum ſuam. Auct. Porrectâ manu.*
Volo. *Syr. Volo ego.*
Mundare. *Pagn. Mundus eſto. Vat. Mundus fias. Fr. Luc. Mundator.*
Confeſtim. *Syr. In illâ ipſâ horâ. Al. Protinus.*
Mundata eſt lepra eius. *Arab. Mundatus eſt à leprâ ſuâ.*

Verſ. 4.

Et ait illi Ieſus: Vide nemini dixeris: ſed vade, oſtende te Sacerdoti, & offer

Nemini dixeris. *Arab. Ne dicas alicui.*
Vade. *Euth. Abi.*
Oſtende. *Auct. Repræſenta.*
Te. *Theoph. Te ipſum. Syr. Temet ipſum.*
Sacerdoti. *Syr. Sacerdotibus.*
Offer. *S. Gaud.* addit. *Pro emundatione tuâ.*
Munus. *Syr. Oblationem. S. Cyp. Donum. Fr. Luc. Sacrificium.*

munus

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis.

Præcepit *Vat. Constituit. Ar.M. Attribuit. Pagn. Iussit.*
In testimonium illis. *Syr. Vt sit eis testimonio.*

Vers. 5.

Cum autem introisset Capharnaum. accessit ad eum centurio, rogans eum.

Cum autem introisset. *S. Hilar. Post hac autem cùm introisset. Ar.M. Introeunte autem ipso. Vat. Quum autem ingressus fuisset. Fr. Luc. Ingressum autem.*
Accessit. *Pagn. Adiit. S. Ioan. Chrys. Aduenit. Arab. Venit.*
Centurio. *S. Hil. Quidam Tribunus.*
Rogans. *Arab. Et rogauit. Pagn. Obsecrans. Ar. M. Appellans.*

Vers. 6.

Et dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur.

Dicens. *Syr. Inquiens.*
Domine. *Syr. Domine mi.*
Puer meus. *Pagn. Famulus meus. S. Hil. Puer. Fr. Luc. Seruus meus.*
Iacet. *Teoph. Discumbit. Vat. Decumbit. Pagn. Penitus iacet. Fr. Luc. Prostratus est. Auct. Lecto affixus est.*
In domo. *Fr. Luc. Domi.*
Malè torquetur. *Arab. Cruciatus valdè. Syr. Malè cruciatur. Pagn. Grauiter cruciatur. Ar. M. Vehementer discruciatus. Al. Grauiter discruciatur. Fr. Luc. Vehementer vexatus. Auct. Vehementer afflictus.*

Vers. 7.

Et ait illi Iesus: Ego veniam, & curabo eum.

Ego veniam. *Pagn. Ego profectus. Vat. Ego, cùm venero. Syr. Iturus sum.*
Curabo eum. *Vat. Medebor illi. Fr. Luc. Sanabo eum.*

Vers. 8.

Et respondens centurio, ait: Domine, non sum dignus, vt intres sub tectum meum: sed tantum dic verbo, & sanabitur puer meus.

Respondens. *Arab. Respondit.*
Dignus. *Pagn. Idoneus.*
Tectum. *Syr. Tugurium. Arab. Tectum domus mea. Fr. Luc. In domum meam. Hier. Matr. ex Syr. Sub vmbram. Sub vmbraculum meum.*
Dic verbo. *Multi Codices & Syr. Dic verbum, Theoph. Dic sermonem. Fr. Luc. Iube sermone.*

Vers. 9.

Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub mê milites, & dico huic: Vade, & vadit: & alij, Veni, & venit: & seruo meo, fac hoc, & facit.

Nam & ego. *Isid. Clar. Etenim ego.*
Homo sum. *S. Epiph.* omittit.
Sub potestate constitutus. *Pagn. Sub potestate alterius constitutus. Aliqui Cod. Sub potestate. Ar. M. Sub auctoritatem. Vat. Subditus potestati alterius.*
Habens. *S. Epiph. Habeo.*
Sub me. *Syr. Sub manu meâ. Ar. M. Sub me ipsum. Vat. Sub mê ipso. S. Epiph. In meâ potestate.*
Milites. *S. Epiph. Milites & seruos.*
Dico huic v. e. v. *S. Epiph. Quodcunque imperauero, perficiunt.*
Et alij. *Isid. Clar. Et alteri. S. Epiph.* omittit.
Veni e. v. e. ſ. m. *S. Epiph.* omittit.
Fac hoc, & facit. *Syr. Hoc age, & agit.*

Vers. 10.

Audiens autem Iesus miratus est, & sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel.

Audiens. *Syr. Quod quum audisset. Vat. Hac autem cùm audisset.*
Miratus est. *Pagn. Admiratus est.*
Amen. *Theoph. Amen Amen.*
Non inueni. *Tert. Ne reperi. Theoph. Ne inueni.*
Tantam fidem. *Syr. Talem fidem. Arab. Similem huic fidei. Tert. Tantum fidei.*
In Israël. *Arab. In vno ex Israël. Theoph. In Israël quidem.*

Vers. 11.

Dico autem vobis, quòd multi ab

Dico autem vobis. *Fr. Lu. Adfirmo autem illud vobis.*

Orientē,

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in Regno cœlorum.

Ab Oriente. *S. Hier. de Oriente. Ar. M. Ab orientibus.*
Ex Occidente. *S. Hier. Occidente & Septentrione, & meridie. Ar. M. Et occidentibus. Orig. Ab Occidente & quatuor ventis.*
Venient. *Syr. Venturi sunt. Vat. Venturos esse.*
Recumbent. *S. Hier. Accumbent, & Discumbent,* & *accubabunt. Syr. Sessurique sunt. Vat. Accubituros.*
Cum Abraham. *S. Hier. In sinu Abrahæ. S. Ioan. Chrys. In sinibus Abrahæ.*
In Regno cælorum. *S. Hier. In Regno Dei. S. Prosp. In Regno Patris sui.*

Vers. 12.

Filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & stridor dentium.

Filij. *Clem. Alex. Qui.*
Regni. *S. Aug. Regni huius, Clem. Alex. In peccata inciderint. Fr. Luc. Indigenæ.*
Eiicientur. *S. Cyp. Expellentur. S. Aug. Ibunt. Syr. Extrudentur. Arab. Proiicientur. Vat. Euntes.*
In tenebras exteriores. *Fr. Luc. In tenebras extimas.*
Ibi. *S. Cyp. Illic.*
Fletus. *S. Cyp. Ploratio. Pagn. Ploratus.*
Stridor dentium. *Ar. M. Fremitus dentium.*

Vers. 13.

Et dixit Iesus centurioni: Vade, &, sicut credidisti, fiat tibi. Et sanatus est puer in illâ horâ.

Vade. *Pagn. abi. Fr. Luc. Sis bono animo, & pacate.*
Sicut credidisti. *Theoph. Sicut credis. Arab. Secundum fidem tuam. Pagn. Quemadmodum credidisti. Al. Quemadmodum credis.*
Puer. *Vat. Famulus. Syr. Puer eius. Fr. Luc. Seruus eius.*
In illà horâ. *Fr. Luc. ex Syr. In eo ipso momento. Syr. In illâ ipsâ horâ.*

Vers. 14.

Et cùm venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum eius iacentem, & febricitantem:

Cùm venisset. *Ar. M. Ingressus.*
In domum. *Syr. In ædes. Fr. Luc. In domum socrûs Petri.*
Iacentem. *Pagn. In lecto decumbentem.*
Febricitantem. *S. Petr. Chrys. Febrientem. Syr. Febre correptam. Fr. Luc. Grauiter laborantem febribus.*

Vers. 15.

Et tetigit manum eius, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis.

Dimisit. *Pagn. Reliquit.*
Ministrabat. *Syr. Ministrauit.*
Eis. *Arab. Ei.*

Vers. 16.

Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes: & eiiciebat spiritus verbo: & omnes malè habentes curauit:

Vespere autem facto. *Arab. Cùm autem esset serò. Vat. Cùm autem aduesperauisset. Al. Cùm appetisset vespera.*
Obtulerunt. *Pagn. Adduxerunt.*
Ei. *Syr. Coram eo.*
Multos dæmonia habentes. *Fr. Luc. Multos dæmoniacos. S. Pasch. Multos dæmonium habentes.*
Eiiciebat. *Pagn. Eiecit. Syr. Fecit exire.*
Spiritus. *Syr. Dæmonia. S. Hil. Spiritus immundos.*
Verbo. *Fr. Luc. Solo sermone, solo iussu. S. Hilar.* omittit.
Curauit. *Vat. Sanauit. Ar. M. Sanabat.*

Vers. 17.

Vt adimpleretur, quod dictum est per Isaiam Prophetam, dicentem: Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portauit.

Adimpleretur. *Vat. Impleretur.*
Infirmitates. *Tert. Imbecillitates nostras.*
Accepit. *Vat. Suscepit. Tert. Abstulit. Quidam Cod. In humeros accepit. Euth. Assumpsit. Syr. Accipiet.*
Ægrotationes. *Arab. Dolores. Tert. Languores. Pagn. Morbos.*
Portauit. *Syr. Sustinebit. B. Alb. M. Asportauit. Fr. Luc. Alie portauit, abstulit.*

Vers. 18.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 18.

Videns autem Ieſus turbas circum ſe, iuſſit ire trans fretum.

Turbas. *Vat.* addit, *Multas.*
Iuſſit ire trans fretum. *Pagn. Iuſſit vt abirent in vlteriorem ripam. S. Hil.* addit *diſcipulos. S. Chry. Turbas.*
Ire. *Syr. Eas abire. Vat. Vt diſcederent. Fr. Luc. Abire. Vt abiretur.*

Verſ. 19.

Et accedens vnus ſcriba, ait illi: Magiſter, ſequar te, quocunque ieris.

Accedens. *Arab. Acceſſit. S. Hil. Accedens ad eum.*
Vnus ſcriba. *Syr. Quidam ſcriba.*
Magiſter. *Pagn. Præceptor. Syr. Præceptor mi.*
Sequar te. *Syr. Ibo poſt te.*

Verſ. 20.

Et dixit ei Ieſus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput reclinet.

Foueas. *Fr. Luc. Cauernas. Syr. Luſtra.*
Volucres cæli. *S. Aug. Volatilia cæli. S. Petr. Chryſ. Aues cæli.*
Nidos. *S. Cyp. Diuerſoria. S. Ambr. & Goth. Nidos, vbi requieſcant. Manuſcriptum Brugenſe. Tabernacula. Fr. Luc, Vmbracula.*
Caput. *Syr. Caput ſuum.*
Reclinet. *S. Cyp. Inclinet. Fr. Luc. Reclinet feſſus.*

Verſ. 21.

Alius autem de diſcipulis eius ait illi: Domine, permitte, me primùm ire, & ſepelire patrem meum.

De diſcipulis eius. *Vat. De numero diſcipulorum. Ar. M. Diſcipulorum eius. Syr. Ex diſcipulis.*
Me. *S. Petr. Chryſ. Mihi.*
Ire. *Ar. M. Abire. Vat. Vt abeam.*
Sepelire. *Syr. Sepultum. Pagn. Sepeliam.*

Verſ. 22.

Ieſus autem ait illi: Sequere me, & dimitte, mortuos ſepelire mortuos ſuos.

Sequere me. *Syr. Veni poſt me. Fr. Luc. Adhæreto mihi, relictis omnibus.*
Dimitte. *S. Paſch. Rat. Sine.*
Sepelire. *S. Hier. Vt ſepeliant. Syr. Sepelientes. S. Theoph. Patr. Antioch. Mortui ſepeliant.*

Verſ. 23.

Et aſcendente eo in nauiculam, ſecuti ſunt eum diſcipuli eius.

Aſcendente eo. *Pagn. Cùm aſcendiſſet. Syr. Quum conſcendiſſet. Vat. Cùm eſſet ingreſſus. Fr. Luc. Ingreſſum eum. Orig. Aſcendente Ieſu.*
In nauiculam. *Fr. Luc. In nauigium. Syr. Nauem.*
Secuti ſ. e. *Syr. Conſcenderunt cum eo.*
Diſcipuli e. *S. Hil. Diſcipuli.*

Verſ. 24.

Et ecce motus magnus factus eſt in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, ipſe verò dormiebat.

Motus. *Syr. Commotio magna. S. Hil. Tempeſtas magna.*
Factus. *Vat. Ortus. Syr. Facta.*
Fluctibus. *Ar. M. Sub fluctibus. Auct. A fluctibus.*
Ipſe verò. *Syr. Ipſe autem Ieſus.*

Verſ. 25.

Et acceſſerunt ad eum Diſcipuli eius, & ſuſcitauerunt eum, dicentes: Domine, ſalua nos, perimus.

Acceſſerunt. *Ar. M. Accedentes.*
Suſcitauerunt. *Pagn. Excitauerunt.*
Salua nos. *Pagn. Serua nos. S. Gaud. Libera nos.*
Perimus. *Arab. Profectò perimus. Auct. Periclitamur.*

Verſ. 26.

Et dicit eis Ieſus: Quid timidi eſtis, modicæ fidei? Tunc ſurgens, imperauit ventis, & mari, & facta eſt tranquillitas magna.

Modicæ fidei. *Pagn. Exigua fidei. Vat. O exiguâ fide præditi. Syr. Modicâ fide præditi. Theoph. Parum fidentes. Al. Exiguâ præditi fiduciâ.*
Surgens. *Fr. Luc. Experrectus. Arab. Stetit. Syr. Surrexit Auct. Excitatus.*
Imperauit. *Pagn. Increpauit. Syr. Cohibuit.*
Ventis. *Auct. oper. imper. Vento. Syr. Ventum. Vat. Ventos.*
Mari. *S. Aug. Fluctibus.*
Tranquillitas. *Theoph. Serenitas.*

Verſ. 27.

Porro homines mirati ſunt dicentes: Qualis eſt hic, quia venti, & mare obediunt ei?

Qualis eſt hic. *S. Ioan. Chryſ. Qualis eſt hic homo. Syr. Quis eſt iſte?*
Quia venti. *Vat. Quia & venti. Al. Quia venti quoque. Fr. Luc. Quòd etiam venti.*
Obediunt. *S. Cyr. Alex. Obediant.*

Verſ. 28.

Vulgata Editio.

Verſ. 28.

Et, cùm veniſſet trans fretum in regionem Geraſenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſæui nimis, ita vt nemo poſſet tranſire per viam illam.

Verſ. 29.

Et ecce clamauerunt, dicentes: Quid nobis, & tibi, Ieſu Fili Dei? Veniſti huc ante tempus torquere nos?

Verſ. 30.

Erat autem non longè ab illis grex multorum porcorum paſcens.

Verſ. 31.

Dæmones autem rogabant eum, dicentes: Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

Verſ. 32.

Et ait illis: Ite. At illi exeuntes abierunt in porcos, & ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui ſunt in aquis.

Verſ. 33.

Paſtores autem fugerunt: & venientes in ciuitatem, nunciauerunt omnia, & de eis, qui dæmonia habuerant.

Verſ. 34.

Et ecce tota ciuitas exiit obuiam Ieſu: & viſo eo, rogabant, vt tranſiret à finibus eorum.

Lectionum Varietas.

Trans fretum. *Pagn. In vlteriorem ripam. Fr. Luc. In vlteriorem ripam.*
Occurrerunt e.d.h.d. *S. Epiph. Ecce dæmoniaci duo. S. Hil. Occurrerunt ei duo homines.*
De monumentis. *Fr. Luc. Ex monumentis. Syr. De domo ſepulcrorum. Vat. E monumentis.*
Exeuntes. *S Hil. Egreſſi.*
Sæui nimis. *S. Hil. Periculoſi nimis. S. Epiph. Difficiles valdè. Theoph. Sæui ſupra modum. Syr. Mali admodum. Fr. Luc. Moleſti ſupra modum, valdè.*
Poſſet. *Fr. Luc. Valeret.*

Et ecce. *S Epiph.* omittit.
Clamauerunt. *Vat. Clamabant. Al. Vociferabantur. S. Acclamarunt.*
Quid nobis & tibi. *Vat. Quid rei nobis tecum eſt? S. Epiph. Sine: quid nobis & tibi.*
Veniſti huc. *S. Epiph. Quoniam veniſti.*
Toquere nos. *S. Cyp. Punire nos. Pagn. Ad cruciandum nos. Theoph. Vt torqueas nos. Euth. Vt affligas nos. Arab Vt torqueres nos. Iſid. Hiſp. Perdere nos. Vat. Ad torquendum. Fr. Luc. Cruciatum nos.*

Multorum p. *S. Epiph. Porcorum.*
Paſcens. *Arab. Qui paſcebat Qui paſcebatur illic.*

Dæmones autem rogabant. *Ar. M. Verùm dæmones appellabant. Syr. Ipſi verò dæmones petebant ab eo.*
Hinc. *S Epiph. Ex hominibus.*
Mitte nos. *Pagn. Permitte nobis vt abeamus. Vat. Permitte nobis, vt demigremus. Fr. Luc. Permitte nobis abire.*
In gregem p. *Fr. Luc. In illum gregem porcorum. S. Epiph. In porcos.*

Ite. *Pagn. Abite.*
Exeuntes. *Euth. Egreſſi. Syr. Statim exeuntes. Arab. Et ipſi cùm exiſſent. Vat. Illi verò egreſſi.*
Abierunt. *Euth. Demigrauerunt. Syr. Ingreſſi ſunt.*
Abiit. *Pagn. Ferebatur. Syr. Contendit in rupem. Ar. M. Irruit.*
Mortui ſunt. *Pagn. Perierunt. Arab.* addit, *Omnes ipſi.*

Paſtores. *Pagn. Qui paſcebant. Syr. Illi, qui paſtores agebant. Fr. Luc. Paſcentes.*
Fugerunt. *Pagn. Aufugerunt. Syr. Fugientes.*
Venientes. *Fr. Luc. Abeuntes. Auct. Digreſſi. Pagn. Cùm abiiſſent. Vat. Profecti. Syr. Seſe receperunt.*
Et de eis, qui dæm. *Pagn. Et quæ accidiſſent dæmoniacis Vat. Quid accidiſſet dæmoniacis. Ar. M. Et illa, quæ dæmoniacorum.*

Obuiam. *Syr. In occurſum.*
Viſo eo. *Ar. M. Videntes eum.*
Rogabant. *Ar. M. Appellabant.*
Vt tranſiret. *Vat. Vt decederet. Euth. Vt diſcederet. Fr. Luc. Vt digrederetur.*

CAPVT VIII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Prius quærenda, quæ spiritualia. 498
Modestia & attentio in Dei verbis audiendis. 498
Infirmitates ad Christum nos vrgent. 499
Animæ sanitas prius quærenda, quàm corporis. 499
Sanitas corporis quanta cautione petenda. 499
Citius curatur, qui se curatione indignum existimat. 499
Ἐκτείνειν quid. A peccato nos educere Christus quærit, dum non sanat. 500
Crux mundi sanitas: Crucis desiderio Christus ardebat. 500
Aliena peccata ne facilè tangas, qui ea curare non potest. 501
Eucharistia sumptio etiam corpori salubris. 502
Infirmorum vulnera quanta charitate contrectanda. 502.
Sanitatem alteri nullus debeat, quàm Deo. 503
Qui citò sanari vult, citò ad Deum recurrat. 503
Inuidia quantum in hominum animos possit. 503

Cùm autem descendisset Iesus de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ; & ecce leprosus veniens adorabat eum dicens: Domine, si vis potes me mundare.

498. *CVm autem descendisset de monte:* Cur non antequam descenderet, se hic leprosus ante Christum sistit? An quia in monte docebat Christus, corda curauit, sanauit animas? Quæ corporis sanitatem concernunt secundas obtinent; nec, quæ ad spiritualem profectum spectant, iis, quæ carnis sunt, sunt aut commiscenda, aut parianda. Suum vnicuique rei tempus est; sed præire debent, quæ spiritualia, nec inuertendus hic ordo.

Pende turbarum vrbanitatem, atque modestiam? dum in monte Christus concionaretur, leprosus hic, nec vllus ægrotus illi curandus oblatus est; ne scilicet eius sermo impediretur. Turbæ, ne concionem turbent, non audent ægroros adducere in montem; nec leprosus audet pergere: quid hic illi, qui gerris, ac logis, imperitisque sermonibus sacros Ecclesiastas, dum auditores suos alloquuntur, impediunt? Quid verò illi, qui non leprosos, & debiles adducunt, sed in concionibus ipsis peccati lepram otiosis verbis, curiosis aspectibus contrahunt, quam ante non habuerant?

499. Viles, animæ corporis morbi sunt: leprosus iste ad Christum accedit, reuerentiam ei exhibet, se illi inclinat, hoc fors non facturus, si sanus; ferè enim in Euangelio videmus, eos accessisse ad Christum, qui aliquâ infirmitate tenebantur.

Leprosus accedit, non quia spirituali infirmitate corripiebatur: ita enim ferè fit, vt maior nobis corporeæ valetudinis cura sit, quàm spiritualis, corpori infirmo medecina quæritur, non ita animæ languenti.

Si vis, inquit, *potes me mundare:* non dubitat de Christi voluntate; sed, an sibi expediat curatio illa; eadem nobis sit mens, dum ab infirmitate corporis corripimur. Dicere poterat leprosus: *quia potes me mundare, velis etiam.* Non visus hoc sermone est; ne absolutè quæreret, quod nesciret, an expediret.

Si vis, potes me mundare: Non quòd de benignitate Domini dubitaret leprosus, dixit, *si vis*; sed, quòd eius voluntati rem totam subiiceret, se dignum agnoscens plagâ, quam ferebat; itaque eò citiùs à Christo curatus est, quò magis se indignum curatione humiliter sentiebat.

Et extendens Iesus manum, tetigit eum, dicens: Volo. Mundare.

500. ET *extendens Iesus manum:* Græcè, *καὶ ἐκτείνας τὴν χεῖρα, & porrectâ manu*; Verbum *ἐκτείνειν, porrigere*, seu *protendere* significat & etiam *educere*; & in sacris litteris de eductione à peccatis dicitur, Sap.10.v.1. *& eduxit illum à delicto suo:* in fonte est *ἐξείλετο*. Hæc vis potest huic verbo hîc quoque subesse; nam Christus ita manum leproso porrexit, vt à lepra mundaret, vt etiam à peccato se illum voluisse educere tacitè significaret. A peccato nos educere Christus quærit, dum manum porrigit & sanat. *Sap. 10.1.*

Mundare poterat etiam sinè manus extensione; sed tacitè innuit, quòd extensis in cruce manibus erat mundum sanaturus: tàm ardenter cupiebat Christus in cruce mori, vt assiduè ad crucem cogitaret, & vel corporis habitu extensionem, quæ in Cruce futura, ante Crucem repræsentaret.

501. Cur leprosum tangit? quod lege inhibebatur. Leuit.14.v.2. Non erat ei prohibitum tangere, qui tactu curare lepram poterat: sicut Elias, & Elisæus non fecerunt contra legem, tangendo mortuos, quia tactu eos vitæ reddiderunt 3.*Reg*.7. & 4.*Reg*.4. Disce: alienam peccatorum lepram minimè tangas, minimè lingua prodas, nisi tactu curare possis; alioquin tu quoque immundus habeberis. Tangit leprosum, ostendens, mundo nihil immundum esse, & non corporis immunditiam, sed animæ ad virtutem impedimentum esse. Supra legem se esse ostendit: quæ leprosi contactum vetabat. Verbum indiuulsam se cum carne suâ societatem habere, vt innueret, pleraque miracula corporis ministerio edidit. *Leu.14.2. 3. Reg. 7. 4. Reg. 4.*

502. Tactu suæ carnis leprosum curat, vt statim disceremus, etiam carnem suam, propter coniunctionem cum Diuinitate, viuificam vim, salutiferàmque habere. Opportunè illi, qui morbo aliquo correpti, curant Eucharistiam sumere, saluti, si expedierit, futuram; aliena eorum mens, qui in corporis inualetudine salubrem istum contactum defugiunt.

A leprosi contactu non abhorruit Christus, vt nos exemplo doceret, infirmos, & ægroros non defugere; quod quidam delicatuli præstitissent. Probo illi stomacho sed magis mente, qui ægrotantium contrectans vulnera, saniem, pusque; & eò spiritus, & charitatis ardore aliqui deuenerunt, vt vulnera aliena lamberent, saniémque elicerent, & exprimerent: quod, quum Episcopus quidam fecisset, gemmas, putridæ carnis loco, à plaga excidisse legimus, vt tanto miraculo eius charitas probaretur.

Respondet Christus leproso. *Volo, mundare.*

Poterat

poterat tacitè curare; sed tunc nesciretur, cuius virtute esset sanatus: loquitur igitur propter spectatores; & ne fortè sanitatem alteri deberet, quàm Deo, alterique gratias agerent, laudesque offerrent, quàm vero Auctori Christo: quod faciunt, qui sanati, non à Deo sanitatem recognoscunt, sed à creaturis.

Et confestim mundata est lepra eius.

NOn distulit leprosus Christum confiteri, Christum, vt, Deum, adorare. Cùm descendisset Iesus de monte, statim occurrit illi leprosus adorans eum; non mirum igitur si statim sanetur: non distulit æger confessionem, nec dilata mundatio est. Qui igitur citò sanari à Deo vult, citò ad eum recurrat, auxiliatémque eius manum exposcat: non sinat, se ad extremum discrimen reduci, & tunc Deum inuocet, eiusque auxilium postulet; sed id in morbi principio præstet.

Leprosum tangit, leprosum sanat, nec aliquis eum vellicat, ac reprehendit, quòd contra legem egerit; nàm in lege veteri leprosi contactus immundus habebatur. Cur nullus factum istuc calumniatur? Nemo fractæ legis eum insimulat; quia nondum inuidia auditores tenebat: si hæc auditorum animos inuasisset, immunis à calumnia non fuisset Christus: tantùm in hominum mentibus inuidia potest.

SECTIO II.

Et ait illi Iesus; Vide, nemini dixeris.

504. DIgnum est quæri; cur tantum beneficium prodi Christus nolit. An ita nobis ostendit, fugiendam esse in bonis operibus iactantiam? Nemo gloriam suam in bonis operibus quærat, non quærat laudari.

Vel inhibuit Christus, ne salus offerretur, non quæreretur, ne alij impulsi potiùs miraculo, quàm fide, ac sponte ad Christum deinceps accederent. Amat Christus, fide plenos nos ad eum pergere.

Inhibet etiam, curationem istam prædicari; quia necessarium minimè erat, vt leprosus sermone iactaret, quod toto corpore præferebat. Idem in moribus fiat: frustra quis sua verbis iactet, toto corpore virtutem si loquatur: Frustra oris officium adhibetur, vbi totus homo factis clamat. Munditiam, modestiam in omnibus actibus præfert, & superuacua iactantiæ vox fuerit. Altè clamat, qui totus clamat: parum qui ore tantùm.

Vult Christus gloriam suam silentio isto occultari, ne aliis daretur calumniandi occasio. Adeò calumnia Deo displicet, vt, ne illam excitaret, tantum miraculum supprimi voluerit.

505. Vel non omninò vetuit Christus, ne quid vnquam leprosus diceret; sed, ne diceret, antequam se sacerdoribus ostenderet; hi quippe si vulgatâ famâ factum cognouissent calumniati essent, non esse verè mundatum, cuius mundities non esset iuxta legem, quæ Leuit. 14. traditur; vt nempè Sacerdotum iudicio probaretur. Vide, quid inuidia possit, & quàm subdolè omnia inficere quærat.

Leuit. 14.

Vide, nemini dixeris: Vt Sacerdotum calumniam anteuerteret fors istuc egit Christus: miraculi propalatione, & eius, qui illud ediderat, notitiâ, calumnia se contra veritatem erectura facilè erat; nam, cùm sacerdotes odio in Christum corriperentur, vbi resciuissent leprosum à Christo sanitati restitutum quàmuis mundissimus esset planè, calumniati miraculum, dixissent, non esse perfectè sanum, atque ita signi magnitudinem linguis abradere conati fuissent. Nihil tutum ab inuidorum calumniis.

Sed vade, ostende te Sacerdoti.

506. LIcèt perfectè sanatus à Christo fuerit leprosus, ad Sacerdotem tamen mittit, qui an liber à leprâ esset diiudicaret; vt hinc discamus, omnia per Sacerdotes qui Dei locum in Dei Ecclesia tenent esse, probanda.

Quòd sanatum leprosum ad Sacerdotem miserit, non vna est ratio. Inprimis egit istue ob humilitatem; & , vt sic honorem Sacerdotibus deferret, exemplo suo indicans ab hominibus honorandos etiam malos, Deinde mittit, vt illi credentes saluarentur; vel, non credentes, inexcusabiles fierent, si in ipsum non crederent, cuius miracula probassent.

507. Nihil tamen ex hoc profecerunt Sacerdotes, vt Patres obseruarunt. Scilicet difficile conuertuntur, ac sanantur, qui aliorum medici cùm sint, vlceribus abundè scatent; ægrè salutis viam discunt, qui ex officio aliis præmonstrare eam solent. Hinc ait: *offer munus in testimonium illis*: sic enim nectì potest, non in emendationem; quia prævidebat nihil eos ex hoc miraculo vtilitatis recepturos.

Ostende te Sacerdoti. Græcè, σεαυτὸν δεῖξον τῷ ἱερεῖ. *Repræsenta te ipsum*, seu, *prode te Sacerdoti*. Verbum δεικνύω significat etiam, *declarare*, & *explicare* quod ad auricularem confessionem, quæ sacerdoti fit, traduci potest; in hac enim peccator prodere se ita debet, & ante sacerdotem sistere, vt nihil occultet, nihil subducat; sed explicet se, & rugis, ac plicaturis careat.

Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum Centurio, rogans eum, & dicens: Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & malè torquetur.

508. Statim post itineris laborem accessit ad Christum Centurio: cur non sinit, eum paulisper interquiescere, vt opportunus accedat? Non erat necesse, cùm Christi quies sit omnibus benefacere, & gratiæ suæ dona largiri.

Hoc volebat Deus, cùm, infirmitatem in Centurionis domo hospitari, permisit; eâ quippè illum ad se vocauit. Nempè, morbi, ac calamitates magnæ ad modum magneris se habent, quo suos ad se Deus allicit, & peccatores trahit.

Accessit. Sanctus Lucas seniores misisse affirmat: potuit esse, vt vtrumque præstiterit, & priùs miserit, ierit postea. Docemur in rebus, quæ ad salutem spectant, non ita aliorum orationibus, precibusque fidendum, vt ea nos præstare negligamus, quæ per nos ipsos possumus.

509. Vel accessisse dicitur Centurio fide, ac desiderio; magis accessit, quàm illi, qui corporis gressibus Christo appropinquabant.

A deliciis ægritudines nascuntur: loci nomen, vbi seruus iacet interpretare, & rem habes. Capharnaum, *villa pinguedinis*, seu, *ager consolationis*, aliquibus interpretatur: non ergo mirum, si iacentis, & paralysis morbo languentis mentio fiat; sic enim ferè accidit, vt terrenas delicias morbi, languoresque comitentur, corporis sæpè, sed sæpius animæ.

Qui consolationis agrum excolit, & pinguedinis villam inhabitat, animæ paralysin timeat, corporisque morbos expectet; quem languorem solus Christus perfectè sanare potest, deficiens qualibet alia medica vi erit, & morbi magnitudini impar.

510. Vel in Ciuitate Capharnaum (quæ *vrbs consolationis*, Aimoni dicitur) morbus sæuit; vt colligeremus, consolationis ac lætitiæ matrem, valetudinem ipsam esse, si medica Christi manus exspectatur. Verè ita est: ingentium deliciarum loco languores habet, qui Christum amat: amore languentes animas interroga, & hoc ipsum testabuntur.

Capharnaum, *villa consolationis* dicitur, & eos signat, qui rerum temporalium gloria, ac consolatione detinentur: hic autem iacet Centurionis paralyticus; quia terrena gloria, terrena consolatio animæ paralysim affricat, & languorem.

In domo Centurionis seruus iacebat: arguens illorum morem, qui seruos ægros domo eiiciunt, & ad publicum nosochomium mittunt. Centurio domi suæ seruum suum curari curat. Centurio est, centum sub se milites habens; vnius tamen serui curam non negligit. Quid hic illi, qui centum sub se milites non habent, & nullam de seruis solicitudinem habent?

511. Non adduxit seruum ad Christum Centurio, nec deferri iussit, vt aliquando ab aliis præstitum; fecit id magna huius viri fides; credebat enim, quòd etiam absens posset eum curare.

Puer, inquit, *meus iacet in domo paralyticus*. Bonus, ac fidelis, opinor, seruus iste erat, quem Centurio Christo commendat, Christi curæ committit. Quidni? à bono Domini sui exemplo didicerat seruus bonus esse; superiorum quippè mores inferiorum mentes exsugunt, &, qualis est, qui imperat, tales & seruos habet, tales subditos.

512. *Domine puer meus iacet*: Qui de corporis ægritudine tàm solicitus est, non puto supinè animæ salutem neglexisse. Vera hæc Domini nota est, vt & animæ, & corporis salutem quærat, si contingat suorum aliquem eâ destitui. Contra plerúmque à plerisque agitur; nam, non solùm curant, vt serui probi sint, verùm malos eos tum exemplo efficiunt, tum imperio.

Puer meus iacet: Græcè, ὁ παῖς μου βέβληται, *seruus meus lecto decumbit*, seu, vt vertit Franciscus Lucas Brugensis, *Proiectus est*, scilicet in lecto, quasi cadauer. Hoc idem verbum apud Græcos significat etiam *ædificare*: Liceat, diuersas hasce notiones inter se hic assuere: Qui iacet, lectoùe morbo vexatus decumbit, ædificet etiam adstantes patientiâ, aliisque virtutibus, quæ maximè in infirmitatibus elucent; &, qui lecto affixus iacet, spiritualem fabricam studeat erigere: absit, vt erectam deiiciat: quod multi impatientiâ præstant.

513. *Malè torquetur*: Græcè, δεινῶς βασανιζόμενος, *Vehementer afflictus*. Franciscus Lucas, *vehementer vexatus*. Arias Montanus, *vehementer discruciatus*. βασανίζειν est *tormentis interrogare*, & *veritatem cruciatibus exterquere*; quod in iudiciis fieri solet. Rectè, hoc verbum hic adhibetur, vbi de graui morbo agitur; vt disceremus, infirmitates, ac morbos ferè nos Dei prouidentiâ cruciare, ac torquere, vt appareat, an vera virtus ea sit, quæ in nobis esse videtur; an verè Deum diligamus, vel secus. Prodit infirmitas veritatem, quæ latebat.

Malè torquetur: Ex vehementi hoc cruciatu aliqui non alienè colligunt, subitam hanc fuisse paralysim; nam lentæ paralyses tormento carent. Subita fuit, & fors ad hoc à Deo immissa, vt Centurionis virtus appareret. Statim ac paralysis torquere seruum cœpit, ad Christum se confert Centurio; indicans in corporis morbis, & magis in animæ ægritudine, ad Deum statim eundum, nec moras nectendas esse.

514. *Puer meus iacet*: Tunc magis suus, cùm iacet, quàm qui non iaceret. Charitas, ac solicitudo verè suum prodiderat: suus non fuisset, si eius neglexisset salutem. Seruus ille Ægyptius de domino suo Amalecitâ conquerebatur. 1. Reg. 30. 13. *Puer Ægyptius ego sum, seruus viri Amalecitæ: dereliquit autem me Dominus meus, quia ægrotare cœpi nudius tertius.* Queri de Centurione hic seruus non poterat; qui ab eo non derelinquitur dum iacet. Post domini Amelecitæ in seruum duritiam, Amalecitas à Dauide occisos ibidem refertur. Vbi pietas, & charitas erga iacentes exulat seruos, expectari Dei manus, Dei supplicium debet. [1. Reg. 30. 13.]

515. *Accessit ad eum Centurio*; Vnus seruulus iacebat, plures

plures alii sani erant in domini sui obsequium paratissimi, nec tamen multorum obsequio, vnius iacentis obliuiscitur; quod rarum in principe humanitatis exemplum est, accessit ad Medicum; *non pro voluptate*, inquit Sanctus Basilius Seleuciensis, *quam ex numeroso satellitio capiebat, pueri immobilis oblitus est; verum obibat inuestigans periculo remedium; nec à cura destitit, donec in curationis fontem incideret.* Si vnum, aut alterum seruum habuisset, & tantâ solicitudine Medicum quæsiisset, non adeo magnum; nam sic putari potuisset, non tam seruo consulere, quàm sibi, vt haberet qui illi obsequeretur; nunc, quia præter istum multos alios habet, eius nutibus parentes, quòd curam iacentis habet, humanitatis solius est, non seruitium quærentis.

Domine puer meus iacet; Moneantur hoc exemplo Domini, ne in seruos nimis sæuiant; *Audiant nostri*, inquit Sanctus Paschasius, *qui aliquando pro suis non solùm non rogant seruis, ne malè torqueantur, sed ipsi crudeles fiunt, ac pessimi tortores*; omni pietate vidui, omni clementiâ, vt videantur humanitatem exuisse; quia super homines sunt.

516. *Puer meus*; rarum istuc, & quòd in Centurionis laudem maximè resilit; plerosque in Euangelio leges iuisse ad Christum pro suorum infirmitate, *nullus pro seruo, nisi iste solus rogat*, inquit Origenes, quidni tot laudibus eum Christus extulerit, qui tantâ charitate vel in seruos ferebatur; Christi seruus verè audire potest, qui post suam, serui quoque salutem curat.

Seruus meus iacet; & malè torquetur; Hominum serui malè torquentur, nam Dei serui torquentur bene; *si patiuntur mala* ait Sanctus Petrus Chrysologus, *non patiuntur ad pœnam sed subeunt ad coronas, aduersa illis non sunt necessitatum causa, sed sunt causa victoriæ. Serui hominum sunt, qui mala patiuntur inuiti*, & ideo malè torquentur, dum torquentur.

517. *Puer meus*; cur potius non dixit, *tuus?* nam re vera Christi seruus erat, qui omnium Dominus est? Viderat Centurio puerum iacentem, & minimè à Iesu requiri, cum necessarium fuerit, vt pro ipso rogaretur; hinc non ausus centurio tanti Pastoris seruum dicere, cùm Domini, Pastorisque sit seruorum curam agere. Acutè Sanctus Petrus Chrysologus, vbi Centurionem ita loquentem inducit: *Hunc tuum dicerem Domine quem iacentem tua benignitas non requirit?* Faciliùs quis putare potest sub tanti Pastoris dominio aliquem non esse, quàm quòd Diuinus Pastor suam non requirat, suam non adiuuet iacentem ouem Ac si Pastor non audiat, qui oues non quærit.

Puer meus iacet; rectè tuus, quia iacet; si enim Domini seruus esset, non iaceret; hominum serui iacent, Dei serui stant; hinc illud Prophetæ regij; *Ecce nunc benedicite Dominum omnes serui Domini, qui statis in domo Domini*; signatè *qui statis*, ait; Deò quippè seruire stare est; Dei serui etiam, cùm aduersitatibus pressi iacere videntur, non iacent tamen, sed maximè stant.

518. *Puer meus iacet*; serui sui infirmitatem Centurio Christo indicat, nec postulat, vt curetur; cur non addidit, iacet puer meus, per te surgat; sanitati virtute tua restituatur; non ausus istuc postulare, *veritus*, inquit Sanctus Chrysostomus, *ne tanto munere esset indignus*; dignus effectus munere est, quia munere se indignum putauit; nimirum pro Centurione sanitatem petiit centurionis humilitas, quæ suas voces habet, sua verba; maioremque emittit vocem humilitas, quò maior est

Malè torquetur: Vt nauis fluctibus, sic ille morbi vehementiâ iactatur. βασανιζόμενος: Hoc sensu extulit idem Euangelista cap. 14. v 24. τὸ δὲ πλοῖον ἤδη μέσον τῆς θαλάσσης ἦν βασανιζόμενον κυμάτων, *nauis iam in medio mari à fluctibus iactabatur*: ac si, qui, morbo correptus, lecto decumbit, se velut nauis, quæ vndis quatitur, haberet, cui ne mergatur patientiæ anchora necessaria sit. Denique, non secus, ac in mari, vicinam timere mortem debet, lecto decumbens, & ad cœlestis patriæ littus mentem dirigere.

SECTIO III.

Ait illi Iesus: Ego veniam, & curabo eum.

519. A*it illi Iesus*: Signatè, *illi*. Centurionem ipsum Christus alloquitur, qui alios miserat, se ipsum indignum reputans, qui ante Christum se sisteret. Quò quis de se humiliùs sentit, eò magis Christum ad se allicit, qui nostrâ humilitate maximè delectatur.

Illud, *ego*, emphasim magnam habet: Ego, licèt Dominus ad seruum tuum pergam, quem perfectæ valetudini restituam. Iesus it, & Iesus languenti factus est. *Veniam*, inquit, non, *mittam*: contra illos sacerdotes, & Præsules, qui suos per alios curant, per alios visitant.

Iturum se ad Centurionis seruum dicit, qui ad Reguli filium non iuit Ioan. 4. Egit hoc, ne seruilem conditionem spernere videretur, & exemplo suo doceret, non spernendam.

Ioan. 4.

Non iuit ad Reguli filium, ne diuitias honorare videretur, quæ contemnendæ æternarum rerum amatori sunt.

520. Iturum se spondet Christus ad Centurionis domum. Non ab re; nam hic Centurio, domos, & Synagogas Iudæis ædificauerat. Luc. 7. vers. 5. *Et Synagogam ipse ædificauit nobis.* Qui Synagogam Dei populo ædificans, Deum honorauerat, eius Domus Christi aduentu iurè honoratur.

Ego veniam, & curabo: Hoc non postulauerat Centurio: infirmitatem tantùm serui exposuerat. Fors vehementiùs postulauit, quia non postulauit; & faciliùs serui curationem obtinuit, quia in re temporali nihil determinatè quæsiuit.

Ego veniam: & curabo eum: Hæc verba Christus protulit; vt illa prudentiæ, & humilitatis plena verba exculperet à Centurione: *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum:* Sicque illius pietas, & virtus nota omnibus fieret; forásque per verba prodiret, quod intùs latebat in corde. Scitè Sanctus Chrysostomus: *Cum Centurioni illi diceret: Ego, cùm venero, ipsum sanabo: non ignorabat quid ipsi responsurus esset: imò hoc ipsum liquidò, & clarissimè tenebat. Quia verò ansam illi, occasionemque præbere vellet, vt illam, quæ latebat prudentiam, cautionémque omnibus palam faceret, diceréique. Non Domine; non enim sum dignus, vt intres sub tectum meum.*

Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum.

521. Dignum se præstitit, cum indignum se putat, indignum se dicit, hac humilitate magis Christum attraxit. Sed, cur indignum se dixit? Vniuersè, ob humilitatem. Sed fors, quia, quum malitiæ addictus esset, sanguinem fuderat; ac si diceret: Miles sum gladio accinctus, sanguinem fundens ad prælium exiens; ac propterea, non sum dignus, vt intres sub tectum meum, qui Princeps pacis es; & pacem, atque concordiam in iis amas, ad quos te confers, & in domo, vbi fuerit filius pacis, pax tua requiescit.

Non sum, inquit, *dignus, vt intres sub tectum meum.* Cùm centurio esset, non amplæ domus, magnique palatij, quod inhabitabat, meminit, sed tecti; quia nullus domorum magnificentiam iactare debet. Nempè, qui Christum colit, palatij nobilem structuram nihili facit: arguit illorum amentiam, qui se, qui sua laudant, & verbis extollunt.

522. Ampla quælibet domus vix tecti nomen meretur, si eam subire Christus velit. Ad cordis palatium istuc transferamus; videatur perfecta, ornata cordis domus: nudum tectum censeri debet, cum venturus Christus est sub Eucharistiæ velamine. Scilicet, magnus quilibet apparatus ad sacram Eucharistiam nullus ferè censeri debet si Sacramenti huius ratio habeatur, si eius excellentia expendatur.

Vel *tectum* domum suam vocat; quia nobile non inhabitabat palatium, nec superfluis, superbisque ædificiis delectabatur. Quidni suam illi Christus præsentiam spoponderit dicens: *ego veniam, & curabo eum.* Vt ita disceremus, quàm superbarum domorum neglectus Christo placeat; cura, studiúmque displiceat.

523. Terreni ædificij exigua, aut postrema Centurioni cura. Nil mirum: maxima erat spiritualis ædificij, fabricæ spiritualis. Ferè, qui aliis domibus extruendis student, structuræ spiritualis obliuiscuntur: & contra, qui spirituale ædificium curant erigere, terreni solent obliuisci.

Denique *tectum* domum suam vocat; quia humilis, ac rudis, & ab omni superbiâ aliena erat. *Nec palatium puto eum habuisse*, ait B. Albertus Magnus hîc. Palatium sibi non ædificauit, cùm posset: nam Dei honoris magis solicitus erat, quàm sui commodi, suæ gloriæ; synagogam quippè vbi Deus laudaretur Hebræis ædificauit; sic seniores Iudæorum, quos ad Christum miserat, fatentur Luc. 7. vers. 5. *Synagogam ipse ædificauit nobis.* Quod igitur palatium sibi non ædificauerit, auaritiæ non fuit; fuit pietatis: sumptus, quos alius insumeret in domesticis fabricis, ipse sacris ædibus erigendis destinabat. Digna res, quæ in exemplum eat.

Luc. 7. 5.

524. *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum*; se fatetur indignum; non suum tectum, non tecti dumtaxat sui indignitatem considerauit; sed quod magis est, sui ipsius; non sum ego dignus, ac idcirco nec dignum meum tectum est, vt te recipiat; in domum meam resilit mea indignitas; si ego dignus, si ego purus, esset & domus mea.

Vt intres sub tectum meum; quò illi viciniot Christus, eò humilior euaserat Centurio; *tecto non recipiebat, corde recipiebat; quantò humilior, tantò capacior, tantò plenior*, ait Sanctus Augustinus; quærit Dei gratia imas valles, valles implet, colles deserit, relinquit fastuosos.

525. *Vt intres sub tectum meum*; non sum inquit dignus, vt ad me intres, cuius animæ tectum peccata subiere; iube tantùm; dic verbo, & puer meus sanitati restituetur; Vide centurionis prudentiam; *non adeo dolor animam eius perturbauit*, ait Sanctus Chrysostomus, *quin etiam in ipsa calamitate philosopharetur; non enim salutem tantùm serui attendebat, quantam ne quid indecens committere videretur*; digno & in omnem posteritatem ituro exemplo. Nullus tam vehemens dolor corripere mentem debet, vt quid ineptum, indecensque à nobis exeat.

Nam & ego homo sum sub potestate constitutus habens sub me milites.

526. *Ego homo*; hominem se nouit in dignitate, inter alios se censet, licèt super alios; plerique adeò desipiunt, vt, cùm super alios homines sint, homines se esse non putent, & tanquam dij essent, coli velint, quod à multis in præteritis sæculis factum legimus, & ridemus.

Sub potestate constitutus; ordinem nota, qui mysterio non caret, non caret vtilitate; dicturus, se super alios esse, præmisit, se sub alio esse; sub potestate est & in potestate; sub aliquo erat, & super aliquo; vtrumque exprimit, sed prius se sub alio esse, vt se contra iactantiam humilis præmuniret.

527. *Homo sum*, inquit, *& sub potestate*; probè se muniuit, ne nudum latus inani gloriæ exponeret; *Homo sum*, Sancti Bernardi sunt verba, *& homo sub potestate. Iam quicquid subinferas, suspectam non habemus iactantiam; præmissa siquidem est humilitas,*

litas, ne altitudo præcipitet; vbi humilitas ibi securitas; nulla præcipitia, nullæ ruinæ.

Audis, quàm obsequentes milites Centurio iste habuerit: vel ad nutum ipsi obsequebantur, qui vix parere nesciunt: militum genus durum fere, ac indomabile. Vnde in istis tàm promptum, facileque obsequium? A domini sui benignitate, bonitate, & prouidâ in eos curâ. Discant principes, ac superintendentes omnes: vt subditos dicto parentes habeant, benigni in subditos sint, & eorum curam gerant: quod fecit Centurio iste, dum iacentem seruum tam solicitè Christo commendat.

528. Cùm dixisset vni seruo vade, & vadit, non reuocat illum eumdem, sed alium accersit, non eum quem dimiserat. Cur ita? An vt doceret, vt si vitium fuerit ante dimissum, non ampliùs reuocetur, si virtus aduocata, non ampliùs dimittatur? quando expulsus fuerit miles vitij socius; & eius loco ingressus fuerit miles virtutis, nec ille regredi permittatur, nec iste abire; quod tangebat etiam sanctus Gregorius Nyssenus.

Dice huic vade, & vadit, fac hoc, & facit, quam prompti ad parendum Centurionis serui; fors & à iubente parere iussibus didicerant; plerique ita obsequentes carni, & concupiscentiæ sunt, ac essent serui Centurionis; Sancti Theodori verba sunt: *Ad eundem quippe modum, ac multò potentiùs iubet sub se subiecto peccatum, loquere fœda, & loquitur nefaria designa, & designat.* hæc malorum consuetudo est, vt tam promptè peccato, dæmoni iniusta suggerenti obediant, quàm serui suis dominis.

Et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel.

529. QVæri hìc potest: cur sequentibus se dixerit *non inueni tantam fidem in Israël*, seu (vt cum maiori emphasi ex Græco legitur) *Ne in ipso Israël quidem tantam fidem inueni.* Coram se sequentibus, Centurionem laudat, quò eos ad imitationem alliceret; sciebat quippe, quanta exempli boni vis ad bonum esset.

Sequentibus se dixit: hoc est (vt multi interpretes explicant) *discipulis*. Sed cur promiscuè coram totâ multitudine Centurionis virtutes Christus non extulit? An, quia, si hoc Iudæi audiuissent, liuore correpti turbati fuissent eò, quòd gentilis fidem eorum fidei Christus prætulisset? Facilè innidus offenditur, & aliorum laudes opprobrium suum putat.

530. Fidem Centurionis extollit Christus: cur non charitatem, quam erga iacentem seruum ostenderat? Laudat fidem, quæ informis nón est, sed charitate, aliisque virtutibus animatur; alioquin cadauerosa fides est, quæ sine operibus, sine virtutibus.

Quare laudatur Centurio, non laudatur leprosus? An, quia non erat æquale, Iudæum credere, ac Gentilem? Centurio Gentilis erat, erat enim Centurio: hoc autem magnum, & magnâ admiratione dignum, ac laude; non ita Iudæum in lege eruditum, in Christum credere.

531. *Non inueni tantam fidem in Israël.* Aliena negotia agens, alterius sanitatem; quærens, tam magna laude cumulatur. Charitas, dum non quærit, quæ sua sunt, acquirit sæpè quæ non quærit. Qui aliorum commodis magis vacant, quàm suis, magna, apud Deum laude digni sunt. Non legimus, quicquam pro se postulasse Centurionem hunc; sui scilicet oblitus serui discrimen exponit Christo: sed Christus eius non obliuiscitur, qui obliuiscitur sui.

Laudat fidem, & admiratur: fors quia militiæ vacantem, (quæ malitiæ cognata est) hæc præstare, insolens ferè sit, ac peregrinum. Solent milites sub iniquitatis vexillo militare: admiratione dignum fuit, Centurionem hunc, virtutis insigne ad aliorum exemplum extulisse.

532. Centurionis fidem laudat Christus: militiæ desertionem non imperat; innuens in quouis statu posse quemlibet, sub Christi, ac sanctitatis, vexillo militare.

Nemo, si bonus non est, statum causetur, sed torporem suum, suámque segnitiem. Vbique sanctitas, & virtus hospitatur, & sic in Centurionis mentem se recepit; vt appareat, quemlibet posse sanctum euadere, cuiuslibet status, & conditionis sit. Hominum discrimina nescit virtus; à vitiis tantum abest; quæ si auferantur, omnes sine vllâ differentiâ adit.

533. *Vade, & sicut credidisti fiat tibi*; Centurio, qui se adeo deiecerat, & demiserat, dignus videbatur, cuius domû Dominus inuiseret; cur igitur illum dimisit, nec eius domum intrat? An magis honorauit eum cùm eius virtutes recensuit, dicens; *non inueni tantam fidem in Israel?* Honorauit Centurio Christum, & Christus Centurionem, non domum ingrediens, quod exiguum erat, sed pietatem fidemque eius commendans.

Non iuit Christus, vt proderet Centurionis verba, quibus se dixerat indignum, vt tectum eius subiret Christus, à verâ, non à fictâ humilitate prodiisse; *humilitatem eius declarauit*, ait Sanctus Chrysostomus, *quod inde maximè apparet, quòd domum illius non adiit*; non ex voluntate quadam, vt sæpè fit, dixit; *Domine non sum dignus, vt intres sub tectum meum*; sed ex vera humilitate.

Et sanatus est puer in illâ horâ.

534. CVr non priùs in Centurionis domum se confert, quàm seruum eius sanet? Non cum Centurione tantùm agebat; sed etiam cum inuidis Iudæorum senioribus, qui ad eum peruexerant: eorum calumnias anteuertit, In viâ, à domo absens, puerum sanat; ne si domi hoc præstitisset, id ob impotentiam non ob humilitatem factum Iudæi dictitarent, miraculi magnitudinem, inuidiâ correpti, elidentes.

Et sanatus est puer ex illa horâ; cur ad Centurionis domum se Christus non contulit, vt eius seruum restitueret sanitati? non iuit, ne quis itionem non humilitati tribueret, sed impotentiæ *in medio itinere sanat verbo*, ait hic glossa, *ne non propter humilitatem, sed, ob impotentiam virium, corporaliter ire putaretur*; mali rem ferè in peiorem partem rapiunt.

SECTIO IV.

Et, cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum eius iacentem, & febricitantem: & tetigit manum eius, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis.

535. PIscatorum tuguriolum subit Christus: non amplas diuitum ædes quærit, non palatia nobilium: animorum amplitudinem, ac nobilitatem quærit, non domorum.

Domum Petri cùm audis, non subeat mentem, Petrum, qui reliquerat omnia, vt Christum sequeretur, domum habuisse. Petri igitur domus dicitur, non quia esset, sed quia fuisset, aut quia eius cognati domum possidebant olim cum ipso communem; nec enim ad illud redeundum, quod Christi amore reliquimus.

Etiam in domo, quæ erat Petri, iacens, & febricitans inuenitur. Morbi, & infirmitates iustos ferè comitantur, & iustorum amicos.

Sed obserua, quòd hic febre correpta mulier pro obtinendâ sanitate Christum non orat, licèt alij pro eâ rogauerint, vt apparet Marc. 1. 30. Nempè, quò quis sanctioris vitæ genus init, eò libentiùs infirmitatis molestias sustinet, nec auferri sibi postulat, qui Petri socrus, aut cognatus iustorum est: fors istuc à Petro Petri socrus didicerat. (Marc. 1. 30.)

536. Sanitati restituta statim surrexit, & Christo ministrauit. Nempè, sanitate, cæterisque à Deo acceptis donis, in Dei seruitium & obsequium vti debemus. Abit, qui in eius offensam abutitur.

Ministrabat eis. Græcè, *διηκόνει αὐτῷ ministrabat ei*, scilicet, Iesu. Cur ergò noster habet *eis*, Iesu, nempè, & discipulis? Non caret suo pondere hæc varietas. Omnibus ministrabat; sed, quia ministerium suum in vnum Christum referebat, eiusque solius causâ illud præstabat, ideircò, *et ministrabat*, dictum est: vnde obsequium aliis præstitum in Christum resiliebat.

Præterea, & omnibus ministrabat, & vni Christo; quia in discipulis Christum cogitabat, & in Christi seruis Christo seruiebat. Qui iustorum illos: hi enim obsequium, quod hominibus præstant, Christo se exhibere putant; sciunt quippè Christi verba esse: *Quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* (Matth. 25. 40.)

Extra Ciuitatem leprosum sanat; in ciuitate, Centurionis puerum; in domo, Petri socrum: nullus locus à Dei misericordiâ immunis.

537. *Vidit socrum eius iacentem*; neque enim conuiuij pompa, aut epulatum apparatus ad Petri domum traxit Christum, sed decumbentis status; *Videtis*, inquit Sanctus Petrus Chrysologus, *quæ res ad domum Petri inuitauerit Christum, vtique non discumbendi voluptas, sed iacentis infirmitas; non prandendi necessitas, sed salutis occasio; diuina virtutis opus, non humanæ pompa conuiuy; in domo Petri non vina, sed lachrymæ fundebantur; febris ibi non & lacitas æstuabat*; adest Medicus, quia aderat morbus; delicias non sectabatur, qui docebat insectandas.

Tenuit manum eius, Fœminea manus olim, dum præsumpsit accipere, quod Deus inhibuerat, totam viri, mulierumque corruperat integritatem. Tenuit igitur manum huius mulieris Christus, *vt quod manus præsumentis amiserat*, ait Sanctus Petrus Chrysologus, *manus repararet Auctoris*; & manus, quæ humanum genus vitiauerat, manu Redemptoris sanaretur.

Vespere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & eiiciebat spiritus verbo.

538. TEmpus, quo eiiciuntur dæmones, vtile monitum exhibet: vespere, & moriente sole id factum. Nempè, cum prosperitas temporalis, quam sol significat, deficit; quum temporalia nimis non amantur; tunc dæmonia exeunt, & Iesus mente suscipitur. Hinc & Lucæ vltimo: *Mane nobiscum, quoniam aduesperascit, & inclinata est iam dies.* Vbi felicitatis dies inclinat, declinat ad nos Christus. (Luc. 24. 29.)

Eiicit verbo: non legimus obsessos tetigisse, sicut fecit in socrum Petri & in leprosum: vt tacitè nos doceret, fœdus cum dæmone non esse feriendum, nec amicitiæ signum exhibendum, quod manus porrectione fit.

Ipse infirmitates nostras accepit, & ægrotationes nostras portauit.

539. QVod ab Isaia de peccatis dictum erat, Euangelista ad morbos corporis transfert; quia scilicet Christus corporis morbos non nisi propter morbos animi curabat: vnde corporis valetudo tamdiu quærenda, quamdiù animæ saluti profit: si officiat, quærenda non est. Hinc non facilè aliquem reperies, cui sanitas à Christo exhibita impedimento spirituali profectui fuerit.

Præterea, quod de peccatis Propheta dixit, ad corporis ægrotationes accommodat Euangelista innuens, corporis morbos sæpè peccati pœnam esse; & plerúmque ex morbis animi nasci. Debet igitur infirmus quilibet, qui sanari desiderat, peccata auferre, à quibus ferè corporis infirmitates emanant.

Et accedens vnus scriba, ait illi: Magister sequar te quocunque ieris.

540. SCriba iste occidentis litteræ seruus erat, gloriæque mancipium: sequi Christum volebat, quia eius miracula viderat, & patrare similia eius virtute cupiebat, vt gloriam sibi apud homines, nomenque, ac famam indipisceretur: Non mirum, si Christus in eo non potuit caput reclinare, eumque tàm asperè reiecit. Disce: sequens Christum, gloriam nullius quære.

Hic scriba sequi volebat Christum, vt de eius miraculis aliquid lucraretur, non suæ saluti consulere decreuerat, sed auaritiæ, ac cupiditati. Non meretur audiri, qui, sui curâ neglectâ, cæterarum rerum solicitudine tangitur, & amore.

541. Difficiliùs docti conuertuntur ad Christum; nimiæ

nimiæ litteræ plerunque saluti impedimento sunt si humilitate non ambiantur, ac veluti informentur. Surgunt indocti, & Cœlorum regnum rapiunt: scribæ, ac doctores, saluris viam, quam aliis indicant, se nescire ostendunt, dum non premunt.

Sequar te, inquit, *quocumque ieris.* Arrogantiæ plena hæc promissio est; cautiùs dixisset, *sequar te, quocumque iusseris*, vt nec pedem moueret sinè Christi iubentis imperio. Placet Deo promptè parentis submissio: displicet arrogans oblatio, quæ à proprio sensu est, nec obedientiam sapit.

542. *Sequar te quocumque ieris* fastum, & superbiam hæc promissio sapit. *Quanta* inquit Rupertus, *est præsumptionis dicere, vel dixisse magistro, & Domino huic; sequar te, quocunque ieris? Quis enim vnquam fuit, qui sequeretur eum, quocumque iuit, vel cui diceret ipse ore suo sequere me quocunque iero? Sed non mirum; Scriba enim fuit, cuius ordinis homines de iustitiâ suâ valde fuere præsumptuosi & gloriabundi: vnde & ab ipso Domino sæpè grauiter notati sunt.* Nemo scribas imitetur, nemo se parem eis superbiâ faciat, ac tumore.

SECTIO V.

Vulpes foueas habent & volucres Cœli nidos: filius autem hominis non habet, vbi caput reclinet.

543. SCribam eius discipulum esse volentem his verbis deterret Christus: sciebat quippè, eum non perfectionis, sed lucri, aut gloriæ causâ venire; ideoque propositâ paupertate terret: hæc numque facilè prodit, an verè quis Christi discipulus sit, aut ex animo, se velle esse, prænuntiet.

Existimabat hic scriba, mollem, & amœnam viam Christum ambulare, nec quicquam corporalis commoditatis ei defuturum; si Christum sequeretur. Christus autem, nullum commodum temporale à se aut haberi, aut quæri, respondet; adeo, vt nec ipse habeat vbi caput fessus reclinet: quo responso omnes docet, suorum commodorum, rerumque temporalium studio addictos, minimè idoneos esse, qui Christi discipuli sint, Christum sequantur.

544. Pende huius scribæ malitiam, ac subdolam mentem: vbi extremam Christi paupertatem audiuit, non addidit (vt debebat.) pauper, te pauperem sequi paratus sum, & eò libentiùs te sequar, quò non terrenas, ac perituras diuitias non offers, sed cœlestes, & immarcessibiles. Scilicet; paupertas, lucri cupidos, ac diuitiarum mancipia à virtutis studio deterret, & auocat.

Filium hominis se Christus vocat, cum esset etiam Dei, hominum superbiam arguit, qui à nobilioribus appellari volunt. In nouo Testamento numquam aliquis Christum Filium hominis appellat, sed solus ipse se ita vocat; quod & ob humilitatem factum, vt hac appellatione Incarnationis mysterium significaret, suamque in nos charitatem ostenderet.

545. *Vulpes foueas habent*; comitem se Christo hîc exhibuerat, cur ergo reiicitur? quia sibi, suis lacertis, ac viribus nimium arrogauit, dum dixit: sequar te quocumque ieris; meritò repulsam retulit, qui multum sibi fidit, cùm in Deo iacienda esset spes.

Vulpes foueas habent; Vulpium meminit, ac volucrum, vt notaret istius hominis astutiam simul, ac gloriæ cupiditatem; sed hic Christi prudentia apparet; ita enim manifestat, se cordis illius arcana nosse, vt eum tamen apertè non arguat; sed ipsi soli reprehensionem aperit, vt resipiscere, si velit, possit, & simul pudori eius, ac famæ consuleretur; vt hoc exemplo nos moniti ab alterius nominis læsione, quantum nobis liceret, abstineremus.

Vbi caput suum reclinet: Reclinatio capitis, humilitatis est, sicut superbiæ, erectio est. Rectè nos ad humilitatis amorem vocat magister humilis. *Ipsa reclinatio capitis*, inquit Sanctus Augustinus ad hæc verba, *non erectio, humilitatis magistra*

stra est. Reclinat Christus caput, ne Christi membra ab humilitate declinent.

Domine, permitte me primùm ire, & sepelire patrem meum.

546. HOc ei non primum esse debuit, sed secundum, terrenus pater, qui mori potest, & iam mortuus iacebat, cœlesti postponendus erat Patri, qui mori non potest, & veræ vitæ Auctor est.

Iste adolescens Christum de cultu parentum disserentem fors audierat. Quid ergo opus habuit iterum magistrum adire, & quærere, an funeri parentis adesse liceret? Demus non audiuisse. Hæc res tam pia, tam honesta videbatur, vt consilio egere non videretur; Verus tamen Christi discipulus magistrum consulit; docens neque in re satis perspicuâ aliquid moliendum, nisi Christo, aut iis, qui Christi loco sunt consultis; nullum pudeat etiam in rebus, quæ satis manifestæ videntur, aliorum consilia conquirere; fors si aliorum consilia exciperentur, aliter se habebit, ac consulenti apparuerat; quod huic discipulo accidit.

Veri obedientis personam refert hic adolescens; nihil sua sponte agit; Dominum consulit: *cúmque sibi negatum esset*, ait Sanctus Chrysostomus, *quod petebat, non grauiter tulit, sed æquo animo cum Iesu, veluti iubebatur, permansit*, ægrè rem tulisset, si sibi, & prudentiæ suæ credidisset, non se totum Christo commisisset.

Dimitte mortuos sepelire mortuos suos.

547. NOn auocat à pio sepeliendi patris officio, sed occasionem ad seculum redeundi aufert; nam occasione testamenti ad negotia terrena tractanda vocatus esset. Qui Christum sequi vult, à terrenarum rerum tractatione se subducat. A tumulo auocat; quia non deerant, qui hoc munus obire possent.

Non displicet, quod plerisque, & primæ notæ Interpretibus placuit: idcirco Christum prohibuisse, ne filius ad sepeliendum patrem iret, quia pater infidelis erat, à verâ fide alienus. Non merebatur impius pater pium hoc obsequium, nec filius contaminare se improbi patris adspectu debebat. Impij, etiam cum vitâ functi, fugiendi; inficere mentes possunt dum videntur.

A mortui patris sepultura filium auocat Christus, ne defuncti testamentum versans paulatim ad secularia traheretur: *Erat verisimile*, inquit Sanctus Chrysostomus, *post parentis sepulturam, ad testamenti, legatorúmque considerationem deuenturum, & hæreditatis diuisionem; deinde in aliud ex alio quasi vndarum fluctibus, distractus, procul à portu salutis iactaretur.*

Vis Christum sequi, & patrem sepelire? Mente sepeli, ac cogitatione, vt Patris, domusque paternæ obliuiscaris.

548. Viuere apud se voluit, quem à mortuis auocauit: ægrè Deo viuere possunt, qui illis hærent, qui Deo mortui sunt: Pulchrè rem versat Beatus Laurentius Iustinianus ad hunc locum spectans cap.21. vbi ita scribit: *Sicut, qui adhæret Deo, vnus spiritus fit; ita, qui fugacem amplectitur mundum, vnum efficitur cum eo. Proinde Dei sapientia illi, quem suo discipulatu dignum facere cupiebat; ait: Dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Non enim vitam in se teneri posse indicauit mortuis in peccato copulatum. Dubium quippè non est quemque eò ampliùs deformari ab immortalitatis gloriâ, quò ardentiùs caducis se immersit curis, potiùs eligendo possidere, quæ videt, quàm patienter sperando præstolari; quæ non videt, sicque non solùm immortalitatem perdit, verum etiam vitâ priuatur, atque propriam perdit pulchritudinem.*

Cur noluit Christus hunc adolescentem discedere, vt patrem sepeliret? A sepulturâ auocat dum ait: *Dimitte mortuos sepelire mortuos suos*; Frequens hic erat sermonum Christi auditor; ne igitur discedens concionum abrumperet filum, à funere auocatur; Insero hic sancti Chrysostomi verba: *quod si ad sepeliendum patrem, ne consequentia disciplinæ inciderentur, non permisit abire, quantò minùs prædicationem absolui propter aliqua priuata?* Quàm parum suæ saluti consulunt, qui qualibet ex causâ concionum seriem intersecant, & aliquibus, leui impedimento detenti, non intersunt; quid hîc illi, qui nullâ re, nisi suâ desidiâ, soloque neglectu impediti, ab omnibus se subducunt.

Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius. Et ecce motus magnus factus est in mari, ita, vt nauicula operiretur fluctibus: ipse verò dormiebat.

VBi miraculorum ostensio fit, etiam plebs adesse permittitur; vbi tempestas, & fluctuatio, Apostoli à turbis auocantur. Nempè, quò maior, sanctiorque quisque est, eò ad maiora discrimina vocatur? &, qui magis amantur, in maiora pericula coniiciuntur, & variis calamitatibus exponuntur, vt eorum virtus probetur.

549. Quùm turbis beneficia contulisset, sanando eorum languores, ac infirmitates, videbantur discipuli nullo affecti beneficio. Magnum igitur contulit: sed quodnam? Vt possent pro eo pati in demersionis periculum incidunt; ac demum mirabiliter eripit. Dignum Apostolorum beneficium est, quod discrimen, ac aduersitatem secum habet. Scilicet, singularis beneficij loco haberi debet, in varias calamitates incidere, à quibus nos Dei prouidentia liberabit.

Nec Apostolorum nauicula à fluctibus est immunis: felix, qui in huius mundi mare vndis æstuque percellitur? tantùm secum habeat Christum: perire non potest, non potest mergi mentis nauis, in qua Christus adest. Nauis fluctuat, & tempestate iactatur, in qua Christus, & Christi discipuli. Nimirum cum aduersitatum fluctibus percellimur, tunc signum maximè est, nobiscum esse Christum: eius præsentia, vt meriti, ac gloriæ mater est, ita tribulationem, & aduersitates aduenire sinit.

Athletas orbis terræ, orbisque doctores timore, ac tentationibus exercere vult Christus: ideo tempestatem excitari permittit.

Solus cum discipulis nauem intrat Christus, vt explicatur à Lucâ cap.8.v.22. Egit istuc, vt Apostolorum famæ consuleret; nam eos ob diffidentiam arguiturus erat. Noluit alios adesse, qui increpantem discipulos audiret, ne eorum reuerentia, honorque minueretur: vt hinc discas, quàm solicitè aliorum nomen tueri debeas, dum aliorum labes ex officio arguis. Luc.8. v.22.

Dormit inter procellas Christus. Nempè, nescio quid

quid Diuinum est, inter fluctus mente non fluctuate, & altà pace in tribulationibus, & aduersitatibus frui.

Etiam in mari ventis concuti ac fluctibus nauiculam sinit; vt sedata tempestate, eum non solùm terræ, sed etiam maris Dominum cognoscerent, & vbique auxiliarem eius manum experirentur.

Permittit tempestatem, vt, periculo imminente, Apostoli ad eum orandum vrgerentur. Vult rogari Christus, & plerùmque tribulationes immittit, vt orationem, quæ illi tam grata, à nobis eliciat.

Dormiente Christo, tempestas insurgit, vt indicaret, quòd superioris vigilantia vbi desideratur magnum imminet subditis periculum.

551. Iactabatur nauicula fluctibus, & actos fluctibus volebat Christus prætetire; licèt verè non absolutè non voluerit, quia verè non præteriit, prætereuntis habitu volebat clamorem elicere, cui subuenire oporteret; amabat fluctuantium clamorem, precésque plusquam fluctus.

Ipse verò dormiebat; non casu id factum; sed, vt discipulorum diffidentiam tantisper conniuenti oculo dissimularet; multa quippè superiori, dum increpat, dissimulanda sunt; multa leuiter attingenda.

Dormiebat Christus, maris fluctibus acti fluctuabant discipulorum animi; timore concussi ad Christum se conferunt, dormientem excitant, salutem sibi ab hac excitatione pollicentes, vel mare fremitum positurum Christi vigilantiâ rati, ac si Christo dicerent: *ostende te vigilantem, & pelagus reuerebitur*. ait Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus: aduersùs omnia aduersa, maximum præsidium in rectoris vigilantiâ situm est.

552. Quia dormiebat Iesus, nauis fluctuabat. Rem ad cor, ad fidem flectit sanctus Augustinus in hunc modum: *Dominus dormiebat in naui; & ideo fluctuabat nauis, quia dormiebat Iesus: nam, si illic vigilaret Iesus, non fluctuaret nauis tua, cor tuum. Iesus in naui, fides in corde. Si meministi fidei tua non fluctuat cor tuum. Si oblitus es fidem tuam, dormit Christus, obserua naufragium.*

Dormit Christus, & fluctuat nauis; nimirum ait Sanctus Hilarius; *Ecclesia intra quas verbum Dei non vigilauerit, naufraga sunt; non quòd Christus in somnum relaxetur, sed quod somno nostro consopiatur à nobis*: ad Deum oculi flectendi sunt, non in noxium deflectenda lumina somnum, torporis indicem, ac segnitiei.

Domine, salua nos, perimus.

553. IN præsenti periculo præsens remedium quærunt: ad Christum se conferunt, orationem sternunt. Non eunt ad nauis gubernatorem, eumque, vt rectè nauem dirigat, admonent: humanam opem non quærunt, quærunt Diuinam, vt non mirum, si eximi ab illo discrimine meruerint. Nimirum, in magnis periculis Diuinum auxilium maximè quærendum.

Ad Christum currunt, non nauem exonerant, vt fieri in tempestatibus solet. Qui exonerarent, qui rerum terrenarum vacui erant, qui onerosas merces secum non habebant? Nihil habebant, quod reiicerent, pauperes discipuli. Quidni adfuerit in eorum auxilium paupertatis amator Christus.

Quid timidi estis, modicæ fidei?

554. PRius discipulos increpat, quàm mare: magis à discipulorum diffidentiâ timebat, quàm à maris fluctibus. Deo facilius est maris vndas compescere, quam hominum mentes ad æquitatis, iustitiæque legem reuocare.

Modicæ fidei arguuntur Apostoli, & tamen in tempestatis periculo ad eum confugiunt: quid illi qui ne confugiunt quidem, sed fidunt viribus? Modicæ fidei dicuntur; quia credebant, quòd posset saluare vigilando, non dormiendo: etiam cum dormiret, Christus suorum curam habebat.

Modicæ fidei; non conuertitur ad mare, sed ad discipulos; *& priùs discipulos increpat*, vt obseruat Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus, *quàm mare*; modica quippè discipulorum fides magis displicebat Christo, quàm displiceret tempestas maris? citiùs illa tempestas coërcenda, quæ discipulorum corda turbabat, quam ea; quam venti excitauerant, & maris vnda iactabat.

Surgens, imperauit ventis.

555. ETiam iacens, sicut dormierat, poterat imperare ventis, fluctusque solo nutu compescere; sed surrexit, vt magis miraculum appareret, & ostenderet ab eo sedatam tempestatem, de quo aliquis dubitare poterat, si iacuisset, nihilque dixisset. Amat Christus, sua beneficia innotescere suis, nec alij quàm ipsi tribui studet, ne Auctori eximantur.

Surrexit, non iacuit; vt nos eius exemplo disceremus, statim surgere, cum aliquid in Dei obsequium peragendum est.

Imperauit ventis, Imperat ventis, imperat mari; vtrumque Christi iussibus obtemperat, vt hoc exemplo moniti omnes disceremus promptè Christo parere, nec eius voluntati resistere.

Et facta est tranquillitas magna.

SVrgens Christus imperauit ventis, & facta est tranquillitas magna. Diuinæ potentiæ est, superæque virtutis, magnam tempestatem in magnam tranquillitatem commurare, & ex ingentibus aduersitatum fluctibus ingentem mentis pacem, ac quietem colligere.

SECTIO VI.

Sepulchra qualia olim. 556
Cur in sepulchris dæmoniaci habitarent 556
Qui mortis memoria, & mortuorum conspectu melior non fit satanico se spiritu obsideri indicat. 557
Dæmonis studium vt homines à Christo auocet, ad inania spectacula excitet. 557
Pluribus vna opera nocere Dæmon studet. 558
Christi præsentia quanta sit virtutis. 558
Torquetur Dæmon cum homini nocere non potest. 559
Superbus torquetur cum alieno imperio cedere cogitur. 559
Diabolici spiritus est in eo alios arguere in quo quis maximè peccat. 559
Hominibus nocere Dæmones student. 560
Christi amor in homines. 560
Quàm promptus ad nocendum Dæmon sit. 561

Discedere

Occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, sæui nimis; ita vt nemo posset transire per viam illam.

556. HAbitabant in sepulchris, qui à sepulchris exeunt: quod, quî fieri potuerit, ex veterum sepulchrorum formâ intelligitur: erant enim sepulchra, cauernæ aut in rupibus excisæ, aut lapideo, vel lateritio opere cameratæ, vt ex Christi sepulchro manifestum est, quod excisum erat in petrâ cap. 27. vers. 60. & quod Ioannes, & Petrus intrarunt Ioan. 20. vers. 6.

Sed cur hi dæmoniaci habitabant in sepulchris? An factum id à Dæmonibus; vt nempe in eum errorem homines inducerent, vti mortuorum animas in Dæmones commutari putarent? An in sepulchris versantur Dæmones, vt, odio generis humani, mortuorum corporibus illuderent? Nempè satanicum est; etiam in mortuos, vitâque functos deseuire, & Sanctorum ossa, cineresque persequi.

557. Sed mirum illud: cur sæui à sepulchris exeunt? In hac scholâ deponere animos homo solet; in ipsa enim mortis suæ monetur citò futuræ, & hac cogitatione sæuire desinit. Hîc contrà fit; quia homines à dæmonibus corripiuntur. Ex sepulchris, exque mortuorum conspectu, qui melior humiliórque non fit, satanico se spiritu obsideri demonstrat: qui inflatos superbiâ animos, mortis memoriâ, non ponit, dæmoni ferè par censeri potest

Tàm sæui hi dæmoniaci erant, vt nemo per viam illam transire posset. Scilicet impedire alios conabantur, ne ad Christum irent, perque salutis viam incederent: si per illam viam ad spectacula; ac torneamenta homines iuissent, non eos impediuissent dæmones, quorum hoc studium, vt à Christo homines arceant, ad terrena spectacula, ac noxia, totis viribus alliciant.

558. Nihil prius dæmoni est, quàm vt hominibus noceat; sed studet per homines istuc agere, vt genus humanum exosum Deo reddat. In homines per homines sæuit, vt eâdem operâ plures inferiter; eos nempè, qui molestiam inferunt, & eos, quibus infertur.

Duo habentes dæmonia; vix Dominus suâ præsentia regionem illam illustrauerat, cum duo homines de sepulchris exeunt habentes dæmonia ac si non amplius dæmonia hominem haberent, sed haberentur ab homine, *ad Christi scilicet præsentiam* Sancti Petri Chrysologi verba sunt, *captiui illi fiunt, à quibus fuerant homines captiuati. Sistunt pœnis, quorum cruciatibus antea torquebantur; aptant ad sententiam, à quibus addicti fuerant sepulchris*; sic torquentur, qui fuerant tortores, & iudici traduntur, qui erant carnifices; tantum Christi præsentia potest, vt dæmones hominibus incipiant subiici, quibus homines erant subiecti.

Quid nobis, & tibi, Iesu Fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos.

559. PEnde sæuitiam dæmonum, & ingens eorum in homines odium: conqueruntur, se tortos, cum homines torquere inhibentur. Sæuissimè torquetur dæmon, cum homini nocere non potest. *Venisti torquere nos.* Græcè, ἦλθες βασανίσαι ἡμᾶς *Venisti ad cruciandum nos.* Vnde cruciantur, vnde torquentur? Quæ tormenti causa, quæ cruciatus? Superbus tunc grauiter torquetur, cum alterius imperio cedere cogitur, & cum eos relinquere compellitur, quos possidet.

Sed quàm iniusta Dæmonum querela! *Venisti*, inquiunt, *ante tempus torquere nos*. Hic cuiusque mali mos est, vt in eo, in quo ipse peccat, alios arguat. De tempore sic queruntur dæmones, quasi ipsi cum tempore fecerint, vt ante mortem viuos homines condiderint in sepulchris. Et non erat ante tempus, viuentes, mortis cubiculo adiicere? Erat. Cur ergò queruntur, Christum ante tempus venisse, vt eos torqueret? Vt scires diabolici spiritus esse, alienis notam inurere, atque carpere, propria non videre, non corrigere; & in eo alios arguere, in quo arguens maximè peccat.

Dæmones autem rogabant eum dicentes: si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorum.

560. NOlebant dæmones in abyssum mitti: potius in porcos mitti postulant; ne scilicet omninò ab hominibus, quibus nocere tàm sollicitè student, separarentur. Etiam in immundis animantibus vexare, ac molestia aliqua afficere homines poterant, quod in infernum detrusi facere non potuissent: idcirco in abyssum mitti timent.

Cur mitti non postulant in alios homines? Non audent istuc à Christo petere, quum videant tàm ardenter amari homines à Christo: hac postulatione grauiùs se tortos iri timere poterant. In homines se mitti non quærunt? quia eum, cuius virtute torquebantur humanam speciem gestare videbant. Satis hoc dæmonibus: non satis plerùmque hominibus, qui homines aggrediuntur, & in illos irruunt, licet sciant, & credant, humanam naturam à Dei filio assumptam.

561. *Mitte nos in gregem porcorum*: Græcè paulò aliter, ἐπίτρεψον ἡμῖν ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἀγέλην τῶν χοίρων, *Permitte nobis abire in gregem porcorum.* Tàm promptus ad nocendum dæmon est, vt permissio, præcepti loco illi sit; & permitti dæmonem in porcos abire, tantundem illi sit, ac si mitteretur.

Si eiicis nos hinc mitte nos in gregem porcorum. Non absolutè mitti petunt in porcos; sed, posito, quòd eiiciantur: discedere enim, si liberum eis esset, ab hominibus nollent, quos cruciant.

Mitte nos in gregem porcorum. Cur in oues mitti non postulant, quæ munda animalia sunt? Nec istuc ausi dæmones; quia oues ex lege in templo offerebantur. Etiam animalia ipsa, quæ in templo offeruntur, auersatur diabolus: quantò magis

magis homines, si frequentet ac deuotè in Dei domo se Deo dicauerint, & obtulerint? Explicari non potest, quàm vtilis templi frequentatio sit.

562. In porcos mitti quærunt dæmones; vt eos in aquis sepelirent, sicque eorum domini tristarentur, & ingenti ità cottiperentur, contra Christum, & contra eum sæuirent. In omnibus hominum perniciem dæmon quærit, quærit ruinam.

Vt in porcos mittantur petunt dæmones. Sed qui, inquies, porci illic esse poterant, quibus nefas esset Iudæos vesci? Erant, sed contra legem; & hinc fors natum, vt in eos ingredi dæmones cupierint: Nempè satanæ placet illud, quo Dei lex violatur.

Non mirum, si Christus id permittat dæmonibus, quod petunt; hinc enim salutis occasio facta; ciues illi in porcorum iacturâ didicerunt, porcis contra Dei legem non vti. Sic ferè, quæ in nostri perniciem dæmon excogitat, magnam vtilitatem nobis, Deo disponente parturiunt.

563. Mitti in porcorum gregem dæmones quærunt; sed quò spectabant? Non alienè aliqui putant id fecisse, vt porcos saginarent, eósque obiicerent Hebræis, sicque eos allicerent ad porcinas carnes contra Mosis legem manducandas. Nimirum hoc dæmonis proprium est, lapsus occasionem præbere hominibus; nec porcos subire defugit, quin & quærit, vt porcorum obiectu homines fallat.

Sed aliter factum; nam statim ac dæmones porcos subierunt, in mare se cum porcis deuoluerunt, quod antea sibi timebant, dum in abyssum ne mitterentur rogant Christum, id est in mare, vt exponit Sanctus Ambrosius; hac nimirum pœnâ dæmones puniuntur, vt quam occasionem peccandi per porcos offerre volebant Hebræis, hanc Christi prouidentiâ, penitùs auferrent, *vt quod recusabant dæmones non euaderent, sed digno præcipitio demergerentur:* vnde inuiti præcipitium illud subiere; ita fit, vt qui occasionem peccati afferre aliis studet, nequitiæ suæ priùs sentiat damna.

564. *Mitte nos in gregem porcorum*; cur in porcos mitti postulant, cùm de aliis id non legatur? exietant de monumentis; inter putrescentia mortuorum cadauera morabantur; *nequitia*, ait Sanctus Petrus Chrysologus, *fœtorem nescit amittere, sed mutare*; assueti putredini, immunda animalia adamant, munda fugiunt; difficilè, qui in peccatorum fœtore vixit, à peccatorū fœtore auelli potest, quin ab vno ereptus, alium non quærat, dæmonū more.

565. *Mitte nos in gregem porcorum*; Qui mundi Regna, & eorum gloriam Christo obtulerat, à Christo nunc petit, vt ei liceat porcos subire; Itane, qui aliis regna, tanquam sua essent, pollicebatur, non melius domicilium quærit, non melius habet? Immundos porcos inhabitare ex se non potest, qui mundi regnorum se dominum faciebat? ergo decipit dæmon dum promittit; ipse se ipsum prodit, & dum, vt in porcos mittatur Christum orat, se fallaciter eidem mundi gloriam, & eius regna promisisse ostendit.

Mitte nos in porcos; vt scilicet incolæ nouâ hac clade, porcorumque iacturâ affecti, in maledicta, blasphemaque verba excitarentur, & à Christo, Christique prædicatione auocarentur; nihil non agit dæmon, vt homines à Christo auocet, & illius verbis audiendis abducat.

Et ecce tota ciuitas exiit obuiam Iesu: & viso eo rogabant, vt transires à finibus eorum.

566. Rogabant: Non expulerunt exacerbati, sed rogabant perculsi tum religione, tum accepti damni dolore. Petunt vt à finibus eorum discedeter: agnouerunt virum sanctum, & omni veneratione dignum, sed tamen dimittunt, ne facultates suas amitterent. Nihil est, quod ita à salute reuocet, quàm nimius rerum terrenarum amor. Pluris suas diuitias faciunt, quàm Christi præsentiam, & suarum animarum salutem.

Fors dimittunt Christum, indignos se eius præsentiâ existimantes: sciebant se peccatores, & timebant, ne, peccatis eorum exigentibus, grauioribus plagis plecterentur: etiam Petrus ob reuerentiam, & humilitatem dixit: *Exi à me, quia homo peccator sum Domine*. Luc. 5. 8. Luc. 5. 8.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT IX. MATTHÆI.

Vers. 1.

ET ascendens in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem suam.

Et ascendens. *Pagn. Cùm inscendisset. Syr. Et conscendit. Vat. Ingressus.*
In nauiculam. *Caiet. In nauem. Vat. Nauem.*
Transfretauit. *Pagn. Traiecit.*
Suam. *Fr. Luc. Propriam. Arab.* omittit, *Suam.*

Vers. 2.

Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Confide fili, remittuntur tibi peccata tua.

Offerebant. *Pagn. Adduxerunt. Vat. Attulerunt. Syr. Obtulerunt. Fr. Luc. Offerebatur.*
Confide. *Pagn. Fiduciam habe. S. Hil.* omittit: *Al. Constans esto. Vat. Bono animo esto. Syr. Æquo animo sis. Auct. Animum sume.*
Remittuntur. *S. Hier. Dimittuntur. Orig. Remissa sunt.*
Peccata tua. *S. Hil. Peccata.*

Vers. 3.

Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: Hic blasphemat.

Dixerunt. *Pagn. Dicebant.*
Intra se. *Fr. Luc. In se ipsis. Syr. In animâ suâ. Vat. Intra sese.*
Blasphemat. *Fr. Luc. Impiè loquitur.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 4.

Et, cùm vidiſſet Ieſus cogitationes eorum, dixit: Vt quid cogitatis mala in cordibus veſtris?

Cùm vidiſſet. *Syr. Sciens. Ar. M. Videns.*
Dixit. *Syr. Dixit eis.*
Mala. *Tert. Nequam.*
In cordibus veſtris? *Syr. In corde veſtro?*

Verſ. 5.

Quid eſt facilius dicere: Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere: Surge, & ambula?

Quid eſt. *Vat. Verum enim. Fr. Luc. Quid eſt enim.*
Peccata tua. *Quidam Cod. Peccata.*
Surge. *Ar. M. Erigere.*

Verſ. 6.

Vt autem ſciatis, quia filius hominis habet poteſtatem in terrâ dimittendi peccata (tunc ait paralytico) Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

Sciatis. *Syr. Cognoſcatis.*
Habet. *Vat. Habere. Pagn. Habeat.*
Poteſtatem. *Ar. M. Auctoritatem. Auct. ex Syr. Dominium.*
In terrâ. *Arab. Super terram.*
Dimittendi. *Syr. Remittendi. Ar. M. Remittere.*
Ait p. *Syr. Dixit paralytico illi.*
Surge. *Pagn. Cùm ſurrexeris. Ar. M. Erectus.*
Lectum. *Arab. Grabatum.*

Verſ. 7.

Et ſurrexit, & abiit in domum ſuam.

Et ſurrexit. *Ar. M. Et erectus. Syr. Surgens. Vat. Cùm ſurrexiſſet. Al. Illicò ſurrexit. Fr. Luc. Tunc ſurrexit.*
In domum. *Vat. Domum.*

Verſ. 8.

Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum, qui dedit poteſtatem talem hominibus.

Videntes a. t. *Syr. Quæ cùm vidiſſent turba illa. Pagn. Turba verò quæ viderant.*
Timuerunt. *Caiet. Admirata ſunt.*
Glorificauerunt. *S. Hil. Honorificauerunt. Syr. Laudibus euexere.*
Qui dedit. *Pagn. Qui dediſſet. Ar. M. Dantem.*
Poteſtatem. *Ar. M. Auctoritatem.*
Talem. *S. Hil. Tantam.*

Verſ. 9.

Et, cùm tranſiret inde Ieſus, vidit hominem ſedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi: ſequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum.

Cùm tranſiret inde. *Fr. Luc. Cùm digrederetur, progrederetur, digrederetur. S. Ioan. Chryſ. Cùm tranſiſſet. Euth. Pergens. Syr. Quumque prætergrederetur illinc. Ar. M. Præteriens inde.*
Sedentem. *Vat. deſidentem.*
In Telonio. *Caiet. Ad telonium. Syr. In ædibus telonariorum.*
Matthæum nomine. *Fr. Luc. Qui dicebatur Matthæus. Ar. M. Matthæum dictum. Arab. Nomen eius erat, Matthæus.*
Surgens. *Pagn. Cùm ſurrexiſſet. Arab.* omittit. *Syr. Surgens itaque.*
Secutus eſt eum. *Syr. Iuit poſt eum.*

Verſ. 10.

Et factum eſt, diſcumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes diſcumbebant cum Ieſu, & diſcipulis eius.

Factum eſt. *Vat. Et euenit.*
Diſcumbente. *Syr. Quum accumberent Pagn. Accumbente. Vat. Cùm Ieſus accumberet.*
Ecce. *Euth. Ecce etiam. Vat. Vt ecce.*
Venientes. *Fr. Luc. Qui venerant.*
Diſcumbebant. *Pagn. Simul accubuerunt. Vat. Simul accumberent.*

Verſ. 11.

Et videntes Phariſæi dicebant diſcipulis eius: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat Magiſter veſter?

Et. *Syr. Qua. Vat. Quod.*
Videntes. *Franc. Luc. Cùm vidiſſent. Auct. Quum animaduertiſſent.*
Dicebant. *Pagn. Dixerunt.*
Et peccatoribus. *Syr. Flagitioſiſque.*
Manducat. *Syr. Edit. Vat. Sumit cibum. Pagn. Comedit.*
Magiſter. *Vat. Præceptor.*

Verſ. 12.

At Ieſus, audiens, ait: Non eſt opus va-

Audiens. *Syr. Quod cùm audiſſet. Vat. Quod vbi Ieſus audiuit.*
Ait. *Caiet. Ait illis.*
Non e. o. *Arab. Non indigent. Vat. Non opus ha-*
lentibus

Vulgata Editio. / *Lectionum Varietas.*

lentibus medicus, ſed malè habentibus.

bent. Ar. M. Non vſum habent. Orig. Non neceſſe habent.
Valentibus. *S.Cyp. Sanis. Pagu. Ij, qui validi ſunt. Arab. Valentes. Syr. Sani. Fr. Luc. Qui valent qui integris ſunt viribus.*
Medicus. *S.Gaud. Medico. Orig. Medicum.*
Sed malè habentibus. *S. Aug. Sed ægrotantibus. Syr. Sed ij qui malè affecti ſunt. Arab. Sed malè habentes. Pagu. Sed qui malè habent.*

Verſ. 13.

Euntes autem, diſcite, quid eſt : Miſericordiam volo & non ſacrificium. Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores.

Euntes. *Pagu. Profecti. Fr.Luc. Abeuntes.*
Quid eſt. *Euth. Quid ſibi velit. Syr. Quid ſit. Vat. Quid ſit illud.*
Miſericordiam volo, & non ſacrificium. *S. Paul. Miſericordiam malo, quàm ſacrificium.*
Volo. *Fr.Luc. Diligo.*
Et non. *Fr.Luc. Pluſquam.*
Vocare. *Fr. Luc. Vt vocem. Auct. Inuitare. Vat. Ad vocandum. Syr. Vt vocarem. S. Iuſt. M. Vocatum.*
Sed peccatores. *Arab. & S. Gaud. Sed peccatores ad pœnitentiam. S. Hil. Sed peccatores in pœnitentiam.*

Verſ. 14.

Tunc acceſſerunt ad eum diſcipuli Ioannis, dicentes : Quare nos, & Phariſæi ieiunamus frequenter : diſcipuli autem tui non ieiunant ?

Acceſſerunt. *Caiet. Accedunt. Ar. M. Adierunt eum. Arab. Venerunt. Pagn. Adeunt eum.*
Ieiunamus frequenter. *Syr. Multùm ieiunamus. Vat. Ieiunamus plerúmque. Pagu. Multoties.*

Verſ. 15.

Et ait illis Ieſus : Nunquid poſſunt filij ſponſi lugere, quandiu cum illis eſt ſponſus ? Venient autem dies, cùm auferetur ab eis ſponſus : & tunc ieiunabunt.

Nunquid p. *Orig. Quia non poſſunt.*
Filij ſponſi. *Syr. Filij thalami. Caiet. Filij thalami nuptialis.*
Lugere. *Syr. & S.Ioan.Chryſ. Ieiunare.*
Cum illis. *Orig. Cum ipſis.*
Auferetur. *Arab. Sublenabitur. Pagu. Tolletur. Vat. Sublatus fuerit.*
Ieiunabunt. *Fr.Luc. Lugebunt.*

Verſ. 16.

Nemo autem immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus : tollit enim plenitudinem eius à veſtimento : & peior ſciſſura fit.

Nemo immittit com. p. r. i. v. v. *Tert. Noua plagula non aſſuitur veſtimento veteri. S. Ambr. Nemo additamentum panni rudis aſſuit veſtimento veteri. Pagn. Nullus immittit aſſumentũ panni rudis in veſte veteri. S. Hier. Nemo aſſumet. Ar. M. Nemo inicict iniectionem. Arab. Nemo accipit commiſſuram nouam, & ponit eam in veſte veteri.*
Panni. rudis. *Caiet. Panni impoliti. Fr. Luc. Panni impexi.*
Tollit. *Ar. M. Aufert.*
Plenitudinem. *Pagn. Supplementum.*
Peior. *Sy. Maior. Ioan. Gagn. Et deterior.*
Sciſſura. *Pagu. Ruptura. Fr. Luc. Ruptura. Fiſſura.*

Verſ. 17.

Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres : alioquin rumpuntur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt : & ambo conſeruantur.

Neque. *Orig. Quia nemo.*
Mittunt. *Syr. Iniciunt. Orig. Mittit.*
Vinum nouum. *Syr. Vinum recens.*
Alioquin. *Syr. Ne. Ar. M. Si autem minùs.*
Rumpuntur. *Syr. Rumpantur.*
Effunditur. *Syr. Effundatur. Ar. M. Effluit. Orig. Peribit.*
Pereunt. *Syr. Pereant*
Vinum nouum. *Syr. Vinum recens.*
Nouos. *Fr. Luc. Recentes.*
Mittunt. *Syr. Iniciunt.*
Ambo. *Arab. Simul. Pagn. Vtraque ſimul. Orig. Vtrunque.*
Conſeruantur. *Pagu. Seruantur.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 18.

Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus acceſſit, & adorabat eum, dicens: Domine, filia mea modò defuncta eſt: ſed veni, impone manum tuam ſuper eam & viuet.

Hæc illo l. a. e. *Arab. Dum autem Ieſus loqueretur eis. Syr. Quum autem hac loqueretur cum eis.*
Princeps. *Vat. Primas quidam. Syr. Princeps quidam.*
Acceſſit. *Vat. Venit. Pagn. Profectus. Ar. M. Veniens. Syr Veniens appropinquauit. Fr. Lu. Quum veniſſet.*
Adorabat. *Vat. Adorauit.*
Modò defuncta eſt. *Arab. Nunc mortua eſt.*
Sed. *S. Hil.* omittit.
Veni. *Pagn. Profectus. Ar. M. Veniens.*
Impone m. t. *S. Hil. Et pone manum.*

Verſ. 19.

Et ſurgens Ieſus ſequebatur eum, & diſcipuli eius.

Surgens. *Arab. Surrexit autem. Fr. Luc. Quum ſurrexiſſet.*
Sequebatur e. *Vat. Secutus eſt eum. Syr. Abierunt poſt eum.*

Verſ. 20.

Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti eius.

Quæ ſanguinis fluxum patiebatur. *Pagn. Qua ſanguinis profluuio laborauerat. Ar. M. Sanguiſflua. Arab. Cui erat fluxus ſanguinis. Syr. Profluuio laborabat. Orig. Qua ſanguine fluebat.*
Retro. *Pagn. A tergo.*
Fimbriam. *Fr. Luc. Oram.*
Veſtimenti. *Fr. Luc. Pallij.*

Verſ. 21.

Dicebat enim intra ſe: Si tetigero tantùm veſtimentum eius: ſalua ero.

Intra ſe. *Syr. In animâ ſuâ. Ar. M. In ſeipsâ. Pagn. Intra ſeſe. Vat. Secum. Fr. Luc. Apud ſe.*
Si tetigero. *Arab. Si quando tetigero.*
Salua ero. *Syr. Sanabor ego. Pagn. Seruabor. Vat. Salutem conſequar. Auct. Incolumis ero.*

Verſ. 22.

At Ieſus conuerſus, & videns eam, dixit: Confide filia, fides tua te ſaluam fecit. Et ſalua facta eſt mulier ex illâ horâ.

Et videns. *Arab. & vidit. Syr. Reſpexit. Pagn. Vt vidit. Fr. Luc. Vbi vidiſſet.*
Dixit. *Syr. Dixit ei.*
Confide. *Syr. Bono ſis animo. Vat. Bono animo eſto. Hier. Matr. ex Syr. Anima te ipſam.*
Filia. *Syr. Filia mea.*
Saluam fecit. *Vat. Saluam reddidit. Syr. Seruauit. Fr. Luc. Sanauit.*
Ex illâ horâ. *Pagn. A tempore illo.*
Salua facta eſt. *Euth. Curata eſt. Vatab. Sanitati reſtituta eſt. Ar. M. Seruata eſt.*
Ex horâ illâ. *Ar. M. Ab horâ illâ. Pagn. A tempore illo. Fr. Luc. Momento.*

Verſ. 23.

Et cùm veniſſet Ieſus in domum principis, & vidiſſet tibicines, & turbam tumultuantem, dicebat.

Et, cùm veniſſet i. d. *S. Petr. Chryſ. Ingreſſus domum. Syr. Venitque.*
Et vidiſſet tibicines. *S. Petr. Chryſ. Vidit ſymphoniam.*
Et turbam t. *Syr. Turbas tumultum edentes. Goth. Turbam multam tumultuantem.*
Dicebat. *Pagn. Dicit illis. Quidam Cod. Dixit ad eos. Arab. Dixit eis. Syr. Ait illis.*

Verſ. 24.

Recedite: non eſt enim mortua puella, ſed dormit. Et deridebant eum.

Recedite. *Pagn. Secedite. Arab. Exite. Syr. Recedite vos.*
Puella. *Pagn. Puerula. Vat. Adoleſcentula.*
Dormit. *Arab. Ipſa eſt dormiens.*
Deridebant. *Syr. Subſannabant.*

Verſ. 25.

Et, cùm eiecta eſſet turba, intrauit, & tenuit manum eius. Et ſurrexit puella.

Eiecta eſſet. *Arab. Exiiſſet. Syr. Cùmque eieciſſet.*
Turba. *Syr. Turbam.*
Tenuit m. e. *Ar. M. Apprehendit manum eius. Syr.* addit. *Et dixit. Surge puella.*
Puella. *Vat. adoleſcentula.*

Verſ. 26.

Et exiit fama hæc in vniuerſam terram illam.

Exiit fama hæc. *Arab. Fama eius. Vat. Emanauit fama hac. Pagn. Egreſſus eſt rumor hic. Fr. Lu. Dimanauit fama miraculi huius.*

Verſ. 27.

Vulgata Editio.

Verſ. 27.

Et, tranſeunte inde Ieſu, ſecuti ſunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes: Miſerere noſtri, fili Dauid.

Verſ. 28.

Cùm autem veniſſet domum, acceſſerunt ad eum cæci. Et dixit eis Ieſus: Creditis, quia hoc poſſum facere vobis? Dicunt ei: Vtique, Domine.

Verſ. 29.

Tunc tetigit oculos eorum, dicens: Secundùm fidem veſtram fiat vobis.

Verſ. 30.

Et aperti ſunt oculi eorum: & comminatus eſt illis Ieſus, dicens: Videte, ne quis ſciat.

Verſ. 31.

Illi autem exeuntes, diffamauerunt eum in totâ terrâ illâ.

Verſ. 32.

Egreſſis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem.

Verſ. 33.

Et eiecto dæmonio, locutus eſt mutus, & miratæ ſunt turbæ dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſraël.

Verſ. 34.

Phariſæi autem dicebant: In principe dæmoniorum eiicit dæmones.

Verſ. 35.

Et circuibat Ieſus omnes ciuitates, & caſtella: docens in ſynagogis eorum, & prædicans Euangelium regni, & curans omnem languorem, & omnem infirmitatem.

Verſ. 36.

Videns autem turbas, miſertus eſt eis: quia erant vexati, & iacentes ſicut oues non habentes paſtorem.

Lectionum Varietas.

Tranſeunte. *Pagn. Cùm diſcederet. Arab. Cùm exiſſet. Syr. Quumque prætergrederetur. Fr. Luc. Progrediente autem.*
Inde. *Vat. Illinc. Syr. Illuc.*
Secuti ſ. e. *Syr. Seſe adiunxerunt ei.*
Clamantes e. d. *Arab. Qui clamabant, & dicebant.*
Noſtri. *Orig. Nobis.*

Veniſſet domum. *Arab. Intraſſet in domum. Ar. M. Venienti autem in domum. Vat. In ædes.*
Acceſſerunt. *Arab. Venerunt. Pagn. Adierunt illum.*
Cæci. *Syr. Cæci illi.*
Quia hoc p. f. v. *Syr. Me poſſe hoc agere.*
Vtique, Domine. *Syr. Etiam, Domine noſter. Vat. Etiam, Domine. Al. Credimus Domine.*

Dicens. *Syr. Et ait.*
Secundum. *Vat. Iuxta.*

Aperti ſunt. *Syr. Statim aperti ſunt. Quid. Cod. M. S. Illico aperti ſunt.*
Comminatus eſt. *Syr. Prohibuit eis. Pagn. Acriter comminatus eſt. Vat. Interminatus eſt. Fr. Luc. Grauiter interminatus eſt. Auct. minanter mandauit.*
Ne quis ſciat. *Arab. Ne doceatis aliquem. Syr. Nemo reſciſcat.*

Exeuntes. *Arab. Cùm exiſſent. Vat. Quum abiiſſent. Fr. Luc. Egreſſi.*
Diffamauerunt eum. *Pagn. Diuulgauerunt famam. Syr. Famam eius ſparſerunt.*
Terrâ. *Vat. Regione.*

Egreſſis autem. *Syr. Quumque exiiſſet Ieſus. Arab. Et cùm exiiſſent inde. Fr. Luc. Egredientibus.*
Obtulerunt. *Vat. Adduxerunt. Pagn. Attulerunt.*
Dæmonium habentem. *Ar. M. Dæmoniacum. Syr. In quo erat dæmonium.*

Eiecto dæmonio. *Arab. Cùm eieciſſet dæmonium.*
Apparuit. *Fr. Luc. Viſum eſt.*
Sic. *Vat. Tale quid.*
In Iſraël. *Arab. In gente Iſraël.*

In principe dæmoniorum. *Syr. Per principem dæmoniorum.*
Dæmones. *Arab. Dæmonia.*

Circuibat. *Vat. Obibat. Syr. Perluſtrabat. Ar. M. Circumibat.*
Caſtella. *Pagn. Vicos. Fr. Luc. Pagos.*
Omnem infirmitatem. *Syr. Omnes dolores. Goth. Omnem infirmitatem in populo.*

Videns. *Arab. Cùm vidiſſet. Syr. Quum videret.*
Miſertus eſt. *Pagn. Affectus eſt miſericordiâ. Vat. Intimè miſertus. Fr. Luc. Commotus eſt viſceribus. Al. Affectu miſericordiæ tactus eſt.*
Eis. *Fr. Luc. Super eis. Arab. Super eos. Syr. Earum. S. Hil.* omittit. *Pagn. Erga illas. Vat. Illarum. Al. Erga illos.*
Vexati, & iacentes. *Pagn. Deſtituti, ac diſperſi. S. Hil. Erant vexati, & iacentes. Syr. Eſſent fatigatæ, ac diſperſæ. Vat. Deſtitutæ, ac diſperſæ. Hier. Matr. Agitati, ſoluti. Fr. Luc. Variis affecti, afflictique malis. Disiecti, ſparſi, palantes.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 37. Tunc dicit Diſcipulis ſuis: Meſſis quidem multa, operarij autem pauci.	Multa. *Pagn. Copioſa. Vat. Ipſa quidem Meſſis copioſa.*
Verſ. 38. Rogate ergo Dominum meſſis, vt mittat operarios in meſſem ſuam.	Rogate ergo Dom. *Ar. M. Supplicate ergo Domino. Syr. Petite igitur à Domino.* Mittat. *Pagn. Emittat. Quidam Cod. Eiiciat. Theoph. Extrudat.*

CAPVT IX.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Et aſcendens in nauiculam transfretauit, & venit in ciuitatem ſuam.

567. VEnit in ciuitatem ſuam, à qua diſceſſerat, vt abſentià ſuà omnium deſideria acueret, & excitaret; ardentiùs quippe ea deſideramus, quibus diù caruimus. Præſentiam ſuam expeti ſummis votis Chriſtus vult, non remiſsè negligi: eam plerumque negat; ne vileſcat: quod in anima non rarò præſtat; ſe quippe ſæpè ſubducere videtur, vt vehementiùs deſideretur.

Venit in Ciuitatem ſuam. Græcè ἦλθεν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν, *venit in propriam Ciuitatem*, Capharnaum ſcilicet vbi domicilium id temporis habebat. Bethlehem cunis ſuis nobilitauit, Nazareth educatione reddidit celebrem, Capharnaum commoratione, editiſque inibi miraculis veluti adoptauit in patriam. Diſce: Iuſtus vbique patriam habet; nec ſolo, vbi oatus, nimis adhæreſcit. Locum illum ſibi adoptat in patriam, vbi edit ſigna virtutis. Neſcit locorum ſpatiis virtus coërceri, nec patriæ limitibus, vbi incunabula fuere, includi.

Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto.

568. NEc Chriſti ciuitas infirmis, & infirmitatibus caret: nullo in hoc gaudet priuilegio; quin, rectè ſentienti, ad Chriſti ciuitatem, patriamque ſpectat, qui ægritudines libenti animo patitur.

Lapſus in peccata, & idcirco in paralyſim fuerat hic, qui Chriſto oblatus dicitur. Fors ab vtroque liber, & immunis fuiſſet, ſi Chriſti præſentiâ minimè caruiſſet. Nec adeò grauiter deliquerat, nec paralyſim fortaſsè patiebatur, cum Chriſtus preſens eſſet. Explicari non poteſt, quàm vtilis, atque proficua nobis Chriſti præſentia ſit. Colligant hinc Præſules, quàm noxium ouibus, paſtorum ſuorum præſentiâ deſtitui.

Confide fili: remittuntur tibi peccata tua.

569. FIlij nomine paralyticum inſignit, *cõfide*, inquit, *fili.* Mira Chriſti humilitas, mira dignatio: deſpectum hominem, & quem ſacerdotes non dignabantur attingere, filium vocat. Nec corporis ægritudo ab hoc tàm illuſtri titulo nos auocat; quin tunc verè Dei filij ſimus, cùm lætitiâ magnâ infirmitates excipiuntur, & in corporis languore mentis firmitas, ſanitaſque apparet.

Priùs dimittit peccata, poſtea ſanat; vt morbi cauſâ ſublatâ, ſanitas reſtituatur. Ferè corporis infirmitates ab animæ ægritudine naſcuntur: vnde peccata paralytico remittit, cum non peccatorum remiſſionem, ſed corporis curationem ille quæreret; vt morbi originem, & indicaret, & tolleret, doceretque plerunque morbos pœnam eſſe peccati

570. Hoc exemplo Chriſti diſcere medici debent, ſuum munus eſſe ægros ad pœnitentiam, ac peccatorum confeſſionem inhortari, vt faciliùs etiam corporis ſanitatem conſequantur.

Tùm corpus, tùm anima huius paralytici ſuâ infirmitate premebatur: ſolùm tamen corporis ſanitatem quærunt, animæ obliuiſcuntur, qui

eum Christo offerunt. Sic enim ferè fit, vt homines corporalis valetudinis magis sint soliciti, quàm spiritualis; quod tacitè arguit Christus, dum animam priùs sanat, quàm corpus; docens sic priùs animarum, quàm corporum quærendam esse salutem.

Remittuntur tibi peccata tua; consultò *remittuntur* dixit, non *remitto*, vt humilitatem commendaret, iactantiam cauendam doceret; *quia peccata remittere erat magna excellentia*, inquit Abulensis, *& nolebat ore suo se laudare*; maiorem laudem meretur, qui non se laudat, & laudari debet; qui se laudabilem minimè iactat.

Tunc ait paralytico: Surge, tolle lectum tuum, & vade in domum tuam.

571. Paralyticus iubetur lectum suum tollere; vt lectus, qui infirmitatis testis fuerat, esset & sanitatis, hocque esset signum perfectissimè recuperatæ valetudinis; adeo, vt non solùm sanus, sed etiam robustus redditus esset, paralyticus. Ægros perfectè Christus sanat, vt perfectam animæ sanitatem quærere disceremus.

Sed, cur in domum sanatum paralyticum dimittit? Ne eius præsentiâ laudem sibi conciliare Christus videretur: à cænodoxia se alienum ostendit, & iactantiæ vitio immunem; dum ab se domum ablegat, quem sanauerat.

Præterea; domum remittit, vt testes redditæ sanitatis fierent, qui oculati morbi testes exstiterant; vtque ipsis fidei occasio esset, quibus molestus in infirmitate fuerat. Fors & domesticorum præmiare sedulitatem, ac charitatem erga paralyticum voluit; vt lætitiæ, salutisque occasionem domesticis præberet, qui ei, dum morbo premeretur, fideliter inseruierant.

Cum transiret inde Iesus, vidit hominem sedentem in Telonio Matthæum nomine, & ait illi: Sequere me. Et surgens, secutus est eum.

572. Cum transiret inde: Græcè, καὶ παράγων ἐκεῖθεν, *Inde digrediens.* Euthymius, *Præteriens inde.* Quæri potest: cur post editum tàm ingens miraculum se ab illorum oculis subduxerit, qui illum calumniabantur. Quum virtutem suam, mirabili paralytici curatione, prodidisse, statim nullâ ibi morâ factâ discessit, ne eius aspectu scribæ maiori inuidia æstuarent: nimis solo eius visu inuidi torquebantur, & grauissimum eruciatum Christi præsentia Iudæis inuidiæ æstu laborantibus inferebat. Scilicet, tàm infelix inuidia est, vt solo illios visu vehementissimè crucietur; quem magnum, celebremque apud alios esse conspicit.

Recedit Christus, vt eorum turbationem mitigaret, & inuidia paulatim minueretur. Id nobis quoque faciendum est? nec enim debemus in eos, qui nos, & nostra calumniantur, insurgere, sed eorum vlceribus cedentes, recedentesque mederi, vt eorum dolor mitigetur.

573. Vidit, in telonio, &, cum in telonio sederet, ad se vocauit: eur ita? Vt virtutem vocantis ostenderet, qui è medio malorum pelago Matthæum publicanum abstraxit. Nullius tàm desperata salus, qui saluari, Christo manum porrigente, non possit.

Matthæum nomine: Honorificentius erat cognomen, *Leui*, quàm nomen, *Matthæi*: ob id seipsum semper Matthæum appellat, alij etiam Leui, quod honoris cognomen. Modestiæ, & humilitatis causâ id fecit: nempè aliorum Doctor futurus modestiæ exemplar se præbet.

Sequere me; Matthæum requirebat, non quæ Matthæi: doctorum est animas lucrari, non inhiare pecuniis; festiuè rem vrget Sanctus Petrus Chrysologus: *Veni sequere me, Non dixit, affer ad me; quia Matthæum, non Matthei sacculos requirebat. Veni sequere me, hoc est, depone pondera, disrumpe vincula, solue laqueos.* Ægrè Christo animas lucratur, qui sectatur lucra; nec Christum vt sequantur peccatores integrè quærit, qui peccatorum sacculos ipse sequitur.

574. *Surgens, secutus est eum*: Magnum istue, insolensque prodigium: grande Christi miraculum; hominem pecuniæ inhiantem vocare, & sequentem habere non solùm, sed etiam obsequentem. Non adeò magnum, piscatores vocanti Christo respondere statim, quàm tributa colligentem, & nummis addictum.

Matthæum publicanum ad se Christus vocat, & his verbis imitat: *sequere me.* Non initio vocauit; sed post multa miracula, & sparsam Christi famam, sic enim eum, ad obedientiam, aptiorem Christus sciuit. Nempè qui lucra sæculi per negotia sectantur, difficilè à negotiis, lucrisque abducuntur, vt Christum sequantur.

Sequere me: Græcè, ἀκολούθει μοι, *sectare me, me imitare.* Verbum ἀκολουθεῖν non solùm significat *sequi*, sed etiam *imitari*: vt ab hac notione colligeremus, quòd ille verè Christum sequitur, qui eum, tanquam exemplar, imitatur: nudè gressibus sequi, non satis est, nisi sequamur moribus, & vitâ.

575. Præterea ἀκολουθεῖν significat etiam *obsequi, obtemperare.* Benè Christum sequitur, qui obsequitur Christo, eius præceptis, atque consiliis promptè paret. Frustra est, qui sequi se putat Saluatorem, & salutis consilia negligit.

Cùm miracula Christi Matthæus hîc recenseret, recensuit & vocationem suam; sed cur eam miraculis inseruit? *ratione humilitatis* inquit hîc Sanctus Thomas; *quia miraculum reputauit vocationem suam, ideo inter miracula recitauit.* Hominem lucris addictum lucrari insolens adeò est, vt inter miracula numerari iure possit.

Cum transiret inde: cur non paulisper ibi moratus est? Vocaturus Matthæum, qui ad Telonium sedebat, ibi non stetit Dominus, ne Matthæus in telonio moraretur, pecuniarum visu cupiditatem fouens; Ægrè Christum sequitur, qui pecuniis seruit. Acutè Sanctus Petrus Chrysologus expendit hæc verba dum ait: *Non dixit cum staret ibi. Transiuit, & pertransiuit inde Iesus, ne Matthæus remaneret ibi: eransiuit inde Iesus, ne Mattheus taliter permaneret; seruire Deo nequeunt pecuniis seruientes.* A pecuniis statim abstrahit: nam vel tantillum temporis pecuniis dare nimis noxium est.

576. Matthæum diuitem electurus Christus non eius domum conuenit, non diù ante ipsum stetit; sed cùm transiret Iesus ei dixit, *sequere me*: nimirum non pecuniam, non diuitis fauorem, gratiamque requirebat, sed diuitis animam; & ideo, quasi despiciens Matthæi opes, neque eius limini adhæsit sed pertransiens ad se vocauit.

Sedentem; sessio ista auari hominis statum indicat: sedet in telonio; nimirum stare non potest,

qui auaritiâ premitur; stat, qui cupiditatis onere non grauatur; *sedentem in telonio*; vbi opes congerebat ibi opum pondere grauabatur, vt stare non posset; *sedebat vtique*; ait Sanctus Petrus Chrysologus; *quia stare non poterat pondere cupiditatis oppressus, & ipsâ totus conscientiâ fraudis incuruus; aurum naturâ graue, grauius fit auaritiâ*; grauius possidentis cupiditate.

SECTIO II.

Et factum est, discumbente eo in domo, ecce multi publicani, & peccatores venientes discumbebant cum Iesu, & discipulis eius.

577. ACcumbit Iesus mensæ: magis peccatorum salute delectatur, quàm ferculis. Accumbit *in domo*. Quæri potest; in cuius domo mensæ Christus accubuerit. Ex Marco, & Luca perspicuè colligitur in Matthæi domo discubuisse. Sed cur nomen suum suppressit Matthæus ipse? Modestiæ causâ id præstitit, ea reticens, quæ à se digna laude facta sunt. Nesciunt Christi serui se, suaque iactare; silentio ea premere student; in hoc maiore laude digni, quia laudari nolunt.

Ecce multi publicani, & peccatores venientes: Matthæi exemplo multi ad Christum se conferunt, & plures post se incipit trahere Gentium Apostolus, Doctorque futurus. Etiam perditissimi homines aliorum exemplo conuertuntur, quod facilè nudis verbis præstitum non fuisset. Suas in hominum mentes vires exemplum exerit: monitâ infirma ferè, si monita duntaxat.

Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat magister vester.

578. Luc. 5. 30. PAulò aliter rem narrat Sanctus Lucas cap. 5. vers. 30. *Quare cum publicanis, & peccatoribus manducatis, & bibitis?* Arguuntur apud Lucam discipuli, apud Matthæum magister: cur ita? An consequens erat, vt, quod magister ageret, agerent & discipuli, vnde tantundem sit: *cum peccatoribus manducat magister*: &: *cum peccatoribus manducatis?* Magistri exemplum, discipulorum regula est.

Manducat magister vester. Et vos ab ipso edocti idem agitis, quod facilè intelligebatur, vbi enim Christus ibi & discipuli eius, quia ab eo discedere nesciebant.

Euntes discite quid est: misericordiam volo, & non sacrificium: non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

579. VIde Christi humilitatem, & patientiam: cum illi obiiceretur, quòd cum peccatoribus versaretur, poterat respondere: non vidistis me paralytici membra firmasse, & peccatorum eius nexus dissoluisse? Cum peccatoribus comedo, vt eorum eluam peccata. Nihil tale dixit: omittit, quòd in sui honorem, gloriamque resiliebat: obuiis, communibusque est vsus, dicens, quòd sani medico nō indigent, indigent ægri, & hôc animarum se, corporumque medicum ostendit; deinde sacræ Scripturæ auctoritate rem firmauit inquiens: *Discite quid est: misericordiam volo, & non sacrificium.* Fugit Christus iactantiam, & fugiendam docet.

580. Sacræ Scripturæ auctoritatem in medium affert, vt eorum imperitiam coargueret, qui paruam Scripturarum notitiam habebant, à quo, velut à fonte, hæ iniustæ in Christum calumniæ oriebantur.

Quæret hic iure aliquis: cur Christus non venerit iustos vocare; cum & omnes vocet, & nullus, iustus sine ipso sit. Sed respondendum est, non venisse vocare iustos, id est eos, qui se iustos esse existimabant, non quod ille vocare, sed quia illi, etiam si vocaret, venire nollent. Ex quo vides, quàm desperata ferè eorum sit salus, qui, quum perditè viuant, probos se, iustosque existimant.

Quare nos, & Pharisæi ieiunamus frequenter discipuli autem tui non ieiunant?

581. HOmines, opinione sui inflati, se laudant, & ieiunium suum iactant, & Christum, Christique discipulos, tanquam intemperantes accusant. Pharisæorum hoc ieiunium est, ab eo occasionem alios vituperandi sumere? quod fecit etiam ille Pharisæus, cum dixit, *Ieiuno bis in Sabbato.* Luc. 18.

Notare magistrum malitiosè volunt, & discipulorum intemperantiam arguunt; sciunt quippè subditorum defectus ferè ex superioris exemplo descendere; & intemperantes discipulos nonnisi intemperantem habere potuisse magistrum. Ad hunc locum alludit Christus cap. 11. vers. 19. *Venit filius hominis manducans, & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, & potator vini.* Matth. 11. 19.

Quare nos, & Pharisæi ieiunamus frequenter: Primùm se, deinde Pharisæos posuerunt. Humilitas ordinem inuertisset. Iactantia, atque superbia ordinem nescit; quem ponit humilitas, vt nos & nostra aliis postponamus.

Nunquid possunt filij sponsi lugere, quamdiù cum illis est sponsus?

582. QVando pro aliis loquebatur, nempè publicanis, acriùs in exprobratores insurrexit, vt eorum animos vulneratos mitigaret: nunc, cum ipsum

ipſum,atque diſcipulos ſuos carperent, humillimè occurrit; vt ſuo nos exemplo doceret,calumnias, quæ in nos iaciuntur æquiùs ferendas eſſe, quàm, quæ in alios.

Filij ſponſi: Græcè eſt: οἱ υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος *filij thalami,aut cubiculi nuptialis*. Filij autem thalami, aut cubiculi nuptiarum, ſponſi familiares dicuntur,quales erant Apoſtoli.

Lugere ſponſi familiares nequeunt, quamdiù ſponſum in thalamo vident,cuius præſentia longè plùs proficit, quàm temporalis abſtinentia. Hinc videas,quàm vtilis Chriſti præſentia ſit.

583. *Lugere*,hoc loco non ſignificat lachrymas fundere, ſed triſtem eſſe, & in luctu, ſordibuſque verſari; & non ieiunium ſolum comprehendit, ſed omnes alias luctûs ſpecies. Alludit, vt pleriſque placet, ad veterem morem lugendi mortuos, adhibito ieiunio; ſolebant enim lugentes cibo abſtinere.

Filij ſponſi eſſe debent, qui lugent, qui ieiunant; alioquin, ſi vitiis madidus ſis, non filius ſponſi eris, ſed dæmonis. Chriſti (qui ſponſus eſt) ſit domeſticus, ac familiaris per vitæ ſanctimoniam, qui ieiunium init.

Venient autem dies, cum auferetur ab eis ſponſus.

584. NOn dixit, cum ab illis diſceſſerit; ſed, cum ablatus fuerit; ſignificans à Iudæis de medio tollendum: quod factum in eius paſſione eſt.

Nemo autem immittit commiſſuram panni rudis in veſtimentum vetus: neque mittunt vinum nouum in vtres. veteres.

PAnni rudis commiſſura aſperum vitæ, & abſtinentiæ genus eſt: nec mirum, cùm veſtis metaphorâ etiam Propheta regius ieiunium ſignificauerit, cum dixit: *Operui in ieiunio animam meam*. (Pſal.68.v.11.) Veſtis ieiunium dicitur, quia totum hominem operire debet.

Vini, & veſtis ſimilitudine in ieiunij vſu vtitur non abre. Vino intùs reficimur, veſte extra tegimur: vnde colligere poſſumus & extra à cibis abſtinere nos debere, & intùs animam virtutibus replere.Plenum hoc ieiunium eſt,atque perfectum, quod & corpus ambit, & animam ornat, ac replet.

585. Vinum nouum in vtres veteres non mittitur, alioquin, ſi mittatur, rumpuntur vtres. Transferri hoc ad Euchariſtiam poteſt. Vter vetus eſt, qui veteris hominis habet vitia: vinum nouum eſt Chriſti ſanguis, quem ſumimus: rumpitur ergo, qui veterem hominem non exuit, & Chriſti ſanguinem bibit. Vter vetus erat Iudas: accepit ſacratiſſimam Euchariſtiam,ſed ſtatim poſt *ſuſpenſus crepuit medius, & diffuſa ſunt omnia viſcera eius*. Act.1.v.18. (Act.1.v.18.) Iudæ veſtigia ne premat, qui Iudæ exitum timet, ſimileque exitium.

Ieiunium vino comparauit, & vini ſymbolo ſignificauit. Quæ vini, ac ieiunij proportio? An, quia, ſicut vinum robur corporibus addit, addit & ieiunium mentibus; vireſque ſpiritales, quas luxus aufert, auget abſtinentia? Rem ita eſſe, facilè potes experiri.

Præterea,vino ieiunium circumſcribitur; quia, vt vinum hominem plerunque extra ſe rapit, & inebriat, quod vitio dandum; ieiunium, quod laudi vertendum, hominem in cœlum rapit, in ſublimia eleuat, Diuinarum rerum contemplationi affigit, vt extra ſe reptus videatur.

SECTIO III.

Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis; acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius.

586. FImbriam tangere, eſt aliquod minimum mandatum implere: placet hoc Chriſto, & ſanitatem conſequitur mulier, quæ hoc præſtat. Nempè in minimis Deo obſequi non minimum eſt.

Perpetuò accepti beneficij memores eſſe debemus: mulier hæc, quæ ſanguinis fluxum patiebatur, à Chriſto ſanata, Chriſti ſtatuam ante domum ſuam poſuit,accepti beneficii monimentum. Digna res, quæ in exemplum abeat, & in imitationem.

587. *Acceſſit retro, & tetigit fimbriam veſtimenti eius*; Hæc mulier non ſemel Chriſti concionibus interfuerat, eum ſequebatur, multoſque viderat à Chriſto ſanitati reſtitutos, ſed viros, nullam fœminam ab ipſo ſanatam viderat; hinc putabat Chriſtum fœminas nolle contingere; nec ab illis ſe velle tangi,donec vidit defunctæ puellæ parentis precibus annuiſſe, ſéque viæ dediſſe, vt eam reſuſcitaret: tunc tandem cognouit, & fœminas ab ipſo ſanitati reſtitui; quid igitur ipſa? ipſum in via aggreditur, retrò accedit, eius fimbriam ſummis digitulis attigit: *Prima hæc mulier*, inquit ſanctus Chryſoſtomus, *publicè accedere auſa eſt, quoniam fœminas quoque ipſum etiam curare iam audiuit*; tàm longè à ſe Chriſtus Dominus fœminas arcebat, vt hæc fœmina putaret, eum huic ſexui ſanitatem non impertire; tantâ cautione fœminarum colloquia, familiaritatemque vitabat, vt ſuo exemplo vitandam doceret.

Et quidem frequentiùs viros ſanitati reſtituiſſe, quàm fœminas ex Euangelij ſerie dilucet, vt fœminarum conſortium hac quoque re doceret vitandum; dum enim rariùs fœminas, quàm viros ſanat auocare viros à fœminarum conſortio, & fœminas

fœminas à virorum familiaritate voluit, vt virorum simul, fœminarúmque spiritali sanitati consuleret, consuleret sanctitati.

Dicebat enim intra se: si tetigero tantùm vestimentum eius, salua ero.

588. PIa hæc mulier eam conceperat de Christi sanctitate opinionem, vt sibi persuaderet, se sanitatem consequuturam, si aliquid eius tangeret. Religiosè Christi vestimenta nunc quoque possumus contingere, si suos seruos humiliter veneremur, qui eius vestimentum dicuntur iuxta illud: *Hu omnibus, velut ornamento, vestieris*: Isaiæ 49. vers. 18. Qui aliquo laborat morbo, sanctos adeat, & oratione veluti contrectet: facilè per eos animæ sanitatem consequetur, & etiam corporis si expedierit.

Isai. 49. v. 18.

Salua ero. Græcè, σωθήσομαι, *seruabor, sanabor*, seu, vt nos vertimus, *Incolumis ero.* Verbum, σώζεσθαι, non solum significat sanari, sed etiam ad bonam frugem redire. Discat, qui sanitatem à Deo accipit, vitia deserere, probum vitæ genus inire, vt, dum sanatur, ad bonam frugem reuertatur, veteri vitâ repudiata, improbis, quibus infectus erat, moribus damnatis.

Et, cum venisset Iesus in domum Principis, & vidisset tibicines, & turbam tumultuantem.

589. MOrem antiquum hæc verba indicant; prisco enim æuo in funere tibicines aduocabantur: hinc illud ex Ethnico Poëta.

Ouid. 4. Fast.

Cantabat mœstis tibia funeribus.

Ab hoc more discere possumus, cantus, choreas, terrenasque voluptates, quas tibia significat, mortis cognatas esse, & ad sepulchrum ducere, dum mulcent.

Tibicines quoque sunt adulatores, qui, cum suauiter canere videantur, mortem non tàm significant adesse, quàm inferunt; & ignorantiæ sepulchro claudunt, quos decipiunt.

In funere adhibebantur tibicines, vt lachrymas ab audientibus, cantatis næniis, elicerent. Plerúmque fictus luctus est, & simulatæ lachrymæ, quas, non mors defuncti, amorque in ipsum elicit, sed tibicines. Verùm non tibiâ eliciendæ in charorum morte lachrymæ: prudentiâ, atque ratione comprimendæ.

590. Fors & hac de causâ noluit Christus discipulum adesse paternis exequiis. Matth. 8. Quia prophanis luctibus noluit interesse, ne fictas, & simulatas lachrymas, ementita pietatis officia probare videretur.

Matth. 8.

Turbam tumultuantem foràs eiecit; quòd turba indigna esset, quæ miraculum videret, cum tumultuaretur. Strepitum, & tumultum fuge præsertim in Dei templo, ne eiici merearis.

Et deridebant eum. Et, cum eiecta esset turba, intrauit.

591. LIcèt Dominus derideatur, à proposito tamen non destitit: vitæ mortuam puellam restituit; suo exemplo nos erudiens, ne à bono opere auocemur, etsi festiati homines, nos irrideant.

Secuti sunt eum duo cæci clamantes, & dicentes: Miserere nostri fili Dauid: Cùm autem venisset domum, accesserunt ad eum.

OBserua, sæpè ægros non sanari à Christo, nisi rogetur; ne scilicet putaretur captandi honoris gratiâ eum miracula fecisse. Hac eâdem de causâ non in itinere cæcos curat; sed prius domum abit, docens, iactantiam in bonis operibus fugiendam.

Ait cæcis Christus: *Creditis, quia possum hoc facere vobis?* Respondent, *vtique Domine.* Nunc Dominum vocant, quem priùs Dauidis filium, ab eius interrogatione in fidei celsitudinem subleuati. Explicari non potest quantùm ex Christi verbis, atque præsentiâ quisque proficiat.

592. Addit: *Videte, ne quis sciat.* Inuidus omnia in peiorem partem rapit. Animaduertimus, de solis mortuis suscitatis, & curatis cæcis Christum, ne id sciretur, vetuisse; vnde nunc ait: *Videte, ne quis sciat.* Ratio est; quia cæteri morbi curabiles videri poterant; vitam, & visum, nemo ignorabat, non posse semel amissa reuocari. Igitur ad vitandam Pharisæorum calumniam inhibet Christus hæc miracula vulgari. Leproso, quem mundauerat cap. 8. v. 4. non absolutè dixit, ne cui diceret; sed, ne, antequam sacerdotibus se ostendisset.

Messis quidem multa, operarij autem pauci.

593. NOn ad arandi, seminandique laborem eos mittit, sed ad messem segetis iam paratam; vt in modestiâ, & humilitate his verbis eos contineret, ne sibi ipsis attribuerent, atque arrogarent, quæ faciebant.

Præterea, non ad excolendam terram eos vocat, sed ad maturas segetes demetendas; vt ostenderet, iam magnos labores præcessisse; vnde promptiores redderet, & alacriores. Prompti, alacres sint, qui pro Christo laborant.

Operarios, prædicatores & Doctores vocat, vt disceres, eorum munus esse, non tantùm loqui, & effundere verba, sed facta promere, & operari. Operarij nomen non meretur, qui otio, ac desidiâ torpet, licèt ad opus, laboremque verbis alios vocet.

Multi erant scribæ, multique legis doctores; sed hi titulos iactabant, operariorum officio minimè fungebantur, nec opere exercebant, quod præferebant nomine; & idcirco, paucos esse operarios, Christus affirmat.

Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

594. ROgate: Græcè, δεήθητε, *supplicate.* Sed, cur rogandus Dominus? & non ipsi satis curæ messis sua est? Est: quis enim homines magis amat quàm ipse? quis maiori solicitudine de eorum salute tenetur? Sed discipulos his verbis instruit, vt Deum pro errantibus deprecentur, seque impares existiment, qui messi demetendæ sufficere possint.

***

Circuibat

Circuibat Iesus omnes ciuitates, & castella, docens in synagogis eorum, & prædicans Euangelium regni.

VIx recensuerat Sanctus Matthæus Pharisæorum calumniam, quam euomuerant in Christum dicentes: *In Principe Dæmoniorum eiicit Dæmones*: cum statim subiicit, eum, nihil maleuolorum calumniâ motum, ciuitates, & castella circuiuisse, vt Euangelium Regni prædicaret. Vera hæc patientiæ nota, veræque magnitudinis character: maledictis impiorum à munere suo non auocari. Vir iustus, quò magis à maledicis proscinditur maledictis, eò ardentiùs omnium salutem quærit, ac calumniis ipsis, beneficiis, donisque respondet.

Videns autem turbas, misertus est eis; quia erant vexati, & iacentes, sicut oues non habentes pastorem.

EX quo vides, quòd quoties vexatio ouibus acciderit, culpa est pastorum, & magistrorum vitium.

Qui vexatur; vt ouis, humilis & mansuetus sit: Dei misericordiam expectet; nam turbis miseretur, quæ erant, sicut oues: non ita, si fuissent sicut lupi.

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT X. MATTHÆI.

Vers. 1.

ET conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem.

Conuocatis. *Pagn. Accersitis. Fr. Luc Aduocatis. Syr. & Vocauit. Aust. Asciscens. Ar. M. Aduocans.*
Duodecim discipulis suis. *S. Hil. Discipulis.*
Spirituum immundorum. *Syr. Contra spiritus inquinatos. Pagn. Aduersus spiritus immundos. Arab. Super spiritus immundos.*
Vt eiicerent eos. *S. Hil. Eiiciendorum.*
Et curarent. *Vat. Sanarent. S. Hil. curandæque cunctæ infirmitatis.*
Omnem languorem. *Fr. Luc. Omnem morbum. Syr. Quemlibet dolorem. Arab. Omnes infirmitates, & omnes dolores. Vat. Quemuis morbum, & quemuis languorem.*

Vers. 2.

Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc. Primus: Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius.

Duodecim. *Syr. Ipsorum autem duodecim. Pagn. Porrò duodecim.*
Qui dicitur. *Pagn. Qui vocatur.*

Vers. 3.

Iacobus Zebedæi, & Ioannes frater eius, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus publicanus, Iacobus Alphæi, & Thaddæus.

Matthæus publicanus. *Pagn. Matthæus, qui fuerat publicanus. Fr. Luc. Matthæus ille publicanus.*
Thaddæus. *Pagn. Lebbæus, qui vocabatur Thaddæus. Arab. Lebbæus, qui vocatus est Thaddæus. Caiet. Lebbæus, qui cognominatus est Thaddæus.*

Vers. 4.

Simon Chananæus, & Iudas Iscariotes, qui & tradidit eum.

Chananæus. *Pagn. Chananites. Syr. Simon Zelotes.*
Tradidit. *Pagn. Perdidit. Vat. Prodidit.*

Vers. 5.

Hos duodecim misit Iesus: præcipiens eis, dicens: In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis.

Misit. *Pagn. Emisit. Ar. M. Legauit. Fr. Luc. Emandauit.*
Præcipiens eis. *Pagn. Quibus emandauit. Vat. Postquam præcepit. Ar. M. Denuntians ei.*
Dicens. *Multi libri. Et dicens.*
In viam gentium. *S Cyp. In viam nationum. Syr. In viam prophanorum. Fr. Luc. In vias.*
Ne abieritis. *S. Hier. Ne ieritis. Orig. Ne ingrediamini. Syr. Ne proficiscamini.*
Ciuitates. *Clem. Alex. Vrbem.*
Ne intraueritis. *S. Hier. Ne intretis. Pagn. Ne ingrediamini. Orig. Ne introeatis. Clem. Alex. Ne ingrediamini.*

Vers. 6.

Sed potiùs ite ad oues, quæ perierunt domûs Israël.

Sed potiùs. *S. Hier. Sed magis.*
Quæ perierunt. *Tert. Perditas.*
Domus Israël. *Syr. Ex Domo Israël. Arab. De domo Israel.*

Vers. 7.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 7.

Euntes autem prædicate, dicentes: Quia appropinquauit Regnum cælorum.

Euntes. *Pagn. Profecti. Arab. Cùm iueritis. Syr. Quum proficiſcimini.*
Appropinquauit. *Tert. Quòd appropinquauerit. Euth. Inſtat. Appropinquatum eſt.*
Regnum cælorum. *Tert. Regnum Dei.*

Verſ. 8.

Infirmos curate, mortuos ſuſcitate, leproſos mundate, dæmones eiicite: gratis accepiſtis, gratis date.

Infirmos. *Fr. Luc. Ægrotos.*
Curate. *Pagn. Sanate.*
Dæmones. *Syr. Dæmonia.*
Gratis. *Vat. Gratuitò.*

Verſ. 9.

Nolite poſſidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis veſtris.

Nolite poſſidere. *Clem. Alex. Non portetis. Vat. Ne comparetis. Fr. Luc. Nolite comparare. Auct. Ne acquiratis. Pagn. Ne poſſideatis. Syr. Ne comparaueritis.*
Aurum n. a. *Clem. Alex. Crumenam.*
Neque pecuniam. *Pagn. Neque æs. Clem. Alex.* omittit.
In zonis veſtris. *Syr. In Marſupiis veſtris. Vat. In Zonas veſtras. Fr. Luc. Ex Syr. In crumenis veſtris. Euth. Ad zonas veſtras. Clem. Alex.* omittit.

Verſ. 10.

Non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam: dignus enim eſt operarius cibo ſuo.

In viâ. *Pagn. Ad iter. Fr. Luc. In viam.*
Calceamenta. *Interp. Chryſ. Neque calceos. Clem. Alex. Neque calceamentum.*
Neque virgam. *S. Hil. Neque virgam in manibus. Quid Codd. Neque virgas.*
Cibo ſuo. *Fr. Luc. Alimento ſuo.*

Verſ. 11.

In quancumque autem ciuitatem, aut caſtellum intraueritis, interrogate, quis in eâ dignus ſit: & ibi manete donec exeatis.

Ciuitatem. *Syr. Vrbem.*
Aut caſtellum. *Pagn. Auct. vicum. Syr. Aut ciuitatem. Fr. Luc. Aut Pagum. S. Hil.* omittit.
Intraueritis. *S. Hil. Introieritis.*
Interrogate. *Pagn. Exquirite. Auct. Studiosè inquirite.*
Manete. *Auct. Perſiſtite.*
Donec exeatis. *S. Ioan. Chryſ. Donec exieritis.*

Verſ. 12.

Intrantes autem in domum ſalutate eam, dicentes: Pax huic domui.

Intrantes. *Arab. Cùm intraueritis. Syr. Quum ingrediemini. Vat. Cùm autem intrabitis.*
In domum. *Orig. In quâmcunque domum.*
Salutate eam. *Syr. Poſtulate pacem domûs. Fr. Luc. Eos, qui in illâ ſunt.* Idem *ex Hebr. & Syr. Pacem precamini illi.*
Dicentes. *Orig. Dicite.*

Verſ. 13.

Et, ſi quidem fuerit domus illa digna, veniet pax veſtra ſuper eam: ſi autem non fuerit digna, pax veſtra reuertetur ad vos.

Si quidem f. d. i. d. *Orig. Si fuerit ibi filius pacis.*
Veniet. *Fr. Luc. Veniat. Ar. M. Ingrediatur. Syr. Perueniat.*
Pax veſtra. *Arab. Salutatio veſtra. Fr. Luc. Salus veſtra.*
Super eam. *Orig. Super eum.*
Si autem non f. d. *Orig. Sin minus.*
Reuertetur. *S. Hil. Reuertatur. Ar. M. Conuertatur.*
Ad vos. *Syr. Super vos.*

Verſ. 14.

Et quicumque non receperit vos, neque audierit ſermones veſtros: exeuntes foras de domo, vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus veſtris.

Et quicunque. *Syr. Quiſquis autem. Fr. Luc. Si quis autem.*
Receperit. *Pagn. Exceperit.*
De domo. *Vat. Ex ædibus. Syr. Ex domo.*
Vel ciuitate. *Syr. Aut ex ciuitate illâ.*
De pedibus veſtris. *Pagn. Pedum veſtrorum. Syr. Ex pedibus veſtris.*

Verſ. 15.

Amen dico vobis: Tolerabilius erit ter-

Amen dico v. *Syr. Equidem ego dico vobis.*
Tolerabilius erit. *Syr. Futuram tranquilliorem. Vat. Tolerabiliùs agetur. Arab. Remiſſius. Fr. Luc. Mitiùs, minùs durè agetur, tolerabilior erit conditio.*

ræ

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

ræ Sodomorum, & Gomorrhæorum in die iudicij, quàm illi ciuitati.

Terræ Sod. *Syr. Terram Sodomorum.*
Illi ciuitati. *Vat. Cum ciuitate illâ.*

Verſ. 16.

Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Eſtote ergo prudentes, ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.

Mitto. *Pagn. Emitto.*
Oues. *S. Aug. Agnos.*
Eſtote ergo. *S. Greg. Nyſſ. Eſtote enim S. Hil. Eſtote.*
Prudentes. *S. Aug. Aſtuti.*
Sicut ſerpentes. *S. Chryſ. Sicut ſerpens. S. Hil. Vt ſunt ſerpentes.*
Simplices. *Fr. Luc. Innocentes, & , abſque cornibus. Adam C. Non mixti, non adulterati. Idem ex Syr. Perfecti. Quid. Cod. Simpliciſſimi. Mald. Sinceri.*
Sicut columbæ. *S. Chryſ. Sicut columba.*

Verſ. 17.

Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in ſynagogis ſuis flagellabunt vos.

Cauete. *Pagn. Attendite.*
Ab hominibus. *Pagn. Ab illis hominibus.*
Tradent. *Fr. Luc. Siſtent.*
In conciliis. *Tert. In conſeſſus. Orig. In conſilio S. Petr. Alex. In concilia. Syr. In domum iudiciorum. Menoch. Ad concilia, ad iudicia.*
Synagogis. *Vat. Conciliabulis.*
Flagellabunt. *Pagn. Flagellis cadent. Euth. Verberabunt. Vat. Flagris cadent vos.*

Verſ. 18.

Et ad præſides, & ad reges ducemini propter me in teſtimonium illis, & Gentibus.

Ad præſides e. a. r. *Syr. Coram præſidibus, ac regibus. S. Cyp. Ante reges & præſules. S. Hil. Ante reges & poteſtates.*
Ducemini. *S. Cyp. Stabitis. Tert. Perducemini. Arab. Ducent. Ar. M. Agemini. Syr. Siſtent vos.*
Proptèr me. *Tert. Mei cauſsâ. Fr. Luc. Meâ causâ.*
Illis, & Gentibus. *Syr. Tum ipſorum, tum Gentium.*

Verſ. 19.

Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini: dabitur enim vobis in illâ horâ, quid loquamini.

Cum autem. *S. Hil. Cùm ergo.*
Tradent. *Pagn. Tradiderint.*
Nolite cogitare. *Arab. Ne ſoliciti ſitis. Orig. Nolite ſoliciti eſſe. Ar. M. Ne anxiemini.*
In illâ horâ. *Syr. In illâ ipsâ horâ. Fr. Luc. Eo tempore. Alij apud eundem. In illo momento.*
Loquamini il.. *Orig. Dicatis. Ar. M. Loquemini.*

Verſ. 20.

Non enim vos eſtis, qui loquimini; ſed ſpiritus Patris veſtri, qui loquitur in vobis.

Eſtis. *Arab. Eritis.*
Qui loquimini. *Fr. Luc. Qui loquemini. Euth. Illi loquentes. Ar. M. Loquentes.*
Sed ſpiritus Patris veſtri. *S. Aug. Sed Spiritus Sanctus.*
Qui loquitur. *Arab. Erit, qui loquetur. Ar. M Loquens. Fr. Luc. Eſt is, qui loquetur per vos.*

Verſ. 21.

Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & inſurgent filij in parentes, & morte eos afficient.

Tradet. *Euth. Prodet.*
Fratrem. *Syr. Fratrem proprium. Arab. Fratrem ſuum.*
Filij. *Fr. Luc. Liberi. Ar. M. Nati.*
In parentes. *Pagn. Aduerſus parentes. Arab. Aduerſus parentes ſuos.*
Morte eos af. *Tert. Mortificabunt eos. Fr. Luc. Morte affici eos curabunt. Arab. Occident eos. Syr. Eoſque ad mortem adigent.*

Verſ. 22.

Et eritis odio omnibus propter nomen meum: qui autem perſeuerauerit vſque in finem, hic ſaluus erit.

Eritis odio. *Pagn. Eritis odio habiti. Fr. Luc. Eritis exoſi. Ar. M. Inuiſi.*
Omnibus. *Quidam Codd.* addunt. *Hominibus. Pagn. Ab omnibus. Fr. Luc. Pleriſque omnibus.*
Perſeuerauerit. *S. Cyp. Suſtinuerit. Tolerauerit. Ar. M Permanens in finem. Oleas. & Paul. de Pal. Expectauerit.*
In finem. *Euth. Ad finem.*
Saluus erit. *Pagn. Saluus fiet. Vat. Salutem conſequetur. Syr. Ipſe ſeruabitur. S. Cyp. Saluabitur.*

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 23.

Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſtâ, fugite in aliam. Amen dico vobis, non conſummabitis ciuitates Iſraël, donec veniat Filius hominis.

Cùm autem perſequentur. *Quid. Codd. Et ſi exegerint vos. Orig. Si vos perſequuntur. S. Petr. Alex. Et quando perſecuti fuerint. Ar. M. Inſequentur.*
In ciuitate iſtâ. *S. Petr. Alex. Ab hac ciuitate in aliam. Quid. Codd. Ex hac ciuitate.*
Fugite. *Orig. Migrate.*
Non conſummabitis. *Pagn. Non perambulando finietis. Fr. Luc. Non obieritis. Syr. Nequaquam abſolueritis. Vat. Non perambulaueritis.*
Ciuitates I. *Syr. Ipſas vniuerſas ciuitates domûs Iſraël. Al. Omnes ciuitates Iſraëliticas.*
Donec veniat. *Pagn. Quin iam venerit.*

Verſ. 24.

Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum, nec ſeruus ſuper dominum ſuum.

Non eſt diſc. ſup. mag. *Syr. Non eſt diſcipulus præſtantior magiſtro ſuo. Pagn. Super præceptorem. Ar. Maior Magiſtro ſuo. Fr. Luc. Potior Præceptore ſuo.*
Super d. ſ. *Arab. Maior domino ſuo. Syr. Præſtãtior domino ſuo. Vat. Supra dominum. Fr. Luc. Potior, aut melior domino ſuo.*

Verſ. 25.

Sufficit diſcipulo, vt ſit, ſicut magiſter eius: & ſeruo, ſicut dominus eius. Si patrem familias Beelzebub vocauerunt: quantò magis domeſticos eius?

Sufficit d. *Arab. Sufficiens erit diſcipulus.*
Vt ſit. *Euth. Vt fiat. S. Epiph. Si ſit.*
Sicut. *S. Hier. Quaſi. Vat. Similis.*
Magiſter eius. *Vat. Præceptori ipſius. Pagn. Præceptor ipſius.*
Si patrem familias. *Syr. Si ſemel dominum domûs. Fr. Luc. Si ipſum patrem familias.*

Verſ. 26.

Ne ergo timueritis eos: Nihil enim eſt opertum, quod non reuelabitur: & occultum, quod non ſcietur.

Timueritis eos. *Arab. Timeatis. Syr. Expaueſcatis. Vat. Metuatis.*
Opertum. *Pagn. Tectum. Fr. Luc. Coopertum. Clem. Alex. Occultum. Orig. Abſconſum.*
Reuelabitur. *Pagn. Retegendum. Clem. Alex. Manifeſtabitur. Fr. Luc. Diſcooperiendum. Quidam Codd. Reueletur. Menoch. Quod non ſit reuelandum.*
Occultum. *Ar. M. Abditum. Syr. Abſconditum.*
Quod non ſcietur. *Arab. Quin ſciatur. Vat. Quod non futurum ſit, vt ſciatur. Pagn. Quod non ſit ſciendum. Fr. Luc. Quod non ſit venturum in notitiam. Orig. Quod non palam fiat*: vel: *manifeſtetur.*

Verſ. 27.

Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate ſuper tecta.

Quod dico. *S. Aug. Qua dico. S. Hil. Et quod dico. Orig. Qua in tenebris audiſtis.*
In lumine. *Pagn. In luce Fr. Luc. Palam, & diſcretè.*
Et, *Clem. Alex. Sed.*
Quod in aure. *S. Aug. Qua in aure. Clem. Alex. Quod in aurem. Syr. Quod in aures veſtras. Arab. In auribus veſtris.*
Auditis. *Orig. Audiſtis.*
Super tecta. *Pagn. In tectis. Ar. M. Super domos. Fr. Luc. Ex ipſis ſupremis ædibus.*

Verſ. 28.

Et nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non poſſunt occidere: ſed potius timete eum, qui poteſt &

Nolite timere. *S. Iuſt. M. Nolite metuere. Arab. Ne timebitis. Syr. Ne expaueſcatis. Vat. Ne igitur metuatis. Al. Ne metuatis vobis. Fr. Luc. Ne timeatis.*
Eos. *Arab. Eum.*
Occidunt. *S. Hier. Interficiunt. Arab. Occidis. Syr. Interimunt. S. Hil. Poſſunt occidere. Ar. M. Ab occidentibus.*
Corpus. *S. Iuſt. M. Vos.*
Animam a. n. p. o. *Ar. M. At animam non valentium occidere. Syr. Non poſſunt interimere.*
Sed p. t. e. *S. Iuſt. M. Timete autem eum, qui poſt-*

animam

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

animam, & corpus perdere in gehennam.

quam occiderit. Arab. Sed timete valdè. Vat. Metuite magis. Fr. Luc. Timete eum solum. S. Hil. Timete autem magis.
Et animam e. c. *Orig. Corpus & animam.*
Perdere. *S. Cypr. Occidere.*
In gehennam. *Arab. In ignem gehennæ. S. Aug. In gehennâ ignis.*

Vers. 29.

Nonne duo passeres asse veneunt: & vnus ex illis non cadet super terram sine Patre vestro.

Passeres. *Pagn. Passerculi.*
Asse veneunt. *Vat. Minuto asse veneunt. Euth. paruulo asse veneunt. Syr. Assario veneunt.*
Et vnus e. i. n. *Orig. Nullus.*
Cadet. *S. Cyp. Cadit.*
Super terram. *S. Cyp. In terram. S. Ioan. Chrys. In laqueum. Fr. Luc. Humi.*
Sine Patre vestro. *S. Cyr. Ier. Sine voluntate Patris vestri. S. Cyril. Alex. Absque Patre nostro. Interpr. Absque Patre meo. Arab. Præter voluntatem Patris vestri. Orig. Nolente Patre Cælesti.*

Vers. 30.

Vestri autem capilli capitis omnes numerati sunt.

Vestri autem capilli cap. *Syr. Quin etiam pili capitis vestri. Al. Vestri verò pili capitis. Arab. Capilli autem capitum vestrorum.*

Vers. 31.

Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos.

Nolite t. *Arab. Non timebitis. Syr. Ne timueritis. Tert. Nolite metuere. Ar. M. Ne timeatis. Vat. Ne metuatis.*
Multis p. *Vat. Quàm multi passerculi. Caiet. Multis passerculis.*
Meliores estis. *Tert. Antistatis. Arab. Cùm meliores sitis. Vat. Pluris estis. Fr. Luc. Præstatis. Auct. Præstantiores estis.*

Vers. 32.

Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.

Omnis e. q. confit. me. *S. Cyp. Quicunque in me confessus fuerit.*
Confitebor & e. e. *Clem. Alex. Filius etiam hominis confitebitur.*
Eum. *Clem. Alex. In eo.*
Patre meo. *Clem. Alex. Angelis Dei.*

Vers. 33.

Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo, qui in cælis est.

Qui autem negauerit me. *S. Epiph. Qui negauerit. Tert. Et omnis, qui confusus super me. Syr. Qui verò abnegauerit.*
Coram hominibus. *Tert. Penes homines.*
Negabo & e. e. *Tert. Et ego confundar super illo. Clem. Alex. Negabo ipsum.*
Coram Patre meo. *Tert. Penes Patrem meum. Clem. Alex. Coram Angelis.*
Qui in cælis est. *S. Cyp.* addit, *Et coram Angelis eius.*

Vers. 34.

Nolite arbitrari, quia pacem venerim mittere in terram: Non veni pacem mittere, sed gladium.

Nolite arbitrari. *S. Hier. Nolite putare. Pagn. Ne arbitremini. Euth. Ne putetis. Syr. Ne existimetis. Orig. Quid putatis.*
Venerim. *Orig. Veni.*
In terram. *S. Hier. Super terram.*
Non veni pacem mittere. *Euth. Non veni pacem missurus. Ar. M. Non veni facere pacem.*
Sed gladium. *Tert. Sed Macheram. Euth. Sed & gladium. S. Hil. Sed diuisionem.*

Vers. 35.

Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam.

Separare. *Tert. Diuidere. Caiet. Dissidere faciam. Arab. Ad separandum.*
Hominem. *S. Hier. Virum. S. Hil. Filium.*
Aduersus. *S. Hier. Contra.*
Patrem suum. *S. Hier. Proximum suum. Arab. A patre suo. S. Hil. Patrem.*
Nurum. *Al. Sponsam.*

Nouarin. in Euang. Tom. I.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 36. Et inimici hominis, domeſtici eius.	Inimici hominis. *Syr. Inimicos habebit vir.* Domeſtici. *Syr. Filios domus ipſius. Pagu.* addit, *erunt.*
Verſ. 37. Qui amat patrem, aut matrem pluſquam me, non eſt mê dignus: &, qui amat filium, aut filiam ſuper me, non eſt me dignus.	Qui amat patrem, aut matrem pl. me. *Tert. Qui patrem, aut matrem mihi prætulerit. S. Cyp. Qui diliget patrem, aut matrem ſuper me. Vat. Qui amauerit patrem, aut matrem ſupra me. Ar. M. Diligens patrem, aut matrem ſuper me.* Non eſt. *Arab. addit. Vtique.* Qui amat filium, aut filiam ſuper me. *S. Val. Qui plùs amauerit filium, aut filiam, quàm me.*
Verſ. 38. Et qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, nôn eſt me dignus.	Qui non accipit. *Arab. Portat. S. Ambr. Niſi quis tulerit. Ar. M. Qui non capit. Syr. Quicunque non baiulat.* Crucem. *Fr. Luc. Mortem, cruciatum, afflictionem.* Et ſequitur me. *Fr. Luc. Sequitur retrò me. Orig. Me ſubſecutus fuerit. Ar. M. Sequitur poſt me. Auct. Et me imitatur. Syr. Et venit poſt me. Vat. Subſequitur me.* Non eſt me dign. *S. Cyp. Non eſt meus diſcipulus. Orig. Non eſt dignus meus eſſe diſcipulus.*
Verſ. 39. Qui inuenit animam ſuam, perdet illam: &, qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam.	Inuenit. *Tert. Lucri habuerit. Pagu. Inuenerit. Ar. M. Inueniens.* Perdet illam. *Theoph. Perditurus eſt eam. Arab. Et ipſe perdet eam.* Perdiderit. *Tert. Amiſerit. S. Cyp. Foderit. Ar. M. Perdens.* Propter me. *Tert. Pro nomine meo. Clem. Alex.* omittit. *Pagu. Meâ causâ.* Inueniet. *S. Proſp. Conſeruabit. Clem. Alex. Seruabit.* Eam. *Clem. Alex. Ipſam.*
Verſ. 40. Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum, qui me miſit.	Recipit. *S. Aug. Accipit. Ar. M. Suſcipiens.* Me recipit. *Ar. M. Me ſuſcipit.* Qui m. r. r. e. q. m. m. *Ar. M. Qui me ſuſcipiens, ſuſcipit mittentem me.*
Verſ. 41. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet: &, qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet.	Qui recipit. *Ar. M. Recipiens. Clem. Alex. Quò enim ſuſceperit.* In nomine. *Euth. Nomine. Adam C. In nomen. Fr. Luc. Tanquam prophetam.* Accipiet. *Syr. Accipit. Ar. M. Capiet.*
Verſ. 42. Et quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: Amen dico vobis, non perdet mercedem ſuam.	Potum dederit. *Pagu. Propinauerit. Vat. Ad bibendum dederit.* Minimis. *Pagn. Puſillis.* Calicem. a. f. *Syr. Calicem frigida. Pagu. Poculum aquæ frigidæ.* Non perdet. *Syr. Non perdiderit. Vat. Non perditurus eſt. Arab. Quin non peribit.* Mercedem ſuam. *Arab. Merces ſua.*

CAPVT X.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Προσκαλεσάμενος quid. Suos conuocat Chriſtus, vt pugnent, non vt torpeant. 595
Mundo & carni mortui ſint qui Chriſtum ſequuntur. 595
Nihil eſt, quod ambitio non tentet. 596
Dæmones immundi dicuntur, quia rebus immundis delectantur, ad eoſque homines incitant. 596
Perditionis noſtræ cauſa ferè dæmones. 597
Præſtat ſanctitate miraculum eſſe, quàm miracula efficere. 597
Dilectio Chriſti diſcipulos nectere debet. 598
Iuſtorum eſt ſe & ſua humiliter deiicere. 598
Curanda noſtrorum ſalus. 599
Diuina vindicta genus beneficiis malefacta compenſare. 599
Iniuriarum obliuio Chriſti exemplo probata. 600
Qui grandia molitur, paulatim pergat. 600
Patiendi amor in Chriſto. 600

Patienti,

Et, conuocatis duodecim discipulis, dedit illis potestatem spirituum immundorum.

595. ET *conuocatis*: Græcè, καὶ προσκαλεσάμενος, *accersens, aduocans, inuitans.* Verbum, προσκαλέομαι, est etiam socium ad bellum quempiam euocare; vnde statim discerent, Apostoli, se à Christo vocatos, non vt in vmbrâ otio torpescerent; sed, ad pugnam cum ipso contra inuisibiles, visibilesque hostes irent.

De pilis hoc verbum dicitur, qui è cute euocantur, & eliciuntur: ac si mundo, & carni mortui esse debeant, qui Christum sequuntur, & Orbi salutem prædicatione allaturi sunt, vt & pili, cum è cute, & carne abstracti fuerint.

596. *Conuocatis duodecim discipulis*: Certo, & insigni hoc numero Christus Apostolos elegit, ne quisquam per fraudem in eorum numerum irreperet, nihil enim est; quod ambitio non tentet; & temeritas: plures, gradûs, ac dignitatis magis cupidi, quam sanctitatis; vocari Apostoli voluissent; sed præclusus aditus, posito certo nomine, appositisque nominibus. Hoc igitur consilio, Apostolorum nomina posuit Euangelista; ne quis se nobis pro Apostolo venditaret.

Dedit illis potestatem spirituum immundorum, idest eiiciendi spiritus immundos; vnde & Syrus sic habet: *Dedit eis potestatem contra spiritus inquinatos.* Immundos autem vocat, non quòd ipsi per se immundi sint, sed quòd rebus immundis delectentur, ad easque potissimum homines incitent, & ferè hoc nomen in sacris litteris sortiuntur: vt similis Dæmoni sit, qui immundarum rerum cogitationes nutrit, immunda cogitat, immunda loquitur.

597. Missurus Apostolos, vt homines conuerterent, dat eis potestatem eiiciendi dæmonia; vt disceremus, perditionis nostræ causam ferè Dæmones esse, & ægrè ad mentis munditiam vocari nos posse, nisi spiritus immundi eiiciantur.

Priùs Christus suos Apostolos doctrinâ instruxerat, &, quales esse deberent, monuerat: munit nunc eos potestate. Hoc ordine docuit, doctrinam, vitæque probitatem potestati huic miracula faciendi substruendam esse, & illa prius quærenda, quàm istam. Præstat, vitæ sanctitate miraculum aliis esse, quàm nuda potestate miracula efficere.

Duodecim autem Apostolorum nomina sunt hæc.

598. REcensentur Apostoli; sed in recensione inter se nectuntur. Sic enim scribit: *Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes, Philippus, & Bartholomæus, Thomas, & Matthæus*, & similiter alij inter se copulantur; cur ita factum? an vt vel ex recensionis formulâ eorum inter se dilectionis nexus significaretur; Poterat eorum nomina absque vllo nexu referre; sed noluit; vt discipulorum Christi notam esse innueret amorem mutuum.

Matthæus publicanus.

PVblicanum se vocat hîc Euangelista, vt se deiiceret, & Christi gratiam prædicaret. Græca lectio suam emphasim habet, quæ negligenda non est ὁ τελώνης, *ille publicanus*, scilicet, *publicus, & omnibus notus.* Iustorum mos est, malæ vitæ mores sine velamine humiliter prodere, & exaggerare, vt Dei misericordia magis extollatur.

In viam Gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis; sed potius ite ad oues, quæ perierunt, domus Israel.

599. APostolos ad Gentes non mittit Christus, sed ad Iudæos; quia Iudæi filij regni erant, & illis facta fuerat regni promissio. Vt videant, quàm præposterè illi agant, qui suorum obliti aliorum salutem quærunt, cùm curanda priùs nostrorum salus, quàm externorum. Ad Iudæos dirigit Christus Apostolos, ne vllam haberent Iudæi excusationem, si Christum non recepissent; dicentes, eum ad Gentiles, & hostes suos misisse Apostolos.

In viam gentium ne abieritis; sed potius ite ad oues, quæ perierunt, domus Israel. Ac si apertè diceret: ne putetis, animum meum ab ipsis aduersum; quia contumelias mihi ingerunt, onerant me conuiciis, & dæmonium me habere dicunt: hæc me ab eorum salute quærenda non auocant; excitant potius: ope magis indigent, quò magis in me sæuiunt: ite igitur ad illos, eisque regnum Cælorum prædicate. Diuinæ vindictæ genus quoddam est, beneficiis maledicta compensare, & calumniatores donis obruere, gratiis cumulare.

600. *Ite potius ad oues, quæ perierunt, domus Israel.* Ad Iudæos Apostolos dirigit Christus, vt ostenderet, se iniuriarum oblitum, quas a Iudæis acceperat. Vera hæc charitatis nota, & quæ Christi spiritum sapit, si sollicitiùs eorum salutem quæras, qui te perdere, aut opprimere tentant, aut damnum aliquod inferre conati sunt.

Ad Iudæos priùs mittit, vt in Iudæa exercerentur, antè quàm ad agones orbis terrarum intrarent. Qui grandia molitur paulatim pergere debet, vt maiora post minora aggrediatur.

Oues Iudæos Christus vocat; & tamen lupi, viperæque in Christum fuerunt. Nil mirum: tantus erat in eo patiendi amor, vt luporum rabies, viperarumque sæuitia, ouis mansuetudo visa illi fuerit.

601. Tanquam agnus mansuetus Christus erat: huic viperæ, & lupi dicuntur oues, & videntur; quia qui agnus mansuetudine est, sæuos homines ad modum luporum, mites, vt oues, putat: contrà, impatiens,

impatiens, & delicatus, agnos ipsos, ouesque, lupos esse credit. Igitur armato patientiâ pectori mitis quælibet sæuities est: imbecilli, & impatienti etiam mansuetudo dura, & sæua videtur.

In viam gentium ne abieritis; cur hic ad gentes ire Apostolis inhibitum, cum alibi ire iubeantur; *Ite*, inquit, *docete omnes gentes?* Dicendum missos ad vtrosque esse, sed ordo seruandus erat; vt primò Iudæi erudirentur, deinde gentiles; nam priùs fieri debet, quod iustitia exigit, deinde quod misericordia postulat. Iustitia erat, quod primò Iudæis prædicarent, quia id illis promissum; Gentibus autem tenebatur ex misericordiâ, & idcirco non nisi post Iudæos eundum ad Gentes erat; vt videant, quàm aberrent, qui, quæ iustitiæ sunt, negligunt, præstant, quæ misericordiæ sunt; parum sibi misericordes.

602. Præterea primùm Iudæis prædicandum erat; quia ipsi magis dispositi ob patrum suorum exempla, & quia præceptis diuinis per Mosem eos Deus conformauerat; iacienda prædicationis semina in terram, quæ magis exculta, & ad fructum producendum magis idonea.

Quod priùs prædicant Iudæis, & patrum illorum sanctitati tribuendum, ad quorum imitationem credentes allicere volebat Christus; tantum sanctorum patrocinium, meritaque prosunt, etiam non sanctis.

Ite ad oues; Itane ad oues tantum? cur non & ad pastores? cur non ad scribas, pharisæos, sacerdotes, sacerdotum principes, senioresque? hi pastores non erant; sed lupi; alioquin non dixisset, *ite ad oues quæ perierunt*; pastor audire non debet cuius culpâ, atque malitia oues pereunt, *Ite ad oues, & quare oues? quia magis perierunt ex culpâ Pharisæorum, quam ex culpâ ipsarum*, ait Sanctus Thomas.

Nolite possidere aurum: neque argentum, neque pecuniam in Zonis vestris: &c.

603. NOlite possidere: Græcè, μὴ κτήσησθε, *Ne vobis comparetis, ne acquiratis*: verbum κτᾶσθαι non solum significat *acquirere*, & *possidere*, sed etiam *vexari*, vt ἐλᾶσθαι συμφορᾷ *calamitate vexari, ac premi*. Vix alibi meliùs hæc notio cohæreat, quàm hîc, vbi de auri, argentique possessione agitur: ferè enim ita accidit, vt, qui pecuniam opesque terrenas possidet, assiduè vexetur, ac veluti torqueatur; vnde vexari, & possidere in idem recidant, sicut vtraque notio in idem verbum cadit.

Præterea hoc idem verbum non de opibus tantùm dicitur, sed etiam de odiis, ac discordiis; quare Platoni κτᾶσθαι ἔχθραν, est, *odia suscipere*. Optimè hæc vis hîc quoque quadrat; ferè enim, qui aurum, & argentum possidet, inuidiam, odiumque aliorum prouocat, & in se alios excitat, vt odia cum diuitiis multiplicentur, & augeantur.

604. Auro, & argento, omnique pecuniâ vult Christus suos carere discipulos: quia scilicet alios ad rerum terrenarum contemptum hortari debebant; exemplo id præstant. Ægrè opes, & diuitias contemnere aliis persuadet, qui sibi non persuasit; & ineptus paupertatis laudator est, qui diuitiis onustus incedit. Disce, quod docere alios volueris, ipse priùs præsta.

Aurum, & argentum possideri ab Apostolis Christus inhibet; ne, si hæc haberent, viderentur causâ lucri prædicare, non salutis hominum. Nihil turpius, quàm doctorem, auri cupiditate teneri, dum lucrari animas videtur. *Nolite*, inquit, *possidere aurum, neque pecuniam*: Qui auidè aurum possidet, tandem ab auro possidetur, nec suus iam est, sed diuitiarum.

605. Paupertas ob Christi amorem custodita hoc præmio donatur etiam in terris, vt plerùmque augustiùs ea quis possideat, quæ grandi animo spreuerat. Sine auro, & argento, omnique pecuniâ incedunt Apostoli, magistri sui vocem audientes: sed quid postea accidit? Accidit, quòd fideles ad Apostolorum pedes agrorum pretia deponerent, fors id minimè facturi, si diuitiarum amore Apostoli tenerentur: ergo, qui diuitias contemnit, diuitiarum verè dominus est; & diues Christi paupertas fit, dùm negligit petitura. Offeruntur diuitiæ contemnentibus eas, & ab illis surripiuntur, qui sectantur.

606. *Nolite possidere aurum*; iurè hæc verba in illos iactari possunt, qui non nudè possident aurum, sed ab aliis auferunt, vt augeant; Sancti Ambrosij verba hîc cadunt opportunè: *Nolite possidere aurum, neque argentum. Si prohibemur aurum possidere. Quid eripere, quid auferre? si quod habes donare præciperis: quemadmodum congeris?* Auri amorem potiùs a te aufert, quam vt aurum auferas ab alio.

Nolite possidere aurum, neque argentum, pacem, & charitatem sectari Prædicatores debent; quidni aurum, & argentum, dissidia, litésque parturientia possidere negligant? *Dominus Iesus*, ait Sanctus Ambrosius, *dimittens ad euangelizandum discipulos misit eos sine auro, sine argento, sine pecunia, sine virga, vt & incentiua litis, & instrumenta eriperet vltionis*; seminarium quippè dissidij aurum, & argentum est.

607. *Nolite possidere aurum*; quare nihil possideri à suis discipulis vult Christus? quia ad prædicandum mittebat pauperes; ne autem id muneris ob quæstum exercere putarentur, amouet istam suspicionem, præcipiens vt nihil secum deferrent; ægrè, qui auaritiæ sordibus inficitur, peccatorum sordes relinquere auditoribus persuadet.

Neque virgam. Post aurum, & argentum deponi iubetur & virga? sed cur non ante? An quia supremum virtutis facinus est vltionis instrumenta deponere? Non magnum est aurum deponere, non magnum argentum proiicere, eximium est relinquere virgam, quæ *instrumentum vltionis est*, vt ait sanctus Ambrosius. Post contempta igitur bona temporalia, & vltionis obliuisci debemus; & idcirco virgam deponere tanquam supremum in vltimo loco posuit.

Dignus est operarius cibo suo, cibi nomine delicias abesse à sacro doctore rectè docuit; Benè Theophylactus: *Dixit autem*, inquit, *cibo non luxu, neque enim deliciari oportet doctorem*; vim suam aliquo pacto amittit doctrina, si delicias, quæ vim auferunt, admittat doctor.

SECTIO II.

Eucharistia

Eucharistia excipienda pectoris hospitium vt parandam. 610
Inconstantia vitium vitandum. 611
Caueat doctor, ne delicias quærere videatur, dum animas videtur. 611
Quàm lato animo hospites recipiendi. 611
Pax omnia bona secum deuehit. 612
In hominibus diiudicandis homines sæpè falluntur. 613
Cautio in impiis, & iis, quæ impiorum sunt vitandis. 613
Christi sanguis contra nos testimonium dicit. 614
Ardua qualibet suscipienda, dum Christus nos mittit. 615
Innocentia fortis armatura est. 615
Patientia quasi centrum immobile contra omnes iniurias. 615
Euangelicus doctor ouem patientia referat. 615
Mansuetudo, superiorum nota. 616
Diuitiæ possessores suos facilè efferunt. 616
Illi ferè in alios sæuiores qui nimis in se blandi. 617
Mitis esse debet, qui prædicationis exercet munus. 617
Quilibet in se ipsum & in sua vt serpens sæuiat, in alios & in aliena sit vt columba. 618
Qui alios erudit veterem exuat hominem, induat nouum. 618
Prudentes simus in aliorum salute quærenda, & in extollenda virtutis cruce. 619
In tribulationibus, & iniuriis vita vestitas exuenda. 619
Iniuriarum obliuisci debemus. 619
Ακέραιος quid, & vnde ducatur. 619
Malitia doctoris animus non adulterandus, 620
Vt tuta simplicitas sit, prudentia præmittenda. 620
In synagogis vbi lex legebatur legis transgressores puniebantur. 621
Sæuior quacunque fera feras homo est. 621

In quancunque ciuitatem, aut castellum intraueritis, interrogate, quis in eâ dignus sit.

608. HOspes eligendus est, qui bono sit nomine, ne prædicatoris dignitas, suscipientis infamia, deturpetur. Scilicet illorum consortium fugiendum est, qui improbis suis moribus, Doctori notam inurere possunt.

Cuius domus eligenda sit præcipitur, non tamen hæc cautio receptori mandatur; ne dum hospes eligitur, hospitalitas minuatur. Hospes omnis recipiendus est, quia in eo Christus ipse recipitur. Nun petit merces, etiamsi recipiatur indignus.

609. Interrogate iubentur Apostoli, quis dignus sit eos recipere, quasi eâ in re beneficium darent, non acciperent; singularis enim beneficij loco habendum est, cum apud nos hospitium habere Dei serui dignantur. Nouerit ergo receptor; gratiam magis se accipere, quàm dare, quùm quempiam, Dei numine, domo sua hospitio recipit.

Domus decernitur eligenda, ne facilè mutarent hospitium; neue huc illuc discurrentes leues, aut ventri dediti haberentur; adeo vt non solùm vitium, sed & vitij vmbra, & suspicio à sacris prædicatoribus absit.

610. *Interrogate, quis in ea dignus sit*; non quis diues, sed quis dignus; non quis liberalis, à quo prolixè exciperentur, sed quis bonæ famæ, ne prædicationis dignitas suscipientis infamia deturparetur.

Hospes famâ eligendus est populi, & iudicio vicinorum, ne praua hospitis vita prædicationis sanctitatem quodammodo fœdaret; quanto magis turpabitur prædicationis dignitas per ipsam docentis infamem & turpem vitam?

Quis in eâ dignus sit; Pende hîc mihi, vt hospitio recipiantur Apostoli: quærere docentur hospitem, qui boni nominis, bonæ famæ, qui dignus sit; quid si subire pectoris tectum debeat Apostolorum Dominus? nunquid non magis quærendus dignus hospes, hospitium dignum? Hoc illi cogitent, qui ad Eucharisticam pergunt mensam.

Et ibi manete, donec exeatis.

611. SEnsus est: donec in illa ciuitate fueritis, non mutetis hospitium; ne scilicet inconstantes, & leues esse viderentur, neuè exemplo suo alij à Deo recederent, &, in bono, inconstantiæ notâ laborarent. Dedecet Doctorem inconstantiæ signa, vel leuiter, exhibere.

Monet prætetea, quod hospitium non mutent, ne delicati viderentur, quasi iis, quæ apponerentur in primo hospitio non contenti, meliora in alio quærerent. Ægrè ad dura, asperaque alios vocare potest, qui delicias quærit, vel quærere videtur.

Et ibi manete: mutare hospitium Apostoli non debent; non solùm sui causâ ne leuitatis arguerentur; sed etiam hospitis, ne scilicet discessu tristitiâ illum afficerent; si enim dignus, libenter eos recepisset, & cum tristitia dimitteret; Boni hospitis hæc nota, vt ægrè sinat à se abire, quos lætus, gaudens hospitiu recipit; in multis hospitalitas damnatur, qui transacto primo hospitalitatis die, de eius discessu cogitant, quem receperunt, & exporrectam frontem contrahunt si non abeat.

Intrantes autem in domum, salutate eam, dicentes: Pax huic domui.

612. NOn vult eos expectare, vt salutentur ab hospite, sed iubet præuenire salutationis officio, *Dicentes: pax huic domui.* Cur non iubet, aliam felicitatem domui imprecandam, alia bona? Pacis tantùm meminit; quia pax cuncta animi bona secum deuehit, & bonorum omnium fons, & origo: hæc si à domo absit, verâ felicitate destituitur domus, veris bonis. Hinc illud Apostoli Rom. 10. v. 15. *Quàm speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona.* Respicit ad verba Prophetæ Nahum cap. 1. v. 15. *Ecce super montes pedes Euangelizantis & annuntiantis pacem.* Non dixit annuntiantis *bona*, sicut Apostolus, sed *pacem* tantùm: annuntiat tamen omnia bona; quia in ipsâ pace hæc continentur, & ab ipsa velut ab vtero fluunt.

Rom. 10. 15.
Nah. 1. 15.

Si autem non fuerit digna, pax vestra reuertetur ad vos.

613. SI *autem non fuerit digna*; superiùs interrogare iubentur, qui hospes dignus sit, quæ domus digna; cur ergo nunc adiicit; *si autem non fuerit digna*; nunquid digna non esset, quam communis Ciuium fama dignam acclamarit? At in hominibus diiudicandis homines falluntur; & idcirco, quem tota vicinia commendat, quin & tota ciuitas, malus esse potest, & Dei seruis recipiẽdis indignus.

Quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes foràs de domo, vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris.

IMpiorum consuetudo omni studio fugienda est adeò, vt non ipsi tantum vitentur, sed etiam ea, quæ ad ipsos, ne nobis malum aliquod afficiant. Hinc excutere puluerem iubentur Apostoli; vt declararent, etiam eorum puluerem esse impium, ideoque nolle se eum habere. Quòd si impiorum puluis reiiciendus; quantò magis vitandi ipsi impij?.

614. Excutitur puluis, vt ostenderent, illum ipsum puluerē, quem ex itinere collegissent, in die iudicij testem contra eos futurum, qui se recipere noluissent. Mos Iudæorum erat, vt aliquid notabile præstassent, quòd testimonium esset rei factæ, siue lapidem erigere, vt Iosue 24. vers. 26. Siue lapidum aceruum, vt Gen. 31. vers. 47. Siue vestem abscindere, vt Matth. 26. vers. 65. Quid erit, cum non puluis excutietur in duritiæ nostræ signum; sed Christi sanguis, & Apostolorum effusus ostendetur? Pende hæc lector; &, si sapis, consule rebus tuis: duritiam exue, exue impietatem; Apostolorum verba audi, Christique præceptis pare, ne eius sanguis contra te testimonium dicat.

Iosue 24. 26. Gen. 31. 47. Matt. 26. 65.

Ecee ego mitto vos, sicut oues, in medio luporum.

615. QVasi dicat; vos ego mitto, qui liberare ab omnibus periculis possum. Nullum opus tàm arduum est, quod forti, alacrique animo suscipiendum non sit, dummodo Christus ipse nos mittat.

Oues, Apostolos appellat, non tantùm quia innocentes, sed quia inermes, & ab omnibus humanis præsidiis imparati. Fortis sola innocentia armatura est, firmumque contra hostes omnes munimen.

In medio luporum oues sunt; ac si Apostolorum patientia sit quasi centrum immobile ad omnes iniurias, & illata damna suscipienda.

Sicut ouis in medio luporum Euangelicus Doctor est, cum ab omni parte mordetur, & vellicatur; & tamen ouis patientiâ est.

616. *Ego mitto vos sicut oues*; Licèt mansuetudo omnibus hominibus conueniat, eos tamen maximè decet, penes quos rerum summa est, quique aliorum Doctores, Præsulesque sunt; mansuetudo quippè superiorum nota, & insigne est.

Sicut oues; & quà ad ouium mansuetudinem peruenire poterimus? Præmiserat *nolite possidere aurum, neque argentum*; nimirum ille mitis est, qui rerum temporalium affectu non tenetur; alioquin facilè diuitiæ, ac terrenorum copia in superbiam mentes efferunt, efferantque possessores suos.

617. Illi ferè in alios sæuiores sunt, qui nimis in se blandi sunt, & aliis minimè parcunt, qui parcunt sibi, idcirco prius Apostolos ab omni luxu reuocat, & nimio corporis cultu, & curâ, vt in se duriores, faciles se præberent aliis; alioquin verum est; neminem in alios ita sæuire, quàm qui sibi non parcit.

Sicut oues inter lupos; hæc vera prædicatoris consignatio est, vt sæuientium rabiem sua mititate coërceat; *qui enim*, verba sunt Sancti Gregorij Magni, *locum prædicationis suscipit, mala inferre non debet, sed tolerare; vt ex sua mansuetudine iram sæuientium mitiget, lupósque conuertat in oues.*

Estote ergo prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ.

618. SErpentis prudentiam imitatur Euangelicus Doctor, si impiorum fraudes intelligat: columbæ simplicitatem habet, qui ignoscit iniurias. Prudens, vt serpens, est, qui sua punit, & in se ipsum sæuit: simplex, vt columba, qui aliorum defectus minimè videt, serpens in se ipsum, columba in alios.

Serpens exuuiem ponit, & veterem exuit pellem: sic &, qui alios erudit, & ad perfectionem vocat, terrenum priùs hominem exuere debet, & induere nouum. Vnde illud Apostoli: *Deponere vos secundum pristinam conuersationem veterem hominem.* Ægrè vitæ nouitatem aliis persuadebit, qui priùs sibi ipsi non persuaserit.

Ephes. 4. 22.

619. *Estote prudentes, sicut serpentes*: Serpens hominem decepit, & seruitutis iugo subdidit, lignum vitæ laudans: vos sitis prudentes non ad decipiendum, sed saluandum: laudauit ille lignum, vos laudate crucis virtutem.

Serpentis prudentia nobis imitanda est, quò tribulationibus pressi & iniuriis lacessiti morum vetustatem exuamus, nouum vitæ genus instituentes; sicut & serpens per locum angustum, perque spinas transiens se leberide, pelleque sua spoliat, & robustior fit.

Et simplices, sicut columbæ, Non sufficit mala pati, sed nec turbari debemus, dum ea patimur; hoc enim columbæ est: ideo, sicut columbæ, simplices esse iubemur, vt iniuriis lacessiti non turbemur: quin iniuriarum obliuisci statim debemus, sicut & columbæ, cum pulli eis auferuntur, malorum non meminerunt, nec in eos sæuire sciunt, qui abstulerunt.

620. *Simplices*; Græcè *ἀκέραιοι innocentes*, & ad verbum, *absque cornibus.* Translatio sumpta est à placidis animalibus, quæ natura nullis cornibus armauit ad iniurias depellendas, aut inferendas. Sunt qui deducant à, *κεραννύω*, quod est *miscere*: itaque vult, esse non mistos, non adulteratos malitiâ.

Estote prudentes sicut serpentes; Sanctus Augustinus legit; *estote astuti*, serpentisque astutiam in hunc modum explicat: *Ad hoc valet astutia serpentis, ad quam nos imitandam Dominus exhortatur. Ait enim: estote astuti sicut serpentes. Quid est astuti sicut serpentes? offer omnia membra tua percutienti, dummodo caput integrum serues. Caput viri Christus.* Imprudentia prudentia omnis est, qua caput exponitur ictui, vt ab ictu membra subducantur.

Estote prudentes; ordinem pende; prudentia serpentis columbæ simplicitati præmittitur; *Præmisit*, ait Sanctus Bernardus *prudentiam, sine qua neminem satis esse posse simplicem sciret; quomodo denique verè simplex erit oculus, cum ignorantiâ veritatis?* vt tuta simplicitas sit, prudentiâ præeat.

In synagogis suis flagellabunt vos.

621. IN synagogis, vbi lex legebatur, & exponebatur, legis transgressores puniebantur; nam (vt plerique notauere) consueuerant Iudæi in synagogis suis eos flagellare, qui peccassent in legem. Ita actum est, licèt iniustè, cum Apostolis Act. 5. vers. 40. & cum Paulo 2. Cor. 11. 24. Mos improbandus non est, si verè transgressores puniuissent; & legis zelo

Act. 5. 40. 2. Cor. 11. 24.

zelo id factum, non inuidiâ, & odio in innocentes.

Cauete autem ab hominibus.

NOn dixit: *cauete à feris, atque serpentibus*; sed, *ab hominibus*; sæuior enim quâcunque ferâ ferus, impiusque homo est: magis homo homini nocet, quàm serpens, quàm fera quælibet. Nunquam monuit Christus, vt à feris caueremus; monuit sæpè, vt ab hominibus; quia faciliùs est feras vitare, quàm homines; hi enim nocere etiam solent, cum blandiuntur: vnaquæque bestia corpori tantum nocet; hominis sæuitia etiam animam impetit. Igitur præ omnibus malis homo maximum malum est, maximéque cauendum,

622. *Cauete ab hominibus*; Superiùs dixerat, eos inter lupos futuros; *mitto*, inquit, *vos, sicut oues, in medio luporum*; cur igitur non ait, cauete à lupis, sed ab hominibus? An ne aliqui simplices putarent ad lupos se mitti? An vt innueret, eos, qui ferinis moribus Christi discipulos insequuntur, ita esse homines, vt feris etiam comparari possint.

Ab hominibus; à quibus? an ab hominibus erat illis cauendum? adeò malis hominibus orbis plenus tunc erat, vt idem esset dicere, cauete ab hominibus, & cauete à malis; cum impietas in omnes imperium suum exerceret.

SECTIO III.

Nolite cogitare, quomodo, aut quid loquamini.

623. NOlite cogitare: Græcè est, μὴ μεριμνήσητε, *ne soliciti, & anxij sitis*. Non omnem præcedentem meditationem vetat, sed eam, quæ diffidentiam Diuinæ prouidentiæ. & opis habeat, quæque nimio motu, timore, ac solicitudine impediatur. Tunc enim maximè in Dei auxilio sperandum est, cum humanum deficit, & homines in nos crudeliter sæuiunt.

Prohibentur etiam cogitare, quomodo, aut quid loquantur, ne scilicet de ornato, eleganrique dicendi modo tunc essent anxiè studiosi. Satis ornatus quilibet sermo est, quùm bona quis agit, & mala patitur. Fortis eloquentia est, quum non solùm lingua, sed totum corpus loquitur, & ad patientiam inspectores inhortatur.

624. Qui solicitus est, quid loquatur, suæ sapientiæ fidit, quæ præcipua ruinæ causa est. Non ita fortes in suis certaminibus fuissent Apostoli, si spem in se vllam collocassent. Firma quælibet imbecillitas est, quæ sui confidentiâ vidua, Diuini auxilij spe fulcitur, & animatur.

Tradet autem frater fratrem in mortem

TRadet frater fratrem, à Diaboli spiritu hæc in cognatos sæuitia est; nam vt ait sanctus Eucherius, *non est fides in seruis Diaboli; qui cum non gignant, neque gignatur, non etiam iura propinquitatis seruat*; satanicum est in parentes, propinquosque sæuire, & omne ius propinquitatis dissidiis, & discordiis abolere.

Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.

625. QVi perseuerauerit: Græcè: ὁ δὲ ὑπομείνας, *Tolerans*, seu (vt vertit S. Cyprianus) *qui sustinuerit*: Græcum verbum ὑπομένειν, significat propriè hostilem impetum sustinere. Igitur, tanquam strenuus miles, stationem suam nemo deserat, vulnera patiatur, & sustineat.

Qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit saluus non futurus, si non perseuerauerit; hanc Saluatoris sententiam bellè illustrat in perseuerantiæ commendationem Beatus Laurentius Iustinianus in hæc verba: *Perseuerantia est singularis filia summi Regis, finis virtutum, earumque consummatio, sine qua neque qui pugnat, victoriam, nec palmam victor consequitur. Nutrix est ad meritum, mediatrix est ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, charitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle hanc, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Sola est, cui æternitas redditur, vel potiùs quæ æternitati hominem reddit, dicente Domino, Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit.* Pulchrè, & appositè; vt nihil elidi potuerit, nihil debuerit.

Quum autem persequentur vos in Ciuitate istâ, fugite in aliam.

626. FVgam consulit, non vt pericula declinent dumtaxat; sed, vt Euangelij semina alibi feliciùs spargant: neque enim illis permittitur in latebras fugere, vt otio torpeant; sed, vt munere suo fungerentur, & maiori fructu Euangelium aliis ciuitatibus enuntiarent.

Cùm persequentur vos in ciuitate istâ fugite in aliam: fugere iubentur, non vt persecutionem fugiant, sed vt post magnos labores maiori se seruent; in aliam ciuitatem fugere debent, non vt otio torpeant, sed vt laborent; vnde subdit; *Non consummabitis ciuitates Israel donec filius hominis veniat*, quod de prædicationis munere aliqui interpretantur; ac si persequutionum æstum

æstum leniret prædicationis labor, quo plures ad Christum vocabant auocatos à Christo.

Non consummabitis ciuitates istas donec veniat filius hominis.

617. DOnec filius hominis veniat; nulla liberationis mentio fit; sed solius Christi aduentus; nimirum sola Christi præsentia recreare mentem illius potest, qui laboribus premitur, malorum hominum iniuriis impetitur; Audiendus hîc sanctus Chrysostomus: *Non dicit*, inquit, *eripiam vos à persecutoribus, ac persecutiones cunctas dissoluam; sed nequaquam explebitis ciuitates Israel donec filius hominis venerit. Sufficiebat certè ad sedandos ipsorum labores solus aspectus Christi*; nimirum laboribus horrorem auferre Christus videtur, dum offert se videndum.

Donec veniat filius hominis; dixisset, donec à persecutoribus liberemini; nulla de liberatione mentio fit; sed tantùm *donec venerit filius hominis*; satis istuc ad omnem laborem libenter subeundum, ad omnem persecutionem forti animo ferendam; *sufficiebat certè* verba sunt sancti Chrysostomi, *ad sedandos ipsorum labores solus aspectus Christi*; quæratur, & expectetur in tribulationibus Christus; & solus omnium aduersitatum leuamen erit.

Sed potiùs eum timete, qui potest & animam & corpus perdere in Gehennam.

628. NOn dixit, *timete Gehennam*, sed *eum qui potest animam & corpus in Gehennam perdere*; vt scilicet à seruili timore omnes auocaret, filialem suaderet; Gehenna nihil est, si Dei iræ comparetur; maiorem incutere timorem Deus debet offensus, & iratus, quàm omnia gehennæ supplicia.

In gehennâ Deus animam, & corpus, id est, totum hominem perdit, cum eum, à se, & Cælesti suo regno separatum, æternis adiicit suppliciis, & nunquam peremptutis adiudicat flammis. Gehennam cum audis, cruciatus infernales cogita, qui semper reuiuiscunt: pœnas cogita nunquam morituras. Nomen ipsum Gehennæ ad hoc nos ducit, dũ cum verbo γεννᾶν, seu, γεννᾶσθαι, quod significat, *nasci*, cognationem quandam habet: vt nimirum disceremus, adeò infernales pœnas non defecturas, vt semper rediuiuo partu renascantur; vnde etiam Theophylactus huc flexit ad hæc verba, dum ait: *Gehennam cum dicit, significat perpetuam pœnam. Gehenna dicitur à semper nascendo.* Hanc pœnarum æternitatem considera, ne experiri contingat: sanctas cogitationes meditatio ista parturiet; & ferè, qui pœnæ diuturnitatem considerat, ab illis abstinet, quibus hæc pœna debetur.

Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.

619. QVi confitebitur me: Græcè, ὅστις ὁμολογήσει ἐν ἐμοὶ, *Qui confitebitur in me.* Etiam Euthymius, Theophylactus, & ex Græco ita vertit Arias Montanus, & ex Latinis Sanctus Cyprianus epist. 37. sic legunt. Sed cur potius ait? *Qui confitebitur in me*, quàm, *qui confitebitur me.* An ex Sacræ scripturæ phrasi idem est, *in me*, ac, *me confitebitur*? Sic enim & Psal. 43. vers. 9. dictum est: *Et in nomine tuo confitebimur in seculum.* Sed, *in me*, dictum etiam est, scilicet *meâ virtute*; nullus quippe Christum coram hominibus ingenuè, ac constanter fateri potest, à Christo non adiutus.

Psal. 43. 9.

Confitebor & ego eum: Græcè hoc eâdem phrasi, ac superiùs explicatur; sic enim legitur: ὁμολογήσω κἀγὼ ἐν αὐτῷ, *confitebor & ego in illo*, id est, *illum*; vel (vt superiori sensui hîc quoque insistamus) *à gratitudine ipsius motus*: sic exponit hôc loco Euthymius. Explicari non potest, quanta nobis à liberali Dei manu beneficia veniant, si Deus gratitudine prouocetur, & quodammodo moueatur.

Confitebor & ego eum. Elucet hîc Christi Domini modestia, elucet humilitas, dum ait: *Confitebor & ego eum coram patre meo*; testem se facit, qui iudex futurus est? de teste loquitur, de iudice silet, vt modestiæ præberet exemplum; vt cum laudabilia de nobis euulganda sunt, non statim summa, non statim omnia effundamus.

Non veni pacem mittere, sed gladium; veni enim separare hominem aduersus Patrem suum.

630. NOxium cognatorum affectum abscindere, ac euellere studet Christus; & carnalem amorem, qui spiritualis venenum est, auferre: hac de causâ dixit, se in terras venisse, non vt pacem mitteret, sed gladium. Opponet fortè his verbis aliquis illud Regij Prophetæ Psal. 71. *Orietur in diebus eius iustitia, & abundantia pacis*: & illud Apostoli Ephes. 2. *Ipse est pax nostra.* Quibus & Angelus succinit, dum nato Christo ait: *Gloria in altissimis Deo & in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis.* Quî ergò hæc cohærent? Cohærent: quia internâ mentis pace fruitur, qui bellum carnalibus affectibus indicit; & veræ pacis deliciis innatat, qui terrenum omnem amorem abscecat, & assiduum cum vitiis bellum habet. Nempe missum est bellum, vt rumperetur pax mala; & bona, quæ animam possidet, firmaretur.

Psal. 71. 7.
Ephes. 2.
Luc. 2. 14.

631. Venit Christus, hominem separare *aduersus patrem suum*: non dixit, *à Patre*; quia non corporalem separationem iubet, sed spiritualem: carnalem scilicet affectum præscindere voluit, non habitatione eos seiungere. Proinde separatus aduersus patrem est, qui, licèt eiusdem cum eo sit domûs inquilinus, paterno tamen affectu Christi amorem non inficit: sicuti è conuersò, qui à patre, & à parentibus corpore distat, inque sacram familiam nomen dedit, carnali nihilominùs affectu in patrem, in suos fertur, quamuis à patre, & à suis separatus sit, non tamen aduersus patrem suum, nec aduersus suos; id quod exigit à nobis Christus.

Qui non accipit crucem suam, & venit post me, non est mê dignus:

632. OLim ad crucis supplicium damnati crucem suam portare cogebantur. Christianos vult vltrò Crucem tollere Christus: quod de qualibet afflictione intelligendum est. Spontè nobis arripienda crux, &, tanquam Christianæ vitæ signum in humeros attollenda, & libenti animo veluti de manu Domini excipienda:

Qui non accipit: Græcè ὃς οὐ λαμβάνει *qui non apprehendit.* Arias montanus *qui non capit.* Verbum λαμβάνειν plerumque de regni acceptione dicitur. Nimirum, qui ad regni onus vocatur, ad crucem

crucem, cruciatumque ſe vocari exiſtimet: Regum ſupplicium regni euta eſt.

Niſi colligere velimus, crucem, veluti ſceptrum, regnique indicium, accipiendam nobis eſſe. Qui ſapit, Chriſti Crucem, & quamlibet afflictionem, quam illi Dei prouidentia deſtinauit, regnis, ſceptriſque præfert; magiſque in illâ gloriatur, quàm in iſtis.

Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ recipiet.

633. POterat Dominus dicere, qui paoerit Prophetam, cibum, potum ei præbuerit, ſed noluit. *Qui recipit*, inquit, *Prophetam*; vt ſignificaret, non ſolum menſam Prophetis, & iuſtis appoſitam, tanquam pauperibus, ſed nec tutelam domus, in qua recepti ab hoſtibus occultentur, mercede cariturum.

Qui recipit prophetam; Prophetæ eſt veritatem dicere, nulli parcere; ergo qui tales ſunt domo recipiuntur, cùm ferè pauci ſint, qui apud ſe domi velint retinere, vt proinde neceſſe habeant huc, illuc diuertere.

Prophetam, non dixit, *prophetas*. vt nec vnius tantùm receptionem ſine mercede futuram indicaret; quin in vno omnes alios intellexit; certè ita in vnum Prophetæ omnes conſpirant, vt vnus eſſe videantur quotquot fuerunt.

634. *Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ*; ne quis diſcuteret, an hoſpes verè propheta eſſet, aut verè iuſtus, ſubdit Chriſtus; *Quicunque potum dederit vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ non perdet mercedem ſuam*, & cap. 25. verſ. 40. *Quamdiu feciſtis vni ex his fratribus meis minimis mihi feciſtis*; non hîc prophetæ mentio, non iuſtorum; ne ſcilicet in eleemoſynâ erogandâ de mendicantium meritis quis eſſet ſolicitus; nimirum non ex dignitate recepti, ſed ex recipientis voluntate boni operis merces colligenda.

In nomine prophetæ; hoc eſt qui in eo, quem recipit, propheticum tantùm munus agnoſcit; neque tamen quid ille agat, aut bonum, aut malum ſcit, aut curat ſcire; etenim in Doctoribus, in Prælatis dignitas, & officium conſpicienda tantùm ſunt; vita, & mores diſcutiendi facilè non ſunt.

635. *Mercedem prophetæ accipiet*; quâ mercede donabitur, qui ſacerdoti, Præſuli obtemperat, quum receptor tantâ mercede afficiatur? *ſic enim*, inquit Sanctus Ambroſius, *qui prophetam in nomine prophetæ accipit, profectò, &c; qui cedit, & obtemperat ſacerdoti, mercede ſua non deſtituetur; nam ſi vbi de hoſpitalitate agitur, tantùm, vbi quem ſuſcipit ignorat, tantum præmiorum accipit, ſi ei ſubiciaris, non multò magis mercede donaberis?* Donaberis; & ingenti mercede prompta patentia cumulabitur; ſatius igitur erit, ſi ſacerdotibus quis obediat, & ab illorum vellicatione abſtineat.

Ex aquæ frigidæ exhibitione, quæ ſua mercede non caret, colligit Caſſiodorus; quanti ſit apud Deum meriti: varias, eáſque ſuauiſſimas eſcas egentibus exhibere; hæc illius ſunt verba: *Cùm vel aquam frigidam in nomine ſuo Dominus pauperi, præcipiat offerri; quantò gratior erit diuerſis egentibus eſcas ſuauiſſimas dare? pro quibus in illo iudicio fructum multiplicata poſſitis mercede recipere*; glacie omni frigidior, qui ab hoc aquæ frigidæ exemplo, ſua mercede, diuitis ad beneficentiam in pauperes non vrgetur.

Quicunque dederit potum vni ex minimis iſtis calicem aquæ frigidæ tantùm in nomine diſcipuli: Amen dico vobis non perdet mercedem ſuam.

636. AD obtinendum regnum, præparat Chriſtus compendia: longioris moræ occaſionem tollit. Calicis aquæ frigidæ exhibitione regnum obtinemus: cur non addidit *calidæ?* Olim in deliciis aqua calida videtur fuiſſe. Vt breuitati studeret, modum doceret, quo ſtatim ius in Cælorum regnum acquireremus. Moras aufert, & boni operis impedimenta: furs, ſi aqua calida eſſet ad mercedem exhibenda, dum opus differtur, omitteretur.

Prætereà aquæ frigidæ porrectioni, quæ Chriſti nomine fiat, merces promittitur; vt nemo ſe ob inopiam excuſaret, ſi calidam exhibendam monuiſſet, lignorum ſumptus cauſans; vtque colligeremus, Deum opera magis ex operantis ſtudio, quàm ex rei magnitudine æſtimare, magiſque ex affectu dantis, quàm ex doni pretio.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT XI. MATTHÆI.

Verſ. 1.

ET factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus, præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit inde, vt doceret, & prædicaret in ciuitatibus eorum.

Cùm conſummaſſet. *Pagn. Quum finem feciſſet Ar. M. Quum finiſſet. Fr. Luc. Cum deſiiſſet.*
Præcipiens. *Pagn. Præcipiendi. Vat. Mandandi. Ar. M. conſtituens. Arab. Præcipere.*
Tranſiit inde. *Syr. Diſceſſit illinc. Pagn. Progreſſus eſt illinc. Fr. Luc. Digreſſus eſt illinc.*

Verſ. 2.

Ioannes autem, cùm audiſſet in vinculis opera Chriſti, mittens duos de diſcipulis ſuis.

In vinculis. *Syr. In domo vinctorum. Arab. & S. Hil. In carcere.*
Opera. *Pagn. Facta. Fr. Luc. Miracula.*
Mittens duos d. d. ſ. *Vat. Miſſis duobus. S. Hil. Mittens ad eum diſcipulos ſuos. Syr. Miſit per diſcipulos ſuos. Adam C. ex Syr. Per manum diſcipulorum. Pagn. Quum miſiſſet.*

Verſ. 3.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 3.

Ait illi: Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?

Ait illi. *S.Ioan.Chryſ. Interrogabat eum,dicens.*
Tu es qui venturus es. *S.Iuſt.M.Tu ne es es,qui venturus eſt.Clem.Alex.An ipſe es Chriſtus.Ar.M. Tu es veniens. Syr. Tu es qui venturus erat? Caiet. Tu es.Ille venturus? Fr.Lu.Tu ne es ille venturus.*
Alium. *Syr.Alios.Vat.alterũ. Clem. Alex.Verò aliũ.*

Verſ. 4.

Et reſpondens Ieſus, ait illis: Euntes renunciate Ioanni, quæ audiſtis, & vidiſtis.

Euntes. *Clem. Alex. Abite. Arab. Ite. Pagu.Profecti. Fr.Luc. Redeuntes.*
Renunciate. *I. Arab. Docete Ioannem. Clem. Alex. Et dicite.*
Quæ audiſtis,& vidiſtis. *Syr.& S.Ioan.Chryſ.Qua auditis,& videtis.*

Verſ. 5.

Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur.

Vident. *Vat. Viſum recipiunt. Fr.Luc. Reuident. Auct.Suſpiciunt.*
Claudi ambulant. *S.Ioan.Chryſoſt. Rectè ambulant. Ar.M.Circumambulant.Auct.Deambulant.*
Reſurgunt. *Pagu. Excitantur. Euthym. Reſuſcitantur.*
Pauper.euang. *Syr. Pauperibus euangelizatur.Pagu. Accipiunt Euangelium. Orig. Lætum accipiunt Euangelij nuncium.*

Verſ. 6.

Et beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me.

Et beatus eſt. *Syr. Ac demum felix ille. Clem.Alex. Et beatus. S.Hil. Beatus.*
Non fuerit ſcand. *Syr. Non impegerit. Pagu. Non fuerit offenſus per me. Arab. Non ſcandalizabitur.*

Verſ. 7.

Illis autem abeuntibus, cœpit, Ieſus dicere ad turbas de Ioanne: quid exiſtis in deſertum videre? arundinem vento agitatam?

Illis abeuntibus. *Syr. Quum abiiſſent. Arab. Cum autem abirent.Vat. Euntibus autem illis.*
De Ioanne. *Syr. Super Ioannem.*
In deſertum. *S.Hil. In deſerto.*
Videre. *Fr.Luc. Spectare. Syr. Viſuri. Pagn. Vt videretis.*
Arundinem. *S. Hier. Calamum. Vat.Num arundinem.*
Vento agitatam. *S.Hil. Vento moueri. Arab.Quam agitat ventus. Quidam ap. Fr. Luc. Vndantem, fluctuantem. Idem Fr.Luc. A vento agitabatur. Pagn. Qua agitatur à vento.*

Verſ. 8.

Sed quid exiſtis videre? hominem mollibus veſtitum? Ecce qui mollibus veſtiuntur, in domibus regum ſunt.

Mollibus. *Tert. Teneris.Caiet. Mollibus veſtibus.*
Veſtitum. *Pagn.Amictum. Ar.M.Circumamictum.*
Qui mollibus veſtiuntur. *Pagn Qui mollia geſtant. Ar.M. Mollia ferentes. Fr.Luc. Qui mollia ferunt. Clem. Alex. Veſtitu glorioſo & delicijs degunt.*
In domibus. *I. Syr. in Aulis regum. Clem.Alex. In terrenis regiis ſunt. Syr. Degunt.*

Verſ. 9.

Sed quid exiſtis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus, quàm prophetam.

Etiam. *Fr.Luc. Certè. Ar.M. Vtique.*
Pluſquam prophetam. *Pagu. Excellentiorem propheta. Syr. Et prophetâ præſtantiorem. Ar.M Et abundantius prophetâ. Vat. Etiam excellentiorem prophetâ. Adam. C. Ampliùs eſt, quàm Propheta. Arab. Quia ipſe eſt plus,quàm propheta.*

Verſ. 10.

Hic eſt enim, de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Angelum meum. *Pagn. Nuntium meum.*
Ante faciem tuam. *Fr.Luc. Proximè ante te.*
Qui præparabit. *Syr. Qui parabit. Quid.Codd.Inſpiciet. Quidam ex Hebr. Complanabit, verret, emundabit. Arab. Ad præparandam. Vat. Qui præparaturus eſt.*
Viam tuam. *Syr. Viam.*
Ante te. *Fr.Luc. A fronte tuâ. S.Zeno* omittit. *Ante te. Syr. Coram te.*

Verſ. 11.

Vulgata Editio.

Verſ. 11.

Amen dico vobis: non ſurrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptiſtâ: qui autem minor eſt in regno cœlorum, maior eſt illo.

Verſ. 12.

A diebus autem Ioannis Baptiſtæ vſque nunc, regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

Verſ. 13.

Omnes enim prophetæ, & lex vſque ad Ioannem prophetauerunt.

Verſ. 14.

Et, ſi vultis recipere, ipſe eſt Elias, qui venturus eſt. Qui habet aures audiendi, audiat.

Verſ. 15.

Cui autem ſimilem æſtimabo generationem iſtam?

Verſ. 16.

Similis eſt pueris ſedentibus in foro: qui clamantes coæqualibus,

Verſ. 17.

Dicunt: Cecinimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & non planxiſtis.

Verſ. 18.

Venit enim Ioannes neque manducans, neque bibens, & dicunt: Dæmonium habet.

Verſ. 19.

Venit filius hominis manducans & bibens, & dicunt: Ecce homo vorax, &

Nouarin. in Euang. Tom. I.

Lectionum Varietas.

Amen dico vobis. *Syr. Verè ego dico vobis.*

Non ſurrexit. *S. Aug. Nemo exurrexit. Orig. Quo nemo fuit. Ar. M. Non excitatus eſt. Adam C. Non ſuſcitatus eſt. Vat. Non exortus fuit. Fr. Luc. Non extitit.*

Inter natos. *S. Aug. In natis. Vat. Inter eos, qui naſcuntur è mulieribus.*

Mulierum. *Tert. Fœminarum. Pagn. E mulieribus.*

Baptiſtâ. *Tert. Baptizatore.*

Vſque nunc. *Vat. Vſque adhuc. Pagn. Ad hunc vſque diem.*

Regnum cælorum. *S. Iuſt. M. Regno cælorum.*

Vim patitur. *Syr. Cum violentiâ accipitur. S. Ambr. Cogitur. S. Iuſt. M. Vis affertur. Fr. Luc. Vis illi adfertur.*

Violenti. *S. Amb. Cogentes. S. Paul. Qui vim faciunt. S. Hil. Vim faciunt. S. Hil. Vim facientes. Orig. Vim inferentes.*

Rapiunt. *S. Hier. Diripiunt.*

Et lex. *Vat. Et ipſa lex.*

Prophetauerunt. *Syr. Vaticinati ſunt.*

Si vultis recipere. *Syr. Si vultis, recipito. S. Iuſt. M. Quod ſi vultis approbare. Fr. Luc. Si vultis credere.*

Elias. *Vat. Elias ille.*

Venturus eſt. *Pagn. Venturus erat. Ar. M. Futurus venire.*

Habet. *Orig. Habens.*

Audiendi. *Arab. Audientes. S. Iuſt. M. Ad audiendum. Arab. Audientes. Ar. M. Audire.*

Audiat. *Orig. Audiant.*

Cui ſimilem æſtimabo. *Pagn. Cui aſſimilabo generationem. Tigur. Nationem. Fr. Luc. Dicam ætatem, ſeculum iſtud.*

Pueris. *Caiet. Puerulis.*

Sedentibus. *Vat. Qui ſedent. Fr. Luc. Qui ſedere, ac ludere ſolent.*

Foro. *Pagn. Foris. Syr. Plateâ.*

Qui clamantes coæqualibus. *Pagn. Et acclamant ſodalibus ſuis. S. Hil. Et clamantibus ad inuicem. Arab. Qui clamant ad coæquales ſuos. Syr. Et clamant ad ſocios ſuos. Ar. M. Acclamantibus ſociis ſuis. Fr. Luc. Acclamantibus coætaneis ſodalibus ſuis.*

Dicunt. *Fr. Luc. Et dicentibus Arab. Dicentes. Syr. Et inquiunt.*

Cecinimus. *Clem. Alex. Tibiâ cecinimus.*

Lamentauimus. *Pagn. Lamentationes cecinimus. Vat. Lugubria cecinimus. S. Ioan. Chryſ. Lamentati ſumus.*

Venit e. I. *S. Epiph. Venit Ioannes iuſtitiæ viam tenens. vel: Venit Ioannes in viâ iuſtitiæ.*

Neque manducans. *Vat. Nec edens.*

Dæmonium habet. *Syr. Dæmonium eſt illi. Arab. Cum illo ſunt dæmonia.*

Venit. *Clem. Alex. Venit enim.*

Vorax. *Pagn. Edax. Vat. Comedonem.*

Manducans. *Clem. Alex. Comedens.*

Potator. *Pagn. Bibulus. Vat. Potorem. Orig. Bibens.*

Vulgata Editio.

Lectionum Varietas.

potator vini, publicanorum, & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filiis suis.

Clem. Alex. Vini potor.
Vini. *Clem. Alex.* omittit. *Orig. Vinum.*
Peccatorum a. *Syr. Flagitiosorum amicus. Clem. Alex. Peccator.*
Iustificata est. *Fr. Luc. Probata, ac laudata est.*
A filiis suis. *Syr. A seruis suis. Quædam exemplaria. A b operibus suis. S. Aug. Ab omnibus filiis suis. Fr. Luc. A filiis sapientia.*

Vers. 20.

Tunc cœpit exprobare ciuitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam.

Factæ sunt. *Syr. Edita fuerant.*
Quia non egissent pœnitentiam. *Vat. Quòd non resipuissent. Syr. Neque pænitentiam egerant. Al. Quòd scelerum eas non pœnituisset.*

Vers. 21.

Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia, si in Tyro & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent.

Corozaim. *Pagn. & Fr. Luc. Coraxim.*
Virtutes. *Ar. M. Efficacitates.*
In vobis. *Fr. Luc. Intra, sine, Apud vos.*
In cilicio. *Pagn. In sacco. Arab. In ciliciis.*
Et Cinere. *S. Gand.* addit. *Sedentes. Fr. Luc. Conspersi cinere.*
Pœnitentiam egissent. *Ar. M. Pœnituissent.*

Vers. 22.

Veruntamen dico vobis. Tyro, & Sidoni remissiùs erit in die Iudicij, quàm vobis.

Remissiùs erit. *Pagn. Tolerabiliùs erit. Syr. Tranquilliores futuras.*
Vobis. *Vat. Vobiscum. Syr. Quàm vos.*

Vers. 23.

Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cœlum exaltaberis? vsque in Infernum descendes: quia, si in Sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in te, fortè mansissent vsque in hanc diem.

Nunquid v. in Cæl. exalt. *Arab. Vsque ad cælum eleuata es. Pagn. Quæ est vsque ad cælum exaltata. S. Gand. Quæ vsque in cælum extolleris. Syr. Qua ad cælum vsque es euecta. Ar. M. Vsque ad cælum altepósita.*
Descendes. *Pagn. Detraberis. S. Gand. Demergeris. Adam C. Deduceris. Fr. Luc. Deprimeris. Auct. Deiicieris. Ar. M. Demitteris. Menoch. Detruderis.*
In Sodomis. *S. Gaud. Sodomis. Arab. In Sodoma.*
Virtutes. *Ar. M. Efficacitates.*
Fortè. *S. Gaud. Vtique.*
Mansissent. *Syr. Stetisset.*
In hanc diem. *Gaud. In hodiernum diem. Syr. Vsque ad hodiernum diem. Ar. M. vsque hodie.*

Vers. 24.

Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissiùs erit in die Iudicij, quàm tibi.

Veruntamen. *Ap. Fr. Luc. Ideo. Quin etiam. Syr. Verùm. Ar. M. Caterùm.*
Terræ Sodomorum. *Syr. Terram Sodoma. Arab. Quia terra Sodoma.*
Remissiùs. *Syr. Tranquilliorem futuram. Arab. Inueniet remissionem. Pagn. Tolerabiliùs.*
Quàm tibi. *S. Gaud. Quàm vobis.*

Vers. 25.

In illo tempore respondens Iesus dixit: Confiteor tibi, Pater, Domine cœli & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & reuelasti ea paruulis.

Confiteor. *Tigur. Gratias ago. Fr. Luc. Agnosco coram te.*
Pater, Domine. *Syr. Pater mi, dominator S. Hil. Domine Pater. Clem. Alex. Pater, Deus.*
Cæli. *S. Hil. Calorum.*
Abscondisti. *Vat. Celaris. Pagn. Absconderis.*
Prudentibus. *Clem. Alex. Intelligentibus. S. Hil.* omittit.
Reuelasti. *Vat. Detexeris. Pagn. Reuelaueris. Orig. Manifestasti.*
Paruulis. *Syr. Puerulis. Arab. Infantibus. Ians. Stultis, insipientibus. Ar. M. Imbecillis.*

Vers. 26.

Ita Pater: quoniam sic fuit placitum ante te.

Ita Pater. *Syr. Etiam, Pater mi. Pagn. Certè, Pater Vat. Sanè, Pater. Orig. Etiam, Pater.*
Sic placitum fuit a. t. *Sic fuit bona voluntas ante te. Caiet. Sic beneplacitum fuit ante te. Syr. Talis fuit voluntas coram te. Pagn. Sic fuit beneplacitum apud te. Fr. Luc. Placuit ante te. S. Epiph. Ita placitum est ante te.*

Vers. 27.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 27.

Omnia mihi tradita ſunt à Patre meo. Et nemo nouit Filium, niſi Pater: neque Patrem quis nouit, niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare.

Nouit filium. *S. Cyp. Scit filium. S. Aug. Agnoſcit filium. Vat. Cognoſcit.*
Neque quis. *S. Epiph. Neque vllus. Clem. Alex. Nemo enim. Pagn. Neque quiſquam.*
Nouit. *S. Epiph. Nouit.*
Patrem. *Clem. Alex. Deum.*
Et, cui. *Vat. Et cuicunque. S. Epiph. Et is, cui.*
Voluerit F..r. *S. Epiph. Reuelauit.*

Verſ. 28.

Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos.

Ad me. *Orig. Huc.*
Laboratis. *Syr. Defeſſi eſtis. Arab. Labore attriti. Adam C. Laſſi. Auct. Fatigati. Fr. Luc. Qui moleſtiam patimini. Ar. M. Laborantes.*
Et onerati eſtis. *Adam C. Grauati. Arab. Grauati onere. Syr. Baiulantes onera. Ar. M. Onerati. Fr. Luc. Qui fatigati eſtis ex onere.*
Et reficiam vos. *Syr. Et prabebo vobis requiem. S. Cyp. Vos requieſcere faciam. Pagn. Recreabo. Vat. Requiem praſtabo. Caiet. Refocillabo vos. Fr. Luc. Faciam vt vos requieſcatis.*

Verſ. 29.

Tollite iugum meum ſuper vos, & diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde: & inuenietis requiem animabus veſtris.

Tollite. *Syr. Baiulate. Arab. Portate. Orig. Suſcipite. Auct. Euehite, imponite.*
Diſcite a. m. *Orig. Videte.*
Mitis ſ. *S. Paul. Mitis ſum & dulcis. Syr. Mitis ſim. Clem. Alex. Ego ſum mitis. Orig. Sum manſuetus.*
Animabus veſtris. *Theoph. Animarum veſtrarum.*

Verſ. 30.

Iugum enim meum ſuaue eſt, & onus meum leue.

Iugum meum. *Fr. Luc. Lex mea.*
Suaue. *S. Cyp. Bonum. S. Euch. Leue. Clem. Alex. Benignum. Fr. Luc. Facile. Auct. Commodum. Ar. M. Blandum. Ianſ. Iucundum.*
Et onus m. *S. Cyp. & S. Aug. Et ſarcina mea.*

CAPVT XI.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Cum conſummaſſet Ieſus, præcipiens duodecim diſcipulis ſuis, tranſiit inde.

637. ABIT à diſcipulis ſuis Chriſtus, vt in ſuâ miſſione verſarentur; agit iſtuc, ne ſuâ præſentiâ illorum auctoritas minueretur, & claritatem miraculorum ipſe præſens obſcuraret. Tanti ſuos Doctores facit Chriſtus, tantique vult ab aliis fieri. Abeunt ab hac mente, qui Doctores paruipendunt, eorumque doctrinam.

Nullus gloriam ſuam quærat, quærat aliorum ſalutem. Exemplum in Chriſto habes, qui à diſcipulis ſuis diſcedit, vt in animarum ſalute laborare poſſent, & honor, ac reuerentia ab aliis eis exhiberetur, quod, Chriſto præſente non ita facilè factum fuiſſet; omnes quippè relictis diſcipulis ad Magiſtrum accurriſſent. Datâ operâ Chriſtus ſe ſubtraxit; quia non gloriam ſuam quærebat, ſed animarum ſalutem, quas etiam per Apoſtolos lucrari volebat.

Ioannes autem cum audiſſet in vinculis opera Chriſti.

638. IN vinculis Ioannes, à vinculis ſolutus Herodes: ſanctorum priuilegium eſt pro Chriſto pati, iſtuc impij non merentur. Sed vinculis quoque ſuis non carebat Herodes; nam, *quaſi vinculum plauſtri, peccatum trahebat.* (Iſa. 5. 18.) Rectè vinculum plauſtri, vt bruti animantis fungatur officio, qui ſcelera ſceleribus addit.

Bonus nexus Ioannis, & vinculorum: Ioannes *gratiam* ſignificat, quæ notio cohæret cum vinculis; quia ingentis gratiæ ac beneficij loco haberi debet pro Chriſto vincula pati; vnde illud Apoſtoli Act. 26. 29. (Act. 26. 29.) *Opto omnes fieri tales, qualis & ego ſum, exceptis vinculis his.* Tantum de vinculis gloriabatur Apoſtolus. Oſtenditur præterea hôc nexu, gratias pro vinculis, omnibuſque tribulationibus

bulationibus esse Deo agendas.

639. Sampsonis virtos eluxit, quum vincula rupit Iud. 16.v.9. Ioannis fortitudo, & iusti cuiuslibet in hoc sita est, vt vinctus vincula seruet, non frangat, libensque vinculis se adstringi ob Christum patiatur.

Iud. 16.

Querebatur per Ieremiam Dominus dicens: *A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea, & dixisti: non seruiam.* cap.2. v.20. Non rumpit vincula Ioannes, sed ipsis lætus constringitur, in suæ seruituris, suique obsequij signum quare etiam tacens clamat: *seruiam.*

Ierem. 2.20.

In vinculis opera Christi audit Ioannes. Nunquid non antè etiam audiuit, cùm extra vincula? Audiuit: sed hôc tacitè nobis innuitur, tribulationem id in nobis præstare, vt attentiùs Dei opera, imo & verba audiamus. In nocte voces meliùs exaudiuntur, quàm interdiù: eâdem ratione, in aduersitatis nocte, Dei voces attentiùs excipiuntur, & eo tempore aures illis monitis præbemus, quibus antea clauseramus. Iurè scriptum: *sola vexatio dat intellectum auditui.* Isaiæ 28. Opportunè igitur tunc Diuina cogitanda, Deique verba excipienda & mente versanda, cùm tribulationum vinculis obstringimur.

Isa 28.19.

640. In vinculis erat Ioannes: satis erat, si in carcerem coniiceretur; nec enim fugisset, etiamsi posset: singularis beneficij loco habuit Ioannes in carcerem coniici, vt castitatem defenderet. Dei spectaculum factus Ioannes, dum vinculis se obstringi in Dei gloriam sinit. In vinculis est Ioannes: fallor: vinciri Dei seruus nequit; torques vincula sunt, ornatur illis potiùs, quàm erueietur.

Innocens vincula sustinet, in aliorum exemplum; vt ab ipso patientiam disceremus, vtque animi eius fortitudo ita omnibus innotesceret. Vinciri iustus potest, vinci non potest: animus magis soluitur; vt in Cælum, in Cœlestia migret quò magis corpus stringitur, & ligatur. Ligari Ioannis corpus vinculis potuit, non potuit animus, qui magis liber erat, quò magis caro vinciebatur: Diuinis tandem rebus attentior in vinculis fit.

641. Cùm in vinculis esset, mittit discipulos ad Christum, vt Christo adhærerent: sui oblitus aliorum curam, agit; quidni clausus carcere Christum suis commendet, cùm etiam clausus matris vtero eundem Christum corporis motu ostenderit, laudauerit; *mirari non debemus* verba sunt Sancti Ambrosij, *quòd ab Herode missus in carcerem clausus, Christum suis discipulis intimaret; cùm clausus in vtero eundem Dominum gestibus prædicarit*; ipse nimirum à se ipso doctus, vir ab infanti; tantum ad bonum momenti habet, ad bonum citò assuescere.

In vinculis est Ioannes, & discipulos ad Christum mittit, ne solus cælestia bona possideret; qui verè Deum colit, coli à multis cupit; mittit discipulos ad Christum, vt Christi amore ardeant; nimirum, *opportunum tempus est alios vrgendi ad Christum, cùm ob Christum quis vinculis vrgetur.*

SECTIO II.

Mittens duos de discipulis suis, ait illi.

642. *Mittens duos*: Græcè, πέμψας δύο, *Missis duobus.* Duos mittit honoris Christi causâ, & vt eorum, quæ visuri, & audituri erant, testes legitimi essent; nam in ore duorum aut trium testium stat omne verbum: tandem, vt certiùs responsum referrent, & maiorem apud alios fidem reperirent.

Duos ex discipulis suis Ioannes ad Christum mittit; fors, quia nouerat, hos faciliùs quàm cæteros, persuaderi. Ad Christum dirigendus est, qui non durus, lapideusque sit, sed flexibilis, & qui doceri facilè possit. Præterea, verisimile est, eos misisse, qui, quùm essent indolis optimæ, exactius, & sinceriùs referrent, quæ oportebat.

643. Iurè ad Christum hi discipuli mittuntur: istuc meruerunt, quùm magistrum, in carcerem coniectum, non deseruerint. Probos se discipulos probant, quùm in aduersis à suo doctore non abeunt, nec in carcere, vinculisque positum derelinquunt. Pende, quàm vtile in carcerem coniectos visitare.

Mittit, non quia ipse Ioannes dubitet, an Christus verus Messias esset; sed, vt discipulorum dubitationem tolleret, qui saltem Christi operibus, ac miraculis crederent, si Ioanni non crediderant. Misit autem, quasi ipse dubitaret; quia quandoque Superior, velut medicus, vt sanet ægrorum, se fingit ægrotare.

644. Mittit discipulos duos ad Christum, vt à Christo informentur. Quod ipse longâ instructione consequutus non fuerat; Christi præsentiâ, & mirabilium operum exhibitione se consequuturum sperabat. Nimirum, operis vox vehementior est, quàm ea, quæ à docentis ore prodit.

Mittit, tanquam suâ causâ ageretur, cum ageretur discipulorum: quod præstitit, ne irent cunctarentur; veriti enim fuissent, Christum suo ipsorum nomine adire, ne fortè, vt parùm ipsi fuerant Christi studiosi, ita vicissim Christum durum experirentur, & hôc timore aut non irent aut rem diù producerent. Huiusmodi impedimentum, vt aduertit, ita anteuertit Ioannes, & discipulos ad Christum dirigit, ac si res sua ageretur. Hoc doctorum

ctorum munus, ac Superiorum esse debet, vt omnes difficultates auferre studeant, quibus discipuli, & auditores, à bono auocari possint, & impediri.

645. Subditorum errores superioribus tribuuntur: sciuit hoc Ioannes; & ideo discipulos ad Christum mittit, vt ab ipso informarentur, ne magister ipse ob discipulorum ignorantiam malè audiret.

In vinculis positus Ioannes tunc maximè suorum discipulorum saluti consuluit; quia hominis verè perfecti est, in quibuscunque tribulationibus, alienis commodis studere, ac si sui oblitus, in proximi salutem totus rapiatur.

In carcere instruit, in carcere docet: templum carcer Ioanni fit. Mirari quispiam posset, quòd in carcere clausus Christum suis discipulis intimaret: sed nil mirum, in carcere istuc egisse Ioannem, cum in vtero matris clausus eundem Dominum gestibus prædicarit. Quòd initio quis didicit, non facilè postea negligit, aut dimittit.

646. Ad Christum mittit, non misit ad Herodem, à quo coniectus in vincula fuerat, vt liberationem obtineret: non enim, qui Christum amat, solui quærit, & vincula fugit; sed æquo, libentique animo patitur ob eius gloriam. Ioseph in vinculis ait ei cuius somnium fuerat interpretatus: *Memento mei, vt suggeras Pharaoni, vt educat me de isto carcere*, Gen. 40. vt ob id Dei iudicio per duos annos in eo manserit. Non ita Ioannes: ad Christum mittit discipulos, non ad Herodem, nec liberationem sui tentat, sed aliorum salutem quærit.

Gen. 40. 14.

Ioannes matris ventre, veluti carcere, clausus ad Christi præsentiam exiliuit: ac si effringere carcerem vellet, tanquam iniustam custodiam, matricem quatiebat: egredi volebat vt Christum veneraretur; & adoraret. Hîc in carcerem verè coniectus, egredi non curat, non postulat solui. Nil mirum; sciebat quippè, Christum magis Ioannis carcere venerari, quàm si eius pedibus accidisset.

647. Quò quis morti vicinior, eò magis alienæ saluti studeat. Docet hoc Ioannes, qui cum mortem subire deberet, effugium nullum quærit: de suorum tantùm profectu solicitus, ad Christum discipulos dirigit, non vt liberationem ei precibus obtinerent, sed ipsi ab infidelitatis vinculis absoluerentur.

Ad Christum mittit discipulos Ioannes, vt post eius mortem adhærerent Christo; quod expendebat etiam Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus, vbi ait: *Veretur Ioannes, ne, cùm, ipsum in cælo vitam agere, discipuli, accepissent, pertinaci quadam honoris studio, & veteris magistri desiderio Christo deserto cognominem aliquam Ioanni turbam, eámque Christiano gregi inimicam ducerent: Ideo nunc eos ablegat, in specie de Christo quidem ipse sciscitans, re ipsa verò eos cum Domino coniungens per interrogationis speciem, discipulis cum Christo familiaritatem concilians.*

Tu es, qui venturus es: an alium expectamus?

TV es qui venturus es: Græcè, σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, *Tu ne es ille venturus*, qui prophetarum vaticiniis promissus expectatur? Non ait: *Dic nobis, si tu es qui venturus es*, fors, quia Ioannes nouerat, Christum rebus potius, quàm oris affirmatione discipulos conuicturum; constitutumque à Deo con-

filium, vt Dei filius non tàm verbis, quàm operibus à patre declararetur.

Ad Christum discipulos Ioannes dirigit, vt instruantur, & eorum error proderetur, quo Ioannem, ipsum Messiam existimabant. Sed hîc aliquis sciscitabitur: Cur Ioannes ipse suos discipulos non docuit? Cur ab eorum mentibus hunc errorem non abrasit? Docuerat, & errorem auferre tentauerat, se ipsum deprimendo; sed eò magnificentiùs de ipso sentiebant discipuli, quò magis se deiiciebat: vnde videns, quòd nihil, se deiiciendo, efficeret, ad Christum discipulos adlegat: Disce: magnus etiam apud homines habeberis, si non tui, rerumque tuarum iactantiâ, sed humilitate, & deiectione eris insignis. Superbus, vanus æstimatur; & vilis fit, qui se extollit, qui se iactat.

SECTIO III.

Increduli non verbis sed factis persuadentur & conuincuntur. 648
Fortior rerum, quàm verborum vis. 648
Aliorum defectus publica notitia quantum nobis licet eximendi. 649
Ἀναβλέπειν. quid. Benè oculis vtitur, qui eos in Cælum eleuat, & terrena respicere dedignatur. 649
Εὐαγγελίζεσθαι quid. Obediat Euangelio qui Euangelium enunciat. 650
Animarum salus præcipuè quærenda, & ad eam omnia dirigenda. 651
Christi modestia, & iactantia fuga. 651
Dignitatis titulus factis potius, quàm sermone probandus. 652
Non meretur accipere quod postulat, qui fictè accedit, & ad ostentationem aliquid postulat. 652
Laude digna calumniis non profcindenda. 652
Quò grandiora præstitimus, eò magis cogitare debemus nos morituros. 653
Vitandum adulationis signum. 654
Tuto quis laudari potest cum in aduersitatibus firmus in Dei obsequio manet. 654
Suorum famæ Christus consulit. 654
Excusatur à Christo, qui se non excusat. 655
Qui verâ laude cumulari quærit hominum laudes fugiat, Deum laudet. 655
Temerè iudicare alios non debemus. 656
Finis & intentio in actione pensatur. 656
Sancti non facilè quatiuntur, quia in cælo radices figunt. 657
Sanctorum exemplo firmam columnam referre quisque debet. 657
Leues & inconstantes qui vestitus, & ferculorum delicias sectantur. 658
Qui carni blandiuntur, Deum pro Rege non habent. 659
Ferè vitiorum domicilia, qui regum incolunt palatia. 660
A gratia, non à natura iusti dignitas & magnitudo. 661
Laudatur qui se demittit. 661
Christus pacis auctor vel leuem dissidij suspicionem aufert. 661
Ioannis Baptistæ laus. 662
Per humilitatem ad cælum eundum. 662
Maturè incipiat, qui adspirat ad magna. 663
Diuini iudicij memoria quàm vtilis cælo expugnando. 663
Laudabilis rapina, quâ cælum rapitur. 664
Singularis Ioannis abstinentia. 664

A potentia abhorrere, quàm graue piaculum. 665
Mortis memoria ad pœnitentiam ducit. 665

Euntes renuntiate Ioanni, quæ audistis, & vidistis.

648. CVr non disertè quæstioni respondet, dicendo, se esse Christum, præsertim cum mulieri Samaritanæ, etiam non interroganti, id dixerit? Ioan. 5. vers. 33. & 36. An, quia homines increduli non verbis, sed factis persuadentur, & conuincuntur? Pia Samaritana facilè erat eius verbis creditura. Scilicet difficiliùs viri increduli veritatem excipiunt, quàm mulieres.

Ioan. 5. 33. & 36.

Vides ex his, quàm fortior rerum, quàm verborum sit vis; & nihil esse, quo magis homines alliciantur, quàm factis, & operibus. Vt bonum alicui persuadeamus; opera, non verba videantur: manus potiùs operetur, quàm lingua.

649. *Renuntiate*, inquit, *Ioanni, quæ audistis, & vidistis*: Sciebat Christus, non Ioannem, sed eius discipulos dubitasse, esset ne ille, qui venturus erat: cur igitur ait: *Renuntiate Ioanni?* Cur discipulorum dubitationem non aperit, non arguit, non tollit? Noluit significare, ne eos incredulitatis, & simulationis insimularet, & eorum peccatum reuelaret. Quo facto docuit, aliorum defectus, aliorum notitiæ publicè non esse exponendos, sed quantùm nobis licet subducendos.

Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur: Pauperes Euangelizantur.

Cæci vident: Græcè, τυφλοὶ ἀναβλέπουσι, *cæci sursum respiciunt*, ἀναβλέπειν est *suspicere, oculosque attollere*: ac si cæci, qui visum à Christo receperant, terram respicere dedignarentur cælum respicerent, in sublime oculos tollerent, cælestibus inhiarent. Ritè oculis vtitur, qui eos in Cælum eleuat; nam de impiis scriptum est: *Oculos suos statuerunt declinare in terram*. Psal. 16. vers. 11. Illi in cælos erigunt, cælestem patriam suspirantes.

Psal. 16. 11.

650. *Pauperes Euangelizantur*. Græcè est, εὐαγγελίζονται, quod actiuè sumi potest, quasi dicat, *pauperes prædicant Euangelium*. Sed commodior sensus cudit, & contextui cohærentior, si passiuè sumatur hoc verbum; vnde sit sensus, *pauperes Euangelium audiunt, & recipiunt*: vt ad Isaiæ Prophetiam fiat allusio, quæ cap. 61. habetur: *Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me, ad annuntiandum mansuetis*, seu, vt alij habent, *pauperibus misit me*: Quod hîc præstitum legimus. Nobis fas sit, diuersas eiusdem verbi notiones nectere. *Pauperes Euangelizantur*; id est, & audiunt Euangelium, & prædicant etiam: quod pauperes Apostoli præstitere. Quo nexu tacitè significatur, obediendum priùs Euangelio, quam illud aliis enuntiemus.

Isa. 61. 1.

651. Sed obserua, quòd apud Isaiam prædicationis fit mentio; sed, quòd mortui resurrecturi sint, & claudi ambulaturi, & leprosi munditiem indepturi non dicitur. Nempè tacitè significatur, hæc omnia miracula, quibus corpus sanatur, ad animarum salutem, quæ Euangelij prædicatione quæritur, dirigenda; adeò vt hæc ferè nihil à Deo putentur, si animarum salutì comparentur.

Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur. Noto in his verbis Saluatoris modestiam. Poterat, & verè, dicere: Cæcis visum tribui, claudos ambulare feci, surdos audire, & mutos loqui. Abstinuit ab hoc loquendi modo, ac tantùm ait: *Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur*: vt, non iactantiam modò, sed & eius vmbram fugere videatur. Tumidi ac superbi ab aliis facta narrant ac si facta à se fuissent. Verus humilis, quæ à se præstita, tanquam aliena, recenset.

652. *Cæci vident, claudi ambulant*: Discipulorum quæstioni non respondit Christus verbis, respondit operibus; vt superiores institueret, muneris, & dignitatis titulum factis potiùs probandum, quàm sermone.

Exhibet Christus miracula Ioannis discipulis, qui aliàs Pharisæis petentibus efficere noluit; nam discipuli bono, minimèque simulato accedebant animo, sicut è contra Pharisæi. Non meretur accipere, quod postulat, qui ficto accedit animo. Ioannis discipulis miracula exhibentur, quod negatum Pharisæis; quia non in profectum, suique salutem fieri postulabant, sed ad ostentationem dumtaxat: Ioannis discipuli informandi, & in fide erudiendi erant.

Pharisæi miracula petebant, vt ea calumniarentur: hoc à Ioanne Ioannis discipuli non didicerant: narrare, & celebrare laude digna nouerunt, non calumniis proscindere: ideo coram ipsis tàm insignia Christus edidit miracula.

Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me.

653. POst tot miraculorum mentionem, suæ mortis memoriam refricat, cum ait: *Beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me*, cum scilicet me mortuum viderit, aut audierit; non infidelium scandalum in eo pertulerit; quum post miracula mori eum vidit. Mira faciebat Dominus, sed mors eius menti insidebat; ostendens, in magnarum rerum exhibitione cogitandum nos morituros. Inter miracula mortem interserit, quia Christi mors omnium miraculorum summa, atque compendium est. Scilicet tunc maximè de morte cogitandum, quum magna aliqua præstamus.

Illis autem abeuntibus, cæpit Iesus dicere ad turbas de Ioanne.

654. QVare non ante laudauit? Cur non coram Ioannis discipulis Ioannem extulit? Ne adulari videretur. Vitanda laudatori adulationis non solum nota, sed & signum.

Nunc maximè laudat Christus Ioannem, cum in vinculis est? quia tunc tutò quis laudari potest, cum aduersitatibus obsitus firmus in Dei obsequio manet.

Ioannem, qui erat in carcere, laudibus Christus extulit. Præconem verum verus Iudex exaltat, ne ob culpam captiuum detineri crederetur. Suorum nomini Christus consulit, eiusque famæ.

656. Extollit Christus Ioannem, vt eius probaret innocentiam. Nil mirum: excusatur à Christo, qui se non excusauerat.

Laudauerat Ioannes Christum; *qui post me venturus est fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare*. Laus laudi rependitur, non patitur se vinci Christus, laudat laudatorem suum, *cæpit dicere ad turbas de Ioanne. Quid existis videre in deserto. Ecce illud quod sponsa de sponso gloriatur in Cantico amoris sui. Ego dilecto meo: & dilectus meus mihi: Ioannes Iesu, & Iesus Ioanni: Ioannes Iesum prædicat, Ioannem Iesus commendat. Par pari* redditur,

redditur, & tam amica, quàm iustâ vicissitudine charitas inuicem prouocatur; ait Guarricus; Nimirum, qui vera cumulari laude quærit, hominum laudes defugiat, Deum suum laudet: Iuit in exemplum Ioannes.

Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam?

656. QVid existis in desertum videre? Græcè est θεάσασθαι, *spectare*. Sed quæri hîc potest: quare non arguit Discipulos Ioannis, qui de Messia dubitauerant; arguit verò tàm acriter Iudæos, qui malè de Ioanne sentire videbantur? Quia temerariè quempiam iudicare non debemus cum hoc maximè Deo displiceat: nam plerique audientes interrogationem Ioannis, putabant Ioannem dubitare de Christo, & hominem inconstantem esse; quod arguit Christus, ostendens malè de nullo, leui argumento sentiendum.

Non arguit discipulos Ioannis, quia non ex malitiâ, sed ex ignorantiâ interrogationem Christo exposuerunt. Tantùm interest, quo fine aliquis in actione aliquâ ducatur.

657. *Arundinem vento agitatam?* etsi moretur in desertis Ioannes, non est tamen arundo deserti, *sed cedrus paradisi, columna Cæli. In Cælo radicem fixit, quò nullus spiritus procellarum aspirat*, ait Guarricus; quæreretur si in terris radices egisset; Quatiebatur Herodes cùm turbabatur, quia nimitum non in Cælo radices fixerat, sed in terrâ regni terreni amore correptus, quod ambitione actus inuaserat. Qui nullo aduersitatis turbine, aut vento quati non vult, Ioannis exemplo, radices in Cælo figat, cæli perpetuus habitator futurus.

Arundinem vento agitatam, non fuit arundo, vt facilè flecteretur; fuit columna firma, stabilis, immobilisque, vt eius exemplo nos quoque essemus, nec ita frangeremur, nec inani honoris aurâ flecteremur; hîc optimè quadrant Beati Laurentij Iustiniani verba, qui ita loquitur: *Hanc constantiæ & perseuerantiæ prærogatiuam dedit Dominus Ioanni Baptistæ, quùm de ipso ad turbas loqueretur dicens. Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? quasi diceret non fuit Ioannes mobilis sicut arundo, vt leuitate mentis, & fides de Domino ambigeret, quem ante prædicauerat. Non fuit arundo Ioannes: sed columna immobilis. Non mouebatur vento tentationum, nec prosperis erigi, nec aduersis fluctuari nouerat. Non quatiebatur timore nec flectebatur adulatione, nec eum blandum gratia, nec ira cuiuslibet asperum faciebat. Sic inimicos, vt amicos, diligebat, si potentes vt impotentes arguebat. Discamus & nos arundines vento agitata non esse; solidemus animum inter auras tentationum positum; stet inflexibilis status mentis nostræ, nulla nos detractio ad iram prouocet atque ad remissionem inutilis gratia, nullus nos fauor incliuet. Non nos prospera eleuent, non aduersa perturbent, vt, qui in soliditate fidei, & amoris virtutis figimur, nequaquam tentatoribus, aut rerum transeuntium mobilitate moueamur.*

Quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce, qui mollibus vestiuntur, in domibus Regum sunt.

658. CHristus in Ioannis laudibus huc spectauit, vt probaret, eum, hominem minimè leuem fuisse, non inconstantem, qui ad quamlibet occasionem vacillet, nutet, mutetque sententiam. Sed cur à vestium delicijs; à ciborum luxu eum abhorruisse affirmat? hæc quippè cohærere cum primariâ eius intentione non videntur. Cohærent tamen: quia hi, quibus cordi, mollis, splendidusque vestitus; qui ferculorum delicias sectantur, & superfluis indumentorum delectantur paraturis, inque aulis, regumque domibus degunt; leues ferè, inconstantes, sicut & assentationis labe infecti, censendi sunt. Ab omni sententiæ inconstantiâ Ioannes aberat, & in signum, eum cibi, vestitusque delicias fugisse affirmat Christus.

659. Colligi quoque hinc potest, eos, qui carni blandiuntur, mundo militare, non Deo, seculúmque habere pro rege, non, qui condidit seculum; Guarricus Abbas egregie hæc verba versabat hisce verbis? *Dominus cum de asperitate vestis laudasset amicum in omni domo sua fidelissimum, ecce, inquit, qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: volens nimirum intelligi; quia, qui sectantur delicias carnis, regno huius seculi militant, non regno Dei.*

In domibus regum sunt. Qui sectantur ea, quæ carnem fouent; qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, cum in mentis suæ domicilio reges esse deberent; Ioannes, qui pietatis, sanctitatisque vestes induerat, vel antequam in locum prodiret, natus molles vestes auersatus, elegit asperas, & viles. Disce; *vilis non est habendus, qui viles vestes habet, sed qui molles.*

660. *In domibus regum sunt*; sed quid hoc mali? an tectè significare voluit, aliis quoque vitiis facilè operiri qui mollibus vestibus operiuntur, *cùm ea quæ in domibus regum sunt vitiorum soleant esse domicilia?* ab hac vestium mollitie alia otiri vitia indicauit Guarricus Abbas, qui verba hæc premens, hæc habet verba. *Vtinam tamen his delicijs; tantum mollitie vestium, & suauitate epularum contenta esset teneritudo delicatorum, nec alias spinas vitiorum germinaret in eis ramus voluptatum, vt hoc esset omne peccatum eorum, deliciari, non luxuriari. Ipsi viderint, si ita extinctus est in eis ignis, vt tot fomentis circumpositis nequeat reaccendi: præsertim ventis ex aduerso flantibus, idest verbis, & rebus lasciuis tentantibus*

Effert Ioannem Christus, quod molles vestes non ferret; à vestium asperitate laudari potuit, quem tam insignis sanctitatis vestis exornabat, vt statim addiderit, *inter natos mulierum non surrexit maior*; alioquin nuda laus est, quæ in mollium tantùm vestium nuditate est sita.

Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptistâ.

661. QVod ait, *non surrexit*, Græcè est, οὐκ ἐγήγερται, *Non suscitatus*, seu, *excitatus est*: vt ostendatur, Dei eligentis, ac mittentis, non humanæ naturæ, hoc beneficium extitisse. Non potuit hunc natura suis viribus Ioannem euehere, vt cæteris præferretur: potuit gratia; vnde & à gratiâ nomen habuit, Ioannes dictus est.

Tam magnis effert laudibus Christus Ioannem, qui ipse se ad eius pedes demittebat, cum indignum se putaret, qui calceamenta eius solueret: Ioannis humilitati magna hæc laus respondet. Putabatur, Ioannes quòd Christus esset, & in humilitatis limites se coërcuit: hinc altiùs extollitur à Christo, quò profundiùs se in tantâ laude demiserat.

Nunc præcipuè laudat Ioannem Christus, ne adstantes, discipulorum Ioannis interrogationem audientes, putarent dissidia inter Iesum, & Ioannem nata: huic cogitationi occurrit Christus; &, cum pacis auctor sit, vel leuem dissidij suspicionem aufert.

662. *Inter natos mulierum non surrexit maior*; magna laus, sed à magno: Salomonis sunt verba; *laudet te alienus, & non os tuum.* A Deo suo laudatus Ioannes; *Quàm felicius, quàm gloriosius cùm laudant quempiam labia Dei sui. Deus neminem facilè laudat, quem laude posse inflari videat, vel quem ex fine debere reprobari prauideat*; ait Guarricus Abbas; quia ergo laudatur à Christo Ioannes, & humilis comprobatur, quia non inflatur, & gloriæ cælestis certus hæres, ne Christi laus in exitium desinat. Hinc non reperies facilè aliquem à Deo laudatum, qui corruerit; tantum ab humanâ laude laus diuina distat; illa quippè in eius, qui laudatur, damnum vergit, & decipit dum euehit; hæc in bono firmat, & firmatum esse ostendit quem afficit.

Non surrexit maior Ioanne Baptista; sed, ne super omnes caput extolleret, caput ei præciditur; vt innueret per humilitatem ad regnum cælorum eundum, non per prælationem: *Quoniam igitur maior omnibus*, ait Sanctus Isidorus Pelusiota, *qui ex mulieribus nati fuerant erat Ioannes, caput ipsi, ante donatum calorum regnum, præcisum fuit.*

663. *Non surrexit maior*; sed vnde ei tanta magnitudo, tantúsque virtutum cumulus? præter alia, quia & altè, & maturè incepit. *Ioannes intra matris viscera Spiritu sancto repletus exultat; &, vt nullus inter natos mulierum maior sit, priùs sentit initia gratiæ, quàm naturæ*; ait Sanctus Prosper.

A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur.

A *Diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur*; Cur. An quia inferre vim cælo Ioannes docuit? sed quibus arietibus, quibus armis? Et diuini iudicij memoriâ, cuius sæpè, peccatores arguens, mentionem faciebat, iræque futuræ; explicari non potest quantam vim hominum mentibus hæc cogitatio afferat, vt sui victores, deuictisque concupiscentiis, cælum expugnare valeant.

Præterea pauci quondam fuerint, qui cælum vi expugnarint. Baptista dum tàm seueræ pœnitentiæ exemplo cæteris præiuit, multos ad hoc bellum veluti quadam tubâ conuocauit.

Et violenti rapiunt illud.

664. V*Iolenti rapiunt illud*; A rapinâ ad rapinam vocat, à noxiâ ad salutarem, latronum more res alienas inuadentium cælo vis est inferenda; non poterat commodiùs diligentiam, studium, feruorémque commendare; Difficile est hominem à rapinâ auellere; ideo mutauit materiam, quæ raperetur, non omnem prorsus damnauit rapinam; *Ne rape terram, sed cælum* ait Sanctus Chrysostomus; *quid rapinam exerces in pauperem? vt te criminetur? rapito Christum hoc rapinæ genus approbantem! Christus dicit, me rapito; & gratiam tibi habebo istius rapinæ*; rape, vimque infer non terræ, sed cælo; vt cælum rapiens in cælum rapiaris.

Venit Ioannes neque manducans, neque bibens.

SIngularis fuit Ioannis abstinentia, vt exemplo suo Iudæos ad Christum alliceret. Explicari non potest, quantam in hominum animis vim habeat Doctoris abstinentia: & deliciarum neglectus. Ioannes magnâ mentis acie præditus esse debebat, vt Agnum videret, & aliis eum ostenderet; vt igitur tantæ lucis capax mens eius esset, abstinentiam adeò coluit, vt vix comedere, aut bibere videretur.

665. *Tunc cœpit exprobare ciuitatibus*; quibus ciuitatibus? *illis in quibus facta sunt plurima virtutes*; multa in his signa Dominus ediderat, nec tamen conuersæ sunt. Sed quid cœpit exprobare? *quia non egissent pœnitentiam*; Cur non potiùs, quòd ea perpetrassent, ob quæ illis agenda pœnitentia esset? *Non exprobrauit eis quòd peccata egissent, sed quòd pœnitentiam non fecissent*, ait Sanctus Thomas hîc; labi humanum est, sed Dei præsentiam, veniam pollicentis, reiicere, malitiæ cumulus est, & hoc est, quod maximè Deo displicet, cùm peccatores à pœnitentia videt adhorrere.

In cilicio, & cinere; cinis pœnitentiæ in sacris litteris nota, quin & medium; mortis enim memoriam ingenerat, & humanæ fragilitatis; quæ cogitatio ad veram pœnitentiam ducit, & initam pœnitentiam fouet, ac nutrit.

SECTIO IV.

Christi hospitio quàm anima nobilitetur in sacra Eucharistia. 666

Qui maioribus beneficiis cumulatur grauius plectetur nisi proficiat. 666

Maiori reprehensione digni, qui in alios malitiam suam transmittunt. 666

Verbi respondendi *vis. Eius profectui cum quo loquimur respondere debemus vtilia proferentes.* 667

Ἀκοαὶ quid, quid [illegible], *concoquenda meditationis calore, quæ loquimur.* 668

Confiteri *pro laudibus celebrare. Dauidi lux facta.* 668

Christi in nos amor facit, vt beneficia nobis à Patre exhibita sua putet. 668

Ingentis misericordiæ est, quòd Deus lucem subtrahat eâ abusuris. 669

Christi excellentia à nostra salute quærenda eum non auocat sed excitat. 670

Amari magis vult Christus, quàm timeri. 671

Reficere humanæ mentis lassitudinem nullus alius infra Deum potest. 671

Labores Christus non aufert, ne auferat meriti occasionem. 671

Requiem suis tribuit Christus. 672

Suos se ipso Christus recreat. 672

Magnus eorum labor, qui diuitias cumulant. 673

Otiositas ipsa onus magnum. 673

Amor omnia dura mollia efficit, & leuia quæ grauia. 674

Fidelium vnio, & concordia sub Euangelicis præceptis. 674

Αἴρειν quid. Diuitiæ onus graue. 674

Euangelium tanquam lex diuina venerandum, non temerè discutiendum est. 674

Mitis, & humilis superior sit. 675

Mansuetudinis vtilitas quàm magna. 675

Anima

Anima quies quærenda, non corporis. 676
In humilitate quies in superbia labor est. 676
Mentis requiem corporis labor non tollit sed fouet. 676
Humilitas Christi exemplo discenda. 677
Sub iugo requiem inuenit, qui iugum sponte tollit. 677.
Fraterna dilectio vt commendata. 678
Solus humilis humilitatis vera verus magister. 678
Nobiscum Christus laborat. 679
Virtutis via assuetudine leuis & suauis fit. 679
Christi iugum, suaue; & leue onus. 680
Amor leue onus reddit, quod torpor graue. 680
Iugum Christi in altum eos euehit à quibus portatur. 681

Et tu Capharnaum nunquid vsque in Cælum exaltaberis? vsque in infernum descendes.

666. NVnquid *vsque ad Cælum exaltaberis?* Syrus, *que ad Celos vsque es euecta*: Pagninus, *Qua es vsque ad Cælum exaltata.* Sed qui vsque ad Cælum exaltari potuit? Christi hospitio. Habitauit in eâ Christus; ob id vsque ad Cælum euecta est. Pende, quàm sublimis euadat mens, quæ Christi hospitio tam frequenter in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento nobilitatur.

Vsque in infernum descendes. Sanctus Gaudentius, *Demergeris.* Pagninus, *Detraheris.* Adamus Conzen, *Deduceris* Franciscus Lucas, *Deprimeris.* Nos, *Deuiceris.* Omnia hæc fert verbum Græcum καταβιβασθήσῃ. Porrò noster Interpres, cum transtulit, *descendes*, legisse videtur, καταβήσῃ. Pronuntiat Christus, eò magis horrendam pœnam ipsi Capharnaum instare, quò maioribus Dei beneficiis cumulata erat, quibus vitæ mutatione non respondit. Nimirùm grauiter plectetur, qui, Dei dona accipiens, in peccatorum sordibus demergitur.

Et tu Capharnaum; seuerè arguit hanc ciuitatem; quia scilicet, cùm haberet Dominum præsentem, & ei prædicantem, & miracula facientem tamen in peccato perseuerabat; & idcirco tam durè increpatur. Præterea Metropolis erat, & insignior ciuitas Galilææ, quæ malitiæ suæ exemplo cæteris vrbibus, oppidisque in ruinam erat; atque adeo magis premenda erat, ne in alios eius scelus serperet; maiori enim reprehensione sunt digni qui ad alios malitiam suam transmittunt.

Respondens Iesus dixit: Confiteor tibi, Pater Domine Cæli, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus & reuelasti ea paruulis.

667. RESpondens *dixit*: Cum nulla interrogatio præcesserit; cur respondisse Christus dicitur? An, familiari sacræ scripturæ phrasi respondere est cogitatam, & opportunam orationem proferre, aut intermissum sermonem prosequi, ac velut nouum subiicere, & ordiri? An respondere dicimur, dum loquimur? quia, licet in sermonibus aliorum sciscitationi non satisfaciamus, respondere tamen indigentiæ, & vtilitati, ac profectui eius, cum quo loquimur, debemus? vt talia proferamus, quibus opportunè eius necessitatibus respondeamus, cum quo sermonem serimus; adeò vt nec inutilia, neque noxia, nihilque profutura adducamus in medium.

668. *Respondens*: Græcè, ἀποκριθεὶς, quod significat, non solum, *respondere*; sed etiam *digerere*: vnde vocabulum ἀπόκρισις, vt notauit etiam Euthymius hic, non tam *responsionem* significat, quàm *digestionem.* Quo nobis insinuatur, dum loquimur, damusque aliis responsum, digerenda priùs esse verba, & veluti concoquenda meditationis calore; nec cruda, sine vllâ animaduersione, commenda esse, vt prudens, apta, ac salutaris nostra responsio sit.

Confiteor tibi Pater: Verbum, *confiteri*, hîc propriè significat laudibus celebrare, gratias agere, sicut & apud Hebræos verbum הודה Hinc illud Psal. 48. v. 19. *Confitebitur tibi, cum benefeceris ei*: quod vertit Marinus Brixianus, *celebrabit te.* Psal. 48. 19.

Laudat Christus Patrem, & gratias ei agit, quia superâ humiles discipulos sapientiâ Pater perfuderit; ac si collata hominibus beneficia sibi conferrentur: adeo nostri ardet amore Christus, vt Patri pro nobis gratias agat, quum donum nobis cæleste exhibet, tanquam ipse in nobis beneficio afficiatur. Agit gratias, credentium nomine, vt ita amorem suum in suos significet.

669. *Quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus.* Itane Patri gratias agit; quod salutaria verba à prudentum, sapientumque notitiâ subduxerit? Christus adeo in suos effusus, & liberalis, nunc Patrem laudat, quod sapientiæ dona hominibus absconderit? Hoc cum mitissimo eius ingenio cohærere non videtur; cohæret tamen; nam ingentis misericordiæ fuit, quòd Deus homini lucem, & cognitionem subtrahat, & neget, quæ otiosa, & vacua eius negligentiâ futura erat; maiores quippè luet pœnas, qui cùm facienda didicerit, non fecerit.

Ita Pater: Quoniam sic fuit placitum ante te.

SIc *placitum fuit*; nimirum diuinæ liberalitatis, ac patris munificentiæ tribuendum, quod paruuli, humilesque rerum diuinarum mysteria docti sint; non nostris meritis, nostræ industriæ. *Ita Pater, quia sic placitum fuit ante te; non quia sit meritum vel ab ipsis*; ait Sanctus Bernardus; res non est meriti, sed paternæ bonitatis.

Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.

670. VIx exposuerat Diuinitatis suæ magnitudinem: ne putaretur, homines contemnere, omnes humanissimè inuitat. Vix dixerat, *Nemo nouit Filium nisi Pater: neque Patrem quis nouit nisi Filius, vel cui voluerit Filius reuelare.* Quibus verbis Diuinitatis magnificentia declarabatur, cum statim homines fessos & laborantes ad se Christus allicit: nec tamen excellentiæ suæ mentio à nostrâ salute quærendâ eum auocat: excitat potiùs, & eò ardentiùs perditos homines quærit Christus, quò non hominem se tantùm esse cogitat, sed hominum etiam conditorem.

671. *Venite ad me omnes*: Tàm blandè omnes inuitat, ne illi maiestatem, cuius mentio iam facta, tenerirî absterrerentur, & accedere præ reuerentia nun auderent. Amari magis vult, quàm timeri. Maiestatem suam explicauit, non vt timorem incuteret, sed vt amorem inhalaret, promptiores eos ad parendum redderet, & alacriores.

Ego reficiam vos: Ego, non alius. Infra me, nullus hoc plenè potest. Reficere humanæ mentis lassitudinem,

dinem, qua circa terrena, & peritura laborat, solus Deus potest.

Reficiam vos; Græcè, *κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς*, *& egò faciam, vt vos requiescatis*, ita vertit Franciscus Lucas Brugensis. Arias Montanus, *ego recreabo vos*. Caietanus, *refocillabo vos*. Nos, *Ego requiem vobis dabo*. Pende, quòd non ait, *ego à vobis laborem, onusque auferam*; sed, *reficiam vos, vos recreabo*. Non tollit in hac vitâ labores, ne auferat occasionem meriti; sed interiori pabulo mentem reficit, vt vix labor sentiatur, vix sentiatur onus.

672.

Ego reficiam vos: Requiem vobis tribuam. Non dixit, *saluos vos faciam*; sed, quod maius est, in omni quiete constituam: hoc bonorum omnium cumulus, summaque perfectio est.

Venite ad me omnes; omnes vocat, omnes inuitat, nullum excludit; *& ego reficiam vos*. Modum non explicat, quo nos reficiat, nec rem, qua nos reficiat, & recreet; cur explicet? cùm ipse sit qui recreat, ipse qui reficit, humanitas ipsa, caro ipsa, non aliud ab illo, non aliud præter illum hac virtute præditum est, vt laborantes recreare possit, & reficere? Præclarè Beatus Laurentius Iustinianus: *In stadio nos constituit, pugnandi necessitatem indixit, certaminis nostri se iudicem fecit, vincenti coronam proposuit, pugnanti plurima adminicula præstitit. Nihil reliquum est, nisi vt in conflictu hoc strenuè præliemur. Munitissima namque præparauit nobis præsidia, ad quæ quoties in bello fatigamur, ad ipsa accedamus, quatenus resumptis viribus, robustiores, alacrioresque in certamina redeamus. Tutus etenim locus, & inexpugnabilis est Verbi veneranda humanitas, in qua protectus quisque ab inimicorum incursibus liber efficitur. Ad hunc inuitabat ipse Saluator, vt accederemus locum, quum dicebat. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Magnam quippè deperditarum virium sentit restaurationem, qui in præsidio hoc habitare nouit. Omnes penè concupiscentiarum sopiuntur motus, omnis inimicorum sæua rabies supprimitur, quum in præsidio hoc spiritus requiescit.*

673.

Qui laboratis: laborat, qui diuitiis inhiat; de diuitiarum acquisitione totum hunc locum eleganti paraphrasi donat Beatus Laurentius Iustinianus, dum ait: *Vulneratus charitate Dominus Iesus, & salutem sitiens animarum, fideles omnes vocibus hortatur pij amoris, & affectu intimæ charitatis ad se inuitandum, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis in agregatione temporalium diuitiarum, & onerati estis fasce propriarum voluntatum, & ego vos reficiam. Tollite iugum mandatorum meorum super vos; quoniam suaue est, & onus dilectionis meæ leue; & requiem inuenietis animabus vestris. ô salubre consilium, ô suasio fidelis, ô admonitio salutaris, quid hac exhortatione consultius, quid breuius, quid melius dici potuit? Docuit his paucis humanata Veritas, terrena despicere, spiritualia appetere, vana fugere, visibilia non amare, pacem quærere, & cælestia possidere; Quis hæc audiens se continere poterit, quin obtemperet tam prudenti consilio.*

Qui laboratis, laborantes vocat Christus otiosos, & torpentes; *onus erat otiositas ipsa, & quod non iudicabantur interim ad opera digni vineæ*, ait Origenes; ipse sibi onus est, & maximè graue, qui laboris onus vitat, etiam leue.

Et ego reficiam vos; reficit nos ne deficiamus; *Tu ergò times deficere vbi se veritas reficere te promisit?* ait sanctus Bernardus; incipit deficere, qui deficere, sub eo timet, qui reficit, quos recipit.

Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde & inuenietis requiem animabus vestris; iugum enim meum suaue est & onus meum leue.

674.

QVî hæc cum superioribus cohærent? nam cap. 7. dixerat: *Arcta est via, quæ ducit ad vitam?* Vtrunque verum est: nam angusto quidem initio incipitur, sed in progressu dilectione dilatatur: omnia dura & grauia, leuia & mollia amor efficit.

Tollite iugum: Iugum, Euangelica præcepta dixit, quòd in iugi modum accedentibus imponantur. Iugum dicuntur; quia sub iis vniri fideles debent, vt ab inuicem non discrepent, non dissideant, sicut nec animalia, quæ sub iugo sunt, & trahunt aratrum. Nimirum, concordiam, & charitatem lex Euangelica fouet, & vnit sectatores suos.

Tollite iugum meum: Signatè, *meum*; nam aliud quodlibet excutiendum est. *Tollite:* Græcè est *ἄρατε*. Verbum *αἴρειν* de iugo propriè dicitur, quod humeris imponitur: ad diuitias, opesque quandoque porrigitur: Apollon. 2. *ἂν ἄσπετον ὄλβον ἄρωνται*, *vt immensas opes reportarent*. Pulchrè ad diuitias verbum extenditur, quod de iugo propriè dicitur, vt statim intelligeremus, tanquam graue iugum habendas diuitias esse.

675.

Iugum meum, hoc est, legem meam Euangelicam. *Super vos:* Non *subtus*, nec, *iuxta vos* suscipite, contemnendo, tanquam legem humanam, sed *super vos*, tanquam legem Diuinam venerando. Euangelium super se tollit, qui non discutit, qui non despicit; sed tanquam aliquid Diuinum colit, quique intellectum in Christi obsequium captiuat: quod præstare impij hæretici nolunt.

Quia mitis sum, & humilis corde: Vtrunque in superiore, Præsuleque requiritur: vt mitis exterius sit, humilitatem intus habeat; vno si careat, à vera superioris nota abit.

Et inuenietis requiem animabus vestris; quàm magnam nobis vtilitatem mitiras, & mansuetudo affert; *Illa enim*, ait sanctus Chrysostomus, *animam nostram in perpetuâ tranquillitate, & quasi in portu constituit, & omnis quietis occasio nobis est; nihil enim animam ita in tranquillitate, & quiete esse facit, vti mansuetudo, & modestia; hæc omni diademate se possidenti est honorabilior*; Qui immitis, durus, & sæuus est, non in portu est; sed in medio mari passionum fluctibus agitatur, semper inquietus, & turbatus.

676.

Inuenietis requiem animabus vestris; nimirum animæ quærenda est requies, non corporis; quæ otium fouet; Audiendus hîc auctor sub nomine Chrysostomi, qui verba hæc expendens ait: *Non dixit inuenietis requiem, & tacuit; sed addidit, animabus vestris; quoniam mandata Christi in hoc sæculo animarum requies sunt, non corporum, quoniam, etsi laborant, & tristantur in corpore, animæ eorum requiescunt, & gaudent in spiritu, & in spe*, inquies requies illa est, quæ corporis est ob torporem, non animæ ad boni operis laborem.

In humilitate quies, in superbia labor est; hinc illud Christi Matth. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis*; cur? vt non laboretis; addit; *discite à me, quia mitis sum, & humilis corde*; vt auocet à labore, ad humilitatem vocat, quia pacis, & quietis

quietis nutrix humilitas est; laboris, & lassitudinis mater superbia; Audiendus hîc Sanctus Augustinus: *Ideo labor ibi, quia iniquitas ibi; quia iniustitia ibi, ideo & labor ibi: sed audiant extendentis manus. Venite ad me omnes, qui laboratis. Vos clamatis, vos contradicitis, vos conuiciamini: Ille è contra. Venite ad me omnes, qui laboratis in superbia vestra, & requiescetis in humilitate mea. Discite à me, inquit, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Vnde enim illi laborant, nisi quia non sunt mites, & humiles corde? Deus humilis factus est, erubescat homo esse superbus.*

Requiem animabus vestris; sola nimirum mentis requies vera requies est; quam corporis labor non turbat, non tollit; animabus quies promittitur, ne aliquis putaret, & corpori promitti, sicque otio difflueret, marcesceret desidiâ.

677. Humilitatem discere à Christo debemus, vt humilitatem sectemur, dum discimus; *non dixit*, inquit Sanctus Ambrosius, *discite à me, quia potens sum; non dixit, discite, quia gloriosus sum; sed discite, quia humilis sum, quod potestis imitari.*

Tollite iugum meum; liberum obsequium amat, non coactum. *Tollite ait iugum meum, ac si diceret*, inquit Sanctus Bernardus, *non impono inuitis; sed tollite, si vultis; alioquin non requiem, sed laborem inuenietis animabus vestris*, requiem inuenit etiam sub iugo, qui iugum sponte tollit.

678. *Discite à me*; solus humilis humilitatis veræ verus, idoneusque magister est; Sanctus Ambrosius expendens hæc verba ait: *non est mediocre, quod dicit; discite; sed addidit à me discite. Non facilè potest quisquam humilitatem docere inflatus, quamuis sit humana praditus sapientiâ*

Rectus nexus oneris & leuis; *onus apposuit*, inquit Sanctus Chrysostomus, *& leue adiecit, ne aut tanquam laboriosa nimium fugeres, aut tanquam nimium facilia contemptu prosequereris.*

Iugum meum; vnio hic commendatur, *iugum istud, fraterna dilectio est: iugum istud non premit, sed vnit*; inquit Sanctus Aelfredus; nimis effrænis est, qui iugum excutit, vnitatis osor.

679. *Iugum meum suaue est*; boues, ac iuuenci, cùm primùm iugo subiiciuntur, iugum subire detrectant; ferre iugum vix possunt; sed iam assuefacti, vltrò colla iugo submittunt, idem hîc fit virtutis via nouis, & insuetis videtur grauis; assuetudine leuis, & suauis fit, initio excutere iugum tentes, tandem libenter feres.

Iugum meum suaue est; iugum est; quia non portatur tantùm à nobis; ipse nobiscum iugum illud fert; quod imponit; scitè de hoc tetigit Beatus Laurentius Iustinianus, vbi iugum Christi efferens, ait: *Quicumque pacem diligit, quicunque liberis gressibus peregrinationem huius vita peragere cupit, atque à ceruice cordis graue onus temporalium actionum excutere satagit, imitetur Dominum Iesum non corpore, sed spiritu, non passionibus carnis, sed affectibus charitatis. Tollat super se iugum suaue amoris ipsius; vt secum habeat coadiutorem laboris sui. Iugum enim hoc non premit, sed roborat non perimit, sed reficit, non onerat, sed singulariter refugium præstat. Nam portat portantem se, & in laboribus fortitudinem subministrat. Tunc namque huius sancti iugi Christi suauitas degustatur, quum realiter ipsius dominio se substrauerit homo. Tunc delectationibus insuetis exuberat, tunc intima fruitur tranquillitate mentis, tunc delectatur in multitudine pacis, quam Dominus Iesus, quum ascensurus esset in Cælum, suis in solatium, in præsidium, in dilectionis signum discipulis dereliquit.*

681. Christi iugum suaue vt sit, & onus leue, appositè explicat Sanctus Bernardus in hæc verba: *In via vita quò citiùs eò faciliùs curritur; & leue Saluatoris onus quò crescit ampliùs, eò portabilius est. Nonne & auiculas leuat, non onerat pennarum, siue plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. Sic disciplina Christi, sic suaue iugum, sic onus leue, quod deponimus, eo deprimimur ipsi, quia portat potiùs, quàm portatur.*

Iugum suum suaue vocat Christus, & onus leue, qui superiùs dixerat angustam portam esse, & arctam viam; an hæc contraria inter se sunt? non sunt; vtrumque est verum, arctam difficilemque viam desidia nostra facit, & noster torpor; amor leue onus reddit & onus suaue; Sancti Chrysostomi sunt verba ad hæc verba: *Quomodo dicebat in superioribus angustam esse ianuam, & arctam tribulationibus viam? quando videlicet desidiâ, quando ignauia dissolutus es.* desidia graue reddit quod est leue, & torpor asperum, quod est suaue.

681. *Iugum meum suaue*; Sanctus Eucherius pro *suaue* habet *leue*; iugum autem dicitur leue; quia non ad ima deprimit, sed in altum euehit eos à quibus portatur; *iugum Christi leue est*, inquit Sanctus Paulinus, *quia seruientes Christo operamur bona, quibus pennati in altum prouehimur, & in calestia euolamus.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT XII. MATTHÆI.

Vers. 1.

IN illo tempore abiit Iesus per sata Sabbato: discipuli autem eius esurientes cœperunt vellere spicas, & manducare.

In illo tempore. *Adam C. Per id tempus.*
Abiit. *Vat. Ibat. Pagn. Ambulauit. S. Iter faciebat. Fr. Luc. Iuit, iter fecit.*
Per sata. *S. Hil. Per segetes.*
Sabbato. *S. Hil. Sabbatis.*
Esurientes. *Pagn. Esuriebant. Ar. M. Esurierunt. Fr. Luc. Fame pressi, fame extimulante.*
Manducare. *Vat. Comedere. Syr. Edere.*

Vers. 2.

Pharisæi autem videntes, dixerunt ei: Ecce discipuli tui faciunt, quod non licet facere sabbatis.

Videntes. *Syr. Cum aspexissent eos. Vat. Cùm vidissent.*
Dixerunt. *Syr. Dicunt.*
Sabbatis. *Pagn. In Sabbato.*

Vers. 3.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 3.

At ille dixit eis: Non legiſtis quid fecerit Dauid, quando eſuriit, & qui cum eo erãt.

Quando eſuriit. *Pagn. Quum eſuriret ipſe.*

Verſ. 4.

Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit, quos non licebat ei edere, neque his, qui cum eo erant, niſi ſolis ſacerdotibus?

Intrauit. *Pagn. Ingreſſus ſit.*
In domum Dei. *Vat. In ædem.*
Panes propoſitionis. *Syr. Panem menſæ Domini. Fr. Luc. Panes propoſiti, ſiue, appoſitiꝰ. LXX. ex eodem. Panem facierum, ſeu, faciei.*
Comedit. *Vat. Ederit.*
Quos n. l. e. e. *Syr. Quem non erat ei licitum comedere.*

Verſ. 5.

Aut non legiſtis in lege, quia ſabbatis ſacerdotes in templo ſabbatum violant, & ſine crimine ſunt?

In templo. *Ar. M. In ſacro.*
Violant. *Syr. Profanare. Pagn. Profanant.*
Sine crimine. *S. Hier. Abſque culpâ. Pagn. Inſontes ſunt. Ar. M. Et inculpati ſunt. Arab. Et non eſt iis peccatum. Syr. Nulloque teneri crimine. Vat. Crimine vacent.*

Verſ. 6.

Dico autem vobis, quia templo maior eſt hîc.

Quia templo. *Ar. M. Quod ſacro.*
Maior eſt. *Pagn. Maius eſt. Fr. Luc. Sanctior, dignior.*
Hîc. *Fr. Luc. In hoc loco.*

Verſ. 7.

Si autem ſciretis, quid eſt: Miſericordiam volo, & non ſacrificium: nunquam condemnaſſetis innocentes.

Si autem. *S. Hil. Si enim.*
Sciretis. *Syr. Noſcetis. Fr. Luc. Intelligeretis.*
Volo. *Fr. Luc. Probo.*
Nunquam. *Pagn. Nequaquam.*
Condemnaſſetis. *Arab. Iudicaretis.*
Innocentes. *Vat. Inſontes. Auct. Crimine vacantes. Ar. M. Inculpatos. Syr. Eos, cùm inſontes ſint. Arab. Super eum, cui non eſt peccatum.*

Verſ. 8.

Dominus enim eſt Filius hominis etiam ſabbati.

Verſ. 9.

Et, cùm inde tranſiſſet, venit in ſynagogam eorum.

Et cum i. tr. *Pagn. Et progreſſus illinc. Syr. Diſceſſit illinc. Ar. M. Tranſiens inde.*

Verſ. 10.

Et ecce homo manum habens aridam, & interrogabant eum, dicentes: Si licet Sabbatis curare? vt accuſarent eum.

Manum. h. a. *Arab. Et erat manus eius arida. Syr. Cuius manus aruerat. Fr. Luc. Emortuam.*
Interrogabant. *Vat. Interrogauerunt.*
Si licet. *Pagn. Licet ne. Arab. An liceat. Vat. An liceret.*
Curare. *Syr. Sanare. Fr. Luc. Hominem ægrum ſanare.*

Verſ. 11.

Ipſe autem dixit illis: Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam, &, ſi ceciderit, hæc Sabbatis in foueam, nonne tenebit, & leuabit eam?

Quis erit. *Syr. Quis eſt. Arab. Quis.*
Habeat. *Pagn. Habebit.*
Vnam. *Fr. Luc. Vnicam.*
Ceciderit. *Fr. Luc. Inciderit.*
Tenebit & leu. e. *Pagn. Apprehendet illam & eriget? Vat. Apprehendat & erigat. Syr. Non prehendat, & erigat.*

Verſ. 12.

Quantò magis melior eſt homo oue? Itaque licet ſabbatis benefacere.

Quantò magis melior eſt homo oue? *Pagn. Præſtat homo oui. Tigur. Præſtantior eſt.*
Benefacere. *Vat. Dare beneficium. Syr. Benè agere. Arab. Operatio boni. Al. Beneficio afficere. Fr. Luc. Curare.*

Verſ. 13.

Tunc ait homini, Extende manum

Ait. *Fr. Luc. Iubet.*
Homini. *Fr. Luc. Homini illi. Ar. M. Homini exiccatam habenti manum.*
Sanitati. *Pagn. Sana. Fr. Luc. Viua, vegeta. Syr. omittit, Sanitati.*

tuam.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

tuam. Et extendit: & reſtituta eſt ſanitati, ſicut altera.

Sicut altera. *Syr. Sicut ſocia ſua. Arab. Æquè ac altera.*

Verſ. 14.

Exeuntes autem Phariſæi, conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo perderent eum.

Exeuntes. *Fr.Luc. Egreſſi.*
Conſilium faciebant. *Pagn. Conſilium ceperunt. Fr. Luc. Conſilium inierunt. Ar. M. Concilium capiebant. Arab. Inuicem conſilium accipientes.*
Quomodo p. e. *Goth. Vt eum perderent. Fr. Luc. E medio tollerent, occiderent.*

Verſ. 15.

Ieſus autem ſciens receſſit inde: & ſecuti ſunt eum multi, & curauit eos omnes.

Sciens. *Pagn. Vbi noviſſet. Fr. Luc. Cognoſcens.*
Receſſit inde. *Pagn. Seceſſit illinc. Arab. Tranſiit.*
Multi. *Fr. Luc. Turba multa.*
Curauit. *Vat. Sanauit.*

Verſ. 16.

Et præcepit eis, ne manifeſtum eum facerent.

Præcepit eis. *Pagn. Interminatus eſt illis. Syr. Inhibuit eis. Fr. Luc. Increpauit, obiurgauit. Auct. Additus minis interdixit.*
Manifeſtum facerent. *Syr. Reuelarent.*
Eum. *Syr. Ipſum. Pagn. Se.*

Verſ. 17.

Vt adimpleretur, quod dictum eſt per Iſaiam prophetam, dicentem.

Adimpleretur. *Syr. Impleretur. Vat. Compleretur.*
Dictum. *Ar. M. Pronunciatum.*
Eſt. *Vat. Erat.*
Per I. p.d. *Arab. In Iſaiâ prophetâ dicente.*

Verſ. 18.

Ecce puer meus, quem elegi, dilectus meus, in quo benè complacuit animæ meæ. Ponam ſpiritum meum ſuper eum, & iudicium gentibus nuntiabit.

Puer m. *Pagn. & Mald. Seruum meum. Euth. Filius meus.*
Quem elegi. *Syr. In quo mihi complacui.*
Benè complacuit animæ meæ. *Syr. Acquieſcit anima mea. Ar. M. Delectata eſt anima mea.*
Ponam. *Fr. Luc. Dabo.*
Nuntiabit. *Pagn. Annunciabit. Fr. Luc. Prædicabit. Mald. Proferet.*

Verſ. 19.

Non contendet, neque clamabit, neque audiet aliquis in plateis vocem eius.

Non contendet. *Syr. Non litigabit.*
Clamabit. *Vat. Clamitabit. Fr. Luc Non agetur perturbationibus.*

Verſ. 20.

Arundinem quaſſatam non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudicium.

Arundinem. *S. Epiph. Calamum.*
Quaſſatam. *Pagn. Comminutam. Vat. Contritam. Tert. Contuſam. S. Epiph. Contritum.*
Et. *S. Epiph. Enim.*
Linum fum. *Syr. Lucernam propè extinguendam. Arab. Lucernam ad extinctionem tendentem. Fr. Luc. Funiculum obſcurè ardentem.*
Donec. *Syr. Vſque dum.*
Eiiciat. *Syr. Proferat. LXX. Efferet. S. Hier. Educet.*
Ad victoriam. *Ar. M. In victoriam. Fr. Luc. ex Hebr. Ad veritatem.*

Verſ. 21.

Et in nomine eius gentes ſperabunt.

In nomine eius. *Ar. M. Nomini eius.*

Verſ. 22.

Tunc oblatus eſt ei dæmonium habens, cæcus, & mutus, & curauit eum, ita vt loqueretur, & videret.

Oblatus eſt ei. *S. Hil. Oblatus eſt ei homo. Pagn. Adductus eſt ad eum. Arab. Ductus eſt ad eum. Ar. M. Allatus eſt ei. Syr. Obtulerunt ei.*
Dæmonium hab. *Pagn. Qui dæmonio agitabatur. Arab. Dæmoniacus. Syr. Dæmoniacum quendam.*
Videret. *Vat. Cerneret.*

Verſ. 23.

Et ſtupebant omnes turbæ, & dicebant: Nunquid hic eſt filius Dauid?

Stupebant. *Vat. Obſtupuerunt. Syr. Mirabantur. Auct. Extra ſe rapiebantur.*
Omnes t. *Fr. Luc. Omnis turba.*
Nunquid h. e. f. d. *Pagn. Num hic eſt Chriſtus filius Dauid? Vat. Hic eſt ille filius Dauid? Syr. Nonne iſte eſt filius Dauid? Fr. Luc. An fortè hic eſt filius ille Dauid?*

Vulgata Editio.

Vers. 24.

Pharisæi autem audientes, dixerunt. Hic non eiicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorum.

Lectionum Varietas.

Audientes. *Pagn. Cùm audissent. Arab. Audierunt. Vat. Hôc audito.*
Dixerunt. *Pagn. Dicebant. Syr. Aiunt.*
In Beelzebub. *Vat. & Syr. Per Beelzebub. Al. Præsidio Beelzebub.*
Principe dæmoniorum. *Syr. Caput dæmoniorum.*

Vers. 25.

Iesus autem sciens cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciuitas, vel domus diuisa contra se, non stabit.

Sciens. *Arab. Cùm cognouisset. Vat. Cùm sciret. Pagn. Cùm sciuisset.*
Diuisum c. s. *Vat. Secum ipsum dissidens. Syr. Quod diuisum fuerit aduersus se ipsum.*
Contra se. *Pagn. Aduersus sese. S. Prosp. In semetipsum. Syr. Contra animam suam. Arab. In se ipsum. Caiet. In se.*
Desolabitur. *Vat. Desolatur. Syr. Vastabitur. Anct. Vastatur.*
Et omnis c. v. d. *S. Hil. Sed & ciuitas & domus.*
Diuisa c. s. *Vat. Secum ipsa dissidens.*

Vers. 26.

Et si satanas satanam eiicit, aduersus se diuisus est: quomodo ergo stabit regnum eius?

Et si. *S. Hil. Si enim.*
Eiicit. *Arab. Eiiceret.*
Aduersus se. *S. Prosp. In semetipsum.*
Stabit. *Syr. Stat.*

Vers. 27.

Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones, filij vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

In Beelzebub. *Vat. Per Beelzebub.*
In quo. *Euth. Per quem. Al. Cuius præsidio.*
Eiiciunt. *S. Prosp. Expellunt. Quidam Codd. Eiicient.*
Ideo. *S. Prosp. Propterea. Syr. Propter hoc.*
Iudices vestri erunt. *Al. Ipsi iudicabunt de vobis. Arab. Iudicabunt super vos.*

Vers. 28.

Si autem ego in spiritu Dei eiicio dæmones, igitur peruenit in vos regnum Dei.

In spiritu Dei. *Syr. Per spiritum Dei.*
Igitur. *S. Hil. Vtique.*
Peruenit in vos. *Fr. Luc. Occupauit vos. Peruenit super vos. Arab. Appropinquauit vobis. Syr. Peruenit ad vos. S. Hil. Appropinquauit in vobis.*

Vers. 29.

Aut quomodo potest quispiam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere, nisi priùs alligauerit fortem? & tunc domum illius diripiet.

Aut. *Pagn. Alioqui. Ap. Fr. Luc. Nam. Arab. Sed.*
Quispiam. *Pagn. Aliquis. Orig. Quis.*
Intrare in domum. *S. Epiph. Introire in domum. Orig. Ingredi domum.*
Fortis. *Al. Potentis. Syr. Strenui. Fr. Luc. Robusti, valentis viribus Orig. Mali.*
Alligauerit. *Euth. Vinxerit.*
Fortem. *Theoph. Potentem. Syr. Strenuum illum. Orig. Fortiorem.*
Et tunc d. i. d. *Vat. Vt tunc domum illius diripiat. Syr. Deprædabitur.*

Vers. 30.

Qui non est mecum, contra me est: &, qui non congregat mecum, spargit.

Qui non e. m. *Syr. Non existens mecum.*
Contra me. *S. Cyp. Aduersus me. Fr. Luc. Aduersarius meus est.*
Congregat mecum. *Syr. Colligit mecum. Fr. Luc. Non se aggregat mihi, non adhæret mihi.*
Spargit. *Syr. Omnino dispergit. Fr. Luc. Elongat se à mê, abit in dispersionem cum satanâ. Idem ex Syr. Spargendo spargit.*

Vers. 31.

Ideo dico vobis: omne peccatum, & blasphemia remittetur hominibus: Spiritûs autem blasphemia non remittetur.

Omne peccatum. *Syr. Omnia scelera.*
Blasphemia. *Vat. Conuicium. Syr. Blasphemia.*
Spiritûs a. b. *Syr. Blasphemia verò in Spiritum. S. Epiph. Qui autem blasphemauerit in Spiritum Sanctum. Vat. Conuicium in Spiritum. Arab. Blasphemia autem in Spiritum Sanctum. Goth. Spiritus autem blasphemia.*
Non remittetur. *Ar. M. Non remittetur hominibus. Arab. Non relaxabitur ei.*

Vers. 32.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 32.

Et quicunque dixerit verbum contra Filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra Spiritum Sanctum, non remittetur ei, neque in hoc ſeculo, neque in futuro.

Quicunque dixerit verbum. *Syr. Quiſquis locutus fuerit ſermonem.*
Qui a. d. cont. Sp. S. *Syr. Quiſquis autem in Spiritum Sanctum obloquetur.*
Neque in hoc ſeculo. *Al. Neque in præſenti ſeculo.*

Verſ. 33.

Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum: ſiquidem ex fructu arbor agnoſcitur.

Facite. *Arab. Ponitis. Vat. Præſtate. Fr. Luc. Ponite, ſtatuite.*
Arborem bonam. *Ar. M. Arborem pulchram.*
Fructum eius bonum. *S. Hil. Fructus eius bonos. Ar. M. Et fructum eius pulchrum.*
Malam. *Pagn. Putrem. Vat. Vitioſam. Ar. M. Carioſam.*
Et fructum eius malum. *S. Hil. Fructus eius malos. Ar. M. Et fructum eius carioſum.*
Ex fructu. *S. Aug. Ex fructu. Syr. A fructibus ſuis.*
Agnoſcitur. *S. Aug. Cognoſcitur.*

Verſ. 34.

Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cùm ſitis mali? ex abundantiâ enim cordis os loquitur.

Poteſtis. *Syr. Poſſetis. Fr. Luc. Poſſitis.*
Bona. *Syr. Benè.*
Cùm ſitis mali. *Ar. M. Mali exiſtentes. Arab. Et vos mali,* omittit, *ſitis.*
Ex. *S. Cyp. De.*
Os loquitur. *S. Cyp. Os emittit.*

Verſ. 35.

Bonus homo de bono theſauro profert bona: & malus homo de malo theſauro profert mala.

De bono theſauro. *S. Fulg. De bono theſauro cordis ſui. Syr. E theſauris bonis.*
Profert. *S. Cyp. Emittit. Pagn. Expromit. Vat. Depromit. S. Fulg. Proferet. Ar. M. Eucit.*
De malo the. *Syr. De theſauris malis.*
Profert. *Pagn. Depromit.*

Verſ. 36.

Dico autem vobis: quoniam omne verbum otioſum, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij.

Dico a. *Orig. Amen dico.*
Omne verbum o. q. l. f. h. *Clem. Alex. Qui locutus fuerit verbum otioſum.*
Reddent rationem. *Arab. Dabunt reſponſum. Syr. Reddituros rationem. Clem. Alex. Reddet rationem.*
De eo. *Clem. Alex. Domino.*

Verſ. 37.

Ex verbis enim tuis iuſtificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis.

Et. *Fr. Luc. Vel.*
Ex verbis tuis. *S. Cyp. De ſermonibus. Orig. Ex ſermonibus tuis. Vat. Ex dictis tuis. Clem. Alex. Ex ſermone tuo.*
Condemnaberis. *Arab. Iudicium dabitur contra te.*

Verſ. 38.

Tunc reſponderunt ei quidam de Scribis & Phariſæis, dicentes: Magiſter, volumus à te ſignum videre.

Reſponderunt ei. *Pagn. Interrogauerunt eum.*
Magiſter. *Syr. Doctor. Vat. Præceptor.*
Volumus. *Syr. Velimus. Fr. Luc. Cupimus, deſideramus.*
A te. *Pagn. Ex te.*

Verſ. 39.

Qui reſpondens ait illis: Generatio mala, & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ.

Generatio. *Vat. Natio. S. Iuſt. M. Genus iſtud hominum.*
Mala. *S. Amb. Nequam. Pagn. Praua. S. Iuſt. M. Prauum.*
Adultera. *S. Iuſt. M. Adulterinum.*
Quærit. *Fr. Luc. Requirit. Auct. Inquirit. Ar. M. Appetit. S. Iuſt. M. Petit. Syr. Poſtulat.*

Verſ. 40.

Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus: ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus.

In ventre. *Fr. Luc. In viſceribus.*
Ceti. *Syr. Piſcis. Fr. Luc. Balenæ.*
Tribus d. &. t. n. *Pagn. Tres dies & tres noctes.*
In corde t. *Vat. In Penetrali terræ. Fr. Luc. Ex Hebr. In medio, in intimo terræ.*

Verſ. 41.

Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum

Surgent. *Fr. Luc. Reſurgent.*

Vulgata Editio.

Lectionum Varietas.

generatione istâ, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plusquam Ionas hîc.

Condemnabunt eam. *Syr. Ream peragent eam. Arab. Iudicabunt hanc generationem.*
Pœnitentiam eg. *Vat. Quòd ipsi resipuerint. Ar. M. Pœnituerunt. Pagn. Pœnitentiam egerint.*
In prædicatione. *Fr. Luc. Ad prædicationem.*
Hîc. *Syr. Hîc est. Pagn Hoc loco. Arab.* omittit. *Hîc.*

Vers. 42.

Regina Austri surget in iudicio cum generatione istâ, & condemnabit eam: quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Et ecce plusquam Salomon hîc.

Surget. *S. Prosp. Exurget. Ar. M. Excitabitur. Orig. Veniet.*
In iudicio c. g. i. *Orig. In iudicium cum viris generationis huius.*
Condemnabit. c. *Orig. Condemnabit eos.*
A finibus terræ. *Syr. Ab vlteriori terrâ. S. Hil. Ab vltimis partibus.*
Audire. *S. Hil. Ob audire.*
Plusq. Sal. hîc. *S. Paul. Ecce maior Salomone hîc.*

Vers. 43.

Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit.

Immundus. *Orig. Malignus.*
Ambulat. *Pagn. Perambulat. Syr. Perlustrat. Orig. Circuit.*
Per loca. *Orig. Loca.*
Arida. *Fr. Luc. Inaquosa. Theoph. Arentia. Arab. In quibus non est aqua. Syr. Aquis carentia.*
Quærens r. *Orig. Et requiem.*
Et non inuenit. *S. Hil. Et non inueniet. Orig. Non inuenerit.*

Vers. 44.

Tunc dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui. Et veniens, inuenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatam.

Domum m. *Orig. Locum meum.*
Vacantem. *Syr. Vacuam. Arab. Locum vacantem.*
Scopis mundatam. *Ar. M Scopis purgatam. Fr. Luc. Versam.*
Ornatam. *Syr. Præparatam. Pagn. Purgatam.*

Vers. 45.

Tunc vadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ.

Tunc. *Orig. Et.*
Vadit. *Pagn. Abit. Fr. Luc. Abit letus.*
Assumit. *Pagn. Adiungit sibi. Syr. Ducens. S. Epiph. Adhibitis. Orig. Adduxit.*
Septem alios l. *S. Epiph. Septem aliis.*
Nequiores. *Pagn. Peiores. Fr. Luc. Sceleratiores. S. Epiph. Nequioribus.*
Se. *S. Epiph. Se ipso.*
Habitant. *Fr. Luc. Inhabitant.*
Nouissima. *Arab. Nouissimum. Pagn. Postrema. Syr. Vltima conditio.*
Peiora pr. *Arab. Peius principio.*
Pessimæ. *Syr. Scelerata. Arab. Mala. Theoph. Peruersa. Ar. M. Nequam.*

Vers. 46.

Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius, & fratres stabant foris, quærentes loqui ei.

Adhuc e. l. *Arab. Dum ipse loqueretur. Syr. Quum autem ipse verba faceret.*
Et fratres eius. *Syr. Et frater eius.*
Quærentes. *Fr. Luc. Cupientes.*
Loqui. *Syr. Alloqui.*
Ei. *Syr. Eum. S. Hier. Cum eo.*

Vers. 47.

Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, quærentes te.

Quærentes te. *Syr. Quærunt te alloqui. Pagn. & Caiet. Quærentes tibi loqui. Arab. Quærunt loqui tecum.*

Vers. 48.

At ipse, respondens dicenti sibi, ait: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei?

Dicenti sibi. *Arab. Dixit illi, qui dixerat ei. Syr. Qui hoc ei renuntiauerat.*
Quæ est m. mea. *Tert. & S. Aug. Quæ mihi mater.*

Vers. 49.

Et extendens manum in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, & fratres mei.

Extendens manum. *Arab. Annuit manu suâ.*
In discipulos. *Arab Versus discipulos. Syr. Ad discipulos.*
Ecce m. m. &. f. m. *S. Epiph. Hi sunt fratres mei & mater mea.*

Vers. 50.

Vulgata Editio.

Verſ.50.

Quicunque enim fecerit voluntatem Patris mei, qui in Cælis eſt: ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

Lectionum Varietas.

Quicunque fecerit. *Syr. Quiſquis exequitur. S. Epih. Qui faciunt.*
Soror. *Syr. & Arab. Soror mea.*
Mater. *Syr. Mater mea.*

CAPUT XII.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Abiit Ieſus per ſata.

682. ABiit Ieſus per ſata; it per ſata Chriſtus ſecum diſcipulos ſuos ducens, vt ab ſegetibus diſcerent fructificare; *Moyſes*, inquit Sanctus Ambroſius, *per deſertum, horridaque loca duxit populum Iudæorum; Chriſtus per ſeminata duxit, qui per paſſionem eius floret, vt lilium*; nam & Chriſti corpus in paſſione, velut aratro ſciſſum eſt, *ſuper dorſum*, inquit, *meum fabricauerunt peccatores*; Pagninus, *arauerunt arantes*, vt diuinæ bonitatis copioſa inde nobis ſeges naſceretur, vberéque beneficiorum prouentu gauderemus.

683. *Abiit Ieſus per ſata ſabbato*; per ſata ducit ſuos diſcipulos Chriſtus, ſed cur ſabbato? & non poterat etiam aliis diebus? poterat; ſed myſterio dies iſte congruebat; qui cùm quieti, & ceſſationi facer eſſet, indicabat ab omni mundano opere, mundanáque ſolicitudine abeſſe animarum lucris addictos debere. Per ſata abeunt, & ſpicas vellunt, *ſabbato verò*, ait Sanctus Paſchaſius, *quia vrando eſuriunt, & vellunt ſpicas, otium eſt, & requies ab omni opere præſentis ſeculi, eſurienteſque ſalutem animarum, & euellentes eas à terrenis artibus, quarum ſe ſalute diſcipuli feſtinant ſatiare*; à ſeculi ſe curis ſubducat, qui ducitur per ſata; nihil terrenum cogitet, qui animarum ſalutem quærit.

Diſcipuli eſurientes cœperunt vellere ſpicas & manducare.

684. ADeò occupati erant, vt nec veſcendi haberent locum: idque cum Ieſum ſequerentur. Rectè: qui enim Ieſu adhæret, quærit, quæ Ieſu Chriſti ſunt non quæ ſua: curam carnis negligit; & adeo in bonis operibus occupatur, vt edendi plerùnque nec locus, nec tempus ſuppetat.

Pende, quanto ardore Chriſtum ſequerentur Apoſtoli, vt nec tantillùm vehemens fames eos ab illo ſepararet: famem potiùs pati volunt, quàm ciborum quærendorum causâ ab ipſo diſcedere. Abit ab hoc affectu, qui nihil pati vult, & Chriſtum ob recuſatum amorem deſerit.

685. *Cœperunt vellere ſpicas, & manducare.* Non ſibi proſpexerant de rebus corpori neceſſariis: harum exigua, aut nulla illos cura tangebat. Cùm Chriſti verbis, ac ſermonibus intùs paſcerentur, ferè corporalis cibi obliuiſcebantur.

Euellunt, & manducant ſpicas: non præparatos, ſed ſimplices quærunt cibos: ei, qui Chriſti conſortio, atque colloquio fruitur, gratum quodlibet, & ſuaue. Durus, inſipiduſque cibus, dulcis euadit, quum Chriſtum nobiſcum habemus, qui ferculorum omnium ſpiritale condimentum eſt.

Poterat facilè Chriſtus diſcipulos fame preſſos paſcere: poterat pretioſis edulijs eos recreare: ſed noluit, vt ferendæ fami aſſueſcerent, & diſcerent modicis, obuiiſque eſſe contenti; ac vt diſcipulorum fame noſtram reprimeret gulam, & ſpicarum euulſione noſtras delicias damnaret.

Phariſæi autem videntes dixerunt ei: Ecce diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere ſabbatis.

686. PHariſæi videntes: Qui videre potuerunt, quod obiter, & ab ambulantibus diſcipulis factum eſt? Quia Phariſæi inter reliquam turbam Chriſtum comitabantur, non vt vtile quidpiam, ac ſalutare ab illo diſcerent; ſed vt obſeruarent illius dicta, & facta, haberéntque quod carperent, & minutiſſima quæque in calumniam raperent perfidi calumniatores. Inuidi vel Chriſti ſcholam obſeruant, vt detrahant.

Acutè maligni vident, nec aliquid eſt, quod impiorum oculos fugiat, vt innocentium opera calumnientur. Vellunt diſcipuli ſpicas, & vellicant Phariſæi Magiſtrum: *Ecce*, inquiunt, *diſcipuli tui faciunt, quod non licet facere ſabbatis.* Ita diſcipulos reprehendunt, vt præceptorem in primis notent. *Diſcipuli tui*, quos tu erudis, & informas: quorum error tuam doctrinam exprimit ex quorum operibus intelligere licet, quid tu doceas. Hoc ſibi impij Phariſæi volunt, dum Chriſti diſcipulos apud Chriſtum accuſant.

687. Sed, cur Chriſtum, non Apoſtolos interrogant? Sanctus

Sanctus Lucas cap.6.v.2. ſcribit id Phariſæos dixiſſe diſcipulis. Potuerunt vtriſque dicere: primùm diſcipulis, deinde Chriſto: aut tantùm Chriſto; ſed Lucas ideo dixit dixiſſe diſcipulis, quia, quod magiſtro dicitur, id diſcipulis ipſis dixiſſe videtur. Porro diſcipulorum opus in Magiſtrum reiiciunt; vt tacitè oſtenderetur, malorum, quæ ſubditi, & inferiores agunt, ſuperiores, ac magiſtros rationem reddituros.

Non legiſtis, quid fecerit Dauid, quando eſuriit, & , qui cum eo erant.

NOn legiſtis; Scientiæ opinione inflati erant Phariſæi, legiſque periti: optimè ergo legis ignorantiam eis obiicit, vt ſcientiâ tumidi, icti detumeſcant. Vtile iis, qui ſibi ſapientes eſſe videntur, ſi plerumque erroris, ac ignorantiæ arguantur.

688. *Quid fecerit Dauid:* Dauidem adducit in exemplum, quòd eius multa eſſet apud Hebræos gloria, neue auderent in diſcipulis calumniari, quòd à tàm magno Rege, ac propheta factum fuerat.

Sed opponere aliquis poſſet. Dauid Rex erat; & ideo ſoluere ſabbatum illi licitum. Plerique ex noſtris iſtuc non verbis, ſed operibus dicunt: ſed fatua euaſio. Reges magis Dei legi parere tenentur, quàm ſubditi, quum in aliorum exemplum ſuper alios ſint.

Et qui cum eo erant: Non Dauidis tantùm exemplum affertur, ſed etiam eorum, qui cum ipſo erant, vt phariſæorum calumniæ occurreretur: dicerent enim, licuiſſe Dauidi, quia erat propheta, comedere panem ſanctum. Eluditur hoc effugium, cum adiungitur, eos quoque, qui cum ipſo erant, comediſſe. Captioſa calumnia eſt, & argutias comminiſcitur, vt innocentiam oppugnet.

Quomodo intrauit in domum Dei, & panes propoſitionis comedit.

689. PAnes propoſitionis: Græcè, ἄρτοι τῆς προθέσεως Hebraica phraſis eſt; quod Latinè diceretur *panes propoſiti*, ſiue, vt aliqui explicant, *panes appoſitionis*. Nominis ratio eſt, quòd eſſent panes perpetuò appoſiti in conſpectu Domini, vt ſcilicet numquam deeſſent: ponebantur autem in menſâ aurea huic rei conſecrata, ſita in priori tabernaculi parte ad latus Aquilonare.

Porrò huius menſæ non alius erat vſus, quàm vt duodecim panes ſemper contineret, iugis conuiuii ſignificatione, & formâ, qua re duodecim tribus Iſrael teſtabantur, ſe a Deo continuè nutriri, & ali, ſicque gratias Deo agerent, quòd tàm prouide ab eo ſuſtentarentur.

Locati ſuper menſam panes monebant etiam Iudæos, vt perpetuam Deo in pauperes eleemoſynam offerrent; adeo vt, ſicut à Deo paſcebantur, ipſi viciſſim pauperes paſcerent, ac nutrirent,

---

SECTIO II.

Maiora beneuolentiæ ſigna erga calumniatores exhibenda. 690
Calumniatores innocentia non timet. 690
Inuidi opus plerunque damnant antequam fiat. 691
Quam Chriſtus facilis ad benefaciendum. 691
Chriſtus omnium ſalutem quærebat. 692
Chriſtus tum maxima quiete fruitur, cum animas lucratur; eaſque erudit. 692
Auaritia religionem omnem tollit, & ſcrupulam. 693
Qui morbo aliquo corripitur ouis patientia ſit. 693
Quanta ſolicitudine noſtris paſſionibus mederi Chriſtus ſtudeat. 694
Chriſtus beneficentia ſua limites porrigit, non coercet. 694
Perditiſſima eſt mentis Chriſti ſermonibus non proficere, ſed in deteriora labi. 695
Ira, & inuidia cæteraque paſſiones niſi coercantur maiores fiunt. 696
Inuidia ſæuities. 656
Deſidia noſtra Dæmon fortis fit. 698
Peruerſi, qui diſcordias inter alios ſeminant. 698
Spiritui ſancto reſiſtere quàm Chriſto diſpliceat. 699
Vix bona verba eſſe poſſunt, quæ malus effundit. 700
Noxia verba quàm ſeuerè punienda. 700
Peiores beneficiis mali fiunt. 701
Excutere ſuperbi cuiuſlibet imperium ſatagunt. 701
Qui conuiciis non turbatur, adulatione facile non delinitur. 701
Cauté adulationis verba vitanda. 702

Et cum inde tranſiſſet, venit in ſynagogam eorum.

690. VIx Phariſæorum calumniam ob ſpicarum euulſionem Chriſtus eluerat: quum iterum aliâ viâ laceſſitur. Pende: conuictis Phariſæis, in eorum ſynagogam ſe poſteà contulit, tanquam illatæ calumniæ oblitus fuiſſet; exemplo ſuo docens, maiora beneuolentiæ ſigna in eos exhibenda, qui nos, & noſtra vellicant, & damnant, qui nos maledictis proſcindunt, iniuriis onerant.

A Phariſæis calumniis impetitus, vbi eas propulſauit, eorum ſynagogam adiit Chriſtus. Notanda bonæ conſcientiæ fiducia: non veretur in eorum conſpectum prodire, quos expertus erat tàm ſæuos calumniatores, vt dicta, factáque ipſius in peiorem partem raperent. Impauidè etiam inuidorum hominum, & calumniatorum cuneos irrumpit innocentia quæ impeti maledictis poteſt, vinci, ſternique nequit.

Et ecce homo manum habens aridam: & interrogabant eum dicentes: ſi licet Sabbatis curare? vt accuſarent eum.

691. ADerat homo quidam emortuam manum habens, & ad omne opus inutilem, & ineptam. Sed inquiſitione dignum eſt, cur Phariſæi interrogent, an Sabbatis curare liceat. Nunquid ad benefaciendum, miſero prouocare Chriſtum ſtudent? Minimè: ſed, cum inuidia laborarent, auocant potiùs, & abſterrent, & opus damnant, etiam antequam perpetraretur. Sabbati religionem in medium adducunt, ne ipſi per miraculum auctoritas accreſceret. Adeò ſæuit inuidia, vt non opera tantùm facta impetat, impetat &, quæ fieri poſſunt.

Sed hinc colligere Chriſti benignitatem, & ad

benefaciendum

beneficiendum pronitatem possumus. Vident Pharisæi coram Christo hominem manum aridam habentem, statim impedire curationem curant, & Christi opus calumniosâ interrogatione anteuertunt. Sed quis eis dixerat a Christo infirmum curandum? Quodnam futuri miraculi signum perspexerant, quod indicium habuerant? Nullum. Sed cum scirent, Christum facilem datâ opportunitate, ad opem miseris ferendam, pronumque esse ad omnium miserias subleuandas; ex hominis istius, qui manum habebat emortuam, coram Christo præsentiâ, à Christo sanatum iri facilè coniecerunt.

692. *Dicentes, si licet Sabbatis curare?* Obseruatione dignum est, Christum præcipuè in Sabbatis docuisse, & magna signa præstitisse: ob frequentiam, scilicet populi, quærens omnium salutem.

In Sabbatis operatur Dominus, qui quondam hóc die ab opere quieuit, quod pararat: vnde & quietis nomen habet; vt colligeremus Christum tunc maximè quiete frui, cum animas lucratur, alios erudit, & nostram salutem quærit. Idem superiores omnes præstent: sit ipsis dies quietis, cum ob animarum lucra laborant.

Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam, & si ceciderit hæc sabbatis in foueam, nonne tenebit; & leuabit eam?

693. VIde, quàm opportunè exemplo ex oue desumpto eos arguat, & perstringat: nec crudelitatis, ac inuidiæ tantùm eos insimulat, sed & auaritiæ: nam, cum ouem, quæ in foueam ceciderat sabbato eruerent, homines iuuari nolebant, nec illis manum à Christo porrigi; quia possessionum potius, quàm hominum amatores erant, adeò, vt iumentis parcentes, hominum non miserentur. Ita plerumque accidit, vt religio, quæ mentem in aliis rebus tenet, penitùs abeat, cum de rerum possessione agitur, auaritia quippè scrupulum omnem aufert.

Quis erit ex vobis homo, qui habeat ouem vnam: Ouis potiùs, quam alterius animantis exemplum adducit in medium, vt tacitè significet, eum, qui aliquo morbo corripitur, sicut ouem esse debere, ob patientiam, & mititatem.

Quantò magis melior est homo oue? Itaque licet sabbatis benefacere.

694. QVis exemplo illorum ora obturauit, & rectè conclusit, licere etiam sabbatis homines morbo aliquo pressos curare, Sanctus Marcus cap. 3. & Sanctus Lucas 8. adducit, Christum in medium illum hominem statuisse, qui manum aridam habebat, & interrogasse, vtrum liceat sabbatis benefacere, an malefacere? In medium autem illum statuit, vt miserabili eius aspectu dissolueret cordis illorum duritiam, vtque ad misericordiam eos flecteret, eisque persuaderet, vt inuidiam abiicerent. Vide, quantâ solicitudine nostris passionibus mederi Christus studeat.

Itaque licet sabbatis benefacere. Non conclusit licere curare, quod Pharisæi interrogauerant, dicentes, *si licet sabbatis curare*; sed licere benefacere, sicut ipse Pharisæos interrogauerat (quemadmodum colligitur ex Marco cap. 3. vers. 4.) Vt hinc disceremus, Christum vbique beneficentiæ limites extendere, non parcè aut auarè coërcere. Magis est, & plura comprehendit, *benefacere*, quàm, *curare*: curantur, qui infirmi sunt, benefacimus etiam sanis: qui curat benefacit; benefacere quis potest, licèt non curet.

Tunc ait homini: Extende manum tuam. Et extendit, & restituta est sanitati, sicut altera.

695. VT aridam huius hominis sanaret Christus manum, non vtitur luto, non eam contrectat: allocutione vtitur, & imperio. Cur ita? Vt Pharisæorum astutiam eluderet, nec haberent, quòd in hôc miraculo calumniarentur. Curat solo verbo, solo iussu: nihil exteriùs agit; vt nec speciem accusationis, quod sabbatum violasset, effingere possent.

Exeuntes autem Pharisæi, consilium faciebant aduersus eum, quomodo perderent eum.

SYnagogam egrediuntur Pharisæi viso miraculo, & Christi verbis confusi; nec enim habebant quid responderent, quid obiicerent. Ferre eius præsentiam inuidi nequeunt, quem vident tot miraculis illustrem. Consilium ineunt, qua ratione eum è medio tollerent, & occiderent: non ferebant inuidi gloriam Iesu, eiusque doctrinâ deteriores redditi virulentiam suam magis, magisque profundunt. Perditissimæ mentis indicium est, Christi præsentiâ, & sermonibus non proficere, sed in deteriora labi.

696. Superiùs cum Christi discipulos ob spicarum collectionem arguerent Pharisæi, & audiuissent Christum eorum calumniam exemplis, & rationibus elusisse, non adeò irâ incensi fuerunt, non tantâ exarserunt immanitate, vt de eo occidendo consilium agitarent. Cur huc, post manus aridæ curationem, prolapsi sunt, vt Christum perdere cogitent, & occidere? An, vt disceremus, iram, inuidiamque, & similes passiones, nisi coërceantur, maiores vires semper sumere, & ad magis pœnitenda ducere, quos possident?

Aliter huic quæstioni occurrere possumus in hunc ferè modum. Cum primâ illam in discipulos calumniam dispulisset Christus, non adeò Pharisæi in Christum sæuiunt, sicut hîc vbi ingens hoc miraculum fit. Ab eorum hoc natum inuidiâ est. Cum nihil magnum, atque sublime fit, quietiores sunt: cum autem sanitatem hominibus, vel solo verbo, præstari conspiciunt, quasi feroces bestiæ, perturbati, in Christum ipsum insiliunt, vitam ei auferre cogitant.

Arundinem quassatam non confringet.

697. A*Rundinem quassatam non confringet, & linum fumigans non extinguet.* Theophylus Patriarcha hoc sensu, & explicans donat hæc verba: *Qui peccatori non porrigit manum, nec portat onus fratris, iste quassatam arundinem confringit, & qui modicam scintillam fidei contemnit in paruulis, hic linum extinguit fumigans.*

Omne regnum diuisum contra se desolabitur.

O*Mne regnum diuisum contra se desolabitur*, cùm Pharisæi in eum blasphema verba euomerent

merent dicentes : in principe dæmoniorum eum eiicere Dæmonia:non acriter in eos inuehitur humilis magister ; sed humaniter instruit ; *studium enim eius*, ait Sanctus Chrysostomus, *erat prodesse peccantibus, non peccantes, ac peccata publicare*; Veritatis Doctor errantes erudit, & informat potiùs, quàm seueris increpationibus obruat, & repercutiat.

Quomodo potest quisquam intrare in domum fortis?

698. FOrtis dicitur Diabolus ; idque à Christo : quis ergo non timeat vinci ? Fortis est, quia desidiâ nostrâ fortitudinem acquirit : imbecillis esset, si nos fortes essemus : fortis est, quia sumus imbecilles.

Qui non congregat mecum dispergit ; Quid hîc illi, qui discordias inter vnanimes, & collectos seminant ? *Qui non colligit mecum dispergit ; quantò magis, qui collectos dispergit ?* & eos, qui vniti Christo sunt, à Christo auellit ?

Progenies viperarum quomodo potestis bona loqui cum sitis mali?

699. P*Rogenies viperarum, quomodo potestis bona loqui cum sitis mali ?* cur tam seuerè eos increpat, tam durè in eos inuehitur ? *Quoniam, non pro se*, inquit Sanctus Chrysostomus, *sed pro Spiritu verba facit, acrius inuehitur dicens ô progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cùm sitis mali ?* Pende, quam Christo displiceat Spiritui sancto resistere, & malis vitæ operibus eius aduentum excludere.

Progenies viperarum. Non Abrahæ, vt ipsi putabant, cum nihil de Abrahæ moribus retinerent; *vt, nihil eos, ostendat ; eiusdem patris verba sunt à progenitoribus esse lucratos ; ab Abraha coniunctione ipsos abscindit, similium verò morum progenitores ipsis attribuit ?* innuens tales filios esse quales parentes sunt, & nimis incongruum esse, eos de Maiorum sanctitate sibi blandiri, qui in tam fœda vitia corruissent.

700. *Quomodo potestis bona loqui cùm sitis mali?* nunquid non potest etiam malus bona effundere verba ? Videmus quotidie plerosque sancta emittere verba, & pietatem redolentia, intus impij & sanctitate vidui, cur igitur ait Christus ? *Quomodo potestis bona loqui cum sitis mali ?* Malorum verba bona hominibus videantur, qui ea expendunt, vt ex labiis, oreque prodeunt ; at Deo non bona sunt, quia ea perpendit, vt ex vitiata cordis radice pullulant ; hinc subdit *ex abundantiâ cordis os loquitur* ; solus autem Deus videre cor, & mentis interiora potest rimari.

Omne verbum otiosum, quod loquuti fuerint homines reddent rationem de eo in die iudicij

O*Mne verbum otiosum* ; hæc verba iurè contra illos vrget Beatus Laurentius Iustinianus, qui non otiosa tantùm euomunt verba ; sed noxia, veritate vidua, maledicentia plena ? *Quomodo approbare valebis, quod idem minatus est iudicare ? De omni (inquit) verbo otioso, quodcumque loquuti fuerint homines reddent rationem in die Iudicij; Nam si exigetur ratio de otiosis sermonibus, quid de irrisoriis, mendacibus, murmuratoriis, & huiusmodi ? qui omnino seruis Christi non congruunt?*

Tunc responderunt ei quidam de Scribis, & pharisæis dicentes : Magister volumus à te signum videre.

701. T*Vnc responderunt :* Signatè ait, *tunc* : quando scilicet tot signa viderant, tot miracula. Tunc quando obstupescere, & admirari oportebat; quando saltem confusi decedere debebant : tunc in malignitate, & pertinacia improbè perseuerant. Mali plerumque beneficiis peiores fiunt, sæuiuntque magis in benefacientem.

Magistrum vocant : cur non Dominum ? Excutere superbi cuiuslibet impetium satagunt ; nec Domini nomen audire volunt, qui suæ voluntati famulantur.

Magister : putarunt, assentatiunculâ hac ipsum delinire, ac delinitum allicere : sed, qui eorum conuiciis, blasphemisque verbis non est commotus, nec deceptus eorum adulatione est. Nimirùm, qui maledicas linguas sustinet ; non facilè laudibus capitur, quas adulatio in fraudem nectit.

702. Cùm Pharisæi asperè, atque contumeliosè interrogant : mansuetè, ac leniter respondet Christus ; cum verò adulantur, tunc non mediocri vtitur acrimonia : seuerè eos increpat, omni se perturbatione superiorem ostendens, ac docens, quàm cautè adulationis verba vitanda sint. Patienter tulit, cum blasphemas illas voces emitterent, quòd in principe dæmoniorum eiiceret dæmonia : hic autem cum Magistri titulo in honorem donatur, asperè eos reprehendit, acriter arguit. Scilicet ostendere voluit, quàm illi adulatio displiceat : & ferenda æquo animo esse conuitia; adulationis verò verba non admittenda ; ne illis animus molliatur, & alliciatur ad mala.

SECTIO III.

Generatio mala, & adultera signum quærit ; & signum non dabitur, ei nisi signum Ionæ Prophetæ.

703. IVdæorum genus Deus extulerat, & ab eo Christus originem duxerat : nunc tamen generationem malam, adulteramque, Scribas, & Pharisæos vocat, vt indicaret, in genealogiis non carnis, sanguinisque se rationem habere sed virtutis & sanctitatis. Nobilis illa generatio est, quæ à probitate non est aliena, alioquin generis nobilitas nulla est, quæ sanctitatis nobilitate caret.

Pen-

Pende hîc Christi misericordiam; acriter scribas reprehendit, & Pharisæos; & cum verbis addere pœnas deberet, quibus eorum temeritatem puniret, ait, signum Ionæ eis exhibendum. Per Ionam supplicia Niniuitis minatus est; sed minatus dumtaxat, misericordiæ suæ diuitias in eos effudit. Nempè, cum irascitur, misericordiæ recordatur.

Generatio mala, & adultera: Cur adulteram vocat? Vt proderet, quàm illi displiceret, suum Patrem contemni, reiicique, adultera dicitur hæc generatio, quæ Deum Patrem non nouerat, quæ ab eo desciuerat; ac si diceret: quòd tàm malè me tractatis, me calumniis impetitis, & conuitiis, patienter fero; sed grauis mihi Patris mei offensa, quem vt patrem non agnoscitis: & idcirco generatio adulterina vos estis. Vides, quàm paternæ gloriæ studiosus Christus sit, quàm ægrè Patrem suum contemni ferat. Idem præstet, qui Christum sequitur.

704. *Signum non dabitur ei:* Quæri hîc solet, quomodo dicat Christus, *signum non dabitur ei*, cum multa postea ab eo miracula facta sint. Responderi potest, non esse illis dandum signum, hoc est, illis petentibus atque rogantibus; quia malo animo, & tentandi causâ quærebant, quod vel ex eorum verbis apparet; non enim rogant, sed quodammodo imperant: *volumus*, inquiunt, *à te signum videre*. Qui tàm superbè petunt, exauditi non merentur.

Præterea rectè dictum, *signum non dabitur ei*; quia signa, quæ postea à Christo exhibita, potiùs contra ipsos, quàm ipsis data fuerunt; eorum quippè malitiam, impietatem, duritiemque testabantur. Tandem illis data signa non sunt, qui ex signis, ac miraculis nihil profecerunt: aliis fuere data, qui fructum ex illis erant percepturi; ac si facere Christus non videatur, quod in nostram vtilitatem profectumque non vergit.

Signum Ionæ suis calumniatoribus exhiberent non aliud? Ne Iudæi veniam desperarent; & pœnitentiæ operibûs Diuinæ comminationi occurrerent & vitæ mutatione Dei iustitiam anteuerterent: quod Niniuitæ perfectissimè ad Ionæ prædicationem præstiterunt.

Sicut fuit Ionas in ventre ceti sic erit filius hominis in corde terræ.

SIcut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic erit filius hominis in corde terræ: Hæc postrema verba ita vertit Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus: *Sic oportet filium hominis agere in corde terræ*; & subdit: *Adnuntiat enim vel in vmbrâ veritati, imago rem ipsam, passionem passione prius ad viuum expingit, monstremus, vt pridem solemne Deo fuerit, velut in veterascente quadam imagine emortua gratia facinora adumbrare; vt miraculorum spectaculo, obsoletiores miraculorum vmbras conspicari, homines velut in speculo, quæ supra naturam sunt, credant. Quemadmodum, qui artis, & coloris subsidio, rerum visarum naturas, molliuntur efformare, vmbras quasdam præformant, antequam colorum florem indant; eodem modo solertissimus mundi Artifex, imagines, quæ plus artis reposcunt, prius attenuatè adumbrauit.*

Sic erit filius hominis in corde terræ; Non potestati terræ Christus committitur, sed cordi; vt vel à terrâ disceres, eum corde recipere, qui verè cor habet. *Non dixit*, inquit sanctus Chrysostomus, *in potestate scilicet terræ; sed dixit in corde; vt terra suum sentiret, agnosceret, tremeret, sed non teneret auctorem*; terra sensisse suum auctorem visa est, licet non sentiat; nec sentiet homo, qui verè sentit? non agnoscit auctorem suum, qui alia potest?

Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione istâ, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce plusquàm Ionas hîc.

705. NIniuitarum exemplo eos ad pœnitentiam vocat, & allicit. Fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, deinde ad Niniuitas prædicauit, vt pœnitentiam agerent, quam eius verbis moti inierunt. Christus in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus fuit, deinde surrexit, vt omnes ad pœnitentiam inuitaret.

Ecce, inquit, *plusquam Ionas hîc*. In omnibus Ionæ præferendus Christus, sed maximè in prædicatione. Niniuitæ, audientes Ionam, statim crediderunt; alioquin abiisset, nec ferre eorum duritiem potuisset. Isti variam à Christo, ac profundissimam doctrinam audierant, nec tamen ei crediderunt; insuper & calumniarunt Plusquam Ionas Christus exstitit; quia prauorum hominum contumaciam patienter ferre eximium quid est, & singulare; ac extra consuetæ sanctitatis metas esse videtur.

706. *Surgent Niniuitæ*; contra eos scilicet, qui à viâ veteri non surgunt, dum vocantur; rem egregiè vrget sanctus Chrysostomus dum ait: *Si Deus viderit tuam animam candefactam, acrem, & excitatam promptitudinem, ipse quoque manum suam adiciet, vt adiuuet tuum profectum. Obsecro, & obtestor, diligentes, & industrij simus, ne & nos audiamus, quod homines Niniuitæ surgent, & condemnabunt generationem istam, eo quod illi semel admoniti sese correxerint; nos sæpe admoniti non conuertamur: illi ad omnes virtutes profecerunt, nos ne vnam quidem virtutem nobis paramus.*

Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit.

707. *AMbulat per loca arida:* Græcè, διέρχεται δι' ἀνύδρων, τόπων, *ambulat per loca inaquosa*, aquis carentia, ac proinde sterilia, deserta, & ad habitandum inepta. Idest, quocumque dæmon pergat, omnis, extra hominem habitatio ingrata est, & triste exilium putat ab homine abesse. Loca, alioquin culta, & deliciis plena, desertum dæmoni videntur, si ab hominum corde, corporeque eiiciatur. Tantum in homines sæuire amat, & eorum sceleribus adeò delectatur.

Quærens requiem: Quì requiem quærere dæmon curat, cum sciat, se eâ æternùm cariturùm. Quando nocere potest, quiescere aliquo modo sibi videtur; tormentis nostris delectatur: refrigerium putat suum, dolores nostros. Quandiu nos torquet, cruciat, & infestat; tandiu quiete aliquâ frui sibi videtur.

Cum immundus spiritus: hoc titulo donatur dæmon, propter superbiam, nam immunditia superbia

ſuperbia eſt, cuius fœtorem ferre Deus nequit.

SECTIO IV.

Tunc dicit: Reuertar in domum meam, vnde exiui.

708. REuertar: Græcè, ἐπιςρέψω. *Redibo Reuertar.* Verbum ἐπιςρέφειν, ſignificat etiam, *corrigere, & emendare*; hinc illud, ἐπιςρέφειν ῥᾳθυμίας οἰκετῶν, *ſocordias famulorum corrigere.* Etiam ſatanæ reditus huc collineat, vt ignauiam ſuam, atque ſocordiam corrigat, qua tàm facile exiuit, & abiit. Vtinam, qui ad Chriſtum redeunt, hoc eodem animo redirent, vt ignauiam ſuam emendarent fortioreſque in pugnâ contra ſatanam eſſent.

Vnde exiui: Dixiſſet, *vnde pulſus ſum*, Non vult id ſuperbus agnoſcere: exiiſſe ſe dicit, non eiectum: victum ſe, præ ſuperbiâ, fateri non vult. Hôc modo ſe animat, & vires colligit: ad certamen, miſerique hominis oppugnationem ſe iterum excitat; ac ſi hominis virtutis non fuerit, quòd abierit, ſed ſuæ ſtoliditatis, ſuæ ſocordiæ.

709. Semper ſtudet diabolus mala nobis inferre: omnem lapidem mouet, vt in domicilium, à quo pulſus, iterum irruat: vt enim ſuperbiſſimus eſt, expulſus magis rabiem acuit, ac nocendi libidinem, dolore ex amiſsâ ſemel prædâ concepto. Igitur vbi quis ſe, Chriſti auxilio, ab eius laqueis explicuerit, acriùs ſæuientem expectet, & illi ſpiritualibus armis, fortì, alacrique animô occurrat.

Reuertar in domum meam: Proh quàm miſera hominis conditió! diaboli per peccatum domicilium fit, qui Dei, per Dei gratiam, eſſe debet. Et non infernus, dæmonis domus eſt? Eſt: ſed peccatis onuſtus infernus quidam eſt, quædam gehenna.

Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum nequiores ſe, & intrantes habitant ibi.

ALios ſeptem ſpiritus ad nocendum promptiores aſſumit: timuit ingredi, ne tanquam ſolus, ac imbecillis; rurſus eiiceretur. Septem poſuit Hebraicâ phraſi pro multis; vel, vt ſeptem Spiritus ſancti donis, ſeptẽ ſpiritus, ſe opponerent.

710. Abit lætus, & ſocios ſibi aſſumit inuitatos habitationis commoditate. Non legimus dæmonem hos ſeptem nequam ſpiritus multis rogaſſe, vt ſecum in domum, à qua eiectus erat, venirent. Quid neceſsè eſt, dæmonem ad nocendum homini rogare, cum ad hoc naturâ ſuâ propenſiſſimus ſit? Satis eſt, vt ſæuiendi occaſio detur: non opus eſt precibus, non imperio.

Nequiores ſe; Sceleratiores, nocentioreſque quàm ipſe ſit. Adiungit ſibi dæmon ſocios, quà vt domum ſibi muniret, nec facilè iterum expelleretur; quà vt nocendi libidinem in eum, à quo pulſus, explere poſſet. Diſce: qui, ſemel diabolo ereptus, ipſius Chriſti gratiâ exciderit, amplius diabolo ſit obnoxius, & in iuſtam perfidiæ, ſeu ignauiæ pœnam, ſæuiorem ſatanicum hoſtem experitur.

Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant.

711. ECce mater tua; Vnde huic hæc ſolicitudo, vt Chriſti matrem adeſſe Chriſtum moneat? Non charitatis fuit hæc monitio: liuoris fuit, fuit inuidiæ. Cupiebat malus iſte auditor, Chriſti ſermonem, qui eius mentem ob inuidiam lacerabat, interturbare, Chriſtumque perſtringere, quòd, ex pauperculâ natus, tàm alta, & ſublimia doceret.

Ecce mater tua, & fratres tui foris ſtant: Matris licentiâ in auditores non irrumpit Virgo, quin humilis inter auditores ſtabat Chriſti Mater, & attente filij excipiebat verba. Non eius ſermonem interrumpit; ne priuato commodo communem vtilitatem impediret,

Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?

712. CHriſtus hic ſuorum executor eſt præceptorum, dicturus enim cæteris: *qui non reliquerit patrem, aut matrem ſuam non eſt mê dignus*: huic ſententiæ ſe primus ſubdidit: non quia tantæ Matris refutet pietatis obſequia, ſed vt paternis ſe myſteriis magis debere, quàm maternis affectibus ſignificet.

Quæ eſt mater mea. Non abnegat matrem, aut propinquos; ſed docet, non interrumpendam Diuinæ doctrinæ tractationem ob humana parentum negotia; reſque Diuinas humanis eſſe præferendas. Arguitur ingratitudo noſtra, qui carnis vota Chriſto præferimus, nec parentes relinquimus, vt plenè Chriſto adhæreamus.

713. *Quæ eſt mater mea?* Non confundere volebat matrem, ſed docebat matrem relinquendam eſſe, vbi de animarum agitur lucris; quis non deſerat ſuam, cùm ſuam pro noſtra ſalute deſerere Chriſtus videatur?

Quæ eſt mater mea? Vt doceret, quanti Dei verbum fieri debeat ipſum Dei Verbum, nuntiatâ matre, matrem deſerit. Vel hinc iam diſcas, quanti te Chriſtus æſtimet, quo te amore diligat; qui animæ ſaluti procurandæ intentus, matrem ſuam ignorare, videtur; illam, à qua genitus, neſcire.

714. *Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei?* Ac ſi ſuos conſanguineos non agnoſceret; agnoſcebat, ſed his verbis oſtendere voluit, *propinquitatum omnium ius*, inquit Sanctus Hilarius, *atque nomen non iam de conditione naſcendi, ſed de Eccleſiæ communione retinendum.*

Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei; nimirum Chriſti exemplo nullam matrem, nullos fratres

frattes carnales debet agnoſcere, qui in Dei cultu diuiniſque miniſteriis occupatur, præſertim ſi parentes miniſterium noſtrum impedire poſſunt, aut retardare; Verè non eſt mater illa mater, quæ filio ad Dei obſequium impedimento eſt, nec fratres illi verè ſunt, ſunt hoſtes, qui à Dei ſeruitute nos auocant.

Ecce mater mea, & fratres mei.

E*Cce mater mea, & fratres mei*; nimirum, qui Dei ſe ſeruituti mancipauit, parentum curam Dei obſequio minimè præferat; benè hæc verba exponebat Beatus Laurentius Iuſtinianus, obedientiæ vim expendens, quæ Chriſti fratres ſectatores ſuos reddit: *Tanta excellentia eſt obedientia virtus, quod hominem fratrem Chriſti facit. Dum autem Dominus eſſet occupatus in officio prædicandi, ſuggeſſit ei quidam de matre, & de fratribus, inſidias tendens, vt ſpirituali operi carnem, & ſanguinem anteponeret. Cui Dominus. Ecce mater mea, & fratres mei; quicunque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, ſoror, & mater eſt. Quare ſic reſpondit Dominus Ieſus? Vtique propter nos; vt conuerſos ad Dominum iam non ſollicitet cura parentum carnalium, & neceſſitudines illorum non impediant exercitium ſpirituale. Quamdiu nos in mundo ſumus, debitores nos eſſe parentum, poſtquam verò per obedientiam nos metipſos reliquerimus; nos ab eorum neceſſitatibus cognoſcamus, eſſe ſolutos.*

Ecce mater mea, & fratres mei.

NOn negat conſanguinitatem carnis, ſed præponit ei, quæ ſecundùm virtutem eſt. Nec Virgini, Dei Matrem fuiſſe, profuiſſet, niſi virtutibus fuiſſet inſignita. Cui ergo alteri proderit viri ſancti cognatum eſſe, ſi virtutem non habeat?

Ecce Mater: Cur etiam mater? Matrem eos dicit, quaſi doctrinæ verbum in ſpiritali animæ vtero ſuſciperent, & bonorum operum fructus parturirent. Mater Chriſti audire non debet, qui ſpiritales fœtus non edit in lucem.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XIII. MATTHÆI.

Verſ. 1.

IN illo die exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare.

In illo die. *B. Beda. In illo tempore.*
Exiens. *Fr. Luc. Egreſſus. Auct. Prodiens. Arab. Exiit.*
Sedebat. *Syr. Seditque.*
Secus mare. *Syr. Iuxta littus maris. Adam C. ex Græco. Ad mare. Idem ex Syr. Super mare, ſeu, littus maris. Ar. M. Secundum mare.*

Verſ. 2.

Et congregatæ ſunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam aſcendens ſederet: & omnis turba ſtabat in littore.

Congregatæ ſunt. *Syr. Congregauerunt ſe.*
Turbæ multæ. *S. Hil. Turba.*
Aſcendens ſederet. *S. Hil. Aſcenderet.*
In littore. *Adam C. Super littus. Syr. Supra littus maris.*

Verſ. 3.

Et locutus eſt eis multa in parabolis, dicens: Ecce exiit, qui ſeminat, ſeminare.

Locutus eſt. *Syr. Collocutus eſt. Pagn. Dicebat.*
In parabolis. *Pagn. Per ſimilitudines. Mald. Per parabolas.*
Exiit. *S. Hier. Egreſſus eſt.*
Qui ſeminat. *Syr. Seminator. Caiet. Qui ſeminabat. Mald. Seminans.*

Verſ. 4.

Et, dum ſeminat, quædam ceciderunt ſecus viam, & venerunt volucres cæli & comederunt ea.

Dum ſeminat. *Mald. In ſeminando. Arab. Dum ſeminaret. Ar. M. In ſeminare.*
Secus viam. *Quid. Secus manum via. Arab. Super. Syr. Iuxta. Fr. Luc. Iuxta viam publicam.*
Venet. voluc. *Syr. Venit auis. Fr. Luc. Aduolarunt.*
Cæli. *Syr. Et omnes ferè citati Auctores hoc omittunt.*
Comederunt. *Syr. Deuorauit. Vat. Deuorauerunt.*

Verſ. 5.

Alia autem ceciderunt in petroſa, vbi non habebant terram multam: & continuò exorta ſunt, quia non habebant altitudinem terræ.

Alia a. c. in p. *Syr. Aliudque cecidit ſuper petram.*
Et continuò. *Syr. Et eodem momento.*
Exorta ſunt. *Syr. Apparuit.*
Quia non h. a. t. *Syr. Propterea quòd non erat profunda terra. Arab. Cùm non eſſet eis profunditas terræ. Vat. Propterea quòd non haberent profunditatem terræ.*

Verſ. 6.

Sole autem orto æſtuauerunt: &, quia

Sole a. o. *Quum autem exortus eſſet ſol. Fr. Luc. Increſcente ſolis calore, ſole ferueſcente.*

non

Vulgata Editio.

Lectionum Varietas.

non habebant radicem, aruerunt.

Æſtuauerunt. *Pagn. Exuſta ſunt. Syr. Affectum eſt calore. Menoch. Torrefacta ſunt. Fr. Luc. Perierunt æſtu nimio.*
Aruerunt. *Ar. M. Exaruerunt. Syr. Exaruit.*

Verſ. 7.

Alia autem ceciderunt in ſpinas: & creuerunt ſpinæ & ſuffocauerunt ea.

Creuerunt. *Pagn. Inſurrexerunt. Vat. Succreuerunt Fr. Luc. Aſcenderunt. Anct. Aſſurrexerunt.*

Verſ. 8.

Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum, aliud centeſimum, aliud ſexageſimum, aliud trigeſimum.

Dabant. *Arab. Dederunt. Syr. Edidit.*
Fructum. *Syr. Fructus.*
Aliud centeſimum a. ſex. al. trig. *Theoph. Ille quidem centum, alius autem ſexaginta, alius verò triginta. Ar. M. Hoc centum, hoc autem ſexaginta, hoc autem triginta. Arab. Pro vno centum, pro alio ſexaginta, & pro alio triginta. Syr. Aliud centenos aliud ſexagenos: & aliud tricenos. Vat. Aliud quidem centuplum, aliud verò ſexagetuplum, aliud verò trigetuplum.*

Verſ. 9.

Qui habet aures audiendi, audiat.

Qui h. a. a. aud. *Syr. Qui habet aures ad audiendum audiat. Arab. Qui habet aures audientes audiat. Ar. M. Habens aures audire, audiat.*

Verſ. 10.

Et accedentes diſcipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

Et acced. *Pagn. Et adeuntes. Arab. Acceſſerunt.*
In parabolis. *Vat. Per parabolas.*
Loqueris. *Syr. Colloqueris.*

Verſ. 11.

Qui reſpondens, ait illis: Quia vobis datum eſt noſſe myſteria Regni cælorum: illis autem non eſt datum.

Qui r. a. i. *Arab. Et reſpondit eis, & dixit.*
Vobis d. e. *Arab. Vos donati eſtis.*
Noſſe. *Tert. Cognoſcere. Arab. Cognitione.*
Myſteria. *Syr. & Tert. Arcana. Arab. Myſteriorum.*
Illis a. n. e. d. *Arab. Et illi donati non ſunt.*

Verſ. 12.

Qui enim habet, dabitur ei, & abundabit: qui autem non habet, &, quod habet, auferetur ab eo.

Abundabit. *Syr. Abundabit ſibi. Pagn. reddetur abundantior. Arab. Addetur.*
Et, quod habet. *Orig. Et ipſum quod habet.*
Auferetur. *Pagn. Tolletur.*

Verſ. 13.

Ideo in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt.

Videntes n. v. *Arab. Ipſi vident, & non vident. Syr. Quippe qui videant, & non videant. Fr. Luc. Non conſiderant, non diiudicant.*
Audientes n. a. *Arab. Et audiunt, & non audiunt. Syr. Audiantque, & non audiant, nec intelligant.*

Verſ. 14.

Et adimpletur in eis prophetia Iſaiæ dicentis: Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis.

Et adimpletur. *Quid. Codd. Vt adimpleatur. Vat. Et completur. Ar. M. Readimpletur. Fr. Luc. Ita vt impleatur.*
In eis. *Adam C. Super ipſos.*
Videntes videbitis. *Ar. M. Intuentes intuebimini. S. Iſid. Hiſp. Cernentes videbitis. Fr. Luc. Omnino videbitis.*
Et non videbitis. *Caiet. Non Perſpicietis. Int. Euth. Non cernetis. S. Iſid. Hiſp. Non ſcietis. Syr. Neque cognoſcetis.*

Verſ. 15.

Incraſſatum eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos clauſerunt: ne quando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & conuertantur, & ſanem eos.

Incraſſatum eſt. *Syr. Nube offuſum eſt. Vat. Craſſum factum eſt. Fr. Luc. Pingue factum eſt.*
Audierunt. *Syr. Audiunt.*
Clauſerunt. *Pagn. Occluſerunt.*
Et conuertantur. *Syr. Vt conuertantur.*
Sanem eos. *Orig. Remittatur eis.*

Verſ. 16.

Veſtri autem beati oculi, quia vident, & aures veſtræ quia audiunt.

Beati oculi. *Syr. Felices ſunt oculi.*
Quia. *S. Gaudentius Qui.*
Vident. *Ar. M. Intuentur. Arab. Ipſi perſpiciunt. Syr. Cernunt.*
Quia. *S. Gaud. Qua Arab. Quia ipſa.*

Verſ. 17.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 17.

Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, & iuſti cupierunt videre, quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt.

Multi p. e. i. *Phil. Carp. Multi prophetarum ac iuſtorum. Arab. Multi ex prophetis, & iuſtis.*
Cupierunt. *S. Gaud. Deſideraaerunt. S. Hil. Quæſierunt. Syr. Per quàm deſiderarunt. S. Aug. Voluerunt. Fr. Luc. Summis votis deſiderarant.*
Quæ videtis. *Arab. Quod vidiſtis. Ar. M. Quæ intuemini.*

Verſ. 18.

Vos ergo audite parabolam ſeminantis.

Seminantis. *Syr. Seminis.*

Verſ. 19.

Omnis, qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit, quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt, qui ſecus viam ſeminatus eſt.

Omnis. *Vat. Quiuis.*
Et rapit. *Syr. Et rapit verbum.*
Seminatum eſt. *Pagn. Seminatus fuit.*
Secus viam. *Arab. Super viam. Vat. Iuxta viam.*
Seminatus eſt. *Syr. Seminatur. Pagn. Seminatus fuit.*

Verſ. 20.

Qui autem ſuper petroſa ſeminatus eſt, hic eſt, qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud.

Super pe. ſe. e. *Vat. In petricoſa ſemen iactum exceperat. Arab. Super petram. Pagn. In ſaxoſa ſatum eſt.*
Continuò. *Syr. Eodem momento. Vat. Protinus. Fr. Luc. Auidè, feruenter.*
Accipit. *Syr. Excipit. Ar. M. Sumens. Arab. Recipit.*

Verſ. 21.

Non habet autem in ſe radicem, ſed eſt temporalis. Factâ autem tribulatione, & perſecutione propter verbum, continuò ſcandalizatur.

Non h. a. i. ſ. r. *Arab. Non habet in eâ radicem. Syr. Non agit radicem in ſeipſum.*
Temporalis. *Pagn. Temporarius eſt. Arab. In tempore modico.*
Facta a. t. *Vat. Cùm inciderit afflictio. Arab. Cum prouenit tribulatio. Syr. Quumque fuerit oppreſſio.*
Et perſecutione. *Ar. M. Aut perſecutione. Syr. Aut perſecutio.*
Scandalizatur. *Pagn. Offenditur,*

Verſ. 22.

Qui autem ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt, qui verbum audit & ſolicitudo ſeculi iſtius, & fallacia diuitiarum ſuffocat verbum, & ſine fructu efficitur.

Seminatus e. i. ſ. *Syr. Inter ſpinas ſatum eſt. Vat. In ſpinas ſemen exceperat.*
Verbum. *Arab. Verba. Syr. Sermonem.*
Solicitudo. *Pagn. Cura. Ar. M. Anxietas.*
Fallacia. *Pagn. Deceptio. Fr. Luc. Seductio. Auct. Fraus, error.*
Sine fr. effic. *Pagn. Infrugifer fit. Fr. Luc. Infructuoſus. Theoph. Sterilis fit.*

Verſ. 23.

Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt, hic eſt, qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud verò trigeſimum.

In terram bonam. *Ar. M. In terram pulchram.*
Seminatus e. *Syr. Satum eſt Vat. Excipit ſemen.*
Verbum. *Syr. Sermonem meum. Arab. Verba.*
Affert. *Pagn. Reddit. Arab. Dat. Ar. M. Fert. Syr. edit.*
Facit. *Syr. Profert. Vat. Gignit.*
Aliud q. c. a. a. ſ. a. v. t. *Arab. Pro vno centum, pro altero ſexaginta, pro altero triginta. Syr. Alius centenos, alius ſexagenos, alius denique tricenos. Vat. Alius quidem centuplum, alius verò ſexagecuplum, Alius verò trigecuplum.*

Verſ. 24.

Aliam parabolam propoſuit illis, dicens: Simile factum eſt Regnum cælorum homini, qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo.

Aliam parabolam. *Syr.* addit, *Ænigmaticè.*
Simile factum eſt R. cæl. *S. Zeno. Simile eſt regnum Cælorum.*
Homini. *S. Epiph. Homini patrifamilias.*
Bonum ſemen. *Ar. M. Pulchrum ſemen.*

Verſ. 25.

Cùm autem dormirent homines, venit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit.

Cùm d. h. *S. Zeno. Dormientibus hominibus.*
Inimicus. *Syr. Hoſtis. S. Epiph. Inimicus homo.*
Superſeminauit. *Vat. Seminauit.*
In medio tritici. *Pagn. Inter triticum. S. Zeno. In triticum. Fr. Luc. Per mediam tritici.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 26.

Cùm autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt & zizania.

Creuiſſet. *Syr, Germinaſſet.*
Fructum f. *Syr. Ediſſet fructus. Vat. Fructum attiliſſet. Ar. M. Fructum fecit.*
Apparuerunt. *Fr. Luc. Manifeſtarunt ſe.*

Verſ. 27.

Accedentes autem ſerui patrifamilias, dixerunt ei: Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania?

Accedentes. *Arab. Venerunt. Syr. Acceſſerunt.*
Patrifamilias. *Arab. Domini agri. Fr. Luc. Domini domûs.*
Domine. *Syr.* addit, *Noſter.*
Seminaſti. *Vat. Seminaueras. Theop. Seminabas. Orig. Seminauimus.*
Agro tuo. *S. Epiph. Agro.*
Habet z. *Arab. Facta ſunt in eo zizania.*

Verſ. 28.

Et ait illis: Inimicus homo hoc fecit: Serui autem dixerunt ei, Vis, imus, & colligimus ea?

Inimicus h. *Syr.* apud *Fr. Luc. Vir inimicitia auctor.*
Fecit. *Syr. Egit.*
Serui a. d. e. *Syr. Cui ſubdunt ſerui ipſius. S. Epih. Cui ſerui.*
Vis, imus, & col. ea. *Pagn. Vis igitur vt profecti colligamus ea? S. Epih. Vis, eamus & extirpemus zizania. Caiet. Abeamus & colligamus ea. Fr. Luc. Abeuntes colligamus.*

Verſ. 29.

Et ait: Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticum.

Et ait i. *S. Epiph. Quibus ille dixit.*
Ne fortè. *Caiet. Ne quando.*
Colligentes. *Arab. Colligatis. Syr. Dum collecturi eſtis. S. Epih. Extirpantes. Pagn. Dum colligitis.*
Eradicetis. *S. Epih. Extirpetis.*
Simul. *Vnà cum illis.*

Verſ. 30.

Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem, & in tempore meſſis dicam meſſoribus: Colligite primùm zizania, & alligate ea in faſciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

Sinite vtraque creſcere. *S. Epih. Sed ſinite vtraque. Theoph. Sinite pariter vtraque creſcere. Syr. Sinite creſcant vtraque ſimul.*
Vſque ad meſſem. *S. Epiph. Vſque ad tempus meſſis.*
Et in t. m. d. *S. Epiph. Et dicam.*
Colligite primùm *S. Epiph. Colligite.*
Alligate. *S. Epiph. Ligate.*
Ad comburendum. *Tert. Ad cremandum Ar. M. Ad comburendum ea. Arab. Vt comburantur.*
Triticum. *Syr. Tritica.*
Congregate. *S. Auguſt. Recondite. Syr Colligite.*
In horreum meum. *Syr. In horrea mea. S. Epih. In horreo.*

Verſ. 31.

Aliam parabolam propoſuit eis dicens: Simile eſt Regnum cælorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo.

Propoſuit. *Euth. Adiecit. Syr.* addit, *Ænigmatice.*
Accipiens. *Euth. Acceptum. Arab. Accepit. Pagn. Cum accepiſſet.*

Verſ. 32.

Quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus: cùm autem creuerit, maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor: ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius.

Quod m. q. e. o. ſ. *Caiet. Quia minimum eſt omnium ſeminum.*
Cùm a. c. *Pagn. Cæterùm vbi excreuerit.*
Maius eſt. *Syr. Maximum eſt.*
Omnibus ol. *Vat. Inter olera. Caiet. Omnium olerum.*
Habitent in ramis eius. *Arab. Obumbrentur ſub ramis eius. Vat. Nidulentur in ramis illius. Euth. Nidificent in ramis eius. Ar. M. Et vmbracula facere in ramis eius. F. Luc. Commorentur.*

Verſ. 33.

Aliam parabolam locutus eſt eis. Simile eſt Regnum cælorum fermento, quod

Aliam parabolam. *Arab. In aliâ parabola.*
Simile eſt. *Arab. Aſſimilatur.*
Acceptum. *S. Aug. Accepit.*
Satis. *S. Hil. Menſuris.*
Abſcondit. *S. Iſid. Hiſp. Commiſcuit. Syr. Abdidit. Pagn. Abſcondidit. Fr. Luc. Condidit, confudit, miſcuit.*

acceptum

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt totum.

Satis *Orig. Menſuris.*
Donec. *S. Aug. Quoadusque. Syr. Vſquedum. Ar. M. Vſquequo.*
Fermentatum eſt. *S. Aug. Fermentaretur.*

Verſ. 34.

Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas: & ſine parabolis non loquebatur eis.

In parabolis. *Pagn. Per parabolas.*
Et ſinè parabolis. *Vat. Sinè parabolâ.*
Non loquebatur eis. *Vat. Nihil locutus eſt illis. Syr. Nec colloquebatur eis.*

Verſ. 35.

Vt impleretur, quod dictum erat per Prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, eructabo abſcondita à conſtitutione mundi.

Vt impleretur. *Syr. Vt adimpleretur. Pagn. Vt compleretur. Fr. Luc. Ita vt impleret.*
Quod dictum erat. *Ar. M. Pronuntiatum. Pagn. Quod dictum fuerat.*
Eructabo. *Arab. Loquar. Fr. Luc. Scaturiam.*
Abſcondita. *F. Luc. Occultata.*
A conſtitutione. *Arab. Ante fundationem. Syr. Quæ fuerunt ante conſtitutionem.*

Verſ. 36.

Tunc, dimiſſis turbis, venit in domum: & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes: Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri.

Dimiſſis. *Int. Theoph. Relictis. Arab. Dereliquit turbam. Syr. Dimiſit.*
In Domum. *Vat. In ædes*, addit, *Ieſus.*
Ediſſere. *Syr. Explica. S. Aug, Enarra. Fr. Luc. Declara. Al Diſſere.*
Zizaniorum agri. *Syr. Zizaniorum, & agri.*

Verſ. 37.

Qui reſpondens ait illis: Qui ſeminat bonum ſemen, eſt Filius hominis.

Reſpondens a. i. *Arab. Reſpondit autem, & dixit.*
Qui ſeminat. *Ar. M. Seminans. Arab. Qui ſeminauit.*
Bonum ſemen. *Ar. M Pulchrum ſemen.*
Filius hominis. *S. Epiph. Deus.*

Verſ. 38.

Ager autem, eſt mundus. Bonum verò ſemen, hi ſunt filij regni. Zizania autem, filij ſunt nequam.

Ager a. *S. Epiph. Ager verò.*
Bonum. *Ar. M. Pulchrum.*
Filij. *S. Epiph. Homines.*
Nequam. *Syr. Illius mali. Arab. Maligni. Caiet. Mali. S. Epiph. Mali.*

Verſ. 39.

Inimicus autem, qui ſeminauit ea, eſt diabolus. Meſſis verò, conſummatio ſeculi eſt. Meſſores autem, Angeli ſunt.

Inimicus autem. *S. Epiph. Inimicus homo.*
Qui ſeminauit. *Vat. Qui ſeminat. Ar. M. Seminans ea.*
Eſt diabolus. *Syr. Eſt ille ſatanas.*
Conſummatio. *Arab. Finis.*

Verſ. 40.

Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſeculi.

Sicut e. c. z. e. i. c. *Arab. Et ſicut ipſi congregant zizaniam, & comburunt igni.*
Sic erit. *Fr. Luc. Sic agetur.*
In conſummatione. *Arab. In fine.*
Seculi. *Syr. Mundi huius.*

Verſ. 41.

Mittet filius hominis Angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos, qui faciunt iniquitatem.

Mittet. *Vat. Emittet. Cæſar.* addit, *vbique per terrarum orbem.*
Colligent. *Lucif. Epiſc. congregabunt.*
De regno. *Fr. Luc. E regno.*
Scandala. *Pagn. Offendicula.*
Qui faciunt iniquitatem. *S. Ioan. Chryſ. Qui faciebant iniquitatem. Mald. Qui iniquitatem exercent: Arab. Operantes. Syr. Agentes. Vat. Qui patrant.*

Verſ. 42.

Et mittent eos in caminum ignis. Ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Mittent. *Syr. Proiicient.*
In caminum. *Adam C. In caminum illum. Syr. In fornacem ignis.*
Fletus. *Pagn. Ploratus.*
Stridor. *Ar. M Fremitus.*

Verſ. 43.

Tunc iuſti fulgebunt, ſicut Sol in regno

Iuſti. *S. Epiph. Facies veſtra.*
Fulgebunt. *Syr. Splendeſcent.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Patris eorum. Qui habet aures audiendi, audiat.

Qui h. au. au. au. *Syr. Qui habet aures ad audiendum audiat. Ar. M. Habens aures audire audiat. S. Ambr. Qui habet aures audientes.*

Verſ. 44.

Simile eſt Regnum cælorum theſauro abſcondito in agro: quem, qui inuenit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit, & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum.

Simile eſt. *Arab. Aſſimilatur.*
Abſcondito. *S. Hil. Abſconſo.*
Qui inuenit h. *Pagn. Quem quum reperiſſet. Vat. & Int. Orig. Quem repertum. Syr. Quem inuentum vir.*
Abſcondit. *Pagn. Abſcondidit. Syr. Abdit.*
Gaudio illius. *S. Hier. Gaudio ſuo. Vat. Quod habet ſuper eo. Syr.* omittit, *Illius.*
Vadit. *Fr. Luc. Subducit ſe, clam diſcedit. Syr. Abit.*
Vniuerſa. *Orig. Omnia.*
Quæ habet. *Arab. Qua habebat.*
Emit. *Pagn. Mercatur.*

Verſ. 45.

Iterum ſimile eſt Regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas.

Iterum. *Int. Orig. Rurſum.*
Homini neg. *S. Chrom. Homini negotianti.*
Quærenti. *Arab. Qui Quærit. Syr. Qui quærebat.*
Bonas margaritas. *Pagn. Pulchras margaritas S. Chrom. Bonam margaritam. Arab. Gemmam pretioſam.*

Verſ. 46.

Inuentâ autem vnâ pretioſâ margaritâ, abiit, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.

Inuentâ a. v. m. *Arab. Inuenit margaritam. Syr. Cùm inueniſſet. Pagn. Cum inuenerit.*
Pretioſâ. *Franc. Luc. Multi pretij. Arab. Magni pretij. Syr pretioſiſſimi pretij.*
Quæ habuit. *Pagn. Quæcunque poſſidebat. Arab. Quodcunque habebat. Syr. Quæcunque habebat.*
Et emit eam. *Int. Theoph. Et mercatus eſt illam. Syr. Ac ſibi comparauit eam.*

Verſ. 47.

Iterum ſimile eſt Regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti.

Iterum. *Int. Orig. Rurſum.*
Sagenæ. *S. Amb. Reti. Pag. Verriculo Clem. Alex. Homini, qui ſagenam. S. Hil. Reti.*
Miſſæ. *Clem. Alex. Iecit. Fr. Luc. Iacta. Cæſar. Proiectæ. S. Hil. Miſſo. Pagn. Iacto. Arab. Quod miſſum eſt.*
Ex omni genere piſcium *Clem. Alex. Ex multitudine captorum piſcium. Orig. Quod ex omni genere piſcium. Theoph. Quæ ex omni genere. Syr. Cæſar. & Alij,* omittunt, *Piſcium.*
Congreganti. *Vat. Contrahenti. S. Aug. Quæ congregat. Ar. M. Cogenti. Arab. Congregauit: Orig. Colligit.*

Verſ. 48.

Quam, cùm impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem foras miſerunt.

Quam cùm i. e. *Orig. Et cum repletum fuerit.*
Educentes & ſ. l. *Pagn. Subduxerunt in littus. S. Aug. Educentes traxerunt illam ad littus. Cæſar. Retractam in littus. Orig. Educentes & ſuper littus.*
Elegerunt. *Orig. Condunt. Pagn. Collegerunt. Syr. Colligunt. Clem. Alex. Elegit.*
Bonos. *Clem. Alex. Meliores. Euth. Bona. Ar. M. Pulchra. Syr. Quæ verò bona ſunt. Arab. ſelecta.*
In vaſa. *Ar. M. In receptacula. Arab. In vaſis ſuis. Orig. In vaſis.*
Malos autem. *Pagn. Quæ. verò putria. Euth. Praua verò. Ar. M. At vitioſa. Orig. Qui autem mali.*
Foras miſerunt. *Pagn. Foras abiecerunt. S. Aug. Foras proiiciunt. Cæſar. Eiecerunt. Arab. Proiecerunt. Orig. Foras mittuntur.*

Verſ. 49.

Sic erit in conſummatione ſeculi: exi-

Sic erit. *Pagn. Sic futurum eſt.*

bunt

Vulgata Editio, | *Lectionum Varietas.*

bunt Angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum.

In conſummatione. *S.Aug. In fine.*
Separabunt. *Pagn. Segregabunt. Cæſar. Congregabunt.*
Malos de medio. *Cæſar. Peccatores è medio.*

Verſ. 50.

Et mittent eos in caminum ignis; ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Et mittent. *Syr. Et proiicient.*
In caminum ignis. *Int.Chryſ. In fornacem ignis.*
Fletus. *Tigur. Ploratus.*
Stridor. *Ar.M. Fremitus.*

Verſ. 51.

Intellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei: Etiam.

Intellexiſtis. *Syr. Ait illis Ieſus, intelligitis.*
Etiam, *Arab. Vtique Domine. Syr. Etiam Domine noſter. Cerd. Etiam Domine.*

Verſ. 52.

Ait illis: Ideo omnis ſcriba doctus in Regno cælorum ſimilis eſt homini patrifamilias, qui profert de theſauro ſuo noua & vetera,

Doctus in Reg. cæl, *Arab. Qui docet pro Regno cælorum. Pagn. Doctus ad Regnum calorum. S. Zeno. Doctus de Regno calorum. Euth. Edoctus ad Regnum calorum. Interpr. Chryſ. Eruditus. Syr. Qui doctus eſt ad Regnum. Ar.M. Doctus in Regnum.*
Qui profert. *Syr. Qui depromit. Arab. Qui Educit. S. Zeno. Proferenti. Ar.M. Qui eiicit.*
De theſauro ſuo. *S. Zeno. De theſauris ſuis.*
Vetera. *S. Elig. Vetuſta,*

Verſ. 53.

Et factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus parabolas iſtas, tranſiit inde.

Cùm conſummaſſet. *Pagn. Cùm finiſſet. Fr. Luc. Cùm Abſoluiſſet.*
Tranſiit inde. *Pagn. Digrederetur illinc. Fr. Luc. Tranſtulit ſe,*

Verſ. 54.

Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagogis eorum, ita vt mirarentur, & dicerent: Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes?

Veniens. *Syr. Vbi veniſſet.*
In Patriam. *Syr. In Prouinciam.*
In ſynagogis. *Fr. Luc. In ſynagogâ.*
Mirarentur, *Pagn. Stuperent. Fr. Luc. Obſtupeſcerent. Auct. Percellerentur.*
Sapientia. *Tert. Doctrina.*
Et virtutes. *Arab. & S. Petr. Chryſ. Et virtus. Tert. Et ſigna iſta. Ar.M. Et efficacitates. Fr. Luc. Miracula,*

Verſ. 55.

Nonne hic eſt fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, Iacobus, & Ioſeph, & Simon, & Iudas?

Hic eſt. *Orig. Hic eſt ille.*
Fabri filius. *Vat. & Theoph. Ille fabri filius. Arab. Fabri lignarij.*
Dicitur. *Arab. Eſt. Syr. Vocatur.*

Verſ. 56.

Et ſorores eius, nonne omnes apud nos ſunt? Vnde ergo huic omnia iſta?

Sorores eius. *Vat. Sorores illius.*
Apud nos ſunt. *Fr. Luc. Nobiſcum habitant.*
Huic. *Syr. Huic ipſi.*

Verſ. 57.

Et ſcandalizabantur in eo. Ieſus autem dixit eis: Non eſt propheta ſine honore, niſi in patriâ ſuâ, & in domo ſuâ.

Scandalizabantur in eo. *Mald. Impingebant in eum. Pagn. Offendebantur.*
Non eſt ſine honore. *Arab. Non habetur vilipendio. Fr. Luc. Expers honoris. S. Hil. Inhonorabilis. Interp. Orig. Inhonoratus. Syr. Vilis, deſpectus. Vat. Contemptus.*
In Patriâ. *Arab. In Ciuitate. Syr. In prouinciâ.*

Verſ. 58.

Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

Non fecit. *Arab. Non operatus eſt. Vat. Non edidit.*
Virtutes multas. *Ar.M. Efficacias multas. Fr. Luc. Miracula.*
Incredulitatem. *Arab. Paruitatem fidei,*

CAPVT XIII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

In illo die exiens Iesus de domo, sedebat secus mare.

716. EXIIT de domo, matrem, agnatosque relinquit, ad mare se confert; sciebat quippè copiosam ad eius verba excipienda turbam aduolaturam: nec matris affectu contineri domi potuit, quin in multorum vtilitatem exiret. Cognationis videtur obliuisci, cum animarum quærenda sunt lucra: nec mirum cùm ob id homo ex Virgine sit factus.

Exiens Græcè, ἐξελθὼν *Prodiens*, seu (vt vertit *Franciscus Lucas Brugensis*) *Egressus*, Verbum ἐξέρχομαι, propriè significat exire in expeditionem, & ad pugnam contra hostes. Sed quibus hostibus occurrit exiens Christus, qui ad litus se confert turbis prædicaturus? An moneret prædicator, Deique verba tractans, vt cogitet, contra inuisibiles hostes se arma sumere, & contra immundos spiritus se pugnare, quos eiicere ab auditorum suorum animis debet. Proba magni illius Ecclesiastæ censio fuit, qui Euangelici concionatoris hoc esse institutum dixit, in concionibus suis hoc curandum, vt auditores, qui malitia dæmones accesserant, Angeli domos suas redirent. [Ioan. Auila.]

717. Præterea exire dicitur prædicator, tanquam contra hostes; quia contra vitiorum agmina armare se debet, & vitia omnia ab auditorum suorum animis eiicere. Hôc pacto non exit, qui blandia, & suauia verba effundit, qui verborum lenociniis, ac deliciis delinire auditorum aures studet; vitia verò impetere duris, asperisque increpationibus, velut telis, & arietibus, non curat.

Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt nauiculam ascendens sederet: & omnis turba stabat in littore.

CVr non prædicat in littore? ne à multitudine opprimeretur, & audiri non posset. Curæ magis doctori esse debet, vt audiatur Dei verbum, quàm vt in obsequij signum Diuina prædicatio impediatur. In mare prædicat, non in littore stans: contrariâ, ac fieri soleat, ratione, è mari Iesus iecit in terram rete, vt homines piscaretur.

718. Ascendit in nauiculam, vt omnes auditores suos ante conspectum, & in se intentos haberet, nullique dorsum obuerteret? vnde videntes, se videri à Christo, & attentiores, & magis modesti essent. Tantum Christo placet attentio in eius verbis excipiendis.

Non casu factum, quòd Christus non in cathedris, in scholis, & synagogis tantùm docuerit, deque spiritualibus rebus disseruerit; sed modò in montibus, modò in viâ, nunc è mari quoque turbas docet, quæ in littore stabant. Nimirum, innuere voluit, ad solas cathedras, ac templa alligatum non esse Dei verbum; sed in omni loco in agro, in montibus in naui, in littore miscenda de Diuinis rebus colloquia esse.

719. Sed, volens in mari turbas docere, poterat vndas calcare, nec nauiculâ vti; & hôc miraculo in admirationem; ac stuporem turbas rapuisset, atque adeò maiori veneratione tùm ipse, tùm eius doctrina apud ipsas fuisset. Poterat: sed noluit; nam gloriam suam non quærebat, sed audientium vtilitatem. Si turbæ aquis insidentem Christum vidissent, adeò rei nouitate stupore essent perculsæ, vt attentæ rebus, quæ dicebantur, minimè fuissent; ob id abstinuit Christus, vt innueret maximâ attentione Dei verba excipienda, & Doctorem debere magis auditorum saluti, quàm suæ gloriæ studere: à quo abeunt, qui admirationi populis in concionando esse student, neglectâ audientium vtilitate.

720. E nauiculâ turbas docet: turbæ in littore stant Deique verbum summâ auiditate audiunt: loci incommoditas non impedit, quin attentè Christi excipiant verba, Arguunt hæ turbæ æui nostri teporem, ac rerum spiritualium nauseam; plerique & in maxima locorum commoditate venire ad audiendum detrectant, ac si nescirent, Christum in suis doctoribus nunc quoque loqui.

Omnis turba stabat in littore; stant auditores in littore, in mari Christus, qui prædicat; vt in hoc doctoribus præberet exemplum; ne auditores suos periculis exponant; ne commoda sua cum aliorum incommodo quærant, sed potius suo incommodo suorum vtilitati famulentur; non fugiant ipsi vndis se credere, dummodo in littore sui sint, nec aduersitatis fluctibus collidantur.

Ecce exiit, qui seminat, seminare.

721. EX parabolæ contextu habes, plures inutiliter Dei verbum excipere, quàm qui cùm fructu: diligens tamen seminator officio suo minimè deest.

deest. In quo docet, discipulos, ne desides sint, si etiam multi audientium pereant.

Exiit, qui seminat, seminare. Aliqui codices addunt: *Semen suum.* Quo tacitè monemur; ne alienum semen terræ mandemus: hoc fit, quum aliis prædicamus, quod in terrâ cordis nostri non fuerit priùs seminatum. Suum semen seminat; qui doctrinæ semen, per intellectum, & affectum, imò & operis exhibitionem, suum fecit.

722. Semini superna doctrina comparatur; quia, vt semen, optimæ terræ mandatum, resurgit multiplicatum; ita Dei verbum, in cultu cordis humo receptum, in bonorum operum multitudinem assurgit; adeò vt plura opere essent præstanda, quàm aure excipiantur.

Hanc de semine parabolam hoc explicatu donabat Sanctus Athanasius: *exiuit, qui seminabat, ad seminandum semen suum. Semen est verbum Dei. Quod in spinas cecidit; Iudas, qui abiens semet ipsum suffocauit, & volucres cæli deuorauerunt eum. Semen verò, quod cecidit in terram bonam, Prophetæ sunt, & Apostoli.*

Quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres Cæli & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa.

723. Signatè ait, *ceciderunt*: quia primaria industrij seminatoris intentio non fuit semen secus viam & super petram, spinasque proiicere; sed in terram fructiferam; semen vero cecidit secus viam, & in petrosa. Doctor rectum sermonem docet, & probum iacit; sed diuersimodè verbum cadit in audientes; vt quidam eorum viæ comparentur, quidam petræ, & spinis.

Præterea etiam in spinas, ac petram semen iacitur; quia etiam petræ, & spinæ in terram bonam verti, Cœlestis seminis bonitate, ac virtute possunt; quod semen terrenum efficere nequit: hinc illud: *Potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abrahæ.* Nempè Dei verbum, quod in petris seminatum fuerat, in terram bonam vertit petras, & spinas in flores, fructusque. Denique, cum homo terra libera sit, potest Dei gratiâ ex sterili fertile solum effici, si se ipsum excolat, lolia que extirpet.

724. *Volucres Cæli comederunt ea.* Quia tegi semen, fouerique terrâ non potuit, volucres aduolarunt, & rapuerunt. Per volucres, dæmones intelliguntur, qui aereæ potestates dicuntur, quemadmodum veræ aues in aere dominium quoddam, habitationemque sortitæ sunt. Sed pende dæmonis in nocendo sedulitatem: statim ac semen secus viam cecidit, statim aduolat, vt comederet, & absumeret. Non distulit, nec expectauit granum aliquod in spicam exsurgere. Promptus ad nostra damna dæmon accurrit, & cum nocere nobis statim potest, moras non nectit. Eâdem nos sedulitate bonis operibus incumberemus!

Venerunt volucres Cæli: Venerunt, & comederunt, quia semen in extimâ superficie erat: si Dei verba altè menti insiderent, & profundè cordis humo immissa custodirentur, non facilè à Cæli volucribus, à dæmonibus eriperentur. Volucres semina non comedunt terrâ operta: nec Dei verba dæmonis præda fiunt, si altè cordis humo custodiantur.

725. *Volucres Cæli comederunt*: Tacitè hominum incuria; & oscitantia damnatur; & perstringitur: non enim ab hominibus, aut porcis, aliisve belluis eripi semen, thesaurusque spiritualis dicitur; sed à volucribus, quarum natura imbecillis, & meticulosa est, quæque vel sonitu ipso, leuique strepitu, ac clamore facilè abiguntur: Tales dæmones sunt, absterreri facilè possunt, abigique: extremæ negligentiæ, atque socordiæ signum est, harum voluctum prædæ patere, quæ sonitu solo fugari possunt.

Adeò meticulosum animantium genus volucres sunt, vt non sonitu tantùm à segetibus, ab arboribus arceantur, sed plerumque vmbraculis, infarctisque paleâ vestibus, quæ hominem repræsentent. Disce: fugiet dæmon, si vel hominis vmbram præseferas. Non est quòd vires eius arguas, cum eius rapinæ pates: debes torporem tuum, segnitiemque redarguere, quæ te tàm meticulosi hostis prædam fecit.

SECTIO II.

Alia autem ceciderunt in terram bonam, & dabant fructum, aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud trigesimum.

726. Pende, minimum fructum tricesimum esse: tàm ferax quippè, fertilisque humani cordis terra est, vt, verbi Dei semine suscepto, pro vno, ad minus, triginta reddat: tam copioso scilicet fœnore, quod accepit, hæc terra restituit, si probè excolatur. Vt terræ fertilitati, seminisque bonitati respondeamus, plura nobis re præstanda essent, quàm verbis efficienda ostenderentur; sed nostrâ incuriâ fertile hoc cordis solum adeò sterilescit, vt vix vnum pro trigesimo reddamus.

Qui habet aures audiendi, audiat.

A*Vres audiendi* habere, nihil aliud est, quàm habere attentas, dociles, ac obedire paratas; vt prouerbialis locutio sit, qua rei magnitudo, & necessitas declaratur, exeitaturque auditor, vt in rem, ad quam excipiendam hic sensus datus à Deo est, diligenter incumbat. Aures ad audiendum habet, qui auribus vtitur ad id, ad quod institutæ à Deo sunt: hoc vtique est audire, quæ salutaria, & auditu digna eo animo, ac mente, quâ audire oportet, & desiderio ea implendi, quæ vacuis excipimus auribus.

727. *Audiendi:* Græcè, *ἀκούειν* (ad verbum) *audire*, idest, *ad audiendum*. *Ἀκούω* non solùm significat *audire*, sed etiam *obtemperare*, *parere:* vtilia enim, & salutaria monita ita audire debemus, vt monenti obtemperemus, pareamus. Audire non videtor, qui non paret, & audita non obseruat.

Qui aures audiendi; ac si essent etiam aures non audiendi; an multi auribus audiunt vt non audiant? audiunt Dei verba, vt negligant, non vt obseruent. Eleganter hanc phrasim versat Sanctus Augustinus, dum ait: *In Euangelio Dominus dicebat. Qui habet aures audiendi audiat; nam, enim omnium commune sit habere aures; tamen audiendi aures commune non est. Quicunque enim Dei verba contemnunt, quamuis non possint contemnere, nisi prius audiant, tamen, quia contemnunt, quod audiunt, nec audisse dicuntur; quia, quæ audierunt, tanquam non audita despiciunt. Et ideo habent isti aures, non quæ aures audiendi dicantur; sed aures, quæ audiunt ne audiant; idest, vt ea, quæ audierint, quasi nunquam, vt diximus, audita, contemnant. Soli autem illi aures audiendi habere dicuntur qui cum auribus audiunt, firmiter animo commendāt & quod animo tradiderint, operibus exequuntur.*

Et accedentes discipuli dixerunt ei: Quare in parabolis loqueris eis?

728. NOn dixerunt Apostoli, quare loqueris nobis sub parabolarum tegumento; sed, quare populis loqueris, & turbis? dolentes, quòd populus non intelligeret, & talium verborum ædificatione fraudaretur; quia nempe non solùm suam, sed aliorum quoque salutem quærebant: quo facto indicant, quàm soliciti de aliorum salute esse debeamus. Non sui tantùm rationem discipuli habent, sed aliis etiam volunt consultum; quumque parabolam ipsi non intelligerent, facilè arbitrabantur & turbis obscuram esse.

Vestri autem beati oculi; Discipulos alloquitur quos Christi præsentia, & familiaritas beabat; sed cur non & beati Iudæi, cum & ipsi Christum viderint? corporis oculis viderunt, non mentis, cum in eum credere noluerint; & idcirco beati dici non possunt; denique non tam viderunt Christum, quàm Christo inuiderunt.

Multi Prophetæ, & iusti cupierunt videre, quæ videtis.

729. SAnctus Lucas, pro, *iustis*, *Reges*, habet cap. 10. v. 24. *Multi*, inquit, *Prophetæ, & Reges voluerunt videre: quæ videtis*: ac si Idem esset iustus, & rex; & à regis notâ abiret, qui iustitiæ non habet characterem.

Luc. 10. 24.

Regis nomen, ac iusti inter se cohærent, quia iustus quilibet, rex est, cùm se, & suos affectus regat: quod pluris faciendum est, quàm populis præesse. Possumus etiam respondere, Matthæum reges, Lucam iustos prætermisisse.

Qui autem super petrosa seminatus est: hic est, qui verbum audit, & continuò cum gaudio accipit illud.

HIc tantùm, qui petram refert, cum gaudio accepisse Dei verbum dicitur, in eo tamen radicem excepto non emisit. *Cum gaudio*, dixit, vt significaret hominis leuitatem; nulli enim minùs constantes auditores esse solent, quàm, qui initio maximum ardorem præseferunt: id sæpe in spiritali profectu vsu venit;

Solicitudo seculi istius, & fallacia diuitiarum suffocat verbum, & sine fructu efficitur.

730. F*Allacia diuitiarum*, id est *fallaces diuitiæ*. Græcè, *ἡ ἀπάτη τοῦ πλούτου* *Deceptio, seductio*, seu, *fraus diuitiarum*. *Ἀπατᾷν* est *seducere*, seu, *extra viam ducere*, ita vt à viâ quis aberret: quod aptè diuitiis conuenit; dum enim nimis expetuntur, & amantur, facilè possessores suos, & amatores à rectâ salutis viâ abducunt.

Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminauit Zizania in medio tritici, & abiit.

C*Vm dormirent homines* adest suis fraudibûs hostis. Insidiator egit hoc intempestâ nocte; scilicet vigilantes fugit, dormientes appetit. Maximæ infirmitatis est dormientibûs irruisse. Non est ausus vigilantes aggredi, adeò imbecillis, & infirmus satanicus hostis est.

731. *Superseminauit zizania:* Dubitari potest, cur diabolus prius zizania non seminauerit, antequam Deus triticum humanæ mentis terræ commiserit. An, ne, si nudus error, solaque zizania apparerent, statim euellerentur? Fraudes suas veritati studet immiscere, ac boni similitudine homines decipere.

Sinit diabolus, Diuinorum præceptorum triticum in mentis humo seri, vt, zizania falsitatis superseminans, maiora inuehat damna, in grauiora scelera traducat. Nec primum hominem tentauit, nisi post præceptum à Deo datum de non comedendo fructu arboris scientiæ boni, & mali.

Hinc colligimus, tunc acriùs in homines dæmonem sæuire, & fraudolentiùs eos aggredi, quum Dei excipiunt verba, & Diuinis præceptis imbuuntur. Tunc igitur cauendæ magis eius astutiæ, cauenda eius vafrامenta. Vbi primùm Dei semen, corde exceptum, fructificare conspicit, tunc vehementer efferatur.

732. Seminat inimicus homo in alieno agro, non in suo. Cur tàm stultus, vt & laborem, & semen perdat, & operam in re non profuturâ ludat? Satis illi erat, vt Domini messis deperiret. Sed hoc quid ad eius lucrum, quid ad eius vtilitatem? Nihil; sed, qui inuidiæ laborat morbo, aliena damna lucra computat sua; & quod alteri perierit, hoc se putat acquisiuisse. Quò dementiæ inuidia eos adigit, quos possidet!

Præterea, dormientibus seruis messem inimicus adulterat; vt inde lucrent serui fideles pœnam, vnde laudem, palmamque spectauerant. Fors discordiam

diam inter seruos, & Dominum serere hac fraude inimicus curabat: satis hoc illi, si vel leui dissidio domûs pacem interturbasset. Discordiæ amicus, inimicus hominis est.

733. *Superseminauit zizania in medio tritici*: Cur non zizania seminauit in alterà terrà? Non zizania quærit, quærit tritici ruinam: non vt reos capiat, sed, vt innocentes euellantur, sæuus hostis satagit: non peccatores curat capere, quos subiugatos tenet, sed, vt iustos suæ subdat seruituti, studet.

Superseminauit diabolus zizania, & abiit. Malum diaboli semen diaboli præsentiam supplet.

Abiit, quia non tàm hominem quærit, quàm hominis ruinam, & interitum: satis illi si fefellerit, si strauerit. Hominem non curat habere, curat perdere.

734. *Inimicus eius.* Diaboli circumscriptio est, cuius proprius titulus inimicus; vt à satanâ non abeat, qui fouet inimicitias, & nutrit; scitè ille: *Inimicus homo hoc fecit; vocatur inimicus, vt proprium epithetôn; quia inimicitia debet esse diaboli, non hominis; alioquin, si tu quoque inimicus homini es, à satanâ non distinguêris*, nimirum amicus diaboli est, qui amicus est inimicitiæ, & inimicus, quod inde sequitur, amicitiæ.

Inimicus eius; cur *inimicus dæmon?* An, quia tantâ nocendi libidine se gessit dæmon, vt à dæmone in hominem transiisse videretur? Ergo dæmon, cum odium suum, rabiemque prodit, non tygris, non ferox bellua dicitur, sed homo; adeo magnum humanæ malignitatis virus est, vt feræ feræ non sint, si homini nocendi cupido comparentur.

735. *Superseminauit zizania*; ad quid? vt triticum perderet, bonis noceret: *Quia diabolus*, ait Sanctus Petrus Chrysologus, *hereses inter fideles, inter sanctos peccatum: inter pacificos lites: inter simplices dolos: inter innocentes nequitiam gratis serere consueuit: non vt acquirat zizania, sed vt triticum perdat: nec vt reos capiat, sed vt adimat innocentes*, exigua illi de zizania cura est: magna est, vt tritico noceat, bonos impetat.

In medio tritici; zizaniorum nomine signantur hæretici, qui in medio tritici, id est fidelium, à diabolo seminantur; cur non in medio Gentilium? *Non curat diabolus*, ait Sanctus Thomas, *quod aliqui sint haretici inter Gentiles; quia omnes possidet, sed in medio tritici, & fidelis populi*, vt à verâ cum fide per falsos doctores abducat.

736. *Superseminauit zizania*; non seminauit, sed superseminauit; nam diabolus ad inchoata bona velocior, sæuior accurrit; vbi triticum seminatum vidit, statim inuidiâ accensus est, & de perdendo tritico apud se cogitauit.

Et abiit; statim, ac paterfamilias bonum semen in agro seminauerat, inimicus homo zizaniam superseminat; quo peracto, statim abiit suo munere perfunctus, non expectat adolescere triticum, & cum tritico zizaniam; nimirum, cum initio vitium seminauerit, sperat diabolus, teneram ætatem vitiis semel infectam, non facilè ad meliorem frugem redituram.

Et abiit; subducit se, cum tentat diabolus, ne appareat illum esse, qui insidias struit; scit se victum, cum se notum nouit; vis illi maior in occultatione sui.

Cum autem creuisset herba & fructum fecisset tunc apparuerunt, & zizania.

737. APparuerunt *zizania*; sed quando? *cum herba creuisset*; cur non ante? an, quia tunc maximè incipiunt boni malorum sæuitiam sentire, cum fiunt meliores, cum proficiunt? Accinit Sanctus Augustinus; *scriptum*, inquit, *est in Euangelio; quia cum creuisset herba apparuerunt zizania, quia cum cœperint homines proficere, tunc incipiunt malos sentire*; gaudeat qui sentit malorum iniurias, iam prodit à malis se valde alienum; quem mali persequuntur, malitiam non sequatur.

Cum creuisset herba, & de tritico exponi potest, & de zizaniis; & vtraque expositio probos auctores habet; Sanctus Augustinus, per herbam, triticum intelligit, quod cum crescit, tunc apparet zizania; quia nempè homo, cum in virtute adolescit, & scientiâ, tunc à zizaniis, malisque doctoribus maximè diuersus apparet, à quibus infirmus, & in bono proficere incipiens vix discriminatur; tantum mali malitiam simulant, occultant, & palliant. Sanctus Chrysostomus de zizaniis ipsis intelligit, de ipsis hæreticis; qui primò non apparent, primò aliqua bona dicunt, & prædicant, vt decipiant simplices; deinde mala inserunt, malæque doctrinæ euomunt venena.

SECTIO III.

Domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania?

738. ALiunde Dominum scire, quod acciderat, serui non sinunt; ne, à reatu immunes, de silentio accusari possent, & suspecti redderentur. Innocens, vt se purget, stimulat cognitorem; nec latere noxam cupit, cupit auctorem quæri.

Domine, inquiunt, *nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Seminasti, non seminauimus*, cum fors & eorum ministerio Dominus vteretur; ac si dicerent: nihil nobis tribuimus, sed totum adscribimus tibi. Ita loqui & nos Deo debemus, vt nostra opera bonorum omnium Auctori assignemus, non nobis.

Nonne bonum semen seminasti; bona boni serui consignatio bona Domino tribuere, etiam quæ ab ipso sint facta; *seminasti*, inquiunt, *non seminauimus*; nos quod *per te facimus, tibi semper nostro assignemus auctori*, ait Sanctus Chrysologus; Benè seminat

nat bonum qui in Deum refert quicquid agit;non perdit,sed multiplicat opus,qui operis omnis boni auctorem facit,non se.

739. *Vnde ergo habet zizania?* Viderant serui in dominico agro zizania pullulasse,ac succreuisse; non statim de zizaniæ auctore iudicant, totum iudicium serui fideles Domino committunt,dum quærunt: *Vnde ergo habet zizania?* abeunt ab horum seruorum exemplo,qui,visis zizaniis,malisque,statim de auctoribus ferunt iudicium, &, ab hoc, seu ab illo ortum habuisse, statim temerè affirmant; à Domino iudicandi,dum impudenter iudicium Domino præripiunt. Bonus seruus integrum patratorum scelerum iudicium supremo iudici reseruat, nec audet alicuius famam temerario iudicio temerare; audiant; *Iniuria iudicis est*, inquit Sanctus Ambrosius, *si ante cognitionem eius,à seruo procedat iudicium*; qui hac celeritate, alienæ famæ discrimine,ruinam sibi parat,& exitium.

Et ait: Inimicus homo hoc fecit.

740. HOmo diabolus dicitur, quia hominem deuicit: homo,quia humanæ rationis similitudine decipit: denique homo, quia tanta eius astutia est, vt, eius comparatione, homo brutum esse videatur.

Sæuus hominis hostis, satanas, homo vocatur; quia sæpè etiam homines eò malitiâ deueniunt vt diaboli nomen sortiri possint: diabolus, hominis nomine,circumscribitur; quia sæpè homo,iniquitate,satanæ patiatur.

Serui autem dixerunt ei: Vis, imus,& colligimus ea? Et ait: Non: Ne fortè,colligentes zizania,eradicetis simul cum eis & triticum.

741. DIsplicent seruis zizania in medio tritici seminata.In hoc se fideles Domini sui seruos probant, quòd Domini sui damna, atque iniurias magis sentire videntur,quàm Dominus ipse. Hæc vere serui Dei nota est: vehementer dolent iusti, cùm vident, quotidie Dominum suum, hominum peccatis,offendi.

Ægrè ferunt serui, zizania tritico commisceri. Sed cur non statim zizania colligunt? Cur Dominum consulunt? *Vis*, inquiunt, *imus, & colligimus ea?* Stomachati sunt quidem videndo zizania, & doluerunt bonæ segeti permixta; sed tamen consilium, ac præceptum Domini expetiuerunt, quia, si vel in ipsis zizaniis euellendis aliquid suâ sponte, ac suâ voluntate facerent, ipsi zizaniis annumerarentur. Disce,nihil propriâ voluntate aggredi. Magis bono virtutum semini propria voluntas nocet, quàm zizania ipsa.

742. *Ne fortè*,inquit, *colligentes zizania eradicetis simul & triticum.* Vides,cur impios ferat Deus: bonorum id causâ facit, non malorum: totum in iustorum bonum vertitur, quòd sinantur mali viuere inter iustos.

Ne fortè colligentes zizania, eradicetis simul & triticum. Adeone imperiti cultores erant, adeò ignari agriculturæ serui, vt euellere zizania non possent, nisi & triticum eradicarent? Nunquid discriminare à zizaniis triticum facilè non erat? Cur itaque rem seruorum diligentiæ, atque notitiæ Dominus non committit? Cur vsque ad messem distulit? An id factum; quia, qui hodie zizania, cras in triticum verti; &, qui hodie improbus est, crastinâ die iustus esse potest? Nemo ergo in aliis diiudicandis iudicio suo fidat, nemo oculis suis credat; sed totum Diuini iudicij examini relinquatur. Cras Ioannes esse potest,qui modò Iudas,sicut & contra.

743. *Ne fortè colligentes zizania*, id est malos homines, noxios doctores, *eradicetis simul & triticum*, bonos scilicet doctores, probosque viros,& virtutum edentes fructus; nimirum, si tot non fuissent hæretici, adeo Sanctorum Patrum scientia illustris non fuisset; hæreticorum tenebræ Ecclesiæ Doctorum lumen melius apparere fecit; chalybs luce,& igne caret; sed,dum silicem percutit, scintillas educit; idem hic factum scientiæ flammas patres euomere,hæreticorum blasphemiis tacti.

Eradicetis simul cum eis & triticum, An non poterant ante messem zizania à tritico discriminare? *Inter triticum,& lolium*, ait Sanctus Hieronymus, *quandiù herba est, & nondum culmus venit ad spicam, grandis similitudo est; Præmonet ergo Dominus, ne vbi quid ambiguum est, citò sententiam proferamus; sed Deo iudici terminum reseruemus*. Erroris diuitem quærit segetem, qui in rebus dubiis, & inter quas vix vlla apparet distantia,interponere iudicij sui falcem audet.

744. *Ne fortè eradicetis simul cum eis & triticum*; nunquid non poterant zizania a tritico discernere? facilè hìc error intercurreret, nam qui modò malus postea bonus erit? si occisus fuisset Saulus, qui sæuiebat in Ecclesiam Dei, Paulô careremus; sicque putantes eradicare zizania, triticum eradicassent; quia scilicet futurus triticum erat. Præterea aliqui videntur mali, & non sunt; hìc triticum quis euelleret, putans se euellere zizania; nimirum ferre de aliorum motibus iudicium arduum est, errorique obnoxium.

Sinite vtraque crescere.

PEnde quàm vtile zizaniis tritici consortium fuerit; illis parcitur ob triticum, vt vel hinc colligeremus quantum impiis prosit bonorum consuetudo, ac familiaritas; malos sustinet Dominus, nec è mundo aufert bonorum causâ.

745. Signatè, *vtraque*: crescunt zizania, crescit & triticum. Hic impiorum hominum mos: quò magis probos in virtute adolescere vident, eò magis ipsi in malitiâ crescunt.

Zizania inter triticum seminata in dies crescunt. Scilicet peccata, quæ pœnitentiâ non delentur, semper multiplicantur; & scelera sceleribus adduntur, dùm contritione non euelluntur.

Crescit etiam inter zizania triticum; quia boni, inter malos, probiores, sanctioresque fiunt: augetur impiorum malitiâ bonorum virtus, tàm abest, vt malo eorum exemplo de sanctitate quidpiam diminuant. Impiorum prauitas bonorum profectui non officit, sed prodest adeò, vt iustorum sanctitas aliorum improbitate; veluti imbre, perpluatur vt magis crescant. Imber impetere, & deiicere triticum videtur, sed tamen reipsâ efficit vt plùs adolescat: idem in bonos mali sua malitia præstant

In

In tempore meßis dicam messoribus: Colligigite primum Zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum.

746. PEnde hîc Dei amorem: per se seminat, per alios punit: promptior quippè ad misericordiam est, quàm ad iustitiam.

Alligate ea in fasciculos: Iurè alligari impij iubentur, vt eorum libertas puniatur: alligantur qui Diuinæ legis vincula ruperunt.

Dicam messoribus: alligate ea in fasciculis ad comburendum; cur tanto ante prædixit, quod non nisi in fine peragendum est? ignis meminit; & combustionis, vt & seruos magis sedulos redderet; & impij, qui Zizania referunt, supplicij metu, damnatâ impietate, resipiscerent & in triticum abirent.

Non patitur Dominus Zizania à seruis euelli; sinit inter triticum viuere; adolescere; inuenens ex consortio, conuictuque iustorum magnam vtilitatem in impios deriuari, vt Zizaniorum infelicitatem exuere, si velint, possint, & inter tritici grana nomerari.

SECTIO IV.

Mulieris est domi se continere, non foras prodire. 747
Dei verbum ne vilescat, Doctores caueant. 748
Iudicij mentio excitare torpentes debet. 749
Dei misericordia ne collecta. 750
Omnia habet, qui charitatis margaritam habet. 751
Perfectiora in perfectionis viâ spectanda. 751
Cœlestis dulcedinis amore affecto omnia vilescunt. 752
Benè alios docet, qui docenda opere se didicisse ostendit. 754
Μαθητεύειν *& docere significat, & discere.* 754
Qui docet paratus sit etiam discere. 754
Ad Cœlum vt mentes euehat doctor in verborum flosculis non immoretur. 755
Non habere tantum, sed proferre sua doctor debet. 756
Iudicij extremi memoria quàm salutaris. 756
In patria docet Christus, ne suos negligere videretur. 757
Nullus Dei verba contemnat, ne Dei iudicium subeat. 757
Ἐκπλήσσεσθαι *quid. Inuidis aliena excellentia ingentis calamitatis loco est.* 758
Dei verba audire & non proficere extrema calamitatis prognosticum. 759
Inuidia vbi mentem corripuerit nihil boni producit. 759
Filius facilè ebibit mores patris. 760
Τέκτων *de quo fabro soleat dici, Christus fabri lignarij filius, Crucem assiduè mente voluebat.* 760
Bonus animæ faber Christus. 760
Grande malum inuidia, quæ & beneficia aspernari facit. 761
Cur pauca in sua patria miracula Christus ediderit. 761

Simile est regnum Cælorum fermento, quod acceptum mulier abscondit.

747. CVr mulieris hîc mentio, potiùs quàm viri? Quia pinsere magis muliebre officium est, quàm virile. Postea verò, quum thesauro abscondito in agro Regnum Cælorum comparatur, hominem eum inuenire refertur: *Simile*, inquit, *est regnum Cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo.* Scilicet officium, quod domi fit mulieri tribuitur; res, quæ in agro accidit, viro, vt vel sic mulier moneretur, domi se continere, nec foràs passim prodire.

Abscondit, sed quid necesse est abscondi, quod iam erat absconditum? aliqui sic interpretantur: abscondit, idest, *relinquit absconditum eo loco, quo inuenit*, superæ diuitiæ semper ab humanis oculis subducendæ non videntur tutæ si videantur, & expositæ discrimini ferè sunt si omnium adspectui exponantur.

Tunc, dimißis turbis, venit in domum, & accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Edissere nobis parabolam Zizaniorum agri.

748. DImittit turbas, qui diu eas detinuerat; ne ergo Dei verbum eis vilesceret, prædicationem intermittit, vt postea auidiores accurrerent; vtilis doctoribus cautio, ne auditores suos primo aditu verbis obruant, ac nimis longâ sermonis prolixitate delassent.

Dimissis turbis; non erat necesse eum dimittere turbas, ac Pharisæos, quorum nullus eum sequutus est; cum adhærere Christo nollent, quem non discendi causâ sequebantur, sed calumniandi.

Accesserunt discipuli; cum domum scilicet venisset; sed cur ante non interrogauerunt? An, ne coram multitudine videantur Dominum tentare, ac reprehendere, vt Pharisæorum mos erat?

749. *Edissere nobis parabolam Zizaniorum*; cur non alias duas quoque exponi sibi postulant? Quia illæ de grano sinapis, & de frumento manifestiores erant, ista difficilior, & obscurior. Præterea hæc maiores minas præsefert, extremi iudicij memoriam refricat, ignis meminit, & combustionis: fasciculos enim Zizaniorum igni tradendos in eo dixerat Christus; sollicitè igitur, aliis prætermissis parabolis huius solius explicationem sciscitantur discipuli; quia vel sola iudicij mentio excitare nos debet, vt diligenter rem inquiramus, ne torpentes, & segnitiei indormientes æternis adiiciamur flammis.

Sic erit in consummatione seculi.

750. SIc erit in consummatione seculi; Parabolam exponit Christus, licèt non interrogatus; vt scilicet imminentis iudicij memoria timorem nobis incuteret; tam vtilis hæc cogitatio est, vt sæpe & de iudicij die sermonem inserat Christus, & quod sub parabolæ velamine latebat; explicet, in apertumque producat; tanto ad bonum omnes vrgendi desiderio tenebatur,

Præterea, licèt non interrogatus, expliccat tamen; quia cum in Zizaniorum parabola superius quodammodo interrogauerant, cum simile quid hæc quoque parabola contineat, & extremi iudicij hæc quoque memoriam refricet; in his, quæ ad profectum nostrum spectant, promptus Christus est, vt omnes informet, instruatque.

Mittet filius hominis Angelos suos.

M*ittet Angelos suos*; qui per se ipsum seminare dictus superius est, per Angelos scandala colligit. Quod misericordiæ est, sibi tribuit; cum de punitione agitur, Angelorum vtitur ministerio vt, vel in colligendis scandalis, eius misericordiam colligeremus; opportunè huic menti accinit Sanctus Chrysostomus: *Tu verò*, inquit, *considera ineffabilem eius misericordiam, & quod ad benefaciendum quidem pronus est, à desiderio autem puniendi alienus; nam quando seminat per se ipsum id peragit, supplicia verò per alios infert; mittet enim*, inquit, *Angelos suos.*

Simile est regnum Cælorum homini negotiatori quærenti bonas margaritas; inuenta autem vnâ pratiosâ margaritâ, abiit, & vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam.

751. IVrè hîc aliquis quærat; cur qui plures inquirebat margaritas, vnâ inuentâ, vnâ contentus sit nec alias inquirat? An, quia, hæc si sola habeatur, sufficit? hæc charitas est, quam qui habet, omnia habet, quæ sine istâ nihili pendi debent. Pulchrè de hac margarita Sanctus Augustinus: *Hæc est charitas sine quâ nihil tibi prodest, quodcunque habueris; quam si solum habeas, sufficit tibi.* Hæc quippe in animam omnia bona comportat.

Quærenti bonas margaritas; non satis est margaritas quærere; optimæ quærendæ sunt; perfectiora in perfectioois viâ spectanda: *Quæris ergo bonas margaritas*, ait Sanctus Bernardus, *qui in opere salutis suæ non est contentus inferioribus, sed summa excelsiora perquirit.* Abit, qui nec margaritas quærit, sed lutum, terram terrena.

752. *Inuentâ vna pretiosâ margaritâ*: Non omnia studia vni conueniunt, nec omnia perfectionis genera: satis est, si in vno, secundum sui status exigentiam, se quisque perficit, *Nemo enim*, inquit hic Caietanus, *omnibus potest vacare pretiosis studiis; sed vnum studium pretiosum conuenit vni, & aliud alij.*

Vendidit omnia, quæ habuit, & emit eam; quid necesse erat omnia eum vendere? cur non aliqua retinuit sibi? nimirum, *qui Cælestis vitæ dulcedinem*, ait Sanctus Gregorius, *in quantum possibilitas admittit, perfectè cognouerit, ea, quæ in terrenis amauerat, libenter cuncta derelinquit; in comparatione eius vilescunt omnia*; etiamsi omnium pretium emendæ isti margaritæ non sit necessarium; vendenda tamen omnia sunt, quia omnia vilescunt; &, nisi dimitterentur, margaritæ nobilitatem splendoremque offuscarent.

Exibunt Angeli.

753. E*Xibunt Angeli, & separabunt malos de medio iustorum.* Angelis conuenit malos homines à iustis separare; vt, qui se principio à malitia superbientis Angeli separarunt, ipsi etiam membra Christi & bonos à membris Diaboli separent, & malis; hîc quoque qui segregare iustos à malis debet, & iudicij secretione, & morum Angelom referat, angelicam vitam agat.

In extremo iudicio separabunt Angeli iustos à malis; nam hîc quoque homines custodientes à malis auocare iustos student, & malos, à malitiâ, vt iusti fiant.

Omnis Scriba doctus in regno Cælorum similis est homini patrifamilias, qui profert de thesauro suo noua, & vetera.

754. SCribæ docto Doctores orbis, & sacrarum litterarum enarratores conferuntur. *Doctus*: Græcè; μαθητευθεὶς, qui doctus Christo docente effectus est: est enim non nomen, sed participium, in hunc sensum, ex discipulo doctus factus vt Doctoris nomen: munusque sustinere aptè possit. Tacitè monemur, nullum huc temeritatis venire debere, vt alios doceat, quæ ipse, cum non didicerit, ignorat. Benè alios edocet, qui, quæ docenda, didicerit priùs, & opere se didicisse confirmet.

755. *Doctus*: μαθητευθεὶς. Verbum Græcum, μαθητεύειν, significat & docere, vt Matth. 28. vers. 19. *Euntes ergo docete omnes gentes*, Græcè, μαθητεύσατε, & simul etiam discipulum esse, vt Matth. 27. v. 57. *Qui & ipse discipulus erat Iesu*: in fonte, ὃς καὶ αὐτὸς ἐμαθήτευσε τῷ Ἰησοῦ. Nectere has diuersas notiones possumus, & ab earum nexu, & colligatione colligere, docentis esse discere: ferè enim ita accidit, vt, cum docemus alios, simul etiam pleraque, nobis ignota, intelligamus. Præterea, qui docet, se ita gerat, vt humiliter se discipulum noscat, & multa esse cogitet, quæ eius notitiam fugiunt. Tandem, qui alios instruit, & docet, se simul tanquam discipulum exhibeat, paratus ab aliis edoceri; & præsertim ab omnium magistro Christo erudiri.

Doctus in regno Cælorum: Plerique vertunt *ad regnum Cælorum*: Etiam Syrus ita habet. Arias Montanus, *In regnum Cælorum.* Sanctus Zeno, *Doctus de regno Cælorum.* Arabica versio, *Qui doces pro Regno Cælorum.* Vt obiectum, de quo agere doctor debeat, & finis, in quem dirigere sermonem, sit regnum Cælorum adeò, vt circa res minimas, terrenasque, & nihil profuturas non versetur. Doctus ad regnum Cælorum dici non poterit, qui totus in verborum flosculis est, in inutilium rerum narratione, quæ non ad Cælum mentes euehunt, sed auocant potiùs.

756. *Qui profert*; hæc Doctoris veri vera consignatio est: non habere tantum, quæ proferre possit, sed actu proferre; *Non dicit*, inquit hìc Caietanus *qui habet, aut, qui potest proferre sed qui profert: quia, si non profert, perinde est ac, si non esset Doctor apud Cælorum Regnum.*

Noua, & vetera; tunc auditoribus noua: & vetera ingeruntur, cum & de regno cælesti agitur, & de extremo supplicio; *ille in sancta Ecclesia prædicator est*, inquit Sanctus Gregorius Magnus, *qui & noua scit proponere de suauitate regni, & vetusta de terrore supplicij; vt vel pœna terreant, quos præmia non inuitant*; noua ad vitæ nouitatem ducunt, vetera à vitæ abducunt vetustate.

Et veniens in patriam suam docebat eos in synagogis eorum. Ita, vt mirarentur, & dicerent: Vnde huic sapientia hæc, & virtutes?

757. IN patriâ suâ Nazareth, vbi educatus fuerat, tandem docet, ne suos aut despicere, aut negligere videretur. Partâ iam rebus alibi gestis auctoritate, tunc in patriam redit; inuidiâ quippè popularium

pulatium suorum superior factus videri poterat,

Ita vt mirarentur: Mirantur non tamen conuertantur; nec grati sunt, cùm ciuem ipsi suum colere, & amare debuerint. Itaque & nunc Vrbs illa desiit, nec vnquam deinde nomen babuit. Dignior omnibus vrbibus, ac diuturnior esse debebat, quod in eâ educatus, & enutritus Christus fuerat; sed, quia eum, eiusque doctrinam contempsit, solo æquata, nec nomen perennare potuit. Nullus sibi de nomine blandiatur: etiam Christi patria, siquidem Christi verba contempsit, deletur: minùs nobis, & nostris vrbibus parcetur, si (quod auertat) Christi verba, legemque contemnamus.

758. *Ita vt mirarentur:* Pagninus, *stuperent.* Nos *percellerentur.* Græcè est, ὥστε ἐκπλήσσεσθαι, quod verbum significat & *eum stupore admirari*, & etiam *percelli*; & dicitur, vbi quis graui aliquâ calamitate premitur. Plutarchus in Camillo ἐκπεπληγμένος ὑπὸ τῆς συμφορᾶς, idest *calamitate perculsus.* Sed cur hoc verbum hìc adhibetur, vbi nulla calamitas, afflictio nulla? Imò summæ felicitatis res narratur; Cbristum nempè in patriam suam rediisse, & vitæ verbis suos ciues instruisse. Nullius igitur hìc calamitatis signum. Nullius? Imo maximæ. Inuidis, & liuore plenis aliena excellentia ingentis calamitatis loco est? percellebantur itaque, tanquam graui aliquâ calamitate premerentur; quia Christi auctoritatem, quam sibi tot editis miraculis pepererat, inuidis oculis intuebantur.

759. Nisi velimus dicere; Dei verba audire, & nullum ex eis fructum colligere, hoc ingentis calamitatis prognosticum fuisse. Qui Dei verba miratur, sed miratur dumtaxat, extremam omnium calamitatem super se venturam timeat; aut, ne veniat, aliam mentem induat, admirationem in opera conuertat.

Vt mirareatur: ἐκπλήσσεσθαι dicitur etiam de arboribus, quæ tabuerunt. Hi quoque, qui Christi verba audiebant, arbores referebant, inuidiæ, liuorisque tabe infectas adeò, vt nullum boni operis fructum produxerint. Vbi liuor, & inuidia mentem corripuerit, nihil boni sperare possumus.

Nonne hic est fabri filius?

760. Mar. 3. 6. HIc filius fabri dicitur: apud Marcum cap. 3. v. 6. fabrum eum vocant: Vtrunque igitur dixerunt & fabri filium, & fabrum; quia fabrilem cum patre artem exercuit. Id & in moribus ferè accidit; vt filius à patre mores discat, quos viderit in patre: facilè filius eam artem exercet, quam exercere patrem conspexerit, eademque rudimenta ebibit.

Qualis faber fuerit Iosephus solet dubitari. Probabilior censio, fuisse lignarium; nam, quamuis, τέκτων, generale sit, solet tamen accipi pro fabro tignario, cùm absolutè, ac sinè addito ponitur: sic Xenophon Cyropæd. lib. 5. χαλκεῖς τε καὶ τέκτονας, vbi χαλκεῖς, appellat fabros ferrarios; τέκτονας, lignarios, tignarios. A nobis est etiam Arabica versio, quæ sic se habet. *Nonne hic est filius fabri lignarij?* Habet fabrilis ars cum arbore, in qua peccatum, & qua peccatum expiatum est, cognationem, & analogiam; ac si ars Christi fuerit, peccati occasionem abscare, & circa crucem, quæ vitæ, & salutis causa, assiduè versari.

Fabri filius dici Dei filius voluit, fabrum autem quî in animarum culturâ referat, peritè explicat Sanctus Theophylus patriarcha, dum ait: *Filium fabri vel ab obtrectatoribus se Iesus voluit appellari; quia ipse Conditor mundi Deus in principio fecit Cœlum, & terram: & quia terrena nos docent, quæ sunt Cælestia; quasi bonus animæ faber spiritualia vitia nostra circumdolat, citò etiam securim admouens arboribus infœcundis, secare doctus exigua, sublimia seruare culminibus, rigida mentium spiritus igne mollire, & in varios vsus, omne humanum genus diuersâ ministeriorum qualitate formare.*

Iesus autem dixit eis: Non est Propheta sinè honore, nisi in patriâ suâ.

761. GRande malum inuidia est: ciues ferè ciuibus inuident. Vicinæ prospectus felicitatis vrit, & cognatæ virtutis odio maximè conterranei premuntur. Ringuntur ciues, cum vident, se à conciue suo superari: quod tanti superbis videtur, vt & beneficia aspernentur, quia indicent, inferiores eos esse, qui ea accipiunt.

Et non fecit ibi virtutes multas propter incredulitatem illorum.

MVltas virtutes, multaque signa in patriâ suâ Christus minimè fecit, ne grauiori damnationi, eùm nihil ex illis proficerent, obnoxios redderet: aliqua tamen fecit, ne patriæ contemptor videretur; neue dicere possent; quia odio nos habet, id circo eos non curat, qui apud nos sunt. Facilè quippè impia hæc verba effutiuissent, si nulla apud eos signa Christus præstitisset: eorum igitur calumniam, aliqua miracula faciens, anteuertit.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT XIV. MATTHÆI.

Vers. 1.	
IN illo tempore audiuit Herodes tetrarcha famam Iesu.	In illo tempote. *Syr. Illo verò tempore.*
Vers. 2.	Pueris. *Pagn. Famulis. Syr Seruis.*
Et ait pueris suis: Hic est Ioannes Baptista: ipse surrexit à mortuis, & ideo vir-	Hic est Ioan. Bapt. *S. Ioan. Chrys.* addit, *quem ego interfeci. & Goth. Quem ego decollaui.* A mortuis. *Syr. E domo mortuorum.* Virtutes. *Ar. M. Efficacia. Fr. Luc. Miracula.* Operantut. *Pagn. Agunt. Vat. Vim suam exerunt.*

Vulgata Editio.

tutes operantur in eo.

Verſ. 3.

Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum: & poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui.

Verſ. 4.

Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam.

Verſ. 5.

Et volens illum occidere, timuit populum: quia ſicut prophetam eum habebant.

Verſ. 6.

Die autem natalis Herodis ſaltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.

Verſ. 7.

Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare, quodcumque poſtulaſſet ab eo.

Verſ. 8.

At illa præmonita à matre ſuâ, Da mihi inquit, hîc in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.

Verſ. 9.

Et contriſtatus eſt rex: propter iuramentum autem, & eos, qui pariter recumbebant, iuſſit dari.

Verſ. 10.

Miſitque, & decollauit Ioannem in carcere.

Verſ. 11.

Et allatum eſt caput eius in diſco, & datum eſt puellæ, & attulit matri ſuæ.

Lectionum Varietas.

Fr. Luc. Vigent. Ioan. Benc. Efficaces ſunt.
In eo. *Fr. Luc. Per eum.*

Tenuit. *Pagn. Cùm cœpiſſet. Fr. Luc. Poſtquam tenuiſſet. Auct. Cùm apprehendiſſet. Int. Orig. Captum. Arab. Comprehenderat.*
Alligauit. *Pagn. Vinxit. Fr. Luc. Ligauit. Auct. In vincula coniecit. Arab. Ligauerat. Vat. Vinxerat.*
In carcerem. *Syr. In domo vinctorum. Fr. Luc. In cuſtodiâ.*
Vxorem fratris ſui. *Syr. Vxorem Philippi fratris ſui.*

Habere eam. *Syr. Eam habere vxorem. Fr. Luc. Pro vxore.*

Volens i. o. *Arab. Volebat occiſionem eius. Syr. Volebat eum interficere.*
Timuit. *Syr. Timebat. Vat. Metuebat.*
Populum. *Pagn. Multitudinem. Ar. M. Turbam.*
Sicut proph. *Vat. Pro prophetâ.*

Die autem natalis. *Syr. Cùm autem eſſet domus natiuitatis. Fr. Luc. Quùm autem natalitia agerentur. Pagn. Cùm fierent natalitia.*
Saltauit. *Fr. Luc. Tripudiauit. Theoph. Saltabat.*
In medio. *Syr. Cum aſſeſſoribus, ſeu, coram aſſidentibus. Fr. Luc. Spectantibus omnibus. Goth. In medio triclinio.*
Placuit Her. *Arab. Admiratione affecit Herodem.*

Vnde c. i. *Arab. Propter hoc iurauit. Syr. Propterea iureiurando. Pagn. Cum iureiurando.*
Pollicitus eſt ei. d. q. p. *Arab. Et dixit: Ego dabo ei quodcunque petierit. Fr. Luc. Spopondit ei.*
Quodcunque. *Ar. M. Quæcunque. Pagn. Quicquid.*
Poſtulaſſet. *Syr. Petiiſſet. Vat. Peteret.*

Præmonita. *Pagn. Priùs inſtructa. Syr. Edocta. Adam C. Inducta, Incitata. Fr. Luc. Perſuaſa. Auct. Subornata. Mald. Impulſa, inſtigata. Ar. M. Præinſtructa. Arab. Monita fuit.*
In diſco. *Syr. In Paropſide. Vat. In patinâ. Int. Euth. In lance.*

Contriſtatus eſt. *Pagn. Dolore affectus eſt. Vat. Indoluit. Auct. Angore correptus eſt. Int. S. Chryſ. Timuit. Syr. Ægrè tulit.*
Propter iur. autem. *Fr. Luc. Sed propter iuſiurandum. Ar. M. Propter verò iuramenta. Vat. Propter ea, quæ iurauerat.*
Recumbebant. *Pagn. Accumbebant. Arab. Et accumbentes. Syr. Et aſſeſſores.*
Iuſſit. *Syr. Præcepit.*

Miſitque. *Vat. Miſſis carnificibus. Pagn. Quum miſiſſet. Ar. M. Et mittens.*
Decollauit. *Vat. Amputauit caput Ioannis. Ar. M. Decapitauit. Arab. Accepit caput Ioannis. Syr. Qui amputaret caput Ioannis.*
In carcere. *Syr. In domo vinctorum. Ar. M. In cuſtodiâ.*

Allatum eſt. *Arab. Attulerunt.*
In diſco. *Syr. In Paropſide. Vat. In patinâ.*
Datum eſt. *Arab. Porrexerunt illud.*
Attulit. *Pagn. Obtulit. Arab. Dedit illud puellæ.*

Verſ. 12.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verf. 12.

Et accedentes discipuli eius, tulerunt corpus eius, & sepelierunt illud: & venientes nuntiauerunt Iesu.

Accedentes. *Pagn. Profecti. Syr. Cùm accessissent. Arab. Venerunt.*
Tulerunt. *Vat. Sustulerunt. Arab. Acceperunt.*
Corpus. *Syr. Truncum.*
Et venientes. *Pagn. Egressique Vat. Abierantque.*
Nuntiauerunt. *Syr. Renuntiarunt.*

Verf. 13.

Quod cùm audisset Iesus secessit inde in nauiculâ, in locum desertum seorsum: &, cùm audissent turbæ, secutæ sunt eum pedestres de ciuitatibus.

Secessit i. *Syr. Discessit illinc.*
In nauicula. *Vat. Nauigio. Syr. Nauiculâ. Caiet. In naui. Arab. In nauiculam.*
Seorsum. *Syr. Solus. Ar. M. Priuatim. Al. Seorsim.*
Cùm audissent. *Arab. Audiuit. Vat. Audiuisset. Fr. Luc. Cùm intellexissent.*
Turbæ. *Vat. Multitudo.*
Pedestres. *Syr. Per aridam. Ar. M. Pedibus.*
De ciuitatibus. *Pagn. Relictis vrbibus. Arab. De ciuitate. Syr. Ab vrbibus.*

Verf. 14.

Et exiens vidit turbam multam, & misertus est eis, & curauit languidos eorum.

Exiens. *Arab. Cùm exiret. Syr. Egressus.*
Turbam multam. *Syr. Turbas multas.*
Misertus est eis. *Vat. Intimè misertus est. Pagn. Misericordiâ affectus est erga illos. Theoph. Miseratus illam. Ar. M. Visceribus affectus est erga eos. Al. Tactus est affectu misericordia erga illos.*
Languidos. *Pagn. Infirmos. Ar. M. Ægrotos. Arab. Languores.*

Verf. 15.

Vespere autem facto, accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præteriit: dimitte turbas, vt, euntes in castella, emant sibi escas.

Desertus est locus. *Ar. M. Solitarius est locus.*
Et hora. *Syr. Et tempus.*
Dimitte turbas. *Orig. Dimitte itaque turbas. Ar. M. Absolue turbas. Arab. Turbam. Syr. Cœtus hominum.*
Euntes. *Int. Orig. Abeuntes. Arab. Vt eant. Syr. Vt adeant. Vat. Vt abeant.*
Castella. *Pagn. Vicos. Fr. Luc. Villas.*
Emant. *Ar. M. Mercentur.*
Escas. *Int. Orig. Cibaria. Arab. Cibos. Syr. Cibum.*

Verf. 16.

Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire: date illis vos manducare.

Non habent necesse. *Ar. M. Non vsum habent Arab. Non est necesse. Syr. Non opus est. Pagn. Non est illis necesse.*
Ire. *Fr. Luc. Abire. Vat. Vt abeant.*
Manducare. *Syr. Ad comedendum. Arab. Vt manducent. Vat. Quod edant.*

Verf. 17.

Responderunt ei: Non habemus hîc, nisi quinque panes, & duos pisces.

Responderunt ei. *Fr. Luc. Ipsi verò dicunt ei. Arab. Dixerunt autem ei.*
Panes. *Syr. Placentas.*

Verf. 18.

Qui ait eis: Afferte mihi illos huc.

Qui ait eis. *Syr. Dixit eis Iesus.*
Illos. *Syr. Ea.*

Verf. 19.

Et cùm iussisset turbam discumbere super fœnum, acceptis quinque panibus, & duobus piscibus, aspiciens in cælum benedixit, & fregit, & dedit discipulis panes, discipuli autem turbis.

Cùm i. *Arab. Et iussit. Syr. Præcepit. Vat. & iussis. Ar. M. Et iubens.*
Turbam. *Caiet. Turbas. Arab. Turba. Syr. Turbis.*
Discumbere. *Fr. Luc. Reclinari. Int. S Ioan. Chrys. Recumbere. Arab. Vt sederet. Syr. Vt discumberent.*
Super fœnum. *Pagn. Super herbas. Arab. Super herbam. Vat. Super gramina. Syr. Humi. Int. Chrys. In fœno. Ar. M. Super fœna.*
Quinque. *Fr. Luc. Illos quinque. Syr. Illos quinque.*
Aspiciens. *Ar. M. Suspiciens. Arab. Aspexit. Syr. Suspexit. Vat. Sublatis oculis.*
Benedixit. *Orig. Vt Benedixit panes.*
Et fregit. *Fr. Luc. Et cum fregisset. Arab. Diuisit. Orig.* omittit. *Ar. M Et frangens.*
Discipuli a. *Arab.* addit, *Porrexerunt. Orig. Et discipuli confringentes apposuerunt.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 20.

Et manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

Manducauerunt. *Syr. Comederunt.Orig.* omittit.
Saturati ſunt. *Syr. Expleti ſunt. Orig. Cùm ſatiati fuiſſent.*
Tulerunt. *Syr. Suſtulerunt.Orig.Superfuerunt.*
Reliquias. *Fr. Luc. Quod ſuperfuerat. Ar. M. Redundans. Arab. De reſiduis. Pagn. De fragmentis.Orig.*omittit.
Cophinos f. p. *Orig. Fragmentorum cophini.*

Verſ. 21.

Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus, & paruulis.

Manducantium a. *Syr. Illi verò homines, qui comederant.Fr.Luc.Qui ederant.Ar.M.Edentes.Vat. Porro qui comederant.*
Quinque millia. *Theoph. Fermè quinquies mille. Mald. Quaſi quinque millia. Syr. Quinquies mille. Ar.M. Ferè quinque millia.*
Exceptis. *Fr.Luc.Abſque.Arab.Præter.*
Excep. mul. & paruulis. *Pagn. Præter mulieres, ac Pueros.*

Verſ. 22.

Et ſtatim compulit Ieſus diſcipulos aſcendere in nauiculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas.

Et ſtatim. *S.Hil. Poſt hæc.*
Compulit. *Goth, Iuſſit. Fr.Luc. Coegit. S.Hil.Præcepit.*
Aſcendere in nau. *Int. Orig. Ingredi nauem. Syr. Conſcendere nauim.Vat.Vt conſcenderent nauim.*
Trans fretum. *Pagn. In ripam vlteriorem. Ar.M.In vlteriora.*
Dimitteret. *Ar.M. Abſolueret. S.Hil. Ipſe dimitteret.*

Verſ. 23.

Et dimiſſâ turbâ, aſcendit in montem ſolus orare. Veſpere autem facto ſolus erat ibi.

Dimiſsâ t. *Arab.Dimiſit turbas.Syr.Cùm dimiſiſſet. Vat. dimiſſis turbis. Ar.M. Abſoluens turbas.*
Aſcendit in m. *S.Hil.Conſcendit montem.*
Solus. *Fr.Luc.Seorſum, priuatim.S.Hil.*omittit.
Veſpere autem facto. *Syr. Cùm autem ingruiſſent tenebræ. Arab. Cùm factum eſſet ſero. Pagn.Cùm facta eſſet veſpera. Vat. Cùm aduesperaſſet. Al. Cùm aduenisſet veſpera. Fr. Luc. Cùm ſol occidiſſet.*

Verſ. 24.

Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus.

Nauicula. *Fr.Luc. Nauis.Caiet.* addit, *Iam.*
In medio mari. *Syr. Iam receſſerat à terrâ ſtadiis multis.*
Iactabatur. *Pagn. Vexabatur. Arab. Et agitaſſent eam.Vat.Agitabatur. Int.Theoph. Affictabatur. Ar.M.Vexata. Syr.Quum agitata eſt plurimùm.*
Fluctibus. *S. Euch. Multis fluctibus. Pagn. Ab vndis.Vat.A fluctibus.Arab.Fluctus.*
Contrarius. *Int.Theoph. Aduerſus. Syr. E regione. Arab.*Addit, *Eis.*

Verſ. 25.

Quartâ autem vigiliâ noctis, venit ad eos ambulans ſuper mare.

Vigiliâ. *Fr.Luc. Cuſtodiâ.*
Venit ad eos. *Fr.Luc. Abiit. Ar. M. Abiit ad eos Ieſus.*
Ambulans. *Ar.M. Circumambulans.*
Super mare. *Syr.Super aquas.*

Verſ. 26.

Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes: Quia phantaſma eſt. Et præ timore clamauerunt.

Et videntes. *Arab.Cùm vidiſſent.Syr.Et viderunt.*
Super mare. *Syr. Super aquas.*
Ambulantem. *Ar.M.Circumambulantem.*
Phantaſma. *Syr.Viſio mendax.Pagn.Spectrum.*
Clamauerunt. *Pagn. Exclamauerunt.*

Verſ. 27.

Statimque Ieſus locutus eſt eis, dicens: Habete fiduciam: ego ſum, nolite timere.

Statimque. *Fr.Luc. Statim autem. Syr. Eodem momento. Arab.* omittit, *ſtatimque.*
Locutus. *Syr.Collocutus.*
Habete fiduciam. *Arab. Eſtote fortes. Pagn.Confidite.Vat.Bono animo eſtote.*
Nolite timere. *Pagn. Ne terreamini. Ar. M. Ne metuatis.Fr.Luc. ex Syr. Ne timeatis.*

Verſ. 28.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 28.

Respondens autem Petrus dixit: Domine, si tu es, iube me ad te venire super aquas.

Respondens autem. *Arab. Respondit ei.*
Domine. *Syr. Domine mi.*
Si tu es. *Arab. Si tu es ipse.*
Iube. *Vat. Iubeto.*
Super aquas. *Ar.M. Super aquam,*

Vers. 29.

At ipse ait: veni. Et descendens Petrus de nauicula, ambulabat super aquam, vt veniret ad Iesum.

At ipse ait. *Syr. Iesus verò dixit ei.*
Descendens. *Arab. Descendit. Pagn. Cùm descendisset.*
De nauiculâ. *Syr. E nauiculâ. Vat. E naui.*
Ambulabat. *Arab. Ambulauit.*
Super aquam. *S.Gaud. Super aquas.*
Vt ven. *S.Gaud. Vt perueniret. Arab. Veniens. Syr. Vt adiret. Vat. Vt iret. Ar.M. Venire.*

Vers. 30.

Videns verò ventum validum timuit: &, cùm cœpisset mergi, clamauit, dicens: Domine, saluum me fac.

Videns verò. *Arab. Vidit autem. Pagn. Cùm videret. Ar.M. Intuitus verò. Fr. Luc. Animaduertens.*
Ventum v. *Arab. Validitatem venti. Syr. Ventum vehementem.*
Timuit. *Pagn. Territus est.*
Cùm c. m. *Arab. Propè erat, vt submergeretur. Syr. Cœpitque demergi. Vat. Cùm cœpisset demergi.*
Clamauit. *S. Aug. Exclamauit.*
Domine. *S. Aug. Domine pereo.*
Saluum me fac. *S. Aug. Libera me. Theoph. Serua me.*

Vers. 31.

Et continuò Iesus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitasti?

Continuò. *Syr. In ipsius hora puncto.*
Extendens. *Gaud. Extendit. Syr. Porrigit. Vat. extentâ manu. Pagn. Quum extendisset.*
Modicæ fidei. *Pagn. Exiguam fidem habens. Fr. Luc. Parum fidelis, parum credens. Int. Theoph. Parua fidei. Syr. O exiguâ fide prædite. Ar.M. Exigua fidei. Vat. Exiguâ fiducia prædite.*
Quare. *Fr. Luc. Ad quid. Pagn. Cur.*
Dubitasti? *Pagn. Hæsitasti? Int. Theoph. Formidasti? Al. Hæsitabas?*

Vers. 32.

Et, cùm ascendissent in nauiculam, cessauit ventus.

Et, cùm ascend. in nau. *Ar.M. Et ascendentibus illis nauigium. Syr. Quumque conscendissent nauim.*
Cessauit. *Pagn. Conquieuit. Fr. Luc. Quieuit.*

Vers. 33.

Qui autem in nauiculâ erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè Filius Dei es.

Erant. *Fr. Luc. Remanserant.*
Venerunt. *Pagn. Accesserunt. Ar.M. Venientes.*
Adorauerunt. *Fr. Luc. Ad genua accidentes. Syr. Adorantes dixerunt.*
Verè es. *Arab. Tu es in veritate.*

Vers. 34.

Et, cùm transfretassent, venerunt in terram Genesar.

Cùm transfretassent. *Vat. Cùm traiecissent. Syr. Et nauigauerunt.*
Genesar. *Pagn. Gennesareth.*

Vers. 35.

Et, cùm cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes.

Cùm cognouissent. *Arab. Cognouerunt. Pagn. Cùm agnouissent. Ar.M. Cognoscentes.*
Loci illius. *S.Hil. Loci illius adorabant eum.*
Miserunt. *Vat. Emiserunt nuntios.*
In vniuer. t. i. *Fr. Luc. In totam circumiacentem regionem. Ar. M In vniuersam circumuiciniam illam. Arab. Ad omnes incolas illius regionis. Vat. In totam circumiectam regionem illam.*
Obtulerunt. *Ar.M. Attulerunt.*
Malè habentes. *Syr. Qui malè affecti erant. Fr. Luc. Malè affectos, morbis obnoxios.*

Vers. 36.

Et rogabant eum, vt vel fimbriam ve-

Rogabant. *Vat. Obsecrabant. Ar.M. Appellabant. Arab. Rogauerunt.*
Vt vel f. v. e. t. *Arab. Vt tangeret extremitatem ve-*

Vulgata Editio.

ſtimenti eius tangerent. Et quicunque tetigerunt, ſalui facti ſunt.

Lectionum Varietas.

ſtimenti eius tantùm.
Quicunque t. *Arab. Quicunque tetigit eum. Al. Quotquot tetigiſſent.*
Salui facti ſunt. *Arab. Saluus factus eſt. Syr. Sanitati ſunt reſtituti. Vat. Salutem conſecuti ſunt. Ar. M. Preſeruati ſunt. Fr. Luc. Seruati ſunt.*

CAPVT XIV.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

In illo tempore audiuit Herodes Tetrarcha famam Ieſu.

762. QVÆRI hìc poteſt: quî fieri potuerit, vt non priùs Chriſti famam Herodes audierit. Res ſanctæ, ac piæ ſerò ad Regum, Principumque virorum aures perueniunt. Is aulicorum mos eſt, vt mala Regi deferant; bona, & , quæ ad pietatem ſpectant, ſupprimant.

Notatur hìc negligentia, & ſuperbia Tyranni, qui non à principio didicerit Chriſti virtutem, ſed poſt multum tempus; vnde contigit, vt nihil profecerit. Ferè idem in iis accidit, qui, vſque ad vltimum ætatis, ſalutis negotium producunt, & ea quæ proſunt, intelligere negligunt, dum poſſunt. Huiuſmodi fermè ſunt, qui in principatibus viuunt: nam, quoniam rerum faſtu plurimum ſibi arrogant, cætera paruifacientes, ea ſerò (ſed vtinam ſeriò) perdiſcunt.

763. Porrò Ioannis decollatio (vt aliqui ex Lucæ 9. & Marci 6. colligunt) incidit in illud tempus, quo diſcipulos ad prædicandum ablegauit: ſic dæmoni itum obuiam eſt, miſſis multis in vineam operariis pro vno occiſo. Tunc quippè magis & ardentiùs in vineâ laborandum, cùm in operarios ſæuit dæmon, ſæuiunt mali homines.

Hic eſt Ioannes Baptiſta: ipſe ſurrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo.

QVanto terrori iuſtus impiis eſt! Etiam defunctum Ioannem formidat Herodes, & timet quem occidit. Iuſti virtus mori non poteſt, licèt moriatur iuſtus. Pende, quàm ingentes habeat virtus vires. Herodes hic adeò Ioannem perhorruit mortuum, vt præ nimiâ formidine de reſurrectione philoſopharetur. Si tantùm ſeruilis timor potuit; quid reuerentia in Ioannem feciſſet.

764. Vide, quid inuidia in hominis mente præſtet, quàm occupat. Ioannem potuiſſe reſurgere fatetur hic alienigena: Iudæi ex inuidiâ de Chriſto negant.

Mira Dei vindicta! Inter vincula ſecurus Ioannes erat: ſed vinctum Herodias timet, Herodes mortuum. Tyranni animum ſcelus exagitat; &, quamuis illecebris indormiret Herodes; conſcientiâ tamen malefacti torquetur, foditur, laniatur. Peccatis obſepto etiam illecebræ vertuntur in ſpinas.

Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum & poſuit in carcerem propter Herodiadem vxorem fratris ſui.

765. TEnuit: Poſtquam iniectâ manu tenuiſſet, & ſatellitum miniſterio comprehendiſſet. Græcè eſt, κρατήσας, à verbo, κρατεῖν, quod *apprehendere* ſignificat, & *capere*. Quandoque κρατεῖν eſt *ad amorem impellere*, vt aliqui Græcè periti notauerunt. Etiam Herodes, dum Ioannem apprehendi iubet, vincirique, ſuâ immanitate, ac ſæuitiâ hoc fecit, vt maiori amore eum Ioannes complecteretur. Nimirum iuſti, perfectique viri eò vehementius malos amant, quò crudeliores eos experiuntur: pœnæ, iniuriæ, calumniæque, amoris augent flammas.

In carcerem. Græcè, ἐν φυλακῇ, *in cuſtodiâ.* Carcer miri vocabulo à cuſtodiâ, atque tutelâ nomen apud Græcos habet: & plerunque ita accidit vt non tàm pœna, carcer, quàm præſidium ſit, atque cuſtodia.

Et, volens illum occidere, timuit populum.

766. Mar. 6. v. 19. & 20. MArcus cap. 6. v. 19. & 20. videtur, contrarium indicare nempe Herodiadem Ioannis ſanguini inſidiatam; Herodem verò, quia Ioannem reuerebatur, impediuiſſe: ſic enim habet: *Herodias inſidiabatur illi, & volebat occidere eum, nec poterat; Herodes enim metuebat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum, & ſanctum: & cuſtodiebat eum.* Cur ergò hic dicitur, eum voluiſſe occidere? Vtrunque verum. Priùs Herodes in carcerem coniecit Ioannem,

Ioannem, vt eum ab Herodiadis insidiis liberaret, eam placans: sed contrà accidit; nam, Herodiadis victus precibus; occidere eum voluit Herodes, qui saluare volebat. Tanta iratæ mulieris sæuitia est, vt vel eius animum ad iram prouocet, qui mulieris iram sedare tentabat.

Volens eum occidere; cum vitare noluit adulterium, incurrit Herodes homicidium; nimirum, cùm quis negligit vitare aliquod peccatum, in maius cadit, vt posterius pœna prioris sit.

Timuit populum. Qui Dei timorem excusserat, populum timet. Facilè a iustitia deuiat, qui hominum, non Dei, timore regitur. Multitudinem timuit Herodes, Dei iudicium contempsit: nil mirum, si in tàm grauia scelera miser lapsus est, æternis pœnis luenda.

Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam.

767. CVr virum Ioannes alloquitur, non mulierem? Cur Herodem arguit, non Herodiadem? An, quia principalior vir est? &, cum maiori prudentiâ præditus sit, maiori reprehensione dignus habetur, si virum exuat, muliebrem induat mentem.

Prætereà monetur vir; quia, si ipse resipiscat, facilè resipiscet & mulier. Rapitur ad malum facilè, exemplo viri, mulier, atque facile suadetur; sed etiam facilè ad bonam frugem redit, si redire virum videat.

Die autem natalis Herodis saltauit filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi.

768. IN die natali, &, cùm nataliria agerentur, voluptatibus innatat Herodes: nimirum, dum gratiæ Deo essent agendæ, quòd vitæ huius luce eum donauerit, deliciis immersus à se abiit. Hoc nempè impiis est viuere; in vitiis, in luxibus sepeliri: tunc se natalem diem agere putant, quum, deliciis obruti, vix viuere videantur.

Die autem natalis Herodis; hæc Herodis lætitia in die suo natali grandia mala portendit, in peccatis natus fuerat filius iræ, & festum, lætúmque agit diem? in immane scelus aliquod casurum coniici poterat; occidit Ioannem; nimirum ei, qui, cum scelera sua flere debeat, ridet, & deliciis diffluit, non nisi æternâ morte luenda timenda sunt.

769. Etiam Pharao diem natalem celebrasse legitur; Pharaonem Herodes imitatur, vt quorum erat par impietas, vna quoque solemnitas esset; sed peior Herodes exstitit, qui Virum Sanctum, & iustum, regníque cælestis præconem occidit; nihil tale Pharao fecisse legitur? sæuiit tantum in eunuchum in se peccantem. Herodes tantò deterior exstitit, quantò diuinæ Religioni vicinior, & Christi; vt videas fœdiùs labi, qui Christo proximiores labuntur.

Saltauit filia Herodiadis in medio: Quis puellam vocauit, quis inuitauit ad tripudium? An aulæ Herodianæ disciplina omnem pudorem, & verecundiam absorbuerat? Conuiuio se ingerit puella: saltat, licèt nullus vocet; intrusit eam eius impudentia: lasciuam saltatriculam inuitauit lasciui Herodis aspectus, & mollities, qui regium pectus exuerat, induerat muliebrem. Tantùm mali Regis exemplum ad malum potest.

770. Sed quì tàm impudens esse potuit hæc puella, vt se, non inuitata, conuiuio ingereret, & saltaret? Potuit: & ratio redditur, cùm dicitur, *filia Herodiadis*: qualis nempè mater talis filia, quam ad mores suos ita mater efformauerat, vt primo statim ingressu se eius filiam lasciuis motibus proderet. Mater impia, lasciua, adultera, crudelis, puellam sibi similem affingit, & instituit.

Saltauit: ad regiam scilicet mensam. Græcè est, ὀρχήσατο, *tripudiauit, choreas egit.* ὀρχέομαι, ducitur ἀπὸ τῶν ὄρχων, à vinearum ordinibus, in quibus inter vindemias, primitias Baccho offerentes, choreas agebant. Quidni & hîc puella tripudiare perhibeatur, cùm in Herodis conuiuio Baccho litarent ebrietate? Potuit, velut in re Baccho sacrâ, tunc puella choreas ducere, cùm regius animus vino ferueret, & Herodes, nimio potu, Bacchi victima esset.

SECTIO II.

Προβιβάζειν de qua instructione dicatur. *Improbæ matres infanda scelera ita filias edocent, tanquam si eas in Dei lege erudirent.* 771

In Diaboli schola moras in malo tollendas docetur, in bono nectendas. 772

Vindicta sapidi cibi loco impia mulieri est. 772

Improba & impudica mulieres argui ob scelera nolunt. 773

Iusti fortes & infracti in impiis arguendis. 773

Cadauerosum est regnum, Dei seruis velut animâ destitutum. 774

Ἐλυπήθη quid. *Regis est ob iniqua promissa tristari, à Regis nota abit, qui scelus scelere cumulat.* 775

Extimè tantùm rex est, qui externè tantum ob scelus contristatur. 775

In bono constantiam seruent reges, non in malo. 776

Non meretur ab hominibus corrigi, qui hominum intuitu admittere scelera non veretur. 776

In conuiuiis agrè reperitur, qui castitatis partes tueatur. 776

Malus rex bonorum consortium vitat, malorum amat. 777

Figere vix pedem possunt criminatiur ad immaniora. 777

Qui toto corde Christum sequitur terrenarum rerum curam euomit. 778

Quod diuinitus factum in inferiores causas non est reiiciendum. 778

Christi miracula erectis animis consideranda. 779

Etiam in magnis sactantia vel leue signum vitandum. 779

At illa, præmonita à matre suâ: Da mihi, inquit, hic in disco caput Ioannis Baptistæ.

771. TAnti refert quales quis parentes nactus sit. Impia, & crudelis mater, sceleribus onusta, nonnisi scelera filiam edocet. *Præmonita a matre.* Syrus, *edocta.* Pagninus, *priùs instructa.* Adamus Conzen, *inducta, incitata.* Franciscus Lucas, *Persuasa.* Nos, *subornata.* Hæc omnia fert vox προβιβασθεῖσα à verbo προβιβάζω, quòd verbum in sacris litteris de ea instructione maximè dicitur, qua parentes filios Dei verba, Dei legem docent, eosque de rebus Diuinis informant: Hinc Deut. 6. vers. 7. *Narrabis ea filiis tuis.* Græcè, προβιβάσεις αὐτὰ τοῖς υἱοῖς σου. Huc ergo, tùm istius, tùm vniuerse, improbarum matrum impietas euadit, vt infanda scelera ita filias doceant, tanquam si in Dei lege eas erudirent; eamque diligentiam, quam in filiis in Dei lege informandis

Deut. 6. 7.

formandis

formandis adhibere debent, adhibent, vt satanicis, eas legibus imbuant filiarum proditrices, non matres.

772. *Da mihi hic:* Vide mulieris malitiam, ac dolum. In eodem loco, vbi saltauerat, vbi conuiuæ, & spectatores, & testes aderant, dari sibi petit Ioannis caput: timebat, ne fortè Herodes resipiscens postea pœnitudine duceretur; propterea moras aufert, rem vrget: *da mihi*, inquit, *hic*. A diaboli scholâ hæc cautio est: in malo moras tollendas studet, in bono nectendas docet.

Da mihi in disco: ἐπὶ πίνακι, *in patinâ*, in qua cibi mensæ apponuntur. Ac si diceret: in patinis mensæ tuæ cibi, ferculaque tàm sapida non extant, quæ me ant exsaturare, aut oblectare queant, vt daps ista; caput nimirum Ioannis. Hic missus diuitis conuiuij loco impudicæ mulieri fuit. Vindicta sapidi cibi loco impiæ mulieri est.

773. *Caput Ioannis Baptistæ.* Corrigi, & argui improbæ mulieres nolunt. Caput Ioannis Herodias quæsiuit, vt in suâ potestate eam linguam haberet, quæ eius scelus arguerat, ne arguere amplius posset, caput petiit, vt illi linguæ illuderet, quæ eius pellicatui aduersabatur. A voti compote factâ linguam mentiri nesciam acu discriminali confossam plerique testantur.

Caput Ioannis postulare, filiam docet Herodias. Cruciabat impudicæ mentem viri sanctissimi castitas, & pudicitia: nihil illi optatius Ioannis morte, non ob vindictam dumtaxat, sed ob repudij metum, quo vrebatur; tanta quippè inerat Ioannis verbis vis, & efficacia, tàmque liberè arguebat Herodem, vt timeret mulier, ne, si pergeret Ioannem audire Herodes, ipsa tandem repudium pateretur, inuisa scortatori, & nulli grata. Non minis Ioannem mulier deterret, non muneribus lenire studet: Ioannis animus minis flecti nescit aut mulieris donis. Eius iubet cædem peti, non aliter se posse rata absque metu luxuriari, nisi Ioannis morte.

774. *Da mihi in disco caput Ioannis Baptistæ:* Vel regni dimidium Herodes obtulerat in præmium, hæc tamen solo Ioannis capite contenta est, cur dimidiam regni partem non petiit Domina futura, atque regina? à diaboli suasu hæc postulatio erat; ille autem non dimidium tantùm regnum volebat perdere, sed regnum integrum, è medio tolli Ioannem studens; sciens, eo viuente, regnum incolume futurum, cùm regnorum firmitas, ac robur iusti sint; casurum verò Ioanne cadente; cùm inanime, & cadauerosum regnum videatur, Dei seruis, veluti animâ, destitutum; igitur totum inuadere regnum per mulierem dæmon studuit, dum vni Ioanni mortem inferri quæsiuit; scilicet totum tacitè postulauit, dum dimidium visus est negligi.

Et contristatus est Rex: propter iuramentum autem, & eos, qui pariter recumbebant, iussit dari.

775. Contristatus est: Non simulatè, sed verè ob datam fidem: Suæ leuitatis pœnitet, quòd virum sanctum saltaticæ puellæ præmium concesserit. *Contristatus est:* ἐλυπήθη, quod vertit Pagninus, *Dolore affectus est.* Vatablus, *Indoluit.* Nos, *angore correptus est.* Regis nomine hîc vtitur Euangelista: superiùs, cùm in carcerem conijci Ioannem iussit, Herodem tantùm vocat; *Herodes*, inquit, *tenuit Ioannem, & alligauit.* Quòd scilicet hoc verè Regis esset ob iniqua promissa tristari: sed à regio animo abiuit, à regiâ dignitate, dum scelus maiori scelere cumulauit; quando rem petitam concessit, & Ioannis caput lasciuæ puellæ, tanquam saltationis lucar, dari iussit.

Vel *contristatus est Rex*, ac si non Herodes, qui Ioannis necem quærebat; quia exteriori signo tantùm contristati regis officium egit; adeo vt, sicut in extimâ superficie, exteriorique dumtaxat habitu regis personam sustinebat, sic externè tantùm ob scelus contristabatur; alioquin, si verè contristatus Herodes esset, ab impio scelere abstinuisset.

776. Manum à cæde non retraxit Herodes: irritum fieri noluit, quod semel protulerat, ne apud conuiuas clarissimos inconstantiæ notam sustineret; quasi facinus retractare turpius sit, quàm temerè, stultéque promittere. Nullâ re magis dignitatem suam stabiliri principes putant, quàm dictorum promissorumque constantiâ; ac si pium sit in impio, nefarioque opere persistere. Aliam induant mentem Reges, virique Principes, in bono constantiam seruent, non in malo.

Apud conuiuas indoluit Herodes, & tristitiæ fluctibus absorbetur; sed conuiuarum causâ retractare, quod concesserat, non putat sibi honestè licere. Non religio constringit Herodem, ambitio præcipitem egit. Sed dignum animaduersione est, quòd inter conuiuas nec vnus fuit, qui regem ab infando scelere vel verbulo reuocaret, quum tristitia, quam vultu præferebat, opportunitatem monendi Regis suggereret. Nimirum, non meretur ab hominibus doceri, ac corrigi, & ab iis in viam rectam ille duci, qui solo hominum intuitu impia quæque scelera admittere non veretur; quod fecit Herodes.

Præterea, nullus ex conuiuantibus Herodem admonet, vt à Ioannis cæde abstineret: etenim ægrè in conuiuiis, vbi luxus, crapula, & ebrietas innatant, reperitur, qui castitatis partes tueatur, qui Ioannem puritatis defensorem, & pudicitiæ, eximeret à morte tenter: deliciis omnes in castitatem arietant, tuentur luxuriæ partes, libidini famulantur.

777. Tandem nullus conuiua Herodem à Ioannis cæde reuocat; quia, ad conuiuium inuitati, Ioannis necem desiderabant. Non bonos, iustosque ad mensam malus Rex inuitasset; inuitauit malos, &, qui eisdem ferè, quibus ipse, sceleribus obsiderentur.

Quod cum audisset Iesus secessit inde in nauicula.

Auditâ Ioannis morte secedit Iesus; non vt mortem timeret, sed, ne interfectores Ioannis maiori se crimine polluerent in Christum manus iniicientes. *Parcens inimicis suis*, ait Sanctus Hieronymus, *ne homicidio homicidium iungerent.* Consulit Saluator aliis potiusquàm sibi, docens fugam arripiendam quandoque, non vt mortem vitemus, sed, vt vitent maius scelus inferre cupientes.

Fugit Christus, ne ex nece prophetæ in necem Christi prosiliret Herodes; vbi enim quis sæuire in Dei seruos incipit, cum figere pedem crimina vix nesciant, etiam in Christum sæuiet; ad immaniora quippè scelera itur, dum minora non emendantur.

* * *

Propter

Propter iuramentum autem, & eos, qui simul recumbebant, iussit dari.

QVid si impudica puella non Ioannis, sed Herodis ipsius caput postulasset? nunquid iuramenti religione teneretur Herodes, vt vellet exhiberi puellæ, quod peticrat? minimè, ergò religio eius ficta est, Ioannem occidi cupiebat, intúsque gaudebat occasionem occisionis oblatam.

Vide perfidiam, ingratitudinem; in die natalis sui, quando eum Deo gratias agere par erat, qui eum illo die in lucem produxerat, nefandissimam cædem committit.

Vespere autem facto, accesserunt ad eam discipuli eius, dicentes: desertus est locus, hora iam præteriit: dimitte turbas, vt euntes in castella, emant sibi escas.

778. TAntus erat populi feruor, tantus amor, vt sui oblitus, nullâ cibi sollicitudine tangeretur; adeò vt necesse fuerit, Apostolos huius rei onus suscipere, ne pressi necessitate deficerent. Scilicet, qui toto corde Christum sequitur, terrenarum rerum curam eiomit, etiam earum, quæ vitæ traducendæ quàm necessariæ sunt.

Desertus est locus: Vbi nullus suppetit cibus, aptus locus edendo miraculo. In desertum exiit Christus, panes diuinitùs multiplicaturus, ne quis suspicaretur eos aliunde ex vicino aliquo oppido allatos. Facilè solent homines, quæ à Dei virtute miraculosè sunt facta, in inferiores, naturalesque causas reiicere.

779. *Hora iam præteriit:* Vincebat amor famis angustias; nec fames diuellere à Christo Christi amatores potuit. In hoc tempus distulit Dominus miraculum edere, vt discipuli essent ad eius considerationem animis magis erectis, vtque turbæ esurientes maiore miraculi sensu mouerentur, & huius magnitudo eò magis appareret, quò copiosiore cibo opus erat ad sedandam maiorem famem.

Date illis vos manducare.

NOn dixit, *ego illis cibum dabo*; sed, *date vos illis manducare*; ne arroganter de se loqui, & miraculum iactare videretur; nos exemplo suo docens, vt in iis, quæ acturi sumus, licèt magna sint, iactantiæ, vel leue, signum nullum demus.

SECTIO III.

Non habemus hic, nisi quinque panes, & duos pisces.

780. EXigua eis, aut ferè nulla de victu sollicitudo: contemptibilia eis erant corpora; cum enim essent duodecim, quinque tantùm panes habebant, vt nec vilibus, & obuiis abundarent. Qui Christi verus discipulus est, nihil minùs, quam corporis delicias cogitat: maior ei de animæ cibo cura, quàm carnis.

Quid? Quinque hi panes, ac duo pisces Apostolorum fors non erant, sed venales: non quòd Apostoli dicunt, *non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces*, significant fuisse ipsorum; sed in totâ illâ multitudine nonnisi quinque panes, & duos pisces reperiri potuisse.

Qui ait eis: afferte mihi illos huc.

781. VTile nobis documentum hic datur nempè hospitibus, & egenis etiam, quæ nobis necessaria sunt, liberaliter elargiamur, sic enim fiet vt panis nobis crescat, & alia, quæ tribuimus: quod hic à Christo factum.

Poterat nouos panes, ac pisces absque vllâ præuiâ materiâ creare, sed tunc credere populus poterat, è Cælo missos, quomodo & manna è Cælo cecidisse nouerant atque ita istud miraculum Christi potentiæ tributum non fuisset: quod Christus anteuertit, vt doceret, quæ ab ipso sunt, non esse ab eo subducenda.

In Cælum respicit, vt ostenderet, vnde nobis in omnibus rebus petendum esset auxilium, & vt intuentium animos ad Deum prouocaret.

Dedit discipulis suis panes.

782. VBique discipulos suos honorat Christus, hac enim de causâ panes eis exhibuit; vt in eorum manibus multiplicarentur, ac miraculi magnitudo etiam ad discipulos pertineret; & vt per eos tanquam per ministros miraculum fieret. Panes discipulis suis tradit Christus, vt miraculi gloriam à se in discipulos transferret. Discere superior debet, non totam sibi gloriam retinere, sed suam quoque suis tribuere.

Nec discipulorum gloriam, honoremque dumtaxat quæsiuit hoc facto Christus, sed, meritum etiam: voluit quippè discipulos turbis panes distribuere vt obsequio, ac diligentiâ multùm apud Deum mererentur.

In manus discipulorum panes dantur, vt certiores testes miraculi essent, quod suis manibus tetigissent; vel, vt altiùs eorum memoriæ insideret, quod manibus contrectassent. Scilicet Dei beneficia altâ obliuione sepeliri non debent.

Ingratitudinis vitium maximè eos dedecet, qui super alios sunt, & maiora, quam alij, accipiunt beneficia

beneficia. Hinc est, quòd panes & in Apostolorum manibus ponuntur, & duodecim plenos cophinos accipiunt, vt ipsi ptæ aliis exhibiti beneficij recordarentur: quod si non fecissent; maioris culpæ fuisset, quam si turbæ oblitæ fuissent.

783. Io manibus Apostolorum panes multiplicantur vt communis sententia fert: cur non in comedentium ore, aut manibus? Ne sibi quodammodo homines satiati miraculum tribuerent. Nempè, quò quis imperfectior, eò faciliùs sibi tribuit illa, quæ per ipsum Deus præstat.

Panis, & cibi mentio fit, non vini, non potus. Putant aliqui, hanc virtutem panibus, piscibusque Christum indidisse, vt sitim extinguerent. Diues Dei misericordia est, plura semper trihuit, quàm tribuere videatur. Mundus, quæ exhibet ostentat, & multiplicata apparere studet; at in his multis nihil ferè probi succi est. Sunt, qui putent sitim ex vicino mari, quod dulcem, potabilemque aquam exhibebat, à conuiuis illis extinctam.

Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos.

784. Non ab re fragmenta supersunt. Primò, vt & absentes miraculum discerent, & Deum laudarent, ac liberalitatem amarent, quæ dispendia non nouit. Deinde, vt ex reliquiis, veros fuisse panes, appareret. Suarum deliciarum, suorumque beneficiorum veritatem, ac firmitatem probare Deus studet. Diabolus, & Mundus illecebras suas, falsaque bona deceptionis operit pallio; aut intuentium oculos, ne illorum falsitatem, & fictam apparentiam videant, obregit.

Cur piscium fragmenta collecta non fuerint, sed panum; aliquis hic quærere potest. An multum etiam ex piscibus superfuit, licèt id Euangelista non expresserit? An voluit panes potius, quàm pisces superare; quia cibus est omnium vsitatissimus. Nempè, vult Deus, panes, idest, res necessarias, abundè nobis suppetere; pisces verò, idest, delicias, minimè redundare.

Manducantium autem fuit numerus quinque millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis.

785. Mulierum, ac puerorum nulla hic mentio, quorum tamen magnus numerus affuisse credendus est, siue quia religiosiores viris fæminæ, siue quia curiosiores. Viri tantùm, Hæbræorum consuetudine, numerantur; Hebræi enim solùm ferè, viros numerabant; quemadmodum fecisse legimus Mosem in libro Numeri. Scilicet, nec numerum numerosæ mulieres facere videntur. Hæc mulierum omissio non caret mysterio: indicatur quippè, nihil apud Deum recenseri, & vllo in numero esse, nisi virile sit, atque perfectum.

SECTIO IV.

Et statim compulit Iesus discipulos ascendere in nauiculam.

786. Rectè dictum, *Compulit*: indicatur enim, recessisse inuitos, nolebant quippè à Domino separari tunc præcipuè, cùm ingens illud miraculum, panum multiplicatione, præstiterat. Arguunt Christianorum ingratitudinem, qui, Angelico pane vix accepto, statim Christum relinquunt, & in exteriora se effundunt.

Discipulos autem compulit, vt sè relicto, prænauigarent; quia sciebat turbam venturam, vt ipsum raperet, ac regem faceret. Volebat expeditus esse & ab Apostolis, & à turbâ, vt, cùm periculum immineret, momento temporis per aera permeans discipulos consequeretur: quod postea fecisse credendum est, vt probæ notæ interpretes notauere; indicans, vel alas nobis sumendas, vt oblatos fugiamus honores, delata vitemus diademata.

787. Pende: quàm à superbo satanæ spiritu abeat Christus, & quàm abire debeat Christi seruus: diabolus per aera in montem Christum detulit, vt regna terræ illi offerat eorumque gloriam; *ostendit ei omnia regna mundi*, Matth. 4. & vt honorem ab illo exsculperet, *hæc omnia*, inquit, *tibi dabo, si cadens adoraueris me.* Christus contra per aerem deuolat, vt honores, oblatumque regnum fugiat. Qui Christi spiritum se habere putat, induat, si fieri potest, alas, vt fugiat, cùm honores offeruntur, & dignitates. Alas indit diabolus, vt ad culmina, sceptraque euolemus: à dignitatibus auolandum docet Christus, dum, in regem quæsitus volat per aera, ac si non satis esset, pedibus ire.

788. Compulit à se discedere discipulos, & fretum transire, vt fragmenta panum, quæ superfuerant, secum portarent, ac soli inter se præteritum miraculum recognoscerent. Quàm studiosè Dei beneficia pensanda sunt! Non satis ea communiter cum aliis expendere, ac considerare: amplius à perfectionis, ac sanctitatis amatoribus exigitur; quò enim quis sanctior, eò accuratiùs Dei munera, ac beneficia expendit.

Et, dimissâ turbâ, ascendit in montem solus orare.

Hic humilitatis doctor docet vitandam multitudinis gloriam; crucifixoribus occurrit; sed ab eis fugit, qui eum honorare volebant; vt simus parati ad aduersa, cauti ad blanda. Hominum laudes vitet, qui Deo placere studet.

789. Dimittit turbam, vt in montem oraturus ascendat. Nempè humilitas, & honorum, culminumque neglectus, veræ orationis comes est. Hominum

rum laudantium voces audire negligamus, vt Deus orationes nostras audiat.

Post tam grande miraculum ad orationem abit; vt suo exemplo indicaret, quò maiora; & admiratione magis digna in hominum oculis præstamus, eò nobis orationis auxilium magis necessarium.

Nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus.

790. POst grande illud panum miraculum in mare discipulos Christus misit, vbi, contrario vento orto nauicula fluctibus percelleretur, Discipuli verò ingenti timore. Non casu id factum; sed, ne vel leuis superbiæ motus discipulorum mentes inuaderet, aut, si fors inuasisset, vt auferretur. Extolli animo poterant, quòd multiplicatio illa etiam in eorum manibus esset Diuinitùs facta: nam, dum panes turbis distribuerent, augebantur: ne igitur aliquid sibi tribuerent, nenè iactantia, ac superbia eorum mentes morderet, ingenti hoc periculo premi eos sinit.

Nauicula in medio mari iactabatur fluctibus: Domino in montis cacumine commorante, statim ventus contrarius oritur, nauis fluctuat, periclitantur Apostoli; periculum perseuerat donec Christus veniat; cur hoc ad sui aduentum discrimen permittit! An, vt terrore perculsi magis desiderarent? An, vt firmam eius, ac perpetuam memoriam postea retinerent: ob vtrumque id factum.

791. Hoc discrimen euasere discipuli, nec vndis sepeliuntur. Nil mirum: in mare eos Christus compulerat, idem auxilium præbet, vndis eximit. Contra Ionæ accidit: non Dei iussu, sed suâ voluntate se mari commisit, & ventis; vt iure in mare eiici metuerit, &, vndas subiens, ceti inquilinus fieri.

Quartâ autem vigiliâ noctis venit ad eos ambulans super mare.

DIscipulorum afflictio Christum traxit, vt eis opem ferret. Nullus eam postulat, nullus quærit? Quærebant, dum patienter ferrent. Altè apud Deum clamat, qui, in tribulationibus positus, æquo, fortique animo sustinet, & spe Diuinâ pascitur.

Quartâ autem vigiliâ noctis venit ad eos; Vt ostenderet totâ nocte eos esse periclitatos: vt illos & nos in illis erudiret, ne citò solutionem quætemus aduenientium malorum: quod notabat & Sanctus Chrysostomus.

Ambulans super mare venit ad illos: plerumque Deus ab eâ parte suis subuenit, à quâ minùs auxilium expectari poterat,

792. *Venit ad eos*: Cùm nauicula fluctibus quateretur, à discipulis suis Christus aberat. Pendè, quantâ prouidentiâ suis tribulationes aduenire Christus permittat; quàm sese illorum viribus accommodet, nec statim grauioribus opprimat. Hic tempestatibus agitur Apostolorum nauicula: etiam antea cap. 8. idem eosdem passos refertur; sed cum hoc discrimine: quòd, primâ vice, in nauiculâ erat Christus, dum fluctibus quateretur; secundâ verò à suis discipulis aberat, soli in nauicula, erant naufragio expositi. Cùm essent imperfectiores, abesse noluit: nunc, quia fortiores euaserant, firmioréque fide pleni erant, soli in fluctibus esse sinuntur; vt magis eorum fides in tanto discrimine probaretur, vtque ad maiorem eos Christus proueheret, & vt colligeremus, supra id, quod possumus, non tentare nos Deum, nec aduersis premere.

SECTIO V.

Adhærere Christo Petrus cupit, non se ostentare. 793

Maioris exemplum quantas in subditis vires habeat. 793

Euangelici spiritus est ad Christum ire sine vllo rerum temporalium amore. 794

Quò quis magis tribulationibus premitur, eò auidius Christo adhærere cupit, 794

In Dei obsequio semper maiora præstanda. 795

Quàm vtilis Christi præsentia & aspectus. 795.

Petrus mergi incipit, cùm incipit in eo fides mergi. 796

Inimicis ignoscere, miraculo proximum. 797

Diuitiarum contemptus quàm perfectus esse debeat post Christi aduentum. 798

Sæpè accidit, vt qui in magnis se strenuè gessit, in minimis succumbat. 799

Dei præsentia quàm vtilis. 800

Periculum imminet cum rectà ad Christum non itur. 800

Quò quis sanctitate proximior Christo, eò maiori periculo obnoxius est; nisi sibi caueat. 801

Christus ob oculis habendus, ne pereamus. 801

Tunc in Dei via periclitamur, cum pergere negligimus. 802

In periculis statim Deus inuocandus. 803

Per pericula eundum ad Christum. 804

Tunc maximè timendum, quum virtutibus & miraculis supra nos eleuamur. 805

Quàm noxia in perfectionis via cunctatio. 805

Charitas in proximum quàm Deo grata. 806

Vel vnius mulieris exemplum magnas in aliorum mentibus vires habet. 807

Qui laudibus effertur, feratur ad magna. 808

Iube, me ad te venire super aquas. At ipse ait: Veni.

793. OB Christi amorem, non propter ostentationem id quærit Petrus; alioquin non dixisset *iube, me ad te venire super aquas*; sed, *iube, me ire super aquas.* Christo adhærere cupiebat, non super aquas tantùm ambulare.

Sed fors hic aliquis quæratur: cur super vndas ambulare Petrus tentauerit idque à Christo petierit. Exsculpsit hoc à Petro Petri in Christum amor, vt diximus; sed non amor tantùm, verùm etiam Magistri sui, quod ante oculos habebat, exemplum: nam vix dixerat Euangelista, *Videntes eum* (Christum) *super mare ambulantem*, cum statim adiicit Petri, idem petentis, verba. Facilè non ausus esset, hoc Petrus petere, nisi in Christo illud vidisset. Nimirum, ad grandia quælibet, & difficilia, magistri, ac superioris exemplum discipulos, & subditos prouocat.

Descendens Petrus de nauicula ambulabat super aquam, vt veniret ad Iesum.

794. MOyses, non calcauit aquas, sed per medium illarum transiit Exod. 14. Calcat Petrus; quia nempè Euangelici spiritus est, ad Christum sine vllo rerum temporalium amore ire.

Ambulabat super aquam: Tanto desiderio tenetur

netur Christum adeundi, vt aquis se Petrus commiserit, & ad illum pertexerit: nimirum ex præcedenti periculo Apostoli, & præcipuè Petrus Christum magis desiderabant. Nempè hoc efficere tribulationes, & aduersitates debent, vt auidiùs Christo optemus adhætere, velociúsque ad eum, etiam super difficultatum vndas, pergamus;

795. Docet hîc Petrus in Dei obsequio semper maiora præstanda adeò, vt semper magis proficere, debeamus; prius Petrus retia contempserat, nauémque, nunc etiam vitam, vt Christo adhæreat; quod expendens Sedulius, infit: *ô fidei crescentis augmentum; pridie retia contempsit pauperis vitæ solatium; nunc ipsam reuuit vitam, quatenus veniret ad Christum.* Vnius virtutis actus gradus futuri sit, non finis præteriti:

Ambulabat super aquas; itane fluctibus se credidit, nec expauit? potiùs in Iesum, quàm in aquarum vortices conijciebat oculos, hinc factum, vt, Christi visu firmatus, vndis se committeret; quàm vtilis Iesu præsentia, & aspectus est: *Ambulauit in mari Petrus*, ait Sanctus Maximus, *magis dilectione, quàm pedibus. Non enim videbat, vbi pedum vestigium poneret; videbat autem, vbi figeret vestigium charitatis. In naui enim positus considerat Dominum, & amore eius ductus descendit in mare; non cogitat labentes aquas, non fluenta currentia, & dum Christum respicit, non respicit elementum*; Nihil adeò magnum, plenúmque discriminis, quod aggredi quis non possit Christi aspectu, Déique sui præsentiâ animatus.

796. Ambulabat super vndas Apostolus, dum fidei, vt ita dicam, velo veheretur; incipit mergi, cùm mergi fides incepit; *sic Petrus*, inquit Richardus Victorinus, *super vndas currere potuit quandiu confidentia locum spei pede tenuit. Sed postquam cœperit hunc suo securitatis locum deserere, non potuit eum vnda in superioribus suis ampliùs librare. Vides quomodo ventus validus superueniens de loco confidentiæ ad locum eius diffidentiæ deiecit, eo quòd Dominus iuxta morem suum visitasset eum diluculo, & subitò probasset illum.*

797. Firmo per mare vestigio incedit Petrus; grande miraculum; imitatur qui inimicis ignoscit, iniuriarum oblitus; tantùm qui feliciter ambulat super vndas, caueat ne timens, pauénsque mergatur; Peritè Sanctus Augustinus: *Ille calcat fluctus huius seculi; qui diligit inimicos; Christus in mare ambulabat intrepidus, cuius omnino de corde auferri non poterat inimici dilectio; qui pendens in cruce dicebat, Pater ignosce illis: & Petrus voluit ambulare; iussus est ambulare, & ambulabat gratiâ iubentis, non viribus suis: sed, cùm videret ventum validum, timuit; A quo vento valido? à voce inimici, & à tribulatione peccatoris.* Manum extendit Christus, nec mergitur Petrus: hìc quoque iubet: *Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros*; quis ergo timeat fluctus calcare? parcere inimicis, & inferentibus mala, bona non solùm cupere, sed etiam exhibere?

798. Antequam dubitaret Petrus leuis super aquas ambulabat; dubitans mergebatur, tam graue peccati pondus est; *Petrus*, inquit Sanctus Hieronymus, *qui ante leuis pendulo gressu calcabat vndas, infidelitate aggrauatus vorabatur à fluctibus*; quibus, nisi Christi manibus subleuaretur, sepultus esset.

Ambulat super vndas Petrus; in hoc quoque Hebraico populo maior; nam ille sicco vestigio maris fundum pressit, Petrus vndas ipsas calcat; quod ad diuitiarum contemptum ita vocat Sanctus Bernardus: *longè aliud est in luto aquarum multarum diuisi fundo maris iter carpere, terrena licitè possidendo; aliud ipsam quoque, nouis gressibus vndam calcare, omnia relinquendo; sed tempori gratiæ prærogatiua hæc debebatur, Petro nouum iter & noui typus itineris seruabatur*; nimirum maior à nobis post Christum perfectio requiritur, perfectiórque rerum terrenarum abdicatio.

Videns verò ventum validum, timuit; &, cum cœpisset mergi, clamauit dicens: Domine, saluum me fac.

799. V*Idens ventum validum, timuit*: Ita plerunque accidit, vt, qui in magnis, durisque strenuè, fortiterque se gesserat, in minoribus, ac facilioribus succumbat. Petrus mare minimè timuit, cum fureret; &, de iubentis potentia confisus, audacter super vndas ambulat: vento autem terretur, ne fortè circumagendo eum euerteret. Non timuit Mare, à quo magis timendum, & timuit ventum, à quò minùs. Sæpissimè accidit vt in difficilioribus omnem difficultatem superemus, in facilioribus, ac valdè obuiis succumbamus.

800. Ventum timet Petrus, qui mare, quod inambulabat, non timebat; ac si maior à vento, quàm à mari periculum immineret. Ventum timuit, ne eum circumageret, & euerteret (quod notauit Euthymius hic) vt nec videre, nec pergere ad Christum posset. Christi enim aspectus, & itio ad illum, alas quodammodo Petro addebat, vitæ suæ timuit, si vento impellente ita circumageretur, vt nec videre Christum posset, nec ad eum ire; & licèt adhuc fiduciam in Christi verbis, & auxilio habere debuisset, per hoc tamen tacitè innuitur, quantas in spiritali profectu vires habeat, Deum præsentem intueri, & ad ipsum mentis gressus dirigere.

Vento valido Petrus deterritus est, quod ventorum impetu impediretur, rectà ad Christum pergere, & extra rectam viam fieri, venti violentiâ cogeretur. Cùm ad Christum non rectè itur, magnum nobis imminet periculum: quod in spiritali mentis incessu maximè verum est; licèt in hoc quoque sperare in Christi ope Petrus debuerit.

801. Cùm vicinus Christo esset Petrus, tunc vento valido obsidetur, & incipit mergi. Ex quo colligere possumus; nullum locum à discriminibus tutum &, quò quis sanctitate proximior Christo est, aut esse se putat, eò maiori periculo obnoxium, nisi sibi caueat.

Timet Petrus, videns ventum validum; auertit oculos à Magistro, qui eum vocauit; respexit ventum, si conspici ventus potest, qui eum premebat: ideo timet. Non timuisset, si oculos à Iesu non auertisset. Christum ob oculos habere, vt valde prodest; ita multum officit, non habere.

802. Fòrs tunc incepit mergi, cum super vndas timore correptus stetit, & incedere desiuit: tunc enim in Dei via periclitamur, cum pergere, aut currere negligimus

803. Statim, cùm incipit mergi Petrus, ad Christum clamat, eiusque implorat auxilium. Hoc facto nobis ostendit, in periculis Deum inuocandum, nec periculorum extremum exspectandum; quod præstant, qui in vitæ termino Christi opem poscunt, cùm eam integro vitæ curriculo contempserint.

804. Fluctuat Petrus, & incipit mergi, ad Christum tamen

tamen peruenit; vt vel hinc disceremus, per pericula propetandum ad Christum esse; non legimus Petrū recessisse, cùm fluctuaret, & inciperet mergi; sed potius à Christo ardenter postulauit, vt eius ope ire ad eum posset; abeunt ab hac mente, qui spiritalem viam ineuntes, obiecto quouis discrimine, ac impedimento cogitant de regressu; *Petrus*; inquit sanctus Ambrosius, *dum fluctuat, dum mergitur, dum periclitatur, sic peruenit ad Dominum; ostendens nobis quod non nisi per pericula properatur ad Christum*; Nocentius omni fluctuatione in itinere ad Christum à Christo abire; & mergitur etiam antequam mergatur, qui in discriminibus regredi cogitat, cùm vrgere iter potius, debeat.

805. Ambulat super mare Petrus, & timet; nimirum *tunc maximè*, ait sanctus Paschasius, *pertimescendum est, cum virtutibus, & miraculis supra nos eleuamur*; quoties hominibus admirationi sumus tunc præcipuè timor inuadere nos debet.

Timet Petrus dubitat, atque cunctatur, & mergi incipit; dubitatio quæ illum corripuit, dubiam eius reddidit salutem; *dum cunctaris, & dubitas Petre*, ait Sanctus Ambrosius, *iter quod ingressus fueras, perdidisti*; tantum noxia in perfectionis via cunctatio, & dubitatio est.

Venerunt in terram Genesar: & cum cognouissent eum viri loci illius, miserunt in vniuersam regionem illam, & obtulerunt ei omnes malè habentes.

806. Miserunt: scilicet nuntios in vniuersam regionem illam. Non contenti priuatâ Christi fruitione, volunt illum & vicinis omnibus esse communem; & ideo per vniuersam illam regionem mittunt, qui Iesum adesse nunciarent; vt adducerent omnes, quos habebent, ægrotos qua in re singularem in proximum charitatem declararunt, quæ Christo gratissima est; vt non mirum, si promptè eis suam præsentiam in salutem, & consolationem exhibuerit, omnesque eorum ægrotos restituerit sanitati. Nimirum, facilè à Deo beneficia obtinet, qui beneficus in suum proximum est, & charitatem erga alios habet.

Et rogabant eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent: & quicunque tetigerunt, salui facti sunt.

807. Quàm magna istorum fides! Non rogant, vt manus infirmis, & languentibus imponat non petunt, vt eorum domos adeat; sed excelsius ac longè Diuiniùs salutem accersunt: fimbriæ tantum tactum quærunt, credentes hoc ad curationem satis esse. Sed vnde illis tantus profectus? An, quæ sanguinis profluuio laborauerat, fimbriamque tangens curata est Matth. 8. suo exemplo hos eos vocauerat, &, vt rectè philosopharentur, erudierat? Explicari non potest, quantùm vel vnius mulieris exemplum in omnium mentibus possit.

808. *Quicunque tetigerunt, salui facti sunt*; virtutem suam hîc prodit Christus, infirmos omnes sanitati restituit solo contactu; verborum nexus pendendus; dictum ei fuerat; *verè filius Dei es*; statim, post hanc laudis vocem, omnes ad illum delatos sanat, & saluat; vt opere se Dei filium probaret, cuius est misericordiæ suæ diuitias in omnes effundere.

Laudatur Christus, & statim magna edit miracula; vt nos quoque ex laudibus, quæ nobis exhibentur, maiorem maiora præstandi animum hauriremus, vrgeremur ad magna commendati. *Verè filius Dei es; non reprehendis Dominum*, inquit Victor Antiochenus, *hanc confessionem, quin potius dictorum illorum seriem, vt verus Deus opere confirmat; quando quidem ægrotos sanitatis causâ vndecunque ad illum delatos maiori potestate, ac virtute sanat, & saluat, quàm antea vnquam*; vt laudi factis responderet, & reprobaret, quod de illo dicebatur, abeunt, qui laudati tumescunt tantùm, & torpent.

CAPVT XV. MATTHÆI.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers. 1. Tvnc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribæ, & Pharisæi, dicentes.	Accesserunt. *Fr. Luc. Accedunt. Aust. Pergunt. Syr. Aduenerunt. Arab Venerunt.* Ab Ierosolymis. *Fr. Luc. Qui ab Ierosolymis. Int. Theoph. Ierosolymitani Scribæ. Vat. Qui Ierosolymis venerant. Syr. Ab Ierusalem. Pagn. Qui ab Ierusalem erant.*
Vers. 2. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum? Non enim lauant manus suas, cùm panem manducant.	Traditiones. *Arab. Mandatum. Syr. Traditionem.* Seniorum. *Fr. Luc. Presbyterorum.* Non e. l. *Arab. Cùm non lauent. Syr. Nec abluunt. Vat. Non enim abluunt.* Manducant. *Syr. Edunt. Fr. Luc. Sumpturi cibum.*
Vers. 3. Ipse autem respondens ait illis: Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionem vestram? Nam Deus dixit:	Transgredimini. *S. Hier. Preteritis.* Traditionem vestram. *Arab. Statuta vestra.* Propter. *Quid. ap. Fr. Luc. Per.* Dixit. *Fr. Luc. Mandauit. Caiet. Præcepit.*
Vers. 4. Honora patrem, & matrem: & qui	Patrem, &. m. *Syr. Patrem tuum, & matrem tuam. S. Epiph. Patrem tuum & matrem tuam, vt benè sit tibi.* Qui m. p. v. m. *Arab. Qui dicit verbum malum in patrem suum, & matrem suam. Ar. M. Maledixerit*

Vulgata Editio.

maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

Lectionum Varietas.

cens patri. Fr.Luc. Quicunque dehonestauerit.
Morte moriatur. *Ar.M. Morte finiatur. Quod apud Fr.Luc. Mortem moriatur, moriendo moriatur.*

Verſ. 5.

Vos autem dicitis: quicunque dixerit patri vel matri: Munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit.

Dicitis. *S.Epiph. Dixiſtis.*
Munus. *Syr. Oblatio. Pagn. Ex dono. Fr.Luc. Donum. S.Epiph Munus Deo.*
Quodcunque eſt ex me tibi proderit. *Ar.M. Si ex me iuueris. Vat. Tu iuuaberis. Pagn. Augeberis. Syr. Quodcumque ex me iuueris. Int. Theoph. Quicquid dom à me profecturum erat, id tuum vertetur in commodum.*

Verſ. 6.

Et non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam. Et irritum feciſtis mandatum Dei propter traditionem veſtram.

Honorificabit. *Int. Euth. Honorabit. Syr. Nec honorauerit.*
Irritum feciſtis. *S. Epiph. Irritam feciſtis. Fr.Luc. Antiquaſtis. Arab. Vanum feciſtis. Syr. Abrogaſtis.*
Mandatum. *Pagn. Preceptum. Arab. Verbum. Syr. Sermonem. S.Epiph. Legem.*
Propter traditionem v. *Arab. Propter ſtatuta veſtra. S. Epiph. Propter traditiones ſeniorum veſtrorum. Orig. Vt ſtatuatis traditionem veſtram.*

Verſ. 7.

Hypocritæ benè prophetauit de vobis Iſaias, dicens.

Hypocritæ. *Syr. Acceptores vultus.*
Benè. *Ar.M. Pulchrè.*
Prophetauit. *Pagn. Prædixit. Syr. Vaticinatus eſt. Orig. Prophetizauit.*
De vobis. *Arab. Contra vos. Syr. Super vos.*

Verſ. 8.

Populus hic labiis me honorat: cor autem eorum longè eſt à me.

Populus h. l. m. h. *Arab. Propinquus eſt mihi ore ſuo. Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, & labiis me honorat. Ar. M. Appropinquat mihi populus hic ore ſuo.*
Longè eſt. *Fr. Luc. Longè abeſt. Syr. Valde elongatum eſt à me. Arab. Eſt diſtans a me. Vat. Procul abeſt.*

Verſ. 9.

Sine causâ autem colunt me, docentes doctrinas, & mandata hominum.

Sine causâ. *S. Hier. Fruſtrà. Fr. Luc. Vanè, inaniter.*
Et mandata hominum. *Syr. Quæ ſunt præcepta hominum. Arab. Doctrinam mandatorum hominum. Ar. M.* omittit, *Et. Vat. Præcepta hominum.*

Verſ. 10.

Et conuocatis ad ſe turbis, dixit eis: Audite, & intelligite.

Conuocatis ad ſe turbis. *Fr. Luc. Aduocatâ ad ſe turbâ. Int. S. Ioan. Chryſ. Cùm aduocaſſet turbas. Caiet. Conuocatâ ad ſe turbâ.*
Intelligite. *Fr. Luc. Conſiderate, & expendite.*

Verſ. 11.

Non quod intrat in os coinquinat hominem: ſed, quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.

Non q. intrat. *Fr. Luc. Nihil quod ingreditur. Ar. M. Non intrans. Syr. Nihil eſt quod intret.*
In os. *Syr. Per os. Fr. Luc. In hominem.*
Coinquinat. *Pagn. Inquinat. Fr. Luc. Communicat. Int. Euth. Impurum reddit. Int. Theoph. Impurat. Ar. M. Communem facit.*
Quod procedit. *Fr. Luc. Quod egreditur. Ar. M. Egreſſum. Syr. Quod prodit.*

Verſ. 12.

Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerunt ei: Scis, quia Phariſæi, audito verbo hoc, ſcandalizati ſunt?

Scis. *Arab. Scias. Syr. Noſti. Fr. Luc. Non obſeruaſti.*
Audito v. h. *Pagn. Quum audierint ſermonem hunc. Arab. Poſtquam audierunt verbum. Syr. Qui audierunt hunc ſermonem. Ar. M. Audientes ſermonem. Vat. Audito ſermone iſto. Fr. Luc. Audito dogmate.*
Scandalizati ſ. *Vat. Offenſos fuiſſe. Pagn. Offenſi fuerint. Fr. Luc. Offenſi ſunt.*

Verſ. 13.

At ille reſpondens ait: Omnis plantatio,

Plantatio. *Tert. Plantam, quam non plantauit Pater. Syr. Illa plantatio. Fr. Luc. Planta germen.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

tio,quam non plantauit Pater meus cæleſtis,eradicabitur.

Eradicabitur. *S.Leo.Radicitùs auferatur. Syr.Euellitur. Tert. Eradicat.*

Verſ. 14.

Sinite illos: cæci ſunt, & duces cæcorum.Cæcus autem,ſi cæco ducatum præſtet,ambo in foueam cadunt.

Sinite i. *Pagn. Omittite illos.*
Cæci ſunt & d. c. *Pagn. Duces ſunt cæci cæcorum. Arab* addit, *Quoniam.*
Ducatum præſtet. *Fr. Luc. Praierit cæco. S.Epiph. Cæcum ducat. Ar. M. Per viam ducat cæcum. Pagn.Cæco dux fuerit itineris.*
Cadunt. *Fr.Luc. Incident. Vat.Cadent.*

Verſ. 15.

Reſpondens autem Petrus dixit ei: Ediſſere nobis parabolam iſtam.

Ediſſere. *Syr.Interpretare.Arab.& Int. Orig.Expone.Int. Theoph. Dic.Ar.M. Explica.Pagn.Diſſere.*

Verſ. 16.

At ille dixit: Adhuc & vos ſine intellectu eſtis?

Sinè intellectu eſtis? *Pagn. Intelligentiâ caretis. Fr. Luc. Expertes intelligentia eſtis. Int. Chryſ. Amentes eſtis? Ar.M.Innintelligẽtes eſtis. Arab. Et vos etiam non intelligitis hoc. Syr. Et vos non intelligitis.*

Verſ. 17.

Non intelligitis, quia omne,quod in os intrat, in ventrem vadit, & in ſeceſſum emittitur?

Non i. *Fr.Luc. Nondum intelligitis. Syr.Noſtis ne. Ar.M.Nondum conſideratis.*
Intrat. *Fr.Luc. Ingreditur.*
Vadit. *Fr,Luc. Cedit. Arab. Peruenit. Syr. Abire. Vat.In aluum abit.*
In ſeceſſum. *Fr.Luc. In latrinam. Syr. Et inde per expurgationem.*
Emittitur. *Fr.Luc. Eiicitur. Arab. Expellitur.Syr. Eiici foras.*

Verſ. 18.

Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt,& ea coinquinant hominem.

Quæ autem. *Syr. Id autem. Clem. Alex. Quæ enim.*
De ore. *Clem. Alex. Ex ore exeunt.*
De corde. *Fr. Luc. Ex corde. S.Machar. intus eſt. Pagn. Ex ipſo corde.*
Exeunt. *Ar.M Prodeunt. Arab.Illud exit.Syr.Manat. Ar. M.Prodeunt.*
Et ea coinquin. h. *S. Machar. Quod lædit, & inquinat hominem.Vat.Impurum reddunt.*

Verſ. 19.

De corde enim exeunt cogitationes malæ,homicidia,adulteria, fornicationes, furta,falſa teſtimonia,blaſphemiæ.

De c. e. *Cæſar. Ex corde egrediuntur. Fr. Luc. De corde enim. Naſcuntur. Orig. Quoniam intus de corde exeunt. S. Epiph. Quippe ex interioribus exeunt.*
Cogitationes m. *Arab. Cogitatio mala. Ar. M Ratiocinationes malæ. S Epiph.*omittit.
Homicidia. *Pagn.Cædes. Quidam ap.Fr. Luc.Inuidia. Arab. Occiſio.S.Epiph.* omittit.
Adulteria. *Syr. Adulterium.S.Hil.Laſciuia.S.Epiph Fornicationes, adulteria.*
Fornicationes. *Vat. Stupra. Fr. Luc. Scortationes. S.Epiph. Libidines.*
Furta. *Syr.Furtum.S.Epiph. Et cætera id genus.*
Falſa teſtimonia. *S.Hil.Falſitates.S.Epiph.*omittit.
Blaſphemiæ. *Vat.Conuitia. Syr.Blaſphemia.S.Epiph.* omittit.

Verſ. 20.

Hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus manducare, non coinquinat hominem.

Coinquinant. *Vat. Impurum reddunt. Int. Theoph. Impurant.Syr.Inquinant.*
Manducare. *Int.Theoph.Cibum capere.Syr.Si homo comederit. Pagn.Comedere.*
Non coinquinat. *Ar.M.Non communem facit.*

Verſ. 21.

Et egreſſus inde Ieſus ſeceſſit in partes Tyri,& Sidonis.

Et egreſſus. *Pagn. Digreſſus.Arab.Cùm exiſſet.*
Inde. *Syr. Illinc.*
Seceſſit. *Arab. Venit.*
In partes. *Syr. In fines. Fr. Luc. In agrum, in territorium.*

Vulgata Editio.

Vers. 22.

Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamauit, dicens ei: Miserere mei Domine fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur.

Vers. 23.

Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius rogabant eum dicentes: Dimitte eam, quia clamat post nos.

Vers. 24.

Ipse autem respondens ait: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domûs Israël.

Vers. 25.

At illa venit, & adorauit eum dicens: Domine, adiuua me.

Vers. 26.

Qui respondens ait: Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus.

Vers. 27.

At illa dixit: Etiam Domine: Nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensâ dominorum suorum.

Vers. 28.

Tunc respondens Iesus, ait illi: O mulier, magna est fides tua: fiat tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illâ horâ.

Vers. 29.

Et, cùm transisset inde Iesus, venit se-

Lectionum Varietas.

Egressa. *Vat. Quæ venerat S. Theoph. Patr. Ant. Egrediens. Syr. Exit.*
Clamauit. *Euth. Clamabat ad eum. Arab. Clamabat, & dicebat.*
Mei. *Syr. Super me.*
Fili D. *Fr. Luc. Messia.*
Malè a. d. *Arab. Dæmonium malum. Tigur. Miserè. Int. Orig. Grauiter.*
Vexatur. *Pagn. Agitatur. Int. Orig. Terquetur. Ar. M. Dæmonizatur. Arab. Habet.*

Non r. e. v. *Syr. Ipse verò ne verbum quidem respondit. Vat. Non respondit ei quicquam.*
Dimitte illam. *Vat. Omitte illam. Arab. Dimitte hanc mulierem. Ar. M. Absolue. Al. Amitte. Fr. Luc. Ablega, Amanda.*
Quia. *Syr. Quæ.*
Clamat. *Phil. Carp. Acclamat. Fr. Luc. Clamores ingeminat.*
Post nos. *Arab. In vestigiis nostris.*

Non sum missus. *Ar. M. Non legatus sum. S. Epiph. Non veni.*
Ad oues. *S. Epiph. Ad ouem.*
Quæ perierunt. *Syr. Quæ aberrarunt. Arab. Errantes. Pagn. Perditas. S. Epiph. Quæ perierant. Orig. quæ perierant.*
Domûs Is. *Vat. Domûs Israelitica Syr. A domo Israel. Arab. De domo Israel. Fr. Luc. Familiæ Israel, populi Israelitici.*

At illa venit. *Int. Euth. Porrò illa cùm accessisset. Ar. M. Veniens.*
Adiuua me. *Vat. Succurre mihi. Auct. Auxiliare mihi.*

Respondens ait. *Arab. Et respondit, & dixit. Syr. Dixit ei Iesus.*
Non est bonum. *Syr. Non est decorum. S. Ambr. Non licet. S. Hier. Non oportet. Ar. M. Non est pulchrum. Vat. Non est honestum Fr. Luc. Non est æquum. Mald. Non est decens. Auct. Non est conueniens.*
Sumere. *Tert. Auferre. S. Amb. Accipere. S. Hier. Tollere. Mald. Eripere. Arab. Vt Sumatur panis. Fr. Luc. Sumere cibum.*
Filiorum. *Fr. Luc. Liberorum.*
Mittere. *Syr. Obiicere. Mald. Proiicere. Ar. M. Iacere. Arab. Detur. S. Hil. Dare.*
Canibus. *S. Amb. Catulis. Pagn. Catellis.*

Etiam. *S. Aug. Ita. Pagn. Certè. Phil. Carp. Vtique. Fr. Luc. Profectò.*
Nam &. *Fr. Luc. Etenim. Phil. Carp. Etenim. Syr. Quinimo.*
Catelli. *S. Aug. Canes.*
De mensâ. *Syr. A mensis.*
Dom. suorum. *Syr.* addit, *Et viuunt. Phil. Carp. Domini sui. Fr. Luc. Patrumfamilias.*

Magna. *Fr. Luc. Rara, eximia.*
Vis. *Arab. Voluisti.*
Sanata est. *Interpr. Chrys. Saluata est. Vat. Saluata fuit. Fr. Luc. A dæmonio liberata.*
Ex illa hora. *Fr. L. Ab illâ horâ. Al. Ex eo tempore.*

Cùm transisset. *Fr. Lu. Digressus. Ar. M. Transiens. Vat. Progressus. Arab. Recessit. Syr. Discessit.*

cus

Vulgata Editio.

cus Mare Galilææ, & ascendens in montem sedebat ibi.

Lectionum Varietas.

Secus. *Fr. Luc. Iuxta. Syr. Iuxta crepidinem. Arab. Trans.*
Ascendens. *Fr. Luc. Cùm ascendisset. Vat. Conscenso. Arab. Ascendit. Syr. Conscendit.*
Sedebat ibi. *Arab. Sedit. Syr. Seditque illic.*

Vers. 30.

Et accesserunt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerunt eos ad pedes eius, & curauit eos.

Et accesserunt ad eum. *Ar. M. Et adierunt eum. Arab. Venit. Fr. Luc. Tunc accesserunt.*
Habentes secum. *Ar. M. Habentes cum se ipsis. Al. Ducentes secum.*
Debiles. *Ar. M. Mancos. Arab. Aridi. Cai. Mutilos. Auct. Mutilatos. Fr. Luc. Membris captos.*
Proiecerunt. *Anct. Exposuerunt, Sparserunt. Vat. Abiecerunt. Syr. Obiecerunt. Arab. Ceciderunt.*
Curauit eos. *Fr. Luc. Sanauit eos omnes.*

Vers. 31.

Ita vt turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes; cæcos videntes: & magnificabant Deum Israël.

Mutos loquentes. *Pagn. & alij Codd.* addunt, *Et mutilos esse sanos. Arab. Loqui. Syr.* addit, *Mancos sanitati restitutos.*
Magnificabant. *Arab. Glorificauerunt. Caiet. Glorificabant. Syr. Laudibus euexere.*

Vers. 32.

Iesus autem conuocatis discipulis suis, dixit: Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent, quod manducent: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via.

Misereor turbæ. *Syr. Ego misericordiâ commoueor erga turbam hanc. Arab. Equidem misereor super hanc turbam. Pagn. Miseret me turba. Vat. Intimè miseret me turba. Ar. M. Visceribus commoueor super turbam. S. Hilar. Turbæ huic misereor.*
Triduo iam. *Arab. Tribus diebus hîc. Ar. M. Iam dies tres. Fr. Luc. Triduum, totos tres dies. S. Hil. Triduum est iam quòd.*
Perseuerant. *Pagn. Expectant. Arab. Sunt. Fr. Luc. Permanent, adhærent. S. Hil. Perseuerat. Ar. M. Admanent.*
Mecum. *Int. Theoph. Apud me. Ar. M. Mihi Interp. Theoph. Apud me.*
Et dimittere. *Ar. M. Et absoluere. Fr. Luc. Domum ablegare.*
Ne deficiant. *Fr. Luc. Ne quando exsoluantur.. Syr. Ne fortè præ lassitudine deficiant. Vat. Ne quando deficiant.*
In via. *Fr. Luc. Priusquam domum perueniant.*

Vers. 33.

Et dicunt ei discipuli: Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantam?

Vnde ergo nobis. *Arab. Vnde inueniemus. Syr. Vnde nam haberemus.*
In deserto. *Vat. In solitudine.*
Panes tantos. *Ar. M. Panes tot. Arab. Panem. Vat. Panes tam multi. Fr. Tam multos.*
Vt saturemus t. *Arab. Qui satiet hanc turbam. Syr. Ad explendam totam turbam.*

Vers. 34.

Et ait illis Iesus: Quot habetis panes? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos.

Quot h. p. *Arab. Quot sunt apud vos panes.*
At illi dixerunt. *Pagn. At illi dicunt.*
Et paucos pisc. *Syr. Et modicum piscium minutorum.*

Vers. 35.

Et præcepit turbæ, vt discumberent super terram.

Et præcepit. *Vat. Et iussit.*
Turbæ. *Syr. Turbis.*
Vt discumberent. *Ar. M. Recumbere. Pagn. Discumbere.*
Super terram. *Pagn. In terrâ. Syr. Humi.*

Vers. 36.

Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens, fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo.

Et accipiens. *Pagn. Et sumpsit. Arab. Accepit.*
Gratias agens. *Syr. Laudauit. Vat. Actis gratiis. Arab. Benedixit. Fr Luc. Postquam gratias egisset. Menoch Cùm gratias egisset.*
Et discipuli. *Fr. Luc. Discipuli autem. Ar. M. At discipuli. Vat. Discipuli verò.*
Populo. *Fr. Luc. Turba. Syr. Turbis.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers. 37. Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis, tulerunt septem sportas plenas.	Omnes. *Arab. Omnes ipsi.* Quod superfuit. *Ar. M. Redundantiam. Vat. Quod supererat.* De fragmentis. *Fr. Luc. Fragmentorum. Arab. Residuus fragmentorum. Syr. Reliquias fragmentorum.* Tulerunt. *Int. Theoph. Sustulerunt.* Sportas. *Pagn. Sportulas. Arab. Cophinos plenos.*
Vers. 38. Erant autem, qui manducauerunt, quatuor millia hominum, extra paruulos & mulieres.	Erant. *Arab. Fuerunt.* Qui manducauerunt. *Ar. M. Vescentes. Arab. Qui comederunt. Syr. Qui comederant.* Hominum. *Exempl. Brugense M.S. Virorum.* Extra. *Fr. Luc. Absque. Int. Chrys. Sine. Caiet. Praeter.* Paruulos. *Syr. Pueros. Pagn. Puerulos.*
Vers. 39. Et dimissâ turbâ ascendit nauiculam: & venit in fines Magedan.	Et dimissâ turbâ. *Ar. M. Et absoluens turbam. Caiet. Dimissis turbis. Syr. Quum dimisisset turbas.* Ascendit. *Fr. Luc. Inscendit. Vat. Conscendit.* Nauiculam. *Fr. Luc. In nauim. Ar. M. In nauigium. Pagn. Nauim.* In fines. *Mald. In terminos. Fr. Luc. In agros, locaque vicina.* Magedan. *Arab. Magedal. Caiet. Magdala.*

CAPVT XV.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Proiecta impudentia est Deum offendere cum maiora exhibet beneficia. 809
Magnus inuidiæ impetus. 809
Iniquitatis cumulus in sancto loco non sanctè viuere. 810
Scientiæ opinio in superbiam homines erigit. 810
Quàm periculosum honoris onus sustinere. 810
Peiores, qui, templo vicini, mali sunt. 811
Orationis neglectus quàm noxius. 811
Discipulorum culpa magistro tribuitur. 812
Impij aliorum correctionem nolunt, sed discordias seminare student. 812
Immunis à culpa Christi seruus sit, vt nec inuidus censor in eo graue aliquid quod reprehendat inueniat. 813
Sobrius, & abstinens Christi seruus sit. 814
Calumniatores aliorum semper culpam augent. 814
Spiritualis munditia magis solliciti esse debemus, quam corporalis. 815
Quàm pauper, & à luxu aliena seruorum Christi mensa. 815
Panis quid. *Ferculorum copia à mensa absit.* 815
Quàm exalta & magna superiorum innocentia esse debeat. 816

Tunc accesserunt ad eum ab Ierosolymis Scribæ, & Pharisæi, dicentes.

809. TEMPVS designat Euangelista, vt maxima eorum nequitia cognoscatur; tunc enim venerunt, quum plurima signa, ac miracula operatus esset Iesus; quum fimbriæ contactu infirmos curauerat. Proiectæ impudentiæ hoc est, tunc magis Deum offendere, cùm maiora ipse beneficia exhibet.

Tunc accesserunt: Quid est, *tunc?* Quum magna Christus præstitisset, tunc inuidiâ æstuabant, quæ ipsos contra Christum exstimulauit. Magnus inuidiæ impetus est, vis magna.

810. Nec suo pondere caret, quòd ab Ierosolymis scribæ, ac Pharisæi referantur ad Christum accessisse: sic enim illorum malitia redarguitur; quia veniebant de loco sancto, vbi Deus specialiter colebatur; & sanctitatis omnis expertes erant. Vt disceremus, iniquitatis cumulum esse, in loco sancto non sanctè viuere: quod Ecclesiastici, ac Religiosi viri seriò expendere debent.

Scribæ, & Pharisæi per varias vrbes erant disseminati, sed Ierosolymitani omnium pessimi, & arrogantissimi, quòd in principe habitarent Ciuitate, & omnium sapientissimi haberentur; solet enim scientiæ, & peritiæ opinio in superbiam huiusmodi homines erigere.

Præterea, peiores hi erant, qui Ierosolymis degebant, quia maiore honore fruebantur: vt videas quàm periculosum sit honoris onus sustinere.

811. *Ab Ierosolymis;* Scribæ & Pharisæi per omnes tribus erant disseminati, *sed nequiores alijs Ierosolymitanos fuisse, dubitandum non est*, inquit Sanctus Chrysostomus; *quia, cùm maiores honores consequērentur plurimū sibi arrogabant;* fastus, & superbia in fœdissima scelera vrget, quos inuadit, & possidet.

Peiores quoque erant, qui templo viciniores; qui sanctiori loco in sanctitatem arietat, omnium pessimus euadit, sic ferè fit, vt peiores fiant, cùm labuntur, qui Dei cultui sunt consecrati.

Ab Ierosolymis discesserant, vt Christum persequerentur; destinatum orationi locum qui relinquunt, & orationem se neglexisse innuunt, vt non mirum si omnibus peiores audierint: nil boni ab illo speres, qui orationem contemnit.

Quare

Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum?

812. NOn sunt ausi Christum accusare, nec dicunt: *quare tu non lauas manus*, cùm fors nec ipse lauaret. Discipulos accusantes Scribæ,& Pharisæi mordaciùs arguere Magistrum videbantur, cùm quicquid deliquit discipulus, culpa magistri, doctorisque censeatur, qui probè eos non instituit.

Sed dignum hîc est, quod quæratur: cur discipulos apud Christum arguunt, non discipulos ipsos. Negligunt scilicet correctionis ordinem: si id ex charitate fecissent, priùs discipulos monuissent. Huc accusario istarendit, vt inter Christum ac discipulos eius discordiam seminarent, vnde & magistrum ipsum apud discipulos etiam accusant cap. 9. *Quare cum publicanis,& peccatoribus manducat Magister vester?* Satanicus hic spiritus est, discordias inter homines serere; vnde non mirum si tam acriter eos arguit Christus.

Non enim lauant manus suas, cum panem manducant.

813. IVdæi, cum cibum sumerent, manus religiosè abluebant, ne fortè inter varia vitæ negotia ex contactu rei cuiusuis immundæ, vel per incogitantiam, immundi redditi, cibum, quem contrectaturi erant, immundum, & se ipsos etiam eius esu redderent immundos. In hoc autem se ridiculè maleuolos patefaciunt,& morosissimos calumniatores, quòd de re tàm leui discipulos accusant, neglectæque lotionis tàm acriter insimulant. Sed, dum notam inurere Christi familiæ inuidi hi censores student, eius innocentiam probant, & ostendunt: nam, cùm lotionis neglectum reprehendunt, indicant, se non potuisse aliud culpæ obnoxium reperire. Nimirum, tàm innocens, & à culpâ immunis debet esse, qui Christum sequitur, Christo adhæret, vt maiora ei errata obiicere nec inuidus,& maleuolus possit, quàm lotionis neglectum, & similia, quæ ab omni culpâ aliena sunt.

814. *Non enim lauant manus*: Non gulæ,& intemperantiæ vitium opponere audent, cùm sobrij, & abstinentes fuerint discipuli; &, licèt in aliquo reprehensibiles fuerint, non facilè reperias intemperantiæ insimulatos, quod factum, si indicium, aliquod in eis Pharisæi. obseruassent: quo exemplo docemur, quàm longè à luxu esse debeat, qui Christi discipulus audire vult.

Sed quid est, quòd Christi discipuli comedentes manus non lauatent? Lauabant aliquando; sed hic calumniantium mos, vt, quod semel non fit, nunquam fieri dicant,&, alios rei alicuius insimulantes, rem semper augeant; quod plerumque ab impiis fit, dum innocentes accusant. Visi sunt discipuli à Pharisæis non lotis manibus manducare, quia sæpius id prætermittebant Apostoli: nempè discipulorum Christi studium erat virtuti vacare, sicut illos instruxerat Christus: de abluendis manibus, tanquam de re, quæ nullius esset momenti, non cogitauerunt.

815. Ad spiritualem munditiam, bonaque spiritualia cogitantes Apostoli, corporalis munditiei obliuiscuntur: contra, qui totus, aut nimius in exterioris hominis cultu est, spiritualis cultûs, ac puritatis solet obliuisci.

Non enim lauant manus, cùm panem manducant: An ante cibum lotionem neglexerint discipuli, an verò inter edendum lotionem non repetiuerint, solet quæri. Varia interpretum censio est: verior eorum, qui putant, nec ante, nec in prandio manus lauisse discipulos, & ideirco ab his calumniatoribus reprehensos: vt hinc discipulorum parsimoniam colligamus, cùm nec mensam in longum producerent, & pane, atque vno obsonio ferè contenti vixerint: multorum ferculorum attactu inter prandendum vt non inquinabantur, sic nec necesse erat eos mondari.

Cum panem manducant: hoc est, *cibum sumpturi*: Panis nomine quilibet cibus significatur: quod frequens in sacris litteris est. Quo tacitè indicatur, quàm abesse à conuiuiis nimia ferculorum copia debeat, cùm à pane, velut à præcipuâ re, conuiuia denominentur.

Non enim lauant manus suas; Laudant, quos carpere videntur; Apostolorum frugalitatem commendant, qui à ferculorum luxu aberant; quibus in vsu, *panis siccus, & sine mensa prandium, post quod non sunt lauandæ manus*; lauari oportuisset, si ferculorum lautitiis, se obruissent.

816. *Non lauant manus, cùm panem manducant*; accusant Christi discipulos, non quia penitùs manus non lauarent, aut quòd mensæ, sordidis manibus, accumberent; sed, quia à crebrâ illa manuum ablutione abstinebant, quæ apud illos in vsu; quod alij quoque obseruauere.

Collige hinc, quàm exacta debet esse Principum,& magnorum hominum innocentia, in quorum domo etiam minima, leuiàque errata & conspiciuntur, & notantur; fors & plures alij illotis manducabant manibus; sed in Christi scholâ obseruatum, quod in aliis nec notatum est, nec obseruatum: Tantum interest, Principem, ac superiorem omni non solùm culpâ, sed etiam culpæ notâ cum totâ suâ domo abesse.

SECTIO II.

Qui non respondit ei verbum.

824. CVr Verbum nullum respondit verbum? Cur non solatur erigitque hanc mulierem? An, vt eius fides atque constantia magis patefieret. Rogatus Christus dissimulat, non vt misericordiam negaret; sed, vt petentis mulieris desiderium acueret & augeret.

Non respondit extrà verbum; sed intùs eam donis cumulabat: foris asper videbatur, intùs benignior ac suauior; adeò vt, quò durior in verbis & in gestibus foris, eò benignior intùs per occultam operationem erat, ac per inspirationem & internam illustrationem.

825. *Non respondit ei verbum*; Nimirum Verbum verba non emittit, vt suo silentio in Iudæorum perfidiam, & incredulitatem inueheretur; Pulchrè Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus, vbi hæc verba expendens ait: *ô sub inhumanitatis obtentu silentium longè humanissimum ô silentium vocalis admodum Iudæorum accusator. Namque silentio ad Iudæos talia loquebatur: Vides Iudæe Chananeæ generositatem? Vides ex improbâ radice fructum dilaudatum? Moysem non suscepit latorem legis, & Moyses agnouit Dominum: Prophetas nescuit, & à Prophetis cantato credidit: non vidit signa, & Dauidis filium confitetur; Deum post miracula negasti, Iudæe, & huic illa ante miracula credidit. Ecce etiam propter te luctu confertam despicio; commiserationem tego, & si luctus misereor. Vociferantem vt gentilem auersor tibi infidelitatis occasionem præscindens.*

Accedentes discipuli eius rogabant eum.

826. QVæri hîc potest: cur Apostolos pro muliere rogare voluerit Christus. Id factum, vt innueret Sanctorum orationes nobis necessarias esse adeo vt ad ipsos recurrere debeamus. Porrò obserua, quòd priùs ad mulierem non respondit Christus, sed postea à discipulis rogatus respondit; vt quid illorum intercessio possit colligeremus.

Rogatores intercedunt discipuli, vt mulieris humilitas foueretur; ne putaret scilicet, sibi à Christo fuisse responsum ob clamorem, suamque constantiam; sed, quia discipuli pro eà rogauerunt.

Cur autem non vrgent discipuli, sed statim tacent? Ne, si vrgerent, & concederet, quod quærebant, mulieris fides, & constantia non appareret. Voluit Christus huius mulieris virtutem aliis in exemplum esse; ideo permisit discipulos post primam postulationem tacere, ne beneficij, & gratiæ consecutio, discipulorum precibus tantùm non mulieris virtutibus tribueretur.

SECTIO III.

At illa venit, & adorauit eum dicens: Domine, adiuua me.

827. AT illa venit: Interpres Euthymij, *porrò illa, quum accessisset.* Adeò humiliter de se sentiebat hæc mulier, vt indignam se reputaret: quæ se in Christi cunspectum daret, Christi oculis obiiceret; vnde & Apostoli dixerunt: *dimitte eam, quia clamat post nos.* Reiici tanta humilitas non potuit: plenè, quod postulauit, obtinuit: singulari insuper à Christo laude dunata seruens hæc mulier; quia tàm dimisè de se sentiebat, vt indignam se putaret, quæ ante Christum se sisteret.

Ordinem nota: priùs ista mulier Christum, *filium Dauid*, vocat; deinde, *Dominum*, ad extremum, *vt Deum* adorat. Scilicet in Dei cultu, & obsequio semper aliquid adiiciendum: semper magis celebrandus, laudibusque Deus euchendus.

828. Res terrenas, dignitates, & quæ magna putantur, quò magis contrectamus, vilescunt magis, magis depretiantur: cœlestia, ac spiritualia quò frequentiùs. Versamus, maiori honore habentur à nobis, maiori reuerentiâ suspiciuntur. Ita in hac muliere accidit, quæ quò diutiùs eum Christo versatur, eò maiori reuerentiâ eum celebrat.

Domine adiuua me: Græcè, κύριε βοήθει μοὶ, *Domine succurre mihi; seu ad vim arcendam accurre.* Verbum Græcum propriè significat ad vocem alicuius accurrere, auxilij ferendi causâ, & ad vocem periclitantis, & quiritantis, opitulandi gratiâ celeriter se conferre: quæ vis & notio hîc optimè cadit.

Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de mensa dominorum suorum.

829. QVàm prudens mulieris responsio! Quàm infractus animus, miniméque muliebris! Non dolet, canibus se pariari: non offensa tàm asperis Dei verbis est. Quid? Eximium quid in his verbis elucet: aliorum non inuidit laudibus: filios Iudæos dici audit, non corripuit eam inuidia: nil mirum, si obtineat, quod postulat, & tàm magnis laudibus à Christo euehatur. Magnâ, superâque; laude dignum, alienas audire laudes, nec inuidiâ tabescere.

830. Videtur negare, quod postulatur, desiderio correptus concedendi; *non est bonum*, inquit, *sumere panem*

esset, omnibus benefacere.

Accesserunt ad eum turbæ multæ: Supra cap. 5. cum ascendisset Iesus in montem, non turbæ, sed discipuli ad eum accessisse perhibentur: hic accedunt. Nimirum, vt turbarum deuotio creuit, beneficiis nutrita, sic feruentiores ad laborem erant, promptioresque, vt omnes difficultates superarent. In Dei viâ, qui feruentiùs semper non incedit, indignus est, qui Dei seruus audiat.

Proiecerunt eos ante pedes eius.

838. NOn quærunt, quod ab aliis priùs factum, vt permitteretur eis, Christi fimbriam tangere: ad maiorem fidei gradum peruenerunt: crediderunt enim, quod sine vllo contactu sanare eos poterat Christus; ideo, ad eius tantùm pedes, languidos, & infirmos turbæ proiiciunt. Nempè in virtutibus altior semper petendus gradus est, & in bono semper aliquid adiicere debemus.

Ante Christi pedes malo correptos proiiciunt, eorum non petunt sanitatem: Christi Iesu oculis obiiciunt tantùm, vt ab ipso conspiciantur, sciebant tantam esse eius clementiam, ac pietatem, vt vel solo visu commoueretur, & conspectis mederetur.

839. *Proiecerunt eos ante pedes eius*: Græcè, *καὶ ἔρριψαν αὐτοὺς παρὰ τοὺς πόδας τοῦ Ἰησοῦ, & abiecerunt eos ad pedes eius*; seu, vt nos vertimus, *exposuerunt, aut, sparserunt eos ad pedes Iesu.* Verbum, *ῥίπτειν*, quod hìc habetur, *spargere* significat, & de stellis dictum repetimus, quæ passim toto Cælo sparguntur. Quidni dum de infirmis, grauique morbo correptis sermo est, idem verbum adhibeatur? cùm Christi sensu huiusmodi tanquam lucentes stellæ existant, & plerunque hi, qui morbis conflictantur, ex iis futuri sint, qui, tanquam stellæ, lucebunt in perpetuas æternitates.

Debiles, claudos, aliisque infirmitatibus captos ad Christi proiiciunt pedes, tanquam scilicet nobilem, diuitemque thesaurum. Ad Apostolorum pedes possessionum venditarum pretium, auri argentique copias olim collocabant Act. 4. Etiam Christi pedes, oblatis thesauris, nobilitantur: proiiciunt igitur infirmos, debilesque, tanquam hi, diuitis thesauri loco, Christo essent.

840. Sed reponat aliquis; qui hi miseri, & grauibus, morbis conflictati, Christi thesaurus dici possunt; cùm potiùs in eos suarum diuitiarum copiam Christus effuderit? Sed diues tunc sibi videtur Christus quando diuitias suas effundit: tunc eius mente, ditescit, quando misericordiæ suæ opes aliis communicat; *diues quippè in misericordiâ dicitur, & diues in omnes, qui inuocant illum*: dines dum diuitias spargit: secus ac auari, qui diuites se putant, dum colligunt, & pauperes fieri timent, si diuitias effundunt.

SECTIO IV.

Et curauit eos; ita vt turba mirarentur.

841. HOs languidos solo verbo curauit Christus absque vllo contactu; nec id sine ratione factum: nam, si tangere vellet, data turbis occasio esset minus credendi: ad maiorem autem fidei gradum eos allexit, cùm absque eo quòd infirmos tangeret infirmos curauit. Ex quo colligimus, Superioris esse, suos ad maiora allicere, & ad sublimiorem virtutum gradum prouocare.

Sanauit eos Christus sine vlla difficultate; & qui tam difficulter Chananææ mulieris filiam curauerat, hic sine vllâ petitione tot ægros suæ sanitati restituit, Cur ita factum? Ne, si cum magnâ difficultate sanaret, putarent eum non posse faciliùs agere, vel non habere à seipso potestatem, sed aliunde exspectare, vtrunque autem & pietati Christi contrarium est, & eius dignitati, quippè qui æqualem cum Patre potestatem habeat. Difficilem se cum Chananæâ exhibuit, vt eius virtutem ostenderet, & ne Iudæis calumniandi occasionem daret; conquesti enim fuissent, quòd pates eis gentiles fecisset, quùm pari facilitate omnes exaudiret.

843. Sed, cur hic turbæ in admirationem rapiuntur? Fòrs miratæ sunt, quia non vnum languentem sanauit Christus, sed multos, qui variis infirmitatibus tenebantur? Etiam sanationis facilitas eis admirationis occasio fuit, quum subito, & solo verbo eos curauerit.

Videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos videntes: & magnificabant Deum Israel.

VT miraculi veritas probaretur, signa curationis exhibentur: statim muti loquuntur ad miraculi ostensionem, idem a cæteris actum; vt ita tùm adstantes, tùm sanati Deum laudarent. Christi virtute mutos loquutos fuisse scribitur; quid loquuti fuerint, tacetur: Coniici ex re ipsâ id potest: nam credendum est, eos verba protulisse, quæ Dei laudem, ac gratiarum actionem continerent; quid vnquam aliud post consecuta Dei beneficia effundere lingua debet?

844. Hinc subditur, *& Magnificabant Deum Israel* quod tàm de spectatoribus intelligitur, quàm de infirmis, qui sanati erant: nam, si turbæ Deum magnificabant, & ei gratias agebant; cur non id potius sanati præstiterunt? Fòrs turbæ hic miratæ referuntur.

refecuntur, & Deum magnificasse; sed de sanatis id subticetur: quia licèt non exprimatur, subintelligitur tamen; nec enim dubitari poterat, gratias pro accepto beneficio nos exhibuisse, cùm id turbæ præstiterint, quæ sanitatem non acceperant.

Iesus autem, conuocatis discipulis suis, dixit.

CHristus Magister discipulos suos conuocat, vt cum eis consilia sua communicet; exemplum nobis exhibens, quòd etiam cum minoribus nostra consilia conferre possumus. Illorum superbiam arguit, qui, tanquam soli rerum peritiam habeant, cum nullo de rebus agendis agere dignantur.

845. Conuocat discipulos, vt cum illis discuteret, quî pascendæ turbæ essent; sicque fieret, vt quantò magis hoc factum discuteretur inter Christum, & Apostolos, tantò magis eorum memoriæ imprimeretur. Nempè hoc amat Christus, ne facilè eius beneficia ab hominum memoriâ deleantur, sed cupit altè mentibus insidere.

De satiandis turbis consulit discipulos; vt constaret, quòd miraculum istuc non ex solâ voluntate, aut inanis gloriæ amore, sed necessitate quadam faciebat; quia grauis vrgebat inopia.

Misereor turbæ, quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent, quid manducent.

846. ADmiranda turbarum perseuerantia: triduo sustinent Christum, &, cum vitæ necessaria defecissent, indigentiam suam non exponunt. Sed, cur ipsi discipuli tacent, nec dicunt, vt aliàs in simili necessitate dixerunt? *Dimitte turbas, vt euntes in castella, emant sibi escas*, Matth. 14. v. 15. Ab his, similibusque verbis abstinent, meliùs, sublimiùsque de Christi in turbas prouidentiâ sentientes, quàm priùs; & ne viderentur de eius in turbas curâ dubitare: quod longè ab omnium mente abesse debet.

Mat. 14. 15.

Prætereà subticent discipuli, quia videbant; turbas perseuerantes, ac magno gaudio delibutas, summâque lætitiâ exilientes, nec famem penitus sentientes: ne igitur iniuriam tantæ perseuerantiæ facerent, dimitti turbas non petunt, nec necessaria pro illis postulant. Sed cur tanto exultant gaudio turbæ, vt, eo plenæ, cibi obliuiscantur? Ob infirmorum, quos secum duxerant sanitatem. Quidni earum tantam curam Christus habeat; cùm alieni commodi: alienæ curationis conspectu, ab omni inuidiâ immunes, tantâ lætitiâ perfundantur?

847. *Misereor turbæ*: Turbæ Christus miseretur, quia turba non miseretur sui: victu egent, nec vllus à Christo panem petiit, nullus discedendi facultatem poscit. Non mirum, si Christus eorum miseretur, cum eò maiorem nostri Deus habeat curam, quò minùs corporis eam nos agimus, vt illum sequamur,

Panibus egent turbæ; nam omnia, quæ secum tulerant, consumpserant; nullus tamen à Christo panes postulat; eorum nimiam solicitudinem arguentes, qui semper timent, ne sibi necessaria desint. Qui pio, ac deuoto corde Christum sequitur, terrena quærere dedignatur, quæ spiritualibus adiiciuntur.

848. Non primo, aut secundo die, turbas panum multiplicatione pascit Christus, sed tertio, quia tunc omnia, quæ secum detulerant, absumpserant. Nempè tunc plenè Deus beneficia, & dona sua nobis exhibet, cùm aliunde non suppetunt.

Panes non priùs multiplicat, quàm alia, quæ attulerant deficerent, & egerent; vt in necessitate constituti maiori desiderio exciperent; quæ illis Christus largiebatur: amat quippè sua munera non contemni, sed ingentis desiderij sinu excipi.

849. Obseruandum porrò est, quòd Christus non quotidie, aut sæpè turbas saturabat, sed raro & vrgente necessitate; ne scilicet viderentur, cum sequi, vt pascerentur ab eo. Indignus est, qui Christum sequatur, qui sequitur tantùm, vt pascatur, & ob temporalia lucra, non spiritualis profectus causâ; quo vitio multi laborant.

SECTIO V.

Et dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in viâ.

850. NOlo, inquit, eos domum impransos, incœnatosque ablegare, ne in viâ deficiant. Miror, non timuisse Christum, ne aliquis ex turbis, quæ iam triduo eum sustinuerant, fame victus, deficeret: illis tantùm timet dimissis, & domum abeuntibus. Nimirum, vbi quis Christi consortio, præsentiâ, ac sermonibus fruitur, adeò pascitur, fouetur, recreatur, vt deficere non facilè possit: quod in spirituali profectu maximè verum est, & experiuntur, qui Christum amant, Christo adhærent.

Quot panes habetis? At illi dixerunt: Septem, & paucos pisciculos.

851. CVm in solitaria loca se conferrent cum suo Magistro discipuli, vbi nullus cibus, nec pretio venalis, suppeteret, in more habebant secum aliquid cibi deferre; sed vides, quàm parci, quàm frugalis. Id autem ex Christi monitu faciebant, vt plerique notauere. Tàm alieni à carnis curâ erant discipuli, vt de rebus vitæ necessariis essent monendi, fors nihil laturi, nisi moniti.

Panes, ac pisces secum deferre, præsertim cùm in deserta loca ituri essent, consueuerant. Non reperimus carnes, aliaque pretiosiora fercula habuisse: vt ostenderent, Christum sequuturo vix necessaria paranda: delicias & illecebras fugiendas. Pisces pani addunt, quia eo cibo pauperes vtebantur in illâ regione; vilis enim erant pretij.

Et

Et accipiens septem panes, & pisces.

852. ALiâ vice quinque panes fuerant, & duo pisces: hic septem panes sunt,& pisces aliquot, certè plures, quàm duo. Nimirum, non adstringitur rei alicui Christi vis, ac potentia; nec refert, paruмne aliquid coram ipso sit, vel multum, quo suos pascat.

Septem panes, & pisces. In panum, pisciumque numero, quin & in fragmentorum, quæ superfuerunt, quantitate; miraculum istud ab eo, quod capite superiori narratur differre Christus voluit; nam in hoc septem sportas superfuisse, & à discipulis collectas dicitur, in illo duodecim cophinos. Quæri hîc potest: cur duo hæc miracula, in re simili edita, paria in omnibus non fuere? Cur dispar piscium numerus, dispar panum, quin & fragmentorum, quæ post conuiuium collecta? Diuino id consilio, Diuinâque prouidentiâ accidit; ne scilicet piscium, panum, ac reliquiarum par numerus, duo hæc miracula confunderet, & alterius adduceret obliuionem. Indelebilem vtriusque signi vult Christus memoriam remanere: Vult distinctè beneficia sua cognosci, cogitari; & idcirco adiunctorum diuersitate similia miracula discriminat, ne apud nos confunderentur, & vnius memoria deperiret. Vides, quàm studeat Deus, ne sua beneficia à nostrâ memoriâ aboleantur.

Et dimissâ turbâ, ascendit in nauiculam.

853. CVr turbam, quam miraculosè pauerat, dimittit? Vt populi plausum vitaret, turbarumque laudes, quas illæ satiatæ obtulissent. Docet in rebus maximis, quæ agimus, fugiendas hominum laudes adeo, vt quò maius illud est, quod egimus, eò cautiûs humanas laudes vitemus.

Præterea, turbam dimittit, ne, si apud ipsum mansisset, similem refectionem expectare posset; nam erat ibi locus desertus, nec cibus facilè haberi aliunde poterat. Dimittit ergò, ne turba ob cibum sequi Christum videretur. Nempè à Christi cultore vel vmbra terreni affectus abesse debet; adeò vt nihil terrenorum amore agat, sed solius Christi.

Statim post cibationem dimittit turbas; quia præuidebat fore, vt eum in Regem eligerent: quod alias tentauerunt, vt patet Ioan. 6. Honorem fugit, & gloriam, qui Patris honor, & gloria est. Nos eadem premamus vestigia.

854. Ab omni laude, ac honore, quem turbæ oblaturæ erant, se subducit Christus; ne videretur tàm ingens miraculum fecisse, vt laudem à turbis aucuparetur. Qui grandia præstat, laudis amore opus non inficiat. Turbat omnia, qui laudem à turbis aucupatur.

Ascendit in nauiculam, vt transfretaret: poterat super aquas ambulare, sed noluit; ne honorem, quem dimittens turbam, à se reiecerat, ambulans super mare, quærere videretur, & hominum laudes, non animarum salutem venari.

In nauem ascendit, vt turbas desereret: quod si pedes abiisset, secutæ eum turbæ essent, nec potuisset ab illis recedere; nam quæ beneficium acceperant, tam facile eum relinquere, à quo acceperant, nequibant. In quo multorum ingratitudinem arguunt, qui, acceptis à Christo beneficiis, statim à Christo abeunt, & ab eo, prauis vitæ moribus, recedunt.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XVI. MATTHÆI.

Vers. 1.

ET accesserunt ad eum Pharisæi, & Sadducæi tentantes: & rogauerunt eum, vt signum de cælo ostenderet eis.

Et. *Fr. Luc. Tunc.*
Et acces. ad e. Ph. *Pagn. Et aggressi Pharisæi. Fr. Luc. Quùm accessissent ad eum Pharisæi. Int. Orig. Accedentes. Arab. Venerunt.*
Rogauerunt. *Pagn. Rogabant. Int. Orig. Postulabant.*
Signum. *Fr. Luc. Miraculum aliquod insigne.*
De cælo. *Fr. Luc. Ex Cælo.*
Eis. *Pagn. Sibi. Syr. Ipsis.*

Vers. 2.

At ille respondens, ait illis: Facto vespere dicitis: Serenum erit, rubicundum est enim cælum.

Facto vespere. *Syr. Quum fuerit vespera. Vat. Cùm aduesperauerit.*
Serenum erit. *Ar. M. Serenitas. Int. Theoph. Serenitas erit. Arab. Quia serenum erit cælum.*
Rubicundum est. n. Cælum. *Ar. M. Rubet enim Cælum. Arab. Ob rubedinem suam.*

Vers. 3.

Et mane: Hodie tempestas, rutilat enim triste cælum.

Et mane. *Syr. Mane verò dicitis.*
Tempestas. *Syr. Tempestas erit.*
Rutilat. *Pagn. Rubet. Arab. Ob rubedinem concauitatis cæli. Iac. Tir. Si ignescit. Fr. Luc. Rubicundum est.*
Triste. *Arab. Cum tristitiâ magnâ. Fr. Luc. Tristitiam afferens.*

Vers. 4.

Faciem ergo cæli diiudicare nostis:

Faciem. *Pagn.* præmittit, *Hypocritæ.*
Diiudicare nostis. *Fr. Luc. Discernere nostis. Mald. Cognoscitis. Syr. Scrutari. Vat. Scitis.*

Vlugata Editio. — *Lectionum Varietas.*

ſigna autem ιemporum non poteſtis ſcire? Generaιio mala, & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabiιur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ. Et, relictis illis, abiit.

Signa. *Arab.Signum. Fr.Luc.Notas iudicij.*
Temporum. *Syr. Temporis huius.*
Scire. *Syr.Diſcernere. Arab.Non cognoſcitis.*
Generatio m. *Pagn. Natio praua. Fr.Luc. Generatio irritatrix.*
Quærit. *Ar.M.Inquirit.Al.Requirit.Fr.Luc.*addit, *Improbè.*
Niſi ſignum. *Fr.Luc. Niſi illud ſignum.*

Verſ. 5.

Et, cùm veniſſent diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes accipere.

Cùm veniſſent. *Arab.Et venerunt.Ar.M.Venientes.Fr.Luc.Cùm venirent,irent,nauigarent.*
Trans fretum. *Syr.In vlteriorem ipſam ripam.Caiet. In vlteriorem ripam.*
Obliti ſunt p. ac. *Int.Theop.Per obliuionem non acceperunt panes. Syr. Oblıti fuerant ſumere ſecum panem.Pagn.Obliti fuerant panes ſumere.*

Verſ. 6.

Qui dixit illis? Intuemini, & cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum.

Qui d. i. *Syr. Ipſe verò dixit eis.Mald. Ieſus autem dixit illis.*
Intuemini. *Pagn. Videte. S.Hil.* omittit.
Et cauete. *Fr. Luc. Et attendite. S.Hil. Attendite vobis.*

Verſ. 7.

At illi cogiιabant intra ſe dicentes: quia panes non accepimus.

Cogitabant. *Pagn. Reputabant. Mald. Diſceptabant,conſultabant.Ar.M.Ratiocinantur.*
Intra ſe. *Quid. Codd. Inter ſe. Syr. In animis ſuis. Ar.M. In ſe ipſis. Vat.Secum.Ian.Inter ſeſe.*
Accepimus. *Pagn. Sumpſimus.*

Verſ. 8.

Sciens autem Ieſus, dixit: Quid cogitatis intra vos modicæ fidei, quia panes non habeιis?

Sciens a. I. *Syr.* addit. *Id. Arab. Et cognouit Ieſus. Vat. Quod vbi cognouit Ieſus. Fr. Luc. Id cùm noſcet.*
Intra vos. *Syr. Apud vos. Pagn.Intra vos ipſos.Ar. M.In vobis ipſis.*
Cogitatis. *Ar.M. Ratiocinamini.*
Panes n. h. *Syr. Panem non ſumpſiſtis. Arab. Non eſt vobiſcum panis. Caiet.Panes non accepiſtis.*

Verſ. 9.

Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum in quinque millia hominum, & quot cophinos ſumpſiſtis?

Neque r. q. p. *Syr. Nec in memoriam reuocatis illos quinque panes. Fr. Luc. Neque meminiſtis quinque illos panes.*
Cophinos. *Arab. Caniſtros.*
Sumpſiſtis. *Pagn. Suſtuleritis. Fr.Luc. Acceperitis. Arab.Accepiſtis.*

Verſ. 10.

Neque ſeptem panum in quatuor millia hominum, & quot ſportas ſumpſiſtis?

In quatuor m. h. *Arab.*omittit, *Hominum. Ar.M. Quatuor millium. Vat.Cùm hominum eſſent quatuor millia.Pagn.Cùm hominum eſſent quater mille.*
Sportas. *Arab. Corphinos.*
Sumpſiſtis. *Pagn. Acceperitis. Syr. Suſtuliſtis.Vat. Suſtuleritis.*

Verſ. 11.

Quare non intelligitis, quia non de pane dixi vobis: Cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum?

Quare n. int. *Vat. Quî ſit, vt non intelligatis? Syr. Quomodo vos non intellexiſtis.*
Cauete. *Ar. M. Attendere. Syr. Sed vt caueretis. Pagn.Vt Attenderetis.Vat.Vt attenderetis.Caiet. Attendite.Orig.Obſeruate.*

Verſ. 12.

Tunc intellexerunt, quia non dixerit, cauendum à fermento panum, ſed à doctrinâ Phariſæorum & Sadducæorum.

Quia n. d. *Syr. Eum non dixiſſe. Pagn. Quod non dixiſſet.Vat.Quod non iuſſiſſet.*
Cauendum. *Ar.M. Attendere.Syr.Vt cauerent.*
Panum. *Syr. Panis.*

Verſ. 13.

Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi: & interrogabat diſcipulos ſuos,

Venit. *Arab. Cùm veniſſet. Ar.M.Veniens.*
In partes. *Syr. In regione.*
Philippi. *Pagn. Quæ cognominatur Philippi.*
Interrogabat. *S. Hil. Interrogat. Pagn. Interrogauit.*

dicens:

Vulgata Editio.

dicens: Quem dicunt homines esse Filium hominis?

Lectionum Varietas.

Quem dicunt hom. *Syr. Quid dicunt de me homines. S.Greg. Thaum. Pagn. Quem me dicunt homines. Ferr. Quem me esse dicunt homines filium hominis. Arab. Quid dicunt homines.*
Esse F. h. *Pagn. Esse illum Filium hominis. Arab. De Filio hominis. Syr. Me esse Filium hominis.*

Verſ. 14.

At illi dixerunt: Alij Ioannem Baptistam, alij autem Eliam, alij verò Ieremiam, aut vnum ex prophetis.

Alij Ioannem B. *Syr. Sunt, qui dicunt Ioannem Baptistam.*
Ex prophetis. *Vat. De numero Prophetarum. Ar. M. Vnum Prophetarum. Pagn. Vnum è prophetis. Fr. Luc. Illorum prophetarum.*

Verſ. 15.

Dicit illis Iesus: Vos autem quem me esse dicitis?

Dicit. *Syr. Dixit.*
Quem me esse d. *Arab. Quid dicitis, quis ego sum?*

Verſ. 16.

Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei viui.

Respondens dixit. *Syr. Respondit, & ait.*
Christus. *Fr. Luc. Ille Christus. Syr. Messias.*
Filius D. v. *Vat. Ille Filius Dei viuentis. S. Greg. Nyss. Filius Dei viuentis.*

Verſ. 17.

Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona: quia caro, & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cælis est.

Beatus es. *Syr. Felix es.*
Bar Iona. *Arab. Fili Ionæ.*
Reuelauit. *S. Hier. Reuelauerunt. Arab. Reuelauit hoc.*

Verſ. 18.

Et ego dico tibi: Quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam.

Et ego d. t. *Vat. Et ego vicissim tibi dico. Mald. Sed & ego dico tibi.*
Tu es Petrus. *Arab. Tu es petra. Caiet. Tu es saxum.*
Inferi. *S. Cyp. Inferorum. Pagn. Inferni. Fr. Luc. Tartarorum.*
Non præual. *S. Cyp. Non vincent eam. S. Opt. Mil. Non vincent. Mald. Non superabunt. S. Paci. Epis. Non conualescent. Pagn. Non valebunt.*
Aduersus eam. *S. Cyr. Iero. Ei. Vat. Illi. S. Opt. Mil. Eas.*

Verſ. 19.

Et tibi dabo claues Regni cælorum. Et quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis.

Regni cæl. *Tert. Regni cælestis.*
Quodcunque. *S. Aug. Quæcunque. Syr. Quidquid.*
Ligaueris. *Vat. Alligaueris.*
Super terram. *S. Aug. In terrâ.*
Ligatum. *Pagn. Alligatum.*
Quodcunque. *S. Paci. Quæcunque.*

Verſ. 20.

Tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus.

Præcepit. *Fr. Luc. Edixit.*
Nemini. *Arab. Ne quicquam. Vat. Ne cui.*
Quia i. e. I. C. *Vat. Ipsum esse Iesum Christum. Fr. Luc. Ille Christus.*

Verſ. 21.

Exinde cœpit Iesus ostendere discipulis suis, quia oporteret eum ire Ierosolymam, & multa pati à senioribus & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi, & tertiâ die resurgere.

Exinde. *Adam C. Ex eo tempore. Arab. Ex illâ die. Ar. M. Ex tunc.*
Ostendere. *Vat. Indicare. Arab. Annuntiare.*
Ire. *Pagn. Abire. Syr. Se profecturum.*
Pati. *Syr. Passurum. Arab. Et recipere passiones.*
A senioribus. *Fr. Luc. A presbyteris.*
Occidi. *Arab* addit, *Ab eis.*
Tertiâ die. *Arab. Et post tres dies. Syr. Tertio die.*
Resurgere. *Syr. Surrecturum. Vat. Resuscitari. Ar. M. Excitari. Fr. Luc. Suscitari.*

Verſ. 22.

Et assumens eum Petrus, cœpit incre-

Et assumens. *Orig. Accepit. Fr. Luc. Apprehendens. Vat. Cum assumpsisset. Al. Cum abduxisset.*
Increpare. *Int. Euth. Reprehendere. Arab. Resistere. Auct. Corripere. Syr. Obiurgare.*
Absit à te. *Syr. Propitius tibi esto. S. Epiph. Propitius tibi sit. Pagn. Propitius tibi sis. Ar. M. Clemens tibi.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

pare illum dicens: Absit à te, Domine: non erit tibi hoc.

Non erit tibi hoc. *S. Aug. Ne fiat istud. Arab. Vt sit tibi hoc. Syr. Quominus hoc tibi contingat. Pagn. Nequaquam erit tibi hoc. Vat. Nequaquam accidet tibi hoc. S. Epiph. Hoc tibi minimè continget. S. Hil. Non erit istud.*

Vers. 23.

Qui conuersus, dixit Petro: Vade post me satana, scandalum es mihi: quia non sapis ea, quæ Dei sunt, sed ea, quæ hominum.

Qui conuersus. *S. Hil. At ipse conuersus.*
Vade post me. *S. Hil. Retro post me. S. Aug. Redi retrò. Syr. Abi retrorsum à me. Cæsar. Abi. Adam C. Abscede post me. Vat. Recede à me.*
Scandalum e. *Pagn. Offendiculo mihi es. Vat. Obstaculo es mihi. Arab. Iam enim factus es mihi scandalum.*
Non sapis. *Arab. Non cogitas. Syr. Quippe qui non sapias. Fr. Luc. Non capis.*
Hominum. *Syr. Hominis.*

Vers. 24.

Tunc Iesus dixit Discipulis suis. Si quis vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

Si quis. *Arab. Quicunque. Syr. Quisquis.*
Venire p. m. *Vat. Me subsequi. Arab. Sequi me. S. Epiph. Venire ad me.*
Abneget semetipsum. *Syr. Abneget animam suam. Abneget semetipsum sibi.*
Et tollat. *Syr. Baiulet. Arab. Portet. S. Epiph.* omittit.
Crucem suam. *S. Epiph.* omittit.
Sequatur me. *Auct. Imitetur me. Syr. Veniat post me. Paul. de Pal. Sectator meus sit.*

Vers. 25.

Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, inueniet eam.

Qui. *Syr. Quisquis. Fr. Luc. Quicunque.*
Animam s. *Caiet. Vitam suam.*
Saluam facere. *Fr. Luc. Seruare.*
Qui autem. *Vat. Rursus qui. Syr. Quisquis. Fr. Luc. Quicunque.*
Propter me. *S. Cyp. Pro nomine meo. Pagn. Meâ causâ.*

Vers. 26.

Quid enim prodest homini si mundum vniuersum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro animâ suâ?

Quid enim prodest homini. *S. Petr. Alex. Quid enim hominem iuuabit. S. Cyp. Quid proderit tibi. Vat. Quid enim profuerit. Int. Orig. Quid proficit homo. Orig. Quid vtilitatis habebit homo. Fr. Luc. Quid iuuatur homo. Auct. Quid emolumenti consequitur homo.*
Si vniu. mundum. *S. Cyp. Si totum orbem. S. Aug. Si Totum mundum. S. Zeno. Mundum.*
Lucretur. *Syr. Possideat. S. Zeno. Lucrari. S. Hier. Lucrifecerit. S. Iust. M. Lucrifaciat. S. Petr. Alex. Lucratus fuerit.*
Animæ v. s. d. p. *S. Hier. Et Anima sua damnum habuerit? Mald. Anima verò sua multetur. Int. Euth. Anima verò sua iacturam fecerit? S. Iust. Animum autem suum perdat.*
Aut q. d. h. c. p. a. s. *Vat. Aut quid dabit homo, cuius permutatione redimat animam suam. S. Iust. M. Qua re animam suam permutabit. Syr. Quam dabit homo permutationem animæ suæ. Mald. Compensationem.*

Vers. 27.

Filius enim hominis venturus est in gloriâ Patris sui cum Angelis suis: & tunc reddet vnicuique secundum opera eius.

Venturus e. *Arab. Futurus est, vt veniat. Syr. Futurum est enim, vt veniat.*
Cum Angelis suis. *S. Chrys. Cum sanctis Angelis suis.*
Reddet. *Syr. Rependet. Auct. Persoluet, Referet. Arab. Retribuet.*
Secundum o. e. *S. Hier. Opus suum. Pagn. Iuxta actionem ipsius. Int. Euth. Iuxta id, quod operatus est. Int. Theoph. Iuxta facta ipsius. Arab. Secundum operationem suam. Fr. Luc. Secundum actionem ipsius.*

Vers. 28.

Vulgata Editio.

Vers. 28.

Amen dico vobis, ſunt quidam de hîc ſtantibus, qui non guſtabunt mortem donec videant Filium hominis venientem in Regno ſuo.

Lectionum Varietas.

Amen. *S.Hil. Amen, amen.*
Suor q. *S.Hil. Quoniam ſunt aliqui.*
Hic. *S Hil. Illu.*
Stantibus. *Int. S.Chryſ. Adſtantibus. Cæſar Stantium.Syr. Stantes.*
In Regno ſuo. *Syr. In regnum ſnum. Cæſar. In Gloriâ ſnâ.*

CAPVT XVI.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Acceſſerunt ad eum Phariſæi, & Sadducæi,

855. CONTRARIÆ maximè erant Phariſæorum, & Sadducæorum ſectæ, & immortales inter ſe inimicitias gerebant;ſed vnâ ſunt mente vt Chriſtum impugnent. Huc hominum impietas euadir, vt diſcordiam ponant, Chriſto bellum inferentes. Etiam Herodes, & Pilatus, cùm inimici eſſent, vt Chriſtum irriderent, amici facti ſunt.

Accedunt, vt Chriſtum tentent, legis fiduciâ inſolentes, dedignantes opera virtutum. Sic ferè fit, vt qui Diuinæ legis ſtudio non proficiunt, dum eius peritia inflantur, nequiores cæteris ſint, magiſque calumniæ deditі,

Et rogauerunt eum, vt ſignum de Cælo oſtenderet eis.

856. SIgnum de Cælo ſubdolè quærebant, vt ea miracula infirmarent, quæ in terris faciebat. Volebant Phariſæi, miracula è Cælo fieri, vt Deo tribuerentur, non Chriſto; ne ſcilicet tantam auctoritatem apud plebem indipiſceretur. Ab inuidiæ, liuoriſque ſinu hæc poſtulatio fluxit; vt non mirum, ſi tàm ſeuerè eos Chriſtus arguat.

Vidè, quàm noxia ſibi inuidia, & præſumptio ſit, ſignum de Cælo quærunt inuidi Phariſæi, nempè iudicij, ſuppliciique tempus aduenire poſtulant; nam Iudicij magni tempore ſigna in Cælo fient, quum ſcilicet *Sol obſcurabitur, & Luna non dabit ſplendorem ſuum, & ſtellæ de Cælo cadent.* Matth.24. verſ.29. ſigna tunc in Cælo erunt, vt ait Sanctus Lucas cap.21.verſ.25. *Erunt ſigna in ſole & lunâ, & ſtellis.* Ergo quum inuidiâ tacti ſignum de Cælo quærunt, Dei iudicium ſuper ſe venire clamant? tunc quippè erunt ſigna in ſole, luna, & ſtellis. Huc liuor, & inuidia homines adigit, vt exitium ſuum, vel neſcientes, poſtulent.

Matt.24.29. Luc.21.25.

Cùm veniſſent diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt, panes accipere.

857. AD diſcipulorum laudem hæc obliuio eſt: tantum à deliciarum amore aberant, vt vel neceſſariorum obliuiſcerentur: nulla illis de ferculis cura, nulla de corporis illecebris: rebus nempè ſpiritualibus intentos temporalium rerum inuadit obliuio. Quod illos arguit, qui, cum Chriſtum ſequi ſe credant, deliciis, & ſaginando corpori plùs æquo ſtudent.

Sed pende, quòd tunc maximè diſcipuli panes accipere obliuiſcuntur, cùm ad Chriſtum pergunt; nam ardens deſiderium Chriſtum videndi, eiuſque præſentia fruendi, omnem terreni cibi memoriam aboleuit. Sic ferè accidit, vt modicam carnis curam habeat, qui cum Chriſto eſſe, & Chriſto adhærere vehementer deſiderat.

858. Sed quì obliuiſci potuerunt, quum paulo ante cap.15.verſ.37. ſeptem ſportas plenas, facto miraculo, collegerint? Sed has ſeptem ſportas fòrs in pauperes diſtribuerunt, vt hioc diſcipulorum liberalitas appareat. Vel, licèt panes habuerint, obliti tamen ſunt panes accipere, quia rebus aliis intenti erant.

Obliti ſunt panes accipere; ſuauis domini ſui conſuetudo omnem ab eis carnis curam abiecerat; panes tollere obliuiſcuntur; *quod indicium eſt*; inquit Sanctus Anſelmus, *quòd modicam carnis curam haberent in reliquis, quibus ipſa reficiendi corporis neceſſitas, quæ naturaliter cunctis ineſt, intentione dominici comitatus, & dulcedine veri panis qui cum eis erat, mente exciderat*; quam pleniùs id efficere Euchariſticus panis deberet, quem nobis Dei amor parauit? Hîc quippè non ſolùm nobiſcum eſt, ſed in nobis.

Cauete à fermento Phariſæorum, & Sadducæorum.

859. CVr non ſimpliciùs dixit: *Cauete à doctrinâ Phariſæorum & Sadducæorum?* Magnam vim habet hæc loquutio: vt oſtenderet, quàm noxia prauorum hominum verba ſint, quantaque mala inuehat malorum doctrina; *fermenti*, vtitur metaphorâ: nam, ſicut modicum fermentum totam maſſam corrumpit; ſic & hæreticorum verba, &, vniuerſè impiorum hominum error, licèt modi-

1.Cor.5.

eus, ac leuis videatur, indigentia affert damna, & multos, grauesque parturit errores.

Præterea, fermenti nomine hic vtitur, vt esset discipulis dubitandi occasio, & non intelligendi, & sic errarent circa panes, & daretur Christo locus eos arguendi, nolebat enim eos sine causâ reprehendere. Quo facto & Christi pietas, ac mititas elucet, & simul ostenditur; quàm ab temerariâ increpatione abesse debeant, qui alios regunt, præsertim quum subditi, ob imperfectionem, ferre graues redargutiones sine causâ nequeant.

860. *Fermentum*, prauorum doctrinam vocat, quæ hominem inficit, non emendat, inflatque mentem, à qua recipitur, non secus ac fermentum totam massam. Tumescit, qui sæculi scientiâ imbuitur, aliosque superbos contemnit, omnia inflatus despicit. Christi è contrà doctrina pani azymo comparatur: *azimis*, inquit, *sinceritatis, & veritatis*, 1.Cor.5.8. Quia scilicet ab omni tumore, atque superbiâ aliena est.

1.Cor.5.v.8.

Sed, cur nunc præcipuè monet Apostolos, vt sibi à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum caueant? etenim alio tempore, & occasione dicere id poterat. Poterat; sed opportunius hic factum; quà, vt daretur increpandi discipulos occasio, quam quærebat Christus, quod & factum, quà, quia tunc erat illi cum Pharisæis, & Sadducæis conuersatio aliquamnam vtrique ad Christum accesserunt tentantes eum. Nempè, tunc mali maximè cauendi, cùm Christo fictè, ac subdolè appropinquant, & fingunt, se Christianos esse: quod nostri temporis hæretici, malique homines faciunt.

861. Pende discipulorum humilitatem, ait illis Christus: *Cauete à fermento Pharisæorum, & Sadducæorum.* Sed quid hic ipsi? Rem prodit Euangelista: *At illi cogitabant intra se dicentes: quia panes non accepimus.* Alius exquisiuisset Pharisæorum, & Sadducæorum nequitiam, & errores, vt causam sciret, cur caueri deberent: Apostoli aliorum scelera minimè quærunt, sed labeculas suas statim explorant, si quas habent; ideò statim recordantur, quia panes accipere obliti sint, quod negligentiam quandam sapit. Hæc iustorum virorum nota, vt aliena vitia scire non curent, nec curiosè inuestigent; suas labeculas, dum aliàs argui audiunt, diligenter considerent, & se in se recipiant. Digna res, quæ in exemplum eat, & illorum mentibus insideat, qui diligenter aliorum errata non solùm intelligere, verum etiam vertere, vt ita dicam, student.

SECTIO II.

Quid cogitatis inter vos, modicæ fidei?

862. Dignum hìc est, quod quæratur, cur Christus suos discipulos arguat, imo & arguendi occasionem quæsierit; quòd superiùs non fecit superiori capite, cùm modicam fidem ostenderint dicentes: *Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces.* Modica, vtrobique fides: hìc tamen arguuntur, non illic. Non casu id factum; nam Christus id fecit. Non redarguit ibi, quia Christus coram turbis erat; hìc aberat à turbis: ne igitur discipuli malè apud turbas audirent, & minùs à turbis fierent, abstinuit ab eorum redargutione Christus, vt ostenderet; quàm cautè correctio fieri debeat, ne aliena fama lædatur.

Alia huius rei suppetit causa. Hic eos arguit, quia magis reprehensibiles; nunc iam inspexerant bis saturasse turbas Christum: tunc verò vnicam saturationem viderant tantùm. Ex quo colligis, quòd eò quis grauius peccat, & arguendus plùs est, quò plura exempla habet, quibus auocari à lapsu potest.

Nondum intelligitis, neque recordamini quinque panum.

863. Displicet Christo sua beneficia obliuioni tradi; ideò tàm acriter discipulos reprehendit. Disce: quò quis sanctior, & Christo proximior, eò magis reprehendendus est, si Diuinorum beneficiorum obliuiscatur. Non tam seuerè vnum de turbis arguisset.

De panibus hìc mentio fit, & de virorum numero, ac fragmentorum copiâ: cur non & de piscibus? An non erat necesse singula iis narrari, qui miraculo interearant, vt miraculi memoriam resricaret? Satis erat, si de panibus loqueretur. An pisces præterit, vt innueret, necessariorum cura tangi debere; eorum, quæ deliciarum quandam speciem habent, posse nos obliuisci?

Quem dicunt homines esse filium hominis?

864. Non est ab re, quòd Christus discipulos suos interrogat, quid de eo turbæ sentirent: docere quippè nos voluit, vt nos quoque quid de nobis homines sentiant, quæreremus; licet aliorum dicta sequi non debeamus; si quid tamen mali de nobis opinantur, huius opinionis occasiones præcidendæ sunt: quod Præsules maximè præstare tenentur, quorum vita aliorum exemplar esse debet. Hi igitur malè de se opinandi occasionem minimè dent, aut, an dederint, exquirant aliquando.

Hominum restimonium quærit Christus: *Quem dicunt*, inquit, *homines esse filium hominis?* Per homines turbas intelligit, vt Pharisæos, Sadducæos, & scribas excluderet; hi hominis nomen non merebantur, cum Christum in Principe dæmoniorum dæmonia eiicere, & similes blasphemias effutirent. Qui Deum blasphemat, qui maledicta euomit in innocentes, hominis nomen mereri non videtur.

Hos

865. Hos præterit, & horum testimonium non requirit; quia Christi famam obscurare studebant; & pleni dolo, ac iniquitate sincere iudicium ferre non poterant: turbæ, vilesque homines sincerius opinionem suam produnt. Testes Pharisæi esse non poterant, quia inuidi ac maligni.

Vel per *homines*, omnes homines intellexit. Proferuntur autem opiniones, quæ Christi laudem continebant; nam, quid sentirent iniqui Pharisæi, probè ille nouerat; & ideo prætermittunt discipuli narrare. Nimirum censionis inuidorum nulla habenda ratio: contemnendum prorsus est, quod inuidi sentiunt, ac maligni.

866. Sed cur Christus de se, tanquam de alio, loquitur dicens: *Quem dicunt homines esse Filium hominis?* Poterat apertiùs dicere: *Quem dicunt homines me esse?* An ita loquitur, ne de se iactanter loqui videretur? sciebat quippè eorum sententias proferendas, quæ eius laudem continebant: ne ergo videretur, laudem quærere, de se, tanquam de alio; loquutus est; & vocans se filium hominis tantâ humilitate oblatæ laudi occurrit. Scilicet quò quis magis laudatur, & extollitur ab aliis, eo se deprimere debet magis. Aliqui codices Græci interserunt, τό, με; sic; *Quem me dicunt homines esse filium hominis?* Syrus, *quid dicunt super me homines me esse filium hominis?* Sed filij hominis titulus ob Christi humilitatem non omittitur.

Populi de Christo iudicium quæritur, & exhibetur: non sine causâ id factum. Hæc inter præcipuas; vt videatur discipulorum confessio à plebis mente disiuncta: nam, si solùm discipulorum poneretur censio, existimari poterat, quòd illam ex plebis sensu hauserant, & ex his, quæ vulgo audierunt: quo fieret, vt eorum confessio minimè solida esset. Indicare voluit Christus, discipulorum eius esse, supra plebem sapere, & doctrinam ex Cælo excipere, non ex plebis cæno premere.

867. Prius turbarum sententia ponitur, deinde discipulorum, vt quasi gradatim ad maiorem Christi laudem veniretur: vt disceremus, semper Diuinæ laudi adiiciendum aliquid, & maiora semper præstanda, vt Deus magis à nobis laudetur.

Turbarum laus ponitur, & discipulorum, vt quid inter vtrosque discriminis sit apertè videatur, & colligeremus, quàm deceret à discipulis meliùs pleniúsque Christum laudari, quàm à turbis. Scilicèt, quò quis Christo dignitate, & culmine proximior, eò maiorem ei laudem exhibere deberet; quod hic, vt vides, à discipulis factum; & tamen sæpè contra accidit; quum pauperes, ignobiles, ac idiotæ homines plerúmque meliùs Christum vitâ, & verbis laudent, quàm Præsules, quàm Doctores, & eruditi.

Vos autem quem me esse dicitis?

868. PRima Principis sollicitudo sit quærere, quid externi de ipso sentiant, deinde quid proximi, ac coniuncti; hoc cordi Præsuli sit, scire qualis apud absentes habeatur; nam præsentes facilè Principibus adulantur, vt non sit magnum, eos apud suos audire benè; magnum est audire apud omnes; quod Christus docuit, cùm & quid de ipso sentirent homines, & quid sentirent discipuli à discipulis quæsiuit; scitè Sanctus Petrus Damianus. *Scilicet vt Rex Angelorum formam daret rectoribus hominum, quatenus non, quid in ore eorum assentatoriè dicatur, attendant; sed, quod eorum testimonium apud absentes habeatur, inquirant.* Quod monitum ebibant vniuersi Præsules, principésque viri.

SECTIO III.

Respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus Filius Dei viui.

869. OMnes discipulos Christus interrogauerat, quid de se sentirent: *Vos autem*, inquit, *quem me esse dicitis?* Cur ergo vnus Petrus respondet? An, quia eadem erat & aliorum mens; vnde etiam pro aliis responsum dedit? Vnus pro multis loquitur; vt in rebus fidei vnitas & consensio probaretur. In hoc Catholica fides ab hæresi differt: quòd hanc multi in multas discerpunt partes, in plures diffindunt errores. Catholica, Romanaque fides ita vna est, vt licèt omni æuo multi eam prædicauerint, vnus tamen loquutus videatur, quum, in hominum varietate, censionum varietas non sit, nec dispares sententiæ.

870. Christus se filium hominis dicit: Petrus vocat eum filium Dei viui. Verbum Dei commendat humilitatem suam: homo, Domini sui claritatem cognoscit. Quò magis humiliauit se Christus propter nos, eò magis nos eum glorificare debemus.

Se filium hominis vocat Christus, & statim Dei Patris inspiratione eum Dei filium Petrus appellat; vt hinc colligeremus, maiorem gloriam, honoremque ei exhiberi, qui demissiùs de se humiliúsque sentit.

Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bar-Iona, quia caro, & sanguis, non reuelauit tibi.

871. BEatus es Simon Bar-Iona. Bar Syris filius dicitur, *Iona* columba: proprium est nomen patris Petri, quod quidam putant ex Iohannâ contractum, aut deprauatum; & sæpè Simon Ioannis appellatur Petrus. Porro opponit Christus Simon *Bar-Iona* voci, *Beatus*, vt memor humilis conditionis, ignobilísque originis suæ, felicitatis suæ magnitudinem meliùs cognosceret, & vilitatis suæ cogitatione in tantâ laude non intumesceret.

Beatus es Simon; Beatus Petrus dicitur, quod Christum Dei viui filium confessus est; sed numquid non hoc etiam Dæmon præstitit sed timore compulsus, non amore; *Domine hoc tibi dixerunt & dæmones*, inquit Sanctus Augustinus, *quare illi non sunt beati? quia dæmones hoc dixerunt timore, Petrus amore.* Tanti est à Dei amore opus proficisci.

Et tibi dabo claues regni Cælorum.

872. IN terris claues cæli Deus reliquit, vt scilicet disceremus; quòd nisi ex hac vitâ nobiscum claues feramus, minimè in regnum cælorum intrare poterimus: Pulchrè Tertullianus. *Etsi adhuc clausum putas cælum, memento claues eius hîc Dominum Petro, & per eum Ecclesiæ reliquisse, quas hîc vnusquisque interrogatus, atque confessus feret secum.* Curet igitur quisque dum hîc degit, cælestia sibi aperiri; nullus post hanc vitam inueniet, quo cælum aperiat, nisi è terris claues secum deferat.

Tunc præcepit discipulis suis, vt nemini dicerent, quia ipse esset Iesus Christus.

873. NVnquam Christus ante passionem suam Apostolis præcepit, vt se filium Dei esse prædicarent, inhibuit potius, vt hîc videre est. Nempè honoris titulum non vult, nisi post labores, ac passiones; contra ac hominibus in more sit, qui speciosos titulos amant, labores fugiunt, qui comitantur honores.

Non vult tanquam Messias prædicari, ne eius passio impediretur; nam, si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent, sicque redempti minimè fuissemus. Qua re docentur Præsules, Principesque, vt suorum potiùs saluti consulant, quàm gloriæ suæ & honori.

874. Præterea, id fecit ob pusillorum scandalum; si enim Iesus prædicaretur Messias, & talis creditus esset, ac postea occideretur, infirmi scandalizarentur, qui putabant Messiam non moriturum: magis curæ Christo fuit pusillorum salus, quàm sui nominis gloria.

Alia huius rei causa reddi potest: nempè, ne, si prædicaretur, tanquam Messias, in eum credentes quum postea viderent, eum flagellari, ac demum crucifigi, fidem amitterent, essetque nimis difficile, eos ad sanam fidem iterum reuocare. Ex quo colligis; quàm ardua res sit post probæ vitæ professionem labi, & ad bonam frugem iterum redire.

Quia oporteret eum ire Ierosolymam, & multa pati à senioribus, & scribis, & principibus Sacerdotum.

875. NOmen vrbis, in qua multa passurus erat Christus obserua. *Ierusalem, visio pacis*, interpretatur: iustus etiam ibi pacem videt, & magnâ pace fruitur, vbi graue illi à malis bellum indicitur: Nihil est, quod turbare eius mentem possit; nihil, quod eius pacem auferre. Vbique pacem reperire possumus, licèt flagella præparentur, calumniæ nobis obiiciantur; quia hæc ipsa quietis, & pacis materia esse queunt, dummodo pacem prius nobiscum habeamus.

876. Recenset hîc Christus eos, à quibus passurus est: seniorum, Scribarum, & Principum Sacerdotum meminit: sed, cur non & plebis, quæ clamabat: *Crucifige, Crucifige eum.* Cur non militum, qui coronam spineam capiti eius imposuerunt, ac demum affixerunt Cruci? An innuere voluit, hos silentio supprimens, eos grauiùs in Christum peccare, qui aliis exemplo esse debent, quorum munus est, cæteros in Dei lege erudire?

Peccauit populus, peccauerunt scribæ, seniores, & Principes Sacerdotum; sed horum meminit Christus, non illius, ac si à senioribus, & scribis tantùm passus esset; hi enim suo exemplo, suisque verbis plebem ad tantum scelus committendum prouocauerunt. Adeò illorum peccatum, qui aliis peccandi occasionem dant, Christo displicet, vt ab illis tantùm se passurum esse denuntiet.

SECTIO IV.

Et assumens eum Petrus, cæpit increpare illum dicens: Absit à te Domine, non erit tibi hoc.

877. PEtrus reliquis ardentior, & Domini sui amantior, libertate etiam sumptâ ex reuelatione sibi factâ, & ex laudibus, quibus eum Christus extulerat, in medium prosilit, & cæteris perturbatis, & hæsitantibus non obiurgantis auctoritate, sed amantis, & miserantis affectu, Christum increpat, eumque à passione, tanquam Dei filio indignâ, studet auocare. Ignorabat quippè aduentus Christi rationem, Cælestis Patris voluntatem, crucis, necessitatem, redemptionis mysterium? idcirco incautus, quem Dei viui Filium didicerat, à morte dehortatur. Cautio hîc nobis datur, ne post reuelationes, post reserata nobis Diuinitùs arcana, liberiùs ea, quæ nobis humana ratio dictat, effundamus, neue sensui nostro nimiùm credamus; sic enim obuium erit eum Petro aberrare.

878. *Cæpit increpare illum*: Græcè, ἤρξατο ἐπιτιμᾶν αὐτῷ, *cæpit illum reprehendere, seu, à sententiâ suâ dimouere*, eam explodens, ac reiiciens. Ἐπιτιμᾶν significat etiam *coërcere*, ac *refrenare*; quo sensu

Matth. 8. 26. ſenſu ſupra cap. 8. verſ. 26. ſumptum eſt, quum de Chriſto dicitur: *ἐγερθεὶς ἐπετίμησε τοῖς ἀνέμοις καὶ τῇ θαλάσσῃ: ſurgens increpauit*, ſeu, *coercuit, ac refrænauit ventos, ac mare.* Hìc vbi Petrus à paſſione, ac morte Chriſtum auocat, hoc idem verbum adhibetur, ac ſi eodem impetu Chriſtus ad tormenta, ad crucem iret, quo venti feruntur, mariſque vndæ, vt præ patiendi deſiderio quieſcere non poſſet.

879. *Abſit à te Domine: non erit tibi*; Quid hoc? duo dixerat Dominus: ſe occiſum iri, & tertiâ die reſurrecturum; quid horum Petrum perculit? totus hæſit in mortis infirmitate, oblitus reſurrectionis; quod indecorum erat mortis reſpexit, non quod virtutis, & gloriæ in reſurrectione; qui humanæ mentis error eſt, aciem in dura, & amara figere, non in laboris mercedem, gloriamque *humano timore perterritus*, inquit ſanctus Hieronymus, *Paſſionem Domini formidabat; & quomodo audiens multa eum pati, & occidi, timebat; ſic audiens, & tertiâ die reſurget gaudere debuerat, & triſtitiam paſſionis reſurrectionis gloriâ mitigare*; ſic à Domino Sathanas non fuiſſet dictus, nec reus erroris humani teneretur, qui magis difficultate tenebatur, quàm vrgeretur præmio, patientiæque mercede; ſic fere fit, vt paſſionis, & tribulationis recordemur, obliti fructus, quem fortis animus patientiâ parit.

Qui conuerſus dixit Petro: Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi, quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt, ſed quæ hominum.

880. QVi *conuerſus*: Sanctus Mateus cap. 8. v. 33. addit: *& videns diſcipulos ſuos*: In omnes diſcipulos conieccit Chriſtus oculos, vt ipſi quoque Petri redargutionem audirent, & in Petro omnes arguerentur; quum omnes idem, quod Petrus, paterentur, licèt non tanto ardore corriperentur; vt in reprehenſionis verba exilirent, vt fecit Petrus. Vult igitur vnius admonitionem omnium eſſe.

Petrum paſſionem, mortemque inhibentem retundit: conſilium eius reiicit, & faceſſere è ſuo conſpectu, ſi hæc ſuadeat, iubet. *Vade*, inquit, *poſt me Satana.* Aduerſarium vocat eum, qui ſe conabatur amicum oſtendere. Satanæ, & aduerſarij nomen merentur, qui à duris, aſperiſque nos auocant, & ea conſulunt, ad quæ caro ipſa inclinat.

881. *Vade poſt me Satana, ſcandalum es mihi*: Græcè, *σκάνδαλόν μου εἶ, ſcandalum meum es*: ideſt offenſionis, ac ruinæ cauſa mihi es, dum à paſſione ac cruce, quantum in te eſt, me conaris auertere, ac à Patris mei obedientiâ reuocare. Quod ſi Chriſtus, in quo lapſus periculum nullum erat; blandientem Petrum tam acriter retudit; quid nos agere oportet, quum amicos audimus, qui vt nobis, carnique parcamus, conſulunt; qui ad delicias, ac voluptates nos aduocant, à carnis macerationibus, aſperâque crucis, ac mortificationis viâ nos auocant? Reiiciendi Chriſti exemplo ſunt, & omnis amicitia damnanda eſt, quæ nos ab obedientiâ Diuinæ voluntatis auertere ſtudet.

882. *Vade poſt me Satana*: Quem Chriſtus paulò ante *beatum* dixerat, (*beatus es*, inquiens, *Simon Bar-Iona*:) nunc tàm ſeuerè, quia malè conſuluerat, increpat. Cum rectè loquutus eſt, ſummis extulit laudibus: cum malè, tàm acriter eum arguit Chriſtus: docens, ita in hominibus extollenda, quæ laude digna, vt ſinè reprehenſione non abeant, quæ damnanda: quod aulici, & adulatores præſtare neſciunt, dum omnia probant etiam quæ improbanda.

883. Amoris magni magnum ſignum eſt, cùm errantes grauiter Deus corripit & ſeuerè peccantes redarguit; hinc eſt, quòd Chriſtus acriter Petrum increpet, & ſatanam vocet; quod non fecit in Iudam, licèt huius diſcriminis hæc quoque ratio ſit, quòd Petri vulnus ſanabile erat, Iudæ verò ferè inſanabile; quod expendebat Sanctus Baſilius Seleuciæ Epiſcopus ad illud: *Vade poſt me ſatana, quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt*, ait quippè: *Quæ hæc eſt aſperitas verborum Domine? quæ hæc formidanda in Petrum increpatio? modò audiuit: Beatus es Simon Bariona, & nunc ſatanam vocas Apoſtolum? modò dicebas: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam; & nunc ſcandalum, diabolique appellas inſtrumentum? Et ſi Iudas venditionem molitur eadem facit, te contra cum Iudæis compoſitione tranſigit, non tamen increpatur Vidiſti, ô Domine, eum militibus, & armis, & fuſtibus inuadentem, nec dixiſti; vade poſt me ſatana, non verbis inuertiſti, non re territaſti; quin potius ad cœpta hortatus es: amice ad quid veniſti? opus proſequere, tam audax factus ne differ, venditionem effectu firma. Et contra Iudam talis, & Petrus amoris præmium fert contumeliam? feritur, qui parcit, & ex ignoratione offendens verbis vapulat? ne, inquit, perhumanus Saluator: vbi enim vlcus eſt immedicabile, ibi pharmacum inutile; vbi autem curationis ſpes, ſectionem induco curationi. Cùm agnoſco diſcipulum, eſto, contumeliam dicam, inſtruo: cùm alieni ſunt mores ægritudo eſt inſanabilis.*

Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam ſuam propter me, inueniet.

884. QVi *voluerit animam ſuam ſaluam facere*: Græcè, *σῶσαι Saluare, ſeruare*: ſcilicet in hoc mundo: ſeipſum ſeruare iuxta Chriſti mentem quærit, qui crucem ſibi à Deo impoſitam abiicit, ſibique parcit & indulget: blanda, & ſuauia eligit, dura, aſperaque fugit. Sed pende, quòd non ait: *Qui animam ſuam ſaluam faciet.* Crucis fuga, voluptatum delectus, vt verborum antitheſis, ſic requirere videbatur; nam in ſecundâ ſententiæ parte, quæ primæ reſpondet, ait: *Qui autem perdiderit animam ſuam.* Non caret hic loquendi modus ſuâ vtilitate. Innuitur, opinor, Crucem fugere, à duris, aſperiſque ſe eximere, voluntatis, ac voti rem potius eſſe, quàm euentus; affectus non effectus: adeò vt plerique ſe à Cruce, ac mortificationis amaritudine ſubripere ſtudeant, & quærant, pauci poſſint; quin, quò magis ſibi parcere, Crucis, & aſperitatum fugâ, volunt, minùs parcunt, grauiori premuntur Cruce, duriora ſuſtinent, amariora deglutiunt. Rectè igitur dictum: *Qui voluerit animam ſuam ſaluam facere*: quum hoc voti, ac deſiderij ſit, non rei; & velle Crucem fugere, velle delicijs frui, in multis reperiatur, reipſâ illam fugere & iſtis frui, in paucis. Nimirum, magis Cruce premitur, qui Crucem excurrit, & abhorret, quàm, qui occurrit Cruci, Cruci adhæret.

885. *Qui perdiderit animam ſuam propter me*: Non ſatis eſt perdere, ſui abnegatione, & Crucis amplexu; niſi id propter Chriſtum fiat, in Chriſti obſequium,

obſequium, in Chriſti confeſſionem, ac gloriam.

Qui perdiderit. Animam perdere, eſt vitam in Dei obſequium impendere; non eſt propriè perdere, ſed hominum opinione: ſic ferè vſu venit, vt, vbi quempiam carnis macerationi, & abſtinentiæ, ac mortificationis operibus addictum homines viderint, ſtatim eum ſanitatem, & vitam amiſſurum dicant; &, cùm imitari eum deberent dehortantur.

886. *Inueniet eam.* Græcè, *ἐυρήσει αὐτήν.* Verbum, *ἐυρίσκειν*, de illis dicitur, quæ labore comparantur: vt ſciamus, in æterna vitâ laboris etiam noſtri pretium, & recompenſationem eſſe.

Inueniet eam. Dixiſſet: *Qui animam ſuam ob Chriſti confeſſionem effuderit, diuitem theſaurum inueniet.* Nulla hîc theſauri mentio. Nulla? Imo maximi: animæ ſcilicet, quæ diuitiis omnibus theſauris præpondetat.

Filius hominis venturus eſt in gloriâ Patris ſui cum Angelis ſuis, & tunc reddet vnicuique ſecundum opera eius.

887. F*ilius hominis venturus eſt:* Vtitur tertiâ perſonâ de ſe loquens ad euitandam arrogantiæ opinionem; ; vtque ſuo nos exemplo doceret, ne nos & noſtra ſuperbè iactaremus.

Tunc reddet vnicuique: Græcè, *τότε ἀποδώσει ἑκάστῳ, Tunc rependet*, ſeu, *perſoluet vnicuique.* Verbum. *ἀποδίδωμι, præmij vice rependere*, ſignificat; ſed aliquando ad eum porrigitur, qui exhibitam legem obſeruat. Hinc illud Plat. de leg. *ὦ κάλλιστα ἀποδιδόντι τὸ ἀεὶ ταυτὸ νόμισμα, qui ſe optimè gerit in his legibus obſeruandis.* Si ad Diuinam legem rem transferamus, vtraque notio optimè inter ſe cohæret; nam illi præmium Chriſtus perſoluet, qui ſuam obſeruauerit legem; alioquin pœnam expectet, eamque perennaturam.

888. *Secundum opera eius*, Græcè, *κατὰ τὴν πρᾶξιν αὐτοῦ, Iuxta actionem ipſius*, vt vertit Pagninus: vel, *iuxta opus ſuum:* vt legit Sanctus Hieronymus. Indicat hæc varietas, bonotum eſſe ita bona opera continuare, vt vnum tantùm opus efficere ipſâ continuatione videantur: malorum eſſe, peccata peccatis nectere, vt vnum opus ſolummodo præſtare cenſeantur.

Præterea, iuſti ita multis operibus incumbunt, quæ in Dei obſequium exhibent, ac ſi vni tantùm operam darent: tam ſedulò, & accuratè id efficiunt. Idem agunt & mali in malo.

Amen dico vobis ſunt quidam de hîc ſtantibus, qui non guſtabunt mortem donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.

N*On guſtabunt mortem; donec videant filium hominis venientem in regno ſuo*; inſipida, & amara mors ſit, & à guſtu omnes deterreat; Chriſti viſu, eiuſque gloriæ meditatione incipit dulceſcere; rectè igitur dictum eſt, *non guſtabunt mortem donec videant filium hominis*: quia, qui eum in gloria vident, & cogitant in morte quoque ipſâ, ſuauitatem ſentiunt, eamque tanquam ſuauiſſimam deguſtant.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XVII. MATTHÆI.

Verſ. 1.

ET poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & ducit illos in montem excelſum ſeorſum.

Et. *Fr. Luc. Autem.*
Aſſumpſit. *Goth. Aſſumit. Orig. Aſſumens ſecum. S. Proc. Aſſumptus.*
Petrum e. I. e. I. *S. Proc. Petro, & Iacobo, & Ioanne.*
Ducit. *Pagn. Adducit. Vat. Subducit. Dionyſ. Alex. Aſcendit in montem. S. Proc. Aſcendit Dominus in montem. Adam C. Surſum duxit.*
Seorſum. *Syr. Solos. Ar. M. Priuatè.*

Verſ. 2.

Et transfiguratus eſt ante eos. Et reſplenduit facies eius, ſicut Sol: veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix.

Tranſf. eſt. *S. Hil. Transfiguratus eſt Ieſus. Syr. & S. Hier. Transformatus eſt. Arab. Oſtendit gloriam ſuam.*
Ante eos. *Pagn. Coram illis Fr. Luc. In conſpectu eorum. Arab Coram eis. Orig. Ibi coram ipſis.*
Reſplenduit. *S. Aug. Splenduit. Fauſt. Presb. Refulſit.*
Facies eius. *S. Aug. Vultus eius.*
Alba ſicut nix. *Syr. Candida, vt lux. Arab. Alba ſicut lux. S. Amb. Refulxerunt, ſicut nix. Pagn. Candida, ſicut lumen. S. Hil. Sicut nix. Orig. Sicut lumen.*

Verſ. 3.

Et ecce apparuerunt illis Moyſes, & Elias cum eo loquentes.

Apparuerunt i. *Orig. Apparuerunt. Pagn. Viſi ſunt. S. Proc. & Vat. Conſpecti ſunt illis. Arab. Apparuerunt ei.*
Elias. *Orig. Elias in gloria.*
Loquentes. *Pagn. Colloquentes. Syr. Quum loquerentur cum eo.*

Verſ. 4.

Reſpondens autem Petrus, dixit, ad Ieſum: Domine, bonum eſt nos hîc eſſe: ſi

Bonum eſt. *Adam C. Decorum, pulchrum eſt. Fr. Luc. Iucundum.*

vis,

Vulgata Editio.

vis, faciamus hîc tria tabernacula, tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum.

Verſ. 5.

Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipſum audite.

Verſ. 6.

Et audientes diſcipuli ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde.

Verſ. 7.

Et acceſſit Ieſus, & tetigit eos: dixitque eis: Surgite, & nolite timere.

Verſ. 8.

Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, niſi ſolum Ieſum.

Verſ. 9.

Et, deſcendentibus illis de monte, præcepit eis Ieſus, dicens: Nemini dixeritis viſionem, donec Filius hominis à mortuis reſurgat.

Verſ. 10.

Et interrogauerunt eum diſcipuli, dicentes: Quid ergo ſcribæ dicunt quod Eliam oporteat primùm venire?

Verſ. 11.

At ille reſpondens, ait eis: Elias quidem venturus eſt, & reſtituet omnia.

Verſ. 12.

Dico autem vobis, quia Elias iam venit, & non cognouerunt eum, ſed fecerunt in eo quæcunque voluerunt. Sic & Filius hominis paſſurus eſt ab eis.

Verſ. 13.

Tunc intellexerunt diſcipuli, quia de Ioanne Baptiſtâ dixiſſet eis.

Verſ. 14.

Et, cùm veniſſet ad turbam, acceſſit

Lectionum Varietas.

Nos h. e. *Arab. Vt maneamus hîc.*
Si vis. *Syr. Et ſi vis. Arab. Vis.*
Faciamus *Syr. Faciemus.*
Tabernacula. *Fr. Luc. Vmbracula, tentoria.*

Adhuc e. l. *Arab. Dum ipſe loqueretur.*
Ecce nubes lucida. *S. Aug. Nubes lucida venit. S. Proc. Oborta eſt nubes.*
Et ecce vox. *S. Aug. Et ſonuit vox. S. Proc. Et ecce vox extitit. Syr. Et vox facta eſt.*
De nube. *Fr. Luc. Ex illâ nube.*
Dilectus. *S. Cyp. Dilectiſſimus. S. Proc. Ille meus dilectus.*
Mihi. *S. Epiph.* omittit.
Bene complacui. *Tert. Benè ſenſi S. Gaud. Benè placui. S. Proc. Benè acquieui. Interpr. S. Chryſ. Benè complacitum eſt. S. Epiph. Placui. Arab. Complacui.*

Et audientes. *Fr. Luc. Et vt audiuerunt. Arab. Et Audierunt. Syr. Quod cùm audiſſent. Vat. Cùm hæc audiſſent.*
Ceciderunt. *Pagn. Prociderunt.*
Timuerunt. *Vat. Territi ſunt.*
Valde. *Pagn. Vehementer.*

Acceſſit. *Pagn. Progreſſus. Arab. Venit ad eos. Ar. M. Accedens. Vat. Cùm acceſſiſſet.*
Tetigit eos. *S. Aug. Porrexit manum.*
Nolite timere. *Fr. Luc. Ne timeatis. Ar. M. Ne metuite.*

Leuantes. *Fr. Luc. Quùm ſuſtuliſſent. Arab. Eleuauerunt. Syr. Suſtulerunt. Vat. Sublatis verò oculis.*
Neminem viderunt. *Arab. Et non viderunt. Pagn. Neminem videbant.*

Deſcendentibus i. *Arab. Cùm deſcenderent. Fr. Luc. Cùm deſcenderent ipſi.*
Dicens. *Syr. Eiſque dixit.*
Nemini dixeritis. *Syr. Coram nemine dixeritis. Arab. Ne dicatis alicui Vat. Ne cui dixeritis.*
Viſionem. *Vat. Viſum. Fr. Luc. Hanc viſionem.*
Reſurgat. *Vat. Reſurrexerit. Syr. Surrexerit.*

Diſcipuli d. *Syr. Diſcipuli ſui, & dicunt ei.*
Quid ergo. *Arab. Quare. Pagn. Cur igitur.*
Primùm. *Syr. Prius.*

Venturus eſt. *Pagn. Venit prius. Orig. Venturus eſt primùm. Arab. Quia veniet prius.*
Reſtituet. *Arab. Docebit vos omnia. Syr. Vt omnia reſtituat. Auct. Inſtaurabit.*

Non cognouerunt. *Syr. Neque nouerunt. Vat. Non agnouerunt.*
Fecerunt. *Tigur. Perpetrauerunt.*
In eo. *Cæter. Ei.*
Quæcunque. *Syr. Quidquid. Arab. Quodcunque.*
Paſſurus eſt ab eis. *Syr. Vim paſſurus eſt ab eis. Ar. M. Futurus eſt pati ab eis.*

Intellexerunt. *Arab. Apertè intellexerunt.*
Dixiſſet eis. *Ar. M. Dixit eis. Syr. Verba ipſis feciſſe. Arab. Ipſe dixerat eis.*

Et cùm veniſſet. *Cæter. Et, cùm veniſſent. Ar. M. Et, venientibus eis.*

ad

Vulgata Editio. | ***Lectionum Varietas.***

ad eum homo genibus prouolutus ante eum, dicens: Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur: nam sæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam.

Genibus prouol a. e. *Syr. Procidens super genua sua. Caiet. Genua flectens illi. Fr. Luc. Ad genua accidens illi. Ar. M. Genupetens ipsum. S. Hil. Genibus prouolutus.*
Domine m. *Syr. Domine mi miserere mei.*
Filio m. *Syr. Et Filij mei. Vat. Filij mei.*
Lunaticus est. *Arab. In principijs lunationum vexatur valde. Syr. Quippe qui lunaticus sit. Fr. Luc. Lunationibus afficitur.*
Malè p. *Syr. Malè afficiatur. Vat. Miserè affligitur. Auct. Malè opprimitur.*
Sæpè. *Int. Orig. Aliquoties. Int. Euth. Frequenter. Syr. Sæpissimè.*
Crebrò. *Vat. Sæpè. Int. Orig. Aliquoties. Syr. Sæpissimè.*

Vers. 15.

Et obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

Et obtuli. *Ar. M. Et attuli.*
Curare. *Int. Orig. Eiicere. Int. Theoph. Sanare.*

Vers. 16.

Respondens autem Iesus, ait: O generatio incredula, & peruersa, quousque ero vobiscum? vsquequo patiar vos? Afferte huc illum ad me.

Respondens a. *Arab. Tunc respondit.*
Incredula. *Arab. Infidelis. S. Hil. Incredibilis.*
Peruersa. *Pagn. Distorta.*
Quousque ero vobiscum? *Fr. Luc. Quousque tandem ero vobiscum?*
Vsquequò patiar vos? *Fr. Luc. Quousque tandem tolerabo vos? Int. S. Chrys. Vsquequè sustinebo vos? Ar. M. Vsque quando tolerabo vos?*
Afferte. *Syr. Adducite. Ar. M. Ferte.*
Ad me. *Ar. M. Mihi.*

Vers. 17.

Et increpauit illum Iesus, & exiit ab eo dæmonium, & curatus est puer ex illâ horâ.

Increpauit illum. *Mald. Imperauit illi. Euth. Præcepit. Auct. Interminatus est.*
Ex illâ h. *Pagn. A tempore illo. Vat. Ab illâ horâ.*

Vers. 18.

Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eiicere illum?

Accesserunt. *Arab. Venerunt. Syr. Adierunt. Ar. M. Accedentes.*
Secretò. *Caiet. Seorsum. Fr. Luc. Priuatim.*
Eiicere illum. *Syr. Eum sanare. Interpr. Theoph. Eiicere illud.*

Vers. 19.

Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram. Amen quippè dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis dicetis monti huic: Transi hinc illuc, & transibit, & nihil impossibile erit vobis.

Incredulitatem v. *Arab. Paruitatem fidei vestræ.*
Si habueritis. f. *Fr. Luc. Si habeatis fidem. Syr. Si fuisset in vobis fides.*
Dicetis. *Syr. Diceretis. Ar. M. Denuntiabitis.*
Transi. *Vat. Demigra Syr. Decede. Pagn. Pertransi.*
Transibit. *Fr. Luc. Et demigrabit. Syr. Decederet. Pagn. Pertransibit.*
Nihil impossibile erit vobis. *Syr. Nihil præualeret vobis. Adam C. Ex Syr. Aliquid non erit potentius vobis. Arab. Non erit vobis difficile quippiam.*
Vobis. *Int. Theoph. In vobis.*

Vers. 20.

Hoc autem genus non eiicitur nisi per orationem, & ieiunium.

Non eiicitur. *Caiet. Non Egreditur.*
Per orationem. *Pagn. Per deprecationem. Vat. Per precationem. Syr. Oratione, & ieiunio.*

Vers. 21.

Conuersantibus autem eis in Galilæâ, dixit illis Iesus: Filius hominis tradendus est in manus hominum.

Conuersantibus a. eis. *Syr. Quum autem conuersaretur. Menoch. Reuertentibus. Ar. M. Versantibus autem eis. Arab. Et cùm rediissent in Galilæam.*
Tradendus e. *Arab. Tradetur. Syr. Futurum est, vt tradatur. Ar. M. Futurus est tradi.*

Vers. 22.

Et occident eum, & tertiâ die resurget.

Occident. *Syr. Interficient.*
Tertiâ die. *Int. Orig. Post tertium diem. Arab. Post tres dies. Syr. Tertio die.*
Resurget. *Fr. Luc. Suscitabitur. Ar. M. Excitabitur.*

get.

Vulgata Editio.

get. Et contristati sunt vehementer.

Lectionum Varietas.

Contristati sunt. *Pagn. Delore affecti sunt. Vat. Mærore affecti funt. Syr. Tristitiâ affecti funt.*
Vehementer. *Syr. Valde. Vat. Vehements.*

Vers. 23.

[f] Et, cùm venissent Capharnaum, accesserunt, qui didrachma accipiebant, ad Petrum, & dixerunt ei: Magister vester non soluit didrachma?

Cùm venissent. *S. Hil. Cùm venisset Iesus.*
Accesserunt qui d. *Arab. Et venerunt vectigala.*
Accipiebant. *Pagn. Accipiunt. Int. Orig. Exigebant. Int. Theoph. Solent accipere. Ar. M. Sumentes.*
Didrachma. *Syr. Binas zuzim argemi capitatim. S. Hil. Didrachmam.*
Non soluit. *Cypr. Non tradit.*

Vers. 24.

Ait: Etiam. Et, cùm intrasset in domum, præuenit eum Iesus, dicens: quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributum vel censum? à filiis suis, an ab alienis?

Cum intrasset. *Syr. Cùm ingressus fuisset Petrus. Arab. Venit domum.*
Præuenit. *Syr. Praeoccupauit.*
Reges terræ. *S. Aug. Reges mundi.*
A quibus. *Syr. A quo.*
Tributum. *Ar. M. Tributa.*
Vel cênsum. *Syr. Pecuniam capitatim.*
An ab alienis. *Int. Orig. An ab extraneis?*

Vers. 25.

Et ille dixit: Ab alienis. Dixit illi Iesus: Ergo liberi sunt filij.

Ab alienis. *Syr. Ab extraneis.*
Ergo. *Arab. Quia.*

Vers. 26.

Vt autem non scandalizemus eos, vade ad mare, & mitte hamum: & eum piscem, qui primus ascenderit, tolle: &, aperto ore eius, inuenies staterem: illum sumens, da eis pro mê, & tê.

Scandalizemus. *Pagn. Offendamus. Vat. Ne simus illis offendiculo. Ar. M. Scandalizetis. Syr. Ne simus illis scandalo.*
Vade ad m. *Pagn. Progressus ad mare. Fr. Luc. Profectus ad mare. Syr. Abi ad mare.*
Mitte. *Fr. Luc. Iace. Syr. Iniice.*
Eum. p. q. p. *Arab. Primi piscis. Ar. M. Primum piscem.*
Ascenderit. *Pagn. Prodierit. S. Aug. Surrexerit. Arab. Quem eleuabis. Ar. M. Ascendentem.*
Illum sumens. *Int. Theoph. Illum accipe. Vat. Acceptum. Pagn. Quem acceperis.*
Aperto ore eius. *S. Aug. Aperi os eius.*
Da. *Syr. Offer.*

CAPVT XVII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Gloria regni cælestis non segnibus, & dormientibus datur. 889
Sua beneficia desiderari vult Deus, non contemni. 889
Superiores suorum sanctitatem, & perfectionem quærant. 890
In peius labendi occasio à quolibet auferenda. 890
Perfectiorum exemplo alij prouocandi. 891
In donis distribuendis sanctitatis, non cognationis ratio habenda. 891
Gloriæ memoria à peccato homines auocat. 891
In hac vita non gloria, sed tribulationes quærenda. 892
Iniuriarum Christi exemplo obliuisci debemus. 892
Qui diuina contemplari vult terrena relinquat. 892
Christus sponte mortem Crucis sustinuit. 893
Orationis fusu homo in alterum commutatur. 893
Quinque sensuum imperium vbi excusserimus, calestis gloriæ gustus nobis exhibebitur. 894
Gloriæ ostensione, velut expanso rete, omnes Christus comprehendere studet. 894
Dona quæ à Deo vera, fictitia quæ à mundo. 895
Doctrinæ lumen auditoribus attemperandum. 896

Et post dies sex assumpsit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem eius.

889. CVR non statim transfigurauit se Christus? An, vt his diebus intermediis pararent se, qui erant visuri? Dixerat: *Sunt quidam de hîc stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant Filium hominis venientem in regno suo:* respiciens ad transfigurationis mysterium, quod per hos dies distulit, vt ei parati occurrerent, & ita innueret gloriam regni cœlestis non segnibus, & dormientibus dari, sed illis, qui parati, & deuoti fuerint.

Distulit præterea transfigurationem, vt discipulorum desiderium acueret: amat sua beneficia desiderari Christus, non contemni. Differt ne paruo, aut nullo nostro labore Dei dona exhibita vilescerent.

890. Vide in Christo profectus nostri curam. Transfigurationem suam quibusdam promisit: *Sunt quidam*, inquit, *de hîc stantibus, qui non gustabunt mortem: donec videant Filium hominis.* Non explicat, quinam essent, qui hac gratiâ donandi, vt scilicet omnes illum diem expectarent, se omnes pararent

patatent, & per feruentia desideria promptos se exhiberent: nullum designat, nullum nominat, quia omnium profectum desiderabat. Hæc eadem sit cæterorum superiorum mens, vt, quantùm possunt, suorum sanctitatem, ac perfectionem augeant.

Sed quæri hîc potest: cur non omnibus discipulis hæc transfiguratio ostensa? An, quia non omnes erant digni? erat enim inter illos Iudas, qui arcendus erat. Atqui poterat ostendere aliis. Poterat: sed fors, non expediebat. Iudas, si se solum videret exclusum deterior factus esset, & acriorem sumpsisset animum Christum tradendi. Etiam Iudæ consulit Christus; &, ne in peius labendi occasionem arripiat, summopere studet.

891. Porrò hos tres dumtaxat elegit, quia cæteris feruentiores, ac magis dispositi; vt horum exemplo alij ad maiorem perfectionem allicerentur, & tales se exhiberent, vt ipsi quoque similia mererentur. Nempè, prouidi pastoris est, aliorum exemplo alios ad sublimius vitæ genus prouocare.

Præterea id fecit non solùm, vt hominum gloriam desugeret, & desugiendum doceret; sed, ne cæteri discipuli his tribus, quibus gloriam suam ostenderat, inuiderent. Præsul ac superior quilibet non laudem suam quærit, sed suorum vtilitatem spectat, & inuidiæ, quantum potest, occasionem præcidit.

Petrum assumpsit Christus, non assumpsit Iacobum Alphæi, qui erat ei cognatus, vnde & frater Domini dicitur ad Galatas 1. Per quod ostendit, in donis distribuendis, sanctitatis habendam rationem esse non sanguinis, non cognationis: quod fere fieri solet. (Galat. 1. 20.)

Signatè Petrus in montem ducitur, in quo Christus gloriam suam ostendit, vt permissus cadere, huius visionis memoriâ citiùs surgeret, & lachrimis statim deleret crimen suum: *Petrus*, inquit sanctus Gregorius, *prius in montem ducitur, prius claritatem transfigurationis Dominicæ contemplatur, & tunc demum tentari ancillâ interrogante permittitur; vt, per tentationem factus sibi ex infirmitate conscius, ad illud flendo & amando recurreret, quod vidisset, & cum eum timoris vnda in peccati pelagus raperet, esset prioris dulcedinis anchora, quæ retineret*; gloriæ nimirum consideratio, & à peccato auocat, ne quis in illud labatur; quod si lapsus fuerit, vrget vt resipiscat.

Et duxit illos in montem excelsum seorsum, & transfiguratus est ante eos.

892. IN monte transfiguratus est Christus; sed, qualis mons fuerit, non scribitur: quod tamen factum de monte, vbi crucifixus; nomen enim montis traditur, scilicet Caluariæ. Locum mortis designat, non designat gloriæ; vt nobis innueret, dum sumus in hac vitâ, non gloriam esse quærendam, sed tribulationes potiùs, & aduersitates. Nihil refert, licèt transfigurationis, locum nesciamus, dummodo sciamus passionis; ad montem quippè myrrhæ cum sponsa ire debemus: gloriæ delicias inuestigare non est necesse.

Mons iste fuit Thabor, in quem duxerunt Christum, vt præcipitarent eum Luc. 4. sicut nonnulli notauere. Disce Christi elementiam: iniuriarum oblitus, ibi gloriam hominibus ostendit, vbi mors eius quærebatur. (Luc. 4.)

In montem pergit; vt ostenderet, ei, qui cœlestia, ac Diuina contemplari vult, terrena relinquenda esse; vt in voluptatum profundis minimè iaceat, sed mente in superna consurgat.

893. Antequam pateretur, crucisque mortem subiret, Christus coram discipulis suis transfiguratus est: Diuino consilio id factum, vt statim intelligeremus, Christum spontè mortem crucis obiisse. Tam illi facile erat, mortem euadere, quàm facicile nube sese circumdare; solis lucem vultu, facieque referre, & vestibus candorem inducere; quis enim hominum tanta maiestate fulgentem inuaderet? Quis in eum manus iniicere aut posset, aut auderet? Ante passionem igitur suam, Christus se coram discipulis transfigurat, vt, quàm obuium ei fuisset manus hominum euadere, crucisque supplicio se eximere, probaret.

In monte transfiguratur, quia in monte orare consueuerat Christus: hinc illud: *ascendit in montem solus orare*: & alibi: *exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei.* Vbi orare solet, ibi transfiguratur; vt innueret, hominem orationis fusu, ac frequentiâ in alterum commutari, alium vultum induere, aliam mentem, ac mores. Quid? quòd Lucas orationis meminit dum ait: *facta est, dum oraret, facies vultus eius altera.* (Matt. 14. 23. Luc. 6. 12. Luc. 9.)

894. Mons iste fuit, vt Interpretibus placet, Thabor, vbi Melchisedech obuiam venit Abrahamo triumphanti de quinque Regibus. Vbi quinque sensuum regnum, imperiumque excusserimus, tunc cælestis gloriæ gustum quendam Deus nobis exhibebit.

Olim in Thabor speculatores erant, qui prætereuntes ad Idolotum allicerent cultum: hinc illud Oseæ 5. vers. 1. *Rete expansum est super Thabor.* Alia Christi mens, aliudque rete expandit, vt omnes capiat ad vitam, ad salutem: gloriam suam demonstrat, vt omnium animos hac lætâ visione, veluti expanso rete, comprehendat. (Oseæ 5. 1.)

895. *Et transfiguratus est ante eos.* Cur in conspectu illorum transfiguratur? Ne alterum esse suspicarentur, neuè oculis suis illusum putarent, & phantasma esse, quod viderent. Aberrandi occasiones Christus aufert, cauetque, ne bona, quæ nobis exhibet, & ostendit, fictitia, aut personata videantur, quod Mundus, & dæmon facit.

Transfiguratus est; signatè dictum ab Euangelista; *transfiguratus est*; non verò, *se transfigurauit*; vt nec in loquutionis modo appareat, se ad gloriam hanc ostendendam tractum quodammodo fuisse, nimirum; *Magnorum est ad ea, quæ eorum gloriam, laudemque tangunt, trahi potius, quàm ire*; Maior se ipso incipit esse, qui magnus aliis apparere ægrè fert.

Et resplenduit facies eius, sicut Sol.

896. CVr non, plusquam Sol, lucere dicitur, qui super Solem est, & Solis factor? Poterat magis lucere quàm Sol, sed lumen suum Discipulorum visui attemperauit: lux claritatis eius modificata in eo est, ostendens, se non suam gloriam, & excellentiam ostendere voluisse ad fastum, ac iactantiam; sed spectantium vtilitatem spectauisse, & ad eorum illuminationem hanc gloriæ ostensionem directam.

Abeunt ab hoc Christi exemplo illi, qui doctrinæ lumine lucere aliis student, & lucem suam spargere tantùm quærunt, & licèt superæ doctrinæ radiis auditores veluti obcæcentur, non curant. Probi doctoris munus est, scientiæ lumen, quod spargit, auditorum captui ita attemperare, vt illuminare illos possit, non nimio lumine, quod ob iactantiam iactat, perstringere.

Resplenduit

Resplenduit facies eius, ficut Sol. Non magnum istue: iustos Sole splendidiores futuros scimus; cur non & Christus in futuræ gloriæ signum Sole splendidior apparet? *Non absque magno documento sic ostenditur*, inquit Sanctus Paschasius, *ideo lux claritatis eius sic modificata in eo tunc est.* Immensæ nimirum claritatis indicium est, suam claritatem non ostentare, sed se ad aliorum captum demittere, nec gloriæ magnitudine intuentes obruere.

SECTIO II.

Et ecce apparuerunt illis Moyses, & Elias cum eo loquentes.

897. QVæri hîc potest: cur hi duo potissimum electi? An ob insignem vtriusque sanctitatem? An, quia hi duo etiam inter homines viuentes immortale quoddam viuendi genus repræsentarunt? Moyses enim quadraginta diebus sine cibo mansit, Exod.32.& Deut.9. & totidem diebus Elias; nam, sumpto pane subcinericio, sine alio cibo ambulauit quadraginta diebus, & quadraginta noctibus 3.Reg.19. Nulli autem in veteri testamento tam longum tempus ieiunarunt. Ergo, quòd hi apparuerint in gloria, ieiunij priuilegium est; vt ita disceremus, ieiunium ad gloriam viam sternere, & ad beatitudinem suos ducere.

(Exod. 32. Deut. 9. 3. Reg. 19.)

Hi duo in transfiguratione conspiciuntur, vt Iudæorum calumnia tolleretur, qui dicebant, Christum legem soluere, & prophetas; nam, cum hi apparerent, qui legem, & prophetias præferebant, non fuisse illis contrarium apertè constabat. Ex quo colligimus, superioris esse, vt ipse veræ, solidæque gloriæ splendore fulgeat, omnem violatæ legis maculam, & suspicionem abolere. Hæc summæ gloriæ summa est.

898. Hi duo adfuerunt tanquam sanctitatis Christi testes; alioquin, si Dei legem Christus (vt calumniabantur Iudæi) violasset, Dei legislator Moses non affuisset; si verò Dei filius verè non fuisset, Elias non astitisset, quia Diuinæ gloriæ zelo tactus abiisset, nec illi paruisset, qui sibi, quod non haberet, vindicaret. Nimirum veri Dei serui, nec tantæ gloriæ consortio, adduci potuissent, vt eorum præsentiâ aliquid contra Dei legem fieri probare viderentur. Pende, quanto Diuinæ legis zelo corripi debeat, qui Dei seruus audire vult.

Testes Moyses, & Elias apparent, vt ostenderet Christus, se vitæ Dominum esse, ac mortis; nam Moyses mortuus fuerat, Elias adhuc viuit: nempè mortis, & vitæ potestatem habet, cui Moyses, & Elias famulantur.

899. Isti duo, Christo adstantes, de Christi passione loquebantur; de excessu scilicet, quem completurus erat in Ierusalem; ideo ergò hi aduocantur, qui pro Deo morti se exposuerant: Moyses enim Pharaoni se opposuit; Elias autem Regi Achab. Nempè de Christi passione, ac morte, probè loquitur, qui mortem subire pro Deo non dubitat.

Dixerat Christus capite superiori Petro, & aliis discipulis, vt ponerent animam suam pro eo: id vt magis suaderet, introducit loquentes de passione suâ illos, qui animam pro Dei gloriâ ponere non dubitauerant; sicque eorum exempla, & gloriam discipuli sequerentur, & eisdem animis morti occurrerent: ex quo apparet, quantam bonorum exempla vim ad bonum habeant.

900. Moyses, & Elias adducuntur; vt, qui Dei gloriam sperat, legem seruaret, & Prophetiæ crederet: imo, vt horum exemplo, mites ac Moyses essemus, zelantes sicut Elias.

Inter hos Christus videtur; quia scilicet & zelus Christum respicere debet, & mititas Christum spectare; alioquin ille crudelitas euadit, & ista remissio, & indulgentia.

Dum Christus gloriam suam ostendit, etiam de passione suâ cum Moyse, & Eliâ loquitur; vt ostenderet, ad gloriæ culmen, nisi per passiones, & aduersitates, non perueniri. Hinc illud; *per multas tribulationes oportet, nos intrare in regnum Dei* Act.14.

(Act. 14. 21.)

901. *Moyses, & Elias*; Mitissimus ille, immitis iste; *Vnde & congruè scriptura*, ait Petrus Cluniacensis, *non prius Eliam, & postea Moysem, sed antea Moysem, & post modum Eliam ponit*: vt mititatem sæuitiei præferendam doceret.

Domine, bonum est, nos hic esse: si vis, faciamus hic tria tabernacula; tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum.

902. GLoriæ meditatio impigros, & laboris cupidos reddere nos debet. Docet hoc suo exemplo Petrus, qui gloriæ dulcedine captus, tanquam impiger operarius ministerium suum pollicetur, & ait: *faciamus hic tria tabernacula.* Non ait: *Diuinâ*

virtute, vel, *ab aliis operariis fiant*; ſed, *faciamus*; labotem enim ſubire, gloriæ amore, non defugiebat. Ergo, qui gloriam amat, labores non refugiat, non torpeat, non iacear, nec otio abſumatur.

Laborem ſuum, ac miniſterium in tabernaculis ædificandis Petrus pollicetur; nec cogitat corporali illâ ædificatione gloriæ dulcedinem abrumpendam: fors credebat non interruptam iri. Quo indicatur etiam in vilibus miniſteriis, ftui nos Dei viſitatione poſſe, & cæleſtibus deliciis perplui: quod frequentet accidete puræ animæ in ſe ipſis experiuntur.

903. Viſa ad horam humanitas Chriſti transfigurata tantâ affecit dulcedine Petri menrem, vt rebus aliis omnibus ſpretis, ſola illius fruitio ipſi ſufficeret; honores non quæreret, Eccleſiæ primatum non ambiret: quid facier glotiæ mare, ſi gutta mentem obruit? Qui cæleſtem gloriam exſpectat, culmina, & omnia terrena contemnit.

Faciamus tria tabernacula: Cur & ſuum ſibi, aliiſque diſcipulis tabernaculum Petrus non aſſignat? Sui nullâ curâ tangitur, qui Chriſti amore feruet, & gloriæ potiundæ ardet deſiderio.

Deinde, non vult tabernacula ſibi, duobúſque diſcipulis exædificari Petrus; quia ſemper cum Chriſto manere volebat in eodem tabernaculo, idemque ab aliis diſcipulis factum iri putabat: nam qui gloriæ deſiderio tenetur, â Chriſti præſentiâ abire non poteſt, tabetnaculis diſiungi non vult.

904. Moſem, & Eliam adeſſe volebat Petrus, quibus tabernacula ſtruerentur: ſed cut? Vt montem ab inſidiationibus tutarentur: eremim ita ſecum cogitabat: ſi quis audax adire montem voluerit, & nos aggredi; aderunt Moſes, & Elias, qui vlciſcantut: nam ille plurimas gentes deuicerat; hic verò ignem ſuper quinquagenarios de Cælo detraxerat. Errabat Petrus: glotiæ nomen, ac quietis non meretur, quæ ab hominibus interturbari poteſt, quæque, in ſui cuſtodiam, hominum auxiliis indiget.

Petrum in Moſis; & Eliæ ope fiduciam collocaſſe, diſplicuit Chriſto, vt ſtatim vtrumque abire iuſſerit, ſoluſque remanſerit: quare diſceremus in eo ſolo ſpem figere, fiduciamque locare.

905. *Brocardus lib. de ſitu terra Sãcta.* In hoc monte factum eſt quod Petrus voluit, licèt non ſicut ille petebat; nam tria monachorum clauſtra hîc poſtea facta perhibentur, quæ ibi diù manſerunt: Vt ita colligeremus, Religioſorum monaſteria Chriſti tabernacula eſſe, legiſque Diuinæ, & prophetiæ; & in monaſteriis, quantum fieri poteſt, cæleſtis glotiæ guſtum exhiberi. Ita eſt.

In hoc errauit Petrus, quum tria vellet tabernacula fabricari, & in eodem ordine Moyſem & Eliam cum Chriſto collocat. Pariari Domino ſerui non debent. Plerique putauete ob tria hæc tabernacula, quæ fieri Petrus poſtulauit, exæquans ſeruos Domino, Deum permiſiſſe, vt ter eum in Paſſione negaret. Quàm pœnam ſubire illi merentur, qui impiè creaturas præferunt Creatori? Petrus neſciebat, quid diceret, & permittitur labi; peccatores ſciunt, ſe non pariare modò iuſtos Dei ſeruos Chriſto, ſed falſas voluptates vero Deo. Quàm pœnam ob ſcelus iſtuc ſint ſubituri, ipſi videtint.

906. *Bonum eſt nos hic eſſe*, Vide Petre ne fruſtrà ſis: ne pedem figas, cùm incedere debeas, ſempérque proficere: *non eſt dicendum cum Petro*, inquit Theophylactus, *bonum eſt nos hic eſſe; nam oportet ſemper proficere, & non permanere in vno gradu virtutis, & contemplationis, ſed ad alia tranſire.*

Bonum eſt nos hic eſſe, itane bonum erat eſſe In deſerto, in ſolitudine? *locum iſtum deſertum bonum vocat*, ait Sanctus Proclus; cur non vocaret? vbi Chriſtus eſt, deſertum Paradiſus vocari poteſt; ſine Chriſto, Paradiſus deſertum eſt.

Qui ſpiritualis vitæ dulcedinem deguſtat, quicquid terram ſapit repudiat, atque faſtidit; docuit exemplo ſuo Petrus, quod ita ex eius verbis, verbis, quæ promebat, exprimebat Rabanus Maurus. *Verùm quia, quò amplius quiſque vitæ cæleſtis dulcedinem deguſtat, eò amplius faſtidit omnia, quæ placebant in infimis; meritò Petrus viſâ Domini, ac Sanctorum eius Maieſtate, repentè cuncta, quæ nouerat terrena obliuiſcitur; ſolis his, quæ videt, perpetuò delectatur adhærere, dicens: Domine, bonum eſt, nos hîc eſſe; ſi vis, faciamus hic tria tabernacula; tibi vnum, Moyſi vnum, & Eliæ vnum.*

907. *Tria tabernacula*; cur non ſex, vt haberet ipſe, aliique duo diſcipuli quò ſe recipetent? Obliuiſcitur ſui Petrus, illius gloriæ magnitudine obtutus; Fallor, non obliuiſcitur; *putauit enim*, ait Dionyſius Carthuſianus, *in illis tribus tabernaculis, ſe & duos diſcipulos recipi poſſe, ac commorari; ſic tamen, vt ipſe eſſet in tabernaculo ſui magiſtri cariſſimi.*

Non ſunt tria, Petre tabernacula ædificanda; vnum ſufficit. Eccleſiæ vnitas vno tabernaculo eſt contenta; plures hæreſum ſectæ plura requirunt tabernacula; Peritè ſanctus Cyrillus Alexandrinus. *Petrus cum vellet ei tria tabernacula facere, de imperitiâ notatur, tanquam, qui neſciret quid diceret. Legi enim, & prophetis, & Euangelio non tria, ſed vnum eſt tabernaculum, quæ eſt Eccleſia Domini.* Qui plura tabernacula ædificat, nulla ædificat, quia iam ædificatum deſtruit; neſcit vera fides diuiſionem; vnitatem amat, & approbat.

908. *Tria tabernacula*: falleris; Petre; falleris, dum tibi ſoli & aliis duobus tuis ſociis contineri vis tabernaculis Saluatorem mundi totius; non plenè Ieſum quærit, qui ſibi tantùm quærit; *Faciamus hic tria tabernacula*; vis ob tabernacula à Chriſto non reprehendi? tabernacula Chriſto non ſtrue: eſto Chriſti tabernaculum: non eſt quod tabernacula erigas; erecta iam habes; quia habes te; ſimus nos Ieſu noſtri tabernacula; non faciamus extra nos, cum non eſt opus.

Faciamus hic tria tabernacula; cur non potius vnum, vt nulla diuiſio, nulla ſeparatio? A dæmone, qui diſcordiam amat hæc verba dictata fuere? *In hoc malitioſè operabatur Diabolus*, ait Origenes, *nolens eſſe ſimul Ieſum: & Moyſem, & Eliam, ſed ſeparare eos ab inuicem obtentu trium tabernaculorum, quod fieri non poterat; ſi enim ſepararentur ab inuicem, nec Chriſtus oſtenditur, nec prophetæ vera dixiſſe inueniuntur; quod fieri cupiebat mala ſuperſtitio*; neſcit quid dicat; qui ſeparationem ſuadet, ſuadet diuiſionem.

Et ecce vox de nube dicens:

909. E*T ecce vox de nube*; ſed quid hæc vox ad nos de nube attulit? Chriſtum Dei filiû eſſe; nubes calamitates; & aduerſitates ſignant, quæ clarius teſtimonium reddunt; quòd quis Dei filius ſit.

In nube loquitur, qui (vt ipſe ait) deleuit, vt nubes, iniquitates noſtras. Deleuit; tantum hæ nubes lachrimarum effundant imbrem, quo mens perpluta, bonorum operum germina producat.

Vox de nube auditur, quæ Chriſtum Dei filium adſtruit; vna vox eſt; quin vt vnius; Vox Patris intonuit,

intonuit, & tamen in hac vna, *impositam habemus nubem testium*; nam, quod Pater affirmat, omnes prophetæ confirmarunt.

910. De nube loquitur Pater filium commendaturus iubens, vt eum audiremus? vt, si quis contemneret filium agnoscere, filium audire, iudicem, iudiciumque futurum formidaret.; nam nubes iudicij signum est; *veniet enim in nubibus cum virtute multa, & maiestate.*

Apostoli verba sunt; *Ideo & nos tantam habentes impositam nubem testium, deponentes omne pondus, & circumstans nos peccatum, per patientiam curramus ad propositum nobis certamen*; Idem hîc fiat, quin & iustius; dum non nubem testium habemus, sed in nube testimonium, quod omni maius est; deponamus peccati pondus, & ad propositum nobis certamen curramus.

SECTIO III.

Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipsum audite.

911. **H***Ic est Filius meus dilectus*: Etiam dum in cruce esset, Filium Dei se dixit; nam patrem alloquens ait: *Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Scilicet tàm filius in gloria, ac maiestatis ostensione dicitur, quàm in opprobriis, in calumniis, in passione, in cruce. Vt Dei filius tu quoque audias, eundem te & in prosperis, & in aduersis exhibe. Disce: hominum calumniæ dignitatem, excellentiam, aut sanctitatem supprimere nequeunt.

In quo mihi benè complacui, idest, *In quo acquieui*, sic enim vertit Sanctus Proclus, & sic exponunt Sanctus Chrysostomus, Euthymius, & Theophylactus. Requiescit in ipso Pater, quia eiusdem est penitus voluntatis: non enim, quia genuit, idcirco tantummodò diligit; sed etiam, quia vnam voluntatem cum Patre habet, & ab eo non dissentit. Et nos etiam, vt filij Dei audiamus, Dei voluntatem ita perficiamus, vt in nobis quodammodo quiescere videatur,

912. Filium suum dilectum, & in quo requiescat, & oblectetur, Christum esse, Pater affirmat; ne Petrus, audiens moriturum, turbaretur ac si diceret Pater: Hic Filius, meus dilectus est, in quo requiesco; quòd si amatur, ne metuas: nemo perdit, quem amat: noli turbari, Petre, audiens illum de morte loquutum, mortem subiturum: non potes tu magis diligere, quàm à Patre diligatur: ego amans patior, vt patiatur, ac moriatur; patere tu quoque.

Ipsum audite. Non dicitur, *ipsum videte*; sed, *ipsum audite:* nam, qui gloriosam Christi faciem in Cælis æternùm videre desiderat, debet hîc eius vocibus obtemperare; ad beatitudinem quippè via, Christo obedire.

Signatè ait, *ipsum:* non enim ad legem veterem, quæ per Moysem significata est, nec ad prophetarum ænigmata, quæ per Eliam spectandum erat; sed ad Christum, in quo omnia complebantur: hic audiendus, huic parendum erat: ac si dictum fuisset: legis vmbræ recedant, recedant prophetiæ typi, solum splendidum Euangelij lumen intuemini.

913. Sed quæri hîc potest: cur in transfiguratione hæc verba adiecta sint, *ipsum audite*; quod in baptismo minimè factum est, vbi omnia alia verba audita fuere. An, quia, cum in Iordane de Cælo diceretur, *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, licèt multi audirent, nullus tamen ibi aderat Christi discipulus; ideo dictum non est, *ipsum audite*? Hîc verò tres Christi dilecti discipuli aderant, quare Christum audire iubentur. Nempè, quò quis Christo magis adhæret, eò magis eius verba audire debet, & opere complere, quod audit.

Matt. 13. 17.

Addiderim in Baptismo hæc verba suppressa; *ipsum audite*; quod factum, dum ante discipulos gloriosus appareret; non quia doctrinæ tradendæ nunc gloriosus magis idoneus existimaretur, quàm fuerit humilis, dum baptizaretur; imò in Baptismo, cùm tam humilis appareret, & re ipsa loqueretur, & humilitate humilitatem suaderet, non fuit necesse addi, *ipsum audite*; quod factum, dum gloria vestitus apparet, quæ cathedræ ministerio non æquè, ac humilitas conuenit, vt opus fuerit patris testimonio, vt fidei magister, & vitæ audiretur.

Putant aliqui, idcirco in baptismo additum non fuisse, *ipsum audite*; quia nondum Christus ieiunauerat: vt statim disceremus, prædicationis munus exercere non debere, qui per vitæ austeritatem prius aliis non prædicauerit.

914. Nec mysterio vacuum est, quòd indefinitè dicitur, *ipsum audite*; nec aliqua determinantur, in quibus obedire Christi discipuli Christo debeant; quia in omnibus ei parère par est.

Ipsum audite: ei obtemperate, nullus contradicat. Vniuersè in rebus omnibus id intelligitur, sed maximè in re, de qua loquutus fuerat cum Mose, & Eliâ; de passione scilicet, & cruce. Scitè Sanctus Chrysostomus: *Ipsum audite: quare, si crucis patibulum sustinere vult, non contradicas.* In hoc maximè audiri Filium Pater iubet, in quo salus

nostra sita erat. Paria ferè Theophylactus hic. *Docet quoque illum audiendum: etiamsi crucifigi voluerit, ne obluctemini.* Vnde hinc aliam rationem colligere possumus, cur post baptismum, cùm diceret Pater: *Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui*, non addiderit hæc verba, *ipsum audite:* quod nunc facit, quia de passione, & morte loquebantur, quam impediri nolebat: hoc autem non erat necesse primâ illâ vice monere, cùm de passione nulla esset mentio facta.

915. *Hic est filius meus dilectus*; Vide, vt Petri error corrigatur, ille seruos Domino pariauerat; *Faciamus*, inquiens, *hic tria tabernacula tibi vnum, Moysi vnum, & Eliæ vnum*; itane, Petre, Christum à Moyse, ab Eliâ non discriminas, & pares, tabernaculorum paritate, facis? falleris; hic Dei filius est, illi sunt serui; Præclarè Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus. *Petrus*, inquit, *spectaculo obstupefactus admodum visum suo modulo non metitur, sed æquali pretio seruos æstimans. Faciamus*, inquit, *tria tabernacula: tibi vnum, & Moysi vnum, & Eliæ vnum. Quibus dictis, confestim nubes è cælo desiluit, illos quidem obtegens, huius verò corrigens ignorantiam, & formidabili voce Petri linguam obstruxit: Hic est filius meus dilectus; ipsum audite.*

In quo mihi benè complacui; in tanto filio complacet sibi tantus Pater: & tamen eum tot flagellis subiecit; tot tribulationibus, tot angustiis, & tandem Cruci, & morti: Itáne cum eo agit, cum quo sibi complacet Pater? Agit, & eò magis sibi in eo complacet, quò duriora illi placet, filium perferre; nimirum amoris est, quòd suos flagellis Deus feriat, cum eum ferierit, in quo sibi benè complacuerat.

916. Cùm sicut Sol, Christus splenderet, tunc ait Pater: *Ipsum audite*, dixisset: *ipsum videte*: pulchritudo illa in se oculos conuertebat, cur igitur aures quærit dicens; ipsum audite? quis nexus pulchritudinis, splendorísque cum aure, quæ splendorem non recipit, sed vocem? An, innuere Deus voluit tunc maximè audiendum Doctorem esse, cum vitæ sanctitate splendet, & nunquam ita idoneum prædicationi quempiam esse, quàm cum sanctis moribus lucet.

Ipsum audite; ordinem nota; prius dixit; *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*; postea, *ipsum audite*; nec enim ad doctrinæ, ac magisterij munus quispiam idoneus est, nisi priùs, quæ Patri placeant, perfecerit; quod diuinæ oculos maiestatis offendat, non committat, qui doctoris officium suscepturus est.

Et audientes discipuli ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde.

917. CVr cadunt? Ex reuerentiâ quadam, & quodam timore. Sed cur tanto timore consternuntur? An, quia discipuli cognouerant se errasse? idque præcipuè in Petri petitione de tribus tabernaculis ædificandis, de quo & dictum, quod nesciret, quid diceret. Iusti, ob leuem labeculam, Dei vocem audientes timore corripiuntur: quid erit impiis in die iudicij, cùm irati Iudicis faciem viderint, vocem æterno igni eos adiudicantis audierint?

Viderunt discipuli Christum quodam celestis gloriæ splendore fulgentem; nullus tamen hîc regni dexteram, aut sinistram postulat, quod alibi factum. Nempè veræ gloriæ gustus, ambitionis medicina est.

Quòd duo discipuli sedes digniores vellent occupare, alij decem indignati sunt; hîc nulla contentio, nulla indignatio orta: quia gloria, quam viderant in monte Thabor, vitam alteram respiciebat, quæ omnium vota explere potest; quod terrenum regnum, terrena gloria nequit.

918. *Audientes discipuli ceciderunt.* Pater è cælo clamat, filij prosternuntur, & metuunt. Etiam Ioannis 12. vox Dei è cælo audita; tanquam tonitruum: *Venit*, inquit, *vox de cælo, & clarificaui, & iterum clarificabo: Turba ergo, quæ stabat, & audiebat, tonitruum factum esse, dicebat.* Stat hîc turba, non cadit; tanti refert, qualis ille sit, qui Dei vocem audit; Dei verba excipit; in turbâ nihil erat reuerentiæ, nihil virtutis, nihil humilitatis; in discipulis humilitas inerat, & reuerentia, & idcirco audientes ceciderunt. *Quid est*, inquit Sanctus Paschasius, *quòd ibi tonitruum audiens turba non cadit? Hic autem auditâ voce discipuli in faciem cadunt? nisi quia ibi superbia tumet, hic autem humilitas pauet.* Tantum audientis dispositio potest.

919. In montis vertice collocati Apostoli; & aspectu gloriosi vultûs Christi recreati timuerunt, & timore perculsi ceciderunt; nimirum quò quis magis proficit, & maiori priuilegio donatur à Deo, eò timere magis debet. *Petrus, Iacobus, & Ioannes prius transformati Domini gloriam viderunt*, inquit Sanctus Gregorius Magnus, *deinde incusso eis timore ceciderunt, ne elati perderent, quod humiliter assumpti videre meruissent*; in culmine, in donorum magnitudine cauendum maximè ab elatione est, quæ tunc maximè nos inuadit.

Et accessit Iesus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere.

920. VBi vox patris personuit, vbi Christi gloria, atque maiestas à Patre manifestata est; tunc ad discipulos accedit, vt eos erigeret & animaret: scilicet non inflatus laudibus viles discipulos dedignatur. Hæc veræ, solidæque magnitudinis nota, in laudis gloriæque culmine aliorum non obliuisci.

Tetigit eos! Non solo sermone discipulos animat, sed & tactu confirmat, vt omnem discutiat metum, ne fortè spectrum suspicentur. Non vult Christus suis adesse videri dumtaxat; sed, sinè vllâ suspicione deceptionis, auxilij sui manum se porrigere, testatum omnibus esse cupit.

Instruere discipulos Christus volebat, ne cui hoc, quod viderant, dicerent; sed priùs timorem eos iubet exponere: priùs timor expellitur, vt postea doctrina tribuatur; ne scilicet ex timore Christo obtemperarent, sed ex amore: amat quippe Christus ex amore obsequium descendere, non ex seruili timore.

Leuantes autem oculos suos neminem viderunt, nisi solum Iesum.

921. PAulò ante Moysem, & Eliam viderunt; nunc neminem vident, nisi solum Iesum; cur aliorum conspectum amittunt? & non plenius gaudium fuisset, eos videre? An viso Creatorem disparet creatura, ac penè euanescit? An magis creaturis gauderetur, dum in Iesu solo gaudiũ quæritur, & inuenitur? *Tres perdentes, vnum inueniunt*, ait Sanctus Chrysostomus; *imo, vt amplius dicam, in vno tres reperiuntur. Magis enim reperitur Moyses,*

ses, & Elias, si in Christo conglobentur. Audiant qui hominum affectu nimio tanguntur; magis, veriúsque amarent, & dulciùs reperirent, si in vno Christo quærerent, & eorum præsentiâ, Christi causâ se tantisper priuari, æquo animo ferrent.

922. *Nisi solum Iesum;* Post vocem Patris inuentus est Iesus solus; *cum tres essent;* inquit Sanctus Paschasius; *vnus factus est; tres siquidem in principio videntur, & vnus in fine est Dominus Iesus Christus, qui omnia quæ perfecta sunt, vnum facit;* vbi Christus, Dei filius, à Deo Patre dictus fuit, nihil debuit perseuerare, quod diuisionem aliquam præseferret, ne deinceps Petrus de tribus tabernaculis struendis aliquid cogitaret, sed vnitatem amaret.

SECTIO IV.

Nemini dixeritis visionem, donec Filius hominis à mortuis resurgat.

923. NEmpè adhuc inepti erant Apostoli, qui Christi gloriam prædicarent: post Christi resurrectionem, atque adeò Spiritus Sancti aduentum, hoc vulgandum illis erat, cùm essent Spiritu Sancto repleti: quia nimirum, Christi gloriam enuntiaturos, superâ gratiâ repleri debet, & igneas linguas accipere.

Id inhibuit etiam Christus, ne scilicet eius passio, ac mors impediretur: si enim hæc res in vulgus spargeretur, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent.

924. Hæc gloriæ visio, nisi post Christi passionem, mortemque, prodenda erat, & euulganda; vt tacitè nobis hoc silentio innueret, ad gloriam, non nisi per labores, passiones, Crucemque, eundum. Post mortem Christi hæc visio aliis aperienda, non ante; vt, quod sciri ante mortem, Crucemque nolebat, ante Crucem, passionemque nullus ambiret.

Semel gloriam suam in transfigurato corpore discipulis exhibuisse legimus, frequens verò passionis meminit; quia scilicet dum hîc sumus magis tribulationes, quàm gaudia cogitare debemus.

Sæpè suæ passionis meminit Christus, vt ostenderet quanto patiendi desiderio teneretur, nam de iis frequenter loquimur, quæ valde amamus, & altè menti insident.

Et, cum venisset ad turbam, accessit ad eum homo.

925. CVm venisset: scilicet Iesus: Græcè, καὶ ἐλθόντων αὐτῶν *cum venissent*, Iesus scilicet, & tres eius discipuli, qui testes transfigurationis fuerant. Etiam Syrus plurali vtitur numero: *Quumque venissent:* & Arias Montanus ex Græco transfert, *& venientibus eis.* Cur igitur Latinus interpres singulari numero extulit, & tanquam de solo Iesu loqueretur dixit: *cum venisset.* An, quia post mirabilem illam visionem ita Apostoli Christo adhærebant, vt in eum mente quodammodo immigrasse viderentur, & vnum cum ipso iam essent affectu, & voluntate? Tantum in hominum animis gloriæ gustus quidam potest, vt eos in Christum, gloriæ Auctorem, rapiat ac veluti transformet.

Domine, miserere filio meo, quia lunaticus est, & malè patitur; nam sæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam.

926. DOmine, miserere filio meo: Magis patheticè Chananæa, quæ, pro filiâ rogans dixit. *Miserere mei, fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur,* Matth. 15. vers. 22. Vt sui misereatur, postulat mater, filiæ malum suum putans. Pater iste misereri, non sibi, sed filio petit. Maiori in filios matres feruntur affectu, quàm ferantur patres, aut saltem teneriori, molliorique. (Matt. 15. 22.)

Quia lunaticus est: Græcè, ὅτι σεληνιάζεται, *lunaticonibus afficitur.* In lunæ innouatione Diaboli fraude patiebatur. Hoc tempus dæmon obseruabat, vt odibilem faceret Creatorem, qui creaturas produxerit, quæ nocerent. Cùm ex creaturis & cognoscendus, & laudandus Deus sit; per creaturas iniuriâ affici Creatorem, subdolè tentat dæmon.

927. *Et malè patitur:* Græcè, καὶ κακῶς πάσχει, *Miserè affligitur.* πάσχειν dicitur etiam de beneficiis, quæ accipiuntur. Herod. πεισόμενοι ἀγαθὰ *beneficia accepturi.* Et Demost. ἀγαθὰ παθὼν *beneficiis affectus.* Congruè verbum, quod de iniuriis, contumeliis, & tribulationibus dici solet, etiam ad beneficia porrigitur; vt statim disceremus, iniurias, & oppressiones, quas patimur, ingentis beneficij loco nobis habendas esse.

Nam sæpè cadit in ignem, & crebrò in aquam. Contrariis elementis in filij perniciem dæmon vtebatur. Hoc sæpè ille præstat: cùm deliciis aliquem sternere non potest, contrariis etiam vtitur; nimiâ scilicet abstinentiâ, nimiis vigiliis. Satis illi, vt quis pereat, & decipiatur: quo pereat, non curat.

928. *Sæpè cadit in ignem:* Proprium dæmonis est, vt perdat homines, in quos aliquid acceperit facultatis; nisi illius conatum Deus impediat, consilium frangat. Vide quanta in homines Dei prouidentia sit: hic puer toties in ignem, & in aquam iniectus, ab vtrisque, manifestâ Dei curâ & prouidentiâ seruatus, exiuit; moriturus proculdubio nisi seruaretur.

Sæpè cadit, semper liberatus. Vt diuina prouidentia hîc elucet; sic & dæmonis sæuities, & in nocendo pertinacia: licèt iste puer semper liberaretur, non desistebat tamen dæmon, quin in ignem eum coniiceret, & in aquam, sperans futurum, vt semel tandem aut ab illo absumeretur aut suffocaretur in istâ. In spiritali pugnâ idem præstat: quamuis nihil tentando efficiat, à tentatio-

ne non facilè abstineat, spe victoriæ tandem consequendæ.

SECTIO V.

Facilè homines culpam in alios reiiciunt, à qua ipsi non immunes. 929
Malorum omnium origo, peccatum. 929
In correctione aliorum nomini, ac famæ consulendum. 930
Quàm noxia subditis Pastoris absentia. 930
Difficilè curari morbus potest, qui radices emiserit in animo. 931
Peccatum peccatum trahit. 931
Quàm noxia inuidia sit. 931
Fides quid. Fides humilis, sed vehemens. 932
Iusti quò magis comprimuntur, ac teruntur, eò maiorem fiduciam habent. 932
Viri apostolici est animarum lucris inhiare, non pecuniis. 932
Doctor lucri cupidus, paucos prædicationis reto ferè trahit. 933
Prompta etiam in difficilibus obedientia. 933
Prælati communibus Ecclesiæ bonis ad priuata commoda, & minus ad proprias voluptates ne abutantur. 933
Qui Christi Crucem cogitat, ad paria vrgeatur. 934
Præsulum est, subditorum onera ferre. 934

Obtuli eum discipulis tuis, & non potuerunt curare eum.

929. OBtuli eum discipulis tuis: Cum Christus abesset, & in monte moraretur, vbi se coram tribus discipulis transfigurauit; obtulit iste pater filium discipulis, qui remanserant, sanandum; sed curare nequiuerunt. *Non potuerunt*, inquit, *curare eum*, Quod suæ culpæ potius, aut certè non minùs erat, id discipulis adscribit. Frequens id, & hominibus familiare, vt culpam, à qua ipsi non sunt immunes, facilè in alios transferant, & in eo alios arguant, in quo ipsi maximè sunt arguendi.

Afferte huc illum ad me; vix eos inclamans dixerat; *ô generatio incredula, ac peruersa? quousque ero vobiscum? quousque patiar vos?* cum placatus addidit; *Afferte huc illum ad me*; Vnde hæc tam subita mutatio? cur tam subitò mansuescit, qui iram præseferebat? ne in hominem, sed in peccatum se iratum esse significaret; nam *in tantum non est iratus homini, sed vitio, vt statim intulerit, afferte eum ad me*; ait Sanctus Hieronymus.

Increpauit illum Iesus; cur non potius iniquissimum dæmonem, qui puerum obsidebat increpauit, quàm puerum? *Quia puer propter peccata sua à dæmone fuerat oppressus*; peccauerat puer, dæmon peccatorem cruciat; increpatione dignior peccans puer est, quàm dæmon torquens.

Increpat puerum, vt malorum exscinderet radicem; in suo germine mala auferenda sunt; malorum autem omnium origo peccatum est; hoc tollere Christus studet, dum puerum increpat, qui peccauerat, & aditum dæmoni patefecerat,

* * *

Quare nos non potuimus eiicere illum? Dixit illis Iesus: Propter incredulitatem vestram.

930. SVperiùs Lunatici patrem, aliosque incredulitatis insimulauit; arguit nunc discipulos, quibus perfecta fides deerat. Sed obseruandum est, quòd illos, quorum peccatum manifestum omnibus erat, Christus corā omnibus arguit: discipulos, quorum defectus notus nō erat, publicè non reprehendit, sed, vt colligitur ex v. 19. κατ' ἰδίαν, *secretò, seorsim, priuatim*, sicut ad eum accesserūt Apostoli. Id autem fecit, vt eorum consuleret auctoritati, doceretque, in iis, qui delinquunt, corrigendis, eorum famæ, nominique (si res occulta sit) esse cōsulendū.

Propter incredulitatem vestram: Vt minorem fidem, quàm debebant, & necessaria erat præstando miraculo Apostoli habuerint, non tamen fidem penitus perdiderunt. Oblatus est discipulis hic adolescens, vt aliqui notauere, dum Christus cum tribus discipulis in monte versaretur. Vt vel hinc coniiceremus, quàm noxia discipulis magistri, quàm noxia ouibus pastoris absentia sit, licèt pastor gloriam intueatur, & mente in paradisum euolet.

931. *Propter incredulitatem vestram:* Ob morbi diuturnitatem, quo puer corripiebatur, difficilem curationem futuram putabant Apostoli; atque adeò fides, ac fiducia in illis defecbuit, quæ erat necessaria: Dæmonem etiam ab incunabulis puerum obsedisse, vel Apostolos deterruit. Explicari non potest, quàm difficile curari morbus possit, qui à teneris annis mentem corripuit.

Sunt, qui putent, idcirco Apostolorum fiduciam elanguisse, vt adolescentem curare nequiuerint; quia inuidia eos inuaserat, & quidam turbationis motus eos oppresserat, videntes tres illos discipulos assumptos, & se relictos à Christo. Quod si verum est, hinc colligis, vnum peccatum aliud trahere, & vnius passionis motum, nisi comprimatur, alium gignere: adeo fœcunda peccati natura est. Signatè habes, quàm noxia inuidia sit menti, quàm occupat.

Amen quippè dico vobis, si habueritis fidem, sicut granum sinapis.

932. SI habueritis fidem: ἐὰν ἔχητε πίστιν, *si habeatis fiduciam*. Fides, quam hic Saluator, & passim exigit, & fidem complectitur, & fiduciam. *Sicut granum sinapis:* Ac si diceret: fidem habeatis humilem quidem, miniméque se ostentantem; sed viuam, acrem, vehementem, feruidamque.

Sicut granum sinapis: Talis iustorum fides est, ac fiducia: ad modum se grani sinapis habet. Quò magis comprimuntur, conteruntur, ac tribulationibus, iniuriis tunduntur, eò magis virtutem suam, suæque fiduciæ exerunt iusti vim: sicut & sinapis granum contusum, ac contritum, quanti feruoris, & virtutis sit, maximè ostendit.

Hoc autem genus non eiicitur, nisi per orationem, & ieiunium.

PEnde, quanta sit ieiuniorum virtus; vt id facere ieiunia valeant, quod Apostoli nequiuerant.

Ieiunio fugatur dæmon, qui contra ieiunium pugnat, & tollere à fidelium castris callidus studet. Iustè id agitur, vt, qui Christum tentans à ieiunio auocare, lapidum in panes conuertendorum exhibitione, tentauerat, de suâ paraturâ repercussus,

ab

ab obſeſſis corporibus, ieiunij virtute, eiiceretur. Qui contra ieiunium pugnat, ieiunij ictus ſentit. Timeat fidelis, ne, qui ieiunio, velut armis, vti non vult, ieiunium, velut hoſtem, ſuſtineat: ieiunium quippe, dum ſeruatur, ad cuſtodiam eſt; dum non ſeruatur, hoſtis euadit, & nos à Dei conſortio eiicit.

Vade ad mare, & mitte hamum, & eum piſcem, qui primus aſcenderit, tolle: & aperto ore eius, inuenies ſtaterem.

ANte conceſſerat Petro Dominus, vt piſces tot caperet, quot poſſet; adeò vt præ piſcium multitudine rete frangeretur: ſed nunc vnum tantum capere voluit. Cur ita factum? Illa piſcium multitudo animas ſignificat, quas Chriſto piſcabatur Petrus: & ideo tam ingens fuit piſcium copia, quia multos Chriſto lucratus eſt Petrus. Hîc de piſcatione pecuniæ agitur; vnum igitur tantùm piſcem capit, in quo inuenit ſtaterem. Vt ita proderetur, viri Apoſtolici eſſe, animarum lucris inhiare non pecuniis, rerumque terrenarum poſſeſſioni.

933. Si ſtater in ore piſcium fuiſſet, & Petrus nummorum amore piſcatus fuiſſet, non tantam piſcium cepiſſet copiam. Ita enim fit, vt doctor lucri cupidus, quique pecuniam, animarum ſaluti, præfert, paucas animas, aut nullas Deo lucretur, ad Deumque prædicationis rete ducat.

Illum ſumens, da eis pro me, & te.

GRande Petri priuilegium! Chriſto in tributi ſolutione pariari. Sed magna etiam eius fides, ac obedientia exſtitit, qui ad rem ita naturâ incredibilem illico Domino paruit, vt abſque vllâ diſcuſſione piſcem, qui ſtaterem in ore haberet, iret piſcaturus.

Illum ſumens, da eis. Obſerua, quòd Chriſtus quamuis communes loculos haberet penes Iudam, noluit tamen communibus vti ad proprium, perſonaleque tributum perſoluendum; exemplum præbens prælatis, ne communibus Eccleſiæ bonis ad propria commoda, & minùs ad proprias voluptates, abutantur.

Quod hîc habetur ita exponit Sanctus Athanaſius; *Dixit Dominus ad Petrum: Vade ad mare, & hamum proiice, primumque, qui ingreſſus fuerit piſcem cape; & eius aperto ore, ſtaterem inuenies, hunc pro me dato, & pro te. Quod mare illud eſt? mundus. Hamus verbum Dei. Piſcis, Chriſtus. Stater, Crux Domini, in quâ & ipſe crucifigendus erat, & Petrus.*

934. *Da eis pro mè, & pro tê*; non petebatur tributum à Petro, ſed à Ieſu, cur ergo Ieſus & pro Petro dari tributum iubet? An, vt tectè moneretur Petrus, ſibi quoque vbi mortuus eſſet in Cruce Chriſtus, crucis ſupplicium pro Chriſto ſubeundum? ac ſi diceret, interprete Sancto Zenone, *Dabis autem pro mè, & pro tê, hoc eſt, meam prædicabis crucem; ſed & in Crucis tuæ ſimiliter dignitate gaudebis*; nimirum, qui Chriſti ſui crucem ob oculos habet, ad ſimilia vocari debet, & vrgeri.

Eleganter hanc tributi ſolutionem verſat Theophylus Antiochenus; ait quippè; *Hoc tributo, Paſſio Domini deſignatur; quia homo abſtrahendus erat à ſeculo, habens in ore ſuo ſtaterem; id eſt didragma quatuor continens dragmas, quibus intelligenda ſunt quatuor Euangelia; quorum proditio, teſtimonia fidei demonſtrabat; vnde debitum (id eſt peccatum) generis humani poſſit abſolui; quia Paſſione Chriſti liberandi eramus à debitis peccatorum.*

Da eis pro me, & te; cur ſigillatim Chriſtus, & Petrus tributa pendunt, non id de aliis legitur diſcipulis? An, hoc ad Præſulum munus referendum eſt, quorum proprium eſt ſubditorum onera facere, & pro ipſis debita tributa perſoluere potiùs, quàm ab ipſis dona exigere, aut extorquere?

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XVIII. MATTHÆI.

Verſ. 1.

IN illâ horâ acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Quis putas, maior eſt in Regno Cælorum?

In illâ horâ. *S. Hil. In illâ die. Mald. Sub idem tempus. Syr. Eâ ipsâ horâ. Ar. M. Et in illâ horâ. Tigur. Illo tempore. Arab. Et in illâ horâ.*

Acceſſerunt ad Ieſum. *Int. S. Chryſ. Adierunt Ieſum. Arab. Venerunt ad Ieſum.*

Quis p. m. e. *Pagn. Quis maximus eſt. Interp. Euth. quiſnam maximus eſt. Mald. Quis tandem maximus futurus eſt. Fr. Luc. Quiſnam maximus erit. Clem. Alex. Quiſnam ex eis maior eſſet.*

Verſ. 2.

Et aduocans Ieſus paruulum, ſtatuit eum in medio eorum.

Et aduocans. *Int. Orig. Et accipiens. Vat. Et accerſitum ad ſe. Fr. Luc. Quùm aduocaſſet ad ſe. Int. Euth. Et acceſito. Syr. Et vocauit.*

Paruulum. *Pagn. Puerulum. Vat. Puellum. Int. Orig. Puerum. Int. Euth. Puero.*

In medio e. *Syr. Inter ipſos.*

Verſ. 3.

Et dixit: Amen dico vobis, niſi conuerſi

Conuerſi f. *Clem. Alex. Fueritis.*

Et efficiamini. *Orig. Effecti. Clem. Alex.* omittit. *Int. Orig. Et facti. Vat. Et effecti.*

Sicut paruuli. *S. Amb. Sicut puer iſte. S. Hier. Sicut infans, & quaſi vnus de pueris. Clem. Alex. Sicut hi pueli. Fr. Luc. Sicut puerili. Syr. Sicut pueruli. Int. Euth. Sicut pueri. Vat. Similes puellorum.*

fueritis

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

fueritis, & efficiamini, ſicut paruuli, non intrabitis in Regnum cælorum.

Non intrabitis. *Pagn. Non ingrediemini. Ar. M. Nequaquam intrabitis. Orig. Non intrabitis. Fr. Luc. Non admittemini.*
Cælorum. *Orig. Dei.*

Verſ. 4.

Quicunque ergo humiliauerit ſe, ſicut paruulus iſte, hic eſt maior in Regno Cælorum.

Humiliauerit. *Vat. Demiſerit. Syr. Deprimit. Auct. Depreſſerit, ſummiſerit.*
Se. *Int. Theoph. Seipſum. Pagn. Semetipſum. Int. Euth. Se ſe.*
Hic maior eſt. *Caiet. Hic maximus eſt. Fr. Luc. Hic eſt ille maior. Int. Theoph. Hic eſt ille maximus. Syr. Is erit maximus.*

Verſ. 5.

Et, qui ſuſceperit vnum paruulum talem in nomine meo: me ſuſcipit.

Suſceperit. *Int. Orig. Acceperit. Syr. Exceperit. Auct. Receperit.*
Suſcipit. *Auct. Recipit. Syr. Excipit. Arab. Equidem recipit.*

Verſ. 6.

Qui autem ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.

Qui autem. *Arab. Et quicunque. Syr. Quiſquis autem. Orig. Si quis.*
Scandalizauerit. *Syr. Offendiculo fuerit. Vat. Offenderit.*
Vnum de puſillis. *S. Paul. Vnum ex modicis. Fr. Luc. Vnum paruorum iſtorum. Ar. M. Vnum paruulorum horum. Syr. Vni ex iſtis minimis.*
Expedit ei. *Syr. Satius ei fuerit. Ar. M. Confert ei. Arab. Melius erit ei.*
Vt ſuſpend. *Syr. Vt ſuſpenderetur. S. Oreſ. Appendatur. Orig. Ligari.*
Mola aſinaria. *Arab. Lapis molaris. Orig. Molam aſinariam.*
In collo. *Vat. De collo. Interpr. Euth. In collum. S. Oreſ. Super collum. Orig. Circa collum.*
Demergatur. *S. Paul. Præcipitetur. Arab. Submergatur. Syr. Ac demergetur. Orig. Præcipitari eum.*
In profundum m. *Syr. In profundis maris. Fr. Luc. In profundo. Ar. M. In pelago maris. S. Oreſ. In mare.*

Verſ. 7.

Væ mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim vt veniant ſcandala: veruntamen væ homini illi, per quem ſcandalum venit.

Mundo. *S. Hil. Huic mundo.*
A ſcandalis. *Int. Theoph. Ab offendiculis. Arab. Per ſcandala.*
Vt veniant. *Fr. Luc. Venire, naſci. Arab. Vt ſint.*
Per quem. *Arab. A quo.*
Scandalum venit. *S. Hier. Veniunt ſcandala. Syr. Venient ſcandala. Pagn. Offendiculum venit.*

Verſ. 8.

Si autem manus tua, vel pes tuus ſcandalizat te: abſcinde eum, & proiice abs te: bonum tibi eſt ad vitam ingredi debilem, vel claudum, quàm duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.

Si autem m. t. v. p. t. *S. Epiph. Si vllum ex membris tuis.*
Scandalizat te. *Int. Theoph. Obſtaculo tibi fuerit. Int. Euth. Tibi eſt offendiculo. S. Chryſ. Te ſcandalizauerit. Vat. Offenſioni eſt tibi. Pagn. Offendit te.*
Abſcinde eum. *Int. Orig. Excide eum. Syr. Amputa eum. Ar. M. Abſcinde ea. Arab. Abſcinde ambo.*
Proiice. *Syr. Abiice. Ar. M. Iace. Arab.* addit. *Ambo.*
Bonum eſt tibi. *Int. Euth. Melius eſt tibi. Ar. M. Pulchrum tibi eſt. S. Epiph. Expedit enim tibi.*
Ad vitam. i. *Fr. Luc. In vitam ingredi. Arab. Vt intres in vitam. S. Epiph. Intrare in Regnum cælorum.*
Debilem. *Caiet. Mancum. Int. Euth. Mutilum. S. Epiph. Claudum.*
Claudum. *S. Epiph. Aut mancum aut cicruum.*
Mitti. *Syr. Ruas. Int. Euth. Proiici. Ar. M. Iaci. Arab. Proiiciaris.*

Verſ. 9.

Vlugata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 9.

Et ſi oculus tuus ſcandalizat te, erue eum,& proiice abs te:boonm tibi eſt cum vno oculo in vitam intrare, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

Scandalizat te. *Int.Theoph.Offendit te.Arab.Scandalizauerit.Int.Euth.Offendiculo eſt tibi.*
Erue. *Syr. Effode.*
Bonum eſt tibi. *Vat. Melius eſt tibi. Ar.M. Pulchrum tibi eſt.*
Cum vno oculo. *Fr.Luc.Vnoculum. Vat.Vt luſcus. Pagn.Monoculus.*
In vitam. *Syr.Ad vitam.*
Intrare. *Arab. Vt intres.Syr.Vt ingrediaris.*
Mitti. *Arab. Proiiciaris. Syr. Cadas. Vat. Mittaris. Ar.M.Iaci.*
In gehennam ignis. *Arab* omittit, *Ignis.*

Verſ. 10.

Videte, ne cootemnatis vnum ex his puſillis: dico eoim vobis, quia Aogeli eorum io cælis ſemper videot faciem Patris mei, qui in cælis eſt.

Videte. *Ar.M.Attendite.Orig.Nolite.*
Ne contemnatis, *S.Hier.Nolite contemnere.Ar.M. Videte ne deſpiciatis. Lucif. Epiſc. Ne contemnatis.Orig.Contemnere.*
Ex h. p. *S. Hier. De iſtis puſillis. Arab. Iſtorum paruulorum. S.Hil. De his puſillis qui credunt in me.Orig.Ex iſtis minimis.*
Semper. *S.Hier. Quotidie. Ar.M. Per omne Orig. Per omnia.*
Vident. *Ar.M.Aſpiciunt.*

Verſ. 11.

Venit eoim Filius hominis ſaluare, quod perierat.

Saluare. *Arab.Vt quæreret, & ſaluum faceret. Int. S.Chryſ.Saluum facere. Vat.Seruatum.Al Seruare.Paga.Ad ſeruandum.*
Quod perierat. *Fr. Luc. Perditum. Syr. Quidquid perierat.Arab.Quod perditum erat.*

Verſ. 12.

Quid vobis videtur? ſi fuerint alicui ceotum oues,& errauerit voa ex eis:nonne relinquit nooagintanouem in montibus, & vadit quærere eam, quæ errauit?

Alicui. *Adam C. Ex Græc. & Syr. Alicui homini. Vat.Homini.*
Relinquit. *Goth. Relinquet.*
In montibus. *Arab. In monte. Caiet.& B.Alb.M. In deſerto.S.Chryſ. In montem profectus. Fr.Luc. In montes profectus.*
Eam, quæ errauit? *Fr. Luc. Illam errantem. Syr. Eam, quæ aberrat. Pagn. Eam, quæ errauerat. Arab.Errantem.*

Verſ. 13.

Et, ſi cootigerit, vt inuenlat eam: Amen dico vobis, quia gaudet ſuper eam magis, quàm ſuper nonagintanouem,quæ non erraueruot.

Et ſi contigerit. v. i. *Syr. Quod ſi inuenerit.Ar.M. Et ſi fiat inuenire.*
Gaudet. *Syr.Gaudio afficietur.Goth.Gaudebit.*
Super eam. *Caiet.Super eã.Syr.Ob eam.*
Non e. *Syr.Non aberrarunt.Ar.M. Non aberrantibus.*

Verſ. 14.

Sic non eſt voluntas aote Patrem veſtrum, qui io Cælis eſt, vt pereat vnus de puſillis iſtis.

Ante patrem veſtrum. *Syr.Coram Patre veſtro.*
Vt pereat. *Fr.Luc.Vt perdatur.*
Vnus de puſillis i. *Arab.Vnus ex iſtis paruulis. Ar.M.Vnus paruulorum horum. Fr.Luc.Paruorum iſtorum.*

Verſ. 15.

Si aotem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum interte, & ipſum ſolum: ſi te audierit lucratus eris fratrem tuum.

Si autem. *Clem. Alex. Si.*
Peccauerit. *Syr.Errauerit.Orig.Videris peccare.*
In te f. t. *Clem. Alex. Frater tuus. Orig. Fratrem tuum.*
Vade,&c. *Clem Alex.* omittit.
Corripe. *Int.Theoph. Argue. Vat.Redargue. Auct. Argumentis,& rationibus conuince.*
Inter te & i. ſ. *Vat. Solus ipſe ſolum. S.Paci. Epiſc. Solus cum ſolo.Clem.Alex.*omittit.
Lucraturus eris. *S.Aug.Lucratus es.*

Verſ. 16.

SI autem te non audierit,adhibe tecum

Si autem te n. aud. *S.Aug.Si autem contempſerit.*
Adhibe. *Int.Chryſ.Aſſume.Auct.Accipe.*
Adhuc vnum vel duos. *S. Aug. Duos, vel tres. Orig.Alios duos vel tres.*

adhuc

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

adhuc vnum, vel duos, vt in ore duorum, vel trium testium ſtet omne verbum.

Vt in ore. *Arab. Quoniam ex ore.*
Duorum v. t. t. *S. Epiph. Tribus teſtibus.*
Stet. *Arab. Stabit. S. Epiph. Conſiſtat. Syr. Conſtet.*

Verſ. 17.

Quòd ſi non audierit eos: dic Eccleſiæ: ſi autem Eccleſiam non audierit: Sit tibi, ſicut ethnicus, & publicanus.

Quod ſi non a. eos. *S. Aug. Si autem & ipſos contempſerit. Ar. M. Si autem neglexerit eos. Si verò nec eos quoque audierit. Fr. Luc. Si neglexerit audire.*
Dic Eccleſiæ. *S. Aug Refer ad Eccleſiam.*
Si Eccleſiam non audierit. *Int. S. Chryſ. Si Eccleſiæ non obedierit. Syr. Quòd ſi nec Eccleſiam ipſam audierit. Ar. M. Si & Eccleſiam neglexerit. Fr. Luc. Obedire contempſerit.*
Tibi. *Arab. Apud te.*
Ethnicus. *S. Paul. Extraneus. Fr. Luc. Sicut quiuis ethnicus.*

Verſ. 18.

Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram erunt ligata & in Cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in Cælo.

Quæcunque. *S. Aug. Quæ. Syr. Quicquid.*
Super terram. *Syr. In terrâ.*
Erunt ſoluta. *S. Aug. Soluta ſunt.*

Verſ. 19.

Iterum dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram, de omni re quancunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in Cælis eſt.

Iterum dico vobis. *Arab. Amen dico vobis etiam.*
Si duo ex vobis conſenſerint. *S. Hier. Si duobus ex vobis conuenerit. Syr. Si duo ex vobis vnanimes fuerint. S. Cyril. Ieroſ. Si duo ex vobis concordauerint. Orig. In vobis conuenerint.*
Super terram. *Fr. Luc. In terrâ. Orig. In idipſum.*
De omni re. q. p. *Syr. Quidquid voluerint petere.*
Fiet illis. *Vat. Continget illis.*
A Patre meo. *Syr. Ab ipſo Patre meo.*

Verſ. 20.

Vbi enim ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo ibi ſum in medio eorum.

Vbi enim ſ. *Orig. Vbicunque fuerint.*
Congregati. *S. Cyp. Collecti. Ar. M. Coacti.*
Ibi ſum. *Orig. Sum.*
In nomine. *Vat. Nomine.*
In medio eorum. *Syr. Inter eos.*

Verſ. 21.

Tunc accedens Petrus ad eum dixit: Domine quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? vſque ſepties?

Tunc. *S. Hil. Deinde.*
Accedens. *Arab Venit. Syr. Acceſſit. S. Hil.* omittit.
Petrus a. e. d. *S. Hil. Quærenti Petro.*
Domine quoties. *S. Hil. An.*
Peccabit. *Arab. Si peccauerit. Syr. Si errauerit. S. Hil. Peccanti.*
In me f. m. *S. Hil. In ſe fratri.*
Et dimittam. *Pagn. Et remittam. S. Hil. Remitterer.*
Vſque ſepties? *Int. Chryſ. Num vſque ſepties? S. Hil. Septies.*

Verſ. 22.

Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties: ſed vſque ſeptuagies ſepties.

Dicit i. I. *S. Hil. Reſpondit.*
Non dico. *Tert. Non dicam.*
Non ſepties. *Aug Non ſolùm ſepties.*
Vſque ſ. ſ. *S. Aug. Etiam vſque ſeptuagies ſepties. Vat. Vſque ad ſeptuagies ſeptenas.*

Verſ. 23.

Ideo aſſimilatum eſt Regnum cælorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis.

Ideo. *Ar. M. Propter hoc.*
Aſſimilatum eſt. *Arab. Aſſimilatur. Ar. M. Aſſimilatum eſt.*
Homini regi. *Syr. Viro regi.*
Qui voluit. *Syr. Volenti.*
Rationem ponere. *Fr. Luc. Rationem conferre. Syr. Recipere rationem.*
Cum ſeruis ſuis. *Arab. Seruis ſuis. Syr. A ſeruis ſuis.*

Verſ. 24.

Et, cùm cœpiſſet rationem ponere oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem millia talenta.

Rationem ponere. *Caiet. Rationem conferre. Fr. Luc. Inire ſupputationem. Syr. Recipere.*
Qui debebat. *Interpr. Euth. Debitor.*

Verſ. 25.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 25.

Cùm autem non haberet vnde redderet, iussit eum dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.

Cum autem non hab. v. red. *Fr. Luc. Non valente autem eo reddere. Syr. Quumque is non haberet vnde solueret. Vat. Cùm is non esset soluendo. Int. Euth. Quum non posset ille soluere. Arab. Et non habuit, quod redderet. Pagn. Quum verò non haberet ad reddendum.*

Omnia q. h. *Arab. Et quodcunque erat ei. Syr. Quidquid denique habebat. Fr. Luc. Quacunque habebat.*

Et reddi. *Int. Euth. Et fieri solutionem. Syr. Vt solueret. Arab. Vt redderet.*

Vers. 26.

Procidens autem seruus ille, rogabat eum, dicens: patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

Procidens. *Arab. Procidit. Int. Euth. Prostratus.*

Autem. *Fr. Luc. Ergò. Arab. Et.*

Rogabat. *Syr. Adorabat. Arab. Adorans. Quid. codd. Orabat.*

Patientiam h. i. m. *Syr. Longanimis esto erga me Domine mi. Int. Euth. Patiens, ac lenis esto erga me. Vat. Longanimis mihi sis. Int. Chrys. Esto patiens erga me.*

Et om. reddam tibi. *Arab. Vt reddam tibi quodcunque tuum est. Syr. Et omnia tibi rependam.*

Vers. 27.

Misertus autem dominus serui illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei.

Misertus. *Vat. Intimè autem misertus. Fr. Luc. Misericordiâ commotus. Auct. Misericordia affectu tactus. Ar. M. Commotus visceribus. Arab.* addit. *Super eum.*

Dimisit eum. *Int. Euth. Absoluit eum. Arab.* omittit. *Dimisit eum.*

Debitum. *Fr. Luc. Mutuum illud Int. Euth. Æs alienum. Caiet. Mutuum.*

Dimisit. *Int. Euth. Remisit. Auct. Condonauit.*

Vers. 28.

Egressus autem seruus ille inuenit vnum de conseruis, suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum, dicens: Redde quod debes.

Egressus. *Syr. Exiit.*

Tenens. *Syr. Prehensum eum. Vat. Comprehensum eum. Int. Euth. Apprehensum. Arab. Et tenuit eum.*

Suffocabat. *Pagn. Obtorto collo suffocabat. Vat. præfocabat. Arab. Et suffocauit.*

Redde. *Int. Euth. Solue.*

Quod debes. *Ar. M. Si quid debes.*

Vers. 29.

Et procidens conseruus eius, rogabat eum, dicens: patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

Et procidens. *Fr. Luc. Procidens igitur. Arab. Procidit. Pagn. Prostratus igitur.*

Conseruus eius. *Syr.* addit, *Ad pedes eius.*

Rogabat. *Caiet. Obsecrabat.*

Patientiam h. i. m. *Syr. Longanimis esto erga me. Vat. Longanimis mihi sis. Ar. M. Longanimis esto in me. Interpr. Chrys. Esto patiens erga me.*

Et o. r. t. *Arab. Et ego dabo tibi, quod tuum est. Syr. Et omnia tibi rependam.*

Vers. 30.

Ille autem noluit: sed abiit, & misit eum in carcerem, donec redderet debitum.

Ille a. n. *Arab. Et renuit. Vat. At ille nolebat.*

Et misit. *Ar. M. Et coniecit. Arab. Reliquit.*

In carcerem. *Fr. Luc. In custodiam. Arab. In carcere.*

Redderet. *Int. Euth. Solueret.*

Debitum. *Arab. Omne quod erat ei. Syr. Quod sibi debebat. Goth. Omne debitum.*

Vers. 31.

Videntes autem conserui eius, quæ fiebant, contristati sunt valde: & venerunt,

Videntes. *Syr. Cùm vidissent.*

Quæ fiebant. *Syr. Quod factum fuerat. Ar. M. Facta. Vat. Quæ facta fuerant.*

Contristati f. v. *Pagn. Indoluerunt. Syr. Ægrè tulerunt admodum.*

Narrauerunt. *Vat. Exposuerunt. Int. Euth. Manifestauerunt. Ar. M. Declarauerunt. Al. Aperuerunt. Syr. Renuntiarunt. Pagn. Indicarunt.*

Omnia, q. facta f. *Int. Euth. Cuncta, quæ fiebant.*

Vulgata Editio. | Lectionum Varietas.

& narrauerunt domino suo omnia, quæ facta fuerant.

Arab. Quodcunque factum est. Ar. M. Omnia facta.

Vers. 32.

Tunc vocauit illum dominus suus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimisi tibi, quoniam rogasti me.

Vocauit. *Int. Euth. Accersiuit. Syr. Aduocauit. Ar. M. Aduocans.*
Serue nequam. *S. Aug. Serue male. Vat. Serue Sceleste.*
Omne debitum. *Pagn. Totum debitum illud. Arab. Quodcunque debebas.*
Dimisi. *S. Cyp. Donauit. Pagn. Remisi. Quidam ap. Fr. Luc. Dimiseram. Syr. Remiseram.*
Quoniam rogasti me. *Int. Euth. Quia obsecrasti me. Int. Theoph. Quum obsecrasses me. Ar. M. Quoniam aduocasti me. Syr. Vt qui me deprecatus fuisses.*

Vers. 33.

Nonne ergo oportuit, & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?

Oportuit. *Int. Euth. Oportebat.*
Misereri. *Syr. Misericordiâ commoueri.*
Conserui t. *Arab. Illius serui socij tui. Syr. Erga conseruum tuum.*
Sicut e. e. t. m. s. *Arab. Secundum misericordiam meam erga te. Syr. Sicut & ego commotus fueram erga te. Int. Theoph. Misertus eram.*

Vers. 34.

Et iratus dominus eius tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuersum debitum.

Et iratus. *Syr. Perinde excanduit. Arab. Et iratus est.*
Redderet. *Int. S. Chrys. Persolueret. Int. Euth. Solueret sibi. S. Greg. Nyss. Soluerit.*
Vniuersum debitum. *Arab. Omne quod debebat. Syr. Quidquid ipsi debebat. Vat. Totum, quod debebatur sibi. S. Greg. Nyss. Quidquid debet.*

Vers. 35.

Sic & Pater meus cælestis faciet vobis, si non remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

Pater meus. *S. Aug. Pater vester.*
Cælestis. *S. Aug. Qui in cælis est.*
Fratri suo. *Arab. Fratribus suis. Int. Chrys. Suo quisque fratri.*
De cordibus vestris. *S. Chrys. De corde vestro.* Addit, *Peccata ipsorum. Pagn. Delicta illorum. Syr. Errata eius. Ar. M. Lapsus eorum.*

CAPVT XVIII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Ambitio omnes inuadit, nulli parcit. 935
Ambitiosi tales videri nolunt, & dici erubescunt. 935
Maxima exemplorum vis. 936
In virtute debemus semper crescere. 936
Virtutum omnium centrum humilitas. 937
Virtutes quisque possideat, & se possidere nesciat. 937
Labor quoque noster in virtutum acquisitione requiritur 937.
In Dei obsequio semper debemus crescere. 938
Minima maximi æstimanda. 938
Vera humilitas ex corde nascatur. 939
Humiles honorari Christus vult. 939
Mercenaria beneficia, & hospitalitas non sit, sed gratuita. 940
Christum suscipere omnem mercedis magnitudinem excedit. 940
Qui magnus non facilè scandalizatur. 940
Rationis expers videtur, qui malè viuit. 942
Quàm grauem pœnam subiturus qui multis scandalo est. 943
Vix de mundo esse videtur cui aliena vitia scandalo non sunt. 944
Angelica custodia solicitudo nos ad Dei amorem prouocat. 945

In illâ horâ accesserunt discipuli ad Iesum dicentes: Quis putas maior est in regno Cælorum?

ETIAM Apostolorum animos inuadit ambitio. Quis ab huius vitij infectione immunem se futurum putet, cùm Christi discipuli non fuerint, à quo nihil aliud nisi humilitatis odor spirabat, humilitatis verba fluebant, humilitatis exempla manabant? Quid, si vel leue ambitionis signum in Magistro apparuisset? Explicari non potest, quàm facilè hominum animos, etiam eorum, qui locum aliis vitiis non dederunt, teneat ambitio, fastus, honoris, ac dignitatis amor. 935

Quis putas maior est in regno Cælorum? Cum erubescerent loqui de primatu inter se, quæstionem quodammodo palliant, & quodam prudentiæ tegmine vestiunt. Non dicunt, *quis est maximus inter nos?* sed vniuersè, *quis in regno Cælorum futurus*

futurus maximus est? Generalem quæstionem proferunt, vt peccatum suum obtegerent, tanquam qui non de se solis, sed de omnibus quæsiuisse viderentur. Nimirum ambitiosi, tales videri nolunt, tales cognosci erubescunt.

Aduocans Iesus paruulum, statuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, nisi efficiamini, sicut paruuli.

936. VT discipulis humilitatem Christus persuadeat paruulum in medium aduocat: cur ita factum cùm suorum verborum vis præstate istuc plenè potuerit? Non ab re hoc facit Iesus: vt nempè ostenderet, maximam exemplorum vim esse: faciliùs homines exemplis erudiuntur quàm verbis: si verò exemplis verba adiiciantur, tunc facilè, quod suadetur, persuadetur.

Paruulum aduocat; vt disceremus; Christum in nobis virtutum augmentum quærere: sicut enim paruulus semper adolescit, & maior fit; sic & nos in virtute qualibet crescere debemus.

937. *Statuit in medio eorum:* ἔστησεν αὐτὸ ἐν μέσῳ αὐτῶν, *collocauit eum in medio eorum.* Cur in medio? Vt ab omnibus conspiceretur. In medio ponitur, qui humilitatis exemplum electus est: vt vel situ disceremus, virtutum omnium centrum humilitatem esse, quod respicere, & ad quod tendere omnes debent, velut lineæ.

Non præcipitur Apostolis, vt ætatem habeant paruulorum, sed innocentiam, & sic, quod pueri per annos possident, illi possideant per industriam. Porrò, sicut paruuli innocentiam, & humilitatem habent, & se habere nesciunt, huiusmodi iusti sint: virtutes plenè possideant, & se eas possidere nesciant.

Signatè verò ait, *nisi efficiamini sicut paruuli;* vt ostenderet, quòd labor quoque noster hîc requiritur, vt secundum virtutem operemur.

938. *Nisi efficiamini; sicut paruuli;* semper paruuli crescunt, semper maiores fiunt; *Ecce Christus diligit paruulos, tales esse docens debere, qui semper maiores esse velint,* ait Tertullianus. Abeunt, qui consistunt, & decrescunt potiùs, quàm crescant.

Paruulos imitari etiam in hoc debemus; quia paruuli parua magni æstimant, ita & in acquirendis virtutibus, & in vitiis euitandis, exigua quælibet, tanquam maxima, maximi æstimemus; nihil sit adeò exiguum, quod contemnamus; nobis illud alibi effluxit: *In Dei obsequio non minimum negligere minima.*

Paruulos nos esse Dominus iubet, vt Cæli nobis aditus pateat; hæ paruulorum virtutes sunt ex Beato Laurentio Iustiniano. *Sicut paruulus non perseuerat in iracundia, læsus non meminit, videns pulchram mulierem non delectatur, nec aliud cogitat, & aliud loquitur: sic & nos, nisi talem habuerimus innocentiam, & puritatem non poterimus habere veram iustitiam, qua in regnum conducit cælorum.*

Quicunque ergo humiliauerit se, sicut paruulus iste.

939. Q*Vicunque humiliauerit se:* Græcè, ὅστις ταπεινώσει ἑαυτόν, *quicunque se demiserit, depresserit:* Ad animi modestiam hoc pertinere videtur. Signatè addit, *se:* non satis est caput, genuavè demittere, & inclinare, demittendus animus est, vt ab intimo corde nascatur humilitas, non fictè in corporis dumtaxat appareat habitu.

Et, qui susceperit vnum paruulum talem in nomine meo, me suscipit.

Q*Vi susceperit vnum paruulum talem:* Pende, quanti faciat humilitatem: non solùm inquit, oportet vos humiles esse; sed, si alios humiles propter me in honore habueritis, idem erit ac si me reciperetis, & honore persequeremini.

940. Hospitium hîc laudat, & suadet: sed cur paruuli, & non etiam viri meminit? De paruulo loquutus est ob præsentiam eius, adhuc enim erat in medio discipulorum; & fors, vt ostenderetur, hominibus ob gratitudinem, ac mercedem non esse benefaciendum, sed propter Dei gloriam, & amorem: nam paruuli, etsi recipere beneficium possunt, hospitioque recipi, gratias tamen agere nesciunt, & reddere nequeunt. Non igitur mercenaria beneficentia sit, sed tantum à Diuino amore proficiscatur, nullâ recipiendæ mercedis ratione habitâ.

Grandis est illa merces, quæ illis clauditur verbis: *me suscipit,* supra cap. 10. *Qui recipit,* inquit, *iustum, mercedem iusti accipiet.* Hîc nulla mercedis expressa mentio, sed tantum, *me suscipit* ait; quod omnem mercedis magnitudinem excedit.

941. Non hospitalitatis tantùm gratiam his verbis commendauit, sed & Apostolorum nostrorúmque humilitati consuluit; ne scilicet quis, se honoratum putet, cùm recipitur; nouerint, non sui merito, sed magistri honore suscipiendos; ne igitur iustorum humilitas in obsequiis, quæ illis deferuntur periclitetur inter honores, agnoscant non se, sed magistrum honorari.

Qui susceperit paruulum talem in nomine meo, me suscipit; Prudenter, se in puero suscipi, Christus affirmat; ne cum delatus hic honor Apostolis fuerit, se putent honoratos; cùm, non sui merito, sed magistri honore, ac reuerentiâ excipiendi sint; ne igitur summorum virorum periclitetur humilitas inter honores nouerint, non se, sed Dominum in seipsis honorari,

Qui autem scandalizauerit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collo eius.

942. CVr qui suo exemplo alios ad peccandum allicit, hoc supplicio damnatur, vt mola asinaria eius collo suspendatur, & in maris profundo demergatur? quia talis pœna eo tempore in vsu; præterea iustè punitur, vt, qui suaue Domini iugum detrectauit, molam portet: cuius onere demergatur; *Cui mola asinaria ad collum suspenditur,* ait Sanctus Ambrosius, *portat lapidem, qui portare iugum Domini recusauit;* de quo ipse dixit; *iugum meum suaue est, & onus meum leue.*

Mola asinaria; non hominem, sed iumentum rationis expers præferre videtur; quia & malè viuit, & alios scandalizat; ac proinde asinariæ molæ supplicio iurè punitur.

943. *Qui scandalizauerit vnum;* qui vnum scandalizat tam grauem pœnam subit, quid subibit ille, qui multis scandalo est? rem premit Sanctus Ambrosius; *Quod si is,* inquit, *qui vnum scandalizauerit, molâ circumligatus iactari debet in mari, quid de te pronuncias, per cuius scelus omnis anima sauciata est?*

quod in eos iactari poteſt, qui populo ſcandalo ſunt. *Quòd ſi aliquis*, ait Sanctus Chryſoſtomus, *vni alicui homini ſcandalum offerens, ineuitabiles pœnas dabit; nos, qui tam multis ſcandalum offerimus quas pœnas daturos putas?* quæ ſupplicia ſubituri ſunt, qui totius Ciuitatis ſcandalum ſunt.

Signatè ait, *qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis*; nam, qui magnus eſt, non facilè ſcandalizatur, ſed paruus. Quò quis ſanctior eò minùs ob aliorum ſcelera ſcandalizatur, minùs offenditur.

Væ mundo à ſcandalis.

994.

ET non plures ſunt viri fortes, ac prudentes, ſic in virtute firmati, quibus aliena vitia ſcandalo non ſunt? ſunt, ſed de mundo non videntur eſſe; & ideo ſignatè ait, *va mundo*; nam, vt ait Sanctus Paſchaſius: *Non niſi qui in mundo, & de mundo ſunt ſcandalizantur; & ideo va mundo à ſcandalis; quia qui de mundo ſunt, omnia ſcandala eis afferunt: va*; De mundo eſſe non videntur, qui non ſcandalizantur. Contentionem diſcipulorum, qui primatum ambiebant audierat ſuprà Dominus: contendebant enim *quis eorum videretur eſſe maior*; nunc, poſtquam multa dixerat, de puſillorum ſcandalo tollendo inclamat: *va mundo à ſcandalis*; Quorſum iſtuc? An ex eo quòd Apoſtoli de primatu contenderant totius mundi ruina timenda erat? Timenda; *Contra Apoſtolos*, ait idem S. Pater, *id dictum intelligi poteſt, qui interrogando; quis maior eſſet in regno Cælorum; videbantur de dignitate inter ſe contendere. Et ſi in hoc vitio permanſiſſent, poterant proculdubio eos, quos ad fidem vocabant ſuo ſcandalo perdere, dum viderent, eos, adhuc in fide infirmi, inter ſe de honore pugnare.* Adeò noxia ſubditis hæc ambitionis lues in ſuperioribus.

Bonum tibi eſt ad vitam ingredi debilem vel claudum quàm duas manus vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum.

995.

Q*Vam duas manus, vel duos pedes habentem mitti in ignem æternum*; Itane duplex manus, duplex pes, duplex oculus ad Gehennam vrgent; *his*, inquit Sanctus Bernardus, *verbis eos notat, qui ingrediuntur duabus viis*, nunc bona, nunc mala ſectantes.

Videte, ne contemnatis vnum ex his puſillis.

N*E contemnatis vnum ex his puſillis.* Cur non contemnendi? *quia Angeli eorum ſemper vident faciem Patris*: Angelorum causâ honorandi & illi, quorum Angeli ſunt cuſtodes; rem ita vrget Beatus Laurentius Iuſtinianus. *Solicitudo Angelica cuſtodia nos prouocat ad amandum proximum. De ipsâ Dominus dixit. Videte ne contemnatis vnum de puſillis iſtis; dico autem nobis, quia Angeli eorum in cælis ſemper vident faciem patris mei*, &c. *Adeſt enim vnicuique noſtrum, etiam minimo, Angelus bonus, Angelus Domini, qui regat, qui moneat, qui gubernet, qui pro actibus noſtris corrigendis, & miſerationibus expoſcendis, quotidie videat faciem Patris, qui in cælis eſt. Non ergo eſt ab homine deſpiciendus homo, qui adeo Angelo carus eſt.*

SECTIO II.

Si fuerint alicui centum oues, & errauerit vna ex eis; nonne relinquit nonaginta nouem in montibus?

946.

QVòd vnius ouis errantis meminit, non plurium, ſinè pondere non eſt. Hinc oſtenditur magnus Paſtoris amor: ſi plures errauiſſent, &, aliis in montibus relictis, eas quæreret non adeò magnum: ſed vnam quærere, & tot labores pro vnâ ſubire, magni amoris argumentum eſt.

Vnius ouis mentio fit, non plurium, licèt plures pereant; quia noſter Paſtor ita de vnius ſalute ſolicitus eſt, ac ſi vnam tantùm haberet; & pro vnâ agit, quod pro omnibus præſtitum.

Præterea, vna ouis erraſſe perhibetur, vt amoris in eam affectus proderetur; quia, vt habetur Luc. 15. ouis perdita Paſtoris humeris imponitur, & ad gregem reducitur: ſi plures, ægrè deferre omnes poſſet.

Luc. 15.

947.

Per vnam ouem humanum genus intelligitur; & per hoc Paſtoris opulentia colligitur: diues Paſtor eſt, cuius omnes nos centeſima portio ſumus; ac per hoc non ſuperbiamus, quaſi ſimus totum bonum quod Deus poſſidet.

Ouem quærit paſtor non quæſitus; errantem inſequitur non vocatus, nullis perditæ ouis vocibus nec aliorum ſolicitatus; ſolâ ſuâ miſericordiâ prius paſtor mouetur; ſua eum vrget pietas, vt perditam ouem quærat, & inſequatur.

Tandem, per hoc oſtenditur, quòd Chriſtus ad nos redimendum ex ſolo amore venerit, non propter ſuam vtilitatem: ſi enim maior pars eius poſſeſſionis fuiſſemus, exiſtimari poterat, idcirco veniſſe, ne tàm graue rerum ſuarum damnum, ſi nos periremus, ſubiret; ſed, cùm centeſima ſimus ſui gregis portio, nullum ferè damnum, ac diminutionem grex vniuerſus vnius ruinâ ſentiret: quòd igitur venerit ad nos ſaluandum, ex amore fecit; ſicque fit, vt multùm ei debeamus, quia propter nos ad nos venit.

Si autem peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & ipsum solum.

948. *SI peccauerit in te:* Græcè, ἐὰν ἁμαρτήσῃ εἰς σὲ, qui errore, ignorantiâ, vel humana infirmitate peccauerit: id enim propriè tum Græcum verbum fert, tùm Syriacum, *fecal*, vt aliqui notauere; licèt extendi etiam facilè possit ad facinus, quod fastu, malitiâ, & proposito concipitur: & *fecal* apud Syros est, *stultè agere, errare, delinquere.* Vnde & peccatum stultitiæ meretur nomen: quid enim stultius, quàm bono infinito, & perennaturo falsum, & caducum præferre?

Si peccauerit in te, corripe eum: Quia peccatum in te admissum tibi notius est, quàm cuilibet alteri, vt proinde & aptiùs, meliúsque corripere delinquentem possis, & medicum in eum agere, cùm morbi grauitas probè tibi nota sit. Nimirum eorum, quæ nos tangunt, grauitatem diligenter expendimus; eò tamen cautiùs monendus est qui peccat, non vt nos vindicemus, sed quia quò maior eius culpa est, eò maiori affectu moueamur ad eius salutem, qui in nos deliquerit, procurandam.

949. *Si peccauerit in te, corripe eum;* Vim maximam, maximam energiam correptio habebit, qua peccatorem quis benignè corripit in se peccantem; nam, si quis pœnas ab eo petere posset, is de salute ipsius laborat; maximè omnium poterit eum placare, & ad meliorem mentem reuocare: efficax illius monitio est & diuinum quiddam præsefert, quum læsus in lædentem non irruit, nec sæuit in illum, qui ei nocuit, sed propriæ iniuriæ oblitus, vulnus fratris curare satagit, dum corripit.

Vade, & corripe: Non exspectes, vt priùs ipse ad te veniat: te ad illum confer, & correptionis opportunitatem quære. Sed dicat hîc aliquis: & non perfectius esset, si, iniuriæ alterius oblitus, alterius peccatum silentio supprimatur? Obliuiscere iniuriam tuam, non vulnus fratris tui: non illud, quod nocendo inflixit tibi: sed, quod nocendo accepit: non sinas, silentio tuo fratrem tuum deperire, ne cum pereunte tu pereas quoque.

950. *Corripe;* Græcè, ἔλεγξον, *argue*, seu, vt nos vertimus, *argumentis, & rationibus conuince:* hoc enim propriè significat verbum Græcum, ἔλεγξον: vt non insultu, & conuitiis res agatur, sed rationibus, & argumentis; vnde appareat, eum, qui corripit, non vindictam suam spectare, sed peccantis emendationem.

Prius, remotis arbitris, testibusque corripi fratrē tuum, iubet; vt famæ ipsius consulatur, consulatur pudori; si quod aliis ignotum est, coram aliis corrigeres, non esses corrector, sed proditor. Corripiendus est etiam scorsum frater, ne, si semel verecundiam amiserit, pudorem exuerit, in peccato, amissâ emendationis spe, permaneat? desperata ferè plaga est, cum, eâ semel expositâ, ruborem omnem is, qui eâ afficitur, posuit, ac verecundiam.

951. *Inter te, & ipsum solum;* hanc cautionem minimè obseruant, qui aliorum euulgant culpas. Audiendus Beatus Laurentius Iustinianus. *Non vt detegantur, vt publicentur peccantes, mandauit Dominus, sed quid si peccauerit in te frater tuus, vade, & corripe eum inter te, & illum solum. Non præcepit, vt in plateis diuulgetur, non vt vindicta zelo prædicetur in fratribus: sed, tanquam frater, corripiatur blandè, ac dulciter. Nam mollibus potiùs, quàm duris sermonibus compungitur animus delinquentis.*

SECTIO III.

Iterum dico vobis, quia, si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re quamcunque petierint, fiet illis à Patre meo, qui in Cælis est.

952. *QVia, si duo ex vobis consenserint:* Græcè, ὅτι ἐὰν δύο ὑμῶν συμφωνήσωσιν, *quia, si duo ex vobis concordes fuerint.* Sanctus Cyprianus epist. 8. legit, *si duobus ex vobis conuenerit.* Verbo Græco elegans subest metaphora: συμφωνεῖν, de musico vocum concentu, harmonicoque sono dicitur, tanquam si diceretur, non minùs gratam esse Deo concordem plurium orationem, quàm concentus musicus hominum auribus sit gratus. Concordia itaque hîc probatur, non quælibet, sed, quæ ad modum musici concentus, & symphoniæ se habeat; adeo vt nihil absonum audiatur; concorsque sit & verborum, &, quod magis est, voluntatum modulamen.

953. *Si duo ex vobis consenserint;* vim vnitatis pende, si duo consentiant, facile obtinent, quod postulant; *quod si duo vnanimes tantum possunt*, inquit Sanctus Cyprianus; *quid si vnanimitas apud omnes esset?* omnia facilè vnanimitas obtinet, quæ apud omnes, & omnes in vnum quodammodo vertit.

Si duo ex vobis consenserint: Non duo tantùm *ex nobis* consentire debent, sed & *in nobis*, sed quænam sunt ista duo? *Ista duo*, inquit Sanctus Vincentius Ferrerus, *sunt cor, & lingua, quæ debent consentire, id est concordare in oratione;* vbi mens linguæ contradicit, córque ori contrarium est, vt veræ orationis character abest, sic nec exaudiri meretur, qui fingit potiùs se orare, quam oret.

Si duo ex vobis consenserint; quinam hi duo sint, qui, inter se consentire, debent, egregiè exponit Beatus Laurentius Iustinianus, dum ait: *Vbi ratio non peruertitur, & voluntas non repugnat, ibi naturalis decor elucet, & Deus purâ diligitur charitate. Si duo hi consenserint in spiritus vnitate, quidquid*

petierint, fiet illis à Patre; rem aliter versat, & luculentiùs alibi, vbi ait: *Languet oratio, si non bonis operibus comitetur. Nam opus laudabile orationis vehiculum est, quo graditur ad superiora calorum. Quid prodest tota die preces fundere noctésque transire pervigiles, & Dei aduersum se iustitiam peccatorum sordibus prouocare? Ambo conuenire debent, simúlque in vno vinculo sociari cor, & lingua, vita & oratio, virtutis opus, & affectio charitatis. Horum alterum si diuidatur ab altero, iacet orantis animus, & oratio inexaudibilis reperitur. Si duo ex vobis (inquit Dominus consenserint supra terram, de omni re quancunque petierint, fiet illis à Patre meo. Qui igitur orationi vacare desiderat, suásque postulationes offerre Altissimo, sic se componat intus coram oculis Domini, vt non minus ipse, quàm eius fiat acceptabilis deprecatio. Non placet Deo orationis sacrificium, nisi placeat prius, ipse, qui offert.*

Ideo assimilatum est regnum Calorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum seruis suis.

955. HOmini regi: oprimus nexus hominis, & regis: quare statim cogitet rex, se ita super homines esse vt etiam homo sit; nec nimis iotumescar, & fastu extra se rapiatur, &, hominem se esse, obliuiscatur: quò dementiæ aliqui stolidè rapri. Vel regnum Cælorum homini regi comparatur, idest Christo, qui rex, & est homo, & etiam Deus. Homo tandem regi iungitur, vt rex humanitatis recordaretur.

Voluit rationem ponere: Græcè, ἠθέλησε συνᾶραι λόγον, *voluit rationem conferre, computationem inire.* Cur istuc rex per ministros non fecit? Cur per se ipsum rationem confert, computum init; Dimittere ipse debitum cogitabat: voluit igitur rationes conferre: nam, si id per miuistros egisset, non facilè fuisset reperire, qui vel debiti partem remittere voluisset, ne dum totum debitum. Dominus, vt diuitiis omnes superat, sic etiam liberalitate, atque beneficentiâ.

Oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem millia talenta.

956. QVi debebat ei decem millia talenta; quî excessere tantum potuit debiti summa? Seruus iste eos refert, qui superiores sunt, & aliorum curam habent; vnde & filios habere dicitur, & vxorem; quia igitur subditorum culpæ supinæ superiorum negligentiæ tribuuntur, hinc factum, vt tam grane debitum hic seruus contraxerit; qui, si sui solius reddendâ ratio Domino esset, minùs contraxisset; Attigant hîc aures, qui aliis præsunt sed non prosunt; oecent potiùs torpore, ac damnabili conniuentia. Quid hîc Ecclesiæ Prælati, quibus commissa animarum cura est? Peruigilent, rationem pro animabus suorum reddituri.

957. *Qui debebat ei decem millia talenta*; quî vnus homo tam magnum debitum contrahere putuit? Vxorem habuisse sequentia verba euincunt; fors & ista ornatu nimio fecerat vt, tam grauiter ære alienô vir grauaretur? sic enim ferè fit, vt vxorum luxu ingentes opes dilapidentur, & dites alioquin maritus, nisi sibi ab vxoris vanitate caueat, ad paupertatem redigatur.

Vni seruo Dominus tantam pecuniarum copiam credidit; Valde gratus esse debebat & talis, cui tot talenta Dominus concederet, quid tum? eò seuetior in eum deinde fuit, vt discerremus ab illis maximè beneficiorum reddendam rationem esse, qui maiora, præ aliis, acceperunt.

Domini sui gratiam seruus iste inierat, vt tam magnam pecuniarum vim ei crediderit; vt sciremus, nulli de Domini beneficiis sibi esse blandiendum, cùm, qui gratus Deo est, possit, ab eius amicitiâ excidens, in grauissimos errores labi.

Iussit eum Dominus eius venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia, quæ habebat, & reddi.

958. ANtiqua hæc erat consuetudo, vt cum debitor soluendo non esset, posset creditor vendere ipsum debitorem, vxorémque eius, & filios. Hinc illud 4.Reg.4. vbi vxor Prophetæ cuiusdam demortui ait Elisæo: *Et ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad seruiendum sibi.*

Cur & vxor, vt debitum domino solueretur, iubetur vendi? Quia fors contracti debiti præcipua causa vxor: sic enim ferè fit, vt ob vxorum superfluum cultum, vestimenta, monilia, ære alieno viri premantur, & familia.

Procidens autem seruus ille.

ADoratio illa, & cultus corporis prostratione ei exhibitus, etiam adulationem quandam subolere poterat; non enim lego, cum iterum vocatus ad Regem est, Regem adorauisse; omittit ergo illud, quod quandam simulationem sapit; refert, quod sine simulatione erat; vt ita innueret, & doceret, non esse regij pectoris adulationibus flecti, ac moueri.

Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

959. PAtientiam habe in me: Græcè, μακροθύμησον ἐπ' ἐμοὶ, *Longanimus esto erga me*, patientiâ erga me vtere, ne iræ indulgeas. μακρόθυμος, *magnanimus* dicitur, & *patiens, animique impetum cohibens*; magni quippè animi est, iracundiam cohibere, patientiam habere, nec illatis iniuriis vinci: vera magnanimitas patientia est.

Et omnia reddam tibi. Non habebat seruus iste vnde redderet, aut vnde speraret, se posse reddere, & tamen fidenter pollicebatur, se omnia reddi- turum: & vnde huic tanta fiducia? A domini sui clementiâ, ac pietate: cognoscebat quippè, quàm clemens dominus esset, qui placatus modò humilitatis officiis, omnia facilè postea esset condonaturus: hanc itaque domini sui clementiam, ac longanimitatem, ingentis thesauri habebat loco, vnde solueret domino debitum posset, additâ promptâ voluntate, quam ipse esset exhibiturus.

Qui pœnitet, & à peccatis resipiscit, omnia reddere, quæ debet, Deo proponat, & firmè statuat. Omnia reddit, qui singulas operationes in Dei gloriam dirigit, nihilque agit, siue magnum illud sit, siue exiguum, quod Deo non offerat, Deo non sacret.

Misertus autem dominus serui illius, dimisit eum, & debitum dimisit ei.

960. MIsertus: Græcè, σπλαγχνισθεὶς *misericordiâ commotus.* Intimum miserantis affectum hoc verbum

verbum claudit, cùm de visceribus dicatur; vnde & *σπλάγχνα exta & viscera* dicuntur. Totis igitur, visceribus commotus dominus, serui, qui se humiliauerat, & ante eius pedes prociderat, misertus est; vt nos interim doceret, intimo cordis affectu aliis misereri, non extimè tantùm misericordiam fingere.

Misertus est dominus serui illius: Videns dominus serui humilitatem, & eius supplicationem audiens, misericordiâ commotus, omne debitum illi dimisit: cur non dimisit antequam procideret, antequam rogaret? Vt, cùm videretur, aliquid quoque ipsum fecisse, non maiori confunderetur rubore: sed erigeretur potiùs, & ad conseruo ignoscendum flecteretur.

961. Ab initio dominus debitum non dimisit, sed postquam se seruus dimiserat, & humilitatis plenam orationem fuderat; vt donum non modò ignoscentis Domini, sed etiam se demittentis serui quodammodo videretur, quasique seruus procidens, & flagitans id mereretur: non gloriæ suæ tantùm dominus studet, sed etiam nostræ vtilitati consulit, compendiis nostris.

Debitum dimisit ei. Quantum amor Dei, plus dat quàm petitur. Seruus inducias tantùm petebat, vt debitum soluere posset: Dominus penitus omne debitum dimisit. Nescit Dei pietas vinci: nec orantium tantùm vota exæquat Dei beneficentia, sed etiam superat.

962. Sed, si dimittere seruo omne debitum iste rex disponebat, cur venundari eum iussit, vxoremque eius & filios, & omnia, quæ habebat, vt debitum solueretur? Non à seueritate, ac duritie fuit, sed à clementiâ: terrere tantùm seruum voluit, & ad humilitatem, submissionemque traducere; vt, debiti magnitudine cognitâ, domino genua flecteret, eiusque humanitatis sinum postularet, in quo reciperetur.

Præterea iussit vendi debitorem dominus omnia dimissurus; ne, si valde facilè omnium remissionem percepisset seruus, gratiæ magnitudinem non cognosceret, nec gratus benefactori suo esset. Denique in hanc necessitatem redigitur seruus, vt absolutus conseruo compateretur, propriis edoctus calamitatibus.

SECTIO IV.

Egressus autem seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios: & tenens suffocabat eum dicens: Redde, quod debes.

963. EGressus; à facie scilicet, è conspectu regis, ac domini sui recentem beneficij magnitudinem ob oculos adhuc habens, conseruum inuadit, eumque conatur suffocare, fors nec regiam adhuc exierat; exuerat tamen omnem pietatis, ac misericordiæ sensum; & tàm durus in conseruum fit, qui tàm citò à domini sui præsentiâ se subducit; tàm citò labitur. Hinc collige, quàm vtilis Dei præsentia sit, quanta inuehat commoda coram Domino stare: è contra, quibus discriminibus, ac sceleribus sit obnoxius, qui Deum præsentem non cogitat, nec reneretur. Fors tàm facilè lapsus hic seruus non esset, si tam ociùs à domini sui se conspectu non exemisset.

Tenens suffocabat eum: Dominus priùs cum eo rationes contulit, ac subduxit: ipse in debitorem irruit, computum non præmisit, nec respondendi tempus conseruo concessit: tantùm à Dei clementiâ, ac bonitate homines distant.

964. *Egressus*; Hoc serui huius culpam auget, & ingratitudinem; vix Dominus ei debitum remiserat, cùm statim exiens in seruum pauca debentem insurgit; distulisset aliquot annos, aliquot menses, aliquot dies; non distulit, vix à Domini conspectu abiit, cùm obuiam illi conseruo facto repetere debitum cœpit, & ad solutionem eum cogere, & vrgere: sic plerumque accidit, vt eodem die, quin & horâ, quâ Deus alicui grauia peccata dimisit, ille dimittere leues offensas alteri renuat; quod summi iudicis iram iurè ad vltionem prouocat, vt qui oranti ignouerat, sæuiat in accepti beneficij immemorem.

Hic seruus antè Dominum procideràt, & se humiliauerat; hîc superbè insurgit in conseruum; prodidit scilicet se in conspectu Domini humilitatem simulasse, quâ carebat; quàm frequens istuc, vt Domini auxilio indigentes humilitatem præseferamus; voti compotes facti, exutâ humilitatis veste, quales verè simus, ostendamus.

Suffocabat eum; non suffocaret, nisi prius esset egressus; scilicet, *egressus seruus*, ait Theophylactus, *qui veniam obtinuerat strangulat, ac premit conseruum; nullus enim qui in Deo manet compassionis expers est; sed ille egressus erat, & à Deo tunc alienus erat,* vt non mirum si humanitatis oblitus in seruum insurgat.

Et procidens conseruus eius, rogabat eum dicens: patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.

965. IIsdem, totidemque verbis conseruum obsecrat, quot iste dominum obsecrauerat, vt illi in memoriam reduceret, & præteritum discrimen, & domini misericordiam, & vtriusque consideratione ad pietatem flecteretur; sed, humanitatis omnis expers, flecti ad misericordiam noluit, nec verba veritus est, quibus salutem fuerat consecutus. In malorum iam profundum mersus est, qui Diuinæ misericordiæ memoriâ, in proximos misericors non est.

Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me: nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum Et iratus Dominus eius tradidit eum tortoribus.

966. DOmini miſericordiam hîc pende: facilè debitum dimiſit, quod ipſi debebatur; vbi alterius iniuria arguenda eſt, ſeuerus, & durus exiſtit. Cum in ſe peccatum eſt, ad nudas tantum preces omnia remittit: eum autem in conſeruum, liberalitatem ſuam reuocat.

Hinc colligitur quàm iniuriæ proximo illatæ Deo diſpliceant; ſcitè Sanctus Chryſoſtomus: *Cùm decem millia talenta ſeruus iſte deberet, non vocauit eum Dominus nequam, neque eſt conuiciatus, ſed miſertus: quando autem contra ſeruum ingratus effectus eſt, tunc dicitur: ſerue nequam; ac ſi ferret æquius Deus illatas ſibi iniurias, quàm aliis, & magis tangeretur aliorum offenſâ, quàm ſui.*

Studeamus & nos, par Domino rependere; vt quæ in nos committuntur, facilè ignoſcamus, ſeueriores in Dei iniuriis vlciſcendis ſimus. Contrà ferè accidit. In eos, qui nos lædunt Leones ſumus; in eos, qui Deum, Deique legem contemnunt, agnis manſuetiores.

967. *Nonne ergò te oportuit miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?* Vide, quò domini clementia collineauerit. Non dimiſit huic ſeruo debitum, vt liberalis prædicaretur, vt populi laudem venaretur, ſed, vt ad ignoſcendum conſeruo ſeruum alliceret, ac veluti cogeret. Quantas adhibet Deus artes, vt nos miſericordiam doceat!

Nonne ergò & te oportuit miſereri conſerui tui: Non dixit, *nonne ergo & te oportuit miſereri conſerui tui, & debitum ei condonare*; quod ipſe in eum præſtiterat: ſatis illi fuiſſet, ſi vel ſerui miſertus patientiam in eo habuiſſet, omnia ſuo tempore recepturus. Sed ſerui iſtius ſæuitia atque crudelitas apparet, qui nec miſereri conſeruo debitori voluit. Huc fere hominum crudelitas in homines euadit? humanitatis omnis expertes, omnis miſericordiæ.

Nullum reſponſum dediſſe hic ſeruus legitur: ſtatim obmutuit, nec excuſare crimen ſuum auſus eſt. Hôc oſtenditur, quòd, cùm Deus in die iudicij peccatores accuſauerit, atque damnauerit, omnis excuſatio peccati ceſſabit; nec tam audax aliquis futurus eſt, qui effugium vllum, aut excuſationem coram tanto iudice comminiſcatur.

968. *Serue nequam*, Quàm grauis ſit iniuriæ illatæ memoria, hinc colligebat Sanctus Chryſoſtomus, cuius hæc ſunt verba: *Tunc accerſito eo inquit, ſerue male. Verè hîc videre licet, quantum malorum ſit iniuriæ reminiſci. Quoniam, cùm decem millia talenta conſumpſiſſet, non vocauit eum malum; ſed nunc, quia conſeruo infidelis fuit, male ſerue, inquit, omne debitum illud remiſi tibi, quia rogaſti me.*

Serue nequam; ſerui huius crudelitas in alium ſeruum benigni Domini mentem exaſperauerat, vt ſeuerè eum arguat, & tortoribus tradat puniendum, donec vniuerſum debitum redderet; Pende hic mihi; ita plectitur, qui debitum a conſeruo extorquere ſtuduit; quâ pœna digni erunt, qui, poſt accepta Dei beneficia, non quidem debita remittunt, & illatas contumelias ignoſcunt poſtulantibus ignoſci; ſed potiùs ipſi contumelias inferunt, & ea in proximos agunt, quibus obnoxij, ac debitores proximis fiant?

Inuehitur in ſeruum Dominus, & quem priùs non reprehenderat, nunc reprehendit, & tortoribus tradit; quia, poſt peccatorum veniam, ſtatim in peccata relabi, ſummè ſummo Deo diſplicet: eúmque ad iuſtam vltionem vrget.

969. *Quoniam rogaſti me*; non rogauerat tantùm iſte debitor, inſuper & adorauerat, ſe ante pedes eius proiecerat; nam legis; *procidens adorabat eum*; cur igitur Rex iſte adorationis non meminit? quia non tumidus, minimè faſtuoſus; *Vide humilitatem Regis*, inquit Origenes; *quia aliud quidem fecit debitor, aliud autem nominat Rex; debiter enim ille procidens adorauit eum; Dominus autem eius vocans eum non dixit, omne debitum dimiſi tibi, quoniam adoraſti me; ſed quoniam rogaſti me.* Adeo ab omni faſtu immunis erat iſte Rex, &, vt nos quoque eſſemus, monuit exemplo ſuo.

Sic & Pater meus cœleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.

SIc & *Pater meus*: Non dixit, *Pater veſter*, ſed, *Pater meus*; vt innueret, qui miſericordes non ſunt, & aliena peccata aliis non ignoſcunt, indignos penitus eſſe, qui Deum habeant patrem, cum ſeuerum iudicem habituri ſint.

De cordibus veſtris. De cordibus vult remitti, non de ore duntaxat. Hîc verò cogita, quantum malum crudelitas, & ſæuities ſit, ac vindictæ cupiditas, quum donationem Dei reuocet, & quodammodo irritet.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT XIX. MATTHÆI.

Verſ. 1.

ET factum eſt cum conſummaſſet Ieſus ſermones iſtos, migrauit à Galilæa, & venit in finem Iudææ trans Iordanem.

Cum conſummaſſet. *S. Hil. Cùm loquutus eſſet. Syr. Cum abſoluiſſet. Fr. Luc. Cum finiuiſſet.*
Migrauit. *Pagn. Demigrauit. Adam ſc. ex Syr. Leuauit*, C. pedes. *S. Hil. Tranſtulit ſe. Syr. Contulit ſe.*
A Galilæa. *S. Hil. In Galilæam.*

Verſ. 2.

Et ſecutæ ſunt eum turbæ multæ, & curauit eos ibi.

Secutæ ſunt eum. *Syr. Veneruntque poſt eum.*
Turbæ multæ. *Syr. Cætus multi.*
Curauit. *Auct. Sanauit.*

Verſ. 3.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 3.

Et acceſſerunt ad eum Phariſæi tentantes eum, & dicentes: ſi licet homini dimittere vxorem ſuam, quacunque ex cauſa?

Et. *S. Hil. Tunc.*
Dimittere. *Vat. Diuortium facere. Fr. Luc. Abſoluere Auct. repudiare.*
Quacunque ex cauſa. *Syr. Ex qualibet occaſione. Ar. M. Iuxta omnem cauſam.*

Verſ. 4.

Qui reſpondens, ait eis: Non legiſtis, quia qui fecit hominem ab initio, maſculum, & fœminam fecit eos? & dixit.

Qui fecit hominem. *Goth. Qui fecit. Mald. Creator. Auct. Opifex. Ar. M. Faciens hominem. S. Epiph. Quoniam Deus fecit hominem.*

Verſ. 5.

Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.

Propter hoc. *S. Epiph. Propterea.*
Dimittet. *Vat. Deſeret. S. Epiph. Relinquet.*
Homo. *Syr. Vir.*
Adhærebit. *Syr. Adiunget ſeſe. Pagn. Agglutinabitur. Auct. Conglutinabitur.*
Erunt d. *Orig. Ex duobus fiet.*
In carne vna. *S. Epiph. In carnem unam. Mald. Ad carnem vnam. Orig. Vna caro.*

Verſ. 6.

Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.

Vna caro. *Syr. Vnum corpus.*
Quod ergo Deus. *S. Cyp. quos Dominus. S. Amb. Quæ Deus. S. Epiph.* Et quod.
Coniunxit. *Pagn. Copulauit. S. Chrom. Coniunxit in vnum S. Fulg. Iunxit. Fr. Luc. Coniugauit.*
Non ſeparet. *Syr. Ne disiungat.*

Verſ. 7.

Dicunt illi: Quid ergo Moyſes mandauit dare libellum repudij, & dimittere?

Quid ergo M. m. *S. Epiph. Et Moyſes iuſſit.*
Dare. *Goth. Dari.*
Libellum repudij. *Ar. M. libellum diſceſſionis.*
Dimittere. *Syr. Dimittere eam. Int. Theoph. Amittere eam. Ar. M. Abſoluere eam. S. Epiph. Eiicere uxorem.*

Verſ. 8.

Ait illis: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras: ab initio autem non fuit ſic.

Ad duritiam. *Arab. Propter duritiem.*
Permiſit. *S. Chrom. Scripſit. Syr. Conceſſit.*
Cordis v. *Arab. Cordium veſtrorum.*
Dimittere. *Pagn. Repudiare. Ar. M. Abſoluere.*
Non fuit ſic. *Int. Euth. Non ita factum eſt.*

Verſ. 9.

Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimiſſam duxerit, mœchatur.

Dimiſerit. *Pagn. Repudiauerit. Ar. M. Abſoluerit.*
Ob fornicationem. *Vat. Ob ſtuprum. Ar. M. Super fornicatione.*
Et dimiſſam. *Al. Repudiatam.*
Mœchatur. *Int. Euth. Adulterium committit.*

Verſ. 10.

Dicunt ei diſcipuli eius: ſi ita eſt cauſa hominis cum vxore, non expedit nubere.

Si ita eſt cauſa. *S. Hier. Si talis eſt cauſa. Mald. Si ita eſt negotium. Al. Si ad iſtum modum habet cauſa. Clem. Alex. Si ſic ſit cauſa.*
Hominis. *Mald. Viri. Syr. Inter virum. Clem. Alex.* omittit.
Cum vxore. *Syr. Et vxorem ſuam. Clem. Alex. Vxoris.*
Non expedit. *Ar. M. Non confert. Clem. Alex. Non expedit homini.*
Nubere. *Int. Theoph. Contrahere matrimonium. Clem. Alex. Vxorem ducere.*

Verſ. 11.

Qui dixit illis: Non omnes capiunt verbum iſtud, ſed quibus datum eſt.

Non omnes cap. *Syr. Non quilibet ſufficienter capit. Fr. Luc. Non omnes accipiunt. S. Epiph. Non omnes capere.*
Verbum iſtud. *S. Epiph. Doctrinam ſuam.*
Sed quibus. *Syr. Sed cui.*

Verſ. 12.

Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero ſic nati ſunt: & ſunt eunuchi qui facti

De matris vtero. *Fr. Luc. Ex matris ventre.*
Qui ſunt. *Fr. Luc. Eunuchizati ſunt. Clem. Alex. Caſtrati ſunt.*
Et ſunt e. *S Epiph. Alios denique.*

ſunt

Vulgata Editio.

ſunt ab hominibus: & ſunt eunuchi, qui ſe ipſos caſtraueruot propter Regnum cælorum. Qui poteſt capere capiat.

Verſ. 13.

Tuoc oblati ſunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret: Diſcipuli autem increpabant eos.

Verſ. 14.

Ieſus verò ait eis: Sioite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire: talium eſt eoim regoum cælorum.

Verſ. 15.

Et cum impoſuiſſet eis manus, abiit inde.

Verſ. 16.

Et ecce vous accedens, ait illi: Magiſter booe, quid boni faciam vt habeam vitam æternam?

Verſ. 17.

Qui dixit ei: Quid me interrogas de booo? vous eſt bonus, Deus. Si autem vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

Verſ. 18.

Dicit illi: Quæ? Ieſus autem dixit: Noo homicidium facies: Non adulterabis: Non facies furtum: Non falſum teſtimonium dices.

Verſ. 19.

Hooora patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum tuum ſicut te ipſum.

Verſ. 20.

Dicit illi adoleſceos: Omnia hæc cuſtodiui à iuueotute mea, quid adhuc mihi deeſt?

Verſ. 21.

Ait illi Ieſus: ſi vis perfectus eſſe, vade, veode quæ habes, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo, & veni, ſequere me.

Verſ. 22.

Cum audiſſet autem adoleſcens verbum, abiit triſtis, erat enim habens multas poſſeſſiones.

Lectionum Varietas.

Se ipſos caſtrauerunt. *Int. Orig. Se ipſos eunuchos fecerunt. Goth. Eunuchizauerunt ſe ipſos. Syr. Eunuchos fecerunt animas ſuas.*
Capere capiat. *Arab. Portare portet.*

Tunc oblati ſunt ei. *Syr. Tunc obtulerunt ei. Clem. Alex. Et adduxerunt ei.*
Paruuli. *Pagn. Pueri. Vat. Puelli. Clem. Alex. Pueros. Fr. Luc. Pueruli. Mald. Infantes.*
Vt manus e. i. *Syr. Vt manum ſuam eis imponeret. Clem. Alex. Ad impoſitionem manuum.*
Et oraret. *Clem. Alex. Benedictionis.*
Increpabant. *Mald. Prohibebant. Syr. Obiurgabant. S. Epiph. Repellebant.*

Sinite paruulos. *Syr. Sinite puerulos venientes ad me.*
Nolite eos prohibere. *Fr. Luc. Ne impediatis eos.*

Et cum impoſuiſſet. *Syr. & Ar. M. Et imponens.*
Manus. *Syr. Manum ſuam.*

Vnus. *Mald. Quidam.*
Accedens a. *S. Hil. Acceſſit ad eum & ait.*
Magiſter bone. *S. Hil. Magiſter.*
Quid boni faciam. *S. Proſp. Quid faciens.*
Habeam. *S. Proſp. Conſequar.*

Quid me i. de bon. *Pag. Cur me dicis bonum. Mald. Qui me dicis bonum. Orig. Cur me appellas bonum.*
Vnus e. b. D. *Pagn. Nullus eſt bonus, niſi vnus Deus. Orig. Nemo bonus, niſi vnus, nempe ille Deus.*
Ingredi. *S. Amb. & S. Aug. Venire.*
Ad vitam. *S. Aug. In vitam.*
Mandata. *S. Aug. Mandatum.*

Non homicidium facies. *Fr. Luc. Non occides.*
Non adulterabis. *Fr. Luc. Non mœchaberis.*
Non facies furtum. *Fr. Luc. Non furaberis.*

Teipſum. *Syr. Vt animam tuam.*

Cuſtodiui. *Syr. Obſeruaui. Al. Seruaui.*
A Iuuentute. *Syr. A Pueritia.*
Quid adhuc mihi deeſt. *Syr. In quo defectuoſus ſum. Ar. M. Quid adhuc deficio.*

Vade v. *Orig. Vnum tibi deeſt vende.*
Quæ habes. *Syr. Poſſeſſionem tuam. S. Hier. & S. Paul. Omnia tua. Fr. Luc. Ea quæ ſunt tibi. Ar. M. Tuam ſubſtantiam. Orig. Omnia, quæ.*
Et habebis theſaurum in Cælo. *S. Zeno. Et tolle crucem tuam. Orig. Et habebis tibi theſaurum in Cælis.*
Veni ſequere me. *Clem. Alex. Huc me ſequere.*

Cum audiſſet. *Int. Orig. Audiens.*
Adoleſcens. *Pagn. Adoleſcentulus.*
Verbum. *Fr. Luc. Hunc ſermonem.*
Multas poſſ. *Arab. Multa bona. Auct. Multas facultates. Syr. Poſſeſſionem multam.*
Triſtis. *Fr. Luc. Triſtis factus. Auct. Mærore captus. Int. Euth. Contriſtatus. Syr. Ægrè ferens.*

Verſ. 23.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 23.

Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis: Amen dico vobis, quia diues difficile intrabit in regnum cælorum.

Quia. *S. Hil.* omittit.
Diues difficilè intrabit. *S. Chryſ. Difficile diuites intrabunt. S. Hil. Difficilè diuitem venturum.*

Verſ. 24.

Et iterum dico vobis: Facilius eſt camelum per foramen acus tranſire, quàm diuitem intrare in regnum cælorum.

Et iterum. *Fr. Luc. Luc. Iterum autem.*
Facilius. *Fr. Luc. Leuioris laboris.*
In regno Cælorum. *S. Euth. In regna. Caiet. In regnum Dei.*

Verſ. 25.

Auditis autem his diſcipuli, mirabantur valde, dicentes. Quis ergo poterit ſaluus eſſe?

Auditis a. h. *S. Hilar. Auditis itaque iſtis.*
Mirabantur. *Pagn. Expauerunt. Fr. Luc. Percellebantur. Auct. Obſtupeſcebant. Int. Euth. Exterriti. S. Hil. Admirantur & metuunt.*
Quis poterit ſaluus eſſe. *Fr. Luc. Quis poteſt ſeruari? Al. Quis poteſt ſaluus fieri? S. Hil. Neminem poſſe ſaluari.*

Verſ. 26.

Aſpiciens autem Ieſus, dixit illis: Apud homines hoc impoſſibile eſt, apud Deum autem omnia poſſibilia ſunt.

Aſpiciens. *Fr. Luc. Intuitus. Syr. Intuitus eſt eos.*
Hoc. *S. Hil. Hoc quidem.*
Omnia p. ſ. *S. Hil. Poſſibile.*

Verſ. 27.

Tunc reſpondens Petrus, dixit ei. Ecce nos reliquimus omnia, & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis?

Reliquimus. *S. Aug. Dimiſimus. S. Greg. Nyſſ. Relictis.*
Omnia. *S. Greg. Nyſſ. Omnibus quæcunque habuimus.*
Erit nobis. *Arab. Prope eſt vt ſit nobis.*

Verſ. 28.

Ieſus autem dixit illis: Amen dico vobis, quod vos qui ſecuti eſtis me, in regeneratione cum ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebitis, & vos ſuper ſedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Iſraël.

In regeneratione. *S. Gaud. In reſurrectione. Syr. In ſæculo nouo. Orig. In regeneratione omnium.*
In ſede, *Int. S. Chryſ. In Throno. Orig. In Regno,* vel: *ſuper thronum.*
Maieſtatis. *S. Arab. Gloriâ ſua. Orig. Suâ.*
Et vos. *S. Gaud. Et ipſi.*
Sedes duodecim. *S. Hier. Duodecim ſolia. S. Gaud. Duodecim thronos.*

Verſ. 29.

Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres aut ſorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam poſſidebit.

Reliquerit. *S. Proſp. Dimiſerit.*
Domum. *Syr. Domos.*
Aut filios. *Fr. Luc. Aut liberos.*
Aut agros. *S. Proſp. Aut agrum.*
Propter n. m. *S. Proſp. Cauſa nominis mei. Int. S. Chryſ. Gratia nominis mei.*
Centuplum. *S. Proſp. Multiplicia Caiet. Centupla. Fr. Luc. Centuplicia.*
Poſſidebit. *Pagn. Hæreditate accipiet. S. Proſp. Conſequetur. Fr. Luc. Iure hæreditario poſſidebit.*

Verſ. 30.

Multi autem erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi.

Multi a. erunt primi nouiſ. *Syr. Multi autem primi erunt nouiſſimi.*

CAPVT XIX.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Et

Et accesserunt ad eum Pharisæi tentantes eum, & dicentes: si licet homini dimittere vxorem suam quacunque ex causa

970. QVid Pharisæos mouit, vt hanc quæstionem Christo proponerent? Inde occasionem captasse aliqui censent; quia Dominus concione illâ in monte habitâ dixerat; *omnis, qui dimiserit vxorem suam exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœchari*; intendebant ergo Pharisæi populum contra Christum concitare; cùm enim viderent ardere plebem libidine, ob nullam aliam rem sibi persuaserunt, ita populi inuidiam Christum subiturum, quàm si effrænatæ libidini fræna adderet semper duraturi matrimonij.

Accesserunt Pharisæi tentantes eum; Tunc Pharisæi accesserunt, vt tentarent, quando turbæ sequebantur, vt proba vitæ monita discerent; sectantur turbæ Christum, insectantur Pharisæi. Mali doctores cum bono turbarum exemplo meliores esse deberent, peiores fiunt; Primores vrbis ad bonum plebis bonitate, ac pietate, non mouentur, sed stupidiores fiunt.

Non legistis, quia, qui fecit hominem, ab initio masculum, & fœminam fecit eos?

971. NOn discendi studio, sed carpendi Christum Pharisæi interrogauerant; num homini liceret, vxorem dimittere quacunque ex causâ. Qui non acriter eos reprehendit, sed leniter respondet; vt, cuncta nos mansuetè ferre, exemplo suo doceret.

Non legistis: Legis imperitiam eis obiicit, qui peritiam profitebantur, nec statim ait, quauis ex causâ non licere vxorem dimittere, ne statim, tanquam paruicaces, tumultûs, & contentionis occasionem arriperent; sed, antequam sententiam ipse suam diceret, ad eludendam aduersariorum fraudem, retundendamque malitiam, ex sacris litteris sententiam apertissimam proferr, quam, sine impietatis notâ, illi impugnare non auderent, & inde postea, quid de propositâ quæstione sentiendum, colligeret. In qua re ostendit, quàm in quotidianis sermonibus, qui cum aliis seruntur, contentio, & tomultus vitari debeat; quamque à verborum dissidiis, & veluti digladiatione abesse debeamus.

972. *Qui fecit hominem*: Græcè non additur, *hominem*; Sic enim legitur: ποιήσας, *Qui fecit*. Maldonatus vertit, *Creator*. Franciscus Lucas Brugensis, *Opifex*. Nos, *Factor*. Vt Summi opificis, & Creatoris sit periphrasis. Sed cur vulgara editio, *hominem, adiicit?* Et non & omnium aliarum rerum Creator Deus est? Est: sed tam nobilis creatura homo apparet, vt huius præcipuè se factorem glorietur Deus; qoare, *Qui fecit hominem*, Creatoris sit circumscriptio, summique opificis circumloquutio, ac si alia, quæ infra hominem, nihili faceret, & hominis tantùm se opificem esse, conditoremque gloriaretur.

Masculum, & fœminam fecit eos: Vnum scilicet masculum, & vnam fœminam. Cur ex vno viro plures fœminas non eduxit? An non plures poterat, quàm vnam? Poterat: sed noluit, vt vnus vir vnam haberet vxorem, nec relinquere hanc posset, aliasque ducere: plures non formauit, ne repudiaret, quam habebat.

Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem; & adhærebit vxori suæ.

973. VErba hæc Adam olim protulit: hîc tamen Deo tribuuntur, vt intelligeremus, verba, quæ seruis suis, ac Prophetis Deus inspirat, non hominum esse, sed Dei; neque, tanquam humana, recipienda, sed, tanquam Diuina.

Adhærebit vxori suæ: Græcè, προσκολληθήσεται τῇ γυναικὶ αὐτοῦ, *adglutinabitur*, seu, *conglutinabitur vxori suæ*: verbo à κόλλα, idest glutino, deriuato, vt arctissima viri & vxoris coniunctio significetur.

Propter hoc dimittet homo patrem, & matrem; cur non est istud dictum de vxore; *relinquet mulier patrem, & matrem suam, & adhærebit viro suo*. An, quia vir in fæminam maiori fertur amore, quàm fæmina in virum? Quod factum, ait Sanctus Chrysostomus, *vt imperium, quod in mulierem habet, cupiditatis illius tyrannide retusum, imbecilliori subiiceretur, alioquin ferre vxores virorum imperia vix possent.*

Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandauit dare libellum repudij?

974. NOn mandauit Moyses, sed permisit: concessit, non imperauit. Hic fraudolenti hominis mos, vt, quod ob eius imbecillitatem ei permittitur, imperatum sibi esse iactet. Sed simpliciùs dici potest, mandare, hîc nihil aliud esse, quàm permittere: vnde Christus statim addit Pharisæorum responsionem referens: *Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis, dimittere vxores vestras.* Et apertiùs Sanctus Marcus cap. 10. v. 4. vbi hæc eadem sententia ponitur: sic enim habent Pharisæi: *Moyses permisit libellum repudij scribere, & dimittere.* Ergò, mandare, hîc nihil aliud est, quàm permittere. Marc. 10. 4.

Cur autem repudij libellus scriberetur plures causæ fuerunt. In primis, vt vxoris famæ consuleretur, dabatur illi libellus, quem ostenderet posset; alioquin, si transiret ad alium virum, adultera censeri poterat. Deinde, ne facilè mulier repudiaretur: nam, dum liber à scribis, seu sacerdotibus scriberetur; dum res tantisper differretur, cessare odium poterat, aut mitigari, quo vir ad repudiandam vxorem vrgebatur: interpositâ morâ de-poni dissidium poterat, & animus ad iram præceps, libelli scriptione cohiberi.

975. Etiam cæremoniis, quæ in scribendo libello repudij religiosè ab Hebræis seruabantur, hanc moram, cunctationemque fouebant. Inter alias hæ referuntur: vt scriberetur libellus litteris rotundis, distinctis, atque perspicuis ita, vt vna aliam non attingeret, ne quod scripturæ vitium irreperet, Præterea, vt, si inter scribendum aliqua attramenti guttula in chartam decideret, libellus auctoritatem non haberet, aliusque denuo scriberetur. Tertiò ne in scriptura vllum rasuræ vestigium appareret, alioquin libellus vitij suspectus erat. Quartò vt omnes testes, qui aderant, suum quisque sigillum adhiberent. Hæc illi, & alia plura, quæ tempus dum exactè fierent, producebant.

Libellum repudij scribæ, seu sacerdotes scribebant, non aliis id præstare licebat: hi autem concordiam, ac pacem inter coniuges debebant suadere, & à repudio, quantum poterant, reuocare;

&

& ideo eos adire necesse erat, vt frænum huic separationi iniiceretur, & scribarum, ac sacerdotum reuerentiâ à tepudio abstinerent. Nempè, sacerdotum est, lites inter alios componere, dissidia, atque discordias tollere, non seminare: quod magis nostris conuenit, quàm Hebræorum.

976. Obseruandum autem est, quòd apud Hebræos vir dimittere vxorem poterat, non vxor virum. Fors muliebris inconstantiæ ratio habita est: fœmina enim, cum leuior, & fæuior vito sit, minúsque iratum animum componere soleat; facilior ad dissidia, faciliùs etiam, & leui quacunque ex causâ libellum repudij marito dedisset: quod non tàm obuium in viris, quos prudentia, & sedatior animus coërcere ab his actibus solent, quæ instabilitatem, & leuitatem quandam redolent, qualis est ductæ vxoris dimissio.

Porrò hic repudij libellus mulieri dari non consueuerat, nisi post consummatum matrimonium: quod factum, quia non erat verisimile ante cognitâ vxorem tàm graue inter coniuges odium intercedere, vt dimittere eam maritus cogeretur: post vxoris cognitionem, & postquam aliquantisper cum viro conuersata fuerat (quia ex conuersatione oriri odia, & altercationes solent, & primi illi amoris, & beneuolentiæ æstus minui) tunc licebat vxorem repudiare. Plerumque, quò feruentiùs se in nuptiarum initio amant sponsi, in maiora postea incurrunt odia.

977. *Quid ergo Moyses mandauit?* cùm multa alia etiã Moses iusserit de cibis, aliísque ritibus, nullibi præterquam hoc loco, auctoritate ipsius se ipsos tuentur: cur istuc factum? *Quia studebant*, inquit S. Chrysostomus, *ingentem virorum multitudinem aduersum eum incitare*; vt enim in plures libido fæuiebat, & frænum vix pati hoc vitium poterat, ita in Christum se omnes armarent, qui, illud coërcere legitimi matrimonij vinculis, voluit.

Quoniam Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores vestras.

NOn spontè libellum tepudij dari permisit Moses, sed propter Iudæorum duritiam: ne scilicet propter intemperantiam, volentes aliis coniungi, primas vxores occiderent; nam, quum essent inhumani, vxores occidissent, si coacti fuissent eas seruare, nec dimittere vnquam possent. Nihil adeò, immane, quod luxuria, & intemperantia fæuitiæ iuncta non tentet.

978. *Ad duritiam cordis vestri*: Cur non ait, *patrum vestrorum?* Vt scirent, se nihil meliores patribus suis esse, sed prorsus similes; adeo vt, qui filios nominet, patres nominasse, censendus sit. Ita plerunque accidit, vt malorum parentum malitia in filios deriuet; & referant filij patrum mores, qui exemplo in ipsos transfunduntur.

Qui potest capere, capiat.

DE puritate, ac virginitate disseruerat; &, cùm allicere eius laudibus auditores deberet, deterrere potiùs his verbis videtur. Cur ad castitatem blandis omnes verbis non vocauit? Cur huius virtutis excellentias non contexuit, vt in eius amorem audientes prouocaret? An, quia per se castitas blanda est, & quemlibet ad se allicit, vt alterius laudibus egere non videatur?

SECTIO II.

Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus eis imponeret, & oraret: Discipuli autem increpabant eos.

979. OBlati sunt ei paruuli: seu, vt ex Græco colligitur, *paruuli*: παιδία infantes dicuntur. Oblati sunt; sed à quibus? Haud dubium, quin à parentibus, & nutritiis. Verus ille pater, fidusque nutritius, qui Christo suos filios sistit, non malorum hominum exponit familiaritati.

Dominus de castitate loquutus fuerat, castitatem laudauerat; quod quidam audientes, obtulerunt ei infantes castitate mundissimos, tanquam gratum illi munus, & quo maximè delectaretur. Obtulerunt infantes; nam viros cælibes, castosque repetire haud facilè erat, cum castitas virginalis ab illo rudi populo exularet.

980. *Vt manus eis imponeret, & oraret*: Benedictionis descriptio hæc est: volebant ergo, à Christo puerulos benedici. Acceperant hunc morem à patribus, Iudæi; vt viri sanctitatis, ac virtutis famâ illustribus, manuum impositione benedicendos offerrent: sic Ioseph obtulit Iacobo patri filios suos Ephraim, & Manassem, vt benedictionem illis impertiret? quod factum est Genes. 48. Digna res, quæ in exemplum erat, nec tato huiusmodi benedictionem Dei fauor, ac benedictio subsecuta est. (Genes. 48. 9. & 14.)

Præterea, paruulos Christo offerentes, quærunt, vt manus illis imponeret; quia viderant, manibus à Iesu ægrotis, & dæmoniacis impositis, dæmones & morbos pulsos: confidunt itaque parentes, infantes à malis huiusmodi tutiores futuros, si Christi manibus subiiciantur.

981. *Discipuli autem increpabant eos.* Obiurgabant, & prohibebant eos, qui paruulos offerebant. Existimabant discipuli Magistri sui auctoritate, ac dignitate indignum eum pueris agere. Si paruuli isti fuissent ægroti, fors eos discipuli non repulissent: sed, quia in sanis nulla illis apparebat occasio declarandæ virtutis Diuinæ; & infantes nullius erant doctrinæ capaces, non videbant cur Christo sisti deberent; ac si, iuxta Apostolorum mentem, accedere nullus ad Christum debeat, qui eius monita non recipiat, eiusque virtutem non exciperet.

Sinite paruulos, & nolite eos prohibere ad me venire; talium est enim regnum Cælorum.

982. PRodit hîc humilitatem suam Christus: tàm humilis enim fuit, vt nullum ad se venientem reiiceret; ideo & paruulos, qui ob ætatem nullius reuerentiæ esse videbantur recipit. Quo facto discipulos; nosque instruit, vt nullum contemnamus. Discipuli prohibebant, paruulos Christo offerri ob Christi dignitatem, ac reuerentiam; Saluator, qui hoc nouerat, inhibet, erudiens eos, vt humiliter de se sentirent, & tumorem humanum conculcarent; ideo pueros recipit, eisque prænuntiat regnum Dei. Magnus paruulos recipit tacitè maiores monens; vt minorum vtilitatibus condescendant, & se in omnibus demittant, quò omnes lucrentur, proficiant omnibus.

Excipit pueros, quia munditiam diligit, quæ in pueris per ætatem est; vt nos disceremus, ad Christum accessuri, eam munditiam quærere quæ à virtute est. Hinc subdit, *talium est Regnum Cælorum*: non dixit, *istorum* sed, *talium*; ne aliquis putaret Regnum Cælorum paruulis tantùm dari: datur omnibus, qui tales per innocentiam & industriam sunt, quales pueri per ætatem.

983. Paruuli laudantur, & eorum nos imitatores esse iubemur, non ob humilitatem duntaxat; sed quia paruuli doctrinæ documenta suscipiunt, & obediunt, non disputant, nec altercantur: sic & nos fidei doctrinam, non arguendo, sed obediendo recipere debemus.

Discant hinc parentes, magnam paruulorum liberorum solicitudinem gerere, quum audiant, tam gratos esse Christo.

Et cum imposuisset eis manus, abiit inde.

984. IMposuit Christus paruulis manus, & occulta quadam virtute eos Patri veluti consecrauit. Felices infantes illi, quos suæ benedictionis gratiâ Christus auxit. Aliqui non alienè putant, hos omnes in viros sanctos, atque perfectos euasisse. Tam efficax benedictio ista extitit. Nos sancti non euadimus, non perfecti, licèt, non super nos manus tantùm extenderit (quod fecit in cruce) sed cor, pectusque nostrum Christus ipse subeat; quod tam frequenter in Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento præstat.

Cum imposuisset eis manus: Non addit Euangelista, *& cum orasset*, quod parentes postulauerant; quia ab errore natum erat: putabant quippè ipsum Deum non esse, sed Dei amicum: fouere errorem noluit sed tollere. Nimirum, ita nutrienda aliorum deuotio est, vt error auferatur, si accidat.

SECTIO III.

Magister bone, quid boni faciam, vt habeam vitam æternam?

985. MAgister bone: Bonum magistrum vocat, antequam eius doctrinam de omnibus relinquendis audiret: cùm audiuit, non amplius magistrum bonum appellat, sed tristis discessit. Hic multorum mos, vt alios laudibus euchant, & honorificè de eis loquantur, vt, quæ desiderant, vel adulatione exculpant: vbi euentus illorum votis non respondet, tristes abeunt, nec laudant amplius. Iuuenis iste magis laudare Christum debebat post auditam doctrinam è Cælo delatam: sed non præstitit, quia, quod audiuit, ei non arridebat.

Mirantur interpretes, quî fieri potuerit, vt iuuenis iste vitam æternam quæsierit, qui rebus terrenis adhærebat, & possessionum amore tenebatur: quia nempè, qui præsentium amore ligatur, ferè æternorum obliuisci soleat. Sed quæsiuit tantùm, &, cùm de relinquendis omnibus audisset, tristis abiit.

986. Insolens est, auarum æternam vitam quærere, qui terrena solummodo cogitat; sed iuuenis iste non alienorum raptor fuit, suorum tantùm tenax possessor. Demum, cùm æternam vitam quæsierit, non putauit, omnia sibi relinquenda, alioquin minimè petiuisset: tàm misera, terrena quærentium conditio est.

Bonum magistrum Christum dicit hic iuuenis, & tamen à Christo increpatur, quum laudem potiùs mereri videatur, & sui dicti probationem. Increpat eum Christus, quia volebat totam bonitatem Deo tribui; ille autem putabat Christum esse purum hominem, & tamen eum bonum vocabat, vera, solidaque bonitas est, quæ in Deo, vel, quæ Deus est. Tentator iste Princeps bonum magistrum dixit, qui Deum bonum dicere debuisset: amat Christus eam bonitatem, quæ firma, stabilis, æterna.

* * *

Qui dixit ei? Quid me interrogas de bono? Vnus est bonus Deus.

987. NOn bonitatis testimonium reiicit Christus, sed magistri absque Deo exclusit errorem: volebat bonus dici, tanquam Deus non tanquam magister: magistri bonitas sine Deo, error, non bonitas est. Igitur increpat iuuenem, quia imperfecte bonus dicebatur ab eo; nam non absolutè bonus dicitur, sed cum addito, *magister bonus*; ac si non esset bonus simpliciter, sed bonus in doctrinâ, quæ nuda denominatio Christo non placebat? neque enim bonus verè est, qui doctrinâ tantùm, non vitâ, bonitatem præsefert. Quo eorum error arguitur, quibus nihil curæ est, nisi vt boni doctores, & magistri dicantur, vitæ bonitatem omninò negligunt. Falluntur, nec boni sunt, nec boni doctores.

Laudationem reiecit Christus, vt Doctores, magistrosque instrueret, ne laudibus in tradendâ doctrinâ caperentur, vtque adulationem repellerent, quò liberiùs arguere auditores possent: qui laudibus delinitur, liberè in vitia inuehi nequit: timet eos offendere, à quibus laudatur.

988. Deinde, iuuenis sententiam coërcet Christus, addens, *Vnus est bonus Deus*; vt eum erudiret, quòd veritatem quærens, adulationibus, vel iis, quæ adulationem sapiunt, minimè vacaret. Hôc nos quoque docemur, cùm aliquid cùm alio conferimus, non debere adulando conferre, sed ad veritatis radicem, quæ Deus est, respicere.

Vnus est bonus Deus; laudatur Christus, nec laudem à se reiecit, cùm & ipse Deus sit; tantum docuit alios homines, vt, cùm laudantur, laudem omnem in Deum omni laude dignissimũ retorqueat.

Si autem vis ad vitam ingredi, serua mandata.

989. IVuenis æternam vitam quæsierat, Christus vitam nudè pollicetur: an promissio minor postulatione est? Minimè: nam vita, quæ verè vita est, est illa æterna, non hæc caduca, & fragilis, quæ vitæ vix nomen meretur: benè ergò ait, si vis ad vitam ingredi; quia vera vita æterna est, præsens hæc vita, vitæ nomine est indigna.

Si vis perfectus esse, vade, vende omnia, quæ habes, & da pauperibus; & habebis thesaurum in Cælo, & veni sequere me.

S*I vis perfectus esse, vende, quæ habes, & da pauperibus*: Ad hoc, vt quis perfectus sit, omnibus virtutibus ornari debet; quomodo ergo perfectus est, qui vendidit, & pauperibus dedit? *Qui pauperibus tradidit bona sua, eorum orationibus adiuuatur*; ait Origenes; sic virtutes pauperum precibus obtinet, cum oratio in animam cæteras virtutes inducat.

990. *Vade*, inquit, *vende*, ac si diceret: ne diù differas periculum in morâ est; nec diù pensites, vt multi tua vendas; sic enim multa impedimenta occurrerent, quæ à principali fine auocarent: hinc est, quòd non ait *plurima vende, vt largiores eleemosynas facias*, sed, *vende*, simpliciter quantum potes, dummodo te citò expedias, vt sit sensus: *Vade, & vende, vt citò possis ad me venire.*

Notanda Christi verba sunt: non ait, *vade, & omnia in deliciis absume*, sed, *vade & vende*: nec enim ad perfectionem ituris conuenit deliciis diffluere; sed potiùs asperis se exercere priùs debent, & duris.

Vendere docetur iuuenis sua, non donare; quia nullibi meliùs locantur diuitiæ, nullibi tutiùs, quàm cùm pauperibus erogantur.

Vende, inquit, *omnia*; non dixit, *multa*; nam, si multa iuberet relinquere, pauper id præstare non posset, qui multa non habet: satis erit, si omnia dimittat, licèt pauca quis possideat.

991. Sed quæri hîc potest: cur non dixerit Christus, vt iuuenis sua bona pauperibus largiretur absque eo, quòd vendere teneretur. Iurè hoc fecit; quia pauperibus iuxta exigentiam prouidendum est, quod opportuniùs pecuniâ fit, quàm rebus aliis. Deinde, vt eleemosynæ moderatæ fierent; nec vni, aut paucis omnia darentur.

Tandem auferre contentionis occasionem voluit Christus: si enim possessio vna, siue vna domus pluribus pauperibus erogata fuisset, dissidium inter illos ortum esset de eâ partiendâ: tollere autem litigia pacis amator studet.

992. *Vende*, inquit, *omnia*: ergone aliquod reseruare iuuenis non poterat? Consulit iuuenis saluti Christus: sciebat quippe, eum suis reculis addictum; atque adeò, si vel minimas quasdam res sibi retinuisset, totum in illas affectum implicasset, nec toto corde sequi Christum potuisset, cùm amorem, quo erga omnia ligabatur, in pauca illa habuisset: neque autem refert, an magnorum desiderio distendatur animus, an verò minimorum; nisi quòd minimis animum occupari, cælestibus natum, extremæ dementiæ, ac leuitatis indicium est.

Addit, *vende, quæ habes*: An vendi possunt, quæ non habentur? Docere voluit, de alienis rebus faciendam non esse eleemosynam. Deinde, moras tollendas: aliqua enim nostra sunt, quæ ab aliis possidentur, qui illa extorserunt, & sine litigiis recuperari non possunt: hæc vendi non iubet Christus, sed, quæ habentur, & pacificè possidentur; ne scilicet, dum litigamus, diù res differatur, & redeundi ad Christum occasio prætereat, desiderium euanescat: quod sæpissimè fit.

993. *Quæ habes*: Græcè, σοῦ τὰ ὑπάρχοντα, *ea, quæ sunt tibi*, id est, *facultates, & bona tua*. ὑπάρχοντα, propriè dicuntur, *res parta, res subiecta*: vt vel ipso facultatum nomine admoneamur, nobis subiectas esse debere, non nobis dominari: quod fit, cùm diuitiis seruimus (vt auari præstant) nec nobis diuitiæ seruiunt.

Et habebis thesaurum in Cælo: Quia diuiti loquebatur, thesauri promissione eum allicit: diuitiarum amatorem, diuitiarum oblatione inuitat, sed verarum. Nihil ita diuitis animum permouet, quàm diuitiarum nomen: offeruntur veræ, & perennaturæ, quæ in Cælo sunt, vt falsas, ac perituras relinquat.

Vade, vende quæ habes. Dixerat hic iuuenis Christo; *hæc omnia custodiui à iuuentute meâ*, nunquam se à diuinis præceptis discessisse significans, vt mendacij eum coargueret Christus, subiicit: *Vade & vende omnia quæ habes*; ac si apertiùs; diceret: Tu te ipsum mendacem ostendis, cum diuitiis adhæreas; nec enim fieri potest, vt homo rerum terrenarum amore illigatus legem Dei adimpleat. Vade igitur, & vende; *Ecce*, inquit Sanctus Basilius, *præceptum illud, quòd tibi à Domino propositum est, palam te conuincit, quod charitate destitutus sis*; Deo nimirum diuitiisque seruire, nemo potest.

Veni,

Veni, & sequere me; non satis erat, illum facultates pauperibus dedisse? cur addit *veni*. An, quia nolebat Christus hunc huc illuc, captandæ gloriæ causâ, cursitare? tunc maximè hominum gloria cauenda est, cum eximium aliquod opus præstiterimus: *Veni*, inquit, *& sequere me.*

995. *Sequere me*; quare? vt ab humilitatis magistro, humilitatem esse bonum opus, disceret, *sequere*, addit Sanctus Augustinus, *Quare te sequor? iam venditis omnibus distributis pauperibus, nónne perfectus sum? quid opus est, vt te sequar: sequere me; quoniam mitis sum, & humilis corde: potest enim quisque dare sua pauperibus nondum mitis, nondum humilis corde? certè potest*; ergo tunc maximè, sequi Christum, debemus humiles, cum insigne aliquod opus perfecerimus, ne inanis gloriæ amor nos inuadat.

SECTIO IV.

Cùm audisset autem adolescens verbum, abiit tristis; erat enim habens multas possessiones.

996. VEndenda esse bona, & pauperibus eroganda, vt perfectus euaderet, audiens hic adolescens ingenti tristitiâ corripitur; tacitus, ac mœrens relinquit Doctorem suum, nihil amplius interrogat, elinguis, & mutus fit. Sed cur statim discessit? Fòrs verebatur, ne pluribus ad diuitiarum neglectum, ac proiectionem eum Christus alliceret, ac tandem proiiciendas diuitias persuaderet. Qui diuitiarum amore possidetur, nec sibi eas contemnere persuaderi vult; tantùm abest vt contemnere quærat.

Abiit tristis: Græcè, ἀπῆλθε λυπούμενος, *recessit mœrore affectus.* Non obmurmurauit, nec Christi sermonem irrisit, aut calumniatus est (quod præstitissent Pharisæi) venerat enim discendi, & obtemperandi animo; sed audiens, se moneri, vt diuitias abiiceret, tristis fit, & abit, rei difficultate territus, & verecundiâ affectus, quòd ei promptitudini non responderet, quam accedens ad Christum, secum detulerat. Cùm Christi verba non spreuerit, nec irriserit, & rubore suffusus sit, ea opere non complens; inclinant aliqui in hanc sententiam, vt dicant, fortasse hunc adolescentem meliorem mentem ebibisse, ad Christi scholam reuersum, factumque vnum ex eius discipulis: quod, licet incertum sit, non est tamen improbabile; præsertim, cùm dixerit, se Dei mandata ab adolescentiâ suâ custodiuisse: nisi cum annis crescens diuitiarum amor ipsum penitus tandem obruerit: & multis sceleribus sepelierit: quod fieri sæpè solet.

997. *Erat enim habens multas possessiones*: A possessionibus suis adolescens iste possidebatur; arctissimè diuitias diligebat, earumque amore tanquã vinculo tenebatur. *Possessiones*, Græcè, κτήματα, *facultates, bona.* Significantur quoque hoc nomine *mancipia*, & *serui bello capti.* Plerunque etiam diuitiæ litigiis, ac discordiis augentur, & capiuntur. Bonus nexus facultatum, & mancipiorum: statim, qui diuitias, & facultates habet, admonetur, vt illis tanquam mancipiis vtatur, nec tantum desipiat, vt mancipium ipse diuitiarum fiat, & miserè rebus terrenis seruiat, & famuletur.

Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum Cælorum.

998. NEmpè cœlestium diuitiarum amor cum terrenarum diuitiarum amore non cohæret. Sed obiiciat aliquis: iste iuuenis, qui diues erat, vsque ab adolescentiâ suâ, Dei præcepta custodierat, vt ipse de se affirmat? ergo etiam diues saluari potest, & ingredi Cælorum regnum. Non malè aliqui opinantur, non diù fuisse, quòd iste iuuenis diues esset factus, & fortè nuper in bonorum possessionem successerat, defunctis parentibus, quorum hæres erat; & ita diuitiarum mala expertus ante non erat: vbi cœpit diuitias possidere, cœpit perfectionis impedimenta sentire; quia scilicet ardentius, quàm par erat, peritutas diuitias amabat.

Discipuli mirabantur valde, dicentes: quis ergo poterit saluus esse?

999. QVænam admirationis causa, quæ dubitationis ratio? De diuitibus loquebatur Christus: Apostoli *quis ergo*, inquiunt, *poterit saluus esse?* Inferendum videbatur: ergo, cùm pauci diuites, multi pauperes intrabunt, nosque præcipuè: benè nobiscum erit, nos, & multi alii, saluari possumus, qui diuitias non habemus. Aliò spectant Apostoli. Sibi, & aliis pauperibus timent; quia intelligebant, omnes illos, qui diuitias cupiunt, licèt pauperes sint, in diuitum numero habendos

bendos esse, ac proinde diuitiarum incommoda non aliter, imo sæpè magis, ac diuites, sentire.

Præterea inferunt, *quis potest saluus fieri?* timentes non pro se, qui pauperes erant, sed pro aliis; nam diuitibus compatiebantur, audientes quòd tàm difficilè saluari poterant; cum veriùs pauperes diuitibus compati debeant, quàm pauperibus diuites. Cœperant iam Apostoli, non pro suâ ipsorum tantùm, sed etiam pro aliorum salute esse soliciti, & doctorum assumere viscera, valdeque de hominum interitu dolere. Discipuli quum essent inopes, pro aliorum salute turbantur, & dolent, Doctorum præcordia assumentes, quorum est, non alienis diuitiis inuidere, sed diuitibus compati.

1000. *Quis ergo poterit saluus esse?* non sui tantùm curâ tangitur, qui discipulus Christi est; tangi & aliorum debet: Peritè ad hæc verba in Apostoli Petri laudem, hæc habet Sanctus Chrysostomus: *Petrus, tametsi se omnibus nudauisset, neque iam vel hamum retineret, quippè qui & totum quæstum piscatorium, & nauem contempserat, accedens ad Christum ita locutus est. At quis potest seruari? Vide probitatem, & feruorem discipuli: non enim, inquit, impossibilia iniungis; graue hoc mandatum: difficilis ista lex, neque in silentio perstitit: sed curam suam, quam de omnibus habebat ostendit, & præceptori à discipulo debitam reuerentiam impartiuit, dicens: At quis potest seruari? nondum factus pastor, pastoris animum habebat; nondum in imperij principatu constitutus, principi congruentem curam seruabat, de vniuerso orbe solicitus.* Non plenè sui curam habet, qui sui tantùm habet, oblitus aliorum.

Tandem admirantur, & stupent Apostoli: sibi timent de suâ salute studiosi, non quia diuites essent, aut esse cuperent, sed doctrinam Christi de diuitiarum amore ad alia eâdem ratione transferentes; ita enim secum cogitabant: si qui diuitias possidet, & in illis confidit, à Dei regno arcetur; ergo & qui honorum, qui coniugum qui liberorum amore tenetur; qui iram, qui vindictam amat, licèt diuitiarum affectu non possideatur, à Cælorum regno pari ratione excluderetur. Rectè arguunt, & rectè colligunt. Hic iustorum mos est, vt audientes, alios ob aliquem peculiarem defectum argui, statim cogitent, se aliô premi quamuis illô careant; ac proinde non efferuntur, sed timent, sed deprimunt sese.

Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te: quid ergo erit nobis?

1001. QVæ omnia? cùm nihil ferè Apostoli possiderent. An omnia reliquerunt, quia cupiditatem rerum omnium abscarunt? Multa enim apud Deum relinquit, qui, etsi pauca possideat, habendi desiderium dimittit.

Tanquam de magno opere præmium quærunt Apostoli eò, quòd sua reliquerint; quia, licèt exigua illa fuerint, & parua, ex plenitudine tamen dilectionis illa minima reliquere. Magni apud Deum est meriti, minimum quodlibet opus, dummodo magno erga eum amore, & charitate compleatur.

Quid ergo erit nobis? Reliquit omnia Petrus: sed nunquid non satis pro iis, quæ reliquit, accepit mercedis, non satis retributionis? Primus Apostolorum factus est, totius Ecclesiæ caput, tot insignium miraculorum operator, calcator maris: quid præterea ad præmium quærit, ad mercedem? Disce: in nullâ re, quæ infra Deum, quiescere animus potest; exigua hæc omnia sunt amanti Deum: irritare animum hæc possunt, non implere. Maiora quærit Petrus, & nobis quærenda docet: vt amens, & delirus sit, qui, terrenis, ac perituris contentus, maiora non quærit.

Amen dico vobis quòd vos, qui sequuti estis, me, in regeneratione, cùm sederit Filius hominis in sede Maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel.

1002. C*Vm sederit filius hominis in sede maiestatis suæ*; quid est *cùm sederit*, nunquid ante iudicij diem Christus non sedet? sedet; nam *assumptus in Cælum sedet à dextris Dei*; cur igitur in futuro loquitur, cum sederit? quia licèt in se, & quò ad dignitatem capitis iam sederet, tamen adhuc cum suis membris stantibus, & laborantibus stabat, & laborabat; *necdum sedes*, inquit Sanctus Bernardus, *consummata videtur; non quòd illi plenitudini quidpiam desit; sed quòd membra caput expectet*, tanto nostræ gloriæ tenetur desiderio, tantum nostram salutem amat.

Sedebitis super sedes; cur ita dicuntur sessuri in Iudicio? vt viderent duodecim tribus Israel, vtque damnati illos suspicientes magis torquerentur; mali enim aliorum felicitate non minus crucientur, quàm suâ infelicitate.

1003. *Sedebitis super sedes*; Paupertati hoc tributum, vt qui terrena calcauerint, in iudicio super alios efferantur; Beati Laurentij Iustiniani hæc sunt verba: *Paupertas iudicem efficit eum, qui se sectatur; sicut ipse Dominus Iesus viuorum & mortuorum iudex pollicetur dicens. Vos, qui secuti estis me, sedebitis super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Hanc enim prærogatiuam Dominus pauperibus dare dignatus est, vt, sicut præ cæteris hominibus cuncta, quæ mundi sunt, propter Christum reliquerunt, ita & illi omnibus gloriosiores in iudicio videantur.*

Sedebitis & vos super sedes duodecim; duodecim sedes nominat; ne si vndecim diceret, Iudas excludendus proderetur, vel *ne cæteris deterior haberetur*; ait Euthymius hic tantum alienæ famæ Christus consulit, & exemplo suo consulendum docet.

Sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel; Iudiciariam potestatem promittit Dominus iis, qui diuitias contempserant, nec aliena tantùm rapiebant, sed reliquerant sua vt ita nos doceret, eum in iudicem eligendum, qui rerum terrenarum, munerumque amore non teneatur; quin paratus sit & sua largiri; iudex audire non debet, qui pecuniis adhæret, iustitiam venditurus, vt diuitias lucretur.

1004. Duo dixerat Petrus, & se omnia reliquisse, & secutos fuisse Christum; Christus respondens, vnius meminit: *Vos*, inquit, *qui sequuti estis me.* Non dixit, *qui reliquistis omnia*; ostendens, quòd perfectio huius operis in sequendo Christo sita est, & omnia dimittere, hôc ipso bonum, quia ad Christum res dirigitur: qui omnia dimittit, & Christum non sequitur sine præmio erit, sine mercede.

Non dixit, *vos, qui reliquistis omnia*, sed tantùm, *vos, qui sequuti estis me*: istuc satis erat; in hoc

quippè vno etiam aliud continebatur: qui verè Christum sequitur, opes, diuitiasque amare nòn potest, quæ à Christi amore nos auocant.

Vos, inquit, *qui sequuti estis me:* Cur rem ad discipulos coërcet? Nonne plerique alij Christum sequebantur? Sequebantur; nam Ioan. 6. dicitur: *Sequebatur eum multitudo magna.* Soli tamen Apostoli verè Christum sequuntur, qui eius tantùm amore illum sequebantur, non alterius rei intuitu; quod in illâ magnâ multitudine vix in omnibus poterat reperiri.

1005. Obserua hîc, quòd Christus omnes discipulos alloquitur, cùm Petrus tantùm eum interrogauerit. Fecit istuc; quia Petrum pro omnibus interrogauerat: deinde, ne si Christus ad solum Petrum sermonem dirigeret, alij qui aderant, viderentur contemni: nullum autem contemni vult Christus; & exemplo suo ostendit, quanti fieri pauperes debeant, quàmque cauere debeamus, ne inopes aspernemur.

Docemur prætereà, ita vnius salutem quærendam, vt eâdem operâ, si fieri potest, multos moneamus, multos Deo lucremur.

Et omnis, qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit.

1006. Aut agros; in eorum serie, quæ relinquenda Christi amore sunt, agri, hoc est, diuitiæ extremò locò collocantur: *omnis*, inquit, *qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios*, & tandem vltimo loco, *aut agros*; scilicet diuitias postremas nominat; quia in his penitùs relinquendis maior plerunque difficultas est, quàm in cæteris rebus; vt enim, præ cæteris, chariores, ita ægrè relinquuntur. Pater, mater, fratrésque: at consanguinei nec noscuntur vbi de diuitiis agitur, quæ primum sibi in affectu locum vsurpant.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XX. MATTHÆI.

Vers. 1.

SIMILE est Regnum Cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.

Simile est. *Syr. Simile est enim.*
Homini Patrif. *Syr. Viro Domino domus.*
Primo mane. *Pagn. Statim diluculo.*
Conducere. *Fr. Luc. Mercede conducere.*
In vineam suam. *Syr. Pro vinea sua.*

Vers. 2.

Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam.

Conuentione a. f. *Vat. Pactus. Ar. M. Conueniens.*
Ex den. d. *Pagn. Denario dietim. Vat. Denario in diem.*

Vers. 3.

Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos.

Et egressus. *Syr. Et exiens.*
Stantes in foro otiosos. *Syr. Stantes in platea, & otiosos.*

Vers. 4.

Et dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis.

In vineam meam. *Syr. In vineam.*
Ite. *Ar. M. Abite.*
Quod iustum f. *Arab. Quod vobis conuenit. Syr. Quod oportuerit.*

Vers. 5.

Illi autem abierunt: Iterum autem exiit circa sextam & nonam horam, & fecit similiter.

Exiit circa sex. & n. h. *Syr. Et egressus sexta, & nona hora.*
Similiter. *Fr. Luc. Itidem.*

Vers. 6.

Circa vndecimam verò exiit, & inuenit alios stantes, & dicit illis: Quid hîc statis tota die otiosi:

Stantes. *Syr. Stantes, & otiosos. Fr. Luc. Stantes otiosos.*
Quid. *Pagn. Cur.*
Statis. *S. Aug. Facitis.*
Tota die. *Pagn. Totum diem.*
Otiosi. *Syr. Et otiosi.*

Vers. 7.

Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit: Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

Quia nemo. *S. Hil. Nemo.*
Conduxit. *Syr. Conducit. Ar. M. Nos mercede conduxit.*
Ite. *Pagn. Abite.*
In vineam meam. *Pagn. In vineam*; addit verò. *Et quicquid fuerit iustum, accipietis. Syr. In vineam, & quodcunque oportuerit accipietis. Ar. M. Et quod fuerit iustum sumetis.*

Vers. 8.

Cum sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca ope-

Cum sero a. f. e. *Pagn. Cum autem vespera facta*

ratios,

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

rarios, & redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos.

esset. Vat. Quum autem aduesperauisset.
Procuratori suo. *Syr. Præfecto domus suæ.*
Redde illis mercedem. *Syr. Da eis mercedem eorum.*
Incipiens. *Vat. Exorsus.*
A nouissimis. *Vat. A postremis.*

Vers. 9.

Cum venissent ergo, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios.

Cum venissent ergò. *Ar. M. Et venientes.*
Acceperunt singulos denarios. *Ar. M. Acceperunt singuli denarium.*

Vers. 10.

Venientes autem & primi, arbitrati sunt quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios.

Venientes. *Syr. Et cum venissent.*
Arbitrati sunt. *Syr. Sperabant.*
Plus accepturi. *Syr. Se plus reportaturos.*
Singulos den. *Pagn. Singuli denarium.*

Vers. 11.

Et accipientes murmurabant aduersus patremfamilias.

Accipientes. *Fr. Luc. Quùm accepissent.*

Vers. 12.

Dicentes: Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei, & æstus?

Vna hora fecerunt. *Pagn. Spatio vnius horæ. Vat. Vnam horam fuerunt in opere. Syr. Vnam horam operati.*
Portauimus. *S. Aug. Sustinuimus. Syr. Pertulimus. Ar. M. Pertantibus.*
Pondus diei. *S. Aug. Ardorem diei. Vat. Onus.*
Et æstus. *Pagn. Et æstum.*

Vers. 13.

At ille respondens vni eorum, dixit: Amice non facio tibi iniuriam: nonne ex denario conuenisti mecum?

Amice. *Syr. Mi socie. S. Aug. Sodalis.*
Non f. tibi in. *Arab. Non iniquè egi tecum. S. Aug. Non feci tibi iniuriam.*
Ex den. con. mecum. *Vat. Denario pactus es mecum. Orig. Ad denarium conuenisti mecum. S. Greg. Nyss. Denario diurno conueni tecum.*

Vers. 14.

Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi.

Tolle. *Syr. Accipe.*
Vade. *Fr. Luc. Abi.*

Vers. 15.

Aut non licet mihi quod volo facere? an oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?

Aut. *Caiet. An.*
Quod volo f. *Pagn.* addit. *In rebus meis. Fr. Luc. In meis. Int. S. Chrys. In his quæ mea sunt.*
Nequam. *Pagn. Malus. Vat. Malignus.*
Quia. *Euth. Sed.*
Bonus sum. *Vat. Benignus sum.*
Sum. *Pagn. Sim.*

Vers. 16.

Sic erunt nouissimi primi & primi, nouissimi: multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

Multi enim sunt. *Syr. Multi sunt.*
Pauci verò. *Syr. Et pauci.*

Vers. 17.

Et ascendens Iesus Ierosolymam, assumpsit duodecim discipulos secretò; & ait illis.

Ascenderis. *Syr. Ascensurus.*
Assumpsit. *Mald. Aggressus est eos alloqui.*
Secretò. *Pagn. Seorsim in via. Syr. Inter se & ipsos in via. S. Hil.* omittit.

Vers. 18.

Ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte.

Scribis. *Orig. Pharisæis & Scribis.*
Condemnabunt eum morte. *Syr. Addicent eum morti. S. Epiph. Occidetur.*

Vers. 19.

Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum & crucifigendum, & tertia die resurget.

Tradent e. *Orig. Tradetur.*
Ad illudendum. *S. Pet. Chrys. Ad deludendum. Int. Euth. Vt illudatur. Orig. Conspuendus.*
Et flagellandum. *Int. Euth. Vt flagelletur.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 20.

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans, & petens aliquid ab eo.

Adorans. *Mald. Inclinans se, aut genua flectens.*

Vers. 21.

Qui dixit ei: Quid vis? Ait illi: Dic vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in Regno tuo.

Dic. *Vat. Iube.*
Ad dexteram. *Vat. Tibi à dextra.*

Vers. 22.

Respondens autem Iesus, dixit: Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Dicunt ei: Possumus.

Nescitis quid petatis. *Arab. Quid vultis, quid petitis?*
Bibete. *S.Epiph. Baptizari.*
Calicem. *Pagn. Poculum S.Epiph. Baptismate.*
Quem ego bibiturus sum? *S.Epiph. Quo ego baptizandus sum? Caiet. Quem ego bibo? S.Chrys. Quem ipse bibo? Pagn.* addit. *Et baptismate quo ego baptizor baptizari? Arab. Quem ego futurus sum vt bibam, & tincturâ, quâ tingar, tingemini.*
Dicunt ei. *S.Epiph. Respondentibus illis.*

Vers. 23.

Ait illis: calicem quidem meum bibetis: sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à Patre meo.

Sedere. *Tert. Adsistere.*
Ad dexteram meam, vel sinistram. *Caiet. A dextris mei, & sinistris mei.*
Dare vobis. *Pagn. Dare.*
Sed quibus. *Euth. Sed iis continget, quibus paratum.*

Vers. 24.

Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus.

Et audientes. *Fr.Luc. Cum autem audissent.*
Indignati sunt. *Int. Orig. Contristati sunt. Fr.Luc. Ægrè tulerunt. Auct. Grauiter stomachati sunt, Indoluerunt.*
De duobus fratribus. *Syr. Aduersus illos duos fratres.*

Vers. 25.

Iesus autem vocauit eos ad se, & ait. Scitis quia principes gentium dominantur eorum: & qui maiores sunt potestatem exercent in eos.

Vocauit. *Fr. Luc. Cum aduocasset. Ar. M. Aduocans.*
Dominantur e. *Pagn. Dominentur illis. Vat. Dominari ipsis.*
Eorum. *Mald. In eos.*
Maiores. *Pagn. Magni.*
Auctoritatem exercent. *Fr. Luc. Auctoritate vtuntur. Quidam ap. eund Licentia vtuntur in eos.*
In eos. *Pagn. In eas. Vat. In ipsas. Ar. M. Eorum.*

Vers. 26.

Non ita erit inter vos: sed quicunque voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister.

Non ita erit inter vos. *Vat. Non ita res habebit. Fr. Luc. Verùm non ita erit. Ar. M. Non ita verò erit in vobis.*
Quicunque v. i. v. *S.Hier. Qui voluerit in vobis.*
Maior fieri. *S. Hier. Magnus esse. Caiet. Magnus fieri. Syr. Maximus fieri.*
Sit. *S.Hier. Fiat. Caiet. Erit.*
Vester. *Syr. Vobis.*

Vers. 27.

Et qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus.

Voluerit. *S.Greg Nyss. Vult.*
Inter vos. *Ar. M. In vobis.*
Primus. *S.Greg. Nyss. Primus & magnus.*
Erit v. s. *S. Hier. Sit omnium seruus. Syr. Fiat vobis seruus. S. Greg. Nyss. Omnium sit postremus & omnium seruus.*

Vers. 28.

Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam, redemptionem pro multis.

Venit. *Clem. Alex. Veni.*
Ministrari. *Int. Theoph. Vt sibi ministraretur. Clem. Alex. Vt mihi ministraretur.*
Ministrare. *Clem. Alex. Vt ipse ministrarem.*
Redemptionem. *Fr. Luc. Redemptionis pretium.*

Vers. 29.

Et egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa.

Et egredientibus illis. *Syr. Cum exiret Iesus.*

Vers. 30.

Et ecce duo cæci sedentes secus viam,

Secus viam. *S. Hil. Super viam.*
Audierunt. *Pagn. Cum audissent. Ar. M. Audientes.*

audierunt,

Vulgata Editio.

audierunt, quia Iesus transiret: & clamauerunt, dicentes: Domine miserere nostri, fili Dauid.

Vers. 31.

Turba autem increpabat eos, vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Domine miserere nostri, fili Dauid.

Vers. 32.

Et stetit Iesus & vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciam vobis?

Vers. 33.

Dicunt illi: Domine vt aperiantur oculi nostri.

Vers. 34.

Misertus autem eorum Iesus, tetigit oculos eorum: & confestim viderunt, & secuti sunt eum.

Lectionum Varietas.

Transiret. *Vat Preterire. Int. Orig. Quòd transit.*
Domine. *Syr. Domine noster.*

Turba autem. *Syr. Turba autem.*
Increpabat. *Syr. Obiurgabant.*
Domine. *Syr. Domine noster.*

Et stetit. *Vat. Et cum restitisset. Ar. M. Et stans.*

Domine. *Syr. Domine noster.*

Misertus autem. *Vat. Intimè autem affectus miseratione. Ar. M. Visceribus commotus.*
Et confestim. *Syr. Et eo momento.*
Viderunt. *Caiet. Visum receperunt oculi eorum. Syr. Aperti sunt oculi eorum. Ar. M. Respexerunt eorum oculi.*

CAPVT XX.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Simile est Regnum Cælorum homini patri familias.

1007. SIMILE *est Regnum Cælorum*; hanc parabolam ita explicat, & edisserit S. Theophylus Patriarcha: *Pater familias est, qui operarios conducit & qui credentes colligit, vt mercedem suæ sanctitatis accipiant; vinea verò obedientia legis est; denarius autem vita æterna. Prima hora operarij, virgines sunt, qui se laborem corporis, & calorem primæ ætatis tolerasse dixerunt; per cætera autem ætatis augmenta incontinentes accipiendi sunt.*

Circa vndecimam verò exiit, & inuenit alios stantes, & dicit illis: quid hîc statis totâ die otiosi.

1008. MAgna Patrisfamilias elucet hîc solicitudo: quæsiuit operarios etiam, cùm vix vna diei hora superesset, cur vocationem in sequentem non distulit diem? Cur eodem die, qui penè abierat eos in vineam mittit? An vt doceret, se non temporis, sed operis, feruorísque rationem habere? Volebat eos temporis coarctatione ita vrgere, vt vel temporis, quod supererat, breuitas operarios ad laborem extimularet. Amat Deus, seruos suos cum feruore laborare; quod fors non fecerant illi primi.

Præterea, ad solicitudinis cumulum etiam vndecima diei hora operarios vocat non tàm vt vineæ culturæ consuleret, quàm vt operariis ipsis; ne scilicet integrum diem in otio transigerent, nullóque bono opere eum consignarent. Nimirum nullus sine lineâ abire dies debet: nullus non aliquo opere, laboréque cumulari, ne totus pereat. Nihil tàm anxiè quærere Superior debet, quàm ne aliquis otio torpeat, laborandi occasione destitutus.

Quid hîc statis totâ die otiosi? Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam.

1009. HI, qui conducuntur à Patrefamilias, extra vineam erant, & peccatores significant, qui carnis voluptatibus vacant. Otiosos tantùm vocat; aliud crimen non obiicit: quia, qui otio torpet, cùm operari debeat, iam intelligitur in omnia vitiorum genera fœdè, faciléque labi.

Otiosos vocat, &, quos horâ nonâ conducit, arguit otiositatis: *quid hîc*, inquit, *statis totâ die otiosi?* & tamen huc venerant, vt operam suam locarent, & laborarent. Quàm seuerè illi arguendi, qui ita otio marcescunt, vt laborare detrectent, operamque suam minimè offerant?

Quid

Matt.11.28 *Quid hic statis totâ die otiosi?* Matth.11. omnes inuitat Christus & ait: *Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis.* Cum omnes laboremus, cur nunc ait, *quid hic statis totâ die otiosi?* An magis laborant, qui non laborant, & otio torpent? Onus erat otiositas ipsa, & labor non laborare.

Non vocat otiosos eos, quos horâ primâ conduxit; quia nempe nulla pars temporis transierat, de qua operari deberent: licèt nihil agerent, otiosi tamen dici non poterant, quia primo mane vigilauerant; vt conducerentur & laborarent. Ex quo vides, quanti apud Deum sit vigilandi studium.

1010. Obseruandum verò est; quòd arguit, quos tamen nondum conduxerat, nec in vineâ suâ adhuc erant. Quid nobis dicetur? Quàm seueriùs, iustiúsque reprehendi nos possumus, si iam conducti, & in vineâ Dei, in eiusque Ecclesiâ stantes otiosi inueniamur? Nullus excusare se poterit dicens, nemo me conduxit; nam conduxit nos Christus, & nos operam nostram, laboremque sumus polliciti, dum eius seruituti addicti sumus.

Quare his, quos vndecimâ horâ vocauerat, non dixit Paterfamilias; *Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit dabo vobis:* quod, alios inuitans, præstiterat. Non allicit postremos, mercedis promissione, nudè in vineam mittit. An magna merces, quod ab otio, malorum omnium causâ, quis auocetur? An, quia, cum primi, qui vocati fuerant essent Iudæi, postremi Gentiles, Iudaicus populus, tanquam terrenus, & durus; spe mercedis alliciendus ad laborem erat? Gentilis ad laborem venit; sed, perfectiori modo obsequium suum Deo exhibiturus, allici terrenæ mercedis pollicitatione non indiget.

1011. Adhuc aliam causam huius discriminis adiicio. Iudaico populo, qui in præcedentibus horis vocatus fuerat, nunquam Cælum, nunquam cælestis gloria apertè promissa fuit; & ideo ad laborandum inducitur promissione mercedis. Populo Gentili, qui vndecimâ horâ vocatus est, cœleste præmium repromissum est; & idcirco non opus fuit aliquâ aliâ mercede inuitari. Vt ita disceremus, præmij cælestis spe, omnes labores promptè, libenterque subeundos, licèt aliam hic mercedem non obtineremus. Frustra aliis rebus alliciatur ad laborem, qui cælestis gloriæ oblatione non allicitur.

Qui, sine vllâ mercedis conditione, ac pacto, ad laborem pergunt, hi sunt, qui, solo Dei amore tacti, Diuino se cultui mancipant, imo faciant Si à Deo aliam mercedem non postulant, nisi Deum, meruerunt primis, qui diù laborauerant pariari. Vt disceremus, affectum, amoremque in seruis suis Deum potiùs spectare, quàm operis, laborisque diuturnitatem, quam mercedis spes foueat, & animet.

1012. Tandem tanta est excellentia, atque sublimitas Christianæ perfectionis, vt, etiamsi nulla esset merces proposita, nullum præmium? nec æternum quidem, adhuc tamen Christiani Deum colerent, Dei mandata seruarent. Proh quàm felix illa mens, quàm Deo plena, quæ in Dei obsequio retributionem nullam spectat, nullum præmium; seruit tantùm, vt placeat.

Ite & vos in vineam meam. Non ducit conductos operarios in vineam, sed mittit, vt liberiùs irent, & cogi non viderentur; semper quippè nostræ libertati Deus consulit, qui spontaneum obsequium quærit non coactum.

1013. Otiosos increpat, *quid hic*, inquit, *statis totâ die otiosi?* quæ verba sic exponit Vgo Victorinus; *Totâ die*, inquit, *otiosi stant, qui omni tempore vitæ suæ cessantes à bono opere, in foro vanæ gloriæ torpentes perseuerant.*

Quid hîc statis totâ die otiosi? de otio arguuntur, non de luxu; *Euigila ad curam*, inquit Sanctus Bernardus, *& non otio torpeas, ne & tibi dicatur; quid hîc stas tota die otiosus? multò minùs inueniri oportet aut deliciis resolutum, aut resupinum pompis*, cùm & otiô torpentes arguantur.

1014. *Quid hîc statis tota die otiosi??* istos increpat & otij insimulat, cur non priores? *quia*, inquit Sanctus Thomas, *primi adhuc infirmi sunt, & dominantur passiones in eis, ideo excusandi sunt; sed senes abundant sensibus, ideo ipsos increpat*; merentur excusationem aliquam, quod Deo toto corde non vacent iuuenes, quos feruens ætas, & affectibus magis noxia ferè obcæcat; senes nullam merentur, & digni maximè sunt, qui arguantur, si in Dei seruitio torpeant & de futura sibi pœnitentiâ blandiantur. Arguuntur præterea senes, quia malo suo exemplo iunioribus nocent.

Quia nemo nos conduxit; sui otij hanc causam adducunt quia nullus eos aduocauerit, nullus conduxerit, nullus eis salutis viam prædicauerit; ac si dicerent, Inquit Sanctus Gregorius Magnus. *ad laborem nos nemo conduxit; quia vitæ nobis viam nullus prædicauit. Quid ergo nos à bono opere cessantes in excusatione nostra dicturi sumus, qui penè à matris vtero ad fidem venimus, qui verba vitæ ab ipsis incunabulis audiuimus?* nullum nostri temporis prætextum habebimus, nullum desidiæ nostræ velamen.

Incipiens à nouissimis vsque ad primos.

1015. I*Ncipiens à nouissimis*; cur non à primis, qui diutiùs laborauerant? Incipit à nouissimis, idest, inquit Sanctus Thomas, *ab his, qui Sacramentis imbuti sunt, vnde maior gratia eis data est, quàm primis*; & consequenter maiori feruore se in Dei cultu exercuerant, vt tam citus, ad soluendam eis mercedem, Deus sit; nimirum obsequij sollicitudo Deum, ad præmij solutionem, vrget.

Hi nouissimi vnâ horâ fecerunt; & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei, & æstus.

ITa conqueruntur, qui diù in vineâ laborauerant, videntes sibi eos pariari, qui exiguo, præ illis, tempore operi se dederant. Sed quæri hîc potest: cur pares fecerit? An, quia primi negligentes erant, & socordes adeò, vt longa expectatio torpentes eos in laborando reddiderit? Ferè, qui diuturnum sibi vitæ promittit spatium, in bonis operibus segnis euadit, & negligentiâ, atque desidiâ torpet.

Pari donantur mercede operarij, qui vltima diei horâ in vineâ laborauerant, ac illi, qui primâ diei horâ conducti: ne, qui maturè virtutis inierunt viam, eos contemnant, qui in senectute virtutum operibus se dant; quia breuissimo tempore omnia possunt recuperare; *Alij iuniores*, ait Sanctus Chrysostomus, *alij seniores virtutem amplectuntur; vt illi discant non superbire, neque opprobrio dare, quia vndecima hora rectè viuere aliqui cœperunt*; non enim temporis habetur ratio, sed sedulitatis, ardorísque.

SECTIO II.

SECTIO II.

Magis arguendi, qui strepitu, ac clamore superbiam suam produnt. 1016

Seuerè increpandus, qui aliis ad malum exemplo est. 1016

Amicus qui corripit, hostis qui adulatur. 1017

Inuidus, quod aliis conceditur subtractum sibi putat. 1017

Cautè aliena peccata obtegenda, ne aliorum lædatur fama. 1019

Duris, & aduersis Christi exemplo occurrendum. 1020

Iustis calumnia, & persecutiones pacis materia. 1010

Pretiosus passionis Christi thesaurus pretiosis mentium vasis includitur. 1021

Mulieres rebus vulgandis idoneæ, supprimendis non item. 1021.

Fœminarum consortium viris fugiendum. 1022

Maria Virgo pro nobis confidenter petit, & facilè exauditur. 1022

Muliere vtitur Dæmon vt iustos vincat. 1023

Matronarum honor, & reuerentia. 1024

Mater dissidij segetem in filiis succidat. 1024

Quàm noxius nimius parentum in liberos affectus. 1025

Quo quis altiùs euehitur maiori, maioris culminis flamma corripitur. 1026

Obiectus honor ad honoris amorem allicit ambitiosos. 1026

Ambitionis vis, naturæ leges non cognoscit, 1027

Etiam quæ sibi noxia postulat ambitiosus. 1027

Amice, non facio tibi iniuriam.

1016. OMnes illi primi murmurabant, quòd patres eis nouissimos faceret; & tamen paterfamilias vni tantùm respondet, vnum increpat. Cur ita? An, quia, licèt omnes murmurent, vnus tamen altiùs inclamabat, & contra istum loquitur paterfamilias? magis quippè arguendi, qui verborum strepitu, ac tumore superbiam suam produnt.

An iste vnus, quem increpat paterfamilias, cæteris murmurandi auctor extiterat, & alios exemplo suo inhortatus fuerat? Solus ergò increpatur; quia, qui aliis mali occasio est, solus peccasse videtur, aut certè vnus omnes infecit.

1017. Amicum vocat, vt benignitatem; & clementiam suam prodat; correctio enim veri amici nota est. Amicum eum dicit, & tamen durè increpat cùm vera amicitia correctionis munus non respuat. Verè amat, qui seuerè corrigit; dum opus correctione est: inimicus & hostis censendus, qui adulatur, atque blanditur.

Non facio, inquit, *tibi iniuriam.* Inuidus, quod aliis exhibetur, subtractum sibi putat; & non minùs dolet, si ipse suâ mercede fraudetur, quàm si alij ampliùs, quàm mereantur, accipiant: aliorum quippè lucra, inuidi damna sunt.

An non licet mihi quod volo facere?

1018. POterat conquerenti de mercede os obstruere dicens; se nouissimis tantum dedisse, quantum primis, non solùm, quia pro libito res suas dare poterat; sed quia nouissimi vnâ horâ non minùs laborarunt, quàm primi totâ die laborauissent; cur igitur hoc dicere noluit; ne conquerentis operarij mentem grauiùs torqueret; negligentiam dissimulat, ne nimis eum exasperaret, & inuidiâ tabesceret, audiens aliorum laborem tam plenâ mercede donatum: Hæc superioris prudentia est, vt aliqua dissimulet, vt omnes lucretur.

Assumpsit duodecim discipulos secretò, & ait illis.

1019. CVr secretò assumpsit? An ab itinere declinauit, vt nomini, ac famæ discipulorum consuleret? Sciebat quippè, quòd ventura Mater filiorum Zebedæi cum filiis suis esset, vt ea peterent quæ petierunt, & ea audirent, quæ audierunt. Ambitionem suam ostenderunt, vt grauiter arguendi à Christo fuerint: secretò ergò eos assumpsit, ne discipulorum infirmitas aliis proderetur, vtque eorum defectus ab aliorum notitiâ subduceret, & sic potestea non contemnerentur. Discimus, quàm cautè aliena peccata tegenda sint, vt aliorum nomini consulatur, alienæ famæ.

Ecce ascendimus Ierosolymam, & Filius hominis tradetur Principibus Sacerdotum, & Scribis, & condemnabunt eum morte.

1020. OFfert se Christus persecutionibus, non eas fugit; nos suo exemplo edocens, vt grandi animo duris, & aduersis occurramus.

In Ierusalem Christus persecutiones, calumnias, & opprobria patitur; indicans vel loci nomine hæc omnia pacis sibi materiam exhibuisse. Ierusalem, *visio pacis*, interpretatur, & hic traditur Christus, hic illuditur, ostendens, quòd iusto, calumniæ, & persecutiones, pacis loco; sunt; in illis enim pacem suam habet, quam auferre aduersa nulla possunt, cùm augeant potiùs.

1021. Duodecim Apostolis suam Christus passionem prædicit, quod sæpè fecit Sed cur solùm illis, non etiam aliis discipulis? An, quia pretiosior thesaurus pretiosioribus vasis includitur? Sanctior cæteris esse debet, cui passionis mysterium reuelatur. Aliis futuram suam passionem Christus non manifestat, ne nimis ob fidei imbecillitatem turbarentur.

Mulieribus, non legimus, passionem suam Christum reuelasse, licèt primæ eius resurrectionem intellexerint. Nil mirum. Silentio supprimenda futura Christi passio erat, & in omnes annuntianda resurrectio: iurè igitur ad hoc electæ mulieres quæ rebus vulgandis idoneæ; ab illo exclusæ, quia vix secreta supprimere nouerunt. Deinde, mulieres, tanquam molliores, auditâ Christi passione totæ in lachrymas solutæ essent; &, quamuis linguâ tacuissent, oculis tamen mysterium propalassent,

Tunc accessit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans, & petens aliquid ab eo.

1022. ILlud, *accessit*, vtile nobis monitum exhibet: mulierum scilicet consortium viris fugiendum. Accessit ad Christum mulier, quæ longo internallo ab eo aberat; neque enim credibile est, mixtas cum ipso ambulasse mulieres. Puritatis, ac castitatis Magister, mulierum fugâ, docet castitatem, ac

ac puritatem seruandam: igni proximus aut vritur flammâ, aut fumo denigratur.

Confidenter hæc mater accedit, confidenter petit: timorem expulit, fiduciam auxit propinquitas, quam cum Dei Marte habebat; ac si, ob istum titulum, repulsam pati non posset. Iustiùs, veriúsque id de Virgine ipsâ existimandum: confidenter enim virgo pro nobis postulat, nec repulsam timet; quin exauditur ipsa quoque pro sua reuerentiâ.

1023. Per mulierem res agebatur: contulit se diabolus ad arma consueta; vt, sicut Adam per mulierem spoliauerat, sic & istos per matrem, eos à Christi seruitute, regni petitione, exuere tentans.

Mater filiorum Zebedæi; cur non dixit: *mater Iacobi, & Ioannis*; an, quia, quæ ambitionem filiorum fouebat, quæ terrena bona filiis suis exoptabat, non tam mater, quàm nouerca censeri debet.

Dic, vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo.

1024. PRimas regni sedes hi duo discipuli ambiebant: sed cur non petunt ipsi, absque eo, quòd matris officio ad hoc vterentur? Per matrem petunt, quia ipsa faciliùs exaudiretur; solent enim viri matronas honorare, maximè si honestæ sint, & piæ, qualis ista mater erat. Deinde matres solent efficaciùs postulare.

Dic, inquit, *vt sedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo.* Cur non alicui signatè dexteram assignat, sinistram alteri, in hunc modum: *dic, vt Ioannes ad dexteram sedeat, Iacobus ad sinistram*, vel è contra? Poterat, sed abstinuit, ne litem, atque dissidium inter filios seminaret, vterque enim dexteram ambiebat. Prouidæ matris est discordiæ segetem in filiis succidere, & concordes eos seruare. Hinc habes, culmina quærentis animum nunquam satiari, & facilè in dissidia ruere, vt, cùm de honore agitur, nec frater fratri pateat.

1025. Audacem mulierem hanc fecerit maternus affectus. Erant ei hi duo filij Ioannes, & Iacobus, & fors alios non habebat: ideò nimio erga eos affectu tenebatur, & propterea, quicquid ad eorum honorem, ac dignitatem pertinet, non dubitat mater petere. Vide, quò nimius affectus parentum in filios parentes trahat, vt ea quærant, quæ reprehensioni subiicienda sunt.

Dic, vt sedeant hi duo filij mei; plerique, nec alienè censent, hanc mattem de cælesti regno loquutam; cur ergo reiicitur eius pro filiis petitio? an, quia ambitionem, & superbiam quamdam, petendo, præseferebat? Ambitiosi, etiamsi cælum petant, merentur excludi; Pulchrè Sanctus Eucherius: *Nimirum, cum ambitione loquitur mater, & carnali affectu ambitiosa filiis primas in cælo cathedras postulat, vnde & meritò eis à Domino dicitur: Nescitis quid petatis; neque ita petere, neque ita dare conuenit primas sedes.* Id si humiliùs postulassent, non adeò acriter illos tetudisset mansuetudinis & humilitatis exemplar.

1026. *Dic vt sedeant hi duo filij mei*; Antea, cùm pauperem agerent vitam, humili etiam loco contenti erant; altiùs euecti, & in Christi consortium asciti, maioris culminis desiderium eos inuasit, vt omnibus preferri quæsierint? scilicet ita fit, vt quò quis altiùs euehitur, maioti maioris culminis flammâ corripiatur; sistere ambitio nequit; ad modum fumi se habet; qui quò magis ascendit, eò magis dilatatur.

Vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram; ex filiorum mente mater postulat; sed vnde huius petitionis origo petenda est? quid hanc mentem hisce discipulis ingessit? An, quia, cum Christus apparuit in gloria, viderunt Moysem, & Eliam, vnum à dextris, & alium à sinistris? scilicet *vel obiectus honor ad honoris amorem allicit ambitiosos*; qui sapit, honoris visu, quò suos Christus effert, ad operum bonorum amorem citiùs feratur, quàm ad honorem.

1027. *Vnus ad dexteram, & vnus ad sinistram tuam*; cur non postulat, vt ambo ad dexteram sedeant; quia noluit alter sub altero sedere; tanta ambitionis est vis, vt eâ coërcitus nec frater sub fratre esse dignetur, naturæque leges nullas cognoscat ambitio.

Et vnus ad sinistram; huc ambitiosorum æstus euadit, vt ea quoque postulent, quæ sibi maximè noxia; ad sinistram, quam isti petunt, damnandi statuendi sunt; quod expendens Beatus Laurentius Iustinianus, ait: *Collocandi erant ad Christi dexteram miseratione diuinâ, sed ipsi perniciosâ petitione, se cum damnandis constituunt, flagitabant, ad sinistram.*

SECTIO III.

In honoribus distribuendis non sanguinis, sed meritorum ratio habenda. 1018
Quanto honore Dei mater habenda. 1028
Magis reprehendi debent qui accepta Christi doctrina peccant. 1028
Nescit quid petat, qui honores, & res temporales postulat. 1019
Ambitiosi plerunque damnationem suam quærunt. 1029
Nullus ferè minus Crucifixo compatitur, quàm ambitiosus. 1029
Parentes à filiis vt honorandi. 1030
Ingentis amoris signum, cum tribulationis calicem nobis Deus bibendum porrigit. 1030
Quàm magno patiendi desiderio Christus teneretur. 1030
Mites & mansueti sint qui ad dignitates euehuntur. 1031
Regni Cælestis hæreditas cum Cruce cohæret. 1031
Bonus humilitatis calix. 1032
Non superbis, sed humilibus Cæli regnum datur. 1033
Virtus non propinquitas in cælesti regno obtinendo respicitur. 1033
Humilitate ad humilitatem alij vocandi. 1033
Quàm facilis ad postulata concedenda Christus sit. 1034
Ambitio detestanda, non æmulandi ambitiosi sunt. 1035
Ambitiosus non dolet ob ambientium errorem sed quia alius inuadit: quod ipse quærit. 1035
Desæuire ambitionis vitium vix potest 1036
Principes suorum commodum studeant. 1037
Iustitia potiùs quàm potestas in subditos à superioribus exercenda. 1037

Nescitis,

Nescitis, quid petatis.

1028. MAter postulat, filij redarguuntur; quia scilicet matris petitio ex filiorum voluntate descenderat. Tam durè Christus respondit, vt eorum ambitionem coërceat, & ostenderet in honoribus distribuendis, non sanguinis rationem habendam, sed meritorum. Hi duo filij, quia Christo propinquiores aliis erant, nam eorum mater cognata erat Mariæ; putabant, se cognationis titulo hunc honorem consecuturos. Alia Christi mens: eos increpat, vt ostenderet, non cognationis habendam esse rationem sed virtutis, vnde subiicit: *potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?*

Sed quæri hîc potest: cur mater, quæ pro filiis postulauerat, immunis à reprehensione sit. An, vt honorem huic mulieri deferret, quia nempè suæ matris propinqua erat? Qua re ostendit, quanto honore Dei mater habenda sit. An, quia hæc mulier Christi doctrinâ imbuta non erat, sicut discipuli? qui sæpè Christi exceperant verba, Christi exemplum viderant, quo ad humilitatem alliciebantur.

1029. *Nescitis quid petatis*: Nesciunt quid petant, quia nihil spiritale quærebant, sed regni temporalis loca potiora. Ferè nescit, quid petat, qui spiritualium bonorum oblitus, postulat temporalia, honores, ac dignitates.

Ad dexteram, & sinistram sedere hi discipuli quærebant, quidni illis obiiciatur, *nescitis, quid petatis?* Nam ad Christi sinistram erunt, damnandi. Huc scilicet euadit ambitionis insania, vt eâ infecti plerunque culmina quærant, quæ damnationis causa futura.

Instabat tempus passionis, &, cùm morituro Christo compati deberent, honores quærunt. Ita fit; nullus minùs crucifixo compatitur, quàm qui ambitionis vitio tenetur.

Nescitis, inquit, *quid petatis*; Cur filiis respondit non matri? ne ægram adhuc mentem pudoris conuicio deprimeret, & quasi immoderatæ petitionis damnata mœreret, negato sibi, quod petebat: *qui, honorandam, sciret, esse pietatem, non mulieri, sed filiis respondit*, ait Sanctus Ambrosius; vt vel hinc discerent filij, matrem suam honorare, quam Christus confundere dura reprehensione noluit.

Potestis bibere, calicem, quem ego bibiturus sum?

1030. CAlicem, passionem vocat, quem se bibiturum dixit; volens hac communione auditores eos reddere. Nathan Propheta, vt exprimeret, quàm esset in deliciis mulier viro, in parabolâ illâ ouis ait: *& de calice eius bibens*. 2. Reg. 12. v. 3. in signum scilicet singularis affectus. Idem hîc fit: dum Christi calix nobis porrigitur, dum aliquid pro eo pati possumus, ingentis id amoris indicium est, quo nos tanquam oues complectitur. Calix, passiu dicitur, quia ingenti ad eam siti currere debemus, &c, non secus sitientes vini calicem, amplecti & ori admouere.

2. Reg. 12. 3.

Mar. 10. 38. Sanctus Marcus cap. 10. vers. 38. Hanc sententiam sic effert: *Potestis bibere calicē, quem ego bibo?* Imo Caietanus hunc Matthæi locum ita extulit: *potestis bibere calicem, quem ego bibo?* & Sanctus Ioannes Chrysostomus hic Hom. 66. *quem ego ipse bibo!* Aliud est, *bibo*, aliud, *bibiturus sum*: sed in

Nouarin. in Euang. Tom. I.

Christo vtrumque verum; nam ita bibiturus erat, vt etiam biberet: tanto patiendi desiderio tenebatur, ac tam altè passionis memoria eius menti insidebat, vt semper pati videretur. Quid? eius vita perpetua quædam passio exstitit.

1031. *Potestis bibere calicem*; Mite hic ingenium eorum commendat, qui adituti supremas dignitates sunt, vt iniurias omnes, mortémque ipsam ita accipiant, tanquam calicem, quo olim amicitia stabiliri consueuerat, ac si diceret: omnes persecutores patienter ferte, & ex inimicis amicos facite, vt ipsa vobis persecutio sit calix, quo firmanda amicitia sit; tantum abest, vt iniurias iniuriis vendicetis; *non ergo oremus, vt moriantur inimici*, inquit S. Augustinus, *sed, vt corrigantur, tam correpti non erunt inimici. Talem calicem non respuamus; potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Ignoscendæ ergo iniuriæ sunt, vt quos videmur habere inimicos, reddamus mansuetudine, ac patientiâ amicos.

Potestis bibere calicem; Calix passionem significat, & etiam hæreditatem Psal. 15. 5. pro eodem accipiuntur: *Dominus pars hæreditatis meæ, & calicis mei; tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi*; vt tacitè significaretur, ei, qui cælestem hæreditatem expectat, siccandum priùs passionis calicem, cùm regni cælestis hæreditas, cum cruce, & morte ita coniuncta sit, vt adiri, sine passionis calice, non possit: menti ambitionis morbo correptæ opportuno remedio occurrit, mortis memoriam ingerit; *potestis*, inquit, *bibere calicem*; nihil magis salubre contra fastum, & ambitionem quàm mortis cogitatio.

1032. *Potestis bibere calicem?* cur interrogat, quod probè sciebat? vt eorum responsione nos quoque doceremur, regnum laboribus, & passionibus acquiri; *non ignorabat quidem Dominus*; ait Sanctus Anselmus, *quia per passionem eum poterant imitari; sed ideo dixit hoc illis, vt Domino interrogante, & eis respondentibus, omnes nos audiamus; quia nemo potest cum Christo regnare, nisi passionis eius fuerit imitatus.*

Potestis bibere calicem? bonus calix humilitas: noxius, & veneno refertus ambitio est; Sanctus Augustinus hæc verba expendens: *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Qui quæritis apicem sublimitatis, potestis bibere calicem humilitatis?*

Sedere autem ad dexteram meam, vel sinistram, non est meum dare vobis.

1033. SIgnatè ait, *vobis*, in hunc sensum: non est meum, primas sedes concedere vobis, qui superbiam, & ambitionem ostenditis; est meum dare humilibus.

Vel non est meum dare vobis, tanquam cognatis: non pertinet ad me hôc pacto dare vobis primas regni mei sedes, virtutis, non propinquitatis in eo habetur ratio.

Nun est meum dare vobis, secundùm humanitatem. Secundùm formam serui hîc discipulis loquitur, vt vel sic eorum superbiam reprimeret, & suo exemplo ad humilitatem alliceret. Qui ad humilitatem alios inhortatur, similis ipse sit, & humilitatis exempla det.

1034. *Non est meum dare vobis*. Dixerat superiùs; *nescitis quid petatis*; credo, quòd nec ipse Christus nesciat denegare, quod ab illo postulatur; *confundebatur*, inquit Sanctus Ambrosius, *matri pro filiis postulanti etiam sua sedis consortium denegare.* Tam

pronus ad postulata concedenda Christus est.

Sed quibus paratum est à patre meo; rem ad patrem refert; signatè autem dixit, *quibus paratum est*; vt ostenderet, *patrem quoque non petitionibus deferre solere, sed meritis*, ait Sanctus Ambrosius.

Non est meum dare vobis; non dixit, *non est meum dare*; sed *non est meum dare vobis*; hoc est, ait, idem Sanctus Pater, *non sibi potestatem deesse asserens, sed meritum creaturis*; vel *vobis*, addidit, vt superbos excluderet; scitè Sanctus Augustinus; *Quid est non est meum dare vobis? non est meum dare superbis; hoc enim adhuc erant; sed, si vultis illud accipere, nolite esse, quod estis; alijs paratum est, & vos alij estote.*

Et audientes decem indignati sunt de duobus fratribus.

1035. Malum malum gignit. Cum audissent cæteri Apostoli, quid duo per matrem postulassent, molestè tulerunt, nec indignati sunt eò, quòd illorum ambitionem detestarentur, sed quòd ipsi quoque, ambitione tacti, eminere in Christi regno vellent, non minùs quàm duo fratres. Misereri duobus oportebat, &, tanquam malo correptis, compati, non in eos indignari. Misera ambitiosi conditio est, ambitione ambitiosos detestatur.

Indignati sunt: Græcè, ἠγανάκτησαν, *Molestè tulerunt, grauiter offensi sunt*, quòd illi duo voluerint omnibus præponi. Non insurgunt in mulierem, quæ primatum filiis postulauit, sed in filios primas, sedes ambientes, quia, non ægrè ferunt peccatum aut ignorantiam, sed grauiter tulerunt, primas sedes occupari, & se postponi. Ambitiosus non dolet ob ambientium errorem; sed, quia sibi auferri timet, quod alius quærit.

1036. Indignantur discipuli, nec placati sunt eâ repulsâ, quam duo fratres tulerant: quantò magis commoti essent, si duo, qui primas sedes postulauerant, voti compotes facti fuissent? Delinere ambitionis vitium vix potest, tantas in mente, quam possidet, vires ambitio exerit.

Indignati sunt de duobus fratribus; postquam reprehenderat Christus duos fratres, qui primis regni sedibus inhiabant, tunc cæteri discipuli indignati referuntur; sed cur non ante? quod Magistrum reuerebantur, ab indignationis signis se statim cohibuerunt; at vbi reprehendentem audierunt Magistrum, tunc & ipsi tantam superbiam sibi displicere significarunt, sed superbi in superbos stomachantur, & ipsi reprehensione digni; in hoc tamen laude, quòd Magistrum priùs reueriti sunt.

Scitis quia Principes gentium dominantur eorum, & qui maiores sunt potestatem exercent in eos.

1037. Principes gentium dominantur eorum; & non hæc omnium principum nota est, vt in eos dominentur, quorum sunt Principes? non est; principes veri verè audire non debent, qui tantùm in suos dominantur, potestatem in suos exercent, nec suorum commodo student, sed suæ gloriæ, suo honori; verè non dominatur, qui tantùm dominatur; seruire debet, qui ad Christi normam Princeps est futurus.

Qui maiores sunt potestatem exercent inter eos; Dixisset, *iniustitiam exercent*, hoc enim proprium veri Principis est, & potentis; *potestatem exercent*, ait Sanctus Thomas, *non vtuntur ad beneficium; sed potestatem exercent in eos; scilicet ad opprimendum, non ad iustitiam*; Potestas, quæ iustitiam non respicit, tyrannis est.

Filius hominis non venit ministrari.

1038. Filius hominis non venit ministrari; hîc aliquis reponet, nunquid non Angeli ei ministrant? superiùs legimus consummatâ omni tentatione, fugatoque dæmone, Angelos accessisse, & ministrasse illi; cur ergo hîc dicit, se non venisse ministrari? nunquid non & Martha ministrabat ei? Ministrabat Martha, ministrabant Angeli; sed tamen verum adhuc est, quod ille ait, se non venisse ministrari; quia non venit in hunc finem, vt illi ministraretur, venit vt ministraret.

SECTIO IV.

Egredientibus illis ab Iericho, secuta est eum turba multa, & ecce duo cæci secus viam.

Ab Iericho discedit cum suis Christus iturus in Ierusalem; turba multa eum comitatur, & deuotionis affectu, & præsidij; à latronibus enim illa via obsidebatur, qui transeuntes spoliare, & interficere consueuerant, aut vulnerare; vt ex illa parabolâ constat, cuius meminit Sanctus Lucas; sed, qui venerat, nostra vulnera curare, non timebat latronum vulnera.

1039. Nihil mali à latronibus passus legitur Christus, nullam Christo intulerunt iniuriam viatorum aggressores, intulerunt Iudæi, omnibus latronibus sæuiores.

Ecce duo cæci; ad mortem iturus non cessat miracula Christus facere, vt virtutis suæ constantiam ostenderet, qui imperterritus ibat ad Passionem, vt interim disceremus, bonorum operum seriem nullâ calamitate, perseeutione nullâ intermittendam esse; cùm potius mala, quæ patimur, ad bona præstanda vrgere nos, debeant.

Nec

1040. Nec inceſſus Domini inutilis erat; in viâ cæcos ſanat, documentum nobis exhibens; vt in omnibus ſimus proficui, & nihil ſit in nobis otioſum, nullibi à bonis operibus vacemus, vbique iuuare alios ſtudeamus.

Obſeruatum eſt aliquibus; quòd Chriſtus plura ac maiora præſtitit miracula, quò magis ad mortem, & ad vrbem Ieroſolymam accedebat: indicans nobis, vt, quò propiores morti ſumus, eò magis in Dei obſequium, & gloriam laborare debeamus.

Quò propiùs Chriſtus ad vrbem Ieroſolymam accedebat, eò maiora beneficia per maiora miracula hominibus conferebat; vt innueret, maiora beneuolentiæ ibi edenda eſſe ſigna, vbi maiora tormenta ſuſtinere debemus, & magis indignis iniuriis, & calumniis petimur.

Turba autem increpabat eos, vt tacerent; at illi magis clamabant.

1041. CÆcorum voces turbæ interturbant; eoſque obiurgant. Videntes Ieſum ad eorum clamorem non ſtatim reſpondere, ſuſpicantur, hunc illi eſſe moleſtum; quum contra eſſent? tacebat enim Chriſtus, vt magis cæcorum fides, & ardor innoteſceret, & in aliorum exemplum perſpicua eorum fiducia fieret, & deuotio. Non cæcorum clamor moleſtus Chriſto erat, ſed potiùs turbarum increpatio.

At illi magis clamabant: Obiurgati cæci à turbis, non ſolùm nihil clamorem remittebant; ſed altius clamabant, vt oſtenderent, ſe his increpationibus minimè cedere, vt ſupra turbæ ſtrepitum à Chriſto exauditi poſſent. Egregium conſtantiæ, ac fortitudinis, animique infracti in his cæcis habemus exemplum. Conſtans, ac fortis animus tentationibus non ſuccumbit: hominum à bono auocantium dictis non frangitur: quò magis vexatur, eò altiùs prouehitur, & quò plures obices Mundus, dæmon, ac caro opponit, tantò conſtantiùs in bono incepto ſiſtendum nobis eſt; adeo vt à difficultate ſumamus vires, animoſque.

Stetit Ieſus, & vocauit eos.

1042. POterat iter ſuum proſequi; ſed noluit: ſtetit, & exſpectauit, vt cæci accederent: ex quo eius bonitas: & benignitas colligitur, qui non eſt dedignatus, homines pauperes, & mendicos expectare; ſuperbos homines arguens qui ſe abiectis hominibus demittere nolunt, & notam ſuæ dignitati inuri putant, ſi pauperibus vel minimum obſequium præſtent.

Stetit: Quia via illa lapidibus plena erat, foueis, rupibus: ne ergo cæci, Chriſtum ſequentes, aliquid incommodi paterentur, expectat eos; innuens, quàm ſolicitè pauperum neceſſitatibus, & diſcriminibus conſulendum, vbi aliquod periculum imminet, vrget neceſſitas aliqua.

Quid vultis, vt faciam vobis.

1043. VT quid interrogat, cùm probè ſciret? Numquid, qui lumen reddere poterat, quid cæci vellent, ac petituri eſſent ignorabat? Minimè. Ad hoc ergò requirit; vt petatur, & cor ad orationem excitet. Placet oratio Chriſto, quàm vel iſtâ arte elicit.

Deinde interrogat, non quia neſciret, ſed quia neſciebant turbæ: nam aliquis exiſtimare poterat, quòd cæci non lumen, ſed pecuniam quærerent; ſicut & ille, qui ad ſpecioſam portam templi ſtabat, à Petro & Ioanne non ſanitatem, ſed eleemoſynam expectabat; atque ideo orationis efficacia ita non pateret. *Act. 3.*

Confeſtim viderunt, & ſecuti ſunt eum.

1044. TEtigit eorum oculos Dominus, & ſtatim viſum receperunt. Non diſtulit curationem Dominus, nec moras nexuit; vt nos quoque ab eo diſceremus, cunctationem omnem in eius obſequio tollere.

Non legimus, munus aliquod cæcos, ſanitati reſtitutos, Chriſto obtuliſſe: ſed ingentis muneris loco fuit, quòd ſtatim eum ſecuti ſunt. Nihil gratius accidere Chriſto poterat. Nempè gratum ob accepta beneficia munus offert, ac ſacrificium, qui Chriſti veſtigia ſequitur, vitamque, moreſque eius vitâ exprimit, ac moribus.

Secuti ſunt eum: Quod antea facere ob cæcitatem non poterant. Euidens ſignum recepti viſus, non corporalis tantùm, ſed etiam ſpiritualis, ſi Chriſti ſequamur veſtigia. Non ad ſua redeunt cæci viſu donati; ſed gratum animum exhibentes, ſe Chriſto comites præbuerunt, & quia diſcedere vix poſſent à ſuo benefactore, & vt alij præſentes, eos videntes, in quibus recens Chriſti virtus enituerat, in maiorem Chriſti amorem raperentur. Iuſti & beneficiorum, benefactoriſque ſunt memores; & amant, alios per beneficia, quæ ipſi accipiunt, in virtute proficere, inque Dei laudibus occupari.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XXI. MATTHÆI.

Verſ. 1.

ET cum appropinquaſſent Ieroſolymis, & veniſſent Bethphage ad Montem Oliueti: tunc Ieſus miſit duos diſcipulos.

Verſ. 2.

Dicens eis. Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi.

Appropinquaſſent. *Syr. Apprepinquaſſet.*
Ad montem. *Syr. Iuxta verticem montis.*
Oliueti. *Vat. Oliuarum.*
Diſcipulos. *S. Hil. Ex diſcipulis ſuis.*

Dicens eis. *Syr. Et dixit eis.*
In Caſtellum q. *Pagn. In oppidum quod. Vat. In vicum qui.*
Contra vos. *Adam C. Ex aduerſo. Mald. E regione. Fr. Luc. Ex oppoſito veſtri. Orig. E regione veſtri.*
Alligatam. *Fr. Luc. Ligatam.*
Soluite & adducite. *Ar. M. Soluentes adducite.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verf. 3.

Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confestim dimittet eos.

Dicite. *Vat. Dicetis.*
Dominus. *Syr. Domino nostro.*
His opus habet. *S.Hier. Eos necessarios habet. Syr. requiruntur. Ar.M. Eorum vsum habet.*
Dimittet. *Theoph. Emittit.*

Verf. 4.

Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem.

Quod dictum. *Ar.M. Effatum.*

Verf. 5.

Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis.

Dicite filiæ Sion. *S.Aug. Noli timere filia Sion.*
Mansuetus. *S. Aug. Mitis. Clem. Alex. Iustus & mansuetus, & seruans & ipse mitis, facilis. Syr. Humilis. Anct. Placidus.*
Sedens super asinam. *S.Aug. Et sedet super iugalem. Ar. M. Insidens. Pagn. Cum ascendisset. Clem. Alex. Qui ascendit.*
Et pullum f. s. *Clem. Alex. Subiugalem, & pullum nouum. Orig. Et pullum filium subiugis.*

Verf. 6.

Euntes autem discipuli fecerunt sicut præcepit illis Iesus.

Euntes. *Orig. Profecti.*
Fecerunt. *Ar.M. Et facientes.*
Sicut præcepit. *Fr. Luc. Sicut praeceperat. Anct. Sicut iniunxit, imperauit. Ar.M. Sicut praeordinauit.*

Verf. 7.

Et adduxerunt asinam, & pullum: & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum desuper sedere fecerunt.

Imposuerunt. *Int. Theoph. Collocarunt.*
Super eos. *Syr. Pullo.*
Et eum. *Orig. Et.*
Desuper sedere fecerunt. *Pagn. Super illa collocauerunt. Quædam exempl. Super eum insedit. Syr. Equitauit super eum. Ar. M. Insedit super eos. Orig. Insedit illis.*

Verf. 8.

Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via: alij autem cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via.

Plurima autem turba. *Syr. Plurima autem turba.*
Vestimenta. *Pagn. Pallia.*
Alij autem c. *Clem. Alex. Cùm carpsissent pueri.*
De arboribus. *Clem. Alex. Oleæ vel palmarum.*

Verf. 9.

Turbæ autem, quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hosanna filio Dauid: benedictus, qui venit in nomine Domini: Hosanna in Altissimis.

Turbæ. *S.Hil. Turba.*
Quæ præcedebant. *S.Hil. Et præcedens. Syr. Quæ præcedebant eos. Ar.M. Præcedentes. Clem. Alex. Exierunt obuiam Domino.*
Et quæ s. c. d. *S.Hil. Et consequens clamabat. Clem. Alex. Et clamarunt dicentes.*
Filio. *S.Hil. Fili.*
Benedictus qui venit. *Syr. Benedictus ille qui venit. Ar.M. Benedictus veniens.*
Hosanna in a. *Clem. Alex. Lux & gloria & laus cum supplicatione Domino.*

Verf. 10.

Et cum intrasset Ierosolymam, commota est vniuersa ciuitas, dicens: Quis est hic?

Et cum intrasset. *Ar.M. Et intrante eo.*
Dicens. *Syr. Dicebantque.*

Verf. 11.

Populi autem dicebant: Hic est Iesus propheta à Nazareth Galilææ.

Populi autem. *Syr. Turba verò.*
Propheta. *Orig. Ille Propheta.*

Verf. 12.

Et intrauit Iesus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes, & ementes in templo, & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.

Ementes. *Ar.M. Mercantes.*
Numulariorum. *Syr. Trapezitarum. Vat. Mensariorum. Int. Theoph. Collybistarum.*
Euertit. *Vat. Subuertit. Fr. Luc. Disiecit.*

Verf. 13:

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 13.

Et dixit eis : ſcriptum eſt : Domus mea domus orationis vocabitur : vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum.

Domus orationis. *Int. Theoph. Domus deprecationis.*

Verſ. 14.

Et acceſſerunt ad eum cœci, & claudi in templo : & ſanauit eos.

Et acceſſerunt ad eum. *Syr. Et adiecerunt eum.*

Verſ. 15.

Videntes autem principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes: Hoſanna filio Dauid : indignati ſunt.

Videntes. *Fr.Luc. Quum vidiſſent.*
Et Scribæ. *Syr. Et Phariſæi.*
Et pueros. *Syr. Et puerulos.*

Verſ. 16.

Et dixerunt ei : Audis quid iſti dicunt? Ieſus autem dixit eis : vtique : nunquam legiſtis : quia ex ore infantium, & lactentium perfeciſti laudem ?

Et dixerunt ei. *Syr. Et dicunt.*
Vtique. *Int. Theoph. Quidni ?*
Infantium. *Fr.Luc. Paruulorum.*
Perfeciſti laudem. *Syr. Direxiſti laudem. Arab. Paraſti laudem. Mald. Perfectam laudem conſequutus es. Adam C. Aptaſti, concinnaſti laudem.*

Verſ. 17.

Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam : ibique manſit.

Relictis i. *S.Hil. His dictis reliquit eos.*
Abiit f. e. c. *Pagn. Exiit è Ciuitate. S.Hil. Ciuitatem egreſſus.*
In Bethaniam. *S.Hil. Atque in Bethaniâ.*
Ibique manſit. *Pagn. Et pernoctauit illic. Fr. Luc. Diuerſatus eſt ibi. Int. Euth. Demoratus eſt. S. Hil. Manſit.*

Verſ. 18.

Mane autem reuertens in ciuitatem, eſuriit.

Reuertens. *Syr. Cum reuerſus fuiſſet. S. Hil. Tranſiens.*

Verſ. 19.

Et videns fici arborem vnam ſecus viam venit ad eam, & nihil inuenit in ea niſi folia tantùm, & ait illi : Nunquam ex te fructus naſcatur in ſempiternum : & arefacta eſt continuò ficulnea.

Fici arborem. *Pagn. Ficum.*
Secus viam. *Fr.Luc. In via.*
Nunquam. *Pagn. Ne poſthac. Caiet. Non vltra.*
Ex te fructus naſcatur. *Syr. Non erunt in te amplius fructus. Ar.M. Fructus fiat.*

Verſ. 20.

Et videntes Diſcipuli mirati ſunt, dicentes : Quomodo continuò aruit.

Et videntes. *Syr. Quod cum vidiſſent.*
Continuô. *Syr. In momento.*
Aruit. *Syr. Exaruit ficus.*

Verſ. 21.

Reſpondens autem Ieſus, ait eis: Amen dico vobis, ſi habueritis fidem, & non hæſitaueritis, non ſolum de ficulnea facietis, ſed & ſi monti huic dixeritis : Tolle, & iacta te in mare, fiet.

Et non hæſitaueritis. *Mald. Et non diſceptaueritis. Fr. Luc. Non diiudicaueritis. S. Chryſ. Si in oratione confidere volueritis.*
Non ſolum de ficulnea. *Mald. Non ſolum quod in ficu factum eſt.*
Tolle. *Vat. Tollitor. Fr. Luc. Tollere.*
Et iacta te. *Pagn. Et proiice. Vat. Mittitor. Fr. Luc. Iactare. Syr. Et cade.*

Verſ. 22.

Et omnia quæcunque petieritis in oratione credentes, accipietis.

Et omnia quæcunque. *Syr. Quicquid.*
In oratione. *Syr. Oratione.*
Credentes. *Syr. Et credideritis.*

Verſ. 23.

Et cum veniſſet in templum acceſſerunt ad eum docentem, principes ſacerdotum, & ſeniores populi, dicentes: In qua poteſtate hæc facis? Et quis tibi dedit hanc poteſtatem?

Et cum veniſſet. *Ar. M. Et veniente.*
In qua poteſtate. *Int. Theoph. Qua auctoritate?*
Hanc poteſtatem. *Pagn. Auctoritatem iſtam.*

Verſ. 24.

Reſpondens Ieſus dixit eis: Interroga-

Vnum ſermonem. *Vat. Quiddam.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

bo vos & ego vnum ſermonem : quem ſi dixeritis mihi, & ego vobis dicam, in qua poteſtate hæc facio.

Hæc facio. *Pagn. Hæc faciam.*

Verſ. 25.

Baptiſmus Ioannis vnde erat? è cælo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter ſe, dicentes.

Cogitabant. *Fr. Luc. Reputabant, diſceptabant. Auct. Ratiocinabantur.*
Inter ſe. *Syr. In animabus ſuis. Ar. M. Apud ſe ipſos.*

Verſ. 26.

Si dixerimus, è cælo, dicet nobis: quare ergo non credidiſtis illi? Si autem dixerimus, ex hominibus timemus turbam: omnes enim habebant Ioannem ſicut prophetam.

Habebant. *Fr. Luc. Habent.*

Verſ. 27.

Et reſpondentes Ieſu, dixerunt: Neſcimus. Ait illis & ipſe: Nec ego dico vobis in qua poteſtate hæc facio.

Et reſpondentes Ieſu. *Syr. Et reſponderunt ei.*
In qua poteſtate. *Ar. M. In qua auctoritate.*

Verſ. 28.

Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios, & accedens ad primum, dixit: Fili, vade hodie, operare in vinea mea.

Homo quidam. *Syr. Vir quidam.*
Duos filios. *Ar. M. Natos duos.*
Ad primum. *Pag. Ad priorem.*
Fili. *Syr. Fili mi.*
Operare in vinea mea. *Syr. Cole vineam.*

Verſ. 29.

Ille autem reſpondens, ait: Nolo. Poſtea autem pœnitentia motus, abiit.

Pœnitentia motus. *Syr. Reſipuit. Ar. M. Pœnitentia affectus.*

Verſ. 30.

Accedens autem ad alterum, dixit ſimiliter. At ille reſpondens, ait: Eo, domine, & non iuit.

Eo. *Vat. Faciam Domine. Fr. Luc. Ego Domine.*
Domine. *Syr. Domine mi.*
Et non iuit. *Ar. M. Et non abiit.*

Verſ. 31.

Quis ex duobus fecit voluntatem Patris. Dicunt ei: Primus. Dicit illis Ieſus: Amen dico vobis, quia Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei.

Quis. *Pagn. Vter.*
Ex duobus. *Fr. Luc. Ex his duobus.*
Patris. *Syr. Patris ſui.*
Præcedent. *Quid. Codd. Et Euth. Præcedunt. Ar. M. Præeunt.*

Verſ. 32.

Venit enim ad vos Ioannes in via iuſtitiæ, & non credidiſtis ei, publicani autem, & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes, nec pœnitentiam habuiſtis poſtea, vt crederetis ei.

In via iuſtitiæ. *Syr. In die rectitudinis. Pagn. Per viam iuſtitiæ.*
Nec pœnitentiam habuiſtis. *Fr. Luc. Non reſipuiſtis.*
Vt crederetis ei. *Ar. M. Ad credendum ei.*

Verſ. 33.

Aliam parabolam audite. Homo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, & ſepem circumdedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregrè profectus eſt.

Homo. *Ar. M. Homo quidam.*
Circumdedit. *Int. S. Chryſ. Circumpoſuit. Syr. Obuallauit.*
Sepem. *S. Hier. Maceriam.*

Verſ. 34.

Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, vt acciperent fructus eius.

Miſit. *Ar. M. Legauit.*
Acciperent. *Vat. Caperent.*

Verſ. 35.

Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius alium cæciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt.

Alium cæciderunt. *Syr. Alium percuſſerunt.*
Occiderunt. *Syr. Trucidarunt.*
Lapidauerunt. *Syr. Lapidibus obruerunt.*

Verſ. 36.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 36. Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter.	Miſit. *Vat. Emiſit. Ar. M. Legauit.* Fecerunt ipſis ſimiliter. *Vat. Tractarunt illos ſimiliter.*
Verſ. 37. Nouiſſimè autem miſit ad eos filium ſuum dicens: verebuntur filium meum.	Filium meum. *Syr. Propter filium meum.* Verebuntur. *Goth. Forſitan verebuntur. S. Hier. Forſitan reuerebuntur. Syr. Iam erubeſcent.*
Verſ. 38. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius.	Videntes. *Fr. Luc. Quum vidiſſent.* Et hab. hæt. eius. *S. Proſp. Et noſtra erit hæreditas. Pagn. Et occupemus hæreditatem eius. Fr. Luc. Obtineamus hæreditatem eius.*
Verſ. 39. Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt.	Et apprehenſum. *Ar. M. Et ſumentes.* Extra vineam. *Pagn. Ex vinea.*
Verſ. 40. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?	Quid faciet. *Syr. Quid facturus eſt.* Illis. *Syr. Iſtis.*
Verſ. 41. Aiunt illi: Malos malè perdet: & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis.	Malos. *Orig. Colonis malis. Syr. Eos.* Malè p. *Syr. Malè malè perdet. Orig. Tollet vineam.* Locabit. *S. Hier. Dabit. Syr. Elocabit.* Agricolis. *Orig. Colonis.* Fructum. *Syr. Fructus.* Temporibus ſuis. *Syr. In tempore ſuo. Ar. M. In temporibus ſuis. Orig. In tempore.*
Verſ. 42. Dicit illis Ieſus: Nunquam legiſtis in ſcripturis. Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli? A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris.	Ædificantes. *Mald. Ædificatores.* Factum eſt iſtud. *Mald. Facta eſt hæc. Euth. Factus eſt hic.* Mirabile. *Euth. Mirabilis.*
Verſ. 43. Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei: & dabitur Genti facienti fructus eius.	Auferetur. *Ar. M. Tolletur.* Facienti. *Syr. Editura. S. Greg. Nyſſ. Ferenti.*
Verſ. 44. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, conteret eum.	Et qui ceciderit. *S. Aug. Quicunque offenderit in lapidem illum. Ar. M. Et cadens.* Confringetur. *S. Aug. Conquaſſabitur.* Super q. v. ceciderit. *S. Aug. Super quem verò venerit.* Conteret. *Syr. Diſſipabit. Adam C. Comminuet. Fr. Luc. Ventilabit.*
Verſ. 45. Et cum audiſſent principes Sacerdotum, & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt quod de ipſis diceret.	De ipſis. *Syr. De ſeipſis.* Dicere. *Syr. Loqui.*
Verſ. 46. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniam ſicut prophetam eum habebant.	Et quærentes. *Syr. Et quærebant.* Eum tenere. *Vat. Illi manus iniicere. Int. Euth. Eum apprehenderunt.* Turbas. *Vat. Multitudinem.*

CAPVT XXI.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Tunc Ieſus miſit duos diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum, quod contra vos eſt, & ſtatim inuenietis aſinam alligatam.

1045. PROXIMVS Ieruſalem aſinam, qua veheretur, quæri iubet: cur non ante, cùm magis diſtaret? Vt intelligeremus; Chriſtum, non ſuo commodo ſeruire, ſed myſterio. Non corporis laſſitudini conſulit, ſed adimplendæ prophetiæ ſtudet. Spiritualis Magiſter ſpiritualia ſectatur: corporis, poſtrema cura, aut nulla: quare nos edocuit, quid in re ſimili agere debeamus.

Duos diſcipulos mittit honeſtatis & diſciplinæ causâ, vt vnus alteri teſtimonium perhiberet: ne, qui iumentum ſoluturi ierant, ipſi aliquo crimine ligarentur: quod plerunque, ſi ſoli religioſi viri incedant, contingere ſolet.

Euntes autem diſcipuli fecerunt, ſicut præcepit illis Ieſus.

1046. VIdes, quàm obſequentes diſcipuli ſint: ſinè cunctatione implent, quod illis à magiſtro iuſſum; nec tam vile, humiléque detrectant miniſterium. Arguunt teporem noſtrum, arguunt noſtram in parendo tarditatem, arguunt ſuperbiam qui in officiis ſublimibus obſequi Deo volumus, in vilibus detrectamus.

Euntes diſcipuli: Græcè, πορευθέντες μαθηταὶ, *profecti diſcipuli.* Qui fuerint hi duo diſcipuli ſubticetur: inter præcipuos autem fuiſſe, Auctorum cenſio eſt: &, licèt vile hoc miniſterium videatur, nec primoribus imponendum; tamen, quum obſequium Chriſto præſtandum eſt, vile quodlibet miniſterium, honorificum fit, vnde ingentis honoris loco habuere hi diſcipuli, ad aſinam ducendam miſſos eſſe. Quo nos inſtruimur, infima quæque, & vilia opera præſtare, hoc cogitantes; quòd, quicquid Dei intuitu fit, paruum non eſt, quamuis eſſe hominum oculis videatur.

Impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua.

IMpoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua; quid tum? *& eum deſuper ſedere fecerunt:* non nudi animantis tergori inſedit Chriſtus, ſed diſcipulorum veſtibus ornato, non caſu id factum: indicat hæc res, animæ ipſum non inſidere, quam Apoſtolicæ veſtes, virtuteſque non exornent; *Domino ſeſſuro ſuper aſellum,* ait Sanctus Bernardus, *veſtes ſuas diſcipuli ſubſtrauerunt, ſignificantes Saluatorem nequaquam inſidere nudæ animæ, quam non videlicet veſtitam inuenerit doctrinâ, & moribus Apoſtolorum,* non quælibet veſtes parandæ ſunt; ſed quæ Apoſtolicam perfectionem redoleant.

Impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt: hunc locum ita verſat Sanctus Theophylus Patriarcha Antiochenus; *Veſtis apoſtolica, ſcripturarum eſt expoſitio diuinarum, &, niſi cæleſti doctrinâ inſtructa fuerit anima, ſeſſorem habere Deum non meretur.*

Plurima autem turba ſternebat veſtimenta ſua in viâ.

1047. DIſcipuli illi duo ſuper aſinam, ac pullum ſtrauerunt veſtimenta, ideſt pallia, extimaſque veſtes: plurimi è turbâ, diſcipulorum exemplum, quo fuerant prouocati, non ſolùm imitantur, ſed ſuperant. In viâ veſtes ſuas conſternunt, qua pergere debebat Chriſtus: quod erat ſummi honoris, ac reuerentiæ maximum argumentum, Regibus ferè ſolitum exhiberi. Explicari non poteſt, quàm facilè ad bonum, bonorum ſuperiorum exemplo, plebs prouocetur, & alliciatur.

Hoc turbarum obſequium gratiſſimum Chriſto fuit; voluntatem quippè earum ſpectabat magis re, quam in eius obſequium præſtabant. Veſtes, ſed eas viles, atque detritas Chriſto offerebant, & ſternebant in viâ. Nimirum fidelium largitas non de muneris penſatur pondere: ſed de beneuolentiæ quantitate.

Honorat Chriſtum multitudo, donec corrupta non fuit: vbi à Scribis, & Phariſæis ſeducta, alias edidit voces, alia preſtitit; vt hinc colligatur, quàm facilè primorum impietatem ſimplex populorum turba ebibat, cùm impietatis calix, religionis prætextu, ei offertur. Ima plebs religioſa, & pia eſſe ſolet, niſi primorum vitiis, ac vocibus inficiatur.

1048. Vilia, miniméque pretioſa hæc turbarum veſtimenta, erant, quæ in viâ ſternuntur, ſicut nec illa, quæ pullo ſtrauerunt Apoſtoli: pretioſarum veſtium amator fors hoc obſequium Chriſto non præſtitiſſet,

Non ſinit, ſe à nobis in humilitate vinci humilitatis magiſter. Humilis turba veſtimenta in Chriſti obſequium ſtrauit: huic vt reſponderet Chriſtus ſua quoque veſtimenta poſuit, cùm ſcilicet ſuorum diſcipulorum pedes lauit. Nempè maiora nobis exhibet Chriſtus, quàm ei exhibeamus. Vera hæc magnitudinis nota in humilitatis obſequiis contendere.

1049. Sternuntur in Chriſti triumpho pauperum veſtes, quæ viles: minimſque pretij. Diuitum veſtibus, quas pretioſas ad luxum, ad iactantiam deferunt, non Chriſtus inſidet, ſed diabolus, quod non

non semel etiam visum: Caudæ vestis cuiusdam mulieris luxui deditæ Satan tanquam triumphans insidere visus est. Itaque pretiosæ vestes, & exquisito cultu paratæ in diaboli triumphum sunt: pauperes, ac viles Christi triumpho deseruiunt.

In Christi obsequium, & cultum plurima turba vestimenta sua strauit, sponte id, & iniussa præstat, & tacitè exemplo suo inclamat in Dei cultu posse multa fieri, quibus cultoris pietas prodatur: obsequia obsequiis adiicere debet, qui, probare se verè Christi discipulum, quærit, & imitatorem.

Sternunt vestimenta, etiam extimè Deus colendus; externus cultus internam pietatem referat; fallitur, qui neglecto exteriori homine, in internis tantùm exercitiis sistit; vtroque homine Deo obsequatur; qui, totum se Dei esse, totum se debere Deo, fatetur; integrè Deo non seruit, qui se toto in Dei seruitio non laborat.

Alij autem cædebant ramos de arboribus.

1050. OLiuarum, & palmarum rami adhibiti in Christi triumpho fuerunt. Rectus nexus: oliua misericordiam signet, palma victoriam: quia, qui misericors est, victoriam sperare potest.

Palma victoriam, ac triumphum notat, sed palmas turbæ deferunt, non Christus: vt innueret, hæc omnia Christum præstare, & ad mortem ire, vt nos triumphare possemus.

Turbæ, quæ præcedebant; & quæ sequebantur clamabant dicentes: Hosanna filio Dauid.

1051. BReui ignominiosissimam mortem Dominus passurus, patitur nunc gloriosissimâ pompâ excipi; vt intelligant, qui pompas, & triumphos ambiunt, quàm sit summum decus summo dedecori vicinum.

Probus honorem Christo deferendi modus: priùs opere honorant Christum, vestes in viâ sternendo, & ramos de arboribus præcidendo; deinde vocis testimonium exhibent: Nempè, qui Christum plenè laudare vult, laudet operibus, laudet vitâ, postea vocibus, & verbis. Imperfecta laus est, quæ ab ore tantùm nascitur, à labiis tantùm profluit.

SECTIO II.

Omnia ad Dei gloriam referenda. 1052
Christus Regis honorem admisit vt homines ad Deum patrem adduceret. 1052
Diuina prius curanda, quàm temporalia. 1052
Desinere in Dei cultum terrena omnis pompa debet, omnis honor. 1053
Diuina ope maximè indigemus cum humanis laudibus extollimur. 1053
Templi contemptus, & rerum diuinarum neglectus omnium malorum fons, & origo. 1053
Sacerdotum, & Ecclesiasticorum exemplum quantum cæteris noceat si mali, quantum proficiant si probi. 1054
Quò magis ab hominibus laudibus quis extollitur, eò magis Dei gloriam quærere debet. 1054
Seuerius argui debet qui post suam, vel aliorum correctionem in peccatum labitur. 1055
Omnia discrimina negligit auarus, omnique verecundia viduus ferè est. 1055
Templum orationis domus, non inutilium colloquiorum. 1056
Quæ in Dei cultum fiunt orationis naturam induunt. 1057
Apud Deum vocari & esse idem est. Mundus nudis nominibus suis imponit. 1057
Negotiatio sæpè cum auaritia, & latrocinio. 1057
Nihil magis inimicum orationi, quàm lucris inhiare. 1057
Perstricti qui templum Dei violant. 1058
Animæ puritas Deo placet, displicent qui eam polluunt. 1058

Et intrauit Iesus in templum.

1052. NOn arcem Sion aut regiam petit Iesus, ne terrenum agere regem videretur: sed ad Dei templum se contulit, domum scilicet sui patris; quò gloriam sibi attributam in partem referret, monstraretque eò tendere (quem admiserat) Regis titulum, vt homines ad Deum, Deique cultum adduceret. Finit in templo Christi triumphus, ac si Dei patris cultus, qui in templo fit, esset illius consummatio.

Vt in vrbem introiuit statim in templum se recipit, antequam ad alia diuerteret; vt nobis ostenderet, quòd semper Diuina magis curanda, quàm temporalia. Non declinat Christus in hospitium, sed in templum it: Diuini honoris maior illi cura, quàm sui commodi.

1053. In triumpho ad templum pergit; quia sacrorum locorum deuota frequentatio triumphi, ac victoriæ perfectio est; & desinere in Dei cultum terrena omnis pompa debet.

Dum ab hominibus laudatur Christus, in templum, quod locus orationis est, se recipit; vt tacitè nobis innuat, Diuinâ ope tunc præcipuè nos indigere cùm humanis laudibus extollimur.

Venerat Christus in Ierusalem, tamquam Medicus animarum: ad templum statim it, vt morbi originem, sicut periti medici solent, statim tangeret: origo autem mali, quo tota penè vrbs obsidebatur, erat templi, & rerum Diuinarum neglectus: medicina igitur huic morbo adhibenda, vt morbus omnis in aliis tolleretur. Nempè, vbi Dei cultus in Dei templo negligitur, ægrè curari reliqui morbi possunt, cùm ab hoc ferè originem ducant. Figant istuc menti, qui templis reuerentiam non exhibent, sed suis sceleribus maculant.

1054. Præterea ad templum it, vt totam vrbem curaturus à sacerdotibus, & Pharisæis, qui in templo erant, curationem inciperet; Sicut enim à sacerdotibus, & viris Diuino cultui deditis morbus ferè omnis in alios serpit, ita, si hi sanitati restituantur, cæterorum inualetudo facilè auferetur. Ex quo vides, quanti momenti sacerdotum probitas ad probitatem sit; & quanti iniquitas ad iniquitatem. Si sacerdotes integrè viuant, tota floret Ecclesia: si impiam vitam traducant, sequuntur alij prauum sacerdotum exemplum.

Pergit ad Templum, vt templi violatores argueret: non enim plausus, magnificaque adgratulatio dissimulandi causam Christo præbuit, nec triumphus effecit, vt ad infames in templo negotiationes oculos clauderet. Vix acclamantium cessauerat vox, cùm Diuinæ gloriæ zelo tactus eiicit de templo vendentes, & ementes. Nempè, quò magis ab hominibus laudibus quis extollitur, eò studiosiùs Dei gloriam quærere debet. Digna res,

in

in quam mentis oculos Principes, Reges, Præsulesque coniiciant; sic enim fiet, ne, adulantium assentationibus aures vacuas exhibentes, iustitiæ aciem sinant hebescere: quin, laudibus prouocati, vitiis castigandis, & extirpandis incumbent.

Eiiciebat omnes vendentes, & ementes in templo.

1055. Ioan. 2.15. ETiam in principio suæ prædicationis vendentes eiecit è templo, vt Ioannes habet cap. 2. Sed nunc seueriùs cum illis agit: quia maiori increpatione dignus est, qui, post suam, vel aliorum correctionem, correptionemque, labitur in peccatum.

Sed vendentes, & ementes audientes Christum aduenisse, cur à templo non abeunt lucra relinquentes? ne scilicet eandem confusionem paterentur, quam passi illi primi, quos è templo priùs eiecit Christus; nam tantæ rei fama ad omnes transmissa erat. Auaritiæ æstus hoc fecit; vt verecundiam potiùs vellent sustinere, & turpiter à templo eiici, quàm turpem illam negotiationem, quæ lucra magna pariebat, relinquere. Nihil magis auaritia timet, quàm lucro carere: lucri spes aliqua sit; incommoda omnia deuorat, omnia discrimina negligit auarus.

Eiiciebat omnes vendentes; cur id muneris ab eius maiestate alieni non committit? An quia negotiatores illi sacerdotes erant, non autem discipuli? vt hinc sæculares homines discerent ius in homines Deo dicatos sibi timerè non vsurpare.

Et dicit eis: Scriptum est: Domus mea domus orationis vocabitur; vos autem fecistis illam speluncam latronum.

1056. QVod fecerat ex Diuinis litteris probat Christus; ne sine causâ in vendentes, & ementes in templo sæuire videretur. *Scriptum*, inquit, *est*, scilicet Isaiæ 56, vers. 7. *Quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis.* Templum domum orationis vocat; hoc est, domum ad orationem consecratam, ac deputatam; adeo vt, licèt vbique Deo oratio fieri possit, proprius tamen orationis locus templum sit: alioquin, si infructuosæ sermocinationes, inutilia colloquia misceantur, orationis domus dici templum haud poterit.

Isa. 56.7.

Domus orationis: Et non alia etiam fieri in templo ritè possunt? Possunt, sed, quæ in Dei cultum, & obsequium fiunt, orationis ferè naturam induunt. Præterea, sub oratione comprehenditur gratiarum actio, laus, sacrificium, omnisque legitimus Dei cultus.

1057. Luc 19.46. *Vocabitur*: id est erit. Parum proderit, si vocetur, nisi sit. S. Lucas rem eandem ita extulit cap. 19. vers. 46. *Domus mea, domus orationis est.* Apud Deum non vocatur aliquid tale, nisi tale sit. Mundus inanibus nominum titulis vtitur, & nuda nomina vsurpat, rebus vidua. Apud Deum, *vocari*, significat, *esse*, vt statim, qui honorabile, sanctumque aliquod nomen sustinet, illi reipsâ respondere moneatur.

Vos autem (quantum scilicet in vobis est) *fecistis eam speluncam latronum*: Quia negotiationem in templo exercebant, quæ sæpè cum auaritiâ, sæpè etiam cum latrocinio, fraude, ac oppressione coniuncta est? quod, maximè hîc factum fuisse, verisimile est.

Negotiationem, quæ cum auaritiâ exercebatur, orationi opponit; quia nihil magis inimicum orationi est, quàm lucris inhiare, & rerum terrenarum amore mentem occupare, quæ, vt aptè orationem Deo sternat, ab omni rerum petiturarum amore libera esse debet, ab omni auaritiæ sorde prorsus immunis.

1058. Tumultuosam, & auaritiâ infectam negotiationem à templo reiicit Christus, ac tàm seuerè in ementes, vendentesque insurgit; & cum templum illud citò ruiturum esset, & cum suis ritibus interiturum, vindicat tamen, quod in eo peccarum: quàm graues à Christianis exiget pœnas, si similibus, maioribusque peccatis templum, in quo sanctiùs Deus colitur, & in quo magis singulari modo suam præsentiam Deus exhibet, violauerint?

Tumultum, & negotiationem à materiali, ac citò ruituro templo ablegat Christus; quantò maiorem templi animati, cuius ipse artifex est, puritatem nobis commendat? Quàm acriter in spiritualis templi violatores sæuiet!

SECTIO II.

Et accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo; & sanauit eos.

1059. VIsum cæcis, gressum claudis integrè restituit Christus, postquam ementes, vendentesque eiecerat è templo. Nimirum, ne auctoritas illa, quam sibi, præter vsitatum morem, vsurpauerat, calumniæ pateret, & temeritatis suspecta foret, miraculis adstruitur, probatur signis. Tantum Christus studet, vt eam actionem, qua in templi violatores deseuierat, à calumniis omnibus vendicaret, ne ita deinceps templum violare auderet nullus, cùm templi vindicta, vel miraculorum editione, confirmata fuerit.

Aliquis hîc quærat: cur non prius cæcos, claudosque sanauit, quàm mensas numulariorum euerteret, ementes ac vendentes eiiceret è templo? An, quia tunc solùm accesserunt ad Christum, & non antea? visò quippè, & audito miraculo ejectionis tunc

tunc accesserunt, vt sanarentur. Præterea, priùs vendentes, & ementes eiecit, deinde cæcos, claudosque curauit; quia priùs grauioribus malis, morbisque occurrendum, & maximè iis, quæ ad Dei cultum & honorem spectant, quàm aliis.

1060. Fors ad orationem veniebant isti cæci, & claudi; nec negotiationem aliquam exercebant: vt ergò negotiatores expulsi, ita, qui oraturi aduenerant, sanantur; quo videas, quanta orationis vtilitas sit.

Sed, cur in templo sanantur à Christo, cùm possent etiam extra? Ideo tunc sanauit; quia, si differret in alium locum, vel tempus, putaretur, quòd non semper haberet eandem potestatem, sed ad tempus duntaxat. Deinde hoc præstitit, vt templi honorem, ac reuerentiam augeret: in templo enim fecit miracula, vt templum reuererentur.

Quòd si in templo cæcos, claudosque sanat Christus, vt templo maior reuerentia haberetur: Quid hîc illi, qui animæ cæcitatem in templo, templi contemptu, & aliis peccatis contrahunt, tantum abest, vt visum recipiant?

Post turbarum plausus, acclamationes, & laudes, tàm magna Christus efficit miracula, vt, quod turbæ verbis clamauerant, Dominus factis ostenderet, & suo exemplo doceret, hominum laudibus rebus respondendum esse. Fatuus est, qui nudâ sibi laude blanditur, operibus viduus laude dignis.

1061. Præterea, post hominum acclamationes tàm mira Christus præstitit, ementium, ac vendentium eiectione, & cæcorum claudorumque curatione; quo ostenderet, hanc vtilitatem ab humanis laudibus percipiendam, vt ad magna præstanda vrgeamur, & quantò magis laudibus euehimur, eò ardentiùs ob Dei gloriam laboremus. Indignus omni laude est, qui, laudibus auditis, torpet, & inani gloriâ inflatus, solâ encomiorum aurâ pascitur.

Accesserunt ad eum cæci, & claudi in templo, cur accedunt, qui lege arcebantur? Audierant à templo negotiatores expulsos, *reputantes id operis*, ait Sanctus Anastasius Synaita, *humanâ esse fragilitate superius, ausi sunt ingredi*; Auaritiæ lue homines correptos à lucris auocare tam magnum est vt ab eo, qui id præstiterit; & sibi sanitatem sint polliciti, ac si non minus possint claudi, & cæci sanitati restitui, quàm auari negotiatores à lucris subduci.

Videntes Principes Sacerdotum, & Scribæ mirabilia, quæ fecit, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hosanna filio Dauid, indignati sunt, & dixerunt. Audis, quid isti dicunt.

1062. Principes Sacerdotum, ac scribæ longè amplius indignati fuerant quàm viderant admiranda illa, quæ priùs gesserat Christus, quàm cùm audirent pueros clamantes, Hosanna; sed tunc Diuino metu perculsi, & à multitudine concordis populi, & à rerum maiestate incusso, ne hiscere quidem ausi fuerant: tunc verò vbi feruor populi videbatur remissos in inuidiæ plena verba erumpunt & dicunt: *Audis, quid isti dicunt?* tacitè cenodoxiæ notam Christo inurentes, quòd à pueris, quos facilè verbo poterat compescere, permitteret, se laudari, extollique. Vides, quas artes inuidi comminiscantur in eum, qui inuidiâ superior erat. Hic nimirum inuidiâ tabescentis mos est: vt, cùm carpere aliqua non potest, alia arguat, vnde priora eleuet, & condemnet.

1063. *Et pueros adhuc clamantes*: Quòd audierant pueri à maioribus acclamatum, Christo acclamare non cessant etiam, cùm maiores in templo tacerent. Facilè parentum, maiorumque exemplo prouocari pueri solent. Quæ à parrum ore fluunt, ebibunt filij; & quæ prodire à patribus audiunt, loquuntur & filij: vt hinc discant paréres, puerorumque nutritores eà loqui, quæ loqui filios volunt, & ab iis abstinere, à quibus abstinere filios amant.

Pueros clamantes Hosanna: Discimus hinc, teneram ætatem mox, vt loqui incipit, formandam ad Dei laudes celebrandas, etiamsi, quæ loquitur, non intelligat.

Audis, quid isti dicunt? Insignis horum malitia! Non solum à Christi laudibus ipsi inuidiâ correpti abstinent, sed nec ferunt, vt ab aliis laudetur: de signis, quæ viderant, nihil dicunt; calumniam autem struunt ex puerorum acclamatione. Quæ ad aliorum laudes faciunt, nec leuiter verbis tangere inuidi volunt; ne eorum commemoratione laus accrescat auctori.

Iesus autem dixit eis. Vtique. Nunquam legistis, quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem?

1064. Inuidorum calumniam, sacræ Scripturæ producens verba, diluit Christus. Volebant ipsi, tanquam vanam, ac puerilem, puerorum laudem à Christo reiici: Christus, ad maiorem Sacerdotum, & Scribarum confusionem, puerorum acclamationem, sacræ Scripturæ auctoritate, confirmat, vt ostenderet, simplicissimos illos pueros ab omni prauo affectu alienos, impulsos à Deo esse, vt Christo acclamarent. Sic igitur responsum suum temperat, vt & decliner à se opinionem vanæ gloriæ, & aduersarios grauiter, tanquam Dei inimicos, arguat, & perstringat.

Nunquam legistis, quia ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem? Sumpta sunt hæc verba ex Psalmo 8. vers. 3. iuxta L x x. versionem. Sed obseruandum est; quòd, post adducta verba, statim hæc ibi subiiciuntur, *Propter inimicos tuos, vt destruas inimicum, & vltorem*; quæ hîc opportunè recitare Christus poterat in inuidorum confusionem: Cur ergo ea suppressit? Ob modestiam, & innatam suam lenitatem, ne exacerbare eos vehementer videretur: tacuit postremum istuc, relinquens aliis recolendum, ne irâ Principes, & Scribæ efferarentur. Imitemur Christi exemplum, dum calumnoiis ab inuidis impetimur.

SECTIO IV.

Et, relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam.

1065. RElinquit Christus scribas, & Pharisæos, quia incorrigibiles; & eius verbis, ac miraculis nihil profecerant. Mali, eùm resipiscere nolunt, relinquendi sunt.

Quùm aduenisset vespera à ciuitate discessit, ne sui calumniatores suspicarentur, eum noctu velle aliquid moliri, & de occupandâ vrbe agere, ac terreno regno ineundo; hucque plausum, quo exceptus fuerat, collineare: talia quippè malignis hominibus in mentem veniebant. Timoris, & suspicionis occasionem aufert Christus, dum extra vrbem fit; alioquin, his suspicionibus moti, nocte illâ quiescere vix ciues potuissent: tanta in inuidotum mentibus mala inuidia fouet.

Discedit, & extra vrbem se confert, vt apud aliquem hospitaretur, & cibum sumeret. Mirum in tàm ampla vrbe, vbi tàm ingentes ei laudes exhibitæ, nullus Christum inuitat, nullus hospitio recipit. Nempè, nulli adulatus fuerat, nullum hospitem reperit.

1066. Huc fermè hominum laus euadit,vt nudam laudem exhibeant, nihil prætereà: quod in Christo factum; vt eius exemplo instrueremur, hominum plausibus, & acclamationibus non fidere, quæ præter verba, rei nihil amplius habent.

Habes hic quoque mundanarum vicissitudinum exemplar. Nunquam Christo tantus honor delatus fuerat, sicut in hoc triumpho; & tamen adeò abiectus, vilisque apparuit, vt nemo illi cibum vellet porrigere, nemo ad hospitium inuitaret, & oportuerit eum extra vrbem ire. Quod cautinni, antequam patiamur similia, & consolationi, cum patimur, esse potest.

Manè autem reuertens in ciuitatem, esuriit.

1067. HEsternæ oblitus iniuriæ,vrbem summo manè Christus ingreditur, vt populum doceret, &, licèt ingratum, & refractarium,alliceret ad Deum ac veluti attraheret. Nimirum,dum de animarum lucris agitur, iniuriarum omnium obliuisci debemus: angusti animi est, illarus iniuriis, ab illorum qui illas intulerunt, profectu auocari.

Esuriit. Fors inecenatus noctem illam insumpsit, totum cælestium meditatione animum pascens, & animarum salutem Patri commendans. Vel, hac corporis fame, animi famem testati voluit, qua ardentissimè illius populi salutem expetebat.

Et videns fici arborem vnam secus viam, venit ad eam, & nihil inuenit in eâ nisi folia tantùm, & ait illi: Nunquam ex te fructus nascatur in sempiternum.

1068. NOn mirum, si ficulneam maledicat, quæ folia tantùm habebat. Recole ficum folia primo parenti exhibuisse, quâ se tegeret. Nempè odit Christus ficulneum iniquitatis velamen; & in arboris maledictione excusationum velamenta damnat.

Sed quid necesse erat, vt ad arborem venitet, eùm etiam absens probè sciret, eam omni fructu carere? An,vt esset aliquis maledicendi color? Volebat maledicere ad aliquid significandum:accedit, & fructum non inuenit, & pro labore, quem frustra susceperat eundo ad illam, iustam maledicendi causam nactus est. Pende hic nihi. Exiguus ille labor, quo paululum à viâ diuertit, iusta causa habitus est tam sæueræ maledictionis infligendæ; quid erit, cùm totius vitæ laborem, torque fatigationes, tot itinera producet Christus, quæ frustra pro nostrâ salute suscepit? Quam seueram maledictionem timere debemus? Illam scilicet: *Ite maledicti in ignem aeternum.* Vnde non mirum, si, tempore iudicij arescere homines, ac arbores essent præ timore dicantur.

1069. Apparet in hac maledictione Christi pietas; & clementia. Volebat enim discipulis suæ potestatis aliquod signum exhibere,& eùm posset infructuosos homines maledicere,& perpetuæ ariditati damnare, noluit; sed in ficu exercuit, quòd poterat in hominibus, vt vel sic, eum timere, disceremus. In homines, vt charitatis suæ exempla edat, beneficia continuò, homines curauit; sed, vt nocendo potestatem suam ostenderet, arborem maledicit: in quo Diuinæ bonitatis argumentum reperimus.

Ficum, quæ nuda folia habet, fructibus vidua, doctores illli referunt, qui, verbis diuites, factis earent; Sancti Augustini hæc est mens; *sic ergo*, inquit, *erant Iudæi, Pharisæi, arbor illa erant, verba habebant, facta non habebant* Quod si adeò seuerè puniuntur, qui folia habent, non habent fructus, quid in illis fiet, qui nec bona quidem folia habent, corrupta verba euomunt, & aerem ipsum, vt ita dicam, inficientia?

1070. *Arefacta est continuò ficulnea*; quæ sterilis erat arefit; nimirum bonorum operum sterilitas ad vltimum exitium trahit; *maledicta arescit ficus*, ait Galfridus, *in quâ Deus fructum non inuenit; sic illis euenit, qui non præmittentes fructus dignos pœnitentiæ, sterilem ante tempus festinant deuotionem nec immeritò etiam siccitas sequitur, vbi sterilitas inuenitur*; tanquam solis flammis fouendis sit idoneus, qui desinit bonorum operum fructus edere.

Inter bonos malum quempiam degere,insignis improbitatis indicium est condemnant iugiter bonorum benefacta malorum scelera, quibus proximi sunt, & superum iudicem ad condemnationem quodammodo stimulant; sic sterilem ficulneam in Euangelio arefecit, quam fœcundæ vicinæ damnabant. Huc nos vocat Gilbertus Abbas. *Forsitan*, inquit, *& ficulneam illam sterilem, quam Dominus iussit succendi, fertiles de vicino vinea condemnabant. Periniquum est in Sanctâ conuersatione plantatum nil sanctum moliri, & excusationem prætendentem, cognatis exemplis conuinci.*

SECTIO IV.

Maiores

Homo habebat duos filios.

1071. PER hunc hominem Deus intelligitur. Non ab re Deus, homo dicitur; quia tanta est eius erga hominem pietas, tantus affectus & amor, vt vel hominis nomen sortiatur, ac si in ipsum hominem immigrarit. Deus, homo vocatur, quia verus hominum amator.

Habebat duos filios: Adeò mitis, ac mansuetus Christus est, vt Iudæos tam peruicaces, inobedientes, & refractarios, Dei filios vocet; quò tam honorifico titulo eos flecteret, & ad pœnitentiam alliceret.

Et accedens ad primum dixit: Fili vade, hodie operare in vineâ meâ. Ille autem respondens ait, Nolo: Postea autem pœnitentiâ motus, abiit.

1072. OPtimum se patrem probat, qui, ad maiorem filium accedens, eum ad laborem inuitat, in vineam mittit, non ad theatra, ad spectacula ducit: quod plures, indigni patris nomine, præstant, hostili, non paterno in filios affectu. Qui verus pater est, non sinat filios otio torpescere, rebus ludicris occupari? laboris, & cum fructu temporis absumendi, det filiis occasionem.

Ad filium natu maiorem se priùs pater contulit, vt eum ad vineam mitteret. Rectè id factum, vt maioris exemplo minor, & natu secundus erudiretur, ac ad laborem prouocaretur; quod tenuens præstare, excusatione careret.

Postea autem pœnitentiâ motus, abiit. In vineam filius iste iuit, vt eam coleret, ac responsionis suæ contumaciam labore corrigeret: pœnitentia tactus ad operandum pergit: error, quem, proteruè patri respondens, commiserat, feruentiorem eum in laborando reddidit. Hoc in nos agere commissa peccata debent, vt magis ad laborem, bonaque opera vrgeant.

Et accedens ad alterum, dixit similiter; at ille respondens ait: Eo, Domine, & non iuit.

1073. PAter post primum natu minorem adit, qui, cùm pœnitentis fratris exemplum præ oculis haberet, promptus ad parendum esse debebat; non tamen fuit. Vtrumque filium in vineam mittit pater vtrumque ad laborem vocat, eos patres ar-

guens, qui non parem filiorum curam habent, & hos strictis disciplinæ vinculis coercent, alios otio, ac delitiis sinunt diffluere, ac liberè, quo volunt, se conferre: in primos parentis munere funguntur; in secundos, hostis potiùs, quàm genitoris: nullius filij cura negligenda est.

At ille respondens ait: Eo, Domine. Si verba spectes, patrem magis honorare hic secundus filius videtur, quàm ille primus; patrem quippè, maioris honoris causâ, *Dominum*, appellat; quod primus ille non legitur præstitisse, sed re ipsâ minus honorauit, quia patri obedire noluit. Disce non honorificâ tantùm nominis appellatione honorandi parentes sunt, sed obsequio, & promptæ parentiæ cultu.

1074. In vineam vtrunque filium mittit pater, sed neutri præmium spondet, neutri mercedem. Ille paterfamilias vocans operarios condixit se eis mercedem daturum. Matth. 20. Hîc nulla præmij mentio fit. Nil mirum; hic filij mittuntur in vineas, ibi operarij. In vineâ patris, tanquam in re suâ, laborare filij debebant: cessura illis vindemia erat: alia merces illis non promittenda. Præterea, ita factum, vt significaretur, eos, qui, tanquam Dei filij, laborant in Dei vineâ, tales esse debere, vt, licèt nulla esset præmij spes, adhuc tamen ob patris cælestis amorem labori incumberent.

Publicani, & meretrices præcedent vos in regnum Dei.

1075. PVblicani, *& meretrices præcedent vos*; Duo hominum genera, maximè perditorum in medium adducit, publicanos, & meretrices, quorum vix aliqua salutis sit spes; quàm difficile mulierem, quæ pudore posito, pudicitiam prostituerit ad salutis viam reuocare; sed cur meretricibus publicanos iungit? quia non minùs difficile, homines sacculis incubantes, inhiantes pecuniis, à nimio pecuniarum amore abstrahere.

Præcedent vos, non quia ipsi sequerentur, sed quia possent, & deberent: exemplum peccatorum ponit; nihil enim vrgere ad bonum illos poterat, quàm æmulatio; vt desperata ferè illorum salus sit, quos bonorum exempla non mouent.

Homo quidam erat paterfamilias, qui plantauit vineam, & sepem circundedit ei, & fodit in eâ torcular.

1076. QVi plantauit vineam, & vineam ornat, *homo*: & Pater dicitur ob humanitatem; postea, cum de ratione ab homine exigendâ agitur, *Dominus*, dicitur: *cùm venerit Dominus vineæ*, vt colligeremus, eum, qui Dei humanitatem, & benignitatem spreuerit, iram Dei indignationemque prouocare.

Sepem circundedit ei; sepis nomine lex intelligitur, quæ integrè seruanda est, sicut & sepes: si vel tantillum dissipetur, vineæ ruina est.

Alium ceciderunt.

ALium ceciderunt, *alium occiderunt, alium lapidauerunt*; cur sciens Dominus, omnes seruos ab agricolis occidendos, adhuc pergit seruos mittere, vt fructus requirerent? Cur eorum vitæ non parcit? An fructus ex Dei seruorum morte

maior erat colligendus? bonus ille Euangelij minister est, qui effundere vitam non timet; túncque plenior expectandus est fructus: cum vel sanguinis fusu humum irrigauerit.

Nouissimè autem misit ad eos filium suum dicens verebuntur filium meum.

1077. POst seruos filium mittit., vt impiorum agricolarum saluti cõsuleret; *verebuntur*, inquit, *filium meum*. Sanctus Hieronymus, *forsitan renerebuntur*; ac si non pro certà tantùm hominum salute, sed etiam pro dubià, & incertâ filium mittit. Tanti hominis animam Deus facit, vt vel pro dubio eius remedio filium tradat.

Agricolæ videntes filium dixerunt intra se, hic est hæres; venite occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius.

IMprobi maioribus affecti beneficiis, peiores fiunt; seruos alios non priùs percusserant, quàm fructus ab ipsis exigere conarentur; filium statim, vt viderunt, occidere cogitarunt; hæc inuidorum natura, vt, exhibitis donis, nequiores fiant.

Hic est hæres venite, & occidamus eum, & habebimus eius hæreditatem; quàm fatua, quàm cæca inuidia est; nunquid, etiam si filius occideretur, non relinquitur pater, qui retineret hæreditatem? Remaneret, sed id, inuidiâ obcæcari, & hæreditatis adeundæ desiderio capti, non cogitabant.

Et habebimus hæreditatem eius; voluerunt occidere, vt possiderent filij hæreditatem; *in contrarium eis vertit malum consilium* inquit S. Augustinus, *vt possiderent occiderunt; & quia occiderunt perdiderunt*; ita de suâ paraturâ mali repercutiuntur; ita malorum consilia Deus eludit.

Et apprehensum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt.

1078. CVr non potiùs in vineâ occiderunt, vt eorum scelus occultiùs esset? Perit ab inuidis omnis prudentia. Eiiciunt filium extra vineam, vt patrem, ad eus eiiciendos, manu ducerent. Extra vineam fit, ne certis limitibus eius beneficentia contineretur.

Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

PEnde, cùm de beneficiis conferendis ageret, secum deliberat, *verebuntur*, inquit, *filium meum*; cùm de suppliciis inferendis cogitat cum hominibus consultationem instituit; *quid*, inquit, *faciet agricolis illis*; quia scilicet, vbi de beneficiis agitur, ipse sui prouocator, & excitator est; in pœnis infligendis excitatur ab homine.

Quid faciet? homines consulit, qui acriores hostes in homines sunt; nec vllum, ad nocendum homini, perniciosius, quàm hominis ingenium est.

Malos malè perdet, & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus suis.

1079. HVc peccatoris, huc inuidi cæcitas euadit; vt contra se sententiam ferat, ipse sibi vulnera infligat ipse se confodiat, ipse se condemnet.

Malos malè perdet: Malos colonos perdet, non vineam; quin aliis fidelioribus agricolis locabit. In contrarium vertit Deus malorum consilium. Impij cultores, vt possiderent hæreditatem, hæredem occiderunt; sed Dei iudicio, quia occiderunt hæredem, perdiderunt hæreditatem.

Malos malè perdet; Verè hîc Iudæi, licèt alioquin mendaciorum fabricatores; quid eos huc adegit? Veritatis vis? Bellè Auctor operis imperfecti ad hunc locum: *Non est illorum, quòd iustè iudicauerunt, sed ipsius causa, est enim causâ veritatis, quæ quasi violentiam illis fecit, vt non possent, tam celare.*

Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur; super quem verò ceciderit, conteret eum.

1080. SAnctus Augustinus hunc locum ita legit in Psal. 45. *Qui offenderit in lapidem illum, conquassabit eum, super quem verò venerit conteret eum*; Aliud est in lapidem impingere aliud lapide è sublimi cadente opprimi; cadet super peccatores Christus, cùm Iudex è Cælo venerit; *Christus verus lapis*, verba sunt Sancti Augustini, *in hoc seculo quasi terræ infixus iacet; in iudicio verò futuro quasi ex summo veniet, impios conteret, hoc dictum est de lapide illo; qui offenderit in lapidem illum, conquassabit eum; super quem venerit, conteret eum: aliud est conquassari, aliud conteri; conquassari minus est, quàm conteri.* Omnia quæ hîc infert supplicia lenia sunt, si illis comparentur, quæ in iudicio peccatoribus seruat.

Et, quum audissent Principes Sacerdotum, & Pharisæi parabolas eius, cognouerunt, quòd de ipsis diceret.

1081. MAla illorum conscientia parabolas interpretabatur: se parabolarum inuolucris depictos cognouerunt. Discipuli dicebant, *edissere nobis parabolam*: hi non quærunt sibi exponi aut explicari; mala quippè conscientia, vt eos sæuissimè cruciabat, sic tàm apertè prodebat, ne sub parabolarum integumentis latere potuerint.

Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam, sicut Prophetam, eum habebant.

NEc sacris scripturis cedunt, nec tàm iustâ increpatione emendantur; imò deteriores, efferatioresque facti, tenere monitorem suum student, student perdere. *Timuerunt turbas*: Impia conscientia sua ipsos adegit, vt eos timeant, quibus timori esse debebant. Turbas timent, non Deum, nec Diuinum, quod illis imminebat, iudicium.

CAPVT

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT XXII. MATTHÆI.

Verſ. 1.

ET reſpondens Ieſus, dixit iterum in parabolis eis, dicens.

In parabolis. *Int. Theoph. Per parabolas.*

Verſ. 2.

Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.

Simile factum eſt. *S. Hil. Simile eſt. Fr. Luc. Aſſimilatum eſt.*
Nuptias. *Syr. Conuiuium.*

Verſ. 3.

Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire.

Miſit. *Pagn. Emiſit.*
Inuitatos. *Fr. Luc. Vocatos.*
Nolebant, *Fr. Luc. Noluerunt.*

Verſ. 4.

Iterum miſit alios ſeruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occiſa ſunt, & omnia parata, venite ad nuptias.

Tauri mei. *Arab. Vituli mei ſaginati,*
Altilia. *S. Hil. Saginata.*
Occiſa ſunt. *Pagn. Mactata ſunt.*
Et omnia parata. *Ar. M. Et omnia expedita,*

Verſ. 5.

Illi autem neglexerunt, & abierunt alius in villam ſuam, alius verò ad negotiationem ſuam.

Neglexerunt. *Vat. Neglecta re. Fr. Luc. Quum neglexiſſent. Auct. Nihil curarunt.*
In villam. *Vat. In agrum. Auct. In proprium agrum.*
Ad negotiationem ſuam. *Auct. Ad mercaturam ſuam.*

Verſ. 6.

Reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, & contumeliis affectos occiderunt.

Tenuerunt. *Fr Luc. Poſtquam apprehendiſſent. Ar, M. Prehendentes.*
Contumeliis affectos occiderunt. *Fr. Luc. Contumeliis affecerunt, & occiderunt. Auct. Indignè tractarunt, & occiderunt. Syr. Opprobrio affecerunt, & trucidarunt.*

Verſ. 7.

Rex autem cum audiſſet, iratus eſt: & miſſis exercitibus ſuis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum ſuccendit.

Iratus eſt. *Syr. Excanduit. Goth. Iratus eſt nimis.*
Succendit. *Syr. Concremauit. Ar. M. Incendit Goth. Subuertit.*

Verſ. 8.

Tunc ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidem paratæ ſunt, ſed qui inuitati erant, non fuerunt digni.

Nuptiæ paratæ ſunt. *Syr. Conuiuium paratum eſt, Ar. M. Nuptia expedita ſunt.*
Qui inuitati erant. *Auct. Sed vocati.*
Non fuerunt digni. *Fr. Luc. Non erant digni,*

Verſ. 9.

Ite ergo ad exitus viarum, & quoſcunque inueneritis, vocate ad nuptias.

Ite ergo. *Orig. Exite.*
Ad exitus v. *Fr. Luc. In perexitus viarum* vel: *Permeationes. Orig. Ad vias & angiportus.*
Quoſcunque. *Cast. Quotquot. Syr. Quemcumque,*
Vocate a. n. *Orig. Cogite intrare.*

Verſ. 10.

Et egreſſi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes, quos inuenerunt malos, & bonos: & impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium.

Serui eius. *Fr. Luc. Serui illi.*
Quos. *Auct. Quotquot.*
Impletæ ſunt nuptiæ. *Syr. Impleta eſt domus conuiuij.*
Diſcumbentium. *Pagn. Diſcumbentibus.*

Verſ. 11.

Intrauit autem Rex vt videret diſcumbentes, & vidit ibi hominem non veſtitum veſte nuptiali.

Intrauit, *Fr. Luc. Ingreſſus,*
Vt videret. *Auct. Vt ſpectaret,*
Et vidit. *Pagn. Vbi vidit.*
Non veſtitum veſte nup. *Syr. Non indutum veſtimentis conuiualibus. Ar. M. Non veſtitum indumentum nuptiarum.*

Verſ. 12.

Et ait illi: Amice, quomodo huc intra-

Amice. *Paul. de Pal. Socie.*
Quomodo huc intraſti. *Orig. Quid huc veniſti.*
Veſtem nup. *Syr. Veſtimenta conuiualia. Arab.*

Vulgata Editio. | ***Lectionum Varietas.***

ſti non habens veſtem nuptialem? At ille obmutuit.

Non eſt tibi veſtis nuptiarum. Int.Orig. Nuptialia indumenta.
Obmutuit. *Fr. Luc. Capiſtratus eſt. Auct. Frano coërcitus eſt. Int. Theoph. Obticuit. Ar.M. Ore occluſus eſt.*

Verſ. 13.

Tunc dixit Rex miniſtris: Ligatis manibus, & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus, & ſtridor dentium.

Ligatis. *S. Aug. Ligate illi manus. Vat. Vinctum pedibus, &c.*
Mittite. *S. Aug. Proiicite. Vat. Eiicite. Caiet. Tollite eum, & iacite.*
Vbi erit. *S. Aug. Vbi eſt.*
Et ſtridor dentium. *Ar. M. Et fremitus dentium.*

Verſ. 14.

Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi.

Multi enim. *Quid. Codd. Multi autem.*

Verſ. 15.

Tunc abeuntes Phariſæi, concilium inierunt vt caperent eum in ſermone.

Abeuntes. *S. Hil. Abierunt.*
Inierunt. *Fr. Luc. Ceperunt. S. Hil. Et fecerunt.*
Vt. *Vatab. Quo pacto.*
Caperent. *Syr. Aucuparentur. Pagn. Illaquearent. Auct. Irretirent.*
In ſermone. *Pagn. Sermone. S. Hil. In verbo.*

Verſ. 16.

Et mittunt ei Diſcipulos ſuos cum Herodianis, dicentes: Magiſter ſcimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non eſt tibi cura de aliquo: non enim reſpicis perſonam hominum.

Et mittunt. *Int. Theoph. Et emittunt.*
Cum Herodianis. *Syr. Cum iis qui de domo Herodis.*
Verax es. *S. Hier. Ex Deo es. Pagn. Verax ſis.*
Doces. *Int. Euth. Doceas.*
Et non eſt t. c. *S. Hier. Et quod ad te non pertinet de hominibus. Vat. Neque curare quemquam. Int. Euth. Et non curas quemquam.*
Reſpicis. *S. Hier. Vides. S. Proſp. Accipis.*
Perſonam hom. *S. Hier. In faciem hominum.*

Verſ. 17.

Dic ergo nobis quid tibi videtur, licet cenſum dare Cæſari, an non?

Licet cenſum dare. *Syr. Licet dare pecuniam capitatim.*
Dare. *Al. Dari.*

Verſ. 18.

Cognita autem Ieſus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ?

Nequitia. *Vat. Malitia.*

Verſ. 19.

Oſtendite mihi numiſma cenſus. At illi obtulerunt ei denarium.

Oſtendite mihi. *S. Proſp. Adferte mihi.*
Numiſma cenſus. *Syr. Denarium argenti capitis.*

Verſ. 20.

Et ait illis Ieſus: cuius eſt imago hæc, & ſuper ſcriptio?

Superſcriptio. *Pagn. Inſcriptio.*

Verſ. 21.

Dicunt ei: Cæſaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari, & quæ ſunt Dei, Deo.

Dicunt ei. *Syr. Dicunt.*
Reddite. *Syr. Date.*

Verſ. 22.

Et audientes mirati ſunt, & relicto eo abierunt.

Mirati ſunt. *S. Chryſ. Obticuerunt inuiti.*
Relicto eo. *Pagn. Omiſſo eo. Int. S. Chryſ. Dimittentes eum.*

Verſ. 23.

In illo die acceſſerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non eſſe reſurrectionem: & interrogauerunt eum.

Non eſſe reſur. mort. *Syr. Nulla eſt viuificatio mortuorum.*

Verſ. 24.

Dicentes: Magiſter, Moyſes dixit: Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxorem illius, & ſuſcitet ſemen fratri ſuo.

Non habens filium. *Syr. Quum non habeat liberos. Ar. M. Non habens genitos.*
Et ſuſcitet. *Ar. M. Et ſuſcitabit.*

Verſ. 25

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 25.

Erant autem apud eos ſeptem fratres, & primus, vxore ducta, defunctus eſt: & non habens ſemen, reliquit vxorem ſuam fratri ſuo.

Erant autem. *Syr. Fuerunt autem.*
Primus vxore ducta. *Syr. Primus duxit vxorem.*
Et non habens ſemen. *Syr. Et quum non habuiſſet liberos.*

Verſ. 26.

Similiter ſecundus, & tertius vſque ad ſeptimum.

Ad ſeptimum. *Fr. Luc. Ad illos ſeptem.*

Verſ. 27.

Nouiſſimè autem omnium & mulier defuncta eſt.

Nouiſſ. aut: om. *Fr. Luc. Poſt omnes autem.*
Defuncta eſt. *Fr. Luc. Mortua eſt.*

Verſ. 28.

In reſurrectione ergo cuius erit de ſeptem vxor, omnes enim habuerunt eam.

Habuerunt eam. *Syr. Duxerunt eam.*

Verſ. 29.

Reſpondens autem Ieſus, ait illis: Erratis, neſcientes Scripturas, neque virtutem Dei.

Neque virtutem. *Vat. Neque potentiam. Ar. M. Neque efficaciam.*

Verſ. 36.

In reſurrectione enim neque nubent, neque nubentur: ſed erunt ſicut Angeli Dei in cælo.

In Reſurrectione. *S. Hier. In reſurrectione Mortuorum. Mald. Poſt reſurrectionem S. Epiph. Qui in Regnum Cælorum admiſſi ſunt. Clem. Alex. Filij illius ſeculi.*
Neque nubent. *Syr. Neque ducunt vxores. S. Greg. Nyſſ. Neque nuptias contrahent.*
Neque nubentur. *S. Amb. Neque nuptui tradentur. Ar. M. Neque nuptui dantur. S. Aug. Neque vxores ducent. Vat. Neque elocantur. Int. Orig. Neque vxores accipiunt. S. Greg. Nyſſ. Nuptum tradentur.*
Erunt. *Pagn. Sunt.*
Sicut Angeli. *S. Hier. Similes Angelis. S. Aug. Æquales Angelis.*

Verſ. 31.

De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis quod dictum eſt à Deo dicente vobis.

Quod dictum eſt. *S. Hil. Dictum eſt vobis. Ar. M. Effatum vobis.*
Dicente vobis. *S. Hil. Dicente.*

Verſ. 32.

Ego ſum Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob? Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium.

Non eſt Deus mort. *Caiet. Non eſt Deus Deus mortuorum.*

Verſ. 33.

Et audientes turbæ mirabantur in doctrina eius.

Mirabantur. *Vat. Stupuerunt. Fr. Luc. Obſtupeſiebant. Auct. Percellebantur.*
In doctrina eius. *Syr. Ob doctrinam eius. Vat. Super doctrina eius. Al. De doctrina eius.*

Verſ. 34.

Phariſæi autem audientes, quod ſilentium impoſuiſſet Sadducæis, conuenerunt in vnum.

Silentium imp. *Pagn. Obturaſſet os. Int. S. Chryſ. Ora obſtruxerit.*
Conuenerunt i. v. *S. Hil. Congregati ſunt aduerſus eum.*

Verſ. 35.

Et interrogauit eum vnus ex eis legis doctor tentans eum.

Legis doctor. *Fr. Luc. Legalis. Syr. Peritus legis.*
Tentans eum. *Syr. Cum tentaret eum.*

Verſ. 36.

Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege?

Magnum. *Fr. Luc. Maximum.*

Verſ. 37.

Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum

Dominum Deum. *Clem. Alex. Deum.*
Ex toto corde. *S. Greg. Nyſſ. Toto corde. Clem. Alex. In toto corde.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua.	In totâ animâ tuâ. *S. Zeno. Ex totâ animâ tuâ. S. Greg. Nyss. Animo.* In totâ mente tuâ. *Ar. M. In totâ cogitatione tuâ. Orig. Ex totis viribus tuis. S. Greg. Nyss. Facultate virium. Clem. Alex. In totâ virtute tuâ.*
Verſ. 38. Hoc eſt maximum & primum mandatum.	Maximum. *Caiet. Magnum.*
Verſ. 39. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum, ſicut teipſum.	Sicut te ipſum. *S. Aug. Tanquam te ipſum. Syr. Sicut animam tuam.*
Verſ. 40. In his duobus mandatis vniuerſa lex pendet, & prophetæ.	In his d. m. *Clem. Alex. Ex hoc.* Vniuerſa lex. *S. Zeno. Omnis lex. Clem. Alex. Tota lex.* Pendet. *Clem. Alex. Dependet.*
Verſ. 41. Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus.	Congregati. *Ar. M. Coactis.*
Verſ. 42. Dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid.	Quid vobis videtur. *Syr. Quid dicitis.*
Verſ. 43. Ait illi: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu vocat eum Dominum, dicens.	In ſpiritu. *Syr. Per ſpiritum.* Vocat. *S. Aug. Dicit.*
Verſ. 44. Dixit Dominus Domino meo: ſede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum?	Ad dextris meis. *Syr. A dextera mea.* Donec ponam. *Int. Euth. Donec poſuero.* Scabellum pedum tuorum. *S. Aug. Sub pedibus tuis. Vat. Subſellia pedum tuorum. Syr. Subter pedes tuos.*
Verſ. 45. Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt?	
Verſ. 46. Et nemo poterat reſpondere ei verbum: neque auſus fuit quiſquam ex illa die eum ampliùs interrogare.	Neque pot. reſp. ei verbum. *Syr. Nemo poterat ei reddere rationem.* Verbum. *Vat. Quicquam.*

CAPVT XXII.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Clemens, & pius Rex ſit. 1081
Qui ſuper homines eſt hominem ſe cogitet. 1082
Dilationes, & mora in bono auferendæ. 1083
Euangelici ſpiritus eſt ſuauiter non aſperè ad fidem alios vocare. 1083
Θύειν de ſacrificiis propriè dicitur: Ad conuiuium transfertur quia ad illud velut ad ſacrificium accedendum, adeo vt gula mactetur appetitus. 1084
Solemnia conuiuia à ſacrificiis olim auſpicabantur. 1084
Ἀμελεῖν quid. Extremum malorum quùm Dei dona, & beneficia quis negligit, & ſecurum ſe putat. 1084
Res noſtræ peſſimè ſe habent, cum res ſpirituales non negligimus tantùm, ſed faſtidimus. 1084
Malorum mos, tunc maximè terrenis occupantur, cum ſalutis offertur occaſio. 1085
Nullus magis Dei donis indignus, quàm qui ea contemnit. 1085

Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo.

BONVS nexus hominis & regis: quo oſtenditur clementem, ac pium regem eſſe oportere, ac ſuis ſubditis humanum: ſæuus, atque crudelis, vt rex nudè ſit, homo rex eſſe non videtur. 1082

Hominem regi nectit; vt, licèt ſuper homines reges ſint, homines tamen ſe eſſe ſciant, nec deos ſe eſſe putent: quo dementiæ reges aliqui peruenerunt, vt ſe deos, Iouiſque filios, aut Solis fratres ſe tumidè nuncuparent. Abiiciat rex quilibet faſtum, cùm homo ſit. Ad cælorum Regnum rex non

non pertinet, nisi tumorem ponat, & hominem se esse fateatur.

Ecce prandium meum paraui: tauri mei, & altilia occisa sunt, & omnia parata.

1083. CVr nudè ad nuptias non inuitat, absque eo, quòd conuiuij iam parati mentionem faceret? Non caret hæc res mysterio: actum prudenter istuc est, vt eorum, qui inuitandi erant excusationibus occurreretur, & moræ, ac dilationes tollerentur; nam inuitati fors dixissent, nunc venire non possumus, in aliam diem conuiuium differatur, & veniemus: hæc diuerticula abstulit, cùm dixit omnia iam parata, nec differri aduentum posse. Scit Deus, quanti referat, statim eius inuitationi respondere. Amat Rex cælestis, dilationes omnes, omnesque moras tolli. Statim eundum ad nuptias est, cùm inuitamur, rerum temporalium negotiis omnino neglectis.

His verbis ad nuptias alliciunt serui, qui secundo loco missi referuntur; quæ verba primos dixisse non dicitur, sed tantùm simpliciter inuitasse. Hi secundi serui Apostolos, apostolicosque viros referunt, qui dulciùs ac suauiùs ad Christum homines vocant, quàm legis veteris tempore factum sit. Hinc Euangelici ministri discant, omnibus clementiæ generibus vti, omnibus suauitatis modis, vt homines ad Christi fidem tandem ducant.

1084. *Altilia occisa sunt*. Græcè, *σιτιστὰ τεθυμένα, altilia mactata.* θύειν de sacrificiis propriè dicitur, sed ad conuiuia etiam transfertur, ac si ad epulas, tanquam ad sacrificium, accedere debeamus. Certè mactare Deo gulæ appetitum in conuiuio per mortificationem possumus.

Prætetea, in epulis, & conuiuiis, sacrificiorum verbum adhibetur, vt respiciatur ad antiquum morem, quo veteres solemnia conuiuia sacrificiis auspicabantur.

Illi autem neglexerunt, & abierunt alius in vineam suam, alius verò ad negotiationem suam.

VOcati venire contempserunt, & regias nuptias flocci fecerunt: illis non pariarunt tantùm propria negotia, quæ intermitti, tantisper potuerunt, sed præposuerunt etiam. *Neglexerunt*, Græcè, *ἀμελήσαντες, quùm neglexissent, non curassent.* Verbum ἀμελέω non significat solùm negligere, ac contemnere, sed etiam securum esse. Extremum hoc malorum est, cùm superi Regis inuitationem, beneficia, dona impij negligunt, & terrenis negotiis vacant, tanquam securi essent, & in tuto rem salutis locassent.

Prætetea, ἀμελεῖν, significat contemptum cum quodam fastidio. Conclamata iam res est, quùm res spirituales, quæque ad salutem nostram pertinent, non nudè negligimus, sed cum quâdam nauseâ fastidimus.

1085. *Et abierunt alius in vineam suam, & alius ad negotiationem.* Proh hominum stultitiam! Ruris delicias, & mercaturæ lucra regiis prætulerunt nuptiis, regiis, Diuinisque deliciis. Augetur horum culpa, quòd quùm inuitantur, qui villam possidebat, in agri culturâ actu occupatus non erat; nec, qui mercaturam exercebat, actu tractabat negotia, sed postea quàm inuitati fuerunt, tunc abierunt. Hoc malorum ferè mos: tunc maximè terrenis rebus occupantur, & quærunt, quæ mundi sunt, quum inuitantur ad superas delicias, ad vera bona; cùm salutis offertur occasio.

Nuptiæ quidem paratæ erant; sed qui inuitati erant, non fuerant digni.

HIs nuptiis, hôc conuiuio contemnendo se indignos præbuerunt, qui inuitati venire noluerunt: nec illi, qui postea vocati referuntur, digni fuerunt; gentiles enim ignorantiæ tenebris inuoluti per illos significantur: sed tamen ingratos maximè indignos iudicarisse rex: nullus quippè magis Dei deliciis, donisque indignus, quàm, qui adeò ingratus est, vt ea oblata contemnat: posteriores, licèt indigni, non dicuntur indigni; quia nuptias non neglexerunt, & vocati statim se ad conuiuium contulerunt.

SECTIO II.

Ite ergo ad exitus viarum, & quoscunque inueneritis vocate ad nuptias.

1086. CVr ad domos non mittit, vt eos, qui domi degebant inuitarent? Conuiuij iam hora erat; si qui in domibus reperiebantur, mensæ ferè insidebant: frustra ad nuptias vocarentur. Sic enim fieri solet, vt, qui commodè domi degunt, ire ad Christum nolint; qui in viis sunt, & adhuc non comederunt faciliùs aduocati veniant. A mensâ homines ad Christum ducere difficillimum: à deliciis terrenis ad spirituales, auocari vix possunt.

Per viarum exitus, infortunia etiam intelliguntur, & defectus in actionibus: vt meritò vocati iubeantur, qui ad exitus viarum sunt; quia ad Deum faciliùs conuertuntur, quos fortunæ aduersitas persequitur. Viæ, actiones sunt; exitus viarum actionum defectus;

defectus; etenim illi plerunque facilè ad Deum veniunt quos in terrenis actionibus prospera nulla comitantur.

Præterea ad exitus viarum esse dicuntur, qui mortem suam iugiter prospiciunt, exitumque ab hac vitâ assiduè cogitant; quique se credunt quotidie morituros. Tales idonei habentur, qui ad Christi nuptias inuitentur; nam, qui mortis recordantur, hi patientes continentes sunt, & obedientes, omniumque virtutum ornamento decorantur.

Et egressi serui eius in vias congregauerunt omnes, quos inuenerunt, bonos, & malos; & impletæ sunt nuptiæ discumbentium.

1087. EGressi sunt serui iuxta Domini sui mandatum: vias omnes perlustrant: adducunt, quos reperiunt ad nuptias: *bonos & malos.* Sed quinam boni fuerunt antequam vocarentur? cùm gentiles in ignorantiæ tenebris, & idololatriæ erroribus ad vnum omnes ferè viuerent. Bonos hîc non dicit Saluator, quòd tales essent, quando vocabantur; sed quod statim, ac vocati sunt, boni euaserint, seque ad Deum conuerterint, nouam vitam ineuntes, relictâ veteri. Verè nuptiis regiis digni sunt, qui, à Deo vocati, statim respondent, &, malis moribus repudiatis, probos induunt.

Bonos & malos: Cur & malos adducunt serui ad Regis conuiuium, ad Sacrosanctas hasce nuptias? Noluit dominus seruis committere, vt iudicarent, quinam boni essent, & qui mali: iudicium istuc domino ipsi reseruatur: quia scilicet, malos cognoscere, non est omnium; & humana simplicitas falli in alijs iudicandis potest. Mittuntur ergo serui, nec iubentur penitiùs perscrutari quos inuitant; vt disceremus, alios seuerè non discutere, sed iudicium cordium Scrutatori committere ne aberremus.

Bonos, & malos. Non qui apertè mali erant: sed qui conuersionem simularunt; & inconstantes, qui relapsi, in malo perseuerarunt: nam, qui ne signum quidem conuersionis dederunt, adducti à fidelibus seruis minimè fuerunt. Fors & mali adducuntur, sed cum bonis, vt bonorum exemplo, quod non semel accidit, conuerterentur.

Intrauit autem Rex, vt videret discumbentes.

1088. INtrauit rex, vt nuptias honoraret præsentiâ suâ, & lætitiâ epulantes perfunderet; ne, si ab inuitatis se subduceret, eos contemnere videretur. Solius regis aspectus exhilarare inuitatos potuit. Quid poterit Christus in Eucharisticâ mensâ, in qua se fidei oculis & spectandum exhibet, & comedendum? Quis dignè gaudium explicat, quo, ad conuiuium hoc spiritale inuitati, perfunduntur?

Se epulantium oculis rex ingerit, nec tamen epulatur cum eis. Nempè nostri Regis deliciæ, epulæque sunt, si suos lætos videat, & epulantes in mensâ suâ.

Rex inter conuiuas non epulabatur; vt regiam scilicet dignitatem seruaret: non enim decebat, eum inter subditos suos epulari. Quo exemplo monentur reges, ne regiam maiestatem vnquam exuant.

Vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali.

1089. VIdit hominem ibi non vestitum veste nuptiali; quid mirum? In viâ vocatus qui nuptiali se veste ornare poterat? *egressi serui in vias congregauerunt omnes malos, & bonos*; si domi suæ fuisset inuitatus, forsitan nuptialem sumpsisset vestem; inuitatur in viâ, à domo aberat, cur igitur tam acriter in eum sæuit Rex, vt exterioribus tenebris adiiciat? An quia inuitatus statim debebat domum accurrere idoneâ sumpturus vestem? An docet hæc res, nos vbique, & omni tempore paratus esse debere, vt statim Deo vocanti respondeamus? siue in via, siue in campo, siue alibi quisque sit, congrua virtutum ornamenta habeat, vt diuinæ voci, cùm vocat, statim pateat, omni ablata cunctatione.

Vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali; Circumspiciebat singulos Rex, qui intrauerat, curabat enim, non quomodo comederent, sed quomodo essent ornati; non satis illi, quòd in eius Ecclesiâ viuamus, sed diligentissimè inquirit, quo habitu accumbamus, quibus moribus, quibus virtutibus accumbamus diuinæ mensæ.

1090. In illo conuiuio plures aderant congregati, multi erant ministri; nullus tamen contra illum, qui veste nuptiali carebat obloquitur, nullus sordentem carpit, nemo reiicit: Rex intrauit, vidit, notauit, exclusit; nimirum, qui cælesti accumbit conuiuio sibi, rebúsque suis consulit, in aliena temerarius non inuadit, non alios scindit Christi conuiua, nec conuitiis peccantes onerat; satis est si sui curam habeat.

Præterea, nuptiali veste eum carere, quilibet videre poterat; nullus tamen eum reprehendit; quia fors excusari aliquo pacto poterat, quod nuptialem vestem non sumpsisset; culpam, quæ intus latebat, solus Rex iudicauit, quia ille solus videt, quæ hominum oculis eximuntur; nimirum non ex iis, quæ externa sunt, alij iudicandi, cum plerunque mala non sint; quæ talia extimè visu videntur; illi igitur soli iudicium reseruetur, qui hominum corda nouit. *Quia malos*, inquit Sanctus Paschasius, *in conscientiâ intus intelligere non omnium est, ideo hunc malum solus Deus terribilis, & Rex magnus inuenit.* Alij seu ministri, seu conuiuæ de eo iudicium ferre noluerunt, ne iudicando fallerentur.

Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?

1091. AMice, quomodo huc intrasti: Non contumeliosè eum increpat, nec acriter in eum inuehitur; sed blandè interrogat, vt factum ipse damnaret, & vineam deprecaretur. Docuit quoque nos, vt, peccatores arguendo, in vitia, non in homines sæuiamus, nec contumeliosè eos, qui lapsi sunt, reprehendamus.

Hic ex inuitatis erat; &, quia nuptiali veste caruit, graues pœnas luit. Quid, si sponsa ipsa nuptiali veste caruisset? Hoc fit, quando Dei sponsa, animáque Deo dicata eius nuptias cupit, & nuptiali virtutum veste destituitur. Quas pœnas ob temeritatem datura sit, ipsa videbit.

Nuptialis hæc vestis charitatem significat, qua quia inuitatus caruit, à nuptiis expellitur, tanquam indignus: per fidem introierat, sed vestem charitatis non babens reiicitur; fides enim sine charitate Deo non placet.

Vestem

Vestem nuptialem ille non habet, qui gloriam sponsi non quærit, sed suam; vt meritò, qui huiusmodi est, in tenebras exteriores mitti mereatur.

At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris: ligatis manibus, & pedibus mittite eum in tenebras exteriores.

1092. ARguitur iste, sed obmutescit. Rectè, quia se non excusauit: sed improbè, quia veniam non postulauit, nec ob peccatum suum doluit. Iussit statim rex, vt ligatis manibus, & pedibus in tenebras exteriores mitteretur? Fors vt, dum ligaretur errorem suum fateretur, & veniam humiliter postularet: ad pœnitentiam quippè, & peccati confessionem delinquentes omnibus modis Deus allicit.

Obmutuit: Græcè, ἐφιμώθη, *capistratus est*, sic vertit etiam Franciscus Lucas Brugensis. Nos, *freno coercitus est*. Occlusum est illi os, quasi capistro ac fræno, ac si brutum animal fuisset, ratione prorsus viduum. Impius, qui impudenter Dei nuptias sordidis audet moribus temerare, iumentis pariari debet, & iumentis insipientior est, qui ad Dei mysteria, & Sacramenta indignus accedit.

1093. *Obmutuit*, nec in excusationem suam quicquam protulit. Hic pende: quòd non solum ipse, qui deliquerat, obmutuit, sed & alij qui sine culpa erant, tacuerunt, nec indulgentiam pro illo postularunt. Cur nullus in tantâ multitudine, eius, qui à rege arguitur, causam defendit? cur nullus intercedit? Vt disceremus, quòd in extremo iudicio nullus Sanctorum, peccatorum partes tuebitur, nullus impiis patrocinabitur.

Sed cur iste se non excusat dicens, se accumbendi morem ignorare, quo nuptialis vestis requiratur? Vt ignorauerit morem, aliorum exemplum habebat, *cum videret omnes splendidè vestitos*, ait Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus, *oportebat ipsum quoque eiusdemodi capere amictum. Verum ille cibum vnà cum aliis sumebat aqualem, inæqualem autem ornatum, & propositum habebat.* Ex his, quæ in aliis videbat discere poterat quid & ipsi præstandum; nam aliorum exemplum regula nostra est, & boni docent malos, dum bonum operantur.

1094. *Ligatis manibus, & pedibus*: Cur nuptiali veste destituto ligantur pedes? An, quia illis vsus fuerat, vt confidenter inornatus intraret? sed cur manus? quia *splendido illum nesciunt ornare vestitu*, ait Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus; plectuntur manus, quæ otiosæ neglexerunt, vestem induere hunc conuiuam.

Ligatis manibus, & pedibus; ligantur homini pedes temerè, & impudenter irruere in conuiuium illud ausi, ligantur manus, quibus se splendido illo ornare vestitu noluit. *Ligate dicit Dominus pedes illius confidenter intrantis*, ait Sanctus Cyrillus Ierosolymitanus; verecundiam aliquam, atque modestiam ingrediens præseulisset, tam fænum expertus non esset Regem, qui inuitauerat; qui fors in hunc signatè fæuiit; quia cæteris impudentiorem vidit, licèt alij quoque nuptiali veste caruerint; iste humilitatis etiam tegmine caruit superbus, tumidus, fastuosus.

1095. *Mittite eum in tenebras exteriores*; Malus hic erat, etiam antequam ad nuptiale conuiuium admitteretur; sed cur ante non eum Rex damnauit tenebris, & carceri? Docere voluit Deus, se homines ob crimina ferre; vbi autem ad sacram Eucharistiam, quæ in hoc conuiuio significatur, imparati accedunt, sine vllo rubore, ac verecundiâ, adeo se hac temeritate offendi; vt velut ad inferendas pœnas trahatur.

A conuiuio ad tenebras it, qui conuiuium temerare ausus erat; vix poterat aliud tempus eligi, quo maiori cruciatu corriperetur, quàm istuc: non adeo graue fuisset, si alio tempore, alio loco damnatus iste fuisset scilicet hinc colligere potes ingentis supplicij fontem impiis futurum, vbi cogitauerint, se ad sacram mensam admissos, & ab eâ suâ culpâ in flammas detrusos.

1096. Qui se nuptiis immiscuit non habens vestem nuptialem tenebris adiicitur; cur non est antea damnatus; nam & antea iniustus erat, impurus erat? an, quia se sanctis nuptiis obtrudens, iustorum consortium quærens, sanctitatis simulatione magis impius euaserat, maiori pœnâ dignus, minúsque ferendus. *Ligatus in tenebris expellitur*: ait Sanctus Ambrosius, *non solùm, quòd peccator erat; sed quia, quum peccator esset, sanctitatis sibi meritum vendicauit.* Simulata sanctitas non est sanctitas, sed duplex iniquitas.

Præterea, licet peccator esset, antequam veniret iste ad nuptias, non est priùs damnatus, quàm ingressus cum aliis habentibus vestem nuptialem, ipse sine eâ inuentus est; quia malus cum malis esse non est adeò malum, sed malus esse cum bonis, & bonorum exemplo in malo perseuerare, nec aliorum sanctitate moueri proiectæ impudentiæ est, & non ferendæ malitiæ argumentum; & idcircò iustè damnatur ingressus ad nuptias, qui antea misericorditer ferebatur.

1097. Qui veste nuptiali carebat tantum Regi displicuit, vt eum carceri, tenebrisque adiiceret; nihil illi aliorum consortium profuit, quin obfuit potiùs; *quantò enim plus simul discumbentium candebat sanctitas*, inquit Sanctus Maximus, *tantò magis peccatorum illius apparebat improbitas, qui poterat minus displicuisse forsitan, si in consortium istorum minimè se dedisset.* Nemo sibi de aliorum, cum quibus viuit, perfectione, ac sanctitate blandiatur damnabit eum aliena sanctitas, quam neglexit, dum imitari noluit; inter bonos malum esse, pessimi est.

Qui nuptiali veste caruit in tenebras exteriores missus est. Quid timere illi debent, qui ad Eucharisticam mēsam admissi luxuriæ squalore sordent? rem grauiter vrget Sanctus Petrus Damianus in hæc verba. *Si is, qui nuptialibus non ornabatur indumentis manuum, pedúmque loris addictus in tenebras proiicitur vltione? quid illi sperandum est, qui calcestibus tricliniis intromissus, non modò non est spiritalis indumenti decore conspicuus, sed atro etiam fætet sordentis luxuriæ squalore confusus?*

Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.

1098. CVm multi vocati fuerint, vnus tantùm exclusus; dicendum videbatur, *multi sunt electi, pauci verò, aut vnus repulsi*; nihil tale dixit, sed *pauci electi*; cur itaque sub vno illo omnes reprobos comprehendit? An tanti à Deo vnius anima fit, vt de vnius interitu, & vno pereunte ita doleat, ac, si vnà omnes periisse videantur.

SECTIO

SECTIO III.

Tunc abeuntes Pharisæi consilium inierunt, vt caperent eum in sermone.

1099. TVnc, idest, auditis parabolis, quibus eos compingi, ac conuerti oportuerat, ad fraudes se conferunt; consilium ineunt, *vt caperent eum in sermone.* Græcè, ὅπως αὐτὸν παγιδεύσωσιν ἐν λόγῳ, *Quomodo illaquearent, seu, irretirent eum in sermone.* Sic propriè vertendum est; nam, παγιδεύειν, significat *illaqueare, irretire*, sicut &, παγὶς, *rete, laqueus*, seu *nassa & cassis* dicitur. Nimirum, impij sermonibus, tanquam laqueis, retibusque, capere innocentes student, ex quibus non sic facilè se explicare possint. Hæreticorum hic mos est, quorum sermones, tanquam dæmonis laquei, vitandi sunt.

In sermone: non enim poterant, eum capere in malo opere. Facilius est in sermone aliquem capere quàm in opere; difficile quippè reperire est qui aliquando in verbis non delinquat. Sed Verbum in verbis capi non potuit,

Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis.

1100. MAlorum magistrorum mali Discipuli sunt. Discipulos ad Christum mittunt, tanquam Christo incognitos, vt liberiùs, & incautiùs coram ipsis loqueretur, nec vllam fraudem suspicaretur.

Cum Herodianis: Syrus, *cum iis, qui de domo Herodis.* Qui cum domino suo Herode Romanorum fautores erant, & venatores gratiæ Cæsaris, vt, si quid Christus, aduersus iura Romanorum diceret, & aduersus Cæsarem, & testes fierent, & mox vlciscerentur, Romanisque traderent,

Qui à veritate abierant, indigni erant, qui ad magistrum veritatis accederent; non accedunt, ne tanquam inimici repellerentur, vt minus erubescerent, si Christi responsione confunderentur.

Præterea ità secum cogitabant; si nos soli eunres interrogauerimus Christum, quamuis diceret, quod non licet dare censum Cæsari, tamen nobis alij non crederent? iam enim omnes sciunt, quia inimici eius sumus; Inimicorum autem testimonium in iudicio, etsi verum sit, quasi suspectum, reprobatur.

Cum Herodianis; Apparet hic summa Pharisæorum astutia qui suos discipulos Herodis militibus, iungunt, vt si Christus negaret, censum Cæsari tribuendum, Herodiani essent testes, & illum Herodi accusarent; si pro Herodianis responderet dandum, Pharisæorum discipuli illum incusarent, vt vtrinque præcipitium lateret; sed elusit eorum insidias Christus, dum & tributum dari Cæsari censuit, & Deo, quod Dei est,

Magister scimus, quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo.

1101. SVbdolè Christum laudant; vt nempè laudatus mentem, animumque suum illis aperiat: ad hoc enim improbi probos commendant, vt, dum se illis simplex credit, facilius decipiatur.

Adulatione putant eum ita inflare, & audacem reddere, vt contra institutas leges, & præsentem rerum statum quidquam dicat, quo ipse sibi principis iram mortemque accerseret. Laudem ita texunt, vt ostendant, Christum magis Deum timere, quàm homines, quo scilicet huc eum adigerent, vt, non reddendum tributum Cæsari, decerneret, & occasionem haberent eum accusandi,

Cognitâ autem Iesus nequitiâ eorum ait: Quid me tentatis hypocritæ?

1102. OBbseruatione dignum est; quòd, antequam directè ad quæstionem fraudolenter propositam Christus respondeat; eorum consilia retegit; quod alibi etiam à Christo in re simili factum. Igitur, priusquam responsum daret, Diuinitatis suæ signum edidit, cordium se scrutatorem probans quo statim eum, vt Deum agnoscerent, resipiscerent, ac mentem mutarent. Nimirum, magis studet malorum conuersioni, quàm vt illorum interrogationi satisfaciat: istuc tamen hîc non neglexit, ne eos negligere videretur, & vt in responsione haberent, quid ad sui informationem discerent.

Quid me tentatis hypocritæ? Magnam illorum malitiam, magnâ verborum acrimoniâ redarguit. *Hoc faciebat*, ait Sanctus Chrysostomus, *vt eorum, repressâ nequitiâ, nunquam similiter delinquerent.* vtque durâ hac responsione doceret suauia adulationis verba asperè excipienda esse.

Pharisæi blandiebantur; vt perderent; Iesus confundebat, vt saluaret; nimirum *melius est homini Deus iratus, quàm homo propitius*; ait idem Sanctus Pater; melius Deus reprehendens, quàm homo laudibus efferens

Ostendite mihi numisma census: at illi obtulerunt ei denarium.

1103. VIde, quàm paupertatis amator Dominus sit: numisma sibi ostendi petit, nec ex proprio marsupio protulit, quod non habuit; vnde ita nos doceret, aurum, & argentum contemnere, vt cælestes diuitias possideamus. Præterea numisma ab illis, qui eum tentabant, petiit, quo apertiùs & efficaciùs illos conuinceret, ex pecuniâ scilicet quam deferebant.

Numisma statim proferunt; vt enim pecunias exemplo

exemplo Christi non contemnebant, ita apud se deferebant. Nimirum Christi hostis, auri ac diuitiarum amicus esse solet.

Et ait illis Iesus, cuius est imago hac, & superscriptio?

1104. QVid interrogat, quod cuilibet erat manifestum? An, vt significet, terrena ista non esse sibi curæ, qui cœlestia tractabat? An, vt ipsimet, qui eum capere in sermone volebant, suo sermone caperentur, & vt ex ipsorum verbis responsionem extorqueret, nec haberent quid amplius obiicerent?

Imago principis, & Regis in nummo cusa subiectionis signum in subdito est: qui ergo nummos gestat, cogiter se suæ seruitutis deferre notā, adeo, vt quò maiori pecuniarum copiâ obruitur, & plura suæ seruitutis argumenta habeat; hinc diuites magis tenentur suo Principi; suo Regi subiici, ne nummorum imperio se subdant, aurique tyrannidi; Dominij notam nummi referre solent; qui Deo, Regique, iuxta Dei legem, non seruit, auro se obedire prodit.

Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & , quæ sunt Dei, Deo.

1105. TAm Cæsari, quàm Deo reddenda quæ sua sunt: sed cur ait Christus priùs, reddendum Cæsari, quod Cæsaris est, quàm Deo, quæ Dei? An, quia de Cæsaris tributo quæstio erat, hæc prius soluitur? quoniam verò aliquid dandum Deo Pharisæi non quærebant, Christus adiicit. Cæsar mundi figuram gerit: benè igitur, quæ Cæsaris sunt, reddenda Cæsari Christus decernit; neque enim potest quis esse Domini, nisi priùs renuntiauerit mundo. Priùs reddendum quod est Cæsaris, vt, cùm soluendum est Deo, quod Dei, nulla nos Cæsaris, nulla mundi cura tangat, & penitùs à rebus aliis simus soluti.

Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, Viris principibus parendum est, sed in iis tantùm, quæ pietati non nocent; alioquin si quis in iis, quæ sunt contra Dei legem Regi obtemperat, *iam non Cæsaris, sed Diaboli vectigal est*, ait Sanctus Chrysostomus: ex his, quæ Deo soli debemus, tributum Cæsari non est soluendum.

1106. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari*; Eorum impietatem in obliquo taxat; prius reddendo tributo Cæsari mentionem fecit, postea verò de reddendo Deo debito, alioquin neutrum ipsi præstitissent, si prius Deo inseruiendum esset, & Deo, quod Dei est, reddendum; *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo*; *ostendens*, inquit Sanctus Ambrosius, *illos ita esse imperfectos, qui sibi perfecti videbantur, vt prius Cæsari, quàm Deo soluerent*, & Cæsarem Deo non pariarent tantùm, sed præferrent. *Vos reddite, quæ sunt Cæsaris, apud quos imago, & figura inuenitur Cæsaris*; nam Dei imago peccatis ita deturpata est, vt vix appareat.

1107. *Reddite, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo*: hæc verba hâc expositione donat Sanctus Theophilus Partiarcha Alexandrinus: *Tempore persecutionis reddendum Cæsari præcipis corpus, in quod solummodo potestatem habet. Deo autem dicit debere reddi constantiam spiritus, & animæ.*

Nec verborum ordo suâ vtilitate est viduus; priùs reddēdum est Cæsari, quod Cæsaris est, deinde verò Deo, quod Dei; vt, qui Dei cultui se debet adiicere, mundo, mundanisque rebus perfectè renuntiet; Pulchrè rem tetigit Sanctus Ambrosius: *si vis*, inquit, *nihil Regi debere terreno, relinque omnia, & sequere Christum. Et bene prius, quæ Cæsaris sunt, Cæsari reddenda decernit, neque enim potest esse quis Domini, nisi prius renuntiauerit mundo; sed omnes renuntiamus verbô, non omnes renuntiamus affectu.*

In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt, non esse resurrectionem.

1108. VIx Pharisæi victi recesserant, cum accedunt Sadducæi, qui, primorum exemplo moniti, tardiores esse debuerant; mali malorum confusione à malo non auocantur, sed vrgentur; putántque semper sibi felicius casurum, quicquid in alterius deceptionem moliuntur.

In illo die; vnus est dies, & multa certamina; quem vincere ratione non poterant, vincere se posse tædio, ac molestia arbitrabantur: *In illo die*; sed erat tentatoribus nox; perfidiæ tenebris erant inuoluti.

1109. *Sadducæi*, iusti interpretantur, ipsi quippè vindicabant sibi eam iustitiam, quâ carebant; nihil imprudentius eo, qui, cum de iustitiâ sibi blandiatur, iudicis munus exercet in alios; facilè aliorum facta, & dicta carpit, qui, cùm iustus sibi videatur, iniustus est.

Qui dicunt non esse resurrectionem; quàm aberant à nomine, quod præferebant? qui resurrectionem non credit, aut sperat, iustus esse non potest: *nam, cum tea difficile sit*, ait hîc Sanctus Chrysostomus, *in hoc mundo seruare iustitiæ sanctitatem, quis contentus esset aduersùs se ipsum lictamina exercere quotidie, nisi ad spem resurrectionis aspiceret? Tolle ergo spem resurrectionis, & soluta est obseruantia pietatis.* Iustorum nomen habebant; *Sadducæi* dicebantur; nihil præter nomen habebant de iustitiâ.

In resurrectione neque nubent, neque nubentur, sed erunt, sicut Angeli Dei in Cælo.

1110. N*Eque nubent, neque nubentur*: Græcè, οὔτε γαμοῦσιν, οὔτε ἐκγαμίζονται, quod vertimus, *Neque vxores ducunt, neque dantur ad nuptias.* Dicuntur, ἐκγαμίζεσθαι, quas parentes nuptui tradunt. Vt proborum virginum sit ad nuptias vrgeri, & nuptiis tradi, non propria sponte nubere, aut viros eligere.

Sanctus Lucas cap. 20. v. 35. hanc eandem ita extulit: *Neque nubent, neque ducent vxores*: addit: *neque enim vltra mori poterunt.* Ostendens, quòd nuptiæ propter mortem factæ sunt, vt, mortuorum loco, alij generentur. Si sponsi rectè saperent, in nuptialibus gaudiis mortem cogitarent: mortis enim cogitatione pompas coërcent, terminum luxui ponerent.

Luc. 20. 35. & 36.

SECTIO IV.

Occasionem

Et interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentans eum, & dicens.

1111. PHarisæi videntes, quòd Sadducæos Christus vicerat, & silentium illis imposuerat; aliorum exemplo cautiores minimè facti, sed inuidiâ perciti ob gloriam, quam consequutus Christus fuerat, Christum adoriuntur; & quamuis odissent Sadducæorum hæresim, qua mortuorum resurrectionem negabant; non ferebant tamen æquo animo eam laudem, quam Christus ex huius hæresis damnatione reportauerat. Pungebat acriùs eorum animos inuidia, quàm vt gaudere ob falsitatis, odio habitæ, abolitionem possent. Tantum in eos, quos possidet, inuidia sæuit.

Interrogauit eum vnus ex eis: Ab ipsis scilicet Pharisæis missus, ab ipsis subornatus. Vnum mittunt, qui tentet Christum; vt si ille vincat, omnes victores habeantur; si vincatur, solus erubescat.

Magister, quod est mandatum magnum in lege?

1112. DE maximo mandato hic legis peritus interrogat, qui fors ne minimum quidem obseruabat. Plerosque reperire est, qui sublimia, & perfectæ Sanctitatis documenta intelligere satagunt; & obuia, minimaque incuriosè negligunt.

Quod est mandatum magnum: Idest maximum, nam Hebræi superlatiuis carent: postea v.38. vbi interpres vertit, *hoc est maximum, & primum mandatum,* Græcè legitur, *μέγαλη magnum.* Controuersum apud illos erat, quodnam præcipuum esset in lege mandatum. Sed istuc in lege ipsâ cur non est declaratum? Vt omnia Dei præcepta Iudæi seruarent, nulla negligerent, & etiam minima (quia Deus ea tradiderat) diligenter custodirent. Fors, si Hebræis constitisset, quæ maxima, quæ minora in lege mandata extitissent; maiorum, minorumque transgressores faciliùs fuissent, quàm reipsâ essent. Nihil negligi debet, quod Deus mandet: nihil contemni, quod iubeat. Nimirum, in Dei lege non est minimum, negligere minima.

1113. Præterea, quodnam esset maximum mandatum interrogat; vt dicturus, *Diliges Dominum Deum tuum*, aliquid de se ipso adderet eò, quòd se quoque Deum diceret, & ita occasionem eum calumniandi, tanquam blasphemum, impij arriperent.

Ait illi Iesus: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in totâ animâ tuâ, & in totâ mente tuâ.

DIliges: Græcè, ἀγαπήσεις. Verbum, ἀγαπᾶν, plus significat, quàm, φιλεῖν, vt, ingenti affectu Deum amandum, significetur.

Interdum verbum, ἀγαπᾶν, sumitur pro, *contentus sum, acquiesco.* Probè hæ duæ notiones hîc cohærent: qui enim Deum ex toto corde diligit, contentus est, & penitùs acquiescit; alioquin, licèt vniuersum possideret, nec contentus esse posset, nec acquiescere. Solus Dei amor mentem satiat, vtpotè qui animam Deo vniat, qui solus explere eius capacitatem potest.

1114. *Diliges:* Hebræorum more, pro, *dilige.* Nisi dicere velimus, hîc, futuram, amoris perseuerantiam significare, vt non satis sit semel Deum diligere, dum assiduè non diligamus.

Dominum Deum tuum: Amoris causæ hîc suggeruntur. Cùm, *Dominus*, dicitur, significatur, amore dignum esse ex propriâ naturâ. Cùm, *Deus tuus*, ex collatis donis, ac beneficiis; ita vt, non tam amari à nobis, quàm redamari, postulet.

Ex toto corde tuo, & in totâ animâ tuâ, & in totâ mente tuâ. Ad amoris vehementiam declarandam idem hîc, sed diuersâ ratione, repetitum est. Hoc autem præstitit, quò, hominem tanto Dei amore flagrare debere demòstret, vt nihil prorsus in vllam animæ facultatem irrepere sinat, quod aliquo pacto Dei dilectionem excludat, inficiat, aut impediat.

Hoc est maximum, & primum mandatum. Secundum autem simile est huic: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.

1115. QVodnam maximum esset in Dei lege mandatum, legis doctor ille à Pharisæis missus interrogauerat: quæsito respondet Christus, & addit: *hoc est maximum, & primum.* Cur, *primum* adiecit cùm id ille non quæsierit; An, quia primum, dignitatis, & perfectionis serie, est etiam maximum? *Primum* dixit, quò secundum quoque, quod à primo diuelli nequeat, commodiùs inferat; & tacitè vel ipso ordine ostendat, quàm magnus inter Dei, proximique amorem nexus sit: vt enim secundum sinè primo esse non potest, sic nec proximi dilectio sinè Dei dilectione. Dei amorem non nudè maximum mandatum dicere voluit, ne amorem proximi, tanquam aliquid minimum, negligeremus, & contemneremus. *Primum*, adiecit, vt, *secundum*, necessariò requiri colligeremus; primum enim quà primum est, secundum necessariò infert, & requirit.

Diliges proximum tuum, sicut te ipsum. Primum maximumque mandatum scite legis doctor ille volebat: cur igitur, & quodnam secundum sit, Christus explicauit? An, vt illos tacitè argueret, qui contra hoc præceptum agebant? Christum quippè adeo non diligebant, vt inuidiâ correpti, calumniis, & insidiis impeterent.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT XXIII. MATTHÆI.

Vers. 1.

TVNC Iesus locutus est ad turbas & ad discipulos suos.

Locutus est ad turbas. *Syr. Colloquutus est turbis.*

Vers. 2.

Dieeos super cathedram Moysi sederuot Scribæ,& Pharisæi.

Dicens. *Syr. Et dixit eis.*
Super cathedram. *S. Aug Cathedram Moysi. Pagn. In cathedra.*
Sederunt. *S. Aug. Sedent.*

Vers. 3.

Omnia ergo quæcuoque dixerint vobis seruate, & facite: secuodum opera verò eorum;oolite facere dieuot enim,& non faciunt.

Dixerint. *Vat. Iusserint. S. Hil. Dicunt.*
Vobis. *Syr. ex Grec.* additur, *seruare.*
Seruate. *S. Hil. Facite. Orig. Audite. Fr. Luc. Obseruate. Auct. Custodite.*
Facite. *S. Hil. Obseruate.*
Secundùm opera. *S. Hil. Secundùm facta. Orig. Iuxta opera.*
Nolite facere. *Int. Orig. Ne faciatis. Fr. Luc. Ne facite.*

Vers. 4.

Alligaot enim onera grauia, & importabilia, & imponuot io humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere.

Alligant. *Vat. Colligant. Fr. Luc. Ligant.*
Importabilia. *S. Chrom. Quæ portari non possunt. Pagn. Difficilia latu. Adam C. Portatu difficilia.*
Imponunt. *Auct. Superimponunt.*
Mouere. *Syr. & S. Chrom. Tangere.*
In humeros. *S. Aug. Super ceruices.*
Digito suo. *S. Aug Vno digito. S. Pet. Chrys. Minimo digito.*

Vers. 5.

Omoia verò opera sua faciuot vt videantur ab hominibus: dilatant enim phylacteria sua,& magoificaot fimbrias.

Vt videantur. *Fr. Luc. Ad hoc vt spectentur.*
Dilatant enim. *Mald. Dilatant autem.*
Magnificant. *Syr. Producunt.*
Fimbrias. *Pagn.* addit *palliorum suorum. Int. Orig. Vestimentorum suorum.*

Vers. 6.

Amaot autem primos recubitus in cœnis,& primas cathedras in Syoagogis.

Amant. *S. Cyp. Diligunt autem. Goth. Amant enim.*
Primos recubitus. *Adam C. Ex Syr. Caput accubitus. S. Cyp. Primum recumbendi locum.*
Primas cat. *S. Cyp. Primam sessionem. Vat. Primas sedes. Adam C. Ex Syr. Caput sedendi, seu caput sessionum. Fr. Luc. Præsidentias. Int. Euth. Prima sedilia.*

Vers. 7.

Et salutationes in foro,& vocari ab hominibus Rabbi.

Salutationes. *Syr. Salutationem.*
In foro. *Fr. Luc. In foris.*
Rabbi, *Ar. M. Rabbi Rabbi.*

Vers. 8.

Vos autem nolite vocari Rabbi: vnus est eoim Magister vester, omnes autem vos fratres estis.

Nolite vocari Rabbi. *S. Aug. Nolite vobis dicere magistrum in terra. Caiet. Ne vocemini Rabbi.*
Vnus est. e. v. m. *Ar. M. Vnus enim est vester doctor Christus.*

Vers. 9.

Et patrem nolite vocare vobis super terram: vous est enim Pater vester,qui in cælis est.

Et patrem nol. v. v. *Clem. Alex. Nec vocaueritis ergo vobis Patrem. S. Aug. Ne vobis dicatis patrem.*
Super terram. *S. Aug. In terra.*
Vnus e. e. p. v. *S. Epiph. Nonne vnus Pater est omnium vestrum.*

Vers. 10.

Nec vocemioi magistri: quia magister vester vnus est,Christus.

Magistri. *Syr. Rectores. Ar. M. Doctores.*
Magister. *Syr. Rector. Ar. M. Doctor.*

Vulgata Editio.

Verſ. 11.

Qui maior eſt veſtrum, erit miniſter veſter.

Verſ. 12.

Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur.

Verſ. 13.

Væ autem vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ: quia clauditis regnum cælorum ante homines, vos enim non intratis, nec introeuntes ſinitis intrare.

Verſ. 14.

Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ: quia comeditis domos viduarum, orationes longas orantes: propter hoc amplius accipietis iudicium.

Verſ. 15.

Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proſelytum: & cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.

Verſ. 16.

Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil eſt: qui autem iurauerit in auro templi, debet.

Verſ. 17.

Stulti, & cæci: quid enim maius eſt, aurum, an templum, quod ſanctificat aurum?

Verſ. 18.

Et quicunque iurauerit in altari, nihil eſt: quicunque autem iurauerit in dono, quod eſt ſuper illud, debet.

Verſ. 19.

Cæci, quid enim maius eſt, donum, an altare, quod ſanctificat donum?

Verſ. 20.

Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ ſuper illud ſunt.

Verſ. 21.

Et quicunque iurauerit in templo, iurat in illo, & in eo qui habitat in ipſo.

Verſ. 22.

Et qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo qui ſedet ſuper eum.

Verſ. 23.

Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ: qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum, & reliquiſtis, quæ grauiora

Lectionum Varietas.

Maior. *Pagn. Maximus.*
Veſtrum. *Syr. Inter vos.*
Erit. *Syr. Fiat.*

Qui. *Fr. Luc. Quicunque.*
Se. *Fr. Luc. Seipſum.*
Exaltauerit. *Syr. Efferet.*
Humiliabitur. *Syr. Deprimetur.*
Humiliauerit. *Syr. Depreſſerit.*
Exaltabitur. *Syr. Efferetur.*

Væ autem. *S. Hil. Væ.*
Quia c. *S. Hil. Qui clauditis.*
Nec introëuntes. *Pagn. Nec aduenientes. Vat. Neque ingreſſuros.*

Quia. *Goth. Qui.*
Orationes longas orantes. *Goth. Oratione longâ orantes. Pagn. Huius pretextu prolixè orantes. Vat. Idque prætextu vt qui prolixè precemini. Caiet. Prætextu longum orantes.*
Amplius acc. iud. *Pagn. Accipietis abundantiorem damnationem. Vat. Grauius iudicium ſubibitis. Ar. M. Accipietis abundantius iudicium. Al. Grauius puniemini. Syr. Subituri eſtis iudicium ſupremum.*

Quia. *Goth. Qui.*
Circuitis. *Orig. Obitis. Syr. Perluſtretis.*
Aridam. *Orig. Terram.*
Duplo quàm vos. *Mald. Duplicius quam vos. Syr. Duplo ſuper vos. Ar. M. Dupliciorem vobis.*
Quàm vos. *Orig. Magis, quàm vos eſtis.*

Quicunque iurauerit. *Syr. Quicunq[ue] iurat.*
Per templum. *S. Hil. In templo.*
In auro. *Int. Orig. Per aurum.*
Debet. *Vat. In noxia eſt. Int. Euth. Reus eſt.*

Sanctificat. *Syr. Conſecrat.*

In dono. *Syr. Per oblationem. Al. Per donum.*

Cæci. *Syr. Stolidi, & cæci. Ar. M. Stulti & cæci.*
Donum. *Syr. Oblatio.*

Qui iurat. *Al. Qui iurauerit.*
In altari. *Syr. Per altare.*

In templo. *Pagn. Per templum.*

Qui iurat. *Al. Qui iurauerit.*
In Cælo. *Syr. Per cælos. Al. Per cælum.*

Qui. *S. Proſp. Quia.*
Et Cyminum. *S. Proſp.* Addit. *Et omne olus.*
Et reliquiſtis. *Quidam, Relinquitis. Fr. Luc. Omiſiſtis.*
Grauiora. *S. Gaud. Fortiora.*

ſunt

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

ſunt legis, iudicium, & miſericordiam & fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere.

Hæc opor. f. & il. n. om. *Vat. Hæc oportebat feciſſe, & illa non omiſiſſe.*

Verſ. 24.

Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes.

Excolantes. *Arab. Qui relinquitis. Fr. Luc. Defæcantes. Int. S.Chryſ. Transcolantes.*
Culicem. *Syr. Culices.*
Camelum. *Syr. Cameles.*

Verſ. 25.

Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis eſt calicis, & paropſidis: intus autem pleni eſtis rapina, & immunditia.

Quia mundatis q. d. e. c. e. p. *Pagn. Quia purgatis exteriorem poculi, patinæque partem. Syr. Quippè qui emundetis exteriorem partem calicis, & quæ ſunt anſa. Clem. Alex. Quoniam mundatis quod eſt extrinſecùs poculi & patinæ.*
Intùs autem. *S.Epiph. Quod intùs eſt.*
Pleni eſtis. *Pagn. Plena ſunt. S.Epiph. Plenum eſt.*
Rapinâ. *S.Epiph. Immunditiâ.*
Immunditiâ, *Syr. Iniquitate. Pagn. Iniuſtitia. Vat. Intemperantia. S.Epiph. Fœditate.*

Verſ. 26.

Phariſæe cæce, munda prius quod intus eſt calicis, & paropſidis: vt fiat id, quod deforis eſt, mundum.

Phariſæe cæce. *Syr. Phariſæi obcæcati.*
Munda. *Syr. Emundate. Auct. Purga.*
Vt fiat id q. d. e. m, *Int. Theoph. Vt & exteriora horum partes pura reddantur.*

Verſ. 27.

Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ: quia ſimiles eſtis ſepulchris dealbatis, quæ à foris parent hominibus ſpecioſa, intus verò plena ſunt oſſibus mortuorum, & omni ſpurcitia.

Væ. *Clem. Alex. Væ enim.*
Dealbatis. *Fr. Luc. Gypſo ſeu calce illitis.*
Parent. *Fr. Luc. Apparent.*
Spurcitia. *Syr. Immunditia.*

Verſ. 28.

Sic & vos à foris quidem paretis hominibus iuſti intus autem pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate.

A foris. *Goth. Foris.*
Iuſti. *Syr. Tanquam iuſti.*
Hypocriſi, *Pagn. Fictione,*

Verſ. 29.

Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, qui ædificatis ſepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iuſtorum.

Ædificatis. *S.Epiph. Ornatis.*
Et ornatis. *Syr. An preparaſtis. S. Epiph. Ædificatis.*
Iuſtorum. *Aliqui codd. Ipſorum.*

Verſ. 30.

Et dicitis: ſi fuiſſemus in diebus patrum noſtrorum, non eſſemus ſocij eorum in ſanguine prophetarum.

Non eſſemus. *Fr. Luc. Non fuiſſemus.*
Socij. *Ar. M. Communicatores.*

Verſ. 31.

Itaque teſtimonio eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorum, qui prophetas occiderunt.

Teſtimonio eſtis. *Fr. Luc. Teſtamini. Syr. Teſtimonium perhibetis.*
Vobiſmetipſis. *Syr. Aduerſus vos ipſos.*
Quia filij e. e. q. p. o. *S.Epiph. Et patres veſtri occiderunt illos,*

Verſ. 32.

Et vos implete menſuram patrum veſtrorum.

Et vos, *Syr. Vos quoque.*

Verſ. 33.

Serpentes genimina viperarum, quomodo fugietis à iudicio gehennæ?

Genimina. *Int. Orig. Generatio. Caiet. Germina. Fr. Luc. Fœtus. Auct. Progenies.*
Fugietis à i. g, *Pagn. Effugietis iudicium gehinnon,*

Verſ. 34.

Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & ſapiẽtes & ſcribas, & ex illis occidetis, &

Mitto. *Orig. Miſſurus ſum.*
Prophetas e. ſ. e. ſ. *Orig. Scribas & ſapientes. Pagn. Aliquot ex illis occidetis crucifigetisque,*

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

crucifigetis, & ex eis flagellabitis in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem.

Ex illis o. e. c. *Orig. Ex quorum numero multos crucifigetis & necabitis.*
Ex eis f. *Pagn. Ex illis nonnullos flagellabitis.*
De Ciu. in ciu. *Vat. De ciuitate alia in aliam.*

Vers. 35.

Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ, filij Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.

Vt veniat. *Vat. Vt redundet. S. Epiph. Requiretur.*
Super vos. *S. Epiph. Ab hac generatione.*
Sanguis iustus. *Syr. Sanguis iustorum.*
Qui effusus est. *Fr. Luc. Qui effunditur.*
Quem occidistis. *Syr. Quem trucidastis. S. Epiph. Qui effusus est. Orig. Quem occiderunt.*
Templum, *Orig. Ædem.*

Vers. 36.

Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.

Venient. *Vat. Redundabunt.*
Super g. i. *Vat. In nationem istam.*

Vers. 37.

Ierusalem Ierusalem, quæ occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

Quæ occidis. *S. Hil. Qua interficis. Syr. Trucidans.*
Et lapidas. *Syr. Et lapidibus obruens.*
Ad te. *Fr. Luc. Ad seipsam. Syr. Ad eam. Clem. Alex. Ad ipsam. S. Epiph.* omittit.
Missi sunt. *S. Gand. Mittuntur. S. Zeno. Missos. A. M. Legatos.*
Congregare. *S. Prosp. Colligere.*
Filios. *S. Greg. Nyss. Liberos.*
Quemadmodum g. c. *S. Prosp. Sicut gallina colligit. Orig. Quasi gallina congregans.*
Sub alas. *S. Hil. Sub alis suis.*
Et noluisti. *Pagn. Et noluistis.*

Vers. 38.

Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

Ecce. *Clem. Alex. Propterea.*
Relinquetur. *Syr. Relinquitur. S. Hier. Dimittetur. S. Zeno. Remittetur.*
Vobis. *Clem. Alex.* omittit.
Deserta. *Arab. Destructa.*

Vers. 39.

Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini.

Non me v. *Vat. Haud quaquam me videbitis.*
Amodo. *Pagn. Posthac. Ar. M. A nunc. Clem. Alex. Deinceps.*
Dicatis. *Clem. Alex. Dixeritis.*
Benedictus qui venit. *Syr. Benedictus ille qui venit.*

CAPVT XXIII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Sacerdotes & præsules revereri debemus non proscindere. 1116
Diuinæ legis præcepta cum quadam animaduersione, non tanquam aliud agentes obseruanda. 1117
Perstricti superiores qui subditos non vt homines, sed vt iumenta tractant. 1118
Maiorum exemplum leuius onus quodlibet subditis reddit. 1118
Pharisæorum superbia in oneribus aliorum humeris imponendis. 1118
Mali doctores nimium indulgent sibi, indulgere aliis nesciunt. 1119
Indignus doctoris nomine est qui quæ alios edocet opere non complet. 1119
Perstricti superiores, & subditi qui manum illis admouere nolunt, quæ super alios imponunt.
Perit omne, quod inani gloria destinatur. 1120
Inanis gloria vitium ad alia allicit. 1120
Conclamata ferè impietatis est mortis memoria non resipiscere. 1120
Diuina lex corona & diadema. 1120
Phylacteria *quæ; noxia diuinarum rerum obliuio.* 1120
Sanctitatis ostentatio fugienda. 1120
Tribulationum spina ad legis custodiam vrgere nos debent. 1121
Qui in minimis iactantiam prodit prodet magis in maximis. 1121

Super cathedram Moysi sederunt scribæ, & Pharisæi.

SCRIBÆ ferè sacerdotes erant, & leuitæ; & scribarum nomine sacerdotes reprehendit, ob sacerdotij nempè reuerentiam: vnde non ait, *Sederunt sacerdotes, aut Pontifices*; sed *scribæ, & Pharisæi*, ne sacerdotalem ordinem contemnere ...deretur. Totum Euangelium volue, vix, aut ne 1116.

vix

vix quidem reperies, Christum sacerdotes, aut pontifices arguendo, & reprehendendo nominasse, sed scribas, & Pharisæos: omnes exemplo suo instruens ne contra Sacerdotes, ac Ecclesiæ præsules cum ordinis dedecore quidpiam loquantur.

Omnia ergo quæcunque dixerint vobis seruate, & facite.

1117. NOn vult Christus, contemni doctrinam sanam propter corruptos doctorum mores, nec, ob magistrorum vitia, muneris, auctoritati, aut dignitati quidpiam detrahi: vnde ait, *omnia seruate*, modò præcepta cathedræ Mosis Diuinæ legi contraria minimè sint: *Seruate*: Græcè, *τηρεῖτε*, *custodite*, *obseruate*. Verbum, *τηρεῖν*, non significat tantùm, *seruare*, sed etiam, *animaduertere*, *considerare*. Nectere has duas notiones ad hunc modum possumus; vt Diuinæ legis præcepta non inconsideratè, & tanquam aliud agentes, obseruemus, sed accuratè, & cum quâdam animaduersione, & consideratione.

Quæcunque dixerint vobis seruate, & facite; scribarum, & Pharisæorum vitia multis erat Christus arguiturus; sed antequam in eos, in ea inueheretur, ab obedientiâ eis præstanda initium sumit, vt totius Reipublicæ bono consuleret; ne quisquam, sibi licere, arbitraretur Prælatos, Doctorésque proscindere, ac mordere, eósque ideirco sperneret, quia eorum peccata cognosceret.

Obedientiam illis præstandam initio statuit; ne quis eorum principatus cupiditate laborare putaretur quod alienissimum quorumcunque esse debet; neue quis crederet odio moueri ad eos coarguendos.

Alligant enim onera grauia, & importabilia, & imponunt in humeros hominum; digito autem suo nolunt ea mouere.

1118. ALligant: Græcè, *δεσμεύουσι*, *ligant*, vt solent onera iumentis ligari, ne decidant. Huc multorum superiorum superbia euadit, vt inferiores non homines, sed iumenta censeant, eósque iumentorum more præceptis onerent, ac grauent.

Importabilia: Græcè, *δυσβάστακτα*, hoc est, *portatu difficilia* Vix portari poterant, quæ iubebant; quia scilicet suo exemplo leuiora, grauia onera, promptiorésque ad ea ferenda homines non reddebant: maiorum quippè exemplum, leuius onus quodlibet subditis reddere consueuit.

Et imponunt in humeros hominum: pharisæorum iactantia, ac superbia, *imponendi*, verbo significatur; imperiosè quippè aliis leges imponebant, in hócque se iactabant, quòd imperium in alios exercerent. Nos ex Græco vertimus, *superimponunt*, quod maiorem emphasim habere videtur, ac si onera oneribus adiicerent, & aliorum humeros grauarent.

1119. *Digito autem suo*; Sanctus Augustinus, legit, *vno digito*. Sanctus Petrus Chrysologus rem magis exprimit, & exaggerat, dum ad minimum digitum rem coërcet: legit enim, *minimo digito*. Adeò molles, ac delicati erant, vt ne minimum quidem conamen obseruandis præceptis, quibus alios onerabant, adhiberent. Hic malorum doctorum mos est, vt nimium sibi indulgeant, in alios acres, ac vehementer seueri. Probi superioris nota est, aliis indulgere, nullâ in se vti veniâ, indulgentiâ nullâ.

Nolunt ea mouere: Non dixit *præ imbecillitate*, aut *infirmitate non possunt*; sed *nolunt*. Voluntatis, non virium defectus est: nolunt ea onera mouere, quæ aliis ferenda imponunt; vnde nec tentant quidem, an possint. Indignus est qui alios doceat, alios regat, qui, quæ docet, agere non studet cùm possit.

Nolunt ea mouere: Non dixit, *portare*, *deferre*, sed, *digito mouere*, vt extremam illorum negligentiam, ac desidiam exprimeret, qui præceptis, quæ aliis implenda imponebant, nec admouere quidem manum volebant; tantum abest, vt portare vellent, ac sustinere.

Omnia enim opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.

1120. DIxerat, *dicunt, & non faciunt*; cur ergò adiicit, *omnia opera sua faciunt?* vtrumque verum; opera faciebant, & nihil faciebant; quia opera sua non in Dei gloriam, sed in suam dirigebant; perit omne, quod soli inani gloriæ destinatur, & labor omnis in nihilum abit, qui Deum non respicit.

Præterea hîc eorum culpa exaggeratur: nam desides, & remissi ad operandum erant, vt iure dixerit Christus: *Dicunt, & non faciunt*, torpentes otio; sed, qui adeò desides, si venandæ humanæ laudis occasio illis porrigebatur, desidiam excutiebant, pleraque operabantur, quæ ab illis humanæ laudis amor extorserat, quod Dei sui gloria non potuerat.

Incipit Christus Pharisæorum vitia carpere, ac damnare, sed pende quod ab inani gloriâ, humanæque laudis ambitione, quâ corripiebantur initium sumit, postea septem illorum vitia recenset, singulis amarum illud, væ, adiiciens; sed quid ordo iste indicat? An, quòd vbi inanis gloria aditum in aliquem repererit, aliorum vitiorum genera secum deferat, ac mala omnia secum ducat, quorum septem væ signa, & indicia sunt; nimirum omnia ferè scelera obsidere mentem solent; quam inanis gloriæ lues corripuerit.

Dilatant philacteria sua, & magnificant fimbrias.

PHylacteria membranæ erant, quibus decalogum, vt eius obseruatores viderentur, scribebant. Has membranas fronti in modum coronæ circumferebant: est quippè Diuina lex corona, ac veluti diadema; quo in honoris signum, ac dignitatis homines redimuntur.

Dicebantur autem illæ scriptæ membranæ *phylacteria*, idest *conseruatoria*; & quia illis Diuina lex continebatur, & seruabatur; & quia ea gestabant in sui custodiam, & munimentum. Vel phylacteria dicebantur, quòd ab obliuione seruarent ac protegerent: magnum autem ab Diuinarum rerum obliuione discrimen imminet.

Non arguit Pharisæos Christus, quòd phylacteria gestarent; hoc enim ferri poterat, & culpâ carebat: sed quia dilatarent, & ad ostentationem, vt sanctiores viderentur, maiores chartulas gestarent, grandioribusque litteris scriptas.

1121. In fimbriis & spinas acutissimas ligabât, vt videlicet ambulantes, & sedentes iis pungerentur, & hac commonitione ad legis custodiam, Deique ser-

uirtutem vrgerentur. Ex quo docemur, quòd tribulationum ſpinæ à malo nos auocare poſſunt, ad bonum allicere debent. Igitur, qui ſpinis ſe pungi ſentit, ſtatim Dei legiſque Diuinæ recordetur, vt Phariſæorum cæremoniam ſanctiùs ſeruet & opportuniùs.

Dilatant philacteria, & magnificant fimbrias: Ante auditorum oculos ponere Phariſæorum, & ſcribarum iactantiam, ac gloriæ amorem Chriſtus voluit, duobus minimarum rerum exemplis, phylacteriorum, & fimbriarum, vt quales eſſent in rebus maximis ex his minimis intelligeremus: nam, qui in fimbriis, & phylacteriis gloriam captabant, quid in rebus maioribus facturi erant?

SECTIO II.

Non honores, & prima loca habere in culpa eſt, ſed affectare, cupere. 1122
Notati qui ſe totos luxibus, & corporis deliciis dant. 1122
Gulæ ſeruire, & ventri dedignatur qui ſuper alios eſt. 1123
Pleriſque doctoribus potior cura de ferculis, quàm de doctrina eſt. 1123
Perſtricti qui dignitates per fas, nefaſque inuadunt. 1123
Malorum omnium fons honoris ambitio, 1124
Superiores ab illis maximè vitiis ſubditos auocent, quibus vident eos eſſe propenſos. 1124
Malorum Doctorum malum exemplum quantum auditoribus noceat. 1125
Mulieres & maximè viduæ beneficentiæ operibus addicta. 1126
Qui animas lucratur temporalia lucra non quærat, nec iactantiæ ſeruiat. 1127
In diſcipulorum mentes Doctorum exemplum magnas exerit vires. 1127
Auri amor quid in homine poſſit. 1128
Auaritia quo dementia homines ducat. 1128
Mali Sacerdotes lucru ſtudent, animarum cura neglecta. 1128
A maiores ſuos bona temporalia excæcant, & à Dei cultu auocant. 1129

Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis.

1122. Signatè ait, *amant*, non, *habent*, nam affectus, & cupiditas, quæ ex inani gloria naſcitur in culpa eſt: vt maiores aliis haberentur, primum conuiuij affectabant locum.

In Cœnis: Rectè, *in cœnis*, dictum, & non, *in prandiis.* Antiquis in cœnis ſolemnia eſſe conuiuia conſueuerant, quia tunc, poſitis negotiorum curis, longiùs in nocte cœnæ trahi poterant, abſque alicuius negotij curæue moleſtiâ. In cœnis igitur totos ſe ferculis vinoque dabant: totos gulæ totos ebrietati: vnde & illud Apoſtoli 1. Theſ. 5. 7. *Qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt.* Tacitè igitur etiam horum luxus notatur: qui mentem totam, cùm menſæ accumberent, in patinis habebant.

1123. *Amans primos recubitus in cœnis:* Non ſuperbiæ tantùm præcipui loci ambitu ſeruiebant, ſed etiam gulæ: nam, cùm in primo conuiuij loco, vbi ſedent honoratiores, lautiora, & delicatiora fercula poni ſolent: hi primos recubitus amabant, vt ventri famularentur.

Priùs dicuntur primos recubitus in cœnis amare, quàm primas cathedras in ſynagogis; quia potior illis de ferculis, & cibis cura, quàm de doctrinâ, in qua tamen tradenda ſuperbiam ſuam oſtendebant primas cathedras quærentes.

Et primas cathedras in ſynagogis. Scilicet, in humilitatis ſcholâ, ſuperbiæ litant; &, vbi docere alios humilitatem debebant, ibi ipſi maiori faſtu corrumpebantur. Quòd ſi ſolùm amans primos accubitus, primaſque cathedras, condemnatur; quâ condemnatione erunt digni, qui non amant duntaxat, ſed prima ſubſellia, honores præcipuo per fas, nefaſque inuadere ſtudent, & omnia moliuntur, lapidem omnem mouent, nihil non tentant, vt voti compotes fiant? Ipſi viderint.

Vos autem nolite vocari Rabbi.

1124. Multa erant Phariſæorum ſcelera, à quibus cauere diſcipuli debebant: de inani gloriâ, ac ſuperbiâ monentur duntaxat; ac ſi ab hac immunes reliqua vitare facilè poſſint: malorum enim omnium fons, & origo, honoris ambitio eſt.

Ab honoris appetitu eos reuocat; ad hoc quippè vitium faciles erant diſcipuli, vt patet ex eorum æmulatione, quis inter illos maior videretur, exque petitione Iacobi & Ioannis, qui dexteram & ſiniſtram in Chriſti regno poſtulauerunt: oportuit ergò cautos ab hoc vitio diſcipulos reddere, cui obnoxij erant; nam à carnalibus vitiis, rerumque terrenarum concupiſcentiâ alieni reperiebantur. Quæ res optimum exhibet ſuperioribus monitum, vt ſuos de illis moneant, & cautos reddant, quibus vident eos eſſe propenſos.

Nolite vocari Rabbi; cur? ſi non tàm munus, quàm magiſtri nomen probiberet. Non enim ait, *nolite eſſe*, ſed *nolite vocari*, *prohibuit eis non vt non eſſent, ſed ne vocarentur.* Vnde & in originibus eſt; *nolite vocari magiſter magiſter*, ac ſi diceret; nolite de inani appellatione gaudere, tanquam ſi ſapor in nominibus eſſet,

Væ vobis, Scribæ, & Phariſæi, qui clauditis regnum Cælorum.

1125. Scribæ, & Phariſæi regnum Cælorum claudebant eius introitum impedientes. Sed quî, cùm Dei legem populo interpretarentur? Claudebant malo exemplo, quod maiorem vim habet, quàm habeant verba. Omnes, qui malâ conuerſatione aliis peccandi occaſionem præbent, hi cælorum regnum claudunt, & intrare alios non ſinunt, nec intrant ipſi: tantum in plebis animos doctorum exemplum poteſt.

Væ vobis ſcribæ, & Phariſæi, qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes.

1126. Non ſolùm viduarum, ſed aliorum etiam facultates exhauriebant ſcribæ, & Phariſæi, quorum hæc mens, vt ſubiectam plebem deprædarentur. Viduarum meminit, quia mulieres proniores ad largiendas eleemoſynas ſunt, quàm viri. Deinde viduarum meminit, quia, cùm hæ à virorum poteſtate exemptæ ſint, largiores facere eleemoſynas poſſunt. Viduæ recenſentur, quia hæ deuotiores, religioſioreſque eſſe ſolent, quàm aliæ mulieres, quod innuitur Luc. 21. vbi Chriſtus reſpiciens eos, qui mittebant munera in gazophylacium munus viduæ pauperis laudauit. Vt diſcant

Chriſtianæ

Christianæ viduæ nubere largitati, ac pietati quæ vitis ampliùs nubere laudabiliter nolunt.

Væ vobis, scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia circuitis mare & aridam, vt faciatis vnum proselytum; &, cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo, quàm vos.

1127. C*Ircuitis mare, & aridam:* id est magnâ diligentiâ, ac labore quæritis, omnem mouetis lapidem, *vt faciatis vnum proselytum*, vt vnum à Gentilitate ad Iudaismum traducatis. Rectè, & laudabiliter id factum, nec in hoc à Christo reprehenduntur: summâ laude dignum animas lucrari, si quidem bono zelo hic labor suscipiatur: quod hîc minimè factum euentus docebat; non enim ad Iudaismum conuersos cælo asserebant, sed duplo faciebant filios gehennæ. Cur igitur tantos labores subibant? Et inanis gloriæ, &, etiam auaritiæ causâ; conuersionem quippè Gentium superbè iactabant, & victimas, decimasque templo inferebant, animarum salutem minime quærebant. Nimirum, tàm laudabilis industria, qualis est in animarum salute laborare, iactantiæ, & auaritiæ veneno inficitur. Vtrumque fugiat, qui hoc munus exercet.

Facitis eum filium gehennæ duplo, quàm vos. Filius gehennæ, dicitur dignus gehennæ igne; sicut, &, *filius pacis*, pace dignus. Sed quomodo Pharisæi scelestiorem, ac proinde magis gehennæ ignibus addictum, proselytum faciebant? Exemplo malo, malis moribus. Improbos doctores plerumque discipuli superant, & iis peiores fiunt, à quibus probæ doctrinæ monitis imbuuntur, sed vitæ malæ veneno inficiuntur: tantum in discipulorum mentibus doctorum exemplum potest.

Væ vobis duces cæci, qui dicitis: Quicunque iurauerit per templum, nihil est; qui autem iurauerit in auro templi, debet.

1128. V*Ide, quid auri amor in homines possit. Pharisæi, aurum, Dei templo præferunt. Putabant iuramentum, exhibitum per templum, nihil esse, quia Templum Deus non est; per aurum autem, tenere censebant: quia nempè cupidi, & auari, tamquam Deum, aurum venerantur.

Mens auri, argentiuè vinculis adstricta, semper aurum videt, semper argentum: sanctius ei aurum, quod ferè sanctitatis hostis, quàm templum, quod omnia sanctificat. Tantum auaritia potest, huc que dementiæ homines ducit.

Iudæi aurum, quo ipsi delectabantur, & dona, quæ offerebantur, sanctiora esse dicebant, quàm ipsum templum, & altare; vt homines promptiores facerent ad dona exhibenda, quàm ad fundendas preces in templo. Hæc malorum sacerdotum nota est, qui nihil, nisi lucra, curant; animarum salutem post tergum iaciunt. Templum, & altare ad Dei gloriam, hominumque salutem instituta sunt, aurum, & dona magis ad vtilitatem sacerdotum: ideo hi aurum, & dona templo, & altari præferunt, quia sua quærunt, non quæ Dei.

Stulti, & cæci. Quid enim maius est donum, aut altare, quod sanctificat donum.

1129. I*Vre dicuntur cæci, quia eò eorum cæcitas deuenerat, vt plus auro, ac donis tribuerent, quàm templo, & altari: quis non videret sanctius esse templum & altare, quàm aurum? sed Pharisæi, ad aurum, donaque inhiantes, templi sanctitatem minimè vident; ita amatores suos bona temporalia excæcant. Vix dixerat Dominus Matth. 6. *Nolite thesaurizare vobis thesauros in terrâ*, cum addit, *si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit*; sed cur, post doctrinam de non thesaurizando, immediatè agit de oculorum siuè luce, siuè tenebris? An, quia ex thesaurorum affectu tenebræ oriuntur, vt lux ex neglectu? Denique hinc habes ægrè auri amorem templi venerationem, cultumque admittere: nihil ferè sanctum auri amatori, quod sanctitatis venenum solet esse.

Debemus acumen istuc Sancto Gregorio Magno qui ait: *Neque negligenter audiendum est, quòd cùm decimari minima diceret, extrema quidem de oleribus maluit, sed tamen bene olentia memorari: vt profectò ostenderet, quia simulatores cum paruâ custodiunt, odorem de se ostendere sanctæ opinionis quærunt, & quamuis implere maxima prætermittunt, & tamen minima obseruant, quæ humano iudicio longè latèque redoleant.*

SECTIO III.

Væ vobis, scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis mentham, & anethum, & cyminum.

1130. R*Erum minimarum decimas soluunt: quæ maiora erant, negligebant. Sed cur potiùs menthæ, anethi, & cymini meminit, quàm aliarum rerum? Vt illorum inanem gloriam etiam in rebus minimis detegeret. Hæc omnia, quæ recenset, quendam spirant odorem: vt ergò statim proderetur, Pharisæos decimas soluere, in iis soluunt, quæ odorem

odorem emittunt, & sic vel ipsis tacentibus quid in Dei obsequium præstitissent panderetur. Scilicet vbique huiuscemodi homines inani gloriæ litant, atque iactantiæ: vtinam nullos ex Christianis imitatores haberent.

Hæc oportuit facere, & illa non omittere.

1131. CVr minima hæc non esse omittenda dixit? Ne quis putaret, Christum minimorum obseruationem reprehendisse. Non reprehendit, sed probauit; magni quippè in Dei cultu refert minima non contemnere: non igitur vituperat minima seruantes, sed minimorum obseruatores se fingentes.

Væ vobis scribæ, & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis.

PEruersi magistri, qui aliud edocent, aliud agunt sepulchris dealbatis similes sunt: verborum humilitatem foris demonstrant, candorem in extimâ superficie præseferunt, intùs omni auaritiâ, atque libidine pleni sunt. Sepulchri vtitur similitudine propter mortuorum corpora, quæ continent; nam corpus mortuum, formam quidem humanam habet, & homo non est; ita & hypocritæ videntur quidem iusti, sed cadauerosa eorum iustitia est.

1132. Sepulchris dealbatis eos comparat, non vt argueret tantùm, sed vt à suis sceleribus, mortis, sepulchrique meditatione, auocaret: cineris, mortisque memoria vilis morborum, quibus corripiebantur, medicina esse poterat. Nempè dealbata sepulchra, si mentis oculis obuersentur, dealbare mentem possunt, & omnem criminum nigrorem auferre.

Væ vobis, scribæ, & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra Prophetarum.

BOnitatis opinione, & æstimationis in populo, sepulchra ædificabant prophetarum; in hoc quoque inani gloriæ seruientes. Cohæret cum inani gloriâ sepulchrum; quia hoc vitium, meritum omne omnemque laborum mercedem insepelit, & bonum opus decinerat.

Hic Judæorum mos erat; vt prophetas mortuos honorarent, viuentes persequerentur ad mortem: hoc autem faciebant; quia prophetæ, dum viuerent, eorum increpabant scelera; mortui nihil illis molestiæ inferebant. Tantùm malis bonorum increpatio displicet.

Et dicitis: si fuissemus in diebus Patrum nostrorum, non essemus socij eorum in sanguine prophetarum.

1133. VIde istorum malitiam. Vt se pios ostendant, suorum scelera produnt, & deuelant. Iurè eos arguit Christus, quia suorum parentum vitia deteguut, cùm tegere debuissent; & damnare videntur, grauiora tamen commiserunt.

Aliena vitia produnt: nempè alterius delicta quilibet facilè cognoscit, cæcus ad sua est; alterius culpam facilè arguunt, sed ægrè suam.

A sanguine Abel iusti.

1134. A *Sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariæ*; cur non magis pœnas luet Iudaicus populus, quia Christi sanguinem fuderit? An, quia Christi sanguis non vindictam, sed veniam postulat? An vt ostenderet Christus, se in iustis præcipuè pati? *Idcirco*, ait Sanctus Hilarius, *sanguis Abelis, & Zachariæ super Iudæos veniet; quia iam in illis habitans Christus, & prædicans passus fuerat;* Ac si magis in suis seruis patiatur Christus, quàm in se ipso; certè Saulo dixit: *Saule Saule quid me persequeris?* quia in suis eum persequebatur: hæc autem similia verba Christum dixisse non legimus cum ipsemet ad mortem quæreretur, affigeretur Cruci.

Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt.

1135. NOminis geminatio miserantis est, & valde diligentis. Homines hîc, non saxa plangit; at lapidibus duriores Iudæi exstiterunt, & scindi ad pœnitentiam noluerunt. *Quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt:* Non dixit, *occidisti*, aut, *lapidasti*, sed, *occidis, & lapidas*; quia occidendi, & lapidandi consuetudinem habebat: hoc extremum malorum omnium est, ex consuetudine peccare.

Occidis, & lapidas: videlicet, lapidando occidis; communiter enim Prophetæ lapidabantur, tanquam blasphemi. Quum populus, aut aliquis princeps occidere Prophetam vellet, à quo arguebatur, aut quemlibet alium virum iustum, blasphemiæ notam ei inurebant, aut, quod aliquid contra legem egisset, calumniabantur, & tunc ei blasphemantis pœnam infligebant, scilicet lapidationem. Sic plerunque accidit, vt priuati odij causa, religionis prætextu pallietur.

1136. *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas;* Vide ingentem Christi in suos amorem, & affectum; ipse iniuriis lacessitus, & flagellis affectus silet; sed ob suorum damna grauiter conqueritur. Amantis est suarum iniuriarum obliuisci, amari sentire. Habes veri pastoris, & patris notam, qui ad suorum damna altè inclamat, ad sua silet.

Quæ occidis prophetas & lapidas; Imitatur Ierusalem, qui prophetarum, & doctorum oracula non audit, qui eorum verba spernit; *& ego hodie*, Origenis verba sunt, *si Prophetæ verba non audio, si monita eius sperno, inquantum in me est, occido, cuius scilicet verba non audio, tanquam mortui;* Quot occisores prophetarum sunt, qui sine sanguinis effusione, morti doctores adiiciunt, dum eorum non audiunt verba, tanquam occisorum.

Quoties volui congregare filios tuos.

1137. HVc Christus spectat, vt homines vniat, & inter se veluti compaginet; vt vniti, atque concordes diuinam iram effugiant; atque idcircò congregandi verbo est vsus.

Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina; nos renasci, & alas nos emittere Christus quærit, pennatos nos vult, dum velut gallina, nos sub suis alis congregare se velle, affirmat; nimirum in sublime euolare, ima hæc deserere debemus, vt sub eius alis nos esse probemus: *Huius familiaris, ac terrenæ auis more*, ait sanctus Hilarius, *congregare eos intra se voluit, vt, qui conditione nascendi editi iam fuissent, nunc alterius generationis*

nerationis ortu, & calore confouente renati, in cœleste regnum, tanquam pennatis corporibus; euolarent; nemo humi tepat; cælo natus, in cælestia animo euolet, in perennatura.

Ecce relinquetur domus vestra deserta.

1138. IVdæorum domus erat Ierusalem, quæ in pœnam solo æquanda erat. Sed, quum peccatum fuerit totius gentis, cur sola Ierusalem deletur? An, quia deleta Ierusalem, quæ metropolis erat, totum regnum videbatur esse deletum? In Hierusalem Dei templum erat, quo delero, totum regnum corruere erat necesse. Nam regnorum tobur, ac fortitudo, templum, Deique cultus est.

Ablato templo, videbatur ablata tota illius gentis nobilitas, & excellentia; atque adeò ad destruendum gentis illius statum, Ierusalem debuit deleri. Regnorum nobilitas, Dei templa sunt, templorum cultus, ac reuerentia.

1139. In Ierusalem templum erat, erant sacerdotes, scribæ; hic totius regni Principes: præcipuè ergo vltio de Ierusalem sumenda erat; quia maius eius peccatum, vbi maior Dei notitia, vbi Dei cultus magis vigebat, vbi templum & sacrificiorum frequentia. Nempè maiorem pœnam peccatum meretur, quod eum Dei notitiâ, & cultu est. Quid hîc illi, qui, non vbi templum est, delinquunt, sed in ipso Dei templo?

Ecce relinquetur vobis; cur non dixit relinquam vt illis verbis responderet, quæ superiùs dixerat; quoties volui congregare? An quia congregare eius, est vt ille non tam nos relinquit, quàm relinquatur à nobis, nos eius iram attrahimus.

Domus vestra, non dixit *mea*; priùs erat sua, eùm ritè in illâ coleretur; *domum suam* ille non appellat, nisi vbi miseretur, & beneficia confert.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT XXIV. MATTHÆI.

Vers. 1.

ET egressus Iesus de templo, ibat, & accesserunt discipuli eius, vt ostenderent ei ædificationes templi.

Et egressus. *Syr. Et exiit.*
De templo. *Pagn. A templo.*
Ibat. *Pagn. Discedebat.*
Ædificationes. *Pagn. Structuras. Goth. Ædificationem. S. Hil. Structuram. Adam C. Substructiones. Fr. Luc. Ædificia. Syr. Ædificium.*

Vers. 2.

Ipse autem respondens dixit illis: Videtis hæc omnia? Amen dico vobis non relinquetur hîc lapis super lapidem, qui non destruatur.

Ipse autem. *Caiet. Iesus autem.*
Videtis hæc omnia. *Mald. Nonne videtis hæc omnia.*
Relinquetur. *S. Hier. Permanebit.*
Qui non destruatur. *Pagn. Qui non destruetur. Vat. Qui non destruendus sit. S. Zeno. Ar. M. Qui non dissoluetur. Int. Euth. Qui non diruatur.*

Vers. 3.

Sedente autem eo super montem Olìueti, accesserunt ad eum discipuli secreto, dicentes: Dic nobis quando hæc erunt? & quod signum aduentus tui & consummationis sæculi?

Super montem Olìueti. *Fr. Luc. In monte Oliuarum.*
Secreto. *Fr. Luc. Seorsum. Syr. Inter se & eum.*
Aduentus tui. *Ar. M. Tua præsentia.*
Sæculi? *Arab. Temporis? Syr. Mundi.*

Vers. 4.

Et respondens Iesus, dixit eis: Videte ne quis vos seducat.

Videte. *S. Cyp. Cauete.*
Seducat. *S. Cyp. Fallat. Syr. Inducat in errorem.*

Vers. 5.

Multi enim venient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus, & multos seducent.

Seducent. *S. Cyp. Fallent.*

Vers. 6.

Audituri enim estis prælia & opiniones præliorum: Videte ne turbemini; oportet enim hæc fieri, sed nondum est finis.

Enim. *Mald. Autem.*
Prælia. *S. Cyp. Bella.*
Opin. præ. *S. Cyp. Auditus belli. Int. Euth. Rumores bellorum. Mald. Auditiones bellorum.*
Videte ne turbemini. *S. Cyp. Nolite tumultuari. Int. Orig. Videte ne terreamini.*
Hæc. *Pagn. Omnia.*

Vers. 7.

Consurget enim gens in gentem, & regnum in regnum: & erunt pestilentiæ,

Consurget. *S. Cyp. Exsurget. Syr. Insurget. Ar. M. Excitabitur.*
In gentem. *S. Cyp. Super gentes.*
Regnum in regnum. *Tert. Regna regnis compulsabunt.*

&

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

& fames, & terræmotus per loca.

Pestilentiæ. *Arab. Timor. Tert. Lues.*
Terræmotus. *Arab. Perturbationes.*
Per loca. *Syr. In singulis locis. S. Cyp. Per singula loca. Vat. Certis locis.*

Vers. 8.

Hæc autem omnia initia sunt dolorum.

Initia. *Fr. Luc. Principium.*
Sunt. *Euth. Erunt.*
Dolotum. *S. Cyp. Parturitionum.*

Vers. 9.

Tunc tradent vos in tribulationem, & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter nomen meum.

In tribulationem. *Syr. Oppressioni. Arab. In angustiam. Orig. In tribulationes. S. Cyp. In pressuram. Pagn. In afflictionem.*
Occident. *S. Cyp. Interficient.*
Eritis odio. *S. Cyp. Eritis odibiles. Pagn. Eritis inuisi. Syr. Eritis exosi. Ar. M. Odio habiti.*

Vers. 10.

Et tunc scandalizabuntur multi, & inuicem tradent, & odio habebunt inuicem.

Scandalizabuntur. *Pagn. Offendentur. Syr. Impingent.*
Inuicem. *Euth. Se inuicem.*

Vers. 11.

Et multi pseudoprophetæ surgent, & seducent multos.

Surgent. *Vat. Exorientur. Int. Orig. Insurgent. Ar. M. Excitabuntur.*

Vers. 12.

Et quoniam abundauit iniquitas, refrigescet charitas multorum.

Quoniam abundauit iniquitas. *S. Cyp. Eo quod facinus abundet. Syr. Propter multitudinem iniquitatis. Orig. Vbi multiplicatur iniquitas,* vel: *Cùm multiplicatæ fuerint iniquitates.*
Refrigescet. *Syr. Elanguescet.*
Charitas. *Int. Euth. Dilectio.*

Vers. 13.

Qui autem perseuerauerit, vsque in finem, hic saluus erit.

Perseuerauerit. *Clem. Alex. Sustinuerit. S. Cyp. Tolerauerit. Int. Orig. Permanserit.*
Vsque in finem. *Clem. Alex. In finem.*
Saluus erit. *Ar. M. Seruabitur.*

Vers. 14.

Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe in testimonium omnibus gentibus: & tunc veniet consummatio.

In vniuerso orbe. *Ar. M. In vniuersa habitata.*
Consummatio. *Vat. Ille finis.*

Vers. 15.

Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat.

Abominationem. *Syr. Portentum.*
Desolationis. *S. Cyp. Vastationis.*
A Daniele, *Fr. Luc. Per Danielem.*

Vers. 16.

Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes.

Ad montes. *Syr. In montem.*

Vers. 17.

Et qui in tecto non descendat tollere aliquid de domo sua.

In tecto. *Fr. Luc. Super tectum.*
Aliquid de domo sua. *Fr. Luc. Ea quæ sunt ex domo sua.*

Vers. 18.

Et qui in agro, non reuertatur tollere tunicam suam,

Non reuertatur. *Vat. Non reuertatur retro.*
Tollere. *S. Cyp. Auferre.*
Tunicam suam. *S. Cyp. Vestimentum suum. Pagn. Vestes suas.*

Vers. 19.

Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis diebus.

Prægnantibus. *Pagn. In vtero habentibus.*
Nutrientibus. *Tert. Nutricantibus. S. Aug. Mammantibus. Ar. M. Et lactantibus.*

Vers. 20.

Orate autem vt non fiat fuga vestra hieme, vel Sabbato.

Vel Sabbato. *Pagn. Neque Sabbato. Ar. M. Neque in Sabbato.*

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 21.

Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, vſque modò neque fiet.

Tunc. *Orig. In illis diebus.*
Tribulatio. *S. Cyp. Preſſura. Int. Euth. Afflictio. Syr. Oppreſſio.*
Magna. *Orig.* omittit.
Ab initio. *Fr. Luc. A principio. Orig. A conſtitutione.*
Vſque modò. *Fr. Luc. Vſque nunc.*
Neque fiet. *Caiet. Nec futuro tempore. Fr. Luc. Neque omnino erit aliquando.*

Verſ. 22.

Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro: ſed propter electos breuiabuntur dies illi.

Breuiati. *Syr. Decurtati. Fr. Luc. Diminuti. Auct. Contracti.*
Non fieret ſalua. *S. Hier. Nequaquam ſalua eſſet. Syr. Non viueret. Ar. M. Non fuiſſet ſeruata.*
Omnis. *Orig. Vlla.*
Breuiabuntur. *Int. Orig. Abbreuiabuntur. Al. Decurtabuntur. Auct. Contrahentur.*

Verſ. 23.

Tunc ſi quis vobis dixerit: Ecce hîc eſt Chriſtus, aut illic: nolite credere.

Nolite credere. *Vat. Ne credatis. Fr. Luc. Ne credideritis.*

Verſ. 24.

Surgent enim pſeudochriſti: & pſeudoprophetæ: & dabunt ſigna magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi.

Dabunt ſigna. *Tert. Signa edent fallacia. S. Aug. Facient.*
Ita vt in er. ind. *S. Proſp. In quibus ſeducantur. S. Aug. Vt fallant.*
Si fieri poteſt. *S. Proſp. Si dici poteſt.*

Verſ. 25.

Ecce prædixi vobis.

Prædixi vobis. *S. Cyp.* addit *omnia.*

Verſ. 26.

Si ergo dixerint vobis: Ecce in deſerto eſt, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere.

In deſerto. *S. Cyp. In ſolitudine.*
Nolite exire. *Fr. Luc. Ne exieritis.*
In penetralibus. *S. Cyp. In cubiculis. Int. Orig. In domibus. Ar. M. In conclauibus.*

Verſ. 27.

Sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret vſque in occidentem: ita erit & aduentus Filij hominis.

Fulgur. *S. Cyp. Corruſcatio. Caiet. Fulgor.*
Ab Oriente. *Ar. M. Ab Orientibus.*
Paret. *S. Cyp. Apparet. Vat. Relucet.*
Et aduentus. *Ar. M. Et præſentia.*

Verſ. 28.

Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ.

Vbicunque fuerit. *S. Epiph. Vbi erit.*
Corpus. *S. Amb. Ruina. S. Epiph. Cadauer.*
Congregabuntur. *S. Cyp. Colligentur.*

Verſ. 29.

Statim autem poſt tribulationem dierum illorum Sol obſcurabitur, & Luna non dabit lumen ſuum, & Stellæ cadent de Cælo, & virtutes cælorum commouebuntur.

Statim. *S. Cyp. Continuò.*
Tribul. *S. Cyp. Preſſuram. Syr. Oppreſſionem. Al. Afflictionem.*
Obſcurabitur. *S. Cyp. Tenebreſcet. Int. S. Chryſ. Obtenebrabitur.*
Virtutes. *Vat. Vires. Adam C. Poteſtates. Fr. Luc. Facultates. Ar. M. Efficacia.*
Commouebuntur. *S. Cyp. Mouebuntur. Adam C. Concutientur. Auct. Fluctuabunt.*

Verſ. 30.

Et tunc parebit ſignum Filij hominis in cælo: & tunc plangent omnes tribus terræ: & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maieſtate.

Parebit. *S. Cyp. Apparebit.*
Plangent. *S. Cyp. Lamentabuntur.*
Omnes tribus. *Syr. Omnes generationes.*
Virtute. *S. Cyr. Ier. Cum poteſtate. Pagn. Cum potentia. Ar. M. Cum efficacia.*
Multa. *S. Cyp. Magna.*
Maieſtate. *Syr. Gloria multa. S. Cyp. Claritate. S. Cyril. Ier. Gloria magna.*

Verſ. 31.

Et mittet Angelos ſuos cum tuba, & voce magna: & congregabunt electos

Et mittet. *Int. Theop. Et emittet.*
Cum tuba. *S. Cyp. Cum tuba magna. Pagn. Cum tuba voce magna. Syr. Cum clangore magno.*
Et congregabunt. *S. Cyp. Et colligent.*

eius

Vulgata Editio.

eius à quatuor ventis, à summis cælorum vsque ad terminos eorum.

Vers. 32.

Ab arbore autem fici discite parabolam: cum iam ramus eius tener fuerit, & folia nata, scitis quia propè est æstas.

Vers. 33.

Ita & vos cum videritis hæc omnia, scitote quia propè est in ianuis.

Vers. 34.

Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia hæc fiant.

Vers. 35.

Cælum & terra transibunt, verba autem mea non præteribunt.

Vers. 36.

De die autem illa, & hora nemo scit, neque Angeli cælorum, nisi solus Pater.

Vers. 37.

Sicut autem in diebus Noë; ita erit & aduentus filij hominis.

Vers. 38.

Sicut enim erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes vsque ad eum diem, quo intrauit Noë in arcam.

Vers. 39.

Et non cognouerunt donec venit diluuium, & tulit omnes: ita erit & aduentus Filij hominis.

Vers. 40.

Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur.

Vers. 41.

Duæ molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur.

Vers. 42.

Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit.

Vers. 43.

Illud autem scitote, quoniam si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret vtique: & non sineret perfodi domum suam.

Vers. 44.

Ideo & vos estote parati, quia qua nescitis hora Filius hominis venturus est.

Lectionum Varietas.

A summis. *Syr. Ab extremo.*
Vsque ad terminos. *S.Cyp. Vsque ad summitates.*

Ab arbore a. f. d. *Orig. A ficu dignoscite.*
Parabolam. *Vat. Similitudinem.*
Ramus. *Syr. Rami. Orig. Fructus.*
Fuerit. *Fr.Luc. Factus fuerit.*
Nata. *Pagn. Enata. Ar. M. Germinauerint. Orig. Miserit.*
Scitis quia p. *Orig. Scitote quia iuxta.*

In ianuis. *Pagn. In foribus. Int. Orig. In limine.*

Præteribit. *Vat. Praterierit.*
Generatio. *Pagn. Ætas.*
Omnia. *Theoph. Omnia illa.*
Fiant. *Vat. Facta sint.*

Transibunt. *S. Hier. Pertransibunt. Paga. Præteribunt.*
Non præteribunt. *Fr.Luc. Non transibunt.*

Ang. Cœl. *S. Aug. Angeli Calorum, neque Filius. S. Hilar. Angeli in Calis neque Filius.*
Nisi s. P. *Paga. Nisi Pater meus solus.*

Nubentes. *Al. Contrahentes matrimonium.*

Sicut in diebus Noë. *Mald. Sicut dies Noë.*
In Arcam. *Arab. In Nauim.*

Donec venit. *Vat. Donec venisset.*
Et tulit omnes. *Vat. Et sustulisset vniuersos.*
Ita erit. *Vat. Ita erat.*
Aduentus. *Ar.M. Præsentia.*

In agro. *Syr. In villa.*
Assumetur. *Pagn. Assumitur.*
Relinquetur. *Caiet. Relinquitur.*

Duæ molentes. *Goth. Duo.*
In molà. *Syr. In pistrino. Goth. In lecto.*
Vna assumetur. *Goth. Vnus assumetur. Al. Vna assumitur.*
Vna relinquetur. *Goth. Vnus relinquetur. Al. Vna relinquitur.*

Venturus sit. *Ar.M. Venit.*

Si sciret. *Fr.Luc. Si sciuisset.*
Qua hora. *Syr. Quanam vigilia. Int. Orig. Qua custodia.*
Venturus esset. *Mald. Venit.*
Vigilaret. *Fr.Luc. Vigilasset.*
Non sineret. *Auct. Non siuisset. Int. Theoph. Non permisisset.*

Qua hora nescitis. *Paga. Qua hora non putatis. Int. Orig. Qua custodia non speratis. Arab. Qua hora non cogitatis. Int. S.Chrys. Qua hora non existimabis.*
Filius h. v. e. *Paga. Filius hominis venit.*

Vers. 45.

Vulgata Editio. — ***Lectionum Varietas.***

Verſ. 45.

Quis putas eſt fidelis ſeruus, & prudens, quem conſtituit dominus ſuus ſuper familiam ſuam, vt det illis cibum in tempore?

Quis putas. *S.Hil. Quiſnam.*
Prudens. *Syr. Sapiens.*
Conſtituit. *Vat. Præfecit. Auct. Collocauit. S.Chryſ. Conſtituet.*
Super familiam ſuam. *Pagn. Famulitio ſuo. Fr.Luc. Super famulitium ſuum. Syr. Super filios domus ſuæ.*
Cibum. *Vat. Alimentum.*
In tempore. *Arab. In tempore ſuo.*

Verſ. 46.

Beatus ille ſeruus quem cùm venerit Dominus eius, inuenerit ſic facientem.

Beatus. *Syr. Felix.*
Cùm venerit. *S.Hilar. Veniens.*
Inuenerit. *Pagn. Repererit.*

Verſ. 47.

Amen dico vobis, quoniam ſuper omnia bona ſua conſtituet eum.

Super omnia bona ſua. *Fr.Luc. Super omnia quæ ſunt ipſius. Ar. M. Super omnibus ſubſtantiis ſuis.*

Verſ. 48.

Si autem dixerit malus ſeruus ille in corde ſuo: moram facit Dominus meus venire.

Malus. *Syr. Nequam.*
Moram facit. *Pagn. Cunctatur. Goth. Moram faciet. Fr.Luc. Tardat.*

Verſ. 49.

Et cœperit percutere conſeruos ſuos, manducet autem, & bibat cum ebrioſis.

Cum ebrioſis. *Fr. Luc. Cum ebriis. Syr. Cum temulentis.*

Verſ. 50.

Veniet Dominus ſerui illius in die, qua non ſperat, hora, qua ignorat.

Dominus ſerui illius. *S. Epiph. Eius Dominus. Orig. Dominus ſerui illius nequam in die quâ. Orig. Ad diem quam.*
Non ſperat. *Arab. Non cogitat. Orig. Ignorat. Fr. Luc. Non expectat.*
Hora quà i. *Orig. Ad horam, qua non expectat.*

Verſ. 51.

Et diuidet eum partemque eius ponet cum hypocritis: Illic erit fletus, & ſtridor dentium.

Diuidet eum. *Pagn. Diſſecabit eum. Syr. Separabit eum. S. Epiph. Seruum ipſum in duas partes ſecabit.*
Ponet. *Orig. Reponet.*
Cum hypocritis. *S. Epiph. Cum infidelibus. Orig. Cum incredulis.*
Fletus. *Al. Ploratus.*

CAPVT XXIV.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Et egreſſus Ieſus de templo ibat: & acceſſerunt diſcipuli eius, vt oſtenderent ei ædificationes templi.

VERA hæc Religionis nota, verus pietatis character, etiam extra templum ad Ieſum accedere, & Sanctitatem vbique ſeruare. Plerique fidelium contrà agunt: in templo Chriſto adhærere per externam ſanctimoniam videntur; vbi exierint, ſanctitatem, ac pietatem exuunt, ad ſeculares mores redeunt, à Chriſto ſuo recedunt, cui in templo appropinquauerant. Apoſtolorum 1142.

vestigia preme, Christo tuo adhære etiam, cùm egressus templum fueris.

E templo egressi, statim cogitant de illis, quæ in templo audierant; vt nos quoque disceremus non statim ad secularia, ad leuia, & inutilia tendite, dum à sacris concionibus, quæ fiunt in templo, discedimus. Ostendunt discipuli Christo templi ædificationem, quod diruendum prædixerat, vt ad misericordiam eum flecterent.

1141. Tam pulchrum, ac tantâ arte ædificarum templum erat, vt putarint eius intuitu flecti Christum posse, ne illud destrueret. Sed contrà factum: non externo templi decore mouetur Christus, vt à destructione abstineat? quare statim disceremus, quòd minùs nobis parcet, si externam tantùm sanctitatem præferamus.

Non mouetur templi pulchritudine Christus, sed potiùs addit: *Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur.* Vt innueret, externa, & corporalia non esse magnifacienda, sed cœlestia, ac spiritualia: extima pulchritudo æstimanda non est, sed intima, & animæ decor.

Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non destruatur.

1142. CVr etiam templum ipsum perire vult? An quia superuacuum iam templum, cùm ibi non ampliùs futuri Iudæi, qui Deo sacrificia, & hostias Deo offerrent; Voluit potiùs funditùs destrui, quàm Romanorum impietati relinqui, qui illud falsorum deorum cultu violarent. Tanti Deus suæ domus reuerentiam facit.

Destruit prætetea, ne, templo, peccandi occasio alicui tribueretur; nam, si integrum postea remansisset in luce gratiæ, & quispiam illud vidisset, fortè cogitaos, quæ à Deo fuerant instituta, & à Prophetis sanctificata, paulatim à fidei veritate transisset ad Indaismum. Disce, quantâ solicitudine aliorum scandalo occurrendum sit. Christus, ne per templum aliqui perirent, templum diruit: plerique templo ipso vtuntur, vt pereant ipsi, & aliorum exitium quærant: quod vtinam nostro æuo fieri non videremus.

Videte, ne quis vos seducat.

1143. REspondendi otdo mysterio non caret. Tria quæsierant Apostoli, & hoc ordine: de tempore euersionis Ierusalem, de Christi aduētu, denique de consummatione seculi. Christus verò primo loco secundæ quæstioni satisfacit: cur non primùm primæ? Quia voluit priùs ad illud respondere, quod ad discipulorum vtilitatem, atque profectum magis spectabat; & hoc erat de falso Christi aduentu: plerique enim putabant, Christum venturum esse, vt temporaliter regnaret. Hoc statim reiicit, discipulosque monet, ne decipiantur. De vrbis excidio postea loquitur, quia istuc scite, illiusque tempus, discipulorum salutem non ita tangebat, sicut non decipi de Christi aduentu. Vides doctoris, & Superioris esse, iis primò occurrere, à quibus magis suorum discrimen imminet; de illis primò loqui, quæ magis ad aliorum profectum spectant.

Tunc qui in Iudæa est fugiat ad montes.

TVnc qui in Iudæâ est fugiat ad montes; cur hi signatè moneutur, qui Iudæam inhabitant? nunquid non persecutio illa vniuersum orbem inuadet? ergo illorum tantùm curam habet, qui in Iudæa sunt? Habet omnium, sed illorum præcipuè, qui in maiori periculo sunt; *Iudæam deseri monet*, ait Sanctus Hilarius, *& transfugere in montes, ne admixtione plebis illius Antichristo crediturę visa, vt contagio efferatur*; nullus tutus erit Iudæis permixtus, qui maximè perfidiæ venenum in alios spargent.

Væ prægnantibus, & nutrientibus.

1144. PRægnantes onere prægrauatæ fugere nequeunt: sed quod impedimentum in nutrientibus? Quia nutrientes detinet filiorum compassio, & affectus: hinc plerunque fit, vt extrema discrimina non vitentur indiscretâ filiorum pietate. Cogitent hoc parentes, & videant, ne nimio filiorum amore ipsi cum filiis pereant; quia fugere cum filiis neglexerunt.

Prægnantibus peccatores comparantur; quia, vt prægnantes partum abscondere nequeunt, cùm parturiendi tempus aduenerit; sic nec peccatores sua scelera ab aliorum oculis eximere queunt.

Orate, vt non fiat fuga vestra in hyeme, vel Sabbato.

1145. IN altero prohibet duritiâ frigoris ad montes, ac solitudines pergere, in altero legis transgressio; arbitrabantur enim Iudæi non licere Sabbato, nisi per vnum milliare, ambulare. Sed obserua, quòd non dixit, *orate, vt non fiat fuga vestra, existentibus vobis in agro, aut in tecto*; ne redirent domum, aut tollerent, quæ domi erant, quia in eorum potestate erat hæc auferre impedimenta, non autem illa, quæ ab hyeme, & Sabbati obseruantiâ pendebant. Nimirum in his, quæ fieri à nobis facile possunt, non debemus ita cunctari, tanquam id in nobis situm non esset; & impedimenta, quæ auferre non possumus, vt Diuinitùs auferantur postulate, non decet.

1146. *Vt non fiat fuga vestra hyeme*; solet de cuiusque morte hic locus accipi, sed cur monemur hyeme non decedere? an ne manus auaritiæ gelu cōtractæ sint, cum misericordiæ refrigerio extendi ad pauperes debeant, præsertim cum abeundum est. Acutè Sanctus Paulinus: *Orate ne fiat fuga vestra hyeme. Non rigore pedes, non contractis auaritia gelu manibus, sed spiritu feruentes, & apertis refrigerio misericordiæ manibus, furtiuus ille nos horæ nouissimæ superuentus inueniat.* Hyeme fugiunt, qui misericordiæ opera negligunt, & porrigere auxiliares manus auaritiæ frigore congelati pauperibus nolunt.

In hyeme sterilitatem quamdam arbores præferunt, præfert humus; in hyeme igitur obeundum non est, ne bonorum operum messe careamus, *fuge, non quasi feriatus in sabbato*, inquit Sanctus Ambrosius, *Sed tanquam operarius in negotio; nec tanquam sterilis in frigore, sed tanquam opimus in messe; idem enim dictum est, orate ne fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato.*

1147. *Vt non fiat fuga vestra in hyeme, vel sabbato*, cur non in sabbato, cur non in hyeme? *Hyemem* ait Sanctus Athanasius *peccata vocat, & sabbatum securitatem; dicit ergo væ animæ in peccati securitate, vel socordiâ constitutæ*; qui peccatis obruitur, & securus agit, festumque diem in lætitia degit cum extrema illi calamitas immineat; maximè infelix est, & futuræ damnationi propinquus.

Hyeme,

Hyeme, vel sabbato; non segniùs rem agendam vult, aut oscitanter, sed summa diligentiâ, summo feruore; *ne fiat fuga vestra hyeme, vel sabbato*, ait Sanctus Ambrosius, *hoc est non in otio, sed in negotio*; omni tempore vitari otium debet, ac torpor; sed maximè cum exeundum ab hac vitâ est.

Erit tunc tribulatio magna.

1148. ERit tunc tribulatio magna; eo tempore in deliciis, & voluptatibus actutos homines vitam indicant sequentia verba; *sicut in diebus Noe, ita erit & aduentus filij hominis, erant tunc homines comedentes, & bibentes, & nuptui tradentes*, voluptatibus obruti, deliciis sepulti; sic & in Christi aduentu: cur igitur in tot voluptatibus tribulatio innatabit? ipsæmet voluptates ingentem tribulationum segetem præbebunt: nullæ deliciæ, nullæ illecebræ eximere à tribulatione possunt, quam in impiorum pœnas Deus immittit; quia maiorem tribulationem in aduersitatibus illi patiuntur, qui in voluptatibus vitam agunt.

Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur, & aquilæ.

1149. PEr corpus, & cadauer, passionem Christi significat, quam Sancti respiciunt, qui Aquilæ sunt, & in veri Solis splendorem suos possunt figere obtutus. Aquilæ huc volant; quia nempè, qui Christi passionem considerat, volare, tanquam aquila, debet.

Non dixit, *Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur vultures, corui*; sed *aquila*: vt ostenderet, eos, qui crucifixum considerant, regiam induere mentem debere, regium animum.

1150. Præterea, aquilæ proprium est, vt renouetur, senectamque quodammodo exuat: hinc scriptum est: *Renouabitur, vt Aquila iuuentus tua*. Quidni aquilæ comparentur, qui ad passionem Christi meditandam accedunt? vt statim discant, omnem vitæ vetustatem exuere, & nouum hominem induere, ac prorsus renouari.

Psal. 102. 5.

Vulturum non meminit, quia sunt tardi volatus; aquila velocissimi est. Nempè, qui ad Crucifixum it, tardus esse non debet, sed citus, ac velox, tanquam aquila, quæ celeriter volat.

De iustis scriptum est Isaiæ 40. *Qui autem sperant in Domino, mutabunt fortitudinem: assument pennas, sicut aquila: current, & non laborabunt; ambulabunt, & non deficient.* Ergò fortitudinem acquirit, qui Christi sui mortem considerat: fortis fit, qui ob oculos Christum Crucifixum habet.

Isa. 40. 31.

1151. *Vbicunque fuerit corpus*, Plerique habent, *cadauer*, vt mortui Christi memoria refricaretur; sed cur circa illud Aquilæ esse dicuntur, non corui, aliæque volucres? *Vide*, inquit Origenes, *quia non dixit vbicunque fuerit cadauer illic congregabuntur volucres, aut corui; sed volens ostendere, magnificos esse omnes, qui in Domini Passione credunt, propriè dixit, vbicunque fuerit cadauer, illic congregabuntur, & aquilæ.* Regium induunt animum, qui Dominicæ Passionis meditatione mētem pascunt.

Vbicunque fuerit corpus; Græci ferè, *vbicunque fuerit cadauer*; Sed cur de suo aduentu glorioso loquens Christus cadaueri se comparat? mortis mentionem refricat? An, vt vbique nos mortis memores essemus? An vt eius passionem sæpè mente versaremus? Denique inter resurgentium gloria horror introducitur mortis; quia, qui resurrectionem cogitant, nihil horroris in morte reperiunt, quæ veræ vitæ ianua est.

Tunc parebit signum Filij hominis.

1152. TVnc parebit signum filij hominis; extremo illo iudicij die sol obscurabitur, non & luna splendescet, iure igitur crux parebit, quippè quæ solis, & lunæ vices subitura sit; *considera*, Beati Laurentij Iustiniani verba sunt, *quanta sit virtus crucis; in die namque iudicij sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, vt discas, quantum crux luna lucidior, & sole splendidior sit, apparebit tunc crux.*

Cælum, & terra transibunt verba autem mea non præteribunt.

POterat nudè dicere, verba mea non præteribunt? cur addit *cælum, & terra transibunt*? Vt ita diuinorum verborum firmitatem disceremus, vt etiam simul rerum temporalium mutabilitatem mente versaremus, & negligeremus, quæ abitura.

SECTIO II.

Sicut erant in diebus ante diluuium comedentes, & bibentes, nubentes, & nuptui tradentes, vsque ad eum diem, quo intrauit Noe in arcam,

1153. VNiuersalem cladem exemplo confirmat; vt, quia apud multos futura non creduntur, præteritorum recensione credantur, & altè animo insideant. Nouissimus dies inexpectatus incredulis hominibus erit, & negligentibus suæ salutis, talesque imparatos opprimet, sicut in diluuio accidit. Qui suæ salutis curâ tenetur, iudicium semper cogitet, perpetuas excubias agat, & bonis operibus se paret.

Comedentes, & bibentes: Non simpliciter edisse, & bibisse intelligendum est; nam hoc vitio, criminique haud dandum, cùm necesse sit, ad sustentandam naturam, id præstare; sed genio indulsisse, ac conuiuiis vacasse, ac demum carnis deliciis, ac voluptatibus obrutos fuisse. Ita edebant & bibebant, vt nihil aliud agere viderentur, nec alium finem spectare, quam cuticulæ curam.

1154. *Comedentes, & bibentes*: Cur alia illius æui non recensuit

recensuit vitia, quæ plura & grauissima fuere? omnium quippè libidinum generibus se fœdauerant, quæ elueret magnum illud diluuium. An libidinis fontem, malorumque causam denotauit, cùm dixit, *Comedentes, & bibentes?* Vbi enim quis gulæ, & ebrietati se manciparit, in luxuriæ vitium miser labitur, in libidinis cœno, non facilè euasurus, volutatur.

Comedentes: Græcè, τρώγοντες. Apud Græcos, τρώγω, propriè de brutis dicitur; sicut, ἐσθίω, de hominibus: cur igitur hîc, cùm de hominibus agitur, verbum, quod brutis conuenit, adhibetur? An, quia, se cibis ingurgitare, & genio nimis indulgere, ita à ratione alienum est, vt brutalis hæc vita sit, & brutum referat, qui ita viuit Arrigant hîc lurcones aures: arrigant, qui toti in patinis sunt, cogitentque se in hoc brutis pariati.

1155. *Nubentes, & nuptui tradentes*: γαμοῦντες, καὶ ἐκγαμίζοντες, *vxores ducentes, & ad nuptias dantes.* Syrus, *Accipientes vxores, & dantes viris.* Voluptatibus vitæ huius rebusque lætis vacabant, tanquam nullo malo venturo, lasciuientes, perindeque occupari in deliciis, ac si nihil timendum esset. Aliter Noe, eiusque filij, qui, ob oculos mundi excidium habentes, nec in conuiuiis versati sunt, nec nuptiis voluptuosè vsi. Quòd diluuium exspectans, Noë cum suis à nuptiarum vsu abstinuerit, colligitur ex Gen. 5. v. 31. & 7. v. 7. & 13. vbi, cùm dicatur Noë quingentesimo vitæ suæ anno tres filios genuisse, eisque vxores dedisse, non legitur tamen, aut ipse alios, aut filij ipsius vllus liberos generasse ante diluuium, quod accidit sexcentesimo anno vitæ ipsius; vnde centum annorum spatio, quo diluuio occurrerent, se etiam à licito nuptiarum vsu abstinuerunt: vt nos exemplo suo docerent, ab omnibus deliciis abhortendum esse, quare à Diuinæ iustitiæ impetu nos eximere possimus.

Tunc duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur.

1156. NVlla consortij habebitur ratio, nulla societatis: nihil malo proderit inter bonos fuisse, nihil iusto officiet vixisse cum malis: ille perdetur, saluabitur iste, Nemo igitur socium expectet, vt Deo seruiat, ad Deum currat, sed quisque sui solicitus, liber, & expeditus ad Deum euolet, nec, quid alij agant intueatur; Dei quippe iudicium omnes discriminabit, ac mutuò, etiam coniunctissimi, separabuntur, modò discrepent meritis.

Vigilate ergò, quia nescitis quâ horâ Dominus vester venturus sit.

QVia nouissimus dies, ac hora, ignota omnibus, consultum erit, omni die, & horâ vigilare, ne nos ex improuiso, nihil mali cogitantes, opprimat. Non loquitur Christus de corporis, sed de animi, mentisque vigiliâ. Vigilat, qui vitiorum fugâ, virtutum exercitio se assiduè præparat. *Vigilate*: γρηγορεῖτε, *vigilantes estote, expergiscimini*; torpori, atque desidiæ nullus indormiat. Non vno, aut altero duntaxat die vigilare iubemur, sed indefinitè, dicens, *vigilate*, nullâ determinati temporis factâ mentione, indicat, assiduè vigilandum esse, & semper bonis operibus vacandum, vt parati simus, cùm Domini dies aduenerit.

1157. Sed quæri hîc potest: cur tantam vigilantiam in omnibus Christus requirat, cur paratus omnes esse velit? cùm nouissimum illum diem pauci homines, si eos, qui præcesserint, respiciamus, visuri sint, & nullus ex iis, quos Christus alloquebatur, cum iam obierint. An, quod de extremo iudicij die dicitur, ad omnes quocunque seculo viuentes pertinet; quia sub nouissimo mundi die & ille intelligitur, qui vitæ vniuscuiusque nouissimus futurus est? Dies mortis, & dies illi iudicij pro vno eodemque habentur: mutuo quodam nexu necessariò se consequuntur, & omnino sibi inuicem respondent; nam (vt ait Sanctus Augustinus epist. 80.) *In quo quemque statu inuenerit suus nouissimus dies, in hoc comprehendet mundi nouissimus dies; quoniam, qualis in die isto quisque moritur, talis in die illo iudicabitur.* Igitur vigilare debet omnis Christianus, ne Domini aduentus imparatum eum inueniat: imparatum autem extremi iudicij dies inueniet, quem imparatum vltimus huius vitæ dies inuenerit.

Ideo & vos estote parati, quia, qua horâ non putatis, filius hominis venturus est.

1158. E*Stote parati*: Græcè, γίνεσθε ἕτοιμοι, *estote prompti, alacres, paratique.* Non dixit, *Vigilate*, vt verborum contextus exigere videbatur, sed, *parati estote*; sic interpretans, quod sub quadam metaphorâ superiùs dixerat, *vigilate*: nam hîc, *vigilare*, nihil aliud est, quàm, *paratum esse.* Dixit autem, *parati estote*, ne, si dixisset, *vigilate*, tempus præparationis intermitti posse quis putaret: semper quippè vigilare nemo potest; semper verò esse paratum minimè impossibile est: & idcirco dixit, *parati estote*, ne vllam temporis partem socordiæ, atque segnitiæ tribueremus.

Quia qua horâ non putatis filius hominis veniet. Si scirent homines, qua horâ sunt morituri, eâ pœnitere studerent, & diligentiam omnem in tempus illud reiicerent: ne igitur illo duntaxat tempore, sed per totam vitam pœnitentiæ vacemus operibus, & magno studio nos paremus, & communem totius mundi finem, & eum, qui cuique proprius est; fecit Deus, vt illum ignoraremus, furisque instar se venturum dixit, quo vita hæc nostra perpetua esset pœnitentia.

1159. *Venturus sit*: Græcè, ἔρχεται, *venit*, sic etiam vertit Pagninus. Cur in præsenti tempore venire dicitur qui in futuro venturus est? An, vt extremus vitæ dies, quo Christus ad nos venit, longiùs abesse non putetur? Ita venturus dies mortis cogitetur, vt iam aduenire credamus.

Interpres Latinus dixit, *venturus est*, quod in Græco est, *venit*, quia tam breuis hæc vita est, quam degimus, tamque mors vicina, vt, quod futurum est, iam adesse videatur.

SECTIO III.

Multos

Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam vt det illis cibum in tempore?

1160. NOn ignorans dicit, *quis putas:* sed, vt, quod ratum est, ac multo honore dignum, demonstraret. Rari quippè sont, qui benè Ecclesiæ præsint, qui populum Christianum fideliter, prudenterque regant: sed illi beati, qui tales sunt futuri.

Fidelis seruus & prudens: Seruus, Præsul est, non dominus: se igitur seruum agnoscat, & pro domini voluntate, non pro suo libito populos suæ curæ commissos regat.

Fidelis, & prudens: Vtrumque necessarium: *Fidelis* sit, vt neminem decipiat, *prudens*, vt à nullo decipiatur.

1161. Ratus fidelium Dei seruorum numerus est; difficile reperire est, qui tale munus iure sustineant & nomen. *Quærens*, inquit Sanctus Bernardus, *cui se credere debeat, cui tutò sua committat dispensanda mysteria, & quasi difficile inueniens sub admiratione interrogat; Quis putas est fidelis seruus, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam?* Quærit fideles seruos Dominus, sed paucos inuenit.

Vt det illis cibum in tempore; Hoc Præsulis munus est, vt pascat potius, quàm pascatur, vt seruiat, non vt imperet; *Præsis, vt prosis*, inquit Sanctus Bernardus; *præsis, vt fidelis seruus*, & prudens, quem constituit Dominus super familiam suam; ad quid? vt des illis escam in tempore, hoc est, vt dispenses, *non imperes*; Præsulis est ministrare, & obsequi, non imperare.

Beatus ille seruus, quem, cùm venerit Dominus eius, inuenerit sic facientem.

1162. VErè ille fęlix, ac beatus, quem ipse Dominus paratum inueniet. Non est ille beatus, qui, quòd in culmine super alios sit, talis iudicatur ab hominibus; sed, qui talis pronuntiatur à Domino, qui falli non potest.

Beatus ille seruus; super omnia bona sua constituet eum; quid in hoc seruo tam eximium exstitit vt tot laudibus cumularetur, tot bonis? quia sua suis non inuidebat, neque nimio rerum temporalium amore flagrabat diuitias non in sua commoda conseruabat, sed vt alienis indigentiis subueniret dispensabat; audis: *vt det illis cibum in tempore;* singulare in principibus, in præsulibus istuc est, & singulari laude dignum.

Sic facientem: Non sufficit, aliquando benè fecisse, nisi vsque ad finem in bono quis perseueret, vt, cùm in vitæ fine Dominus aduenerit, bonis operibus vacantes inueniat. *Sic facientem:* Non, *sic cogitantem.* Non satis est, bona cogitare, sed cogitata in opus exire debent.

Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo: moram facit Dominus venire.

1163. VIde Domini prudentiam, sedulamque in suos curam. Non præmiis tantum allicit, sed pœnis etiam terret, & audientes corrigit. Mercedem iis, qui fideliter præsunt promiserat: nunc è contra, exitium præfectis malis minatur.

Moram facit: Græcè, χρονίζει, *tardat, cunctatur.* Ingentium hoc malorum fons, & origo; quum multos sibi quis vitæ annos pollicetur, diemque illum, quo omnium reddenda ratio Deo est, longè abesse putat. Præsules vix suo funguntur munere, quum diuturnam sibi vitam promittunt. Longè alia illorum præsulum mens, qui assiduè mortem, ac sepulchrum cogitabant: quod inter alios singulariter faciebat Sanctus Ioannes Eleemosynarius, vt in eius vitâ apud Surium videre est.

Moram facit; non omnem hìc Domini venturi memoriam aboleuerat, non iudicij excusserat metum, aduentum tantùm putabat distulisse morasque longiores trahere; & tamen in tot crimina cecidit, tot supplicia subiuit; qui omnino Dominum non exspectant, qui iudicium non cogitant in quot scelera labentur, quàm grauia patientur supplicia? explicet, qui potest.

Et cœperit percutere conseruos suos: manducet autem, & bibat cum ebriosis.

1164. QVùm cibare debeat, ac pascere conseruos, percutit, & iniuriâ afficit. Vbi misericordiæ viscera Præsul exuerit; non pastoris, sed lupi naturā induit, sæuit in subditos, eos opprimit, eos vexat.

Et cœperit percutere conseruos: Rectè conseruos, vt se quoque seruum cogitet, & eâdem, qua subditi, conditione; præter hoc solum, quòd superiorem obtineat locum.

Cœperit percutere: verberibus afficere, pulsare, Sed cur istuc vniuersè damnatur; cùm superior iustè suos possit percutere, ac cum merito verberare? Damnat Christus eum, qui iniustè percutit, qui autem propter iustam causam percutit, percutere non videtur. Iusta percussio non est percussio, sed correctio. Non semel in subditos sæuit, qui non sæuit, sed illorum conniuet peccatis.

De die autem illâ, & horâ nemo scit, neque Angeli Cælorum, nisi solus Pater.

1165. IVdicij diem occultum omnibus esse voluit, vt, cùm nesciamus, quando sit futurus, semper nos ad eum paremus. *De die autem illâ & horâ:* Diem, & horam dicere maluit, quàm mensem, annum, aut lustrum; ne scilicet procul abesse crederetur. Deinde, quia annum, ac mensem poterunt fortasse aliqui scire; ij nimirum, qui signa iudicio præitura videbunt; non tamen diem, & horam iudicij extremi.

Neque Angeli Cælorum: Etiam Angelis occultus dies iudicij est. Sed cur istuc addidit Christus? An, ne discere homines vellent, quod Angeli nescirent, sicque ab inquisitione abstinerent? An, ne illis esset molestum iudicij diem nescire? Conqueri nullus potest, cùm Angelis se videt in hac re pariari: nimiæ temeritatis signum esset, homunculos moleste ferre, ea non intelligere, quæ nec cælestes spiritus intelligunt.

Vulgata Editio.

CAPVT XXV. MATTHÆI.

Verſ. 1.

TVNC ſimile erit regnum cælorum decem virginibus: quæ accipientes lampades ſuas exierunt obuiam ſponſo, & ſponſæ.

Verſ. 2.

Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes.

Verſ. 3.

Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non ſumpſerunt oleum ſecum.

Verſ. 4.

Prudentes verò acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus.

Verſ. 5.

Moram autem faciente ſponſo, dormitauerunt omnes, & dormierunt.

Verſ. 6.

Media autem nocte clamor factus eſt: Ecce ſponſus venit exite obuiam ei.

Verſ. 7.

Tunc ſurrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades ſuas.

Verſ. 8.

Fatuæ autem ſapientibus dixerunt: Date nobis de oleo veſtro: quia lampades noſtræ extinguuntur.

Verſ. 9.

Reſponderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non ſufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, & emite vobis.

Verſ. 10.

Dum autem irent emere, venit ſponſus: & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clauſa eſt ianua.

Verſ. 11.

Nouiſſimè vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes: Domine, Domine aperi nobis.

Verſ. 12.

At ille reſpondens, ait: Amen dico vobis neſcio vos.

Verſ. 13.

Vigilate itaque, quia neſcitis diem, neque horam.

Verſ. 14.

Sicut enim homo peregrè proficiſcens,

Lectionum Varietas.

Tunc ſimile erit. *S. Hil. Tunc ſimilabitur. Fr. Luc. Tunc aſſimilabitur.*
Quæ accipientes. *Fr. Luc. Quæ quùm accepiſſent. Int. Theoph. Quæ ſumptis.*
Exierunt. *Auct. op. Imp. Venerunt.*
Obuiam. *Int. Theoph. In occurſum.*
Sponſo & ſponſæ. *Goth. Sponſo.*

Prudentes. *Syr. Sapientes.*
Sed quinque fatuæ. *Fr. Luc. Quæ fatuæ. Arab. Quinque inſipientes. S. Amb. & S. Aug. Stultæ. Auct. Stolidæ. S. Epiph. Quarum quinque fatuæ.*

Non ſumpſerunt. *Int. Theoph. Non acceperant. Syr. Non aſſumpſerant.*

Acceperunt. *Int. Theoph. Sumpſerant.*
Cum lampadibus. *Fr. Luc. Cum lampadibus ſuis.*

Moram a. f. *Pagn. Tardante. Vat. Cunctante.*
Dormierunt. *Int. Orig. Dormiebant. Int. S. Chryſ. Conniuerunt. Auct. Obdormierunt. Fr. Luc. Nictarunt. Syr. Somno ſe dedere.*

Obuiam ei. *Ar. M. In occurſum eius.*

Ornauerunt. *Int. Orig. Compoſuerunt. Int. Theoph. Apparauerunt. Auct. Ordinarunt. Syr. Prepararunt.*

Fatuæ. *Syr. Illæ fatuæ.*
Quia. *Syr. Ecce.*
Extinguuntur. *Syr. Extinctæ ſunt.*

Prudentes. *Syr. Sapientes.*
Ne fortè. *Caiet. Ne quando.*
Ite potius. *Vat. Quin ite potius. Fr. Luc. Ite autem potius.*
Emite vobis. *Fr. Luc. Emite vobis ipſis.*

Dum autem irent. *Auct. op. Imp. Abeuntibus autem eis.*
Ad nuptias. *Syr. In domum chori.*

Nouiſſimè. *Pagn. Poſtea. Caiet. Deinde. Ar. M. Poſterius.*
Domine Domine. *Syr. Domine noſter, Domine noſter.*

Amen. *S. Chryſ. Amen amen.*
Neſcio vos. *Vat. Non noui vos. Auct. op. Imp. Neſcio vos qui eſtis.*

Diem. *Syr. Diem illum.*
Neque horam. *Græcè additur, quâ filius hominis veniet.*

Homo. *Orig. Homo quidam.*

Vulgata Editio.

vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua.

Vers. 15.

Et vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij verò vnum, vnicuique secundum propriam virtutem & profectus est statim.

Vers. 16.

Abiit autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinque.

Vers. 17.

Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo.

Vers. 18.

Qui autem vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecuniam Domini sui.

Vers. 19.

Post multum verò temporis venit Dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis.

Vers. 20.

Et accedens qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta, dicens: Domine quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque superlucratus sum.

Vers. 21.

Ait illi Dominus eius: Euge serue bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.

Vers. 22.

Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait. Domine, duo talenta tradidisti mihi, ecce alia duo lucratus sum.

Vers. 23.

Ait illi Dominus eius: Euge serue bone, & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium Domini tui.

Vers. 24.

Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, ait: Domine scio quia homo durus es, metis vbi non seminasti, & congregas vbi non sparsisti.

Vers. 25.

Et timens abij, & abscondi talentum tuum in terra: ecce habes quod tuum est.

Vers. 26.

Respondens autem Dominus eius, dixit ei: serue male, & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi.

Lectionum Varietas.

Proficiscens. *Orig. Profectus.*
Seruos suos. *Ar.M. Proprios seruos.*
Bona sua. *S. Ambr. & S. Hil. Substantiam suam. Fr.Luc. Facultates suas. Syr. Possessionem suam.*

Secundum p. virt. *Arab. Iuxta posse virtutis sua. Vat. Secundum suam facultatem. Adam C. Secundum propriam facultatem, seu dexteritatem. Fr. Luc. Secundum ipsius potestatem.*
Et profectus est. *Vat. Et peregrè profectus est.*

Et operatus e. in e. *Pagn. Et negotiatus est eis. Vat. Negotiatus est per ea. Int. Theoph. Confecit altera quinque.*
Lucratus est. *Vat. Confecit. Ar.M. Fecit.*

Qui duo acceperat lucratus est. *Syr. Qui negotiando lucratus est.*

Abscondit. *Arab. Sepeliuit.*
Pecuniam. *Arab. Argentum.*

Post m. v. t. *Orig. Et post multum tempus.*
Venit. *Orig. Reuersus est.*
Et posuit. *Pagn. Et ponit. Vat. Subducit. Ar. Confert.*

Acceperat. *Ar.M. Accipiens.*
Obtulit. *Pagn. Attulit.*
Tradidisti. *S. Amb. Dedisti.*
Superlucratus sum. *Int. Theoph. Lucratus sum per ea. Ar.M. Lucratus sum super illis.*

Euge. *Syr. Benè est.*
Super pauca. *S. Aug. In paucis. S. Prosp. In modico.*
Intra. *Ar.M. Ingredere.*
In gaudium. *S.Hier. In requiem.*

Accessit. *Ar.M. Accedens.*
Lucratus sum. *Syr. Lucratus sum supra ea?*

Euge. *Ar.M. Bene.*
Intra. *Ar.M. Ingredere.*

Et accedens. *Arab. Venit autem seruus inutilis.*
Scio. *S. Aug. Sciebam.*
Quia homo durus es. *S. Aug. Te hominem molestum. Auct. Quia homo rigidus, & austerus es.*
Seminasti. *Arab. Seminas.*
Congregas. *S.Hil. Colligis.*

Timens. *Pagn. Territus.*
Talentum tuum. *Arab. Bona tua.*
Ecce habes q. t. e. *S. Aug. Tolle quod tuum est. Fr. Luc. Habes tuum.*

Serue male. *S. Aug. Serue nequam.*
Meto vbi non seminaui. *Pagn. Metam vbi non seminaui.*
Vbi. *Ar.M. Vnde.*

Vulgata Editio.

Verſ. 27.

Oportuit ergo te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepiſſem vtique quod meum eſt cum vſura.

Verſ. 28.

Tollite itaque ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.

Verſ. 29.

Omni enim habenti dabitur, & abundabit; ei autem qui non habet, & quod videtur habere, auferetur ab eo.

Verſ. 30.

Et inutilem ſeruum eiicite in tenebras exteriores: illic erit fletus, & ſtridor dentium.

Verſ. 31.

Cum autem venerit Filius hominis in maieſtate ſua & omnes Angeli eius cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ,

Verſ. 32.

Et congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis.

Verſ. 33.

Et ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris.

Verſ. 34.

Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt: Venite, benedicti Patris mei; poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione Mundi.

Verſ. 35.

Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes eram, & collegiſtis me.

Verſ. 36.

Nudus & cooperuiſtis me: infirmus, &

Lectionum Varietas.

Oportuit ergo. *Orig. Oportebat.*
Te committere. *Ar. M. Te iacere. Orig. Dare.*
Pecuniam meam. *Auct. Argentum meum.*
Numulariis. *Syr. Menſæ. S. Hieronym. Ad menſam. Pagn. Menſariis. Fr. Luc. Trapezitis.*
Recepiſſem. *S. Aug. Exigerem. Fr. Luc. Recuperaſſem. Orig. Exegiſſem.*
Quod meum e. c. v. *Orig. Clam cum vſuris.*

Abeo. *Arab. Ab hoc.*
Date. *Arab. Date illud.*

Abundabit. *Int. S. Chryſ. Superabundauit. Syr. Adiicietur ei. Ar. M. Augebitur.*
Et quod videtur habere. *Syr. Id etiam quod habet.*

Inutilem ſeruum. *Syr. Seruum otioſum.*
Erit. *S. Aug. Eſt.*

In maieſtate. *S. Cyp. In claritate. Vat. In gloria.*
Angeli. *Orig. Angeli eius. Caiet. Sancti Angeli.*
Super ſed. maieſtatis ſuæ. *S. Cyp. In throno claritatis ſuæ. Pagn. & Mald. Super ſedem gloriæ.*

Congregabuntur. *S. Cyp. Colligentur. Ar. M. Cogentur.*
Separabit eos. *S. Cyp. Segregabit illos.*
Segregat. *Fr. Luc. Separat.*

Et ſtatuet o. q. *Clem. Alex. Agnelli ſtent.*
A dextris ſuis. *S. Cyp. Ad dexteram ſuam. Clem. Alex. A dextris.*

A dextris eius. *Vat. A dextera ſibi.*
Venite benedicti. *S. Val. Venite filij. S. Epiph. Venite ad dexteram meam, benedicti. Clem. Alex. Venite, omnes benedicti.*
Patris mei. *S. Epiph. Quibus Pater meus Caleſtis. Clem. Alex. Ad me.*
Poſſidete. *S. Cyp. Percipite. S. Aug. Accipite. Pagn. Hereditate accipite. S. Val. Poſſidete mecum. Mald. Hereditatem capite. Int. S. Chryſ. Hereditate. S. Epiph.* omittit. *Clem. Alex. Eſſe heredes.*
Paratum. *S. Val. Promiſſum. S. Epiph. Parauit. Clem. Alex. Parati.*
Regnum. *Clem. Alex. Regni.*
A conſtitutione. *S. Cyp. Ab origine. Vat. A primordio. Int. Euth. Ab exordio. Ar. M. A fundamento.*

Manducare. *Vat. Cibum. Clem. Alex. Manducandum.*
Dediſtis mihi. b. *S. Cyp. Potaſtis me. S. Pet. Chryſ. Dediſtis mihi potum.*
Hoſpes eram. *S. Gaud. Peregrinus eram. S. Aug. Hoſpes fui.*
Eram. *S. Cyp. Fui.*
Collegiſtis. *S. Cyp. Adduxiſtis. S. Aug. Suſcepiſtis. Syr. Excepiſtis.*

Cooperuiſtis. *S. Cyp. Texiſtis. Ar. M. Amicuiſtis.*
Infirmus. *Ar. M. Ægrotaui.*
In carcere. *Syr. In domo vinctorum.*

visitaſtis

Vulgata Editio.

visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me.

Vers. 37.

Tunc respondebunt ei iusti, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, & pauimus te: sitientem, & dedimus tibi potum?

Vers. 38.

Quando autem te vidimus hospitem & collegimus te: aut nudum & cooperuimus te?

Vers. 39.

Aut quando te vidimus infirmum: aut in carcere, & venimus ad te?

Vers. 40.

Et respondens Rex, dicet illis: Amen dico vobis, quamdiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

Vers. 41.

Tunc dicet & his, qui à sinistris erunt. Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & Angelis eius.

Vers. 42.

Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare: sitiui, & non dedistis mihi potum.

Vers. 43.

Hospes eram & non collegistis me: nudus, & non cooperuistis me: infirmus, & in carcere, & non visitastis me.

Vers. 44.

Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi?

Vers. 45.

Tunc respondebit illis dicens: Amen dico vobis: Quamdiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis.

Vers. 46.

Et ibunt hi in supplicium æternum: iusti autem in vitam æternam.

Lectionum Varietas.

Eram. *S. Hilar. Fui.*
Venistis ad me. *S. Hilar. Liberastis me.*

Tunc respondebunt. *Syr. Tunc dicent.*
Iusti. *Syr. Iusti illi.*
Pauimus. *Fr. Luc. Alumus. Auct. Nutriuimus.*
Sitientem. *Fr. Luc. Aut sitientem.*

Collegimus. *S. Cyp. Adduximus.*
Cooperuimus. *S. Cyp. Vestiuimus. Ar. M. Amiciuimus.*

Aut quando. *S. Cyp. Quando autem.*
Aut. *S. Cyp. Et.*

Amen. *S. Leo. Amen. Amen.*
Quamdiù. *S. Aug. Cùm &, Quando. S. Greg. Nyss. Quatenus. S. Val. Quacunque. Int. Orig. Ex eo. Fr. Luc. In quantum. S. Hilar. Quia qua. Clem. Alex. Quodcunque.*
Fecistis. *S. Aug. Dedistis.*
Ex his f. m. m. *S. Hilar. Ex minimis istis. S. Greg. Nyss. De his minimis. Clem. Alex. His paruis, vel: Horum minimorum. Orig. Ex meis minimis.*

Discedite. *S. Hilar. Abite.*
Qui par. est. *S. Cyp. Quem parauit. Pater meus. S. Hier. Quem praparauit Deus. S. Aug. Praparatus. Fr. Luc. Qui paratus fuerat. S. Hilar. Quem praparauit Pater meus.*
Diabolo. *Syr. Criminatori.*
Angelis eius. *Arab. Exercitibus eius.*

Manducare. *Syr. Quod manducarem.*
Non dedistis mihi potum. *Ar. M. Et non potastis me. Syr. Non propinastis mihi.*

Non collegistis. *Syr. Nec excepistis.*
Non cooperuistis. *Pagn. Operuistis. Ar. M. Non amiciuistis.*

Domine. *Syr. Domine noster.*
In carcere. *Syr. In domo cunctorum.*

Tunc. *S. Cyp. Et.*
Vni de minoribus. *S. Cyp. Vni ex minimis. Auct. op. Imp. Vni horum fratrum meorum minimorum.*

Ibunt hi. *S. Cyp. Abibunt isti. S. Epiph. Resurgent isti.*
Supplicium æter. *S. Cyp. & S. Aug. In ambustionem æternam. Syr. In cruciatum æternum.*

CAPVT

CAPVT XXV.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Tunc simile erit regnum Cælorum decem virginibus, quæ, accipientes lampades suas, exierunt obuiam sponso, & sponsæ.

1166. SPONSO, & sponsæ virgines cum lampadibus occurrunt: prælucet suis facibus virginitas, & lampades non tantùm defert, sed lampas est, vt optimè virgines cum lampadibus cohæreant.

Probè sponsis occurrunt virgines; ne coniuges puritatis obliuiscantur; quin eam præ oculis habere debent, eam, quantum ius maritale permittit, obseruare.

Prudentes verò acceperunt oleum in vasis suis.

1167. ACceperunt oleum in vasis suis; non satis est in lampadibus oleum defferre, defferendum & in vasis: in hoc prudentiam suam hæ virgines produnt, quod & in *vasis oleum reponunt*; *quia nimirum*, ait Sanctus Bernardus, *sancta anima, dum sponsi sui præstolantur aduentum, præter illa opera, quæ proximis lucent ad Dei gloriam, & videntur, aliqua in occulto, vbi solus Pater videt, opera faciunt; vt si fortè illa, quæ conspicua; & clara sunt, flatus laudis humanæ extinxerit, oleum occulta conscientia suffragetur*; & discrimini succurratur, quod ab humanæ laudis vento timeri potest; fatuus, & imprudens, qui lampadis oleo contentus est.

Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes, & dormierunt.

1168. ETiam sponsa aberat, & expectabatur; nec tamen de illâ dicitur, *moram faciente sponsâ*. At hoc satis intelligebatur; scimus quippè mulierum, maximè sponsarum, proprium esse moras nectere vnde cùm hoc de sponso dixerit, de sponsâ non explicat.

Omnes aut dormiunt, aut dormitant, etiam prudentes; nec enim contra prudentiam, somnum, vbi necessitas vrget, & tempus permittit, capere. Porrò rectè prudentes dormire perhibentur; alioquin fatuas excitassent, vt ad parandum oleum surgerent, ne imparatæ essent, cùm sponsus veniret: vt discas, prudentium esse, imprudentes, fatuusque instruere, & verbis, & exemplis ad bonum vocare.

1169. Dormitare etiam prudentes referuntur, ne inuidiâ laborare viderentur: quod factum, si vigilantes virgines, fatuas non excitassent vt solæ sponso occurrerent, solæ sponsum exciperent cum lampadibus suis. A prudentibus inuidia exulat, quæ summæ imprudentiæ nota est.

Dormiunt fatuæ, dormitant prudentes: nec hæ graui torpore corripiuntur sponsum expectantes: dormire profundè nescit, quæ sponsum amat. Sponsi cura prudentes excitabat: leuiter sopore corripiebantur, statim euigilabant. Fatuarum est dormire, & in sponsi expectatione profundo somno opprimi.

1170. *Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes*: fatuæ scilicet; *nam prudentes, nisi perseuerassent in vigiliis vsque in finem, non introissent Regiam sponsi*, ait Sanctus Theophilus Patriarcha Antiochenus, qui pergit parabolam explicare; *Ecce mediâ nocte clamor factus est: noctem pro ignorantia posuit, ac si diceret, cum nescirent. Dum eunt emere: id est, dum quærunt aliorum fauorem, & adulationum suffragia, & non operari optant: cœperunt aptare lampades suas; id est in Resurrectione à mortuis cœperunt operum suorum Deo reddere rationem, quia tunc nemo venalis est, nec quisquam alteri plusquam sibi consulit. Ite ad vendentes, & emite vobis: hoc responsum dedere, irridentes, non consulentes, vt irent ad adulatores, & emerent sibi oleum, id est, laudem; famamque probitatis.*

Mediâ nocte clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei.

1171. CVr adeo intempestiuè sponsus aduenit? Venisset primâ nocte, aut in Solis ortum aduentum distulisset. Mediâ nocte venit, quando grauissimus sopor homines opprimit. Non casu id factum, nec sinè mysterio. Mediâ nocte venit, vt surgentes, magis mererentur, & maior esset maioris laboris merces, præmiumque: quod non fuisset, si primâ nocte aduenisset, aut sub solis ortum.

Non dixit, *preparate vos, vt exeatis, & sponso occurratis*; sed ait, *exite obuiam ei*: quia nempe paratæ esse virgines exituræ, nec longas trahere moras debebant; quod à prudentibus factum. Disce, cùm vocaris, statim Deo respondere, nec cunctari.

Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & ornauerunt lampades suas.

1172. ETiam fatuæ surgunt, vt sponso occurrerent, torporem omnem statim excutiunt. Fatuæ tamen audiunt, quia oleo carebant. Quàm iustiùs fatuus audiet, ac demens, qui, à Deo vocatus,

nec

nec surgit quidem, sed torpet, ac dormit, atque segnitiei somno sopitur?

Tunc surrexerunt omnes virgines illæ; etiam fatuæ; sed vude illis tanta celeritas? Moras omnes amoliuntur, vt sponso venienti occurrerent, quia virgines; nam, si vxores, non ita expeditè accurrissent Hoc virginis ptiuilegium est, vt omnibus vinculis soluta statim obuiam ire sponso cælesti possit, nuptæ multis impedimentis detinentur; nec, nisi post longas moras, se in Domini conspectum date, possunt.

Fatuæ autem sapientibus dixerunt: date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur.

1173. NEfas erat, inanibus, extinctisque lampadibus, sponso occurrere: & ideo oleum virgines fatuæ quærunt à prudentibus; vt & ipsæ fatuæ prudentes videantur, quòd oleum quærunt: sed, cùm nimis serò istuc factum ab ipsis sit, eluere in eis fatuitatis, ac stultitiæ notam minimè inquisitiu ista potuit.

Hinc docemur, extremo vitæ nostræ tempore, cùm ad Dei iudicium, tribunalque vocabimur, vitæ anteactæ rationem perspicuè nos cogniturus; illa quippè dies *illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium.* **1.Cor.4.5.** Tunc peccata, quæ vix nunc apparent, prodibunt in lucem, & manifesta fient.

1174. *Quia lampades nostræ extinguuntur.* Quum sponsus abesset, fatuarum lucebant lampades; cùm aduenit extinguuntur. Ante ardebant, quum laudes hominum non deerant: præsente sponso extinguuntur, quia tunc non ab hominibus, sed *laus erit vnicuique à Deo.* **1.Cor.4.5.** Plerunque homines aliqua digna laude faciunt, quia humanæ laudis aura eis afflat; quæ si deficit, à bonis operibus desistunt, otio, & desidiâ torpent.

Fatuas virgines fiducia fatua decepit; putabant, se habere oleum, alioquin quæsituræ illud prius, si eo se destitui cognouissent; sed hoc illarum fatuitatem non abstulit; cum solicitudo, ac vigilantia in rerum spiritalium acquisitione sit necessaria, non sopori suo indormiens damnandaque fiducia; Audiendus hîc Saluianus; *Tu, quacumque es, habere te oleum abundè putas; & illæ profectò, de quibus dixi, stultæ virgines sic putabant: nisi enim habere se credidissent, prouidissent, vt haberent: nam, cùm postea, vt ait Dominus, mutuari vellent, & omni studio, atque ambitione perquirerent, absque dubio etiam ante quæsissent, nisi eas habendi fiducia decepisset.*

SECTIO II.

Responderunt prudentes, dicentes: Ne fortè non sufficiat nobis, & vobis: ite potiùs ad vendentes, & emite vobis.

1175. HOc non ex auaritiâ prudentes, sed ex timore respondent, non apertè negantes, sed prudenter declinantes petitionem fatuarum. Non dicunt apertè, *nolumus*; nec illarum socordiam, ac negligentiam seuerè arguunt: alioquin nec prudentes dicerentur, nec essent. Vbi auaritia, ibi nulla prudentia est; vbi alienis peccatis non ignoscitur, prudentiæ vestigium esse non potest.

Significatur hic, nullam in extremo iudicij die opem ab electis ferendam reprobis: tunc quippè seriùs erit, quàm vt electi auxilium dare possint, & reprobi postulare.

1176. *Ne fortè non sufficiat nobis, & vobis*; cur tam duræ in fatuas virgines sunt prudeotes? Tantillum est ab ipsis oleum procuratum, vt nec paruum imprudentibus valeant porrigere? Et non plenam, ac superefluentem olei mensuram sibi prudentes prouiderunt? At in stricti iudicis aduentu quæuis abundantia videtur inopia, & plenissima vasa sibi à vacuitate timent? nemo tot meritorum cumulos repositos habebit, quin dum ad tribunal Christi accedet, non dubitet an satis sibi prouiderit?

Præterea oleum misericordiæ opera significat; insti autem licèt misericordiæ operibus abundè vacauerint, sub supremi tamen iudicis examine parum fecisse sibi videbuntur; tantus erit iudicij tremor, tantus à iudice timor. Audio Sanctum Cæsarium. *Tantus terror, & tanta exinanitio erit in die iudicij, vt etiam illi, qui, oleum misericordiæ se, intelligunt, abundantiùs præparasse, metuant ne eis possit ad omnia redimenda peccata sufficere.* Quid tunc illi, qui parci, qui auari?

Amen dico vobis: nescio vos.

1177. NOn per Angelum, non per ministrum responsum dat; sed per se ipsum luctuosum illud, *nescio vos*, inclamauit: vt nempè, cùm suauem eius vocem virgines fatuæ audirent, nec ingredi ad Christum possent, multò magis torquerentur.

Notæ erât virgines virginibus, familiares erant, nihil tamen fatuas prodentium familiaritas iuuit, nihil profuit; nimirum instante Dei iudicio nulla propinquitas, familiaritas nulla improbos iuuabit; sed, cunctis amicis Dei sententiam acclamantibus, æternas luent pœnas, æternùm cruciabuntur.

1178. Damnantur virgines fatuæ, & à nuptiis excluduntur;

duntur; sed cur prudentes pro ipsis preces non fundunt? cur apud sponsum pro sororibus non intercedunt? Nullum commiserationis exhibent signum, nullum iuuandarum fatuarum causâ verbum emittunt. Nimirum hæc summa in extremo iudicij die damnatorum miseria, eorum supplicium cunctis amicis patebit, nullus aduocatus aderit, nullus intercessor.

Nescio vos; ierant fatuæ, oleum emere, vt lampades ornarent, scriptum quippè est: *dum autem irent emere venit sponsus*; iuerunt, sed nusquàm legitur, oleum emisse, lampades ornasse; hoc enim si fecissent, fors nec repellerentur, cùm serò tedirent ad sponsum, nec calamitosum illud *nescio vos*, audirent: lego clamasse *Domine, Domine aperi nobis*, oleum attulisse non lego; Christo nuda verba non placent operibus viduata. Hinc Sanctus Paschasius: *nec scribitur, quòd cum lampadibus ornatis venerint, quia nescio, si fieri posset, vt vnquam diceret, nescio vos.* Vix, aut ne vix quidem repudiari potuissent à sponso, si ornatas lampades detulissent.

1179. *Nescio vos*; per se ipsum respondit sponsus, vt actiùs Virgines fatuæ tot quererentur, dum audirent, non faciem eius viderent; rem sic expendebat Sanctus Chrysostomus; *Amen, amen dico vobis, nescio vos. O supremam sententiam, licèt non per Angelum, sed per se ipse luctuosum responsum dederit, vt cum vocem audirent, faciem autem videre non possent, multò ampliùs torquerentur.*

Nescio vos; Sanctus Chrysostomus addit, *discedite*; reiiciuntur à sponso, audiuntque *nescio vos*: quâ voce, quo terrore perculsæ explicat; *Sunt à thalamo repulsæ, vocémque illam terribilem audierunt: discedite, non noui vos: qua vel gehennâ fuit grauior; propter hoc etiam stultæ sunt appellatæ: & meritò: quoniam, cum potentiores cupiditates vicissent, à minus validâ sunt victæ.* Quæ nesciri à sponso nolunt, vitia nesciant.

Excluduntur Virgines; quia virgines tantum, operibus fuere viduæ: quid de illis erit, qui & virginitate carent, & operibus sunt destituti? rem vrget Sanctus Augustinus; *si & virgo est, & compedes fert, & tamen non admittitur, vbi se videt, qui nec virginitatem ab illicitis seruat, nec opera bona volens habere, in tenebris ambulat?*

Sicut enim homo, peregrè proficiscens, vocauit seruos suos.

1180. AD regna Cælorum ascensurus, iturusque Christus ad Patrem, vnde descenderat, peregrè se iturum dicit propter charitatem sanctorum, quos relinquebat in terrâ. Tanto erga Ecclesiam, seruosque suos amore Christus ardet.

Vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij verò vnum; vnicuique secundum propriam virtutem; & profectus est statim.

SVo pondere non caret, quòd, distributis talentis, statim dominus discedit: hoc fecit, quia nihil aliud illi cum seruis agendum supererat. Volebat, seruos operari: non terit ipse cum his inutiliter tempus, ne aliud ab illis verbis exigat, aliud exemplo suadeat. Discant domini tempus inutiliter non insumere.

Statim dominus abit, vt statim circa accepta talenta negotiari inciperent serui: quod non fecissent, si fuisset cum illis dominus. Quare nobis ostenditur, quòd statim ac Dei dona accipimus, superaque talenta, debemus iis iuxta Dei voluntatem vti, nec tempus differre, longas moras nectere. Statim operi manum admoueat, qui Deum amat.

Qui autem vnum acceperat, abiens, fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui.

1181. DVplex malum, & quòd abscondit, & quòd in terram defodit talentum. Inuidiæ fuit, talentum, quod ad aliorum quoque salutem, animarumque lucra Dominus dedit, abscondere. In terram verò defodit, qui terrenis actibus se implicat, rerum cœlestium oblitus. Talentum in terram fodit, qui terrenis negotiis se applicat, nec spiritualia lucra quærit.

Post multum verò temporis venit dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis.

NOn statim rationem expetit; est enim Dominus patiens, & longanimis. Si subitò rediisset, piger ille seruus, qui talentum defoderat, temporis concessi breuitatem causatus fuisset.

Post multum temporis reuertitur; vt serui boni, sedulique multum lucrarentur, maiorique laude digni haberentur.

Et accedens qui quinque talenta acceperat.

1182. ET *accedens, qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque*; non expectauit, quod Dominus cum vocaret; promptè se obtulit, vbi intellexit Dominum aduenisse: fiduciam præstabat fides, sedulitas, & bonorum operum cumulus, quibus quinque talenta lucratus fuerat; quàm lætus, quàm fidens, iudici se sistit iustus, qui in eius obsequium labori non pepercerit, in morte domino lætus occurrit, qui viuens Deo vixerat, non sibi.

Obtulit alia quinque; nimirum de bonis Domini nihil sibi tribuit, nihil sibi retinet, omnia Deo offert; quia totum Domini est. Quod benè à nobis fit.

Euge serue bone, & fidelis.

1183. SEdulum, fidelemque seruum non remunerat tantùm dominus, sed etiam laudat; vt hac laude promptior, alacriorque ad bonum fieret, & ad maiora se pararet. Nempè eorum, qui imperant est, subditos etiam laude ad grandia quæque allicere. Malè agunt, qui semper subditorum labores carpunt, damnantque; nam, cùm virtus laudata crescat, decrescit plerunque suis laudibus destituta.

Euge, interiectio prudentis est: probi quippè. Superioris est de suorum profectu gaudere: suorum lucra gaudium domini augere debent.

Inuidus audiet, si non gaudeat.

* * *

Quia

Quia super pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam: intra in gaudium domini tui.

1184. QVanta domini liberalitas, quanta beneficentia! Quinque talenta seruo dederat, & pauca vocat; cùm tamen ingens hæc nummorum summa sit. Disce: tàm diues in misericordiâ Deus est, vt, licèt magna nobis largiatur, & multa, pauca dedisse sibi videatur.

Pauca sunt omnia, quæ in præsenti vitâ habemus, licèt magna appareant, si æternis patriæ bonis comparentur: tanta æternæ gloriæ magnitudo est.

Præmium bonæ operationis seruo dominus pollicetur: *supra multa*, inquit, *te constituam.* Quænam hæc retributio cum laborem addit labori? An mercedis loco maior labor est? Est: ingens laborum operumque præmium censendum, si nouum opus Deus iniungat, nouum laborem, quo ad eius gloriam, animarum lucra operari possimus.

1185. *Quia super pauca fuisti fidelis*; Itanè *pauca*, quæ suis hîc Deus exhibet, quæque numerum videntur superare? Pauca omnia, & exigua si cælestibus diuitiis, quæ cælo iustis repositæ comparentur; Pulchrè Eusebius Emissenus: *Nota*, inquit, *quod pauca Dominus reputat, quæ in hoc mundo meliora habemus. Quæ in re illius Regni diuitias inæstimabiles esse ostendit, de quibus Apostolus ait: Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se.* Parua igitur sunt hæc talenta, illis diuinis comparata.

Euge serue bone, & fidelis; sedulum commendat seruum bonum; fidelem vocat; cur non inutilem? nam alibi ait: *cùm hæc omnia feceritis, dicite, quia serui inutiles sumus*; omnia licèt iste seruus benefecerit, adhuc *dicat inutilis seruus sum*; hoc ipso maximè vtilis esset, si inutilem se in tot bonorum operum cumulo dixisset; sed pende verborum vim, non dixit dicam vos inutiles seruos esse; sed vos *dicite serui inutiles sumus*; vt sedulitati humilitas adiiciatur, & vtrumque præmiô Deus afficiat.

1186. *Supra multa te constituam*; hîc ipse Dominus seruum per seipsum laudat, & præmio afficit; infrà inutilem seruum puniendum lictoribus committit. *Inutilem seruum eiicite in tenebras exteriores*, vt innueret, se ad beneficia largienda promptiorem esse, quàm ad inferenda supplicia.

Supra multa te constituam; nihil hîc seruus pro suo labore postulauerat, multis tamen donatur; nimirum, qui sine spe mercedis Deo famulatur, tantum abest, vt mercede priuetur, vt donetur maiori; plenioríque.

Intra in gaudium Domini tui; non dixit, *intra in gaudium tuum*, quasi hominis beatitudine donandi gaudium esset, sed *in gaudium Domini tui*, ob incredibilem lætitiam, qua Deus afficitur, dum hominem beat, vt potiori iure Dei, quàm hominis gaudium beatitudo illa dicatur.

1187. *Intra in gaudium*, dixisset, *gaudium in te intret*; sed tam magna beatitudo est, vt capi ab hominis mente non possit, quem beat. Pulchrè hanc phrasim vrget, & excutit Beatus Laurentius Iustinianus, cuius hæc sunt verba: *Plenitudinem gaudij sui nec ipsi beatorum spiritus sustinere possunt: quoniam perfectum, immensum, & æternum est. Pro suorum tamen mercede laborum electi omnes, vt beati sint, & iuxta singulorum mensuram de ipso participent, ingrediuntur in illud: sicut dixisse te nouimus: serue bone, & fidelis intra in gaudium Domini tui. Non gaudium in ipsos, sed ipsi in gaudium intrare dicuntur, vt omni ex parte lætitiâ exuberare noscantur.*

Accedens autem qui vnum talentum acceperat, ait, Domine, scio, quia homo durus es; metis, vbi non seminasti, & congregas, vbi non sparsisti.

POst seruos solicitos, & diligentes, accedit & piger; quod accedit non est fiduciæ, sed impudentiæ, aut certè necessitatis, vnde & postremo loco, quasi coactus iudici se sistit; *scio*, inquit, *quia homo durus es*; qui scire hoc potes, qui nondum expertus fueras; à duritia tuâ Dominum metiris? qualis quisque est, tales esse alios iudicat.

1188. Quod piger quoque accedat, non est fiduciæ, vt priorum, sed necessitatis? & idcirco postremo accedit loco: adhuc, se iudici sistere, distulisset, si hoc illi datum; Malorum est iudicium defugere & moras semper nectere, ne dum rationes subducuntur, torporis arguantur, & temporis inutiliter transacti.

Qui segnior fuerat operando, linguâ liberior est; sic enim fit, vt qui ob negligentiam, torporémque humiliores esse deberent, insolentiores, ac linguâ procaciores sint; ac si vis, quæ manibus concessa, vt operentur, tota in linguâ habeatur.

1189. *Scio quia homo durus es*; quâ scire poterat, qui in se expertus non fuerat? *homo durus es*; durus hic sermo est, non durus Dominus. Desides, & otiosi desidiæ suæ causas eas afferunt, quæ eorum crimen augeant, non eleuent.

Homo durus; si durus, cur molli sermone duritiam eius non frangis? nesciebas scriptum. *Lingua mollis confringet duritiam?* & tu confregisses, si respondisses molliùs; at non asper, non durus fuerat, qui, tanto tempore te ferre, potuit, nihil boni operis facientem.

Metis vbi non seminasti; Mentiris; nec enim aliquid, alicubi boni germinat, & pullulat, nisi ille seminauerit priùs, & non talentum, quod acceperat hic nequam, testimonium contra ipsum dicebat? *abscondi*; inquit, *talentum meum*; hoc erat, quod ad vberiorem messem seminauerat; dum igitur confiteris, te accepisse talentum, velis, nolis, fatere, Dominum non metere, vbi non seminarit.

Et timens abij, & abscondi talentum tuum in terrâ; ecce habes, quod tuum est.

1190. ET *timens abij*; magis timeo tibi; quia timuisti; incutit mihi timorem hic timor tuus; minus timerem mali nisi tu malè timuisses; quid timuisti? quia durum Dominum esse, asperumque sciebas? at durus ille non est timentibus eum; durus non est amantibus; non est laborantibus asper, sed otio torpentibus; seruilis hic timor fuit; & à filiali admodum alienus.

Timens abij: abiisti, sed à te, & ab omni prudentiæ sensu: sed quò abiisti? *& abscondi talentum tuum in terra*; cur non in cinere? cur non in arenâ sepeliuisti? cur non in aquam proiecisti, aut obruisti lapidibus? ad terram te contulisti, quæ te erroris tui, si aduertere velles, admoneret; recipit terra semen, quod multiplici fœnore reddit multiplicatum; hanc mentem ebibere à terrâ tu poteras, & vel à muto elemento discere, talentum,

quod tibi Dominus dederat, sedulo studio multiplicare,

Ecce habes, quod tuum est, ita ne quicquid suum est Domino reddere studes? falletis; non habet, quod suum est; quia non habet te; à tui cordis possessione illum excludis. *Ecce habes, quod tuum est*; non plenè habet, quia te non habet; nam te quoque tibi dedit, nec magis talentum quærit, quàm te.

Respondens autem Dominus eius, dixit ei: serue male, & piger, sciebas, quia meto, vbi non semino, & congrego vbi non sparsi.

1191. RESpondere tam malo seruo Dominus non dedignatur, vt eum argueret, & in eo omnes pigros, & desidiosos reprehenderet, ne, si absque reprehensione abiisset, cæteri huius se exemplo munirent, & pari torpore marcesserent.

Serue male; & piger; seruus erat, non Domini, sed malitiæ, atque pigritiæ; torpori seruiebat & segnitiei; malum, & pigrum vocat; vt sciamus non naturæ fuisse, quòd piger esset, sed malitiæ; malus & piger erat, imo ideirco malus, quia piger, & ideirco piger, quia malus; adsita malitia pigritiæ est; eum malorum omnium causa desidia sit.

1192. *Sciebas, quia meto, vbi non semino*; Dixerat seruus; *scio, quia homo durus es*; huic calumniæ non respondit Dominus, nec ab ea se purgat; cur ita vt, ostenderet, se seruum non reprehendere, vt iniuriam suam vindicaret, sed, vt prodeeet, probaretque se iustè illius torporem, pigritiamque damnare; digna res in quam oculos ij dirigant, qui procliuiores ad iniurias sibi illatas puniendas accurrunt, nec curant eius, qui intulit emendationem, ac salutem.

Reprehendit Dominus seruum, non tàm, quia piger extitit, & lapsus est, quàm, quod subdolè lapsum suum, suumque errorem palliauit; inque Domini duritiam reiecit; nimirum magis plerumque peccat, qui peccatum suum effrons excusat quàm qui debilis ommisit; non tam asperè hunc seruum arguisset Dominus nec fors tàm citò suppliciis addixisset, si non excusasset se, sed accusasset.

1193. Conuiciatori respondet Dominus; sed cur illam contumeliam non eluit, quam intulerat seruus dicens; *Scio quia homo durus es?* Regium hîc animum ostendit, regiam mentem: statim iniuriæ obliuiscitur mansuetudinis memor.

Præterea non negat se durum, sed tacendo affirmat: durus erat, non suâ naturâ, *sed quia ille misericordiâ Dei abusus est ad negligentiam, & non ad conuersionem*; ait Sanctus Paschasius.

1194. *Serue male, & piger*; increpatur iste, qui acceptam pecuniam seruauit, sed non auxit, *quid expectare debent*, inquit Sanctus Augustinus, *qui eum luxuriâ consumpserunt, si damnantur qui eum pigritiâ seruauerunt?*

Oportuit ergo, te committere pecuniam meam numulariis, & veniens ego recepissem vtique quod meum est cum vsurâ.

ANn non tibi videntur hæc verba, aliquam auaritiam sapere? sapiunt, sed sanctam, laudabilèmque. *Auarus est Deus salutis nostra*, ait Sanctus Augustinus, quia pecunia non crescit seruum Deus punit, vt quod auarus in lucris, Deus in animarum salute præstet.

Non absumpsit pecuniam Domini seruus iste, sed otiosus seruauit, & tamen adeò punitus est; quàm pœnam illi subibunt, qui talentum, quod acceperunt, non solùm abscondunt, integrumque Domino non reddunt, sed quantum in se est, perdunt, dilapidantque.

SECTIO III.

Cùm venerit Filius hominis in sede maiestatis sua.

1195. POterat eandem sententiam sic efferre: *cùm ego venero in sede maiestatis mea.* Sed ab hac loquendi formulâ abstinuit, ac de se, tanquam de alio, loquitur; vt humilitatem suam proderet, & ne se extollere videretur. Humilitatem disce ab humilitatis Magistro.

Cùm venerit filius hominis; Vel in hoc hominis nobilitas agnoscitur, quòd nulli creaturæ subiicitur iudicandus, sed soli Deo: *Potuit Deus delegare angelis suis discutiendi hominis potestatem*, ait Sanctus Euchetius; *sed agnosce homo dignitatem tuam, nulli, etiam vel cælesti creatura, esse te subiectum voluit; nulli de te iudicare permisit.* Vt vel ex iudice suam homo possit agnoscere nobilitatem, ac excellentiam, vt interim etiam discas, hominem de homine non facilè iudicare.

Porrò in iudicij die idem Christus, & placatus bonis apparebit, & iratus malis. Voluit istuc Vgo: *Soli electi eum (Christum) videbunt placatum, quem reprobi videbunt iratum: nempè, quia hi à sinistris, illi à dextris.*

Et

Et omnes Angeli eius cum eo.

1196. CVr & Angeli ad iudicium venire perhibentur? Vt testes nostrorum operum sint & testimonium contra peccatores ferant, de iustâ eorum damnatione, quod ab Angelis admoniti proficere noluerunt. Aderunt Angeli testantes, quantum administrauerint ad hominum salutem, quidque perfecerint, vt omnes à malo auerterent, allicerent ad bonum.

Et statuet oues quidem à dextris, hædos autem à sinistris.

1197. VIde clementiam Dei. Et in iudicio Pastoris nomen, munusque retinet. Oues bonos vocat, hædos impios. Qui saluantur, oues dicuntur ob mansuetudinem. Rectè oues, quia ad occisionem parati, Christi imitatione, de quo scriptum est: *Sicut ouis ad occisionem ducetur.*

Damnandi hædis comparantur, Hædus, lasciuum animal est: quo tacitè innuitur, lasciuos, cùm hædum referant, fore iudicium subituros. Hædus præterea sterile animal, & infœcundum; ergo timere debent, qui bonorum operum fœtibus carent, ne, tanquam hædi in sinistris positi, flammis, eisque æternis adiudicentur.

1198. *Hædos autem à sinistris*; cur omnem damnatorum colluuionem hædorum nomine circumscripsit? cur non leones, tigrides, lupos, & vulpes nominauit, quum, vitiis, hæc animantia plerique referant? An, vt innuat omnes ferè damnari ob fornicationem, luxuriamque, & maiorem hominum partem ob carnis vitium vltricibus flammis adiici.

Hædis præterea damnati comparantur, quia per aspera incedunt, per præcipitia; quæ illis mollia videntur dura sunt, & quæ ab omni discrimine libera, discriminibus obnoxia. *Hædi*, inquit Origenes, *dicuntur omnes mali; quia aspera, & dura saxa malè ascendunt & per præcipitia eorum incedunt*; adeò, dum delicias quærunt, falluntur impij.

Tunc dicet Rex, qui à dextris eius erunt: venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi.

1199. AB his qui à dextris futuri sunt, idest à bonis, initium sumit; quia propensior ad saluandum est, quàm ad damnandum; &, ad præmium exhibendum, quàm ad pœnas infligendas, paratior Christus est. Sponte benefacit, quia Bonus est, inuitus punit, quia Iudex.

Possidete: Græcè: κληρονομήσατε, *Hereditate*, seu, *hereditate accipite*. Hæreditatis vocabulo significatur, iustos Dei filius esse, & quod perpetuâ stabilique possessione, à qua eiici nunquam possint regno fruerentur.

Venite benedicti Patris mei; Priùs vocantur iusti ad regnum, quàm flammis adiudicentur iniusti: *quò videlicet*, ait Sanctus Bernardus, *acrius doleant videntes, quid amiserint*, & in alienâ felicitate infelicitatem suam miseri videant.

Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere.

1200. SAtis erat dicere, *dedistis mihi manducare, dedistis mihi potum*: cur adiicit, *esuriui, sitiui?* An, quia paruus fuisset amor pauperis, si pauperem suscepisset, nisi & pauperis passiones assumeret? Verus amor amati angustias suas facit.

Horum operum meminit, vt magis impij torquerentur: intolerabilis enim dolor erit; si per illud quisque morti, ac damnationi adiudicetur, per quod sibi vitæ gaudia comparare potuisset; nam cibi, & potus exhibitioni Cælum Christus promiserat.

Esuriui, & dedistis mihi manducare. In tantâ gloriâ constitutus, non erubescit dicere esuriuisse. Quid famis mentio ad Thronum, gloriamque? An gloriosissimam sibi Dominus putat, è tam sublimi solio suis se esurientem ostentare? Aptè Sanctus Petrus Chrysologus. *Gloriatur in Cælo Deus, vnde pauper erubescit in terrâ; & hoc reputat in honorem sibi, quod pauperi computatur iniuria O quid agit amor pauperis.*

Infirmus, & in carcere, & non visitastis me.

1201. HÆc duo humanitatis genera pleniùs, & distinctiùs priùs recenset. Hic in vnam contrahit: vers. 36. ita narrauit, *Infirmus, & visitastis me: in carcere eram, & venistis ad me.* Cur eadem loquendi formulâ hîc quoque, dum reprobos arguit, non vtitur? Quia clementiæ iudicis est, hominum benefacta largiùs pleniùsque prædicare, & extollere quàm malefacta.

Aliter inuidi, & liuore correpti loquuntur: aliorum benefacta extenuant, & supprimere conantur: augent, & amplificant malefacta.

Et visitastis me: Minima sunt, quæ recenset, vt, quàm magnâ mercede donanda sint, quæ sunt maiora, ab hisce minimis discamus. Rem vrget in hunc modum Sanctus Cyprianus: *Cùm Dominus in Euangelio suo dicat: Infirmus fui, & visitastis me; quantò nunc quoque cum maiore operis nostri mercede dicturus est? captiuus fui, & redemistis me: Et cum denuo dicat: In carcere fui, & venistis ad me; quantò plus est, cum cæperit dicere? in carcere captiuitatis fui; & clausus, & vinctus apud Barbaros iacui; & de carcere illo seruitutis liberastis me.*

Quando te vidimus esurientem, & pauimus te? sitientem, & dedimus tibi potum.

1202. IVstos homines non latet, quòd officia pauperibus exhibita Dominus accipit, ac si ipsi exhiberentur; sed dum præmium, ac mercedem spectant, sic afficiuntur, vt præteritorum operum ferè obliuiscantur, aut adeo parua appareant, vt fermè ab eorum oculis subducantur.

Domine, inquiunt, *quando te vidimus esurientem, sitientem & nudum*: iuste, quod Christi membris præstitum, Christum sibi ipsi præstitum, putare, & profiteri: cur ergo ita loquuntur, vt videantur ignorare, quæ fecerint? humilitas, ac modestia omnia, etiam magna, à iustorum oculis subducit, vt nihil fecisse videantur, qui multa, & magna præstitere, vel certè ita respondent, ; *quia videtur paruum esse, quod egeram, bonum*; ait Sanctus Anselmus. Nihil adeò magnum, quod nullum, aut exiguum

exiguum non videatur videntibus Christum, eiusque maiestatem.

Et respondens Rex dicet illis: Amen dico vobis quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.

1203. PEnde illud, *quandiu*; non opus tantùm pendit Christus, sed operis etiam diuturnitatem. Bene Rupertus; *Sicut ergo, & sicut iudicem suum decebit, dicet; quandiu fecistis, appendendo videlicet, non solùm quid factum, sed etiam quandiu factum sit.* Plus mercedis habebit, qui diutiùs ministrabit; nam beneficentiæ opera ita notat beneficus Dominus, vt etiam operis diuturnitatem notet.

Mihi, inquit, *fecistis*; Ita infidelium corporibus & mentibus *Christus transfunditur*, vt loquitur Sanctus Hilarius, vt hæc humilitatis officia aut gratiam suam impensa mereantur, aut offensam negata commoueant.

Hinc quoque vnitas colligitur quam cum suis habet Christus; quod animæ corpus informantis exemplo potest explicari; explicauit Sanctus Paschasius: *Mira Domini Iesu Christi vnitas prædicatur cum suo corpore. Sicut anima in corpore humano compatitur ei, quamuis non esuriat, quantum ad suam spectat naturam, esurit tamen corporis cibum in eo, quòd copulata est corpori suo, & pascitur: Sic Christus esurit, & pascitur in corpore suo* Nemo hanc vnitatem auferat, sine illâ spiritualiter moriturus, vt abeunte animâ fit.

Quandiu fecistis vni ex his fratribus meis minimis mihi fecistis; Quos, dum viueret hic contemptibilis, fratres vocauerat, num quoque fratres non dedignatur appellare in gloriâ constitutus omnium iudex? fratres vocat, quibus ad laudem sufficeret, vt serui dicerentur; Christus sedens in maiestate non mutauit voluntatem priorem, nec iudicandi munus, ac folij gloria humilitatem eius abstulit, aut imminuit, nec erga nos amorem, pietatémque:homines in dignitatibus ita intumescunt, vt illos despiciant, nec agnoscant, qui antea amici, & familiares; non vetus humilis, non Christus humilitatis magister.

1204. *Quandiu vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis*; in Christum resilit, quod Christi amore cæteris exhibetur; grande laborum leuamen, grande refrigerium in proximi obsequio posse Christo obsequi; scitè Beatus Laurentius Iustinianus; *Tanquam Deo, illis famulandum est; in singulis Saluatoris persona configuranda est. Ipse namque dixit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Maximum quippe gaudium, copiosam mercedem, & dulce laborum leuamen percipiunt à Domino, quicunque proximo seruientes, Christo ministrare se, cogitant, sicut & faciunt. Cum hominibus namque conuersatur ipse Christus, in pauperibus ipse pascitur, potatur, induitur, sepelitur; exhortatur in proximis, supportatur in illis, persecutionem patitur in illis, prout Paulo seruos suos persequenti ait: Quid me persequeris?*

Discedite à me maledicti.

1205. IVsti benedicentur à Patre: impij maledicti vocantur, nec explicatur à quo. Quidni? ipsimet sibi maledictionis authores peccando fuerunt. Non est Deus author maledictionis. Benedictionis author Pater est: maledictionis autem author sibi vnusquisque, qui maledictione digna operatus est.

Respondebunt ei & ipsi dicentes: Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi?

OBserua, quòd iusti in vnoquoque verbo immorentur; iniusti, paucis se expediunt:proprium quippe iustorum est, benefacta sua diligenter refutare causâ humilitatis;malorum verò culpas suas, excusationis causâ,aut nullas esse ostendere, aut leues, & paucas; & peccata sua, cursim potius ea referendo, retegere, quàm diligenter explicare.

Et ibunt hi in supplicium æternum.

1206. IBunt hi in supplicium æternum; ita ne ibunt,tanquam sponte sua eant non trahantur? An pœna illis pro effugio est, gehenna pro asylo? videtur esse. Tanto quippè terrore corripientur irati iudicis adspectu, damnationisque auditione, vt reprobi ad infernales flammas damnati statim currant,vt se ab irati iudicis præsentiâ infelices æternùm futuri subducant.

In supplicium æternum; superiùs dixerat, *in ignem æternum*; nunc *in supplicium æternum* dixit; nam ignis æternus esse posset, licèt æternùm non cruciaret; ne igitur aliquis hoc speraret, in supplicium æternum dixit; quia scilicet & ignis æternus erit, & igni addictos æternùm cruciabit, vt anteuerteret eorum errorem, qui, damnatos æternas non subituros pœnas, somniarunt:

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT XXVI. MATTHÆI.

Verſ. 1.

ET factum eſt: cum conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes, dixit diſcipulis ſuis.

Cum conſummaſſet. *Syr. Cum abſoluiſſet. Fr. Luc. Cùm finiuiſſet. Int. S.Chryſ. Quando finiuit.*

Verſ. 2.

Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur.

Fiet. *Pagn. Sit. Vat. Agi. Caiet. Fit.*
Tradetur. *Ar. M. Traditur.*
Vt. *Fr. Luc. Ad hoc vt.*
Crucifigatur. *Ar. M. Ad Crucifigi. Syr. Vt cruci ſuffigatur.*

Verſ. 3.

Tunc congregati ſunt Principes Sacerdotum & ſeniores populi in atrium Principis Sacerdotum, qui dicebatur Caïphas.

Principes Sacerdotum. *Syr. & Ar. M.* addunt. *Et Scribæ.*
In atrium. *Mald. In aulam.*

Verſ. 4.

Et concilium fecerunt vt Ieſum dolo tenerent, & occiderent.

Concilium fecerunt. *Mald. Vnanimi conſenſu conſilium ceperunt. Fr. Luc. Simul conſultarunt.*
Tenerent. *Pagn. Caperent. Int. Euth. Apprehenderent.*

Verſ. 5.

Dicebant autem: Non in die feſto, ne fortè tumulus fieret in populo.

In die feſto. *Fr. Luc. In feſto.*
Fieret. *Pagn. Fiat.*

Verſ. 6.

Cum autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi.

Cum autem eſ. Ieſ. *Ar. M. At Ieſu exiſtente.*
In domo. *Syr. In ædibus.*

Verſ. 7.

Acceſſit ad eum mulier habens alabaſtrum vnguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis.

Acceſſit. *Ap. Fr. Luc. Acceſſerat.*
Vnguenti. *Syr. Vnguenti ſuauiſſimi.*
Pretioſi. *Mald. Grauis pretij.*
Effudit. *Fr. Luc. Effuderat.*
Recumbentis. *Int. Orig. Recumbente eo.*

Verſ. 8.

Videntes autem diſcipuli indignati ſunt, dicentes: vt quid perditio hæc?

Indignati ſunt. *S.Chryſ. Moleſtè tulerunt. Syr. Diſplicuit eis.*
Vt quid. *Pagn. Ad quid. Vat. Quorſum.*

Verſ. 9.

Potuit enim vnguentum iſtud venundari multo, & dari pauperibus.

Potuit. *Arab Decebat. Caiet. Poterat.*
Multo. *S. Amb Pretio. Pagn. Magne.*
Pauperibus. *Syr. Egenis.*

Verſ. 10.

Sciens autem Ieſus, ait illis: Quid moleſti eſtis huic mulieri? opus enim bonum operata eſt in me.

Sciens. *Arab. Sciuit.*
Quid moleſti eſtis. *Arab. Reprehenditis. Fr. Luc. Quid labores ſeu moleſtias prabetis. Syr. Quid fatigatis. Ar. M. Quid moleſtias exhibetis.*
Bonum. *Fr. Luc. Pulchrum. Auct. Egregium.*
In me. *Pagn. Erga me.*

Verſ. 11.

Nam ſemper pauperes habetis vobiſcum: me autem non ſemper habetis.

Habetis. *Syr. Habebitis.*
Non ſemper habetis. *Syr. Non omni tempore habebitis.*

Verſ. 12.

Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum: ad ſepeliendum me fecit.

Mittens. *Fr. Luc. Quod miſit. Int. S. Chryſ. Cum immiſerit. Ar. M. Iaciens.*
In corpus meum. *Int. S.Chryſ. In corpore meo. Syr. Super corpus meum.*
Ad ſepeliendum me. *Int. S. Chryſ. Ad ſepulturam meam.*

Verſ. 13.

Amen dico vobis: vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto

Dicetur. *Pagn. Narrabitur. Syr. Recitabitur.*
Et quod hæc fecit. *Fr. Luc. Etiam id quod hæc fecit.*

Vulgata Editio.

mundo, dicetur & quod hæc fecit in memoriam eius.

Verſ. 14.

Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iſcariotes, ad principes ſacerdotum.

Verſ. 15.

Et ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? At illi conſtituerunt ei triginta argenteos.

Verſ. 16.

Et exinde quærebat opportunitatem, vt eum traderet.

Verſ. 17.

Prima autem die azimorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: vbi vis paremus tibi comedere Paſcha?

Verſ. 18.

At Ieſus dixit: ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei: Magiſter dicit: Tempus meum propè eſt, apud te facio Paſcha cum diſcipulis meis.

Verſ. 19.

Et fecerunt diſcipuli ſicut conſtituit illis Ieſus, & parauerunt Paſcha.

Verſ. 20.

Veſpere autem facto, diſcumbebat cum duodecim diſcipulis ſuis.

Verſ. 21.

Et edentibus illis, dixit: Amen dico vobis, quia vnus veſtrum me traditurus eſt.

Verſ. 22.

Et contriſtati valde, cœperunt ſinguli dicere: Nunquid ego ſum Domine?

Verſ. 23.

At ipſe reſpondens, ait: Qui intingit mecum manum in paropſide, hic me tradet.

Verſ. 24.

Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo: væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur: bonum erat ei, ſi natus non fuiſſet homo ille.

Verſ. 25.

Reſpondens autem Iudas, qui tradidit eum dixit: Nunquid ego ſum Rabbi? Ait illi, tu dixiſti.

Verſ. 26.

Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit ac fregit, deditque

Lectionum Varietas.

In memoriam eius. *Fr. Luc. In monumentum ipſius.*

Tunc abiit. *Ar. M. Tunc vadens. Orig. Tunc profectus.*
Qui dicebatur. *Goth. Qui dicitur. Ar. M. Dictus.*
Principes. ſ. *Orig. Scribas & Phariſæos & ad pontifices ſacerdotum.*

Et ait i. *Orig. Dicens eis.*
Vultis mihi dare. *Orig. Mihi datis.*
Conſtituerunt. *Euth. Appenderunt.*
Triginta argenteos. *Int. Orig. Triginta ſtateres. Fr. Luc. Triginta argentea. Syr. Triginta argenti.*

Exinde. *Fr. Luc. Ex tunc.*
Quærebat opport. *Syr. Quærebat ſibi.*
Traderet. *Fr. Luc. Proderet.*

Azimorum. *Pagn. Infermentorum.*
Comedere. *Int. Euth. Ad edendum. S. Epiph. Manducare.*

Ad quendam. *Vat. Ad illum. Mald. Ad certum quendam.*
Magiſter. *Syr. Magiſter noſter.*
Prope eſt. *Syr. Aduenit.*

Conſtituit. *Ar. M. Coordinauerat.*

Diſcumbebat. *Mald. Recumbebat.*
Cum duodecim diſcip. ſuis. *Ar. M. Cum duodecim.*

Vnus veſtrum. *S. Proſp. Vnus ex vobis.*
Me traditurus eſt. *S. Proſp. Tradet me. Pag. Prodet me. Int. Theop. Me proditurus eſt. Syr. Prodit me.*

Et contr. valde. *Pagn. Et mœſti redditi vehementer.*
Singuli d. *Orig. Dicere.*

Intingit. *Pagn. Intinxit. Clem. Alex. Intinxerint.*
Mecum manum. *Clem. Alex. Mecum.*
In paropſide. *Syr. In patino. Ar. M. In Catino. Clem. Alex. In catinum.*
Tradet. *Vat. Proditurus eſt.*

Filius quidem h. v. *S. Epiph. Oportet Filium hominis tradi.*
Homini illi. *S. Epiph. Ei.*
Per quem F. h. *S. Epiph. Per quem.*
Tradetur. *Int. Euth. Proditur.*
Bonum erat ei. *S. Hier. Melius ei fuerat. S. Epiph. Bonum enim erat ei.*

Qui tradidit. *Fr. Luc. Ille tradens.*

Cœnantibus. *Mald. Veſcentibus. Auct. Edentibus.*
Accepit. *Fr. Luc. Poſtquam accepiſſet.*

diſcipulis

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
diſcipulis ſuis, & ait: Accipite, & comedite: Hoc eſt corpus meum.	Hoc eſt corpus meum. *S. Chryſ.* addit, *quod pro multis frangetur in remiſſionem peccatorum.*
Verſ. 27. Et accipiens Calicem gratias egit: & dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.	Accipiens Calicem. *Pagn. Accepto poculo.* Gratias e. *Orig. Benedixit.* Illis. *Orig. Diſcipulis ſuis.* Bibite. *Syr. Accipite, & bibite. Clem. Alex. Accipite, bibite.* Ex hoc. *Richel. Ex eo. Clem. Alex.* omittit. Omnes. *Clem. Alex.* omittit.
Verſ. 28. Hic eſt enim ſanguis meus noui Teſtamenti, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.	Hic eſt enim. *Clem. Alex. Hic eſt.* Sanguis. *Fr. Luc. Ipſe ſanguis.* Noui Teſt. *Vat. Qui eſt noui Teſtamenti.* Multis. *Orig. Vobis.* Effundetur. *Vat. Effunditur. Ar. M. Effuſus.*
Verſ. 29. Dico autem vobis: non bibam amodo de hoc genimine vitis vſque in diem illum, cum illud bibam vobiſcum nouum in regno Patris mei.	Non bibam. *Vat. Neutiquam bibero. Fr. Luc. Quod nequaquam bibam.* Amodo. *Pagn. Poſthac. Fr. Luc. Ex nunc. S. Epiph.* omittit. De hoc genimine vitis. *Arab. De ſucco huius vitis. S. Cyp. Ex iſta creaturâ vitis. Clem. Alex. Ex fructu vitis huius. Auct. Ex hoc fructu vitis.* Vſque in d. i. c. i. b. *Clem. Alex. Donec bibero.* Vobiſcum n. *Goth. Vobiſcum.* In Regno P. m. *Syr. In Regno Dei. S. Epiph. In Regno Cælorum.*
Verſ. 30. Et hymno dicto, exierunt in montem Oliueti.	Et Hymno dicto. *Arab. Et laudem dederunt. Pagn. Cum hymnum cecinissent. Mald. Cum laudem Deo cecinissent. Auct. Quum dixiſſent laudes. Int. Euth. Dictis laudibus.* Exierunt. *S. Hil. Reuerſi ſunt.* In montem O. *S. Hil. In montem.*
Verſ. 31. Tunc dicit illis Ieſus; omnes vos ſcandalum patiemini in me, in iſta nocte. Scriptum eſt enim. Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis.	Scandalum patiemini. *Vat. Offendemini. Fr. Luc. Scandalizabimini.* In me. *Vatab. Mea cauſa. Int. Theoph. Per me.* Gregis. *Syr. Gregis ipſius.*
Verſ. 32. Poſtquam autem reſurrexero, præcedam vos in Galilæam.	Reſurrexero. *Vat. Suſcitatus fuero.*
Verſ. 33. Reſpondens autem Petrus ait illi: Et ſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor.	Scandalizati fuerint. *Int. Euth. Offendantur.* In te. *Int. Euth. Tui cauſa.* Nunquam ſcandalizabor. *Int. Theoph. Nunquam ſcandalum patiar.*
Verſ. 34. Ait illi Ieſus: Amen dico tibi, quia in hac nocte antequam Gallus cantet, ter me negabis.	Cantet. *Int. Euth. Canat. Ar. M. Vociferari.*
Verſ. 35. Ait illi Petrus: Etiam ſi oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes diſcipuli dixerunt.	Etiamſi op. m. m. *Arab. Et ſi coactus fuero mori.* Non te negabo. *Fr. Luc. Nequaquam te abnegabo.*
Verſ. 36. Tunc venit Ieſus cum illis in villam, quæ dicitur Gethſemani, & dixit diſcipulis ſuis: ſedete hîc donec vadam illuc, & orem.	In villam quæ. *Vat. In prædium quod. Syr. In locum qui. S. Hil. In agrum, qui.* Et dixit. *Fr. Luc. Et dicit.* Donec vadam illuc, & orem. *Digreſſus orem illic. Fr. Luc. Interea dum abiens orauero illic.*
Verſ. 37. Et aſſumpto Petro, & duobus filiis	Aſſumpto. *Fr. Luc. Poſtquam aſſumpſiſſet.* Contriſtari & mœſtus eſſe. *Pagn. Affici dolore, &*

Vulgata Editio. | ***Lectionum Varietas.***

Zebedæi, cœpit contriſtari, & mœſtus eſſe.

mæſtitudine. Vat. Aſſici mæſtitia & anxietate. Int, Orig. Cæpit triſtari, & tadiari. Mald. Triſtari,& anxio eſſe animo. Auct. Triſtari, & angi animo.

Verſ. 38.

Tunc ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: ſuſtinete hîc, & vigilate meeum.

Triſtis eſt anima mea. *Orig. Triſtis facta eſt anima mea. Pagn. Mæſta eſt anima mea. Mald. Triſtitiâ vndique obſeſſus eſt animus meus. Fr. Luc. Valde triſtis eſt anima mea.*
Suſtinete. *Vat. Manete. Syr. Expectate.*
Hîc. *S. Hil.* omittit.

Verſ. 39.

Et progreſſus puſillum, procidit in faciem ſuam orans, & dicens: Pater mi, ſi poſſibile eſt, tranſeat à me calix iſte: Veruntamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.

Puſillum. *Vat. Paululum. S. Hil.* omittit.
Pater mi. *S. Hilar. Pater meus.*
Si poſſibile eſt. *S. Cyp. Si fieri poteſt.*
Tranſeat à me. *Mald. Prætereat.*
Calix iſte. *Vat. Poculum iſtud.*
Non ſicut e. v. *S. Cyp. Non quod ego volo ſed quod tu.*
Sicut Tu. *S. Hilar. Sicut Tu vis.*

Verſ. 40.

Et venit ad diſcipulos ſuos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: ſic, non potuiſtis vna hora vigilare mecum?

Inuenit. *Int. Euth. Reperit.*
Sic. *Vat. Adeo.*
Non potuiſtis. *Quid. Codd. Non potuiſti.*
Vna hora. *Vat. Vnam horam.*

Verſ. 41.

Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.

Vigilate e. o. *S. Hil. Orate.*
Intretis. *Tert. Incidatis.*
Promptus. *S. Hil. Firmus. Auct. Alacer, paratus.*
Caro. *Syr. Corpus.*
Infirma. *Auct. Debilis, imbecillis.*

Verſ. 42.

Iterum ſecundò abiit, & orauit, dicens. Pater mi, ſi non poteſt hic calix tranſire niſi bibam illum, fiat voluntas tua.

Abiit. *Vat. Digreſſus.*
Hic calix. *Al. Hoc poculum.*

Verſ. 43.

Et venit iterum, & inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati.

Venit. *Fr. Luc. Cum veniſſet.*

Verſ. 44.

Et relictis illis, iterum abiit, & orauit tertiò, eundem ſermonem dicens.

Eundem ſermonem. *S. Chryſoſt. Idem.*

Verſ. 45.

Tunc venit ad Diſcipulos ſuos, & dicit illis: dormite iam, & requieſcite: ecce appropinquauit hora, & Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

Dormite iam. *Syr. Dormite adhuc. Ar. M. Dormite cæterùm.*
Tradetur. *Vat. Traditur.*

Verſ. 46.

Surgite eamus: ecce appropinquauit qui me tradet.

Surgite. *Ar. M. Excitamini.*
Appropinquauit. *Int. Orig. Appropiauit. Syr. Appropinquat.*
Tradet. *Vat. Tradit.*

Verſ. 47.

Adhuc eo loquente: Ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis, & fuſtibus, miſſi à Principibus ſacerdotum, & ſenioribus populi.

Adhuc. *S. Hil. Et adhuc.*
Ecce *S. Hil.* omittit.
Iudas. *Syr. Iudas proditor.*
Multa. *S. Hil. Plurima.*
Fuſtibus. *Fr. Luc. Lignis.*

Verſ. 48.

Qui autem tradidit eum, dedit illis ſignum, dicens: Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt tenete eum.

Qui autem tradidit. *Fr. Luc. Qui autem tradebat.*
Dedit. *Fr. Luc. Dederat.*
Tenete eum. *Vat. Prendite eum. Fr. Luc. Retinete eum. Auct. Capite, Apprehendite.*

Verſ. 49.

Et confeſtim accedens ad Ieſum, dixit: Aue Rabbi & oſculatus eſt eum.

Aue Rabbi. *Syr. Pax Rabbi. Ar. M. Gaude Rabbi.*
Oſculatus eſt. *Fr. Luc. Deoſculatus eſt.*

Verſ. 50.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 50.

Dixitque illi Ieſus: Amice ad quid veniſti? Tunc acceſſerunt, & manus iniecerunt in Ieſum & tenuerunt eum.

Amice. *Syr. Socie.*
Ad quid veniſti? *Pagn. Ad quid ades? Vat. Quorſum ades? Fr. Luc. Cuius rei gratia ades?*
Acceſſerunt. *Orig. Accedentes.*
Tenuerunt eum. *Ar. M. Prehenderunt eum. Al. Ceperunt eum.*

Verſ. 51.

Et ecce vnus ex his, qui erant cum Ieſu extendens manum, exemit gladium ſuum, & percutiens ſeruum Principis ſacerdotum amputauit auriculam eius.

Extendens manum. *S. Hil.* omittit.
Exemit gladium. *S. Hil. Gladium exerens. Fr. Luc. Euulſit gladium. Int. S. Chryſ. Euaginauit gladium.*
Suum. *S. Hil.* omittit.
Percutiens. *Fr. Luc. Quum percuſſiſſet. S. Hil.* omittit.
Seruum. *S. Hil. Seruo.*
Amputauit. *Fr. Luc. Abſtulit. S. Hil. Abſcidit.*
Auriculam eius. *S. Hil. Aurem.*

Verſ. 52.

Tunc ait illi Ieſus: Conuerte gladium tuum in locum ſuum. Omnes enim qui acceperint gladium gladio peribunt.

Tunc a. i. I. *S. Hil. Eique Dominus ait.*
Conuerte. *Tert. Reconde.*
In locum ſuum. *S. Hieron. In Vaginam. Int. Orig. In thecam ſuam.*
Qui acceperint gladium. *S Hil. Qui gladio vtuntur. Syr. Qui acceperint gladios.*
Peribunt. *Ar. M. Morientur.*

Verſ. 53.

An putas, quia non poſſum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò pluſquam duodecim legiones angelorum.

Rogare. *Ar. M. Aduocare.*
Exhibebit. *S. Hier. Exhiberet. Vat. Qui exhibeat.*
Pluſquam. *Int. Theoph. Plures quàm.*
Duodecim legiones. *Ioan. Caſſ. Duodecim millia legiones.*

Verſ. 54.

Quomodo ergo implebuntur ſcripturæ, quia ſic oportet fieri?

Implebuntur. *Syr. Implerentur.*

Verſ. 55.

In illa hora, dixit Ieſus turbis. Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & fuſtibus comprehendere me: quotidie apud vos ſedebam docens in templo, & non me tenuiſtis.

Tanquam ad latronem. *Fr. Luc. Vt aduerſus latronem. Syr. Tanquam aduerſus ſicarium.*
Tenuiſtis. *Pagn. Cœpiſtis. Vat. Prendiſtis.*

Verſ. 56.

Hoc autem totum factum eſt, vt adimplerentur ſcripturæ prophetarum: Tunc diſcipuli omnes, relicto eo, fugerunt.

Adimplerentur. *Vat. Complerentur.*
Relicto eo. *Int. Orig. Derelicto eo. Int. S. Chryſ. Dimiſſo ipſo.*
Fugerunt. *Int. Chryſ. Fugam ceperunt.*

Verſ. 57.

At illi tenentes Ieſum, duxerunt ad Caipham principem Sacerdotum, vbi Scribæ, & ſeniores conuenerant.

Tenentes. *Fr. Luc. Poſtquam Prehendiſſent.*
Principem Sacerdotum. *Syr. Summum Sacerdotem.*

Verſ. 58.

Petrus autem ſequebatur eum à longe, vſque in atrium Principis ſacerdotum: Et ingreſſus intrò, ſedebat cum miniſtris, vt videret finem.

A longe. *Pagn. Procul.*
Vſque in atrium. *Fr. Luc. Vſque ad aulam.*
Finem. *Goth. Finem rei.*

Verſ. 59.

Principes autem Sacerdotum, & omne Concilium quærebant falſum teſtimonium contra Ieſum, vt eum morti traderent.

Omne. *Orig. Totum.*
Falſum teſtimonium. m. *Syr. Teſtes:*
Morti traderent. *Fr. Luc. Occiderent. Ar. M. Morte afficerent.*

Verſ. 60.

Et non inuenerunt, cùm multi falſi teſtes acceſſiſſent: Nouiſſimè autem venerunt duo falſi teſtes.

Inuenerunt. *Orig: Inueniebant.*
Cùm multi. *Syr. Etiam poſtquam multi.*
Venerunt. *Vat. Aduenerunt. Fr. Luc. Acceſſerunt.*

Verſ. 61.

Vulgata Editio.

Verſ. 61.

Et dixerunt : Hic dixit : Poſſum deſtruere templum Dei , & poſt triduum reædificare illud.

Verſ. 62.

Et ſurgens Princeps ſacerdotnm , ait illi : Nihil reſpondes ad ea, quæ iſti aduerſum te teſtificantur?

Verſ. 63.

Ieſus autem tacebat. Et Princeps ſacerdotum ait illi: Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis ſi tu es Chriſtus Filius Dei?

Verſ. 64.

Dicit illi Ieſus : Tu dixiſti : veruntamen dico vobis, amodo videbitis Filium hominis ſedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cæli.

Verſ. 65.

Tunc Princeps Sacerdotum ſcidit veſtimenta ſua dicens: Blaſphemauit : quid adhuc egemus teſtibus? ecce nunc audiſtis blaſphemiam.

Verſ. 66.

Quid vobis videtur? At illi reſpondentes dixerunt reus eſt mortis.

Verſ. 67.

Tunc expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt, alij autem palmas in faciem eius dederunt.

Verſ. 68.

Dicentes : Propheriza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit?

Verſ. 69.

Petrus verò ſedebat foris in atrio : & acceſſit ad eum vna ancilla, dicens : & tu cum Ieſu Galilæo eras.

Verſ. 70.

At ille negauit coram omnibus, dicens: Neſcio quid dicis.

Verſ. 71.

Exeunte autem illo iannam vidit eum alia ancilla, & ait his, qui erant ibi : Et hîc erat cum Ieſu Nazareno.

Verſ. 72.

Et iterum negauit cum iuramento : Quia non noui hominem.

Verſ. 73.

Et poſt puſillum acceſſerunt qui ſtabant, & dixerunt Petro: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifeſtum te facit.

Lectionum Varietas.

Hic dixit. *Ar. M. Hic effatus eſt.*
Deſtruere. *Fr. Luc. Diſſoluere.*
Poſt triduum. *Orig. In triduo.*
Reædificare. *Arab. Conſtruere. Caiet. Ædificare. S. Chryſ. Erigam.*

Princeps ſ. *Orig. ſummus ſacerdos in medium.*
Ait illi. *Orig. Interrogabat Ieſum dicens.*
Nihil r. *Orig. Non reſpondes quicquam.*
Ad ea, quæ iſti. *Orig. Ad iſtorum. Pagn. Cur iſti. Fr. Luc. Quid iſti.*
Teſtificantur? *Orig. Teſtimonia. Pagn. Teſtimonium dicunt?*

Ieſus a. *Orig. At ille.*
Viuum. *Pagn. Uiuentem.*
Vt dicas nobis. *Arab. Nonne tu dixiſti nobis, quod tu es Chriſtus Filius Dei viui?*
Si tu es C. *Vat. An tu ſis Chriſtus.*

Veruntamen. *Ap. Fr. Luc. Quin etiam.*
Virtutis D. *Vat. Potentia. Ar. M. Efficacitatis. S. Hilar. Uirtutis.*
In nubibus. *Syr. Super nubes. S. Hil. Cum nubibus.*
Cæli. *Syr. Celorum.*

Scidit. *Vat. Diſrupit. Fr. Luc. Lacerauit. Auct. Per medium rupit. Int. Euth. Diſcidit.*
Adhuc. *Pagn. Inſuper.*
Egemus. *Ar. M. Vſum habemus.*
Blaſphemiam. *Arab. Blaſphemiam ſuam. Syr. Blaſphemiam eius.*

Quid vobis videtur? *Arab. Quid cogitatis? Syr. Quid vultis.*
Reus eſt. *Syr. Debitor eſt.*

Expuerunt. *Fr. Luc. Inſpuerunt.*
Colaphis ceciderunt. *Fr. Luc. Colaphizarunt.*
Palmas in f. e. d. *Quid. ap. Fr. Luc. Eum depalmauerunt, vel palmis ferierunt; alij, crepidis verberarunt.* *S. Aug.* addit. *Et percutientes calamo in caput.*

Propheriza. *Pagn. Vaticinare.*
Quis te percuſſit. *Ar. M. Percutiens te.*

Foris. *Fr. Luc. Extra.*
In atrio. *Fr. Luc. In aula.*
Ancilla. *Vat. Ancillula. Fr. Luc. Puella.*

Quid dicis. *Al. Quid dicas.*

Exeunte au. illo ianuam. *Pagn. Cum autem exiſſet in veſtibulum. Mald. Egreſſum autem eum in veſtibulum.*
Alia ancilla. *Syr. Alia mulier. Ar. M. Alia.*

Cum iuramento. *Al. Cum iureiurando.*
Hominem. *Syr. Hominem illum.*

Loquela tua. *Fr. Luc. Locutio tua. Auct. Loquacitas.*

Verſ. 74.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ.74. Tunc cœpit deteſtari, & iurare, quia non nouiſſet hominem. Et continuò Gallus cantauit.	Deteſtari. *Pagn. Execrari. Vat. Deuouere ſe.* Quia non nouiſſet hominem. *Fr. Luci Quia non noui hominem. Syr. Non noui illum hominem.* Cantauit. *Fr. Luc. Clamauit.*
Verſ.75. Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu, quod dixerat: Priuſquam gallus cantet, ter me negabis: Et egreſſus foras, fleuit amarè.	Quod dixerat. *Ar. M. Dicentis ei. Al. Qui dixerat ei.* Amarè. *Arab Fletu amaro, Int. Orig. Amariſſimè.*

CAPVT XXVI.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Paſſionis Chriſti, & gloriæ nexus. 1207
A ſummi iudicis ira vt nos ſubducamus, Chriſti paſſionem meditemur, imitemur. 1207
In ingentia labuntur crimina, qui ea negligunt quæ ad Dei cultum ſpectant. 1211
Dei timore deſtituta mens ingentia ferè ſcelera committit. 1211
Mortificationis ſacrificium cum obedientia. 1212
Beneficiorum diuinorum memores eſſe debemus. 1212
Peccatores Chriſtus ad ſalutem allicit. 1212
Virtutum odorem emittit, qui Chriſti paſſionem mente verſat. 1213
Vnguentorum luxus fugiendus. 1213
Ad Dei gloriam omnia referenda. 1213
In rebus iudicandis ſpectandum maximè, quo affectu res fiat. 1214
Iuſti in meliorem partem aliorum dicta, & facta interpretantur. 1214
Plerumque toti familiæ culpa tribuitur, quam vnus tantum, commiſit. 1215
Diuitiarum contemptum, & beneficentiæ ſtudium vt Chriſtus ſuaſerit. 1215

Et factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes, dixit: Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet, & Filius hominis tradetur.

1207. POSTQVAM Chriſtus dixerat, ſe in claritate, ac maieſtate venturum, ſtatim, paſſurum ſe admonet; vt ſacramentum crucis admixtum eſſe gloriæ æternitatis agnoſceremus. Magnus quippè gloriæ, ac paſſionis nexus: proinde, qui illam ſperat, hanc pari non defugiat.

Poſt iudicium de ſuâ paſſione agit; vt, qui à duri iudicis irâ ſe ſubducere vult, agni patientis paſſionem & meditetur, & imitetur.

1208. *Poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur*; quî paſchatis mentio ad Chriſti mortem? Poterat in aliud tempus mortem ſuam Chriſtus diſferre, ſed noluit; vt oſtenderet Paſſionis myſterium diem maximè feſtum eſſe, maximamque ſolemnitatem, quæ ad totius orbis ſalutem celebrabatur; quod tangit etiam Sanctus Chryſoſtomus; cohæret paſſio cum paſchate; quia, vt celebri feſto, lætitiam ſuam Chriſtus oſtendit, tot opprobria, cruciatuſque pro nobis patiens

Filius hominis tradetur; De ſuo aduentu ſuperiùs egerat, quo ſcilicet gloriam ſuis daturus cum gloriâ venturum ſe dixit; cum paſſionis; & Crucis mentionem facit, vt à verborum nexu, Crucis, gloriæque nexum colligeremus; Pulchrè Sanctus Hilarius hîc: *Poſt ſermonem, quo, venturum ſe Dominus in reditu claritatis, oſtenderat, nunc, paſſurum ſe eſſe, admonet, vt, Sacramentum Crucis admixtum eſſe gloriæ æternitatis, agnoſcerent.*

Tunc congregati ſunt principes Sacerdotum, & ſeniores populi in atrium principis Sacerdotum, qui dicebatur Caiphas, & concilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent, & occiderent.

1209. Sæpe aliàs iſti in Chriſtum peccauerant, ſed nunc maximè cum ex condicto & conſultò delinquunt; *propter atrium puto, in quo concilium fecerunt, vt Ieſum dolo tenerent, & occiderent, deſolata eſt Ieruſalem*; vbi concilium quis init, & ſciens, ac videns peccat, malorum extrema timenda ſunt.

Ieroſolymæ ſubuerſio & excidium, non populo clamanti, & dicenti *Crucifige, Crucifige*, tribuitur, ſed principum, & ſacerdotum peccato, qui coacto concilio Dominum damnauerunt; quia grauius ſuperiorum ſcelus, quàm ſubditorum, cæteris paribus, eſt; cum ſuperiores delinquentes ad eadem crimina exemplo ſubditos vrgeant, & quodammodo impellant.

1210. Conueniunt ad concilium, & principes ſacerdotum, & ſeniores populi, primi omnes Eccleſiaſticæ, & ſæcularis dignitatis, & poteſtatis, ne quid peccatum putaretur in ferendâ ſententiâ de re tanti momenti inque malis, quæ imminebant, præcauendis; ſed quia inuidia, & malitia vtroſque congregauerat, idcircò nihil boni ab hoc concilio ſperari poterat.

In atrium principis ſacerdotum; Indicitur concilium in atrio principis ſacerdotum, vt à loci ſanctimoniâ auctoritas illi accederet, tegeretur illorum apud populum improbitas; quis in atrio principis ſacerdotum, improbitatem, & iniuſtitiam admiſſam ſuſpicaretur? At nuſquam ferè maior, quàm in hoc atrio eluxit impietas, iniuſtitia.

Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret in populo.

1211. NOn feſtiuitati ſtudebant, ſed facinori: nulla illis de diei feſti celebratione cura, ſeditionem

nem populi metuebant: non ob peccatum populi, sed ne Christus ab eorum manibus elaberetur. Ab his, qui ea, quæ ad Dei cultum spectant, negligunt, nonnisi ingentia scelera timeri possunt.

Luc. 22. v. 2. Lucas ait, *timebant verò plebem*, non Deum supremum Iudicem. Qui Dei timorem ex corde euomuerant, plebem duntaxat timent: vnde non mirum, si in tàm pœnitenda labantur. Dei timore destituta mens ingentia tantùm scelera meditatur.

Cùm autem esset Iesus in Bethaniâ in domo Simonis leprosi.

1212. PAssurus in Bethaniâ, & in domo Simonis leprosi manet. Mysteriis plena nomina sunt. Bethania, *obedientia domus*, interpretatur, Simon, *obediens*. Nempè, qui passurus aliquid est, ab obedientiâ incohet, vt gratum mortificationis sacrificium Deo sit.

Leprosus hic Simon dicitur, non quia esset, sed quia fuerat; mundatus autem à Christo euasit: sed leprosi nomen retinuit; vt vel sic collati beneficij recordaretur.

Ad leprosi domum se contulit Christus, vt fiduciam hinc mulier acciperet ad Christum accedendi. Vide, quid agat Saluator, vt ad salutem peccatores omnes alliciat. Semper peccatorum salutem Christus quærit.

Accessit ad eum mulier habens alabastrum vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis.

1213. NEmpè tunc præcipuè cum odore virtutum ad Christum accedendum, cùm mente eius passio voluenda est. Præiuit in exemplum hæc mulier, & in signum, quæ ad Christum passurum accessit, habens alabastrum vnguenti.

Rectè in alabastro vnguentum habere mulier perhibetur; nam ipsa vnguentis delibuta non accederet. Non benè mulier olet, quæ benè olet. In alabastro tantùm vnguentum habet, non habet in vestibus, in corpore. Non aptè Christum vngit, quæ, vncta vnguentis, lasciuiam quandam odore ipso afflat.

Etiam pedes vnxit; sed solius capitis hîc mentio: caput quippè vngere est ad Dei gloriam omnia referre. Hoc autem præcipuè in operibus spectatur, hoc maximè Deo placet.

Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes. Vt quid perditio hæc? Potuit enim vnguentum istud venundari multo, & dari pauperibus.

1214. DIscipuli indignati hîc referuntur, cùm Beatus Ioannes Iudæ solius meminerit; sed fors etiam alij ex discipulis idem & senserunt, & dixerunt, alio tamen animo, aliâ mente: Iudas ob inuidiam, ob auaritiam, alij discipuli, ob pauperum amorem. Sanè Ioannes id tantùm Iudæ tribuit, vt id colligeremus in rebus diiudicandis spectandum maximè, quo consilio, & affectu quidpiam seu fiat, seu dicatur.

Vel discipuli indignati dicuntur; quia, licèt vnus præcipuus fuerit, vnius tamen exemplum in alios iuit, & secuti discipuli Iudam fuerunt; putabant enim bono hæc verba zelo effudisse. Hæc nempè iustorum nota, vt in meliorem partem aliorum dicta, & facta interpretentur, nec facilè sinistram de aliis sententiam ferant.

1215. Tandem Synedoche figura est, vt multi pro vno accipiantur: quod sine figurâ vulgus obseruat. Vnius defectus in integram familiam transfunditur, aliisque communicatur, quod commune non est.

Vt quid perditio hæc: Ac si dicerent: Inutilis profusio ista vnguenti tam pretiosi, nec vlla iusta profundendi apparet causa: manifestus videtur luxus, merito coarguendus. Satiùs fuisset vendi, eiusque pretium pauperibus dari. Adeò exactè tùm verbis, tum exemplo Christus diuitiarum contemptum, & eleemosynæ, ac beneficentiæ studium suos discipulos docuerat, vt primâ fronte aliquos huius mulieris factum, istiusque vnguenti effusio offenderit.

SECTIO II.

Sciens autem Iesus ait illis: Quid molesti estis huic mulieri? Opus enim bonum operata est in me.

1216. EXcusat mulierem Christus, quæ se non purgat, nec conatur calumnias illatas reiicere. Meretur defensorem habere Christum, quæ se non defendit.

Opus bonum: Græcè, ἔργον καλὸν, *pulchrum, & egregium opus*; & laude dignum. καλὸς, de rebus pulchris, ac venustis dicitur, quæ aliorum in se rapiant oculos; innuens, hoc mulieris factum ita bonum esse, vt etiam dignum sit, quod spectetur, in exemplum eat, & exemplar beneficentiæ sit.

Mulierem à calumniâ vindicat, & mulieris opus commendat Christus, vt discerent discipuli, non esse germinantem fidem decutiendam, sed potius irrigandam. Nos quoque docet, cùm aliquod bonum fieri videmus, etiamsi exactissimè non fiat, suscipiendum tamen nobis esse, & ad maiora prouehendum: non est enim exquisitissima ratio statim in principio rerum quærenda.

1217. Hinc multorum Sanctorum Patrum censio est: quòd adeò in pauperes pius, & ad eleemosynam pronus Christus erat, vt si quis, antequam mulier vnguentum effudisset, ipsum interrogasset, non admisisset, sed pretium potius pauperibus dari voluisset,

voluisset. Post factum inhibet, ne turbetur mulier; sed, hortatu suo, maiore animo suscepto, promptior, meliorque fieret.

Nouerat Christus auarum Iudæ animum, & rapinis intentum; auaritia quippè fecerat, vt Magdalenæ pietatem, ac liberalitatem damnaret; corripit eum Christus, sed mitiùs in eum agit, cur non acriùs eum momordit, eum arguit, vt par sceleri correctio esset? noluit, ne eius animum exasperaret, & iratus Dominum traderet, haberetque excusationem aliquam, quod animo exacerbato Dominum tradiderit: *Nihil acerbum Christus*, inquit Sanctus Gaudentius, *voluit pro merito sceleratæ mentis illius loqui, ne Iudas eum tradere videretur iratus*. Reprehensionis aculeos omittit Christus ne Iudas ab irâ in proditionem impulsus videatur.

Nam semper pauperes habetis vobiscum; me autem non semper habetis.

1218. OBiectionem de curâ pauperum? quæ discipulos fefellerat, & quam Iudas simulatè proposuerat, hîc Christus soluit: ne, si minimè responderet, pauperum se curâ non tangi indicaret: quod longissimè à Christi clementiâ, ac bonitate abest.

Semper pauperes habetis vobiscum: cur non dixit? *semper pauperibus eleemosynam præbere potestis*: cùm id eorum obiectio requirere videretur; volebant quippè vnguenti pretium in pauperes distribui. At hinc discimus, quòd tanta Christianorum pietas in pauperes esse debeat, vt idem sit pauperes habere secum, & pauperibus benefacere? Nec enim pietatis viscera ferunt, pauperes, & rebus necessariis destitutos videre, & eleemosynam illis, modò adsit facultas, non elargiri.

1219. *Semper pauperes habetis vobiscum*; Hinc colligimus, non esse fortuitum, quòd multi semper egeant. Certo Dei consilio semper nobis pauperes offeruntur, vt erga illos nostra se charitas exerceat, quos alioquin ditare Deus posset si vellet. Non vult, ne nobis benefaciendi opportunitas desit: qua in re diuitibus consultum est; in illorum quippè auxilium destinati pauperes sunt.

Me autem non semper habetis. Videtur hoc illis verbis contrarium, quæ habet cap. 28. *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi*. Videtur; sed non est: nam hæc postrema verba de præsentiâ spirituali per gratiam, & de eâ, qua per Eucharistiæ Sacramentum apud nos est, intelliguntur. Quæ verò hîc habentur, de præsentiâ corporali, qua corporalia obsequia ipsi exhiberi possunt, interpretanda sunt. Cùm apud nos viuebat naturali præsentiâ, tanquam pauper, obsequia nostra excipere poterat: nunc in Augustissimo Eucharistiæ Sacramento, thesaurorum suorum diuitias nobis communicat, non iam pauper, sed pauperum consolator, & pauperes ditans.

Mittens enim hæc vnguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

1220. QVæ fuerit in vnguenti effusione mulieris mens Christus hîc manifestat: *hoc*, inquit *ad sepeliendum me fecit*: ne quis putaret, has corporis delicias ipsum quæsiuisse, illam ad has delicias, vt Christo morem gereret, spectasse. Non quærendæ tantùm deliciæ re ipsa non sunt; sed & suspicio sola inquisitionis amolienda.

Ad sepeliendum me fecit; Vix hoc dixerat Christus, cùm subiicit Euangelista; *tunc abiit vnus de duodecim*; sepulturæ meminit Christus, mortis mentionem facit, & neque hinc *compunctus est Iudas*, ait Sanctus Chrysostomus; conclamatæ impietatis est, mortis commemoratione meliorem non induere mentem; sed ad immania scelera delabi.

Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium, in toto mundo dicetur, & quòd hæc fecit in memoriam eius.

1221. TAntum abest, vt argui, ac damnari hæc mulier ob vnguenti effusionem debeat, vt res in posterorum memoriam, tanquam æternâ laude digna, sit abitura. Sed cur nudam memoriam mulieri promittit, non aliam mercedem, aliud præmium? An istuc tacitè promisit, cum dixit? *opus enim bonum operata est in me*. Eo ipso quòd bonum opus pronuntiat, præmium etiam pollicetur, quod bonis operibus datur.

Præterea, non explicuit; quia nullâ mercedis, nullâ laudis spe mouebatur mulier, sed solo amore, vt obsequium istuc Christo Amori suo exhiberet.

SECTIO III.

Tunc abiit vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes ad principes sacerdotum, & ait illis: Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam?

1222. TVnc: Idest, quando ista locutus erat Christus, quando sepulturæ meminit, quum mortis memoriâ meliorem induere mentem debebat Iudas; tunc abiit, vt Magistrum suum traderet. Nimirum, proiectæ impudentiæ signum est, & ferè salutis conclamatæ, indigna, & pœnitenda machinari, cùm mentio sepulturæ, mentio mortis fit. Iudæ par est, qui post sepulturæ memoriam ad immania scelera decurrit.

1223. *Tunc abiit vnus de duodecim*: Pende mihi illud, *tunc*; scilicet, cum fœmina ad meliorem frugem reuersa est, tunc Apostolus in peccatorum barathrum est lapsus; cum peccatrix è luxuriæ cœno emersit

emetsit, discipulus in scelerum cœno est mersus. *Quando prostituta lupanar exiuit*; inquit Sanctus Chrysostomus, *discipulus gehennam intrauit. Ideo dixit, tunc, vt non magistrum in infirmitate accuses. quando discipulum reperis proditorem; magis enim virtutem doctoris ostendit, qui & meretricem ad obediendum conuolare fecit*; dum discipulus ad tam immania ruit, peccatrix ad Christum aduolat, ne defuisse Christi misericordiam quis discipulo credat, qui, illo eodem tempore, eam in meretrice patefecit.

1224. Quo tempore meretrix resipiscit, & ad Christum conuolat, à Christo discipulus abit, Christi proditor futurus: Mulier ad spem allicit peccatorem, Iudas timorem incutit. *Non ergo*, ait idem Sanctus Doctor, *videndo meretricem de tuâ misericordiâ desperes, sed & Iudam cogitando non debes esse securus*; timor spei nectatur, & spes timori.

1225. *Tunc*: Quando scilicet mulier, eaque meretrix (fuerat quippè in ciuitate peccatrix) tanto honore Christum prosequitur, Iudas diabolicum facinus meditatur. Extremæ nequitiæ argumentum est, tunc ad efferata scelera currere, cùm probum exemplum exhibetur vel ab iis, qui aliàs malum exhibuerunt.

Abiens à Christo, Christum Iudas vendidit. Sic ferè fit, vt qui Dei sui præsentiam non cogitat, in omnia delicta fœdissimè labatur. Vix seruus ille egressus erat à facie domini, cùm cœpit alium seruum suffocare, vt redderet, quod debebat. Christum facilè suis peccatis non prodit, qui ab eo per obliuionem non abit.

1226. *Abiit*: Non inuitatus à principibus, nec vllâ necessitate constrictus; sed spontè, ac liberè sceleratæ suæ conscientiæ consilium iniit.

Ad principes sacerdotum: Pende discipuli malitiam. Iudæi timore populi correpti in aliud tempus captionem differebant: iniquus proditor eos acuit, vrgetque, vt statim, quod animo conceperant opere complerent. Nihil est, quod non audeat, qui Dei timorem euomuit.

Quam noxium, quod ante à discipulis se Iudas subduxit, subduxit a magistro; vt malorum consuetudo plurimum nocet, sic bonorum plurimum prodest; *quando*, inquit Sanctus Chrysostomus, *vltima cœna communicauit Iudas nocte illa postremâ, cæteris omnibus recumbentibus, ipse se proripiens excessit: illum imitantur & isti, qui ante vltimam gratiarum actionem discedunt; nisi enim exiisset ille, proditor factus non esset: nisi condiscipulos deseruisset, non periisset: nisi seipsum extra ouile proripuisset, non eum lupus solum offendisset, atque deuorasset; nisi seipsum à pastore segregasses, bellua præda factus non esset. Idcirco nimirum ille cum Iudæis, isti verò cum Domino, hymno dicto exierunt.*

1227. *Et ego eum vobis tradam?* Non dixit, *Iesum Christum*, sed *eum*; iam enim & nomen eius oderat; vel fortè timebat, ne tàm sancti nominis pronuntiatione à re, quam inceperat auocaretur.

Qui dicitur Iudas Iscariotes: Nominauit eum Euangelista, ne cæteris Apostolis iniuriam faceret, incertis suspicionibus locum relinquens. Quis tàm pessimus discipulus sit apertè manifestatur, ne cæterorum nomen alicuius suspicionis notâ inficeretur.

Quid vultis mihi dare, & ego eum vobis tradam? Auaritia furorem hunc illi immisit, vt Magistrum suum proderet. Propriam auarus salutem negligit; quid faciet de alienâ? Animæ suæ prodigus auarus est; quidni & alienæ vitæ?

At illi constituerunt ei triginta argenteos.

1228. Luc. 22. 5. LVcas addidit, sacerdotum principes lætitiâ exiliisse, *gauisi sunt*, inquit, *& pacti sunt pecuniam illi dare*. Lætati sunt non solùm quia illis exhibita occasio facinoris, quod animo conceperant, perficiendi; sed quia inuenerunt malitiæ suæ complices. Nempè impij in rebus pessimis exultant etiam, si scelerum alios consortes habeant, ne soli scilicet pereant.

Tam vili pretio Christus vendi voluit, vt scires, quàm facile illum habere possis. Exiguo argento emptus, venditusque est, qui infinito pretio damnatos redemit.

Et exinde quærebat opportunitatem, vt eum traderet.

VIde, quàm densas habendi cupiditas tenebras inferat. Iudas sæpiùs vidit Christum per medios inimicos transisse, nec detentum fuisse; multaque alia Diuinæ omnipotentiæ documenta percepit, retinere tamen cæcus factus putauit: tantum in mentem, quam possidet, auaritia potest.

SECTIO IV.

Vbi vis paremus tibi comedere Pascha?

1229. PEnde ingentem Domini paupertatem; siquidem domo, vilique habitaculo carebat: vnde discipuli inquiunt, *vbi vis paremus tibi comedere Pascha?* tanquam scilicet hospitio proprio carenti.

Petrum, & Ioannem Christus misit, vt mensam instruerent, omnia pararent, vt indicat Lucas: non commisit hoc Iudæ, qui aliam mensam Domino suo parabat, mortem scilicet, & supplicia, quæ amantis Domini suauissima fercula sunt. (Luc. 22. 8.)

Petrus, & Ioannes paschalem agnum præparauerunt; vt vel hinc disceremus, actionis, ac contemplationis studio parandam mensam esse ad sacræ Eucharistiæ mensam.

At Iesus dixit: Ite in Ciuitatem ad quendam.

1230. CVr viri istius celare nomen Christus voluit? Ne Iudas, qui iam obseruabat omnem opportunitatem Magistri sui tradendi, si locum nouisset, vbi cœnaturus erat Christus, missis eò satellitibus omnia turbaret. Nimirum non vult Christus hospitem suum aliquid sui causâ pati, nec tàm grauem iniuriam sustinere.

Deinde, missis satellitibus turbata & sacra cœna fuisset, à qua tumultus, strepitusque abesse debet; vt hinc doceamur, quàm à mentis domo, quæ Christum in Eucharistiâ excipit, abesse passionum strepitus debeant.

Nomen supprimit, quod non casu factum, sed de industriâ; quod scilicet post Eucharistiæ institutionem, per quam vitæ iustæ nasci homo debet, nouum nomen indepturus quisque sit. Hinc Apoc. 2.17. *Vincenti dabo manna absconditum, & dabo illi calculum candidum, & in calculo nomen nouum scriptum*; quæ ad Eucharistiam plerique referunt. Audiendus Sanctus Hilarius; *Hominem, cum quo Pascha celebraturus esset, non nominat; nondum enim Christiani nominis honor credentibus erat præstitus, qui verè sunt Deum mentis, ac fidei oculis contuentes; vt, cum eo Pascha Domini Apostolos præparare, sciremus, cui in tempore Domini nouum nomen esset addendum.* Nouum nomen habiturus, quia & vitam nouam acturus.

Apoc. 2. 17.

Apud te facio Pascha cum discipulis meis.

1231. PAscha; *transitum, saltumque* significat. Rectè de agni esu pascha dicitur; vt transitum in cœnâ ad meliora faceremus: quod fit, cùm sacræ mensæ frequentatione ad maiora transimus, rebusque transitoriis neglectis, æternis, & non labentibus adhæremus.

Pascha non sibi duntaxat, sed discipulis suis vult parari; vt tacitè innueret, dominorum esse, etiam seruorum curam habere, non sui tantùm.

Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia vnus vestrum me traditurus est.

1232. IN mensâ futuræ passionis memoriam inserit; vt doceret, quibus ille ferculis delectaretur. Opprobria, calumniæ, tormentaque Amori delicias præbuerunt.

In mensâ de passione suâ agit, vt ita colligeremus, cibos pauperis mensæ, Christi patientis memoriâ, condiendos: suaues erunt epulæ, si Christi passione adspergantur.

Proditorem Christus nouerat, non tamen nomine designauit. Non expedit, quempiam coram aliis prodere, si tibi tantùm notus sit. Disce, aliena scelera in lucem publicam non educere, alienæ semper famæ consulendum, alieno nomini.

Præterea, specialiter proditorem non designat, ne fieret impudentior; huc enim euadit, qui timorem exuit.

Et contristati valde, cæperunt singuli dicere: Nunquid ego sum Domine?

1233. MIra discipulorum humilitas, ingensque sui diffidentia: nullius malitiæ sibi conscij erant, dicunt tamen, *nunquid ego sum Domine*: sciebant quippe, quemlibet, licèt iustum, posse in fœdissima labi scelera; adeò vt hodie Ioannes, cras Iudas euadat. Quàm vtilis hæc sui diffidentia, & quam magnarum rerum parens hæc humilitas, quæ in suæ vtilitatis agnitione radicem figit!

Singuli dicunt: *Nunquid ego sum Domine?* Non curiosè inquirunt, quis sui Magistri futurus proditor esset. Iustorum est, sua, & se timere, non aliena aliosque temerè diiudicare.

1234. Quanta discipulorum bonitas! qui plùs Christi verbis credunt, quàm suæ conscientiæ. Nempè quò quis iustior, cautiorque est, eò grauiora à se committi scelera posse putat. Fragilitatem suam timent discipuli, timentque ne proditores ex discipulis fiant. Licèt tales non essent, timebant tamen, ne tales euaderent, mente excæcati.

Vnus peccauit, vnus damnandus erat, & omnes timent: in mundo multi damnandi sunt; multi enim sunt vocati, pauci verò electi; & non timemus? Suæ igitur salutis sit quisque solicitus, & ab Apostolorum exemplo discat, semper pauere.

SECTIO V.

Magis amicè cum illis agendum, qui nos ad mortem quærunt. 1235

Plerumque accidit, vt qui delicatiùs à Christo accipitur grauius Christum offendat. 1235

Etiam persecutores pacem nobis afferre possunt. 1235

Pij superioris est & mollibus, & duris à malo suos auocare. 1236

Væ illis, qui bonitatem produnt. 1236

Multi in verbis innocentiam simulant, malitiam corde fouent. 1237

Bonorum exemplum, & colloquium quàm proficuum. 1237

Christi benignitas quàm magna. 1238

Impius etiam cum Deum laudare videtur Deum blasphemat. 1238

Exemplo Christi iniuriarum obliuisci debemus. 1239

Ne minimum vindictæ genus in eos, qui nos persequuntur ostendere debemus. 1239

Quærenda cuiusque peccatoris salus. 1239

Malorum extremum cum mali bonos non consalunt. 1240

Christi modestia, & lenitas. 1240

Superioris lenitas aliorum impetum, & iram coërcet, & temperat. 1240

Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet.

1235. VOluit Christus, vt Iudas ex eâdem lance cum eo vteretur, quo in amorem eum alliceret, nec vllum charitatis exhibendæ locum proditori relinqueret: Scilicet magis amicè cum iis agendum qui interitum nobis parant.

Sic ferè accidit, vt ij, quos delicatiùs accipit Christus, eum grauiùs offendant: quod fecit proditor Iudas.

Propheta Regius in Christi persona dixit: *Homo pacis meæ, in quo speraui qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem.* Psal. 40. vers. 10. Iudam, *hominem pacis suæ*, vocat, quia etiam proditores pacem nobis afferre possunt, tantùm abest, vt auferre queant.

Psal. 40. 10.

Væ autem homini illi, per quem filius hominis tradetur.

1236. POst beneuolentiæ signa etiam minas adhibet, nec vlla res omittitur, per quam flecti Iudæ mens posset, & à concepto scelere auocari. Pij hoc patris est, post blanda, ac mollia, etiam duris, asperisque vti, vt suos à malo reuocet, a d meliorem mentem ducat.

Væ homini illi: Sed væ etiam illis, qui homines produnt, pro quibus Christus talem sustinuit proditorem.

Respondens autem Iudas, qui tradidit eum dixit: Nunquid ego sum Rabbi?

1237. NE tacendo videretur se prodere, aliis interrogantibus, & ipse interrogat: vocem innocentium impudens assumit, qui nocendi affectum habebat. In verbis similis Apostolis aliis est; sed animo omninò alienus. Multos reperire est, qui Iudæ pares in verbis innocentiam simulant, malitiam mente concipiunt, & parturire meditantur; sed re ipsâ tandem apparet; quòd perfidus, & iniquus intus est, qui sanctitatem ac iustitiam foris fingit.

Sed obiter pende, quid etiam in perditis hominibus bonorum exemplum possit; quantam ad bonum vim habeant colloquia bona, sanctique sermones. Vix humilem discipulorum vocem audiuit Iudas, quum in similem erupit; non istuc facturus, nisi exemplum in bonis præiuisset. Si imitatores vis, sanctè puréque loquere, vt alios allicias ad paria; alioquin sequentur, si non dicenda dicas, & tacenda inhonestus effundas.

1238. *Nunquid ego sum Rabbi?* Cæteris interrogantibus interrogat & ipse, confidens de Præceptoris benignitate, quòd palam omnino eum non argueret, nec crimen eius, licèt sciret, coram omnibus aperiret.

Alij discipuli dixerunt: *nunquid ego sum Domine?* Iudas: *nunquid ego sum Rabbi?* Magistrum vocat, non Dominum, à cuius imperio se subducere volebat, Magistrum vocat, subsannādi affectu, quasi eum putaret hoc vocabulo indignum. Impius, etiam cùm Deum laudare videtur, blasphemat.

Ait illi: Tu dixisti.

1239. EX ore ipsius iudicat illum Christus: Non obiurgat, non exprobat, non à consortio abigit, nec à mensæ communione: placidè dixit: *Tu dixisti.* Ita terminos nobis, ac regulas tolerantiæ posuit, & obliuionem docuit iniuriarum.

Proditorem iam notat, sed alij fors, quæ dicebantur, non aduerterunt; tenebatur quippe Christi voluntate Apostolorum intellectus, ne manifestè proditorem agnoscerent, vnde tumultus non fieret, & aduersus eum insurgerent. Noluit Christus, ne minimum quidem vindictæ signum exhibere; vitauit pacis amator tumultus occasionem; venerat, vt pacem mentibus insereret, non vt sui causâ dissidia, iurgiaque orirentur.

1240. Non manifestè proditorem suum prodidit Christus, vt adhuc locus pœnitentiæ daretur. Nullius tam desperata salus, quin quærenda eius pœnitentia, vt resipiscat, & doleat.

Iam mente scelus conceperat Iudas, sed celabat. Rem cùm aliis discipulis communicasset & meliorem imbuisset mentem, saniusque consilium ebibisset. Malorum extremum malis est, cùm inter bonos viuentes, bonos non consulunt, bonisque se, & sua non produnt.

His verbis intellexerunt reliqui Apostoli Iudam notari licèt non tam apertè, quàm voluissent. Sed cur in eum non insiliunt, cur veluti contra Magistri hostem, ac proditorem non se armant? Modesta, ac mansueta Christi responsio eos continuit, ne in Iudam insurgerent. Tantum Magistri exemplum in discipulis potest; tantam superioris lenitas, & mansuetudo in aliorum animis virtutem habet; vt iram, impetumque coërceat, reprimat, & temperet.

SECTIO VI.

In Cruce nos affigi voluit Christus, dum antequam crucifigeretur suis suum corpus, & sanguinem exhibuit. 1241

Maioris beneuolentiæ edenda sunt signa cum maioribus iniuriis, & flagellis impetimur. 1241

Cum magna nos tribulationes circumdant tunc maximè ad Eucharistiam confugiendum est. 1242

In sacra Eucharistiæ mensa homo Deus quodam fit. 1242

Nobilior victoria cedendo vincere, quam cadendo. 1243

Eucharisticus panis Paradisi delicias exhibet. 1243

In Eucharistia delicias nobis Christus parauit, afflictionis, & passionis panem comedens. 1243

Sibi, & mundo moriatur qui Eucharistiæ panem comedere debet. 1244

Panem iniquitatis ne comedat, qui ad Eucharistiam accedit. 1244

Christi passio concordia amatoribus prodest. 1245

Passionis calix cum gratiarum actione excipiendus. 1246

Christi amor in Eucharistiæ Sacramento vt elucetat. 1246

Amoris calix, non furoris in Eucharistia. 1246

Qui imparatus ad Eucharistiam accedit Dei iudicium sibi bibere timeat. 1247

Quantum Christo debeamus ob Eucharistiæ institutionem. 1247

Veteris vitæ mores exuat ex Christi sanguine bibiturus. 1248

Cœnantibus autem eis, accepit Iesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque discipulis suis, & ait: Hoc est corpus meum.

1241. CVr, antequam cruci affigeretur, Eucharistiæ Sacramentum Christus instituerit, non caret mysterio. An istuc factum, vt nos quoque in cruce cum illo essemus? nam, corporis eius communione, ac sanguinis, nos in illo, & ille in nobis est; vnumque quodammodo efficimur, &, vnum cum illo facti, cruci simul cum eo affigimur.

Quò magis in Christum Iudas, Iudæique sæuiebant, eo maiori amore ardet, maius beneficium exhibet, Diuinum Eucharistiæ instituit Sacramentum; vt re ipsâ nos doceret, tunc maiora beneuolentiæ edenda esse signa, cùm homines in nos sæuiores sunt, & grandiora nobis opprobria, ac tormenta parant.

1242. In qua nocte traditur Eucharistiam instituit; vt disceremus, quò grauiores nos circundant tribulationes,

tribulationes, quò maiora imminent pericula, eò ardentiùs ad huius Sacramenti auxilium confugiendum nobis esse.

Corpus suum nobis in cibum exhibet, reipsâ illud adimplens, quod subdolè Satanas promiserat, dicens: *Eritis sicut dy*, si nempè ex ligno scientiæ boni & mali comedissent. Fefellit primos parentes dæmon: esu pomi dij non euaserunt, sed hominis imaginem macularunt. Esum igitur Deus reperit, quo Dij quidam fieremus: esum scilicet sui corporis, sui sanguinis, vt eius vsu in Diuinam quodammodo naturam transformaremur.

1243. Gen. 15.18. Melchisedec Rex Salem, cùm reuerteretur ab hostium cæde, victor, & triumphans Abraham ei panem, & vinum protulit Gen. 14. vers. 18. Christus occidendus id perfectius præstitit, maior quippe victoria est flagella, & contumelias forti animo ferre, & cedendo pati, quàm cædendo vincere.

In Paradiso deliciarum, panem homini, cibumque assignauit: cur non & Eucharistiam? Non erat necesse Paradisum condere; quum panis ipse Paradisi delicias contineat, imo multo maiores.

Deut. 16.3. Quondam, afflictionis panem vt populus ederet, Deus iussit: Audi: *Septem diebus comedes, absque fermento, afflictionis panem.* Hic contra fit: Christus ipse afflictionis, passionisque panem comedit, vnde & saturari opprobriis dicitur; nobis verò cœlestium deliciarum panem parat.

1244. Panem, & vinum olim super sepulturam locabant: hinc illud Tobiæ 4. vers. 18. *Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue.* Eucharisticus panis super sepulturam iusti constituetur, si is, cui exhibetur, sibi, & mundo mortuus sit; nec perituris ampliùs immoriatur: verè viuit, qui ita mortuus est.

Prou. 4. v. 7. Sub specie panis corpus suum nobis Christus offert, tantùm de nobis illud Salomonis non dicatur: *Comedunt panem impietatis.* Enomat hunc panem, qui Eucharisticum edere ad vitam cupit.

1245. *Benedixit ac fregit*; Frangitur panis, vt ita Dei patris, imo & Christi fracta iam intelligeretur; *Fregit per gratiam*, inquit Sanctus Bernardus, *vt suam, & patris frangeret iram: Dixit enim Deus, vt disperderet nos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione, vt auerteret iram eius.* Vbi Cælestis confringitur cibus, non potest non confringi Dei ira, quæ in nos desinit desæuire cum incipit in nos Dei amor, per Eucharisticum panem effundi.

Præterea ante Passionem Eucharistiam instituit, vt intelligeremus, se pro cordibus vnitis pretium exhibere, vtque concordes per Eucharistiam factos in Passione patri offerret. Ante passionem pacis, & vnitatis Sacramentum instituit; quia solis concordibus passio prodest; discordes, tanquam à fraternâ charitate velut luxata membra diuulsi, vitæ spiritum accipere non merentur, nec passionis virtute firmari.

Et accipiens calicem gratias egit, deditque illis dicens: bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus.

1246. NOn sinè mysterio accipiens calicem gratias egit: calix est passionis symbolum: ostendit ergò pari nos debere cum gratiarum actione.

Calicem sui sanguinis nobis bibendum porrigit: collige amoris magnitudinem, si potes. Nathan vt Dauidi indicaret, quanto amore pauper ouem suam prosequeretur, dixit, quod ouis illa de pane sui domini manducabat, & de calice bibebat. Magis pretiosum nobis calicem Christus exhibet, nobiliorem cœnam nobis parat. 2. Reg. 12. 3.

Quondam iræ, furorisque calicem suis Deus porrigebat: hinc illæ voces: *Dicit Dominus exercituum Deus Israel: Sume calicem vini, furoris huius de manu mea; & propinabis de illo cunctis gentibus*, & alius similiter clamat: *Eleuare, eleuare, consurge Ierusalem, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius.* Hic amoris calicem habes, non iræ, non furoris: calicem Christus accipit, & suis porrigit, vt amoris sui diuitias nobis ostenderet. Ier. 25. v. 15. Isa. 51. v. 17.

1247. Vel fors hac etiam de causâ calicem accipit, vt nobis sanguinem suum exhiberet, vt timeremus, ne indignè sumentes iudicium Dei quodammodo biberemus. Cauere debet, qui sanguinem Christi bibit, ne iræ, furorisque Diuini calicem siccet: quod cogitare debet, qui ad Sacrosancta mysteria imparatus accedit.

Matt. 10.42. Ingentem mercedem Christus illi promisit, qui vel calicem aquæ frigidæ in eius nomine dedisset. Quid nos Christo exhibebimus qui non calicem aquæ frigidæ nobis exhibet, sed amore ardens sanguinis sui calicem?

1248. Luc. 22. 20. Vinum porrigit Christus, vinum noui Testamenti, *hic*, inquit, *est calix nouum Testamentum in sanguine meo*: &, *Hic est enim sanguis noui Testamenti*: proinde nouum vinum, quale nunquam ab aliquo gustatum hucusque fuerat. Cùm ergo nouum vinum sit, in vtres veteres poni non debet: audis, *neque mittunt vinum nouum in vtres veteres, alioquin rumpuntur vtres.* Vter vetus est, qui veteris hominis vetustatem non relinquit; qui nouum hominem, damnatis veteris vitæ erroribus, non induit. Vetus vter Iudas extitit, qui, ex quo bibit ex vino nouo, tandem, tanquam vter, diruptus est, & suspensus crepuit medius vt alibi tetigimus. Paria timeat, qui paria audet. Igitur ante actæ vitæ vetustatem exuat, Christi sanguinem in Christi mensa bibiturus. Matt. 9. v. 17

Gratias peregisse, Christus tunc dicitur, cum Passioni appropinquaret; non est tempus mysterio viduum; gratias agit, qui flagella alienæ iniquitatis suscepit; vt hinc ostendat, quid vnusquisque in flagello culpæ propriæ facere debeat, si ipse æquanimiter flagella culpæ portat alienæ.

SECTIO VII.

Et hymno dicto exierunt in montem Oliueti.

1249. ET *hymno dicto*: Græcè, ϗ ὑμνήσαντες, *quum hymnum dixissent.* Pagninus, *cùm hymnum cecinissent.* Maldonatus, *cùm laudem Deo cecinissent.* Interptes Euthymij, *dictis laudibus.* Hic docemur, à mensâ non recedere, nisi gratiis Deo actis, & laudibus dictis: quod nec agunt, nec agere queunt qui temulenti à mensâ surgunt.

Ab hoc more abeunt, qui querelas post mensam euomunt, & pro laudibus murmurationes effundunt. Verbum, ὑμνεῖν, non solùm laudes dicere significat, sed etiam conqueri: hac huius verbi notione post mensam vtuntur pro illâ; aut certè à laudibus ad querelas transeunt, & gratiarum actionem murmurationibus inficiunt: quod vtinam à Christianorum cœtibus esset alienum.

1250. *Exierunt in montem.* Cur in montem se contulit, relictâ ciuitate? Ne propter eum in ciuitate fieret seditio. Concordiæ, & pacis Auctor, seditionis occasio fieri non vult. Disce tumultus, disce seditiones vitare, & quantum in te est auferre, aut impedire.

In montem: Probus ordo: post sacram mensam ad montem pergunt, in superna quippe mente eundum est, vbi sacræ mensæ accubuerimus. In montem post Eucharistiam abit, qui in perfectionis, & sanctitatis culmen euolat. Etiam Elias postquam comedit subcineritium panem ambulauit in fortitudine cibi illius vsque ad montem Dei Horeb. Terrena ampliùs sapere non debet, nec ad ima, & vilia currere, qui cœlestem panem comedit, & Christi sanguinem bibit.

1251. *Exierunt in montem Oliueti.* Franciscus Lucas Brugensis vertit: *In montem oliuarum.* Ad montem oliuarum abit cum suis discipulis Christus, quia ibi orare consueuerat: hoc exemplo nos edocens, ne post Eucharistiæ sumptionem ad secularia statim negotia pertractanda accedamus, sed ad orationis solitudinem, ac contemplationis quietem nos conferamus, vt tanti mysterij, tantique amoris magnitudinem attentè consideremus.

Ad montem oliuarum post mensam itur, cùm misericordiæ opera post Eucharistiæ sumptionem exercentur: non ad rapinas eundum, non ad illicita lucra.

Mons etiam oliuarum pacem signat, pacem quippe prætendit oliua; vt ita disceremus, post Eucharisticum panem clariora pacis, & concordiæ signa præferenda esse. Etiam Dauid, oliuæ similes eos, qui mensæ assident, esse debere, ostendit cum ait, *Filij tui, sicut nouella oliuarum, in circuitu mensæ tuæ.* (Psal. 127. 3.)

1252. Passurus, & moriturus Christus ad montem Oliuarum it; vt statim disceremus, misericordiæ opus hoc fuisse. Vetus Apostolus: *Secundùm suam misericordiam saluos nos fecit.* (Tit. 3. 5.)

Oleum, lætitiæ symbolum est. Hinc illud: *Unxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ.* (Psal. 44. 8.) Passurus igitur ad montem Oliuarum abit; vt ostenderet læto, hilarique animo aduersa omnia, omnes tribulationes & passiones sustinendas. Hoc præstiterunt Apostoli, de quibus dicitur: *Illi quidem ibant gaudentes à conspectu concilij; quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* (Act. 5. 41.) Eadem vestigia preme, lætus opprobriis occurre, lætus iniurias suscipe.

Ex oliuis olim coronæ fiebant. Quidni ad montem oliuarum passurus Christus iret, cùm passiones coronam honoris, gloriæque parturiant? *Videmus, Iesum*, inquit Apostolus, *propter passionem mortis, gloriâ, & honore coronatum.* (Hebr. 2. 9.) Igitur, qui gloriam sperat, pati non defugiat.

Tunc dicit illis Iesus: Omnes vos scandalum patiemini in me in istâ nocte.

1253. PRædicit, quid passuri sint, vt salutem non desperent, sed agentes pœnitentiam liberentur. Rectè additum, *in nocte istâ*; veræ lucis dies ab eorum mentibus abest, qui ob Christi passiones, & opprobria scandalizantur.

Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis.

PErcutiam pastorem; adhuc pastor licèt percussus; imo verus pastor quia pro ouibus percussus; verus pastor non est, qui, ne percutiatur, oues deserit.

Percutiam pastorem, & dispergentur oues gregis; percuti pastor potest, oues tamen non deserit; ipsæ eum deserunt: nunc contra ferè fit, vbi oues percutiuntur, disperguntur pastores, oues relinquunt discerpentibus lupis; qui huiusmodi sunt, licèt pastores dicantur, pastoris tamen munus non exercent.

Et dispergentur oues; signatè scriptum *dispergentur*; dispersæ sunt oues pastore percusso, non tamen perierunt: *non dixit percutiam pastorem, & peribunt oues*, inquit Sanctus Chrysostomus, *sed dixit & dispergentur, hoc est, ad exiguum tempus scandalum patientur, paulo post autem fidem retinebunt Pastorem Dominum appellantes*; cur percusso pastore oues pereant, cum idcirco percuti se sinat, ne pereat ouium grex?

Respondens autem Petrus dixit illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor.

1254. CHristi amore æstuabat Petrus & suam imbecillitatem non considerabat. Quia aliquid de se præsumebat, cecidit, vt cautior esset: quòd si tam grauiter punitur præsumptio, quæ amori tamen annexa erat; quàm duriùs punienda, quæ à superbiâ tantùm proficiscitur?

Respondens autem Petrus; quid respondit? *Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor*; se ipsum commendat, seque cæteris discipulis præfert; ac si apertius diceret, inquit Sanctus Chrysostomus; *quid ais; Domine? omnes scandalum propter te patiemur? & cum omnibus me quoque annumerasti? sic cui mea constantia confidis? etiam ne ego te negabo, qui in mari ambulaui? nonne ego te omnium primus agnoui & exclamaui. Tu es Christus filius Dei viui? ego ne igitur te negabo princeps Apostolorum, columna Ecclesiæ; quamobrem, & mihi ipsi præfidens vociferor; etsi omnes scandalizati fuerint, ego non scandalizabor*, fidit nimium sibi Petrus, & eò infirmior fuit, quò firmiorem

miorem se credebat; imbecillis omnis fortitudo est, si humanis viribus nitatur.

1255. *Ego nunquam scandalizabor*; si humiliùs de se Petrus sensisset, minùs fœdè lapsus fuisset: Recordari debuerat, se ita super aquas ambulasse, vt mergi etiam cœpisset: sepelissent eum vndæ nisi auxiliatricem Christus manum porrexisset, ibi minus Christo fidit, hic nimium fidit sibi. Audiens à magistro, se negaturum magistrum, statim enixè postulare debebat, ne permitteret Christus eum labi: *Non obsecras Petre*, inquit Sanctus Chrysostomus, *vt confirmeris, sed promittis fore, vt non concutiaris. Nonne hic ipse feruor tuus multò te deteriorem effecit*; melior fuisses, si firmæ sponsionis loco, orationem fudisses.

Ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia in hac nocte, antequam gallus cantet, ter me negabis.

1256. Permisit, & prædixit Christus, Petrum tam fœdè cadere, ne aliquis sibi multum tribuat, nevè in se confidat. Cadit primus Apostolus, vt cæteri omnes edocerentur, ne sibi crederent, & ne humanæ imbecillitati inniterentur.

Cadit Petrus, vt ipse, & cæteri prælati experientiâ nossent, quî debeant subditis suis compati, cùm peccauerint.

Ter me negabis; aliquis hic obiiciat; ter Iesum non negauit Petrus; nam primò negauit tantum, cum eo se fuisse, cùm enim ei ancilla diceret, *& cum Iesu Nazareno eras, ille negauit coram omnibus dicens, nescio quid dicis*; quod Ioannes ita refert: *dicit ergo Petro ancilla ostiaria, & tu ex discipulis es hominis istius, dicit ille, non sum*; negat se discipulum Christi, non negat Christum; at negauit Christum, cum, Christi se discipulum, negauit: *Dominus non ait Petro*, verba sunt Sancti Augustini, *discipulum meum te negabis, sed me negabis*; *negauit ergo ipsum, cùm se negauit eius esse discipulum: quid aliud isto modo, quàm se negauit esse Christianum.*

SECTIO VIII.

Tunc venit Iesus cum illis in villam, quæ dicitur Gethsemani.

1257. In villam, & in hortum pergit Christus, quia in deliciarum horto ceciderat Adamus. Passurus ad deliciarum hortum peruenit; quia pro homioibus pati, & mori delicias computabat.

In horto passionem incipit; vt ita sciremus, quòd terrenæ deliciæ peccatorum ferè occasio sunt, quæ vt Christus deleat, patitur. Nempè, quod nobis delicias, Christo pœnam parit.

Gethsemani, vallis pinguedinis, interpretatur. Hic passionem exorditur Christus; vt ita innueretur, quòd sicut adipe, & pinguedine anima repletur, quæ aliquid pro Deo pati incipit.

Sedete hic, donec vadam illuc, & orem.

1258. Sedere iubentur discipuli, dum orat Christus, quia Christi oratio nostra quies est, ac firmitas: sedere non possemus nisi ille oraret.

Orat in horto. Oratio deliciarum hortum, vel desertum reddit: vbi oratio, ibi hortus, ibi deliciæ. Magna horti, & orationis cognatio: omnia spiritualia germina in mentis horto pullulant, dum oratione irrigantur.

In horto orat. Orasse non legitur Adamus, qui fors non cecidisset. Orat Christus, vt lapsos erigeret. Orat inter arbores Iesus, quia inter arbores peccauit, & non orauit Adam.

Antequam caperetur Christus, orat; vt ostenderet, oratione omnibus tentationibus, & tribulationibus occurrendum esse. Quò sæuiùs in nos irruunt persecutores, eò feruentiùs fundenda oratio est.

Et assumpto Petro, & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, & mæstus esse.

1259. Hi tres discipuli assumpti quoque fuerunt à Christo, cùm transfiguratus est. Hic etiam transfigurat se quodammodo, dum, qui est hominum lætitia, & gaudium, contristatur, & mœstus est. Hos tres assumpsit, reliquos adesse noluit, ne offenderentur, tanquam imbecilliores conspectâ Magistri tristitiâ. Hos tres, qui in monte fuerant gloriæ spectatores, decuit esse constantiores, & minùs cæteris offendi: supernæ quippè gloriæ memoria, & cogitatio fortiores nos raddere debet, & magis à lapsu immunes.

Præterea, hi tres tantùm assumuntur, quia, cùm Christum orantem vidissent, fortiores essent, & minùs scandalizarentur. Solus Christi orantis aspectus firmare discipulorum mentes poterat, & ad omnia perferenda animare.

1260. Participes hi discipuli fuere lætitiæ, participes & tristitiæ sunt: debet enim, qui maiora à Deo accepit beneficia, magis adhærere patienti Christo, & eius tormenta atque passionem magis deuotè meditari.

Gloriam corporis his tribus discipulis ante Christus ostenderat; nunc dolorum Christi spectatores fiunt. Cohæret vtraque visio; nam verè, passio, omnesque dolores Christi, ad gloriam sunt, & glorificari dicitur, cùm patitur, cùm moritur.

Cœpit contristari; ac mœstus esse. Cuius causâ contristatur, cuius causâ mœstus est? Eorum, quos assumpserat, & præcipuè Iudæ. Contristabatur, non timore patiendi, quia ad hoc venerat, sed propter infelicissimum Iudam, & Apostolorum scandalum.

Tunc ait illi: Tristis est anima mea vsque ad mortem.

1261. NOn dixit, *propter mortem*, sed, *vsque ad mortem*; magis enim tristis ob aliena peccata, quàm quòd mortem timeret. Vsque ad mortem tristabatur, videlicet quovsque mors Christi mortem, omni iustitiæ iure, vinceret.

Tristis erat Christi anima vsque ad mortem, donec scilicet suâ morte Apostolos liberaret, omnesque homines redimeret. Salus nostra, nostraque, redemptio tristitiam omnem ademit, ingenti eius mentem gaudio perfudit. Tristabatur Christus, velut ardenter diligens, cupiensque liberare, quos diligebat.

SECTIO IX.

Sustinete hîc, & vigilate mecum.

1262. TVnc maximè vigilandum, cùm instant aduersa. Nullus nos torpor inuadat, cùm hominum sæuitia contra nos armatur. Sic plerùnque Dominus sinit, nos tribulationibus premi, vt vigilemus.

Vigilate, inquit, *mecum*: Vigilat Christus, & ad vigiliam discipulos vocat. Ægrè superior solicitudinem, & vigilantiam aliis persuasefit, si somno, atque socordiæ supinus ipse indormiat.

Prælati, ac superioris nomen non meretur, qui, vigilantibus subditis ipse dormit, & alto ignauiæ sopore corripitur.

Signatè ait, *mecum*. Multi vigilant, sed non cum Christo: vigilans contra Christum in sceleribus: in impietatibus vigilant, & rerum terrenarum amore. More dæmonum plerique sunt, qui non dormiunt, nisi noceant, nisi supplantent.

Et progressus pusillùm, procidit in faciem suam orans.

1263. NOn longè à discipulis discessit: pusillùm ab illis egreditur, vt scilicet spectare possent discipuli, quid Magister ageret: Superioris enim vita, subditorum exemplar est, quod habere ob oculos in exemplum debent.

Paulùm ab hisce tribus Apostolis distat, vt eum orantem videre possent, & Magistri sui exemplo discerent orare solicitè, ingentique reuerentiâ. Solùs orantis Christi aspectus spectantium mentem in melius traducebat, & deuotionis spiritum eorum animis inhalabat.

Præterea non longâ distantiâ à discipulis progreditur, sed propè eos manet; vt eum audientes, discerent quid & ipsi in tentationibus præstarent, & qualiter ad Deum orarent.

Oraturus, hos quoque charissimos discipulos deserit; vt nos tacitè monetet, quòd, orationem fusuri, debemus à charorum affectu abesse, vt totus in Deum feratur affectus.

1264. Orans in faciem suam, & super terram procidit; vt maledictio illa terminaretur, qua ob peccatum terra maledicta est. In terram procidit Christus, vt nos eueheret in Cælum. *Gen. 3.*

Facies notitiam signat; in faciem ergo suam orans procidit, qui notitiam, quam habet, rationis, & fidei, in humilem orationem conuertit; quique ex notitiâ humilitatis occasionem sumit, *non iactantiæ, non tumoris.*

In tristitiâ ad orationem se confert, quæ veri gaudij, veræque consolationis fons est: quo exemplo nos edocet, desolationes; ac mœrores prolixâ cum hominibus colloquutione non subleuari, sed Dei colloquio; quod in oratione fit. Hinc illud: *Tristatur aliquis vestrûm? oret.* *Iacob. 5.13.*

Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste.

1265. NOn mortem magis timebat, quàm Iudæorum peccatum: signatè ait *calix iste*, qui scilicet à Iudæis est, nec excusationem aliquam habent sui facinoris; ab aliis minus amarus esset; multùm amarus est, quia est ab illis, à quibus amari multum debet: *Postulat*, verba sunt Sancti Hieronymi, *non timore patiendi, sed misericordiâ prioris populi, ne ab illis bibat calicem propinatum; vnde & signanter, non dixit transeat à me calix, sed calix iste, hoc est populi Iudæorum, qui excusationem ignorantiæ habere non poterit, si me occiderit*, tanta elucet Dei pietas in tantâ populi impietate; sic ferè fit, vt amarior calix sit, qui ab eo est, quem ignorantia nulla excusat, accusant accepta beneficia.

1266. *Transeat à me calix iste*; nunquid sibi timebat? mortem, quam subitè pro nobis optabat, nunc respuit? *Tristis erat*, inquit Sanctus Ambrosius, *pro persecutoribus suis, quos sciebat immanis sacrilegij pœnas, daturos; & ideo dixit transfer calicem hunc à me; non quia Deus Dei filius mortem timebat, sed quia, nec malos pro se perire, volebat.* Qui moriebatur, vt omnes saluarentur; noluisset, mortis ministros perire, in hoc calix ei displicuit; quia cum multorum damnatione iunctus erat.

Veruntamen, non sicut ego volo, sed sicut tu. Dixerat: *Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste,* maximum

maximum timorem, quo percellebatur ostendens; sed summam constantiam, ac fortitudinem præferens subdit statim: *veruntamen, non sicut ego volo, sed sicut tu vis*; nihil quippè magis quis fortitudinem suam prodit, quàm promptè parendo: prima verba infirmitatis sunt; postrema virtutis, & diuinitatem sapiunt; *passioni quippè Dominus appropinquans*, ait Sanctus Gregorius Magnus, *infirmantium in se vocem sumpsit dicens: Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste, & rursus per obedientiam vim fortitudinis ostendens ait: veruntamen, non sicut ego volo, sed sicut tu*; non ergo infirmitatis est obedire; virtutis summæ est, summæque fortitudinis.

Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes, & dicit Petro: Sic non potuistis vnâ horâ vigilare mecum?

1267. SVorum Christus non obliuiscitur orationem fundens; & cum Patre loquens, suorum discipulorum curam non negligit. Nempè quò feruentior oratio nostra est, eò magis solicitè aliorum salutem, profectum quærere debemus. Noo ita orant superiores, qui orationi vacantes subditorum obliuiscuntur, & segniùs munus suum exequuntur: quod passim multorum damno, videmus fieri. Itaque orandi studium non intermittatur; sed, dum oramus, etiam illorum, quibus præsumus profectui consulamus. Etiam Moses Dei colloquium in monte deserit, vt populo, qui lapsus fuerat subueniret. (Exod. 32.)

Nec suo pondere caret, quòd cùm omnes dormiant, signatè Petrum alloquatur; quia nempè ipse aliorum caput erat. Superioris error maximè arguendus, ne paria subditi committant.

1268. Signatè Petrus arguitur, quia præ cæteris erat gloriatus, se Christum non negaturum.

Dormit nunc Petrus, dum Christus vigilat: iam via ad negotiationem sternitur. Sic ferè fit, vt à minimis eatur ad magna, & in ingentia scelera labatur, qui socordiæ iodormit, torpetque, cùm vigilandum est. Dormiunt nuoc discipuli, postea fugient, Petrus negabit: torpor istæ istaque socordia futuræ ruinæ indicium erat.

Petrum Christus increpat; & tamen addit, *non potuistis vnâ horâ vigilare mecum?* Vt cohærenter loqueretur, dicendum erat, *non potuisti*. An ita significatur dormiuisse alios discipulos, quia primus Petrus dormierat, & Petri exemplum ad eundem torporem alios vocasse? Idem videtur Petrum dormire, & dormire alios, quum facilè superiorum exemplum alij imitentur. Aliqui codices habent, *potuisti*; ac si idem sit Petrum torpuisse, & discipulos alios; superiorum quippè incuria in subditos transfunditur.

Absente Domino vigilare nec vnâ horâ potuerunt Apostoli; & tamen tàm parùm ab illis aberat; quid, si longiùs discessisset? Quæ res indicat, quantùm superioris præsentia subditis sit proficua, quantùm absentia noceat.

SECTIO X.

Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem: spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

1269. VIgiliis orationem iungit, ne putarent solas naturales vires sufficere ad tentationes vincendas: supernum requiritur auxilium, ne tentatioois procella nos obruat.

Spiritus quidem promptus est: Pomptitudinem, & alacritatem discipulorum laudat, sed orandi necessitatem ex infirmæ carnis periculo aperit. Pende: si periculosè cum illis agebatur, quorum caro quidem infirma, sed spiritus promptus, alacerque erat: quàm graue imminet illis periculum quorum & caro infirma, & spiritus segnis, torpidusque?

Spiritus quidem promptus est; orare, ac vigilare iubentur Apostoli; quia licèt spiritus esset promptus, caro tamen infirma erat; quantâ vigilantiâ, & quantâ efficaci oratione nos indigemus, in quibus & caro infirma est, nec spiritus est promptus, sed segnis, ac torpens?

Caro autem infirma; quò infirmior caro eò fortior contra spiritum puguat; infirma est, vt tentationibus resistat; firma, vt io ea feratur, quæ illi grata, & iucunda sunt.

Fiat voluntas tua.

1270. FIat voluntas tua; quàm grata hæc vox Patri, quàm nobis salutaris! *Hæc vox*, inquit Sanctus Leo, *capitis, salus est totius corporis; hæc vox omnes fideles instruxit; omnes confessores accendit; omnes martyres coronauit; nam quis mundi odia, quis tentationum turbines, quis posset persecutorum superare terrores; nisi Christus in omnibus patiens Patri diceret, fiat voluntas tua?* Discant hanc vocem omnes Christi serui, & in quâcunque aduersitate hoc diuinum emittant dictum: *Pater fiat voluntas tua.*

Et inuenit eos dormientes.

INuenit eos dormientes. Discipulos somno grauatos Christus inuenit; Iudas insomnis erat, peruigilque: sæpè ita accidit, vt mali io malo sæpè vigilantiores sint, quàm in bono boni. Præterea peculiaris vigiliæ ratio in Iuda fuit, quia auaritiæ seruiebat, vigiles auaritia oculos habet, vigiles quærit, & plerunque insomnes ducere noctes auaros facit.

Et

Et, relictis illis, iterum abiit.

1271. NOn legimus, hîc eos arguisse, quod antea, cùm dormientes discipulos reperit, fecit: cur ita? Vt eorum verecundiæ consuleret, & eorum infirmitati parceret. Non redarguit; quòd spes esset exigua, aut nulla, apud dormitabundos quidpiam proficere.

Et orauit tertiò eundem sermonem.

ABiit ad locum orationis, pro eis, quos carnis infirmitas obruebat, oraturus. Sic sæpè res nostras agit, nostramque salutem quærit Christus, altùm nobis stertentibus, ac nihil cogitantibus.

Orauit tertiò: Ter orat, maximè pro Petro, qui ter erat eum negaturus. Subditorum lapsui superioris solicitudo, ac prouidentia respondere debet.

1272. *Eundum sermonem* dixit, qui eundum animum, eandem mentem habebat: nec enim in varia diuidi mens debet, quæ orationem fundit.

Ter orat, vt nos doceret, orandum, donec impetremus; nec ab oratione desistendum, quia non statim exaudimur.

Poterat Christus propriâ virtute tristitiam, quæ eum inuaserat, expellere, vtpotè Dominus suarum passionum; sed voluit hunc fructum ex oratione percipere, vt nos ad orandum alliceret, & doceret, per orationem, tristitiæ nubilum dispelli; nam vbi tertiò orauit, cœlitùs confortatus est, vt narrat Lucas cap. 22. v. 43. Et, oratione hac ad patrem fusâ, virtutem, roburque assequutus, tristitiam illam vehementem fugauit, & infracto animo vltrò adiit pericula, suos animans dicens: *surgite eamus.* Tantum deuotæ orationis fusus potuit.

Luc. 22. 43.

Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis, & fustibus, missi à principibus Sacerdotum, & senioribus populi.

1273. ECce *Iudas, vnus de duodecim:* Tanquam, de re prorsus nouâ, & admiratione dignâ, præmisit illud, *ecce.* Immanis hæc ingratitudo explicari non potest: quòd discipulus magistrum prodat, & talis talem? Addit, *vnus de duodecim:* positum istuc est in Iudæ accusationem, qui inter bonos tàm malus extiterit, & in sanctorum discipulorum numero impius adeò euaserit, vt Magistri sui fieri proditor vellet.

Principes sacerdotum, & seniores populi ministros ad Iesum comprehendendum mittunt: misissent ad Christi doctrinam excipiendam. Abit à suo præsul munere, abit Superior quilibet, qui subditos in Christum armat, quum in eius obsequium parare deberet. Tenebantur populum instruere sacerdotes principes, ac seniores, & isti persuadebant plebi, vt Christum interficerent.

1274. Sed Cur tàm facilè suadentur ministri, vt Christum innocentem comprehendant? Nihil mirum: serui famulique, dominorum ferè vestigia premunt & eorum impietatem æmulantur: magnam in subditorum animis superiorum exempla vim habent. Qui impiis inseruiunt, eorum mores discunt, parem iniquitatem ebibunt.

Satellites à principibus missi perhibentur: Iudas, à quo mittatur non dicitur. Alieno imperio non indiget, qui spontè in malum currit, & à propriâ malitiâ vrgetur. Vel mittit eum diabolus, cuius membrum effectus erat.

SECTIO XI.

Qui autem tradidit eum, dedit illis signum dicens: Quemcunque osculatus fuero; ipse est, tenete eum.

1275. PErfidus amicitiæ signo Magistrum prodit; & pacis osculo bellum Christo indicit. Imitatores Iudas habet: plerique amicitiam, & pacem cum Christo simulant, quem iniquis operibus tradunt, & vendunt. Multi extrà, Ioannem referunt; intùs, Iudam.

Cùm consueuissent discipuli, post absentiam, Iesu occurrere, pro more patrio, osculo sancto eum salutabant. Hæc consuetudo opportuna Iudæ visa est ad exequendam proditionem: & licèt sciret, se suspectum de proditione esse, confisus tamen de Præceptoris sui lenitate, credidit, se ab osculo, non repellendum. Tantam etiam Iudas de Iesu clementiâ, ac mititate opinionem conceperat.

1276. Illi quoque osculo Christum produnt; qui labiis eum laudant; sed quorum cor longè ab eo est, quorum mores à Christo alieni sunt.

Mundus, & dæmon Iudæ pares, illecebrarum & inanium voluptatum osculo, mortem afferunt, &, dum blandiuntur, necant. Ne fide, si sapis, & ratione non cares.

Tenete eum: Græcè, κρατήσατε αὐτὸν, *Capite, prehendite eum.* Verbum, κρατεῖν, non nudè, *capere, & tenere*, significat, sed vim, & violentiam quandam notat, & ad hostes, resque bellicas frequenter adhibetur. Ac si diceret Iudas: tenete eum veluti infensissimum hostem, eum imperio vestro subiicire.

Et

Et confestim accedens ad Iesum dixit: Aue Rabbi: & osculatus est eum.

1277. CONfestim imprudens proditor ad Christum accedit, timens ne à suis manibus elaberetur. Impij, citi, celeresque in malo sunt; tardi, ac testudinei, vbi aliquid boni præstandum est.

Magistrum vocat, & tamen tradit; vt ita eius doctrinam irrideret, & negligeret. Explicari non potest, quantùm impudentia ista Christo displicuerit, qua eius salutaris doctrina ab impiis irridetur. Grauis iniuria Christo irrogatur, quum eius monita contemnuntur. Quàm distat hoc proditorium osculum ab illo, de quo Propheta: *Iustitia, & pax osculata sunt.* Hic iniustitia iustitiam osculatur, & pacis peremptor Auctorem pacis. (Psal. 84. 11.)

1278. Quòd Iudas osculatus Christum fuerit, natum ex Apostolorum more videtur, qui (vt plerique notauere) aliunde ad Christum redeuntes, eum in pacis signum osculabantur, hoc more Iudas abutitur: osculatur, vt prodat. Qui dignè Christo vult occurrere, amicitiæ, ac pacis osculum exhibeat.

Et osculatus est eum; vt durum Iudæ cor emolliret; Iudæ osculum, licèt hostile esse sciret, & belli signum, admisit Christus; nihil tamen profecit; quia vt ait Sanctus Chrysostomus, *tantus certè tanque incredibilis auaritia furor est; quotidie cum illo erat, qui non habebat, vbi caput suum reclinaret; quotidie verbis & operibus instruebat.* nec tamen Iudas se à scelere cohibuit; tantas vires auaritia exerit in eos, quod possidet.

Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti?

1279. SVscipit Dominus osculum proditoris, ne proditionem fugere, & hostes suos timere videatur. Amicum vocat Iudam, à quo traditur. Verè, si Christi spiritum induas, amicos censebis, qui te persequuntur, & ad necem quærunt. Amicum vocat quia vehementer eum diligebat, à quo tradebatur. Vel amicum dicit, quia osculo amicum fingebat, amicitiam simulabat. Amicum tandem vocat, quia ex ficto amico in verum, & fidelem conuertere cupiebat.

Ad quid venisti? Quærit, ad quid venerit, non quia nesciret, sed quia tantum scelus admirabatur. Tot beneficiis donatum, in donatorem insurgere, tam magnum est, vt Christum ipsum in admirationem rapere videatur.

Et ecce vnus ex his, qui erant cum Iesu, extendens manum exemit gladium, & percutiens seruum principis sacerdotum, amputauit auriculam eius.

1280. ZElo suo correptus Petrus, cohibere se non potuit, quin in comprehensores Iesu citus irrueret: percussit seruum principis sacerdotum. Maiori supplicio hic dignus videbatur, qui, sacerdoti seruiens, tàm irreligiosus sæuiebat in Christum: non tàm graue scelus id in seruo alterius domini fuisset, vel in libero milite.

Ex ministris, qui ad Iesum comprehendendum venerant, nullus maiori rabie, ac furore, quàm hic seruus principis sacerdotum inuasit; vt propterea Petrus in illum irruerit, & caput ei amputare tentauerit, quia videbat eum cæteris audaciorem. Ita plerunque fit, vt quò sanctiores, humilioresque cùm in Ecclesiasticorum domibus viuant & sacris præsulibus seruiant, esse deberent, cæteris improbiores, & magis perfrictæ frontis sint.

1281. Auriculam eius dexteram amputauit: hoc merebatur, qui aures in scelere Domino suo præbuerat. Auribus carere deberet, qui in malo, malis obsequendo, auribus abutitur.

Seruo principis sacerdotum abscinditur auricula; quid abscisio ista significabat? *Ablata est ferno principis sacerdotum auricula*, inquit Euthymius *in signum, quòd principes sacerdotum, prà inuidià, auditu priuati essent, ne audirent, & intelligerent eas, quæ de ipso erant, prophetias*; in seruo puniuntur Domini, quia & dominorum iniquitas in seruum resilierat; sic enim solent dominorum mores ebibere serui; Abscindenda Sacerdotibus auris, sed in dignitatis reuerentiam eis parcitur, vt parcendum doceret.

SECTIO XII.

Tunc ait illi Iesus: Conuerte gladium tuum in locum suum: omnes enim, qui acceperint gladium, gladio peribunt.

1282. VEl à vindictæ iudicio suos abesse vult Christus patientiæ exemplum exhibendum docens, non vindictam exercendam. Gladium parari alibi monuerat, hic vti gladio inhibet. Cur tunicæ venditione gladius emendus, si vti, cùm opus est, non datur? Voluit, apud se gladios habere discipulos, non vt in quempiam exercerent, sed in maioris patientiæ argumentum: magnum quippe est lædentes non lædere cum possis; & singularis patientiæ nota, à vindictà abstinere armatum magis, quàm inermem. Armorum apparatu probare patientiam Christus voluit; non, armorum vsu, vindictæ famulari.

Conuerte gladium tuum in locum suum: Noluit persecutorum vulnere Christus defendi; quia voluit suo vulnere omnes sanare. Admiratione dignum est, qoòd, post serui vulnus, mox in Petrum hostes non insurrexerint. Iesu virtus eos cohibuit

cohibuit, cohibuerunt & eius verba: nam, dum Christus seuerè Petrum increpat, & amputatam auriculam seruo restituit, adeò placati sunt, vt in Petrum manus non iniicerent. Tantum refert, subditorum culpas à superioribus argui; licèt Petri in Christum amor à culpâ Petrum eximere potuerit.

1283. Pende, quanta Christum suorum cura tangeret: inter tot hostes illum iniuriâ afficientes existens, proba patientiæ, ac tolerantiæ monita suis exhibet, ac si pro suggesto & cathedrâ inter suos tantùm discipulos loqueretur. Docet, etiam inter imminentia discrimina salutis documenta errantibus propinanda.

Nec arcet solùm à vindictâ discipulum, sed comminationem addit: *Omnes, inquit, qui acceperint gladium, gladio peribunt.* Expende, quàm procul velit à nobis esse hunc vindictæ spiritum in rebus propriis, qui ita discipulum increpat, ipsummet defendentem.

Paruit Petrus, & in locum suum gladium misit, quem nunquam postea exercuisse in sui, aut alterius defensionem legimus. Non se, sed magistrum vlciscitur; vnde ipse postea iniuriis affectus, cæsus, omnia mansuetè tolerauit. Dilectionis feruor fecit, vt hîc in Magistri sui defensione gladium exerceret.

An putas, quia non possum rogare Patrem meum, & exhibebit mihi modò plusquam duodecim legiones Angelorum?

1284. OStendit, quàm sibi facile fuisset, mediâ oratione seipsum ab omni suorum hostium sæuitiâ defendere. Orationis meminit, vt eius vim & efficaciam cognosceremus. Magna orationis virtus, qua, si necesse sit, vt in nostri defensionem Angelorum legiones mittantur, obtineri id possit.

Quid Angelos in auxilium poscat, qui Angelorum ruinam patiendo erat reparaturus? Angelorum exercitus in defensionem non postulet, qui libenter patiendo Angelus quidam fit; nam & Stephanus visus est, tanquam Angelus, dum lapidibus obrueretur.

Duodecim legionum meminit, quarum summa septuaginta duo millia, comprehendit; & in septuaginta duo gentium genera hominum lingua diuisa est. Scilicet, vt quis se à linguarum omnium ictibus tueatur, vel septuaginta duo millia Angelorum in auxilium vocari deberent.

An putas, quia non possum rogare patrem meum; dixisset possum eos perdere, possum in nihilum redigere, aut æternis cruciatibus statim adigere: nihil tale dixit, ne se ostentare videretur, quòd perdendi potentiam haberet: *non dixit*, inquit Euthymius, *possum, eos perdere: maluit scilicet imbecillis videri, quàm perdendi potentiam ostentare.*

Tanquam ad latronem existis cum gladiis, & fustibus comprehendere me.

1285. QVàm procul abest, vt latro Christus sit, qui nostræ salutis causâ effudit quicquid proprium habuit. An alieni prædator est, qui seipsum omnibus exhibet? An latro, qui vel latronem in martyrem commutauit?

Tanquam ad latronem existis; Græcè, ὡς ἐπὶ λῃστὴν, ἐξήλθετε, *vt aduersus latronem existis.* Non interrogando, sed enuntiando hæc verba accipienda sunt. Vide hîc quàm sereno, minimèque turbato animo, in tàm magnis angustiis Christus constitutus singulos excipiat, singulis respondeat; Iudæ, discipulis, turbis.

Quotidie apud vos sedebam docens in templo, & non me tenuistis.

1286. HInc apparet, non milites Romanos alloquutum fuisse Christum, sed turbas, Iudæorumque primates; nec enim in templo quotidiè milites erudiebat, sed Iudæos: cur igitur sermonem ad turbas, Iudæorumque primarios dirigit, non ad milites, qui prehendere, ac tenere eum venerant? Quia id non à se milites, sed à Iudæis inducti faciebant: maior autem erat iubentium culpa, quàm patentium. Peccabant magis sacerdotes, quàm milites; nam, quò maior alicuius dignitas, & rerum Diuinarum cognitio in aliquo est, eò grauior eius culpa censetur, si delinquat.

Iudæos, quos in Dei lege Christus erudierat, Christus alloquitur, seque de iniuriâ, qua ab ipsis afficiebatur, expostulat; quia grandior, & vix ferenda hæc ingratitudo erat, vt Christum illi comprehenderent, qui edocti, & instructi ab ipso fuerant. Immanis culpa est, in eum sæuire, quem doctorem habueris, & eum perdere, qui salutis monita exhibuerit.

1287. *Docens in templo*: Cur miraculorum non meminit, quibus sanitati tôt infirmos restituerat? Cur alia beneficia non recenset? An miracula modestiæ causâ, subticet, ne se iactare videretur? Vbique ab omni inanis gloriæ indicio se abesse Christus probat, & exemplo suo, vt nos quoque ab eâ simus immunes, monet. An doctrinæ exhibitæ, non miraculorum, quibus sanitatem contulerat, meminit; quia maius doctrinæ beneficium, quàm sanitatis? illa quippè salutem animæ respicit, hæc corporis.

Sedebam docens in templo: Ac si diceret: Hæc mei laboris merces, quam vos docendo sumpsi; vt tanquam latro existimer, qui veritatis Magister vobis exstiti?

In templo comprehendi noluit Christus, ne vllâ sui causâ templum iniuriam acciperet: violari templum noluit, qui templi, Diuinique cultûs instaurator futurus erat.

SECTIO XIII.

Sanctum

Sanctum Dei nomen vt revereri debeamus. 1293
Præsules, & Sacerdotes minimè contemnendi. 1293

Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt.

1288. FVgiunt suæ promissionis immemores. Sic fere fit, vt qui grandia verbis pollicetur, cùm occasio adest, verba tantùm se exhibuisse ostendat. Proh mirum! Pedes, qui paulo ante Christi manibus loti fuerant, tam turpi fugâ fœdantur, & polluuntur. Lauit eos Christus, vt puriores in Dei viâ incederent, non vt eos collutularent hac inhonorâ fugâ.

At illi tenentes Iesum, duxerunt ad Caipham principem sacerdotum.

TEnetur, & ligatur Christus in horto, quia nimis liberè per hortum vagata prima mater est. Tenetur Christus, comprehenditurque; quia nos sensus nostros per illicita permittimus vagari.

2. Reg. 4. 18. Ducunt ad Caïpham, non rapiunt: lubens, volensque ad opprobria, ad mortem ibat. Heli audiens Arcam Dei, ab hostibus captam decidit de sellâ, mortuusque est. Capitur Arca viua viventis Dei, capitur Christus, hostium manibus traditus est: quis, Christi amore captus, hanc captionem attentè meditans, ingentis doloris sensu non contripiatur? Ex otij sellâ decidat, & Christo suo commoriatur, qui captum audit.

Petrus autem sequebatur eum à longe.

1289. FAciliùs est grandia verbis polliceri, quàm reipsâ præstare. Fortis, strenuusque, ante pugnam, erat Petrus, in pugnâ animo cadit. Imitatores multos habet. Cæteris fortior Petrus videbatur; sed vbi ventum est ad certamen, cæteris fœdius cecidit. Ita ferè accidit, vt, qui se magis iactat, se fœdiore lapsu commaculet.

Sequebatur eum à longè. A longè Christum sequitur, qui tepidè Christum sequitur: parùm distat quin dimittat, & prolabatur. A longè nunc sequitur, & postea negauit: sic à minimis initiis ad grandia itur, & paulatim in malorum extrema labimur.

Vsque in atrium Principis Sacerdotum. Et ingressus intrò sedebat cum ministris, vt videret finem.

1290. NOn appropinquabat Petrus, quod esset eius discipulus, miscuit se ministris: & quæ illi faciebant, alto corde premens dolorem, facete ipse quoque simulat. Non potuit noxia non esse improborum societas, Aulicorum principis scelerati sodalitio se inserere, nec Petro tutum fuit. Satius, ac consultius ipsi fuisset in obscuro aliquo angulo gemere, ac precari, quàm impij pontificis aulam ingredi, & aulicis se coniungere.

Petrus inter impios impiorum pontificum ministros negauit Christum, quem inter condiscipulos Dei Filium fuerat confessus: tantum bonorum consortium, atque colloquia ad bonum possunt, tantum malorum ad malum.

Principes sacerdotum, & omne concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt eum morti traderent, & non inuenerunt, cùm multi falsi testes accessissent.

1291. QVæræt hîc aliquis causam, cur multi falsi testes accesserint? non longè petenda est; falsum testimonium quærunt principes, falsi testes accedunt, maiorum impietate prouocati; nam quales principes, talis ferè populus est; & facilè se ad principum voluntatem format vulgus.

Et surgens princeps sacerdotum ait illi, nihil respondes ad ea, quæ isti aduersum te testificantur?

SVrrexit, vt ab omnibus conspiceretur, velut eximium aliquid facturus. Præ irâ contineri solio non potuit: præceps, & impatiens iracundia vel pontificem, contra grauitatis, ac dignitatis formam de solio excussit, tanquam pontificiâ sede indignus esset, cuius menti iracundia insideret. Sed, sic pontificem illum furor à sede submouet, vt interim, vel aliò respiciens, Christo Dei Filio assurgeret.

1292. *Nihil respondes:* Ægrè tulit Pontifex nihil ad ea, quæ falsi testes obiecerant, Christum respondisse; non vt defensioni det locum, sed vt ex qualibet sermonis occasione locum inueniat accusandi. Nimirum, vel ex innocentissimo Christo aliquid, quod carpat, exculpere pontifex sperat, modò se excuset, & falsò obiecta crimina verâ defensione eluere curet: vt hinc colligere liceat, quàm periculosum sit, se à culpis purgare, ac excusare, cùm nullus à culpâ immunis, vt Christus sit.

Iesus autem tacebat.

VBique modestiam suam præfert: tacet, nec pontifice quidem vrgente, quicquam aduersariis respondebat. Cur ita: An quod responsione indigna ea essent, quæ obiiciebantur? An quia sciret, quòd quicquid respondisset torquendum in calumniam esset? Defensionem illi non quærebant, sed occasionem carpendi, ac calumniandi. Tandem tacuit, vt suâ taciturnitate Adæ apologiam, & excusationem absolueret.

Adiuro te per Deum viuum, vt dicas nobis si tu es Christus Filius Dei. Dicit illi Iesus: Tu dixisti.

1293. PEnde, quantam Christus Sancto Dei nomini reuerentiam deferat: qui, quum constantissimè ad omnes calumnias silentium tenuisset, statim, atque per Dei viui nomen adiuratus est respondit obediens pontifici; non ignotans prauam eius intentionem, qua verbum aliquod extorquere à Christo nitebatur, vt occasionem calumniandi, & accusandi arriperet. Hôc exemplo disce, Sanctum Dei nomen reuereri etiamsi aliquid pati debeas.

Non tacet ampliùs Christus, ne videatur, contemnere pontificis auctoritatem. Illo iubente loquitur, concedens honori, quem ille sustinebat, quòd negandum illius impietati; indignissimus quippè erat, cui responderetur.

SECTIO XIV.

Tunc expuerunt in faciem eius.

1094. SPeciosus formâ præ filiis hominum, impiorum hominum sputis fœdatur. Conspuitur Iesus, qui sputo, & luto visum cæco reddiderat. Christi sputum lumen parit: fœda Iudæorum sputa densiores tenebras in eorum mentibus parturierunt.

Specta Petre Christi tui faciem sputis opertam, & vide, an ille sit, quem in monte Thabor gloriæ lumine perfusum contemplasti. Vide, an ille sit, cuius facies, vt Sol refulsit. Sed non minus Christus Patris sui oculis placuit sputis deformatus, quàm cum resplenduit facies eius sicut Sol.

1295. Faciem Christi conspuunt, qui conscientiam suam, in qua Christi elucet imago, peccatis maculant, sceleribus fœdant. Conspuunt quodammodo Dei sui faciem mulieres, quæ vultum stibio linunt, & fucis adulterant, in spectantium ruinam, & in suam.

Degener, &, qui fratris demortui semen suscitare nolebat, lege conspuebatur. Hic Christus conspuitur, qui semen suscitauit, domumque ædificauit demortui Adami, semen longæuum habiturus. (Deu. 25. 9. Isai. 53.)

Et colaphis eum ceciderunt.

1296. HOc ignominiæ genus pertulit Christus, vt nos quoque similia pati disceremus. Pugnis, colaphisque percutitur Christi facies, vt hinc patiendi famem colligeremus, qua opprobriis saturari cupiebat. Hinc scriptum est: *Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis.* (Thren. 3. 30.)

Pugnis, compressâque manu Christum cædunt auari, & cupidi, qui pauperibus aperire manus nolunt: palmis, & expansis manibus cædunt, qui omnia in Dei offensam prodigè profundunt.

Obseruandum verò est, non erubuisse Euangelistas opprobria, & iniurias Christo illatas tàm minutim recensere. Non eas silentio suppressêre; sciebant quippè id in Dei gloriam, & Christi Domini, imo & nostram cedere, quod voluerit Christus talia pro nobis tolerare. Nos quoque erubescere non debemus, si paria nobis inferantur; quin singularis gloriæ loco habenda opprobria sunt.

1297. Euangelistæ, tanquam veritatis amatores, omnia candidè referunt, neque Iudam, ac Iudæos, tanquam hostes, conuitiis lacessunt, nec Magistrum, tanquam proprium Præceptorem, nimis efferunt; sed, nullo moti affectu, omnia narrant, ac soliùs veritatis curam habent.

Colaphis cæditur Christus, & patienter sustinet, vt veræ patientiæ, ac tolerantiæ forma exemplar nobis fieret. Vniuersa magno animo sustinet, docens nos iniurias omnes tolerare. Veri Doctoris modò officio fungitur: quod priùs verbis docuerat, nunc rebus ipsis, & exemplo docet.

Denique expendendum est, quod in nulliùs domo Christus tot contumeliis affectus est, ac conuitiis tàm multis impetitus, quàm in illius summi pontificis palatio, & in palatio summi præsidis. Proh quàm indignis tractatur modis Christus in principum virorum, præsulumque aulis, atriisque, si contingat, ab illis iustitiam, pudorem, virtutesque alias exulare, &, mali domini exemplo, seruorum improbitatem obtegi, & foueri!

Petrus verò sedebat foris in atrio, & accessit ad eum vna ancilla, dicens: Et tu cum Iesu Nazareno eras. At ille negauit coram omnibus.

1298. IN atrio sedet Petrus: Magnum aliquod malum torpor iste, & ista sessio portendit. In tanto Magistri sui discrimine sedere, amantis discipuli non est. Ita ferè accidit, vt à desidiâ, atque torpore originem lapsus grauissimi trahant.

Oblitus Petrus fuerat verborũ Domini, quibus prædixerat, futurum, vt ter ipsum illâ nocte negaret. Vbi Dei monita altâ obliuione sepeliuntur timenda ingentia mala sunt. Non ita facilè Petrus cecidisset, si Christi verba eius menti altiùs insedissent. Qui de se confidit, Diuinarum admonitionum facilè obliuiscitur.

Cecidit Petrus, qui temerè occasioni se exposuit, & periculo, quum se abiectorum hominum societati coniunxit, quorum prauis colloquiis ad negationem ductus est. Nihil est, quod magis ad impia trahat, quàm prauorũ hominum, præsertim si mulierculæ misceantur, consuetudo.

1299. Considera dæmonis astum, qui per mulierem Sanctum Petrum aggreditur, sicut & olim Adamum per Euam. Etiam Ecclesiæ arx, vnius mulieris mollitie deiicitur. Quis contra hos arietum ictus tutus, cùm Apostolorum firmamentum, vel leuiter tactum, cadat?

Permisit Deus, Petrum ad vnios ancillulæ interrogationem labi; vt superbia, atque iactantia, qua se in cœnâ erexerat, deprimeretur; nosque in illo disceremus, nihil facilius esse, quàm in se confidentem cadere, etiamsi leui incursu eius fortitudo tentetur.

Cadere permittitur Petrus, vt in Ecclesiæ Principe remedium pœnitentiæ conderetur, & nemo de suâ virtute confideret.

1300. Negat Petrus magistrum suum; sed quis ad negationem vrget? *Non vnus aliquis ex illis grauioribus*, inquit Sanctus Chrysostomus, *sed fœmina, eaque ostiaria, abiecta, & captiua quadam puella, nullius pretij mulier*; talis interrogat, & Petrus negat. Ostiaria erat; credo pudicitiam excluserat, admiserat libidinem, meretrix erat; quî pura esse poterat, quæ in aula ostiariæ exercebat munus? *Igitur puella Petrum illum, meretrix illius Petri fidem conturbanit, Petrus illa Ecclesiæ columna, ac propugnaculum, puellæ vnius minas non sustinuit; sed tantum locuta est, & statim columna quassata est verbum puella processit, & columna illa concutiebatur, illa locuta est, & propugnaculum fluctuauit*; columna concutitur, & firmitatem sibi à fœmineis arietibus, fœminarum sæuitia, imbecillis erundo sibi pollicebitur?

1301. Cadit Petrus; primus negat, qui primus Apostolorum erat; *Verùm, qui primus negauerat, ad sepulchrum cucurrit primus*, ait Sanctus Chrysostomus, & licet etiam discipulus dilectus cucurrerit, introiuit tamen in sepulchrum Petrus; quo exemplo monemur, ad Christum celeriùs ei currendum, qui fœdius cecidit; & plerunque ita fit vt præteriti lapsus alas addant resipiscenti, tardior futurus, nisi cecidisset; qui errantem Petrum secutus est, sequatur & pœnitentis Petri cursum

Cecidit Petrus; magistrum negauit; cur istud Deus permisit? præcipuè, quia nimis sibi fidebat Petrus; sed & quia nimis in Pontificis seruum sæuiit, cui auriculam amputauit; de vulnere ad lapsum it, & percutiens cadit. *Permisit, Petrum cadere Dominus*, ait Sanctus Cæsarius, *Propter percussum Pontificis seruum, & amputatam eius aurem*; tantum vindictæ signum nocuit Petro; quàm grauis eos pœna manet, qui, contra ius, & fas, se vindicant, & leui iniuria perculsi immaniter in inferentes sæuiunt.

SECTIO XV.

Et iterum negauit cum iuramento, quia non noui hominem.

NEmpe, vnum peccatum, gradus ad aliud est. Sic fit, vt vbi lapsi semel fuerimus, in grauiora deinceps labamur. Primùm nudè negat Petrus: secundò iuramentum addit. In peccato perseuerare, incrementum malitiæ dat; & crimen, quod pœnitentiâ non diluitur, adolescit, grandiusque fit. 1302.

Tàm sæpè cecidit Petrus, quia negationis occasionem non vitauit: si à malorum consortio se statim subduxisset, in aliud, aliudque crimen haud lapsus esset.

Ter Petrus negauit Christum, quia trinâ verborum formula de se præsumpserat. Primò: *Etsi omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor*. Secundò: *Tecum paratus sum & in carcerem & in mortem ire*. Demum: *etiam si oportuerit me mori tecum non te negabo*. Respondet trinæ præsumptioni trina negatio. Matt. 26. 33. Luc. 22. 33. Matt. 26. 35.

Post pusillum accesserunt, qui stabant, & dixerunt Petrò: Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit

MInistri paulò post, *interuallo facto quasi hora vnius*, vt loquitur Lucas cap. 22. ad Petrum redeunt: sed vbi hoc tempore fuerant? quæ res à Petri infestatione eos auocauit? An, quia, cùm testes adducerentur aduersus Iesum, arrectis auribus stabant ad ostium, vt intenti, quid fieret, exaudirent, atque interim à Petro aberant? Nimirum, non compassio ab aliorum infestatione malos submouet, sed curiositas alterius rei cognoscendæ. 1303. Luc. 22. 59.

Nam & loquela tua manifestum te facit. Modus loquendi tuus ostendit, te Galilæum; non quòd alterius sermonis esset Petrus, aut gentis exteræ, sed quòd vna quæque prouincia, & regio habeat proprietates suas, suos idiotismos, & vernaculum loquendi sonum vitare non possit. Felix, quem loquela manifestat, discipulum esse Christi.

Loquela tua: Græcè, λαλιά σου, *loquutio tua*. Posset etiam verti, *loquacitas*, Vox λαλιὰ, sæpè in malam partem accipitur, vt de liberâ, & inconsideratâ loquutione dicatur. Petrus existens in consortio illorum ministrorum, hæ, arreptâ occasione ex taciturnitate ipsius, vel ex spirituali colloquio, accusaretur, vt discipulus Christi, liberè colloquebatur, & fabulabatur cum illis, se illorum sermonibus conformans. Nihil quippè magis ostendit, cuius quis sit discipulus, quàm sermo. Christi discipulus est, qui consideratè, & parcè loquitur: in mundi schola eruditus apparet, qui temerè verba fundit. Ab inconsiderato, superfluoque sermone in tàm immania scelera Petrus lapsus est. Magis nobis timendum, qui minùs cautè loquimur. 1304.

Tunc cœpit detestari, & iurare, quia non nouisset hominem: & continuò gallus cantauit.

VIdens se tot argumentis conuinci, metuens, ne mox comprehenderetur, cœpit Petrus sibi ipsi malè precari, & execrationibus seipsum deuouere; & quò alij magis vrgent, & affirmant, eò Petrus vehementiùs iurat, & obstinatiùs agit; nec 1305.

iurat, ſe eum, tanquam Magiſtrum, minimè noſſe, ſed neque, tanquam hominem. Vides, quòd in peccato perſeuerare, dat ſcelerum incrementa.

Et continuò gallus cantauit. Syrus, *In illâ ipsâ horâ*, ſeu, *momento gallus cantauit.* Sanctus Lucas addit, *adhuc eo loquente.* Cur tam citò, poſt trinam negationem Petri, gallus cantat? An hoc, caſu, factum eſt? Minimè. Galli cantus Petrum negationis admonuit: id autem in ipſo culpæ articulo fit, vt ſtatim Petrus admonitus reſipiſceret, & ad pœnitentiam rediret. Qua ſolicitudine oſtendit Dominus, vt ſtatim, ac quis in crimen lapſus eſt, ad pœnitentiam currere cum Dei adiutorio ſtudeat; & nemo tàm amens ſit, vt permanere, ac perſeuerare in peccato velit. (Luc. 22. 60.)

Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu.

1306. Recordatus eſt Petrus verbi Ieſu*; Recordatus Petrus verbi Ieſu; quia Ieſus nullibi obliuiſcitur Petri, *Ieſus enim*, Sancti Anſelmi verba ſunt, *inter pontificale concilium ſolo tenebatur corpore, animum trepidantis diſcipuli foris poſiti ad pœnitentiam prouocauit*; magis eum diſcipuli lapſus cruciabat, quàm ſibi illatæ contumeliæ, illata ſibi tormenta, & inferenda; in quo veri paſtoris, & de ſuæ ouis ſalute ſoliciti exemplum habes.

Et egreſſus foras, fleuit amarè.

1307. Maximè commendabilis pœnitentia, quæ cita eſt, nec in tempus longum differtur: hoc oſtendit exemplo ſuo Petrus, dum ſtatim poſt lapſum ad lachrymas it, ad pœnitentiam currit.

Mirum, quòd tàm citò Petrus ad ſe redeat, & ſui criminis pœnitentiam agat: id præcipuè factum, quia recordatus eſt verborum Chriſti. Plerique pœnitentiam prætermittunt, quia Diuinorum verborum obliuiſcuntur.

Egreditur foras: occaſionem peccandi fugit. Hæc veræ pœnitentiæ nota eſt: non horret peccatum, qui peccati periculum non deuitat.

Fleuit amarè. Eluit lachrymis culpæ maculam Petrus. Cur veniam verbis non poſtulauit? An, quia linguæ non fidebat, quâ Chriſtum antea negauerat.

1308. Sed quid Petro fuſæ lachrymæ profuerunt? Multùm: nam, qui lapſus eſt, antequam fleret, poſtquam fleuit erectus eſt; vt alios regeret, qui ſeipſum antè non rexerat.

Foras, vt fleret, egreſſus eſt; quia, ſi impij illi flentem Petrum vidiſſent, non ad lachrymas inuitati fuiſſent ſed lachrymantem Petrum irriſiſſent, & à lachrymis auocaſſent.

Et egreſſus foras; quo ſe contulit Petrus? ferunt quidam in quamdam ſpeluncam inter Ieruſalem, & montem Sion ſe recepiſſe, ibique vſque ad diem reſurrectionis iugiter fleuit, quo in loco poſtea erecta Eccleſia eſt in Petri honorem, ad tam ſalutaris pœnitentiæ memoriam perennandam; ſicque omnes, qui deliquiſſent, Petri exemplo ad pœnitentiam excitarentur.

1309. Prodit foras Petrus, foris pœnitentiam agit, lachrymarum effundit flumina; cur intus iſtuc non egit? cur errorem ſuum illis, qui teſtes fuerunt non fatetur? cur non dixit ſe mentitum, cum negauit magiſtrum? cur morti non ſe offert? An, quia ad hoc à Chriſto non vocabatur? An ne iterum virium ſuarum periculum faceret? iam lapſu ipſo modeſtior, humilior factus, atque prudentior, diſcrimini ſe non obiicit, donec ſuperâ gratiâ muniretur, fuſurus tunc ſanguinem, daturus vitam, quod fecit; nolebat præterea Chriſtus, alium ſanguinem fundi; ſolus torcular calcare voluit, vt ſoli & redemptio tribueretur.

Fleuit amarè; Lachrymas ab oculis emittit Petrus non fundit ex ore verba; ore Chriſtum negauerat, non audet ſuis ſe verbis credere, fidere ſuo ori, *Iam non vtitur ſermone, quo fefellerat, quo negauerat, quo fidem amiſerat*; ſuſpecta ei lingua eſt, ſuſpecta vox, quâ magiſtrum negauerat; nimirum ea omnibus, quæ lapſus occaſio fuerunt timenda ſunt, vt non facilè illis nos poſtea credamus.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT XXVII. MATTHÆI.

Verſ. 1.

Mane autem facto, Concilium inierunt omnes principes Sacerdotum, & ſeniores populi aduerſus Ieſum, vt eum morti traderent.

Mane a. f. *Syr. Cum autem eſſet diluculum. Vat. Tempore verò iam matutino.*
Conſilium inierunt. *Int. Orig. Conſilium acceperunt. Fr. Luc. Conſilium ceperunt.*
Seniores populi. *Int. Orig. Seniores plebis.*
Vt eum morti traderent. *Syr. Vt eum mortificarent. Adam C. Quomodo eum occiderent.*

Verſ. 2.

Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pontio Pilato præſidi.

Vinctum. *Ar. M. Et ligantes. Mald. Cum eum vinxiſſent. Fr. Luc. Poſtquam ligaſſent. Auct. Vinculis adſtrictum.*
Adduxerunt. *Fr. Luc. Abduxerunt.*

Verſ. 3.

Tunc videns Iudas qui eum tradidit, quod damnatus eſſet: pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum, & ſenioribus.

Qui eum tr. *Orig. Proditor.*
Damnatus. *Vat. Condemnatus.*
Pœnitentia ductus. *Ar. M. Pœnitens. Syr. Pœnituit.*
Retulit. *Orig. Reſtituit.*
Triginta. *Orig. Illos triginta.*
Principibus ſ. *Orig. Pontificibus.*

Vulgata Editio. / ***Lectionum Varietas.***

Verſ. 4.

Dicens : Peccaui tradens ſanguinem iuſtum. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

Peccaui. *S.Epiph. Pœnitet me.*
Tradens. *S. Ambr. & S. Epiph. Quod tradiderim. Pagn. Quum prodidi.*
Iuſtum. *Pagn. Innoxium. Caiet. Innocentem.*
At illi dixerunt. *S.Hil. Qui reſponderunt.*
Quid ad nos. *Vat. Quid noſtra?*
Tu videris. *Arab. Tu vide. Int. Theoph. Tu videbis. Syr. Tu noneris.*

Verſ. 5.

Et proiectis argenteis in templo, receſſit : & abiens laqueo ſe ſuſpendit.

Argenteis. *Fr.Luc. Illis argenteis.*
Receſſit. *Fr.Luc. Seceſſit.*
Et abiens. *Orig. Digreſſúſque inde. Auct. Et cùm abiiſſet.*
Se ſuſpendit. *Vat. Præfocauit. Mald. Præfocatus eſt. Adam C. Suffocauit ſe. Syr. Strangulanit animam ſuam.*

Verſ. 6.

Principes autem Sacerdotum, acceptis argenteis, dixerunt : Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium ſanguinis eſt.

Acceptis argenteis. *Fr. Luc. Poſtquam accepiſſent argenteos illos.*
Mittere. *Auct. Iacere.*
In corbonam. *Arab. In domo oblationum.*

Verſ. 7.

Conſilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli, in ſepulturam peregrinorum.

Agrum figuli. *Fr. Luc. Agrum illius figuli*, vel, *Agrum illum figuli.*
Peregrinorum. *Fr.Luc. Peregrinis, Hoſpitibus.*

Verſ. 8.

Propter hoc vocatus eſt ager ille, Haceldama, hoc eſt, ager ſanguinis, vſque in hodiernum diem.

Vſque in hodiernum diem. *Ar.M. Vſque hodie.*

Verſ. 9.

Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam prophetam, dicentem : Et acceperunt triginta argenteos pretium appretiati, quem appretiauerunt à filiis Iſraël.

Per Ieremiam Prophetam. *Syr. Per Prophetam.*
Appretiati. *Syr. Illius honorandi. Fr.Luc. Illius æſtimati.*
Quem appretiauerunt. *Int. Theoph. Quem æſtimatum emerunt.*

Verſ. 10.

Et dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus.

Et dederunt. *Syr. Et dedi.*

Verſ. 11.

Ieſus autem ſtetit ante Præſidem, & interrogauit eum Præſes, dicens : Tu es Rex Iudæorum? dicit illi Ieſus : Tu dicis.

Et interrogauit e. p. d. *S. Hil. Interroganti autem Pilato.*
Tu es Rex. *Caiet. Tu es ille Rex. S. Hil. An ipſe eſſet Rex.*
Dicit. *Ar.M. Dixit. S.Hil. Reſpondit.*
Tu dicis. *Syr. Tu dixiſti.*

Verſ. 12.

Et cum accuſaretur à principibus Sacerdotum, & ſenioribus, nihil reſpondit.

Et cum accuſaretur. *Ar.M. Et in accuſari ipſum.*
Nihil reſpondit. *Int. Orig. Nihil reſpondebat. Syr. Ne verbum quidem ipſe reſpondit.*

Verſ. 13.

Tunc dicit illi Pilatus : Non audis quanta aduersùm te dicunt teſtimonia?

Tunc dicit. *Syr. Tunc dixit.*
Quanta. *Caiet. Quot. Orig. Quàm multa.*
Dicunt teſtimonia. *Int. S. Chryſ. Teſtantur. Orig. Dicant teſtimonia.*

Verſ. 14.

Et non reſpondit ei vllum verbum, ita vt miraretur Præſes vehementer.

Et non reſpondit e. v. *Syr. Neque reddidit ei rationem, ne verbum quidem vllum.*
Vllum verbum. *Ar.M. Ad vllum verbum.*

Verſ. 15.

Per diem autem ſolemnem conſueuerat Præſes populo dimittere vnum vinctum, quem voluiſſent.

Dimittere. *Ar.M. Abſoluere. Auct. Liberare.*
Vnum vinctum. *Fr.Luc. Vnum captiuum.*

Verſ. 16.

Habebat autem tunc vinctum inſi-

Habebat autem. *Syr. Detinebatur autem ab eis.*

Vulgata Editio.

gnem, qui dicebatur Barrabas.

Verſ. 17.

Coogregatis ergo illis, dixit Pilatus: Quem vultis dimittam vobis: Barabbam, an Ieſum, qui dicitur Chriſtus?

Verſ. 18.

Sciebat eoim, quòd per inuidiam tradidiſſent eum.

Verſ. 19.

Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi, & iuſto illi: multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum.

Verſ. 20.

Principes autem ſacerdotum, & ſeniores perſuaſerunt populis, vt petereot Barabbam, Ieſum verò perderent.

Verſ. 21.

Reſpoodeos autem præſes, ait illis: Quem vultis vobis de duobus dimitti? At illi dixeruot: Barabbam.

Verſ. 22.

Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Ieſu, qoi dicitur Chriſtus?

Verſ. 23.

Dicunt omnes: Crucifigatur. Ait illis Præſes: Quid eoim mali fecit? At illi magis clamabant, diceotes: Crucifigatur.

Verſ. 24.

Videns autem Pilatus, quia oihil proficeret, ſed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus coram populo, diceos: Iooooceos ego ſum à ſaoguioe iuſti huius: vos videritis.

Verſ. 25.

Et reſpondens vniuerſus populus, dixit: ſanguis eius ſuper nos, & ſuper liberos oostros.

Verſ. 26.

Tunc dimiſit illis Barabbam: Ieſum autem flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.

Verſ. 27.

Tunc milites Præſidis ſuſcipientes Ieſum in Prætorium, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortem.

Verſ. 28.

Et exuentes eom, chlamydem coccineam circomdederunt ei.

Verſ. 29.

Et plectentes coroaam de ſpiois poſuerunt ſuper caput eius, & aroodinem in dextera eius. Et genu flexo ante eum,

Lectionum Varietas.

Ar. M. Habebant autem.
Qui dicebatur. *Ar. M. Dictum.*

Congregatis. *Ar. M. Coactis.*
Dixit Pilatus. *Syr. Dixit ei Pilatus.*
Quem. *Pag. Vtrum.*
Dimittam vobis. *Int. Euth. Abſoluam vobis.*

Per inuidiam. *Int. Theoph. Propter inuidiam.*
Tradidiſſent. *Int. Orig. Tradiderunt. Int. Euth. Tradiderant.*

Pro tribunali. *Fr. Luc. In tribunali. Syr. Pro tribunali ſuo. Ar. M. Super tribunali.*
Miſit. *Vat. Mandata miſit.*
Nihil tibi & i. i. *Syr. Nihil tibi rei ſit cum illo iuſto. S. Hil. Nihil tibi ſit & iuſto iſti.*
Per viſum. *Pagn. In ſomnis. Adam C. Per ſomnum. Syr. In ſomno meo.*

Populis. *Vat. Multitudini. Fr. Luc. Turbis.*

De duobus. *Fr. Luc. Ex illis duobus.*
Dimitti. *Ar. M. Abſoluam vobis. Orig. Dimittam: Ieſum qui dicitur Chriſtus, an Barrabam?*

Dicit. *Syr. Dixit.*
De Ieſu. *Ar. M. Ieſum.*

Dicunt omnes. *Ar. M. Dicunt ei omnes.*
Quid e. m. f. *Vat. Quidnam mali patrauit?*
Magis clamabant. *Arab. Auxerunt clamorem. Ar. M. Abundè clamabant.*

Nihil proficeret. *Fr. Luc. Nihil iuuaret.*
Accepta aqua. *Ar. M. Sumens aquam.*
Lauit. *Pagn. Abluit.*
Coram populo. *Ar. M. Coram turba.*
Innocens. *Orig. Mundus.*
Vos videritis. *Syr. Vos noueritis.*

Sanguis eius. *S. Greg. Nyſſ. Sanguis ipſius.*
Super. *Vat. In.*
Liberos. *Ar. M. Natos.*

Dimiſit. *Ar. M. Abſoluit.*

Suſcipientes. *Fr. Luc. Aſſumentes. Auct. Accipientes. Syr. Duxerunt.*
Congregauerunt. *Ar. M. Coëgerunt.*
Ad eum. *Syr. Aduerſus eum. Fr. Luc. Apud eum.*

Et exuentes eum. *Mald. Cum exuiſſent eum veste ſua.*
Circumdederunt. *Fr. Luc. Circumpoſuerunt.*

Plectentes. *Pagn. Contextam. Fr. Luc. Poſtquam plexuiſſent.*
De ſpinis. *Auct. Ex ſpinis.*
Poſuerunt. *Fr. Luc. Impoſuerunt.*

illudebant

Vulgata Editio.

illudebant ei, dicentes: Aue Rex Iudæorum.

Verſ. 30.

Et expuentes in eum acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius.

Verſ. 31.

Et postquam illuſerunt ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum veſtimentis eius, & duxerunt eum, vt crucifigerent.

Verſ. 32.

Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyreneum, nomine Simonem: hunc angariauerunt, vt tolleret crucem eius.

Verſ. 33.

Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod eſt Caluariæ locus.

Verſ. 34.

Et dederunt ei vinum bibere cum felle miſtum: & cum guſtaſſet noluit bibere.

Verſ. 35.

Poſtquam autem crucifixerunt eum, diuiſerunt veſtimenta eius: vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam, dicentem: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem.

Verſ. 36.

Et ſedentes ſeruabant eum.

Verſ. 37.

Et impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam: Hic eſt Ieſus: Rex Iudæorum.

Verſ. 38.

Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones: vnus à dextris, & vnus à ſiniſtris.

Verſ. 39.

Prætereuntes autem blaſphemabant eum mouentes capita ſua.

Verſ. 40.

Et dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo illud reædificas: ſalua temetipſum: ſi filius Dei es, deſcende de cruce.

Verſ. 41.

Similiter & principes Sacerdotum illudentes cum Scribis & ſenioribus, dicebant.

Verſ. 42.

Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere: ſi Rex Iſraël eſt deſcendat nunc de Cruce, & credimus ei.

Lectionum Varietas.

Arundinem. *Fr. Luc. Calamum.*
Genuflexo. *Auct. Cum genuflexiſſent.*
Illudebant ei. *Auct. Irridebant eum.*
Aue. *Fr. Luc. Gaude. Syr. Pax.*

Expuentes. *Ar. M. Inſpuentes.*
In eum. *Syr. In faciem eius.*
Caput eius. *Fr. Luc. Ad caput eius. Ar. M. In caput eius.*

Illuſerunt. *Fr. Luc. Illuſerant. Auct. Irriſerant.*
Duxerunt. *Vat. Abduxerunt.*
Vt crucifigerent. *Syr. Vt crucifigeretur. Ar. M. Ad crucifigendum.*

Exeuntes autem. *S. Hil. Procedentes autem. Mald. Cum exirent.*
Angariauerunt. *Pagn. Coëgerunt. Vat. Adegerunt.*
Tolleret. *Vat. Geſtaret.*
Crucem eius. *S. Hil. Lignum paſſionis.*

Et venerunt. *Fr. Luc. Poſtquam veniſſent.*
Quod eſt. *Ar. M. Qui eſt dictus.*

Vinum bibere cum f. m. *Vat. Potui acetum cum felle mixtum. S. Chryſ. Acetum bibere cum felle mixtum. Syr. Acetum bibendum mixtum cum felle.*

Diuiſerunt. *Fr. Luc. Diſpertiuerunt. Auct. Partiti ſunt.*
Sibi. *Vat. Inter ſe.*
Veſtem m. *Vat. Veſtitu meo.*
Miſerunt. *Ar. M. Iecerunt.*

Seruabant. *Syr. Cuſtodiebant.*
Eum. *Pagn.* addit *ibi. Ar. M. illic.*

Cauſam. *Syr. Occaſionem.*
Scriptam. *Syr. In ſcriptura.*
Rex. *Fr. Luc. Ille Rex.*

Crucifixi ſunt. *Caiet. Crucifiguntur.*
A dextris. *Syr. A dextera eius.*

Prætereuntes. *Fr. Luc. Qui preteribant.*
Blaſphemabant. *Vat. Impia conuicia iaciebant.*
Eum. *Syr. Aduerſus eum.*

Vah. *Goth.* omittit. *Pagn. Tu.*
Qui deſtruis. *Quid. Codd. Qui deſtruit. Goth. Deſtruens. Theoph. Qui deſtruebas. Syr. Deſtructor. Ar. M. Diſſoluens.*
Reædificas. *Quid. Codd. Readificat.*
Salua temetipſum. *Int. Orig. Libera te ipſum. Syr. Libera animam tuam. Ar. M. Serua teipſum.*

Et ſenioribus. *Syr.* addit, *Ac Phariſæis. Ar. M. Cum Phariſæis.*

Saluos fecit. *Pagn. Seruauit.*
Credimus. *Arab. Credemus. Syr. Vt videamus, & credamus in eum.*
Ei. *S. Aug. In eum.*

Vulgata Editio.

Verſ. 43.

Confidit in Deo: liberet nunc, ſi vult eum: dixit enim quia filius Dei ſum.

Verſ. 44.

Idipſum autem & latrones, qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei.

Verſ. 45.

A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram, vſque ad horam nonam.

Verſ. 46.

Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna dicens: Eli, Eli lammaſabathani? hoc eſt: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?

Verſ. 47.

Quidam autem illic ſtantes, & audientes, dicebant: Eliam vocat iſte.

Verſ. 48.

Et continuò curreos vnus ex eis acceptam ſpongiam impleuit aceto, & impoſuit arundini, & dabat ei bibere.

Verſ. 49.

Cæteri verò dicebant: ſine videamus, an veniat Elias liberans eum.

Verſ. 50.

Ieſus autem iterum clamans voce magna, emiſit ſpiritum.

Verſ. 51.

Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes à ſummo vſque deorſum, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt.

Verſ. 52.

Et monumenta aperta ſunt: & multa corpora Sanctorum, qui dormierant, ſurrexerunt.

Verſ. 53.

Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis.

Verſ. 54.

Centurio autem, & qui cum eo erant, cuſtodientes Ieſum viſo terræmotu & his, quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes verè filius Dei erat iſte.

Verſ. 55.

Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa, miniſtrantes ei.

Lectionum Varietas.

Liberet. *Syr. Redimat.*
Nunc. *Ar.M. Nunc eum.*
Si vult eum. *Arab. Si diligebat eum. Vat. Si fauet ei.*

Latrones. *Syr. Sicarij.*
Improperabant. *Int. Euth. Exprobrabant.*

A ſextâ autem horâ. *S. Greg. Nyſſ. Tribus autem horis.*
Factæ ſunt. *Vat. Oborta fuerunt.*

Et circa. *Fr.Luc. Circa autem.*
Clamauit. *Auct. Exclamauit.*
Deus m. D. m. *Vat. Mi Deus, mi Deus. Orig. Pater.*
Vt quid. *Tert. Ad quid. S. Ambr. Quare. Pagn. Cur. Orig. Ad quod.*
Dereliquiſti me. *Vat. Deſeruiſti me?*

Vocat. *Syr. Vocauit.*

Currens. *Fr.Luc. Poſtquam cucurriſſet.*
Impleuit. *Fr.Luc. Poſtquam impleuiſſet.*
Et impoſuit. *Auct. Et poſtquam circumpoſuiſſet.*

Sine. *Syr. Sinite, Relinquite.*
An veniat. *Fr.Luc. Si veniet.*
Liberans eum. *Vat. Seruaturus eum. Int. Theoph. Liberaturus eum. Syr. Vt redimat eum.*

Emiſit. *Fr.Luc. Dimiſit.*
Spiritum. *Syr. Spiritum ſuum.*

Et ecce. *Syr. Et ſtatim.*
Velum templi. *Syr. Superficies ianua templi. Ar.M. Inter expanſum.*
Sciſſum eſt. *S.Aug. Conſciſſum eſt.*
In duas partes. *Vat. Bifariam.*
Vſque deorſum. *S.Proſp. Vſque ad deorſum.*
Et terra mota eſt. *S.Hil. Terra mouetur.*

Et multa. *Orig. Quia multa.*
Qui dormierant. *S.Proſp. Dormientium.*
Surrexerunt. *Vat. Suſcitata ſunt. Ar.M. Excitata ſunt. Orig. Surrexerunt cum illo.*

Et exeuntes. *Fr.Luc. Et egreſſi.*
Reſurrectionem. *Ar.M. Excitationem.*
Venerunt. *Orig. Ingreſſi ſunt. Auct. Introierunt.*

Cuſtodientes Ieſum. *Int. Euth. Seruantes Ieſum.*
Viſo. *Fr.Luc. Videntes.*
Quæ fiebant. *Fr. Luc. Quæ facta fuerant. Ar.M. Et facta.*
Erat iſte. *S.Aug. Eſt hic.*

A longè. *S. Hier. A longè ſpectantes. Syr. Proſpicientes eminus.*
Miniſtrantes. *Syr. Et miniſtrauerant.*

Verſ. 56.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 56.

Inter quas erat Maria Magdalenæ, & Maria Iacobi, & Ioſeph mater, & mater filiorum Zebedæi.

Inter quas. *Ar.M. In quibus.*
Et Ioſeph. *Ar.M. Et Ioſe.*

Verſ. 57.

Cum autem ſerò factum eſſet, venit quidam homo diues ab Arimathæa, nomine Ioſeph qui, & ipſe diſcipulus erat Ieſu.

Cum ſerò eſſet factum. *Mald. Cum ſero fieret.*

Verſ. 58.

Hic acceſſit ad Pilatum, & petiit corpus Ieſu: Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus.

Corpus. *Syr. Corpus illud.*

Verſ. 59.

Et accepto corpore, Ioſeph inuoluit illud in ſindone munda.

Et accepto. *Ar.M. Et accipiens.*
In ſindone. *Syr. Linteo lini mundi.*

Verſ. 60.

Et poſuit illud in monumento ſuo nouo, quod exciderat in petra. Et aduoluit ſaxum magnum ad oſtium monumenti, & abiit.

Aduoluit. *S.M. Syr. Aduoluerunt. Pagn. Aduoluto ſaxo ingenti.*
Et abiit. *Syr. Et abierunt.*

Verſ. 61.

Erat autem ibi Maria Magdalenæ, & altera Maria, ſedentes contra ſepulchrum.

Erat. *Syr. Erant.*

Verſ. 62.

Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſcenem, conuenerunt principes Sacerdotum, & Phariſæi ad Pilatum.

Poſt. *Vat. Poſtridie.*

Verſ. 63.

Dicentes: Domine, recordati ſumus, quia ſeductor ille dixit adhuc viuens: Poſt tres dies reſurgam.

Recordati ſumus. *Int. Orig. Rememorati ſumus. Ar.M. Meminimus.*
Seductor. *S.Auguſt. Ille planus. Vat. Impoſtorem illum.*
Reſurgam. *Vat. Reſurgo. Ar.M. Excitor.*

Verſ. 64.

Iube ergo cuſtodiri ſepulchrum vſque in diem tertium: ne fortè veniant diſcipuli eius, & furentur eum, & dicant plebi: ſurrexit à mortuis; & erit nouiſſimus error peior priore.

Cuſtodiri. *Pagn. Muniri. Fr.Luc. Tutum reddi.*
Veniant. *Fr.Luc. Venientes.*
Furentur eum. *Syr. Furentur eum noctu.*
Surrexit. *Ar.M. Excitatus eſt.*
A mortuis. *Syr. De domo mortuorum.*
Et erit nou. *Vat. Et euadat poſterior.*
Error. *Fr.Luc. Seductio. Auct. Impoſtura.*
Priore. *Fr.Luc. Primo.*

Verſ. 65.

Ait illis Pilatus: Habetis cuſtodiam, ite, cuſtodite, ſicut ſcitis.

Cuſtodiam. *Int. Orig. Cuſtodes.*
Ite. *Fr.Luc. Abite.*
Cuſtodite. *Caiet. Munite.*

Verſ. 66.

Illi autem abeuntes munierunt ſepulchrum ſignantes lapidem, cum cuſtodibus.

Munierunt. *Fr.Luc. Tutum reddiderunt.*
Signantes lapidem. *Int. Theoph. Obſignato lapide.*
Cum cuſtodibus. *Int. Theoph. Adhibitis cuſtodibus. Ar.M. Cum cuſtodia.*

CAPVT XXVII.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Perſtricti

Mane autem facto, consilium inierunt omnes principes sacerdotum, & seniores populi aduersus Iesum, vt eum morti traderent.

1310. IN malo soliciti mali sunt. Manè facto consilium ineunt, non vt iustitiam, sed vt innocentis mortem quærant. Festinant, vt Christum morti adiudicarent, ne fortè, concurrente populo, & multis Domini amicis, impedimentum aliquod occurreret, quò minùs impium facinus absoluerent.

Vide, quò impietas homines adigat: illis diebus innocentis cædem meditantur, quibus, multis victimis, & oblationibus opus erat pro aliis peccatis & ad puritatem, & munditiam obtinendam: tunc scelera sceleribus accumulant. Perditorum hominum hic mos, qui, sanctioribus diebus, magis impia meditantur.

1311. Consilium ineunt; ne aliquis ab crimine sit immunis; vt omnes simul tanti sceleris magnitudine premerentur. Impiis non satis est, si soli pereant: exitij consortes amant; ac si multorum lapsus leuiorem vniuscuiusque culpam redderet, leuiorem pœnam.

Vt eum morti traderent: Græcè, ὅπως αὐτὸν θανατώσωσι, *quomodo eum occiderent*. Mortis eius auidi, modum eius, & tempus, non causam quærebant. Diù decreuerant, eum occidere: non consulunt, an iustè id fieri posset; sed qua ratione facili, & expeditâ: nulla illis de iustitiâ cura, modò, quod iniustissimè cupiunt, exequantur.

Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt Pilato præsidi.

1312. INnocentiam iudici sistunt: vinctum adducunt, quem priùs deuinxerat suis funibus charitas. Student publicè occidere, vt eius gloriæ detraherent, vtque alios ab eius obsequio, & seruitute abducerent. Vni nocere impietati non sufficit: in multos sæuit, & multorum damna inuidi quærunt.

Non fuit Iudæis potestas in sontes animaduertendi; sed, quamuis eos morte damnassent, sistere tamen præsidi oportuit, eique sententiam probari: quod hîc quoque factum.

1313. *Adduxerunt*: Græcè, ἀπήγαγον, *abduxerunt*. Hoc verbum propriè de illis dicitur, qui ad iudicem ducuntur, rapiuntur ad supplicium.

Adduxerunt Omnes scilicet principes sacerdotum, & seniores populi, adhibitâ ministrorum operâ, qui proximè Iesum tenerét. Sed cur non mi-serunt ad præsidem? Quid necesse erat eum comitari? Omnes, qui Christum condemnauerant, ad præsidem se conferunt, vt omnium præsentiâ populus cohiberetur, & ne quis in itinere tentaret, Iesum ab eorum manibus eripere, vtque Pilatus vrgeretur, & absque morâ iuberet cruci affigi. Tandem, ne quis auderet, coram Pilato, Iesu fauere, & eius partes tueri, ipsis, qui condamnauerant, præsentibus. Impiorum nota est, Christum sequi, non in obsequium, & in imitationem, sed vt perdant. Hoc mali Sacerdotes præstant, qui, dum sequi Redemptorem videntur, eique obsequi, necem eius, quantùm in ipsis est, quærunt.

Tunc videns Iudas, qui eum tradidit, quòd damnatus esset, pœnitentiâ ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum, & senioribus.

COgnouit suum scelus Iudas, sed postquam factum. Obuelat Diabolus, ante commissum scelus, peccatorum oculos, vt in peccatum cœci labantur; postea velamina submouet, vt desperent. 1314

Pœnitentiâ ductus: Græcè, μεταμεληθεὶς, *de peccato anxius*. Hoc inter, μεταμελεῖν, & μετανοεῖν, interesse, nonnulli obseruauerunt; quòd, μεταμελεῖν, sit peccatum patratum agnoscere, & ob illud cruciari, ac torqueri, & à propriâ conscientiâ diuexari; μετανοεῖν, est non solùm dolere, sed etiam emendare, resipiscere & ad meliorem mentem redire. Hoc præstitit Petrus, illud Iudas, qui conscientiæ morsus, & laniatus sensit, peccatum verò odio, & intimo animi dolore non aboleuit. Petrus verè pœnituit, qui lachrymis culpam abstersit, & meliori vitâ correxit. Iudæ pœnitentia vera non extitit; qui admissum peccatum doluit, non quòd illud perosus ob Dei offensam ad meliorem vitam adspiraret; sed quòd non ferret conscientiæ stimulos, quibus grauiter cruciabatur. Qui peccauit, Petri, non Iudæ, pœnitentiam imitetur.

Nondum Christus ante Pilatum steterat, nondum contra eum mortis sententia lata erat, & tamen Iudas damnatum esse vidit; qui videre potuit quod nondum actum erat? *ex eo*, inquit Origenes, *quod traditum aspexit à principibus sacerdotum, & senioribus populi*; tantam potentiorum hominum preces vim habeot, vt, vel integerrimum iudicem facilè flectant.

Peccaui, tradens sanguinem iustum.

FAtetur peccatum suum, sed non vera hæc pœnitentia, quæ spe caruit. Fatetur suum scelus; sed quibus? Impiis, qui Christi sanguinem sitiebant. Iuisset ad Christum, & indulgentiæ locum inuenisset. 1315.

Mirum alicui videatur, quòd non eum populus iudicauerit, non eum morti præses addixerit cùm palam crimen suum prodiderit. An innocentis neci intenti, Sacerdotes nocentem à pœnâ immunem relinquunt? An Iudæ crimen congruâ pœnâ non curant eluere, ne se simul criminis arguant, qui sceleris fuêre participes? Plerúnque iustitia negligitur, ne, dum aliorum crimina castigantur, prodantur & nostra.

Aliam huius rei causam adiicio, Iudam populus,

lus non accusat, non sacerdotes, non præses condemnat. Seueriorem Iudæ peccatum pœnam merebatur. Omnium supergreditur sententiam qui à suâ conscientiâ suâ sententiâ condemnatur. Seuerius scelus suum puniuit Iudas, dum sceleris recordaretur, & conscientia, mali commissi memoriâ, laceraretur, quàm fecisset quilibet alius iudex. Nempè, peccatum peccatori pœna est, & leuis quæcunque alia, aut ab alio tribunali, quàm à conscientiæ propriæ profecta.

1316. *Peccaui tradens sanguinem iustum*; perculit hæc vox diabolum; licet à corde esset, à verâ pœnitentiâ alienum, perculit tamen, & vitæ mutationem in Iuda timens, ad laqueum Iudam vrsit; *Audiuit hæc diabolus*, inquit ad hæc verba Sanctus Chrysostomus, *nouit in melius viam capientem, & ad salutem tendentem, timuitque mutationem. Clementem*, inquit, *Dominum habet: cum traditurus eum fuerat, plorauit, atque ipsum miris prouocauit modis; nunc multò fortiùs correptum, & peccatum fatentem trahet.* Ab hac quoque causâ laqueum Iudæ suasit, vt emittendæ vocis instrumentum clauderet, nec vel nuda pœnitentiæ verba formare posset.

Inutilis Iudæ pœnitentia fuit, quia illam non apud Christum, sed apud Iudæos egit; *proditor*, inquit Sanctus Ambrosius, *quod & Iudas potuisset tantâ Domini miseratione non excludi à veniâ, si pœnitentiam non apud Iudæos, sed apud Christum egisset. Peccaui*, inquit, *quod tradiderim sanguinem iustum*; quod transferri & ad illos potest, qui apud illos pœnitentiam agunt, qui fecerunt, vt haberet, cuius pœniteret; malè iuxta illos pœnitentia agitur, qui ad peccatum prouocarunt, & peccati occasionem præbent; vt accidit, cum inire pœnitentiam aliqui volunt, nec exire ab illis volunt, quorum causâ lapsi in pœnitenda sunt.

SECTIO II.

At illi dixerunt, quid ad nos? tu videris.

1317. NVllus in his Sacerdotibus pietatis sensus est: desperationis spiritu correptum magis in desperationem adigunt. Abeunt a suo munere sacerdotes, qui pœnitentes duriùs, asperiúsque accipiunt, nec Diuinæ misericordiæ spe pascunt in crimina lapsos. Periculosum est, humaniter, & beneuolè non excipere peccatores.

Peccauit, qui tradidit, peccauerunt & Iudæi suscipientes, cum scelus scelere sit adiunctum. Si venditio Christi fuit in culpâ, emptio virtus esse non poterat. Censent tamen, Iudam peccauisse, & inquiunt, *Tu videris*: peccatum verò suum ipsi non vident. Hæc impiorum cæcitas est: aliena crimina vident: vt videant sua, oculos non habent.

1318. *Quid ad nos?* Sacerdotes, qui Christum prodituro Iudæ beneuolos se præbebant, nunc eum, tanquam nullius pretij, ac existimationis dignum, reiiciunt, nihil ad se pertinere affirmant, quòd tantâ ille angustiâ prematur, dignum hoc eorum supplicium est, qui in aliorum gratiam peccant, vt post peccatum ab illis non agnoscantur.

Quid ad nos? tu videris: Hæc eorum est merces, qui, vt gratiam ab aliis ineant, culpâ, Dei gratiam perdunt; ab illis ridentur, & contemnuntur, quorum causâ vel Deum ipsum, eiusque iussa contemnere non sunt veriti.

Et, proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens, laqueo se suspendit.

1319. IN templo pecuniam proiicit; sed, vt eius pœnitentia infructuosa, sic & oblatio execrabilis. In templum proiicit: at Zacharias de hac eâdem re loquens ait: *Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad statuarium decorum pretium quo appretiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, & proieci illos in domum Domini ad statuarium.* (Zach. 11. 12. & 13.) Quis statuarij; & templi nexus? Quæ figuli, & templi cohærentia? In templum proiicitur pretium; sed, quia sacerdotes agrum figuli eo emunt, ad statuarium, & figulum proiici dicitur. Quid? statuarius cum templo hæret; quia sacerdotes in nouam formam alios reformare debent, & quodammodo perditos homines refigulare.

Recessit: Græcè, ἀνεχώρησεν, secretum locum petit, vt nodum infamis lethi ab altâ trabe necteret. Laqueo se suspendit, vt mortis genere cælo, & terra perosum se ostenderet: Auarum nec terra sustinet, nec Cælum recipit: in aëre pendet.

1320. Proiicit argentum: inuenire quietem in pecuniâ non potuit; quin potius eadem pecunia ipsius carnifex fuit, ac tortor, & maiorem in eâ retinendâ anxietatem sensit, quàm habuerit voluptatem.

Laqueo se suspendit: Ingentes conscientiæ stimulos, flagella, morsusque ferre non potuit: leuior præ illis mors. Hi, sceleris fructus, hæc peccati merces, acerbis morsibus laniari.

1321. Cur pecuniam pecuniæ auidissimi thesauro non recondunt? sepulchri pretium argenteos statuunt, scilicet cupiditas funeribus deputatur, & digna sepulchro est. Rem expendit Sanctus Valerianus ad hunc locum spectans sic enim ait: *Ecce quid fructus habet cupiditas, pecunia ad comparationem sepulturæ reposita, hoc est funeribus deputata. Intellige ergo in quo statu sit culpa cupiditatis.* Licèt opes quis congerat, congerat aurum, & argentum, nihil habet quod ad thesaurum spectet, sed quod

quod mortem ac corruptionem præferat, referat ſepulchrum.

1322. *Abiens laqueo ſe ſuſpendit*; ſui ipſius carnifex effectus mortem ſibi intulit Iudas; non potuit Iudas nequiori tortori tradi, quàm Iudæ ipſi, vt vel ſic proderet, ſe omnino inexcuſabilem. *Non enim Iudam damnat Pilatus*, ait Sanctus Maximus, *neu damnat populus; ſed quod eſt grauius, ſe ipſe condemnat, & ceſſante iuſtitiâ iudicatur. Quem enim alter iudicat, poteſt vtique eſſe excuſabilis; reus autem ſine excuſatione eſt, qui conſcientia ſua iudicio condemnatur. Quem alter iudicat; poteſt quandoque à ſuo iudice ſperare indulgentiam; qui ſe ipſe iudicat, à quo indulgentiam poſtulabit?*

Laqueo ſe ſuſpendit; ſcelus ſcelere cumulat; in filium, filij proditione, peccauerat; nunc de diuinâ miſericordiâ diffidens in ſpiritum Sanctum peccat; *ſceleſtior omnibus Iuda*, Sancti Leonis verba ſunt, *& infelicior extitiſti, quem non pænitentia reuocauit ad Dominum, ſed deſperatio traxit ad laqueum*; conſultiùs fuiſſet ad Chriſtum ire, quem tradideras, quàm ad impios Sacerdotes, quibus vendideras; Ioſeph à fratribus venditus, fratribus ignouit, qui ad eum ſe contulerunt, erroremque ſuum confeſſi ſunt; id ſi & Iudas præſtitiſſet, & vitam produxiſſet, & pepercisſet illi Chriſtus, qui & pro eius peccato moriebatur.

1323. *Laqueo ſe ſuſpendit*, non nouus hic Iudæ laqueus: diu illi collum porrexerat: *iam diu erat*, inquit Drogo, *quod à Christo diſceſſerat, & auaritiæ laqueo ſe ſuſpenderat; ſed quod fecerat in occulto, palam omnibus innotuit*; diu erat, quòd Iudam auaritia ſtrangulauerat: à laqueo ad laqueum currit.

Laqueo ſe ſuſpendit; cur hoc mortis genere obiit Iudas? vt mendacij, fictique oſculi lueret pœnas. Guttur nimirum extendit ad laqueum, quod Chriſto extendit ad oſculum.

Laqueo ſe ſuſpendit; Rupertus cenſet, Iudam voluiſſe in Chriſti comprehenſione, & Apoſtolos comprehendi, ob idque, quod non capti, laqueo ſe præfocaſſe, & vitam finiuiſſe; hæc impij pœnitentia eſt, dolere ſe plura peccata non perpetraſſe, cum poſſet; ſed aliam, verioremque ſuſpendij cauſam innuit Matthæus, & amplectuntur interpretes.

1324. Argentum templo dedit, ſed ſemetipſum laqueo; cur potius argenteis non iraſcitur, qui ruinæ anſam præbuerunt, illiſque in mare proiectis ſe ad templum non recipit veniam petiturus? Adeò deſipit, vt perditioni ſe tradat, nummos templo? Auaritia lumen abſtulit, cæcitatem inuexit; quò tenebrarum non tradit homines aurum! Damnum ſuæ perditionis non videt auarus, & auro potiùs ſtudet conſulere, quàm ſibi.

Ex arbore pependit Iudas; ſed è qua? Putant aliqui ex ſycomoro, quarum multa erat in illis regionibus copia; Zachæus in ſycomoro ſalutem reperit. Iudas amiſit in ſycomoro vitam; quod iuſtis ad ſalutem, hoc ad exitium malis.

Laqueo ſe ſuſpendit Iudas, iuſtum de ſe iudicium ſumit, vt qui Chriſtum vocis inſtrumento vendiderat, laqueo ſtrangulatus in vocis organo puniretur.

Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet, eos mittere in corbonam.

1325. Verè culicem liquant, camelum glutiunt; pretium ſanguinis recipere non licuit: & licuit innocentis ſanguinem effundere? Impij, vt religioſiores aliis videantur, minima ſolicitè cuſtodiunt: & poſtea in fœdiſſima crimina nullo timore labuntur.

Corbona, locus erat, in quem dona conferebantur, quæ Deo ſacrabantur. Syrus בית קורבנא, *Beth Kurebana*, *domum oblationis* vocat, à verbo, רקב, quod eſt appropinquare, eſtque verbum oblationum proprium.

Conſilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum.

1326. Ager figuli eâ, qua venditur Chriſtus, comparatur pecuniâ; & is locus humandis peregrinorum reliquiis dicatur. Diſce: mundo mortuus requiem, Chriſti ſanguine, inuenit. Diſce: mundi peregrino, qui nihil poſſidere in mundo quærit, pretium ſanguinis Chriſti plurimùm prodeſt.

Chriſti Domini ſanguis pretium futurus erat, quo requies æterna illis compararetur, qui in hac vitâ ſe habent, veluti peregrinos.

Diuinâ prouidentiâ factum, vt Saluatoris pretium, non peccatoribus ſumptum præberet, ſed requiem peregrinis ſubminiſtraret; non ſacrilegis eſſet ad luxum, ſed defunctis ad ſepulchrum; ne ſacrilegi ſacerdotes Chriſti ſanguine ſibi blandirentur, quem impiè tractant.

1327. Noluit Chriſtus pretium ſui ſanguinis in impiorum ſacerdotum manibus venire; ne pretium ſanguinis eorum luxui, ac faſtui deſeruiret; vnde ſtatim intelligeremus, Chriſtum ſanguinem fudiſſe, vt luxus tolleret, non vt foueret.

Fraudolenter principes ſacerdotum cogitauerant, & decreuerant, illius pecuniæ ſummam in viliſſimæ, & abiectiſſimæ rei vſum expendere; in ſepulturam ſcilicet militum, aliorumque pauperum, & ignobilium gentilium, atque hac ratione Chriſti memoriam, ad necem empti, & ſuam ipſorum impietatem, emptione ſepulturæ, ſepelire. Sed aliter Dei prouidentiâ factum; ager quippè ille emptus, æternum monumentum factus eſt ſceleris ipſorum. Si in corbonam pecuniam immiſiſſent, non ita manifeſta res facta fuiſſet: nunc verò prædio empto ad poſteros rem vniuerſam, vel aliud cogitantes, tranſmiſerunt; vt hinc colligeremus, ægrè celari ſacerdotum, & principum ſcelera poſſe.

Tandem ex hôc apparet, hominum cor îlium, atque prudentiam nihil contra Dominum valere.

SECTIO III.

Maiorum auctoritas in Republica quantum ad malum populus persuadendum possit. 1332
Qui inuidia corripitur dedecus honorem suum putat. 1332
Mulieres nihil ferè sciunt supprimere. 1333
Iudex iustitia faueat, non calumnia. 1333
Nihil sic ostendit alicuius excellentiam quàm patientia in contumeliis, & iniuriis. 1333
Dolentibus vxoribus viri nimis quandoque compatiuntur. 1334
Mariti malum, ac familia suum vxor proba ducat. 1334
Vigilare impios cogit eorum malitia, aliàs somno dediti sunt. 1334

Tunc dicit illi Pilatus: Non audis, quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præses vehementer.

1328. CHristi silentium patientiæ, & mansuetudinis argumentum erat. Docet, ne soliciti simus, si, ad tribunalia per calumnias tracti, damnemur.

Tacebat; nam inanes eorum calumniæ etiam nemine referente euanescebant. Si multis, & efficacibus rationibus se Dominus purgauisset, innocentiæ suæ dignitatem quodammodo minuisset.

Vocem suam hoc silentium habet: ad patientiam, animique in perferendis calumniis fortitudinem altè inhortatur.

Admirandum fuit quòd coram Caiphâ tacuerit; sed magis, quòd coram Pilato, vbi accusationes grauiores, grauius periculum, iudexque ipse flexibilior ad absoluendum. Nihil respondere voluit Christus, ne, obiecta crimina diluens, à præside dimitteretur, & crucis vtilitas, quod nolebat, differretur: & eò cautiùs coram Pilato tacuit, quò ad dimittendum eum Præses promptior erat. Plerique secus fecissent: vbi maior liberationis spes, ibi magis, ac solicitiùs se excusassent.

1329. *Ita vt miraretur Præses vehementer.* Tacentem Christum æquanimiter fert Pilatus, nec illius silentium sui contemptum interpretatur. Contra pontifices, tacentem adiurant, vt loquatur: loquentem blasphemiæ condemnant. Minùs impius gentilis hic homo est, quàm populi Dei principes, quos inuidia obcæcauerat, superbia possederat.

Mirabatur Præses placidam Christi taciturnitatem, animi fortitudinem, ac patientiam; tamque efficax fuit hoc Christi silentium, vt iudex vltrò factiones, & conspirationes aduersus eum initas & agnosceret, & confiteretur. Plerúnque in modestâ taciturnitate magis elucescit innocentia, quàm in elaboratâ excusatione; & à crimine, quod falsò obiicitur, magis se purgat, qui humiliter se non purgat.

1330. Tanta fuit Christi integritas, vt, vel sinè patrocinio, Ethnico iudici innotuerit. Plenior iustitia est quæ non verbis adstruitur, sed rê probatur, veritate fulcitur.

Ita vt miraretur præses vehementer; cum nullum Christus respondisset verbum Pilato iudici correptus admiratione est; cur non potiùs irâ & indignatione, cùm à negatâ Christi responsione credere posset se contemni? *Quia*, inquiebat bonus ille auctor, *videbat Pilatus in Christi vultu sereno, & imperturbato tranquillitatem cordis, & silentium illud oriri non ex iracundiâ suppressâ, aut pertinaciâ seu contemptu, sed ex singulari patientiâ, & mansuetudine*, quæ in Christi facie legebatur.

Congregatis ergò illis, dixit Pilatus: Quem vultis vobis dimittam: Barrabam, an Iesum, qui dicitur Christus? Sciebat enim, quòd per inuidiam tradidissent eum.

1331. PEnde, quò humanas mentes inuidia vrgeat, quò rapiat: tàm cæci inuidiâ homines sunt, vt innocentiam impietate prætulerint; Barrabam scilicet Christo.

Dixit Pilatus: quem vultis vobis dimittam: Moris erat, vt in festo Paschæ quotannis populus condemnatum aliquem à principe peteret, quem solemnitatis gratiâ princeps populo condonaret. Nunc contra fit: princeps ipse, ac præses à populo petit, neque tamen sic mitigantur. Difficilè, qui inuidiæ laborat morbo, ab inceptis reuocari potest, ac meliorem mentem ebibere.

1332. Prudenti consilio agit apud populum Pilatus, vt illius fauore postulatus Christus, si non quasi innocens, saltem diei festi gratiâ seruaretur; vt si principes propter inuidiam vellet eum perdere, populus, qui expertus erat eius beneficia, peteret eum viuere: sed sacerdotum principes, ac seniores turbis persuaserunt, vt Barabbam peterent absolui, Iesum perdi. Quo docemur, quantùm possit auctoritas principum, & eorum, qui in republicâ duces sunt; vt populum, quo nihil magis varium, ac mutabile, aut ad bonum trahant, aut ad malum.

Qui dicitur Christus? Hunc titulum adiecit Pilatus, vt eos magis flecteret, & à Christi morte auocaret. Messiæ nomen gratissimum ipsis esse oportuit, cuius ratio omnis ad ipsorum honorem, ac vtilitatem referebatur. Tacitè admonuit, maximum Iudæorum dedecus futurum, si quem hactenus habuissent pro Christo, atque Messiâ, quique plurimis in eos collatis beneficiis, editis miraculis, talem se probasset, non eriperent, cùm possent à morte, sed præ inuidiâ ad necem postulassent. Nihil Pilatus profuit, nec à tanto scelere auocari Iudæi potuerunt. Qui inuidiâ corripitur, suum dedecus honorem putat; nec vllius ignominiæ metu à concepto crimine reuocatur.

Sedente autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius dicens: Nihil tibi, & iusto illi; multa enim passa sum hodie per visum propter eum.

1333. NOn videt Pilatus somnium: videt vxor, vel quia ipsa magis digna, vel quia Pilatus non dixisset: dixit fœmina, cui peculiare, nihil supprimere.

Somnium istud à Deo immissum multorum censio est. Christus tot modis innocens declaratur, antequam velut nocens indicaretur. Monetur tunc Pilatus, ne voces hostium audiat; idque, cùm in tribunali sederet: vt tunc iudex recordetur, se iustitiæ protectorem esse, non iniustitiæ, atque calumniæ fautorem.

Immissum à dæmone hoc somnium alij censent qui inuictam Christi patientiam, & mansuetudinem in iniuriis & contumeliis videns, suspicari cœpit, ipsum esse verum Messiam, & Filium Dei, qui

qui regnum eius esset destructurus: ideo Pilati vxorem somnio conterruit, vt per ipsam Christi mortem impediret. Nempè, nihil sic ostendit alicuius dignitatem, quàm patientia in contumeliis; tàm abest, vt eas patiens inhonorus, & vilis sit.

1334. *Multa passa sum hodie*: Multos terrores, & multa horribilia visa. *Passa sum*: Non solum videt, sed etiam patitur; vt maritus, vxori condolendo, abstineret à cæde. Nihil est, quo persuaderi magis vir possit, quàm si vxor dolens, & mœtens accedat: nimis compati vxoribus viri solent, & etiam, quæ minimè decent, earum affectu, præstare.

Passa sum: Marito, & vniuersæ familiæ grande aliquod malum imminere per somnium vidit. Quòd autem se passam dicit, non maritum, fuit, quia mariti malum, atque familiæ, suum duxerit, etiam somnians; adeò vt ita animo anxia & afflicta fuerit, ac si verè maritus mala varia passus fuisset, & vniuersa familia graue aliquod malum incurrisset. Præbet hæc mulier vxoris in virum affectus, & in familiam solicitudinis exemplar.

Hodie, id est *de nocte*, vt Euthymius explicat. Sed, si de nocte hæc passa fuerat, cur non narrauerat ea marito manè è lecto surgenti? An probabilius est, quòd, *hodie*, de matutino tempore dicat, quando maritus cubitu surrexerat, & ad tribunal se contulerat, in lecto adhuc ipsâ iacente? Summo manè ad tribunal Pilatus iuit, vt suo munere fungeretur, & Iudæorum solicitudini satisfaceret, qui diù lectis hærere nequibant: vigilare eos cogebat illorum malitia.

SECTIO IV.

Videns Pilatus, quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, acceptâ aquâ lauit manus coram populo.

1335. Lauare manus potuit, abluere conscientiam noluit, qui in crimen transiuit alienum, morti Christum adiudicans, quem compererat innocentem. Plurimos reperire est, qui extimè innocentiam præferunt, intùs sceleribus madent.

Iudaico vsus est more Pilatus. Conatur, efferatos eorum animos placare: Christi innocentiam verbis fuerat testatus, nunc factis, manusque ablutione idem facit. Fortassis etiam, quia vox, & clamor eius præ tumultu non exaudiebatur; ideo voci, & orationi suæ signum addidit, vt etiam iis, qui longè distabant, significare posset, quid vellet: sed neque hac ceremoniâ dimouere à malâ mente eos potuit.

Tunc dimisit illis Barabbam; Iesum verò flagellatum tradidit eis, vt crucifigeretur.

1336. Flagellis sæuissimè Christus cæditur, vt dura Iudæorum corda tàm dirâ flagellatione mollirentur: sed contrà factum, sanguinis effusione magis ità æstuabant, ac furore. Satanicos elephantes iutè dixeris, qui innocentis sanguinis fusu, & visu magis in furorem rapiuntur.

Flagellatur Christus, vt nos à flagellis eximeret. Romanis etiam legibus crucifigendus priùs verberabatur: quod hic factum. Tunc impletum illud propheticum est: *supra dorsum meum fabricauerunt peccatores*: vel, vt alij vertunt, *arauerunt*: nam, vt aratrum terram scindit, & sulcat, sic flagella Christi corpus. Quantus ab aratione istâ fructus, quàm copiosa seges orta est! Ergò nos quoque, cùm flagellat, Deus excolit, & ad frugem parat. *Psal. 128. 3.*

1337. Flagellatur Christus; effundit ab omni corporis parte sanguinis fontes; audis quàm fortiter ad amorem prouocat, quàm altè ad sanctitatem hic sanguis inclamet? Validior omni voce est, omni tubâ, si audias. Diuini verbi præconem inhortatur Deus dicens. *Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo scelera eorum*; hoc prædicatoris est munus; quid? istuc idem Christi effusus sanguis præstat. *Christi sanguis*, inquit Sanctus Bernardus, *quasi tuba exaltat vocem suam; & si vocem eius tu non audis, audit eam, de cuius latere manauit; quomodo namque proprium non audit, qui Abel sanguinem audiebat?* sanguinis tubam, sanguinis vocem audi, quæ ad bellum vrget, ab otio auocat, ab vmbrâ reuocat.

Flagellat Pilatus Christum, vt videas, *flagellâ pati Christianorum esse*, vt ait Sanctus Athanasius, *Caipha, & Pilati infligere*; iniurias ferre bonorum, inferre malorum; quis non eligeret flagellis subiici cum Christo, quàm flagellis in alios sæuire, vt Pilatus? & tamen imitatores multos Pilatus habet, paucos Christus.

Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorium, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem, & exuentes eum, chlamydem coccineam circundederunt ei.

1338. Post flagellationem chlamyde coccineâ induunt ad affectati regni exprobationê Syrus, כלמים, *celamim*,

calamim, vocat. Chlamydem coccineam, loco purpureæ, ipsi circumposuerunt; nam purpura Imperatorum, & regum erat insigne. Non fuit curæ militibus, vt verâ purpurâ Christum induerent: satis illis fuit, vt aliquid simile purpuræ in affectati regni signum illius humeris imponerent: vnde nec splendidam eos vestem elegisse putandum, sed obsoletam, vilem, ac tritam, & qualem aliquis miles, tanquam vsui ferè ineptam, reiecerat, solo cocci colore ad regum purpuratam accedentem. Tali veste se illudi passus est Dei Filius, vt pro luxu vestium, qui plerosque corripit, satisfaceret; vtque æternæ gloriæ stolam nobis hac ignominiâ mereretur.

1339. Alterius quoque rei hæc chlamys indiciũ erat, scilicet desiderij, quo fundendi eius sanguinem Iudæi corripiebantur; hinc illud Sancti Chrysostomi; *non solum regnum chlamys præsigurabat, sed & quòd æstuabant Iudæi sanguinis sitim, cadísque cupiditatem demonstrabat*; vt interim purpureâ illius veste aspectu detinerentur, donec totum sanguinem effunderet, spiritum exhalaret in Cruce.

Respondit hæc res, & Christi voto; sanguineo hoc purpureóque colore recreabatur; effusi sanguinis refricabat memoriam, excitabat, & fundendi, qui reliquus fuerat, vt innueret vestitus, se adhuc tam copioso sanguinis fusu satiatum non esse, quem in flagellis fuderat, eiusque sitim non tam esse extinctam, quàm magis accensam.

Et plectentes coronam de spinis posuerunt super caput eius.

1340. TAli diademate redimitur, qui mundum redimit. Corona lætitiæ signum est: hinc Eccli. 1. *Et corona exultationis.* Coronari igitur vult Christus, vt statim appareat quàm lætus patiatur, mortique occurrat. (Eccli. 1. 11.)

Peccata nostra spinæ fuerunt, quibus contexta hæc corona est: quia nos rosas, floresque quærimus, quibus coronemur; quia delicias sectamur, Christus spinis coronatur.

1341. Non satis erat in corpus sæuiisse; caput etiam petunt, eo crudeliùs, quò magis nouo crudelitatis genere; plectitur corona de spinis, quæ & in pœnam, & in ludibrium Christi capiti innectitur; quàm plene amorem Christi hæ spinæ testantur? spinis ad amorem prouocat; quis amori tanto non respondeat? quis amori non obsequatur? *Aperi*, inquit, *mihi soror mea, quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctium*; at nunc fortiùs admitti petit, validiùs clamat, pleniùs amorem suum profitetur, cum ostendat caput, non nocturno plenum rore, sed denso sanguinis imbre perplutum. Quis aperire deinceps pulsanti dilecto renuat? non per rorem, sed per sanguinem nos quærit, cordis aditum poscit; & poterit quis amantem à cordis ostio reiicere?

Dictum olim, *noluæ serere super spinas*; super has tutò, & vtiliter serere potes, vberem, copiosumque fructum collecturus; iacta piarum cogitationum semina: expecta diuitem deinde prouentum.

1342. Tuta via erit, quam hæ spinæ sepserint, & munierint, vt fic[?] huc illa verba possint; *sepiam viam tuam spinis*; verè sepiuit, vt securus incederes, nec à viâ, spinis inhibitus, deflecteres.

In rubo vidit Deum Moyses; vix vidit, cum iussus est calceamenta ponere. Idem hic fiat; quin & melius in rubo, in spinis Christus est; quin rubus, & spinæ in Christo: rerum igitur terrenarum calceamenta ponantur; in cælestia, ac diuina animus erigatur.

De spineâ coronâ ita differit Sanctus Theophilus Patriarcha Antiochenus: *spineam in capite coronam accepit; vt sententiam capitalem, qua ex spinis peccatorum nobis debebatur, eriperet.*

Et arundinem in dexterâ eius.

1343. ET arundinem: Græcè, κάλαμον, *calamum*. Arundinis ictu, venenati serpentes occiduntur: quo tacitè significabatur, Christi regno, diaboli regnum esse destruendum. Felix, ac fortunatum regnum, cuius rex huiusmodi sceptrum gestat, quo diaboli vis, & malorum hominum ius, qui ad modum serpentis se habent, dissipatur, & aboletur.

Et arundinem in dexterâ eius; Franciscus Lucas, & alij, *& calamum in dexterâ eius*. Dicteres Christo calamum præbuisse, vt scriberet; sed quid scriberet? eorum scelera, eorum peccata. *Dederunt, ipsi calamum*, inquit Sanctus Chrysostomus *vt peccata eorum scriberentur*; ita in seipsos sæuiunt impij, dum in innocentes sæuire student; sicque fatui illuduntur, qui illudere Dei sapientiam voluere.

Et genuflexo ante eum, illudebant ei, dicentes: Aue Rex Iudæorum.

1344. GEnuflexo: Græcè, γονυπετήσαντες, *cum ad genua accidissent, seu, cum genuflexissent*. Adorationis speciem præferunt, vt Christum irriderent. Æquanimiter hanc irridentium adorationem ferens Iesus, meruit à Deo ita exaltari, *vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum*. Disce: qui hominum ludibria patienter tolerat, tandem Deo volente & ab hominibus, & à Deo honoratur. (Phil. 2. 9. 10.)

Aue: Græcè, χαῖρε, *Gaude*. Fingunt, se nouum regem salutare, & ei prospera cuncta cupere: gaudere eum iubent? sed hoc necesse non erat, cùm ingenti gaudio perfunderetur, videns tanto se ludibrio haberi, tamque indignis modis ab hominibus tractari. Idem Christi seruus sentiat.

Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum Chlamide, & induerunt eum vestimentis eius, & duxerunt eum, vt crucifigerent.

1345. INduunt Christum vestimentis suis, vt sic agnosceretur, & infamis apud omnes audiret. Qui Crucem Christi defert, Christi vestimenta deferat, exuat, quæ Herodes dedit, quæ Pilatus: exuat mores, qui Mundum redolent. Patientia, humilitas, cæteræque virtutes, Christi vestimenta sunt.

Post illusiones, & opprobria vestimentis suis Christus induitur; tunc proprium Christus assumit ornatum; verè enim qualis quisque sit apparet, postquam irrisiones, & calumnias sustinuerit. Viros maximè probat irrisionum tolerantia, & in maledicarum linguarum ictibus apparet hominis aut fortitudo, si ferat, aut imbecillitas, si homanum quid patiatur.

Cum illusionis, atque irrisionis pompa præteriisset tunc elementa mota sunt: vt testimonium Creatori redderet creatura: dignus est, vt vel à mutis elementis celebretur, qui in calumniis, & irrisionibus talem se præbet, ac si insensibile elementum esset.

Exeuntes autem, inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariauerunt, vt tolleret crucem eius.

1346. EXtra ciuitatem voluit pati, ne putaretur pro illo tantùm populo morti se obtulisse. Obtulit se pro omnibus.

Simon Cyrenæus Christi Crucem portat: nationes Crucem suscipiunt: indigni Iudæi erant, qui Crucem Christi ferrent. Erat iste aduena ex Cyrene ciuitate Lybiæ. Fidei gentium erat relictum, passionis Lignum portare, Crucifixo compati.

Hominis istius nomen cum Cruce cohæret: *Simon, obediens*, interpretatur: ex obedientiâ quælibet mortificationis crux ferenda est.

Alius Euangelista à villâ eum venisse dicit. Nempe, qui terrena, & peritura relinquit, dignus hac sarcinâ est. A periturarum rerum onere, ac curâ abesse debet, qui Christi Crucem portaturus est.

1347. In tantâ hominum multitudine, nullos repertus, qui vellet humerum Christi Cruci subiicere. Nempè fugiunt omnes crucem, delicias quærunt. Omnes naturâ à cruce abhorrent, quæ, si post Christum baiuletur, leuis, & dulcis est.

Angariauerunt eum: Compulerunt, vi coëgerunt: sed quo iure? Militari: milites omnia sibi putant licere: à militari igitur audaciâ hæc coactio fuit, qua in huius hominis humeros Christi Crucem transtulerunt; non vt eum onere leuarent, sed vt maioribus reseruarent suppliciis; & ne sub cruce succumberet, at festinantes citiùs rem absoluerent: vrgentibus maximè sacerdotum, Iudæorumque principibus, quibus in hac re mora omnis erat permolesta.

Et venerunt in locum, qui dicitur Golgotha, quod est Caluariæ locus.

A Craniis nomen hic locus habet, גלגל, cranium dicitur à reuolutione, seu rotunditate. In loco igitur suppliciorum communi, & infami, velut maleficus, supplicio innocens Christus afficitur: sed infamem locum suâ morte sanctificauit.

SECTIO V.

Et dederunt ei vinum bibere, cum felle mixtum.

1348. VInum ei exhibent, si tamen vini nomen, ob insuauitatem, & acerbitatem, merebatur. Græcè est, ὄξος, quæ vox acetum significat. Etiam Syrus, *acetum*, habet, & Græci interpretes hanc lectionem sequuntur. Credibile est, vinum quidem fuisse, sed adeò acerbum, & acetosum, vt vtroque nomine potuerit declarari (quod annotat Theophylactus in Marcum scribens) ne aliqois putaret, vel in hoc obsequio impietatem, & crudelitatem suam ministros illos exuisse. Solemne erat, vt damnatis, ad locum supplicij adductis, vinum propinarent præstantissimum, vt, ex itinere, aliisque laboribus fatigati, animum reciperent, atque, potu exhilarati, mortem faciliùs tolerarent. Iudæi etiam in hoc pio more suam produnt impietatem: vini loco acetum afferri curarunt, neque hoc solùm, sed felle mixtum.

1349. Fel Christo libant, & in contumeliam, & in supplicium. Diis quandoque fel offerebatur, vt in ludibrium, vitæ amatores indicarentur. Hinc impletum est illud Psalmi 68. vers. 22. *Dederunt in escam meam fel.* (Psal. 68. 22.) Sed aliquis hîc reponat; non in escam, seu cibum, sed in potum, fel aceto mixtum, datum fuisse, videtur. An datum fuit Christo, vt esset simul cibus, & potus, quanquam magis potus, quàm cibus esset? Fragmenta aridi fellis aceto iniecta loco panis erant, acetum loco vini.

Et, cùm gustasset, noluit bibere.

VOluit gustare, licèt, potum esse felleum, probè sciret; ne contemnere videretur vinum de more exhiberi vltimo supplicio damnatis solitum; vtque nostro delicatiori gustui mederetur.

Postquam crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius, sortem mittentes.

1350. DIuisio vestimentorum Christi paupertatem significat. In vilibus, & nihil aliud habentibus hæc diuisio fiebat: vestes carnificum merces erant.

Nudus in cruce pendet, qui omnia vestit. Vidit (Isa. 6.) Isaias duos Seraphim, qui duabus alis Dei pedes, ac duabus caput velabant, duabus verò volabant. Idem hîc quoque præstes, qui Christum amat. Sed, vt idoneus ad hoc munus sis, velut Seraphim amore æstues.

Postquam crucifixerunt eum: Crucem, vt aliqui notauere, ita collocarunt, vt Christus facie occidentem respiceret, dorso orientem, ne Ierosolymorum spectaret vrbem; quòd scilicet eum indignum putarint sanctæ vrbis adspectu: etiam in Crucis situ contumeliam inferunt Christo.

1351. Sed res hæc portendebat, quòd Iesus, facie à Iudæis auersâ, gentes erat illustraturus, quarum habitatio in occidente; vt illud Ieremiæ adimpleretur: *Dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorum*, cap. 18. vers. 17. (Iere. 18. 17.)
& illud Dauidis: *Oculi eius super gentes respiciunt.* (Psal. 65. 7.)
Psal. 65. v. 7.

* * *

Et

Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam: Hic est Iesus Rex Iudaeorum.

SYrus pro *causam ipsius*, habet: *occasionem mortis.* Nam nulla alia visa Pilato mortis occasio, quàm quòd regnum affectasset. Græcè, *ajrlav*, quod etiam accusationem, & crimen significat. *Hic est Iesus Rex Iudaeorum.* Magna Crucis, & Regis connexio; Crux quippè ad Regnum via est: qui Regnum, illudque Cœleste amat, crucem amplectatur.

Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones, vnus à dextris, vnus à sinistris.

1352. LAtrones adiuncti sunt, vt Christi innocentia obscurraretur; imo vt latronum princeps, & antesignanus videretur. Tribus crucifixis multa miracula facta sunt; nemo tamen vllum illorum alteri latronum attribuit, sed soli Iesu: ita diaboli insidiæ irritæ factæ sunt, & Christus etiam inter duos latrones crucifixus Dei Filius dictus, & creditus est. Disce: virtus etiam inter malorum tenebras elucet, & obscurari aliorum malitiâ sanctitas, & innocentia diù nequit.

Prætereuntes autem blasphemabant eum mouentes capita sua.

1353. PRætereuntes: Ij, qui Iesum virtutes edentem videre non poterant, iam coram Crucifixo ambulant, eò quòd viderent, quæ diù optauerant. Vide, quid odium, & inuidia in hominum mentes possit.

1354. *Prætereuntes blasphemabant:* Non blasphemarent, nisi præterirent. Qui cursim crucifixum intuetur, crucifixo minimè compatitur; insuper & irridet, atque blasphemat. Qui stat, & seriò Iesum cruci affixum cogitat, compassione mouetur, nec tàm procliuis in eius offensam est. Christum non blasphemat, qui stans, ac ex corde, eum cruci affixum intuetur. Vt mobiles, gressu corporis; ita & mente, atque sermone: hi Christum blasphemant, & occasionem dant blasphemandi.

1355. Centurio exclamauit: *Verè hic homo Filius Dei erat.* Verùm hic non præteribat: vt ait Sanctus Marcus cap. 15. *ex aduerso stabat.* Qui verè, & attentè Christum crucifixum considerat, supero perfunditur lumine, eum magis cognoscit, magis veneratur.

Blasphemabant: Crucifixo, summis cruciatibus torto, adhuc insultant; nec illatis tormentis contenti verbis impetunt, quæ rebus ipsis grauiora non semel sunt. Impletum hîc esse illud Psalmi 68. v. 27. aliqui putauerunt: *Quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem vulnerum meorum addiderunt.* Ac si Christo grauiora essent blasphema insultantium verba, quàm verbera. (Psal. 68. 27.)

Vah qui destruis templum Dei, & in triduo illud readificas, salua temetipsum.

1356. PRætereuntes blasphemant, & irrident Christum; principum, & superiorum impietas impietatem affricauerat plebi; *Perstrepebant* inquit Arnoldus: *ante crucem clamantes irrisorij, & ad dolorem vulnerum cruenta plebs addebat conuiuia: ringebat, & toruis aspectibus in faciem, quam consputerat, intendebat, & vnanimi classico acclamabant. Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo illud readificas. Vide, quantum mali error, & perfidia Principum adstruxerat plebi; quantum rubiginis sua affricauerat populo imprudenti auctoritas sacerdotum; quantum conualuerat coniuratio facta in Christum, cum occiderent eum, & nomen eius delerent è medio.* Tantum in vulgi mente principum, & sacerdotum exempla possunt.

Nouarin. in Euang. Tom. I.

SECTIO VI.

Si Filius Dei es, descende de Cruce.

IMo, quia Filius Dei est, non descendit, Regis titulum non deserit. Qui patientiæ documenta dedisset, si descendisset de Cruce? Etiam diabolus dicebat: *si Filius Dei es mitte te deorsum.* Patris sui vocem imitantur impij filij. 1357.

Si filius Dei es, descende de cruce; quàm ineptè loquuntur! Non est filij paternum præceptum temerare; verum se filium prodit, cum patri in cruce moriens obtemperat; *si filius Dei es descende de Cruce*, imò inquit Sanctus Chrysostomus, *propterea non descendit, quia filius Dei est*; filij est patri obtemperare; Dei se filium probauit Christus, cum ne patris præceptum violaret, in Cruce mortuus est.

Qui de sepulchro resurrexit, poterat de Cruce descendere, sed noluit. Cruci quippè affixus erat, non ad potentiæ documentum, sed ad patientiæ exemplum.

1358. Noluit de Cruce descendere, vt se Dei Filium probaret. Frustra id quærebatur. In cruce esse, & tàm immanes dolores libenti animo pati, ac interim pro crucifixoribus orare, certiùs probabat, Christum, Dei Filium esse, quàm si descendisset de Cruce: vnde & Centurio videns Christum in Cruce perstitisse, dixit: *Vere Filius Dei erat iste.* Ergo vt se quilibet probet Dei Filium esse, in tribulationum cruce permaneat, nec descendat, aut vnquam postulet deponi. Noluit descendere, ne

res in exemplum iret, & alij quoque, tribulationum crucem deserere, à Magistro discerent.

Clamant Iudæi, vt Christus de Cruce descenderet. Hoc dæmones suggesserunt: statim enim ac Christus crucifixus est, virtutem Crucis senserunt, &, cùm torquerentur, id per istos agunt, vt Christus descenderet.

Insultant impij Christo in Cruce pendenti: cur non & latronibus? An, quia in Cruce pendentis innocentia, eorum torquebat pectora? Ferre non poterant, vt tale spectaculum ante eorum oculos esset, in quo tanta fortitudo in tormentis, & in Cruce patientis Christi elucebat. Nimirum, qui fortiter iniurias patitur, eas inferentibus cruciatum infert.

Similiter, & principes sacerdotum illudentes cum scribis, & senioribus dicebant: Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere: si Rex Israël est, descendat nunc de Cruce, & credimus ei.

1359. PRincipes Sacerdotum, quorum erat suâ auctoritate & exemplo vulgus à Crucifixi conuitiis compescere? suæ dignitatis obliti, Christo insultant, blasphema in eum euomunt verba. A vilibus despici graue est; sed à principibus sacerdotum, scribis, & senioribus, qui auctoritate inter cæteros pollebant, grauissimum.

Alios saluos fecit: Vulgus, quum Christo insultaret, Christum alloquebatur dicens: *Vah, qui destruis templum Dei, & in triduo illud reædificas: salua temetipsum: si Filius Dei es, descende de Cruce.* Principes sacerdotes, & seniores populi adeò superbiebant, vt vel Iesum alloqui dedignarentur; sed inter se mutuò colloquentes obliquè in Iesum audientem iactabant conuitia. Huc homines fastus adigit, vt Dei Filium Cruci affixum alloqui verecundentur.

1360. *Alios saluos fecit seipsum non potest saluum facere*: Vituperium principes sacerdotum augent: nolunt à plebe, insultando, vinci: detrahunt prioribus signis, derident eius miracula, & vellicant, quasi phantastica fuissent. Mens illorum est, quòd alios minimè, aut certè non legitimè, saluos fecerit, cùm seipsum saluare nequeat. Potuisset statim si voluisset: saluauit, cùm voluit.

Descendat nunc: Signatè, *nunc*. Diù in Cruce Christum manere dæmones ferre non poterant: statim descensum suadent. Hoc quotidie & in Christianos agunt: vbi viderint quempiam tribulationis, & mortificationis cruci spontè affixum; cùm torqueantur, vt descendat statim omni conatu curant.

Descendat, inquiunt, *de Cruce, & credimus ei*: Aliqui codices, vt Molsemensis, habent: *ϰ πιςεύσωμεν ἐπ' ἀυτῷ, & credimus in ipsum*: alij, *πιςεύσωμεν ἀυτῷ, credimus ei.* Nihil offerri Christo poterat, quo flecti faciliùs posset, quàm ipsos credituros in eum. Non diuitiæ, non deliciæ, non dignitates, non regium diadema à Cruce Christum vel tantillùm, separare poterant: ideo nec ista offerunt; sed pollicentur tantùm se credituros. Etiam aliò spectantes hôc ostendunt, nihil æquè Christum cupere, ac nostram salutem, quam suis omnibus commodis præfert: : quare dicunt, *descendat nunc de Cruce, & credimus ei*; aliud quippè sitire non videbatur.

1361. Quòd Christum è Cruce descendere quærunt, non pietatis, & misericordiæ est, sed inuidiæ: Christo crucifixo inuidebant: pati non poterant, tam æqua mente Christum Crucem pati, & tàm alacri animo se in Cruce Patri offerre. Tanta patientiæ virtus est, vt vel Crucifixo impij inuideant.

Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. Prima sententiæ pars sequentem blasphemiam quodammodo mollit; gratum fuit Christo audire: Alios saluos fecit; hæc summa Christi gloria; ad aliorum salutem procurandam venisse, & aliorum saluator dici.

1362. *Alios saluos fecit*; Pende Pharisæorum cæcitatem, blasphemantes fatentur quod perfidè negant: *etiam nolentes*, inquit Sanctus Hieronymus, *confitentur Pharisæi, quod alios saluos fecerit, itaque vos vestra condemnat sententia.* Huc impij euadunt, vt cæcitate correpti in illud incidant, quod euitant.

Suggessit Satanas Iudæis, vt dicerent: *descendat nunc de Cruce, & credimus ei*: non dicunt descendat, & constituimus eum Regem, nec amplius in eum tormentis sæuiemus; sed descendat, & credimus. *Hæc planè serpentis astutia*, ait Sanctus Bernardus, *hæc adinuentio nequitiæ spiritualis*; *nouerat quantum pro salute illius populi zelum gerere videretur, propterea malitiosè nimis linguas erudiens blasphemorum suggerebat vt dicerent, descendat, & credimus, quasi iam nihil obstaret, quin descenderet, qui eorum credulitatem tantopere desiderabat*; eorumque salutem, quæ illi regno ipso charior, gratiorque fuisset.

1363. *Descendat de Cruce, & credimus ei*; Inuidia, non compassio hæc ab illis elicuit verba; *ipsi Crucifixo inuidebant Iudæi* ait Theophylactus; inde non miserentis, sed inuidentis hæc verba fuere; tam magnum, & eximium est tormenta, ludibriaque forti, alacrique animo ferre, vt hoc vel inuidiam exculpat ab his, qui tormenta intulere.

Descendat de Cruce, & credimus ei; Non descendit, ne inconstantiæ posteris præberetur exemplum: fidem pollicentur, sed fidem conabantur destruere: *eò quippè tendebat*, inquit Sanctus Bernardus, *malitiosa suasio*; *non vt ipsi crederent, sed vt nostra quoque fides in eum omnimodis deperiret; legentes enim, Dei perfecta sunt opera; quomodo faterentur Deum, qui salutis opus reliquisset imperfectum?* nimirum perfidiam suam Dæmonis ministri Iudæi produnt, dum se credituros pollicentur, si Christus descenderet de Cruce; non descendit, ne quis ab hoc exemplo occasionem sumeret, opus bonum, quod inchoasset, inabsolutum relinquendi.

Idipsum autem & latrones, qui crucifixi sunt cum eo, improperabant ei

1364. ETiam latrones cum eo crucifixi, aliorum exemplo prouocati, & pœnarum grauitate exacerbati, probra in Christum iaciunt. Hi latrones, vt Euthymius annotauit, Iudæi genere erant: vnde non mirum, si cum aliis Christum lacerant, & Christo insultant. Cùm sæuire in suos poriùs debebant, qui eos accusauerant, & præsidi damnandos fortè obtulerant, conuitia in Christum euomunt: tanto Iudæi odio Christum prosequebantur.

Latrones insultasse Christo Matthæus refert. Lucas cap. 23. vnum tantum innuit. Fors priùs quidem vterque latro Christum blasphemauit; sed tandem vnus emendauit, quod fecit, & sequenti confessione blasphemiam diluit. Nisi tropo id adscribamus, quo pluralis numerus pro singulari ponitur, & quod vnus fecit, pluribus tribuitur. Luc. 23. 39.

SECTIO

SECTIO VII.

Christus tamquam Sol radios suos in cruce pendens effudit. 1365
In externa spargi non debet, qui Christum cruci affixum cogitat. 1365
Tenebræ in Christi morte cur factæ. 1366
Hæ tenebræ ad resipiscentiam Iudæos vocabant. 1366
Ardet amore Christus in cruce, in ea cubat. 1367
In morte sua humanum fastum, ac superbiam damnat Christus. 1367
Vbi Christus non est, tenebræ sunt. 1368
Blasphemantium saluti consulere vt studueris Christus. 1368
Iniuria & calumnia non facilè fugiendæ. 1369
Meliores Iudæos fieri clamans in Cruce studuit Christus. 1370
Amoris magnitudo in Christo dum esset in cruce. 1370
Vsque ad extremum spiritum nos Dei filios verbis, & operibus Christi exemplo ostendere debemus. 1370
Cur Christus moriturus verbis ex sacra Scriptura desumptis Patrem inuocauerit. 1370
In Deo, non in hominibus spes nostra esse debet. 1371
Boni si àbonitate degenerant pessimi fiunt, tales Iudæi fuerunt. 1371
Plerique vt spongiæ sunt, iniquitatem ebibunt, licet bibisse non videantur. 1371

A sextâ autem horâ tenebræ factæ sunt super vniuersam terram.

1365. Etiam insensibilia Creatori suo compatiuntur. Tenebræ factæ sunt, ne Sol pendentem Dominum videret. Retraxit sol radios, ne videret impiorum facinora. An Sol iste ab mortalium oculis subductus tunc fuit, cùm radios suos Christus, tanquam Sol in cruce pendens effudit? Scriptum quippè est: *Orietur vobis timentibus nomen meum Sol iustitiæ; & sanitas in pennis eius.* Rectè in pennis; nam volantis, & pennas extendentis habitu, in Cruce extendens brachia, tunc maximè sol iste suum lumen in omnes sparsit.

Tenebras inuexit, & diem abstulit, non quo homines dormitarent, sed vt, non vagantibus oculis, ad mentis penetralia ingrederentur. In externa spargi non debet, ac diuidi, qui Christum crucifixum meditatur.

1366. Sed cur prodigium istuc non priùs factum, antequam scilicet Cruci Christus affigeretur? Ne Christi passio, & mors impediretur. Visis tenebris, non ampliùs insultasse leguntur Iudæi. Quando deridendo saturati sunt; quando contumeliis, pœnisque illatis, animum suum videbantur impij expleuisse; quando denique omnia à se dicta, & facta, quæ volebant; tunc tenebræ apparent, vt saltem tunc, irâ positâ, ad Christum conuerterentur.

In Ægypto tenebræ factæ sunt, vt Pharao resipisceret, & Dei populum persequi desineret: hæ quoque tenebræ tacitè ad resipiscentiam Iudæos inhortabantur.

1367. Porrò circa meridiem sacrificatur; quia eo feruoris excessit patiebatur, quem Sol in meridie significat. Clamabat amans illa anima: *Indica mihi vbi pascas, vbi cubes in meridie.* Et pascit, & cubat, dum Cruci pro nobis affigitur. (Cant. 1. 6.)

Noctè nascitur, meridie moritur. Quia gloriosa erat eius natiuitas, & Angelorum frequentiâ nobilis, ac admirabilis, & ideo eam ab hominum oculis subducit; paucis, & idiotis pastoribus manifestat: mors ignominiosa apparebat; vnde fit omnibus manifesta. Humanam superbiam, fastumque damnat, quo, quæ ad nostri gloriam publicamus; quæ ad ignominiam, quantùm possumus, occultamus.

1368. *Tenebræ factæ sunt super vniuersam terram*; non possunt non esse tenebræ vbi non adest Christus; *apud superos, Crucifixo Domino, immorantur tenebræ; quid, si apud superos sunt tenebræ, cum lux descendit ad inferos?* inquit Sanctus Maximus; deuehit secum lucem, quò abit Christus, tenebras in iis relinquit, quos relinquit.

Non sunt factæ tenebræ, cum blasphema in Christum Iudæi verba euomerent; post blasphemias editum tenebrarum miraculum est, vt iræ locus daretur, & opportunius exhiberetur, ac aliquam vtilitatem blasphematores iam satiati ex miraculo colligere possent; quod inter blasphemiæ furorem ægrè fieri potuisset; scitè Euthymius: *Post petulantia, inquit, ac scommatum satietatem, id factum est; vt quiescente iam furore, aliquid à miraculo lucrifieri posset.*

1369. Cùm contemneretur, blasphemaretur Christus, non immittit tenebras; sed vbi blasphemiæ cessarunt, atque conuitia: ne scilicet videretur ignominiam fugere, si tenebris se, cum iniuriis, ac scommatibus peteretur, obduceret: non fugit contemni, non fugit irrisiones.

Retraxit in Christi passione sol suos radios, *ne impij blasphemantes*, ait Sanctus Anselmus, *fruerentur luce suâ*; nemo blasphemias euomentibus patrocinetur? nemo illis arrideat: à sole quisque discat iratam illis faciem exhibere.

Et circa horam nonam clamauit Iesus voce magnâ dicens: Eli, Eli Lama sabacthani? Hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?

1370. In fine tenebrarum clamat; vt intelligerent, adhuc ipsum viuere, & ab eo tenebras factas fuisse, vt meliores hac ratione fierent.

Iis, qui moriuntur, vt spiritus deficiunt, & vires, ita vox, quæ tenuis, exilis, aut nulla. Hic contrà: magnâ voce clamat, vt à clamoris magnitudine amoris magnitudinem disceremus.

Patrem hìc vocat, dum ait, *Eli Eli, Deus meus, Deus meus*; vt, ad extremum vsque spiritum bonorari ab eo Patrem disceremus; & hue exemplum ob oculos haberemus, vsque ad extremum spiritum nos Dei filios verbis, & operibus ostendentes.

Omnem ansam calumniandi Iudæis aufert, cùm verba hæc pronuntiat: neque enim dicere poterant, eum desperasse, aut Deo obmurmurasse, dum verbis, è Sacrâ Scripturâ petitis, vtitur, quæ à Spiritu Sancto dictata fuerant.

Quidam autem illic stantes, & audientes dicebant: Heliam vocat iste.

1371. An ex linguæ ignorantiâ id à Romanis militibus factum? An Iudæi, more suo, calumniosè Christum imbecillitatis, ac diffidentiæ infamant, qui Eliam imploret? Potuissent hoc Christo affingere, vt in cruce positus hominis, licet sancti,

auxilium postulasset, multum ita Christi sanctitati detractum iri putabant, qui non Patrem Deum inuocauerit, sed hominem. Abit à verâ sanctitatis notâ, qui spe Diuinâ non pascitur, pascitur humanâ; in Deum spem non iacit, iacit in homines.

Et continuò currens vnus ex eis, acceptam spongiam impleuit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

ACetum Christo exhibetur, vt Iudæorum naturam statim agnosceremus, qui ex forti, optimoque vino in acetum degenerauerant. Quò magis generosum vinum est, eò magis acescit si corrumpatur: ita deteriores fiunt, qui ab altioris sanctitatis suggestu cadunt. Hinc illud: *Ex optimo vino optimum fit acetum.*

Spongia, fraudolenta sunt corda, quæ impietatis humorem statim ebibunt, licèt ebibisse non videantur.

SECTIO VIII.

Iesus autem iterum clamans voce magnâ, emisit spiritum.

1372. CLamans; Græcè est, *κράξας enim clamasset.* Nos, qui de terrâ sumus, cum imâ voce, imo cum nullâ expiramus: Christus, quia de Cælo descendit, antequam spiritum emitteret, magnam edidit vocem. Clamorem edidit magnum, non tudem, informem, & inarticulatum, sed distinctum, & articulatum, nam, vt ab omnibus audiri posset, magno clamore hæc verba edidit: *Pater in manus tuas commendo Spiritum meum.* Quod fecit, ne, vt facinorosus, sicut Iudæi volebant, sed vt pius Dei amicus, & Filius, moreretur; vnde exemplum piè moriendi omnibus relinqueret.

Emisit spiritum: Græcè *ἀφῆκε τὸ πνεῦμα*, *Dimisit spiritum*. Non alius extorsit; efflauit quippè animam cùm voluit: nec tormenta, si ipse mori noluisset, animam à corpore separare potuissent. Emititur, quod voluntarium est: amittitur, quod necessarium.

Emisit spiritum: Non dixit ipsum obiisse, seu mortuum fuisse; sed emisisse spirtum, planè vt appareat Christi mortem, vel à principio, fuisse hominum vitæ oppigneratam. Deique spiritum cum hominis vitâ coniunctum. *Qui inspirauit in faciem* hominis, *spiraculum vitæ*, innuebat, se postea in hominis salutem spiritum emissurum.

Spiritum; Syrus, *spiritum suum*. Spiritum potiùs, quàm animam dixit; quòd animæ nomen respectum dicat ad corpus, quod animat, & informat; spiritus etiam de te subsistente, & à corpore absolutâ dicatur. Christus autem animam emittebat, quæ pro aliquo tempore subsistere absque corpore debebat.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum.

1373. NOn sinè ingenti miraculo id factum. Hoc velum, vt aiunt Hæbræi, tam densum, & operosum erat, vt eius densitas quatuor digitorum esset, ne vllo modo transluceret, & intextas figuras commodè repræsentaret.

Cherubinos, vt aliqui obseruant, intextos hoc velum habuit; quia templi ornatus scientia est, & eruditio. Sed hîc scissum, quia Iudæorum scelere omnis scientia. & scripturarum cognitio ab illis abiit.

Ob fictam blasphemiam Dei filio imputatam pontifex vestem scidit: nunc Deus, ob innumeras Iudæorum, & maximè sacerdotum blasphemias, templi sui vestem scindit; vt statim appareat, quàm peccata in Dei templo commissa Deo displiceant.

1374. Veli, petrarumque scissionem ad se peritè non minus, quàm humiliter flectebat Beatus Laurentius Iustinianus in hunc modum, in hæc verba: *Et si non sum tanquam velum nobilissimum in templo, vt in morte tuâ scindar; sum tamen fœdissimum monumentum, vt ad aperitionem tui lateris, aperiri debeam. Quid in me quæris Domine? si in morte tua petræ scissæ sunt, ego sum durior omni petrâ. Si enim terra mota est, & ego terrenissimus sum Quid ergo iniquitatis in me deest, vt non indigeam tuâ morte? Et si calestis non sum, vt tibi compatiendo, nequeam cum sole obscurari; tamen infernalis conuersationis sum, vt à te debeam in hoc triduo mortis tuæ visitari.* Hactenus ille; cuius mentem ebibere omnes deberent.

Terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt.

1375. COnditorem suum Cælum, & terra demonstrant. Terra mota est, tanquam horrens immane scelus in Creatorê suum admissum, quo pacto horrentes homines solent contremiscere. Hîc terra testimonium Christo reddit, vt reddiderat sol, qui obscuratus est. Sol doctores, & superiores refert, terra subditos, & idiotas: igitur ad Creatoris offensam prius commoueantur superiores & scientiâ præditi, vt subditi, & idiotæ illorum sequantur exemplum.

Petræ scissæ sunt; Scinduntur petræ Iudæis suâ diruptione inuincibilem cordis duritiam exprobrantes. Finduntur saxa, & rupes; sed Iudæorum durantur corda; quorum immobilis stat duritia, orbe concusso. Vel à lapidibus mollitiem discerent, qui lapideum cor habent.

1376. Apparet hîc summa Christi morientis clementia & pietas in suos persecutores. Dum terram concutit, & lapides scindit, ostendebat, se longè faciliùs eos perdere, & in nihil redigere posse, si vellet,

vellet. Vires suas in elementis ostendit, vt, in hominibus, bonitatis, & clementiæ suæ diuitias ostenderet, si redire ad suam mentem per veram pœnitentiam vellent.

Scinduntur petræ, moriente Christo in signum, quòd corda, quamtumuis dura, deberent patienti, & morienti Christo compati.

1376. Multa alia scelera ab hominibus legimus commissa, non tremuit terra, hîc contremiscit, vt sceleris immanitatem fuisse colligas. Collegit Sanctus Chrysostomus, dum ait: *Non solum sol fugit sed & terra concussa est, nec ipsa tolerans iniquitatem eorum, qui hæc faciebant; ostendens autem docensque quòd Deus esset, qui crucifigebatur. Propterea non sustinuit hæc fieri, sed indoluit; nolens in se gestare Iudæos illos Deo inuisos. Neque enim fratricidio commisso ita Cain terram contaminauerat; neque illam ita grauauerat gigantea turris ædificatio; neque adeò eam polluerant nefaria perpetrantes sodomitæ; neque illi, qui idola ex ipsâ confixerant; neque Zachariæ sanguis, atque Abel effusus, tanto eam pondere presserat, quanto Iudæi, ingens hoc scelus tentare ausi.* Quis ad tantam impietatem non contremiscat, & concutiatur, cum vel terra ipsa moueatur? Vis vtiliter ad tantum facinus moueri? amoue à tua mente omne facinus; non mouetur, qui non amouet.

Et multa corpora Sanctorum, qui dormierant surrexerunt.

1377. RESurgunt multi, vt essent Dominicæ resurrectionis testes, & horum testimonio pariter, & exemplo, Christi resurrectio firmior redderetur, atque testatior. Porrò hoc miraculum de Sanctis resuscitatis, licèt hîc narretur, non tamen mox à morte, sed post Christi resurrectionem accidit; fuit enim ipse primogenitus mortuorum.

Multa corpora Sanctorum, qui dormierant surrexerunt; cur non & aliqua sanctarum mulierum resurrexit, vt testis Christi resurrectionis esset? An, quia sexus fæmineus testificandi muneri ferè minus idoneus est? An, quia non decebat, fæminam aliam ex mortuis resurgere ante Mariam, vt Christus primogenitus mortuorum fuerit inter viros, Maria primogenita inter mulieres?

Verè Filius Dei erat iste.

ITa centurio, & alij, qui aderant, dixerunt. Vides, in Cruce maximè apparere, Christum Dei Filium esse. Nihil est, quod magis ptobet, Dei filium quempiam esse, quàm alacri, libentique animo pati.

SECTIO IX.

Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ secutæ erant Iesum à Galilæâ, ministrantes ei.

1378. MAgna harum mulierum fortitudo, vt, cùm discipuli, iam fugissent, adfuerint: virile induunt mulieres pectus, fœmineum viri. Adfuisse mulieres imperterritæ dicuntur, & simul Christo ex suis substantiis ministrasse; vt hic quoque hospitalitatis, & beneficentiæ fructus extiterit, tàm magnum in tot discriminibus animum habuisse.

Apud Iudæos mos erat, vt mulieres de substantiâ suâ victum, & vestitum præceptoribus ministrarent; eis necessaria præbentes, è quibus vitalia doctrinæ alimenta suscipiebant.

Inter quas erat Maria Magdalena, &c. Et mater filiorum Zebedæi.

QVæ regnum suis filiis postulauerat, Christum vsque ad Crucem sequitur. Hic nihil postulat: sed maiori laude dignum est, crucifixo adhærere, quàm dexteràm regni, atque sinistram petere.

Cùm autem serò factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathiâ, nomine Ioseph, qui & ipse erat discipulus Iesu.

1379. CVr diues dicitur? An, vt hoc inter mortis Christi miracula recenseatur, diuitem, Crucifixum Christum quærere; vt conferri cum petrarum scissione possit?

Diues refertur, vt ostendatur, cur à Pilato corpus potuerit impetrare: si pauper, reiectus facilè fuisset; sed diuitiarum vis potuit, quod religio, ac pietas non potuisset.

Priùs discipulus occultus erat, ob metum Iudæorum: nunc timorem euomit, & apertè se Christi cultorem prodit. Semper in Dei obsequio ardentiores esse debemus.

Venit quidam; diuitem vocat Iosephum ab Arimathiâ, non vt à diuitiis commendaret, sed vt sciremus, quî aditum ad Pilatum habuerit, & à Pilato Christi corpus impetrasse potuerit; nam pauper exclusus fuisset, nec crucifixi corpus obtinuisset.

Hic

auxilium postulasset, multum ita Christi sanctitati detractum iri putabant, qui non Patrem Deum inuocauerit, sed hominem. Abit à verâ sanctitatis notâ, qui spe Diuinâ non pascitur, pascitur humana; in Deum spem non iacit, iacit in homines.

Et continuò currens vnus ex eis, acceptam spongiam impleuit aceto, & imposuit arundini, & dabat ei bibere.

ACetum Christo exhibetur, vt Iudæorum naturam statim agnosceremus, qui ex forti, optimoque vino in acetum degenerauerant. Quò magis generosum vinum est, eò magis acescit si corrumpatur: ita deteriores fiunt, qui ab altioris sanctitatis suggestu cadunt. Hinc illud: *Ex optimo vino optimum fit acetum.*

Spongia, fraudolenta sunt corda, quæ impietatis humorem statim ebibunt, licèt ebibisse non videantur.

SECTIO VIII.

Iesus autem iterum clamans voce magnâ, emisit spiritum.

1372. CLamans; Græcè est, κράξας *enim clamasset.* Nos, qui de terrâ sumus, cum imâ voce, imo cum nullâ expiramus: Christus, quia de Cælo descendit, antequam spiritum emitteret, magnam edidit vocem. Clamorem edidit magnum, non rudem, informem, & inarticulatum, sed distinctum, & articulatum, nam, vt ab omnibus audiri posset, magno clamore hæc verba edidit: *Pater in manus tuas commendo Spiritum meum.* Quod fecit, ne, vt facinorosus, sicut Iudæi volebant, sed vt pius Dei amicus, & Filius, moreretur; vnde exemplum piè moriendi omnibus relinqueret.

Emisit spiritum: Græcè ἀφῆκε τὸ πνεῦμα, *Dimisit spiritum.* Non alius extorsit; efflauit quippè animam cùm voluit: nec tormenta, si ipse mori noluisset, animam à corpore separare potuissent. Emittitur, quod voluntarium est: amittitur, quod necessarium.

Emisit spiritum: Non dixit ipsum obiisse, seu mortuum fuisse; sed emisisse spirtum, planè vt appareat Christi mortem, vel à principio, fuisse hominum viræ oppigneratam. Deique spiritum cum hominis vitâ coniunctum. *Qui inspirauit in faciem* hominis, *spiraculum vitæ*, innuebat, se postea in hominis salutem spiritum emissurum.

Spiritum; Syrus, *spiritum suum*. Spiritum potiùs, quàm animam dixit; quòd animæ nomen respectum dicat ad corpus, quod animat, & informat; spiritus etiam de re subsistente, & à corpore absolutâ dicatur. Christus autem animam emittebat, quæ pro aliquo tempore subsistere absque corpore debebat.

Et ecce velum templi scissum est in duas partes à summo vsque deorsum.

1373. NOn sinè ingenti miraculo id factum. Hoc velum, vt aiunt Hæbræi, tam densum, & operosum erat, vt eius densitas quatuor digitorum esset, ne vllo modo translucceret, & intextas figuras commodè repræsentaret.

Cherubinos, vt aliqui obseruant, intextos hoc velum habuit; quia templi ornatus scientia est, & eruditio. Sed hîc scissum, quia Iudæorum scelere omnis scientia. & scripturarum cognitio ab illis abiit.

Ob fictam blasphemiam Dei filio imputatam pontifex vestem scidit: nunc Deus, ob innumeras Iudæorum, & maximè sacerdorum blasphemias, templi sui vestem scindit; vt statim appareat, quàm peccata in Dei templo commissa Deo displiceant.

1374. Veli, petrarumque scissionem ad se peritè non minus, quàm humiliter flectebat Beatus Laurentius Iustinianus in hunc modum, in hæc verba: *Et si non sum tanquam velum nobilissimum in templo, vt in morte tuâ scindar; sum tamen fœdissimum monumentum, vt ad aperitionem tui lateris, aperiri debeam. Quid in me quæris Domine? si in morte tua petra scissa sunt, ego sum durior omni petrâ. Si enim terra mota est, & ego terrenissimus sum Quid ergo iniquitatis in me deest, vt non indigeam tuâ morte? Et si calestis non sum, vt tibi compatiendo, nequeam cum sole obscurari; tamen infernalis conuersationis sum, vt à te debeam in hoc triduo mortis tua visitari.* Hactenus ille; cuius mentem ebibere omnes deberent.

Terra mota est, & petra scissa sunt, & monumenta aperta sunt.

1375. COnditorem suum Cælum, & terra demonstrant. Terra mota est, tanquam horrens immane scelus in Creatorē suum admissum, quo pacto horrentes homines solent contremiscere. Hîc terra testimonium Christo reddit, vt reddiderat sol, qui obscuratus est. Sol doctores, & superiores refert, terra subditos, & idiotas: igitur ad Creatoris offensam priùs commoueantur superiores & scientiâ præditi, vt subditi, & idiotæ illorum sequantur exemplum.

Petra scissa sunt; Scinduntur petræ Iudæis suâ diruptione inuincibilem cordis duritiam exprobrantes. Finduntur saxa, & rupes; sed Iudæorum durantur corda; quorum immobilis stat duritia, orbe concusso. Vel à lapidibus mollitiem discetent, qui lapideum cor habent.

1376. Apparet hîc summa Christi morientis clementia & pietas in suos persecutores. Dum terram concutit, & lapides scindit, ostendebat, se longè faciliùs eos perdere, & in nihil redigere posse, si vellet.

vellet. Vires suas in elementis ostendit, vt, in hominibus, bonitatis, & clementiæ suæ diuitias ostenderet, si redire ad suam mentem per veram pœnitentiam vellent.

Scinduntur petræ, moriente Christo in signum, quòd corda, quamtumuis dura, deberent patienti, & morienti Christo compati.

1376. Multa alia scelera ab hominibus legimus commissa, non tremuit terra, hîc contremiscit, vt sceleris immanitatem fuisse colligas. Collegit Sanctus Chrysostomus, dum ait: *Non solum sol fugit sed & terra concussa est, nec ipsa tolerans iniquitatem eorum, qui has faciebant; ostendens autem docensque quòd Deus esset, qui crucifigebatur. Propterea non sustinuit hæc fieri, sed indoluit; volens in fugam vertere Iudæos illos Deo inuisos. Neque enim fratricidio commisso ita Cain terram contaminauerat; neque illam ita grauauerat gigantea turris ædificatio; neque adeò eam polluerant nefaria perpetrantes Sodomitæ; neque illi, qui idola ex ipsâ confixerant; neque Zachariæ sanguis, atque Abel effusus, tanto eam pondere presserat, quanto Iudæi, ingens hoc scelus temare ausi.* Quis ad tantam impietatem non contremiscat, & concutiatur, cum vel terra ipsa moueatur? Vis vtiliter ad tantum facinus moueri? amoue à tua mente omne facinus; non mouetur, qui non amouet.

Et multa corpora Sanctorum, qui dormierant surrexerunt.

1377. RESurgunt multi, vt essent Dominicæ resurrectionis testes, & horum testimonio pariter, & exemplo, Christi resurrectio firmior redderetur, atque testatior. Porrò hoc miraculum de Sanctis resuscitatis, licèt hîc narretur, non tamen mox à morte, sed post Christi resurrectionem accidit; fuit enim ipse primogenitus mortuorum.

Multa corpora Sanctorum, qui dormierant surrexerunt; cur non & aliqua sanctarum mulierum resurrexit, vt testis Christi resurrectionis esset? An, quia sexus fæmineus testificandi muneri ferè minus idoneus est? An, quia non decebat, fæminam aliam ex mortuis resurgere ante Mariam, vt Christus primogenitus mortuorum fuerit inter viros, Maria primogenita inter mulieres?

Verè Filius Dei erat iste.

ITa centurio, & alij, qui aderant, dixerunt. Vides, in Cruce maximè apparere, Christum Dei Filium esse. Nihil est, quod magis probet, Dei filium quempiam esse, quàm alacri, libentique animo pati.

SECTIO IX.

Erant autem ibi mulieres multæ à longè, quæ secutæ erant Iesum à Galilæâ, ministrantes ei.

1378. MAgna harum mulierum fortitudo, vt, cùm discipuli, iam fugissent, adfuerint: virile induunt mulieres pectus, fœmineum viri. Adfuisse mulieres imperterritæ dicuntur, & simul Christo ex suis substantiis ministrasse; vt hîc quoque hospitalitatis, & beneficentiæ fructus extiterit, tàm magnum in tot discriminibus animum habuisse.

Apud Iudæos mos erat, vt mulieres de substantiâ suâ victum, & vestitum præceptoribus ministrarent; eis necessaria præbentes, à quibus vitalia doctrinæ alimenta suscipiebant.

Inter quas erat Maria Magdalena, &c. Et mater filiorum Zebedæi.

QVæ regnum suis filiis postulauerat, Christum vsque ad Crucem sequitur. Hîc nihil postulat: sed maiori laude dignum est, crucifixo adhærere, quàm dexteram regni, atque sinistram petere.

Cùm autem serò factum esset, venit quidam homo diues ab Arimathiâ, nomine Ioseph, qui & ipse erat discipulus Iesu.

1379. CVr diues dicitur? An, vt hoc inter mortis Christi miracula recenseatur, diuitem, Crucifixum Christum quærere; vt conferri cum petrarum scissione possit?

Diues refertur, vt ostendatur, cur à Pilato corpus potuerit impetrare: si pauper, reiectus facilè fuisset; sed diuitiarum vis potuit, quod religio, ac pietas non potuisset.

Priùs discipulus occultus erat, ob metum Iudæorum: nunc timorem euomit, & apertè se Christi cultorem prodit. Semper in Dei obsequio ardentiores esse debemus.

Venit quidam; diuitem vocat Iosephum ab Arimathiâ, non vt à diuitiis commendaret, sed vt sciremus, quî aditum ad Pilatum habuerit, & à Pilato Christi corpus impetrasse potuerit; nam pauper exclusus fuisset, nec crucifixi corpus obtinuisset.

Hic

Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu.

1380. IN periculum mortis se tradidit, omnium inimicitias assumens; sed nihil hoc ille curauit. Qui videt, & cogitat vitæ Auctorem pro se mortuum, mori non timet. In Magistri morte didicerat, mortem non timere, vitamque libenter prodigere.

Plerisque placuit (nec improbabile est) arduum hoc opus, ac discrimini obnoxium, petendi, & sepeliendi corporis Iesu, Iosephum omni excussâ formidine, omni pulso timore aggressum fuisse, Virginis, quæ aderat, hortatu: vt hinc discamus, difficilia quæque in Virginis obsequium nobis adeunda, nec pericula timenda, dum Virgo opus suadet, aut ad illud aliquo pacto, seu indicio nos inuitat.

Et, accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone mundâ.

1381. ACcepto corpore: Non putauit, se illius cadaueris contactu contaminandum, & polluendum, sed potiùs sanctificandum. Linteamine mundo Christi corpus inuoluit, quod ab omni sorde peccati nouerat alienum; magis munda illa sindon erat, postquam Christi corpus tetigerat, quàm antea esset. Linteamine mundo Christi corpus inuoluit, qui illud purâ mente suscipit.

Porrò, & si Christi vestes non petiissent, & milites, non sibi diuisissent, non tamen, iis indutus, sepultus fuisset; quia hoc Iudæorum consuetudo non ferebat, qui mortuos suos cum vestibus, quibus vsi fuerant, dum viuerent, sepelire non consueuerant; sed sindone inuoluebant corpus, manus & pedes institis ligabant, faciem denique sudario velabant.

Et posuit illud in monumento suo nouo, quod exciderat in petrâ.

1382. VIdes in viro isto, pietatis, & sanctitatis semina, ac veluti fundamenta. Nouum sibi sepulchrum exciderat: ad mortem, ad sepulchrum cogitabat: quidni piis operibus det operam? Si sacerdotum principes ad mortem, ad sepulturam cogitassent, in tam immania scelera fors non cecidissent.

In nouo monumento, Christi corpus ponitur, ne alius surrexisse fingeretur. Iudæorum calumniæ aditus præcluditur.

In simplici sepulchro Domini corpus ponitur: vt diuitum ambitio arguatur, qui, etiam mortui, fastus, & superbiæ insignia præferunt.

1383. Christus in alienâ sepultura locari voluit; quia pro alienâ moriebatur salute. In alieno ponitur sepulchro: suum Christus non habuit, qui non sibi mortuus est, sed nobis. Denique, cur sepulturam sibi struendam curaret, qui tàm exiguo tempore à vitâ abesse debebat, vt dormiens potiùs, quàm vitâ functus dici possit?

Caruit proprio monumento Christus; sepultus in alieno est, vt ab hoc colligeremus mortis impetio illum minimè iacuisse, cuius imperio subiecta mors est; *Bene*, inquit S. Ambrosius, *secundum litteram alienum monumentum fuit. Habent tumulum, qui sub lege sunt mortis. Victor mortis suum tumulum non habebat; non enim ille sepulchrum desiderabat, qui de morte trophea referebat*; proprium monumentum habeant, quorum proprium est mori, mortisque legibus subiacere.

Et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit.

1384. MAgnum saxum aduoluitur, ne posset aperiri sepulchrum sinè multorum auxilio. Si paruum esset, possent dicere sibi dormientibus facilè sublatum; mendaciis nullus relictus locus est.

Erant autem ibi Maria Magdalena, & altera Maria, sedentes contra sepulchrum.

CÆteris abeuntibus, solæ mulieres perseuerant ideo meruerunt primæ videre Christi resurrectionem. Cum his adfuisse Virginem Mariam eius Matrem, non est dubium: quum enim adfuerit Filio Crucem patienti, vt testatur Ioannes cap. 19. v. 25. non est credendum, illum deseruisse, postquam esset mortuus, ac sepultus? quin solicita fuit, vt Filius honorificè sepeliretur. Addit Metaphrastes: *In eo de Cruce deponendo, Maternis manibus inseruiuit, & clauos, qui extrahebantur in sinum suum accepit, & membra illius amplexa est, partim quidem vlnis adstringens, partim verò suis lachrymis plagas emundans. Deinde tota toti corpori circumfusa. Ecce tibi ab omni seculo præfinitum mysterium ad finem vsque venit, ô Domine, placidâ voce dicit.* Post mortem clauos Maria excepit, quibus in corde, dum Filius crucifigeretur, confixa fuit.

Alterâ autem die, quæ post parasceuem, conuenerunt principes sacerdotum, & Pharisæi ad Pilatum.

1385. SAbbatum, *alterâ die, quæ est post parasceuem*, à Matthæo dicitur. Cur clarè & apertè, sinè vllâ circumlocutione, non dixit? *alterâ die, quæ fuit Sabbatum.* An, vt obliquè principes sacerdotum, & Pharisæos perstringat, & arguat? quòd hac die, quam constat fuisse Sabbathum, atque valde magnum illud, incidentes in dies azymorum, vsi sunt, tanquam Sabbathum non fuisset: quòd, qui se aliàs, vt Christum, Christique miracula calumniarentur, superstitiosos Sabbati obseruatores ostenderant, nunc, nullâ Sabbati religione tacti, præsidem adeunt, milites petunt, armatos ad sepulchrum ducunt, reuoluto lapide sepulchrum aperiunt, claudunt, obsignant, ab operibus seruilibus minimè abstinentes. Sabbati nullam rationem habuerunt, tanquam si Sabbatum non esset, adeò vt non nominauerit Euangelista, quia non erat Sabbatum, quantum ad Iudæorum insaniam. Hic impiorum mos, vt, alios calumnientes, legis violationem obiiciant; quo verò inuidiæ, ac malitiæ suæ famulantur, nullâ religione tangantur. Nimirum, in quo impij alios reprehendunt, magis reprehensibiles, cùm occasio illis datur, redduntur; & errorem, quem in aliis damnant, in seipsis non vident.

Principes sacerdotum, & Pharisæi: In totâ Dominicæ passionis historiâ vix alibi Pharisæorum mentio fit. Cur ergò signatè hîc exprimuntur? An, vt notanter illos perstringeret, qui, quòm exactissimam legis, & traditionum obseruationem profitentur, nunc Sabbatum audacter violent, vt suæ libidini, ac malitiæ satisfaciant? Ferè hoc

hoc accidit, vt qui alios calumniosè carpunt, in eandem culpam facilè labantur.

Domine recordati sumus, quòd seductor ille dixit adhuc viuens.

1386. SEductorem vocant ob nimiam eorum feritatem, & inuidentiam, quæ nec mortuo Christo desierat in illis viuere; iram ne dum exuerant, & idcirco etiam in mortuum sæuiunt: saxa, Christo moriente, fracta sunt; non fracta corda Iudæorum irâ, & inuidiâ plena.

Recordati sumus; suæ salutis obliti, verborum recordantur, quæ in peiorem partem rapiant; seductorem vocant; *quod erant imponunt Domino* ait Glossa interlinearis; hoc malorum hominum ingenium ex seipsis alios diiudicant. Sedoctor in hoc Christus fuit, *à falsitate in veritatem, à vitiis ad virtutes, à morte ad vitam ducens*, inquit Sanctus Hieronymus.

Ait illis Pilatus: ite custodite sicut scitis

PEtierant impij persecutores, vt iuberet Pilatus custodiri crucifixi Domini cadauer; quibus ille, *ite*, inquit, *custedite*; cur statim abire eos iubet; cur non potius sinit eos secum morari! cur cum illis de Domini crucifixione non disserit? Ferre Pilatus non potuit impiorum consortium, vt iurè Sanctus Ioannes Damascenus dixerit. *Horruit Pilatus commercium Dei interfectorum.* Nimis periculosum est cum iis esse, qui contra Deum suis sceleribus pugnant.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XXVIII. MATTHÆI.

Vers. 1.

VEspere autem Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati, venit Maria Magdalenæ, & altera Maria videre sepulchrum.

Vespere. *S. Amb. Serò.*
Sabbati. *B. Dionys. Alex. Sabbatorum. Syr. In Sabbato.*
Quæ lucescit. *B. Dionys. Alex. Lucescente vna Sabbatorum. Vat. Qua illucescit.*
In prima Sabbati. *Mald. In vnam Sabbatorum.*
Altera Maria. *Orig. Maria Iacobi.*
Videre sepulchrum. *B. Dionys. Alex. Ad spectandum sepulchrum. Orig. Ad sepulchrum.*

Vers. 2.

Et ecce terræ motus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cælo: & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum.

Factus est. *S. Dionys. Alex. Fuit.*
Reuoluit. *Pagn. Deuoluit.*
Lapidem. *Syr. Saxum ab ostio.*

Vers. 3.

Erat autem aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius sicut nix.

Erat autem. *S. Prosp. Fuit autem. S. Greg. Nyss. Fuerit.*
Aspectus eius sicut fulgur. *S. Greg. Nyss. Cuius aspectus quidem fulguri haud dissimilis. S. Prosp. Aspectus eius metuendus. Caiet. Species eius sicut fulgur. Fr. Luc. Idea, & vultus eius sicut fulgur.*
Et vestimentum. *S. Prosp. Et vestimenta. Int. Euth. Indumentum. S. Greg. Nyss. Stola verò.*
Sicut nix. *Caiet. Album sicut nix. Int. Theoph. Candidum sicut nix. S. Greg. Nyss. Niui.*

Vers. 4.

Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui.

Præ timore a. e. *S. Prosp. A metu autem eius.*
Exterriti sunt. *S. Prosp. Expauerunt. Pagn. Concussi sunt.*
Custodes. *Fr. Luc. Custodientes. Ar. M. Seruantes.*

Vers. 5.

Respondens autem Angelus dixit mulieribus: Nolite timere vos: scio enim, quod Iesum, qui crucifixus est, quæritis.

Nolite timere. *S. Dionys. Alex. Ne timete. Int. Euth. Ne timueritis.*
Qui crucifixus est. *Int. S. Chrys. Crucifixum.*
Quæritis. *Vat. Quæratis.*

Vers. 6.

Non est hic: surrexit enim, sicut dixit: venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus.

Surrexit enim. *Fr. Luc. Surrexit enim à mortuis. Ar. M. Excitatus est. Orig. Resurrexit à mortuis.*
Venite. *Int. Euth. Accedite.*
Videte. *Vat. Inspicite.*
Positus erat. *S. Hier. Positus fuit. Fr. Luc. Vbi iacebat.*
Dominus. *Syr. Dominus noster.*

Vers. 7.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 7.

Et cito euntes, dicite diſcipulis eius, quia ſurrexit: & ecce præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis: ecce prædixi vobis.

Citò euntes. *Orig. Ite.*
Quia ſurrexit. *Caiet. Quia ſurrexit à mortuis. Syr. Surrexit è domo mortuorum. Orig. Quia reſurrexit.*
Præcedet. *Goth. Præcedit. Ar.M. Prait.*
Ibi. *Fr.Luc. Vbi.*
Prædixi. *Caiet. Dixi.*

Verſ. 8.

Et exierunt cito de monumento cum timore, & gaudio magno, currentes nunciare diſcipulis eius.

Exierunt. *Int. Theoph. Digreſſa.*
Cito. *Vat. Celeriter.*
Currentes. *Int.Euth. Cucurrerunt.*
Nunciare. *Int. Theoph. Vt renuntiarent.*

Verſ. 9.

Et ecce Ieſus occurrit illis, dicens: Auete: Illæ autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.

Auete. *Int. Euth. Gaudete. Syr. Pax vobis.*
Tenuerunt. *Vat. Prehenderunt.*

Verſ. 10.

Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, ite, nunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, ibi me videbunt.

Nolite timere. *Ar.M. Ne timete.*
Eant. *Ar.M. Abeant.*
Ibi. *Ar.M. Et ibi.*

Verſ. 11.

Quæ cum abiiſſent, ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & nunciauerunt Principibus Sacerdotum omnia, quæ facta fuerant.

Quæ cum abiiſſent. *Int. Euth. Illis autem abeuntibus: S.Greg.Nyſſ. Euntibus autem illis.*
Quidam de cuſtodibus. *Fr.Luc. Quidam ex cuſtodiâ. Ar.M. Quidam cuſtodia. S.Greg.Nyſſ. Quidam de cuſtodiâ.*
Nunciauerunt. *Al. Renunciauerunt.*
Omnia quæ facta fuerant. *Int.Euth. Vniuerſa, quæ acciderant.*

Verſ. 12.

Et congregati cum ſenioribus conſilio accepto pecuniam copioſam dederunt militibus.

Et congregati c. ſ. *S. Greg. Nyſſ. Atque illi coacti vnàque cum ſenioribus.*
Conſilio accepto. *S.Greg. Nyſſ. Habito conſilio.*
Pecuniam. *Ar.M. Argenteos.*
Copioſam. *Fr.Luc. Sufficientem. S.Greg.Nyſſ. Satis magnam.*
Militibus. *Syr. Cuſtodibus.*

Verſ. 13.

Dicentes: dicite quia Diſcipuli eius nocte venerunt, & furati ſunt eum, nobis dormientibus.

Nocte venerunt. *S.Greg.Nyſſ. Noctu venerint.*
Furati ſunt. *S.Greg. Nyſſ. Surripuerint.*
Nobis dormientibus. *Al. Vobis dormientibus.*

Verſ. 14.

Et ſi hoc auditum fuerit à Præſide, nos ſuadebimus ei, & ſecuros vos faciemus.

Et ſi hoc. *Arab. Et quando hoc.*
Auditum fuerit. *S.Greg.Nyſſ. Delatum fuerit.*
A præſide. *S.Greg.Nyſſ. Ad præſidem. Mald. Apud præſidem,* vel, *coram præſide. Caiet. Sub præſide.*
Suadebimus ei. *Arab. Placabimus eum. S. Greg. Nyſſ. Perſuadebimus ei.*
Securos. v. f. *Arab. Faciemus vos abſque culpâ. S. Greg.Nyſſ. Securos vos reddemus. Auct. Ab omni ſolicitudine liberos.*

Verſ. 15.

At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti: Et diuulgatum eſt verbum iſtud apud Iudæos, vſque in hodiernum diem.

At illi. *S.Greg. Nyſſ. Illi autem.*
Pecunia. *Auct. Argenteis.*
Edocti. *Fr.Luc. Docti.*
Diuulgatum. *S.Greg.Nyſſ. Diuulgatus. Auct. Diffamatum.*
Verbum iſtud. *S.Greg.Nyſſ. Sermo iſte.*

Verſ. 16.

Vndecim autem Diſcipuli abierunt in Galilæam in montem vbi conſtituerat illis Ieſus.

Verſ. 17.

Et videntes eum adorauerunt: quidam autem dubitauerunt.

Verſ. 18.

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Vers. 18. Et accedens Iesus locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in cælo, & in terra.	Potestas. *Syr. Dominium, imperium. Ar. M. Auctoritas.*
Vers. 19. Euntes ergo, docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti:	Euntes ergo. *Tert. Ite ad docendas. S. Fulg. Ite docete. S. Hilar. Euntes nunc.* Docete. *Fr. Luc. Discipulate, discipulos reddite.* Baptizantes. *Tert. Tingendas. S. Cyp. Tingentes. S. Zeno. Intingentes. Ferr. Et baptizate.* In nomine Patris, & F. *In Patrem & Filium & Spiritum sanctum.*
Vers. 20. Docentes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis: & ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, vsque ad consummationem sæculi.	Seruare. *S. Cyp. Obseruare.* Omnia quæcunque. *S. Epiph. Præcepta quæ.* Mandaui. *S. Cyp. Dixi. S. Zeno præcepi.* Sum. *Orig. Ero.* Omnibus dieb. *S. Hier. Omnes dies. S. Hil.* omittit. Vsque ad. *S. Aug. Vsque in.* Ad consummationem. *S. Hil. In consummationem.* Sæculi. *Quæd. M.S. Sæculi amen.*

CAPVT XXVIII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Vespere autem sabati, quæ lucescit in prima sabbati, venit Maria Magdalene, & altera Maria, videre sepulchrum.

1387. EDVLÆ sunt hæ mulieres: ad sepulchrum se conferunt, & Christo consepultæ, Christum resurrexisse compeiriunt. Mulier citò ad veniam currit, quæ citò cucurrit ad culpam: lapsui resurrectio respondet.

Cur non dixit? *venerunt*: cùm duæ recenseantur, & plures fuerint. Plerisque placet, hic significari, Ecclesiam ex duobus populis Gentilibus, & Iudæis viam esse vnoque duarum fœminarum nomine dictam.

Videre sepulchrum. Venerunt, sepulchrum visuræ, & Angelum vident in signum, quòd Christi mors nos ad eam immortalitatis gloriam transtulit, qua Angelis erimus pares.

Videre sepulchrum; ad vitam mortuorum quoque habitatio est, venit mulier videre sepulchrum, *vt quam deceperat*, inquit Sanctus Petrus Chrysologus, *arboris visus, visus repararet sepulchri; & quam prostrauerat illecebrosus aspectus, aspectus salutaris attolleret*; Vtilis sepulchri adspectus est; quòd dum mortis memoriam affricat, ab iis, quæ mortem animæ inferunt, mentem auocat.

Et ecce terræmotus factus est magnus.

1388. FActus est terræmotus, vt milites euigilarent; probabile enim est, quosdam obdormisse. Dormire circa sepulchrum non debet, qui vitam, eamque perennaturam sperat; neque circa Christum, neque circa sepulchrum suum dormire aliquis debet.

Plerique hisce militibus sunt pares, qui circa sepulchrum dormiunt; dum, morti proximi, torpent, & altæ segnitiæ, atque socordiæ indormiunt.

Qui iuxta sepulchrum dormit, & torpet, difficilè excitari potest; ingenti terræmotu opus est, vt vigilet, & grandi aliqua tribulatione concuti debet vt expergiscatur.

Si terra tremuit, cùm resurgit Dominus ad veniam; quid erit, quum resurget ad iudicium? dicente Propheta: *Terra tremuit & quieuit, cum exsurgeret in iudicio Deus.* Psal. 75. 9. 10

Terræmotus factus est magnus; tremuit sepulchrum Christi corpus, quod acceperat, reddens, ac si extimuerit, quod tantum thesaurum accepisset; *sepulchrum*, inquit Sanctus Chrysostomus, *ac (?) corpore deposito territum, quod Patris thesaurum accepisset depositum cum tremore reddit*; quam iustiùs timere nos debemus, cum reddenda nobis ratio sit quod non semel pectore eumdem thesaurum, sanctiori paraturæ debito clauserimus?

Angelus enim Domini descendit de Cælo, & accedens, reuoluit lapidem, & sedebat super eum.

1389. EVntibus mulieribus ad sepulchrum Angelus apparet. Iam incipit, cùm cœlestibus ciuibus amicitiam habere, qui cogitationis pede ad sepulchrum

chrum it; sed ad suum, seque citò moriturum spectat: qui à sepulchro mente recedit dæmones obuios habebit, dæmonibus, moribus, factus par.

Reuoluit Angelus sepulchri lapidem, vt, Dominum resurrexisse, ostenderet. Nil tàm vile est, quod Angeli in Dei sui obsequium; nostramque vtilitatem non præstent. Imitari Angelos debemus.

Resurgente Domino, Angelus mulieribus apparet, vt indicio esset, quòd terreni homines in Angelorum cōsortium, Christi morte, aduocentur.

1390. *Sedebat super eum.* Sedet Angelus, tanquam defensor, ac custos Dominici sepulchri, cauens, ne milites prohiberent, mulieres accedere, aut aliquâ iniuriâ sepulchrum afficerent, & aliquâ fraude resurrectionis veritatem obtegerent, illato in sepulchrum alterius cadauere, vnde Christus resurrexisse non crederetur; quod, Iudæorum suasu, non difficilè præstitissent. Fraudes anteuertit Dominus, Angelum, imo plures, in sepulchri custodiam mittens.

Sedere super lapidem Angelus perhibetur. Sed S. Lucas, non sedisse, sed stetisse iuxta mulieres, affirmat: quî hæc cohærent! Cohærent, & vtrunque verum est: nam primò sedere Angeli, tanquam custodes sepulchri; deinde, dum visi sunt à mulieribus, surrexerunt: quod in honorem sanctarum mulierum præstitum est, cum eum, qui Domino seruit honorent Angeli, ac tueantur. Surgunt etiam, vt, ad opem ferendam, paratos se demonstrarent. Honorantur ab Angelis mulieres; quia honorē Christo Domino, etiamque sepulchro præbuerūt.

Angeli iuxta sepulchrum sedent, & Angelus cuadit, qui à mortuis seriâ cogitatione non discedit.

Ad Christi sepulchrum astitere Angeli, Iudæorum quoque artibus euertendis, auertendisve; ne scilicet, inquit S. Chrysostomus, *cùm audissent Iudæi Christum resurrexisse, alium mortuum in sepulchro ponerent, & resurrectionis veritatem omni conatu obnubilarent.*

SECTIO II.

Erat autem aspectus eius, sicut fulgur, vestimentum autem eius, sicut nix.

1391. IN fulgure terror apparet, in niue lenitas, & blandimentum. Vtrumque miscere debet, qui Christum Christique nuntiat mysteria.

Fulgur iudicij terrorem signat, cui nix nectitur; quia, qui futuri iudicij memoriâ concutitur, morum candorem, peccatorum nigrore relicto, facilè induit.

Vestimenta, sunt sicut nix; quia nimius cultus excluditur, & naturalis candor indicatur, non arte quæsitus.

Niui vestimenta sint similia: concupiscentiæ æstum, caloremque temperent, non excitent magis, ac foueant.

Præ timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt, velut mortui.

1392. ETiam mulieres timuerunt, sed non ita, vt custodes sepulchri, qui dormiebant, aut sopore graui corripiebantur. Magis timet, qui magis torpet. Armati milites erant, inermes erant mulieres: hæ timentes eriguntur, & timorem euomunt: illos timētes stupor, & timor absorbuit, quia nequam, & sibi malè conscij, quòd operam, ac ministerium improbis Iudæis improbè præstarent. Nimirum erigi vix potest, quem patrati sceleris strauit conscientia.

Respondens autem Angelus, dixit mulieribus: Nolite timere vos; scio enim, quòd Iesum, qui crucifixus est, quæritis.

TImere non debet, qui Christum quærit: timeat, qui persequitur. Erigit mulieres Angelus, & à timore eas reuocat, non reuocat custodes Impius sinè timore esse non potest.

Primò, timor pellitur, vt mente placidâ possint, quæ dicuntur audiri.

Scio enim, quòd Iesum, qui crucifixus est quæritis. Non erubescit Angelus, Iesum agnoscere crucifixum; verùm gloriæ sibi ducit, quòd Dominus Cruci appensus fuerit.

Non est hîc: surrexit enim, sicut dixit: venite: & videte locum, vbi positus erat Dominus.

1393. CVr Christi resurrectio nuntiatur priùs, quàm videatur: Cur non se ipsum statim manifestat Christus, qui à mortuis resurrexerat? Potuit, sed noluit, & fors nec congruebat: præparari animi ad recipiendam resurrectionem priùs debebant, ne, apparente statim Iesu, ab eo, vt à spectro, abhorrerent, & putarent (quod alibi acciderat) esse phantasma. Nimirum parandus Diuinis mysteriis excipiendis animus est.

Præterea nūtiatur priùs resurrectio, quàm Christus rediuiuus appareat? vt, dum nonnihil visio differtur, accenderetur Christi videndi desiderio, maiori gaudio videntes perfunderentur. Nempè, dona sua concedere, plerùnque Deus differt, vt morâ, & cunctatione desiderium augeatur, nec facile contemnatur, quod exhibetur.

Surrexit enim, sicut dixit: Tacitè mulieres perstringit Angelus, & earum incredulitatem notat, quòd Iesu viuentis verba, aut non receperant, qua debuerant, fide; aut altâ cum sepulto Domino obliuione sepelierant; alioquin non venissent, vt corpus Christi vngerent, atque viderent, sed resurrectiurum crederent; quod Christus antequam m[...]eretur prædixerat. In tantâ lætitiâ à tacitâ mulierum

lierum correctione Angelus non abſtinuit;vt idem nos quoque,ſi opus eſſet,præſtaremus:neque enim, vt creditur,feſtiuitatis gaudium,errorum reprehenſione inficitur., aut funeſtatur ; ſed nobilitatur potiùs,dum cautior monitione, qui corripitur, fit.

1394. *Venite,& videte locum,vbi poſitus erat Dominus;* Angelus mulieres inuitat ad ſepulchrum : quid cum vitæ Auctore, quem reſurrexiſſe dicebat,cum ſepulchro,mortuorum domicilio ? Volebat Angelus,mulieres ſepulchrum oculis luſtrare,non ſolum vt viderent,Chriſtum ſepulchrum deſeruiſſe,ſed vt tectè inſinuaret , mortem mente verſandam eſſe, quâ meditatione nihil hominibus magis vtile , atque proficuum.

Vidit olim mulier , quòd *bonum eſſet lignum, & ad veſcendum ſuaue , pulchrum oculis , aſpectuque delectabile* ; orta ab hoc viſu omnium malorum germina:Hic igitur bonus Angelus ad viſum mulieres inuitat,quo prioris illius aſpectus damna repararentur. Allexit ad viſum malus Angelus Euam, & diuturnam vitam promiſit dicens ; *nequaquam moriemini.* Angelus iſte mulieres ad ſalubriorem aſpectum prouocat ; *venite;* inquit,*& videte locum,in quo poſitus erat Dominus :* ad ſepulturæ locum inuitat, vt quæ longioris vitæ promiſſione in primis parentibus ceciderant , mortis cogitatione hîc erigerentur.

Videte locum. Cur?vt ſepulchri intuitu oculorum aciem mundarent. *Mulieres,*inquit Sanctus Petrus Chryſologus , *vocat Angelus ad videndum , vt ſacri corporis loculus mundaret oculos , quos Diabolo ſuadente , vetita arboris maculauat aſpectus:*tantum intereſt quid quiſque conſpiciat

Et citò euntes,dicite diſcipulis eius,quia ſurrexit.

1395. MVlier fidem ſuadere nunc debet , quæ ante multo perfidiam perſuaſerat. Aliis reſurrexiſſe Dominum,mulieres iubentur prodere,ne ſolæ tanti gaudij eſſent participes. Citò ire iubentur ; mora quippè omnis auferenda, cùm in aliorum ſalute laborandum eſt.

Angelum cum mulieribus loquutum audis:mulierum verba nulla audimus. Nempè mulieres diſcant parciores in verbis eſſe, vt celeriores in operibus ſint. Ferè, quæ multa effundunt verba, ad opera torpent.

Euntes , inquit , *dicite :* Vna nuntiationi ſufficere poterat ; ſed ambas mittit Angelus, ne irent incomitatæ.Sola mulier ire non debet,& huc illuc curſitare, ſi pudori ſuo conſultum vult, aut famæ.

Præcedet vos in Galilæam : ibi eum videbitis. Ecce prædixi vobis.

1396. IVbentur mulieres hæc Angeli verba Apoſtolis nuntiare , vt tamen ipſæ à promiſſione non excludantur. Quærebant hæ mulieres Ieſum mortuum : viuere eum intelligunt,& certam videndi ſpem accipiunt. Scilicet,qui pio ſtudio,pia ſolicitudine Ieſum quærit,plus inuenit,quàm cogitet,ſuperat ſuorum vota Chriſtus, nec exæquat dũtaxat.

Et exierunt citò de monumento cum timore, & gaudio.

CVr cum timore ? cùm ſuperius Angelus dixerit : *Nolite timere vos ?* An hoc Angeli monitum ab eius mentibus euanuerat?euanuerat timor, non monitum;nam timor ſeruilis abierat,reuerentiæ timor ſucceſſerat : Pulchrè S.Petrus Chryſologus : *Et vbi eſt nolite timere ? Quia timor non ablatus eſt,ſed mutatus;timor abſceſſerat de reatu, ſed de ſeruitio manebat;malus timor culpa,bonus reuerentia timor;*timere ſibi debet,qui hoc timore deſtituitur.

Nouarin. in Euang. Tom. I.

SECTIO III.

Et ecce Ieſus occurrit illis , dicens : Auete.

1397. VIx ab Angelo diſceſſerant , & occurrit illis Ieſus. Qui Dei miniſtris,vt Deo,parent,facilè Chriſtum inueniunt. Cita, harum mulierum obedientia hoc meruit.

Quæ ſic quærebant , quæ ita currebant , merebantur obuium habere Dominum reſurgentem ; fors non habituræ niſi cucurriſſent.

Auete , inquit Chriſtus. Græcè , eſt , *χαίρετε, gaudete,* Gaudium Chriſti ſalutatio parturit,vt ſolâ ſalutatione animas ingenti lætitiâ perfundat, & iurè ſponſa dixerit : *Anima mea liquefacta eſt , vt loquutus eſt.* Quid, præſentiam feciſſe,credendum eſt?

Tunc ait illis Ieſus : Nolite timere. Ite , nuntiate fratribus meis.

1398. IDem dicit , quod Angelus , vt , quas ille firmauerat,redderet firmiores. Mulier ſerpentis verba mortifera narrauit ; nunc vitæ , ſalutiſque nuntiat verba.Muliebris nunc ſexus honoratur:mulieribus pro Apoſtolis,ad Apoſtolos Chriſtus vtitur.

Nolite timere : Græcè , *μὴ φοβεῖσθε , ne timeatis.* Gaudio delibutæ ob Domini præſentiam , timent tamen. Naturale eſt hominum, cùm aliquid ſupra naturam ſuam viderint , timere : habent hoc magna,& inſperata vt timorem mẽtibus incutiãt.Aufert timorem Dominus , vt liberiore,ac pacatiore animo exciperent mulieres , quæ erat dicturus.

Ite , nuntiate fratribus meis : Quos , antequam moreretur,*diſcipulos, &, amicos,* appellabat,nunc, immortalis factus , *fratres* , vocat ; vt blandâ hac appellatione mœrorem , quibus illi afficiebantur, leniret ; nec ſe putarent ab ipſo reiectos, quia Dominum in periculis deſeruerint. *Fratres* : vocat,vt ſignificet,ſe cum illis eſſe eiuſdem naturæ,licèt alterius gloriæ.

Quantò glorioſior iam euaſerat,tantò humiliùs ſe ipſis demittit,& accommodat ; hæc quippè vera excellentia,& magnitudo eſt,in gloriæ celſitudine in aliorum vtilitatem, atque ſolamen ſe veluti exinanire. Singulare nobis humilitatis exemplum reliquit , ne , ad altiora euecti , inferiores deſpiceremus.

Illæ autem accesserunt, & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum.

1399. REueritæ resurgentis maiestatem, ruere in eius amplexum non sunt ausæ, sed humiliter ad eius pedes ceciderunt, humi prouolutæ, indignas se tantâ amplitudine agnoscentes. Pedes amplectuntur, & osculantur ob humilitatis quidem signum, sed etiam vt in locis vulnerum, quæ in pedibus apparebant oscula defigerent.

Ex desiderio, & reuerentiâ, Christi pedes mulieres tenuerunt: sed cur ipse non prohibuit? Vt per tactum, certiores efficerentur, quòd phantasma non esset.

Sed, cur tangi, se ab istis mulieribus permittit? quod ipsi Magdalenæ negauit, cui dixit: *Noli me tangere.* An quia Magdalena liberiùs in Christi amplexus ruebat, & ideo non admissa? In pedum oscula ipsa cum aliis procidens in humilitatis commendationem admittitur. An noluit Christus solus à solâ Mariâ tangi; admonens, quàm sint parùm tuta viri cum muliere priuata, & sinè testibus colloquia?

1400. Pedes Iesu tenuisse, & Iesum adorasse hæ mulieres referuntur; quæ verba dixerint, & an dixerint, non tradit Euangelista: rebus fors & operibus clamauerunt licèt nihil loquutæ legantur: gratior Dei auribus operis vox, quàm oris. Probare quoque voluit Euangelista mulierum taciturnitatem, dum aliquid respondisse, aut loquutas non refert, facilè relaturus, si locutæ.

Galilæa, transmigrationem signat: nos quoque, si à vitiis ad virtutes transmigremus, resurrectionis gloriam videbimus.

Furati sunt eum nobis dormientibus.

1401. F*Vrati sunt eum.* Latet sub mendacio veritas, A dormientibus, inquit Sanctus Ambrosius, *perditur Christus, inuenitur à vigilantibus; Christum omnes dormientes amittunt, vigilātes inueniunt.*

Furati sunt eum, nobis dormientibus; dormientes testes adhibentur, qui ita mendacium dicunt, vt verum nolentes significent; *ô mendaces* inquit Drogo, *verum dixistis; sed mentita est iniquitas sibi; dormientes enim Christū custodire non possunt*; somno deditus, cum se ipsum nequeat custodire, minus idoneus erit, qui custodiat Christum, qui se à dormientium præsentiâ subducit; sicut fecit quoque, cum à dormientibus militibus custodiretur, qui suo exemplo docent, Christum ab illis elabi, qui socordiæ somno correpti, suæque salutis obliti altè stertunt.

Et accedens Iesus, locutus est eis, dicens: Data est mihi omnis potestas in Cælo, & in terrâ: euntes ergò docete omnes gentes,

1402. QVis verborum nexus, quæ consequutio ista est? *Data est mihi omnis potestas: ergò docete omnes gentes.* Iniuriarum memor dixisset: *Potestas mihi data est: ergò pœnas luent, qui in me sæuierunt, qui sanguinem meum fuderunt, Crucique innocentem affixerunt: iam iudicem sentiant, quem, velut reum condemnarunt.* Non dixit istuc Christus: vindictam non cogitauit, nec inimicis suis insultauit. Iniuriarum oblitus, omnium salutem quærit, beneficia pro odiis offert.

Data est, inquit, *mihi omnis potestas in Cœlo, & in terrâ:* Ite igitur, & omnibus gentibus cœlestis doctrinæ monitâ exhibete: omnes ad salutis viam reducite: ac si ob id solum gloriaretur, se potestatem accepisse, vt gentes omnes ad se vocare posset; & tota Christi potestas, ac virtus in hoc sita esset, vt omnium saluti consuleret, omnium animas lucraretur, & à satanæ manibus eriperet.

1403. *Data est mihi omnis potestas*; nunquid aliquando ab eo abfuit? minimè; cur igitur tanquam non habuerit dixit, *data est mihi?* An, vt Principum, & Prælatorum exemplar per crucis, & mortis merita Regnum se obtinuisse ostenderet.

Ecce, ego vobiscum sum; non dixit *ero*, sed *sum*; ne præsentiam futuram tantum crederemus promissam? *vobiscum sum*, quanto tempore? *omnibus diebus*: quousque? *vsque ad consummationem seculi*; iturus ad Patrem suos non derelinquit, cum suis est, eritquè æternùm; Petrum in terris suum vicarium relinquebat, & tamen se nobiscum semper futurum spondet; vt hinc Prælati discerent, officij sui onus ita Vicariorum humeris non esse imponendum, vt ipsi à toto grege longè abeant, subditorum obliti.

Docentes eos seruare omnia, quæcunque mandaui vobis.

1404. D*Ocentes*: Græcè, *διδάσκοντες.* Supra, quum dixit, *docete omnes gentes*, alio verbo vsus est, nempè *μαθητεύσατε.* Differunt inter se hæc duo verba: quòd, *μαθητεύειν*, sit eos docere, & erudire, qui à magisterio, & doctrinâ nostrâ alieni sunt, vt discipuli reddantur: *διδάσκειν* verò docere significat eos, qui iam discipuli redditi sunt, & magisterio nostro iam addicti: quæ duæ notiones hîc optimè congruunt.

Seruare omnia: Non intelligere tantùm, ac scire, sed obseruare. Studeat doctor, vt ea, quæ tradit, opere compleantur, & obseruentur, non vt discantur duntaxat. Huc ego specto, hoc ego exspecto; monitaque hæc sacra, quæ in omnium vtilitatem hîc exhibui, in opera, conuerti cupio, & in Dei gloriam, cui laborauimus, & in lectoris profectum qui hæc à nobis exculpere potuit. Sisto in hoc voto. Interim me suis precibus iuuet lector, vt, Diuini amoris igne tactus, verborum scintillas, quibus omnium corda in Dei amore amburantur, effundam; detque mihi Deus, vt Euangelij verba expendens, ea præstem, quæ Euangelicam vitam decent, Euangelicum doctorem.

BENEDICTVS DEVS.

MARCVS
EXPENSVS.
NOTIS,
MONITISQVE SACRIS
AD MORES INFORMANDOS
ILLVSTRATVS.

Additâ lectionum varietate, Vulgatæ Editioni ad verbum respondente, ex Linguarum fontibus, Sanctorum Patrum monumentis, variisque Interpretibus collectâ.

Studio, & operâ R. P. ALOYSII NOVARINI Veronensis Clerici Regularis.

MARCO IESV CHRISTI EVANGELISTÆ.

REDEVNT ad Te tua verba, Sancte Iesu Christi Euangelista. Tuum est expendere, an ego rectè expenderim, quod tuum, & verbis meis aptè obtulerim, quod, tuis clausum, tua offerebant verba. Conatum lauda, si rem non potes; &, ne leuiorem laborem putes, laborantis adfectum adiice, qui fors maior puriórque ipso labore est. Expendi tua verba, vt pondus meis adderem, virtutem affricarem meis. Vtraque in cultum, in obsequium admitte. Deum imitare, quem imitandum doces. Sua à nobis Deus accipit ac si sua non essent; & munera sua facit merita nostra. Tu quoque tua accipe, velut mea, quin & mea, tanquam tua. Quicquid hîc scriptum, natum potiùs à tuis verbis est, quàm à me, atque adeò tuum magis, quàm meum. Redit ergo ad Te, quod tuum, reddoque tibi, quod non meum. Vt pleniùs, gratiúsque sit munus, muneri adiicio fructum omnem, quem præteritis seculis tua verba peperêre, parient & futuris. Donum ita excipe, vt excipias & donatorem, quò tuo munere munus eius fiat, qui te nunc beat, & beabit æternùm. Sisto in hoc voto

Dicatissimus Tibi Seruus

ALOYSIVS NOVARINVS,
Clericus Regularis.

LECTORI MEO.

AVCTOREM imitor, quem expendo. Breuis ille fuit; ego breuis ero in illo. Multa, quæ, Matthæo expendendo, obtuli, ferent me pauca ferre ad Marcum. Feret & Lector; qui, si plura cupiet, ad alios se conferet Euangelistas. Interim in rem suam esse credat, me coërcendi laboris causâ, tangere hîc noluisse, quod aut alibi à nobis est tactum, aut est alibi tangendum. Denique plura ab eo ne quære in vno volumine, qui plura edidit volumina, plura, si Deo placuerit, edet. Satis longa illa breuitas est, quæ ita coërcetur in libris, vt in volumina se effundat; & lineas, paginasque sic præcidit, vt Tomos integros exhibeat.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT PRIMVM MARCI.

Vers. 1.

INITIVM Euangelij Iesu Christi, Filij Dei.

Vers. 2.

Sicut scriptum est in Isaia propheta: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

Sicut. *Vat. Prout.*
Isaiâ prophetâ. *Euth. Prophetis.*
Ego. *Arab.* omittit, *Ego.*
Angelum. *Theoph. Nuncium.*
Præparabit. *Arab. explanabit.*
Ante. *Euth. Coram.*

Vers. 3.

Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius.

Clamantis. *Arab. Clamans.*
Rectas facite. *Syr. Adequate. Arab. Planas facite.*

Vers. 4.

Fuit Ioannes in deserto baptizans, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum.

Fuit baptizans. *Theoph. Erat baptizans. Vat. Baptizabat.*
Prædicans. *Arab. Prædicabat.*
Baptismum. *Theoph. Baptisma.*
In. *Euth. Et.*

Vers. 5.

Et egrediebatur ad eum omnis Iudeæ regio, & Ierosolymitæ vniuersi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua.

Egrediebatur. *Arab. Egrediebantur. Euth. Exibant.*
Omnis. *Arab. Omnus. Theoph. Tota.*
Iudææ regio. *Arab. Accola Iudaa regionis. Theoph. Iudaa. Fr. Luc. Iudaa regio.*
Ierosolymitæ. *Arab. Ierosolyma accola Fr. Luc. Ex Syr. Fily Ierusalem.*
Baptizabantur. *Vat. Baptizabantur omnus.*
Iordanis. *Euth. Iordane.*
Confitentes. *Syr. Cum essent confessi.*

Vers. 6.

Et erat Ioannes vestitus pilis cameli, & Zona pellicea circa lumbos eius, & locustas, & mel siluestre edebat, & prædicabat dicens.

Et. *Vat. Autem.*
Ioannes. *Arab. Ioannis.*
Vestitus. *Arab. Vestimentum.*
Pilis. *Arab. Ex pilis.*
Cameli. *Vat. Camelini.*
Zona pellicea. *Syr. Corrigeâ pelliceâ. Arab. Pelle. Vat. Zona coriacea.*
Circa lumbos. *Syr. Erat præcinctus lumbos. Arab. Erat cinctus super lumbos. Vat. Circum lumbos.*
Eius. *Euth. Suos.*
Locustas. *Theoph. Locustis.*
Mel syluestre. *Syr. Mel agreste Theoph. Melle syluestri.*
Edebat. *Arab. Erat cibus eius. Theoph. Vescebatur.*
Prædicabat. *Arab. Euangelizabat.*

Vers. 7.

Venit fortior me post me: cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius.

Venit. *Syr. Ecce venit.*
Fortior. *Euth. Is, qui est fortior.*
Dignus. *Pagn. Idoneus.*
Procumbens. *Syr. Incuruatus. Arab. Procumbere. Fr. Luc. Inclinatus. Aug. Curuans.*
Soluere. *Orig. Vt soluam.*
Corrigiam. *Syr. Corrigeas.*
Calceamentotum e. *Goth. Calceamentorum.*

Vers. 8.

Ego baptizaui vos aqua, ille verò baptizabit vos Spiritu sancto.

Ego. *Vat. Ego quidem.*
Baptizaui. *Arab. Baptizo.*
Aquâ. *Euth. In aquâ.*
Spiritu sancto. *Syr. In Spiritu sanctitatis. Arab. In Spiritu sancto.*

Vers. 9.

Et factum est in diebus illis venit Iesus

Et. *Arab.* omittit.

à Nazareth

Vulgata Editio.

à Nazareth Galilææ & baptizatus est à Ioanne in Iordane.

Lectionum Varietas.

Factum est. *Vat. Euenit.*
Venit. *Vat. Vt veniret.*
Baptizatus est. *Vat. Baptizaretur.*

Vers. 10.

Et statim ascendens de aqua, vidit cælos apertos, & Spiritum tanquam columbam descendentem, & manentem in ipso.

Statim. *Syr. Statim vt. Arab. In eâ horâ, qua.*
Ascendens. *Arab. Ascendit. Theoph. Cùm ascenderet.*
De. *Euth. Ab. Vat. ex*
Apertos. *Syr. Findi. Arab. Iam apertos. Pagn. Diffindi. Aug. Scissos.*
Tanquam. *Theoph. Quasi.*
Descendentem. *Syr. Qui discendebat,*
Et manentem. *Arab.* omittit, vt plures alij.
In ipso. *Arab. Super eum. Euth. Super se. Theoph. Super illum. Caiet. Super ipsum.*

Vers. 11.

Et vox facta est de cælis: Tu es filius meus dilectus, in te complacui.

Et vox. *Arab. Cum voce.*
Facta est. *Syr. Extitit. Vat. Edita.*
De. *Arab. Ex Vat. E.*
Te. *Theoph. Quo.*
Complacui. *Syr. Complacui mihi. S. Epiph. Quem elegi. Euth. Benè mihi complacitum est. Vat. Mihi benè complacui.*

Vers. 12.

Et statim spiritus expulit eum in desertum.

Statim. *Pagn. Continuò.*
Expulit. *Syr. Eduxit. Euth. Expellit. Ar. M. Eiicit. Caiet. Emittit.*

Vers. 13.

Et erat in deserto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus; & tentabatur à satana eratque cum bestiis, & Angeli ministrabant illi.

Erat. *Arab. Constituit. Euth. Erat illic.*
Diebus. *Vat. Diei.*
Et quadraginta noctibus. *Syr.* omittit, vt plures alij.
Et tentabatur. *Syr. Dum tentaretur. Fr. Luc. Tentatus, Tentationem patiens.*
Eratque. *Syr. Degebat. Arab. Eratque ipse.*
Bestiis. *Pagn. Feris.*

Vers. 14.

Postquam autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium regni Dei.

Postquam autem. *Arab. Et post.*
Traditus est. *Syr. Traditus fuit in custodiam. Arab. Carcerationem. Pagn. Comprehensus esset. Ar. M. Traditum esse.*
Ioannes. *A. M. Ioannem.*
Prædicans. *Arab. Prædicabat.*
Regni Dei. *Dei. Orig. Dei.*

Vers. 15.

Et dicens: Quoniam impletum est tempus, & appropinqnauit regnum Dei pœnitemini, & credite euangelio.

Et. *Arab.* omittit.
Quoniam. *Arab. Enim. Euth.* omittit.
Impletum. *Syr. Completum.*
Appropinquauit. *Theoph. Instat. Caiet. Appropinquabit.*
Pœnitemini. *Arab. Igitur pœnitemini. Euth. Resipiscite. Caiet. Pœniteat vos. Mald. Pœnitentiam agite.*
Euangelio. *Ar. M. In euangelio.*

Vers. 16.

Et præteriens secus mare Galilææ, vidit Simonem, & Andream fratrem eius, mittentes retia in mare (erant enim piscatores)

Et præteriens. *Syr. Quumque iter faceret. Arab. Cùm transisset. Euth. Ambulans autem. Ar. M. Deambulans autem. Vat. Quum ambularet autem.*
Secus. *Syr. Circa. Ar. M. Iuxta. Fr. Luc. Ad.*
Eius. *Euth. Ipsius Simonis. Ar. M. Eius Simonis.*
Mittentes. *Syr. Iacientes. Arab. Qui mittebant.*
Retia. *Arab. Sua retia. Ar. M. Verriculum. Fr. Luc. Rete.*
Erant. *Arab. Erant ipsi.*

Vers. 17.

Et dixit eis Iesus: Venite post me, & fa-

Venite. *Arab. Sequimini.*
Post me. *Arab. Me.*
Et. *Arab. Vt.*

ciam

Vulgata Editio. | ***Lectionum Varietas.***

ciam vos fieri piscatores hominum.

Faciam. *Syr. Efficiam.*
Fieri piscatores. *Arab. Piscari. Vat. Vt efficiamini piscatores.*
Hominum. *Arab. Homines.*

Vers. 18.

Et protinus relictis retibus, secuti sunt eum.

Et. *Theoph. At illi.*
Protinus. *Syr. Statim.*
Relictis. *Syr. Reliquerunt.*
Retibus. *Syr. Retia sua. Vat. Retibus suis.*
Secuti sunt. *Syr. Ac abiere.*
Eum. *Syr. Post eum.*

Vers. 19.

Et progressus inde pusillum, vidit Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem eius, & ipsos componentes retia in naui.

Progressus. *Syr. Quum prætergressus fuisset. Arab. Cum esset progressus.*
Inde. *Arab.* omittit. *Theoph. Illinc.*
Pusillum. *Euth. Paululum.*
Zebedæi. *Arab. Filium Zebedai.*
Et ipsos componentes. *Syr. Qui & ipsi resarciebant. Arab. Qui etiam componebant. Theoph Qui & ipsi reconcinnabant. Fr. Luc. Et ipsos reficientes.*
Retia. *Syr. Retia sua.*
Naui. *Syr. Nauiculâ.*

Vers. 20.

Et statim vocauit illos. Et relicto patre suo Zebedæo in naui cum mercenariis, secuti sunt eum.

Et relicto. *Syr. Statimque reliquerunt. Theoph. Et illi relicto. Ar. M. Et relinquentes.*
Patre s. Z. *Syr. Zebedæum patrem suum.*
In naui. *Syr.* omittit.
Secuti s. e. *Syr. Ac abierunt post eum.*

Vers. 21.

Et ingrediuntur Capharnaum: & statim Sabbatis ingressus in synagogam docebat eos.

Ingrediuntur. *Syr. Quum ingressi fuissent. Arab. Cum peruenisset.*
Capharnaum. *Arab. In Capharnaum.*
Et statim. *Syr. Statim. Arab.* omittit.
Sabbatis. *Arab. In Sabbathis.*
Ingressus in s. *Syr. In synagogis eorum. Arab. In synagogâ eorum.*
Eos. *Ar. M. & alÿ plures* omittunt.

Vers. 22.

Et stupebant super doctrina eius: erat enim docens eos, quasi potestatem habens, & non sicut scribæ.

Stupebant. *Syr. Mirabantur. Arab. Admirati sunt. Theoph. Stupescebant. Ar. M Percellebantur.*
Super doctrinâ. *Syr. Doctrinam. Arab. De doctrinâ.*
Erat e. d. *Syr. Etenim docebat. Arab. Quia ipse docebat.*
Quasi. *Syr. Vt Cuiet. Tanquam Fr. Luc. Sicut.*
Potestatem. *Syr. Potestate. Euth. Auctoritatem. Theoph. Auctoritate.*
Habens. *Syr. Valens. Theoph. Pred [illegible].*
Et non sicut. *Syr. Non autem vt.*
Scribæ. *Syr. Scribæ ipsorum. Arab Scribæ eorum.*

Vers. 23.

Et erat in synagoga eorum homo in spiritu immundo: & exclamauit.

Synagogâ. *Syr. Synagogis.*
In spiritu immundo. *Syr. In quo erat spiritus immundus. Vat. Obnoxius spiritui immundo.*
Exclamauit. *Syr. Vociferatus est. Arab. Clamauit.*

Vers. 24.

Dicens: Quid nobis, & tibi Iesu Naza-

Dicens. *Syr. Et ait. Arab. Et dixit. Euth. Dicens, sine.*
Quid. *Orig. Ah quid rei. Vat. Eia quid rei.*
Nobis, & tibi. *Euth. Nobiscum tibi est. Vat. Nobis tecum est.*
Perdere. *Syr. Perditurus. Arab. Vt perderes. Euth. Vt perdas. Theoph. Ad perdendum.*
Suo. *Orig. Noui te. Tert. Scimus.*
Qui sis. *Syr. Qui es, Arab. Qui sis. Tert. Quia sis. Fr Luc.* [illegible]
Sanctus. *Syr. Sanctus ille. Arab. Sancte. Euth.*
rene:

Vulgata Editio.

rene: venisti perdere nos? scio qui sis, Sanctus Dei.

Lectionum Varietas.

Nempe ille Sanctus. Tert. Filius. Vat. Nimirum, ille Sanctus. Orig. Nimirum ille Filius.

Vers. 25.

Et comminatus est ei Iesus, dicens: Obmutesce, & exi de homine.

Comminatus est ei. *Syr. Obiurgauit eum. Euth. Increpauit ipsum. Pagn. Increpauit illum.*
Obmutesce. *Syr. Occlude os tuum. Arab. Claude os tuum.*
Exi. *Syr. Egredere.*
De homine. *Syr. Ex eo. Arab. Ab eo. Orig. Ab homine.*

Vers. 26.

Et discerpens eum spiritus immundus, & clamans voce magna exiit ab eo.

Discerpens. *Syr. Dilacerauit. Arab. Discerpsit. Euth. Quum discerpsisset. Vat. Cùm laniasset. Aug. Conuexans. Fr. Luc. Dilaniasset.*
Spiritus. *Syr. Spiritus ille.*
Exclamans. *Syr. Exclamauit. Arab. Clamauit. Euth. Clamasset. Theoph. Exclamasset.*
Exiit. *Arab. Et exiit.*

Vers. 27.

Et mirati sunt omnes, ita vt conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc noua? quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.

Mirati sunt. *Orig. Obstupuerunt. Euth. Admirati sunt. Mald. Præ timore obstupefacti sunt. Fr. Luc. Expauerunt omnes. Arab. Turba.*
Inter se. *Syr. Alius ad alium. Arab. Alter ad alterum. Euth. Inter sese. Theoph. Inter se mutuum. Ar. M. Ad ipsos.*
Quia. *Syr. Vt Vat. Quòd.*
In potestate. *Syr. Cum imperio. Arab.* addit. *Ipso. Euth. Cum auctoritate. Ar. M. Per auctoritatem.*
Spiritibus. *Syr. Ipsismet spiritibus.*
Imperat. *Syr. Præcipiat. Arab. Imperat exitum.*

Vers. 28.

Processit rumor eius statim in omnem regionem Galilææ.

Et processit. *Syr. Et exiit. Euth. Exiuit autem. Theoph. Emanauit autem. Mald. Et euasit.*
Rumor. *Syr. Fama. Arab. Et fama. Fr. Luc. Auditio. Mald. Auditus.*
Omnem. *Syr. Vniuersam. Euth. Totam vndique. Fr. Luc. Totam.*
Regionem. *Arab. Locum regionis. Vat. Regionem finitimam. Caiet. Regionem circum iacentem.*

Vers. 29.

Et protinus egredientes de synagoga, venerunt in domum Simonis, & Andreæ, cum Iacobo, & Ioanne.

Egredientes. *Arab. Exiit. Euth. Cum exisset. Fr. Luc. Egressi.*
De. *Theoph. E. Fr. Luc. Ex.*
Venerunt. *Arab. Et venit.*
In domum. *Syr. Domum.*

Vers. 30.

Decumbebat autem socrus Simonis febricitans: & statim dicunt ei de illa.

Decumbebat autem. *Syr. Iacebat autem. Arab. Et decumbentem vidit. Ar. M. At decumbebant.*
Febricitans. *Syr. Ob febrim. Arab. Febre validâ.*
Statim. *Syr.* omittit. *Theoph. Continuò.*
Dicunt. *Syr. Dixerunt.*

Vers. 31.

Et accedens eleuauit eam, apprehensa manu eius: & continuò dimisit eam febris, & ministrabat eis.

Accedens. *Arab. Accessit. Vat. Cùm accessisset.*
Eleuauit e. a. m. e. *Syr. Prehendit eam manu, & erexit eam. Arab. Et apprehendit manum eius, & eleuauit eam.*
Continuò. *Syr. Illicò. Arab. Statim.*
Dimisit. *Arab. Reliquit.*
Ministrabat. *Arab. Et stetit statim ministrans.*

Vers. 32.

Vespere autem facto cùm occidisset sol, afferebant ad eum omnes malè ha-

Vespere a. f. *Syr. Sub vespera autem. Arab. Cùm autem factum esset serò. Euth. Factâ vesperâ. Theoph. Vesperi verò. Vat. Postquam ad vesperauit.*
Cum o. s. *Syr. In occasu solis. Arab. Tempore occasûs solis.*
Afferebant. *Syr. Adduxerunt. Arab. Oblati sunt.*
Omnes. *Syr. Illos omnes.*

bentes,

Vulgata Editio. | ***Lectionum Varietas.***

bentes, & dæmonia habentes.

Malè habentes. *Syr. Qui erant malè affecti. Arab. Qui habebant malè.*
Dæmonia habentes. *Syr. Dæmoniacos. Arab.* omittit, *habentes. Euth. Qui à dæmoniis vexabantur, Vat. Qui à dæmoniis agitabantur,*

Verſ. 33.

Et erat omnis ciuitas congregata ad ianuam.

Omnis. *Syr. Vniuerſa. Ar. M. Tota.*
Congregata. *Syr. Coacta.*
Ianuam, *Syr. Portam. Theoph. Oſtium.*

Verſ. 34.

Et curauit multos, qui vexabantur variis languoribus, & dæmonia multa eiiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebant eum.

Curauit. *Pagn. Sanauit.*
Multos. *Syr. Quam plurimos.*
Qui vexabantur. *Syr. Qui malè affecti erant. Arab. Quibus erant mala diſpoſitiones. Theoph. Ægrotabant. Vat. Laborabant.*
Languoribus. *Syr. Morbis. Arab. Infirmitatum, Euth. Infirmitatibus.*
Eiiciebat. *Syr. Eiecit.*
Et non ſinebat. *Syr. Nec permittebat. Fr. Luc. Et non ſiuit.*
Ea. *Syr. Dæmoniis illis. Ar. M. Dæmonia.*
Loqui. *Syr. Vt loquerentur.*
Quoniam ſ. e. *Syr. Propterea quod ipſum nouerant. Arab. Quoniam ſciebat, quòd ipſe eſſet ipſe. Theoph. Quòd noſſent ipſum. Ar. M. Quòd noſſent eum.*

Verſ. 35.

Et diluculo valde ſurgens, egreſſus abiit in deſertum locum, ibíque orabat.

Diluculo valde. *Syr. Antelucano admodum diluculo. Arab.* addit. *Craſtini. Euth. Summo mane in crepuſculo. Pagn. Manè, multâ adhuc nocte. Ar. M. Mane noctu valde. Mald. Manè, cum multa adhuc eſſet nox.*
Surgens. *Syr. Surrexit. Euth. Cùm ſurrexiſſet,*
Egreſſus. *Syr.* omittit. *Theoph. Egreſſus eſt.*
Abiit. *Arab. Et exiit. Theoph. Et abiit Ieſus.*
Ibique orabat. *Arab. Vt ibi oraret.*

Verſ. 36.

Et proſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant.

Et proſecutus eſt. *Syr. Quærebant autem. Caiet, Proſecuti ſunt.*

Verſ. 37.

Et cùm inueniſſent eum, dixerunt ei: quia omnes quærunt te.

Cùm inueniſſent. *Ar. M. Inuenientes,*
Dixerunt. *Syr. Dicunt.*
Quia. *Syr. Et plures* omittunt.
Omnes. *Super omnes homines.*

Verſ. 38.

Et ait illis: Eamus in proximos vicos, & ciuitates, vt & ibi prædicem ad hoc enim veni.

Eamus. *Syr. Ite.*
Proximos vicos. *Syr. Oppida. Arab. Loca alia ex vicis proximis. Euth. Proxima mancipia. Ar. M. Continua Oppidula. Fr. Luc. Contiguos vicos.*
Ciuitates. *Syr. Vrbes proximas. Arab. Ciuitatibus. Theoph.* omittit. *Caiet. Mancipia.*
Et ibi. *Arab.* omittit.
Prædicem. *Arab Prædicemus.*
Ad hoc. *Arab. Propter hoc. Vat. In hoc.*
Veni. *Arab. Ego veni. Ang. Egreſſus ſum.*

Verſ. 39.

Et erat prædicans in Synagogis eorum, & in omni Galilæa, & dæmonia eiiciens.

Erat prædicans. *Syr. Prædicabat. Arab. Acceſſit prædicare.*
Synagogis. *Syr. Cunctis ſynagogis.*
Et. *Euth.* omittit.
In omni. *Syr. In vniuerſâ. Euth. Per totam. Theoph. Totâ. Ar. M. In omnem,*
Galilæa. *Euth. Galilæam.*
Eiiciens. *Syr. Eiiciebat.*

Verſ. 40.

Et venit ad eũ leproſus deprecãs eũ: & ge-

Deprecans. *Syr. Et precabatur. Euth. Obſecrans. Vat. Orans.*
Genu flexo. *Syr. Procidit ad pedes eius. Arab. Adorans. Euth. Qui genibus prouolutus. Vat. Et genua*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

nu flexo dixit ei: Si vis, potes me mundare.

flectens. Ar.M. Genupetens eum. Fr. Luc. Accidens ad genua.
Dixit. *Syr. Dicebatque. Euth. Ait. Ar.M.Dicens.*
Ei. *Arab.* omittit.
Si vis. *Arab. Domine, si tibi placet. Ar.M.Quòd si velis.*

Vers. 41.

Iesus autem misertus eius, extendit manum suam: & tangens eum, ait illi: Volo: mundare.

Autem. *Arab. Et.*
Misertus. *Syr. Misertus est. Euth. Misericordia motus. Vat. Intimè misertus. Ar.M. Visceribus commotus.*
Eius. *Ar.M.* omittit.
Extendit. *Syr. Extendens. Arab. Extendit ei. Euth.* omittit. *Theoph. Protensâ.*
Manum suam. *Euth.* omittit. *Theoph. Manu.*
Et tangens. *Syr. Tetigit.*
Ait illi. *Vat. Et dicit illi.*
Mundare. *Syr. Mundus esto.*

Vers. 42.

Et cùm dixisset, statim discessit ab eo lepra, & mundatus est.

Et. *Vat. Quod. Euth. Quo.*
Cùm dixisset. *Syr.* omittit. *Arab. In sermone eius ad eum. Ar.M. Dicente eo. Euth. Dicto.*
Statim. *Syr. In illâ ipsâ horâ. Euth. Confestim.*
Discessit ab eo. *Vat. Reliquit eum.*
Lepta. *Syr. Lepra eius.*
Mundatus est. *Syr. Mundus effectus est. Arab. Et abiit ab eo, & mundatus est.*

Vers. 43.

Et comminatus est ei, statímque eiecit illum.

Comminatus est. *Syr. Inhibuit. Arab. Prohibuit. Pagn. Interminatus. Ar.M. Comminatus.*
Statímque. *Arab.* omittit.
Eiecit illum. *Arab.* omittit. *Euth. Emisit illum.*

Vers. 44.

Et dicit ei: Vide oemini dixeris: sed vade, ostende te priocipi sacerdotum, & offer pro emundatiooe tua, quæ præcepit Moyses in testimooium illis.

Dicit. *Syr. Dixit. Euth. Ait.*
Vide. *Arab.* omittit.
Nemini dixetis. *Syr. Vt nemini dicas. Arab. Ne significaueris alicui. Theoph. Ne cui quicquam dicas. Vat. Ne quid cuiquam dicas.*
Vade. *Syr: Abi.*
Ostende. *Arab. Et ostendo.*
Te. *Syr. Te ipsum.*
Principi sacetdotum *Syr. Sacerdotibus. Caiet. Sacerdoti.*
Emundatione. *Syr. Purgatione. Arab. Mundatione.*
Tua. *Euth. Tui.*
Quæ. *Syr. Oblationem. Arab. Munus.*
Præcepit. *Syr. Sicuti præcepit. Euth. Iussit.*
In testimonium. *Syr. Vt sit testimonio.*
Illis. *Arab. Eorum.*

Vers. 45.

At ille egressus cœpit prædicare, & diffamare sermonem, ita vt iam non posset manifestè introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis esset, & conueniebant ad eum vndique.

Egressus. *Syr. Quum exiisset. Arab. Et non recepit.*
Prædicare. *Syr. Prædicare multa. Arab.* omittit.
Diffamare. *Arab. Promulgauit apud multos. Euth. Disseminare. Pagn. Diuulgare. Fr. Luc. Spargere.*
Setmonem. *Arab. Rem eius. Euth. Verbum.*
Non posset. *Syr. Nequiret Iesus. Ar.M. Non ipsum posse.*
Manifestè. *Syr. Apertè. Vat. Palam.*
In desertis locis. *Syr.* omittit. *Arab. Et in desertum.*
Esset. *Syr. Degebat. Arab. Recepit se. Ar.M Erat.*
Et conueniebant a. e. *Syr. Ad eum. Arab. Et conuenerunt ad eum homines. Theoph. Et veniebant ad eum.*
Vndique. *Syr. Ex omni loco.*

CAPVT I.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Initium Euangelij Iesu Christi Filij Dei.

1405. MATTHÆVS Filium hominis, Marcus Filium Dei vocat: rectus ordo, nec compendio viduus. Docemur à minoribus ad maiora paulatim assurgendum, vt aliquid semper adiiciamus, nec adeptis simus contenti. Proficere in Dei cognitione debemus; ita tamen, vt maiori cognitioni virtus maior? maior profectus respondeat.

Hîc Euangelista inchoaturus, ab initio, Euangelicæ prædicationis munus, Christum non hominis Filium, sed Dei nominauit; vt ostenderet, Diuinæ potentiæ fuisse, Mundo Euangelium prædicare; Diuinam esse doctrinam; Deumque diuinaque tantùm cogitare debere, qui Euangelium prædicat, Euangelium excipit: nihil humanum, nihil terrenum. Licuit Matthæo, filium hominis Christum describere; quia prædicationis statim non meminit: quod hîc factum.

1406. Scripsit Euangelium Marcus, sed breuissimè: scripsit Lucas, sed luculentiùs. Vterque sui magistri vestigia pressit, expressit morem. Lucas Paulum est imitatus, Marcus Petrum: breuis iste & succinctus: profusior ille vberiorque. Pulchrè Sanctus Chrysostomus, qui, hanc rem expendens, ait: *suum quisque probè est imitatus magistrum. Marcus quidem Petrum, verborum parcitate gaudentem: Lucas verò Paulum, fluminum copiam vbertate loquendi superantem.* Hæc ille.

Matthæus, & Ioannes iis, quæ scripserunt de Christo, interfuerunt: non interfuit Marcus, non interfuit Lucas: cur oculati testes omnes non eliguntur? An, ne putaretur aliquid interesse ad prædicandum Euangelium verum illi annuntient, qui Dominum hîc in carne apparentem secuti sunt aut alij, qui eorum operâ, quæ à Christo operata fideliter crediderunt? Commendatur hîc Christianorum fides, dum, ipsi non minùs Marco credunt, qui eis, quæ narrat, non interfuerat, quàm Matthæo, qui interfuerat.

1407. Marcus Euangelium scripsit: cur non Petrus, Marci Magister? Lucas Euangelium scripsit: cur non Paulus, à quo eruditus Lucas? An ne, si Petrus & Paulus, præcipui Apostoli, scripsissent, infideles existimassent, sui primatus causâ, quo Christus eos super alios euexerat, non veritatis amore chartis Christi gesta illeuisse. Huius calumniæ occasio anteuertitur, dum scribendi Euangelium munus nec Petro, nec Paulo demandatur.

Sicut scriptum est in Isaiâ Prophetâ: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te.

1408. DVorum prophetarum vaticinia coniungit; &, quod duorum est, vni tribuit? diuersasque sententias in vnum conflat. Illud *Ecce ego mitto Angelum meum.* Non Isaiæ est, sed Malachiæ: quod addit: *Vox clamantis in deserto.* Est Isaiæ: cur igitur voi Isaiæ totum tribuit Euangelista? An, tanquam potiori celebriorique? An, quia vnam rem vno sensu pronuntiant, seque mutuò & confirmant & explicant? Vt hinc colligatur, vno spiritu loquutos prophetas, & vni tribui posse, quod alter scripsit; cùm idem vtriusque auctor sit, & in omnibus Spiritus Sanctus loquutus fuerit.

1409. Duo vaticinia, tanquam vnum essent, protulit Sanctus Marcus; ac si aliud Malachiæ verba non sibi vellent, quàm, quæ habet Isaias, eundemque sensum vtrunque respiciat; &, *Ecce ego mitto Angelum meum*, in idem ferè recidat cum illo, quod sequitur; *Vox clamantis in deserto.* Nimirum Angelus euadere debet, qui degit in solitudine, & à malorum hominum consortio se subducit.

Angelum meum. Angelus Ioannes audit: munus Angeli in terris exercet; vt, quia in terris viuebat Christus Angelorum Dominus, in terris Angelorum quoque ipse haberet obsequium. Pulchrè ab aureo sermone auctor: *Cùm Christus Deus nasceretur in carne, Ioannes Angelus est generatus in terris vt in terrâ Deo Angelus, Domino cælestis ordo obsequij non deesset.*

Vox clamantis in deserto: parate viam Domini, rectas facite semitas eius

1410. PRiùs Angelus dicitur Ioannes, deinde prædicationis obire munus, & in deserto clamare traditur; vt ab hoc nexu, & ordine colligeremus, Angelicam illi esse vitam instituendam, qui prædicationis munus exercere vult, & alios ad pœnitentiam vocat.

Parate viam domini: Græcè ἑτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου præparate, expeditam reddite viam Domini. Verbum, ἑτοιμάζειν, parare significat; sed claudit promptitudinem quandam, alacritatem, ac celeritatem: vnde ἑτοίμως *alacriter, incunctanter, promptè.* Innuitur igitur, viam Domini parandam, vt segnitia omnis, omnis cunctatio auferatur. Promptè, expeditè, summaque alacritate pœnitentiæ ineunda via est, vt facilior sit atque iucundior.

1411. *Vox clamantis.* Qui maior ex natis mulierum dictus est, hic vox dicitur, quâ exilius nihil. *Quî vox* (inquit ille) *si maior? &, si maior, quî vox? has enim est respiratio, seu percussus aër, ac venti motio,*

motio, quæ nihilo approximat. Nodum ipse suum soluit, & vtile monitum exhibet, dum subdit: *At ideo Ioannes vox dicitur: quoniam maior tantò quis est, quantò humilior; tantóque præstat cæteris, quantò in oculis suis fit vilior.* Scilicet apud Deum vera magnitudo est, suam agnoscere paruitatem: & summis appropinquat, qui sui notitiâ appropinquat ad nihilum.

Vox clamantis. Vox, Ioannes dicitur, ac si nihil præterea esset. Vox ad verbum mẽtis respicit, &, vt illud manifestet, homini data est. Vox est propter verbum, & Ioannes propter Christum: vt, quicquid esset, referret ad Christum, in Christi gloriã, honorem, manifestationẽ, ac lucem. Nihil sui causâ agebat: talis esse debet Christi præco, vt Christum solum respiciat, eiusque gloriam, non suam.

1412. *Vox clamantis.* Et non aliud, quàm vox Ioannes, qui omnium maior in natis mulierum dicitur? Tantùm vox, & totus vox: & hoc magnitudinem prædicatoris huius prædicat; quòd nihil in illo, quod vocale non sit. *Totum,* inquit bonus ille author, *quod erat in Ioanne, vox erat, inducens Iudæos ad pœnitentiam, ad obseruationem, & fidem. Si spectare velis eius natiuitatem, conuersationem, vitam, vestitum, & prædicationem, inuenies Ioannem non solùm loqui, sed omnibus iis, & eorum singulis clamare.*

Vox clamantis in deserto. Vox Ioannes dicitur; quam vocem præfigurauit Dauid, interprete Basilio, cùm dixit: *Vox Domini super aquas.* Deinde: *Vox Domini confringentis cedros.* Sed quî, inquies, cedros confregit? Quia Pharisæos superbos perterrefecit, depressit, conuulsit. Cedros se putabant Pharisæi, cæteris sublimiores, nobilioresque: sequitur Propheta: *Vox Domini intercidentis flammam ignis.* Quando id de voce, de Ioanne verum fuit? Quando liberè increpabat Herodem, vt eum à fratris sui Philippi vxore disiungeret, & velut flammam à flammâ abscecaret. Nimirum libidinis mancipia flammam referunt, quàm secare difficile, & plerúmque inutile: cum statim vix secti in idem resiliant, vt in flamma quæ dissecatur, fit. (Psal. 28.)

Parate viam. Ac si tota vita spiritualis in viâ parandâ esset sita. Qui verè Deo seruit, se putat semper incipere, & ex regij prophetæ mente quotidie dicit. *Et dixi: nunc cœpi.* Viam benè semper absoluit; qui semper illam parat, ac si semper sumeret initium.

1413. *Viam.* Via Domino paranda est: sed quandiu paranda? Semper dum viuimus. In Dei obsequio qui sistit, à vero Dei obsequio abest. Via semper Domino paranda; quia semper in vitâ est, quod amputetur.

Viam Domini. Signatè, *Domini,* dictum; quia plerique non Domini viam parant, sed dæmonis. Viam satanæ parant, qui promptos se eius nutibus exhibent, viam sceleribus aperiunt, trahunt cæteros ad mala exemplô malô.

Via Domini paranda est, paranda est & Domino, vt Dei gloriam spectemus, dum laboramus. Scilicet in Dei opere opus est, vt in Deum operantis mens feratur.

1414. *Parate,* in Hebræo est verbum, פנו, *pinna,* quod expurgare significat; vnde locum Isaiæ ita plerique legunt: *Repurgate viam Domini.* Vt igitur viam Domino præparemus, à vitiis omnibus mentem expurgemus.

Rectas facite semitas eius. Qui se diligit, & non proximum, ad dexteram declinat: qui proximum, se neglecto, ad sinistram: qui se, vt debet, & proximum diligit, nec sui, nec proximi salute contemptâ, rectum instituit iter, rectas semitas facit.

Rectas facite semitas eius. Non rectè viam parat, qui rectas semitas non facit. Scilicet, etiam rerum minimarum habenda est cura non minima. A viâ plerúmque errat, qui rectas semitas non facit. Rectè fiunt semitæ, si recti fiant, qui per semitas ambulant.

SECTIO II.

Fuit Ioannes in deserto baptizans.

1415. Diu in deserto vixit Ioannes: cur idem non præstitit Christus, qui in Nazareth ciuitate legitur educatus? Qui propter hominum amorem venerat, triginta annis, hominum præsentiâ carere noluit, nec amor id permisit, Diuelli amans non potest ab eo, quem amat. Exiguo spatio, exiguo tempore discedens à discipulis *auulsus ab eis*, dicitur; ac si quâdam vi, ac contra naturalem propensionem ab ipsis abiungeretur: qui triginta annis abesse ab hominibus potuisset?

Fuit Ioannes in deserto. In deserto Ioannes erat, & desertum non erat: extra desertum, Ioannem adeuntes erant, & desertum erant. Erat Ioannes in deserto paradisus: cæteri, extra desertum, desertum erant, pluribus spinis obsitum, quò plures illi erant, cum quibus erant. Nimirum, non locus sanctitatem habitatori affricat, sed loco habitator loci. Iudæi omnes Ierusalem desertum fecerant: vnus Ioannes desertum verterat in Ierusalem, dum in deserto sanctè conuersaretur.

1416. Olim populum suum à Pharaone dimitti volebat Deus, vt sibi in deserto sacrificaret: in deserto nunc est Ioannes: ad desertum vocantur Iudæi: nulla sacrificij mentio fit, aut quia constructo iam templo in Ierusalem extra illud sacrificia mactare licebat nulli; aut etiam, quia probè sacrificium offert, qui in Dei obsequium se Deo offert; & ritè victimas mactat, qui se mactat, & vitæ asperitate carnem castigat.

Fuit Ioannes in deserto. Cur igitur dixit Matthæus? *Venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ.* Si in deserto erat prædicans, quî venire potuit? vbi erat? At non sic intelligendus Matthæus, vt velit affirmare venisse Ioannem in desertum; sed, cùm esset, venisse, vt prædicaret. Verùm hîc iterum reponas; Vnde venit Ioannes? An venit è Cælo, vbi per iuges contemplationes, ab hominum consortio segregatus, degebat? Venite dicitur, (Matth. 3, 1.)

cum

cum cœpit apparere, ac præcursoris officium agere; vt hinc prædicatores moneantur, priùs in Cælo mente conuersari, Angelis ferè pares, quàm se aliis demittant, & prædicationis exerceant munus.

1417. *Fuit Ioannes in deserto.* Vt vel solâ habitatione innueret, qualis Mundus esset. *In deserto, non in terrâ habitatâ fuit*, ait Sanctus Chrysostomus: *eò quòd desolatum adhuc esset humanum genus, ac necdum à Patre, & Filio & Spiritu sancto inhabitaretur.* Cùm hominum corda dæmones incolerent, vitiorum sentibus oppleta.

Ioël 2.20. Prædixerat olim Ioël: *Ignis deuorabit speciosa deserti.* Hic aliter accidit. Diuini amoris ignis, qui in Ioannis corde ardebat horridum desertum, speciosum reddidit, dum peccatorum spinas exuere eos, qui ad eum currebant, curabat.

1418. *Fuit Ioannes in deserto.* Statim Ioannis meminit hîc Euangelista, vt vel solo tanti vatis nomine opus suum nobilitaret: idem fecerunt & Lucas, & Ioannes: id quod his verbis expendit Guarricus: *Præterea*, inquit, *Marcus, & Lucas, & Ioannes initia librorum præconiis eius dedicauerunt, vt videlicet authoritas tanti nominis, primâ fronte prælati, totum deinceps commendabilius redderet Euangelium.*

Populus In deserto manna comedit: Ioannes in deserto locustas, & mel syluestre. Sed sanctitati cibi asperitas vilitasque non officit: proficit potiùs. Mannæ esu populus syluester, vt ita dicam, effectus est: Ioannes syluestri cibo, manna spiritale, motum suauitate, composuit, Dei sui palatio gratissimum.

1419. Olim in deserto nubis ignisque columna populo præiuerat, quæ viam populo ostenderet: nunc in deserto nullam columnam legimus; at Ioannes columnam referebat, qui non ad terram promissam ducebat, sed ad Cælum.

Suis auditoribus pœnitentiam Ioannes commendat: nec verbis commendat duntaxat; sed, quod fortius, & opportunius est, exemplis. Scilicet *prædicans de pœnitentiâ ipse pœnitentibus scopus euasit*, ait Sanctus Ephrem: ne aliud ageret, aliud doceret.

In deserto Ioannes clamat, parandam esse viam Domini, ne (quod Deus olim fuerat comminatus) desertæ fiant viæ nostræ, nosque desertum reddemur. *Parate*, inquit, *viam*: cur non dixit: *Ambulate per viam?* An, quia Dei via parando percurritur, & percurrendo per viam, via paratur? Incede per Domini viam, & viam parasti: para viam, & iam incedis.

Leuit.26.22.

Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Ierosolymitæ vniuersi, & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine.

1420. ET *egrediebatur.* Græce, ἐξεπορεύετο. *Exibat, procedebat.* Hoc verbum Ioann. 15. dicitur de processione, quâ Spiritus à Patre procedit: ἐκπορεύεται πάντα ἀπὸ τοῦ πατρός, tanquam scilicet amor. Vt illi, qui ad pœnitentiam se conferunt, Spiritu sancto ducantur, ducantur amore; non timore, non simulatione. Ite ad pœnitentiam spiritu debemus, carnis curâ penitùs depositâ.

Et Ierosolymitæ. Syrus: *Filij Ierusalem.* Ciuis quilibet, suæ patriæ filius vocatur, vt statim moneatur, quâ reuerentiâ in matrem esse debeat, quantâ concordiâ in conciues. Patriæ non filius, hostis est, qui dissidia suscitat, odia fouet.

1421. Sanctus Matthæus cap. 3. non Ierosolymitanos tantùm exiisse dixit, sed plerosque alios; omnem scilicet regionem circa Iordanem. *Tunc*, inquit, *exibat ad eum omnis Ierosolyma, & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem.* Sanctus Marcus id explicitè non dixit, sed fors cùm ait: *Omnis Iudææ regio.* Omnes Iudeæ regiones generaliter intelligit: videlicet Iudæam, Galilæam, Peræam, aliasque: quamuis ex eo, quòd Ierosolymitæ tanquam præcipui exierint, alios etiam inferiores, horum exemplo motos, exiisse subintelligi poterat: ferè enim, quæ primores, nobilioresque vrbis nobiliores ciues agunt, agunt & ciues ignobiliores.

Præterea, quòd postremi Ierosolymitæ recenseantur, ponderesuo non caret. Nimirum, qui sacris sunt locis propiores diuinoque cultui, si acciderit, excidere à Dei gratiâ, ægriùs difficiliusque conuerti ad Deum solent; vt aliorum exemplo quodammodo sint trahendi; & hi præcipuè, qui templo sacro viciniores erant & à sanctitate, quæ templo debebatur, & ei, qui in templo colebatur, degenerauerant, longiores remotioresque à conuersione erant.

Et erat Ioannes vestitus pilis cameli.

1422. IN Palæstinâ camelorum pilos nere consueuerant, & in illis regionibus, quæ hoc genere animalium abundabant. Tam rudi, asperoque vestitu Christi miles pugnaturus vtitur. *Vestitus.* Græcè ἐνδεδυμένος. Verbum ἐνδύω seu ἐνδύομαι ita vniuersè de quolibet indumento dicitur, vt etiam de armis signatè apud bonos authores dicatur, quæ quis in aciem descendens induere solet. Quæ notio aptè hîc cadit; nam vili hoc & duto vestitu Ioannes vtebatur, tanquam bellicis armaturis, quibus in campum descenderat. Nimirum, vestiū mollities ab illo, qui Christi militiæ adscribi vult, abesse debet.

Præterea, verbum ἐνδύω in purpuræ vestitu, & indumento vsus est Xenophon. Etiam Ioannes, & iustus quilibet, qui Mundi pompis renunciauerit, lacera, trita, dura, asperaque indumenta purpureæ & regiæ vestis loco tenet: saccum pro purpurâ habet, cilicium pro nobilissimâ veste: alius quilibet ornatus deformis viris iustis apparet.

1423. Vide, quid vestitus asper in hominum mentibus potuerit. Narrans Euangelista omnes ad Ioannem exiisse, vt baptizarentur, & confiterentur peccata sua, meminit vestis ex camelorum pilis textæ, ac si egressi fuerint, vt ab ipso baptizarentur, moti etiam & illecti ab aspero eius vestitu: quod tangit etiam Glossa: *Meritò egrediebantur, vt baptizarentur quia Ioannes erat vestitus pilis camelorum.* Suam vestitus ipse vocem habet, & plerùnque, non secùs ac vox, homines ad pœnitentiam, vocat allicitque.

Sanctus erat Ioannes, etiam antequam nasceretur; & tamen adeò asperum viuendi genus iniuit: quò exemplo suo doceret, sanctis perfectisque eurandum, vt sanctiores fiant perfectioresque. *Ioannes*, inquit Guarricus, *qui antequam exiret de vêtre, sanctificatus erat, cui illud, dicere competebat. Ab infantiâ meâ mecum creuit sanctitas. & de vtero matris meæ egressa est mecum, quem nullius tentationis ventus agitare poterat; nec mollibus tamen vestiebatur, nec suauibus vescebatur: sciens vtique, quia, sicut peccatoribus, vt sancti fiant, sic sanctis, vt sanctiores fiant, necessaria est seuerior viuendi disciplina.*

SECTIO III

Et prædicabat dicens: venit fortior post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius

1424. PRædicabat. Græcè, *ἐκήρυσσε. clamabat, concionabatur.* Verbum *κηρύττειν* proprium præconum est, & publicè suâ voce ad populum aliquid promulgantium: quæ notio hîc optimè cadit, vbi Ioannes Dei præco aduentum Christi populis denunciat, eisque pœnitentiam indicit.

Venit fortior post me. Græcè *ἰσχυρότερός μου.* Validior, robustior me; *ἰσχυρὸς* de viribus propriè dicitur, prout ad opus aliquod peragendum adhibentur: neque enim torpere fortitudo ea debet, otioque marcescere, quam à Deo, vt laboraremus accepimus.

1425. Hîc Ioannes prædicasse dicitur; sed nulla pœnitentiæ mentio fit: quod fit apud Sanctum Matthæum: *Pœnitentiam* inquit ipse, *agite: appropinquauit enim Regnum Cælorum.* Hoc Marcus prætermisit, vbique breuitati studens: sed dicens, aduenisse Christum, etsi expressè pœnitentiæ mentionem non fecerit, tacitè fecit: qui enim peccauit, Christum excipere, sine pœnitentiâ, non potest.

Cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Digna Ioanne humilitas, & eius sanctitati ac magnitudini par. Prædicat, sed tunc magis demittitur & humiliatur; eos, qui alios edocent ac informant, erudiens: vt, dum doctoris funguntur munere, magis ante Deum se demittant; eoque humiliùs de se sentiant, quò sublimius prædicatione officium sustinent. Hoc Ioannes in nostri exemplum præstitit.

1426. *Procumbens.* Græcè, *κύψας, inclinatus, incuruatus.* Verbum, *κύπτειν* significat, non solùm deorsum vergere, inclinare se ipsum, & procumbere; sed etiam caput erigere: quæ duæ notiones diuersæ inter se videntur; sed Christi verbis nectere inter se eas possumus: si nempe illud interseramus: *Qui se humiliat, exaltabitur.* Qui enim se humiliter demittit, erigitur in sublime & extollitur: accidit hoc Ioanni, qui se ad Christi pedes & calceamentorum corrigiæ demittens, caput adeò erexit, vt, iuxta Christi sententiam, inter natos mulierum maior Ioanne baptistâ non surrexerit. Ergo, qui erigere ante Deum caput desiderat, tanquam electus; hîc se deprimat, hîc se demittat: nam iustis, qui se demiserunt, dicetur: *Respicite, & leuate capita vestra; quoniam appropinquat redemptio vestra.*

1427. *Et baptizatus est à Ioanne;* Qui nihil habuit sordium baptizari voluit. Christum nolebat baptizare Ioannes; qui, &, cùm in ventre matris esset, eius præsentiâ se putauit indignum, vt per matrem stupens diceret: *Vnde hoc mihi, vt veniat Mater Domini mei ad me?* eodem spiritu hîc quoque per se dicit: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? ac si ita loqueretur,* inquit Sanctus Chrysostomus: *Noui ego tunc te; cumque fandi impos essem parentis os mea ciens ipse per eam clamaui: scilicet, vnde mihi, vt ad me veniat mater Domini: Nihil illic cum fefellerim, hîc celauero? ego debeo à te baptizari, & tu venis ad me?* Humilitatis, quam in matris vtero ostenderat non obliuiscitur Ioannes. Crescunt in iustis virtutes, non minuuntur.

1428. *In Iordane.* Quod in Iordanis fluuio baptizari Christus voluerit, maius humilitatis indicium est; nam Iordanes cum quondam, rerum omnium conditorem agnouerat, dum eius iussu aquæ sisterentur. Versare istuc mente Ioannes poterat. *Iordanes,* inquit idem Sanctus Pater, *conditorem te nouit omnium: hærent aquæ: Iordanes cursum non promouet: rerum ordini renunciat. Ergo te elementa nouerunt, ipse non agnoscam?* Agnosco; & quem Iordanes reueritus est, etiam ego reuereor, venerórque *Torpent, & contrahuntur manuum compages, &, quod minimè didicerunt, exercere non valent.* Vicit tamen Christi humilitas; vt hoc exemplo moniti, ibi maximè humilitatem exerceremus, vbi maiora virtutis facinora à nobis edita aliis admirabiliores nos efficiunt, & maiori laude dignos.

Baptizatus est Christus à Ioanne in humilitatis signum, vtque baptismum constitueret: non legimus, quenquam è sacro fonte Christum leuauisse vt fieri in aliorum baptismo solet. *Quia non propter se, sed propter alios baptizatus est,* inquit Sanctus Thomas, *nullus leuauit Christum de baptismo.* Quid è baptismo ab alio leuaretur, qui baptismo omnes alios leuare debebat.

Et statim ascendens de aquâ vidit Cælos apertos.

1429. HIc, baptizato Christo, Cælum scinditur, ac veluti diducitur: videntur Cæli aperti. Idem factum, & cùm Stephanus lapidaretur: vidit enim ipse Cælos apertos, & filium hominis stantem à dexteris virtutis Dei Act. 7. Quidni lapidato idem accidat, quod baptizato? & persecutio omnis æquo animo tolerata baptismus quidam, fit, quo anima mundatur, & purgatur à sordibus.

Cælos apertos. Græcè, *σχιζομένους τοὺς οὐρανούς. Cælos discissos, diductos* ac si veluti per rimam Pater Filij sui humilitatem respexisset. *σχίζαι*, ligna scissa in vsum sacrificiorum dicuntur: Stephano, qui corpus suum in sacrificium Deo litauerat, non ligna scinduntur, sed Cælum: & Christiano cuilibet, qui in baptismo Deo se sacrat, pro lignis Cœlum secatur, & aperitur.

1430. *Statim ascendens de aquâ,* Non dicit in aquâ sistere Christus voluit, vt rectè nos doceret in bonis semper pergendum vlterius esse, vt vnius operis gradus gradum ad aliud struat. Optimi viri hæc consiguatio est, à bonis ad meliora transire.

Vidit Cælos apertos: ex Græco aliqui legunt, *scissos.* Vim suam habet hæc lectio. *Scissos Cælos vult Marcus,* inquit bonus ille auctor: *quòd regnum Cælorum vim patiatur; & violenti rapiant illud; hoc est fortes in fide, & constantes in opere.* Sed cur cæteri Euangelistæ nudè apertos cælos fuisse dixerunt? *scissura,* pergit idem auctor, *vim importat: apertum autem spontaneum: atqui vtrunque in salute hominum concurrit: Deus enim voluntariè genuit nos verbo Vita, nos autem difficilè operamur bonum.* Addo feruentibus Dei amantibus Cælum aperiri; quia his difficilia quæque facilia fiunt: tepidioribus scinditur; quia torpot etiam facilia difficilia reddit.

In Christi baptismo Cælum diduci dicitur, & operiri; vt sciremus, ait Victor Antiochenus, *sanctimoniam hominibus è Cælo obuenire, cælestiaque rebus terrenis se se consociare.* Nemo sanctitatem è terrâ pullulare putet: è Cælo est, in Cælum euehit.

Et vox facta est de cælis: Tu es Filius meus dilectus: in te complacui.

1431. Filium Pater tàm blandè, & tàm beneuolentiæ plenis verbis alloquitur: sed cur istuc nunc fecit? An, vt animum ipsi veluti adderet, aggredienti difficillimum illud opus, ad quod ipsum emittebat, procurandæ humanæ salutis: vt paterni amoris memor omnem difficultatem superaret, laborum obliuisceretur. Explicari non potest, quàm laboriosum operosumque sit, quàmque difficultatibus plenum, perditarum animarum salutem quærere, vt Christus ipse ad hoc bis sui Patris verbis veluti animetur.

Tu es filius. Ergo ille Pater erat, qui loquebatur; Filiumque effert, in quo sibi complacuerat. Non homines, non humani generis salutem Filio Pater commendat: non erat istuc opus. *Ille, in quo Pater sibi complacet, totus in humanâ salute quærendâ, & procuranda est.* In quo sibi Pater complacet, perficit illud omne, quod Patri placet.

1432. *In te complacui.* Cur non dixit: *In te complaceo.* Non dixit quia non est veri filij vera nota, si in eo complacuerit tantùm Patri, & non complaceat. Non dixit? *In te complaceo.* Ne complacentiam istam ad ea tantùm opera, quæ tunc Iesus agebat, coarctaremus; sed potiùs ad æternam generationem porrigeremus, in quâ semper sibi in Filio complacuit Pater, & semper complacebit.

Et statim Spiritus expulit eum in desertum.

Spiritus Sanctus, qui in eum descenderat, in desertum Christum expulit: non quasi inuitum & reluctantem, sed Diuinæ virtutis impulsu ad tempus ex hominum conspectu subducendum. Spiritus Sanctus, quò vult, hominem rapit: non quòd vim voluntati faciat; sed quòd hominem volentem reddat. Expulsus dicitur Christus, vt hoc loquendi modo indicaretur, quàm libenter in hominum conspectum se daret; adeò vt quandam vim pateretur ab illis, quos, tam vehementer amabat, disiungi. Igitur τὸ *expulit,* amotis vehementiam sonat, non violentiam.

1433. *Expulit.* Græcè, ἐκβάλλει *eiecit, ablegauit, emisit,* ἐκβάλλει de iis etiam dicitur, qui in exilium mittuntur. Tam durum Christo erat ab hominum consortio, quos tam feruenter diligebat, separari vt in exilium mitti videretur, dum in solitudinem longè ab hominum consortio factus mitteretur.

Et erat in deserto quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & tentabatur à satanâ. Eratque cum bestiis.

Continuis quadraginta diebus in deserto egit, *& quadraginta noctibus.* Hoc in Græco & Syro non habetur. Noctium mentio fit, ne, sub noctem deserto Christum egressum, & commodiorem pernoctationem quæsiuisse, aliquis putaret. Hoc simulantium, & hypocritarum mos est, qui, cùm hominum laudes suis operibus venentur, interdiù, dum videri ab hominibus possunt, bonis operibus extimè vacant: noctù voluptatibus ac deliciis se immergunt.

1434. *Et tentabatur à satanâ.* Quando? continuis quadraginta diebus. Acceptâ tentandi potestate, & occasione exhibitâ. Omnes artes dæmon exercet, omnes fraudes, vt Christum vincat. Matthæus signatè tres tentationes narrat, quæ post quadraginta dierum ieiunium acciderunt. Marcus indicat, totis ipsis quadraginta diebus, moltis variisque tentationibus vexatum fuisse Christum: terroribus scilicet, difficultatibus, monstris & spectris obiectis: sed horum non meminit Matthæus, quasi hæ tentationes Christo ieiunanti nihil visæ fuerint: cùm ieionij armis munitus diaboli tentamenta adeò non timeat, vt irrideat etiam, & nihili faciat.

Non solùm in diē, sed etiam in nocte tentabat Christum diabolus. Nullum tempus ab eius fraudibus immune. In die tentat, cùm in prosperis; in nocte, cùm in aduersis: non minùs quippe in istis, quàm in illis tentandi occasionem arripit diabolus; & plerunque prosperitate ac felicitate strauit, quos vincere tribulationibus & aduersitatibus non potuit.

1435. *Eratque cum bestiis.* Nimirum non in domestico agebat deserto, & hominum habitationi proximo; sed in inculto, horrido, & hominibus inaccesso, in quo bestiæ feræ degebant: à quibus tamen ipse non lædebatur, sed potius ipse erat illis formidini, quemadmodum & Adamus antequam peccasset: & bestiæ, tantum aberat, vt Christo nocerent, vt ei blandirentur & applauderent.

Cum feris erat, & feræ vix erant feræ. Homines expertus est feras hominum conditor: & feras haud sensit feras. Humanitatem, quam homines in Iesum exuerant, induere visæ sunt feræ.

1436. *Eratque cum bestiis.* Et bestiæ cum illo, sed non contra illum: vel bestias mansuetudinem docere bestiarum factor potuit. *Rectè olim,* inquit bonus ille author, *non tam priuatos homines, quam populos, vrbes, & regiones deuastabant, vt refert Plinius: à Christi temporibus videntur ex parte cum omni humano genere mansuefacta.* Bestiis ipsis magis efferus homo censerit poterit, si mansuetudinem à Christo suo non discat, ac mititatem, quam feræ ferè didicerunt.

Cum bestiis erat Christus, quæ tamen non nocebant illi, in quo primam illam innocentiam, quæ homini olim tributa fuerat, reuerebantur.

Cupiebant, nimirum (vt ille ait) *amicitiæ fœdus cum homine renouare*. Quod scissum fuit, quum Dei legem primus homo scidit & temetauit.

SECTIO IV.

Postquàm autem traditus est Ioannes, venit Iesus in Galilæam, prædicans Euangelium Regni Dei.

1437. TRadito Ioanne, prædicat Christus: quia Ioannes non poterat prædicare. Tunc maximè Diuinâ prædicatione indigemus, cùm mali homines sæuiunt in Dei seruos: & supera est doctrina tradenda, cùm Ioannes Ioannisque imitatores traduntur. Silentij carcere claudenda vtilia monita non sunt, cùm carceri adiiciuntur, qui Cælo digni.

Venit Iesus. Ad Ioannem se confert Iesus, vt accessu suo doceret, ait ille, *eos, qui à Deo mittuntur, honorari debere; multumque fieri eorundem acta & sermones.* Et vniuersim sanctorum esse, sanctos adire, & cum illis conuersari; adeò vt etiam sanctior ad illum eat, qui non tantâ pollet sanctitate. Christi spiritum non habent, qui cum Christo ad sanctos non eunt; sed potiùs iter ad illos impedire conantur: quod proprium hæreticorum est.

Pœnitemini, & credite Euangelio.

1438. VErè plenéque Euangelio vix credit, qui, cùm peccauerit, pœnitentiam inire negligit. Vt quisque probet, se Euangelio credere, pœnitentiam arripiat, non reiiciat. Fides non est pœnitentiâ posterior; sed fidei testis pœnitentia est.

Et dixit eis Iesus: Venite post me: faciam, vos fieri piscatores hominum.

NOn diuitias, non dignitates pollicetur: non delicias & voluptates spondet. Hominum piscatores eos futuros asserit: satis istuc. Verus Iesu cultor homines lucrari lucris omnibus anteponit; & dignitates omnes, omnia culmina negligit, vt, post suam, aliorum quoque salutem curet.

1439. Ordinem pende: *Venite*, inquit, *post me.* Deinde addit: *Faciam, vos fieri piscatores hominum*: rectus ordo, nec inuertendus. Christi imitatione post Christum ire debet, qui aliorum salutem quærit. Ægrè peccatorum aquis insepultus expiscari alios poterit, & trahere ad littus.

Missurum se olim & piscatores, & venatores Deus dixit: nunc piscatores tantùm nobis exhibentur: nulla in Euangelio venatorum mentio fit: cur id factum? An, quia, qui piscatores sunt, sunt etiam venatores? An, quia venatorum est vnam, aut paucas feras insequi, & prehendere: piscatorum, magnam piscium multitudinem capere? Antiqui doctores venatores erant, prædæ paucitate contenti: nostri piscatores sunt, conuersorum multitudine diuites. Denique piscatores eliguntur; vt, assueti in aquis stare, baptismi aquis gentes libenter abluerent; & ab aquis ad aquas irent, sed sanctiores, & puriores. (Ier. 16.16.)

1440. *Faciam vos fieri.* Non dixit: *Facite vos hominum piscatores.* Humana industria sine Dei gratiâ nihil efficit, *Et in vanum laborat aliquis doctorum, si non factus à Deo fuerit, vt proficiat*: ait Sanctus Paschasius? Nisi supera eum manus formet, & elaboret, hominum piscator esse nemo potest.

Et protinus, relictis retibus, secuti sunt eum.

REliquunt sua retia, vt Christi rete caperentur, à Christo ad Christum traherentur. Retia non habes, quæ relinquas, dum te Christus vocat? relinque te. Rete sibi quisque est: retia sunt, quæ quisque habet, rete quod quisque est. Omnia retia reliquere, qui vocati fuere à Christo, dum sui contemptu Christum secuti sunt.

Et statim Sabbatis ingressus in synagogam docebat eos, & stupebant super doctrinâ eius.

1441. OPportunum tradendæ doctrinæ tempus sabbatum erat, in quo à rebus, operibusque seruilibus vacans populus, idoneus Diuinis eius monitis excipiendis erat. Aliis diebus eos Christus informabat qui ad eum ibant, quocunque loco id esset præstandum: sabbatis ad synagogam se conferebat, ne (vt ille ait) *fugere videretur loca, aut horas docendi opportunas; & seorsim atque intempestiuè iis solis doctrinam proponere suam, qui ad se decurrerent.* Ipse quoque eò ibat, vbi doctrina tradebatur ex more; ne minori desiderio tradendæ doctrinæ illum corripi quis crederet, quàm cæteri corriperentur audiendi.

1442. *Et docebat eos.* Docuisse Christum, affirmat Euangelista: quid docuerit & quâ ratione non explicat. Nobis meditandum relinquit, quod ipse suppressit: vtilia, opportuna, diuina docuisse, doctoris qualitas non sinit, nos in dubium reuocare.

Stupebant super doctrinâ eius. Cur stupore corripiebantur?

piebantur? *Quia*, inquit Victor Antiochenus, *non loquebatur ad gratiam, neque vlli prorsus adulabatur, nec auditorum laudes captabat, aut venabatur.* Iurè admirationi esse debet, qui laudari non quærit, nec adulationis effundit verba.

Et erat in synagogâ eorum homo in spiritu immundo, & exclamauit.

1443. QVum sabbatho in synagogâ Capharnaitarum Christus doceret, quidam, immundo spiritu correptus, aderat. Dæmon nec à locis sacris abest, vbi Dei verbum tractatur & spargitur: vt nempè eius fructum impediat, & Dei verbum ex fidelium cordibus auferat, timens, ne pullulet in illis.

Exclamauit. Cur exclamat? quid eum torquet & cruciat? Maximus illi cruciatus, Christi præsentia, Christi prædicatio, quâ ad pœnitentiam omnes inhortabatur, ad sanctitatem; & verbis & moribus alliciebat, promisso Cælorum Regno. Dæmonis grauissima pœna est, cùm salutis viam fideles ineunt, & à peccatorum immunditiis ad innocentiam transeunt.

Dicens: Quid nobis & tibi, Iesu Nazarene?

1444. NOn erat in hoc energumeno, nisi vnus dæmon, vt superiora & sequentia verba declarant: multorum tamen nomine loquitur, sciens eandem sui & sociorum esse rationem; & Iesum æquale omnibus bellum indixisse, dæmonesque omnes vehementer cruciari hominum salute.

Vnus loquitur vice plurium; vt Iesus magis flecteretur, audiens multos eius præsentiâ torqueri, non vnum duntaxat: fors & in obsessi corpore, licèt vnus esset ille dæmon, plurium munus sustinebat, non minùs eum vexans, quàm si legio integra in illo extitisset.

1445. *Iesu Nazarene.* Proprio eum nomine vocat, vt probaret, se eum probè nosse: addit, *Nazarene*, cognomine vtens, quia Iesus passim appellabatur à loco educationis, quamuis sciret esse natum in Bethlehem, hoc quoque fraude non caret: ne scilicet Iesus Messias, qui ex Bethlehem expectabatur, crederetur, & sic eius doctrina non magis confirmaretur, & faciliùs homines ad eum conuerterentur. Laudauit dæmon Iesum; sed cauit, ne Messiæ mentionem faceret: vt fors hac de causâ à Christi appellatione abstinuerit.

Quid nobis & tibi? Ferre Christi præsentiam nequeunt dæmones: *Non fert Cælestem spiritum in Christo loquentem spiritus impius.* Dæmonibus par videtur, qui audire Christi verba non sustinet.

1446. Quàm vtilis nobis Christi præsentia est, tam dæmoni est grauis: *Presentia enim Saluatoris*, vt ait Venerabilis Beda, *tormenta sunt dæmonum.*

Quid nobis, & tibi? Vnus tantùm in energumeno, vt ex historiâ patet; immundus spiritus erat: qui tamen plurium nomine loquitur, sciens, omnes dæmones eandem mentem circunferre, omnes Christi hostes esse, Iesum omnibus dæmonibus bellum indixisse; nimirum. *Bellè cum dæmone bellum non init, qui non init cum omnibus, qui pro hostibus omnes non putat. Vincitur etiam, cùm videtur vincere.*

* * *

Venisti perdere nos?

1447. DÆmones, se iam perditos esse, non ignorant; sed adeò illis hominum salus molesta est, vt tunc demum, se perditos esse, sibi persuadeant, cùm perditi homines resipiscunt, adeò vt ampliùs sub dæmonum imperio ac dominio non sint.

Venisti perdere nos. Tam ingens cruciatus inuidia est, vt dæmon, ob inuidiam, hominum salutem perditionem suam suamque ruinam vocet. Adeò sæuus & immisericors est dæmon, vt ingenti cruciatu torqueri se putet, cùm homines non torquet non excruciat.

Tempus pende, pende locum, in quo dixêre dæmonia perdi se à Christo. Dixere istuc, cùm esset Christus in synagogâ, turbasque duceret: Nimirum, nihil adeò dæmones torquet, quàm cùm vident Christi doctrinâ homines ad pœnitentiam vocari.

1448. *Venisti perdere nos.* Iam perditi dæmones estis, iam conclamati; iam pœnis, eisque æternis, addicti. An perdi possunt, qui iam perditi? Tantâ in homines inuidiâ feruntur dæmones, *Vt malum se existiment pati*, inquit hîc Sanctus Thomas, *cùm homines non molestant.* Grauis dæmonum molestia est, cùm homines molestiâ non afficiunt.

Venisti perdere nos. In quo te perdit, perdite? Quod in hominem facis, in te fieri, male spiritus, quereris? Hæc malorum consignatio: querelas anteuertunt: quod in alios faciunt, in se fieri non semel queruntur, vt accusationem ipsam quodammodo retundant.

1449. *Venisti perdere.* Non venit Christus perdere, sed saluare, quod perditum erat: cùm venerit salutem ei daturus, qui, per se perierat; Perdi se dæmon queritur, quia exire iubetur ab homine, quem corripit. Nimirum (vt ille ait) *Perditionem suam existimat dæmon egredi ab homine.* Malum se ferre putat, nisi malum homini inferat: tanto nocendi desiderio dæmon tenetur.

Venisti perdere nos. Vnde hoc dæmones coniiciunt? Ex Christi humilitate: ab hac exitium suum timent. *Contra superbiam dæmonum*, inquit bonus ille author, *quantam virtutem habeat Dei humilitas, qua in formâ serui apparuit, ipsi dæmones ita sciunt; vt idem Domino, infirmitate carnis induto, hoc exprimerent: Venisti perdere nos.* Nimirum, nihil ita torquet superbos dæmones, quàm humilitas: hanc præcipuè sui regni ruinam protendere cognoscunt.

Scio, qui sis, Sanctus Dei.

1450. TAnquam vnus, vt verè erat, nunc loquitur, qui priùs plurium nomine loquebatur. Cùm de cruciatu ob hominis salutem agitur, omnes dæmones torquentur: cùm laudes, licèt fraudolenter, Christo exhibentur, res ad vnum contrahitur, ne videretur in Christi laudem omnes dæmones vocare.

Non sincera hæc veritatis confessio est, sed fraudolenta dæmonis adulatio, vt pœnam euaderet, & remanere in hominis corpore permitteretur: fore enim sperabat, vt huiusmodi adulatoria blandimenta aliquod inanis gloriæ desiderium in Christi pectore excitarent; & hac ratione obtineret, ne se, aliosque sui ordinis increparet: & expelleret, hanc scilicet gratiam pro laude exhibitâ rependens. Sanctum Dei Christum vocat, neque quemlibet sanctum, sed vnicum illum & omnium sanctissimum, vt indicat articulus Græcus qui

qui hîc adhibetur, ὁ ἅγιος τοῦ θεοῦ *Ille Sanctus Dei: Ille Sanctus sanctorum.* omniumque sanctissimus: & tamen adulatione capi posse censet. Tanta vis blandis laudibus inest, vt, illis vel illum capi posse ac deliniri, dæmon ipse putet, quem omnium sanctissimum vocat. Quis ergo Sanctus, qui hac peste corripi non possit, istis fraudibus flecti?

1451. Laudans Christum diabolus non volebat sibi ab adstantibus fidem adhiberi: quin hoc agebat, vt Christi auctoritatem suis verbis eleuaret. Sed quî eleuat, laudibus euehens? An ingerere hominibus suspicionem studebat, aliquid sibi esse cum Christo mansuetudinis, ac familiaritatis. Hoc si suâ laude obtinuisset, magnum aliquid se fecisse putasset; cùm malorum testimonium, vel leuis necessitudinis suspicio, multum bonis auctoritatis ac bonæ opinionis detrahat.

Scio, qui sis Sanctus Dei. Iesu præsentiâ tortus dæmon in eius laudem erumpit, & in cruciatu verba emittit, quæ Iesu laudem tangunt. In hoc dæmone deteriores homines plerique videntur, qui torti, blasphema euomunt verba, & in cruciatibus Deum non laudant; sed Dei laudem student imminuere.

1452. Laudat diabolus Christum: *scio, qui sis, Sanctus Dei.* Cur ergo increpat illum Christus? Quia malè adulabatur. *Increpauit planè illum Iesus*, ait Tertulianus, *planè inuidiosum, & male adulantem; quasi hac esset summa gloria Christi, si ad perditionem dæmonum venisset, & non potius ad hominum salutem* Non magnæ gloriæ loco ducit Christus, perdere aliquem: habet perditos saluare.

Dæmones compescit, licèt vera dicentes, ne testes naturâ mendaces approbaret. Pulchrè Beatus Laurentius Iustinianus: *De Cælo pariter, & de terrâ testimonium habuit veritas; quanquam nec illi ab inimicis defuerit. Nonne de obsessis corporibus exibant dæmonia clamantia & dicentia: Quid nobis & tibi, Iesu Fili Dei? Venisti ante tempus torquere nos. Hos solos compescuit Saluator. Noluit enim, vt mendax spiritus, in quo veritas esse non potest (quamuis vera diceret) ipsius fieret testis.*

SECTIO V.

Et comminatus est ei Iesus dicens: obmutesce, & exi de homine.

1453. Comminatus est ei. Græcè ἐπετίμησεν αὐτῷ. *Increpauit illum.* Hoc eodem verbo Matthæus vtitur, cùm Iesus ventis & mari imperauit, cap. 8. v. 26. *Tunc surgens imperauit ventis & mari.* Græcè ἐπετίμησεν. *Increpauit.* Idem verbum adhibetur, & cùm increpat ventos ac mare, & cùm adulantem dæmonem coërcet: vt tacitè indicaret, non minùs cauendam & prohibendam maris tempestatem quàm adulationem; & maius nobis periculum à blandâ laude imminere, quàm ab irruentibus ventis & ingenti tempestate.

Obmutesce. Græcè, φιμώθητι. *Tanquam iniecto ori fræno tace.* Nam, φιμὸς, frænum, & capistrum dicitur, quod brutorum ori iniicitur: vt vel loquendi modo innueretur, eos, qui adulatione, & verborum blandimentis alios ducunt, tanquam bruta animalia, & ratione carentia, capistrum & frænum in pœnam, & in custodiam deferre.

1454. *Obmutesce, & exi de homine.* Laudari à dæmone Christus non vult, ne existimaretur commune aliquid habere cum dæmone, si laudem ab illo profectam ferret, & veluti probaret. Non gratulatus est Iesus, quia dæmon eum laudibus eueheret; sed quia exierit ab homine. Salutem nostram quærit, non suas laudes.

Obmutesce. Ac si diceret, vt ait auctor sub nomine Chrysostomi: *Laus mea silentium tuum sit. Nolo me laudet vox tua, sed tormenta tua. Pœna tua, laus mea est. Non, quia laudes, gratulor; sed, quia exis, gratulor.* Omnia Deum laudant, etiam dæmonum tormenta; quin tormenta ipsa sunt eâdem laude laudes maiores, quam adulatorio ore dæmon euomebat.

1455. Docuit nos, ne dæmonibus vnquam crederemus, etiam vera dicentibus. Vera enim nonnunquam dicunt; sed, vt decipiant, veritate veluti escâ ad fraudem iniectâ.

Obmutesce. Laudatus à dæmone, dæmonem iubet tacere; ne videretur cum dæmone aliquam habere consuetudinem. Nam Pharisæi, omnia in peiorem partem rapientes, si vidissent, Christum dæmonis laudes excipientem, facilè eò lapsi essent, vt dicerent amicitiam aliquam cum eo habere; nec illius hostem esse, vt esse videbatur.

1456. *Exi de homine.* Imperat, vt exeat dæmon, vt iussu & imperio, se illum esse, prodat, quem dæmon extulerat; dæmonisque potius eiectione, quàm dæmonis laude ac prædicatione probans se sanctum Dei esse. Qui sanctus est Dei, adulatorias laudes reiicere debet, & laudantem, dæmonis loco habere & tentatoris. Vera illa est laus, non quæ à blandiente adulatore nascitur, sed quæ in laudati virtutibus radices figit.

Maioris laudis loco ducit Christus, hominem à dæmone liberare; quàm laudibus ab illo efferri. Hinc laudatorem suum reiicit; vt, reiiciendos & à nobis laudatores, doceret exemplo: alioquin, qui bibulâ (vt ita dicam) aure laudes excipit, homo ab homine exit, dæmon quidam fit.

Et discerpens eum spiritus immundus, & exclamans voce magnâ exiit ab eo.

1457. Discerpens. Græcè σπαράξαν. *Quum dilaniasset.* Non euulsis membris, sed conuulsis, & solo prostratis. Permisit hoc Christus, vt vis malitiaque dæmonis manifestaretur; & vt verè probaretur, hunc hominem à dæmone obsessum, nec dæmonis verbis, quæ pietatem, ac sanctitatem quandam præseferebant, esse credendum.

Denique torqueri hunc hominem permisit, vt, à quanto malo esset liberatus, dæmone abeunte, disceret;

disceret; & tam singularis beneficij memor, ingratus postea non esset: quod facilius accidisset, si nihil à dæmone esset passus mali.

1458. *Et exclamans voce magnâ.* Voce magnâ, eâque absonâ horribilique eiulatu edito, victum se confessus, egressus est dæmon. Exclamasse dicitur: quid dixerit, non explicatur: Cur ita? Quia, cùm iussus esset tacere, imperio eius paruit, voces nihil significantes edens: nam etiam muti, voces absonas, & nullius sensûs emittere, solent. Hoc clamore præmisso,ac sobrio modestoque sermone, quo postea hic homo vsus, à dæmone priùs obsessum, & postea liberatum probabatur. Nihil sic probat, à dæmone quempiam possideri, aut non obsideri, quàm sermo, quod spiritaliter etiam contingit. Qui sancta è corde puto depromit, sub dæmonis imperio se nolle esse demonstrat: qui noxia & obscœna, sub diaboli potestate se esse, indicat.

1459. *Exiit ab eo.* A se suique naturâ, vel exiisse visus est dæmon hominem deserens,quem cruciabat.

Et exclamans voce magnâ. Hic dæmonis mos vt magno silentio hominem subeat; ab eo verò abeat cum clamore. Peccatum quoque, cum quo dæmon intrat, placidè absque vllo strepitu obrepit: cùm excutiendum peccatum est, tunc dæmum dæmonis carnisque clamores exaudiuntur; difficultates omnes, & omnia impedimenta nobis ob oculos obiiciuntur, quæ clamorem quodammodo à nobis extorqueant.

Et mirati sunt omnes, ita vt conquirerent inter se dicentes: Quidnam est hoc? quænam doctrina hæc noua quia in potestate etiam spiritibus immundis imperat & obediunt ei?

1460. Viso tam ingenti miraculo, omnes, qui adstant, obstupuerunt; & præ admiratione quodammodo expauerunt. *Mirati sunt.* Græcè, ἐθαμβήθησαν. *Expauerunt, obstupefacti sunt.* θάμβος vt aliis notatum, non qualencunque, sed religiosum metum significat, cum admiratione & stupore coniunctum, qualem concipiunt homines, visis Dei miraculis & signis. Impij terrentur, & liuore corripiuntur ac inuidiâ: boni, Dei mirabilibus visis, ita mirantur, vt admirationem reuerentia & religiosus metus comitetur.

Spiritibus immundis imperat, & obediunt ei. Parent Deo spiritus immundi: immundiores homines dicendi, si Domino non pareant.

Et protinus egredientes de synagogâ, venerunt in domum Simonis & Andreæ.

1461. Edito miraculo statim se subducit Christus: in domum Simonis & Andreæ se cum discipulis recepit. Noluit illis plausibus adesse, ne auram populari ferri videretur; vt nobis isto exemplo eandem mentem inhalaret.

Exierat ab homine dæmon: exit Christus à synagogâ. Egredi à se non potuit. Egreditur ille, qui, post magnum aliquod facinus, se supra se effert, vt in se esse non videatur. Diceres miraculum miraculo addidisse, cùm auram popularem fugit,hominum vitat laudes.Non fuerit in Christo miraculum, cui tàm familiaris humilitas; esse in nobis videtur: certè grandi quolibet facinore facinus videtur grandius laudibus humanis nolle efferri; & tunc præcipuè laudes vitare, cùm laude dignior est quis effectus.

1462. *Accedens eleuauit eam apprehensâ manu.* Solam tenet infirmæ manum: cur non frontem, non linguam tangit, aut certè pulsûs rationem explorat? Alij medici id præstent? cælestis medicus nudam manum tenet, vt ab operum neglectu infirmitatem esse colligeremus. *Non tangit frontem*, inquit sanctus Chrysostomus,*non tangit aliam partem corporis,sed manum tangit. Propterea enim febricitabat, quia bona opera non habebat.* Nimirum ad morbi radicem medicam manum admouet vt sciremus à bonorum operum cessatione grandia mala erumpere.

1463. *Et accedens eleuauit eam apprehensâ manu eius.* Leprosos curaturum non legimus accessisse ad illus Christum; sed illos ad istum: idem & in cœcum, aliisque aliis morbis laborantibus factum; Hic accedit, & manum iacentis tangit: cur istuc factum *Quia vetula est, eaque mulier quondam nuptiis indulgens, quæ febricitat:* ait pius ille auctor. Ei, qui in morbo iam occaluit, efficacior medicina est necessaria; & quæ difficilius sanari possunt, maiorem medici diligentiam exquirunt scilicet: *Ægrè ab ægritudine liberatur, qui diu morbo laborauit,*diu in peccatis vixit; vt in vitæ extremum pœnitentiam reiecerit.

Præterea tanta à medico præstantur, vt mulier ista sanetur, quæ in domo Petri iacebat; vt hinc colligeremus, non fine magnâ difficultate ad meliora eos reuocari, qui in Petri domo, in sacrorum præsulum conspectu iacent; &, vbi peccatorum remedia abundant, in morbis & in culpis, remediorum neglectu, morantur.

Et ministrabat eis. Morbus, vt ita dicam, sit medicina, cùm à morbo alacriores in Dei obsequium surgimus. Iuit in exemplum hæc mulier, quæ, à morbo liberata, statim Christo ministrat.

Et diluculo valdè surgens, egressus abiit in desertum locum, ibique orabat.

1464. Postquàm Dominus infirmos curauit, dæmonia eiecit; ab hominum conspectu se subduxit, desertum locum petiit. In quo nos docuit, ne aliquid,vt appareamus & laudemur, à nobis fiat.

Ibique orabat. Post patrata miracula orat, non quòd ipse indigeret, sed quia nos indigeremus. Tacitè ostendit, quòd Deo debet attribui, si magnum aliquid à nobis exeat: & quòd magis Diuino auxilio indigemus, cùm magna præstitimus; periculum quippè est ne inanis gloriæ amor, & iactantia nos inuadat; vt tunc maximè oratione munire nos, debeamus.

1465. *Egressus abyt in desertum.* In desertum se confert, & eos deserit, qui eum sequebantur. Non casu id factum, sed in omnium vtilitatem. Itane etiam Christi abitio vtilis est, vtilis discessus? Est: secessit enim,*Quò absens eorum desiderium acueret, qui eum sequebantur.* Nimirum, nec tunc nos Christus deserit,cum videtur deserere: consulit nostro profectui: ardere nos eius amore & desiderio vult, dum se parumper subducit.

Eamus,

Eamus in proximos vicos & ciuitates, vt & ibi prædicem: ad hoc enim veni.

AD *hoc enim veni* Dixerat: *Eamus in proximos vicos & ciuitates, vt & ibi prædicem.* Ne leuitatis videri posset aut instabilitatis, quòd vagari Dominus voluerit, & plura lustrare loca. Adiecit: *Ad hoc enim veni.* Vt scilicet non vni ciuitati prædicem, sed omnibus: Tam grauem nimia euagatio inurere notam potest: adeò noxium hoc vitium in Dei seruo est, vt Christus, ne eius exemplo temerè euagandi occasionem quis arriperet, causam afferre voluerit, cur ad varias ciuitates se conferret. O istud eorum animis insideret, qui se nimis ad externos effundunt, & nimio euagandi tenentur desiderio!

Et erat prædicans in synagogâ eorum, & dæmonia eiiciens.

1466. ET prædicabat, & fugabat dæmonia: vt, qui doctrinæ non crederet, crederet miraculis: Doctor quilibet post prædicationem operetur, vt in ipso vacuus suus sermo non sit: alioquin non eiiciet dæmonem; sed prauæ vitæ moribus aduocabit, licèt proba doctrina sit.

Et comminatus est ei statímque eiecit illum.

STatímque eiecit illum. Vix leprosum tetigerat atque sanauerat, cùm abire eum iussit. Contrarium, si tem ad humanam lancem expendamus, agendum erat: leprosus potiùs eiiciendus erat; & lex eius tactum interdicebat, & consuetudinem: non à leprâ mundatus. Hic verò leprosus excipitur, à lepra mundatus reiicitur: Pellit à leprâ mundatum, ne videretur ab eo honorem, aut aliud ab eo expetere, si vel iuberet, vel sineret sequi. Nimirum, docere nobis voluit, *lactantia potius lepram vitandam nobis esse, quæ animam afficit; quàm, quæ nudum corpus.* Nocentior illa præ istâ est.

Et dicit ei: vide, nemini dixeris.

1467. VIde, *nemini dixeris: sed vade, ostende te principi sacerdotum.* A leprâ mundato duo Christus iniungit: *primum*, vt sileat, & salutis authorem nemini prodat: secundum, vt se principi sacerdotum sistat: illud præmittit, postponit istuc: *Quòd maior sue humilitatis cura ei esset, quàm reliquorum.* Prima humilitatis cura nobis esse debet, quæ in virtutibus est præcipua, & cæterarum radix, ac mater.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT II. MARCI.

Vers. 1.

ET iterùm intrauit Capharnaum post dies.

Intrauit. *Syr. Ingressus est. Arab. Venit.*
Post d. *Syr. Ad dies. Euth. Post dies aliquot. Ar. M. Per dies. Pagn. Per dies aliquot.*

Vers. 2.

Et auditum est, quod in domo esset, & conuenerunt multi, ita vt non caperet neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum.

Auditum e. *Syr. Quum audissent. Arab. Audierunt famam eius homines.*
Et. *Syr.* omittit. *Vat. Et Protinus. Ang. Et confestim. Mald. Et statim.*
Conuenerunt. *Syr. Congregati sunt. Arab. Conuenerunt ad eum. Ar. M. Coacti sunt.*
Multi. *Syr. Quamplurimi.*
Ita. *Euth. Adeò.*
Non caperet. *Syr. Non posset eos comprehendere. Theoph. Non caperent eos. Vat. Iam non essent capiendis. Ar. M. Vt non amplius caperet.*
Neque a. i. *Syr. Ne vestibulum quidem ianua. Arab. Locus ad ianuam. Euth. Nec illa loca, quæ circa ianuam. Theoph. Nec illa loca quæ erant circa ianuam.*
Loquebatur. *Euth. Locutus est.*
Eis. *Syr. Cum eis.*
Verbum. *Theoph. Sermonem.*

Vers. 3.

Et venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

Venerunt a. e. *Arab.* omittit. *Caiet. Veniunt ad eum.*
Ferentes. *Syr. Et obtulerunt ei.*
Paralyticum. *Arab. Paralyticum quendam.*
Qui à quatuor. *Syr. Vt per quatuor. Arab. Quem quatuor homines.*
Portabatur. *Syr. Baiularetur. Arab. Portabant. Ar. M. Sublatum.*

Vers. 4.

Et cùm non possent offerre eum illi

Cùm non possent. *Arab. Non potuerunt. Ar. M. Non valentes.*
Offerre eum. *Syr. Accedere. Pagn. Appropinquare.*

præ

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

præ turba, nudauerunt tectum vbi erat: & patefacientes submiserunt grabatum, in quo paralyticus iacebat.

Illi. *Syr. Ad eam. Ar. M. Ei.*
Nudauerunt tectum. *Syr. Conscenderunt tectum, ac deiecerunt tabalatum loci. Arab. Perforauerunt tectum domus. Theoph. Nudauerunt tectum ædium. Auct. Detexerant tectam.*
Patefacientes. *Syr.* omittit. *Vat. Perfosso tecto. Ar. M. Perfodientes. Caiet. Fodientes.*
Submiserunt. *Syr. Demiserunt. Euth. Demittunt Theoph. Demittant funibus. Caiet. Submittunt.*
Iacebat. *Arab. Erat. Vat. Decumbebat.*

Vers. 5.

Cùm autem vidisset Iesus fidem illorum, ait Paralytico: Fili, dimittuntur tibi peccata tua.

Cùm vidisset. *Euth. Intuitus. Ar. M. Videas.*
Illorum. *Euth. Ipsorum.*
Ait. p. *Syr. Dixit paralytico illi.*
Fili. *Syr. Fili mi.*
Dimittuntur. *Syr. Remittuntur. Arab. Dimissa sunt. Euth. Remissa sunt. Caiet. Dimittantur. Al. Remittantur.*

Vers. 6.

Erant autem illic quidam de scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis.

Autem. *Arab. Et.*
De scribis. *Syr. Ex scribis, & Pharisæis. Euth. Scribarum.*
Sedentes. *Syr. Qui sedebant.*
Cogitantes. *Syr. Cogitabant. Arab. Dixerant. Ar. M. Ratiocinantes.*

Vers. 7.

Quid hic sic loquitur? blasphemat: Quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus?

Quid hic. *Syr. Quid iste. Arab. Quis est iste. Ar. M. Quid hic.*
Blasphemat. *Syr. Blasphemiam. Paga. Blasphemias.*
Dimittere. *Syr. Remittere.*
Solus. *Fr. Luc. Vnus.*

Vers. 8.

Quo statim cognito Iesus spiritu suo, quia sic cogitarent intra se, dicit illis: Quid ista cogitatis in cordibus vestris?

Quo. st. c. *Syr. Cognouit autem. Arab. Sciuit autem. Euth. Et vbi cognouisset. Teoph. Et protinus vbi cognouit. Ar. M. Et statim agnoscens.*
Quia s. c. *Syr. Quod talia cogitarent. Arab. Cogitationem. Ar. M. Quia sic ratiocinantur.*
Intra se. *Syr. Apud se. Arab. Eorum. Euth. Intra semet ipsos. Vat. Apud sese. Ar. M. In se ipsis.*
Dicit. *Syr. Dixit.*
Quid. *Euth. Vt quid.*
Cogitatis. *Ar. M. Ratiocinamini.*
Cordibus vestris. *Syr. Corde vestro.*

Vers. 9.

Quid est facilius, dicere paralytico: Dimittuntur tibi peccata; an dicere: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula?

Quid. *Syr. Verum.*
Dimittuntur. *Syr. Remittuntur. Arab. Dimissa sunt. Vat. Remittuntur.*
Peccata. *Syr. Peccata tua.*
Tolle. *Arab. Et tolle.*
Ambula. *Ar. M. Deambula.*

Vers. 10.

Vt autem sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico.)

Sciatis. *Syr. Cognoscatis. Arab. Appareat.*
Quia Filius. *Arab. Quia Filio. Vat. Filium.*
Habet potestatem. *Syr. Potens est. Arab. Est potestas. Vat. Habere potestatem. A. M. Auctoritatem habet.*
In terrâ. *Arab. Super terram.*
Dimittendi. *Syr. Remittere. Euth. Remittendi.*
Ait. *Syr. Dixit. Arab. Tunc dixit.*

Vers. 11.

Tibi dico: Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam.

Tolle. *Teoph. At tolle.*
Vade. *Pagn. Abi.*

Vers. 12.

Et statim surrexit ille: &, sublato gra-

Statim. *Syr. Eo ipso momento. Arab. Illico. Euth. Confestim.*
Ille. *Syr.* & alij plures omittunt.
Et sublato grabato. *Syr. Tulitque grabatum suum. Arab. Sustulit grabatum suum. Ar. M. Et*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

bato, abiit coram omnibus, ita vt mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicentes: Quia nunquam sic vidimus.

tollens grabatum.
Abiit. *Syr. Et exiit. Eut. Exiuit. Pagn. Egressus est.*
Ita vt. *Arab.* omittit. *Vat. Adeò vt.*
Mirarentur. *Arab. Et obstupuerunt. Teoph. Stupescerent. Ar. M. Obstupescere. Caiet. Stuperent. F. Luc. Percellerentur, Obstupescerent.*
Honorificarent. *Syr. Glorificarent. Arab. Glorificauerunt. A. M. Glorificare.*
Sic vidimus. *Syr. Vidimus quicquam tale. Arab. Vidimus similem huic.*

Vers. 13.

Et egressus est rursus ad mare: omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

Et. *Arab. Deinde.*
Egressus est. *Syr. Exiit.*
Ad mare. *Arab. Ad littus maris. Ar. M. Secus mare.*
Omnis. *Syr. Omnes. Arab. Magna.*
Turba. *Syr. Turba.*
Veniebat. *Syr. Veniebant. Arab. Congregata est.*
Docebat. *Arab. Docuit.*

Vers. 14.

Et cum præteriret, vidit Leui Alphæi sedentem ad telonium, & ait illi: Sequere me. Et surgens secutus est eum.

Cùm præteriret. *Syr. Cùm prætergrederetur. Euth. præteriens. Theoph. Cùm præteriret Iesus. Ar. M. Prætergrediens. Fr. Luc. Cùm transiret.*
Alphæi. *Arab. Filium Alphai.*
Ad telonium. *Syr. In domo publicanorum.*
Sequere me. *Syr. Veni post me.*
Surgens. *Arab. Surrexit. Euth. Cùm surrexisset.*
Secutus est. *Syr. Abiit post eum.*

Vers. 15.

Et factum est, cùm accumberet in domo illius, multi publicani, & peccatores simul discumbebant cum Iesu, & discipulis eius: erant enim multi, qui & sequebantur eum.

Factum est. *Arab.* omittit. *Vat. Euenit.*
Cùm. *Arab. Dum.*
Accumberet. *Syr. Discumberet. Arab. Accumberet ipse. Ar. M. In accumbere ipsum.*
Multi. *Syr. Ve multi. Euth. Multi quoque. Theoph. Multi etiam.*
Discumbebant. *Syr. Discumberent. Arab. Essent.*
Discipulis e. *Arab. Discipuli eius, & sedit cum illis.*
Enim. *Arab. Et.*
Multi. *Syr. Quàm plurimi. Euth. Multi. Quoque. Vat. Multi etiam.*
Sequebantur. *Syr. Venerant. Euth. Secuti fuerant. Caiet. Secuti sunt.*
Eum. *Syr. Post eum.*

Vers. 16.

Et Scribæ, & Pharisæi videntes quia manducaret cum publicanis, & peccatoribus, dicebant discipulis suis: Quare cum publicanis, & peccatoribus manducat, & bibit Magister vester?

Et. *Syr. Verò. Arab. Autem.*
Videntes. *Syr. Quum viderent. Arab. Cùm vidissent.*
Quia manducaret. *Syr. Eum manducantem. Euth. Edentem. Theoph. Eum capientem cibum. Ar. M. Eum edentem.*
Cum publicanis. *Ar. Cum telonariis.*
Dicebant. *Syr. Dixerunt.*
Quare. *Syr. Quid est quòd. Euth. Quidnam est quòd. Ar. M. Quid quod.*
Manducat, &c. *Vat. Edit, &c.*
Magister vester. *Syr.* Et plures alij omittunt.

Vers. 17.

Hoc audito Iesus ait illis: Non necesse habent sani medico, sed qui malè habent: non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

Hoc audito. *Syr. Quod quum audisset. Arab. Audiuit autem hoc.*
Non. n. h. *Syr. Non indigent. Auth. Non opus habent. Ar. M. Non vsum habent.*
Sani. *Pag. Qui valent. Ar. M. Valentes.*
Medico. *Syr. Medicis.*
Vocare. *Vat. Ad vocandum.*
Peccatores. *Ar. M. Peccatores ad pœnitentiam.*

Vers. 18.

Et erant discipuli Ioannis, & Pharisæi

Et. *Syr. Verò.*

ieiunantes:

Vulgata Editio.

ieiunantes: & veniunt, & dicunt illi: Quare discipuli Ioannis, & Pharisæorum ieiunant? tui autem discipuli non ieiunant.

Lectionum Varietas.

Etant ieiunantes. *Syr. Ieiunabant. Arab. Qui ieiunabant.*
Pharisæi. *Ar. M. Ills Pharisæorum. Caiet. Pharisæorum.*
Et veniunt. *Syr. Veneruntque.*
Dicunt. *Arab. Dixerunt.*
Tui autem. *Syr. Tui verò. Arab. Et tui. Ar. M. At tibi.*

Vers. 19.

Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij nuptiarum, quamdiu sponsus cum illis est, ieiunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare.

Numquid. *Syr. Non. Theoph. Num.*
Nuptiarum. *Syr. Thalami. Euth. Sponsi. Theoph. Thalami nuptialis.*
Quandiù. *Arab.* omittit. *Theoph. Dum. Vat. In quo.*
Quanto tempore. *Syr.* omittit hæc & sequentia: dicit tantùm, *minimè. Arab. Quo tempore. Theoph. Quandiu. Ar. M. Quantum tempus.*
Habent. *Arab. Est.*
Secum. *Arab. Cum eis. Ar. M. Cum se ipsis.*

Vers. 20.

Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus & tunc ieiunabunt in illis diebus.

Venient autem. *Arab.. Sed venient.*
Cùm. *Euth. Dum.*
Ab eis. *Arab.* omittit.
Et. *Arab.* omittit.
Illis diebus. *Syr. Illo die. Arab. Illa die.*

Vers. 21.

Nemo assumentum panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementum nouum à veteri, & maior scissura fit.

Nemo Arab. *Et quemadmodum non homo. Theoph. Et nemo.*
Assumentum p. v. *Syr. Immittit panniculum nouum. Arab. Cum assumenta nouo. Euth. Commissuram vestimenti rudis. Ar. M. Additamentum panni impoliti.*
Assuit. *Syr. Et assuit.*
Vestimento veteri. *Arab. Vestimentum vetus. Ar. M. In vestimento veteri*
Alioquin aufert. *Syr. Ne detrahat. Arab. Alioquin extendit. S. Greg. Nyss. Tollit enim. Ar. M. Si verò non aufert.*
Supplementum. *Syr. Supplementum illud. Arab.* omittit. *S. Greg. Nyss. Plenitudinem. Euth. Supplementum eius. Ar. M. Supplementum ipsius.*
Nouum. *Syr. Recens. S. Greg. Nyss. Nouam.*
A veteri. *Syr. Ex veteri. Arab. Vetus. Ar. M. Veteris.*
Maior. *Arab.* omittit. *S. Greg. Nyss. Peior. Caiet. Deterior.*

Vers. 22.

Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres: alioquin dirumpet vinum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt: sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet.

Et nemo. *Arab. Et non. Euth. Et nullus præterea.*
Mittit. *Syr. Inicit. Arab. Immittit.*
Alioquin. *Syr. Ne. Ar. M. Si verò non.*
Dirumpet. *Syr. Dirumpat. Arab. Rumpit. Ar. M. Dirumpit.*
Vinum. *Arab.* omittit.
Vtres. *Syr. Vtres, & vtres pereant.*
Et vinum. *Syr. Ac mustum. Theoph. Et vinum mustum. Vat. Et vinum nouum.*
Effundetur. *Syr. Effundatur. Ar. M. Effunditur.*
Peribunt. *Euth. Pereunt.*
Nouos. *Syr. Recentes.*
Mitti debet. *yr. Iniciunt. Arab. Immittit. Ar. M. Iniiciendum Vat. Mittendum est*

Vers. 23.

Et factum est iterum cùm Dominus sabbatis ambularet per sata, & discipuli

Factum e. i. *Arab. Fuit Theoph. Accidit.*
Cùm ambularet. *Syr. Quum iter faceret. Arab.* omittit. *Vat. Vt transiret. Ar. M. Præteruadere.*
Dominus. *Syr. Iesus. Arab* omittit. *Ar. M. Eum.*
Sabbatis. *Syr. Sabbato. Arab. Die sabbati. Ar. M. In sabbatis.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
eius cœperunt progredi, & vellere spicas.	Per sata. *Arab.* omittit. hîc. *Euth. Per segetes.* Cœperunt progredi. *Syr. Vt inter ambulandum. Arab. Ambulabant per sata. Theoph. Cœperunt inter viam. Ar. M. Cœperunt iter facere. Vat. Cœperunt inter eundum. Pagn. Caperunt iter faciendo. Caiet. Cœperunt iter agere.* Et vellere. *Syr. Vellerent. Arab. Mundare, & comedere. Theoph. Vellere. Fr. Luc. Vellentes.*
Vers. 24. Pharisæi autem dicebant ei: Ecce, quid faciunt sabbatis quod non licet?	Autem. *Syr. Et.* Dicebant. *Syr. Dicunt. Arab. Dixerunt.* Ei. *Arab.* ommittit. Ecce. *Syr. Vide.* Quid. *Euth. Cur.* Sabbatis. *Syr. Sabbato. Arab. In die Sabbati. Ar. M. In Sabbato.*
Vers. 25. Et ait illis: Nunquam legistis quid fecerit Dauid, quando necessitatem habuit, & esuriit ipse, & qui cum eo erant?	Et. a. i. *Syr. Ait illis Iesus Ar. M. Et ipse ait illis.* Necessitatem habuit. *Arab. Necesse habuit. Euth. In necessitate fuit. Theoph. Opus haberet. Ar. M. Vsum habuit. Vat. Egeret.* Esuriit. *Syr. Famesceret. Theoph. Esuriret.*
Vers. 26. Quomodo introïuit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducauit, quos non licebat manducare, nisi sacerdotibus, & dedit eis, qui cum eo erant?	Introiuit. *Syr. Ingressus sit. Euth. Ingressus est* Principe s. *Syr. Summus Sacerdos. Arab. Magnus sacerdotum. Euth. Summo sacerdote.* Panes propr. *Syr. Panem mensa Domini.* Manducauit. *Syr. Comederit. Euth. Comedit.* Quos. *Syr. Quem. Arab. Cuius.* Non licebat. *Syr. Non licet.* Manducare. *Arab. Comestio. Theop. Edere.* Sacerdotibus. *Goth. Solis sacerdotibus.* Dedit. *Syr. Dederit.* Eis. *Syr. Iis etiam. Caiet. Eis etiam.* Erant. *Ar. M. Existentibus.*
Vers. 27. Et dicebat eis: sabbatum propter hominem factum est, & non homo propter sabbatum.	Et dicebat. *Syr. Et subdit. Arab. Deinde dixit. Fr. Luc. Et dixit.* Factum est. *Syr. Creatum est.* Et. *Theoph.* omittit. Homo. *Arab. Homo creatus est.*
Vers. 28. Itaque dominus est Filius hominis, etiam sabbati.	Itaque. *Syr. Ergo. Arab. Et.* Etiam Sabbati. *Syr. Et sabbati quoque.*

CAPVT II.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Populorum pastorum fastum & inanem gloriam vitent. 1468
Quò frequentiùs nos subit Christus eò pleniùs Christi sumus. 1468
Verba, quæ salutem non spectant, vix verba dici possunt. 1469
Abundant ferè morbis loca, quæ diuitiis. 1470
Beneficentiæ & benignitatis thesaurus quàm eximius. 1471
Aliorum preces humiliter quærenda. 1471
Inuidiæ flammas facilè excitat eruditio. 1472
A fastus & arrogantiæ signo, Christi exemplo, abesse debemus. 1473
Diuus Dei beneficentia, humana vota superat. 1473
Perfectè Deo seruiendum, non semiplenè. 1474
Qui Deum laudat, totus in ipsum ferri debet. 1475

Et iterum intrauit Capharnaum post dies: & auditum est, quòd in domo esset.

NIMIRVM, priùs in domo erat, quàm sciretur, quòd in vrbem venisset. Clam igitur & sine strepitu vrbem ingressus est, docendi, & benefaciendi studio; non ambitionis aut auræ popularis cupiditate ductus. Damnat hoc Christi exemplum, illorum fastum, qui, vrbem aliquam ingressuri, nuncios præmittunt, & cum pompâ magnoque comitatu excipi volunt; suæ gloriæ tantùm amore tacti non dignitatis, alienæ salutis curâ ferè neglectâ: & populorum pastores dici huiusmodi volunt? Velint: non sunt. 1468.

Quod in domo esset. Non explicatur cuius esset illa domus. *Hæc est*, inquit pius ille authot, *quæ præcedenti capite dicitur Petri, hic autem nullius:*

ram

nam domus siue animus, ad quem venit Christus, eius est, non alterius. Nimirum, quò frequentiùs mentem nostram subit Christus, eò minùs nostra est: tota est subeuntis, tota intrantis euadit.

Et conuenerunt multi, ita vt non caperet neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum.

1469. ET *conuenerunt*. Græcè additur, εὐθέως. *Statim*, vt populi studium ac diligentia significetur: vbi enim nouerunt domi esse Christum, nullâ interiectâ morâ, eum adeunt, vt vitæ verba à Verbo audirent. Explicari non potest, quàm vtilis auiditas ista Diuini verbi excipiendi sit, quámque Christo placeat.

Et loquebatur eis verbum. Quod verbum? Verbum Euangelij, verbum salutis: ac si aliud, quod salutem non continet, ad salutem non informat, verbum dici vix mereatur. Græcè significantiùs additur articulus, τὸν λόγον. *Verbum illud.* Singulare scilicet, & omnibus ad salutem.

Et venerunt ad eum ferentes paralyticum qui à quatuor portabatur.

1470. ET *venerunt*. Græcè, καὶ ἔρχονται. *Et veniunt.* Deferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur. Rectè quatuor portitores habet, vt, qui iacet, cadaueri sit persimilis; mortique adeò propinquum se putet, vt defuncti figuram exprimat, dum portatur.

Ferentes paralyticum. Cùm esset in oppidis Galilææ, plures morbo affectos ad Christum allatos legimus. Hoc terræ fertilis priuilegium est, vt rerum copiâ gignat plures morbos. Pulchrè ille: *Tametsi audire verbum appeterent, plures tamen curari ab infirmitatibus, quæ in regione pinguissimâ, qualis erat Galilæa, solent abundare.* Abundant morbis loca, quæ opibus abundant; quia se intra temperantiæ leges nequeunt homines cohibere, vbi rerum suppetit abundantia.

Et, cùm non possent offerre eum illi.

1471. APpropinquare Christo volebāt; sed præ multitudine non poterant, nec offerre Christo paralyticum. *Offerre eum illi.* Interpres legisse videtur προσενέγκαι. Vt quidam Græci codices habent. *Offerre in conspectum ipsius.* Matthæus, vt magorum oblationem explicaret, hoc eodem vsus est verbo, quo Marcus in paralytici oblatione vtitur: ac si non minùs gratum Christo fuerit istius paralytici munus & veluti sacrificium; quàm aurum, thus, & myrrha, quæ dona, in eius maiestatis signum, magi obtulerunt. Nobilis thesauri loco Christo est, beneficentiæ ac benignitatis suæ thesaurum in ægrotos deriuare.

Cùm autem vidisset Iesus fidem illorum.

CVm *autem vidisset fidem illorum.* Aliorum fidem vidit, vt alij prouideret. *Magna Dei gratia*, inquit hîc Caietanus, *etiam alienis meritis hominis misereri & quò ad animum & quò ad corpus: vt hinc discamus, tum magnipendere aliorum suffragia pro nobis ad Deum; tum confidenter orare pro aliis.* Alioquin ipsius veritatis suffragiis contemnendus est, qui aliorum suffragia superbus contemnit. *Nouarin. in Euang. Tom. I.*

Erant autem illic quidam de scribis sedentes, & cogitantes in cordibus suis. Quid hic sic loquitur? blasphemat.

1472. PAralytici peccata Christus dimiserat, & statim quidam de scribis factum calumniantur, cùm laudibus illud extollere, Christique clementiam euehere deberent. Qui calumniantur, scribæ sunt, qui aliorum doctores habebantur. Nimirum nihil sic homines inflat, nihil adeò inuidiæ flammas excitat quàm eruditio & scientia; nisi modestiâ temperetur, & humilitate quodammodo animetur.

Quidam de scribis sedentes. Coram Christo stare dedignabantur: sedere volebant, cùm cæteri etiam incommodè starent. Nihil humile ab illis, qui scientiam & eruditionem superbè sibi arrogant, expectes. Vel ipsâ sessione à cæteris internosci volebant: nec loco & situ cæteris ex plebe commisceri.

Cogitantes. Græcè, διαλογιζόμενοι. *Ratiocinantes.* διαλογίζεσθαι, est secum vel cum alio rationes subducere, tanquam si duplicem personam quis, ita secum rem in vtranque partem versans, sustineret.

Vt autem sciatis, quia Filius hominis habet potestatem in terrâ dimittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico: surge, & tolle grabatum tuum.

1473. DE se, tanquam de alio, loquitur: poterat ita loqui: *Vt autem sciatis, quia ego habeo potestatem in terrâ dimittendi peccata.* Abstinuit ab hoc loquendi modo, ne vel minimum arrogantiæ signum inuidi calumniatores ex Christi verbis exculperent.

Tolle grabatum. Non sanitatem tantùm restituit; sed auxit quoque vires, vt grabatum hic ferret sanus redditus, quem vix ferre potuisset aut certè non adeò expeditè, antequam morbo corriperetur. *Nam* (vt bonus ille author asserebat) *quæ per miraculum membra sanabantur à Christo, siue oculi, siue pedes, siue totum corpus, multò meliùs se habebant, quàm priùs.* Diues Dei beneficentia est; humana vota non exæquat tantùm, sed & superat; & plura non semel concedit, quàm postuletur.

Et statim surrexit ille, & sublato grabato, abiit coram omnibus, ita vt mirarentur omnes, & glorificarent Deum.

1474. GRabatum sanus gestat, in quo morbo correptus ante iacebat; vt hac gestatione se plenè, perfectèque sanitati restitutum probaret. Nimirum, quod infirmitatis testimonium erat, fit sanitatis probatio. Vix, ac, ne vix quidem, aliquem non perfectè sanatum à Christo reperiemus. Si sanitatem tribuit, tribuit plenam atque perfectam; vt nos quoque sic ei respondeamus, plenum perfectumque ei obsequium præstemus; non semiplenè imperfectèque: quod agunt, qui tepidè & negligenter ei seruiunt.

Abiit coram omnibus. Datus est exeunti locus, qui negatus aduenienti; iacenti negatus aditus, qui sanato patuit. Vtrunque expediebat: vt venienti aditus præcluderetur, quò fidei magnitudo omnibus proderetur: & pateret abeunti, quò miraculi spectaculum omnium oculis subijceretur;

ceretur; sicque omnes stupore correpti, Deum glorificarent.

1475. Sed in hac re illud indicatur: ægrotos miserósque homines facilè contemni, vt nec locus aduenientibus detur: felicibus, & in domini gratiam ineuntibus, obsequium omnes exhibere. Sic ferè accidit: & in principum virorum aulis id quotidiè fit.

Ita vt mirarentur. Græcè, ὥστε ἐξίστασθαι, *Ita vt percellerentur; & præ admiratione extra se fierent.* Verbum, ἐξίσταμαι ingentem admirationem significat; vt homo præ admiratione apud se non sit. Sequitur; *Et honorificarent Deum.* Apud se non fit: in Deum totus rapiatur, qui Deum glorificat, laudibúsque euehit.

SECTIO II.

Et egressus est rursus ad mare, omnisque turba veniebat ad eum, & docebat eos.

1476. SCribas inuidiâ liuoreque correptos descrit, ne sui præsentiâ magis irritarentur. Inuidus ægrè eius, qui laudibus euehitur, præsentiam fert, eàque magis torquetur; quàm plagis ac cruciatibus.

Egressus est ad mare. Negotiationis causâ illic circa mare magna hominum multitudo versabatur ibi & suam negotiationem Christus exercet, animarum scilicet lucra quærens.

1477. Ad mare abit, edito miraculo: vt turbas, turbarumque plausus fugeret: sed turba iterum concurrit vt scitemus, quòd gloria fugientem sequitur, fugit, qui eam sequitur. *Omnisque turba veniebat ad eum.* Sequuntur turbæ Christum, qui, vt iactantiam vitaret, vitabat turbas.

Et cùm præteriret vidit Leui Alphæi sedentem ad telonium, & ait illi: sequere me. Et surgens, secutus est eum.

1478. CVm ad mare Christus pergeret Matthæum vidit & vocauit: cur istuc non distulit, donec ad mare docuisset turbas? Non distulit, quia peccatoris conuersio differenda non est, cùm opportunitas adest.

Ad telonium. Solebant telonia mari esse vicina, ne quis prætetnauigaret, qui portorium non solueret. Matthæus telonium ad littus maris habuit, domum in ciuitate, in quâ, instructo conuiuio, Iesum excepit, & Iesu se addixit.

Surgens secutus est eum. Non tardat, non cunctatur. Non modò lucra reliquit: sed & pericula, quæ illi, totique familiæ à ciuitatis magistratibus imminebant, contempsit; quòd receptorum à se vectigalium rationes discedens non conficeret. Perfectæ renunciationis exemplar habes: sequere.

Et factum est, cùm accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores simul accumbebant cum Iesu.

1479. QVi aliena rapiebat, nunc propria largitur: conuiuium Christo instruit, simul & amicis vale dicit. Abraham in die ablactationis Isaac conuiuium fecisse, legitur. Matthæus quoque terrena tanquam puerilia relinquens conniuium fecit. Infantiam suam prodit, qui perituris lucris inhiat, æternorum oblitus.

Multi publicani & peccatores simul discumbebant. Multi accurrerant; quia multa possidebat Matthæus; & *fortasse hi aliquid ex bonis Matthæi sperabant:* vt non mirum, si plures aduolarint, & nullus legatur Matthæi sequutus exemplum. Nimirum: *Qui rerum terrenarum, amore tenetur, vix bonorum exemplo conuerti ad bonum, potest.*

Et scribæ & Pharisæi videntes, quia manducaret cum publicanis & peccatoribus dicebant discipulis eius: Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester?

1480. SCribæ & Pharisæi, Christi factum calumniantur. Plerunque qui doctiores sanctioresque habentur, proniores ad euomendas calumnias sunt. Turbæ, fuci & inuidiæ expertes, non facilè quæ Christus agit, damnant: damnant scribæ & Pharisæi.

Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magister vester? Græcè & Syriacè, τί magister vester omittitur, quasi præ contemptu nominare dedignarentur.

Manducat & bibit. Sanctus Matthæus omittit illud, *& bibit*: sed, conuiuio exceptus, manducans, etiam bibit.

1481. Christum cum peccatoribus & publicanis manducare, calumniabantur Scribæ & Pharisæi: non laudant, quòd publicanos in Apostolos conuerteret, peccatores suæ innocentiæ restitueret. Inuidi & maledici omnia in peiorem partem rapiunt bonorumque bona opera, quia commendare nolunt videre; aut videre dissimulant, licèt videant.

Et erant discipuli Ioannis & Pharisæi ieiunantes; & veniunt, & dicunt illi: Quare discipuli Ioannis & Pharisæorum ieiunant: discipuli autem tui non ieiunant?

SVperiùs apud discipulos magister arguebatur quòd cum peccatoribus conuersaretur & manducaret: nunc apud magistrum discipulos arguunt quòd minimè ieiunarent. Nimirum, inter magistrum, & discipulos diffidia & discordiam seminare studebant; quod si obtinerent, & magistri

&

& discipulorum auctoritatem imminutam iri spectabant. Vbi dissidia & discordia, ægrè ibi coalescere sanctitas potest, aut sanctitatis opinio.

Et ait illis Iesus: Nunquid possunt filij nuptiarum, quandiù cum illis sponsus est, ieiunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare.

1482. F*ilij nuptiarum.* Græcè υἱοὶ τοῦ νυμφῶνος. *Filij sponsi.* Sicut vertit interpres Matthæi 9.v.15. Habes, qualis esse debeat, qui ieiunat: filius scilicet sponsi, non hostis. Filius Christi, qui sponsus dicitur, non est, qui sceleribus est oppletus: vt ergo quis rectè ieiunet, à culpâ etiam ieiunet, vt sponsi filius legitimus esse queat; sponsi filius non est, qui rubit improbitati.

Quanto tempore habent secum sponsum non possunt ieiunare. Plùs nimirum sponsi præsentiâ proficiunt, quàm ieiuniis. Supplet sponsus abundè, dum præsens est, quicquid consequi abstinentiâ aliquis posset.

1483. Non possunt ieiunare filij sponsi, quandiu cùm illis est sponsus; eò quippe abstinentia tendit vt faciliùs eatur ad sponsum; velocius & expeditiùs in sponsi sinum mens euolet: dum præsens sponsus est, iam sine ieiuniis habetur, quod parere ieiunia possent. Ex quibus habes, à ieiunij quodammodo charactere abire ieiunium, quod ieiunantis mentem in Deum non transfert.

Venient autem dies, cùm auferetur ab eis sponsus; & tunc ieiunabunt.

V*Enient dies.* Vix, *dies*, merentur dici, in quibus sponsus abest, qui solem refert: sed dies adhunc erunt; quia ieiunij luce erunt illustres. Qui corporalem sponsi præsentiam aliquo pacto vult supplere, abstinentiæ nubat, à ieiunij cultu non sit ieiunus.

Cùm auferetur ab eis sponsus. Dixisset: *Cum abibit ab eis sponsus.* Dixit, *auferetur*, vt vinculum, quo cum suis sponsus nectebatur, ostenderet; vnde quâdam vi auellendus ab illis esset, in cœlum abiturus. Ablatus est sponsus à discipulis, non discessit; quia ab ipsu nec suorum amor discedere, nec adfectus auferri potuit.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT III. MARCI.

Vers. 1.

ET introiuit iterum in synagogam: & erat ibi homo habens manum aridam.

Introiuit. *Syr. Ingressus est Iesus,*
Et e. i. h. *Syr. Eratque illic vir quidam. Arab. Inuenit hominem*
Habens. *Syr. Cuius erat.*
Manum aridam. *Syr. Arida manus. Theoph. Manum arefactam.*

Vers. 2.

Et obseruabant eum, si sabbatis curaret, vt accusarent illum.

Obseruabant. *Arab. Sumpserunt obseruare.*
Si. *Syr. An.*
Sabbatis. *Syr. Sabbato. Arab. In die Sabbati.*
Curaret. *Syr. Sanaret illum. Arab. Curaret Eum. Ar. M. Sanaturus esset eum.*
Accusarent. *Syr. Deferrent.*

Vers. 3.

Et ait homini habenti manum aridam: surge in medium.

Et ait. *Theoph. Dixit igitur.*
Homini. *Syr. Illi viro.*
Habenti m. a. *Syr. Cuius erat manus arida. Arab. Arido manu. Ar. M. Arefactam habenti manum.*

Vers. 4.

Et dicit eis: licet sabbatis benefacere, an malè? animam saluam facere, an perdere? At illi tacebant.

Et d. e. *Syr. Dixit autem iis quoque. Arab. Et dixit illis.*
Licet. *Arab. Licet ne. Vat. Virum licet.*
Sabbatis. *Syr. Sabbato. Arab. In Sabbato.*
Benefacere. *Syr. Facere benè. Arab. Operatio boni. F. Luc. Beneficio afficere.*
An. *Syr. Vel.*
Malè. *Arab. Mali. Ar. M. Malè facere.*
Saluam facere. *Syr. Seruare. Arab. Saluam fieri.*
Perdere. *Arab. Perdi. Caiet. Occidere.*
Illi tacebant. *Arab. Non responderunt ei.*

Vers. 5.

Et circumspiciens eos cum ira, contri-

Et circumspiciens. *Syr. Et intuitus est. Arab. Et inspexit. Euth. Quumque circumspexisset.*
Cum irâ. *Syr. Cum indignatione. Arab. Iratus. Theoph. Cum iracundiâ.*

Vulgata Editio. | ***Lectionum Varietas.***

ſtatus ſuper cæcitate cordis eorum dicit homini: extende manum tuam. Et extendit, & reſtituta eſt manus illi.

Contriſtatus. *Syr. Quum ægrè ferret. Arab.* omittit. *Theoph. Indoleſcens. Vat. Condoleſcens. Caiet. Condolens.*
Super c. *Syr. Propter duritiem. Arab. Ob duritiam. Euth. ſuper duritiâ Ar. M. Super callo.*
Cordis. *Arab. Cordium.*
Dicit. *Syr. Dicitque. Arab. Deinde dicit.*
Homini. *Syr. Illi homini.*
Illi. *Arab. Eius. Theoph. Illius ſana, vt altera. Vat. Illius ſanitas, vt altera.*

Verſ. 6.

Exeuntes autem Phariſæi, ſtatim cum Herodianis conſilium faciebant aduerſus eum, quomodo eum perderent.

Exeuntes autem. *Syr. Et egreſſi ſunt. Arab. & exierunt. Vat. Egreſſi verò.*
Statim. *Syr. Eo ipſo momento. Theoph. Statim vnà.*
Cum Herodianis. *Syr. Cum domeſticis Herodis.*
Conſilium faciebant. *Syr. Conſilium inierunt. Arab. Conſilium facientes. Euth. Conſultarunt. Vat. Conſilium inibant.*
Quomodo. *Ar. M. Vt.*

Verſ. 7.

Ieſus autem cum diſcipulis ſuis ſeceſſit ad mare: & multa turba à Galilæa, & Iudæa ſecuta eſt eum.

Autem. *Syr. Et. Arab. At.*
Seceſſit. *Syr. Profectus eſt. Arab. Seceſſerunt.*
Multa. *Arab. Magna. Pagn. Ingens.*
Turba. *Syr. Plebs. Fr. Luc. Multitudo.*
Secuta eſt. *Syr. Cinxit.*

Verſ. 8.

Et ab Ieroſolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem: & qui circa Tyrum, & Sidonem, multitudo magna, audientes quæ faciebat, venerunt ad eum.

Et qui c. T. e. S. *Syr. Et à Tyro, & Sidone. Arab. & Tyro, & Sidone. Vat. Et, Qui circa Tyrum habitabant, & Sidonem.*
Multitudo magna. *Syr. Cœtus multi. Euth. Multitudo magna hominum.*
Audientes. *Syr. Qui audierant. Arab. Et audiuit. Theoph. Qui cùm audiſſent.*
Quæ. *Syr. Quæcunque.*
Faciebat. *Syr. Fecerat. Arab. Fecit.*

Verſ. 9.

Et dixit diſcipulis ſuis vt nauicula ſibi deſeruiret propter turbam, ne comprimerent eum.

Dixit. *Theoph. Ieſus iuſſit.*
Diſcipulis ſ. *Theoph. Diſcipulos ſuos.*
Nauicula. *Syr. Nauiculam. Arab. Nauim. Caiet. In nauiculâ.*
Sibi d. *Syr. Ad ſe adducerent. Arab. Afferrent ad eum. Theoph. Sibi appellerent. Ar. M. Adſiſteret ſibi. Caiet. Sibi inſeruiret. Pagn. Sibi præſto ſemper eſſet. Fr. Luc. Semper ſibi præſto adeſſet.*
Turbam. *Syr. Turbas.*
Comprimerent. *Syr. Opprimerent. Pagn. Premerent.*
Eum. *Vat. Ipſum.*

Verſ. 10.

Multos enim ſanabat, ita vt irruerent in eum vt illum tangerent quotquot habebant plagas.

Enim. *Arab. Et.*
Sanabat. *Arab. Curauit. Euth. Sanauerat.*
Ita vt. *Syr. Adeò vt. Arab. Et.*
Irruerent. *Arab. Irruebant. Ar. M. Irruere.*
In eum. *Arab. In eum ita, vt caderent. Ar. M. Ei.*
Vt. *Vat. Quo.*
Quotquot. *Syr. Illique. Arab. Et quicunque.*
Habebant plagas. *Arab. Habebant infirmitates. Euth. Infirmabantur. Vat. Affligebantur. Ang. Habebant flagella.*

Verſ. 11.

Et ſpiritus immundi, cùm illum videbant procidebant ei: & clamabant dicentes.

Et ſpiritus. *Syr. Spiritum.*
Immundi. *Syr. Immundum. Arab. Immundos.*
Cum i. v. *Syr. Quum viderent eum. Euth. Viſo ipſo. Vat. Cùm illum vidiſſent. Ar. M. Quum illum ſpectabant,*
Procidebant. *Arab. Cadebant. Vat. Accidebant.*
Ei. *Syr.* omittit. *Arab. Ante eum.*

Verſ. 12.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 12.

Tu es filius Dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarent illum.

Tu, *Ar.M. Quòd Tu.*
Vehementer. *Syr. Multùm. Ar.M. Multa.*
Comminabatur eis. *Syr. Prohibebat eos. Arab. Prohibebat eis. Pagn. Interminabatur eis. Caiet. Increpabat eos.*
Manifestarent. *Syr. Reuelarent. Ar. M. Manifestum facerent.*
Illum. *Syr. Ipsum. Arab. Opera eius. Geth. Illum: quoniam sciebant illum.*

Vers. 13.

Et ascendens in montem vocauit ad se quos voluit ipse: & venerunt ad eum.

Ascendens. *Syr. Conscendit. Euth. Ascendit.*
In montem. *Syr. Montem.*
Vocauit a. s. *Syr. Aduocauit. Ar.M. Et aduocat.*
Voluit. *Arab. Dilexit.*

Vers. 14.

Et fecit vt essent duodecim cum illo: & vt mitteret eos prædicare.

Fecit v. e. d. *Syr. Delegit duodecim, vt essent. Arab. Elegit duodecim, vt essent. Vat. Designauit duodecim, vt essent. Ar.M. Fecit duodecim, vt essent.*
Cum illo. *Syr. Secum.*
Et vt. m. e. *Syr. Quos mitteret. Fr.Luc. Et vt emitteret eos.*
Prædicare. *Syr. Vt prædicarent. Vat. Ad prædicandum.*

Vers. 15.

Et dedit illis potestatem curandi infirmitates, & eiiciendi dæmonia.

Et dedit illis. *Syr. Haberentque. Theoph. Vt que haberent. Ar.M. Et habere.*
Potestatem. *Ar.M. Auctoritatem.*
Curandi. *Arab. Super curationem. Ar.M. Curare. Vat. Sanandi.*
Infirmitates. *Arab. Infirmorum. Euth. Ægritudines. Fr.Luc. Morbos.*
Eiiciendi. *Arab. Exitus. Ar.M. Eiicere.*
Dæmonia. *Arab. Dæmoniorum.*

Vers. 16.

Et imposuit Simoni nomen Petrus.

Imposuit. *Syr. Nominauit.*
Nomen Petrus. *Syr. Nomine Cephas. Arab. Nomen, quod est Petrus.*

Vers. 17.

Et Iacobum Zebedæi, & Ioannem fratrem Iacobi, & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, Filij tonitrui.

Iacobum Z. *Syr. Iacobo Filio Zebedæi,*
Iacobi. *Syr. Ipsius Iacobi. Arab. Eius.*
Imposuit eis. *Arab. Vocauit eos duos.*
Nomina. *Syr. Nomen. Arab. Nominibus.*

Vers. 18.

Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Iacobum Alphæi, & Thaddæum, & Simonem Cananæum.

Alphæi. *Euth. Filium Alphæi.*
Cananæum. *Syr. Zelotem. Ar.M. Cananitem.*

Vers. 19.

Et Iudam Iscariotem, qui & tradidit illum.

Iscariot. *Caiet. Scariot.*
Qui. *Syr. Is, qui.*
Tradidit. *Pagn. Prodidit.*

Vers. 20.

Et veniunt ad domum: & conuenit iterùm turba, ita vt non possent neque panem manducare.

Et veniunt. *Syr. Veneruntque. Arab. Et intrauit. Vat. Cúmque venissent.*
Ad domum. *Arab. In domum. Vat. In ædes.*
Conuenit. *Syr. Congregata sunt.*
Turba. *Syr. Turba. Vat. Turba tanta.*
Non possent. *Theoph. Non liceret illis. Ar.M. Non posse ipsos.*
Neque panem. *Syr. Panem quidem. Arab. Panem. Theoph. Vel panes.*
Manducare. *Vat. Edere.*

Vers. 21.

Et cùm audissent sui, exierunt tenere

Et. *Vat. Quod.*
Cùm audissent. *Syr. Audierunt.*
Sui. *Syr. Patrueles eius. Euth. Qui ad illum attinebant Ar. M. qui ad ipsum.*
Exierunt. *Syr. Et exierunt.*

eum

Lectionum Varietas. / Vulgata Editio.

eum dicebant enim: Quoniam in furorem versus est.

Tenere. *Syr. Vt proderent. Arab. Vt tenerent. Theoph. Vt manus inijcerent. Pagn. Comprehendere. Caiet. Vt comprehenderent. Fr. Luc. Prehendere.*
Eum. *Arab. Ipsum. Theoph. In eum.*
In f. v. e. *Syr. Extra mentem suam exiisse. Arab. Ipse vecors esset. Euth. In excessum versus est. Ar. M. Extra se esset. Vat. Mente alienatus est. Pagn. In stuporem versus est. Caiet. Extra se est.*

Vers. 22.

Et scribæ, qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant: Quoniam Beelzebub habet, & quia in principe dæmoniorum eiicit dæmonia.

Et. *Syr. Autem. Arab. At. Euth. Etiam.*
Scribæ. *Syr. Scribæ illi, qui.*
Descenderant. *Arab. Venerant. A. M. Descendentes.*
Dicebant. *Arab. Dixerunt.*
Habet. *Syr. In eo est. Arab. Erat cum eo.*
In principe. *Pagn. Per principem.*

Vers. 23.

Et conuocatis eis, in parabolis dicebat illis: Quomodo potest satanas satanam eiicere?

Et c. e. *Syr. Et aduocauit eos Iesus. Arab. Et vocauit eos. Euth. Quibus ad se vocatis. Theoph. Vocatis illis ad se. Ar. M. Aduocans eos.*
In parabolis. *Vat. Per parabolas.*
Dicebat. *Syr. Dixit. Arab. Et dixit. Vat. Loquebatur.*
Satanas. *Arab. Dæmonium.*

Vers. 24.

Et si regnum in se diuidatur, non potest regnum illud stare.

Et si. *Syr. Nam si. Arab. Et.*
Regnum. *Arab. Omne regnum.*
In se. *Syr. Contra se se. Arab.* omittit. *Euth. Contra se ipsum. Caiet. In se ipsum. Fr. Luc. Aduersùm se ipsum.*
Diuidatur. *Arab. Quod diuisum est. Theoph. Diuisum fuerit.*
Non potest. *Syr. Non poterit. Arab. Non erit.*
Stare. *Arab. Stabile.*

Vers. 25.

Et si domus super semetipsam dispertiatur, non potest domus illa stare.

Et si. *Arab. Et quando.*
Domus s. s. *Syr. Domus contra se. Habitatores domûs. Vat. Domus contra semetipsam.*
Dispertiatur. *Syr. Diuisa fuerit. Arab. In dissidium venerit.*
Potest. *Syr. Poterit. Arab. Erit.*
Stare. *Syr. Subsistere. Arab. Stabilis.*

Vers. 26.

Et si satanas consurrexerit in semetipsum, dispertitus est, & non poterit stare, sed finem habet.

Consurrexit. *Syr. Insurgit. Arab. Esset, qui aduersaretur. Theoph. Insurrexerit.*
In semetipsum. *Arab. sibi ipsi. Vat. Aduersùm semetipsum.*
Dispertitus est. *Arab. Et diuisus esset. Euth. Diuisus est.*
Et. *Arab. Vtique.*
Poterit. *Syr. Potest. Arab. Posset.*
Finem habet. *Arab. Esset ei destructio.*

Vers. 27.

Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget, & tunc domum eius diripiet.

Nemo. *Arab. Non aliquis. Theoph. Non quisquam.*
Ingressus. *Syr. Ingredi. Arab. Intrare.*
In domum. *Syr. Ædes strenui. Arab. Domum fortis Euth. Domum illius.*
Vasa fortis. *Syr. Vasa illius. Arab. Bona illius.*
Fortem. *Syr. Strenuum illum.*
Alliget. *Syr. Vinxerit. Theoph. Alligarit.*

Vers. 28.

Amen dico vobis, quoniam omnia dimittentur filiis hominum peccata, & blasphemiæ quibus blasphemauerint.

Quoniam omnia. *Syr. Omnia quidem. Arab. Quod omnia. Euth. Cuncta.*
Hominum. *Arab. Hominis.*
Blasphemiæ. *Arab. Blasphemia. Theoph. Conuitia.*
Quibus. *Arab. Qua. Ar. M. Quascumque Caiet. Quibuscunque.*
Blasphemauerint. *Theoph. Conuitiati fuerint.*

Vers. 29.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 29.

Qui autem blaſphemauerit in Spiritum ſanctum non habebit remiſſionem in æternum, ſed reus erit æterni delicti.

Qui a. b. *Syr. At quiſquis blaſphemauerit. Arab. Blaſphemantes verò. Euth. Quicunque autem blaſphemauerit. Theoph. At qui conuitium dixerit. Vat. At qui blaſphemiam dixerit.*
In. *Euth. Contrà,*
Sanctum. *Syr. Sanctitatis.*
Habebit remiſſionem. *S. Epiph. Remittetur ei. Vat. habet remiſſionem*
In æternum. *S. Epiph. Neque in præſenti neque in futuro ſeculo.*
Reus e. æ. d. *Arab. Conuenit eis caſtigatio æterna. Theoph. Obnoxius eſt æterno iudicio. Ar.M. Obnoxius eſt æterni Iudicij. Aug. Noxius erit æterni iudicij.*

Vers. 30.

Quoniam dicebant: Spiritum immundum habet.

Dicebant. *Arab. Ipſi dicunt.*
Spiritum im. *Arab. Quia ſpiritus immundus.*
Habet. *Syr. In eo eſt. Arab. Cum illo eſt.*

Vers. 31.

Et veniunt mater eius, & fratres: & foris ſtantes miſerunt ad eum vocantes eum.

Et. *Syr. Porrò. Arab. Deinde. Ar.M. Igitur.*
Veniunt. *Syr. Venerunt. Arab. Venerunt ad eum.*
Mater e. e. f. *Ar.M. Fratres, & mater eius.*
Stantes. *Arab. Steterunt.*
Vocantes e. *Syr. Qui vocaret eum ad ſe ipſos. Theoph. Qui euocarent eum.*

Vers. 32.

Et ſedebat circa eum turba: & dicunt ei: Ecce mater tua, & fratres tui foris quærunt te.

Et ſedebat. *Syr. Sedebat autem. Arab. Et erat ſedens.*
Et dicunt. *Syr. Et dixerunt. Euth. Dixerunt autem. Ar.M. Dicebant verò.*
Ecce. *Syr. En. Arab.* omittit.
Tui. *Ar.M. Tui, & ſorores tuæ.*

Vers. 33.

Et reſpondens eis, ait: Quæ eſt mater mea, & fratres mei?

Reſpondens e. a. *Syr. Reſpondit, ac dixit eis. Vat. Reſpondit eis dicens.*
Et f. *Syr. Et quinam ſunt fratres. Euth. Et qui ſunt fratres. Ar.M. Aut fratres.*

Vers. 34.

Et circumſpiciens eos, qui in circuitu eius ſedebant, ait: Ecce mater mea, & fratres mei.

Et circumſpiciens. *Syr. Et reſpexit. Caiet. Et cùm circumſpexiſſet.*
Eos q. i. c. e. ſ. *Syr. In eos, qui ſedebant coram ſe. Arab. In ſedentes circa eum. Euth. Circumſedentes. Theoph. Diſcipulos ſedentes circum ſe.*
Ait. *Arab. Et ait.*
Ecce. *Arab. Hi ſunt.*
Et fratres. *Syr. Et ecce fratres.*

Vers. 35.

Qui enim fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, & ſoror mea, & mater eſt.

Qui e. *Arab. Et quicunque.*
Fecerit. *Syr. Executus fuerit. Vat. Obſecutus fuerit.*
Voluntatem. *Vat. Voluntati.*
Hic. *Syr. Is eſt. Arab. Ipſe eſt.*
Mater eſt. *Syr. Mater mea.*

CAPVT III.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Et introiuit iterum in synagogam: & erat ibi homo habens manum aridam.

1484. FREQVENTER synagogas ingrediebatur Dominus;& licèt sciret scribas & pharisæos adfuturos, qui singula eius verba ac facta notarent, vt calumniarentur; docendi tamen & benefaciendi studio improborum calumnias nihili faciebat. Imitemur nemo à probis operibus se subducat timore, ne notetur ac vellicetur.

Erat ibi homo. Solus homo esse videbatur, qui manum aridam habebat: cæteri vix hominis nomen merebantur, qui nec homini compatiebantur, nec Christo credebant: quin, inuidia correpti, eius miracula calumniabantur, cùm efferre deberent & admirari.

1485. *Habens manum aridam.* Grauiori morbo laborabant Pharisæi, qui mentem ab omni pietatis succo siccam circumferebant.

Introiuit iterum in synagogam. Intrat rursus in eorum synagogam, qui à pietatis domicilio exierant. Subit Christus Iudæorum domum, qui extra se ferebantur, dum contra Christum. Post calumnias, quibus magistrum insimulabant, & cum magistro etiam discipulos, ad eos redit; vt eos redderet sibi ipsis. Immemor iniuriæ illatæ noxiis beneficiis eos cumulat, qui illam intulerant. Nimirum: *Cœlestis vindicta est genus, bona, mala inferentibus, afferre.*

Erat ibi homo. Ad synagogam se contulerat: manus arefacta non potuit eum domi continere. Sanitati occurrit, quia sanitati occurrere non studuit: maior illi de animæ sanitate cura fuit, quàm de corpore; exemplo suo commendans sacrorum templorum frequentiam, Diuinorumque verborum auditionem.

1486. Aridam manum habens erat in synagogâ: locus, morbi magnitudinem augere videtur. *In synagogâ* (inquit hîc Sanctus Thomas) *manus erat arida; quia, vbi scientia donum maius est, ibi grauius est inexcusabilis noxa periculum.* Nihil adeò diligenter curat cœlestis doctor, quàm vt manus arida ibi minimè sit, vbi manum operi admouendam, docetur.

In synagogâ vnus homo manum arefactam habuisse refertur: cæteri arefactas ambas in lege habebant; cùm ea, quæ lex iubebat, opere non complerent. In synagogâ, vbi legis Diuinæ monita tradebantur, manum aridam iste homo habebat, fors non habebat in lege: alij aridas manus ambas habebant in lege, legis verba in opus non vertentes.

Et obseruabant eum, si sabbatis curaret, vt accusarent illum.

1487. OBseruabant eum. Quinam? Qui obseruarint, non explicat Euangelista, sed id intelligi facilè poterat & ex præcedentibus, & ex eo, quòd fieri solebat. Erant pharisæi, quorum studium erat obseruare ea, quæ Christus agebat, vt ea carperent, & notam aliquam, si possent, illis inurerent.

Obseruabant. Græcè, *παρετήρουν, speculabantur, ac velut excubias circa illum agebant.* Ad vaticinium ac augurium verbum παρατηρεῖν, referri etiam potest: vnde παρατήρημα & παρατήρησις, non obseruationem tantùm significat; sed vaticinationem & augurium. Impij iustos ita obseruant, non secùs ac si auguriis & vaticiniis operam darent: vt, quàm sæpè decipiantur, hinc colligeremus.

1488. *Vt accusarent illum.* Non vt Diuina eius opera admirarentur, nec vt animo ea voluerent, Deumque laudarent; sed, vt calumnias struerent: quod inuidorum proprium est. *Accusarent.* Græcè κατηγορήσωσιν. reprehenderent, arguerent, insimularent. Iudiciale verbum est, & plerùnque significat, in ius vocare, ac testificari. Nimirum, ita calumniari Christi opera pharisæi volebant, vt iustitiæ se litare ostenderent, & iustitiæ partes tueri; improbitatem suam legis & iustitiæ tegmine obnubentes.

Præterea, κατηγορεῖν, est etiam declarare, prædicare, ac palam, commemorare: vnde, non satis erat pharisæis, si Christi opera apud se calumniarentur; sed volebant apud omnes tanquam notâ digna manifestari, vt Christi auctoritas minueretur.

Et ait homini habenti manum aridam: surge in medium.

1489. ET ait homini habenti manum aridam. Sedebat æger, & inter alios docentem Christum audiebat. Non legimus, sanitatem postulasse: citiùs obtinuit, quia non postulauit: certè opportuniùs & vtiliùs. Audire Christi verba cupiebat, fors audiendi desiderio infirmitatis suæ oblitus. Dignus erat, quem Christus sanaret, qui se indignum, vt sanaretur putabat,

Surge in medium. Cur iubet, vt in medium surgat? An, vt ab omnibus conspiceretur; & attentiores redderet, miraculum editurus? Nemo, cùm Deus magna nobis aut aliis beneficia exhibet, segnitiei indormiat, & aliò mentem flectat, aliud cogitet, animoque verset.

1490. Præterea in medium ire hominem illum iubet, vt miseri hominis spectaculo omnes, qui aderant, ad benefaciendum opémque miseris & afflictis ferendam, alliceret.

Miseri hominis spectaculum mouere adstantium mentes ad misericordiam poterat, si homines illi fuissent, non humanitatem exuissent. Tanta inuidiæ vis est, vt hominem, quem corripit, homini (vt ita dicam) diripiat.

Et dicit eis: Licet sabbatis benefacere, an malè? animam saluam facere, an perdere? At illi tacebant.

1491. LIcet sabbatis benefacere. Benefaciendi verbo hîc significat, beneficio egentes afficere, indigentibus auxilio subuenire: alioquin non erat dubium, licere boni aliquid facere in die sabbati Rectè, hac loquendi phrasi, charitatis officia commendantur, vt καθ' ἐξοχήν, benefacere dicantur, qui indigentibus subueniunt.

Animam. Per animam; totum hominem intelligit: à parte totum. Sed cur corporis aut carnis nomen non adhibuit? An, vt ostenderet in animam resilire, & animæ causâ fieri, quicquid in alieno corpore fit?

1492. *Animam saluam facere.* Corpus curaturus, de animæ saluatione interrogat. Quia nimirum (vt ait hîc Sanctus Thomas) *illa miracula propter animæ salutem faciebat.* Cælestis Medicus ob oculos præcipuè

præcipuè habet animæ salutem, inque corporis curatione, animæ curam spectat.

Animam saluam facere an perdere. Pro perdere aliqui ex Græco vertunt, *occidere*, id est hominem occidere. Sed cur à beneficentiâ & beneficentiæ negatione ad occisionem transit? An, quia, qui egenti non subuenit, occidere videtur? Hinc illud Sancti illius. *Si non pauisti, occidisti.* Perdere videtur, qui non pascit; & perimere qui non succurrit, cùm possit: adimere salutem videtur, qui non affert, cùm possit.

Et circunspiciens eos cum irâ, contristatus est super cæcitate cordis eorum.

1493. *Circunspiciens.* Græcè, περιβλεψάμενος. *Cùm circunspexisset.* Flexit in adstantes oculos, vultu habituque iram ac indignationem præseferens. *Et contristatus est.* Græcè, συλλυπούμενος. *Condolens, condolescens.* Sed cur condoluit? ob iniurias sibi ab illis illatas? ob iniurias in se structas? Absit: illatarum iniuriarum oblitus, vicem illorum doluit, & aduersatiorum illum cœpit commiseratio; dolore concepto, ob eorum peruersitatem, cordisque duritiam. Quo nos exemplo edocet, ne, offensi, vindictam appetamus; sed peccantibus potiùs condoleamus.

Super cæcitate cordis eorum. Græcè, ἐπὶ τῇ πωρώσει τῆς καρδίας αὐτῶν, *super duritiâ & callo cordis eorum.* Etiam Syrus ita vertit. Græcè, πωρῶσαι, est callum obducere: &, πώρωσις, callum ac duritiem in articulis significat. Fors Interpres legit, πηρώσει, id est cæcitate: aut certè cordis duritiem, cæcitatem, dixit; quippè quæ non nisi à cæcitate nascatur, & mentis cæcitatem inferat; adeò vt cor obduratum, excæcatum etiam sit.

1494. *Circunspiciens eos cum irâ.* Syriacè: *Intuitus eos cum indignatione.* Quis huius iræ effectus? quis huius indignationis exitus? subdit: *Dicit homini: Extende manum tuam: & extendit; & restituta est manus illi.* Itane iratus, salutem confert ac sanitatem? Quid placatus fecisset? *In irâ præcipiens,* ait Sanctus Ambrosius, *refudit corpori sanitatem: irâ, sicut ait Euangelista, restituit vigorem dexteræ. Vnde intelligimus, qualis Dominicæ benignitatis sit charitas, cuius indignationis talis sit medicina: aut quemadmodum placatus prodest, qui ita miseretur iratus.* Imitentur Reges, ac superiores omnes: iram in benignitatem vertant, & indignatio dona partiatur & beneficia.

SECTIO II.

Manus habere non videtur, qui iis non vtitur, vt benè operetur. 1495
Inuidi calumniatoris cæcitas quàm magna. 1496
Ingratitudinis vitium quanta inuehat damna. 1497
Infirmitates, homines ad Christum vrgent. 1498
Morbi cur Dei flagella dicantur. 1498
Quicquid boni agimus, referre in Deum debemus. 1499
Diu cum Christo esse debet, qui Christum aliis est prædicaturus. 1500
Plurimi refert Petri primatum scire. 1500
Magna dicere, non est magnum; sed magna præstare. 1501
Inuidia, rerum sacrarum contemptorem, cultorem suum facilè reddit. 1501
Malorum extrema timenda, cùm rerum Diuinarum homines obliuiscuntur. 1502
Mariæ virtus ad omnium mortalium genus se extendit. 1502
Fraternitas maximè diligenda. 1503
Matrem Dei solam Mariam appellari, vt studuerit Christus. 1503

Dicit homini: Extende manum tuam & extendit, & restituta est manus illi.

1495. Licèt videret in malitiâ callum obduxisse pharisæos; non tamen ab infirmi curatione abstinuit: nos suo exemplo edocens, ob conclamatam quorundam peruersitatem à iuuandis aliis non esse abstinendum; ne malorum pertinacia bonis noceat.

Et restituta est manus illi. Quî restituta, cùm eâ non careret? An illi perierat, quia eâ vti non poterat? Qui manibus ad operandum non vtitur, sed otio torpet, manus habere non videtur.

Exeuntes autem pharisæi statim cum Herodianis consilium faciebant aduersum eum, quomodo eum perderent.

1496. Evm calumniabantur, quòd sabbato curaret: ac si curatione sabbatum violaretur: nec ipsi illicitum putant, in necem innocentis sabbato conspirare. Sic ferè accidit, vt inuidi calumniatores alios facilè carpant, & se grauiter peccare non videant.

Iesus autem cum discipulis suis secessit ad mare.

A Malorum hominum consiliis se Christus subducit: auertit se ab eis, qui conuerti ad bonam frugem noluêre. A malis, cùm nolunt à malitiâ abire, abeundum est.

1497. Discedit Iesus à Pharisæis, secumque ducit suos discipulos. Ductor bonus, morum saluti consulens, & profectui, suos cum malis degere inque malitiâ obfirmaris, non facilè sinit.

Secessit ad mare. Vt aliis scilicet benefaceret, & *ab ingratis* (vt inquit hîc Sanctus Thomas) *decederet.* Ingrati & Christi beneficiis, & Christi præsentiâ indigni sunt. Reiiciunt à se benefactorem, ingratitudinis vitio laborantes; sed interim ad alios eum quodammodo inuitant, dum inuitum ingratitudinis notâ repellunt.

Multos enim sanabat, ita vt irruerent in eum; vt illum tangerent, quotquot habebant plagas.

1498. Qvia multis sanitatem restituerat, fiebat; vt, quà posset, quisque violentiâ in eum irrueret, quò ægrotos, quos adferebant, Christo sisterent, & Iesu contactu sanarentur. Plerunque ita accidit, vt qui sani sunt, à Christo abeant; qui ægroti sunt, aut domi ægrotos habent, omni impetu ad Christum pergant. Sic infirmitates ad Christum homines vrgent; quos sanitas, & corporis robur ab ipso auocauerat. Euangelium volue, & reperies, qoòd illi, qui maiori impetu ad Christum perrexerunt, ferè infirmi atque languentes extiterunt.

Quotquot habebant plagas. Græcè ὅσοι εἶχον μάστιγας, *quotquot habebant flagella.* Morbos vocat fla-

gella; quia morbis & languoribus tanquam flagellis à Deo corripimur & castigamur, vt meliorem induamus mentem, & à sceleribus abstineamus.

1499. *Vehementer comminabatur eis.* Immediatè ante dixerat Euangelista: *exeuntes Pharisæi statim cum Herodianis consilium faciebant aduersum eum, quomodo eum perderent.* Et tamen, cùm dæmonum confessione confundere pharisæos posset, dæmonum ora obstruxit. Cur ita factum? Ne scribarum & Pharisæorum ira magis excitaretur, eorúmque inuidia vehementiùs accenderetur, Diuinitatis suæ manifestationem de industriâ occultat.

Et ascendens in montem vocauit ad se, quos voluit ipse.

SAnctus Lucas cap. 6. v. 12. ait, quòd ascendit ad orandum. Post edita miracula ad orationem se confert; nos edocens, vt, cùm boni aliquid consequuti sumus, & gratias Deo agamus, & Diuinæ virtuti tribuamus, si quid egimus laude dignum.

Et fecit, vt essent duodecim cum illo: & vt mitteret, eos prædicare.

1500. NOn statim, ac electi, Apostoli, Apostolatûs munus exercuerunt: spectatores primùm suos illos fecit, auditoréſque; vt nimirum Christi exemplo moribusque informarentur. Scilicet *Diu cum Christo esse debet, qui Christum aliis est prædicaturus.*

Et vt mitteret, eos prædicare. Non statim emissi sunt, sed, spe obeundi prædicationis muneris, ad grandia quæque ferenda eriguntur.

Et Matthæus & Marcus Apostolorum recensent nomina, sed non eodem ordine: in hoc tamen conueniunt, quòd vterque primum locum Petro tribuunt: *Tanquam nosse, vel nescire,* inquit hîc Caietanus, *aliorum ordinem nihil referat: nosse autem oporteat, Petrum esse primum.* Qui numero & dignitate primum non censet Petrum, in fidelium numero censeri non est dignus.

Et imposuit eis nomina, Boanerges, quod est, filij tonitrui.

1501. TOnare eos dicimus, qui orationis & eloquentiæ vi maximè pollent: igitur vim sermonis duorum fratrum, vt efferret Christus, eos tonitrui filios appellauit. Ex hoc fæmineâ credulitate sibi eorum mater persuasit, ad supremas dignitates eos esse euehendos? & idcirco vni dexteram postulauit, alteri sinistram in Christi regno: sed falsa mulier fuit; primæ quippe sedes non eloquentibus dantur, sed maiora operantibus. Petrus eligitur, qui suâ firmitate totam ædificij molem sustineret. Si sapis, ne verbis fidas: operibus adhære. Magna dicere, non est magnum: magnum est, magna præstare,

Scribæ, qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant quoniam Beelzebuth habet.

DEscendunt ab Ierusalem scribæ: templum relinquunt, suúmque munus, vt Iesu insidias struerent, & in sermone caperent, carperent eius facta. Inuidi nullâ templi cura tanguntur, nullâ rerum Diuinarum. Vbi inuidia alicuius animum inuaserit, irreligiosum eum facit, & sacrarum quoque rerum contemptorem.

1502. *Scribæ, qui ab Ierusalem descenderant.* Summa hîc apparet scribarum nequitia: Ierusalem & templum reliquerant, vt, Iesum sequentes, eum in sermone caperent, aut in facto. Diuini cultus obliti carpere Christum student. Timenda malorum extrema, cum ij qui in Dei lege periti sunt inuidiâ correpti, rerum Diuinarum obliuiscuntur

Quæ est mater mea?

QVæ est mater mea? Non negat matrem, sed laudat; in hunc sensum vt ait pius ille auctor: *Non foris est mater, sed intùs: enim meritum ad omnium mortalium genus se extendit, & cuius virtutem iusti omnes imitantur.*

Qui enim fecerit voluntatem Dei hic frater meus & soror mea & mater est.

1503. HIc frater meus. Non casu accidit, quòd fratris priùs meminit, quàm sororis, & matris: fraternitati commendandæ id fecit. Hinc illud illius: *A fratre incipit, vt fraternitatem super omnia diligamus, quæ & Deum fecit hominem, & nos homines ad diuinitatem sublimat,* superisque donis beat.

Et mater est. Superiùs, *Frater meus,* dixerat &, *soror mea:* hîc pronomen supprimit, nec, *mater mea,* dixit. *Quòd, etsi omnes iustos,* ait ille, *loco sororum & fratrum habeat, atque matres vocet; matrem meam solam vult appellari Mariam?*

Vulgata

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT IV. MARCI.

Verſ. 1.

ET iterum cœpit docere ad mare: & congregata eſt ad eum turba multa, ita vt nauim aſcendens ſederet in mari,& omnis turba circa mare ſuper terram erat.

Ad mare. *Syr. Iuxta littus maris. Arab. iuxta mare. Euth. Circa mare.*
Congregata eſt. *Syr. Congregati ſunt. Theop. Confluxit. Orig. Congregatus eſt. Ar. M. Coacta eſt.*
Turba. *Syr. Cœtus. Orig. Populus.*
Multa. *Syr. Quamplurimi. Arab. Magna. Orig. Multus.*
Nauim aſcendens. *Syr. Aſcenderet. Arab. Ipſe aſcenderet nauim. Eut. Conſcensâ naui. Vat. Nauim ingreſſus. Ar. M. Ipſum aſcendentem nauigium. Orig. Intraret in nauim.*
Sederet. *Syr. Sederetque in naui. Ar. M. Sedere.*
Omnis. *Arab. Omnes. Theoph. Tota. Orig. Totus.*
Turba. *Arab. Turba. Orig. Populus.*
Circa. *Arab. Secus. Ar. M. Ad. Vat. Iuxta.*
Super terram. *Syr. Humi. Euth. In terrâ. Orig. In terris.*
Erat. *Syr. Stabat. Arab. Erant.*

Verſ. 2.

Et docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina ſua.

In parabolis. *Vat. Per parabolas.*
Multa. *Arab. Multus.*
Et d. i. *Syr. Dicebátque. Arab. Dicens.*

Verſ. 3.

Audite ecce exiit ſeminans ad ſeminandum.

Ecce. *Arab.* Omittit.
Exiit. *Euth. Exiuit. Theoph. Exibat.*
Seminans. *Syr. Seminator. Euth. Qui ſeminat.*
Ad ſeminandum. *Arab. Vt ſeminaret.*

Verſ. 4.

Et dum ſeminat, aliud cecidit circa viam,& venerunt volucres cæli,& comederunt illud.

Et dum. *Syr. Et quum. Euth. Et factum eſt, dum Theoph. Et accidit inter. Vat. Accidit autem inter. Fr. Luc. Et factum eſt in.*
Seminat. *Syr. ſeminaret. Arab. Seminaret ipſe. Theoph. Seminandum. Fr. Luc. Seminando.*
Aliud. *Syr. Aliud quidem. Arab. Ex eo aliud. Ar. M. Hoc quidem.*
Cecidit. *Vat. Vt caderet.*
Circa. *Syr. Iuxta. Arab. Super. Euth. Secus.*
Et venerunt. *Syr. Veníque.*
Volucres Cæli. *Syr. Volucris. Arab. Volucres.*
Comederunt. *Syr. Deuorauit. Ar. M. Deuorauerunt.*

Verſ. 5.

Aliud verò cecidit ſuper petroſa, vbi non habuit terram multam: & ſtatim exortum eſt, quoniam non habebat altitudinem terræ.

Aliud verò. *Syr. Aliud autem. Arab. Ex eo aliud.*
Petroſa. *Syr. Petram Euth. Petroſam terram.*
Habuit. *Syr. Erat. Arab. Erat ei. Euth. Habebat.*
Terram m. *Syr. Terra multa. Arab. Profunditas terræ.*
Statim. *Syr. In momento.*
Exortum eſt. *Arab. Creuit.*
Quoniam. *Arab. Et cùm. Vat. Quòd. Ar. M. Propter.*
Habebat. *Syr. Erat. Arab. Eſſet. Vat. Haberet. Ar. M. Habere.*
Altitudinem terræ. *Syr. Profunda terra. Arab. Profunditas terræ. Ang. Profunditatem terræ.*

Verſ. 6.

Et quando exortus eſt ſol, exæſtua-

Et quando. *Syr. Quum autem. Arab. Quando. Theoph. Autem.*
Exortus eſt. *Syr. Exortus eſſet. Euth. Orto. Theoph. Exorto.*
Exæſtuauit. *Syr. Calore affectum eſt. Arab. Et exa-*

Vulgata Editio.

uit: & eò quòd non habebat radicem exaruit.

Lectionum Varietas.

stuauit. Theoph. Æstu affectum est. Ar. M. Æstuauit. Vat. Vstum est. Caiet. Exustum est, siue, æstu periit.
Eo quod. *Arab. Cùm. Ar. M. Ob.*
Habebat. *Arab. Esset ei. Euth. Haberet. Ar. M. Habere.*
Exaruit. *Syr. Aruit. Arab. Exsiccatum est.*

Vers. 7.

Et aliud cecidit in spinas: & ascenderunt spinæ, & suffocauerunt illud, & fructum non dedit.

Et aliud. *Syr. Aliud autem. Arab. Aliud ex eo.*
Ascenderunt s. *Arab. Ob ascensionem eorum super illud. Pagn. Succreuerunt spinæ.*
Fructum. *Syr. Fructus.*
Dedit. *Syr. Edidit. Arab. Attulit.*

Vers. 8.

Et aliud cecidit in terram bonam & dabat fructum ascendentem, & crescentem, & afferebat vnum triginta, vnum sexaginta, & vnum centum.

Et aliud. *Syr. Aliud autem. Arab. Ex eo iterum quod.*
Bonam. *Ar. M. Pulchram.*
Et dabat. *Syr. Ac edidit. Arab. Dedit.*
Fructum. *Syr. Fructus.*
Ascendentem. *Arab. Et ascendit. Euth. Emergentem. Vat. Succrescentem.*
Crescentem. *Arab. Creuit. Vat. Augescentem.*
Et afferebat v. *Syr. Aliud quidem. Arab. Et vnum attulit.*
Triginta. *Syr. Tricenos. Caiet. In triginta.*
Vnum. *Syr. Et aliud. Euth. Alterum.*
Sexaginta. *Syr. Sexagenos. Caiet. In sexaginta.*
Et vnum. *Syr. Aliud denique. Euth. Tertium verò.*
Centum. *Syr. Centenos. Caiet. In centum.*

Vers. 9.

Et dicebat: Qui habet aures audiendi, audiat.

Et dicebat. *Arab. Et dixit. Theoph. Ac dicebat illis.*
Qui habet. *Arab. Quicunque sunt. Ar. M. Habens.*
Audiendi. *Arab. Audientes. Euth. Ad audiendum. Ar. M. Audire.*

Vers. 10.

Et cùm esset singularis, interrogauerunt eum hi qui cum eo erant duodecim, parabolam.

Et c. e. *Syr. Quum autem essent. Theoph. Cùm autem cœpisset esse. Ar. M. Cùm autem esset factus.*
Singularis. *Syr. Soli. Pagn. Solus. Caiet. Solitariè, siue solitarius.*
Cum e. e. *Theoph. Circa ipsum erant. Ar. M. Circa eum.*
Duodecim. *Syr. Vnà cum duodecim. Vat. Cum duodedecim.*

Vers. 11.

Et dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt.

Dicebat e. *Syr. Dixit eis Iesus.*
Vobis d. e. n. *Arab. Vos donati estis cognitione.*
Mysterium. *Syr. Arcanum. Arab. Mysterij.*
Illis a. q. f. s. *Syr. Extraneis verò. Ar. M. Illis autem foris.*
In parabolis. *Theoph. Per parabolas.*
Fiunt. *Arab. Fiunt eis.*

Vers. 12.

Vt videntes videant, & non videant: & audientes audiant, & non intelligant: ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata.

Videntes. *Syr. Quum viderint. Ar. M. Aspicientes.*
Videant. *Ar. M. Aspiciant. Vat. Cernant. Caiet. Perspiciant.*
Audientes. *Syr. Quum audierint. Arab. Audiant.*
Nequando. *Arab. Et quando.*
Conuertantur. *Arab. Ipsi conuersi fuerint.*
Dimittantur. *Syr. Remittantur. Arab. Remissa sint.*

Vers. 13.

Et ait illis: Nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis?

Nescitis. *Arab. Non intelligitis.*
Et. *Arab. Igitur.*
Omnes. *Syr. Cunctas.*
Cognoscetis. *Syr. Scietis. Arab. Intelligetis.*

Vers. 14.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 14.

Qui ſeminat, verbum ſeminat.

Qui ſeminat. *Syr. Seminatur, qui ſeminat. Arab. Seminans eſt, qui. Ar. M. Seminans. Vat. Seminator ille.*
Verbum. *Arab. Sermonem.*

Verſ. 15.

Hi autem ſunt, qui circa viam, vbi ſeminatur verbum, & cùm audierint, confeſtim venit ſatanas, & aufert verbum, quod ſeminatum eſt in cordibus eorum.

Hi a. ſ. *Syr. Iſti autem. Arab. Et Vat. Iſti verò ſunt.*
Qui c. v. *Syr. Qui ſunt iuxta viam ij ſunt. Arab. Qui ſuper viam. Theoph. Quorum alij dicuntur iuxta viam.*
Vbi. *Syr. In quibus.*
Verbum. *Vat. Sermo.*
Et c. *Syr. Sed quum. Arab. Et cùm ipſi.*
Audierint. *Syr. Audierunt.*
Confeſtim. *Syr. Statim. Arab.* omittit.
Et aufert. *Syr. Tollitque. Arab. Tollit.*
Verbum. *Vat. Sermonem.*
Quod ſ. e. *Arab. Satum. Vat. Qui ſeminatus eſt.*
Cordibus. *Super corde.*

Verſ. 16.

Et hi ſunt ſimiliter, qui ſuper petroſa ſeminantur: qui cum audierint verbum, ſtatim cum gaudio accipiunt illud.

Et h. ſ. ſ. *Syr. Iſti autem. Arab. Et iſti etiam similiter. Theoph. Et alij ſunt ſimiliter.*
Super. *Vat. In.*
Petroſa. *Syr. Petram Euth. Petroſam terram.*
Seminantur. *Syr. Semen excipiunt. Arab. Seminati ſunt. Theoph. Semen accipiunt. Ar. M. Seminati.*
Qui. *Syr. Ij ſunt, qui.*
Cùm audierint. *Arab. Audiunt.*
Accipiunt. *Syr. Recipiunt. Arab. Et ſuſcipiunt. Euth. Suſcipiunt.*

Verſ. 17.

Et non habent radicem in ſe, ſed temporales ſunt: deinde orta tribulatione, & perſecutione propter verbum, confeſtim ſcandalizantur.

Habent. *Arab. Habet.*
In ſe. *Syr. In animis ſuis. Arab. In eis. Euth. In ſe ipſis.*
Sed. *Arab. Et.*
Temporales ſ. *Arab. In tempore pauco. Pagn. Temporarij.*
Deinde. *Syr. Quum. Arab. Quando.*
Orta. *Syr. Fit. Arab. Cùm acciderit. Euth. Factâ. Vat. Coortâ.*
Tribulatione. *Syr. Oppreſſio. Arab. Anguſtia. Theoph. Afflictione.*
Et perſecutione. *Syr. Aut perſecutio.*
Confeſtim. *Euth. Repentè.*
Scandalizantur. *Vat. Offenduntur.*

Verſ. 18.

Et alij ſunt qui in ſpinis ſeminantur: hi ſunt qui verbum audiunt.

Et alij ſ. q. *Syr. Iſti porrò, qui. Arab. Et, qui. Ar. M. Et hi ſunt, qui.*
In ſpinis. *Syr. Inter ſpinas. Theoph. In ſpinas.*
Seminantur. *Syr. Semen excipiunt. Arab. Seminati ſunt. Theoph. Semen accipiunt. Ar. M. Seminati.*
Hi ſunt. *Arab. Sunt. Euth.* omittit. *Theoph. Ij ſunt. Vat. Hi inquam ſunt.*
Audiunt. *Euth. Audierunt. Ar. M. Audientes.*

Verſ. 19.

Et ærumnæ ſæculi, & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupiſcentiæ introeuntes ſuffocant verbum, & ſine fructu efficitur.

Et ærumnæ. *Syr. At ſolicitudo. Arab. Et praualent in eis ærumnæ. Ar. M. Et cura. Caſt. Et ſolicitudines.*
Seculi. *Syr. Mundi huius. Euth. Seculi huius.*
Deceptio. *Syr. Fallacia.*
Circa r. c. *Syr. Reliqua cupiditatum aliarum. Arab. Reliquiæ concupiſcentiæ. Theoph. Cæterarumque rerum cupiditates. Ar. M. Circa reliquas cupiditates.*
Introeuntes. *Arab. Qui ſunt deambulantes in eas.*
Verbum. *Syr. Ipſum ſermonem.*
Sine f. e. *Syr. Infructuoſus fit. Arab Non eſt fructus in eis. Euth. Eſt infructuoſum. Vat. Redditur infructifer.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 20.

Et hi ſunt, qui ſuper terram bonam ſeminati ſunt, qui audiunt verbum, & ſuſcipiunt, & fructificant, vnum triginta, vnum ſexaginta, & vnum centum.

Et hi ſunt. *Syr. Iſti denique.* *Arab. Et. Euth. Praeterea hi ſunt. Theoph. Et alij ſunt.*
Super t. b. *Arab. In terrâ bonâ. Vat. In terram bonam. Ang. In terram pulchram.*
Seminati ſunt. *Syr. Semen exceperunt. Arab. Seminatus eſt.*
Suſcipiunt. *Syr. Recipiunt. Arab. Suſcipiunt illud*
Fructificant. *Syr. Edunt fructus. Euth. Fructum afferunt. Ar. M. Fructum ferunt.*
Vnum t. *Syr. In tricenis. Arab. Vnus triginta. Euth. Hoc triginta. Theoph. Ita vt aliud granum afferat triginta. Caiet. In triginta.*
Vnum ſ. *Syr. Et in ſexagenis. Arab. Et alius ſexaginta. Euth. Illud ſexaginta. Theoph. Aliud ſexaginta. Caiet. In ſexaginta.*
Vnum c. *Syr. In centenis. Arab. Alius centum. Euth. Illud verò centum. Theoph. Aliud centum. Caiet. In centum.*

Verſ. 21.

Et dicebat illis. Numquid venit lucerna, vt ſub modio ponatur, aut ſub lecto? nonne vt ſuper candelabrum ponatur?

Dicebat i. *Syr. Subdit eis.*
Numquid. *Euth. Num.*
Venit. *Arab. Aſcenditur. Vat. Incenditur.*
Nonne. *Syr. Non ne facta eſt.*
Super c. p. *Syr. Candelabro imponatur.*

Verſ. 22.

Non eſt enim aliquid abſconditum, quod non manifeſtetur: nec factum eſt occultum, ſed vt in palam veniat.

Non e. n. *Arab. Similiter non eſt.*
Aliquid. *Arab. Quid. Theoph. Quicquam.*
Abſconditum. *Euth. Occultum.*
Quod n. m. *Syr. Quod non reueletur. Arab. Quin videatur. Vat. Quod palam non futurum ſit.*
Nec f. e. o. *Syr. Nihilque fit in abſcondito. Arab. neque occultum Theoph. Neque fuit ſecretum.*
Sed vt. *Syr. Quin.*
In p. v. *Syr. Manifeſtetur. Arab. Reueletur. Caiet. In propatulum veniat. Fr. Luc. In manifeſtum veniat.*

Verſ. 23.

Si quis habet aures audiendi, audiat.

Si quis. *Arab. Cuicunque.*
Hab. *Arab. Sunt.*
Audiendi. *Arab. Audientes. Euth. Ad audiendum. Ar. M. Audire.*

Verſ. 24.

Et dicebat illis: Videte quid audiatis. In qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis, & adiicietur vobis.

Et d. i. *Syr. Porrò dixit eis.*
In qua. *Theoph. Qua.*
Menſi fueritis. *Caiet. Metimini.*
Remetietur. *Syr. Remenſum erit. Arab. Metietur. Theoph. Alij metientur. Vat. Menſura dabitur. Fr. Luc. Menſurabitur.*
Adiicietur v. *Syr. Adiicietur vobis illis, qui audiunt. Arab. Incrementum habebitis, ô audientes. Euth. Addetur vobis. Ar. M. Adiicietur vobis audientibus.*

Verſ. 25.

Qui enim habet, dabitur illi: Et qui non habet, etiam quod habet, auferetur ab eo.

Qui enim. *Arab. Quoniam quicunque.*
Habet. *Euth. Habuerit.*
Et qui. *Arab. Et quicunque.*
Etiam q. h. *Arab. Et quod eſt apud illum.*
Auferetur. *Syr. Tolletur.*

Verſ. 26.

Et dicebat: Sic eſt regnum Dei, quemadmodum ſi homo iaciat ſementem in terram.

Et. *Syr. Inſuper.*
Quemadmodum ſ. h. *Syr. Vt ſi quis. Arab. Quemadmodum homo, qui.*
Sementem. *Arab. Semen ſuum. Fr. Luc. Semen.*

Verſ. 27.

Et dormiat, & exurgat nocte, & die, &

Exurgat. *Euth. Excitetur ille. Ar. M. Excitetur. Al. Exurgat ille.*
Nocte e. d. *Syr. Noctu, & interdiu.*
Et ſemen. *Euth. Seges autem.*

ſemen

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

femen germinet, & increfcat dum nefcit ille.

Increfcat. *Syr. Affurgat. Pagn. Surgat in altum. Ar.M. Augeatur.*
Dum n. i. *Vat. Ipfo infcio.*

Verf. 28.

Vltro enim terra fructificat, primùm herbam, deinde fpicam, deinde plenum frumentum in fpica.

Vltro e. t. *Syr. Terra enim. Arab. Quia Terra fola. Ar.M. Spontanea enim terra.*
Fructificat. *Syr. Producit fructus. Ar.M. Fructum Fert. Vat. Fructum gignit.*
Herbam. *Syr. Fit herba:*
Deinde. *Syr. Poftremò autem. Arab. Et poft Euth. Exinde.*
Plenum f. *Syr. Perfectum frumentum. Arab. Impletur.*
In fpica. *Arab. Spica.*

Verf. 29.

Et, cum produxerit fructus, ftatim mittit falcem, quoniam adeft meffis.

Et, cum. *Syr. Cur autem. Arab. Vt quando.*
Produxerit. *Syr. Pinguis eft. Arab. Perfectus fit. Ar.M. Ediderit. Caiet. Productus fuerit.*
Statim. *Arab. Tunc.*
Mittit. *Arab. Ponatur. Vat. Immittit.*
Falcem. *Arab. Falx.*
Adeft. *Syr. Aduenit.*

Verf. 30.

Et dicebat: cui affimilabimus regnum Dei? aut cui parabolæ comparabimus illud?

Et. *Syr. Item.*
Cui a. *Syr. Cuinam comparabimus. Arab. Cui affimilabo. Fr.Luc. Cui affimilemus.*
Cui p. *Syr. Quanam collatione. Euth. Qua comparatione. Pagn. Aut cui parabola. Caiet. In qua parabolâ.*
Comparabimus. *Syr. Conferemus. Arab. Comparabo. Ar.M. Conucemus. Pagn. Parabolicè efferemus illud. Fr.Luc. Parabolizemur.*

Verf. 31.

Sicut granum finapis, quod cùm feminatum fuerit in terra, minus eft omnibus feminibus, quæ funt in terra.

Sicut g. f. *Syr. Velut grano fynapis illud fimile eft. Arab. Affimilatur grano fynapis. Theoph. Eft ficut granum finapis. Ar. M. Sicut grano finapis.*
Cum f. f. *Syr. Satum eft.*
Minus e.o.f. *Syr. Minimum eft omnium feminum. Arab. Et ipfum minimum feminum omnium eorum.*
In terrâ. *Syr. Super terram.*

Verf. 32.

Et cùm feminatum fuerit in terra, afcendit, & fit maius omnibus oleribus, & facit ramos magnos, ita vt poffint fub vmbra eius aues cæli habitare.

Et cùm. *Euth. Et poftquam. Vat. Cùm verò*
Seminatum fuerit. *Syr. Satum eft.*
Afcendit. *Syr. Affurgit. Arab. Et afcenderit. Euth. Exurgit.*
Fit m. o. o. *Syr. Euadit maximum omnium olerum.*
Facit. *Syr. Edit. Vat. Profert.*
Poffint h. *Syr. Poffit. Arab. Habitent. Ar. M. Poffe nidulari. Caiet. Poffint nidificare.*
Sub. *Syr. In.*
Eius. *Arab. Eorum.*
Aues c. *Syr. Volucris. Arab. Volucres cæli. Ar. M. Volatilia cæli.*

Verf. 33.

Et talibus multis parabolis loquebatur eis verbum, prout poterant audire.

Et talibus. *Syr. In hifce e fimilibus. Euth. Et huiufmodi.*
Loquebatur e. *Syr. Alloquebatur eos Iefus per fimilitudines.*
Verbum. *Syr.* Omittit. *Theoph. Sermonem.*
Prout. *Arab. Iuxta facultatem, quia.*
Audire. *Arab. Audire eum.*

Verf. 34.

Sine parabola autem non loquebatur·

Sine p. a. n. l. *Syr. Nec abfque parabolis colloquebatur.*
Seorfum. *Syr. Inter fe, & eos. Ar. M. Priuatim.*
Suis. *Euth.* Omittit.
Differebat. *Syr Interpretabatur. Vat Exponebat.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

eis: seorsum autem discipulis suis disserebat omnia.

Caiet. Dissoluebat.
Omnia. *Arab.* Omittit.

Vers. 35.

Et ait in illa die, cùm serò esset factum: Transeamus contra.

Et ait. *Syr. Porrò dixit.*
Illa. *Euth. Illo.*
Cum s. e. f. *Syr. Sub vespera. Arab. Dum peruenissent ad noctem. Theoph. Factâ vesperâ. Ar. M. Sero facto. Vat. Cum aduesperauisset. Al. Cùm facta esset vespera.*
Transeamus. *Arab. Eamus.*
Contra. *Arab. Trans fretum. Ar. M. In vlterius. In vlteriorem ripam.*

Vers. 36.

Et dimittentes turbam, assumunt eum ita vt erat in naui: & aliæ naues erant cum illo.

Dimittentes t. *Syr. Reliquerunt turbas. Arab. Dimiserunt turbas. Theoph. Dimissâ turbâ.*
Assumunt. *Syr. Acceperunt. Arab. Et assumpserunt,*
Ita v. e. *Syr. Cùm esset. Arab.* Omittit. *Ar. M. Vt erat.*
Naui. *Euth. Nauigio.*
Et a. n. *Syr. Nauiculæ autem aliæ. Vat sed & alia nauicula. Fr. Luc. Et alia nauigiola.*
Illo. *Syr. Eis. Arab. Illis.*

Vers. 37.

Et facta est procella magna venti, & fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis.

Facta est. *Syr. Factus est. Arab. Erant. Theoph. Oritur. Caiet. Fit.*
Procella m. v. *Syr. Turbo magnus, ventusque. Arab. Venti validi magni.*
Et. *Ar. M. At.*
Mittebat. *Syr. Irruebant. Arab. Percutiebant. Ar. M. Iniiciebat. Caiet. Immittebant.*
In nauim. *Arab. Nauim. Ar. M. In nauigium.*
Ita v. *Syr. Ac prope. Arab. Et introibant in eam adeò vt propè. Euth. Ita vt iam. Ar. M. Vt iam.*
Impleretur. *Syr. Implebatur. Arab. Erat, vt impleretur. Ar. M. Impleri.*
Nauis. *Ar. M. Eum. Vat. Illa.*

Vers. 38.

Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens: & excitant eum, & dicunt illi: Magister, non ad te pertinet, quia perimus?

Et e. d. *Syr. Dormiebat autem.*
Ipse in puppi. *Syr. Ipse Iesus in posteriori parte nauis.*
Excitant. *Syr. Venerunt, ac excitarunt. Arab. Excitauerunt. Orig. Et ab homine suscitatur è somno.*
Dicunt. *Arab. Dixerunt.*
Magister. *Syr. Magister noster. Vat. Præceptor.*
Non a. t. p. *Arab. Non est tibi cura de rebus nostris.*
Quia. *Theoph. Quod.*

Vers. 39.

Et exurgens comminatus est vento, & dixit mari. Tace, obmutesce. Et cessauit ventus: & facta est tranquillitas magna.

Et exurgens. *Syr. Surrexit itaque. Ar. M. Et excitatus.*
Comminatus e. v. *Syr. Et obiurgauit ventum. Vat. Increpauit ventum.*
Dixit. *Arab. Imperauit.*
Tace. *Syr. Quiesce. Arab. Quietem. Ar. M. Sile.*
Obmutesce. *Arab.* omittit.
Cessauit. *Arab. Quieuit, & cessauit. Pagn. Conquieuit.*

Vers. 40.

Et ait illis. Quid timidi estis? nec dum habetis fidem? & timuerũt timore magno,

Et ait. *Arab. Deinde dixit.*
Quid. *Arab. Quare.*
Timidi e. *Syr. Ita pauidi estis. Arab. Timetis. Theoph. Adeo timidi estis.*
Nec dum h. f. *Syr. Et quare nulla est in vobis fides. Arab. Non est vobis fides. Theoph. Quomodo fit vt non habeatis fiduciam. Ar. M. Quomodo non habetis fidem.*
Timuerunt. *Vat. Affecti sunt.*
Timore magno. *Ar. M. Timorem magnum.*
Dicebant. *Arab. Dixit.*

&

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
& dicebant ad alterutrum: Quis putas, est iste, quia & ventus & mare obediunt ei.	Ad Alterutrum. *Syr. Vnus ad alterum. Arab. Alter ad alterum. Euth. Ad se inuicem. Theoph. Inter sese.* Quis p. e. i. *Syr. Quinam iste est. Arab. Quis videtur iste. Vat. Quisnam est hic.* Quia ventus. *Syr. Vt venti. Arab. Cui ventus. Vat. Quòd & ventus.* Obediunt ei. *Syr. Obediant ei. Arab. Obediunt.*

CAPVT IV.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Lucri cupiditas à Dei verbo audiendo homines auocat. 1504
Attentè Dei verba excipi, quanti referat. 1504
Propinqui ferè impedimento esse solent, magnum aliquid praestaturis. 1505
Praedicator, auditorum vtilitatem, non suam, quaerat. 1506
Doctor Euangelicus omnium curam habere debet, nullum contemnere. 1506
Diuinorum verborum neglectum obiicere fidelibus vt daemones studeant. 1507
Daemones, inuidiâ correpti, Diuini verbi fructum in hominibus impedire satagunt. 1507
Nullius desperanda salus. 1508.
Dei verbum in omnibus spargendum. 1508
Corporis morbi, si animae languoribus comparentur, vix morbi dici possunt. 1509
Verba concionatoris, Deum sapiant: in Deum referantur. 1510
Beneficiorum semina semper in nos Deus spargit. 1510
A Dei verbis auocari, quanti sit damni. 1511
Diaboli astutia, ne fructum ex Dei verbis feramus. 1511
Tribulatio & afflictio, vt sol, quo virtutum germina crescunt. 1512
Θλίψις, *quid significet. Tribulationes, amoris signum.* 1512
Solicitudinum huius seculi & aerumnarum nexus. 1513
Suscipere verbum, quid significet. 1514

Iterum cœpit docere ad mare.

1504. ITerum cœpit, quia priùs etiam idem praestiterat. Ad mare docet, quò consueuerat magna hominum turba mercaturae gratiâ concurrere. Magnum fuit, homines negotiationem relinquere, vt Christi audirent verba: ita nunc fieri non solet, cùm lucri cupiditas à Dei verbo audiendo homines soleat auocare.

Iterum cœpit docere ad mare. Ob confluentem auditorum multitudinem, spatium satis capax non inueniens, se confert ad mare, vt è naui praedicet: sed cur vndis non vtitur pro suggestu, & cathedrâ? cur vndas non calcat, vt & miraculo doctrinae suae auctoritatem conciliaret. Poterat, quod aliàs fecit; sed noluit. *Docet more suo*, inquit Victor Antiochenus, *ex naui, & non ex mari, cùm id alioquin potuisset; ne, ob rei stuporem & insolentiam, auditorum attentionem impediat; magisque admirabilium operum effectorem, quàm doctorem se praebet.* Tanti refert attentè Dei verba excipi. Monetur & doctor, ne gloriam suam spectet; sed auditorum vtilitatem.

1505. *Cœpit docere ad mare.* De domo exiens, ad mare se contulit, vt turbas doceret relictis propinquis, *qui ferè impedimento bonis operibus solent esse.* Propinquis non sit propinquus, qui magna in Dei obsequio est praestaturus.

Et congregata est ad eum turba multa, ita vt nauim ascendens sederet in mari.

1506. IN mari sedere dicitur, id est in naui, quae sita erat in mari. Vnde & Syrus vertit: *Ita vt ascenderet, sederetque in naui in mare.* Potuisset proximè in mari sedere, & super vndas cathedram locare sinè nauicula; nam & Petrus eius virtute super vndas stetit, & mare inambulauit. Potuit, sed abstinuit ne gloriam suam miraculi editione quaerere videretur, non auditorum vtilitatem.

Nauim ascendens. Naui vtitur Christus pro suggestu: in mari stans turbas docet, vt auditores suos omnes conspiceret, & nullus esset à tergo. Doctoris Euangelici haec consignatio est, vt omnium curam agat, nullum contemnat, nullum post se reiiciat.

Ecce exiit seminans ad seminandum: &, dum seminat, aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres caeli, & comederunt illud.

1507. PEnde, quòd non dixit: *Proiecit illud in viâ*, sed, *Cecidit circa viam*: quia, quantum in se erat, in terram bonam proiicere semen verbi volebat qui seminabat.

Et venerunt volucres cœli, & comederunt illud. Per cœli volucres aëreae potestates daemonesque intelliguntur: sed cur comedere Diuini verbi semen dicuntur, cùm ferre illud nequeant & tantam illis nauseam afferat? An comedunt, quia seruant, vt, suo tempore, in nostrae socordiae & negligentiae testimonium proferant? Quot in mortis articulo confusi sunt, quia daemones audita, & in eorum corde seminata Dei verba producunt; obiicientes, quòd fructum nullum ediderint sed ea neglexerint.

Comedunt volucres semen diuinum non quod daemonibus placeat: sed quia illis displicet in humani cordis humo ad fructum seminari. Ferunt comedere, quod adeò illotum (vt ita dicam) palato ingratum est dummodo fructum impediant quem producere in humani cordis humo satum posset:

posset: tantâ inuidiâ dæmones in homines feruntur.

Aliud verò cecidit super petrosa.

1508. ET cur sedulus prouidusque seminator semen iecit, quod in petrosa casurum sciret? Non est hoc culpa seminantis est terræ recipientis. Præterea, *Materialis agricola*, vt ait Sanctus Chrysostomus, *hoc modo seminando, hoc modo incusaretur; non enim ignorat lapidem aut terram spinosam, terram pinguem non fieri: in rationabilibus verò non est sic; petram enim possibile est fieri terram pinguem, & destrui spinas: quòd si fieri non posset, non ibi seminasset.* atque adeò nullius desperanda est salus, cùm seminis ipsius vi verti in terram pinguem possit, quæ lapidibus aspersa & obruta fuit.

Omnibus tradendum doctrinæ semen est: solo omni committendum, adeò vt petram referat, qui, ne semen in petrosa feratur, iacere semen nec in pinguem terram vult.

Ne quando conuertantur & dimittantur eis peccata.

1509. ALludit Euangelista ad Isaiæ locum ex cap. 6. v. 10. *Ne fortè conuertatur, & sanem eum.* Quemadmodum citat etiam Matthæus cap. 13. v. 15. Pro *sanem eum*, quod habet Matthæus, id Marcus explicat, *& dimittantur eis peccata*: innuens, hominis sanationem in peccatorum sanatione in primis consistere; adeò vt insanus sit, qui corporis sanitatem quærit, non quærit animæ, quæ propriè, cum peccatis obsidetur, morbo cruciatur. Corporis morbi si animæ languoribus conferantur, vix morbi dici queunt.

Qui seminat, verbum seminat.

1510. QVod verbum? quem sermonem? Sanctus Matthæus id expressit, dum legit: *Verbum Regni.* Et Sanctus Lucas: *Dei.* Cur non expressit Sanctus Marcus? An, quia sermonis nomen non meretur, qui Dei non sit, non sit de Deo? Idem Marcus significauit, cùm dixit: *Verbum.* Ac significauerit Matthæus, cùm addidit, *Regni*; & Lucas, *Dei*: innuens vix sermonem dici debere, qui de cœlesti Regno non sit, circa Deum versetur, in Deum dirigatur. Igitur sermonem verbumque non seminat ille doctor, qui inutilium rerum narrationibus auditores detinet, & mulnis est in verborum lenociniis, quibus auditorum auribus blandiatur.

Qui seminat. Græcè, ὁ σπείρων *seminans.* Vt videatur, non aliud agere, quàm seminare; non aliud esse, quàm seminator, cùm Dei nostri sit, *non vno aut altero tempore* (vt ille ait) *sed perpetuò seminare.* Semper beneficiorum suorum semina in nos spargit, semina seminibus adiicit, dona donis cumulat, muneta muneribus.

Hi autem sunt, qui circa viam, vbi seminatur verbum; &, cùm audierint, confestim venit satanas, & aufert verbum, quod seminatum est in cordibus eorum.

1511. COnfestim venit satanas. Matthæus, *malum*, vocat. Idem satanas, ac malus: vt disceremus, & malum & malitiæ authorem satanam esse. Lucas, *diabolum*, vocat: quod nomen, *calumniatorem*, sonat. Tunc maximè malus dicitur dæmon, nobisque aduersari, cùm verbum à nobis aufert: maius nobis damnum ita infert, quàm si in nos calamitatibus & cruciatibus sæuiret.

Et aufert verbum. His verbis illud explicat, quod supra obscurius dixerat: *Et venerunt volucres cæli, & comederunt illud.* Hic comestionis nulla mentio, sed ablationis duntaxat. *Et aufert* inquit, *verbum.* Neque Dei verba dæmon accipit, vt fructum ferat; sed aufert, ne fructum aliquem nos feramus.

Deinde, ortâ tribulatione & persecutione propter verbum, confestim scandalizantur.

1512. ILlam parabolæ partem his verbis exponit, quam superiùs his verbis dederat: *Et, quando exortus est sol, exæstuauit; &, eo quòd non habebat radicem, exaruit.* Ergo tribulatio & afflictio ad Christi mentem vt sol se habet; cuius influxu, luce, & motu terræ germina exurgunt, adolescunt, & quodammodo animantur, dummodo firmas humi radices figant: idem tribulatio, & afflictio potest; hâc quippè virtutum germina crescunt, & ad maturitatem, si perseuerantia adsit, perducuntur.

Ortâ tribulatione. Græcè, γινομένης θλίψεως. *Ortâ afflictione, pressurâ.* θλίψις, propriè collisio & compressio dicitur, à verbo, θλίβω, quod significat frangere, comprimere, collidere, & de osculis plerùnque profertur, quæ labris infiguntur. Theocritus θλείβειν χείλεα *Oscula figere labris.* Ac si osculari nos videatur Deus in signum amoris, dum tribulationibus & aduersitatibus nos premit. Nostrum quoque est, virgam, quâ nos flagellat, osculari; sicut fecit Esther, de quâ dicitur libro ab eius nomine sumpto cap. 5. v. 3. *Osculata est summitatem virgæ eius.* Illa terreni regis virgam osculata est: nos Cælestis osculari debemus: quod fit, cùm gratias ei agimus; quia nos flagellat, & aduersitatibus exercet.

Et ærumnæ sæculi, & deceptio diuitiarum & circa reliqua concupiscentiæ, introeuntes suffocant verbum, & sine fructu efficitur.

1513. ÆRumnæ. Græcè αἱ μέριμναι. Hanc eandem vocem idem interpres apud Matthæum cap. 13. v. 22. vertit, *solicitudines.* Hîc ærumnas, dixit, vt intelligeremus, Mondi huius solicitudinibus & curis huius seculi, ærumnas copulari; vt ærumnas expectare debeat, qui seculi solicitudinibus implicatur.

Introeuntes. Si seculi solicitudines, diuitiarum deceptio, & circa alia concupiscentia animum subeant & mentem, verbum suffocant, vt exurgere & pullulare nequeat. Licèt itaque ab omni parte nos passiones obsideant; saltem non permittantur, animum liberè occupare.

Qui audiunt verbum & suscipiunt, & fructificant.

1514. ET suscipiunt. Sanctus Matthæus cap. 13. v. 23. istuc idem, intelligendi, verbo extulit, dum ait:

ait. *Qui audit verbam, & intelligit, & fructam affert.* Ergo suscipere est intelligere: quo explicare alia sacræ Scripturæ loca possumus Prou.4.vers.4. *Fili mi, si susceperit verba mea cor tuum:* id est, intellexerit. Ecclesi.2.vers.2. *Suscipe verba intellectus*, eodem sensu.

Suscipiunt. Græcè est, παραδέχονται. Quod verbum, non solùm significat suscipere, sed etiam approbare. Quâ notione indicatur, Dei verba ita mente excipienda, versanda, & intelligenda, vt approbentur, non reiiciantur: quod doctores mali præstant: intelligere Dei verba student, vt reprobent, & saltem moribus reiiciant.

SECTIO II.

Nunquid venit lucerna, vt sub modio ponatur, aut sub lecto.

1515. LVcerna neque sub modio locari debet neque sub lecto. Nemo igitur aut circa escas, gulæ seruiens, occupari debet; aut otio torpescere: nam lucerna sub modio est, cùm doctrina deliciis ac voluptatibus carnis subiicitur: sub lecto cùm otio & desidiâ premitur, & tantùm non extinguitur. Lucernam sub modio ponunt, qui prædicationem, rerum temporalium amore, quæ modio significantur, premunt: nihil enim sic Diuinorum verborum vim retundit, ac nimius rerum pereuntium affectus. *Lucernam sub modio ponere, est, propter temporale commodum, gratiam prædicationis abscondere: quod nemo vtique electorum facit:* ait Sanctus Gregorius.

Vltrò enim terra fructificat, primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spicâ.

1516. VLtrò terra fructificat. Id est spontè naturâ suâ, absque aliâ agricolæ curâ, & solicitudine, dummodo semine grauida sit, & solaris calor cæteræque causæ superiores concurrant: sic Dei verbum in corde seminatum nascitur, dummodo Spiritus sancti gratiâ foueatur, absque subsequenti doctoris curâ & anxietate. Quibus verbis, & quâ similitudine doctoribus aufertur gloriandi materia: nam, quòd fructificent auditores, non eorum solicitudini tribuendum est, sed terræ bonitati, cælesti virtute cultæ: ipsi spargunt semen duntaxat.

Primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spicâ. Non statim, ac terræ mandatum semen fuerit, in segetem assurgit; sed paulatim incrementis quibusdam perficitur, & adolescit. Idem in verbis Dei, quæ in cordibus seminantur, accidit: paulatim proficere debet, qui ea excipit: nec prædicator despondere animum debet, aut cessare à Dei verbo prædicando, aut segniùs munus istuc obire, si fructus statim non sequatur & appareat.

1517. *Primùm herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum.* Neque enim satis est ad salutem, si viridis fœni more per obedientiam floreamus; sed animi fortitudo opus est, quâ ventorum flatibus, id est tentationibus iactati, erecti culmi instar, consistamus: ac denique vt, veluti vberes aristæ, fructuum, hoc est virtutum granis turgeamus, ac metentis impleamus manus.

Et, cùm produxerit fructum, statim mittit falcem, quoniam adest messis.

VBi regiones ad messem iam incanuerint, tùm demum bonus ille agricola mittit falcem suam, & metit, quò frumenta in horrea conuehantur: huc enim exantlatus labor spectauit. Sic & doctor, conspecto fructu in auditoribus è verbo nato, quod in eorum cordibus prædicatione seminauit, gaudet, & in Domino exultat, non secùs, ac si fructus ille sibi prouenisset, in suum horreum suo commodo conuehendus. Hæc fidelis serui nota est: animarum lucra, sua computat esse, quæ Domino facta sunt.

Facta est procella.

1518. FLuctibûs fluctibus occurrit, & vndis vndîs. Ne Apostoli superbiæ æstibus agerentur, permissi sunt maris æstu agitari. *Ne superbirent discipuli*, ait hîc Sanctus Thomas, *quòd solos assumpserit, periclitari eos permittit.* Leue omne periculum est, alioquin graue, quo à superbiæ discrimine quis subducitur.

Noluit, aliis præsentibus, Apostolos iactari: subduxit illos à multitudine, deinde oriri tempestatem fecit: *Ne infirma illorum fides*, ait Victor Antiochenus, *cæteris patefieret; ipséque seorsum melius instruere, & corrigere posset.* Tanto studio aliorum nomini consulendum: tantâ cautione cæterorum defectus corrigendi.

Et erat ipse in puppi super ceruical dormiens.

1519. DVm mare fluctuatet, Christus dormit. Plerúnque suauiùs in suis quiescit, cùm sui non quiescunt, cùm fluctibus aguntur, tribulationibus percelluntur. *In plerisque Christus fluctuat, quia ipsi non fluctuant; sed dormiunt.* Alto segnitiei torpore correpti.

Dormiebat Dominus in naui, vt ad vigilantiam excitaret

exeiraret Apostolos. Quid vigilantia tanti Pastoris poterit, si tantum somnus potuit? vt de illo iure dixerit Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus. *O somnium, quo fidem dormitantem ex mediâ maris tempestate Dominus excire parabat!* Dormiebat Christus, vt interim in discipulorum suorum profectum vigilaret.

1520. Dormiebat Christus in naui, vt feliciùs Apostolorum fiducia, celeriusque nauigaret ad Christum. *Si enim*, verba sunt Victoris Antiocheni *Christo vigilante, ea tempestas accidisset, non ita expauissent, neque opem illius tam ardenter implorassent*; Amat Deus auxilium eius quæri, sed non remissè.

Et exurgens comminatus est vento, & dixit mari: Tace, obmutesce.

COmminatus est. Græcè, ἐπετίμησε. Quod idem interpres apud Matthæum vertit, *imperauit vento.* Vt scilicet impetum sisteret. Poterat mari imperare, vt quiesceret, neuè commoueretur, licèt non quiesceret ventus: aut priùs mari quietem indicere, quàm vento. Poterat, sed noluit: motûs ac tempestatis priùs causas amputauit: quo tacitè nos edocuit, vt in passionibus animique motibus, ne obtuamur, motûs & passionum origines auferamus; vnde animum, mentemque occupet tranquillitas. Præcipuè superbiæ ventus sistere iubeatur, ne, fluctibus, mentis nauis absorbeatur.

1521. *Tace, obmutesce.* Silentium muto elemento indicit, & surdum alloquitur mare: vt virtutem suæ vocis ostenderet in nuda quoque elementa penetrare; ac ne crederetur, mare à se quieuisse, non Christi imperio.

Obmutesce. Græcè, πεφίμωσο. Additum augmentum verbo (vt alij notauere) celerem obedientiam significat atque perfectam; quasi diceret: Statim penitúsque obmutesce, nec sonitum vel modicum commotione edas. Vt nos quoque à muto elemento celerem perfectamque obedientiam disceremus.

1522. *Et dixit mari: Tace, & obmutesce.* Et non est satis venti impetum sistere, cùm hinc mari quies sequutura esset. Non erat satis; nam moti semel fluctus, etiam quiescente vento, non quiescunt, nisi multo temporis spatio elapso; Miraculi perfectione studuit Christus, ne aliis, quàm Diuinæ eius potentiæ, miraculum tribueretur.

1523. Agitati tempestate Apostoli inquiunt: *Magister non ad te pertinet, quia perimus?* Quin maximè pertinebat: neuè arrogantiùs de se præsumerent, duxit illos secum in mari; vt ex maris tumore discerent non intumescere. *Ne discipuli*, ait Victor Antiochenus, *ob ea se efferant, quòd, cæteris missis, soli ipsi fuerunt assumpti; Dominus graui tempestate illos iactari sinit.* Grauior adhuc tempestas atque periculosior inanis gloria est, quâ ne fluctuarent, pelagi fluctibus percelluntur.

Ex eo quòd Christus eximia miracula operabatur, & Apostoli ei familiariter adhærebant, factum est, vt & ipsi plurimi à turbis fierent, & ipsi ex hoc gloriarentur. *Vt ergo*, verba sunt Abulensis *non gloriarentur in seipsis, voluit eis propriam infirmitatem ostendere, constituendo in periculo, de quo non possent se liberare; & sic agnoscerent, se nihil esse.*

Et timuerunt timore magno.

1524. POst fluctuum timorem timore alio corripiuntur: timor reuerentiæ ac religionis eos inuadit: metuentes scilicet, ne eo, quo decebat, modo Christum timuerint; neuè plùs maris minas, quàm Christi præsentiam fuerint reueriti. Nimirum, quò quis maiora à Deo accipit beneficia, maiori in Deum timore ferri debet, maiori reuerentiâ.

Sibi quoque timere discipuli potuêre; cùm scilicet viderent, & ventos & mare obedire Christo, cuius iussibus non adeò promptè ipsi aliique parêrent.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT V. MARCI.

Vers. 1.

ET venerunt trans fretum maris in regionem Gerasenorum.

Et venerunt. *S. Epiph. Venit autem.*
Trans fretum m. *Syr. Vltra mare. S. Epiph.* omittit. *Euth. Traiecto mari. Ar. M. In vlterius maris. Caiet. In vlteriorem partem. Gadarenorum.*
In regionem. *S. Epiph. In partes.*
Gerasenorum. *Theoph. Gadarenorum.*

Vers. 2.

Et exeunti ei de naui, statim occurrit de monumentis homo in spiritu immundo.

Exeunti ei. *Syr. Quum exiret. Arab. Cùm exisset. Fr. Luc. Egresso ei de mari.*
De naui. *Ar. M. Ex nauigio.*
Statim o. *Goth. Statim occurrit ei.*
De monumento. *Syr. De domo sepulchrorum. Ar. M. Ex monumentis.*
In spiritu i. *Syr. Habens spiritum immundum. Arab. In eo erat spiritus immundus. S. Epiph. Dæmonium habens. Vat. Obnoxius spiritui immundo.*

Vers. 3.

Qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis iam quisquam poterat eum ligare.

Qui domicilium h. *Arab. Et erat habitatio eius. S. Epiph. Et degebat.*
Ligare. *Syr. Vincire.*

Vers. 4.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 4.

Quoniam ſæpè compedibus,& catenis vinctus, dirupiſſet catenas, & compedes comminuiſſet, & nemo poterat eum domare.

Quoniam. *Syr. Propterea quod. Ar.M.Propter.*
Sæpè. *Syr. Quoties. Arab. Multoties. Euth. Frequenter.*
Catenis. *S.Epiph. Catenis ferreis.*
Vinctus. *Syr. Vinctus fuerat. Arab. Ligatus fuerat. S.Epiph.Qui erat alligatus. Theoph. Cùm fuiſſet vinctus. Ar.M.Eum ligatum eſſe.*
Dirupiſſet. *Syr. Fregerat. Arab. Dirumpebat. Euth. Diſcerpſerat. Pagn. Diſcerpta eſſent ab illo. Ar. M. Diſruptas eſſe ab eo. Fr. Luc. Diſcerpſiſſet. Auct. Diſtraxiſſet.*
Compedes. *S.Epiph. Vincula. Ar.M.Pedicas.*
Comminuiſſet. *Syr. Abruperat. Arab. Frangebat. S. Epiph. Diſrumpebat. Euth. Comminuerat. Theoph. Eſſent comminuta. Ar. M. Contritas eſſe.*
Poterat. *Theoph. Valuiſſet. Fr. Luc. Valuerat.*
Domare. *Syr. Subiugare. Arab. Ligare.*

Verſ. 5.

Et ſemper die ac nocte in monumentis,& in montibus erat,clamans,& concidens ſe lapidibus.

Semper. *Arab. Omni tempore. Ar.M.* omittit.
Die ac nocte. *Syr. Noctu, & interdiu. Ar.M. Per omnem noctem & diem.*
Clamans. *Syr. Clamabátque.*
Concidens. *Syr. Allidebat. Arab. Concidebat.*
Se. *Theoph. Se ipſum.*

Verſ. 6.

Videns autem Ieſum à longè cucurrit, & adorauit eum.

Videns a. *Syr. Quum autem vidiſſet.*
A longè. *Syr. Procul. Vat. Eminus.*
Cucurrit. *Syr. Curſu contendit. Euth. Occurrit.*

Verſ. 7.

Et clamans voce magna dixit: Quid mihi,& tibi, Ieſu fili Dei altiſſimi adiuro te per Deum,ne me torqueas.

Clamans. *Syr. Exclamauit. Arab. Clamauit. S. Epiph. Vociferabatur.*
Quid. *S. Epiph. Sine: quid nobis. Euth. Quid rei mihi.*
Et tibi. *Theoph. Tecum eſt.*
Altiſſimi. *S. Epiph.* omittit. *Euth. Excelſi.*
Per Deum. *Ar.M. Deum.*
Torqueas. *Syr. Crucies.*

Verſ. 8.

Dicebat enim illi: Exi ſpiritus immunde ab homine.

Dicebat enim. *Arab. Et dixit.*
Exi. *Syr. Egredere.*
Ab. *Vat. Ex.*

Verſ. 9.

Et interrogabat eum: Quod tibi nomen eſt? & dicit ei: Legio mihi nomen eſt, quia multi ſumus.

Et interrogabat e. *Arab. Deinde dixit illi. S Epiph. Et interrogauit ipſum Ieſus.*
Nomen eſt. *Ar.M. Nomen.*
Dicit. *Syr. Dixit. Fr. Luc. Reſpondit dicens.*
Mihi nomen e. *Syr. Eſt noſtrum nomen. Arab. Eſt nomen meum. Ar.M. Mihi nomen.*
Quia. *Syr. Siquidem.*
Multi. *Arab. Plures. S.Epiph. Multa dæmonia.*
Sumus. *Arab. Nos ſumus. S.Epiph. Intrauerant in ipſum.*

Verſ. 10.

Et deprecabatur eum multum, ne ſe expelleret extra regionem.

Deprecabatur e. *Syr. Efflagitabat ab eo. Arab. Deprecatus eſt eum. S.Epiph. Rogabant ipſum. Vat. Precabatur eum. Ar.M. Adpellabat eum.*
Multùm. *S. Epiph.* omittit. *Ar. M. Multa. Vat. Multis.*
Ne. *Ar.M. Vt ne.*
Se expelleret. *Syr. Emitteret ipſum. Arab. Mitteret eos. S.Epiph. Emitterentur. Vat. Ipſos emitteret. Ar.M. Se mittat.*
Regionem. *Fr. Luc. Regionem illam.*

Verſ. 11.

Erat autem ibi circa montem grex por-

Erat autem i. *Arab. Et ibi. S. Epiph. Erat enim illic. Euth. Erat autem.*
Circa. *Syr. Ad. Theoph. Iuxta.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

corum magnus, pascens.

Montem. *Vat. Montes.*
Magnus. *Arab. Multorum. S.Epiph.* omittit.
Pascens. *Arab. Pascebat. Vat. Qui pascebantur.*

Vers. 12.

Et deprecabantur eum spiritus dicentes: mitte nos in porcos, vt in eos introeamus.

Deprecabantur e. *Syr. Efflagitabant ab eo. Ar. M. Adpellabant eum. Fr. Luc. Deprecati sunt.*
Spiritus. *Syr. Illi dæmones. Caiet. Omnes dæmones.*
Porcos. *Syr. Porcos istos.*
Introeamus. *Euth. Ingrediamur.*

Vers. 13.

Et concessit eis statim Iesus. Et exeuntes spiritus immundi introierunt in porcos, & magno impetu grex præcipitatus est in mare ad duo millia, & suffocati sunt in mari.

Concessit e. s. *Syr. Permisit eis. Goth.* omittit. *S. Epih. Statim permisit ipsis. Euth. Confestim permisit eis.*
Iesus. *Goth.* omittit.
Exeuntes. *Arab. Exierunt. Theoph. Egressi.*
Spiritus. *Syr. Spiritus illi.*
Inttoierunt. *Syr. Ingressi sunt. S. Epiph. Ingredi.*
Magno i. *Syr. Excurrit ille grex in rupem. Arab. Venit super rupem. S. Epiph. Per præceps. Ar. M. Per præcipitium.*
Grex. *Arab. Grex vniuersa.*
Præcipitatus est. *Syr. Et ruit. Arab. Et cecidit. S. Epiph. Irruit. Vat. Et ferebatur.*
Ad. *Syr. Circiter. S. Epiph. Et erant quasi. Ar. M. Erant enim vt. Vat. Erant autem eorum. Caiet. Erant autem fermè.*
Suffocati. *S. Epih. Suffocata.*
In mari. *Syr. Aquis.*

Vers. 14.

Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nuntiauerunt in ciuitatem, & in agros, & egressi sunt videre quid esset factum.

Qui autem p. *Arab. Et pastores. S. Epiph. Et qui pascebant. F. Luc. Pascentes autem.*
Eos. *Arab.* omittit. *Ar. M.* Porcos.
Nuntiauerunt. *Syr. Dixerunt. Euth. Annuntiauerunt. Pagn. Renuntiauerunt.*
In ciuitatem. *Syr. In ciuitate. Arab. Eis, qui erant in ciuitate.*
Agros. *Syr. Pagis. Arab. Agro.*
Egressi sunt. *Arab. Venerunt. Euth. Exierunt.*
Videre. *Syr. Vt viderent. Vat. Ad videndum.*
Quid esset f. *Syr. Id quod factum fuerat. Arab. Quod factum fuisset. Theoph. Quid esset, quod acciderat.*

Vers. 15.

Et veniunt ad Iesum: & vident illum, qui à dæmonio vexabatur, sedentem, vestitum, & sanæ mentis, & timuerunt.

Veniunt. *Arab. Venerunt.*
Vident. *Arab. Viderunt Ar. M. Spectant.*
Illum qui. a. d. v. *Syr. Eum, qui fuerat dæmoniacus. Ar. M. Dæmoniacum.*
Sanæ mentis. *Syr. Verecundum in quo fuerat Legio. Arab. Sana mentis, in quo erat Legio. Euth. Sanâ mente, eum inquam, qui habuerat Legionem.*
Timuerunt. *Syr. Perterriti sunt. Vat. Extimuerunt.*

Vers. 16.

Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter factum esset ei, qui dæmonium habuerat, & de porcis.

Et. *Arab. Deinde.*
Narrauerunt. *Syr. Renuntiauerunt.*
Qui v. *Arab. Qui viderunt. Ar. M. Videntes.*
Qualiter. *Syr. Quomodo. Vat. Qualia.*
Factum esset. *Syr. Actum esset. Arab. Facta esset res. Euth. Acciderat. Theoph. Accidisset. Vat. Euenisset.*
Ei qui d. h. *Syr. Cum ipso dæmoniaco. Arab. Dæmoniaci. Ar. M. Dæmoniaco.*
Et de porcis. *Syr. Nec non de illis porcis. Arab. & porcorum.*

Vers. 17.

Et rogare cœperunt eum vt discederet de finibus eorum.

Rogare. *Syr. Efflagitare ab eo. Euth. Deprecari Ar. M. Aduocare eum.*
Vt discederet. *Syr. Vt excederet. Ar. M. Abire.*
De finibus. *Euth. A finibus.*
Eorum *Theoph. Ipsorum.*

Vers. 18.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

Verſ. 18.

Cumque aſcenderet nauim, cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, vt eſſet cum illo.

Cumque a. *Syr. Quum conſcendiſſet. Ar. M. Et aſcendente ipſo. Vat. Et cùm ingreſſus eſſet. Caiet. Et ingreſſo eo.*
Nauim. *Ar. M. In nauigium.*
Cœpit illum d. *Syr. Petebat ab eo. Arab. Deprecatus eſt eum. Euth. Deprecabatur illum. Ar. M. Aduocabat illum. Fr. Luc. Rogabat illum.*
Qui à dæmonio v. f. *Syr. Is, qui dæmoniacus fuerat. Arab. Qui erat dæmoniacus. Pagn. Qui à dæmonio correptus fuerat. Ar. M. Dæmoniacus.*

Verſ. 19.

Et non admiſit eum, ſed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi Dominus fecerit, & miſertus ſit tui.

Et non a. e. *Syr. Nec permiſit ei. Euth. Ieſus autem dimiſit eum. Ar. M. At Ieſus non admiſit eum.*
Vade in d. *Syr. Abi domum. Al. Abi in domum.*
Ad tuos. *Syr. Ad homines tuos. Arab.* omittit.
Quanta f. *Syr. Quid fecerit. Arab. Operationem. Ar. M. Quanta fecit.*
Tibi. *Arab. Domini in te.*
Et miſertus ſ. t. *Syr. Quodque tui miſertus fuerit. Arab. Et miſericordiam eius erga te. Ar. M. Et miſertus eſt tui.*

Verſ. 20.

Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta ſibi feciſſet Ieſus: & omnes mirabantur.

Et. *Syr. Itaque.*
Cœpit prædicare. *Arab. Prædicauit.*
Quanta. *Syr. Quid. Arab. Et dixit quæcunque.*
Sibi. *Arab. In eo. Ar. M. Ei.*
Omnes. *Syr. Cuncti. Arab. Omnes illi.*
Mirabantur. *Arab. Mirati ſunt.*

Verſ. 21.

Et cum tranſcendiſſet Ieſus in naui rurſum trans fretum, conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare.

Cùm tranſcendiſſet I. *Arab. Cùm veniſſet Ieſus. Ar. M. Traiiciente Ieſu. Fr. Luc. Cùm traieciſſet Ieſus. Aug. ex Pagn. Transfretaſſet.*
In naui. *Syr. Naui. Ar. M. Nauigio.*
Rurſum. *Syr.* omittit. *Arab. Iterum.*
Trans f. *Syr. In illam vlteriorem ripam. Ar. M. In vlterius.*
Conuenit. *Syr. Rurſus congregati ſunt. Arab. Secuta eſt. Euth. Congregata eſt. Ar. M. Coacta eſt.*
Turba. *Syr. Cœtus.*
Multa. *Syr. Plurimi. Arab. Magna.*
Ad eum. *Syr. Iuxta eum. Arab. Eum.*
Et erat. *Syr. Dum eſſet.*
Circa. *Syr. Iuxta. Arab. Secus. Fr. Luc. Ad.*
Mare. *Syr. Littus maris.*

Verſ. 22.

Et venit quidam de archiſynagogis nomine Iairus: & videns eum procidit ad pedes eius.

Et venit. *Syr. Venit autem. Arab. Et venit ad eum. Caiet. Et ecce venit.*
Quidam. *Ar. M. Vnus.*
De Archiſynagogis. *Syr. Ex principibus ſynagogæ. Theoph. Principum ſynagogæ. Ar. M. Archiſynagogorum.*
Nomine. *Arab. Cuius nomen erat.*
Et videns e. *Syr. Et quum vidiſſet eum. Euth. At viſo eo. Vat. Qui cùm vidiſſet eum.*
Procidit. *Fr. Luc. Accidit.*

Verſ. 23.

Et deprecabatur eum multùm, dicens: Quoniam filia mea in extremis eſt, veni,

Deprecabatur eum. *Syr. Efflagitauit ab eo. Ar. M. Aduocabat eum. Vat. Precabatur eum.*
Dicens. *Syr. Ac dixit ei.*
Quoniam f. *Syr. Filia. Fr. Luc. Filiola.*
In extremis e. *Syr. Malè affecta eſt. Arab. Appropinquauit morti. Ar. M. Extremè habet.*
Veni. *Arab. Sed veni. Euth. Vt venies. Vat. Oro, vt venias.*
Impone. *Arab. Et pone. Euth. Imponeret. Vat. Et imponas.*
Manum. *Syr. Manum ſuam. Caiet. Manus.*

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

impone manum super eam, vt salua sit, & viuat.

Super e. *Theoph. Illi.*
Vt salua s. *Syr. Et sanabitur. Arab. Et erit salua. Euth. Quò seruaretur. Ar. M. Vt seruetur. Vat. Salutem consequatur.*
Viuat. *Euth. Viueret. Caiet. Viuet.*

Vers. 24.

Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

Abiit *Syr. Abiit Iesus.*
Sequebatur e. *Syr. Se seudiunxerat ei. Arab. Secuta est.*
Turba. *Euth. Multitudo.*
Multa. *Arab. Magnu.*

Vers. 25.

Et mulier, quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim.

Et mulier. *Syr. Quadam autem mulier. Arub. Et ecce mulier.*
Quæ erat i. p. *Arab. Cui erat profluuium. Euth. Qua fluxus patiebatur. Theoph. Que erut obnoxia profluuio. Vat. Qua laborauerat profluuio. Fr. Luc. Existens in fluxione.*
Annis duodecim. *Syr. A duodecim unnis. Ar. M. Annos duodecim.*

Vers. 26.

Et fuerat multa perpessa à compluribus medicis: & erogauerat omnia sua, nec quidquam profecerat, sed magis deteriùs habebat.

Et. *Syr. Qua quidem. Arub. Iam.*
Fuerat multa p. *Arab. Erut perpessa. Euth. Passa erat multa. Ar. M. Multa perpessa.*
Compluribus. *Syr. Plurimis. Arab.* Omittit. *Ar. M. multis*
Erogauerat. *Syr. Expenderat. Euth. Consumpserat. Pagn. Insumptis. Fr. Luc. Insumpserut.*
Omnia sua. *Syr. Quidquid habebat. Arab. Omniu, qua erunt ei. Ar. M. Qua apud se omnibus. Vat. Omnes facultates suas.*
Nec quidqam. *Syr. Nihilque. Arub. Et non. Theoph. Neque quidquam.*
Profecerat. *Syr. Adiutu fuerat. Arub. Inuenit quietem. Theoph. Adiumenti senserat. Ar. M. Adiuta.*
Sed. *Syr. Quin imo.*
Magis deterius h. *Syr. Magis angebatur. Arub. Addiderat dolorem. Ar. M. Magis in deterius veniens. Vat. Plus detrimenti acceperat. Fr. Luc. Magis in deterius venerat.*

Vers. 27.

Cùm audisset de Iesu, venit in turba retrò, & tetigit vestimentum eius.

Cum a. *Arub. Cùm autem audisset. Ar. M. Audiens.*
Venit. *Ar. M. Et veniens.*
Turba. *Syr. Compressione turbu. Arab. Turbam.*
Retrò. *Syr. A terge eius. Arub. Retrè eum. Theoph. A terge.*

Vers. 28.

Dicebat enim: Quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero.

Dicebat e. *Arab. Dicens.*
Quin si. *Syr. Si.*
Vel vestimentum. *Arub. Vestimentum. Fr. Luc. Vel vestimenta.*
Salua ero. *Syr. Seruabor.*

Vers. 29.

Et confestim siccatus est fons sanguinis eius: & sensit corpore quia sanata esset à plaga.

Confestim. *Syr. Statim. Euth. Continuò.*
Siccatus e. *Arab. Cessauit. Fr. Luc. Exaruit.*
Fons. *Arab. Cursus.*
Sensit. *Arab. Cognouit.*
Corpore. *Syr. Corpore suo. Arub. In suo corpore.*
Quia sanata e. *Syr. Se sanatam esse. Arab. Quia ipsa sanata esset.*
Plagâ. *Syr. Plagû suâ. Arub. Infirmitute suâ. Pagn. Eo flagello. Vut. Supplicio. Aug. Flugello.*

Vers. 30.

Et statim Iesus in semetipso cogno-

Et. *Syr. Autem.*
In semetipso. *Syr. Apud se. Arab.* Omittit.
Cognoscens. *Syr. Cognouit. Euth. Quum cognouisset.*

scens

Vulgata Editio.

ſcens virtutem, quæ exierat de illo, conuerſus ad turbam, aiebat: Quis tetigit veſtimenta mea?

Verſ. 31.

Et dicebant ei diſcipuli ſui: Vides turbam comprimentem te, & dicis: Quis me tetigit?

Verſ. 32.

Et circumſpiciebat videre eam, quæ hoc fecerat.

Verſ. 33.

Mulier verò timens, & tremens, ſciens quod factum eſſet in ſe, venit & procidit ante eum, & dixit ei omnem veritatem.

Verſ. 34.

Ille autem dixit ei: Filia fides tua te ſaluam fecit, vade in pace, & eſto ſana à plaga tua.

Verſ. 35.

Adhuc eo loquente, veniunt ab archiſynagogo, dicentes: Quia filia tua mortua eſt: quid vltrà vexas Magiſtrum?

Verſ. 36.

Ieſus autem audito verbo, quod dice-

Lectionum Varietas.

Virtutem. *Ar. M. Efficacitatem.*
Quæ exierat. *Syr. Exiuſſe. Euth. Qua egreſſa erat. Ar. M. Profectam. Pagn. Prodiiſſe.*
De illo. *Syr. A ſemetipſo. Arab. Ab illo. Ar. M. A ſe. Pagn. Ex ſe ſe.*
Conuerſus. *Syr. & conuerſus. Arab. Conuerſus eſt.*
Ad turbam. *Fr. Luc. In turbâ.*
Aiebat. *Arab. Et dixit.*
Veſtimenta m. *Arab. Veſtimentum meum.*

Et dicebant. *Syr. Dixerunt.*
Sui. *Arab. Eius. Theoph. Ipſius.*
Videt. *Arab. Non vides. Ar. M. Aſpicis.*
Turbam. *Syr. Turbas.*
Comprimentem. *Syr. Qua opprimunt. Arab. Qua comprimit. Vat. Vndique prementem. Fr. Luc. Opprimentem.*
Tetigit me. *Arab. Appropinquauit ad me.*

Circumſpiciebat. *Arab. Circumſpexit.*
Videre. *Caiet. Vt videret.*
Eam. quæ h. f. *Syr. Quis hoc feciſſet. Ar. M. Hoc facientem.*

Mulier v. *Syr. Tunc mulier illa. Ar. M. At mulier.*
Timens, & t. *Syr. Quum timeret, ac tremeret. Arab. Timuit & tremuit.*
Sciens. *Syr. Quippè qua noſſet. Arab. Vbi cognouit. Euth. Quum vidiſſet.*
Factum eſt. *Syr. Actum fuiſſet. Euth. Contigerat. Vat. Accidiſſet.*
In ſe. *Syr. Cum eâ. Arab. In eâ.*
Venit. *Syr. Veniens. Arab. Et venit.*
Procidit. *Euth. Adorauit. Theoph. Accidit.*
Ante eum. *Syr. Coram eo. Arab. Ante pedes eius. Euth. Eum. Theoph. Ei.*
Omnem v. *Arab. Veritatem. Caiet. Cauſam ſuam.*

Ille autem. *Arab. Et.*
Filia. *Syr. Filia mea.*
Saluam f. *Theoph. Seruauit.*
Vade in p. *Syr. Abi in pace. Arab. Vade. Vat. Vade cum pace.*
Eſto ſana. *Arab. Sis libera.*
A. *Syr. Ex.*
Plaga tua. *Arab. Morbo tuo. Vat. Supplicio tuo. Caiet. Flagello tuo.*

Adhuc. *Syr. Et adhuc. Arab. Et dum.*
Eo loquente. *Arab. Ipſe loqueretur.*
Veniunt. *Syr. Venerunt. Goth. Veniunt nuncij.*
Ab archiſynagogo. *Syr. E domo principis ſynagogæ. Arab. Ad archiſynagogum. Theoph. A principe ſynagoga. Ar. M. Ab archiſynagoga.*
Dicentes. *Syr. Et inquiunt. Vat. Qui dicerent.*
Quia f. *Euth. Filia.*
Mortua eſt. *Arab. Iam mortua eſt. Euth. Defuncta eſt.*
Quid vltrà. *Syr. Quid amplius. Arab. Ne. Ar. M. Quid adhuc.*
Vexas. *Syr. Faceſſis negotium. Arab. Vexas.*
Magiſtrum. *Syr. Doctori.*

Ieſus a. *Ar. M. At Ieſus.*
Audito v. *Syr. Audiit ſermonem. Arab. Cùm audiſſet verbum. Vat. Protinus audito ſermone. Ar. M. Statim audiens ſermonem. Fr. Luc. Statim, vt audiit verbum.*

Vulgata Editio.

batur, ait archiſynagogo : Noli timere: tantummodò crede.

Lectionum Varietas.

Quod dicebatur. *Syr. Quem dicebant. Arab.* omittit. *Ar. M. Dictum.*
Archiſynagogo. *Syr. Illi principi ſynagogæ.*
Noli timere. *Theoph. Ne timeas. Ar. M. Ne metue. Al. Ne metuas.*
Tantummodo. *Euth. Solùm.*

Verſ. 37.

Et non admiſit quemquam ſe ſequi, niſi Petrum, & Iacobum, & Ioannem fratrem Iacobi.

Et non admiſit. *Syr. Non permiſit.*
Quemquam. *Theoph. Vt quiſquam.*
Se ſequi. *Syr. Iret ſecum. Arab. Sequi eum. Theoph. Se ſequeretur. Ar. M. Se conſequi.*
Niſi. *Vat. Præter.*
Petrum. *Syr. Simonem Petrum.*

Verſ. 38.

Et veniunt in domum archiſynagogi, & videt tumultum, & flentes, & ejulantes multùm.

Et. *Fr. Luc. Tunc.*
Veniunt. *Syr. Venerunt. Caiet. Venit.*
In domum. *Syr. Domum.*
Archiſynagogi. *Syr. Illius principis ſynagogæ.*
Videt. *Arab. Vidit. Fr. Luc. Spectat.*
Tumultum. *Syr. Tumultuantes. Arab. Turbationem eorum.*
Eiulantes m. *Syr. Eiulantes. Arab. Eiulatum eorum multum. Fr. Luc. Tibicines, & hiſtriones.*

Verſ. 39.

Et ingreſſus, ait illis : Quid turbamini, & ploratis ? puella non eſt mortua, ſed dormit.

Ingreſſus. *Arab. Introïuit.*
Turbamini. *Syr. Perſtrepitis. Arab. Commouemini. Caiet. Tumultuamini.*
Ploratis. *Syr. Fletis. Euth. Plangitis.*
Dormit. *Arab. Eſt dormiens.*

Verſ. 40.

Et irridebant eum. Ipſe verò, eiectis omnibus, aſſumit patrem, & matrem puellæ, & qui ſecum erant, & ingreditur vbi puella erat iacens.

Irridebant. *Syr. Subſannabant. Arab. Riderunt.*
Eum. *Arab. Propter hoc.*
Ipſe verò. *Syr. Ieſus verò. Arab. Et.*
Eiectis o. *Arab. Eiecit omnes eos. Fr. Luc. Poſtquam eieciſſet.*
Aſſumit. *Syr. Accepitque. Arab. Aſſumpſit ſecum.*
Patrem & matrem p. *Syr. Patrem puellæ, & matrem eius.*
Qui ſecum. *Theoph. Eos, qui cum ipſo. Ar. M. Qui cum ſe.*
Et ingreditur. *Arab. Deinde ingreſſus eſt.*
Vbi. *Arab. Locum, in quo. Vat. Eò vbi.*
Erat iacens. *Arab. Erat poſita. Euth. Iacebat. Ar. M. Iacens. Vat. Decumbebat.*

Verſ. 41.

Et tenens manum puellæ ait illi : Talitha cumi, quod eſt interpretatum : Puella (tibi dico) ſurge.

Et. *Fr. Luc. Cùm igitur.*
Tenens. *Syr. Prehendit. Arab. Apprehendit. Theoph. Apprehensâ. Ar. M. Prehendens. Vat. Prehensâ. Fr. Luc. Cœpiſſet.*
Manum. *Theoph. Manu.*
Puellæ. *Arab. Eius.*
Talitha cumi. *Syr.* omittit.
Quod eſt i. *Syr.* omittit. *Arab. Cuius interpretatio. Euth. Si interpreteris. Theoph. Si quis interpretetur.*
Puella t. *Syr. Puella.*
Surge. *Ar. M. Excitare.*

Verſ. 42.

Et confeſtim ſurrexit puella, & ambulabat; erat autem annorum duodecim: & obſtupuerunt ſtupore magno.

Confeſtim. *Syr. Eo momento. Euth. Statim.*
Ambulabat. *Arab. Ambulauit. Ar. M. Deambulabat.*
Erat a. *Syr. Erat enim filia. Vat. Habebat enim.*
Annorum. *Vat. Annos.*
Obſtupuerunt. *Syr. Mirati ſunt. Vat. Inuaſit eum ſtupor.*
Stupore magno. *Syr. Admiratione magnâ. Arab. Valde. Vat. Magnus.*

Verſ. 43.

Vulgata Editio.

Verſ. 43.
Et præcepit illis vehementer vt nemo id ſciret: & dixit dari illi manducare.

Lectionum Varietas.

Et præcepit. *Syr. Præcepit autem. Euth. Ipſe verò præcepit. Vat. Et interminatus eſt.*
Vehementer. *Ar. M. Multa. Fr. Luc. Multum.*
Vt nemo. *Syr. Ne quis. Arab. Ne aliquem. Euth. Vt nullus. Theoph. Ne quiſquam.*
Id ſciret. *Syr. Id reſciſceret. Arab. Hoc docerent.*
Dixit. *Theoph. Iuſſit.*
Dari illi m. *Syr. Vt darent ei ad manducandum. Arab. Cibate eam. Theoph. Vt daretur, quod ederet.*

CAPVT V.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Mortis memoriâ non proficere, quàm noxium. 1526
Fallit dæmon, dum magna ſuis promittit. 1526.
Mortis memoria quàm vtilis. 1527
Ad Chriſtum in tribulationibus currere quiſque debet. 1528
Blaſphemi perſtricti. 1528
In homines quàm ſæuus dæmon ſit. 1529
Quantâ reuerentiâ, Dei nomen efferri debeat. 1530
Torquetur dæmon, quum torquendi homines facultas illi adimitur. 1530
Dæmones tunc concordes, quum in nos ſæuiunt. 1531
Legionis nomen cur ſibi vendicent dæmones. 1532
Ibi eſſe dæmones volunt, vbi magis nocendi ſpes. 1534
Chriſti præſentia quàm vtilis. 1534.
Chriſtum à ſuis dimitti, quærit omnibus artibus dæmon. 1535

Exeunti ei de naui ſtatim occurrit de monumentis homo in ſpiritu immundo.

1525. MATTHÆVS duos memorat: Marcus & Lucas vnum: eandem tamen hiſtoriam referunt. Matthæus de duobus mentionem facit, quia duo erant: Marcus & Lucas de vno tantùm, de nobiliore ſcilicet; maius enim miraculum fuit hominem nobilem ad Chriſtum ire, quàm ignobilem. Præterea vnius duntaxat Marcus & Lucas meminerunt, qui ſæuior eſſet, magiſque vexaretur; quippè qui ab integrâ legione dæmonum obſideretur. Quod ſingulare erat ſingulariter proſequuntur, & alterum ſilentio, breuitati & compendio ſtudentes, prætereunt.

Qui domicilium habebat in monumentis, & neque catenis iam quiſque poterat eum ligare.

1526. QVi in monumentis habitat, qui mortuos ob oculos habet, nec Diuinæ legis vinculis & catenis ligari ſe ſinit, à dæmone ſe obſideri demonſtrat, dæmonum ludibrium factus; dæmonique in hoc eſt par.

Qui domicilium habebat in monumentis. Immundus hic ſpiritus, qui hunc hominem inuaſerat, cum ipſo morabatur in ſepulchris: quis deinceps diaboli promiſſis credat? Chriſto diabolus omnia Mundi regna pollicebatur: hunc, quem ſubierat, adiicit ſepulchro, iacetque ipſe cum ipſo: ergo fallit, dum promittit magna & eximia. *Ecce*, inquit ſanctus Petrus Chryſologus, *qui honores omnes regni promittebat & gloriæ Chriſto, habitare fœtidis corruptione cadauerum reperitur in tumulis. Sic iſte decipit, cùm promittit; vt ad infernum ſecum pertrahat, cùm de ſupernis ſe conſolantes fallax promiſſor illudit.*

Et ſemper die ac nocte in monumentis & in montibus erat, clamans, & concidens ſe lapidibus.

1527. IN *monumentis & in montibus.* Reſpicit ad antiquum illius gentis & æui morem: Iudæi quippè, & qui Iudæorum terram olim occupabant, monumenta ſua ferè in montibus aut deſertis locis habebant, nequaquam in ciuitatibus, ne mortuorum ſepulturâ contaminarentur: vt enim cadauera tam hominum, quàm beſtiarum Iudæis lege contagioſa erant, ita & ſepulcbra. Apud Iudæos ſepulchra in montibus fuerint: apud Chriſtianos aliter fit. In vrbibus hîc ſunt, vt mortis ac mortuorum frequentiùs recordentur. Vt monumenta in montibus apud Iudæos, nos ex monumenti mortiſque memoriâ ad perfectionis montem accederedebemus.

1528. *Videns Ieſum à longè, cucurrit, & adorauit eum.* Dæmon à Chriſto vexatus cucurrit ad Chriſtum. Vel à dæmone diſcant, quid præſtare homines debeant, dum premuntur: currant ad Chriſtum, non timore duntaxat, ſed & amore.

Adorauit eum. Extorquent verbera, quod ſigna non extorquerent. *Dæmones, vbi tormenta ſenſerunt, ſciunt Dominum.* Et velot Deum vexati adorant, quem plerunque impij homines blaſphemant, in hôc dæmonibus peiores.

Quid mihi & tibi, Ieſu fili Dei altiſſimi.

1529. ITa dæmon Chriſtum alloquitur & deprecatur. Vides, homines plerunque grauiores euomere blaſphemias, quàm dæmones euomant. Calumniabantur Iudæi, quòd Chriſtus in principe dæmoniorum eiiceret dæmonia: hîc dæmonia ipſa fatentur, ſe nihil cum Chriſto habere.

Adiuro te per Deum, ne me torqueas.

MAgnum tormentum dæmoni erat ab hominis tormento, quem inuaſerat, ceſſare: ſed cur tam efficaciter petit, ne torqueatur; vt eum adiuret Diuini nominis auctoritate interpoſitâ?

An, quia tantò grauiùs dimittebat, quantò duriùs cruciabat? Quò homines grauius vexat dæmon, eò libentiùs eum illis est & in illis; & molestior ipsi discessus est.

1530. *Adiuro te per Deum viuum.* Quoniam nouerat dæmon suis meritò precibus nihil tribuendum, tentat, si Diuini nominis interpositione, quam summæ virtutis esse sciebat, consequi posset, quòd volebat. Vel à dæmone discimus, quanto timore ac reuerentiâ efferre Dei nomen debeamus, quantæque virtutis & auctoritatis Dei nomen sit.

Ne me torqueas. Plùs te inuidia tua torquet, quàm torqueat Christus. Nimirum immitti sibi pœnam putat dæmon, cùm ab homine, quem torquet, emittitur: *Emissionem, quippe (* vt ait hîc Sanctus Thomas*) reputabat tormentum.* Torquetur dæmon, si torquendi hominis facultas illi præripiatur.

Dicebat enim illi: Exi spiritus immunde ab homine.

1531. Tormentum erat illi exire. *Spiritus immunde.* Multi erant in homine illo spiritus immundi: cur igitur Christus vnum alloquitur? Quia sciebat, quòd multi per vnum loquebantur, vt, vnus, vnanimi sensu omnes viderentur. Cùm in homines sæuiunt dæmones, ita concordes sunt, vt multi in vnius voluntatem coïre videantur.

Et interrogabat eum: Quod tibi nomen est? & dicit ei: Legio mihi nomen est, quia multi sumus.

Interrogat Dominus, non vt ipse sciret; sed vt cæteri discerent, quantâ dæmonum multitudine ille homo corriperetur: nec si Christus ipse diceret: Multi sunt. Incredibile hoc aliquis putaret. Multitudinem autem vult exprimi, vt beneficij & gratiæ magnitudo magis elucesceret, & curantis virtus magis appareret.

1532. *Legio mihi nomen est.* Militare nomen vsurpant, vt se in nostram perniciem bellum nobis assiduè inferre, & contra nos pugnare, vel nolentes, prodant.

Vel legionis nomen sibi vendicant dæmones; vt Angelis se pariant, quorum exercitibus Deus præest, & legiones dicuntur: hinc Matth. 26. v. 53. *Plusquam duodecim legiones Angelorum.*

Et deprecabantur eum multùm, ne se expelleret extra regionem.

1533. Fatentur dæmones, vel inuiti, Christum habere potestatem relegandi ipsos, quò voluerit: & nocendi libidine correpti postulant, ne extra illam regionem mittantur. Sed, nunquid nocere hominibus adhuc non poterant, etiamsi ab illâ regione eiecti in aliam relegarentur? Cur igitur quærunt, ne extra regionem illam fierent? An, quia loca illa, in quibus diu versati fuerint, & mores hominum, propter longam consuetudinem, magis perspectos habent, magis amant dæmones, & difficiliùs deserunt?

1534. Extra illam regionem eiici nolebant dæmones; quia ibi magna eis inerant nocendi occasio & spes: multa enim moliti erant in hominum illorum damnum, quæ, si abirent, imperfecta relinquebantur. Nimirum, vbi nocendi spes maior adest, ibi adesse dæmones volunt.

Tandem abire ab illis locis nolebant; vt, quantùm Christi præsentia hominibus illis proficeret tantùm ipsi suis fraudibus & tentationibus nocerent; & fructum impedirent, qui ab eius verbis & vitâ nasci poterat.

Erat autem ibi circa montem grex porcorum magnus pascens; & deprecabantur eum spiritus dicentes: Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus.

1535. *Deprecabantur.* Superiùs vnus, qui legatione pro aliis fungebatur, omnium vice loquebatur: hîc plures deprecari perhibentur; vt intelligeremus, quod vnus loquebatur, omnes velle; nec inter se dæmones, cùm de hominis ruinâ agitur, dissentire.

Cur in porcos mitti dæmones postulant? An, vt domini porcorum, damno affecti, Christum non reciperent, & à suis finibus dimitterent: quod postea præstiterunt. Omnibus artibus persuadere hominibus dæmon studet, vt Christum dimittant.

Et concessit eis statim.

1536. Præter alias causas, idcirco concessit, vt re ipsâ monstraretur, verum esse, quod dixerant dæmones, magnam se esse in vno homine multitudinem.

Qui autem pascebant eos, fugerunt.

Cur pastores, porcos periisse, non conqueruntur, & coram Christo non expostulant? In fugam se proripiunt, ne cum porcis perirent. Vt vitæ suæ consulant, statim abeunt. Fors apud Christum conquesti essent, nisi timore correpti fugere coacti fuissent.

SECTIO II.

Et veniunt ad Iesum, & vident illum, qui à dæmone vexabatur sedentem, vestitum, & sana mentis; & timuerunt.

1537. *Vident illum, qui à dæmone vexabatur.* Græcè, θεωροῦσι τὸν δαιμονιζόμενον, *spectant dæmoniacum*, hoc

hoc est, qui dæmoniacus fuerat. *Vestitum*: Nam quando à dæmone corripiebatur, nudus cogebatur incedere: quod habet Lucas cap. 8. v. 27. dæmon non solùm ludibrio homines habet; sed eos haberi etiam ab aliis vult.

Et sana mentis. Ac si insanus fuerit cùm à dæmone agebatur. Videtur fuisse obnoxius insanorum dæmonum legioni.

Qui à dæmonio vexabatur. Poterat Deus, dæmones omnes in abyssum infernalem relegare, ne homini nocere possent; sed noluit, ne pugnæ illi occasio deesset, *permisit* (ait hîc S. Thomas) *dæmones in terrâ esse, vt, nobiscum pugnantes, nos peritiores constituant.* Prodesse tentatores possunt, nisi tentatos torpor corripiat.

Et rogare cœperunt eum, vt discederet de finibus eorum.

1538. **R**Ogare cœperunt. Idest blandè, sine irâ, sine tumultu, cauentes eum offendere, maioris damni metu. Plerùnque homines metu rerum temporalium amittendarum ab iis se abstinent, à quibus religionis & pietatis Diuinique timoris causâ non abstinerent.

Rogare cœperunt. Græcè, ἤρξαντο παρακαλεῖν *Obsecrare cœperunt.* Verbum, παρακαλεῖν, non solùm, *obsecrare*, *rogare*, significat, sed etiam consolari; Orationi iuncta consolatio est. Consolationem videtur accipere Dominus, dum rogatur: consolatione perfunditur, & qui rogat. Hinc in sacris litteris consolationis oomine oratio ipsa significatur.

Vt discederet de finibus eorum. Cbristi virtutem plerique admirantur; sed, ne vel leuissimarum rerum iacturam patiantur, ipsum abire volunt. Christi potiùs præsentiâ carere amant, quàm suis reculis, quas nimio affectu depereunt.

Cùmque ascenderet nauim cœpit illum deprecari, qui à dæmonio vexatus fuerat, vt esset cum illo.

1539. **C**Vr, qui à dæmonibus fuerat liberatus, vt sibi liceat cum Christo esse postulat? Ne, absente Domino, iterum à dæmonibus corriperetur: non metuebat, dum esset præsens, sed cùm abesset. Qui semel sub dæmonum imperio fuit, iterum esse valdè timet: quod illi, qui Christum dimittebant, non cogitabant.

Præterea comitari Christum volebat, in amoris signum, quo sanitatis suæ auctorem prosequebatur. Paratus erat, vel ingratos ciues suos relinquere, vt Christo adhæreret. Docemur, omnes deserendos, qui Christum dimittunt. Totum esse vix poterat, cum iis conuersari, qui, Christum à suis finibus abire, postulauerant.

Et non admisit eum, sed ait illi: Vade in domum tuam ad tuos, & annuncia illis, quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui.

1540. **N**Oluit, vt secum iret, qui sanatus fuerat; non reiiciens eum, veluti indignum; sed vt cum maiori Dei gloriâ, & vberiore aliorum fructu apud suos maneret, qui, eius præsentia, editi miraculi recordatione proficerent.

Annuncia illis, quanta tibi Dominus fecerit. Dimissus à Gerasenis Dominus, illos quidem deseruit. Quoniam autem oondum desponderi salus eorum potuit, hominem sanitati restitutum illis reliquit: vt hinc discamus, nullius salutem desperandam esse; sed esse modis omnibus quærendam.

1541. *Quanta tibi Dominus fecerit.* Vide Christi humilitatem, qui miracula, quæ fecerat, non sibi, sed Deo patri adscribit; vt nos quoque eius exemplo eidem adscribere disceremus. Non dixit, *quanta tibi feci*, iactantiæ declinandæ studio, & solidæ humilitatis asserendæ.

Quanta. Græcè, ὅσα, idest quàm immensa, & quàm admiranda; vt ad qualitatem potiùs respiciatur, quàm ad oumerum. Nisi dicere velimus, vnum quidem fuisse miraculum, & vnum integrum beneficium: quod scilicet dæmonum legionem ab ipso expulerit; sed hoc vnum multa alia in se claudere: adeò, vt, sicut præsentia dæmonis multa infert damna, sic eiectio & expulsio multa inuehat bona.

1542. Præterea, *quanta*, dixit; quia in vno beneficio, quod hominum oculis apparebat, alia multa contulit, quæ videri non poterant. Deus plura nobis confert, quàm conferre videatur: Mundus, & dæmoo pauciora, quàm videantur, si tameo conferunt aliqua.

Quanta. Non explicat, quæ fuerint; vt præter illud, quod manifestum erat, alia beneficia apud se consideraret & voluetet. Hoc enim veræ gratitudinis signum Deus exigit, vt beneficia cogitemus, quæ nobis contulit.

Et abiit, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Iesus: & omnes mirabantur.

1543. **A**biit statim; non distulit: promptè paruit & vel ipsum Iesum reliquit, vt Iesu obediret. Hæc vera obedientia: etiam ea, quæ bona videntur, deserere, vt Deo perfectè pareamus. Non reliquit Christum, qui reliquit, vt ei obediat. Nimirum iste non se ipsum, sed Dei quærebat voluntatem.

Cœpit prædicare. Dei gloriam suæ consolationi præposuit. Christo adhærere ad gustum suum erat; maxima quippè delectatione eius præsentiâ fruebatur: abire, & eius mirabilia prædicare, ad Diuinam spectabat gloriam. Benè res se habet: cùm propria delectatio Diuinæ gloriæ postponitur & cùm nostri penè obliuiscimur, vt aliorum saluti quærendæ, & Diuinæ gloriæ promouendæ laboremus.

1544. *Quanta sibi fecisset Iesus.* Iussus Domini in se booitatem prædicare, Iesu memoriam facit; ne ingratus putaretur, qui Iesu memoriam amiserit.

Omnes mirabantur. Admiratio non sine Christi laude erat. Vide prædicationis fructum: explicari non potest, quàm vtilis Diuinorum beneficiorum recensio sit. Narrabat iste Christi beneficia sibi collata; dum alij audiebant, admirabantur & laudabant. Disce, beneficia Diuina commemorare: ingratus audies, si silentio supprimes.

SECTIO III

Nobiliores difficiliùs, fastu posito, se Christo submittunt. 1545

Principes

Et venit quidam de archisynagogis nomine Iairus: & videns eum procidit ad pedes eius.

1545. ET *venit.* Græcè additur, vox admiratiuà, ἰδὼ. *Et ecce venit.* Et quidem admiratione dignum fuit, archisynagogum, qui vnus de primatibus erat (vnde apud Matthæum cap. 9. v. 18. *princeps,* dicitur) primates autem Domino aduersari solebant, tam humiliter Christo occurrere. Sic ferè fit, vt nobiliores primoresque difficiliùs, fastu posito, Domino se submittant.

Et deprecabatur eum multùm, dicens: Quoniam filia mea in extremis est: veni, impone manum super eam.

DEprecabatur eum multùm, non solum ob imminens periculum; sed quia metuebat, ne tanquam vnus ex primatibus, qui Domino aduersabantur, reiiceretur: contrà, ac accidere soleat; principes enim & primates eò quòd tales sint, existimant, sibi omnia deberi, & ob nobilitatem repulsam se non laturos; dignósque, qui omnia, quæ postulant consequantur.

Et abiit cum illo, & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

1546. VIde Domini humilitatem: adeò absque omni fastu inter vulgus cōuersabatur, vt sineret, se ab eo comprimi, cùm adessent maximè discipuli, qui cinctum à pressurâ turbarum eximere eum potuissent. Non erat ex fastuosis illis, quorum voces sunt: *Noli me tangere.*

Et comprimebant eum. Græcè, καὶ συνέθλιβον αὐτὸν *Et constringebant, comprimebant eum.* συνθλίβειν, quia &, θλίβειν, est ita premere, vt opprimat: vnde tam greuiter à turbâ Christus premebatur, vt penè opprimeretur. Cur sinebat se comprimi? Non solùm in humilitatis signum; sed vt tactu ipso eos sanctificaret, & veluti sacraret, à quibus premebatur.

Et mulier, quæ erat in profluuio sanguinis annis duodecim.

1547. DUm iret Christus ad archisynagogi filiam sanandam, occurrit in itinere hæc mulier, quæ sanguinis profluuio laborabat. Non casu hoc accidit, sed Diuino consilio: vt scilicet magna huius mulieris fides proderetur, quæ à solo fimbriæ contactu sanitatem sperabat; vnde hoc exemplo archisynagogus ad confidentiam prouocaretur, qui ad filiæ sanitatem vocans Iesum, dixit: *Veni, impone manum super eam.* Debebat dicere: *Dic tantùm verbo, & sanabitur filia mea.* Sicut de seruo centurio. Prouocat ergo exemplo huius mulieris ad fiduciam, vt eius filiam, quæ iam obierat, resuscitaret. Magna exempli vis est: & magna fiduciæ necessitas, vt magna in nobis Deus operetur.

Et fuerat multa perpessa à pluribus medicis: & erogauerat omnia sua, & nihil profecerat.

1548. F*Uerat multa perpessa.* Qui in medicorum ope nimium fidit, multa patitur, multum cruciatur; & sæpè non aufertur morbus, medicamentorum & medicorum multiplicitate, sed augetur: vt hic quoque accidit.

Cùm audisset de Iesu, venit in turbâ retrò, & tetigit vestimentum eius.

POstea quàm medicorum opem inutilem, imo potiùs noxiam mulier sensit; ad verum medicum se contulit, Christum adiit, à quo sanaretur: quòd obtinuit. Nimirum, humanis auxiliis medicisque diffidens, cœpit esse sanitati vicinior: Deus quippe nemini libentius opitulatur, quàm quem humana præsidia destituêre; vt ita salus, quam quis consequutus est, acceptam soli Deo referat.

Et statim Iesus in semetipso cognoscens virtutem, quæ exierat de illo, conuersus ad turbam aiebat: Quis tetigit vestimenta mea?

1549. TAcebat mulier sanitatem consequuta, vestimentorum Christi contactu: noluit tamen Christus, hoc celari: prodi in Dei gloriam voluit tam insigne miraculum, prodi tam insigne fidei exemplum: idcirco interrogat: *Quis tetigit vestimenta mea?* Probè sciebat, quis tetigisset; at voluit, in medium ipsam mulierem prodire, ne testis ipse sui esset miraculi; sed esset mulier.

Et veniunt in domum archisynagogi; & vidit tumultum, & flentes, & eiulantes multùm.

V*Eniunt.* Iesus scilicet cum tribus discipulis. *Et vidit.* Consequens erat, vt diceret: *Et viderunt.* Sed ait: *Et vidit.* Quia singolariter omnia Christus spectabat, quæ discipuli vix animaduertebant. *Et vidit.* Græcè, θεωρεῖ, *spectat.*

1550. *Et eiulantes multùm.* Græcè, καὶ ἀλαλάζοντας πολλά. Verbum, ἀλαλάζειν, propriè est perpetuò sonitu tionire, ac strepere, sonum sono excipiente, quomodo in lebetibus fit: vt obseruauit etiam Euthymius. Præterea significat sibilare & exultare, vt solent milites animo confirmati. Magnus exultationis nexus, & eiulatûs: ferè terrena omnis iubilatio & exultatio in eiulatum desinit; vt non mirum sit, si eodem verbo vtrunque significetur: extrema quippe gaudij luctus occupat.

Et irridebant eum: ipse verò, eiectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & qui secum erant; & ingreditur, vbi puella erat iacens.

PAucos adesse testes voluit, & vt viraret ostentationis notam, & vt æmulorum declinaret inuidiam.

Et

Et præcepit illis vehementer, vt nemo id sciret, & dixit, dari illi manducare.

1551. SCiebat, id in omnium notitiam venturum: omnibus tacentibus, ipsa puella, quæ mortua iam surrexerat, vel nolens, miraculum prodidisset. Rem tamen celari iussit, vt vitaret ipse suspicionem affectatæ gloriæ: id quod potissimùm apud synagogæ primorem faciendum erat; quia huiusmodi homines omnia faciebant, vt laudem humanam venarentur. Christi igitur humilitate opus erat, quò iactantiæ vitium ex archisynagogi huius mente eraderetur: iubet itaque, vt saltem tantisper taceant, dum ipse inde discederet. Plausum popularem non quærebat humilitatis magister.

Dixit, dari illi manducare. Hoc iussit, vt certiùs redderet suscitatæ puellæ miraculum, ne videretur phantasma esse: vnde & dare noluit; sed præcepit, vt parentes ipsi hoc facerent; quò ab omni dubietatis nubilo eorum mentes eximeret. Studet Christus, miraculorum suorum soliditatem ac firmitatem probari; vt eò pleniùs ei gratias agamus, quò certiùs eius beneficia probata sunt, & ab omni calumniæ occasione vindicata.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT VI. MARCI.

Vers. 1.

ET egressus inde, abiit in patriam suam: & sequebantur eum discipuli eius.

Egressus. *Arab. Exiit. Euth. Exinit.*
Inde. *Syr. Est illinc Iesus.*
Abiit. *Theoph. Venítque.*
Patriam. *Syr. Prouinciam. Arab. Regionem.*
Sequebantur. *Syr. Se ſe adiunxerant. Arab. Secuti sunt. Caiet. Sequuntur.*
Eum. *Syr. Ei.*

Vers. 2.

Et facto sabbato cœpit in synagoga docere: & multi audientes admirabantur in doctrina eius, dicentes: Vndè huic hæc omnia? & quæ est sapientia, quæ data est illi; & virtutes tales, quæ per manus eius efficiuntur?

Et facto. *Syr. Quúmque esset. Arab. Erat. Pagn. Cúmque adesset. Fr. Luc. Aduenisset.*
Sabbato. *Syr. Sabbatum.*
Multi audientes. *Syr. Multique qui audierant. Arab. Audiebant.*
Admirabantur in d. e. *Syr. Admirati sunt. Arab. Et admirabantur. Euth. Obstupescebant. Pagn. Obstupuerunt. Cerd. Percellebantur. Fr. Luc. Obstupefiebant.*
Hæc omnia. *Arab. Hæc doctrina tama. Euth. Ista. Vat. Hæc.*
Quæ est. *Syr. Quænam est hæc. Ar. M. Quæ.*
Sapientia. *Fr. Luc. Sapientia hæc.*
Quæ data e. i. *Arab. Qua donatus est. Ar. M. Data illi.*
Et. *Syr. Vt.*
Virtutes tales. *Arab. Virtutes. Ar. M. Efficacitates tales. Vat. Opera tam potentia.*
Quæ efficiuntur. *Syr. Fiant. Arab. Facta. Euth. Fiunt. Vat. Facta.*
Per manus e. *Vat.* omittit.

Vers. 3.

Nonne hic est faber, filius Mariæ frater Iacobi, & Ioseph, & Iudæ, & Simonis? nónne & sorores eius hîc nobiscum sunt? & scandalizabantur in illo.

Nonne hic. *Goth. Non hic.*
Faber. *Goth. Fabri. Ang. Faber ille.*
Filius Mariæ. *Goth. Filius & Mariæ.*
Frater. *Vat. Frater autem.*
Ioseph. *Caiet. Iose.*
Iudæ. *Theoph. Iuda.*
Simonis. *Ar. M. Simonis.*
Nobiscum. *Arab. Apud nos.*
Scandalizabantur. *Syr. Offendebantur.*
In illo. *Syr. In ipso. Pagn. Per illum.*

Vers. 4.

Et dicebat illis Iesus: Quia non est propheta sine honore nisi in patria sua, &

Et. *Ar. M. Autem.*
Quia non. *Syr. Non.*
Est sine h. *Syr. Despectus est. Arab. Vilipenditur. Theoph. Est contemptus. Caiet. Inhonoratus.*
Patriâ. *Syr. Prouinciâ. Arab. Regione.*
In domo sua, & in c. s. *Syr. In ædibus cognatorum suorum, & in domo suâ. Arab. Et apud cognatos suos, & familiares suos. Theoph. Inter cognatos*

in

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

in domo sua, & in cognatione sua.

suos & in familiâ suâ. Ar. M. In cognatis, & in domo suâ.

Vers. 5.

Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos infirmos impositis manibus curauit.

Non poterat f. *Arab. Non fecit. Euth. Nec potuit operari. Pagn. Non poterat edere.*
Virtutem v. *Syr. Ne vnam quidem virtutem.*
Nisi. *Arab. Præter. Vat. Nisi quod.*
Paucos i. *Syr. Ægrotis paucis. Vat. Paucos ægros.*
Impositis m. *Syr. Imposuit manum suam. Arab. Super quos posuit manum suam. Ar. M. Imponens manus.*
Curauit. *Arab. Curauit eos. Vat. Sanauit.*

Vers. 6.

Et mirabatur propter incredulitatem eorum, & circuibat castella in circuitu docens.

Mirabatur. *Arab. Miratus fuit. Vat. Tenebatur admiratione.*
Propter incredulitatem. *Syr. Ob defectum fidei. Arab. De incredulitate. Caiet. Propter infidelitatem.*
Circuibat. *Syr. Perlustrabat. Arab. Sumpsit circuire. Pagn. Obambulabat.*
Castella in c. *Syr. Pagos. Arab. Castella circumstantia. Theoph. Per vicos vndique circumiacentes. Ar. M. In orbem. Cerd. Vicos in orbem.*
Docens. *Syr. Dum doceret. Arab. Et docere.*

Vers. 7.

Et vocauit duodecim: & cœpit eos mittere binos, & dabat illis potestatem spirituum immundorum.

Et. *Fr. Luc. Tunc.*
Vocauit. *Syr. Aduocauit. Euth. Conuocat. Pagn. Accersit. Fr. Luc. Aduocat.*
Duodecim. *Syr. Duodecim suos.*
Mittere. *Theoph. Emittere.*
Binos. *Fr. Luc. Duos, duos.*
Dabat. *Arab. Dedit.*
Potestatem. *Ar. M. Auctoritatem.*
Spirituum i. *Syr. Eiiciendi spiritus immundos. Arab. Super spiritus immundos. Vat. Aduersus spiritus immundos.*

Vers. 8.

Et præcepit eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantùm; non peram, non panem, neque in zona æs.

Ne quid. *Syr. Vt nihil. Arab. Ne.*
Tollerent. *Syr. Ferrent. Euth. Portarent.*
In viâ. *Syr. Ad iter. Euth. Per viam. Cerd. Ad viam. Fr. Luc. In viam.*
Virgam. *Euth. Baculum.*
Tantùm. *Vat. Solùm.*
Non peram, n. p. *Arab. Neque panem, neque peram, neque argentum.*
In zona æs. *Syr. Æs in ipsorum marsupiis. Arab. Æs in zonis suis. Euth. Æs ad zonam.*

Vers. 9.

Sed calceatos sandaliis, & ne induerentur duabus tunicis.

Calceatos s. *Syr. Calcearent sandalia. Arab. Calceos in pedibus suis. Theoph. Calcearentur sandaliis.*
Induerentur. *Syr. Induerent. Ar. M. Induimini.*
Duabus tunicis. *Syr. Duas tunicas. Vat. Binis tunicis.*

Vers. 10.

Et dicebat eis: Quocunque introieritis in domum, illic manete donec exeatis inde.

Quicunque. *Syr. In quamcunque. Arab. Vbicunque.*
Illic. *Arab. In eâ. Euth. Ibi.*
Manete. *Syr. Estote.*
Inde. *Arab. Ab eâ. Vat. Illinc.*

Vers. 11.

Et quicunque non receperint vos, nec audierint vos, exeuntes inde, excutite

Et quicunque. *Syr. Et quicunque. Arab. Et quicunque locus. Orig. Si quis.*
Receperint. *Arab. Receperit. Euth. Susceperint. Orig. Susceperit.*
Audierint. *Arab. Audierit.*
Exeuntes. *Syr. Quum egredimini. Arab. Quum exieritis.*
Puluerem. *Orig. Etiam puluerem.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

puluerem de pedibus veſtris in teſtimonium illis.

De. *Syr. Qui ſubeſt. Vat. Qui eſt ſub. Quæ adhæſit. Cerd. Infernè.*
Pedibus veſtris. *Cerd. Pedum veſtrorum.*
Illis. *Syr. Ipſis. Equidem dico vobis tranquilliorem fore Sodomam, & Gomorrham in die iudicij ciuitate illâ.*

Verſ. 12.

Et exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent.

Et. *Arab. Autem.*
Exeuntes. *Syr. Egreſſi ſunt. Euth. Quum exiſſent. Theoph. Greſſi.*
Prædicabant. *Syr. Ac prædicarunt.*
Pœnitentiam a. *Arab. Pœnitentiam. Euth. Reſipiſcerent. Ar. M. Pœniterent.*

Verſ. 13.

Et dæmonia multa eiiciebant, & vngebant oleo multos ægros, & ſanabant.

Eiiciebant. *Arab. Eiecerunt.*
Vngebant. *Arab. Vnxerunt.*
Multos. *Arab. Numeroſos.*
Ægros. *Syr. Infirmos.*
Sanabant. *Arab. Sanauerunt eos. Euth. Curabant.*

Verſ. 14.

Et audiuit rex Herodes, (manifeſtum enim factum eſt nomen eius) & dicebat: quia Ioannes Baptiſta reſurrexit à mortuis: & propterea virtutes operantur in illo.

Manifeſtum enim f. e. *Syr. Innotuerat enim ei. Arab. Cùm iam manifeſtum factum eſſet.*
Baptiſta. *Theoph. Ille qui baptizabat. Ar. M. Baptizans.*
Reſurrexit. *Syr. Surrexit. Euth. Excitatus eſt.*
A mortuis. *E domo mortuorum.*
Propterea. *Euth. Ideo. Ar. M. Propter hoc.*
Virtutes. *Ar. M. Efficacitates.*
Operantur. *Pagn. Agunt.*

Verſ. 15.

Alij autem dicebant: Quia Elias eſt. Alij verò dicebant: Quia propheta eſt, quaſi vnus ex prophetis.

Dicebat. *Arab. Dixerunt.*
Quia Elias. *Arab. Quia ipſe Elias.*
Quia propheta. *Syr. Propheta. Arab. Ipſe, propheta.*
Quaſi. *Syr. Sicut. Arab. Veluti. Vat. Vel tanquam.*
Ex prophetis. *Ar. M. Eſt prophetarum. Fr. Luc. Illorum prophetarum.*

Verſ. 16.

Quo audito Herodes ait: Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis reſurrexit.

Quo audito. *Arab. Cùm autem audiſſet.*
Quem Ioannem. *Syr. Ioannes eſt, cuius. Arab. Ioannis. Vat. Iſte eſt Ioannes, cui.*
Ego decollaui. *Syr. Amputaui caput. Arab. Truncaui caput. Vat. Præcidi caput.*
Hic à m. *Syr. Ipſe è domo mortuorum. Arab. Et ecce à mortuis. Ar. M. Ipſe ex mortuis.*
Reſurrexit. *Euth. Excitatus eſt. Vat. Surrexit.*

Verſ. 17.

Ipſe enim Herodes miſit, ac tenuit Ioannem, & vinxit eum in carcere, propter Herodiadem vxorem Philippi fratris ſui, quia duxerat eam.

Miſit. *Syr. Miſerat. Theoph. Miſſis ſatellitibus. Ar. M. Delegans. Fr. Luc. Cùm miſiſſet.*
Ac tenuit. *Syr. Prehenſum. Arab. Acceperat. Euth. Cepit. Theoph. Manus iniecerat. Vat. Prehenderat. Fr. Luc. Tenuerat.*
Ioannem. *Syr. In Ioannem.*
Vinxit. *Syr. Coniecerat. Arab. Tenuerat. Euth. Ligauit Theoph. Vinxerat.*
In carcere. *Syr. In domo vinctorum. Arab. Carceribus. Ar. M. In cuſtodiâ.*
Quia duxerat e. *Syr. Quam duxerat. Arab. Quia ipſe duxerat eam. Theoph. Quia duxerat eam in vxorem.*

Verſ. 18.

Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui.

Dicebat enim H. *Arab. Et dixerat ei.*
Non licet. *Ar. M. Quod non licet.*
Habere. *Syr. Ducere. Arab. Accipere.*

Verſ. 19.

Herodias autem inſidiabatur illi: & volebat occidere eum, nec poterat.

Herodias a. *Syr. Ipſa autem Herodias. Ar. M. At Herodias.*
Volebat. *Vat. Cupiebat.*
Occidere e. *Syr. Eũ interficere. Arab. Occiſionẽ eius.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 20.

Herodes enim metuebat Ioannem, ſciens eum virum iuſtum, & ſanctum: & cuſtodiebat eum & audito eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

Metuebat. *Syr. Timebat.*
Sciens eum. *Syr. Propterea quòd ſciebat eum eſſe.*
Cuſtodiebat. *Theoph. Obſeruabat. Pagn. Conſeruabat.*
Audito eo. *Syr. Multa audierat ab eo. Ar.M. Audiens eum.*
Multa f. *Syr. Fecerátque. Arab.* omittit.
Libenter. *Arab. Cum voluptate. Cerd. Suauiter.*

Verſ. 21.

Et cum dies opportunus accidiſſet, Herodes natalis ſui cœnam fecit principibus, & tribunis, & primis Galilææ.

Cum accidiſſet. *Syr. Factus eſt. Arab. Fuit. Ar.M. Factâ. Fr.Luc. Adeſſet.*
Dies o. *Syr. Dies notabilis. Arab. Dies temporis. Ar.M. Die opportunâ.*
Herodes. *Syr. Dum Herodes. Arab. Quo venit ad Herodem. Vat. Quum Herodes.*
Natalis ſui c. f. *Syr. In domo natiuitatis ſuæ cœnam faceret. Arab. Natale. Euth. Et fecit conuiuium. Euth. In natalibus ſuis cœnam præbebat. Ar.M. Natalibus ſuis cœnam faciebat.*
Principibus. *Syr. Magiſtratibus ſuis. Arab. Principibus ſuis. Caiet. Primatibus.*
Tribunis. *Syr. Chiliarchis. Arab. Maioribus ſuis. Euth. Centurioribus.*
Primis. *Syr. Principibus. Pagn. Primoribus.*

Verſ. 22.

Cumque introiſſet filia ipſius Herodiadis, & ſaltaſſet, & placuiſſet Herodi, ſimúlque recumbentibus; rex ait puellæ: Pete à me quod vis, & dabo tibi.

Cumque i. *Syr. Et ingreſſa. Arab. Et introiuit. Ar. M. Et ingreſsâ.*
Saltaſſet. *Syr. Saltauit. Ar.M. Saltante.*
Placuiſſet. *Syr. Placuit. Arab. Placuit illud. Ar. M. Placente.*
Simulque r. *Syr. Iiſque qui accumbebant cum eo. Arab. Et recumbentibus ſuis. Euth. Simul diſcumbentibus. Ar. M. Et unà recumbentibus. Vat. Ac ſimul accumbentibus. Fr. Luc. Et iis, qui menſa ſimul accumbebant.*
Quod vis. *Syr. Quicquid volueris. Ar. M. Quod velis.*

Verſ. 23.

Et iurauit illi: Quia quidquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

Et iurauit i. *Syr. Ac iureiurando ſpopondit ei.*
Quia quidquid p. *Syr. Quodcunque petieris à me.*
Licèt. *Arab. Etiam ſi fuerit. Ar.M. Vſque. Vat. Vſque ad.*

Verſ. 24.

Quæ cùm exiſſet, dixit matri ſuæ: Quid petam? At illa dixit: Caput Ioannis Baptiſtæ.

Quæ cum e. *Syr. Tunc exiit. Theoph. At illa egreſſa ſtatim.*
Petam. *Syr. Petam ab eo.*

Verſ. 25.

Cúmque introiſſet ſtatim cum feſtinatione ad regem, petiuit dicens: Volo vt protinus des mihi in diſco caput Ioannis Baptiſtæ.

Cumque i. *Syr. Et ingreſſa eſt. Arab. Et reuerſa eſt. Theoph. Et ingreſſa.*
Statim. *Euth. Protinus.*
Cum feſtinatione. *Syr. Cum cupiditate. Arab. Feſtinans. Fr.Luc. Studioſè. Cerd. Cum ſtudio.*
Petiuit d. *Syr. Et dixit ei.*
Volo. *Syr. Ego volo. Fr.Luc. Cupio.*
Protinus. *Syr. Hac horâ. Euth. Confeſtim. Ar.M. Ex ipsâ. Fr.Luc. Iam nunc.*
Diſco. *Theoph. Lance.*

Verſ. 26.

Et contriſtatus eſt rex: propter iuſiurandum, & propter ſimul diſcumbentes, noluit eam contriſtare.

Et contriſtatus e. *Syr. Ægrè autem admodum id tulit. Ar.M. Et contriſtatus factus. Pagn. Et dolore affectus. Fr. Luc. Et valdè triſtis factus.*
Propter. *Syr. Tamen propter. Arab. Et propter.*
Iuſiurandum. *Ar.M. Iuramenta.*
Simul d. *Syr. Accumbentes. Vat. Eos, qui ſimul accumbebant.*
Noluit. *Ar.M. Non voluit.*
Eam c. *Syr. Et denegare. Arab. Negare ei. Euth. Repellere eam. Caiet. Eam reiicere. Fr.Luc. Eam deponere.*

Verſ. 27.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 27.

Sed miſſo ſpiculatore præcepit afferti caput eius in diſco. Et decollauit eum in carcere.

Sed miſſo. *Syr. Sed confeſtim miſit. Arab. Et miſit ex illâ horâ. Euth. Sed miſſo ſtatim. Ar. M. Et ſtatim legans. Caiet. Et protinus miſſo.*
Spiculatore. *Syr. Carnificem.*
Præcepit. *Syr. Præcepitque ei. Ar. M. Iniunxit. Vat. Rex iuſſit.*
Afferti. *Arab. Vt afferret. Pagn. Inferri.*
Eius in diſco. *Syr. Ioannis.*
Et. *Syr. Profectus itaque. Euth. Qui egreſſus. Ar. M. Ille autem abiens. Vat. At ille abiit.*
Decollauit e. *Syr. Amputauit caput Ioannis. Arab. Et truncauit caput eius.*
Carcere. *Syr. Domo vinctorum.*

Verſ. 28.

Et attulit caput eius in diſco: & dedit illud puellæ, & puella dedit matri ſuæ.

Attulit caput e. *Syr. Attulit. Arab. Attulit illud. Euth. Tulit caput ipſius.*
Diſco. *Theoph. Lance.*
Puella. *Syr. Puella ipſa. Arab. Puella accepit illud.*
Dedit. *Arab. Et dedit. Vat. Dedit illud.*

Verſ. 29.

Quo audito diſcipuli eius venerunt, & tulerunt corpus eius: & poſuerunt illud in monumento.

Quo audito. *Arab. Et audierunt. Euth. Et quum audiſſent. Ar. M. Et audientes.*
Tulerunt. *Pagn. Sustulerunt.*
Corpus. *Syr. Truncum. Caiet. Cadauer.*
Monumento. *Syr. Domo ſepulchri.*

Verſ. 30.

Et conuenientes Apoſtoli ad Ieſum, renunciauerunt ei omnia, quæ egerant, & docuerant.

Conuenientes. *Syr. Congregati ſunt. Arab. Conuenerunt. Theoph. Congregantur. Ar. M. Coguntur.*
Renunciauerunt. *Syr. Et dixerunt. Arab. Et nunciauerunt. Fr. Luc. Et annunciauerunt.*
Omnia quæ. *Syr. Quæcunque. Ar. M. Omnia, & quanta.*
Egerant. *Syr. Fecerant. Theoph. Feciſſent.*
Docuerant. *Syr. Quæcunque docuerant. Theoph. Quæque docuiſſent. Ar. M. Quanta docuerant.*

Verſ. 31.

Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertum locum, & requieſcite puſillum. Erant enim qui veniebant, & redibant multi: & nec ſpatium manducandi habebant.

Venite ſeorſum. *Syr. Venite vos. Euth. Venite vos ſoli ſeorſum. Ar. M. Venite vos ipſi priuatim.*
In deſertum l. *Syr. Ibimus in deſertum locum nos ſoli. Arab. In deſertum.*
Requieſcite. *Syr. Quieſcite. Arab. Vt quieſcatis.*
Puſillum. *Euth. Pauliſper. Vat. Paululum.*
Qui veniebant & v. *Syr. Qui ibant, veniebántque. Theoph. Qui venirent, & abirent. Ar. M. Venientes, & abeuntes. Fr. Luc. Qui veniebant, & abibant ope impetratâ.*
Nec ſpatium habebant. *Syr. Nec erat ei locus. Arab. Non poterant. Euth. Sicut nec vacaret. Theoph. Nec vacabat. Ar. M Nec opportunitatem habebant. Fr. Luc. Ne quidem tempus opportunũ.*
Manducandi. *Syr. Comedendi quidem. Arab. Manducare. Euth. Comedere. Theoph. Cibum quidem capere. Ar. M. Edere.*

Verſ. 32.

Et aſcendentes in nauim, abierunt in deſertum locum ſeorſum.

Aſcendentes in n. a. *Syr. Nauigio abierunt. Euth. Egreſſi ſunt nauigio, & abierunt. Theoph. Abiit nauigio. Vat. Nauigio contulit ſe.*
In deſertum l. *Arab. In deſertum.*
Seorſum. *Syr. Solitarij. Arab.* omittit.

Verſ. 33.

Et viderunt eos abeuntes, & cognouerunt multi: & pedeſtres de omnibus ci-

Viderunt. *Syr. Viderunt plurimi. Arab. Cùm vidiſſent. Vat. Cùm vidiſſent turbæ.*
Abeuntes. *Syr. Dum proficiſcerentur.*
Et cognouerunt m. *Syr. Agniti ſunt illi. Arab. Cognouerunt eos multi. Theoph. Agnouerunt eũ multi.*
Pedeſtres. *Syr. In aridam. Arab.* omittit. *Vat. Itinere pedeſtri.*
De omnibus c. *Arab. Ex omni ciuitate.*

Vulgata Editio. / ***Lectionum Varietas.***

uitatibus concurrerunt illuc,& præuenerunt eos.

Concurrerunt. *Caiet. Concurrerunt.*
Et præuenerunt e. *Syr. Coram eo. Euth.* omittit. *Theoph.Et praueneruñt eos,conueneruntque ad illũ. Ar.M.Et preuenerunt eos,& venerunt ad eum.*

Verſ. 34.

Et exiens vidit turbam multam Ieſus: & miſertus eſt ſuper eos, quia erant ſicut oues non habentes paſtorem, & cœpit illos docere multa.

Exiens. *Arab. Cùm exiiſſet. Vat. Egreſſus.*
Turbam m. *Syr. Cœtus multos.*
Miſertus eſt ſ. e.*Syr.Miſertus eſt eorum.Euth.Miſericordiâ motus eſt ſuper eos.Theoph.Affectu miſericordiæ tactus eſt erga eos. Ar. M. Viſceribus cõmotus eſt ſuper eos.Vat.Intimè miſertus eſt eorũ.*
Quia erãt.*Sy.Quippe qui eſſent.Arab Quia illi erãt.*
Sicut o. *Syr. Similes ouibus. Euth. Tanquam oues. Theoph. Velut oues.*
Non habent. p. *Syr. Non habentibus paſtorem. Arab.Quibus non eſt paſtor.*

Verſ. 35.

Et cum iam hora multa fieret, acceſſerunt diſcipuli eius, dicentes: Deſertus eſt locus hic,& iam hora præteriit.

Cum iam fieret.*Syr. Quum preteriiſſet.Arab.Poſt. Ar.M. Iam factâ.Caiet. Facta eſſet.*
Hora multa. *Syr. Multum temporis. Arab.Multas horas.Euth.Multum diei.Ar.M.Horá multâ.*
Acceſſerunt. *Syr. Adserũt eum.Arab.Venerũt ad eũ. Euth.Accedentes ad eum. Ar.M. Aduenientes ei.*
Iam hora p. *Syr. Multum temporis.Arab.Hora appropinquauit. Euth. Longum tempus præteriit. Theoph. Multum iam temporis eſt. Ar.M. Iam hora multa.Vat.Iam multum tempus effluxit.*

Verſ. 36.

Dimitte illos, vt euntes in proximas villas, & vicos, emant ſibi cibos, quos manducent.

Dimitte. *Ar.M. Abſolue.*
Euntes. *Syr.Eant.Euth.Abeuntes.Theoph.Abeant.*
In. *Arab. Ad.*
Proximas. *Arab. Quæ circa nos ſunt. Euth. Proximos.Ar.M.Per gyrum.Caiet.Circumeuntes.*
Villas. *Fr.Luc. Agros.*
Vicos. *Arab. Ciuitates.*
Emant. *Syr. Et comparent. Ar.M. Mercentur.*
Sibi. *Vat. Sibi ipſis.*
Cibos. *Arab. Panem. Caiet. Panes.*
Quos m. *Syr. Nihil enim habent ad manducandum. Arab. Quia non eſt eis, quod manducent. Theoph. Nam,quod edant,non habent.*

Verſ. 37.

Et reſpondens ait illis: Date illis vos manducare. Et dixerunt ei: Euntes emamus ducentis denariis panes, & dabimus illis manducare.

Et reſpondens a. *Arab.Ipſe verò dixit.*
Manducare. *Syr. Ad comedendum. Arab. Vt manducent.Euth.Ad edendum.Theoph.Quod.Edant.*
Euntes. *Syr. Eamus. Euth. Egreſſi.*
Emamus. *Syr. Empturi. Arab. Ememus. Ar.M. Mercabimur.*
Ducentis d. *Ar.M.Ducentorum denariorum.*
Panes. *Syr. Panem.*
Dabimus. *Vat. Demus.*
Manducare. *Syr. Comeſturis. Arab. Vt manducent. Euth.Ad comedendum.Theoph. Quod edant.*

Verſ. 38.

Et dicit eis: Quot panes habetis?ite, & videte. Et cùm cognouiſſent dicunt: Quinque,& duos piſces.

Et dicit. *Syr. Is autem dixit.Theoph.At ille dicit.*
Quot panes h. i. e. v. *Syr. Ite,videte,quot panes habeatis hîc. Arab. Quot apud vos ſunt panes? ite & videte.*
Dicunt. *Goth. Dicunt ei.Arab.Dixerunt.*
Quinque. *Arab. Ar.M. Quinque panes.*

Verſ. 39.

Et præcepit illis, vt accumbere facerent omnes ſecundùm contubernia ſuper viride fœnum.

Præcepit. *Ar.M. Adordinauit.*
Vt accumbere f. *Arab.Vt facerent ſedere. Euth.Vt facerent diſcumbere. Ar.M. Recumbere. Vat. Vt diſcumberent.*
Omnes. *Arab. Turbam.*
Secundũ c. *Syr.Per ordines.Arab.Per turmas.Euth. Per conuiuia.Theoph.Diſtributis conuiuiis.*
Super v. f. *Syr. Super gramine. Ar.M Super viridi fœno.Vat. In viridi gramine.Caiet.Super viridem herbam.*

Verſ. 40.

Vulgata Editio. | *Lectionum varietas.*

Verſ. 40.

Et diſcumbueruut in partes per centenos, & quinquagenos.

Et diſcubuerunt. *Syr. Diſcubuerunt itaque. Arab. Et ſederunt.*
In partes. *Syr. Per ordines. Arab. Secundum contubernia. Euth. Diſtributi in areolas. Theoph. Diuiſim in areolas. Ar. M. Areâ area. Vat. Diuiſi per viridaria.*
Per centenos, c. q. *Syr. Centeni; & quinquageni. Ar. M. Per centum, & per quinquaginta.*

Verſ. 41.

Et acceptis quinque panibus, & duobus piſcibus, intuens in cælum, benedixit, & fregit panes, & dedit diſcipulis ſuis, vt ponerent ante eos, & duos piſces diuiſit omnibus.

Acceptis. *Syr. Accepit. Ar. M. Accipiens. Vat. Quum accepiſſet.*
Quinque p. *Syr. Illos quinque panes.*
Duobus p. *Syr. Duos piſces.*
Intuens. *Syr. Et ſuſpexit. Arab. Et aſpexit. Theoph. Sublatis oculis. Ar. M. Reſpiciẽs. Fr. Luc. Suſpiciẽs.*
Panes. *Arab. Panem. Fr. Luc. Panes illos.*
Dedit. *Euth. Dabat.*
Ponerent a. e. *Theoph. Apponerent illis.*
Duos. *Syr. Duos illos.*
Diuiſit. *Syr. Partiti ſunt. Fr. Luc. Partitus eſt.*

Verſ. 42.

Et manducaueruut omnes, & ſaturati ſunt.

Manducauerunt. *Vat. Comederunt.*
Saturati. *Syr. Expleti.*

Verſ. 43.

Et ſuſtulerunt reliquias, fragmentorum duodecim cophinos plenos, & de piſcibus.

Suſtulerunt. *Euth. Tulerunt.*
Reliquias, f. *Syr. Fragmentorũ. Arab. Ex fragmentis.*
Cophinos plenos. *Arab. Cophinos.*
De. *Syr. Ex.*

Verſ. 44.

Erant autem qui manducauerunt quinque millia virorum.

Erant autem. *Ar. M. Et erant.*
Qui manducauerunt. *Syr. Qui comederunt panem. Arab. Comedentium. Euth. Qui comederunt ipſos panes. Ar. M. Edẽtes panes. F. Luc. Qui comederũt.*
Quinque millia v. *Syr. Quinquies mille viri. Vat. Circiter quinque millia virorum.*

Verſ. 45.

Et ſtatim coëgit diſcipulos ſuos aſcendere nauim, vt præcederent eum trans fretum ad Bethſaidam, dum ipſe dimitteret populum.

Coëgit. *Euth. Compulit.*
Aſcendere. *Theoph. Conſcendere.*
Nauim. *Ar. M. In nauigium.*
Vt præcederent. *Syr. Et traiicere. Fr. Luc. Et præcedere.*
Eum. *Syr. Ante ipſum. Ar. M.* omittit.
Trans fretum. *Euth. In vlteriorem ripam. Theoph. Transmiſſo mari. Ar. M. In vlterius.*
Ad Bethſaidam. *Vat. Bethſaidam.*
Dum. *Syr. Donec. Arab. Vt.*
Dimitteret. *Ar. M. Abſolueret.*
Populum. *Syr. Turbas. Caiet. Turbam.*

Verſ. 46.

Et cum dimiſiſſet eos, abiit in montem orare.

Cum dimiſiſſet. *Syr. Quum ablegaſſet. Ar. M. Dimittens.*
Abiit. *Syr. Profectus eſt.*
Orare. *Theoph. Ad orandum. Caiet. Vt oraret.*

Verſ. 47.

Et cum ſerò eſſet, erat nauis in medio mari, & ipſe ſolus in terra.

Et cum ſ. e. *Syr. Quum autem eſſet veſpera. Euth. veſperâ autem factâ. Theoph. Et cùm veſpera aduenisset. Ar. M. Et ſero facto. Vat. Cumque aduesperauiſſet. Fr Luc. Et cum ſerum eſſet diei.*
Nauis. *Ar. M. Nauigium.*
Mari. *Arab. Mari.*

Verſ. 48.

Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad

Videns. *Arab. Cùm vidiſſet. Euth. Vidit.*
Laborantes. *Fr. Luc. Vexatos.*
In remigando. *Syr. Dum ſulcarent mare. Arab.* omittit. *Fr. Luc. In prouehendo.*
Contrarius eis. *Arab. Contra eos. Euth. Contrarius. Vat. Aduerſus eis.*
Et circa q. v. *Syr. Vigiliâ verò quartâ. Arab. In vi-*

Vulgata Editio. | ***Lectionum Varietas.***

eos ambulans super mare: & volebat præterire eos.

gilià quartà. Ar. M. Et circa quartam custodiam.
Ambulans. *Syr. Iesus, dum ambularet. Ar. M. Circumambulans.*
Supra mare. *Syr. Super aquas.*

Vers. 49.

At illi vt viderunt eum ambulantem supra mare, putauerunt phantasma esse, & exclamauerunt.

Vt viderunt. *Syr. Viderunt. Euth. Quum vidissent. Ar. M. Videntes.*
Ambulantem. *Arab. Ambulare Ar. M. Circumambulantem.*
Supra m. *Syr. Super aquas.*
Putauerunt. *Syr. Et reputauerunt apud se.*
Phantasma. *Syr. Visionem fallacem. Pagn. Spectrum.*
Exclamauerunt. *Euth. Clamauerunt.*

Vers. 50.

Omnes enim viderunt eum, & conturbati sunt. Et statim locutus est cum eis, & dixit eis: Confidite, ego sum, nolite timere.

Viderunt. *Theoph. Videbant.*
Conturbati s. *Syr. Timuerunt. Arab. Conturbati fuerunt. Euth. Conterriti sunt.*
Confidite. *Arab. Estote fortes. Vat. Bono animo estote. Fr. Luc. Habete fiduciam.*
Nolite t. *Syr. Ne timeatis. Theoph. Ne terreamini. Ar. M. Ne metuite.*

Vers. 51.

Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus, & plus magis intra se stupebant.

Nauim. *Ar. M. Nauigium.*
Cessauit. *Arab. Quieuit. Euth. Conquieuit.*
Plus magis. *Syr. Vehementer. Arab.* omittit. *Theoph. Vehementer super modum. Caiet. Valde super modum. Fr. Luc. Valde ex abundanti.*
Inter se. *Syr. Apud se. Arab.* omittit. *Ar. M. In se ipsis. Vat. Apud sese.*
Stupebant. *Syr. Admirabantur, ac obstupescebant. Arab. Stupuerunt, & mirati sunt. Vat. Stupescebant, & admirabantur.*

Vers. 52.

Non enim intellexerunt de panibus: erat enim cor eorum obcæcatum.

Intellexerunt. *Teoph. Intellexerant. Vat. Meminerant.*
De panibus. *Syr. De pane illo. Vat. Panum.*
Erat enim. *Syr. Propterea quod erat. Arab. Quoniam erant.*
Cor. *Arab. Corda.*
Obcæcatum. *Syr. Offusum nube. Arab. Grauata. Ar. M. Obsallitum. Fr. Luc. Obduratum.*

Vers. 53.

Et cum transfretassent, venerunt in terram Genesareth, & applicuerunt.

Cum transfretassent. *Theoph. Cùm traiecissent. Ar. M. Pertranseuntes.*
Applicuerunt. *Euth. Applicuerunt in portum. Fr. Luc. Appulerunt ad littus.*

Vers. 54.

Cúmque egressi essent de naui, continuò cognouerunt eum.

Cumque egressi essent. *Syr. Et quum exiissent. Arab. Exeuntibus illis.*
De naui. *Ar. M. E nauigio.*
Continuò. *Syr. Eo momento. Euth. Statim.*
Cognouerunt. *Ar. M. Cognoscentes. Caiet. Agnouerunt.*
Eum. *Syr. Eum viri regionis illius. Arab. Eum Incolæ illius regionis omnes.*

Vers. 55.

Et percurrentes vniuersam regionem illam, cœperunt in grabatis eos, qui se ma-

Percurrentes. *Syr. Percurrerunt. Arab. Concurrerunt. Ar. M. Circumcurrentes. Fr. Luc. Quum percurrissent.*
Vniuersam. *Arab.* omittit. *Ar. M. Omnem. Theoph. Totam vndique.*
Regionem. *Syr. Terram. Arab.* omittit. *Ar. M. Circumuiciniam.*
Cœperunt circumferre. *Syr. Cœperunt adducere. Arab.* omittit. *Vat. Cœperunt eò circumferre.*
In grabatis. *Syr. Baiulantes in grabatis. Theoph. In lectis.*
Eos, qui s. m. h. *Syr. Eos, qui malè, malè affecti*

lè

Vulgata Editio.

lè habebant, circumferre, vbi audiebant eum esse.

Vers. 56.

Et quocunque introibat, in vicos, vel in villas, aut ciuitates, in plateis ponebant infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum, salui fiebant.

Lectionum varietas.

erant. Arab. Cum infirmis. Ar. M. Malè habentes.

Vbi audiebant e. e. *Syr. Quò loci audiebant, eum esse. Euth. Auditio, quòd ibi esset. Theoph. Cùm audissent, illic esse.*

Et quocumqot. *Arab.* omittit.

Introibat. *Syr. Ingrederetur. Arab.* omittit. *Theoph. Introisset.*

In vicos, vel i. v. a. c. *Syr. In pagos, & vrbes. Arab. De castellis, vel ciuitatibus, vel agris. Ar. M. In vicos, vel vrbes, vel agros*

Plateis. *Fr. Luc. Foris.*

Pooebant. *Arab. Exponebant.*

Infirmos. *Vat. Ægros.*

Deprecabantur e. *Syr. Efflagitabant ab eo. Vat. Precabantur eum. Cerd. Aduocabant eum.*

Quotquot. *Syr. Ij omnes, qui. Arab. Quicunque*

Tangebant. *Arab. Tetigit.*

Salui fiebant. *Syr. Sanabantur. Arab. Saluus factus est. Vat. Salutem consequebantur. Cerd. Seruabantur.*

CAPVT VI.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Otij & torporis hostis quàm fuerit Christus, quàm laboris amicus. 1552

Cur fabrilem artem Christus amauerit, non curiosiorem. 1552

Humana industriæ tribui non debet, quod est humanæ virtutis. 1553

Increduli, Diuinæ bonitatis fontem sibi claudunt. 1553

Θαυμάζειν, quid significet. 1554

Exemplo sæpè obtinetur, quod verbis non potest. 1555

Plerunque magis idiotæ magis ad credendum idonei. 1555

Suos mutuo exemplo feruentiores reddi studet Christus. 1556.

A diuitiarum amore alienus doctor sit. 1557

Pœnitentia & regni nexus. 1558

Mali plerunque peiores, quum maioribus donantur beneficiis. 1559

Quàm liberè alios arguere possit, qui terrenis rebus non est addictus. 1560

Qui oblatos honores spernit, minas potest contemnere. 1560

Sanctorum innocens vita, quantum in impios possit. 1561

Perfectè Deo pareat, ne quis pereat. 1562

Quàm cæcus, qui luxuriæ litat. 1562

Nonne hic est faber, filius Mariæ?

1552 FABREM, quam pater suus putatiuus Ioseph, exercebat Christus artem: fabrilem scilicet: cur ita? An, ne alicui otiositatis præberet exemplum? Ad laborem alios erat inhortaturus, labori se priùs mancipat, fabrili arte occupatus. Multas calumnias Pharisæi in Christum, eiusque discipulos euomuerunt: notam inurendi occasiones vndique arripiebant: non facilè tamen reperias, Christum aut Christi discipulos, otii atque desidiæ insimulatos, cùm laboriosam, exercitámque vitam agerent; & ab otio atque torpore procul abhorrerent. Laboris itaque exemplum daturus, artem, quæ laborem quæreret, exercuit.

Nonne hic est faber. Cur nobiliorem artem non exercuit, quæ minus haberet laboris; maioris esset industriæ ingeniique? Ne curiosis artibus in adolescentiâ fuisse deditus dici posset, & plerique rebus curiosis miniméque necessariis operam dandi occasionem arriperent.

1553. Sed aliquis hîc reponat: Poterat, licèt opus non haberet, in aliorum exemplum, & in humilitatis signum, scholas Christus frequentare in suâ adolescentiâ. Poterat, sed respuit. Cur, inquies, abstinuit? Ne in Diuino negotio aliquid humanæ industriæ attribueretur: quod factum, si litteras discere visus esset, & scholas adiisset. Nimirum, in negotiis Diuinis pertractandis studere debemus, ne aliquid industriæ nostræ tribuatur, sed totum Deo, Diuinoque auxilio.

Et non poterat ibi virtutem vllam facere: nisi paucos infirmos, impositis manibus, curauit.

CIues Vrbis Nazareth se ipsos indignos Diuinis beneficiis, & suâ incredulitate ac contumaciâ obstaculum Christi beneficentiæ obiecerant. Nimirum increduli, quantùm in ipsis est, vinciunt Dei manum, vt ad dona largienda extendere vix queat; & illorum malitia impedit, ne Diuinæ bonitatis riuus in ipsos diffluat.

Et mirabatur propter incredulitatem eorum: & circuibat castella in circuitu docens.

1554. MIrabatur tantam suorum ciuium incredulitatis peruicaciam: cur in ipsos non insurgit cur non seuerè castigat? cur & vrbem ipsam igne non absumit? Poterat, sed abstinuit. Expectare

 voluit

voluit vt eis resipiscendi tempus concederet, & aliis signis, alibi edendis, ad fidem eos alliceret & prouocaret.

Mirabatur. Græcè, ἐθαύμαζε. *Obstupebat, admirabatur.* Hoc enim propriè significat verbum, θαυμάζειν. Sed cur & superiùs, cùm, multos audientes Christi doctrinam in admirationem raptos dicitur, idem verbum non est adhibitum; sed aliud? nam vbi interpres ait: *Multi audientes admirabantur in doctrinâ eius.* In Græco non est, ἐθαύμαζον. Sed, ἐξεπλήσσοντο. Verbi diuersitas, diuersam admirationem fuisse, prodit, & à diuersâ causâ natam: hoc enim verbum non nudè admirari significat, sed percelli, vexari, ac veluti aliquâ calamitate premi. Inuidi isti, Christi sublimem doctrinam audientes, adeò percellebantur, vt veluti cæderentur, & flagellis vexarentur. alterius quippè excellentia, inuidi supplicium est & cruciatus. Ab omni inuidia aberat Christus: admirabatur tantam in suis ciuibus duritiam ac incredulitatem.

Et circuibat castella in circuitu docens. Circuitus iste indicat, quanto desiderio Christus suorum salutem quæreret: nam circumiacentes pagos perlustrabat, si quo modo aliorum, qui credebant exemplo suos ad æmulandum prouocaret: docens nullius salutem ita esse desperandam, vt penitùs deseratur.

Exemplo ciues ad fidem prouocat. Plerunque exemplo obtinemus, quod verbis & suasu non possumus.

Vicos & pagos vicinos circuibat Christus; simpliciores homines magis obsequentes reperiens, quàm reperetat, qui in vrbe degebant, sic ferè accidit, vt magis idiotæ magis ad credendum idonei sint.

1556. Non solùm in ciuitatibus prædicabat Dominus, sed etiam in castellis & vicis: vt disceremus, parua non spernere, nec magnas semper quærendas ciuitates; cùm Dei verbum, Christi exemplo, etiam in vicis abiectis & vilibus sit seminandum. Haud ratò maior in his fructus colligitur, quàm in vrbibus, in quibus, vt maior hominum multitudo sit, minor tamen sæpè fructus videtur.

Et vocauit duodecim, & cœpit eos mittere binos.

Binos Apostolos mittit non solùm ob concordiam & vnitatem; sed vt promptiores fierent, & alter alteri exemplo esset, feruentiórque alterius alacritate alter redderetur.

Et præcepit eis, ne quid tollerent in viâ, nisi virgam tantùm.

1557. Omnem solicitudinem à doctoris mente Christus abradit; ne, dum mens occupatur ad temporalia, minùs aliis prouideat æterna. Hoc etiam egit Dominus, vt Apostoli habitu ipso proderent, quàm longè à diuitiarum amore essent

Rebus omnibus destitutos ad prædicandum ire iubet; vt auditores audientes eos prædicare paupertatem, eorum monitis acquiescerent; Apostolos intuentes, qui nihil haberent.

Et exeuntes prædicabant, vt pœnitentiam agerent.

1558. Matthæus pœnitentiæ non meminit, sed Regni Cœlorum? nam cap. 10. v. 7. ita Christum, discipulos alloquentem inducit: *Euntes autem prædicate, quia appropinquauit Regnum Cælorum.* Lucas quoque cap. 9. v. 3. Regni Dei meminit, non pœnitentiæ. *Et misit*, inquit, *illos prædicare Regnum Dei.* Marcus pœnitentiæ solius meminit, non Regni Dei: cur ita? An, quia alterum ex altero colligi poterat? ac si pœnitentiæ Regnum Cælorum adnexum esset, vt illam semper comitaretur; ideoque pœnitentiâ recensitâ, Regnum Dei aduenisse consequens esset. Ad ius quippè Regni Cœlorum suos pœnitentia admittit, ad Deique Regnum eos transmittit.

Ipse enim Herodes misit, ac tenuit Ioannem, ac vinxit eum in carcere, propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui; quia duxerat eam.

1559. Misit. Græcè, ἀποστείλας. *Quum misisset*, scilicet satellites. De Apostolorum missione hoc idem verbum superiùs vsurpatur: *Cœpit eos mittere binos.* In fonte: ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο. Cùm Christus Apostolos suos vt omnium salutem quærerent, misisset, misit satellites Herodes vt Ioannem carceri adiiceret. Hoc plerùnque fit, vt nequiores homines sint, cùm Deus maioribus eos beneficiis donat, & impietate Diuinis muneribus respondeant. Herodes audiet, qui ad hunc modum se gerit; & Herodis pœnam subibit.

Vinctum tenebat Ioannem impius Herodes. Quàm sæuos, quàm immanis. Vinctum tenet eum Herodes, qui Herodem à peccati vinculis soluere studebat. Iurè inclamat Sanctus Chrysostomus: *O rem prodigiosam! Ioannes vinctam eius animam peccati catenâ reprehensione suâ soluere conabatur; ille autem salutem vinciebat.*

Dicebat enim Ioannes Herodi: Non licet tibi, habere vxorem fratris tui.

1560. Multi tunc erant doctores: solus Ioannes Herodem arguit; quia scilicet, nec diuitiis addictus erat, nec deliciarum amore tenebatur aut vitæ præsentis affectu nimio minimè corripiebatur Nil mirum, si ab his vinculis solutus, teneri non potuit, quin liberè Herodem reprehenderet. Terrenis rebus addictus, præstare istuc non potest.

Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Illicitas nuptias seueré arguit Ioannes: terreri nullis minis potuit. Nihil mirum si duris non frangatur qui flecti mollibus nequiuit. Qui auræ popularis fauore allici non est passus, vt tanquam Messias coleretur, regis sæui sæuitiem non timet. Audiendus hîc Guarricus, qui ait: *Irascatur Herodes, insidietur Herodias: de interioribus eorum ebulliat tempestas; ac nequam spiritus procellarum, qui in abyssis cordium cubat, omnes vires suas, & argumenta malitia commoueat: nihil illum terrebit, nihil à sententiâ mouebit, quominus liberè nuptias eorum incestas arguat. Quomodo enim flecterent aduersa, quem mollire non potuerant prospera? Flauerunt siquidem aliquando & molles atque blandientes venti, aura scilicet fauoris popularis; sed nec illis à rectitudine suâ potuit inclinari.* Nimirum minas potest non timere, qui potest oblati honoris blanditias non amare.

Volebat

Volebat occidere eum, nec poterat: Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum virum iustum & sanctum.

1561. PRimò, cum carceri esset mancipatus Ioannes, occidere eum, cogitabat Herodes; sed timore populi reuocatus est: postea verò, dum occasione vicini carceris frequenter eum audiret; & ex ministris suis, quorum custodiæ Ioannem commiserat, vitæ illius austeritatem, integritatem & sanctitatem didicisset; illum reuereri cœpit, ac colere. Tantum sanctorum vita etiam in impiorum mentibus potest, vt plerunque vitâ consequantur, quod verbis & prædicatione non obtinuere. Arguebat acriter Ioannes Herodem; sed nihil proficiebat: quin misit illum in carcerem; sed, vitæ eius austeritatem ac innocentiam experientiâ discens, flecti demum cœpit, ac Ioannem obseruare, cogitans quî eum ab Herodiadis insidiis vindicaret. Vide, quid vitæ sanctitas, etiam in impium Regem, possit.

1562. *Et, audito eo, multa faciebat.* Fecisset omnia In multis Ioannis monitis obtemperabat Herodes sed, quia non in omnibus, tandem fœdissimè lapsus est; vt salticæ puellæ eius caput in præmium dederit. Nemo sibi placeat, si multis Dei consiliis obediat; donec integrè se Diuinæ voluntati subiiciat, per omnia iubenti Deo pareat. Timeat, qui semiplenè paret, ne pereat, vt Herodes.

Libenter enim audiebat. Reuerebatur Herodes Ioannem: Ioannem suspiciebat: libenter eius verba audiebat: à nece tamen eius non abstinuit. Tanta est libidinis rabies, tanta eorum cæcitas, qui ab impudicitiæ flammis corripiuntur, vt vel in sanctissimum quenque sæuiant improbéntque ea, quæ alioquin probant. Nimirum sibi ipsi contrarius fit, qui luxuriæ litat; & arma contra illos sumit, pro quibus essent sumenda.

SECTIO II.

Reges desinunt esse reges, cùm luxui seruiunt. 1563
Inter fœminea castra degere, quàm periculosum. 1564
Parentum mores facilè ebibunt filij. 1565
Contemni seculi dignitates debent. 1566
Regni gloria citò perit. 1566
Σπουδὴ, quid significet. 1567
Cupiditatis & festinationis nexus. 1568
Imperium & libido vix cohærent. 1569
Vnius iusti perditio totius regni ruina. 1570
Deus non ex quanto tempore, sed quo corde illi seruiatur, pendet. 1572
Vitanda conuiuia, in quibus Christi membra dilaniantur. 1574
Doctorum inter se concordia probatur. 1575
Quàm fatui, qui sua opera probari ab omnibus curant; non à Christo. 1575
Omnis gloria Christo deferenda. 1576.

Et cùm dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit principibus & tribunis & primis Galilææ.

1563. DIes opportunus. Sed cui? Herodiadi: quæ, cùm diu exitium Ioanni machinata fuisset, opportunitatem se perficiendi propositum nactam putauit, quum natalitius Herodis dies ageretur, nouerat enim, Herodem illum diem in luxu, effrænique lætitiâ traducturum, adeò vt allici non difficilè potuerit ad magnum illud scelus admittendum. Nimirum, nihil est, quod à Magnis quis non obtineat, cùm, deliciis obruti, luxui seruiunt, qui hominibus imperant; iam quippe non sunt reges, sed serui.

Natalis sui cœnam fecit. Fecisset prandium. Cœnam fecit: vnde vel tempore disceremus, tenebras impiorum natalitiis admisceri: vt tenebris, non luci, nati videantur.

Cúmque introisset filia ipsius Herodiadis, & saltasset.

1564. NEc filia igitur nec mater mensæ accumbebat: sed cur aberant? An, vt à luxu abstinerent, à deliciis? Minimè. Quæ luxuriæ & libidinis erant mancipia, non poterant abstinentiæ ac temperantiæ litare. Non accumbebat mensæ mater, vt commodiùs liberiúsque cum filiâ agere posset de Ioannis nece procurandâ, & consilij inter se capiendi gratiâ: quod non ita commodè præstare potuissent, si mensæ cum aliis accubuissent. Nimirum à ferculis tantisper aberant, donec caput Ioannis tanquam sapidum ferculum offerri sibi per filiam impia mater obtineret.

Ioannes sanctus, Ioannes, qui adeò separatus à fœminis vixit, in eremo viuens; fœminarum tamen pericula non euasit: quis ergo est, qui, inter fœminas viuens, euasurum se putet? securum se esse confidat? Desipit, qui, inter muliebria castra tutum se esse, putat; & ab earum fraudibus ab earum spiculis immunem. Intuta hîc omnis securitas est; & magis fit securus, qui minus securum se credit.

1565. *Cùm introisset filia Herodiadis, & saltasset.* Non casu addit Euangelista puellam impudicam & saltatricem, Herodiadis filiam fuisse: Ostendere voluit à quo fonte tam malos mores hauserit; nimirum à matre adulterâ, à qua non minùs esse accepit, quàm crimina: magistra simul extitit & mater. Scilicet facilè parentum mores ebibunt filij, & à parentum criminibus liberi vix liberi sunt.

Et placuisset Herodi. Placuit; quia patris impudentiam referebat. *Reuerâ*, inquit Sanctus Petrus Chrysologus, *suam credidit tunc Herodes, cùm talem vidit: nam putasset alienam, si pudicam, vel aliquantulùm, præuidisset*; alienam credidisset, si ab impudicitiâ vidisset alienam.

Et iurauit illi, quia quicquid petieris dabo tibi, licet dimidium regni mei.

1566. SAltauit Herodiadis filia, & Herodi placuit, & in saltationis præmium & regni dimidium pollicetur. Vel à rege impio disce, quàm contemni seculi dignitates debeant: quàm benè seculares de secularibus iudicent potestatibus; vt etiam pro saltatione regna donentur, nec plus valeant regna, quàm saltatio.

Congruit regnum cum saltatione; & dignum pretium saltationis regnum est: vt enim post saltationem nihil remanet, nisi labor & lassitudo; ita, postquàm regni gloria citò abiit & disperiit nihil relinquitur, nisi curæ & afflictiones.

Cúmque

Cumque introiisset statim cum festinatione ad regem, petiuit dicens: Volo, vt protinùs des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ.

1567. Vix vel dimidiam regni sui partem saltatriculæ puellæ præmium Herodes obtulerat, vt ipsa, sic ab impiâ matre edocta, caput Ioannis peierit; etsi nolens, indicans vnius iusti caput dimidiæ regni totius parti non solùm conferri, sed etiam præponderare.

Noluit filia oblatam occasionem perdere, ac adeò expositâ & porrectâ Regis liberalitate non vti. Statim, quòd animo destinauerat, postulat. *Cum festinatione.* Græcè μετὰ σπουδῆς. Ad verbum, *cum studio, studiosè*, σπουδὴ, est assidua, ac vehemens applicatio voluntatis ad rem aliquam peragendam. Interpres, *cum festinatione*, vertit; quia, qui studiosè aliquid, & summâ diligentiâ agit, longa nescit molimina, longas amolitur moras. Vt ergo quis probet, se studiosè, & magno affectu virtutibus ac spirituali profectui operam dare, cunctationes auferat, res cum festinatione exequatur; vt in bono ita se habeat, sicut mali in malo se habent.

1568. *Cum festinatione.* Syrus: *Cum cupiditate.* Cohærent, quia ad illud quis festinat, quod cupit: ingens quippe cupiditas & desiderium, impedimenta omnia tollit, tollit moras. Quod hic vides in malo factum, nobis in bono faciendum est, vt scilicet festinatione, ac celeritate probemus, nos salutis nostræ, & virtutum omnium cupiditate teneri. Qui diu pœnitentiam differt, se pœnitentiam non cupere, nec salutem, vel nolens, prodit.

Volo, vt protinùs des mihi. Moras omnes vult auferri, ferri protinùs caput Ioannis. *Timebat enim, ne Herodes resipisceret*: ait Sanctus Thomas. Tam grande scelus illud erat, vt vel Herodes Herodem ab eo auertere potuisset, si cogitandi tempus habuisset.

1569. *Vt protinus des mihi.* Cur non petit Ioannem ipsum viuum sisti? An, quia eius, etsi perimendi, vocem impudica timebat? neque enim siluisset Ioannes moriturus, vt in impudicæ pectore impudicitia moreretur. *Non postulat*, inquit Sanctus Chrysostomus, *vt coram producatur, atque interficiatur: nec enim etiam ad mortem euntis libertatem ferre potuisset; sed exhorruisset etiam, dum necaretur, vocem illius; non enim in extremo vitæ tempore siluisset: ideo da mihi hic, inquit, in disco; magnâ enim cupiditate inflammata sum videndi illam linguam silentem.* Tolli à vita Ioannes potuit, non potuit à Ioanne tolli impudicitiæ odium, puritatis amor.

Caput Ioannis quæsiuit, non dimidiam regni partem: ô fœminæ nequitia! Contempsit honorem, vt sanguinem lucraretur. Non cogitat de imperio, quæ libidini seruiebat. Nimirum imperium ac libido non cohærent; in hoc tantùm sapuit, regnum non eligens nihil ei profuturum, quæ libidinis mancipium erat.

1570. Non tenebatur iuramento Herodes: dimidium regni pollicitus fuerat puellæ saltanti; sed ipsa caput Ioannis petiit, toto ipso regno maius. Plus postulabat puella, quàm spoponderit Herodes, qui excusare se ita poterat, vt ait Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus: *Ego dimidiatum regnum pollicebar, tu verò Baptistæ caput exquiris, toto meo regno longè pretiosius, quodque sceptris meis clarius emicat, ac dignitate meâ longe est excelsius: nam aut alterum Baptistam monstra, aut (quod obscurum non est) toto regno me spoliare aues.* Nam vnius iusti perditio totius regni ruina, & exitium est.

1571. *Et propter simul discumbentes.* Omnes fuerunt participes homicidij: adeò quippe Herodem ab iniustâ Ioannis nece non auocarunt, vt vrgerent potiùs. *Omnes enim*, ait Sanctus Thomas, *rogabant pro puellâ*, quorum gratiam impudicâ saltatione inuenerat. Nimirum, qualis princeps & rex, tales & regis familiares sunt. Captus saltatricis tripudio Herodes est: imitantur regem, qui cum rege discumbebant, & vna lasciua puella in omnes dominatur.

Misso spiculatore, præcepit afferri caput eius in disco: & decollauit eum in carcere.

Proh nefas! saltatricis puellæ præmium caput Ioannis fit? Excedit impudentis promissionis suæ terminos Herodes; vsque ad regni sui dimidium se eius promissio porrexerat, nunc caput illud offert, quod amplius, quàm regnum integrum totusque Mundus valeat, valet.

1572. *Decollauit eum in carcere.* Impij Herodis manum effugere Ioannes non potuit, quem ad necem vrgebat adultera. Moritur Ioannes in carcere occumbit castitatis victima: qui carnem & carnis passiones, disciplinæ carcere continebat, in carcere occiditur. Sed hic aliquis quærat, cur voluerit Deus, eum, quo inter natos mulierum maior non surrexit, tam immaturè abire. Cur tam magnæ sanctitati temporis diuturnitas non respondit, vt mereri plùs posset? Hinc illud Sancti Algeri: *Ipsum Præcursoris vita, quo nemo maior surrexit, triginta duorum & semis annorum esse voluit, vt, quia curat, non ex quanto tempore, sed ex quanto corde sibi seruiatur, perfectionem meriti, non tempori ascriberet, sed virtuti.*

1573. Herodes, cùm veritatem iugulare non potuerit, veritatis præconem iugulat, Ioannem perimit. Vt luxurietur Herodes, necatur Ioannes, Vbi Magnorum incontinentia liberè damnatur, statim odio effetantur, sæuiunt in monitores.

Non licet tibi. Si dixisset tantùm, *non licet*; putasset impius Herodes, cæteris non licuisse; vni sibi licere: sic enim plerunque principes viri omnia sibi licita putant, quæ in aliis damnant; ac si principatus à Dei eos lege eximeret, quos magis Deo subditos facit.

1574. Herodis conuiuium, in quo Ioannes morti adiicitur, ad quod affertur mortui Ioannis caput, omnes exhorrent; cauendum tamen, ne quis conuiuium istuc conuiuio simili referat: quod, qui fiat, indicat Sanctus Chrysostomus, dum ait: *Lachrymis dignam putemus Herodiadem, & omnes illius imitatores: multa enim etiam nunc huiusmodi symposia celebrantur, in quibus, etsi Ioannes non interficitur, Christi tamen membra dilaniantur, multoque grauiora committuntur; non enim caput Ioannis, qui modò tripudiant, sed animas recumbentium petunt.*

Conuenientes Apostoli ad Iesum, renuntiauerunt ei omnia, quæ egerant & docuerant.

1575. Apostoli, ad Euangelium prædicandum egressi, in varias Iudææ partes se contulerant: nunc concorditer redeunt. Cur omnes simul: An, quia

quia vno ſpiritu agebantur, vt omnes in vnam mentem coiuiſſe viderentur? Proba hæc doctorum conſignatio, vt in Chriſti verbis diſſeminandis inter ſe non diſcrepent, non diſſentiant; ſed vno ſpiritu ducantur, concordes vbique ſint.

Renuntiauerunt. Græcè, *ἀπήγγειλαν. Annunciauerunt, retulerunt*, ea, quæ feliciter geſſerant, cupientes à Chriſto approbari, quod geſtum erat. Non aliis hominibus narrant, quod geſſerant, ne humanas laudes quærere viderentur. Chriſto referunt, vt ſcirent, an officio ſuo ſatisfeciſſent. Fatui, qui ſua opera ab hominibus probari curant, non curant probari à Chriſto.

1576. *Quæ egerant, & docuerant.* Græcè, *καὶ ὅσα ἐποίησαν, καὶ ὅσα ἐδίδαξαν. Et quæ fecerant, & quæ docuerant.* Non ſolùm verba, ſed etiam doctoris opera probari à Chriſto debent. Quid proderit, ſi bona docuerit, & mala commiſerit?

Ad Chriſtum, à quo dimiſſi, redeunt Apoſtoli; vt nos eorum exemplo diſceremus, ad Chriſtum ſemper eſſe recurrendum, eique nos & noſtra probanda: nam, qui vel docent vel agunt, quæ Chriſto non probantur, doctores cæci ſunt.

Tandem ad Chriſtum poſt prædicationem reuertuntur; vt docerent omnem, boni operis laudem, omnemque gloriam Chriſto deferendam; nihilque noſtris viribus tribuendum.

SECTIO III.

Et ait illis: Venite ſeorſum in deſertum locum, & quieſcite puſillùm. Erant enim, qui veniebant, & redibant multi, & nec ſpatium manducandi habebant.

1577. SVos Apoſtolos quieſcere Chriſtus facit; vt prælati ac ſuperiores diſcerent, ſuos nimio labore non premere, quum qui laborant in opere & ſermone requiem aliquam promereantur, nec debeant aſſiduè laborare; vt interpoſita quiete, nouo ſe præparent labori.

Sed in deſertum locum ſe contulit, quietis quærendæ gratiâ: cur non potiùs in diuitis alicuius domum, vineamque. Ne delicias ſequi viderentur non fatigationis & laboris intermiſſionem. Caueat Chriſti ſeruus ne, cùm quietem quærit, ſectari delicias videatur. Terrenas delicias ſectari quies non eſt; ſed magnus labor.

1578. In deſertum abeunt, vt à turbis ſe ſubducerent, quæ quieſcendi tempus illis non relinquebant: ne fors aliquis, cùm quieſcere puſillum Apoſtolos videret, otij eos inſimularet, ac torpori ſegnitieique breuem quietem tribueret.

Et exiens vidit turbam multam Ieſus, & miſertus eſt ſuper eos; & cæpit illos docere multa.

SAnctus Matthæus cap. 9. Sanationis meminit & curationis: Sanctus Marcus doctrinæ. Vtrumque fecit Chriſtus: & ſanauit infirmos, & docuit ignorantes. Hoc verè eſt pauperum miſereri: veritatis viam illis docendo aperire, & corporales moleſtias curatione auferre.

Dimitte illos, vt euntes in proximas villas & vicos emant ſibi cibos, quos manducent.

1579. CVm turbæ Chriſtum ſequerentur, & diei multum præteriiſſet, nec haberent, quid manducarent; adeunt diſcipuli Chriſtum, & vt turbas dimittat, hortantur, quò ſcilicet cibos ſibi in vicinis villis viciſque emerent. Dum turbæ ſui non eſſent ſolicitæ, nec cibum quærerent; fuerunt diſcipuli, fuit Chriſtus. Nimirum, quantò minus de iis, quæ ad carnis curam ſpectant, erimus ſoliciti, maiori Diuinæ prouidentiæ effectu perfruemur.

Emant ſibi cibos. Græcus habet, *ἄρτους, panes.* Eodem modo & Syrus: ſed frequens in ſacris litteris eſt, vt, panis nomine, cibus omnis intelligatur.

Et præcepit illis, vt accumbere facerent omnes ſecundùm, contubernia ſuper viride fænum.

1580. NOn promiſcuè ſimul omnes accumbere voluit, ſed ordinatè per conuiuia & contubernia. Græcè eſt, *συμπόσια συμπόσια. Conuiuia, conuiuia.* Ideſt per ſingula & diuerſa conuiuia. Syrus eâdem ratione ſic extulit: *ordines, ordines.* Cur non promiſcuè, ſed diſtinctè? Vt ordinatè & compoſitè omnia fierent, & tumultus atque confuſio vitaretur; ac magis conſpicuum eſſet miraculum, dum alij alios reſpicientes ſibi inuicem teſtes eſſent cœleſtis beneficentiæ: Tumultus & promiſcua omnium coitio ne miraculi & beneficij magnitudinem probè videre, & mente verſare poſſent impediuiſſet. Quò monemur, ſedatè ac quietè Diuina beneficia expendenda & recogitanda eſſe.

Fregit panes, & dedit diſcipulis ſuis, vt ponerent ante eos.

1581. DAt panem diſcipulis, vt diſcipuli turbis apponerent; ſicque diſcipuli à turbis honorarentur & magni fierent. Præterea, vt diſcipuli panum contrectatione miraculi certitudinem proderent, & ab omni dubio atque calumniâ vindicarent.

Benedixit, & fregit panes. Vt multiplicaret panes, panes fregit; *eos propriis manibus melius ſcindendo, quàm gladio.* Inquit hîc Caietanus. Non vſus cultro eſt, vt ſcinderet; ſed manibus, vt frangeret. Fors, quia hæc multiplicatio, Euchariſtici ſacramenti figura quædam erat, à quo abeſſe vel effundendi ſanguinis inſtrumentum debet; cùm pacis & concordiæ ſacramentum ſit.

Et

Et sustulerunt reliquias fragmentorum duodecim cophinos plenos.

QVod turbis superest, à discipulis colligitur; quia minora beneficia, Deique dona, quæ ab imperfectis negliguntur, à perfectis perfectius discutienda sunt; & secretiora mysteria, quæ à rudibus capi nequeunt à doctoribus colligenda, & expendenda sunt.

Vel minima reliquiarum fragmenta colligunt Apostoli: nihil negligunt; nihil perire sinunt, licèt minimum videatur: vt disceremus, verè Apostolici spiritus esse, minima non negligere.

Et statim coëgit, discipulos suos ascendere nauim.

1582. CVr coëgit discipulos, vt descenderent? non-ne poterant illâ nocte cum turbis illis morari? Noluit Christus: cauens, ne discipuli, nocte illâ, cum turbâ, in quâ mulieres erant, morarentur. In nocturno mulierum consortio nec tuti fuissent, nec benè audissent Apostoli; & tamen Christus aderat: quid, si abfuisset?

Cùm dimisisset. Græcè, ἀποταξάμενος. Verbum, ἀποτάσσεσθαι, non significat simpliciter dimittere; sed cum singularis beneuolentiæ signis, quo pacto amicis à nobis discedeotibus vale dicimus, ac benè precamur.

1583. *Coegit discipulos suos ascendere.* Cur ita coëgit? Viderat Iesus (vt sensit Theophylactus) discipulos suos, post illud conuiuium Diuinitùs ex panibus multiplicatis structum, cum mulieribus quibusdam piis conuersari, quæ simul in hoc epulo se reficiebant: quare iussit, eos nauigare trans fretum, tanquam tutius esset, alto se mari committere, quàm cum muliere, licèt etiam sanctâ, conuersari.

Et, cùm dimisset eos, abiit in montem orare.

ET, *cùm dimisisset eos.* Elucet hîc Christi comitas & benignitas, qui conuiuas benigno, hilarique vultu à se dimisit; ac si beneficium accepisset, qui contulerat. Non exculpsit ab illis laudem, non coram conuiuis beneficentiæ suæ largitatem extulit, non miraculi magoitudinem.

Et videns eos laborantes in remigando, circa quartam vigiliam noctis, venit ad eos ambulans supra mare, & volebat præterire eos.

1584. PErmisit Dominus, suos discipulos periclitari, vt patientes fierent: vnde non statim eis adstitit; sed per totam ferè noctem laborare in remigando tulit: vt doceret, patienter Dei auxilium in tribulationibus expectandum: vt nullus desperet, si statim Deus non adcurrat.

Et volebat præterire eos. Cùm pericula compescere deberet, maiorem Christus discipulis timorem incussit; volens eos præterire, à quibus ita non agnoscebatur, vt phantasma putarent. Hæc omnia fecit, vt gratior illis eius præsentia esset pleniusque illorum, post timorem, gaudium & consolatio. Nimirum, tentationes plerunque, aduersitates timorésque Christus suis permittit, vt maiori posteà lætitiâ eorum animus perfundatur, cùm timor expulsus fuerit, tentatio & aduersitas abierit.

Volebat præterire eos. Vt scilicet clamorem eliceret, & orationis vocem veluti ex eis exculperet.

Et ascendit ad illos in nauim, & cessauit ventus, & plus magis intra se stupebant: non enim intellexerunt de panibus; erat enim cor eorum obcæcatum.

1585. CVm vidissent discipuli, Iesum mare inambulantem & subitam venti cessationem, eumque iam præsentem viderent, stupebant & admirabantur; miraculi magnitudine capti; vt venirent ac dicerent: *Verè Filius Dei es.* Quod narrat Matthæus cap. 14. v. 32. Sed quæstio hîc mentem pulsat; cur discipuli tam grande illud miraculum quod panum multiplicatione editum à Christo fuerat, non ritè, nec eâ admiratione, stupore ac reuerentiâ exceperint: sicut istuc, quum mare calcauit, & ipsos à tempestate liberauit: & tamen illud maius erat; hoc siquidem & Petro concessum. Cur igitur etiam ibi non exclamarunt: *Verè Filius Dei es.* Sicut hîc fecerunt? Miraculum panum ferè ex discipulorum memoriâ fluxerat; vt ob id arguantur. Quòd ventus cessauerit, quieuerit Christi præsentiâ tempestas, tanto stupore, tantâ reuerentiâ excipiunt, vt exclament: *Verè Filius Dei es.* Et non Dei Filium se prodidit, cùm paucis panibus, Diuinitùs multiplicatis, ingentem multitudinem satiauit? Vide, quid tribulatio possit, quàm vtilis aduersitas sit. Aduersis citiùs erudiri homines solent, quàm prosperis: ideo discipuli magis hoc miraculo capti maiorem reuerentiam Christo exhibent, quàm fecerint in panum multiplicatione; quia hîc maris fluctibus iactabantur, & mortis periculum imminebat, à quo in primo illo miraculo erant immunes.

1586. Præterea hîc stupent, hîc reuerentur, cùm tarditatem quandam ac obliuionem præseferant in primo illo miraculo multiplicationis panum; quia hîc res propria agebatur, ibi alienæ necessitati occurrebatur. Nimirum, eorum, quæ alios tanguot, ferè obliuiscimur: eorum, quæ nos & nostra, recordamur. Miraculosam sui ab imminenti periculo liberationem attentiùs mente reuoluerunt Apostoli, quàm quòd turbæ innumeræ paucis panibus à Christo nutritæ fuerint.

Vulgata

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT VII. MARCI.

Verſ. 1.

Et conueniunt ad eum Phariſæi, & quidam de ſcribis, venientes ab Ieroſolymis.

Et. *Arab. Deinde.*
Conueniunt. *Mald. Congregantur.*
De ſcribis. *Euth. Scribarum.*
Venientes. *Theoph, Qui venerant.*

Verſ. 2.

Et cum vidiſſent quoſdam ex diſcipulis eius, communibus manibus, id eſt non lotis, manducare panes vituperauerunt.

Cùm vidiſſent. *Syr. Viderunt. Ar. M. Videntes.*
Ex diſcipulis. *Ar. M. Diſcipulorum.*
Communibus manibus i. n. l. *Syr. Illotis ipſorum manibus. Arab. Abſque lotione manuum eorum.*
Manducare. *Syr. Edentes. Arab. Comedere. Theoph. Edere.*
Panes. *Syr. Panem, Arab. Cibum.*
Vituperauerunt. *Syr. Et conſequuti ſunt. Arab.* omittit. *Euth. Reprehendebant. Vat. Incuſabant. Mald. Incuſauerunt.*

Verſ. 3.

Phariſæi enim, & omnes Iudæi, niſi crebrò lauerint manus, non manducant, tenentes traditionem ſeniorum.

Phariſæi enim, & o. I. *Syr. Omnes enim Iudæi, & Phariſæi.*
Crebrò. *Syr. Curioſè. Arab.* omittit. *Theoph. Cubitaliter. Ar. M. Pugillatim. Fr. Luc. Certatim.*
Lauerint m. *Syr. Abluerint manus ſuas. Arab. Cum lotione manuum ſuarum.*
Manducant. *Syr. Comedunt. Vat. Capiunt cibum.*
Tenentes. *Syr. Propterea quòd tenent. Euth. Mordicus obſeruantes. Fr. Luc. Studiosè, ac pro viribus obſeruantes.*
Traditionem. *Arab. Doctrinam. Pagn. Inſtituta.*
Seniorum. *Arab. Seniorum ſuorum. Vat. Maiorum.*

Verſ. 4.

Et à foro niſi baptizentur, non comedunt: & alia multa ſunt, quæ tradita ſunt illis ſeruare, baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorum, & lectorum.

A foro. *Syr. A plateis redeuntes. Arab. Quod veniunt à plateis. Euth. Reuertentes à foro. Theoph. Venientes à foro.*
Baptizentur. *Syr. Intincti. Arab. Lauerint illud. Euth. Aſpergantur. Vat. Loti fuerint.*
Comedunt. *Arab. Comedunt illud. Vat. Edunt.*
Alia multa ſ. *Arab. Res alias multas.*
Quæ tradita ſ. i. ſ. *Syr. Ea, quæ receperunt obſeruanda. Arab. Tenuerunt eas. Euth. Quæ ſeruanda acceperunt. Pagn. Quæ ſuſceperunt tenenda. Ar. M. Quæ aſſumpſerunt prehendere.*
Baptiſmata. *Arab. Ex lotione. Theoph. Nempe lotiones. Vat. Nempè ablutiones.*
Calicum. *Fr. Luc. Poculorum.*
Vrceorum. *Syr. Oenophororum. Fr. Luc. Sextariorum.*
Æramentorum. *Syr. Vaſorum aneorum. Arab. Paropſidum.*

Verſ. 5.

Et interrogabant eum Phariſæi, & ſcribæ: Quare diſcipuli tui non ambulant iuxta traditionem ſeniorum, ſed communibus manibus manducant panem?

Et interrogabant. *Arab. Interrogauerunt. Caiet. Deinde interrogant.*
Phariſæi, & ſ. *Syr. Scribæ & Phariſæi.*
Ambulant. *Euth. Incedunt. Vat. Viuunt.*
Traditionem. *Arab. Illud quod tradiderunt. Vat. Ritum traditum.*
Seniorum. *Arab. Seniores. Vat. A maioribus.*
Communibus m. *Syr. Quum non abluerint manus ſuas. Arab. Abſque lotione manuum ſuarum. Pagn. Illotis manibus.*
Manducant. *Arab. Comedunt. Theoph. Edunt.*
Panem. *Arab.* Omittit.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verf. 6.

At ille respondens, dixit eis: Bene prophetauit Isaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

At ille. *Arab. Iesus autem.*
Respondens dixit. *Syr. Dixit.*
Benè. *Syr. Pulchrè. Ar.M. Quod Pulchrè.*
Prophetauit. *Vat. Vaticinatus est.*
Isaias. *Arab. Isaias propheta.*
De vobis. *Syr. Contra vos.*
Hypocritis. *Syr. O acceptores vultûs. Arab. O hypocritæ.*
Populus hic. *Arab. Quia populus hic. S. Hilar. Plebs hæc. Clem. Alex. Et populus hic.* vel: *Alius enim populus.*
Labiis. *Arab. Labiis suis.*
Eorum. *Arab. Eius. Clem. Alex. Ipsorum.*
Longè. *Syr. Admodum elongatum. Clem. Alex. Procul.*
Est à me. *Clem. Alex. Abest à Domino.*

Verf. 7.

In vanum autem me colunt, docentes doctrinas, & præcepta hominum.

In vanum a. *Syr. Frustraque.*
Colunt. *Syr. Reuerentur.*
Docentes. *Syr. Quum docent.*
Doctrinas. *Arab. Doctrinam.*
Et præcepta. *Syr. Quæ sunt præcepta filiorum. Arab. Præcepta.*

Verf. 8.

Relinquentes enim mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata vrceorum, & calicum, & alia similia his facitis multa.

Relinquentes e. *Syr. Quum omisistis enim. Arab. Et reliquistis. Theoph. Nam omisso.*
Mandatum. *Arab. Mandata. Theoph. Præcepto.*
Tenetis. *Syr. Et tenetis. Ar.M. Prehenditis. Vat. Seruatis.*
Traditionem. *Arab. Præcepta. Euth. Constitutiones. Theoph. Constitutionem.*
Vrceorum. *Syr. Cenophorum. Ar. M. Sextariorum.*
Calicum. *Euth. Poculorum.*
Et alia s. h. f. m. *Syr. Illaque multa his similia. Arab. Res alias multas, quæ similia sunt his, facitis. Fr. Luc, Et alia, assimilia his, facitis multa.*

Verf. 9.

Et dicebat illis: Benè irritum facitis præceptum Dei, vt traditionem vestram seruetis.

Benè. *Syr. Bellè. Ang. Pulchrè.*
Irritum facitis. *Syr. Peruertistis. Arab. Reliquistis. Caiet. Reiicitis. Fr. Luc. Reponitis. Ang. Abrogastis.*
Præceptum. *Syr. Mandatum. Arab. Mandata.*
Vt traditionem v. *Arab. Et statuta vestra. Vat. Vt constitutionem vestram.*
Seruetis. *Syr. Confirmetis. Arab. Seruastis.*

Verf. 10.

Moyses enim dixit: Honora patrem tuum, & matrem tuam. Et qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur.

Qui maledixerit. *Arab. Quicunque dixerit verbum malum. Ar. M. Maledicens.*
Patri. *Arab. In patrem suum.*
Vel matri. *Arab. Et matrem suam.*
Moriatur. *Ar. M. Finiatur.*

Verf. 11.

Vos autem dicitis: Si dixerit homo patri, aut matri, Corban (quod est donum) quodcunque ex me, tibi profuerit.

Si dixerit h. *S. Epiph. Qui dixerit.*
Patri, aut m. *Syr. Patri suo, aut matri suæ.*
Corban (quod est donum) *Syr. Donum. Arab. Quodcunque donum. Vat. Corban, quod est, dono.*
Quodcunque ex me. *Syr. Meum est id, quod ex me. Arab. Quod est ex me. S. Epiph. Nihil.*
Tibi profuerit. *Syr. Abundabis. Arab. Tibi proderit. S. Epiph. Ipsi proderit. Euth. In tuum vertetur commodum. Theoph. In tuum cedet commodum. Vat. Tu iuuaberis.*

Verf. 12.

Et vltra non dimittitis eum quidquam

Et vltra n. d. *Syr. Nec permittitis. Theoph. Et præterea non sinitis. Fr. Luc. Et amplius non permittitis.*
Eum. *Syr. Ei.*

facere

Vulgata Editio. | *Lectionum varietas.*

facere patri suo, aut matri.

Quidquam f. *Syr. Vt quicquam faciat. Arab. Facere illud.*
Matri. *Arab. Matri sua.*

Vers. 13.

Rescindentes verbum Dei per traditionem vestram quam tradidistis, & similia huiusmodi multa facitis.

Rescindentes. *Syr. Et abrogatis. Arab. Et vanum fecistis. Ar. M. Irritum facientes. Caiet. Abrogantes. Fr. Luc. Irritum reddentes.*
Verbum. *Syr. Sermonem.*
Dei. *Arab. Dei, quo donati estis.*
Per traditionem v. *Syr. Propter traditionem. Ar. M. Traditione vestrâ. Vat. Per constitutionem vestram.*
Similia. *Fr. Luc. Assimilia.*

Vers. 14.

Et aduocans iterum turbam, dicebat illis: Audite me omnes, & intelligite.

Et aduocans i. *Syr. Et aduocauit Iesus. Arab. Deinde vocauit. Theoph. Et cùm aduocasset ad se.*
Turbam. *Syr. Turbam vniuersam. Arab. Turbam magnam. Ar. M. Turbam omnem. Vat. Turbam totam.*
Omnes. *Arab. Omnes suos.*

Vers. 15.

Nihil est extra hominem introiens in eum, quod possit eum coinquinare, sed quæ de homine procedunt, illa sunt quæ communicant hominem.

Est. *Syr. Quod sit.*
Et introiens. *Syr. Et intret. Arab. Quod intrat.*
In eum. *Arab. Os eius.*
Possit. *Ar. M. Potest.*
Coinquinare. *Syr. Contaminare. Theoph. Inquinare. Ar. M. Communicare.*
Quæ de h. *Syr. Quod ab eo. Tertul. Qua ex ore. Ar. M. Ab eo.*
Procedunt. *Syr. Exiit. Arab. Exeunt. Tertul. Prodeunt. Euth. Egrediuntur. Euth. Exeuntia.*
Illa sunt. *Syr. Illud.*
Quæ communicant. *Syr. Contaminat. Tertul. Qua coinquinant. Ar. M. Communicantia. Pagn. Qua inquinant.*

Vers. 16.

Si qnis habet aures audiendi, audiat.

Si quis habet. *Syr. Cui sunt.*
Audiendi. *Arab. Audientes. Euth. Ad audiendum.*

Vers. 17.

Et cùm introisset in domum à turba, interrogabant eum discipuli eius parabolam.

Cùm introiisset. *Syr. Quum autem ingressus esset Iesus. Theoph. Et cùm intrasset.*
In domum. *Syr. Domum.*
A turbà. *Syr. Pra turba. Semotus à turbâ.*
Interrogabant. *Arab. Interrogauerunt.*
Parabolam. *Theoph. De parabolâ. Vat. De similitudine.*

Vers. 18.

Et ait illis: Sic & vos imprudentes estis? Non intelligitis, quia omne extrinsecus introiens in hominem non potest eum communicare.

Sic & vos. *Syr. Itanè & vos. Arab. Et vos quoque. Theoph. Adeò & vos. Vat. Siccine & vos.*
Imprudentes e. *Syr. Desipitis. Arab.* Omittit. *Euth. Rudes estis. Vat. Intelligentiâ caretis. Caiet. sine intelligentiâ estis. Fr. Luc. Sine intellectu estis.*
Non i. *Syr. Vt non cognoscatis. Arab. Non intellexistis. Theoph. Nondum intelligitis. Ar. M. Non consideratis.*
Quia omne. *Syr. Quodcunque. Euth. Quòd quicquid.*
Extrinsecus. *Arab. Quòd est extra. Ar. M. Foris.*
Introiens. *Syr. Ingreditur. Arab. Qu intrat.*
In hominem. *Arab. In os hominis.*
Putest. *Syr. Posse. Vat. Possit.*
Communicare. *Syr. Contaminare. Arab. Coinquinare. Theoph. Inquinare.*

Vers. 19.

Quia non intrat in cor eius, sed in ven-

Quia non i. *Syr. Quippè quod non intret. Arab. Quoniam non pertingit. Euth. Quia non ingreditur.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

trem vadit, & in ſeceſſum exit, purgans omnes eſcas.

In cor e. *Arab. Ad cor.*
Ventrem v. *Syr. Ventrem eius.*
In ſeceſſum e. *Syr. Egeritur per purgationem. Arab. Vadit foras. Euth. In ſeceſſum egreditur.*
Purgans. *Arab. Et mundat. Euth. Quod purgat. Theoph. Repurgans. Vat. Expurgans.*
Omnes eſcas. *Syr. Omnem cibum.*

Verſ. 20.

Dicebat autem, quoniam quæ de homine exeunt, illa communicant hominem.

Dicebat autem q. q. *Syr. Quod autem. Arab. Et dixit, quod.*
De homine. *Arab. Ab ore hominis. Fr. Luc. Ex homine.*
Exeunt. *Syr. Egreditur. Arab. Exit. Ar.M. Egreſſum.*
Illa communicant. *Syr. Illud contaminat. Arab. Eſt, quod coinquinat. Vat. Illud inquinat. Fr. Luc. Illud polluit.*

Verſ. 21.

Ab intus enim de corde hominum malæ cogitationes procedunt, adulteria, fornicationes, homicidia.

Ab intus. *Syr. Intrinſecùs. Euth. Ab interioribus. Ar.M. Intus.*
De corde h. *Syr. Ex corde hominis. Arab. Cordis eius.*
Cogitationes. *Ar.M. Ratiocinationes.*
Procedunt. *Ar.M. Egrediuntur. Fr.Luc. Exeunt.*
Adulteria. *Syr. Adulterium. Arab. Peccata.*
Fornicationes. *Syr. Scortatio. Arab. Fornicatio. Theoph. Stupra.*
Homicidia. *Syr. Cædes. Arab. Homicidium.*

Verſ. 22.

Furta, auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blaſphemia, ſuperbia, ſtultitia.

Furta. *Arab. Furtum.*
Auaritiæ. *Syr. Auaritia. Arab.* Omittit.
Nequitiæ. *Syr. Iniuria. Arab. Nequitia. Vat. Fraudes. Fr.Luc. Malitia.*
Dolus. *Syr. Scelus dolus.*
Impudicitiæ. *Syr. Proteruia. Arab. Adulterium. Theoph. Impudicitia. Ar.M. Laſciuia.*
Malus. *Euth. Prauus.*
Blaſphemia. *Vat. Conuicia.*
Superbia. *Syr. Elatio.*
Stultitia. *Fr.Luc. Amentia.*

Verſ. 23.

Omnia hæc mala ab intus procedunt, & communicant hominem.

Mala. *Syr. Scelera.*
Ab intus. *Syr. Intrinſecus. Vat. Ab interius.*
Procedunt. *Syr. Exeunt. Ar.M. Egrediuntur.*
Communicant. *Syr. Contaminant. Euth. Coinquinant. Theoph. Inquinant.*

Verſ. 24.

Et inde ſurgens abiit in fines Tyri, & Sidonis: & ingreſſus domum, neminem voluit ſcire, & non potuit latere.

Et ſurgens. *Syr. Et ſurrexit Ieſus. Arab. Deinde ſurrexit.*
Abiit. *Syr. Venitque.*
Fines. *Fr.Luc. Confinia.*
Ingreſſus domum. *Syr. Introiit in domum quandam.*
Neminem v. ſ. *Syr. Nolebatque vt quiſquam ipſum sciret. Arab. Ne ſciret illud aliquis.*

Verſ. 25.

Mulier enim ſtatim vt audiuit de eo, cuius filia habebat ſpiritum immundum, intrauit, & procidit ad pedes eius.

Mulier. *Syr. Mulier quedam.*
Statim vt a. *Arab. Cùm audiſſet.*
De eo. *Syr. Perfectionem eius. Arab. Famam eius.*
Cuius filia. *Syr. In cuius filiâ. Arab. Et eius filia. Theoph. Cuius filiola.*
Habebat. *Syr. Erat. Arab. Haberet.*
Spiritum i. *Syr. Spiritus immundus.*
Intrauit. *Arab. Venit ad eum. Euth. Ingreſſa. Fr. Luc. Cùm veniſſet.*
Procidit. *Vat. Accidit.*
Ad pedes eius. *Syr. Ante pedes.*

Verſ. 26.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 26.

Erat enim mulier Gentilis, Syrophœniſſa genere. Et rogabat eum vt dæmonium eiiceret de filia eius.

Erat enim m. *Syr. Illa autem mulier erat.*
Gentilis. *Pagn. Græca.*
Syrophœniſſa genere. *Syr. Ex Phœnicia Syriæ. Arab. Syriaca, & genus eius ex Phœniciâ. Euth. Syra Phœniciſſa.*
Rogabat e. *Syr. Efflagitabat ab eo. Arab. Rogauit eum.*
De filia e. *Syr. Ex filiâ ſuâ.*

Verſ. 27.

Qui dixit illi: Sine priùs ſaturari filios: non eſt enim bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.

Qui dixit. *Euth. Ieſus autem ait.*
Sine. *Syr. Permitte.*
Priùs. *Euth. Primum.*
Saturari filios. *Arab. Filios, vt ſaturemur.*
Bonum. *Syr. Decorum. Euth. Decens. Ar.M. Pulchrum. Vat. Honeſtum.*
Sumere p. *Syr. Accipere panem. Arab. Vt ſumatur panis.*
Mittere. *Arab. Mittatur. Pagn. Proiicere. Vat. Obiicere.*
Canibus. *Ar.M. Catellis.*

Verſ. 28.

At illa reſpondit, & dixit illi. Vtique Domine, nam & catelli comedunt ſub menſa de micis puerorum.

Vtique Domine. *Syr. Etiam Domine mi.*
Nam & c. *Syr. Sed & catelli. Arab. Etiam canes.*
Sub m. *Syr. Sub menſis.*
De micis. *Syr. Micas. Arab. Quod cadit de micis.*
Puerorum. *Euth. Filiorum. Vat. Puellorum. Fr. Luc. Libererum.*

Verſ. 29.

Et ait illi. Propter hunc ſermonem vade, exiit dæmonium à filia tua.

Illi. *Syr. Ei Ieſus.*
Propter hunc ſ. v. exiit. *Syr. Abi: propter hunc ſermonem exiit. Arab. Propter hoc verbum vade, iam exiit.*
A filia. *Syr. Ex filiâ.*

Verſ. 30.

Et cùm abiiſſet domum ſuam, inuenit puellam iacentem ſupra lectum, & dæmonium exiiſſe.

Et cùm a. *Syr. Abiit itaque. Eth. Et regreſſa.*
Inuenit. *Theoph. Reperit.*
Puellam iacentem ſ. l. e. d. e. *Syr. Filiam ſuam, dum iaceret in lecto, & eiectum ab eo dæmonium eius fuiſſe. Ar.M. Dæmonium egreſſum, & filiam coniectam ſuper lectum.*

Verſ. 31.

Et iterùm exiens de finibus Tyri, venit per Sidonem ad mare Galileæ inter medios fines Decapoleos.

Exiens. *Syr. Ieſus exiit.*
De finibus. *Syr. A confinio. Ar.M. Finibus.*
Per Sidonem. *Arab. In Sidonem. Caiet. Et Sidonis.*
Inter medios f. *Syr. Ad confinium. Ar. M. Per medium finium. Fr.Luc. In medium finium.*

Verſ. 32.

Et adducunt ei ſurdum, & mutum, & deprecabantur eum, vt imponat illi manum.

Adducunt. *Arab. Adduxerunt. Euth. Adferunt. Ar.M. Ferunt.*
Surdum. *Syr. Surdum quendam.*
Mutum. *Ar.M. Ægrè loquentem. Vat. Impeditum ad loquendum. Caiet. Impedita lingua. Fr. Luc. Difficulter loquentem.*
Deprecabantur e. *Syr. Efflagitabant ab eo. Arab. Deprecati ſunt eum. Ar.M. Inuocant eum. Vat. Precantur eum. Fr.Luc. Rogant eum.*
Imponat. *Syr. Imponeret.*
Illi. *Arab. Super eum.*
Manum. *Arab. Manum ſuam.*

Verſ. 33.

Et apprehendens eum de turba ſeorſum, miſit digitos ſuos in auriculas eius: &

Et apprehendens. *Syr. Abduxit autem. Arab. Et eduxit. Theoph. Et cùm apprehendiſſet. Ar.M. Et aſſumens. Vat. Et cùm ſeduxiſſet. Fr.Luc. Et accipiens.*
Turba. *Arab. Populo.*
Seorſum. *Ar.M. Priuatim.*

Vulgata Editio.	*Lectionum varietas.*
expuens, tetigit linguam eius.	Misit. *Syr. Et immisit. Arab. Et posuit. Ar. M. Iecit.* Auriculas. *Vat. Aures.* Expuens. *Arab. Expuit. Euth. Vbi spuisset. Theoph. Sputo emisso. Fr. Luc. Spuens.*
Vers. 34. Et suspiciens in cælum, ingemuit, & ait illi: Ephphetha, quod est adaperire.	Suspiciens. *Syr. Suspexit. Arab. Aspexit. Fr. Luc. Postquam suspexisset.* Ingemuit. *Syr. Ac suspirauit.* Ephpheta, quod est a. *Syr. Adaperitor.*
Vers. 35. Et statim apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè.	Statim. *Syr. In illâ horâ.* Apertæ sunt. *Arab. Apertus est. Fr. Luc. Adaperta sunt.* Aures e. *Syr. Auricula eius. Arab. Auditus eius, & audiuit.* Vinculum. *Arab. Ligamen.* Loquebatur r. *Syr. Locutus est facillimè.*
Vers. 36. Et præcepit illis ne cui dicerent. Quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant.	Præcepit i. *Syr. Admonuit eos. Vat. Interdixit eis.* Ne cui. *Syr. Ne id cuiquam. Arab. Ne alicui quicquam.* Quantò autem. *Syr. Sed quanto magis ipse.* Præcipiebat. *Syr. Interdixerat. Ar. M. Præceperat.* Tantò magis plus. *Euth. Tanto potius amplius. Theoph. Hoc amplius.*
Vers. 37. Et eò ampliùs admirabantur, dicentes: Benè omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui.	Et eò a. *Syr. Magisque. Arab. Et valdè. Vat. Et supra modum. Fr. Luc. Et superabundanter.* Admirabantur. *Syr. Obstupescebant. Ar. M. Percellebantur. Caiet. Stupebant. Fr. Luc. Obstupesiebant.* Benè. *Syr. Pulchrè. Arab. Quàm benè.* Fecit. *Caiet. Facit.* Surdos fecit a. *Vat. Facit vt surdi audiant.* Mutos. *Vat. Muti. Fr. Luc. Non loquentes,* Loqui. *Vat. Loquantur.*

CAPVT VII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Doctiores plerùnque in quærendâ salute ab idiotis vincuntur. 1587
Impiorum mos, vt vniuersis tribuant lapsum, qui fuit ab vno. 1588
Discipulorum Christi abstinentia. 1589
Etiam in mensâ se quisque Christi discipulum ostendere debet. 1589
Superstitiosa Iudæorum ablutio. 1590
Maledici, aliorum lapsus semper augent. 1591.
Furti nexus & auaritia. 1592.
Πονηρός, *de quo dicatur. Afflictionis & sceleris nexus.* 1592.
Peccata vt ex quâdam amentiâ oriantur. 1593
Mali relinquendi quum nolunt resipiscere. 1594

Et conueniunt ad eum pharisæi, & quidam de scribis venientes ab Ierosolymis.

1587. HOmines terræ Genesareth infirmos suos duxerunt ad Christum: non ducunt scribæ, ac pharisæi. Nimirum qui minus docti videbantur, & veniebant ipsi, & infirmos suos ducebant, qui vel fimbriam Christi tangerent & sanarentur. At pharisæi & scribæ, qui aliorum doctores, non veniunt ad quærendam suorum morborum medelam multis enim vitiis obsidebantur: sed, vt discipulorum facta calumniarentur. Ita plerunque accidit, vt, qui doctiores habentur, in quærendâ salute ab idiotis ac simplicibus vincantur.

Non ducunt infirmos suos scribæ & pharisæi ad Christum. Superbia ab humili hoc charitatis obsequio eos auocauit: & inuidia, ne gloriæ materiam exhiberent oblatis infirmis, qui à Christo sanarentur, id eis non permisit. Si infirmi ducendi ad Christum essent, duci pharisæi debebant, qui graui inuidiæ ac superbiæ morbo laborabant.

Et cùm vidissent, quosdam ex discipulis eius communibus manibus, idest non lotis, manducare panes, vituperauerunt.

1588. NOn legimus pharisæos & scribas Christi discipulis notam inussisse, quod comedentes benedictionem & gratiarum actionem, vt fit, prætermitterent: cur ita? An, quia id discipuli, licèt lauare manus negligerent, non negligebant? An, quia pharisæis & scribis solùm curæ erat, vt seniorum

feniorum traditiones obseruarentur? Quòd verò gratiæ ob beneficia & laudes Deo agerentur, non curabant. Quò multorum euadit religio, qui mandata, quæ ab hominibus sunt, cautè custodiri student: quæ Dei honorem laudemque tangunt, eorum haud curâ tanguntur.

Cùm vidissent quosdam ex discipulis eius. Pende scribarum & pharisæorum malitiam. Ex Christi discipulis aliquos vident, manuum abluendarum cæremoniam negligere, & statim omnes tanquam transgressores & (quod magis est) tanquam contemptores accusant; ac vniuersè quæruot: *Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum?* Dixissent: *Quare quidam ex discipulis tuis.* Omnes insimulant, omnes accusant, & indefinità oratione nullum excludunt. Hic impiorum hominum mos, vt, cùm quenpiam religiosæ vnius familiæ aut sodalitij viderint delinquentem, statim errorem & lapsum in omnes pharisaicâ malitiâ transmittant, & vnius defectum in plures reiiciant.

1589. *Vituperauerunt.* In discipulorum laudem resilit quòd vituperantur à scribis ac pharisæis. Laudantur, quia non laudantur. Discipulos arguunt, quia illotis manibus manducarent: non habebant grauius crimen, quod illis obiicerent, non nimias ferculorum delicias, non nimiam in comedendo auiditatem opponunt. Nihil aliud notare in Christi discipulis potuerunt, cùm mensæ accumberent, nisi quòd nimis religiosâ superstitione manus non abluerent: quod erat Iudæis familiare. Laudis ergo materiam accusatio ista offert? & euehunt pharisæi, quos deprimere student

Quosdam ex discipulis eius. Etiam in mensâ quisque se Christi discipulum debet ostendere; vt modestia in comedendo, ferculorum vilitas, deliciarum neglectus, & temperantia exertè clament, talem esse, qui mensæ accumbit; non satanici hostis, qui extra modestiæ ac temperantiæ limites rapere studet suos.

Pharisæi enim & omnes Iudæi, nisi crebrò lauerint manus, non manducant.

1590. ABluunt Iudæi diligenter manus, sed non cor. Cordi illis ablutio manuum est: non est cordi ablutio cordis. *Nisi crebrò lauerint.* In Græco pro, *crebrò*, est vox, πυγμῇ, quam quidam vertunt, *certatim*: quasi dicas, pugilatim, metaphorâ à pugilibus sumpta; vt lauandi summum studium ac veluti certamen significetur.

A foro, nisi baptizentur, non comedunt.

A Foro reuertentes se abluebant: forum quippè rerum venalium locus erat, ad eorum mentem communis & immundus: quò nimirum res omnis generis adferebantur mundæ atque immundæ; & conueniebant omnis generis homines, puri atque impuri.

1591. *Non comedunt.* Ne scilicet contactu cibum immundum redderent, ipsis longè mondiorem: sed superstitiosa ista puritatis cura impuriores eos reddebat. Minùs impuri fuissent, si minùs in extima puritate sectandâ religiosiores.

Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum?

GRauius in discipulos scribæ, & pharisæi inuehunt, quàm videantur. Non solùm in eis abluendarum manuum neglectum damnant; sed & contemptum, ac violandæ obseruationis consuetudinem. *Non ambulant*, inquiunt, ac si dicerent: Non semel ac iterum peccauerunt in hanc consuetudinem manuum abluendarum, sed, violandi consuetudine, consuetudinem hanc violauerunt. Hic maledicorum mos augere aliorum lapsus, cùm deberent eleuare.

Ab intùs de corde hominum malæ cogitationes procedunt: auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, superbia, stultitia.

1592. HÆc nempè sunt, quæ homines polluunt, non autem illotis manibus manducare. *Auaritiæ.* Huius vitij Matthæus non meminit: sed Marcus distinctiùs & explicatiùs rem narrauit; & aliquorum vitiorum hîc meminit, quæ prætermisit Matthæus. At, cùm *furta* dixerit, etiam auaritiæ meminisse videtur? etenim furta ab auaritiâ velut à matre prodeunt.

Nequitiæ. Græcè, πονηρίαι. Græci, πονηρὸν, hominem vocant ad malè agendum exercitatum & assuetum: vnde &, πονηρία, inueteratam malitiam declarat. Præterea πονηρὸς, ambiguum verbum est ad afflictum & sceleratum: quæ duæ notiones, vt in vnam coëunt vocem; ita & afflictio & scelus in vnum hominem: adeò vt, qui sceleratus & malitiosus est, sioè afflictione non sit.

1593. *Stultitia.* Græcè ἀφροσύνη, amentia. Cùm quis ea agit, quæ à ratione aliena sunt. Amentiæ Matthæus, non meminit: sed fors sub aliis sceleribus inclusit; omnia siquidem peccata ex amentiâ & stultitiâ quadam proficiscuntur, vt, cùm pleraque peccata recensuerit, stultitiam non nominauerit, quæ ab aliis peccatis vix, aut ne vix quidem separari potest. Amens enim est, qui, contempto summo bono, vitiorum, atque adeò satanæ seruus delinquendo fit. Stultitiam omisit Matthæus tanquam eam, quæ alia peccata euadit.

1594. *De corde hominum.* Eorum errorem damnat, qui cogitationes malas oriri tantùm à dæmone credunt; non ab homine. Nemo adeò dæmonem accuset, vt crimen in illum omne reiiciat. Non eleuat culpam, sed grauat, qui, inani falsâque excusatione, culpæ totios causam tentatori adscribit.

Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sydonis.

INde surgens, abiit. Scilicet abiit ab illis Iesus à quibus pietas aberat: & Christi monitis ab incredulitate, quâ corripiebantur, auerti nolebant Mali, cùm resipiscere nolunt, relinquendi sunt.

SECTIO II.

Lachryma vt fundenda Christi exemplo. 1599
Beneficia danda, non vendenda. 1600
Inuidorum impietas quàm immanis. 1601
Inuidus coarctat Dei beneficia: gratus contrà. 1601

Mulier enim statim, vt audiuit de eo, cuius filius habebat spiritum immundum, intrauit, & procidit ad pedes eius.

1595. NOn longas moras traxit: statim cucurrit ad Iesum. Hoc boni habent quæ putantur mala; vt ad Iesum eos vrgeant, quos vrgent. Mala videntur bona, cùm ire ad omnis boni auctorem nos faciunt.

Statim hæc mulier ad Christũ iuit. In hoc quoque sexum suum visa est exuisse, quòd excolendi poliendique studio se diu domi non detinuit; vt probè ornatam se Christo sisteret. Aptiùs fuit exornata, quia nimio cultu ornata non fuit.

1596. *Cuius filia habebat spiritum immundum*; matrem verè se prodit, cum adeò sedulam filiæ curam habet; exuit matrem, quæ filiâ in discrimine positâ ad Christum non it; matrem non refert, quæ ad cœlestem medicum non se confert, dum filia periclitatur.

Non est enim bonum sumere panem filiorum.

NOn *est enim bonum sumere panem filiorum.* Cur tam durus in mulierem Christus, qui tam facilem se præbuit centurioni? An, quia iste pro seruo postulauit, illa pro filiâ? In matre se maternus affectus orationi miscuit: in domino sola charitas postulauit: *Herus pro famulo rogans, exorator fuit*, inquit Sanctus Basilius Seleuciæ Episcopus: *mater pro filiâ rogitans, tulit repulsam* vt omnem carnis sensum, omnem sanguinis amorem ablegaremus, dum orationem Deo sternimus.

Et apprehendens eum de turbâ seorsum misit digitos suos in auriculas eius, & expuens tetigit linguam eius.

1597. SEorsum accipit, & à turbâ, quem sanaturus erat seiungit; ne ad ostentationem signa & miracula efficere videretur: & vt nos hoc facto admoneret, in omnibus, quæ agimus, mentem ab omni fastu atque iactantiâ alienam circunferre.

Et expuens tetigit linguam eius. Priùs auditum restituit, deinde loquelam: ne scilicet, si priùs linguam sanaret, loqueretur priùsquam audiret. Hoc ordine docere voluit, priùs audiendum esse, quàm loquendum; & promptiores nos esse debere ad Dei verba excipienda quàm ad nostra effundenda.

1598. *Tetigit linguam eius.* Sed priùs in eius auriculas digitos miserat. Priùs aperiuntur aures, deinde linguæ vinculum soluitur: quò tacitè moneret, rectè loquuturum bene priùs audire debere; vt ab aliorum doctrinâ excipiat, quod ipse loquatur.

Suspiciens cælum ingemuit.

ÆGros sanaturus cælum suspicit: vt vel corporis habitu doceret, in cælum spectare debere, qui quærit sanitatem. Bona est sanitas, quæ ad cælum excitat: alioquin bona valetudo non est bona, cùm ille non cælo hæret, sed terræ; qui eâ fruitur.

1599. In cælum suspicit, loquelam daturus mutis, surdis auditum; vt cælum saperet quicquid loquetemur; quicquid audiremus, mentem in cœlum erigeret.

Ingemuit. Non quia gemitu opus ille habebat, vt obtineret à Patre, quod petebat: sed, quia tali exemplo indigebamus. *Ingemuit*, inquit hic Sanctus Thomas, *vt nobis gemendi daret exempla, cùm vel pro nostri, vel pro nostrorum erratibus proximorum superna pietatis præsidia innocamus.*

Et præcepit illis, ne cui dicerent: quantò autem eis præcipiebat, tantò magis plus prædicabant.

1600. NImirum inhibitione ad rem prædicandam prouocabantur. Docemur hoc loco: quòd, quando aliis benefacturi sumus, plausus ex beneficiis non quæramus; hoc quippè vendere beneficium est, non est dare. Quuo autem beneficia accepèrimus, licet ipsi, qui exhibent, recusent, eos laudemus & prædicemus.

Hinc quoque discis: quòd, quantò minus quis gloriam appetit, tantò magis habet: & quantò magis appetit quis humanæ laudis auram, tantò magis ipsa fugit. Igitur, vt illam habeas, abi; & eam, ne te fugiat, fuge.

1601. *Ne cui dicerent.* Occultari miraculum iubet non in humilitatis signum duntaxat: *sed ne ante tempus Iudæos accenderet*, ait Sanctus Chrysostomus *ad homicidium per inuidiam perpetrandum.* Inuidorum hoc proprium, vt in Deum efferentur, cùm efferre Deum deberent.

Bene omnia fecit; & surdos fecit audire, & mutos loqui.

VNi auditum restituerat Christus, vni linguæ impedimentum abstulerat, vt loqui posset; adstantes tamen pluraliter loquuntur: *surdos fecit audire, & mutos loqui.* Quia mens illorum erat non solùm ea commemorare, quæ nunc gesta à Christo fuerant; sed etiam alia, quæ aliàs. Nimirum in vnius beneficij commemoratione etiam aliorum recordari debemus, quæ alij acceperint & pro omnibus Deum laudate. Inuidus coarctat Dei beneficia, dum narrat: grata mens ita præsentia recenset, vt in præterita etiam oculos flectat.

Vulgata

Vulgata Editio. *Lectionum Varietas.*

CAPVT VIII. MARCI.

Verſ. 1.

IN diebus illis iterum cùm turba multa eſſet, nec haberent quod manducarent, conuocatis diſcipulis, ait illis.

Cùm turba m. e. *Syr. Omninò multâ turbâ exiſtente. Arab. Venerunt ad eum multa turba. Euth. Cùm plurima turba eſſet. Theoph. Cùm turba admodum multa eſſet.*
Nec haberent. *Arab. Non erat eis.*
Quod manducarent. *Syr. Quicquam, quod ederent. Ar.M. Quid comederent.*
Conuocatis. *Syr. Aduocauit. Arab. Et vocauit. Ar.M. Aduocans Ieſus. Pagn. Accerſitis.*
Diſcipulis. *Syr. Diſcipulos ſuos. Goth. Diſcipulis ſuis.*

Verſ. 2.

Miſereor ſuper turbam: quia ecce iam triduo ſuſtinent me, nec habent quod manducent.

Miſereor. *Syr. Miſericordiâ commoueor. Theoph. Miſericordiâ tangor. Ar. M. Viſceribus commoueor. Vat. Intimè miſereor.*
Super t. *Arab. Super turbam hanc. Theoph. Erga turbam. Vat. Turba.*
Quia ecce. *Syr. Quippe qui.*
Triduum. *Arab. Tribus diebus. Ar.M. Dies tres.*
Suſtinent me. *Syr. Congregati ſunt apud me. Arab. Ipſi ſunt mecum ſtantes. Caiet. Manent apud me.*
Nec habent. *Syr. Nihilque habeant. Arab. Et non eſt eis.*
Manducent. *Syr. Comedant. Euth. Edant.*

Verſ. 3.

Et ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in via: quidam enim ex eis de longè venerunt.

Dimiſero. *Syr. Abſoluam. Arab. Ego dimiſero.*
Ieiunos. *Syr. Cùm ieiuni ſint. Arab. Sine cibo.*
In domum ſ. *Syr. Ad domum ſuam. Arab. In manſiones ſuas.*
Deficient. *Syr. Exoluentur.*
Ex eis. *Ar.M. Eorum.*
De longè. *Vat. E longinquo.*

Verſ. 4.

Et reſponderunt ei diſcipuli ſui: Vnde illos quis poterit hìc ſaturare panibus in ſolitudine?

Vnde illos. *Syr. Vndenam illos omnes.*
Quis poterit h. *Syr. Poteſt aliquis hic in deſerto.*
Saturare. *Theoph. Satiare.*
Panibus in ſ. *Syr. Pane.*

Verſ. 5.

Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Qui dixerunt: Septem.

Interrogauit. *Vat. Interrogabat.*
Habetis. *Syr. Haberent.*
Qui dixerunt. *Ar.M. Illi verò dixerunt.*

Verſ. 6.

Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et accipiens ſeptem panes, gratias agens fregit, & dabat diſcipulis ſuis vt apponerent, & appoſuerunt turbæ.

Præcepit. *Fr. Luc. Denunciauit.*
Turbæ. *Syr. Turbas.*
Diſcumbere. *Euth. Vt diſcumberent.*
Super t. *Vat. Humi.*
Accipiens. *Arab. Accepit. Theoph. Acceptis.*
Panes. *Syr. Illos panes. Theoph. Panibus.*
Gratias a. *Arab. Et benedixit. Euth. Quum benedixiſſet.*
Dabat. *Vat. Dedit.*
Appoſuerunt. *Arab. Et relinquerent.*
Turbæ. *Arab. Turbis.*

Verſ. 7.

Et habebant piſciculos paucos: & ipſos benedixit, & iuſſit apponi.

Habebant. *Syr. Erant &. Arab. Erant cum eis etiam.*
Piſciculos p. *Syr Piſciculi pauci Arab. Piſces pauci.*
Iuſſit. *Arab. Præcepit. Euth. Dedit. Fr. Luc. Dixit.*
Apponi. *Syr. Vt & eos apponerent. Fr. Luc. Apponere.*

Verſ. 8.

Vulgata Editio.

Lectionum Varietas.

Verſ. 8.

Et manducauorunt, & ſaturati ſunt, & ſuſtulerunt quod ſuperauerat de fragmentis, ſeptem ſportas.

Et manducauerunt. *Theoph. Comederunt autem.*
Suſtulerunt. *Syr. Caterùm ſuſtulerunt. Arab. Collegerunt.*
Quod ſuperauerat d. f. *Syr. Reliquias fragmentorum. Arab. De fragmentis. Ar. M. Redundantia fragmentorum. Vat. Que ſuperfuerant fragmentorum.*

Verſ. 9.

Erant autem qui manducauerant, quaſi quatuor millia: & dimiſit eos.

Qui manducauerant. *Syr. Homines, qui comederunt. Ar. M. Comedentes.*
Quaſi. *Syr. Circiter. Arab.* omittit. *Caiet. Fermè.*
Dimiſit. *Syr. Abſoluit.*

Verſ. 10.

Et ſtatim aſcendens nauim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.

Statim. *Theoph. Mox.*
Aſcendens. *Syr. Conſcendit. Euth. Ingreſſus. Fr. Luc. Inſcendit.*
Nauim. *Ar. M. In nauigium. Vat. In nauim.*
Partes. *Syr. Regionem.*

Verſ. 11.

Et exierunt Phariſæi, & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo ſignum de cælo tentantes eum.

Exierunt. *Theoph. Egreſſi ſunt.*
Conquirere. *Syr. Diſceptare. Arab. Interrogare. Pagn. Diſputare.*
Cum eo. *Ar. M. Eo.*
Quærentes ab i. *Syr. Rogabant eum.*
Tentantes. *Syr. Quum tentarent. Arab. Vt tentarent.*

Verſ. 12.

Et ingemiſcens ſpiritu, ait: Quid generatio iſta ſignum quærit? Amen dico vobis, ſi dabitur generationi iſti ſignum.

Ingemiſcens ſ. *Syr. Ingemuit ſpiritui ſuo. Euth. Cùm ingemuiſſet ſpiritu ſuo.*
Quid. *Theoph. Cur.*
Generatio i. *Vat. Natio hac.*
Quærit. *Syr. Poſtulat. Euth. Requirit. Vat. Inquirit.*
Si dabitur. *Arab, Non dabitur.*

Verſ. 13.

Et dimittens eos, aſcendit iterum nauim, & abiit trans fretum.

Dimittens. *Syr. Reliquit. Theoph. Relictis.*
Eos. *Theoph. Illis.*
Aſcendit. *Syr. Conſcendit. Vat. Ingreſſus.*
Abiit. *Syr. Abierunt. Vat. Diſceſſit.*
Trans fretum. *Euth. In illam vlteriorem ripam. Theoph. Traiecto lacu. Ar. M. In vlterius. Fr. Luc. In vlteriorem.*

Verſ. 14.

Et obliti ſunt panes ſumere: & niſi vnum panem non habebant ſecum in naui.

Sunt. *Syr. Fuerant.*
Sumere. *Syr. Aſſumere. Arab. Accipere.*
Panes. *Syr. Panem ſecum.*
Et niſi. *Theoph. Nec prater.*
Vnum panem. *Syr. Vnam placentam.*
Habebant ſ. *Arab. Erat cum eis quicquam.*

Verſ. 15.

Et præcipiebat eis, dicens: Videte, & cauete à fermento Phariſæorum, & fermento Herodis.

Præcipiebat. *Euth. Pracepit:*
Cauete. *Arab. Diſcernite. Ar. M. Aſpicite. Fr. Luc. Cernite.*
A fermento. *Arab. Fermentum.*
Et fermento. *Arab. Et fermentum.*
Herodis. *Goth. Herodianorum.*

Verſ. 16.

Et cogitabant ad alterutrum, dicentes. Quia panes non habemus.

Et cogitabant. *Syr. Diſceptabant itaque. Arab. Et poſuerunt cogitare. Euth. Et conferebant. Ar. M. Et Ratiocinabantur. Caiet. Et diſputabant.*
Ad alterutrum. *Syr. Vnus cum alio. Arab.* omittit. *Theoph. Inter ſeſe. Ar. M. Ad inuicem.*
Quia panes. *Syr. Nempe panem. Arab. Quia panis.*
Habemus. *Arab. Erat cum eis.*

Verſ. 17.

Quo cognito, ait illis Ieſus: Quid cogitatis

Quo cognito. *Syr. Ieſus autem cognouit. Vat. Qua re cognità. Fr. Luc. Et cùm id noſcet.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

gitatis quia panes non habetis? nondum cognoscitis, nec intelligitis? adhuc cœcatum habetis cor vestrum?

Illos Iesus. *Syr. Illis.*
Cogitatis. *Syr. Discertatis. Euth. Confertis. Theoph. Disputatis.*
Panes. *Syr. Panem. Arab. Panis.*
Habetis. *Arab. Est Nobiscum.*
Cognoscitis. *Arab. Scitis. Euth. Animaduertitis.*
Cœcatum. *Syr. Durum. Arab. Grauata. Euth. Excæcatum. Ar. M. Callosum. Vat. Obcæcatum.*
Habetis cor. v. *Syr. Cor est vobis. Arab. Sunt corda vestra.*

Vers. 18.

Oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis? Nec recordamini.

Oculos h. *Syr. Et sunt vobis oculi. Arab. Oculi vestri.*
Non videtis? *Syr. No videtis. Arab. Non vident. Theoph. Non cernitis. Ar. M. Non aspicitis.*
Et aures h. *Syr. Sunt & aures vobis. Arab. Vobis est auditus.*
Non auditis. *Syr. Nec auditis.*
Recordamini. *Vat. Neu meministis.*

Vers. 19.

Quando quinque panes fregi in quinque millia: quot cophinos fragmentorum plenos sustulistis? Dicunt ei: Duodecim.

Quando q. p. *Syr. Quum illos quinque panes. Arab. Quinque panum.*
Fregi. *Arab. Quos fregi. Theoph. Fregissem.*
In quinque m. *Syr. Pro quinque millibus. Arab. Quinque millibus. Ar. M. In quinquies mille. Vat. In hominum quinque millia.*
Cophinos plenos. *Arab. Cophinos.*
Fragmentorum. *Theoph. Fragmentis.*

Vers. 20.

Quando & septem panes in quatuor millia: quot sportas fagmentorum tulistis? Et dicunt ei: septem.

Quando & septem p. *Syr. Subdit eis. Et quam septem. Arab. Et septem.*
In quatuor millia. *Syr. Pro quatuor millibus. Arab. Quatuor millibus.*
Sportas. *Syr. Sportas plenos. Arab. Cophinos. Ar. M. Sportarum complementa. Fr. Luc. Sportarum plenitudines.*
Fragmentorum. *Euth. Ex reliquiis fragmentorum.*
Tulistis. *Syr. Sustulistis. Arab. Sumpsistis.*

Vers. 21.

Et dicebat eis: Quomodo nondum intelligitis?

Quomodo. *Arab. Quare. Theoph. Qui fit.*
Nondum i. *Euth. Non consideratis. Theoph. Vt non intelligatis.*

Vers. 22.

Et veniunt Bethsaidam, & adducunt ei cæcum, & rogabant eum vt illum tangeret.

Et veniunt. *Syr. Venit autem. Arab. Deinde veniunt.*
Adducunt. *Arab. Obtulerunt. Euth. Adferunt. Ar. M. Ferrent.*
Rogabant e. *Syr. Efflagitabant ab eo. Euth. Deprecantur. Pagn. Obsecrabant eum. Ar. M. Inuocabant eum. Fr. Luc. Rogant.*
Tangeret. *Fr. Luc. Tangat.*

Vers. 23.

Et apprehensa manu cœci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius impositis manibus suis, interrogauit eum si quid videret.

Apprehensâ m. *Syr. Prehendit manum. Arab. Accepit manum. Ar. M. Adsumens manum.*
Vicum. *Arab. Villam. Fr. Luc. Pagum.*
Expuens. *Syr. Expuit. Euth. Quum expuisset. Fr. Luc. Spuens.*
Impositis. *Syr. Ac imposuit. Arab. Et posuit. Fr. Luc. Et postquam imposuisset.*
Manibus suis. *Arab. Manum suam super eum. Ar. M. Manus ei.*
Interrogauit. *Euth. Interrogabat.*
Si quid. *Syr. Ecquid. Arab. Quid. Vat. An quid.*
Videret. *Arab. Videt.*

Vers. 24.

Et aspiciens, ait: Video homines velut arbores ambulantes.

Et aspiciens. *Syr. Surrexit itaque. Arab. Et. Euth. Respiciens. Caiet. Et recepto visu. Fr. Luc. Cum autem ille aspexisset.*
Video. *Euth. Quoniam cerno.*
Velut arbores a. *Syr. Instar arborum ambulantium.*

Vers. 25.

Vulgata Editio.

Verſ.25.

Deinde iterùm impoſuit manus ſuper oculos eius: & cœpit videre, & reſtitutus eſt ita vt clarè videret omnia.

Verſ.26.

Et miſit illum in domum ſuam, dicens. Vade in domum tuam: & ſi in vicum introieris, nemini dixeris.

Verſ.27.

Et egreſſus eſt Ieſus, & diſcipuli eius, in caſtella Cæſareæ Philippi: & in via interrogabat diſcipulos ſuos, dicens eis: Quem me dicunt eſſe homines?

Verſ.28.

Qui reſponderunt illi, dicentes: Ioannem Baptiſtam, alij Eliam, alij verò quaſi vnum de prophetis.

Verſ.29.

Tunc dicit illis: Vos verò quem me eſſe dicitis? Reſpondens Petrus, ait ei: Tu es Chriſtus.

Verſ.30.

Et comminatus eſt eis, ne cui dicerent de illo.

Verſ.31.

Et cœpit docere eos, quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari, à ſenioribus, & à ſummis ſacerdotibus, & ſcribis, & occidi: & poſt tres dies reſurgere.

Verſ.32.

Et palàm verbum loquebatur. Et apprehendens eum Petrus, cœpit increpare eum.

Verſ.33.

Qui conuerſùs, & videns diſcipulos ſuos comminatus eſt Petro, dicens: Vade

Lectionum Varietas.

Manus. *Arab. Manum ſuam.*
Super o. e. *Syr. Oculis ipſius.*
Cœpit videre. *Arab. Vidit benè. Euth. Fecit eum reſpicere. Theoph. Fecit vt viſum reciperet. Fr. Luc. Cœpit adſpicere.*
Reſtitutus. *Arab. Sanatus.*
Ita vt c. *Arab. Et. Theoph. Ac denuò dilucidè. Ar. M. Perlucidè. Fr.Luc. Eminùs.*
Videret. *Arab. Reſpexit. Theoph. Videbat. Ar.M. Aſpexit. [illegible]t. Diſcernebat. Caiet. Vidit.*
Omnia. *Euth. Omnes. Caiet. Omnes homines.*

Miſit. *Syr. Dimiſit.*
In domum. *Syr. Ad domum.*
Dicens. *Euth. Præcepitque ei dicens.*
Vade in d. t. &. ſ. in. v. *Syr. Nec in pagum illum introieris. Arab. Ne ingrediaris villam.*
Nemini. *Syr. Nec cuiquam in pago. Arab. Nec alicui de villâ quicquam.*
Dixeris. *Arab. Dicas.*

Et egreſſus e. *Syr. Prodiit autem. Euth. Et exiuit. Theoph. Et regreſſus eſt.*
Caſtella. *Pagn. Vicos.*
Philippi. *Theoph. Quæ cognominantur Philippi.*

Alij verò. *Syr. Alij denique.*
Quaſi vnum de p. *Ar. M. Vnum prophetarum. Vat. Vnum de numero prophetarum.*

Tunc dicit. *Syr. Dixit Ieſus.*
Petrus. *Syr. Simon Petrus.*
Chriſtus. *Syr. Meſſias Filius Dei viuentis. Fr. Luc. Ille Chriſtus.*

Comminatus eſt. *Syr. Inhibuit. Arab. Prohibuit. Vat. Interminatus eſt.*
Ne cui. *Syr. Vt nemini id. Arab. Alicui quicquam.*
Dicerent. *Arab. Dicere.*

Quoniam oportet. *Syr. Nempe. Arab. Quia. Euth. Quod oporteret.*
Filium. *Arab. Filius.*
Pati. *Syr. Perpeſſurum. Arab. Paſſurus erat.*
Reprobari. *Syr. Reprobatum iri. Arab. Reprobaturus.*
Summis ſ. *Euth. Principibus ſacerdotum.*
Et occidi. *Syr. Interficiendum denique. Arab. Et quia occident eum.*
Poſt tres d. *Syr. Tertio die. Arab. In die tertiâ.*
Reſurgere. *Syr. Surrecturum. Arab. Reſurget.*

Palam. *Theoph. Apertè. Ar. M. Libertate. Caiet. Liberè.*
Verbum l. *Arab. Hoc dicebat. Vat. Sermonem loquebatur. Fr. Luc. Verbum iſtud loquebatur.*
Apprehendens. *Syr. Prehendit. Ar. M. Aſſumens.*
Increpare e. *Syr. Obiurgare eum. Arab. Contradicere ei.*

Qui. *Syr. Ipſe verò. Theoph. At ille.*
Videns. *Syr. Conſpicatus. Arab. Reſpexit. Euth. Intuitus.*
Diſcipulos. *Arab. In diſcipulos.*
Comminatus eſt. *Syr. Obiurgauit. Caiet. Increpauit.*

tro

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
retro me satana, quoniam non sapis quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.	Petro. *Syr. Simonem. Caiet. Petrum.* Vade. *Syr. Abi.* Retro me. *Syr. Retrorsum à me. Theoph. Post me.* Quoniam non s. *Syr. Quippe qui non meditaris. Arab. Quia non cogitas.* Quæ Dei sunt, s. q. h. *Ar. M. Quæ Dei, sed quæ hominum.*
Vers. 34. Et conuocata turba cum discipulis suis, dixit eis: si quis vult me sequi, deneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.	Et conuocata t. *Syr. Porrò aduocauit Iesus Turbas. Theoph. Et quum vocasset turbam ad se. Ar. M. Et aduocans turbam.* Cum. *Arab. Et. Vat. Vnà cum.* Si quis. *Theoph. Quisquis. Vat. Quicunque. Fr. Luc. Quis.* Vult. *Arab. Voluerit.* Me sequi. *Syr. Venire post me. Fr. Luc. Sequi post me.* Deneget. *Caiet. Abneget.* Tollat. *Syr. Baiulet. Arab. Portet.* Sequatur m. *Syr. Veniat post me.*
Vers. 35. Qui enim voluerit animam suam saluam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam suam propter me, & Euangelium saluam faciet eam.	Qui. *Vat. Quisquis. Caiet. Quicunque.* Saluum f. *Theoph. Seruare.* Perdet. *Arab. Ipse perdet.* Qui. *Euth. Quicunque. Vat. Quisquis.* Propter me. *Theoph. Causâ meâ. Ar. M. Causâ mei.* Euangelium. *Ar. M. Euangelij,* Saluum f. *Euth. Hic seruabit. Fr. Luc. Saluabit.*
Vers. 36. Quid enim proderit homini, si lucretur mundum totum, & detrimentum animæ suæ faciat?	Proderit. *Syr. Vtilitatis percipiet. Vat. Profuerit.* Homini. *Syr. Homo.* Lucretur. *Euth. Lucrifaciat. Theoph. Lucratus fuerit.* Mundum t. *Syr. Vniuersum orbem.* Detrimentum f. *Syr. Detrimentum faciat. Arab. Perdiderit. Theoph. Iacturam fecerit. Ar. M. Multetur.* Animæ suæ. *Arab. Et. Ar. M. Animam suam.*
Vers. 37. Aut quid dabit homo commutationis pro anima sua?	Quid dabit. *Syr. Quam dabit. Theoph. Quid daturus est.* Commutationis pro. a. s. *Syr. Compensationem animæ suæ. Theoph. Quo repenset animam suam.*
Vers. 38. Qui enim me confusus fuerit, & verba mea in generatione ista adultera, & peccatrice: & filius hominis confundetur eum, cùm venerit in gloria patris sui cum Angelis Sanctis.	Qui. *Pagn. Quemcunque. Fr. Luc. Quicunque.* Me confusus fuerit. *Arab. Confusus fuerit confiteri me. Goth. Confessus fuerit me. Pagn. Puduerit mei. Ar. M. Erubuerit me.* Verba m. *Fr. Luc. Sermones meos.* Adulterâ, & p. *Syr. Sceleratâ, & adulterâ.* Filius. *Euth. Filium quoque.* Confundetur e. *Arab. Opprobrio dabit eum. Goth. Confitebitur eum. Euth. Huius pudebit. Caiet. Erubescet eum.* Cùm. *Theoph. Vbi.* Gloria. *Syr. Gloriam.* Angelis s. *Syr. Angelis suis sacrosanctis.*
Vers. 39. Et dicebat illis: Amen dico vobis, quia sunt quidam de hîc stantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei veniens in virtute.	Et. *Syr. Porrò.* De hîc s. *Syr. Adstantes. Vat. Inter eos, qui hîc stant.* Videant. *Theoph. Viderint.* Regnum Dei. *S. Epiph. Filium hominis.* Veniens. *S. Epiph. Venientem. Fr. Luc. Venisse.* In virtute. *Syr. Cum virtute. Ar. M. In efficaciâ. Pagn. Cum potentiâ.*

CAPVT VIII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Misereor super turbam; quia ecce iam triduo sustinent me, nec habent, quod manducent.

1602. RARO circa alimenta faciebat Dominus miracula: nec modò turbas, quæ eum sequebantur, multiplicatis Diuinitùs panibus satiasset; nisi vrgens ac imminens fuisset periculum & necessitas sed, cur, qui adeò frequens in aliis miraculis erat, tam rarus ad edenda signa in esculentis fuit? An, vt ostenderet, ne nimis de cibis essemus soliciti? An, ne aliquis eum ob cibos sequi videtetur? Ex vero non sequitur Christum, qui sequitur ob cibum.

1603. *Ecce iam triduo sustinent me.* Græcè pro, *sustinent*, est, προσμένουσι. Quod idem interpres vertit Matth. 15. v. 32. *Perseuerant mecum.* Nimirum, eum Christo non perseuerat, qui Christum non sustinet.

Metuerunt hæ turbæ, vt præcipuam earum curam Christus haberet, quia ipsæ nullam habuere sui. Non lego, aliquem cibi indigentiâ in expostulationem erupisse, & (quod magis mirum) nec postulationem. Fame laborabant, & nullus cibos postulat: nuda Christi præsentia, mellei Christi sermones omni cibo suauiotes sunt, omnibus epulis iucundiores.

Vnde illos quis poterit hic saturare panibus in solitudine?

NOn iis, qui otiosam in ciuitatibus vitam agunt non iis, qui in dignitatibus residebant: sed iis, qui in solitudine eum sequebantur Diuinitùs Christus alimenta parat. In solitudine homines etant non erat in hominibus rerum terrenarum solicitudo. Bona solitudo, quæ sine solicitudine est. Qui spem in Christum iactauerant, iactari rerum indigentiâ vix potuere.

Et interrogauit eos: Quot panes habetis?

NOn eos arguit, non seuerè increpat, quòd exiguam in suis verbis fidem præsetulerint discipuli, quasi dubitauerint, quòd Christus tantam hominum multitudinem satiare non posset. Blandè interrogat, & paulatim ad miraculi futurum editionem allicit, eam interrogationem præmittens, quam, cùm simile miraculum edidit præmisit. Doctores & superiores instruens, ne ignorantibus, & non intelligentibus statim grauiter irascantur; sed eorum ignorantiæ compatiantur. 1604.

Quot panes habetis. Non interrogauit, quia nesciret; sed, vt, dum illi respondent: *Septem.* quò pauciores essent, eò magis miraculum innotesceret.

Et sustulerunt, quod superauerat de fragmentis, septem sportas.

TVrbæ comederunt, & saturatæ sunt: non sustulerunt tamen ipsæ reliquias fragmentorum: sustulerunt Apostoli, sicut etiam in simili miraculo superiùs præstiterunt. Cur id agunt discipuli? An, vt disceremus, iis, quæ nobis exhibentur, esse contentos, nec vltrà quærendum? An, quia, quò quis maior, eò diligentiùs minima quæque custodire debet. 1605.

Panes multiplicat: non carnes è cælo exhibet, vt olim Iudæis, qui *petierunt, & venit coturnix*, vt ait regius Psaltes. Cur hîc quoque coturnices de cælo non cadunt? Poterat istue miraculum Christus præstare, sed noluit; vt vel hinc probaret, frugaliores antiquis Iudæis debere Euangelij cultores esse, & à deliciis magis abhorrentes.

Quid quærerent coturnices, qui Christum sequebantur? Nudus panis esculis est omnibus suauior, quem Christi præsentia condit: exuit vilitatem omnem cibus, quem Christus nobilitat, dum parat, & paratum offert.

Et exierunt Pharisæi, & cœperunt conquirere cum eo; quærentes ab eo signum de cælo, tentantes eum.

EXierunt Pharisæi. Hoc est, venerunt ad eum. Eâ mente à locis suis egressi sunt, vt ad Iesum se conferrent. Egredi à locis suis potuerunt, nolnerunt à se aut à perfidiâ suâ. Pharisæi, vbique pharisæi. 1606.

Cœperunt conquirere cum eo. Scilicet cœperunt conquirere cum eo, quia, cum ex corde nunquam cœperunt quærere. In Græco pro, *conquirere*, est, συζητεῖν. idest, *altercari, disputare*, & falsa fingere argumenta, quibus eius auctoritatem apud plebem imminuerent, & miraculorum eius veritatem tollerent.

Quærentes ab illo signum de cælo, tentantes eum. Signum de cælo quærunt, non cælo inhiantes, sed hærentes terræ. Nollem in hôc fideles vinci à pharisæis, vt signa in terrâ quærant: quod rectè videntur præstare, qui terrenorum amore tacti, terrena, extra naturæ ordinem, vellent augeri exhibita, & non exhibita exhiberi. 1607.

Et,

Et, dimittens eos, ascendit iterum in nauim.

DImittit eos Christus, qui, improbitatem à se dimittere, Christi exemplo monitisque nolebant. *Dimittit Dominus Pharisæos*, inquit hîc Sanctus Thomas, *quasi incorrectos: nam, vbi est spes correctionis, ibi morandum est: vbi verò malum incorrigibile est, inde recedendum.*

Et obliti sunt, panes sumere; & nisi vnum panem non habebant secum in naui.

1608. OBliuio ista prodit, quàm modicam in rebus aliis carnis curam haberent Apostoli, quibus ipsa reficiendi corporis necessitas, intentione comitatûs Domini, à mente abierat. Qui ardenter Christum sequitur, & Christo adhærere cupit, non tantùm rerum temporalium obliuiscitur, sed etiam sui. Felix obliuio, quæ Domini memoriam fouet.

In multis discipulos à Christo legimus reprehensos; vix inuenias Christi reprehensione coërcitos, quòd deliciis inhiarent, & corporis commodis nimium indulgerent. Nimirum, nihil Apostolico spiritui tam abesse debet, quàm cutem curare, ventri indulgere, & carnis delicias quærere.

Et præcipiebat eis dicens: Videte, & cauete à fermento pharisæorum.

1609. ALiter hoc idem extulit Sanctus Matthæus cap. 16. v. 11. *Cauete à fermento pharisæorum & sadducæorum.* Sanctus Marcus pro sadducæis Herodem posuit. Quid Herodes cum sadducæis? An Herodis Marcus meminit quia sadducæorum vita maximè in Herode relucebat? quodque in sadducæis erat sparsum in vno Herode cumulatum reperiebatur? Nimirum, vnus princeps pro sectâ integrâ ponitur: vt colligeremus, vnius regis mores, multorum moribus præponderare; ac multorum doctorum instar, vnius principis vitam esse.

Sed cur sadducæorum vitam agebat Herodes? An, quia illorum doctrina maximè suis moribus congruebat? Non grauatè sadducæorum fautorem se Herodes præbuit; nam, cùm in deliciis viueret, cùm voluptatibus esset immersus, sadducæorum censio & error, quo, post mortalem hanc vitam, nullam aliam remanere putabant, suo viuendi generi optimè congruebat. Nimirum, nimiis deliciis deditus, facilè nullam aliam vitam esse, sibi persuaderi sinit.

1610. Reponat hîc aliquis: At Herodes supra cap. 6. v. 16. de Ioannis resurrectione philosophabatur: non ergo animæ mortalitatem probabat. Respondere possumus: non à fide, sed à metu illam confessionem exortam fuisse; &, vt extimè verbis resurrectionem astruxerit, mente & moribus sadducæorum errori fauebat; & religionis res tantum curabat, quantùm ad regni, & politicæ vitæ administrationem facere nouerat: quod vtinam ab omnium principum mentibus esset alienum.

SECTIO II.

Oculorum custodia commendata. 1611
Nostrorum operum perfectio vnde collecta. 1611
Moribus & exemplis vera doctrinæ lumen, auditorum mentibus immittendum, non verbis tantum. 1612
Otij & desidiæ fuga probatur. 1613
Curiosè aliena non scrutanda. 1613
Dei beneficia seriò cogitanda. 1614
Mali si fieri posset, nec videndi. 1614
Oculi, hostis munus exercent, ni custodiantur. 1615
Adulationis vitium fugiendum. 1616
Tota vita, crux quædam videtur. 1614
Imitatores Christi, virtutis amore, non præmij, boni sunt. 1617

Et aspiciens ait: video homines, velut arbores; ambulantes.

1611. VIderat cæcus iste aliquando qui nouerat, quæ esset inter homines & arbores similitudo. Huic non statim forsan perfectus visus est à Domino restiturus ob imperfectam eius fidem, imperfectam dispositionem: fors magis dispositus fuisset, si nunquam oculis vsus esset. Homo iste non adeò imperfectus fuisset, si visum nunquam habuisset: aliàs, cùm cæcis lumen Christus redderet, statim, perfectéque præstitit. Explicari non potest, quanta inuehant damna oculi non custoditi.

Video homines velut arbores; ambulantes. Imperfectè se videre prodit iste, qui cæcus fuerat: sed tandem perfectum visum recepit. Quærat hîc aliquis: Cur imperfectam hanc curationem non reliquit? Non facilè reperias, alicui Christum sanitatem contulisse, quin integram perfectamque contulerit; vt illius exemplo ad operum nostrorum perfectionem integritatemque alliceremur.

Deinde iterum imposuit manus super oculos eius; & cæpit videre.

1612. DOcemur hîc, non vnam doctoris & prædicatoris institutionem ad tollendam ignorantiæ cæcitatem sufficere: alias & alias adhibendas, vt tandem claram mysteriorum cognitionem idiotæ assequantur.

Manibus oculorum cæcitatem sanat. Poterat verbo, sed manibus vtitur? vt vel ita disceremus non solùm verbo, sed moribus & exemplis veræ doctrinæ lumen auditorum mentibus immittendum. Non spiritu duntaxat, sed etiam manuum impositione cæcum Christus sanat; vt doctrinæ lumen non solùm ab ore, & verbis, sed etiam ab operibus esse colligeremus.

Paulatim visum cæco isti Christus restituit, qui solitus erat temporis momento ægros sanare. Non casu istuc factum, sed Diuino consilio: ne scilicet putaretur, se vno tantùm modo posse sanare, sicque proderet, non fuisse necessitatis, quòd operabatur; sed liberæ dispensationis.

Et misit illum in domum suam, dicens: Vade in domum tuam: & si in vicum introieris, nemini dixeris.

1613. CVr cæcum in domum suam mittit? An ne miraculi affectationem affectare videretur? Familiare hoc Christo, vt & familiaris humilitas. Præterea iussit, vt domum abiret, quò quietus ibi operi se traderet, ac labore manuum victum sibi quæreret; nec ampliùs vagus stipem mendicaret, vt solent cæci. Instruimur, operi laborique vacandum pauperi, vbi sanitatem indeptus fuerit;

nec, otio ac desidiæ deditum: stipem mendicate debere, qui manuum labore victum quærere sibi potest.

In domum suam cæcum Christus misit, postquam visum receperat; vt disceret, sua spectare; non in aliena, suis neglectis, oculos figere, & curiose scrutari: quod multi faciunt. Cùm cæcus esset, permissus est vagus ire, quia nec sua nec aliena videre poterat: sed, vbi oculorum visum recepit, in propriam domum ire iubetur, ne in alios, & in aliena oculos coniiceret, se, & sua contemnens.

1614. Hominem, cui visum restituerat, ad domum suam mittit: cur ad amœna non misit loca, vt beneficij accepti magnitudinem ex obiectarum rerum visione, visionisque iucunditate colligeret? An, quia tardò homines, camporum, montiumque amœnitate in Deum rapiuntur? sæpe per illa mente vagantur, quæ spectant. Satiùs fuit ad domum suam illum ire, vt mentis oculis meliùs spectaret beneficium, quod in corporis oculis acceperat.

In domum suam mittitur. Benè ille videt, qui alios nec videre quærit, nec videri ab aliis. Qui oculorum visum recepit, maiori indiget cautione; minusque videre debet, qui videre potest.

Nemini dixeris. Qui corporeos oculos restituerat, solicitus & de mentis oculis est. Monet Christus, vt ab hominibus illis se sanatus subduceret: *Quia*, vt inquit Sanctus Thomas, *infideles erant; ne fortè ab eis in animâ læderetur.* Impij, si fieri posset, nec videndi essent.

1615. Tutò inter homines versari posse non videtur, qui oculis, quibus videat, non caret; quàm qui illis est destitutus: hinc hominem, cui visum Christus reddiderat, in domum suam mittit; probè sciens; oculos hostis munus exercere, si probè non custodiantur.

Probus nexus & luminis restituti & domus propriæ incolendæ: quo rectè monemur, oculos non esse datos aliorum rebus curiosè inuestigandis; sed videndis tantùm suis. Non est permissus donatus oculis ire alienis rebus acutè videndis, ne totus foras iret, mensque ab accepti beneficij memoriâ: curiosâ variarum rerum inspectione, auocaretur.

Tunc dicit illis: Vos verò quem me esse dicitis? Respondens Petrus ait ei: Tu es Christus. Et comminatus est eis, ne cui dicerent de illo.

1616. QVàm paucis expedit Marcus, quod pluribus Matthæus narrat. Laudauit Christus Petrum, dixitque beatum: *Beatus es*, inquit, *Simon Bar-Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi; sed Pater meus qui in Cælis est.* Matth. 16. v. 17. Hæc & alia, quæ ad Petri laudem faciebant, omisit Marcus compendio vsus: cur ita? Ne quid in Petri magistri sui gratiam dicere videretur. Errant, qui nimij in suorum laudibus sunt, vt adulatioois incurrant notam.

Et palam verbum loquebatur.

QVod verbum? Græcè ponitur articulus, τὸν λόγον, *istud verbum, hunc sermonem.* Quo scilicet suam passionem ac mortem prædixerat: sed quomodo loquebatur? *Palàm.* Apertè, sine inuolucris. Græce est, παῤῥησίᾳ, quòd significat, *liberè & intrepidè.* Nec enim tristi dolentique animo de futura passione suâ loquebatur; sed constanti, nulloque timore correptus.

Si quis vult me sequi, deneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

1617. NEganti semetipsum se Deus non negat. Se sibi asserit, qui se ad Christi mentem denegat. *Tollat crucem suam.* Plerique tolluntur in crucem. Nobis crux tollenda est, vt totum spontaneum sit, quod patimur.

Crucem suam: Cur vnius crucis fit mentio non multarum? An, quia tota vita crux vna videtur, propter cruces perpetuo inter se vinculo nexas.

Deneget semetipsum, & sequatur me. Nulla hîc præmij, nulla coronarum merces. Nimirum: *Imitatores Christi*, ait Sanctus Ambrosius, *non, propter spem, boni sunt; sed amore virtutis.* Christum amanti Crux ipsa, & sui ipsius abnegatio singularis beneficij loco est.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT IX. MARCI.

Vers. 1.

ET post dies sex assumit Iesus Petrum, & Iacobum, & Ioannem & ducit illos in montem excelsum seorsum solos, & transfiguratus est coram ipsis.

Assumit. *Syr. Accepit.*
Ducit. *Arab. Et fecit ascendere. Euth. Subduxit.*
Seorsum. *Syr. Solos.*
Transfiguratus. *Arab. Apparuit gloriosus. Caiet. Transformatus.*
Coram ipsis. *Syr. Ante oculos eorum.*

Vers. 2.

Et vestimenta eius facta sunt splendentia & candida nimis velut nix, qualia

Vestimenta. *Syr. Vestimentum.*
Facta sunt f. *Syr Coruscabat. Arab. Splendebant. Orig. Splendida fiunt. Theoph. Facta sunt splendida. Ar. M. Facta sunt coruscantia.*
Candida. *Syr. Et factum est candidum. Fr. Luc. Alba.*
Nimis. *Syr. Benè. Euth. Admodum. Vat Valdè.*
Velut nix. *Arab.* omittit. *Euth. Quasi nix.*

fullo

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

fullo non poteſt ſuper terram candida facere,

Qualia. *Syr. Quale. Arab. Quæ Theoph. Quam,*
Fullo non p. *Syr. Homines non poſſunt.*
Super terram. *Euth. In terrâ.*
Candida f. *Syr. Dealbare. Arab. Albifacere ſimiliter. Euth. Alba reddere.*

Verſ. 3.

Et apparuit illis Elias cum Moyſe: & erant loquentes cum Ieſu,

Apparuit. *Syr. Apparuerunt. Theoph. Conſpectus eſt. Caiet. Viſus eſt.*
Elias cum Moyſe. *Syr. Moyſes,& Elias.*
Et erant l. *Syr. Dum loquerentur. Ar. M. Et erant colloquentes. Vat. Colloquebantur.*
Cũm Ieſu. *Ar. M. Ieſu.*

Verſ. 4.

Et reſpondens Petrus ait Ieſu: Rabbi, bonum eſt nos hîc eſſe: & faciamus tria tabernacula. Tibi vnum,& Moyſi vnum, & Eliæ vnum.

Reſpondens Petrus a. I. *Syr. Dixit ei Petrus.*
Rabbi. *Euth. Magiſter.*
Bonum. *Ar. M. Pulchrum.*
Nos. *Arab. Nobis.*
Eſſe. *Arab. Vt ſtemus.*
Faciamus. *Syr. Faciemus.*
Tabernacula. *Ar. M. Vmbracula.*

Verſ. 5.

Non enim ſciebat quid diceret: erant enim timore exterriti.

Non enim ſ. *Syr. Neſciebat autem. Arab. Et neſciebat, Theoph. Non enim nouerat.*
Diceret. *Arab. Reſpondiſſet. Euth. Dicturus eſſet. Vat. Loqueretur.*
Timore e. *Syr. In timore. Arab. Exterriti. S. Chryſ. Timore exterritus. Pagn. Expauefacti.*

Verſ. 6.

Et facta eſt nubes obumbrans eos: & venit vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus chariſſimus: audite illum.

Facta eſt o. *Syr. Extitit, obumbrauitque, Arab. Obumbrauerat.*
Venit. *Syr. Edita eſt. Arab. Facta eſt.*
Chariſſimus. *Pagn. Dilectiſſimus. Caiet. Dilectus.*
Illum. *Euth. Ipſum.*

Verſ. 7.

Et ſtatim circumſpicientes, neminem amplius viderunt, niſi Ieſum tantùm ſecum.

Statim. *Syr. E veſtigio. Fr. Luc. Repentè.*
Circumſpicientes. *Syr. Cùm circumſpexiſſent diſcipuli. Arab. Reſpexerunt.*
Niſi Ieſum t. ſ. *Theoph. Sed ſolum Ieſum eſſe ſecum.*

Verſ. 8.

Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quæ vidiſſent, narrarent: niſi cum filius hominis à mortuis reſurrexerit.

Deſcendentibus illis. *Arab. Dum eſſent deſcendentes.*
Præcepit. *Syr. Præcipiebat. Ar. M. Canit.*
Narrarent. *Vat. Dicerent.*
Quæ v. *Arab. Quicquam de eo, quod viderant.*
Niſi cùm. *Euth. Niſi poſtquam. Theoph. Donec.*
A mortuis. *Arab. De medio mortuorum. Ar. M. Ex mortuis.*
Reſurrexerit. *Syr. Surrexiſſet. Theoph. Reſurrexiſſet.*

Verſ. 9.

Et verbum continuerunt apud ſe, conquirentes quid eſſet: Cum à mortuis reſurrexerit.

Et verbum. *Syr. Illum itaque ſermonem.*
Continuerunt. *Theoph. Detinuerunt. Pagn. Tenuerunt.*
Apud ſe. *Arab. In ſe. Euth. Apud ſeſe. Vat. Inter ſe.*
Conquirentes. *Syr. Et quærebant. Arab. Dicentes. Theoph. Inter ſeſe diſputantes. Fr. Luc. Inter ſe mutuò quærentes.*
Eſſet. *Syr. Eſſet hic ſermo. Arab. Eſt. Theoph. Eſſet hoc quod dixerat.*
Cum a. m. r. *Syr Quum ſurrexiſſet è domo mortuorum. Arab. Hæc reſurrectio de medio mortuorum. Fr. Luc. Illud reſurgere,*

Verſ. 10.

Et interrogabant eum, dicentes: Quid ergo dicunt Phariſæi & ſcribæ, quia Eliam oportet venire primùm?

Nouarin. in Euang. Tom. I.

Quid ergo. *Arab. Quare. Euth. Quid eſt, quod.*
Phariſæi & ſ. *Theoph. Scriba.*
Eliam oportet v. p. *Arab. Elias veniet priùs.*

Vulgata Editio.

Vers. 11.

Qui respondens, ait illis: Elias, cùm venerit primò restituet omnia: & quomodo scriptum est in Filium hominis, vt multa patiatur, & contemnatur.

Vers. 12.

Sed dico vobis quia & Elias venit (& fecerunt illi quæcunque voluerunt) sicut scriptum est de eo.

Vers. 13.

Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & scribas conquirentes cum illis.

Vers. 14.

Et confestim omnis populus videns Iesum, stupefactus est, & expauerunt, & accurrentes salutabant eum.

Vers. 15.

Et interrogauit eos. Quid inter vos conquiritis?

Vers. 16.

Et respondens vnus de turba, dixit: Magister, attuli filium meum ad te habentem spiritum mutum.

Vers. 17.

Qui vbicunque eum apprehenderit, allidit illum, & spumat, & stridet dentibus, & arescit: & dixi discipulis tuis vt eiicerent illum, & non potuerunt.

Vers. 18.

Qui respondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quam-

Lectionum Varietas.

Cum venerit p. *Syr. Venturus est prius. Arab. Iam venit prius. Theoph. Vbi aduenit prius. Ar.M. Quidem veniens primum.*
Restituet. *Syr. Vt reparet. Arab. Et adaquabit.*
Quomodo. *Syr. Sicut. Arab. Quid est.*
Scriptum. *Arab. Quod scriptum.*
In Filium. *Caiet. De filio.*
Vt multa p. *Arab. Quia ipse doloribus afficeretur multis.*
Contemnatur. *Syr. Reprobetur. Arab. Contemnetur. Fr.Luc. Nihil fiat.*

Venit. *Arab. Iam venit.*
Fecerunt illi q. *Syr. Egerunt in illum quicquid.*
Est. *Vat. Erat.*

Magnam. *Arab. Plurimam. Euth.* omittit. *Theoph. Multam.*
Circa eos. *Syr. Cum illis.*
Conquirentes cum i. *Syr. Disceptantes cum illis. Arab. Qui conquirebant cum illis. Ar. M. Conquirentes illis. Vat. Disputantes cum eis.*

Confestim. *Syr. Eo momento. Arab.* omittit. *Theoph. Protinus.*
Omnis p. *Arab. Turba. Vat. Vniuersa turba. Fr. Luc. Omnis turba illa.*
Videns. *Syr. Respexit eum. Vat. Quum vidisset eum. Fr.Luc. Vt vidit Iesum.*
Stupefactus est, & e. *Syr. Et obstupuit. Arab. Timuerunt.*
Accurrentes. *Arab. Concurrerunt ad eum. Vat. Occurrentes.*
Salutabant eum. *Syr. Postularunt pacem eius. Arab. Vt salutarent eum. Euth. Salutauerunt.*

Interrogauit eos. *Syr. Interrogabat scribas.*
Quid inter v. c. *Arab. Quid quæritis ab eis. Theoph. Quid disceptatis cum illis. Ar.M. Quid conquiritis apud vos ipsos. Caiet. Quid conquiritis aduersùs illos.*

De turbâ. *Syr. Ex turbâ.*
Magister. *Syr. Doctor. Theoph. Præceptor.*
Attuli. *Vat. Adduxi.*
Habentem. *Syr. In quo est. Arab. Et in eo est.*
Spiritum mutum. *Syr. Spiritus non loquens. Arab. Spiritus mutus. Ar.M. Spiritum sine locutione.*

Vbicunque. *Theoph. Quandocunque.*
Apprehenderit. *Syr. Conculcauerit. Pagn. Corripuerit.*
Allidit. i. *Syr. Conterit eum. Pagn. Lacerat illum. Fr.Luc. Conuellit membra.*
Spumat. *Syr. Discerpit. Arab. Spumâre facit eum. Euth. Ille spumat.*
Stridet dentibus. *Syr. Frendit dentibus suis. Arab. Stridere facit dentes eius. Ar. M. Stridet dentes suos.*
Arescit. *Syr. Exarescit. Arab. Derelinquit eum aridum.*
Potuerunt. *Fr.Luc. Valuerunt.*

O generatio. *Syr. O vos generatio. Theoph. O natio.*
Quamdiu. *Syr. Quousque tandem.*
Apud vos. *Arab. Vobiscum.*
Quandiu. *Syr. Quousque tandem. Arab. Et vsque quando.*

diu

Vulgata Editio. | ***Lectionum varietas.***

diu vos patiar? afferte illum ad me.

Patiar. *Syr. Sustinebo. Ar.M. Tolerabo.*
Afferte. *Euth. Affer. Ar. M. Ferte. Vat. Adducite.*

Vers. 19.

Et attulerunt eum. Et cùm vidisset eum, statim spiritus conturbauit illum: Et elisus in terram, volutabatur spumans.

Et attulerunt e. *Syr. Adduxerunt itaque ad eum. Ar.M. Et attulerunt eum ad ipsum.*
Et cùm v. e. *Theoph. At viso illo. Ar.M. Et videns eum.*
Statim. *Syr. Eo momento. Vat. Continuò.*
Spiritus. *Fr.Luc. Spiritus ille malus.*
Conturbauit. *Syr. Contriuit. Arab. Allisit. Caiet. Discerpsit. Fr.Luc. Conuulsit.*
Eum. *Fr.Luc. Corpus eius totum.*
Et elisus. *Syr. Cecidítque. Euth. Et prolapsus. Ar. M. Et cadens. Et lapsus. Fr. Luc. Et cùm cecidisset puer.*
In terram. *Theoph. In terrá.*
Volutabatur. *Arab. Percutiens. Vat. Voluebatur.*
Spumans *Syr. Atque discerpebat.*

Vers. 20.

Et interrogauit patrem eius: quantum temporis est ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia.

Ex quo ei. h. a. *Syr. Iam ex quo ita est. Ar. M. Vt hoc factum est ei.*
Ab infantiá. *Syr. A pueritiâ suâ. Theoph. A puero. Fr.Luc. Ab infante.*

Vers. 21.

Et frequenter eum in ignem, & in aquas misit, vt eum perderet; sed si quid potes, adiuua nos, misertus nostri.

Frequenter. *Syr. Pluries. Arab. Multoties. Euth. Sepiùs.*
Aquas. *Euth. Aquam.*
Misit. *Euth. Deiecit. Ar.M. Iecit. Pagn. Abiecit. Fr.Luc. Proiecit.*
Sed. *Vat. Agè.*
Adiuua nos. *Syr. Adiuua me. Ar. M. Sucurre nobis. Pagn. Subuem nobis.*
Misertus n. *Syr. Et miserere mei. Arab. Et miserere super nos. Ar. M. Visceribus commotus super nos.*

Vers. 22.

Iesus autem ait illi: si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

Si potes credere. *Syr. Si tu potes credere. Arab. Quod est verbum tuum, si potes super eum. Vat. Si potes credere illud.*
Possibilia sunt. *Syr. Possunt fieri.*

Vers. 23.

Et continuò exclamans pater pueri, cum lachrymis aiebat: Credo Domine: adiuua incredulitatem meam.

Exclamans. *Syr. Clamans. Arab. Exclamauit.*
Cum lacrymis. *Syr. Flens.*
Credo, Domine. *Arab. Ego credo.*
Adiuua incredulitatem m. *Syr. Succurre defectui fidei meæ. Arab. Adiuua debilitatem fidei meæ. Euth. Auxiliare incredulitati meæ. Vat. Succurre incredulitati meæ.*

Vers. 24.

Et cùm videret Iesus concurrentem turbam comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum.

Concurrentem t. *Syr. Accurrentem populum, & congregatum ad se. Arab. Multitudinem turbæ.*
Comminatus est s. i. *Syr. Obiurgauit spiritum immundum. Euth. Imperauit spiritui immundo. Caiet. Increpauit spiritum immundum.*
Surde & mute. *Syr. Surde, & non loquens. Ar. M. Sine locutione, & surde.*
Spiritus. *Arab. O spiritus. Fr.Luc. In spiritu.*
Præcipio. *Ar.M. Impero.*
Exi. *Arab. Vt exeas.*
Amplius i. *Arab. Intres. Theoph. Posthac ingrediaris.*

Vers. 25.

Et exclamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mor-

Exclamans. *Syr. Clamauit dæmonium illud multùm. Euth. Cum clamasset spiritus.*
Et multùm d. *Syr. Atque contudit.*
Factus est. *Vat. Euasit.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 11.

Qui reſpondens, ait illis: Elias, cùm venerit primò reſtituet omnia: & quomodo ſcriptum eſt in Filium hominis, vt multa patiatur, & contemnatur.

Cum venerit p. *Syr. Venturus eſt priùs. Arab. Iam venit priùs. Theoph. Vbi aduenit priùs. Ar.M. Quidem veniens primum.*
Reſtituet. *Syr. Vt reparet. Arab. Et adaquabit.*
Quomodo. *Syr. Sicut. Arab. Quid eſt.*
Scriptum. *Arab. Quod ſcriptum.*
In Filium. *Caiet. De filio.*
Vt multa p. *Arab. Quia ipſe doloribus afficeretur multis.*
Contemnatur. *Syr. Reprobetur. Arab. Contemnetur. Fr.Luc. Nihil fiat.*

Verſ. 12.

Sed dico vobis quia & Elias venit (& fecerunt illi quæcunque voluerunt) ſicut ſcriptum eſt de eo.

Venit. *Arab. Iam venit.*
Fecerunt illi q. *Syr. Egerunt in illum quicquid.*
Eſt. *Vat. Erat.*

Verſ. 13.

Et veniens ad diſcipulos ſuos, vidit turbam magnam circa eos, & ſcribas conquirentes cum illis.

Magnam. *Arab. Plurimam. Euth.* omittit. *Theoph. Multam.*
Circa eos. *Syr. Cum illis.*
Conquirentes cum i. *Syr. Diſceptantes cum illis. Arab. Qui conquirebant cum illis. Ar.M. Conquirentes illis. Vat. Diſputantes cum eis.*

Verſ. 14.

Et confeſtim omnis populus videns Ieſum, ſtupefactus eſt, & expauerunt, & accurrentes ſalutabant eum.

Confeſtim. *Syr. Eo momento. Arab.* omittit. *Theoph. Protinus.*
Omnis p. *Arab. Turba. Vat. Vniuerſa turba. Fr. Luc. Omnis turba illa.*
Videns. *Syr. Reſpexit eum. Vat. Quum vidiſſet eum. Fr.Luc. Vt vidit Ieſum.*
Stupefactus eſt, & e. *Syr. Et obſtupuit. Arab. Timuerunt.*
Accurrentes. *Arab. Concurrerunt ad eum. Vat. Occurrentes.*
Salutabant eum. *Syr. Poſtularunt pacem eius. Arab. Vt ſalutarent eum. Euth. Salutauerunt.*

Verſ. 15.

Et interrogauit eos. Quid inter vos conquiritis?

Interrogauit eos. *Syr. Interrogabat ſcribas.*
Quid inter v. c. *Arab. Quid quæritis ab eis. Theoph. Quid diſceptatis cum illis. Ar.M. Quid conquiritis apud vos ipſos. Caiet. Quid conquiritis aduersùs illos.*

Verſ. 16.

Et reſpondens vnus de turba, dixit: Magiſter, attuli filium meum ad te habentem ſpiritum mutum.

De turbâ. *Syr. Ex turbâ.*
Magiſter. *Syr. Doctor. Theoph. Præceptor.*
Attuli. *Vat. Adduxi.*
Habentem. *Syr. In quo eſt. Arab. Et in eo eſt.*
Spiritum mutum. *Syr. Spiritus non loquens. Arab. Spiritus mutus. Ar.M. Spiritum ſine locutione.*

Verſ. 17.

Qui vbicunque eum apprehenderit, allidit illum, & ſpumat, & ſtridet dentibus, & areſcit: & dixi diſcipulis tuis vt eiicerent illum, & non potuerunt.

Vbicunque. *Theoph. Quandocunque.*
Apprehenderit. *Syr. Conculcauerit. Pagn. Corripuerit.*
Allidit. i. *Syr. Conterit eum. Pagn. Lacerat illum. Fr.Luc. Conuellit membra.*
Spumat. *Syr. Diſcerpit. Arab. Spumáre facit eum. Euth. Ille ſpumat.*
Stridet dentibus. *Syr. Frendit dentibus ſuis. Arab. Stridere facit dentes eius. Ar. M. Stridet dentes ſuos.*
Areſcit. *Syr. Exareſcit. Arab. Derelinquit eum aridum.*
Potuerunt. *Fr.Luc. Valuerunt.*

Verſ. 18.

Qui reſpondens eis, dixit: O generatio incredula, quamdiu apud vos ero? quam-

O generatio. *Syr. O vos generatio. Theoph. O natio.*
Quamdiu. *Syr. Quouſque tandem.*
Apud vos. *Arab. Vobiſcum.*
Quandiu. *Syr. Quouſque tandem. Arab. Et vſque quando.*

diu

Vulgata Editio.	*Lectionum varietas.*

diu vos patiar? afferte illum ad me.

Patiar. *Syr. Sustinebo. Ar. M. Tolerabo.*
Afferte. *Euth. Affer. Ar. M. Ferte. Vat. Adducite.*

Vers. 19.

Et attulerunt eum. Et cùm vidisset eum, statim spiritus conturbauit illum: Et elisus in terram, volutabatur spumans.

Et attulerunt e. *Syr. Adduxerunt itaque ad eum. Ar. M. Et attulerunt eum ad ipsum.*
Et cùm v. e. *Theoph. At viso illo. Ar. M. Et videns eum.*
Statim. *Syr. Eo momento. Vat. Continuò.*
Spiritus. *Fr. Luc. Spiritus ille malus.*
Conturbauit. *Syr. Contriuit. Arab. Allisit. Caiet. Discerpsit. Fr. Luc. Conuulsit.*
Eum. *Fr. Luc. Corpus eius totum.*
Et elisus. *Syr. Cecidítque. Euth. Et prolapsus. Ar. M. Et cadens. Et lapsus. Fr. Luc. Et cùm cecidisset puer.*
In terram. *Theoph. In terrá.*
Volutabatur. *Arab. Percutiens. Vat. Voluebatur.*
Spumans *Syr. Atque discerpebat.*

Vers. 20.

Et interrogauit patrem eius: quantum temporis est ex quo ei hoc accidit? At ille ait: Ab infantia.

Ex quo ei. h. a. *Syr. Iam ex quo ita est. Ar. M. Vt hoc factum est ei.*
Ab infantiâ. *Syr. A pueritiâ suâ. Theoph. A puero. Fr. Luc. Ab infante.*

Vers. 21.

Et frequenter eum in ignem, & in aquas misit, vt eum perderet; sed si quid potes, adiuua nos, misertus nostri.

Frequenter. *Syr. Pluries. Arab. Multoties. Euth. Sæpiùs.*
Aquas. *Euth. Aquam.*
Misit. *Euth. Deiecit. Ar. M. Iecit. Pagn. Abiecit. Fr. Luc. Proiecit.*
Sed. *Vat. Agè.*
Adiuua nos. *Syr. Adiuua me. Ar. M. Sucurre nobis. Pagn. Subuem nobis.*
Misertus n. *Syr. Et miserere mei. Arab. Et miserere super nos. Ar. M. Visceribus commotus super nos.*

Vers. 22.

Iesus autem ait illi: si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.

Si potes credere. *Syr. Si tu potes credere. Arab. Quod est verbum tuum, si potes super eum. Vat. Si potes credere illud.*
Possibilia sunt. *Syr. Possunt fieri.*

Vers. 23.

Et continuò exclamans pater pueri, cum lachrymis aiebat: Credo Domine: adiuua incredulitatem meam.

Exclamans. *Syr. Clamans. Arab. Exclamauit.*
Cum lacrymis. *Syr. Flens.*
Credo, Domine. *Arab. Ego credo.*
Adiuua incredulitatem m. *Syr. Succurre defectui fidei meæ. Arab. Adiuua debilitatem fidei meæ. Euth. Auxiliare incredulitati meæ. Vat. Succurre incredulitati meæ.*

Vers. 24.

Et cùm videret Iesus concurrentem turbam comminatus est spiritui immundo, dicens illi: Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo: & amplius ne introeas in eum.

Concurrentem t. *Syr. Accurrentem populum, & congregatum ad se. Arab. Multitudinem turba.*
Comminatus est s. i. *Syr. Obiurgauit spiritum immundum. Euth. Imperauit spiritui immundo. Caiet. Increpauit spiritum immundum.*
Surde & mute. *Syr. Surde, & non loquens. Ar. M. Sine locutione, & surde.*
Spiritus. *Arab. O spiritus. Fr. Luc. Iu spiritu.*
Præcipio. *Ar. M. Impero.*
Exi. *Arab. Vt exeas.*
Amplius i. *Arab. Intres. Theoph. Posthac ingrediaris.*

Vers. 25.

Et exclamans, & multum discerpens eum, exiit ab eo, & factus est sicut mor-

Exclamans. *Syr. Clamauit dæmonium illud multùm. Euth. Cum clamasset spiritus.*
Et multùm d. *Syr. Atque contudit.*
Factus est. *Vat. Euasit.*

Vulgata Editio. | *Lectionum varietas.*

tuus, ita vt multi dicerent: Quia mortuus est.

Sicut mortuus. *Syr. Instar mortui. Euth. Quasi mortuus. Theoph. Tanquam mortuus. Vat. Similis mortuo.*

Vers. 26.

Iesus autem tenens manum eius, eleuauit eum, & surrexit.

Tenens m. *Syr. Prehendit manum. Theoph. Correptâ manu. Fr. Luc. Apprehensâ manu.*
Eleuauit. *Euth. Erexit. Ar. M. Excitauit.*
Et surrexit. *Syr.* omittit. *Arab. Et stetit, & introiuit in domum suam.*

Vers. 27.

Et cum introiisset in domum, discipuli eius secretò interrogabant eum: Quare nos non potuimus eiicere eum.

Et cum i. i. d. *Syr. Quum autem Iesus ingressus esset domum. Ar. M. Et introeuntem eum in domum.*
Secretò. *Vat. Seorsum. Fr. Luc. Priuatim.*
Potuimus. *Vat. Quiuimus.*

Vers. 28.

Et dixit illis: Hoc genus in nullo potest exire, nisi in oratione, & ieiunio.

Genus. *Euth. Genus dæmoniorum.*
In nullo. *Syr. Nullo modo. Arab. Non in aliquo. Euth. Per nihil. Theoph. Nullâ re.*
Exire. *Arab. Eiici.*
In oratione, & i. *Syr. Ieiunio, & oratione. Vat. Per precationem, & ieiunium.*

Vers. 29.

Et inde profecti prætergrediebantur Galilæam: nec volebat quemquam scire.

Profecti. *Theoph. Digressi. Ar. M. Exeuntes. Fr. Luc. Egressi.*
Prætergrediebantur. *Vat. Iter fecerunt. Mald. Transibant.*
Galilæam, *Mald. Per Galilæam.*
Scire. *Syr. Scire id.*

Vers. 30.

Docebat autem discipulos suos, & dicebat illis: Quoniam Filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum, & occisus tertia die resurget.

Docebat autem. *Syr. Docebat enim. Arab. Et docuit.*
Tradetur. *Syr. Tradendus est. Theoph. Traditur.*
In manus. *Arab. In manibus.*
Occident. *Syr. Interiment.*
Et occisus. *Syr. Quumque interemptus fuerit. Arab. Et. Euth. Ac mortuus.*
Tertiâ. *Arab. In tertiâ. Vat. Tertio.*

Vers. 31.

At illi ignorabant verbum: & timebant interrogare eum.

Ignorabant. *Syr. Nesciebant. Vat. Non intelligebant.*
Verbum. *Syr. Hunc sermonem. Theoph. Hoc verbum.*
Timebant. *Syr. Timuerunt.*

Vers. 32.

Et venerunt Capharnaum. Qui cùm domi essent, interrogabat eos: Quid in via tractabatis?

Venerunt. *Euth. Venit.*
Qui cùm d. e. *Syr. Quumque domum ingressi fuissent. Ar. M. Et in domo factus. Vat. Et cùm venisset in ædes.*
In viâ. *Euth. Per viam. Theoph. In viâ.*
Tractabatis. *Arab. Cogitabatis. Ar. M. Ad vos ipsos ratiocinabamini. Caiet. Disputabatis. Fr. Luc. Disceptabatis.*

Vers. 33.

At illi tacebant. Siquidem in via inter se disputauerant, quis eorum maior esset.

Tacebant. *Arab. Tacuerunt. Vat. Silebant.*
In viâ. *Euth. Per viam. Theoph. Inter viam.*
Inter se. *Syr. Vnus cum alio. Arab.* omittit. *Ar. M. Ad inuicem.*
Disputauerant. *Syr. Contenderant. Arab. Dicebant. Ar. M. Ratiocinati sunt.*
Quis eorum m. e. *Syr. Quis esset maximus eorum. Arab. Quis esset maior inter eos. Fr. Luc. Quis maior.*

Vers. 34.

Et residens vocauit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium

Residens. *Euth. Quum sedisset. Vat. Quum consedisset.*
Vocauit. *Theoph. Accersiuit.*
Si quis v. *Arab. Qui voluerit. Orig. Qui vult in*

nouissimus,

Vulgata Editio.

nouissimus,& omnium minister.

Vers. 35.

Et accipiens puerum, statuit eum in medio eorum: quem cùm complexus esset, ait illis?

Vers. 36.

Quisquis vnum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicunque me susceperit, non me suscipit, sed eum, qui misit me.

Vers. 37.

Respondit illi Ioannes, dicens: Magister, vidimus quendam in nomine tuo eiicientem dæmonia, qui non sequitur nos, & prohibuimus eum.

Vers. 38.

Iesus autem ait: Nolite prohibere eum, nemo est enim qui faciat virtutem in nomine meo, & possit citò malè loqui de me.

Vers. 39.

Qui enim non est aduersùm vos, pro vobis est.

Vers. 40.

Quisquis enim potum dederit vobis calicem aquæ in nomine meo, quia Christi estis: amen dico vobis non perdet mercedem suam.

Vers. 41.

Et quisquis scandalizauerit vnum ex his pusillis credentibus in me: bonum est

Lectionum Varietas.

vobis. Euth. Si quis cupit.
Erit. *Euth. Sit.*
Nouissimus. *Arab. Vltimus. Vat. Postremus.*
Minister. *Euth. Seruus.*

Accipiens. *Euth. Sumpto. Theoph. Arreptum. Vat. Apprehensum. Fr. Luc. Cùm accepisset.*
Puerum. *Syr. Puerulum quendam. Arab. Paruulum. Euth. Puerulo.*
Statuit. *Arab. Constituit.*
Eorum. *Orig. Discipulorum.*
Quem cum c. e. *Syr. Et cùm recepisset eum super brachia sua. Arab. Et tenuit eum. Euth. Et amplexatus illum. Theoph. Et cepisset illum in vlnas suas. Caiet. Quem cum posuisset in vlnis.*

Quisquis. *Orig. Si quis.*
Vnum ex h. p. *Syr. Quasi hunc puerulum. Arab. Similem huic paruulo. Ar. M. Vnum huiusmodi puerulorum. Vat. Vnum ex talibus puerulis. Orig. Vnum puerum talem.*
Receperit. *Syr. Exceperit. Euth. Susceperit.*
Non me. *Arab. Non me tantùm.*
Sed eum, q. m. *Arab. Sed & qui misit. Ar. M. Sed legantem.*

Magister. *Syr. Magister mi. Vat. Præceptor.*
Quendam. *Syr. Hominem.*
In nomine t. *Euth. Per nomen tuum. Vat. Nomine tuo.*
Eiicientem. *Arab. Qui eiicit.*
Qui non f. n. &. p. e. *Syr. Et prohibuimus eum, propter quod non adhæreat nobis. Arab. Et prohibuimus eum, quia ipse non sequebatur nos. Ar. M. Qui non sequitur nos, & prohibuimus eum, quia non sequitur nos.*

Nolite prohibere. *Euth. Ne prohibueritis. Fr. Luc. Ne prohibeatis.*
Faciat. *Euth. Edat. Theoph. Si fecerit. Vat. Si ediderit.*
Virtutem. *Syr. Virtutes. Arab. Efficaciam.*
In nomine m. *Vat. Per nomen meum.*
Citò. *Euth. Facilè.*
Malè loqui. *Syr. Malè dicere. Arab. Malum loqui.*
De me. *Arab. Contra me.*

Qui enim non e. a. *Syr. Quicunque ergo non fuerit contra.*
Vos p. v. *Vat. Nos, pro nobis.*

Potum d. *Syr. Propinauerit. Theoph. Dedit ad bibendum. Ar. M. Potauerit.*
Vobis. *Ar. M. Vos.*
Calicem. *Vat. Poculum.*
Aquæ. *Goth. Aqua frigida.*
In nomine m. *Syr. Eo nomine. Arab. Nomine. Vat. Nomine meo.*
Quia Christi e. *Syr. Quòd ipsius Messia sitis.*
Non perdet. *Arab. Quia non perdetur. Theoph. Nequaquam perditurus est.*
Mercedem s. *Arab. Merces eius.*

Scandalizauerit. *Syr. Offendiculo fuerit. Vat. Offenderis. Caiet. Scandalizat.*
Vnum. *Syr. Vni.*
Ex his p. *Syr. Ex istis paruulis. Arab. Illorum paruulorum. Fr. Luc. Paruorum.*

ei

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

ei magis ſi circumdaretur mola aſinaria collo eius, & in mare mitteretur.

Credentibus. *Theoph. Qui confidunt.*
Bonum eſt e. m. *Syr. Satius ei fuiſſet. Arab. Bonum eſt ei. Euth. Melius foret ei. Ar.M. Pulchrum eſt ei magis.*
Si circumdaretur. *Syr. Si impoſita fuiſſet. Arab. Si ſuſpendatur. Ar. M. Si circumponeretur. Al. Si circundaretur.*
Mola a. *Syr. Mola aſini. Euth. Lapis molaris. Caiet. Saxum molare.*
Collo. *Arab. In collo. Theoph. Circa ceruicem. Vat. Ceruici. Fr.Luc. Circa collum.*
Mitteretur. *Syr. Fuiſſet proiectus. Arab. Proiiceretur. Euth. Deiiceretur. Ar. M. Iaceretur. Vat. Abiiceretur.*

Verſ. 42.

Et ſi ſcandalizauerit te manus tua, abſcinde illam: bonum eſt tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem ire in gehennam, in ignem inextinguibilem.

Scandalizauerit te. *Syr. Offendiculo tibi fuerit. Euth. Offenderit. Theoph. Tibi fuerit obſtaculo. Vat. Tibi offenſioni fuerit.*
Abſcinde. *Euth. Amputa.*
Bonum. *Syr. Satius. Arab. Melius enim. Ar. M. Pulchrum.*
Debilem. *Arab. Et tu aridus. Pagn. Mutilum. Caiet. Mancum.*
Introire in v. *Vat. Ingredi ad vitam.*
Duas manus h. *Arab. Eſſe tibi manus duas.*
Ire. *Arab. Et introeas. Fr.Luc. Abire.*
In ignem i. *Arab. In ignem, vbi non extinguitur ignis eius.*

Verſ. 43.

Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

Eorum. *Arab. Eius.*
Moritur. *Ar.M. Finitur.*
Ignis. *Vat. Ignis eorum.*

Verſ. 44.

Et ſi pes tuus te ſcandalizat, amputa illum, bonum eſt tibi claudum introire in vitam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehennam ignis inextinguibilis.

Scandalizat. *Syr. Offendiculo tibi fuerit. Euth. Offenderit. Theoph. Fuerit tibi obſtaculo. Vat. Tibi offenſioni fuerit.*
Amputa. *Arab. Abſcinde.*
Bonum. *Ar.M. Pulchrum. Vat. Melius.*
Introire. *Syr. Ingredi.*
In vitam æ. *Arab. Vitam. Theoph. Ad vitam.*
Quàm. *Euth. Potiùs quam.*
Habentem. *Syr. Quum habueris. Arab. Tibi eſſe.*
Mitti. *Syr. Cadas. Arab. Et proiici. Ar.M. Iaci.*
Ignis i. *Vat. In ignem inextinguibilem. Caiet. Ignem inextinguibilem.*

Verſ. 45.

Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

Moritur. *Ar.M. Finitur.*
Ignis. *Syr. Ignis eorum.*

Verſ. 46.

Quòd ſi oculus tuus ſcandalizat te, eiice eum: bonum eſt tibi luſcum introire in regnum Dei, quàm duos oculos habentem mitti in gehennam ignis.

Quod ſi. *Arab. Denique ſi.*
Scandalizat t. *Syr. Offendiculo tibi fuerit. Euth. Te offenderit. Theoph. Tibi obſtaculo eſt. Vat. Tibi offenſioni fuerit.*
Eiice. *Syr. Effodito. Theoph. Erue.*
Bonum eſt. *Syr. Satius fuerit. Arab. Melius enim eſt. Ar.M. Pulchrum eſt.*
Luſcum. *Arab. Cum vno oculo. Vat. Vt luſcus. Pagn. Vt vnoculus.*
Introire. *Tat. Introeas.*
In regnum. *Arab. Ad regnum.*
Quàm. *Theoph. Potiùs quàm.*
Habentem. *Syr. Quum habueris. Arab. Eſſe tibi.*
Mitti. *Syr. Cadas. Arab. Proiici. Ar.M. Iaci.*

Verſ. 47.

Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.

Moritur. *Ar.M. Finitur.*
Ignis. *Syr. Ignis eorum.*

Verſ. 48.

Vulgata Editio.	Lectionum Varietas.
Verſ. 48. Omnis enim igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur.	Omnis. *Syr. Quilibet. Arab. Omnia. Theoph. Omnis homo. Vat. Vnuſquiſque.* Salietur. *Arab. Salientur.* Omnis. *Syr. Omne. Vat. Vnaqueque.* Victima. *Syr. Sacrificium. Euth. Hoſtia.*
Verſ. 49. Bonum eſt ſal: quòd ſi ſal inſulſum fuerit: in quo illud condietis? Habete in vobis ſal, & pacem habete inter vos.	Bonum. *Syr. Bonus. Theoph. Bona res. Ar. M. Pulchrum.* Inſulſum. *Syr. Inſipidus. Arab. Abſque ſalſedine. Fr. Luc. Sine ſale.* Fuerit. *Euth. Fiat.* In quo i. c. *Syr. Quonam ſalietur. Arab. In quo condietur. Theoph. Per quid ipſum condietis.* Habete. *Arab. Sit igitur.* Vobis. *Vat. Vobis ipſis.* Sal. *Theoph. Salem.* Pacem habete i. v. *Syr. In pace eſtote vnus cum alio. Arab. Pacem habeat alter ex vobis cum altero. Ar. M. Pacem habete in inuicem. Vat. Pacem habete inter vos inuicem.*

CAPVT IX.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Et poſt ſex dies aſſumit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem: & ducit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos, & transfiguratus eſt coram ipſis.

1618. ET *poſt ſex dies aſſumit Ieſus.* Nec dierum numerus myſterio viduus eſt. Poſt ſex dies ad videndam Chriſti gloriam aſſumuntur Apoſtoli: cur non antè? *Cum ſex diebus*, inquit Geometta, *perfecto numero totus abſolutus ſit Mundus; is, qui vniuerſas res Mundi tranſcendit, conſiderat autem illa duntaxat, quæ ſtabilia ſunt & æterna; hic poſt ſex dies quoque à Ieſu aſſumi ſignificatur: hac enim qui tranſcendit, videt Ieſum ante ſe transfiguratum, configuratum nemini*; ô felix, qui mentem ita in ſublimia eleuat, vt terrena non cogitet, terrena contemnat & peritura.

Ad orationem transferre hoc poſſumus; ait quippe Sanctus Lucas, aſcendiſſe Chriſtum in montem, vt oraret: id autem poſt ſex dies fit, vt omnia creata deſerat, qui orationem facturus eſt.

1619. Poſt mentionem crucis, gloriam reſurrectionis oſtendit: vt, qui gloriam ſperat, crucem non fugiat.

Poſt ſex dies. Poſt Regni promiſſionem, ſex dies diſtulit; vt ſe ad illud videndum omnes pararent. Sed, cur non plures dies huic præparationi ſtatuit? An, quia, qui gloriam cogitat, & eam ſperat ſe videre, tam perfectè & tanto ardore ſe parare debet, vt paucis diebus illud præſtet, quod alius ſine hac cogitatione & ſine hoc fine, multis diebus non præſtitiſſet.

Et transfiguratus eſt coram ipſis. Syrus, *Ante oculos eorum.* Vt altius gloriæ cogitatio eorum cordibus inſideret; nec facilè ab eorum memoriâ laberetur, quod coram ipſis teſtibus actum fuerat.

Et apparuit illis Elias cum Moſe: & erant loquentes cum Ieſu.

1620. HI duo præcipuè cum Chriſto apparent in gloriâ; quia vterque pro peccatoribus orabat, vt de Moſe ſcribitur Num. 16. de Eliâ 3. Reg. 18. Nimirum, in Chriſti Regno magnus erit, qui peccatorum ſalutem quærit, & feruenter pro illis precatur.

Moſes iam obierat: nondum Elias morti ſuccubuerat. Vterque ergo apparent; vt vel hinc colligeretur, eum & vitæ & mortis habuiſſe poteſtatem.

Turbæ dicebant, Chriſtum, Eliam eſſe, aut vnum ex prophetis: iurè ideo cum Eliâ apparet, vt Dominus à ſeruis ſecerneretur.

Non enim ſciebat, quid diceret.

1621. NOn *enim ſciebat, quid diceret.* Errabat, dum Ieſu tabernaculum vnum tribuit, vnum Moyſi, vnum Eliæ: *quaſi non eos caperet*, ait Sanctus Paſchaſius, *vnum tabernaculum, nec in vno ſimul conſiſtere poſſent.* Priuatum tabernaculum malè Chriſto aſſignatur, qui omnia ſua nobis eſſe vult communia, qui omnium amat eſſe.

Erras Petre, & neſcis quid dicis, dum vno claudis tabernaculo Chriſtum, & te aliosque verâ beatitudine frui ſperas: ſinè Ieſu, Ieſuque viſione, plena gloria eſſe non poteſt.

Et

Et venit vox de nube dicens: Hic est Filius meus charissimus: audite illum. Et statim circunspicientes neminem ampliùs viderunt, nisi Iesum tantùm secum.

1622. HIc est filius meus charissimus. Quem cum & Elia, tabernaculorum patitate, confuderat Petrus. Ab illis Pater his vocibus discriminat; vt disceret Petrus, vnicum Patris Filium puris hominibus non pariare. *Quoniam* (verba sunt Sancti Ambrosij) *vel tabernaculorum numerum deferendum tribus simpliciter estimauit, emendatur Dei Patris auctoritate dicentis: Hic est Filius meus dilectus, idest: Quid conseruos cum Domino socias tuo?* quid æquali cum seruis honore Dominum Deumque prosequeris?

Emendat Petrum Pater, non emendat Christus: poterat enim dicere: *Ego sum filius Dei Patris dilectus.* Abstinuit humilitatis doctor: sed quò humiliùs pertulit, se cum seruis numerari, & æquali honore cum illis cumulari, à Patre sic extollitur, & tanquam dilectus Filius declaratur. Nimirum, euehit Deus eos, qui se demittunt, & humilitatis amatores extollit in sublime.

1623. *Neminem ampliùs viderunt, nisi Iesum tantùm.* Iesus solus sufficit: explere solus intuentium vota potest, solus satiare. Loquebatur Pater: Moyses & Elias abierunt, dum loquebatur. Solus illos poterat Iesus beare, solus ad Patrem ducere. *Dum loquitur Pater, illi subtrahuntur duo, quia solus ad Patrem nobis prabet accessum:* inquit Sanctus Chrysostomus.

Duo apparuerunt cum Iesu: Moses & Elias; sed remansit solus Iesus; vt significaretur, legem ac prophetiam in Euangelium immigrasse, *Attollentes oculos*, ait Geometra, *viderunt solum Iesum. Existimo enim Moysem, idest legem; & Eliam, idest prophetiam cum Iesu, hoc est Euangelio, quid vnum esse facta.*

Et veniens ad discipulos suos, vidit turbam magnam circa eos, & scribas conquirentes cum illis.

1624. SCribæ, tanquam docti, non ausi cum præceptore congredi: simplices & idiotas discipulos aggrediuntur, & tanquam rudes altercationibus vexare non verentur, quò vel speciem victoriæ, apud imperitam plebem, obtineant; & strepitu, clamore, ac tumultu consequerentur, quod veritate non possent.

Statim adfuit Christus? vt discipulos à scribarum fraudibus eximeret, & ab illorum altercationibus liberaret. Quàm periculosum est, à doctis sed fraudolentis hominibus, circumueniri? Cùm discipuli in mari periclitarentur, per totam noctem permisit eos Christus luctari cum fluctibus, & in remigando laborare; hic statim adest, nec diù à scribis vexari sinit. Nimirum, maius ab impiorum hominum persuasionibus & fallacibus verbis imminet nobis discrimen, quàm à maris fluctibus; vt non mirum, si hic accurrere, operà laturus, Christus non distulerit; quia scribæ discipulos altercationibus premebant: cùm verò matis tempestatibus affligarentur, præsentiam suam & auxilium exhibere distulit? quia sæuior, ac periculosior quàcunque tempestate mali hominis sermo.

Et, cùm vidisset eum, statim spiritus conturbauit illum, & elisus in terram volutabatur spumans.

1625. CHristo sistitur, qui à dæmonio corripiebatur: tuncque diabolus in eum sæuire magis cœpit. Nimirum, quò propinquior salus est, quam à Christo quis expectat, eò magis dæmon furit, æstuat, viresque omnes exerit, vt resistat. Sæpè, dum conuerti ad Deum post peccata cogitamus, maioribus antiqui hostis petimur insidiis, vt à salute nos auocet, & odium virtutis inducat.

Si quid potes, adiuua nos, misertus nostri.

ITa pater pro filio Christum orat: *Adiuua nos* filij scilicet malum, suum ducit. Vetùs pater filij sui malum, vt suum sentit; & torquetur in filio, in filio cruciatur. Præstet id in malis culpæ adeò vt filij delictum, suum putet esse pater, cùm etiam ita plerunque sit: parentum quippe conniuentiâ ac indulgentiâ peccant filij; & filiorum peccatum in patres ipsos quodammodo resilit.

Credo Domine, adiuua incredulitatem meam.

1626. CLamat, se credere, & incredulum se fatetur: si incredulitatem suam nouit, quomodo, se credere, dicit. Num sine credulitate credere quis potest? Credebat, sed imperfectè; adeò vt meruerer, ne eius credulitas fidei nomen mereretur. Idcirco *incredulitatem* vocauit; cupiebat enim à Domino perfici fidem suam. Nimirum, quò maiùs quis supero illustratur lumine, eò humiliùs de se sentit, & conijcit potiùs oculos in illud, quod sibi deest, quàm in illud, quod iam habet.

SECTIO II.

Surde & mute spiritus, ego præcipio tibi: exi ab eo, & ampliùs ne introeas in eum.

1627. SAtanæ ingenium est, vt libenter eò reuertatur, vnde fuerat expulsus; ideo ei Christus præcepit, ne ampliùs in puerum introiret. Timeat, qui liberatus à dæmone est, ne iterum per peccatum dæmonis mancipium fiat.

Filius hominis tradetur in manus hominum, & occident eum

TRadetur. Græcè, παραδίδοται. Traditur. Præsenti tempore vtens significat rem breui futuram: ad mortem quippè adeò Christus festinabat, & tam altè eius menti insidebat; vt videre eam

te eam quodammodo videretur; & ob oculos habere quod erat futurum.

In viâ inter se disputauerant, quis eorum maior esset.

1628. IN viâ disputant de principatu. Congruit disputatio loco: vt vel motu proderetur, nihil firmum stabiléque in terrenis dignitatibus esse; sed principatus motu semper ferri, vt nunquam quiescant & consistant. De principatu agitur in via, quia facilè labitur, citò finit.

Euntes discipuli agunt de principatu: sedens Christus, & domo quiescens humilitatem docet; subdit enim: *Et residens vocauit duodecim, & ait illis: Si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus.* Græcè pro, *residens*, est, καθίσας, *Cùm sedisset.* Humilitas in quiete docetur: de principatu in viâ & motu disputatur: vt vel habitu disceremus, quia principes semper laborant, nunquam quiescunt: humiles verò à labore immunes, verâ quiete fruuntur.

Et residens vocauit duodecim, & ait illis: si quis vult primus esse, erit omnium nouissimus.

1629. OMnes discipulos Christus aduocat, licèt fors non omnes peccarint: ab omnibus tamen audiri voluit admonitionem omnibus vtilem: quia scilicet facile erat ambitionis pestem etiam aliis, qui ab illa immunes, aliquorum exemplo affricari. Ambitio, vbi aliquos infecerit, alios facilè corripit, alios inuadit.

Residens. Græcè καθίσας. *Cùm sedisset.* Sedit tanquam serium aliquid, magnique momenti suis traditurus. De re magnâ agitur, cùm aliqui ab ambitione sunt auocandi. Sedens Christus curat, ne ambitio discipulorum suorum mentibus insideret.

Et accipiens puerum statuit eum in medio eorum: quem cùm complexus esset, ait illis.

1630. NÆ felix iste puer, quem suscepit Iesus, & vlnis suis, amplexus est. *Nihil dubium*, inquit, ille, *quin copiosam illi benedictionem inspirarit.* Puerum istum quem amplexus est Iesus, amplexum fuisse sanctitatem, facilè crediderim.

Quisquis vnum ex huiusmodi pueris receperit in nomine meo, me suscipit.

BOnum est pueros in Christi nomine recipere; sed Christo gratius erit, si quis puerorum simplicitatem puritatémque in se recipiat.

Omnis enim igne salietur, & omnis victima sale salietur.

1631. CVm de iis egerit, qui in gehennam essent mittendi, dixeritque eorum vermem nunquam moriturum, nec ignem extinctum iri; rationem subiicit: *Omnis enim igne salietur.* Insolens loquutio: igne res non saliuntur, sed absumuntur: saliuntur sale, non igne. Cur ergo dixit: *Omnis igne salietur?* Non caret suo pondere ista phrasis; ignis solet absumere ea, quæ corripit; sed ignis ille gehennalis erit damnatis tanquam sal: sic enim eos cruciabit, vt incorruptos eos seruet, & veluti condiat; & ita aduret, vt adustioni perpetuæ aptos relinquat: nec extinguetur ipse, nec extinguet damnatos aut absumet.

1632. Ignis gehennæ condit damnatos, vt sal: & tamen antea dixerat: *Vermis eorum non moritur.* Corpora sale condiri solent, ne vermes generent. In gehennâ ignis ad modum salis ita se habebit, vt vermem potiùs nutriat, quàm impediat nasci. Nimirum, in inferno omnia augendæ pœnæ deseruient, etiam ea, quæ alioquin mitigare illas aut imminuere posse videbantur.

Habete in vobis sal, & pacem habete inter vos.

1633. REctus salis & pacis nexus: vbi mortificationis sale caro constringitur, & rationi subiicitur, nascitur deinde pax, in mente regnat. Præterea sal paci iungitur; quia, nisi sapientiæ sal annexam habeat charitatis vnionem, per superbiam euanescit. Cùm igitur sapientiam quis possidet, caueat ne aliorum contemptu super alios se efferat, scindátque concordiam ac pacem. Insulsa sapientia est, quam vnio non comitatur & pax. Abeunt ab hoc nexu illi, *quos*, (inquit Sanctus Gregorius) *dum maior scientia erigit, à cæterorum societate disiungit: & , quò plus sapiunt, eò magis à concordia virtute resiliunt.*

Salem & pacem miscent prælati, qui correptionis rigorem lenitate temperant, & lenitatem iustitiæ rigore acuunt, *vt salsedinem correctionis amor proximi temperet, & dilectionem proximi salsedo iustitiæ condiat:* ait Sanctus Hieronymus.

1634. Bona harum sententiarum connexio: & sal in nobis habere debemus, & pacem cum aliis. Nam insipidi & fatui videntur, qui vtilia alios edocent, ipsi verò inter se de primatu ambitiosè contendunt, de vitæ huius commodis lucrísque terrenis digladiantur. Prudentiæ sapientiæque sale destituitur, qui de honore rebúsque terrenis cum aliis altercatur.

Habete pacem inter vos. Priùs sal habere Christi discipuli debent, deinde pacem. Prudentiæ sal qui tenet, facilè concordiam fouebit. Pacem cum pace ægrè habet, qui sale caret, prudentiam non habet.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT X. MARCI.

Verſ. 1.

ET inde exurgens venit in fines Iudeæ vltra Iordanem, & conueniunt iterum turbæ ad eum: & ſicut conſueuerat, iterum docebat illos.

Et. *Arab. Deinde.*
Exurgens. *Euth. Quum ſurrexiſſet.*
Venit. *Fr.Luc. Præſens eſt.*
Vltra Iordanem. *Theoph. Per regionem, quæ eſt vltra Iordanem. Ar.M. Per vlterius Iordanis.*
Conueniunt iterum. *Syr. Adierunt illuc.*
Turbæ. *Syr. Turba multa.*
Ad eum. *Syr. Eum.*
Sicut. *Arab. Secundùm.*
Conſueuerat. *Arab. Conſuetudinem eorum.*
Docebat. *Syr. Iterum docebat.*
Illos. *Vat. Eos.*

Verſ. 2.

Et accedentes Phariſæi interrogabant eum: ſi licet viro vxorem dimittere tentantes eum.

Accedentes. *Arab. Venerunt ad eum. Theoph. Adeuntes.*
Interrogabant e. *Syr. Tentantes eum, & interrogantes.*
Si licet. *Arab. An licet. Euth. Vtrum liceat. Theoph. Liceátne.*
Vxorem. *Syr. Vxorem ſuam.*
Dimittere. *Ar.M. Abſoluere. Pagn. Repudiare.*
Tentantes e. *Syr.* omittit. *Arab. Vt tentarent eum.*

Verſ. 3.

At ille reſpondens, dixit eis: Quid vobis præcepit Moyſes?

Reſpondens d. *Syr. Dixit.*

Verſ. 4.

Qui dixerunt: Moyſes permiſit libellum repudij ſcribere, & dimittere.

Permiſit. *Syr. Permiſit nobis. Arab. Præcepit.*
Repudij. *Ar.M. Abſciſionis.*
Dimittere. *Ar.M. Abſoluere. Vat. Repudiare.*

Verſ. 5.

Quibus reſpondens Ieſus, ait: Ad duritiam cordis veſtri ſcripſit vobis præceptum iſtud.

Ad duritiam. *Syr. Ob duritiem. Arab. Propter duritiem.*
Cordis v. *Arab. Cordium veſtrorum.*
Scripſit. *Arab. Scripſit Moyſes.*

Verſ. 6.

Ab initio autem creaturæ, maſculum, & fœminam fecit eos Deus.

Ab initio a. c. *Arab. Quoniam ambo in principio creationis.*
Fecit. *Syr. Effinxit. Arab. Creauit.*
Deus. *Ar.M. Deus, & dixit.*

Verſ. 7.

Propter hoc relinquet homo patrem ſuum, & matrem, & adhærebit ad vxorem ſuam.

Propter hoc. *Ar.M. Cauſa eius.*
Homo. *Arab. Vir.*
Matrem. *Syr. Matrem ſuam.*
Adhærebit ad. v. ſ. *Theoph. Vxori ſuæ. Vat. Agglutinabitur vxori ſuæ.*

Verſ. 8.

Et erunt duo in carne vna. Itaque iam non ſunt duo, ſed vna caro.

Erunt. *Theoph. Fient.*
Duo in c. v. *Syr. Duo vna caro. Arab. Ambo in carne vnâ. Vat. Duo in vnam carnem. Caiet. Qui fuerint duo in carnem vnam.*
Itaque iam. n. ſ. d. *Syr. Nec amplius erunt duo. Arab. Quoniam ipſi duo non ſunt duo.*
Sed. *Arab. Sed ambo.*

Verſ. 9.

Quod ergo Deus coniunxit, homo non ſeparet.

Coniunxit. *Theoph. Copulauit. Caiet. Coniugauit.*
Non. *Vat. Ne.*

Verſ. 10.

Et in domo iterum diſcipuli eius de eodem interrogauerunt eum.

De eodem. *Syr. Hac de re.*

Verſ. 11.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 11.

Et ait illis: Quicunque dimiſerit vxorem ſuam, & aliam duxerit, adulterium committit ſuper eam.

Dimiſerit. *Ar. M. Abſolueris. Vat. Repudiauerit.*
Adulterium committit ſ. e. *Syr. Mœchatur. Arab. Iam fornicatus eſt ſuper eam. Euth. Mœchatur aduerſus eam Caiet. Adulterium cõmittit in eam.*

Verſ. 12.

Et ſi vxor dimiſerit virum ſuum, & alij nupſerit, mœchatur.

Vxor. *Arab. Ipſa. Euth. Mulier.*
Dimiſerit. *Ar. M. Abſoluerit. Theoph. Repudiauerit.*
Virum. *Syr. Maritum. Arab. Coniugem.*
Alij nupſerit. *Syr. Fuerit alterius. Arab. Alij coniuncta fuerit. Theoph. Alteri nupſerit.*
Mœchatur. *Arab. Et ipſa eſt mœcha. Pagn. Adulterium committit.*

Verſ. 13.

Et offerebant illi paruulos vt tangeret illos. Diſcipuli autem comminabantur offerentibus.

Et offerebant ei. *Syr. Cæterum obtulerunt ei. Theoph. Et attulerunt ad eum.*
Paruulos. *Vat. Puellos. Caiet. Pueros. Fr. Luc. Puerulos.*
Tangeret illos. *Arab. Poneret manũ ſuam ſuper illos.*
Diſcipuli a. *Syr. Diſcipuli verò ipſius.*
Comminabantur o. *Arab. Prohibuerunt oblationem eorum. Vat. Increpabant eos, qui adducebant. Caiet. Increpabant offerentes.*

Verſ. 14.

Quos cùm videret Ieſus, indignè tulit, & ait illis: ſinite paruulos venire ad me, & ne prohibueritis eos: talium enim eſt regnum Dei.

Quos cum v. *Syr. Quum verò hoc vidiſſet. Euth. Quo viſo.*
Indignè t. *Syr. Diſplicuit ei. Arab. Increpauit eos. Fr. Luc. Indignatus eſt.*
Paruulos. *S. Greg. Nyſſ. Paruulos pueros. Euth. Puerulos. Caiet. Puellos.*
Prohibueritis eos. *S. Greg. Nyſſ. Prohibeatis eos venire ad me.*
Talium enim. *Syr. Talium enim, quales hi ſunt.*

Verſ. 15.

Amen dico vobis: Quiſquis non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud.

Receperit. *Syr. Exceperit. Vat. Acceperit.*
Velut paruulus. *Euth. Tanquam paruulus.*
Non intrabit in i. *Syr. Non ingredietur illud. Theoph. Haud quaquam ingredietur in illud.*

Verſ. 16.

Et complexans eos, & imponens manus ſuper illos, benedicebat eos.

Complexans. *Syr. Cum ſuper brachia ſua tuliſſet. Arab. Complexus eſt. Euth. Amplexatus eſt. Ar. M. Complexus vlnis, Caiet. Ponens in vlnis. Fr. Luc. Cum in vulnas cepiſſet.*
Imponens. *Theoph. impoſitis.*
Manus. *Syr. Manus ſuas. Arab. Manum ſuam. Theoph. Manibus.*
Super illos. *Syr. Eis.*
Benedicebat e. *Vat. Benedixit eis.*

Verſ. 17.

Et cum egreſſus eſſet in viam, procurrens, quidam genu flexo ante eum, rogabat eum: Magiſter bone, quid faciam vt vitam æternam percipiam.

Cùm egreſſus e. i. v. *Syr. Cùm iter faceret. Arab. Cum eſſet ambulans in viâ. Euth. Egreſſo ipſo per viam. Theoph. Cum exiret in viam.*
Procurrens. *Arab. Cucurrit ad eum. Euth. Quum accurriſſet.*
Quidam. *Arab. Homo quidam.*
Genu flexo a. e. *Syr. Procidit in genua ſua. Arab. Flexit ſe ſuper genua ſua. Euth. Genuque flexiſſet ante eum. Vat. Genua flexit. Ar. M. Genu petens eum. Fr. Luc. Et ad genua ei accidiſſet.*
Rogabat. *Fr. Luc. Interrogabat.*
Magiſter. *Syr. Doctor. Arab. O Magiſter. Vat. Præceptor.*
Quid f. *Arab. Quid eſt quod faciam. S. Hilar. Quid boni faciam.*
Vitam æ. *Syr. Hæreditate vitam æternam. Arab. Vita æterna.*
Percipiam. *Arab. Hæres ſiam. Ar. M. Hæreditem. Pagn. Poſſideam.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 18.

Ieſus autem dixit ei : Quid me dicis bonum ? Nemo bonus, niſi vnus Deus.

Ieſus autem. *Ar. M. At Ieſus.*
Quid. *Arab. Quare. Vat. Cur.*
Me dicis. *Syr. Vocas me. Arab. Dicis mihi.*
Bonum. *Arab. Bone.*
Nemo bonus. *Syr. Non eſt bonus. Arab. Et non eſt bonus.*
Niſi vnus D. *S. Aug. Niſi ſolus Deus. Clem. Alex. Niſi Pater meus qui eſt in Calo. Theoph. Niſi vnus, nempe Deus.*

Verſ. 19.

Præcepta noſti : Ne adulteres, Ne occidas, Ne fureris, Ne falſum teſtimonium dixeris, Ne fraudem feceris, Honora patrem tuum, & matrem.

Præcepta. *Syr. Mandata.*
Ne adulteres. *Syr. Non Mœchaberis. Arab. Ne fornicaberis. Vat. Ne committas adulterium.*
Ne teſtimonium f. d. *Syr. Nec teſtaberis teſtimonium falſum. Arab. Ne teſtaberis cum falſitate. Euth. Ne teſtimonium falſum feras. Ar. M. Ne falsò teſteris.*
Ne fraudem f. *Syr. Non inferes iniuriam. Ar. M. Nec damnum dederis. Vat. Ne fraudes. Fr. Luc. Ne priuaueris.*
Matrem. *Arab. Matrem tuam.*

Verſ. 20.

At ille reſpondens, ait illi : Magiſter, hæc omnia obſeruaui à iuuentute mea.

Magiſter. *Syr. Doctor. Theoph. Praceptor.*
Obſeruaui. *Euth. Seruaui.*
Iuuentute. *Arab. A pueritiâ. Euth. Ab infantiâ. Pagn. Ab adoleſcentiâ.*

Verſ. 21.

Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei : Vnum tibi deeſt : Vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cælo ; & veni, ſequere me.

Intuitus. *Syr. Conſpicatus. Arab. Inſpexit.*
Ei. *Arab. Ei. Vis ne fieri perfectus.*
Vade. *Vat. Abi.*
Quæcunque habes. *Syr. Omnia, qua habes. Arab. Omnia bona tua.*
Da. *Arab. Da ea.*
Habebis theſaurum. *Syr. Futurus eſt tibi theſaurus. Arab. Theſauriza ea.*
Veni, ſequere me. *Syr. Accipe crucem tuam, & poſt me venito. Arab. Veni ſequere me, & porta crucem. Theoph. Veni ſequere me ſublatâ in humeros cruce.*

Verſ. 22.

Qui contriſtatus in verbo, abiit mœrens : erat enim habens multas poſſeſſiones.

Qui contriſtatus. *Syr. Ille verò contriſtatus eſt. Euth. At ille ingemiſcens. Theoph. At ille moleſtiâ affectus. Vat. At ille mæſtitia affectus. Fr. Luc. Ille verò mæſtus factus.*
In verbo. *Syr. Hoc ſermone. Euth.* omittit. *Theoph. Per ſermonem. Vat. Propter eum ſermonem.*
Abiit. *Vat. Diſcedebat.*
Mœrens. *Syr. Cùm eſſet vehementer anxius. Euth. Triſtis. Ar. M. Contriſtatus. Vat. Dolens.*
Erat habens. *Theoph. Habebat.*
Poſſeſſiones. *Syr. Diuitias. Arab. Bona. Ar. M. Facultates.*
Multas. *Arab. Multa.*

Verſ. 23.

Et circumſpiciens Ieſus, ait diſcipulis ſuis : Quàm difficilè qui pecunias habent, in regnum Dei introibunt.

Et circumſpiciens. *Syr. Reſpiciens autem diſcipulos ſuos. Arab. Inſpexit in eos. Ar. M. Erat circumſpiciens. Vat. Cùm circumſpexiſſet.*
Diſcipulis ſuis. *Syr. Eis.*
Difficile. *Arab. Difficilis. Auth. Difficulter.*
Qui pecunias h. *Syr. Eſt iis, quibus ſunt diuitia. Arab. Eſt habentibus. Ar. M. Opes habentes. Fr. Luc. Qui facultates habent.*
In regnum. *Syr. Regnum.*
Introibunt. *Syr. Ingredi. Arab. Introitus. Vat. Intrabunt.*

Verſ. 24.

Diſcipuli autem obſtupeſcebant in ver-

Obſtupeſcebant. *Syr. Expauerunt. Euth. Admirabantur. Theoph. Obſtupuerunt.*

Vulgata Editio.

bis eius. At Iesus rursus respondens ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis, in regnum Dei introire.

Vers. 25.

Facilius est, camelum per foramen acus transire, quàm diuitem intrare in regnum Dei.

Vers. 26.

Qui magis admirabantur, dicentes ad semetipsos: Et quis potest saluus fieri?

Vers. 27.

Et intuens illos Iesus, ait: Apud homines impossibile est, sed non apud Deum: omnia enim possibilia sunt apud Deum.

Vers. 28.

Et cœpit ei Petrus dicere: Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te.

Vers. 29.

Respondens Iesus, ait: Amen dico vobis: Nemo est, qui reliquerit, domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut filios, aut agros, propter me, & propter euangelium.

Vers. 30.

Qui non accipiat centies tantum, nunc in tempore hoc: domos, & fratres, & sorores, & matres, & filios, & agros, cum persecutionibus, & in sæculo futuro vitam æternam.

Vers. 31.

Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.

Lectionum Varietas.

In verbis e. *Arab. Propter verbum eius. Caiet. Super verbis eius. Fr. Luc. Ad hos sermones ipsius.*
At Iesus r. a. *Syr. Et subdit iterum Iesus, & dixit.*
Filioli. *Syr. Filij mei. Ar. M. Nati.*
Quàm difficilè. *Arab. Difficile. Ar. M. Quomodo difficile.*
Confidentes. *Syr. Iis, qui confidunt. Theoph. Eas, qui fiduciam habent.*
In pecuniis. *Syr. Diuitiis suis. Arab. In bonis. Ar. M. In opibus. Fr. Luc. In facultatibus.*
In regnum D. i. *Syr. Regnum Dei ingredi.*

Facilius. *Arab. Quia facilior.*
Camelum. *Arab. Cameli.*
Per foramen. *Arab. In foramen.*
Transire. *Arab. Introitus. Caiet. Ingredi.*
Diuitem. *Arab. Diues.*
Intrare. *Arab. Intret. Euth. Introire.*

Qui. *Syr. Illi verò. Arab. Et.*
Magis. *Arab. Creuerunt. Ar. M. Abundanter Vat. Supra modum. Caiet. Amplius.*
Admirabantur. *Arab. In admiratione. Euth. Obstupescebant. Theoph. Admirati sunt. Caiet. Stupebant. Fr. Luc. Percellebantur.*
Ad semetipsos. *Arab.* omittit. *Euth. Intra sese. Vat. Apud sese.*
Saluus f. *Syr. Seruari. Theoph. Saluus esse. Vat. Salutem consequi.*

Et intuens. *Syr. Conspicatus autem. Arab. Inspexit. Fr. Luc. Intuitus autem.*
Illos. *Arab. In illos.*
Impossibile est. *Syr. Hoc possibile non est. Arab. Quidem non est possibile.*
Non apud D. *Arab. Apud Deum.*

Dimisimus. *Pagn. Reliquimus.*
Secuti sumus te. *Syr. Adhæsimus Tibi.*

Nemo. *Arab. Quia non est vnus.*
Reliquerit. *Arab. Relinquat.*
Domum. *Syr. Domos.*
Matrem. *Vat. Matrem, aut vxorem.*
Filios. *Tert. Liberos. Euth.* omittit.
Agros. *Syr. Latifundia.*
Propter me. *Theoph. Meâ causâ. Ar. M. Causâ mei.*
Et propter e. *Syr. Aut propter Euangelium meum. Ar. M. Et causâ Euangelij.*

Qui non a. *Arab. Nisi & ipse accipiat. Theoph. Quin recipiat.*
Centies tantum. *Syr. Vnum in centum. Euth. Centuplo plura. Ar. M. Centuplicia. Vat. Centupla. Fr. Luc. Centuplum.*
In tempore hoc. *Syr. Tempore isto.*
Sorores. *Arab. Sorores, & patrem.*
Filios. *Theoph. Liberos.*
Agros. *Syr. Latifundia.*
Cum persecutionibus. *Syr. Cum persecutione. Arab. In tribulatione.*
Futuro. *Vat. Venturo.*
Æternam. *Syr. Perennem.*

Erunt primi n. &. n. p. *Syr. Primi sunt, qui erunt nouissimi, & postremi primi.*

Vulgata Editio.

Lectionum varietas.

Verſ. 32.

Erant autem in via aſcendentes Ieroſolymam: & præcedebat illos Ieſus, & ſtupebant: & ſequentes timebant. Et aſſumens iterum duodecim, cœpit illis dicere quæ eſſent ei euentura.

Erant autem in. v. a. *Syr. Quum aſcenderent autem per viam ad Ieruſalem.*
Præcedebat illos I. *Syr. Ipſe Ieſus ante ibat eis. Ar.M. Et erat præcedens eos Ieſus.*
Stupebant. *Syr. Percellebantur. Arab. Ipſi attoniti. Euth. Erant ſtupefacti. Ar. M. Mirabantur. Pagn. Pauefacti.*
Et ſequentes. *Syr. Ibantque poſt eum. Arab. Sequebantur eum.*
Timebant. *Ar.M. Expaueſcebant.*
Aſſumens iterum d. *Syr. Aſſumpſit ſuos duodecim.*
Quæ eſſent e. e. *Syr. Id, quod ſibi futurum erat. Arab. Quod accidet ei. Ar.M. Futura ipſi euenire.*

Verſ. 33.

Quia ecce aſcendimus Ieroſolymam, & Filius hominis tradetur principibus ſacerdotum, & ſcribis, & ſenioribus, & damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus:

Quia ecce. *Arab. Ecce.*
Ieroſolymam. *Syr. Ad Ieroſolymam. Arab. In Ieroſolymam.*
Et ſenioribus, & d. *Arab. Iudicabunt. Euth. Et condemnabunt.*
Eum. *Arab. Super eum.*
Morte. *Arab. Cum morte. Euth. Morti. Theoph. Ad mortem.*

Verſ. 34.

Et illudent ei, & conſpuent eum, & flagellabunt eum, & interficient eum: & tertia die reſurget.

Conſpuent eum, & f. *Syr. Cadent flagellis, & conſpuent in faciem eius. Ar. M. Flagellabunt eum, & inſpuent ei.*
Et interficient. *Syr. Denique interficient. Ar.M. Et eum occident. Vat. Et occident.*
Tertiâ. *Euth. Tertio.*

Verſ. 35.

Et accedunt ad eum Iacobus, & Ioannes filij Zebedæi, dicentes. Magiſter, volumus, vt quodcunque petierimus, facias nobis.

Et accedunt. *Syr. Acceſſerunt autem.*
Magiſter. *Theoph. Præceptor.*
Volumus. *Syr. Velimus.*
Petierimus. *Syr. Poſtulauerimus. Arab. Petierimus à te.*
Facias. *Arab. Des.*

Verſ. 36.

At ille, dixit eis: Quid vultis, vt faciam vobis?

Vt faciam. *Ar.M. Me facere.*

Verſ. 37.

Et dixerunt: Da nobis, vt vnus ad dexteram tuam, & alius ad ſiniſtram tuam, ſedeamus in gloria tua.

Vnus. *Arab. Vnus ex nobis.*
Ad dexteram. *Syr. A dexterâ tuâ. Theoph. Tibi à dextris. Ar.M. Ex dextris tuis. Vat. Tibi à dexterâ.*
Alius. *Ar.M. Vnus.*
Ad ſiniſtram t. *Syr. A ſiniſtrâ tuâ. Theoph. Tibi à ſiniſtris. Ar.M. Ex ſiniſtris. Vat. Tibi à ſiniſtrâ.*
Sedeamus. *Arab. Sedeat.*

Verſ. 38.

Ieſus autem ait eis: Neſcitis quid petatis: poteſtis bibere calicem, quem ego bibo, aut baptiſmo, quo ego baptizor, baptizari?

Petatis. *Syr. Poſtuletis.*
Calicem, quem. *Euth. Poculum, quod.*
Aut baptiſmo, q. *Arab. Et tinctione, qua. Fr. Luc. Illo baptiſmo, quo.*
Baptizor. *Arab. Tingor.*
Baptizari. *Syr. Baptizabimini. Arab. Tingemini.*

Verſ. 39.

At illi dixerunt ei: Poſſumus: Ieſus autem ait eis: Calicem quidem, quem ego bibo, bibetis; & baptiſmo, quo ego baptizor, baptizabimini:

Poſſumus. *Arab. Nos poſſumus.*
Ieſus autem a. *Syr. Subdit Ieſus.*
Calicem quidem, q. *Vat. Poculum quidem, quod.*
Bibetis. *Syr. Bibituri eſtis.*
Baptiſmo, quo e. b. b. *Arab. Tinctione, qua tingor, tingemini.*

Verſ. 40.

Sedere autem ad dexteram meam, vel

Sedere autem. *Syr. Vt ſedeatis autem. Arab. Sedere autem veſtrum. Theoph. Cæterùm ſedere.*
Ad dexteram meam, v. a. ſ. *Syr. A dexterâ meâ, & à ſiniſtrâ meâ. Theoph. Mihi à dextris ac ſiniſtris.*

ad

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

ad finistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est.

Ar.M. Ex dextris meis.& ex finistris meis.
Dare vobis. *Syr. Dare. Arab. Dare hoc vobis.*
Sed quibus. *Syr. Nisi iis,quibus id. Euth. Sed his continget quibus.*

Vers. 41.
Et audientes decem, cœperunt indignari de Iacobo,& Ioanne.

Et audientes. *Syr. Qua cùm audissent.*
Cœperunt indignari. *Syr. Cœperunt obmurmurare. Arab. Indignati sunt.*
De Iacobo, & I. *Arab. Contra Iacobum, & Ioannem. Vat. Super Iacobo,& Ioanne.*

Vers. 42.
Iesus autem vocans eos, ait illis: scitis quia hi,qui videntur principari gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem habent ipsorum.

Vocans. *Euth. Quum vocasset ad se. Fr.Luc. Cùm aduocasset.*
Scitis. *Arab. Non scitis.*
Quia hi, qui. v. *Syr. Eos, qui existimantur. Arab. Quia, qui putant. Fr. Luc. Quia hi,quibus placet.*
Principari. *Syr. Principes. Arab. Se esse Principes. Caiet. Imperare.*
Gentibus. *Syr. Gentium. Arab. Populorum.*
Dominantur e. *Syr. Dominos eorum esse. Arab. Sunt Domini eorum. Theoph. Dominium exercent aduersus illos. Vat. Dominium exercent in illos.*
Principes e. *Arab. Maiores eorum. Euth. Qui primates sunt inter eos. Pagn. Qui magnates sunt. Caiet. Magni eorum. Orig. Magistratus vocantur.*
Potestatem h. i. *Arab. Potestatem habent super eos. Theoph. Potestatem exercent in illos. Ar. M. Licentiâ vtuntur eorum. Orig. Qui potestatem habent in illis.*

Vers. 43.
Non ita est autem in vobis,sed quicunque voluerit fieri maior, erit vester minister.

Non ita e. a. *Syr. At non ita erit. Vat. Verùm non sic se res habebit.*
In vobis. *Theoph. Inter vos.*
Quicunque. *Vat. Quicunque ex vobis.*
Fieri. *Arab. Esse.*
Maior. *Ar. M. Magnus in vobis. Vat. Magnus inter vos.*
Vester. *Syr. Vobis.*

Vers. 44.
Et quicunque voluerit in vobis primus esse,erit omnium seruus.

Et quicunque v. *S. Hilar. Qui vult.*
In vobis. *Arab. Inter vos. Euth. Vestrum. Caiet. Ex vobis.*
Primus. *S Hilar. Maior.*
Esse. *Vat. Fieri.*
Erit omnium. *Arab. Sit omnibus. S.Hilar. Fiat omnium.*
Seruus *S.Hilar. Minimus.*

Vers. 45.
Nam & filius hominis non venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, & daret animam suam redemptionem pro multis.

Ministraret. *Arab. Ministrare. Theoph. Vt ministraret ipse.*
Daret. *Arab. Ponere.*
Redemptionem. *Ar.M. Solutionem.*

Vers. 46.
Et veniunt Iericho & proficiscente eo de Iericho, & discipulis eius, & plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, sedebat iuxta viam mendicans.

Proficiscente e. *Syr. Quum exiret Iesus. Arab. In exitu eius. Caiet. Egrediente.*
De Iericho. *Theoph. De Vrbe Iericho.*
Et discipulis. *Syr. Ipse & discipuli. Arab. Discipuli secuti sunt eum.*
Plurimâ. *Syr. Multa. Arab. Magna. Pagn. Copiosa.*
Multitudine. *Syr. Turba.*
Filius Timæi B. *Syr Timaus filius Timai. Arab. Et ecce Bartimaus filius Timai.*
Cæcus. *Fr. Luc. Cacus ille.*

Vers. 47.
Qui cùm audisset quia Iesus Nazare-

Quia Iesus N. e. *Syr. Ipsum esse Iesum illum Naza-*

Vulgata Editio.	*Lectionum varietas.*
nus est, cœpit clamare, & dicere: Iesu fili Dauid miserere mei.	*venum. Arab. Quia Iesus Nazarenus esset veniens.* Iesu Fili D. *Syr. Fili Dauid. Vat. Fili Dauid, Iesu.*
Vers. 48. Et comminabantur ei multi vt taceret. At ille multò magis clamabat: Fili Dauid miserere mei.	Comminabantur ei. *Caiet. Increpabant. Fr. Luc. Obiurgabant.* Multò magis. *Syr. Magis. Arab. Auxit.* Clamabat. *Syr. Clamabat, & dicebat. Arab. Clamorem dicens, Domine.*
Vers. 49. Et stans Iesus præcepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei: Animæquior esto: Surge, vocat te.	Et stans. *Syr. Subsistit autem.* Præcepit. *Theoph. Ac iussit. Caiet. Dixit.* Vocari. *Syr. Accersiri. Arab. Vocate.* Et vocant c. *Syr. Accerserunt itaque illum cæcum.* Animæquior esto. *Syr. Bono sis animo. Ar. M. Confide.* Surge. *Syr. Excitare*
Vers. 50. Qui proiecto vestimento suo exiliens, venit ad eum.	Qui. *Syr. Ille verò cæcus,* Proiecto v. s. *Syr. Reliquit pallium suum. Euth. Reiecto pallio suo. Fr. Luc. Abiecto pallio suo.* Exiliens. *Arab. Surrexit.*
Vers. 51. Et respondens Iesus dixit illi: Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei: Rabboni, vt videam.	Cæcus autem. *Syr. Ille verò cæcus.* Rabboni. *Syr. Domine mi. Arab. Magister.* Videam. *Caiet. Visum recipiam.*
Vers. 52. Iesus autem ait illi: Vade, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur eum in via.	Vade. *Syr. Vide. Euth. Abi.* Saluum fecit. *Syr. Seruauit. Theoph. Saluum reddidit. Fr. Luc. Saluauit.* Confestim. *Syr. Illico. Vat. Protinus.* Vidit. *Caiet. Visum recepit.* Sequebatur e. *Syr. Ambulabat. Arab. Secutus est eum. Ar. M. Sequebatur Iesum.* In viâ. *Syr. Per viam.*

CAPVT X.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Potiùs animæ languoribus occurrendum quàm corporis. 1635
Non nisi salutaria Christus docebat. 1635
Perfidorum hominum est, aliorum salutem impedire. 1636
Iniuria, quæ nobis inferuntur; obliuioni tradenda. 1637
Domi excutienda, quæ alibi excepta. 1637
Fastidium non gignunt, quæ offert Christus. 1638
Incompositus animus quàm Christo displiceat. 1639
A quibus laudari Christus velit. 1640

Conueniunt iterum turbæ ad eum; &, sicut consueuerat, iterum docebat illos.

1635. DOCENDÆ ac iuuandæ plebis occasionem præripi sibi, Christus non fert. Eos omnes, qui eum sequebantur docet, & salutaribus instruit monitis. *Docebat illos.* Sanctus Matthæus cap. 19. v. 2. Hoc idem sic extulit; *secutæ sunt eum turbæ multæ, & curauit eos ibi.* Collatæ sanitatis Matthæus meminit, porrectæ doctrinæ Marcus: vtrunque Christus præstitit: corpori consuluit & animæ, & vtriusque salutem operatus est. Marcus non meminit hîc curationis, sed doctrinæ: tacitè innuens, hoc præcipuè Christum intendisse, vt scilicet potiùs animæ languores, doctrinæ monitis, sanaret, quàm corporis morbos suâ virtute.

Docebat illos. Quid doceret turbas Christus, non explicat Euangelista. Pleraque solent sacri scriptores subducere, vt, silentio suo, deuotæ cogitationis materiam nobis exhibeant. Cùm Iesus docuerit, non potuerunt non esse salutaria, quæ ille tradebat.

Et accedentes pharisæi interrogabant eum, si licet viro, vxorem dimittere.

1636. SÆpè accedunt pharisæi, sæpè interrogant, non vt docerentur; sed vt tentando deciperent. Verùm, cùm semper confusi redirent, cur adeò frequenter eum adeunt? Latet hîc non malitiæ, sed inuidiæ etiam virus: accedunt, ne turbæ in eum crederent. Aliorum conuersionem impedire quæstionum propositione & tumultuosis suis disputationibus conabantur; licèt res aliò Christus flecteret: confundebat enim illos, & simplices in fide magis confirmabat. Disce perfidorum hominum esse, aliorum salutem impedire, alios à Iesu auocare, auocare à fide,

Ab initio autem creaturæ, masculum & fæminam fecit eos Deus.

NOn dixit, *masculum, & fæminas*; sed *masculum, & fæminam*: ne posset vir, vnam repudiare, recipere alteram; *vtque vnius coniugis consortio necteretur*, inquit Sanctus Thomas. Si enim voluisset hanc quidem dimitti, & alteram introduci, plurimas mulieres Deus creauisset.

Et in domo iterum discipuli eius de eodem interrogauerunt eum.

1637. VBi à fraudolentis pharisæis discesserant, non adducunt in medium eorum perfidiam, non de pharisæorum calumniis, quibus Christum impetiuerant, loquuntur; sed, doctrinam, quam publicè docuerat, iterum priuatè repeti postulant. Nimirum, iniuriæ, quæ nobis inferuntur, obliuioni tradendæ sunt: ea tractare debemus, quæ ad profectum nostrum spectant. Plerique domum reuersi sermonem de pharisæorum petulantiâ fecissent: in Christi scholâ hoc discipuli non didicerunt: nec nos discere debemus, vt eius discipuli audiamus.

De eodem interrogauerunt eum. Rogant domi, sibi à præceptore eandem lectionem, quam publicè docuerat, iterum repeti; vt meliùs eam intelligerent, & memoriæ mandarent. Hinc discimus, domi ea meliùs discutienda, quæ alibi, sed præsertim in Dei Ecclesiâ, ab iis, qui Dei locum obtinent, excepimus.

1638. Repetatur eadem summi Doctoris sententia, non fastidium gignit, sed sitim. Non nauseam faciunt repetita Christi verba; sed superâ mentem dulcedine perfundunt. A nauseâ procul est, quod est à Christo.

Et offerebant illi paruulos, vt tangeret illos.

POst pharisæorum nequitiam, qui Christum decipere tentauerunt, magna turbarum fides ostenditur, quæ vel à sola manuum impositione, multa à Christo bona suis filiis ventura sperabant.

Discipuli autem comminabantur offerentibus.

1639. CVr comminabantur? Plerique putant, id fecisse discipulos, quia offerentes, incompositè & turbatè accedebant ad Christum. Indignum putabant, vt accederent, qui modestiæ leges non seruabant. Quàm arguendi illi, qui incompositè, & extra modestiæ terminos ad sacram Eucharistiam accedunt? Quòd si incompositus incessus adeo displicet Christi discipulis, magis incompositus animus ipsi Christo displicebit.

1640. *Quid me dicis bonum?* Et cur non diceret bonum, qui solus est bonus? non increpandus hic homo erat, sed laudandus. An nolebat bonus audire Christus, qui bonus est? fors nolebat ab eo, qui nondum didicerat, quàm bonus esset Christus; ac si diceret: *Quid me dicis bonum*, (inquit Sanctus Gaudentius) *Hoc est: Nolo dicas bonum, quem nescis: scito priùs quid sim; &, cùm Deum verum cognoueris, amplectere, vt dicas bonum.* Amat nimirum Christus verba, quæ in eius laudem dicimus, non ex labiis nasci, sed ex corde; & talia nos dicere, qualia re ipsâ sentimus. Abeunt qui de Diuinis deliciis agunt deliciarum expertes, deque rebus Diuinis loquuntur, terrenarum amore madidi.

Magister hæc omnia obseruaui à iuuentute meâ.

MAgistrum vocat Christum, cuius discipulus esse noluit. Mirum, omnia decalogi præcepta hunc obseruauisse, qui adeò diuitiarum amore tenebatur; vt, cùm audiret omnia relinquenda, mœrore sit correptus.

SECTIO II.

Vnum tibi deest: vade: quæcunque habes, vende, & da pauperibus; & habebis thesaurum in Cælo; & veni, sequere me.

1641. VNum tibi deest. Vnum dicit, tria verò requirit: sed omnia hæc tria vnum sunt, & in vnum veluti coalescunt. Vna hic paupertas commendatur, quæ ad suam perfectionem, requirit, vt non tantùm omnia vendantur; sed dentur pauperibus, & Christum sequamur. Qui Christum non sequitur, licèt pauper videatur, verè ad Christi mentem non est.

Et veni, sequere me. Græcè additur, ἄρας τὸν σταυρὸν. *Sublatâ cruce.* Syrus ita legit: *Et accipe crucem tuam, & veni post me.* Cur latinus interpres hoc non apposuit? An, quia adiectitium? An, quia, qui verè sequitur Christum, accipere crucem debet? quod adeò consequens est, vt exprimi necesse non sit.

1642. *Da pauperibus.* In cælo non est pauper, qui sua in terrâ dat pauperibus. Iurè dixit, *pauperibus*; & non, *pauperi*: ne, si vni daret, diuitiis obrueretur, & eodem, quo iste, morbo laboraret. Ita dandum pauperibus, vt pauperes esse non desinant: alioquin paupertatis thesaurum amitterent dum diuitiarum thesaurum exciperent; plusque esset, quod perderent, quàm quod acquirerent. Dandum pauperibus est, vt paupertatem sustentent, non tollant: alioquin nimis pauper efficitur, qui paupertate priuatur.

* * *

Et

Et habebis thesaurum in Cælo.

1643. EI, qui vitam æternam petierat, Cœlestis thesaurus promittitur; vt, qui terrenarum rerum amore tenebatur, thesauri amore audito, mentem erigeret, terrenisque rebus neglectis, Cœlestibus adhæreret: sed altiores in eo radices egerat auaritia, quàm vt, Christum sequuturus, terrena insequeretur? pauperibúsque diuideret ne à Christo diuideretur.

Signatè addidit, *in Cælo*; ne mentem ad terrena statim demitteret, & putaret sibi terræ thesauros promitti. *Habebis*, inquit, *in Cælo thesaurum*. nam terrenarum diuitiarum thesauri habent te potius, quàm vt à te habeantur.

Qui contristatus in verbo, abiit mærens; erat enim habens multas possessiones.

1644. VIx alium reperias à Christo mœrore affectum discessisse, quàm istum, qui multas possessiones ita possidebat, vt à multis possessionibus possideretur. Nimirum nihil adeò mentem mœrore conficit, & à Christi sequelâ auertit, quàm nimius rerum terrenarum amor.

Tristis & mœrens abiit, qui lætus alacerque ad Christi genua acciderat. Cùm primò accessit, teueritum fuisse Christum, legimus: non legimus reueritum, cùm discessit. *Cùm de relinquendis diuitiis agitur, reuerentia omnem legem auari diuites relinquunt.*

At Iesus rursus respondens ait illis: Filioli, quàm difficile est, confidentes in pecuniis in Regnum Dei introire?

1645. BLandâ appellatione vtitur, vt maiorem sibi fidem conciliet, vtque paternum erga eos affectum, paternam prouidentiam proderet. Filios discipulos vocat, diuitiarum neglectum eis commendans: vt videant parentes, quàm à verâ patris notâ abeant, dum filiis rerum terrenarum amorem exemplo persuadent; & ad rerum abeuntium affectum affectu suo prouocant & alliciunt.

Confidentes in pecuniis. Diuitum periphrasis hæc est. Superiùs, *qui pecunias habent*, dixerat infrà, *diuitis*, voce vtitur: quia nimirum diuitibus ferè commune est, suis diuitiis opibusque confidere; adeò vt vix diues sit, qui diuitiis non fidat; sicque apud Christum idem alterius loco substituatur, tanquam rarò discriminentur.

Et quis potest saluus fieri?

1646. ET *quis potest saluus fieri?* Probos se magistros produnt, probos superiores Apostoli, qui aliorum curâ tanguntur, de aliis soliciti sunt; licet alioquin benè cum illis ageretur, bona ipsi sperare possent, cùm verè pauperes essent, & à rebus terrenis nudi. Rem ad Petrum coërcet Sanctus Chrysostomus. *Cùm*, inquit, *prodiisset diues de æternâ vitâ Christum percunctans, &, cognitis illis, quæ faciunt beatitudinem, mœstus ob pecunias abiisset, dicente Christo: quòd faciliùs esset camelum transire per foramen acus, quàm diuitem intrare Regnum Cælorum: Petrus, tametsi se omnibus nudauisset, neque iam vel hamum retineret, quippe qui & totum quæstum piscatorium & nauem contempserat, accedens ad Christum ita locutus est: & quis potest saluus fieri? Vide probitatem & feruorem discipuli. Non enim inquit: Impossibilia iniungis: graue hoc mandatum: difficilis ista lex. Neque in silentio perstitit; sed curam suam, quam de omnibus habebat, ostendit; & præceptori à discipulo debitam reuerentiam impartiuit, dicens: Et quis potest saluus fieri? Nondum factus pastor, pastoris animum habebat. Nondum in imperio & principatu constitutus principi congruentem curam seruabat, de vniuerso orbe solicitus. Si enim diues fuisset, & multis pecuniis circunfusus, diceret fortasse quispiam; eum, non de reliquis, sed de se ipso, suisque rebus anxium, istam interrogationem protulisse: nunc autem paupertas ipsum liberat ab hac suspicione, ostenditque de aliorum salute anxium, solicitudinem illam, & curam gessisse, & à magistro cognoscere viam salutis voluisse.*

Qui, proiecto vestimento suo, exiliens venit ad eum.

1647. CÆcus, vt expeditius iret ad Christum, excussit humeris pallium. Nimirum ituris ad Christum, dum ab eo vocamur, proiicienda omnia sunt, quæ remorari nos possunt.

Cæcus vestimentum reiicit iturus ad Christum: plerique, cæco isto cæciores, superfluis se onerant vestimentis, tanquam expeditiores futuri, quò magis impediti. Reiici meretur, qui vestium pompam non reiicit, quæ iret ad Christum solet impedire.

Et respondens Iesus dixit illi: Quid tibi vis faciam?

1648. NVm, qui lumen restituere poterat, quid cæcus ipse vellet, ignorabat? Non ignorabat; sed ad hoc requirit vt eius cor ad orationem excitaret. Præterea quæsiuit Christus, quid vellet cæcus, ne aliquis putaret, quòd, aliquid volenti accipere, aliud exhiberetur. Insuper consueuerat Christus, curandorum voluntatem cæteris facere manifestam, vt beneficij magnitudo magis appareret.

Cæcus autem dixit ei: Rabboni, vt videam.

PRiùs vocauerat eum, *Dauidis filium*: Dominum eum nunc vocat, quod maius est: vt in Diuinis laudibus celebrandis, & vniuersè in bono proficere, suos nos doceret exemplo.

Iesus autem dixit illi: Vade: fides tua te saluum fecit.

1649. FIdei (quod Christo solenne) sanitatem tribuit; tum vt fidem commendaret; tum vt ab omni arrogantia immunem se ostenderet. Poterat dicere: Gratias meæ clementiæ, meæ bonitati age, quòd visum consecutus sis. Abstinuit ab hoc loquendi modo, ne, se laudare, videretur, in nostri scilicet cautionem.

Vulgata

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT XI. MARCI.

Verſ. 1.

ET cùm appropinquarent Ieroſolymæ,& Bethaniæ ad montem oliuarum,mittit duos ex diſcipulis ſuis.

Cùm appropinquarent. *Orig. Quum appropinquant.*
Ieroſolymæ, & B. *Syr. Per decliue Bethphage , & Bethaniæ. Arab. Ieroſolymæ propè Bethphage,& Bethaniam. Orig. Ieroſolymis ad Bethphage, & Bethaniam. Ar. M. Ieroſolymam ad Bethphage & Bethaniam.*
Ad montem. *Arab. Versùs montem. Euth. Iuxta montem.*
Mittit. *Pagn. Emittit.*
Ex diſcipulis ſ. *Syr. Diſcipulorum ſuorum.*

Verſ. 2.

Et ait illis : Ite in Caſtellum,quod contra vos eſt, & ſtatim introeuntes illuc, inuenietis pullum ligatum, ſuper quem nemo adhuc hominum ſedit, ſoluite illum, & adducite.

Ite. *Theoph. Abite.*
Caſtellum. *Syr. Pagum. Vat. Vicum.*
Quod contra v. e. *Syr. Qui eſt vobis è regione. Vat. Qui eſt è regione veſtrâ.*
Statim. *Syr. Eo momento. Arab. Dum.*
Introeuntes illuc. *Syr. Quum ingrediemini in eum. Arab. Introeuntis in illud.*
Inuenietis. *Syr. Reperietis.*
Ligatum. *Syr. Vinctum. Pagn. Alligatum.*
Super quem. *Syr. In quo.*
Nemo adhuc h. *Syr. Nullus ex filiis hominum. Arab. Non aliquis homo vnquam. Fr. Luc. Nullus.*
Sedit. *Syr. Equitauit. Arab. Sedit.*
Soluite. *Euth. Solutum.*
Et adducite. *Arab. Adducite mihi eum. Euth. Adducite.*

Verſ. 3.

Et ſi quis vobis dixerit: Quid facitis? dicite , quia Domino neceſſarius eſt : & continuò illum dimittet huc.

Quid. *Arab. Quid cum hoc. Orig. Cur hoc. Ar. M. Quid hoc.*
Domino neceſſarius eſt. *Syr. Domino noſtro requiritur. Arab. Dominus indiget . Pagn. Dominus eo opus habet.*

Verſ. 4.

Et abeuntes inuenerunt pullum ligatum ante ianuam foris in biuio:& ſoluunt eum.

Et abeuntes. *Syr. Profecti autem. Orig. Abierunt autem.*
Inuenerunt. *Orig. Et inuenerunt.*
Ligatum. *Syr. Vinctum. Vat. Alligatum.*
Ante ianuam. *Syr. Iuxta portam. Caiet. Ad portam.*
Foris in b. *Syr. Foris in Plateâ. Arab. Foràs in viâ.*

Verſ. 5.

Et quidam de illic ſtantibus dicebant illis : Quid facitis ſoluentes pullum?

Quidam. *Orig. Nonnulli.*
De illic ſ. *Syr. Ex iis , qui aſtabant. Orig. Eorum qui illic ſtabant.*
Soluentes. *Syr. Qui ſoluitis.*

Verſ. 6.

Qui dixerunt eis ſicut præceperat illis Ieſus,& dimiſerunt eis.

Qui. *Orig. At illi.*
Dimiſerunt eis. *Euth. Dimiſerunt eos. Pagn. Sinebant illos.*

Verſ. 7.

Et duxerunt pullum ad Ieſum : & imponunt illi veſtimenta ſua , & ſedit ſuper eum.

Duxerunt. *Orig. Adduxerunt.*
Pullum. *Syr. Pullum ipſum.*
Imponunt. *Ar. M. Superiniecerunt. Pagn. Iniecerunt.*
Illi. *Arab. Super eum.*
Sedit ſuper e. *Syr. Equitauit in eo Ieſus.*

Verſ. 8.

Multi autem veſtimenta ſua ſtraue-

Multi. *Euth. Plurimi.*
Veſtimenta. *Syr. Pallia.*

runt

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

runt in via: alij autem frondes cædebant de arboribus,& sternebant in via.

Saruerunt. *Theoph. Sternebant.*
In via. *Syr. Per viam. Ar.M. In viam.*
Frondes. *Euth. Ramorum multitudinem. Fr. Luc. Ramos.*
Cædebant. *Syr. Amputabant. Pagn. Incidebant.*
De arboribus. *Arab. De campo.*
In via. *Vat. In viam.*

Vers. 9.

Et qui præibant, & qui sequebantur, clamabant,dicentes: Hosanna.

Præibant. *Syr. Anteibant. Arab. Ambulabant ante eum. Theoph. Pracedebant.*

Vers. 10.

Benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum patris nostri Dauid: Hosanna in excelsis.

Benedictus qui v. *Syr. Benedictum regnum illud veniens. Ar. M. Benedictum veniens rebnum in nomine Domini.*
Regnum. *Orig. Regnum nomine Domini.*
Patris nostri. *Arab. Patri nostro.*
Excelsis. *Vat. Altissimis.*

Vers. 11.

Et introiuit Ierosolymam in templum: & circumspectis omnibus, cùm iam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.

Introiuit. *Syr. Ingressus est Iesus. Theoph. Ingressus est Dominus.*
Cum iam v. c. h. *Syr. Cùm autem esset tempus vespertinum. Arab. Et cùm esset vespera in illâ horâ. Euth. Ac iam factâ vesperâ horâ. Ar.M. Vespere iam existente horâ.*
Exiit. *Orig. Egressus est.*

Vers. 12.

Et alia die cùm exirent à Bethania, esuriit.

Aliâ die. *Caiet. Postero die.*
Cùm exirent. *Orig. Cùm exiisset.*
A Bethania. *Ar.M. De Bethaniâ.*

Vers. 13.

Cúmque vidisset à longè ficum habentem folia, venit si quid fortè inueniret in ea,& cùm venisset ad eam, nihil inuenit præter folia: non enim erat tempus ficorum.

Cúmque vidisset. *Syr. Et conspicatus. Arab. Et aspexit. Orig. Quoniam videns Iesus. Anth. Et visâ.*
Ficum. *Syr. Ficum vnam. Arab. In ficum. Euth. Ficum. Theoph. Arborem fici.*
A longè. *Syr. E longinquo. Vat. Procul. Orig. De longè.*
Habentem f. *Syr. In qua erant folia.*
Venit. *Arab. Venit ad eam. Theoph. Veniebat.*
Si quid f. i. *Syr. Num reperiret quicquam. Arab. Vt fructum quæreret. Vat. An videlicet inuenturus esset aliquid. Caiet. Si quid, vtique inueniret. Orig. Quasi inuenturus aliquid.*
Inuenit. *Syr. Reperit in eâ. Arab. Inuenit in eâ.*
Præter folia. *Arab. Præter folia tantùm. Theoph. Nisi folia.*

Vers. 14.

Et respondens dixit ei: Iam non ampliùs in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant discipuli eius.

Iam non amplius i. æ. e. t. f. *Syr. Post hac, & in æternum ex te fructus. Arab. Non ex te fructum in æternum. Orig. Nunquam in æternum.*
Manducet. *Arab. Comedat. Euth. Edat.*

Vers. 15.

Et veniunt Ierosolymam. Et cùm introisset in templum, cœpit eiicere vendentes, & ementes in templo: & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.

Cùm introisset. *Arab. Introiuit Iesus. Orig. Ingressus.*
Templum. *Syr. Templum Dei.*
Vendentes,& e. *Syr. Qui emebant & vendebant.*
Numulariorum. *Syr. Trapezitarum. Theoph. Collybistarum. Pagn. Argentariorum.*
Cathedras. *Euth. Sellas. Orig. Sedes.*
Columbas. *Syr. Columbas.*
Euertit. *Vat. Subuertit.*

Vers. 16.

Et non sinebat vt quisquam transferret vas per templum.

Sinebat. *Arab. Permisit. Orig. Permittebat.*
Vt quisquam. *Arab. Quemquam.*
Transferret vas. *Arab. Introire cum mercibus. Pagn. Deportaret vas.*
Per templum. *Syr. Intra templum. Arab. In templum.*

Vers. 17.

Vulgata Editio.

Vers. 17.

Et docebat, dicens eis: Nonne scriptum est: Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis illam speluncam latronum.

Vers. 18.

Quo audito principes sacerdotum, & scribæ quærebant quomodo eum perderent: timebant enim eum, quoniam vniuersa turba admirabatur super doctrina eius.

Vers. 19.

Et cùm vespera facta esset, egrediebatur de ciuitate.

Vers. 20.

Et cùm manè transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus.

Vers. 21.

Et recordatus Petrus, dixit ei: Rabbi, ecce ficus, cui maledixisti, aruit.

Vers. 22.

Et respondens Iesus ait illis: Habete fidem Dei.

Vers. 23.

Amen dico vobis, quia quicunque dixerit huic monti: Tollere, & mittere in mare; & non hæsitauerit in corde suo, sed crediderit, quia quodcunque dixerit, fiat, fiet ei.

Vers. 24.

Prætereà dico vobis, omnia quæcunque orantes petitis credite, quia accipietis, & euenient vobis.

Vers. 25.

Et cùm stabitis ad orandum, dimittite si quid habetis aduersùs aliquem: vt & Pater vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata vestra.

Lectionum Varietas.

Docebat d. e. *Docebat eos, & dicebat illis.*
Nonne scriptum est. *Arab. Scriptum est.*
Orationis. *Orig. Precationis. Vat. Deprecationis.*
Omnibus. *Syr. Ab omnibus. Euth. Cunctis.*
Eam. *Arab. Eam fieri.*
Latronum. *Arab. Latronibus.*

Principes sacerdotum, & s. *Ar. M. Scribæ & principes sacerdotum.*
Perderent. *Vat. Essent perdituri.*
Vniuersa. *Arab. Vniuersus. Euth. Omnis. Theoph. Tota.*
Turba. *Arab. Populus.*
Admirabatur. *Euth. Stupebat. Ar. M. Percelleretur. Fr. Luc. Obstupescebat.*

Cùm. *Euth. Cùm iam.*
Vespera f. e. *Syr. Vespera. Vat. Aduesperauisset.*
Egrediebatur. *Arab. Ierunt. Vat. Egressus est Iesus.*
De ciuitate. *Fr. Luc. Extra ciuitatem.*

Cùm mane t. *Arab. Venerunt mane. Euth Prætereuntes manè. Ar. M. Adambulantes manè.*
Aridam factam à r. *Arab. Aridam à radice suâ. Theoph. Exaruisse radicitus. Vat. Aruisse radicitus.*

Recordatus P. *Syr. Recordatus est Simon.*
Rabbi. *Syr. Domine mi. Arab. Magister.*
Ecce. *Arab. Hæc.*
Ficus. *Vat. Ficus illa.*
Cui maledixisti. *Syr. Cui imprecatus es. Pagn. Quam execratus es. Fr. Luc. Cui increpatus es.*
Aruit. *Arab. Iam aruit. Theoph. Exaruit.*

Illis. *Arab. Ei.*
Habete fidem D. *Syr. Sit in vobis fides Dei. Arab. Si haberetis fidem in Deum. Euth. Habete fiduciam in Deum. Theoph. Confidite Deo.*

Tollere. *Arab. Transi.*
Mittere. *Syr. Cade. Euth. Proiicere. Fr. Luc. Iactare.*
Hæsitauerit. *Syr. Dubitauerit.*
Quia quodcunque d. f. *Syr. Futurum id, quod dixit. Theoph. Fore, quæ dixerit. Caiet. Quod, quæ dicet fiant.*
Fiet ei. *Euth. Erit ei quicquid dixeris. Vat. Continget illi quicquid dixeris.*

Orantes. *Syr. Oraueritis. Arab. In oratione.*
Omnia quæcunque. *Syr. Quicquid.*
Petitis. *Syr. Et petieritis.*
Quia accipietis. *Vat. Vos impetrare.*
Euenient. *Syr. Fiet. S. Cypr. Erunt. Vat. Contigent.*

Cùm stabitis. *Syr. Cùm adstiteritis. Euth. Dum steteritis.*
Ad orandum. *Syr. Ad fundendas preces. Fr. Luc. Orantes.*
Dimittite. *Arab. Dimittite vnicuique. Theoph. Remittite.*
Si quid h. a. a. *Arab. Quod habetis contra eum.*
Vt Pater. *Syr. Vt & Pater.*
Dimittat. *Theoph. Remittat.*
Peccata v. *Syr. Offensas vestras. Arab. Debita vestra. Euth. Errata vestra. Ar. M. Lapsus vestros. Vat. Delicta vestra.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Vers. 26.

Quod si vos non dimiseritis: nec Pater vester, qui in cælis est, dimittet vobis peccata vestra.

Dimiseritis. *Syr. Remiseritis.*
Nec. *Syr. Nec etiam.*
Qui in c. e. *Arab. Cælestis.*
Dimittet. *Syr. Remittet.*
Vobis peccata v. *Syr. Vobis offensas vestras. Ar. M. Lapsus vestros.*

Vers. 27.

Et veniunt rursus Ierosolymam. Et cùm ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes, & scribæ, & seniores.

Veniunt. *Arab. Venit.*
Cùm ambularet. *Ar. M. Deambulante ipso.*
Accedunt. *Pag. Veniunt.*
Summi s. *Vat. Principes sacerdotum.*

Vers. 28.

Et dicunt ei: In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem vt ista facias?

In qua p. *Syr. Quanam auctoritate.*
Hæc. *Arab. Hoc.*
Potestatem. *Theoph. Auctoritatem.*
Ista. *Arab. Hoc.*

Vers. 29.

Iesus autem respondens, ait illis: Interrogabo vos, & ego vnum verbum, & respondete mihi: & dicam vobis in qua potestate hæc faciam.

Interrogabo vos & ego. *Vat. Quæram à vobis & ipse.*
Vnum verbum. *Arab. Verbum. Vat. Quiddam. Fr. Luc. Vnum sermonem.*
Et respondete. *Syr. Vt dicatis.*
In qua p. *Syr. Quanam auctoritate.*
Hæc. *Arab. Hoc.*

Vers. 30.

Baptismus Ioannis, de cælo erat, an ex hominibus? Respondete mihi.

Baptismus I. *Syr. Baptisma ipsius Ioannis.*
De cælo erat. *Syr. Vndénam erat, è cælo. Theoph. Vtrum, è cælo erat.*
Respondete. *Syr. Dicite.*

Vers. 31.

At illi cogitabant secum, dicentes: Si dixerimus, de cælo, dicet, quare ergo non credidistis ei?

Cogitabant. *Arab. Cogitauerunt. Ar. M. Ratiocinabantur. Fr. Luc. Disceptabant.*
Secum. *Alter cum altero. Euth. Intra se se. Ar. M. Apud seipsos. Fr. Luc. Inter se.*
Dicet. *Arab. Ipse quidem dicet nobis.*
Quare. *Ar. M. Propter quid.*
Credidistis. *Syr. Fidem adhibuistis.*
Ei. *Arab. In eum.*

Vers. 32.

Si dixerimus, ex hominibus, timemus populum. Omnes enim habebant Ioannem quia verè propheta esset.

Si dixerimus. *Euth. At dicamus.*
Timemus. *Syr. Timor imminet.*
Populum. *Syr. A populo. Arab. Turbam.*
Omnes e. *Arab. Omnes enim illi.*
Habebant. *Syr. Timebant. Arab. Dicebant.*
Ioannem q. *Syr. Ioannem ipsum. Arab. Quia Ioannes.*
Verè propheta e. *Syr. Verè prophetam fuisse. Arab. Erat propheta.*

Vers. 33.

Et respondentes dicunt Iesu: Nescimus. Et respondens Iesus ait illis. Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

Et respondentes. *Syr. Responderunt itaque, ac.*
Iesu. *Syr. Ipsi Iesu.*
Et respondens I. a. *Syr. Subdit.*
Dico. *Syr. Dicam.*
Hæc faciam. *Arab. Hoc facio.*

CAPVT XI.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Parentes impedire filios non debent, qui se Christi obsequio subiiciunt; sed imitari. 1650
Vestium luxus damnatus. 1651
Ea, quæ Dei cultum tangunt, oculis spectanda. 1652
Christus non fugiebat mortem, sed expectabat. 1653
Morti proximi, quid præcipuè præstare debeant. 1653
Pij viri consueta præstare non contenti, ad grandia se vrgent & insolita. 1654
Benefaciendi tempus semper adest, nec inutiliter spectandum. 1655
Summæ patientiæ exemplum suis exhibere Christus voluit. 1656
Peccatorum instrumenta tollenda. 1657

Ite

Ite in Castellum, quod contra vos est; & statim introeuntes illuc, inuenietis pullum ligatum super quem nemo adhuc hominum sedit: soluite illum, & adducite.

1650. MAtrem vnà cum pullo adduci iussam Matthæus affirmat; Marcus, & alij Euangelistæ pulli solius meminerunt; quòd eo præcipuè vectus fuerit Iesus, ac illi insidens Ierosolymam ingressus sit: quin adducto pullo,& matrem secutam intelligi poterat, ægrè enim vel bruta animalia relinquere fœtus suos possunt,quò minùs eos sequantur. Arguunt hominum negligentiam qui plerunque deserunt; quos genuerunt; & & sinunt eos abire, quo volunt, nec comitari dignantur. Cùm filij Christi se obsequio subiiciunt, impedite eos parentes noo debent; sed sequi, sed imitari, si possunt.

Super quem nemo adhuc hominum sedit. Subitam pulli domationem quis non admiretur? Adhuc indomitus erat, & fræni expers; & tamen sessorem patitur, nondum doctus & assuetus sessorem ferre, & fræno duci: vt vel à bruto tum Apostoli, tum Iudæi Christo obedire discerent, & omnium animorum ferocitatem frangere.

Multi autem vestimenta sua strauerunt in viâ.

1651. VEstimentis,qui honorare Deum quærit,vestimenta sua Deo sternat, non sternat Dei legem; vt nobiliora, quàm eius vires ferant, ferat vestimenta. Quod præstant, qui operariis mercedem negant; aliis, quod debent, non soluunt, vt pretiosarum vestium tegmine se amiciant.

Mentem ab omni pietate nudam circunfert, qui, vt litet vanitati, etiam non licita agit; quò corpus nobiliùs vestiat indumentis. Vestimenta sua Christo oon sternunt, qui non habenti non offerunt, auferunt ab habente.

Et introiuit Ierosolymam in templum, & circumspectis omnibus, cùm iam vespera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim.

1652. VIx Ierosolymam ingreditur, & statim ad templum se confert, vbi omnia perlustrat. Non templi structuram ornatumque curiosè circunspicit, vt, si quid in templo indignum ageretur, auferret, & corrigeret. Huc spectabat diligens iste Christi intuitus; vnde & secuta negotiantium eiectio est: vt nos quoque disceremus in omnibus non curiositatem pascere: sed ea,quæ ad Dei gloriam & cultum spectant, diligenter quærere, & Diuini cultûs impedimenta statim tollere.

Exiit cum duodecim. Nullum suorum familiarium io vrbe reliquit: discessit ipse cum discipulis suis:non erant ciues talibus hospitibus digni. Nullus remanet, ne, ad ciuium animos mouendos, aut aliquid ambitiosè moliendum, relictus esse putaretur.

Et introiuit Ierosolymam in templum.

1653. CVm tempus passionis Christi appropinquaret, ad passionis locum Dominus appropinquat: *Vt per hoc intimaret*, inquit venerabilis Beda, *quia suam spontè mortem subiret.* Non fugiebat mortem,sed expectabat: non vitabat mortem, sed morti (vt ita dicam) immoriebatur.

Ad templum se confert. Vt vbique religionis insignia signa Christus ediderit, edidit præcipuè, cùm morti fuit proximus; quò res in exemplum iret: atque adeò morti proximioribus cauendum est, ne pietas erga res sacras in nobis moriatur. Templum adeundum nobis est aut corpore aut mente: aut per nos ipsos, aut per nostros templa frequentare debemus.

Non enim erat tempus ficorum.

1654. NOn enim erat tempus ficorum. Cùm alienum tempus esset, videbatur, excusationem aliquam præferre arbor; cur fructus non haberet: & tamen ariditate damnata est. Nimirum, vult Christus, seruos suos non naturæ cursum moremque sequi: *meliores esse vult omni humanâ naturâ, exiguntque eos super naturam*, ait Origenes. Scilicet, pij viri non consueta tantùm præstare debent, sed & insolita; ne quâcunque bonitate ac perfectione contenti sint.

1655. *Non enim erat tempus ficorum.* Cur ergo ficui maledixit fructus non habenti, si alieno tempore fructum in eâ quæsiuit Christus? Vt hominum ingenium damnaret, qui tempus idoneum expectant, vt benefaciant, cùm tempus omne ad bona opera producenda aptum sit.

Quòd ficum fructu carentem punit, totum in discipulorum vtilitatem resilit. Hoc quippe exemplo vt ait Sanctus Thomas,*volebat ostendere discipulis,quòd, si vellet, hos, qui crucifixuri erant ipsum in momento posset exterminare.* Sicque animis ne deficerent; &, visâ ficu arefactâ, fidei in eis vigor non aresceret.

Iam non ampliùs in æternum ex te fructum quisquam manducet.

1656. QVid peccauerat arbor, quæ maledictione plectitur? Fructus non habebat ficus? sed nondum opportunum aduenerat tempus. Cur ergo arescere iubetur? An volebat, propriam virtutem Christus demonstrare; ne scilicet discipuli in passione timerent, neve eorum animi frangerentur?

Prætereа maledictionis sententiam in arborem fert, quæ statim exaruit, vt suis discipulis ostenderet: quòd, si vellet, hos, qui crucifixuri erant ipsum, tollere è medio, posset: hincque manifestum fieret, summæ patientiæ fuisse, non impotentiæ, quòd in persecutores suos, in suos crucifixores non insurrexerit, eosque virture suâ non coërcuerit. Imitemur. Satis sit constare, vlcisci nos potuisse, qui nos iniuriis premunt, non tamen vlciscamur.

Et, cùm introisset in templum, cœpit eiicere vendentes & ementes in templo; & mensas numulariorum, & cathedras vendentium columbas euertit.

1657. INgressus templum, vendentes eiicit, qui verum templi cultum, pro temporali lucro vendiderant; cathedrasque vendentium columbas euertit, vt euerteret in templo negotiantium auaritiam. Qui peccata à populis vult euellere, peccatorum instrumenta tollat tollat occasionem.

Vendebant columbas: à columbæ tamen aberant simplicitate. Columbas in templo vendebant: in templo erant diuitiarum accipitres.

Ementes vendentesque à templo eiicit, qui à cordis sui templo veram religionem eiecerant. esse in Dei templo non meretur, qui Dei templum aut non est, aut non studet euadere.

SECTIO II.

Non sinebat, vt quisquam transferret vas per templum.

1658. **P**Et, *vas*, supellectilem quancunque, & quodcunque instrumentum, profanis vsibus inseruientem, intellexit: nam de sacrâ supellectili, quæ Diuino cultui seruiebat, hîc non loquitur. Nimirum, tantâ religione ac reuerentiâ colendum Dei templum Christus docuit, vt nihil à sacris alienum illic spectandum sit. Quid hinc illi, qui profana vasa non tantùm inferunt in Dei templum; sed sacra ipsa & spiritualia prophanant? Quod fit, cùm animas, quæ Dei vasa sunt, in quibus ille habitat, ad peccatum alliciunt, & impudicis obturibus prouocant. Proh nefas! & Deus fert? Non semper feret.

Nec transferri profanum vas per templum sinebat: non lagenas, non sarcinas, & huiusmodi: ne scilicet, qui in templo aderant, illarum rerum adspectu, mente ad res terrenas conuerterentur; & terrena, non Diuina, cogitarent. Qui in Dei templo est, Diuina tantùm mente verset: terrena & profana ne spectet quidem.

Vos autem fecistis eam speluncam latronum.

1659. **L**Attones in speluncis viatores spoliant; pletunque & occidunt: quî ergo Dei domum speluncam lattonum fecerant, qui nullum occidebant, sed vendebant tantùm ac emebant? An, quia (vt ait Sanctus Thomas hîc) *ad hoc in templo erant; vel vt non dantes, corporaliter persequerentur; vel dantes, spiritualiter necarent?* Omni ferro nocentior offensa illa est, quâ quis quibuslibet artibus ad malum allicit ac trahit.

Quo audito, principes Sacerdotum & scribæ quærebant, quomodo eum perderent.

CVm oporteret, Christi monitis adduci ad pœnitentiam, & saniora consilia bibere; ad immaniora scelera mentem conuertunt principes sacerdotum & scribæ: perdere medicum quærunt. Nimirum, qui templo rebusque sacris addicti si mali sint; intra malitiæ mediocritatem se non contineut: pessimi fiunt.

1660. Præcipuè principes sacerdotum in Christum efferantur: quia nimirum sibi, solis in templum auctoritatem arrogabant; & eorum quæstui multum ex ementium vendentiumque eiectione detrahebatur. Vbi, Diuino cultui addicti, addicunt se auaritiæ; nihil boni ab illis speres, nihil ab illis non timeas mali.

Scribis quoque illius in templo negotiationis euersio displicuit, quæ ab illis licita fuerat iudicata. Quia igitur, illorum gloria ex eruditione legisque peritia in discrimen hoc facto agebatur, insurgunt, eiusque mortem meditantur. Nimirum, summa imperitia peritia illa euadit, quâ quis gloriæ suæ immoriens, mori Authorem vitæ, non solum sinit, sed etiam quærit.

1661. *Quomodo eum perderent.* Non de re consilium ineunt, sed de modo & de opportunitate: diu enim erat, eùm decreuerant, Christum de medio tollendum. Non defuit illis voluntas: commoditas defuit id, quod, moliebantur, perficiendi.

Timebant enim eum; quoniam vniuersa turba admirabatur super doctrina eius.

TImebant eum propter turbam, qui timere debebant turbam propter eum. Timendus timor iste est; & timendum illi, qui timore corripitur.

Admirabatur. Græcè, ἐξεπλήσσετο. *Obstupescebat super doctrinâ eius*, quam scilicet videbant turbæ, scribarum calumniis maiorem, & reprehensionibus omnibus superiorem; & (quod maius) signis & miraculis munitam.

Propterea dico vobis: omnia, quæcunque orantes petitis, credite, quia accipietis.

1662. **M**Agna fidei virtus, magna confidentiæ: quæ facit, ne quid frustra à Deo petatur. *Credite, quia accipietis.* Græcus pro futuro præsens habet, λαμβάνετε. *Accipitis.* Quod magnam vim habet. Adeò certum est, quecquid petimus in oratione, nos accepturos; vt iam, cùm postulamus, illud videamur accipere.

De re futurâ, tanquam de præsenti, loquitur; vt ad maiorem confidentiam Christus inhortetur & prouocet.

Et, cùm stabitis ad orandum, dimittite, si quid habetis aduersus aliquem.

CVm *stabitis ad orandum.* Stare non videtur, qui mente vagatur; atque adeò non orat, qui mente aliò fertur. Orationi mente non vacans, vacuus in oratione ab orationis est fructu.

1663. *Dimittite, si quid habetis aduersus aliquem.* Sed quid dimittendum? Dimittenda ita, vindictæ cupiditas, odium. Dimittenda vbique hæc sunt, præcipuè in oratione; vt in nos Deus præstet, quæ nos in proximos, Dei amore, præstamus: alioquin amittit orationis vtilitatem, qui hæc non dimittit.

Iniuriarum immemor esse debet, qui orat: debet offensas dimittere, qui fusurus est preces. Quòd, si quis, læsus ab alio, alij non indulget, fundendæ orationi est ineptus: aptus erit ille, qui alios lædit, iniuriis alios afficit? non erit. Scilicet, *orationem Deo sternere non valet, qui cupit sternere, aut stratum gaudet, quem Deus condidit*, & diligere quisque debet propter Deum.

Quid

Quòd si vos non dimiseritis, nec Pater vester, qui in Cælis est dimittet vobis peccata vestra.

1664. NOn tantùm fides sed & proximi charitas comitari orationem debet: alioquin Deo gratæ preces non erunt, nec, quod postulant, obtinebunt, nisi rancor omnis & vindictæ cupiditas euomatur: quòd si is, qui ab alio læsus non indulget, non ignoscit, incassum orat, nec grata Dei auribus eius oratio est: quantò minùs erit illorum qui alios, nil læsi, lædere non cessant, non cessant lacessere, conuitiis & iniuriis afficere?

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XII. MARCI.

Vers. 1.

ET cœpit illis in parabolis loqui: Vineam pastinauit homo, & circumdedit sepem, & fodit lacum, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregrè profectus est.

In parabolis. *Theoph. Per parabolas.*
Loqui. *Syr. Colloqui. Fr. Luc. Dicere.*
Pastinauit. *Pagn. Plantauit.*
Homo. *Syr. Vir quidam.*
Circumdedit s. *Syr. Obuallauit eam sepimento. Arab. Circumdedit ei sepem. Ar. M. Circumposuit sepem.*
Lacum. *Arab. Torcular in eâ. Fr. Luc. Subtorcular.*
Ædificauit. *Syr. Extruxit.*
Turrim. *Arab. Turrim in eâ.*
Locauit. *Arab. Tradidit. Vat. Elocauit.*
Agricolis. *Arab. Operariis.*

Vers. 2.

Et misit ad agricolas in tempore seruum, vt ab agricolis acciperet de fructu vineæ.

Misit. *Euth. Emisit.*
Agricolas. *Arab. Operarios.*
In tempore. *Syr. Suo tempore. Euth. Tempore opportuno. Pagn. Cùm tempestiuum esset. Ar. M. Tempore.*
Seruum. *Syr. Seruum suum.*
Ab agricolis. *Arab. Ab operariis.*
Acciperet. *Euth. Sumeret.*
De fructu. *Syr. De fructibus. Euth. Fructus.*

Vers. 3.

Qui apprehensum eum ceciderunt, & dimiserunt vacuum.

Qui. *Theoph. At illi.*
Apprehensum. *Syr.* omittit. *Vat. Arreptum.*
Cæciderunt. *Syr. Percusserunt.*
Dimiserunt. *Theoph. Remiserunt.*

Vers. 4.

Et iterum misit ad illos alium seruum: & illum in capite vulnerauerunt, & contumeliis affecerunt.

Misit. *Euth. Emisit.*
Et illum in c. v. *Syr. Sed & illum lapidarunt, & vulnerauerunt. Arab. Et vulnerauerunt eum. Theoph. Et illi, coniectis in eum saxis, comminuerunt caput. Vat. Cui, coniectis in eum saxis, caput contuderunt. Pagn. Et lapidibus cùm illum obruissent læserunt in capite. Caiet. Et illi caput percusserunt, iactis lapidibus. Fr. Luc. Et lapidatum seu lapidibus petitum vulnerauerunt.*
Contumeliis a. *Syr. Eum dimiserunt cum ignominiâ. Arab. Contumeliis affecerunt eum, & dimiserunt eum deformatum. Ar. M. Ablegauerunt inhonoratum. Caiet. Remiserunt affectum contumelia.*

Vers. 5.

Et rursum alium misit, & illum occiderunt: & plures alios: quosdam cædentes, alios verò occidentes.

Misit. *Euth. Emisit.*
Et illum o. *Syr. Sed & eum interfecerunt.*
Et plures a. *Syr. Multos denique seruos alios misit. Euth. Præterea multos alios.*
Quosdam. *Syr. Quorum nonnullos.*
Cædentes. *Syr. Percusserunt.*
Alios. *Syr. Cæteros.*
Occidentes. *Syr. Trucidarunt.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 6.

Adhuc ergo vnum habens filium chariſſimum: & illum miſit ad eos nouiſſimum, dicens: Quia reuerebuntur filium meum.

Adhuc ergo v. h. f. *Syr. Tandem verò vnicum habebat filium. Arab. Erat autem ei filius vnus. Theoph. Itaque cùm adhuc haberet vnicum filium ſuum.*
Et illum nouiſſimum. *Syr. Quem vltimum. Euth. Ipſum poſtremum.*
Miſit. *Euth. Emiſit.*
Dicens. *Syr. Dicebat enim.*
Quia reuerebuntur. *Syr. Iam verebuntur. Arab. Forſitan ipſi reuerebuntur. Vat. Reuerebuntur.*

Verſ. 7.

Coloni autem dixerunt ad inuicem: Hic eſt hæres: venite occidamus eum: & noſtra erit hæreditas.

Coloni autem. *Theoph. Agricolæ verò illi.*
Dixerunt. *Vat. Dicebant.*
Ad inuicem. *Arab. Inter ſe. Euth. Intra ſeſe. Ar. M. Apud ſe ipſos.*
Venite. *Euth. Agite.*
Occidamus. *Syr. Interficiamus.*
Noſtra erit. *Arab. Nobis fiet.*

Verſ. 8.

Et apprehendentes eum, occiderunt: & eiecerunt extra vineam.

Et apprehendentes eum. *Syr. Prehenderunt itaque. Theoph. Arreptum illum.*
Occiderunt. *Syr. Trucidarunt eum.*
Extra v. *Vat. E vineâ.*

Verſ. 9.

Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit vineam aliis.

Faciet. *Arab. Faciet eis. Theoph. Facturus eſt.*
Vineæ. *Fr. Luc. Vinea ſua.*
Veniet. *Arab. Nonne veniet.*
Et perdet c. *Syr. Perdet agricolas illos.*
Dabit. *Euth. Tradet.*
Vineam. *Syr. Vineam hanc.*

Verſ. 10.

Nec ſcripturam hanc legiſtis: lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli.

Nec. *Syr. Nec quidem. Arab. Non. Vat. At ne quidem.*
Scripturam hanc. *Arab. In ſcripturâ.*
Lapidem. *Arab. Quia lapis.*
In caput. *Vat. Caput.*

Verſ. 11.

A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris?

Factum iſtud. *Euth. Factus hic.*
Mirabile. *Pagn. Admirabilis.*
In oculis. *Vat. Oculis.*

Verſ. 12.

Et quærebant eum tenere: & timuerunt turbam. Cognouerunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo abierunt.

Quærebant. *Arab. Volebant.*
Tenere. *Syr. Prehendere. Euth. Apprehendere. Theoph. Comprehendere.*
Timuerunt. *Vat. Metuebant.*
Turbam. *Syr. A populo. Vat. Multitudinem.*
Cognouerunt. *Arab. Sciebant ipſi.*
Ad eos. *Arab. Propter eos. Pagn. Aduersùs ipſos.*
Relicto eo. *Arab. Diuiſerunt eum. Ar. M. Sinentes eum.*
Abierunt. *Euth. Egreſſi ſunt.*

Verſ. 13.

Et mittunt ad eum quoſdam ex Phariſæis & Herodianis, vt eum caperent in verbo.

Et mittunt. *Syr. Porrò miſerunt. Euth. Et emittunt.*
Ex Phariſæis. *Syr. E ſcribis. Euth. Phariſæos. Ar. M. Phariſæorum.*
Herodianis. *Syr. Ex domeſticis Herodis. Euth. Herodianos. Ar. M. Herodianorum.*
Caperent. *Syr. Aucuparentur. Theoph. Captarent. Fr. Luc. Venarentur.*
In verbo. *Vat. Sermone.*

Verſ. 14.

Qui venientes dicunt ei: Magiſter, ſcimus quia verax es, & non curas quem-

Qui venientes. *Theoph. Illi verò cùm veniſſent.*
Dicunt ei. *Syr. Interrogauerunt eum.*
Magiſter. *Syr. Doctor. Vat. Præceptor.*
Scimus. *Syr. Nouimus.*
Quia verax es. *Arab. Te veracem eſſe.*
Non curas q. *Syr. Nullius ſuſtinere ſolicitudinem.*

quam

Vulgata Editio. | *Lectionum varietas.*

quam : nec enim vides in faciem hominum, sed in veritate viam Dei doces, licet dari tributum Cæsari, an non dabimus?

Ar. M. Non cura tibi est de nullo.
Vides in f. h. *Arab. Respicis in faciem hominis. Theoph. Respicis personam hominum. Ar. M. Aspicis in faciem hominum.*
In veritate. *Syr. Cum veritate. Arab. Tu in veritate. Vat. Re verâ.*
Licet. *Arab. Doce nos, an liceat nobis. Goth. Dic ergo nobis : Licet.*
Dari tributum. *Syr. Pecuniam dare.*
An non dabimus? *Syr. Nec ne? Demus, an non demus? Ar. M. An non? Dabimus, an non demus.*

Vers. 15.

Qui sciens versutiam illorum, ait illis: Quid me tentatis? afferte mihi denarium vt videam.

Qui sciens. *Syr. Ipse verò cognouit.*
Versutiam. *Syr. Fraudem. Arab. Consilium. Pagn. Simulationem. Fr. Luc. Hypocrisim.*
Videam. *Arab. Videam eum.*

Vers. 16.

At illi attulerunt ei: Et ait illis: cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicunt ei: Cæsaris.

Attulerunt. *Syr. Protulerunt.*
Inscriptio. *Fr. Luc. Superscriptio.*

Vers. 17.

Respondens autem Iesus dixit illis: Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo. Et mirabantur super eo.

Reddite igitur. *Syr. Date.*
Quæ sunt. *Arab. Quod est.*
Mirabantur. *Euth. Admirati sunt.*
Super eo. *Vat. De eo.*

Vers. 18.

Et venerunt ad eum Sadducæi, qui dicunt resurrectionem non esse: & interrogabant eum dicentes:

Et venerunt. *Syr. Venerunt porrò.*
Resurrectionem non e. *Arab. Non est resurrectio.*
Interrogabant. *Syr. Rogauerunt.*

Vers. 19.

Magister, Moyses nobis scripsit, vt si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit vxorem, & filios non reliquerit accipiat frater eius vxorem ipsius, & resuscitet semen fratri suo.

Magister. *Syr. Doctor. Theoph. Præceptor.*
Dimiserit. *Euth. Reliquerit.*
Et non reliquerit. *Euth. Nec dimiserit.*
Et filios. *Syr. Liberos autem. Arab. Et filium Ar. M. Et natos.*
Accipiat. *Vat. Ducat.*
Resuscitet. *Pagn. Suscitet. Caiet. Exuscitet.*

Vers. 20.

Septem ergo fratres erant: & primus accepit vxorem, & mortuus est non relicto semine.

Accepit. *Arab. Duxit.*
Relicto semine. *Euth. Dimisit semen.*

Vers. 21.

Et secundus accepit eam, & mortuus est: & nec iste reliquit semen. Et tertius similiter.

Reliquit. *Euth. Dimisit.*
Similiter. *Syr. Iisdem.*

Vers. 22.

Et acceperunt eam similiter septem: & non reliquerunt semen. Nouissima omnium defuncta est & mulier.

Et. *Syr. Denique Arab. Etiam*
Acceperunt eam s. *Arab.* omittit. *Vat. Duxerunt eam.*
Septem. *Syr. Septem illi. Arab. Vsque ad septimum*
Reliquerunt. *Euth. Dimiserunt.*
Nouissima. *Theoph. Postremò verò. Fr. Luc. Vltima.*
Defuncta. *Euth. Mortua.*
Et mulier. *Syr. Et ipsa mulier. Theoph. Et vxor.*

Vers. 23.

In resurrectione ergo cùm resurrexerint, cuius de his erit vxor? septem enim habuerunt eam vxorem.

Cùm resurrexerint c. *Syr. Cuiusnam.*
De his. *Syr. Ex eis. Fr. Luc. Horum.*
Erit. *Syr. Futura est.*
Vxor. *Arab. Mulier.*
Habuerunt eam v. *Syr. Duxerunt eam.*

Vers. 24.

Et respondens Iesus, ait illis: Nonne

Ideo. *Ar. M. Propter hoc.*
Erratis. *Arab. Vos errantes estis.*

QQ 4 ideò

Vulgata Editio.

ideò erratis, non scientes Scripturas, neque virtutem Dei?

Vers. 25.

Cùm enim à mortuis resurrexerint, neque nubent, neque nubentur, sed sunt sicut angeli in cælis.

Vers. 26.

De mortuis autem quòd resurgant, non legistis in libro Moysi, super rubum quomodo dixerit illi Deus inquiens: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob?

Vers. 27.

Non est Deus mortuorum, sed viuorum. Vos verò multum erratis.

Vers. 28.

Et accessit vnus de scribis, qui audierat illos conquirentes, & videns quoniam benè illis responderit, interrogauit eum quod esset primum omnium mandatum.

Vers. 29.

Iesus autem respondit ei: Quiã primum omnium mandatum est: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est:

Vers. 30.

Et diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primum mandatum.

Vers. 31.

Secundum autem simile est illi: Diliges proximum tuum tanquam te ipsum. Maius horum aliud mandatum non est.

Vers. 32.

Et ait illi scriba: Benè Magister, in veritate dixisti, quia vnus est Deus, & non est alius præter eum.

Vers. 33.

Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam

Lectionum Varietas.

Non scientes. *Arab. Non respexistis. Theoph. Quod nesciatis.*
Virtutem. *Ar. M. Efficaciam. Pagn. Potentiam.*

A mortuis. *Arab. Mortui.*
Nubent. *Vat. Contrahunt matrimonium. Fr. Luc. Vxores ducunt.*
Neque nubentur. *Syr. Nec sunt fœmina viris. Theoph. Neque nuptum dantur.*
Sunt. *Goth. Erunt.*
Sicut angeli i. c. *Syr. Instar Angelorum, qui in cælis sunt. Euth. Tanquam Angeli, qui sunt in cælis.*

De mortuis. a. q. *S. Epiph. Quòd autem mortui.*
Resurgant. *Ar. M. Excitantur. Vat. Resuscitentur.*
Super rubum. *Syr. E rubo. Fr. Luc. In rubo.*
Quomodo dixerit i. d. i. *Arab. Verbum Dei. S. Epiph. Dixit Deus inquiens. Vat. Quomodo locutus sit dicens.*
Ego sum Deus Abraham. *S. Epiph. Ego Deus, Deus Abraham. Theoph. Ego ille Deus Abraham.*

Non est d. m. s. v. *S. Epih. Deus ergo viuorum est, non mortuorum. Theoph. Non est Deus mortuorum, sed Deus viuentium. Ar. M. Non est Deus, Deus morthuorum, sed viuentium.*

Accessit. *Arab. Venit ad eum.*
Vnus de scribis. *Syr. Vnus scribarum. Vat. Quidam è scribis.*
Conquirentes. *Syr. Disceptantes. Theoph. Simul disputantes.*
Videns. *Fr. Luc. Sciens.*
Benè. *Syr. Perbellè. Arab. Bonas. Ar. M. Pulchrè.*
Illis responderit. *Syr. Illis reddidisse rationem. Arab. Responsiones eius ad eos.*
Mandatum. *Euth. Mandatorum. Vat. Præceptorum.*

Mandatum. *Syr. Præceptorum. Theoph. Præceptorum.*
Tuus. *Caiet. Noster.*
Deus. *Euth. Dominus.*

Mente. *Ar. M. Cogitatione.*
Et ex tota v. t. *Euth.* omittit. *Vat. Et ex totis viribus tuis. Caiet. Et ex tota fortitudine tuâ.*
Mandatum. *Theoph. Præceptum.*

Tanquam te i. *Syr. Sicut animam tuam. Ar. M. Vt te ipsum.*
Horum. *Arab. His duobus.*
Mandatum. *Vat. Præceptum.*

Benè. *Ar. M. Pulchrè. Vat. Rectè.*
Magister. *Syr. Domine mi. Euth. Præceptor.*
In veritate. *Syr. Verumque. Arab. Veritatem. Theoph. Cum veritate.*

Et vt d. *Syr. Quem si diligat homo. S. Hilar. Ita diligendus.*
Toto intellectu. *Arab. Tota mente. Pagn. Totâ intelligentiâ.*
Totâ fortitudine. *Euth. Totâ virtute. Pagn. Totis viribus.*
Tanquam. *Ar. M. Vt.*
Seipsum. *Arab. Te ipsum.*

seipsum,

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

ſeipſum, maius eſt omnibus holocauſtomatibus, & ſacrificiis.

Maius. *Caiet. Plus.*
Omnibus h. *Theoph. Quàm vniuerſa holocauſtomata.*
Sacrificiis. *Theoph. Victimæ.*

Verſ. 34.

Ieſus autem videns quod ſapienter reſpondiſſet, dixit illi: Non es longè à regno Dei. Et nemo iam audebat eum interrogare.

Sapienter. *Euth. Prudenter. Fr. Luc. Cordatè.*
Reſpondiſſet. *Syr. Reddidiſſet rationem.*
Non es longè. *Syr. Non es procul. Vat. Haud longè abes.*
Iam. *Arab. Ampliùs. Euth. Deinceps. Theoph. Poſt illa.*

Verſ. 35.

Et reſpondens Ieſus dicebat, docens in templo: Quomodo dicunt ſcribæ Chriſtum filium eſſe Dauid?

Docens. *Arab. Et ipſe docens.*
Chriſtum f. e. *Arab. Quia Chriſtus filius eſt.*

Verſ. 36.

Ipſe enim Dauid dicit in Spiritu ſancto: Dixit Dominus Domino meo. Sede à dexteris meis, donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum.

Ipſe enim. *Syr. Quandoquidem ipſemet. Arab. Et iam.*
In Spiritu ſ. *Syr. Per ſpiritum ſanctitatis. Vat. Afflatus Spiritu ſancto.*
Dextris meis *Syr. Dexterá meâ. Vat. Dexterâ mihi.*
Ponam. *Theoph. Poſuero.*
Inimicos. *Syr. Hoſtes.*
Tuos. *Euth. Meos.*
Scabellum p. t. *Syr. Scabellum ſubter pedes tuos. Arab. Sub pedibus tuis.*

Verſ. 37.

Ipſe ergo Dauid dicit eum Dominum, & vnde eſt Filius eius? & multa turba eum libenter audiuit.

Ipſe ergo D. *Arab. Hoc autem Dauid. S. Hilar. Ipſe Dauid.*
Dicit. *Theoph. Vocat.*
Eum Dominum. *Arab. Quomodo igitur.*
Multa. *Syr. Omnis. Vat. Pleraque.*
Libenter. *Syr. Periucundè. Arab. Cum delectatione. Fr. Luc. Iucundè.*
Audiuit *Euth. Audiebat.*

Verſ. 38.

Et dicebat eis in doctrina ſua: cauete à ſcribis, qui volunt in ſtolis ambulare, & ſalutari in foro.

Et dicebat. *Syr. Porrò dicebat.*
Cauete. *Syr. Reſpicite. Euth. Proſpicite.*
Volunt. *Arab. Amant.*
In ſtolis. *Syr. Cum ſtolis. Theoph. Infulati. Vat. Stolati.*
Ambulare. *Syr. Incedere. Ar. M. Deambulare. Al. Obambulare.*
Salutari. *Syr. Amant ſalutationem. Theoph. Amant ſalutationes.*
Foro. *Syr. Compitis. Arab. Plateis. Caiet. Foris.*

Verſ. 39.

Et in primis cathedris ſedere in ſynagogis, & primos diſcubitus in cœnis.

In primis c. ſ. *Syr. Primos conſeſſus. Arab. Sedere cum principibus ſynagogæ, & recumbere in primis cathedris. Ar. M. Præſeſſiones. Pagn. Primas ſellas. Caiet. Præſidentias.*
In ſynagogis. *Arab.* omittit. *Pagn. In congregationibus.*
Primos d. *Arab. Primis diſcubitibus. Euth. Primos accubitus. Ar. M. Præcubitus.*
In cœnis. *Arab. Conuiuiis.*

Verſ. 40.

Qui deuorant domos viduarum ſub

Qui deuorant. *Syr. Illi deuorant. Arab. Qui comedunt. Fr. Luc. Penitùs comedentes.*
Domos. *Syr. Ædes.*
Sub obtentu p. o. *Syr. Eâ occaſione, quòd prorogent preces ſuas. Arab. Cum prolixitate orationum ſuarum. Euth. Et ſub prætextu longo tempore orant. Ar. M. Et ſpecie longa orantes. Vat. Idque prætextu, vt qui longas precationes faciant. Caiet. Sub prætextu prolixè orantes.*
Accipient. *Vat. Subibunt.*

obtentu

Vulgata Editio.	*Lectionum varietas.*
obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius iudicium.	Prolixius. *Syr. Maius. Arab. Æternum. Euth. Grauius. Theoph. Grauiorem. Pagn. Abundantius. Fr.Luc. Amplius.* Iudicium. *Arab. Supplicium. Theoph. Damnationem.*
Vers. 41. Et sedens Iesus contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & multi diuites iactabant multa.	Contra gazophylacium. *Arab. Ante portam gazophylacij. Orig. Ex aduerso gazophylacij.* Aspiciebat. *Fr.Luc. Spectabat.* Quomodo turba. *Syr. Quomodo turba. Arab. Turbam quomodo. Vat. Quomodo multitudo.* Iactaret. *Syr. Inijceret. Orig. Mitteret. Fr. Luc. Iacit.* Æs. *Syr. Pecuniam.* Iactabant. *Syr. Inijciebant. Arab. Proiecerunt. Orig. Mittebant.* Multa. *Arab. Multum.*
Vers. 42. Cùm venisset autem vidua vna pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.	Cùm autem v. *Orig. Et venit.* Vna. *Vat. Quadam.* Vidua. *Arab. Mulier vidua.* Pauper. *Syr. Pauperrima. Euth. Paupercula.* Misit. *Syr. Iniecit. Arab. Proiecit.* Quadrans. *Syr. Octaua pars.*
Vers. 43. Et conuocans discipulos suos, ait illis: Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit, qui miserunt in gazophylacium.	Conuocans. *Syr. Aduocauit Iesus. Theoph. Vocatis.* Discipulos suos. *Theoph. Discipulis suis ad se.* Pauper. *Syr. Pauperrima. Euth. Paupercula.* Plus omnibus. *Syr. Plus, quàm omnes homines.* Misit. *Syr. Coniecit. Arab. Proiecit. Ar. M. Iniecit.*
Vers. 44. Omnes enim ex eo, quod abundabat illis, miserunt: hæc verò de penuria sua omnia quæ habuit, misit totum victum suum.	Omnes. *Syr. Cuncti.* Ex eo quod a. *Syr. Ex eo, quod redundat sibi ipsis. Arab. Ex superabundantiâ, qua est apud eos. Euth. Ex eo, quod supererat sibi. Ar. M. Ex redundante sibi.* Miserunt. *Syr. Coniecerunt. Arab. Proiecerunt. Ar. M. Iniecerunt.* De penuriâ. *Syr. E penuriâ. Arab. Cum inopiâ.* Omnia quæ. *Orig. Omnia quæcunque. Fr. Luc. Quidquid in bonis.* Habuit. *Arab. Erant ei. Vat. Habebat.* Misit. *Syr. Coniecit. Arab. Posuit. Ar. M. Iniecit.* Totum victum s. *Syr. Omnem possessionem suam. Arab. Et omnem victum suum. Pagn. Totam substantiam suam.*

CAPVT XII.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Vineam pastinauit homo, & circundedit sepem, & fodit lacum, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregrè profectus est.

VINEAM *pastinauit homo.* Homo, Deus dicitur ob amorem & affectum, quo erga hominem afficitur, ac si in illum immigrasse quodammodo videatur. 1665.

Peregrè profectus est. Cur vineæ Dominus discessit à vinea? Ne agricolæ eius præsentiâ ad vineam excolendam cogi viderentur. Liberum vult à suis cultoribus obsequium: Nihil illi gratum, quod coactum.

Locat vineam suam agricolis, vt agricolas vineæ culturâ excoleret: sed, vt non legimus colonos vineam excoluisse, sic legimus, incultos eos remansisse.

Qui

Qui apprehensum eum cæciderunt, & dimiserunt vacuum.

1666. AGricolæ seruum, qui missus à Domino fuerat, vacuum dimittunt, quum nullos ei fructus, Domino deferendos, ex vinea collectos exhibuerint. Sed verè vacuus non abiit, iniuriis & contumeliis onustus, quas, ingentis mercedis loco, Dei seruus habuit & habere, qui verè Deo obsequuntur, solent.

Dei seruum cæciderunt, qui à pietatis suggestu iam ceciderant: mali agricolæ, qui, onusti beneficiis, contumeliis benefactorem onerant. Hoc pessimorum hominum indicium est; quod eò peiores fiunt, Cùm Dei muneribus donantur; & cumulum sceleribus addunt, Dei beneficiis cumulati.

Et rursum alium misit, & illum occiderunt, & plures alios, quosdam cædentes, alios verò occidentes.

1667. ITa plerunque fit, vt, cùm Domini benignitas & beneficentia crescit, hominum malitiâ crescat ingratitudo. Nimirum, maioribus Dei donis maioribus quàm sæpe sceleribus homines respondent. Plures misit Dominus seruos, ne vinci agricolarum nequitiâ videretur; sed magis in illos sæuiebant tractabant duriùs; Vix stare malorum malitia potest; attollitur, cum non tollitur, & crescit, cum non euellitur.

Quid ergo faciet Dominus vineæ? veniet, & perdet colonos, & dabit vineam aliis.

1668. REm aliter narrat Matthæus, aliter Marcus. Matthæus, illos agricolas respondisse scribit, atque dixisse: *Malos malè perdet, & vineam locabit aliis agricolis.* cap. 21. v. 40. Marcus hic non ab agricolis responsum esse, commemorat; sed Dominum sibimet interroganti respondisse significat. Fors vtrunque factum; adeò, vt, quod ab aliis dictum, tanquam, magis ratum esset, confirmando Christus repetierit. Vel responsio ista, quæ ab aliis, licèt impiis, fluxit, Domino hic tribuitur; quia, cùm verum dixerint, etiam per illos hoc ille respondit, qui veritas est. A quocunque veritas proferatur, à Deo proficiscitur, qui fons veritatis est.

Perdet colonos, & dabit vineam aliis.

1669. HOminum malitia Dei bonitatem non minuit. Dat aliis vineam, alios à primis repetturus; quia & alios fecit. Dat vineam aliis, vt primi coloni ita inuidiâ torqueantur, dum vident aliis dari, quod illis surripitur: vt illorum diligentiâ resipiscant, desinantvè in Dominum sæuire.

Reddite igitur, quæ sunt Cæsaris, Cæsari.

REddite igitur, quæ sunt Cæsaris Cæsari: Quod ore loquutus est, impleuit etiam opere, tributumque Cæsari soluit. *Conditor Cæsaris* (ait Sanctus Bernardus.) *Cæsari non cunctatus est reddere censum. Quando verè Dei sacerdotibus debitam negares reuerentiam, qui hanc sæcularibus quoque potestatibus exhibere curauit?* Exemplum nobis dedit, quod sequeremur.

Iesus autem videns, quòd sapienter respondisset, dixit illi: Non es longè à Regno Dei.

1670. SCribæ responsum Christus probat & laudat, & ad maiora laudanda allicit. Sed qui laudare scribam potuit, qui, vt Christum tentaret, accesserat? De illo ita scribit Sanctus Matthæus: *Interrogauit eum vnus ex eis, legis doctor, tentans eum.* cap. 22. v. 35. Cùm scriptum de Domino sit Sap. 1. *Quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum.* Quomodo accedere ad Dei Regnum potuit, qui fraudolenter Christum interrogauit? sed fors, audito Domini responso, ad pietatem rediit simulationem reiecit: tentatoris personam exuit, induit discipuli.

1671. Doctrinam Iesu de amore in Deum ac proximum repetierat iste scriba, & repetens alius statim effectus est, aliam mentem ebibens: tantum, vel nuda, Diuini amoris verba possunt: solus amor nominatus tantam virtutem ostendit.

Non es longè à Regno Dei. Rectè inuitat Christus scribam ad fidem: dicensque non longè abesse, abesse eum, ostendit; quo vlteriùs iret, *& quæ ipsi* (ait Victor Antiochenus) *adhuc deerant, studiosè inquireret.* Quo exemplo docemur, alliciendos omnes ad Christum, omnes inuitandos: terrendum neminem esse, nullius animum à boni operis consummatione reuocandum.

SECTIO II.

Nemo iam audebat eum interrogare.

1672. ADeò confuderat suos tentatores, vt eum ampliùs interrogare non auderent; cùm suis interrogationibus dedecus sibi apud plebem pararent, nullam gloriam. Vicit scribas & pharisæos Dei sapientia: sed hîc inuidia non stetit. Vltrà non interrogant, sed apertiùs in illum sæuiunt. Superari inuidi possunt, non possunt conquiescere.

Multa turba eum libenter audiuit.

1673. TAm suauia tam vtilia Christi verba erant, vt turbæ, inuidiæ morbo non infectæ, libenter eum audirent. Pro, *libenter*, Græcè est ἡδέως. *Iucundè, latè, suauiter, cum voluptate.* Hæc omnia aduerbium istuc significat. *Libenter*, vertit interpres; quia, quod cum voluptate fit, libenter fit: sicut è contrà, quòd libenter quis præstat, licèt alioquin durum ac difficile videatur, lene, facileque fit: & amarum amaritiem exuit, dulcedinem induit, dummodo libenter, alacriterque fiat.

Caute

Cauete à scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro.

1674. CVr potiùs monet, vt à scribis sibi caueant, quàm ab aliis? An, quia faciliùs seducit mala vita doctorum? Ægrè reiici eorum mores possunt, quorum doctrina auidè bibitur.

Volunt in stolis ambulare. Illam vestem ambiebant, quæ populi, succinctè viliterque vestiti, reuerentiam cooiliaret. Nudus à verâ gloriâ crit, qui falsam quærit à vestibus.

Salutari in foro. Ægrè aliorum salutem doctor quærit, qui superbiâ correptus ab aliis studet salutari, tanquam super alios esset. Scribæ in foro omnium salutationem quærebant: sed io foro aut alibi nullius salutem quærebant.

Qui deuorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis.

1675. NOn orabant isti; sed venabantur. Sanctitatem simulabant, vt viduas expoliarent. Prolixè orabant, vt sanctitatis opinionem sibi conciliarent. Nimirum in longis precibus signum apparet raræ pietatis: &, quò quisque sanctior est, eò magis orationis studio est addictus; sed veræ, non simulatæ; & in Dei gloriam & placitum, non in spectantium fraudem. Sic oratio, quæ funditur, oratio non est, sed aucupium.

Et sedens Iesus contra gazophylacium, adspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium.

1676. AD portam orientalem, quà è templo egrediebantur, situm illo tempore gazophylacium erat, vt populus ipse suâ manu siue ingrediens siue egrediens dona sua mittere in illud posset. Huiusmodi gazophylacia duo fuisse ad singulas portas templi, quidam putant ad vtriusque portarum latus. Credibile est, vnum saltem fuisse ad portas singulas, ne cui eorum, qui templum adiret, bene faciendi deesset commoditas.

1677. Ex aduerso gazophylacij sedebat Christus, & aspiciebat eos, qui beneficentiæ operi vacabant. *Inspiciebat.* Græcè, ἐθεώρει. *spectabat.* Non curiositatis causâ, sed vt salutaris doctrinæ causam captaret: quod postea fecit. Disce: Aliorum bona opera spectanda sunt & obseruanda, oon vt calumniam illis iouramus; sed vt vtile aliquod ex eis monitum exculpamus.

Inspiciebat. Docemur, in templis maximè Dominum spectare, quinam, in illis, bonis operibus vacent. Operum suorum spectatorem Deum habent, qui Deum in operibus suis spectant.

Cùm venisset autem vidua vna pauper, misit duo minuta, quod est quadrans.

1678. POst diuitum oblationem, & viduæ meminit: fors quia, post diuites, & promiscuam multitudinem, munus templo obtulit, cùm scilicet pauci adessent, à quibus videretur. Iusti quippe bona agere satagunt, sed videri oolunt; &, quantum possunt, ab aliorum oculis se eximunt.

Cum diuitibus simul non obtulit, ne videretur, velle se in oblatione illis pariare; neve adstantes putarent grande aliquod munus obtulisse, quæ cum diuitibus se immiscuisset. Humilis non est, velle videri pluta in Dei obsequium præstare, quàm reipsâ præstet.

1679. *Misit.* Græcè, ἔβαλε. *Iactauit.* Sicut superiùs idem interpres idem verbum vertit: sed fors *iactandi* verbo diuitum iactaotiam significare voluit; *mittendi*, pauperis viduæ modestiam, ab omni fastu alienam, ab omni ostentatione.

Misit duo minuta. Non minutum Christo visum, quòd vidua ista duo minuta in gazophylacium miserit. Muneris vilitatem & offerentis paupertas & diues animus nobilitauit. *Duos obolos*, inquit Sanctus Chrysostomus, *demisit mulier; & illis, qui multa demiserant, antelata est: non enim pecuniæ paucitatem, sed animi magnificentiam respexit Deus. Oboli duo, pecunia: sed talentis auri sexcentis pretiosior animus erat.* Nimirum offerentis animus animat oblationem, & informat: exuit exiguitatem munus exiguum, si grandi animo offeratur.

Amen dico vobis, quoniam vidua hæc pauper plus omnibus misit.

1680. VIduam diuitibus præfert: diuites, qui munera templo obtulerant, non damnat. Quanquàm & munera illis scribis pharisæis inimicis suis maiori ex parte cederent; nihilominus oon tepre-hendit offerentes; sed potiùs laudat, & ad pietatem huius viduæ exemplo inhortatur: &, licèt fieri potuerit, vt sacer ille thesaurus malè à malis sacerdotibus fuerit dispensatus; oon ideo tamen homines à donis offerendis dehortatur; quia impiorum sacerdotum abusus vitiare & inficere dona piè ritèque Deo oblata non poterat,

1681. Placuit Christo viduæ istius munus, quanuis exiguum; quia vidua, in suâ paupertate, animi magnitudine non fuit vidoa; vt ex vero plus dederit, quàm habuerit: quia non ex sacculo tantum sumpsit, quod daret; sed ex corde.

Magnum quid dedit, quia exiguum tantùm habuit, quod daret: maius dedisset, si plus habuisset, quod posset offerre. Grande est, quod offert, qui totum, quod habet, offert: quòd si totum offerre non potest; offert toto animo, quod offert.

Mulierem illam Christus effert, quæ parum æris in gazophylacium iactauerat; nihil de Salomone in Euangelio dictum reperio, qui tàm grandes impensas fecerat in templum, tot argenti, autique pondera insumpserat; pauperem viduam laudat, quia affectum potius spectauit, quàm donom. Tanti refert, quo animo quis aliquid Deo offerat, & quâ charitate.

Vulgata

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

CAPVT XIII. MARCI.

Verſ. 1.

ET cùm egrederetur de templo, ait illi vnus ex diſcipulis ſuis: Magiſter, aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ.

Cùm egrederetur. *Syr. Cùm exiret Ieſus.*
Vnus. *Theoph. Quidam.*
Ex diſcipulis ſ. *Euth. Diſcipulorum ſuorum.*
Magiſter. *Theoph. Præceptor.*
Aſpice. *Syr. Ecce vide.*
Quales lapides. *Arab. In hos lapides magnos. S. Greg. Nyſſ. Quanta hæc opera ſunt. Vat. Cuiuſmodi lapides.*
Quales ſ. *Syr. Qualia ædificia. Arab. Hanc ſtructuram. Goth. Quales ſtructura templi. S. Greg. Nyſſ. Quanta ſtructura. Theoph. Quales ſubſtructiones. Fr. Luc. Cuiuſmodi ædificationes.*

Verſ. 2.

Et reſpondens Ieſus, ait illi. Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis ſuper lapidem, qui non deſtruatur.

Has omnes m. æ. *Syr. Iſta ædificia magnifica. Arab. Hanc ſtructuram magnam. Euth. Has magnas ſubſtructiones.*
Lapis. *Arab. Hic lapis.*
Deſtruatur. *Ar. M. Diſſoluatur. Pagn. Diruatur.*

Verſ. 3.

Et cùm ſederet in monte oliuatum contra templum, interrogabant eum ſeparatim Petrus, & Iacobus, & Ioannes, & Andreas.

Cùm ſederet. *Arab. Dum eſſet ſedens.*
Contra templum. *Euth. E regione templi.*
Separatim. *Syr. Soli. Theoph. Secretò. Ar. M. Priuatim. Vat. Seorſum.*

Verſ. 4.

Dic nobis, quando iſta fient? Et quod ſignum erit, quando hæc omnia incipient conſummari?

Iſta fient. *Syr. Hæc futura ſunt. Vat. Hæc euenient. Caiet. Iſta erunt.*
Quando hæc omnia. *Arab. Oſtendens hanc.*
Incipient c. *Syr. Appropinquabunt ad conſummationem. Arab. Conſummationem. Euth. Conſummanda ſunt. Fr. Luc. Futura ſunt conſummari.*

Verſ. 5.

Et reſpondens Ieſus cœpit dicere illis: Videte ne quis vos ſeducat.

Videte. *Ar. M. Aſpicite.*
Seducat. *Syr. Inducat in errorem. Theoph. Fallat.*

Verſ. 6.

Multi enim venient in nomine meo, dicentes, quia ego ſum: & multos ſeducent.

Ego ſum. *Vat. Ego ſum Chriſtus.*
Seducent. *Syr. Aberrare facient. Tert. Fallent. Pagn. Decipient.*

Verſ. 7.

Cùm audieritis autem bella, & opiniones bellorum, ne timueritis: oportet enim hæc fieri: ſed nondum finis.

Bella. *Syr. Prælia.*
Opiniones. *Syr. Rumorem. Arab. Prædicationes. Ar. M. Auditiones. Pagn. Rumores.*
Timueritis. *Arab. Conturbemini. Caiet. Turbemini.*
Oportet. *Syr. Futurum eſt.*
Hæc fieri. *Syr. Vt hæc fiant.*
Finis. *Arab. Finis veniet.*

Verſ. 8.

Exurget enim gens contra gentem, & regnum ſuper regnum, & erunt terræmotus per loca, & fames. Initium dolorum hæc.

Exurget. *Arab. Surget. Euth. Inſurget. Ar. M. Excitabitur.*
Super regnum. *Syr. In regnum. Theoph. Aduerſus regnum.*
Erunt. *Syr. Fient.*
Per loca. *Arab. In omni loco. Theoph. In ſingulis locis. Vat. Certis locis.*
Fames. *Euth. Erunt fames, ac turbationes. Ar. M. Erunt fames, ac turba. Vat. Erunt fames, ac tumultus.*
Initium. *Euth. Principia. Caiet. Initia.*
Dolorum hæc. *Arab. Dolores hæc erunt.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Verſ. 9. Videte autem vosmetipſos. Tradent enim vos in conciliis, & in ſynagogis vapulabitis, & ante præſides, & reges ſtabitis propter me, in teſtimonium illis.	Videte v. i. *Ar. M. Aſpicite voſmetipſos. Pagn. Cauete vos vobis ipſis.* In conciliis. *Syr. In iudicia. Ar. M. Ad conſeſſus. Fr. Luc. In concilia.* Synagogis. *Syr. In ſynagogas eorum. Euth. Synagogas.* Vapulabitis. *Syr. Flagellis cædimini. Theoph. Cædimini.* Ante præſides, & r. *Syr. Coram regibus, & præfectis. Euth. Sub præſidibus, & regibus. Theoph. Sub principibus, ac regibus. Ar. M. Ad duces, ac reges.* Stabitis. *Vat. Ducemini. Caiet. Statuemini. Fr. Luc. Siſtemini.* Propter me. *Syr. Cauſâ mei. Arab. Cauſâ meâ.* In teſtimonium. *Vt ſit teſtimonio.* Illis. *Arab. Contra eos.*
Verſ. 10. Et in omnes gentes primùm oportet prædicari Euangelium.	Et in omnes g. *Syr. In omnibus autem gentibus. Theoph. Et apud omnes gentes.* Primùm. *Vat. Prius.* Oportet p. *Syr. Prædicandum eſt. Arab. Oportet prædicare.* Euangelium. *Syr. Euangelium meum.*
Verſ. 11. Et cùm duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: ſed quod datum vobis fuerit in illa hora, id loquimini, non enim vos eſtis loquentes, ſed Spiritus ſanctus.	Et cùm d. *Syr. Cùm autem adducent.* Tradentes. *Syr. Tradendos.* Nolite p. *Syr. Ne ſitis antè ſoliciti. Arab. Ne cogitetis. Euth. Ne ſoliciti ſitis, neque cogitetis. Ar. M. Ne præanxiemini. Caiet. Ne antè ſoliciti, ſiue, anxij ſitis.* Loquamini. *Arab. Loquamini, neque quid reſpondeatis. Theoph. Dicturi ſitis, neque meditemini. Ar. M. Loquamini nec præmeditemini.* Sed quod. *Arab. Quoniam vos eo. Vat. Sed quicquid.* Datum vobis f. *Arab. Donabimini.* Illâ. *Syr. Illâ ipſâ.* Id loquimini. *Syr. Id ipſum eloquimini. Arab. Quod loquemini.* Eſtis. *Euth. Eritis.* Spiritus ſanctus. *Syr. Spiritus ſanctitatis.*
Verſ. 12. Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium: & conſurgent filij in parentes, & morte afficient eos.	Fratrem. *Syr. Fratrem ſuum.* In mortem. *Syr. Ad mortem. Arab. Morti.* Filium. *Syr. Filium ſuum. Ar. M. Natum.* Conſurgent. *Theoph. Inſurgent.* Filij. *Ar. M. Nati. Vat. Liberi.* In parentes. *Syr. Contra patres ſuos. Arab. Aduerſus parentes ſuos.* Morte afficient. *Syr. Enecabunt. Arab. Occident.*
Verſ. 13. Et eritis odio omnibus propter nomen meum. Qui autem ſuſtinuerit in finem, hic ſaluus erit.	Odio omnibus. *Syr. Exoſi omnibus. Arab. Odio cuicunque. Euth. Habiti ab omnibus. Ar. M. Exoſi ab omnibus.* Suſtinuerit. *Ar. M. Permanens. Pagn. Perſeuerauerit.* In finem. *Theoph. Vſque in finem. Al. Vſque ad finem.* Saluus erit. *Arab. Saluabitur.*
Verſ. 14. Cùm autem videritis abominationem deſolationis, ſtantem vbi non debet qui	Abominationem. *Syr. Portentum illud immundum.* Deſolationis. *Syr. Vaſtationis de quo dictum eſt per Danielem prophetam. Arab. Bellorum commemoratorum in Daniele prophetâ. Euth. Deſolationis, quæ dicta eſt à Daniele prophetâ. Ar. M. Deſolationis prolatam à Daniele prophetâ. Ar. M. Deſolationis, de qua dictum eſt à Daniele prophetâ.*

legit,

Vulgata Editio. | *Lectionum varietas.*

legit, intelligat: tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes.

Seantem. *Syr. Sans. Fr.Luc. Existentem.*
Vbi non d. *Arab. In loco sancto. Caiet. Vbi non oportet.*
Fugiant. *Arab. Fugient.*
In montes. *Syr. In montem. Theoph. Ad montes.*

Vers. 15.
Et qui super tectum, ne descendat in domum, nec introeat vt tollat quid de domo sua.

Super tectum. *Ar. M. Super domum. Vat. In tecto fueris.*
Ne descendat in d. *Syr. Ne descendat. Arab. Non poterit descendere in domum suam.*
Nec introeat. *Arab.* omittit. *Fr.Luc. Neque ingrediatur.*
Vt tollat. *Syr. Vt auferat.*
Quid. *Euth. Quippiam. Al. Quidquid.*
De domo s. *Syr. Ex ædibus suis. Arab.* omittit.

Vers. 16.
Et qui in agro erit, non reuertatur retrò tollere vestimentum suum.

In agro e. *Ar. M. In agrum existens.*
Non reuertatur. *Syr. Is ne reuertatur. Euth. Non conuertatur.*
Retrò. *Arab. Retrò se. Euth. Ad ea, quæ post tergum sunt. Theoph. A tergo ad ea, quæ reliquit. Ar. M. In quæ post.*
Tollere. *Vat. Ad tollendum.*
Vestimentum. *Pagn. Pallium.*

Vers. 17.
Væ autem prægnantibus, & nutrientibus in illis diebus.

Prægnantibus. *Syr. Vterum ferentibus.*
Nutrientibus. *Arab. Lactentibus. Pagn. Lactantibus.*
Illis diebus. *Syr. Per illos dies.*

Vers. 18.
Orate verò vt hyeme non fiant?

Orate verò. *Arab. Igitur orate.*
Hyeme. *Arab. In Hyeme.*
Fiant. *Arab. Sit fuga vestra. Euth. Fiat fuga vestra.*

Vers. 19.
Erunt enim dies illi tribulationes tales, quales non fuerunt ab initio creaturæ, quam condidit Deus vsque nunc, neque fient.

Erunt dies i. *Arab. In illis diebus erit.*
Tribulationes tales. *Syr. Oppressio. Arab. Angustia. Goth. Tribulationes. Theoph. Talis afflictio. Ar. M. Tribulatio.*
Quales non f. *Syr. Qualis non extitit. Arab. Quæ non fuit similis illi. Ar. M. Qualis non facta est talis.*
Ab initio. *Euth. A principio. Vat. A primordio.*
Creaturæ. *Arab. Quo. Euth. Creationis. Theoph. Rerum conditarum. Ar. M. Conditionis.*
Quam condidit. *Arab. Creauit. Theoph. Quas condidit.*
Vsque nunc. *Vat. Vsque ad hoc tempus.*
Fient. *Arab. Erit. Theoph: Futura est. Ar. M. Fiet.*

Vers. 20.
Et nisi breuiasset Dominus dies, non fuisset salua omnis caro: sed propter electos, quos elegit, breuiauit dies.

Breuiasset. *Euth. Abbreuiasset. Ar. M. Contraxisset. Caiet. Decurtasset.*
Dies. *Goth. Dies illos.*
Non. *Euth. Nequaquam. Vat. Haud quaquam.*
Fuisset salua. *Arab. Viueret. Ar. M. Seruaretur. Vat. Fuisset seruata.*
Omnis caro. *Arab. Caro. Theoph. Vniuersa caro. Vat. Illa caro.*
Breuiauit. *Syr. Decurtauit. Arab. Breuiati sunt. Theoph. Abbreuiauit. Ar. M. Contraxit.*
Dies. *Arab. Dies illi.*

Vers. 21.
Et tunc si quis vobis dixerit: Ecce hîc est Christus, ecce illic, ne credideritis.

Hîc est Christus. *Ar. M. Hic Christus.*

Vers. 22.
Exurgent enim pseudochristi, & pseu-

Exurgent. *Syr. Surgent. Euth. Excitabuntur. Vat. Exorientur.*
Pseudochristi. *Arab. Mendaces Christi.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

dopropheta, & dabunt ſigna & portenta ad ſeducendos, ſi fieri poteſt, etiam electos.

Pſeudoprophetæ. *Arab. Mendaces propheta.*
Dabunt. *Arab. Facient. Theoph. Edent.*
Portenta. *Syr. Miracula. Pagn. Prodigia.*
Ad ſeducendos. *Euth. Vt decipiant.*
Si fieri p. *Arab. Si poſſent. Ar.M. Si poſſibile.*
Etiam electos. *Arab. Electos.*

Verſ. 23.

Vos ergo videte: ecce prædixi vobis omnia:

Ergo videte. *Ar.M. Autem aſpicite. Vat. Autem cauete.*
Ecce. *Arab. Iam incepi.*
Prædixi. *Arab. Et annuntiaui.*

Verſ. 24.

Sed in diebus illis, poſt tribulationem illam, Sol contenebrabitur, & Luna non dabit ſplendorem ſuum.

Sed. *Theoph. Cæterùm.*
Tribulationem. *Syr. Oppreſſionem. Arab. Anguſtiam. Vat. Afflictionem.*
Contenebrabitur. *Euth. Obſcurabitur. Theoph. Obtenebrabitur.*
Splendorem. *Fr. Luc. Lumen.*

Verſ. 25.

Et ſtellæ cæli erunt decidentes, & virtutes, quæ in cælis ſunt, mouebuntur.

Stellæ cæli. *Syr. Stellæ è cælo.*
Erunt d. *Arab. Cadent. Euth. Decident.*
Virtutes. *Ar.M. Efficacia. Vat. Vires. Fr. Luc. Poteſtates.*
Quæ in c. ſ. *Arab. Cæli. Euth. Cælorum.*
Mouebuntur. *Arab. Commouebuntur. Theoph. Concutientur. Caiet. Quatientur. Fr. Luc. Agitabuntur.*

Verſ. 26.

Et videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa, & gloria.

Virtute. *Theoph. Poteſtate. Ar.M. Efficacia.*
Multâ. *Arab.* omittit.
Gloriâ. *Arab. Gloriâ magnâ.*

Verſ. 27.

Et tunc mittet angelos ſuos, & congregabit electos ſuos à quatuor ventis, à ſummo terræ, vſque ad ſummum cæli.

Congregabit. *Euth. Aggregabit.*
A ſummo. *Arab. Ab extremitatibus. Vat. Ad extrema.*
Ad ſummum. *Arab. Ad extremitates. Vat. Ad extremum.*

Verſ. 28.

A ficu autem diſcite parabolam. Cùm iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia, cognoſcitis quia in proximo ſit æſtas.

A ficu. *Arab. Ab arbore ficûs.*
Parabolam. *Caiet. Similitudinem.*
Iam ramus e. t. f. *Syr. Eius teneroſcunt rami. Arab. Ramos eius teneros videritis.*
Nata f. *Syr. Germinant. Euth. Producta. Theoph. Produxerit.*
Folia. *Arab. Folia eius.*
Cognoſcitis. *Theoph. Scitis. Vat. Scitote.*
In proximo ſ. æ. *Syr. Aduenire æſtatem. Arab. Iam appropinquauit æſtas. Vat. Propè eſſe æſtatem.*

Verſ. 29.

Sic & vos cùm videritis hæc fieri, ſcitote quòd in proximo ſit in oſtiis.

Hæc. *Arab. Hæc omnia.*
Fieri. *Ar.M. Facta.*
Scitote. *Ar.M. Cognoſcite. Vat. Scitis.*
In proximo ſ. *Arab. Proximum eſt. Euth. Propè ſit.*
In oſtiis. *Syr. Ad valuas. Ar.M. Ad fores. Caiet. Foribus.*

Verſ. 30.

Amen dico vobis, quoniam non tranſibit generatio hæc, donec omnia iſta fiant.

Quoniam non. *Syr. Nequaquam præteribit.*
Generatio. *Vat. Natio.*
Donec. *Fr. Luc. Vſquequò.*
Iſta fiant. *Theoph. Hæc facta fuerint.*

Verſ. 31.

Cælum, & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt.

Tranſibunt. *Pagn. Præteribunt.*
Verba autem m. n. *Syr. Nec ſermones mei. Vat. Sed dicta mea non.*
Tranſibunt. *Caiet. Præteribunt.*

Vulgata Editio.

Verſ. 32.

De die autem illo vel horâ nemo ſcit, neque angeli in cælo, neque Filius, niſi Pater.

Lectionum Varietas.

De die a. *Syr. Cæterum de die illo. Arab. Illum autem diem. S.Epiph. Etenim diem.*
Vel hora.' *Arab. Et illam horam. S.Hilar. Et horâ S.Epiph. Nec horam. Theoph. Ac tempore.*
Nemo,ſcit. *Arab. Non cognoſcit quiſquam. S.Epiph. Nemo nouit. Euth. Nullus nouit.*
Neque Angeli. *Syr. Non Angeli quidem.*
In cælo. *S.Ambr. Cælorum. S.Hilar. In cælis. S.Epiph. Cæli. Vat. Qui ſunt in Cælo.*
Filius. *Theoph. Ipſe filius.*
Niſi Pater. *S.Hilar. Niſi Pater ſolus. Vat. Sed ſolus Pater.*

Verſ. 33.

Videte, vigilate, & orate: neſcitis enim quando tempus ſit.

Videte. *Euth. Attendite. Theoph. Cauete. Ar. M. Aſpicite.*
Tempus ſit. *Syr. Futurum ſit hoc tempus. Ar. M. Tempus eſt. Vat. Tempeſtiuitas ſit.*

Verſ. 34.

Sicut homo, qui peregrè profectus reliquit domum ſuam, & dedit ſeruis ſuis poteſtatem cuiuſque operis, & ianitori præcepit vt vigilet.

Sicut homo. *Syr. Eſt enim tanquam vir.*
Profectus. *Euth. Agens.*
Poteſtatem. *Pagn. Subſtantiam ſuam. Fr. Luc. Auctoritatem.*
Cuiuſque operis. *Arab. Vnicuique operis ſui. Caiet. Et vnicuique opus ſuum.*
Et Ianitori. *Syr. Ianitori ſuo.*
Præcepit. *Theoph. Mandauit.*
Vigilet. *Syr. Vigilans eſſet. Arab. Vigilantem.*

Verſ. 35.

Vigilate ergo, (neſcitis enim quando dominus domus veniat: ſero an mediâ nocte, an galli cantu, an mane.)

Neſcitis enim. *Syr. Quippe qui neſciatis.*
Sero. *Vat. Veſperi.*]
Mediâ nocte. *Theoph. Mediæ noctis. Fr. Luc. Medinoctio.*
Galli cantu. *Syr. In galli cantu. Euth. Gallicinio.*
Manè. *Theoph. Diluculo.*

Verſ. 36.

Ne cùm venerit repentè, inueniat vos dormientes.

Repente. *Syr. De repente.*
Inueniat. *Pagn. Offendat.*

Verſ. 37.

Quod autem vobis dico, omnibus dico. Vigilate.

Quod autem. *Vat. Cæterùm quæ.*
Omnibus. *Syr. Vobis omnibus idipſum.*
Vigilate. *Syr. Eſtote vigilantes.*

CAPVT XIII.

Expenditur, & illuſtratur.

SECTIO PRIMA.

Et, cùm egrederentur de templo ait illi vnus ex diſcipulis ſuis: Magiſter aſpice quales lapides, & quales ſtructuræ.

TEMPLI ædificationes ſtructuráſque Chriſto oſtendit vnus: ſed cur dum è templo egrederetur? Quærat hic aliquis, cur id non factum antequam templum ingrederetur? An, quia tanto adfectu impetúque in templum rapiebatur, vt importunum admodum fuerit, ante templum ſiſtere Chriſtum? Nimirum, qui in Dei templa fertur ferri in ea ſolùm deberet, quæ Deum Deique cultum tangunt, vt ſiſti à nullo poſſet. 1682.

Ait illi vnus. Plures acceſſiſſe, plures interrogaſſe ex Matthæo dilucet & ex Lucâ: Marcus vnius tantùm meminit. Quia nimirum omnium nomine is Chriſtum eſt alloquutus. Vnus fuit, & plures fuerunt; quia omnium vna mens fuerat. Diſce: Vbique, ſed maximè cùm ex templo quis exit, vnam cum multis habere mentem debet; vt plures vnus eſſe videantur, inque vnam mentem migrauiſſe. 1683.

Vnus interrogat, & fors in illo vno omnes alij, ac si in templo omnes in vnum, vnámque voluntatem immigrassent. Hîc optimè cadunt Sancti Ignatij verba, qui ad Magnesianos scribens ait: *Omnes ad orationem in idem loci conuenite: sit una communis precatio, una mens, una spes in charitate & fide inculpatâ in Christum Iesum, quo nihil praestantius est. Omnes, velut vnus quispiam, ad templum Dei concurrite.* eandem mentem habete in illo; & (quod consequens est) à templo omnes abite, tanquam vnus: quod hîc vides indicatum.

1684. Bonum est, quòd de templo exeuntes, oculos ad templum vertunt, de templi structurâ agunt: vt corpore à templo abeuntes, abire mente vix posse videantur. Aliam ebibunt illi mentem, qui vix extra templum egressi sunt, cùm illorum cor terrenorum rerum cogitatio subit, & ea, quæ à templo alienissima sunt; nisi istuc in templo ipso præstiterint. Non meretur in templum admitti, qui in templo extra templum exit, & temporalia cogitat; spiritualium oblitus & æternorum.

Non relinquetur lapis super lapidem, qui non destruatur.

1685. PErdendos Iudæos ob Iudæorum perfidiam significans, templum solo æquandum prædicit. A templi ruinâ templum illud colentium exitium sequi debet: stare enim regna nequeunt, in quibus Dei cultus non stat.

Dei prouidentiâ accidit templi ruina; ne quis imbecillis in fide, si videret stare, quæ à Deo quondam instituta, paulatim ad Iudaismum laberetur. Cecidit templum, ne aliquis à fide caderet. Tanti refert lapsûs occasionem auferri.

Egreditur de templo, & deinde templi prædicit ruinam: vt rectè doceret, nihil diù firmum stare posse; à quo Christus abit. Ædificium omne ruit, si recedat Iesus, quem spectare ædificium omne spiritale debet.

Dic nobis quando ista fient, & quod signum erit, quando hæc omnia incipient consummari.

1686. TEmplum, quod mirabili structurâ constabat, ruiturum Christus prædixerat; adeò vt nec lapis super lapidem remaneret: hoc audito, quærunt discipuli, quo tempore omnia, idest templum ipsum, Mundusque vniuersus consummaretur, & periret; arbitrabantur enim, vno eodemque tempore omnia peritura, & vnius templi ruinam totius Mundi excidium sequuturum; ac si, cadente templo templique cultu destructo, cadere Mundus deberet. Certè totius vrbis atque adeò regni ruina secuta templi diruptionem est. Explicari non potest, quàm ingentia prænunciet mala sacrarum rerum Diuinique cultûs neglectus.

1687. Tempus futuri iudicij quærunt discipuli, quos tamen non seuerè repressit Christus, vt postea fecit post resurrectionem. Act.1. v.7. Illis verbis: *Non est vestrum, nosse tempora vel momenta, quæ Pater posuit in suâ potestate.* Ante resurrectionem valdè infirmi erant Apostoli; & ideo cauit, ne eos contristaret: postea firmiores erant; & ideò apertè eos reprehendit. Docemur, temperare se ad suorum captum superiorem debere; &, vt omnes lucretur, omnibus se demittere ac conformare, vt varias pro temporis varietate formas induat in suorum profectum & emendationem.

Videte autem vosmetipsos: tradent enim vos in conciliis, & in synagogis vapulabitis, & ante præsides & reges stabitis propter me, in testimonium illis.

1688. PRiùs de communibus Mundi malis loquutus fuerat, postea Apostolorum tribulationes pressurasque commemorat; vt ex communibus malis & pressuris aliquam in suis consolationem acciperent; & discerent forti & æquo animo aduersa omnia pati, qui communes omnium aduersitates audierant.

Futura sub extremi iudicij tempus mala vix prænuntiauerat Christus cùm statim multa passuros Apostolos moneat: vt scilicet solâ iudicij extremi memoriâ fortes redderentur, nec vllis se permitterent aduersitatibus frangi, nullis calumniis, nullis opressionibus. Nimirum valde elumbis & imbecillis, qui animos ad omnia fortiter toleranda non sumat; modò futuri iudicij cogitatione se muniat & armet.

SECTIO II.

Et in omnes gentes primùm oportet, prædicari Euangelium.

1689. MAla multa, tum propria, tum communia Christus discipulis prædixerat, quorum memoriâ percellerentur. Excidium templi, perditionem suæ gentis, omnium gentium in illos futuram sæuitiem audierant Apostoli: quî eos solatur Christus? solatur, hæc verba adiiciens: *In omnes gentes primùm oportet, prædicari Euangelium.* Sola gentium conuertendarum per Euangelium spes, erigere discipulorum animos potuit, ne tristitiâ, tot futuris malis auditis, premerentur. Scilicet verus Dei seruus aduersa omnia libenter & alacriter sustinet; dummodo animas Deo suo lucrari possit: tristitiam omnem cogitatio ista expellit, timorem abolet hæc spes.

Orate verò, vt hyeme non fiant.

1690. VT hyeme non fiant. Syrus: *Ne fiat fuga vestra hyeme.* Sanctus Matthæus etiam Sabbati meminit. In hyeme arbores nec folia habent, nec fructus. Maximum nobis imminet periculum cùm vltimus nos dies sinè operum fructibus adoritur.

In illis diebus post tribulationem illam sol contenebrabitur.

ETiam in Christi passione suos radios sol retraxit in dolotis & mœstitiæ quoddam signum. Quod

Quod in ſe Chriſtus patiebatur, in ſuis poſtea paſſurus, iudicans non minus illi grauem hominum damnationem, quàm ſuam mortem, & ideo vtrobique mœſtitiæ ſigna cælum exhibet.

De die autem illo vel horâ nemo ſcit, neque Angeli in cælo neque Filius, niſi Pater.

1691. IVdicij diem ſupremus Iudex nouit: neſcire ſe tamen illum, dixit; quia, licèt in humanitate noſſet, non nouit tamen ex humanitate. Hac igitur formulâ, hoc ſenſu neſcire ſe dixit; vt omnem curioſitatem ſciendique cupiditatem excinderet, nullumque infirmum reuelatione negatâ contriſtaret.

Videte, vigilate, & orate; neſcitis enim, quando tempus ſit.

1692. EXtremum diem, horamque neſcire nos, Deus voluit, vt omni die & horâ omni vigilaremus, paratique ſemper eſſemus; quia certam ſignatamque iudicij horam ignotamus. *Videte*, inquit, *vigilate, & orate.* Ægrè vigilare poteſt, ægrè videre, qui non orat; Orationis virtus, cauendi & vigilandi & in vtroque perſeuerandi virtutem exhibet.

Malè vigilat, qui vigilat in vitiis, in virtutibus dormit: vigilare in virtutibus debemus, in vitiis verò dormire. Audiendus ſegnitiei excutiendæ Sanctus Chryſoſtomus, qui verba hæc ſpectans ait: *Atqui nos planè diuerſum operamur, & dormimus ſomnum grauiorem, quàm ſit naturalis ille: nam, qui naturali ſomno quieſcit, nec bonum nec malum operatur; nos autem alium ſomnum dormimus, dormientes in virtutibus, vigilantes in vitiis ſtrenui in malis, deſides in bonis?* Qui numerum iſtum auget, nudus numerus eſt.

1693. Finem mundi & vitæ nobis Deus occultauit, vt finem culpis faceremus. Quòd, *ſi nunc ignorantes finem*, inquit Sanctus Thomas, *non curamus: quid faceremus, ſi finem ſciremus? malitias namque noſtras differremus vſque ad vltimum.*

Quod autem dico vobis, omnibus dico.

CVt omnibus eſt vigilandum, cùm paucos in hac vitâ repertutus ſit extremi iudicij dies? *Per hoc*, inquit Sanctus Auguſtinus, *vigilare debet omnis Chriſtianus, ne imparatum inueniat eum Domini aduentus. Imparatum autem inueniet illo dies, quem imparatum inuenerit ſuæ vitæ huius vltimus dies.* Nam talis quiſque hinc exit, cùm moritur, qualis eſt iudicandus extremo iudicij die.

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*

CAPVT XIV. MARCI.

Verſ. 1.

ERAT autem Paſcha & Azyma poſt biduum: & quærebant ſummi ſacerdotes, & ſcribæ, quomodo eum dolo tenerent, & occiderent.

Et azyma. *Syr. Azymorum. Theoph. Et azymorum dies futuri.*
Poſt biduum. *Syr. Duobus poſt diebus.*
Summi ſ. *Euth. Principes ſacerdotum.*
Dolo tenerent. *Syr. Dolo prehenderent. Ar. M. In dolo prehendentes. Vat. Per dolum comprehenſum.*
Occiderent. *Syr. Interficerent.*

Verſ. 2.

Dicebant autem: Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret in populo.

In die f. *Syr. Feſto. Caiet. Feſtiuitate.*
Ne fortè t. *Euth. Ne quando tumultus. Theoph. Ne tumultus.*
Fieret. *Fr. Luc. Fit.*
In populo. *Caiet. Populi.*

Verſ. 3.

Et cùm eſſet Bethaniæ in domo Simonis leproſi, & recumberet: venit mulier habens alabaſtrum vnguenti nardi ſpicati pretioſi, & fracto alabaſtro, effudit ſuper caput eius.

Cùm eſſet. *Ar. M. Eo exiſtente.*
In domo. *Syr. In ædibus.*
Et recumberet. *Syr. Dum accumberet. Euth. Et diſcumberet.*
Habens. *Syr. Habens ſecum. Arab. Cum ipsâ erat. Orig. Accipiens.*
Alabaſtrum. *Arab. Vas.*
Vnguenti. *Syr. Aromatis. Arab. In quo erat vnguentum.*
Nardi. *Arab. Nardinum.*
Spicati. *Syr. Præſtantiſſimæ. Arab.* omittit. *Ar. M. Probati. Pagn. Piſtica.*
Pretioſi. *Arab. Multi pretij. Pagn. Pretioſa.*
Fracto a. *Syr. Aperuit illud. Arab.* omittit. *Fr. Luc. Comminuto alabaſtro.*
Fudit. *Orig. Perfudit.*
Super caput. *Theoph. In caput. Orig. Caput pedeſque. Ar. M. Iuxta caput.*
Eius. *Syr. Ipſius Ieſu. Ar. M. Et.*

RR 4 *Verſ. 4.*

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 4.

Erant autem quidam indignè ferentes intra ſemetipſos, & dicentes: Vt quid perditio iſta vnguenti facta eſt?

Quidam. *Syr. Quidam ex diſcipulis.*
Indignè ferentes. *Syr. Quibus id diſplicuit. Ar. M. Indignati. Vat. Qui indignabantur.*
Intra ſemetipſos. *Euth. Apud ſeſe.*
Vt quid. *Arab. Quare. Vat. Quorſum. Caiet. Ad quid.*
Perditio iſta. v. f. e. *Arab. Perditum eſt hoc vnguentum. Theoph. Perditio iſta vnguenti.*

Verſ. 5.

Poterat enim vnguentum iſtud venundari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.

Vnguentum i. v. *Arab. Vendi. Euth. Hoc diſtrahi.*
Plùs, quàm. *Ar. M. Supra. Vat. Pluris, quàm. Fr. Luc. Ampliùs, quàm.*
Fremebant in e. *Syr. Murmurabant in eam. Arab. Deprehendebant eam. Euth. Infremebant aduerſus eam. Ar. M. Fremebant ei.*

Verſ. 6.

Ieſus autem dixit: ſinite eam, quid illi moleſti eſtis? Bonum opus operata eſt in me.

Ieſus a. *Syr. Ipſe verò Ieſus.*
Sinite. *Syr. Omittite.*
Quid. *Theoph. Cur.*
Illi moleſti e. *Arab. Eam moleſtatis. Vat. Illi moleſtias exhibetis.*
Bonum. *Ar. M. Pulchrum.*
In me. *Theoph. Erga me.*

Verſ. 7.

Semper enim pauperes habetis vobiſcum, & cùm volueritis, poteſtis illis benefacere: me autem non ſemper habebitis.

Semper. *Arab. In omni tempore.*
Habetis. *Arab. Sunt. Goth. Habebitis.*
Vobiſcum. *Arab. Apud vos.*
Cùm. *Vat. Quandocunque.*
Me autem n. ſ. h. *Syr. Ego verò omni tempore non ero apud vos.*

Verſ. 8.

Quod habuit hæc, fecit: præuenit vngere corpus meum in ſepulturam.

Quod habuit. *Theoph. Quod potuit.*
Fecit. *Syr. Egit.*
Præuenit. *Arab. Quoniam ipſa cœpit. Vat. Praeoccupauit.*
Vngere. *Syr. Et aromate condiit. Arab. Et vnxit.*
In ſepulturam. *Syr. Tanquam ad ſepulturam. Arab. Ad ſepeliendum me. Euth. Ad ſepulturam.*

Verſ. 9.

Amen dico vobis: Vbicunque prædicatum fuerit Euangelium iſtud in vniuerſo mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

Amen. *Syr. Equidem.*
Euangelium i. *Syr. Hoc euangelium meum.*
In vniuerſo m. *Ar. M. In totum mundum.*
Et quod f. h. *Syr. Id etiam, quod iſta egit.*
Narrabitur. *Theoph. Dicetur.*
Memoriam. *Caiet. Monumentum.*

Verſ. 10.

Et Iudas Iſcariotes vnus de duodecim, abiit ad ſummos ſacerdotes, vt proderet eum illis.

De duodecim. *Syr. Ex duodecim. Orig. Ex numero duodecim. Ar. M. Duodecim.*
Abiit. *Orig. Acceſſit.*
Summos ſ. *Euth. Principes ſacerdotum.*
Proderet. *Arab. Traderet.*
Eum. *Syr Ieſum.*

Verſ. 11.

Qui audientes gauiſi ſunt: & promiſerunt ei pecuniam ſe daturos: & quærebat quomodo illum opportunè traderet.

Qui audientes. *Orig. Hôc autem illi audito.*
Gauiſi. *Syr. Lætati.*
Promiſerunt. *Vat. Polliciti ſunt.*
Pecuniam ſe daturos. *Arab. Donum argenti. Euth. Argentum ſe daturos.*
Et. *Syr. Proinde.*
Quomodo illum o. t. *Syr. Sibi opportunitatem prodendi eum. Arab. Opportunitatem, quomodo traderet eum illis ſecretò.*

Verſ. 12.

Et primo die azymorum quando Paſcha immolabant, dicunt ei diſcipuli: Quò

Immolabant. *Syr. Sacrificant Iudæi. Ar. M. Mactabant.*
Quò. *Syr. Quo loci. Fr. Luc. Vbi.*
Eamus. *Euth. Vt abeuntes. Theoph. Vt abeamus. Vat. Vt profecti.*

vis

Vulgata Editio.

vis eamus, & paremus tibi vt manduces Pascha?

Lectionum Varietas.

Et paremus tibi. *Arab. Et paremus. Euth. Paremus tibi.*
Manduces. *Syr. Comedas. Arab. Manducemus. Theoph. Edas.*

Vers. 13.

Et mittit duos ex discipulis suis, & dicit eis: Ite in ciuitatem: & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, sequimini eum.

Mittit. *Euth. Emittit.*
Ex discipulis s. *Arab. Ex discipulis. Ar. M. Discipulorum suorum.*
Ite. *Euth. Abite.*
Occurret. *Syr. Ecce occurret. Tert. Inuenietis.*
Homo. *Tert. Hominem.*
Lagenam a. *Syr. Vas aquale. Theoph. Hydriam aquæ. Tert. Aquam. Vat. Fictile vas aquæ. Fr. Luc. Vat. Testaceum aquæ. Al. Hydriam fictilem aqua plenam.*
Baiulans. *Arab. Portans. Tert. Baiulantem.*
Sequimini eum. *Syr. Ite post eum.*

Vers. 14.

Et quocunque introierit, dicite Domino domus, quia magister dicit: Vbi est refectio mea, vbi Pascha cum discipulis meis manducem?

Quicunque. *Syr. Quo loci.*
Introierit. *Euth. Ingressus fuerit.*
Domino domûs. *Theoph. Patrisfamiliæ.*
Quia M. *Syr. Magister noster.*
Dicit. *Arab. Dicit tibi.*
Refectio mea. *Syr. Domus conuiuij. Arab. Locus. Pagn. Diuersorium.*
Vbi. *Arab. In quo.*
Manducem. *Syr. Comedam. Vat. Edam.*

Vers. 15.

Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum: & illic parate nobis.

Et ipse, *Syr. Et ecce.*
Demonstrabit. *Euth. Ostendet.*
Cœnaculum. *Pagn. Triclinium. Fr. Luc. Locum in superioribus.*
Grande. *Vat. Magnum.*
Stratum. *Syr. Stratum & preparatum. Euth. Instratum. Theoph. Stratum paratum.*

Vers. 16.

Et abierunt discipuli eius, & venerunt in ciuitatem: & inuenerunt sicut dixerat illis, & parauerunt Pascha.

Et abierunt. *Syr. Exierunt itaque.*
Inuenerunt. *Vat. Repererunt.*

Vers. 17.

Vespere autem facto, venit cum duodecim.

Vespere autem f. *Arab. Cùm autem factum esset serò. Theoph. Et cum vespera iam esset. Vat. Et cùm aduesperauisset.*
Venit. *Arab.* omittit. *Fr. Luc. Accedit.*
Cum duodecim. *Syr. Cum duodecade suá. Arab. Et duodecim essent cum ipso.*

Vers. 18.

Et discumbentibus eis, & manducantibus, ait IESVS: Amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, qui manducat mecum.

Et discumbentibus e. *Arab. Discubuerunt. Theoph. Cum accumberent.*
Et manducantibus. *Arab. Vt comederent. Theoph. Ederéntque.*
Trâdet, *Vat. Proditurus est.*
Qui manducat. *Syr. Qui comedit. Arab. Et est qui manducat. Euth. Qui edit.*

Vers. 19.

At illi cœperunt contristari, & dicere ei singulatim: Numqnid ego?

Contristari. *Syr. Angi. Pagn. Esse mœsti. Vat. Affici mœstitia.*
Singulatim. *Syr. Sigillatim. Arab. Vnusquisque eorum. Ar. M. Vnus ad vnum.*
Numquid ego. *Arab. Forsitan ego sum. Euth. Numquid ego. Et alius, num ego.*

Vers. 20.

Qui ait illis: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino.

Intingit manum. *Syr. Intingit. Arab. Ponit manum suam.*
In catino. *Euth. In catinum. Fr. Luc. In paropsidé.*

Vers. 21.

Et Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo: væ autem homini il-

Et Filius q. *Ar. M. Ipse quidem Filius.*
Vadit. *Syr. Abiit. Vat. Abit.*
Per quem. *Arab. Qui.*

Vulgata Editio.

li, per quem Filius hominis tradetur, bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille.

Lectionum Varietas.

Tradetur. *Arab. Tradet. Theoph. Proditur.*
Filius. *Arab. Filium.*
Bonum erat ei. *Syr. Praestaret homini illi. Ar. M. Pulchrum erat ei.*
Esset natus h. i. *Syr. Fuisset natus.*

Vers. 22.

Et manducantibus illis, accepit Iesus panem: & benedicens fregit, & dedit eis, & ait sumite, hoc est corpus meum.

Manducantibus. *Vat. Edentibus.*
Accepit p. *Theoph. Sumpto Iesu pane. Ar. M. Sumens panem.*
Et benedicens. *Arab. Et gratias egit, & benedixit. Euth. Ac gratias egisset. Fr. Luc. Postquam benedixisset.*
Sumite. *Vat. Accipite, comedite.*
Hoc est. *Syr. Hoc est ipsum. Theoph. Hoc est enim.*

Vers. 23.

Et accepto calice, gratias agens dedit eis: & biberunt ex illo omnes.

Accepto c. *Euth. Sumpto poculo. Ar. M. Accipiens calicem.*
Gratias agens *Syr. Et gratias egit, benedixitque. Fr. Luc. Postquam gratias egisset.*

Vers. 24.

Et ait illis: Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur.

Noui. *Euth. Qui est noui.*
Effundetur. *Theoph. Effunditur. Ar. M. Effusus.*

Vers. 25.

Amen dico vobis, quia iam non bibam de hoc genimine vitis, vsque in diem illum, cùm illud bibam nouum in regno Dei.

Iam non. *Euth. Non ampliùs. Ar. M. Non ampliùs non. Vat. Posthac haud quaquam.*
De hoc g. *Syr. Ex generatione. Arab. De succo. Theoph. De fructu.*
Vitis. *Arab. Huius vitis.*
In diem. *Euth. Ad diem.*
Cùm illud. *Syr. Quo eam.*
Nouum. *Syr. Recenter S. Epiph. Nouum vobiscum.*
Regno Dei. *S. Epih. Regno Caelorum.*

Vers. 26.

Et hymno dicto exierunt in Montem oliuarum.

Hymno dicto. *Syr. Laudes cantarunt. Arab. Laudes dederunt.*

Vers. 27.

Et ait Iesus: Omnes scandalizabimini in me in nocte ista: quia scriptum est: Percutiam pastorem, & dispergentur oues.

Omnes. *Arab. Vos omnes.*
Scandalizabimini. *Pagn. Offendiculum patiemini. Vat. Offendemini.*
In me. *Euth. Propter me. Theoph. Per me.*
In nocte i. *Vat. Hac nocte.*
Oues. *Syr. Oues ipsius.*

Vers. 28.

Sed postquam resurrexero, praecedam vos in Galilaeam.

Postquam r. *Syr. Sed cùm surrexero.*
Praecedam vos. *Syr. Praebo vobis.*

Vers. 29.

Petrus autem ait illi: Et si omnes scandalizati fuerint in te, sed non ego.

Scandalizati f. in te. *Syr. Offendantur. Theoph. Offendiculum passi fuerint in te.*
Sed non ego. *Syr. Ego verò non item. Arab. Vtique non ego. Vat. Non tamen ego.*

Vers. 30.

Et ait illi Iesus: Amen dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.

Quia tu h. in n. i. *Syr. Hodiè nocte istâ.*
Gallus vocem b. d. *Syr. Cantauerit Gallus duabus vicibus. Ar. M. Gallum bis vociferari.*
Es negaturus. *Arab. Negabis. Vat. Abnegabis.*

Vers. 31.

Et ille amplius loquebatur: Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

Amplius. *Syr. Magis. Arab. Vlteriùs. Euth. Multo vehementius. Ar. M. Ex abundanti.*
Loquebatur. *Arab. Progressus est, & dixit. Theoph. Dicebat.*
Et si. *Caiet. Imo si.*
Oportuerit me s. c. t. *Syr. Mihi moriendum sit tecum. Arab. Coactus fuero, vsquequò moriar tecum.*
Negabo. *Syr. Negabo, Domine mi. Vat. Haud quaquam abnegauerim.*

Vers. 32.

Vulgata Editio.

Verſ. 32.

Et veniunt in prædium, cui nomen Gethſemani: Et ait diſcipulis ſuis: ſedete hîc donec orem.

Verſ. 33.

Et aſſumit Petrum, & Iacobum, & Ioannem ſecum: & cœpit pauere, & tædere.

Verſ. 34.

Et ait illis: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: ſuſtinete hic, & vigilate.

Verſ. 35.

Et cùm proceſſiſſet paululum, procidit ſuper terram: & orabat, vt ſi fieri poſſet, tranſiret ab eo hora.

Verſ. 36.

Et dixit: Abba pater, omnia tibi poſſibilia ſunt, transfer calicem hunc à me, ſed non quod ego volo, ſed quod tu.

Verſ. 37.

Et venit, & inuenit eos dormientes. Et ait Petro: Simon, dormis? non potuiſti vna hora vigilare?

Verſ. 38.

Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma.

Verſ. 39.

Et iterùm abiens orauit, eundem ſermonem dicens.

Verſ. 40.

Et reuerſus, denuò inuenit eos dormientes, (erant enim oculi eorum grauati) & ignorabant quid reſponderent ei.

Verſ. 41.

Et venit tertiò, & ait illis: Dormite iam, & requieſcite. Sufficit: venit hora: ecce Filius hominis tradetur in manus peccatorum.

Lectionum varietas.

Prædium. *Syr. Locum. Fr. Luc. Villam.*
Cui nomen. *Syr. Qui vocatur.*
Donec orem. *Syr. Donec preces fudero. Euth. Dum orabo. Vat. Donec digreſſus orauero.*

Aſſumit. *Syr. Duxit.*
Pauere. *Syr. Contriſtari. Pagn. Expaueſcere.*
Tædere. *Arab. Contriſtari. Pagn. Angi. Fr. Luc. Mœſtus eſſe.*

Triſtis eſt. *Syr. Ægritudo ineſt. Theoph. Dolore afficitur. Ar. M. Vndequaque triſtis eſt.*
Anima mea. *Syr. Anima mea.*
Suſtinete. *Syr. Expectate me. Arab. State. Caiet. Manete.*
Vigilate. *Ar. M. Vigilate cum me.*

Cùm proceſſiſſet. *Syr. Acceſſit. Euth. Regreſſus.*
Paululum. *Theoph. Paulùm. Fr. Luc. Puſillum.*
Procidit ſ. t. *Euth. Proſtratus eſt in terram. Vat. Prolapſus eſt in terram.*
Vt ſi f. p. *Arab. Eſt ne impoſſibile.*
Tranſiret. *Arab. Vt tranſeat.*
Ab eo. *Arab. A me.*
Hora. *Arab. Iſta hora.*

Abba Pater. *Syr. Pater, Pater mi. Arab. O Pater.*
Omnia tibi p. ſ. *Syr. Tu potes omnia. Arab. Omnia in poteſtate tuâ ſunt.*
Transfer. *Theoph. Aufer.*
Calicem. *Euth. Poculum hoc.*
Sed non q. e. v. *Syr. Veruntamen non voluntas mea, mei, inquam, ipſius, ſed tua fiat. Arab. Sed non ſicut ego volo, ſed ſicut tu. Theoph. Veruntamen non quid ego velim, ſed quid Tu.*

Et venit. *Syr. Veniens autem.*
Inuenit. *Vat. Offendit.*
Dormis. *Arab. Es dormiens.*
Vnâ horâ. *Ar. M Vnam horam.*
Vigilare. *Arab. Vigilare mecum.*

Vt non i. *Theoph. Ne veniatis. Vat. Ne incidatis.*
Spiritus quidem p. e. *Syr. Spiritus vult, & promptus eſt.*
Caro a. i. *Syr. Sed eſt corpus infirmum. Arab. Caro autem debilis.*

Abiens. *Syr. Profectus. Euth. Digreſſus.*
Orauit. *Vat. Orabat.*
Eundem ſ. d. *Euth. Eodem ſermone dicto.*

Reuerſus. *Syr. Conuerſus. Arab. Venit.*
Inoenit. *Pagn. Offendit.*
Et ignorabant. *Euth. Neſciebant. Theoph. Neque ſciebant.*
Reſponderent. *Syr. Dicerent.*

Tertiò. *Syr. Tertiâ vice.*
Dormite. *Ar. M. Dormitis.*
Iam. *Syr. Adhuc. Arab. Nunc. Ar. M. Reliquum. Vat. Poſthac.*
Requieſcite. *Ar. M. Requieſcitis.*
Sufficit. *Syr. Propè eſt finis. Arab. Iam preſens eſt finis. Euth. Completum eſt.*
Ecce. *Arab. Vt.*
Tradetur. *Arab. Tradatur. Caiet. Traditur.*
Peccatorum. *Syr. Flagitioſorum.*

Veſ. 42.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 42.

Surgite, eamus. Ecce qui me tradet, propè eſt.

Ecce. *Arab. Iam.*
Qui me t. *Syr. Is, qui prodit me. Vat. Proditor mei.*
Propè eſt. *Theoph. Appropinquat. Ar. M. Appropinquauit.*

Verſ. 43.

Et, adhuc eo loquente, venit Iudas Iſcariotes vnus de duodecim, & cum eo turba multa, cum gladiis, & lignis, à ſummis ſacerdotibus, & ſcribis, & ſenioribus.

Adhuc. *Arab. Dum. Vat. Continuò adhuc. Fr. Luc. Statim adhuc.*
Eo loquente. *Arab. Loqueretur. Orig. Loquente Ieſu.*
Venit. *Euth. Accedit. Ar. M. Adeſt.*
Vnus de d. *Syr. Vnus ex duodecim. Theoph. Qui erat vnus è duodecim. Ar. M. Vnus exiſtens duodecim.*
Turbâ multâ. *Syr. Multi.*
Gladiis. *Syr. Enſibus.*
Lignis. *Orig. Fuſtibus.*
Summis ſ. *Euth. Principibus ſacerdotum.*

Verſ. 44.

Dederat autem traditor eius ſignum eis, dicens: Quemcunque oſculatus fuero, ipſe eſt, tenete eum, & ducite cautè.

Traditor eius. *Euth. Proditor. Theoph. Is, qui tradebat eum.*
Signum. *Syr. Signum proditionis. Pagn. Commune ſignum. Fr. Luc. Conſignum.*
Quemcunque. *Arab. Quem.*
Tenete. *Syr. Prehendite cautè. Euth. Apprehendito. Vat. Comprehendito.*
Ducite cautè. *Syr. Eum adducite. Arab. Timete de illo. Caiet. Adducite tutò. Fr. Luc. Adducite circumſpectè, prouidè.*

Verſ. 45.

Et cùm veniſſet, ſtatim accedens ad eum, ait: Aue Rabbi: & oſculatus eſt eum.

Et cùm v. ſ. *Syr. Et eo momento.*
Accedens ad e. *Syr. Appropinquauit.*
Aue Rabbi. *Euth. Aue Rabbi, Rabbi. Ar. M. Gaude, Rabbi. Vat. Rabbi, Rabbi.*
Oſculatus. *Theoph. Deoſculatus.*

Verſ. 46.

At illi manus iniecerunt in eum, & tenuerunt eum.

Manus. *Arab. Manus ſuas.*
Tenuerunt. *Syr. Prehenderunt. Euth. Apprehenderunt. Vat. Comprehenderunt.*

Verſ. 47.

Vnus autem quidam de circumſtantibus educens gladium, percuſſit ſeruum ſummi ſacerdotis. Et amputauit illi auriculam.

Quidam de c. *Syr. Ex iis, qui adſtabant. Theoph. Quiſpiam aſtantium.*
Educens. *Syr. Diſtrixit. Ar. M. Exertnc. Fr. Luc. Cum extraxiſſet.*
Summi ſ. *Arab. Principis ſacerdotis.*
Amputauit illi. *Syr. Abſtulit eius.*

Verſ. 48.

Et reſpondens Ieſus, ait illis: Tanquam ad latronem exiſtis cum gladiis, & lignis comprehendere me?

Et Ieſus. *Syr. Ipſe verò Ieſus.*
Tanquam. *Euth. Quaſi.*
Ad latronem. *Syr. Aduersùs ſicarium.*
Exiſtis. *Syr. Exiſtis contra me.*
Lignis. *Arab. Fuſtibus.*
Comprehendere. *Syr. Vt prehendatis.*

Verſ. 49.

Quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuiſtis: ſed vt impleantur Scripturæ.

Eram apud v. *Syr. Apud vos eram, dum docebam. Arab. Ego apud vos docebam.*
Tenuiſtis. *Euth. Comprehendiſtis.*
Sed vt i. S. *Syr. Sed vt adimplerentur Scripturæ hoc factum eſt. Arab. Hoc, vt adimpleretur Scriptura. Theoph. Sed iſta fiunt, vt impleantur Scripturæ.*

Verſ. 50.

Tunc diſcipuli eius relinquentes eum omnes fugerunt.

Tunc diſcipuli e. r. e. *Syr. Tunc dereliquerunt eum diſcipuli eius. Vat. Et relicto illo.*
Omnes fugerunt. *Syr. Et aufugerunt.*

Verſ. 51.

Adoleſcens autem quidam ſequebatur

Adoleſcens autem q. *Syr. Et vnus quidam iuuenis. Euth. Et vnus quiſpiam adoleſcentulus.*
Sequebatur e. *Syr. Veniebat poſt eum. Fr. Luc. Secutus eſt.*

cum

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum.

Amictus s. *Arab. Super quo erat sinden. Theoph. Circumamictus sindone.*
Super nudo. *Syr. Nudus. Arab. In nudo. Vat. Super nudum.*
Tenuerunt. *Syr. Prebenderunt. Ar. M. Tenent iuuenes. Pagn. Comprehenderunt adolescentuli.*

Vers. 52.

At ille reiecta sindone, nudus profugit ab eis.

At ille. *S. Epiph. Adolescens.*
Reiectâ. *Euth. Relictâ.*
Sindone. *S. Epiph. Sindone, qua erat indutus.*
Nudus p. ab eis. *Arab. Et nudus aufugit. S. Epiph. Fugit. Pagn. Nudus effugit ab eis.*

Vers. 53.

Et adduxerunt Iesum ad summum sacerdotem: & conuenerunt omnes sacerdotes, & scribæ, & seniores.

Adduxerunt. *Theoph. Abduxerunt.*
Ad summum s. *Arab. Principem sacerdotum Caipham.*
Conuenerunt. *Syr. Congregati sunt apud eum. Theoph. Conueniunt cum illo. Ar. M. Conueniunt eò. Vat. Conueniunt ad illum.*
Omnes. *Syr. Cuncti.*
Sacerdotes. *Arab. Principes sacerdotum. Fr. Luc. Summi sacerdotes.*

Vers. 54.

Petrus autem à longè secutus est eum, vsque intrò in atrium summi sacerdotis: & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

Petrus. *Syr. Simon.*
A longè. *Syr. Procul. Euth. Eminùs.*
Secutus est e. *Syr. Veniebat post eum. Theoph. Sequebatur illum.*
Vsque intrò in a. *Syr. Vsque ad atrium interius. Vat. Donec venisset in atrium.*
Summi s. *Arab. Principis sacerdotum.*
Sedebat. *Theoph. Erat sedens. Ar. M. Erat Considens.*
Cum ministris a. i. *Syr. Cum ministris. Arab. Cum ministris apud ignem. Euth. Vnà cum ministris ad lumen.*
Calefaciebat. *Caiet. Calefiebat.*
Se. *Syr. Se ante ignem. Ar. M. Se ad lumen. Caiet. Ad lumen.*

Vers. 55.

Summi verò sacerdotes, & omne concilium, quærebant aduersùs Iesum testimonium, vt eum morti traderent, nec inueniebant.

Summi verò s. *Arab. Principes verò sacerdotum. Orig. Quoniam principes sacerdotum. Fr. Luc. Pontifices.*
Omne c. *Syr. Omnis eorum synagoga. Orig. Concilium vniuersum. Theoph. Totum Concilium. Ar. M. Omnis consessus.*
Aduersus. *Orig. Contrà.*
Testimonium. *Arab. Testificationem.*
Morti traderent. *Syr. Morti addicerent. Arab. Occiderent. Euth. Interficerent. Ar. M. Morte afficerent.*
Nec inueniebant. *Orig. Et non inuenerunt.*

Vers. 56.

Multi enim testimonium falsum dicebant aduersùs eum: & conuenientia testimonia non erant.

Testimonium falsum d. *Syr. Cùm testificarentur. Euth. Testimonium falsum ferebant.*
Et conuenientia n. e. *Arab. Nec conueniebant. Theoph. Et satis idonea non erant. Ar. M. Et paria non erant. Pagn. Et non erant æqualia. Caiet. Et non erant æqua. Fr. Luc. Et non erant sufficientia.*
Testimonia. *Arab. Testificationes eorum. Orig. Testimonia eorum.*

Vers. 57.

Et quidam surgentes, falsum testimonium ferebant aduersùs eum, dicentes.

Et quidam. *Orig. Alij autem.*
Surgentes. *Syr. Insurrexerunt. Euth. Assurgebant. Orig. Exurgentes.*
Falsum testimonium f. *Syr. Testes falsi Arab. Qui testificauerant falsum.*

Vulgata Editio.

Vers. 58.

Quoniam nos audiuimus eum dicentem: Ego dissoluam templum hoc manu factum, & per triduum aliud non manu factum ædificabo.

Vers. 59.

Et non erat conueniens testimonium illorum.

Vers. 60.

Et exurgens summus sacerdos in medium interrogauit Iesum, dicens: Non respondes quidquam ad ea, quæ tibi obiiciuntur ab his?

Vers. 61.

Ille autem tacebat, & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum, & dixit ei: Tu es Christus filius Dei benedicti?

Vers. 62.

Iesus autem dixit illi: Ego sum: & videbitis Filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem cum nubibus cæli.

Vers. 63.

Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait: Quid adhuc desideramus testes?

Vers. 64.

Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Qui omnes condemnauerunt eum esse reum mortis.

Vers. 65.

Et cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum

Lectionum Varietas.

Ego dissoluam. *Orig. Quoniam ego soluo. Pagn. Ego diruam.*
Manufactum. *Arab. Quod fecerunt manus. Theoph. Quod est manibus factum.*
Per triduum. *Syr. Tribus diebus. Orig. In tribus diebus. Euth. In triduo. Fr. Luc. Post triduum.*
Non m. *Theoph. Sine manibus factum. Orig. Non manibus factum.*
Ædificabo. *Syr. Ædifico. Vat. Extruam. Orig. Facio.*

Et non. *Syr. Sed nec sic quidem. Orig. Sed nec sic.*
Erat conueniens. *Syr. Erat æquale. Arab. Conueniebant. Orig. Erant conuenientia. Ar. M. Erat par. Vat. Erant satis idonea. Fr. Luc. Erat. Sufficiens.*
Testimonium. *Arab. Testificationes. Orig. Testimonia.*

Et exurgens. *Syr. Porrò surrexit.*
Summus s. *Arab. Princeps sacerdotum.*
Interrogauit. *Theoph. Interrogabat.*
Non respondes quidquam. *Syr. Nec verbum quidem respondes?*
Ad ea, quæ tibi o. a. h. *Syr. Quid isti testificantur contra te. Euth. Quid hi aduersum te ferunt testimonia?*

Ille autem. *Syr. Ipse verò Iesus.*
Summus s. *Arab. Princeps sacerdotum.*
Tu es C. *Syr. Tu ne es Messias. Theoph. Tu es ille Christus.*
Filius Dei b. *Euth. Filius benedicti. Vat. Filius illius benedicti.*

A dextris v. *Syr. A dexterâ virtutis. Vat. A dexterâ potentiæ.*
Cum nubibus. *Syr. Super nubes. Al. In nubibus.*
Cæli. *Syr. Cælorum.*

Summus. *Arab. Magnus.*
Scindens v. s. *Euth. Discissâ veste suâ. Theoph. Dilacerauit vestibus suis. Ar. M. Disrumpens vestes suas. Fr. Luc. Disruptis tunicis suis.*
Quid adhuc. *Syr. Quorsum amplius. Vat. Quid præterea.*
Desideramus t. *Syr. Requiruntur nobis testes. Arab. Indigetis testificatione. Euth. Nobis opus est testibus. Ar. M. Vsum habemus testium. Caiet. Opus habemus testium.*

Audistis. *Syr. Ex ore ipsius audistis. Arab. Iam audistis.*
Quid vobis v. *Arab. Manifestam nobis. Euth. Quid vobis apparet.*
Qui omnes. *Arab. Et illi omnes.*
Condemnauerunt. *Arab. Iudicauerunt.*
Eum esse r. *Arab. Contra eum, quia ipse est reus. Ar. M. Eum obnoxium esse.*

Conspuere. *Vat. Inspuere.*
Eum. *Syr. In vultum eius. Theoph. In eum.*
Velare. *Euth. Obuelare. Fr. Luc. Obtegere.*
Colaphis eum c. *Syr. Alapis eum cædere. Arab. Cædere eum. Ar. M. Colaphizare eum.*
Prophetiza. *Syr. Vaticinare. Arab. Prophetiza nobis ô Christe quis alapis percussit te nunc. Vat. Diuina.*

cædere,

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
cædere, & dicere ei: Propheriza: Et ministri alapis eum cædebant.	Et ministri. *Syr. Ministri quoque.* Alapis eum c. *Syr. Percutiebant eum super maxillas eius. Arab. Cadebant eum alapis fortiter. Euth. Alapas illi impingebant. Ar. M. Alapis eum impetebant.*
Vers. 66. Et cùm esset Petrus io atrio deorsum, venit voa ex ancillis summi sacerdotis.	Cùm esset. *Arab. Dum esset. Ar. M. Existente.* Petrus. *Syr. Simon. Ar. M. Petro.* Atrio. *Fr. Luc. Aulâ.* Deorsum. *Theoph. Inferiùs. Vat. Infra.* Vna ex a. *Syr. Quedam adolescentula. Euth. Vna puella. Theoph. Vna ancillarum.* Summi s. *Syr. Quæ erat summi sacerdotis. Arab. Principis sacerdotum.*
Vers. 67. Et cùm vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait: Et tu cum Iesu Nazareno eras.	Aspiciens i. *Syr. Respiciens in eum. Vat. Intuita illum. Fr. Luc. Inspiciens illum.* Eras. *Theoph. Fuisti.*
Vers. 68. At ille negauit dicens: Neque scio, neque ooui quid dicas. Et exiit foràs ante atrium, & gallus caotauit.	Negauit. *Syr. Inficiatus est. Euth. Abnegauit.* Neque scio, neque n. q. d. *Syr. Ego nescio, quid tu dicas. Arab. Nescio, & non cognosco, quid tu dicis. Ar. M. Non noui, neque scio quid tu dicis.* Foràs. *Syr. Extra.* Ante a. *Vat. In vestibulum atrij. In vestibulum. Fr. Luc. In proatrium.*
Vers. 69. Rursus autem cùm vidisset illum ancilla, cœpit dicere circumstaotibus: Quia hic ex illis est.	Ancilla. *Syr. Puella illa. Arab. Puella alia.* Circumstantibus. *Arab. Stantibus. Euth. Adstantibus.* Quia hic ex i. *Syr. Iste quoque ex ipsis.*
Vers. 70. At ille iterum negauit. Et post pusillum rursus qui astabant, dicebant Petro: Verè ex illis es: nam & Galilæus es.	Negauit. *Euth. Abnegauit. Theoph. Negabat.* Post pusillum. *Vat. Paulò post.* Qui astabant. *Arab. Stantes. Euth. Adstantes.* Verè tu ex i. *Syr. Verè & tu ex ipsis.* Es. *Syr. Es, & sermo tuus similis est. Arab. Es, & loquela tua similis est loquela eorum. Theoph. Es, & loquela tua conuenit. Ar. M. Es, & locutio tua similat.*
Vers. 71. Ille autem cœpit aoathematizare, & iurare. Quia nescio hominem istum quem dicitis.	Anathematizare. *Syr. Se deuouere. Pagn. Execrari. Caiet. Detestari.* Iurare. *Euth. Peierare. Pagn. Deierare.* Quia nescio. *Arab. Quia ipse non cognosceret. Vat. Non noui.* Quem. *Theoph. De quo.*
Vers. 72. Et statim gallus iterùm cantauit. Et recordatus est Petrus verbi, quod dixerat ei Iesus: Prius quàm gallus caotet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.	Statim. *Syr. In illâ ipsâ horâ.* Iterum. *Arab. Secundò. Fr. Luc. Secundâ vice.* Verbi, quod d. e. I. *Syr. Sermonis ipsius Iesu, quem dixerat ei.* Prius quàm. *Arab. Quia tu antequam.* Gallus cantet. *Ar. M. Gallum vociferari.* Bis. *Syr. Duabus vicibus.* Negabis. *Vat. Abnegabis.* Cœpit flere. *Arab. Conuertit se ad lachrymas. Euth. Adiiciens fleuit. Theoph. Cùm iniecisset, fleuit. Ar. M. Separans se fleuit.*

CAPUT XIV.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Erat autem pascha, & azyma post biduum: & quærebant summi sacerdotes, & scribæ, quomodo eum dolo tenerent & occiderent.

1694. QVANDO maior sanctitas, vt solemnitates sanctitati responderent necessaria erat; sæuiùs in sanctitatis authorem summi sacerdotes efferantur, & scribæ. Cùm se ex legis ritu & vasa purificare deberent ad esum agni, in eum debacchantur, quem agnus significabat.

Erat autem pascha. Pascha transitum sonat. Cùm transire ad meliora debetent, transitum ad nequiora faciunt. Mali, nisi resipiscant, pessimi fiunt.

1695. *Et azyma.* Azyma puritatem & sinceritatem significant: hinc illud Apostoli: *In azymis sinceritatis.* Azymorum tempore ab azymis aberant, aberant à sinceritate, qui Iesum dolo tenere quærunt & occidere. Tempora nesciunt impij discriminare; nisi, quòd maioribus sceleribus quodammodo temerant, quæ erant sanctiori cultu celebranda. Nimirum non est mirum, tempora eos negligere, qui, æternitatis obliti, in æternum Deum sæuiunt.

1696. Et quî in Christum manus iniicere audent, & morti adiudicare? per quos gradus ad grande hoc scelus peruenere? An, quia Dei seruos ac prophetas prius persequebantur? *Dicimus ergo*, inquit Sanctus Cyrillus Alexandrinus, *Iudaici furoris opus fuisse, vt omninò Christus crucifigeretur; & hoc omninò facturi erant exercitati ad cædem sanguine Prophetarum.* Ægrè scelera gradum figunt: ad maiora semper itur: & quidem ab eo, qui Dei seruos insequitur, qui eos maledictis lacerat & proscindit, omne scelus, quantumlibet magnum, timeri potest.

Dolo tenere scribæ student Iesum, in quo dolus non erat. Dolo tenent, qui tenentur dolis, dolis fraudibúsque consuti.

Dicebant enim non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo.

1697. QVòd tumultum in populo timeanr, non est à pacis amore; est à perfidiâ. Populi tumultum, non populo timent: timent sibi; ne scilicet ex eius manibus Christus elaberetur. Ipse malorum timor timendus bonis est, quum illum non religio creet, sed impietas.

Populi tumultum cauent, non cauent illum, quem in eorum mentibus praui illorum affectus excitabant. Hæc malorum consignatio, qui magis timent, quæ minùs timenda; & minùs ab iis cauent, à quibus magis esset cauendum.

Venit mulier habens alabastrum vnguenti nardi spicati pretiosi, & fracto alabastro, effudit super caput eius.

1698. BEatus Ioannes, hanc mulierem Domini pedes vnguento perfudisse, narrat: idem & Lucas habet. Matthæus verò & Marcus capitis meminerunt: Quî ista cohærent? Cohæreot, quia vtrunque pia mulier præstitit.

Fracto alabastro. Vas, quo vnguentum seruabatur, mulier fregit, ne aliquid vnguenti retinere sibi velle videretur. Gratum illud obsequium est, cùm quis vnguenti sibi nil retinet, nil odoris: vt scilicet omnem laudem in Deum referat, omnem gloriam. Vnguentum omne puter, quod sibi quis retinet, nec Christo sacrat. Fregit alabastrum, integram pietatem, deuotionemque in Christum ostensura, Frangere vas potuit quæ frangi calumniatoris conuitiis non potuit. Nimirum firmiorem ipsa mentem circumferebat, quàm firmum esset vas, quod afferebat.

1699. *Venit mulier habens alabastrum vnguenti.* Gratior odor à deuotâ muliere effluebat, quàm ab alabastro, quod vnguentum continebat. Virtutum nimirum odor vnguento odorem affricat, displicet odor, si virtutem non spiret. Fœtor, si virtutum fragrantia adsit, suauissimum odorem exhalat. Magdalena vnguenti alabastrum habet; sed, deuotionis suauitate, vnguenti alabastrum est.

Erant autem quidam indignè ferentes.

1700. REm ad alios porrexit Marcus, & Matthæus: ad vnum Iudam coërcuit Ioannes: Cur vni tribuitur, si omnium est? vel, si omnium est, cur ad vnum limitatur? Nodum solui, dum Matthæi verba expenderem: hîc adiicio, Ioannem hoc factum ad Iudam contraxisse, ne videretur notam aliquam innocentibus inurere; nam prodens huius indignationis causam ait: *Dixit hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum; sed quia fur erat & loculos habens, ea, quæ mittebantur portabat.* cap. 12. vers. 6. Solùm ergo Iudam commemorauit Ioannes, quia causam indignationis dicturus erat: quod non fecerunt alij Euangelistæ: & ideo etiam Apostolos comprehendere potuerunt; quia idem fors dixerunt, sed aliâ causâ, alio fine & mente. Quâ re docemur, nunquam rem ita narrandam, vt nota aliqua innocentibus inuratur, nulla innoxiis macula affricetur.

Poterat enim vnguentum istud venundari plusquam trecentis denariis.

1701. ITa plerunque fit, vt impiorum calumnia in iustorum laudem cedat; & accusatio, commendatio euadat: dum quippe Iudas auget vnguenti pretium, commendat huius mulieris liberalitatem

tem & munificentiam: nam, cùm vnguentum illud plus trecentis denariis diuendi posse asseritur, quantum mulier illa in vnguentum illud insumpserit, quantamque ex consequenti animi alacritatem & pietatem erga Christum ostenderit, ostenditur. Nimirū, sæpè mali bonos euehunt, dum putant deprimere; laudantque, dum damnare credunt.

Sinite eam; quid illi molesti estis?

1702. NOn prohibuerunt discipuli, non prohibuit Iudas, ne mulier illa vnguentum effunderet. Factum calumniari potuit, impedire non potuit: nam tanto ardore atque celeritate & omnibus inconsultis illud prodegerat & effuderat; vt nec, si vellet, impedire eam aliqois posset. Quo nos exemplo docet, in bonis operibus cunctationem omnem amoliendam, vt impediri à malis bonum opus non possit.

Quod habuit, hæc fecit.

QVod habuit, hæc fecit. Post vnguentum tam largiter effusum, tanquam patum dederit, excusatur mulier, quod plus exhibere non potuerit. Nimirum, ad effusam in eleemosynis distribuendis largitatem omnes tacitè vocare voluit Christus. *Non dare, sed cum copiâ dare, hoc eleemosyna est*, ait Sanctus Chrysostomus.

Præuenit vngere corpus meum in sepulturam.

1703. CVr sepulturæ meminit? An, vt se breui moriturum innueret? Tacitè Iudam perstringit in hunc sensum? Quā conscientia mulierem confundis, quæ in sepulturam corpus meum vngit, tu verò non confunderis, qui me in mortem trades?

Vngere. Græcè non est, χρῖσαι, quod est quocunque modo vngere; sed μυρίσαι, quod est vnguentis & odoramentis vngere. Plerunque vulgò non admodum pretiosa vnguenta ad sepulturam adhibebantur; sed Magdalenæ pietas Magdalenæ suasit, vt pretiosissima vnguenta Christi corpori vngendo adhiberet, qui regibus omnibus erat dignior, quorum corpora pretiosis vnguentis vngi consueuerant.

Amen dico vobis: vbicunque prædicabitur Euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit hæc, narrabitur in memoriam eius.

1704. SEpeliri obliuione non est passus Christus, quod in eius sepulturam fecisse hæc mulier legitur. Factum mulieris ad posteros eum laude transmissum iri affirmat Christus: è conuerso ille, qui huic obsequio detrahere voluit apud omnes infamis calumniator habendus, & dicendus erat: cur hoc quoque Christus non adiecit? Bonum, quod laude dignum, remunerat: futuras impij contumelias recensendas & narrandas esse non duxit. Tantum abfuit: vt Christus contumelias in Iudam inferret; vt nec contumelias narraret, quibus in omni æuo afficiendus erat.

SECTIO II.

Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, vt proderet eum illis.

1705. VNus de duodecim erat Iudas: leuius eius facinus extitisset, si fuisset vnus ex septuaginta discipulis. Quò intimior Christo fuit, eò grauius extitit eius scelus. Muneris dignitas fœdiora scelera reddit: & grauiori notâ crimina fiunt digna, si fiant à dignioribus.

Abiit ad summos sacerdotes. Non legimus, Iudam inuitatum iuisse, vt magistrum summis sacerdotibus traderet: iuit sponte, nequitiæ suæ impetum sequutus. Eò Iudam traxit Iudæ malitia, quò eum inuitare nullus alius, vel scelestissimus, esset ausus.

Qui audientes, gauisi sunt; & promiserunt ei, pecuniam se daturos.

1706. QVum audissent summi sacerdotes, quòd Iudas Magistrum suum prodere illis vellet, ingenti gaudio perfusi sunt, non solùm quia, quod summis votis optauerant, sine tumultu & strepitu in suâ potestate habituri essent Christum: sed quia id per discipulum fiebat: lætabantur quippe, quòd à discipulis suis inciperet odio haberi: Hos referre ille videtur, qui inter amicos odium amat, & discordiam seminatam gaudet.

Quò vis eamus, & paremus tibi, vt manduces pascha.

DEi voluntate dirigi gressus suos voluit: nihil, Christo inconsulto, in hac re aggredi audent: vt nos disceremus, tunc cor, in quo Christus manducat pascha, rectè parari, cùm omnia Dei nutu fiunt. Bonus hic Eucharistiæ recipiendæ apparatus.

Ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum, & illic parate nobis.

1707. PRæsciuit Christus, quòd pater familias ille statim eius præcepto esset pariturus: & licèt bellum acerrimum & primatum inimicitias imminere sibi ex hac re videret, spontè tamen obtemperauit; docens, melius esse Deo parere, quàm hominibus. Meruit vir iste, vt in eius domo grandia illa mysteria Christus celebraret, & Eucharistiæ sacramentum institueret; quia, vt Christo obsequere-

tur,

tur, homines non timuit. Nimirum, indignus est, qui Christum recipiat, qui à bonis operibus, hominum metu & obloquutionum timore auocatur.

1708. *Demonstrabit vobis cœnaculum grande.* Hoc cœnaculum deinceps effectum est Apostolorum Ecclesia: hic in die Pentecostes sanctum Spiritum è Cœlis missum exceperunt *Act.1.v.13.* Vbi vltimæ cœnæ peracta mysteria sunt, vbi Spiritu sancto replentur; quia nullibi ferè supero illo Spiritu mens pleniùs perfunditur, quàm vbi sacratissimæ Eucharistiæ mensæ quis assidet.

Illic parate nobis: signatè, *nobis*; non *mihi*. Superiùs, tanquam sui obliuiscerentur, dixerunt Apostoli: *Quò vis eamus, & paremus tibi, vt manduces pascha?* hic Christus etiam Apostolis vult parari, & *Illic*, inquit, *parate nobis.* Nimirum, quò magis nos obliuiscimur nostri, eò magis de nobis sollicitus Christus est.

1709. *Stratum*, id est mensis lectisve instructum, vestitum tapetibus & aulæis, ornatum floribus ac frondibus, omninoque paratum ad solennem paschæ cœnam celebrandam. Sed hîc illud mirum: qui cœnaculum istuc Christo petenti sit reseruatum, & non datum prius aliis? An, quia præuidit Christus, non alij concedendum; atque adeò vltimâ penè horâ illud postulauit? Res ad animatum cœnaculum transferri potest, Eucharistiam scilicet excipientis mentem: quæ ab omni parte virtutibus omnibus debet esse instructa, vt nulli alij, concedatur, quàm Christo.

1710. Vltimâ horâ cœnaculũ postulauit; sed iam multò ante paratum, & instructũ erat: ne qui mentis cœnaculũ in Eucharistici Agni esu est paratutus, rem in vltimam horam, & (quod grauius) vltimum ferè momentum, quo mensa est celebranda, reiiciat.

Vnus ex vobis. Iudam non nominat. *Non dixit*, verba sunt sancti Chrysostomi, *Iudas me tradit; ne, editis euidentibus criminis indiciis, impudentiorem illum redderet.* Impius, cùm verecundiam amisit, deterior fit, & in pœnitenda faciliùs labitur; ad pœnitendum difficilior redditur.

Qui ait illis: Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino.

1711. INcredibilis ingratitudinis hoc argumentum est: Magistrum à discipulo tradi, qui in arctissimæ familiaritatis signum ad mensam admittebatur: & tam audax Iudas fuit, vt in catinum idem intingeret? Cæteris contristatis & retrahentibus manum manum, solus Iudas in catinum porrigit. Ferè quò quis nequior, eò impudentior est.

Et Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de eo.

1712. VAdit, non impellitur, non vrgetur: spontè quippe ac voluntariè pro nobis Christus ad passionem, ad mortem iuit. *Vadit*, Græcè, ὑπάγει. propriè est, se subducere. Pende quòd eodem verbo vsus est Christus, cùm significaret se in Cœlum iturum Ioan.8.v.22. *Quò ego vado, vos non potestis venire.* Græcè ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Idem verbum adhibetur, & cùm ad Cœlum iturum se dixit, & cùm ad Crucem; ac si Crux non minùs grata ac expetita à Christo esset, quàm Cœlum ipsum. O felix, qui Cœli delicias cum Cruce & tribulationibus ita patiar, vt non minùs Cœlo inseri cupiat, quàm Cruci affigi.

Cum pace quandoque hoc verbum in sacris litteris nectitur Iacob.2. vers. 16. ὑπάγετε ἐν εἰρήνῃ *abite in pace.* Christus in pace ire videbatur, dum iret ad opprobria, ad flagella, ad Crucem, ad mortem; ingentis quippè pacis, & quietis materiam hæc omnia exhibuerunt.

Et, manducantibus illis, accepit Iesus panem, & benedicens fregit, & dedit eis.

1713. FRangit Christus panem, quem suis discipulis erat porrecturus; vt ostenderet corporis sui confractionem sine suâ voluntate non esse futuram: traditus quippe est, quia ipse voluit.

Et, hymno dicto, exierunt in montem oliuarum.

IN monte oliueti Christus orat, vigilat, tenetur; & inde etiam in Cœlos ascendit: vt nos disceremus, quòd inde ascendimus ad Cœlum, vnde oramus, vigilamus, ligamur.

SECTIO III.

Priusquàm gallus vocem bis dederit, ter me es negaturus.

1714. PRæcurrit Petrus galli cantum, ac diligentior est in Magistro negando, quàm gallus fuerit in canendo. Alacriter ac sedulò suis consueuit horis gallus cantare: galli verò solertiam Petrus superat, sed (quod non deberet) in malo.

Cæpit pauere, & tædere, & ait illis: Tristis est anima mea vsque ad mortem.

SIgnatè dictum, *cæpit*, vt propassiones hos affectus fuisse noueris in Christo, non passiones. Hos autem affectus prodidit, vt se verum hominem ostenderet, & verâ humanitate præditum; vtque ostenderet, animum humanum non esse impassibilem stupidumque; sed talem, qui passiones sentiret, vt vinceret: *Neque habent fortitudinis laudem, qui stuporem magis vulnerum tulerint quàm dolorem.*

1715. Pauet, timet, dolet; ne nos timor obrueret, dolor opprimeret: nam, *sicut, nisi mortuus esset, mors non extingueretur: ita, nisi timuisset, non essemus à metu liberati; nisi doluisset, non cessassent dolores nostri.* Nobis mortuus est, nobis doluit, nobis pauit.

Quanta pro nobis Christus esset passurus, vel hinc colligere possumus; vt sola passionis cogitatio metum pauoremque potuerit exculpere. Sanctorum aliqui, Christi virtute, maiora miracula ediderint,

ediderint, quàm Christus fecerit; nullus tamen grauiora aut acerbiora supplicia pertulit: vt videas Diuinæ bonitatis esse, suos honore magis onerare, quàm cruciatibus; & optimi præsulis esse, supplicia à subditis auferre, & suis humeris imponere, vt ipsi maiori gloriâ cumulentur.

Et orabat, vt, si fieri posset, transiret ab eo hora.

1716. Vide, quàm conformis Patris voluntati erat Christus; non dixit: *si facere potes*, sed: *si fieri posses*, id est, si volueris: fieri enim potest quicquid ille voluerit; & fieri non potest, quicquid ille noluerit.

Abba Pater.

Hebraicè & Græcè loquitur; vt innueret, ad ipsum non esse distinctionem Iudæi & Græci; & Ecclesiam ex Gentibus & Iudæis colligendam.

Simon, dormis? Non potuisti vnâ horâ vigilare? Vigilate & orate ne intretis in tentationem.

1717. Simonem, vocat; cur non Petrum? An Petri nomeo, cui veluti petræ, superædificetur Ecclesia, non meretur qui dormit, qui torpet? mereretur, si vigilaret. Qui in regimine constitutus dormit, Petrus audire non debet: qui veteris hominis opera præstat, non noui; veteri compellatur nomine, non nouo.

Simon, dormis? In Petro cæteros quoque reprehendit, sed blandè ac suauiter in aliorum exemplum. In Petro (inquit Salmeron ad hæc verba tom. 10. tract. 13.) *Dulciùs ac suauiùs aliorum somnolentiam reprehendebat. Non est seuerè eos insectatus, nec acerbo animo exprobrauit vel suum pro ipsis laborem, aut ipsorum magnificas promissiones; sed mansuetè eos compellauit. Etsi enim Christus commiseretur somno deuictos Apostolos, reprehendit tamen eos, quò doceat, reprehendenda vitia esse, etiam quæ quodammodò necessaria sunt.*

Non potuisti. Alloquitur Petrum, vt aliorum ducem, & in illo alios arguit, & perstringit: hinc sanctus Matthæus, plurali numero vsus est: *Potuistis.* Ac si idem esset, magistrum argui & corripi, & alios; cùm in primo cæteri corripiantur. Tam facilè, quod in superiore est, transmittitur in subditos, vt correctio Petri cæterorum correctio sit.

1718. *Vigilate & orate.* Passurus Christus inhortatur Apostolos, vt vigilent, vt orent. Non quærit, vt pro ipso orent, sed vt pro se ipsis: *Ipse passurus erat, & non discipuli*, inquit sanctus Bernardus: *nec tamen pro se dicebat orandum, sed pro illis. Si tantum illos oportebat timere in passione Domini, quantùm nobis timendum est in passione nostrâ?* Si oratio fundenda, cùm Christus in nostram salutem erat moriturus; quàm nobis magis necessaria oratio est, cùm passuri nos sumus, cùm saluris & vitæ nostræ res agitur?

Surgite, eamus: ecce, qui me tradet, propè est.

1719. Surgite eamus. Res mira: dormientibus discipulis, non dormit Iudas. Sic ferè accidit, vt promptiores vigilantioresque ad malum mali sint, quàm ad bonum boni.

Surgite, eamus. Priùs pauebat Dominus: nunc, pauore exuto, hostibus occurrit, discipulos animat: vnde hæc vis, hic animus? Ab orationis fonte. *Intellige* (Beati Laurentij Iustiniani verba sunt,) *quantùm conferat oratio, quæ pauentem Dominum, exhortantem reddiderit, atque intrepidum; vnde aiebat: Surgite, eamus.* Aditum omni timori præcludit oratio, à quâ fortitudinem hautit, qui eam fuderit. Nimirum sterni facilè non potest, qui orationem strauerit.

Et osculatus est eum.

1720. Mundus quoque Iudæ est par, osculo suos decipit, & tradit. Festiuè Vgo Carensis: *Mundus*, dicit, *quemcunque osculatus fuero dignitatum vel diuitiarum osculo, ipse est: tenete eum ô vos diuitiæ & dignitates, & crucifigite.*

Et osculatus est eum. Legimus, Iudam osculum dedisse Christo, non legimus, Christum osculum pro osculo reposuisse. Fors Iesus non est osculatus Iudam; ne osculo tam immane facinus probare videretur. Mali ita ferendi sunt, vt probanda nollo modo sint, quæ agunt, mala.

SECTIO IV.

Vnus autem quidam de circunstantibus educens gladium percussit seruum summi Sacerdotis.

1721. Vnus. Quisnam fuerit iste vnus non explicar Marcus: explicat Ioannes, &, Petrum fuisse, apertè prodit cap. 18. v. 10. Sed cur nomen Magistri silentio discipulus suppressit? Ne videretur laudare præceptorem suum, tanquam maiorem in Christum zelum ostenderit, fortiusque pro eius defensione dimicauerit. Hoc ex Petri mente & voto descenderat, qui cupiebat ob suam humilitatem, negationem & peccata sua prodi; ea verò, quæ ad laudem spectabant, silentio inuolui. Humili magistro obsequutus discipulos est: vt nos interim doceret, ne iactantiæ morbo correpti narrari bona nostra quæramus, & mala supprimi: cùm aliud omnino suadeat humilitas, si vera sit.

Adolescens autem quidam sequebatur eum.

SVperauit in adolescente isto, animi fortitudo ætatis imbecillitatem. In publicum prodire festinauit: è lecto exiliuit, &, ne vestiendo cunctaretur, sindone in nudum corpus iniectâ, perrexit videre, quid in Christum ageretur, ne deesset officio pietatis, si quid fortè auxilij Christo afferre posset. Bonus adolescens, qui, fugientibus discipulis, Christum sequitur. Sed à quâ domo prodire potuit? Græcorum ferè Enarratorum censio est, ex domo, in quâ comederant Pascha, prodiisse: vt colligeremus, quos homines ille paterfamilias nutrierit, qui Christum recepit hospitio: non segnes, non imbecilles & imbelles. Fors animum & vires addiderat Christi præsentia. Arguit teporem nostrum, nostram imbecillitatem, qui Christum ipsum cordis hospitio recipimus, & desidiæ lecto torpentes indormimus.

1723. Alij, nec aliene, censent, hunc adolescentulum fuisse ex villâ Gethsemani, & fortè filium eius, in cuius horto Christus versatus fuerat & orauerat, tantam fortitudinem ex Christi præsentiâ, conspectuque hauserat, videns eum noctes in horto orando transigere; vt audax factus nihil sibi timeret, & promptus in Christi auxilium surgeret. Explicari non potest, quantas vires inspectoribus suis orans Christus inhalauerit.

Petrus autem à longè sequutus est eum vsque intro in atrium summi sacerdotis, & sedebat cum ministris ad ignem, & calefaciebat se.

1724. NOn adeò tener Petrus, nec adeò delicatus, vt frigus timeret: maiores molestias ferre pro Christo didicerat, quàm frigoris: maiores voluptates reiicere, quàm caloris: cur igitur cum ministris se calefaciebat? Vt, cùm vnus de domesticis pontificis esse videretur, à nemine interrogaretur, quis esset. Scilicet, in Christi scholâ dura ferre quisque discit; nec sensui amica, Christi amicus quærit.

Petrus, ne ab aliquo interrogaretur, quis esset, ad ignem accedit; seque calefacit: & Deus, cùm se calefaceret, quis esset, interrogari voluit: vt disceremus, quàm futile esset inter homines, & ab humanâ prudentiâ & cautione firmitatem aliquam & securitatem sperare. Se potiùs timere Petrus debebat, quàm satanæ ministros. Se contra se muniat, qui alienam sæuitiem timet. Nemo nobis nocentior est, quàm nos nobis sumus, sit imbecillitas nostra.

1725. Cum ministris ad ignem ierat Petrus, ne interrogaretur: interrogatur, dum inter ministros ad ignem se calefacit. Nimirum, firmitas nostra, & securitas non in externis impedimentis amoliendis sita est, sed in auxilij diuini spe, inque internâ humilitate. Plerique putant, se casuros non esse, si absint, qui interrogent, qui vellicent; sed falluntur: ipsimet sui lapsûs sunt causa, non alij. Lacessita virtus fortior fit.

Multi enim testimonium falsum dicebant aduersus eum.

MVlti falsi testes contra Iesum accesserunt, &, cùm multa obiicerent, nullus repertus est, qui de violatâ in die sabbati lege eum accusaret. Cauerunt istac principes, ne quid obiicerent Iesu, in quo miracula ab ipso facta in memoriam essent reuocanda. Tanta inuidiæ vis est. Malunt aliqua supprimere, quibus arguere Christum poterant; ne ea, quæ Christi virtutem indicarent, indicarentur.

Et cœperunt quidam conspuere eum, & velare faciem eius.

1726. CHristi faciem velant, ne illius visu ad misericordiam mouerentur, audaciusque in illum sæuirent. Facilè in immanissima quæque scelera labitur, qui nec videre Christi faciem curat, vt regat; nec à Christo videri se credit. Velamen super eorum cor poni meruerunt, qui Christi faciem obuelarunt.

Venit vna ex ancillis summi sacerdotis, &, cùm vidisset Petrum calefacientem se, adspiciens illum, ait: Et tu cum Iesu Nazareno eras.

1727. HÆc ancilla modestiæ ac verecundiæ haud ancillabatur, quæ externum ignotumque hominem curiosiùs inspicit, & quòd cum Iesu Nazareno fuerit accusat. Nimirum, qualis dominus, tales & illi sunt, qui seruiunt illi. Impudentiam à summo sacerdote Caiphâ hæc Caiphæ ancilla didicerat. Diu in heri mali domo esse vix potest, qui malitiæ non est domicilium.

1728. Magna ad malum malæ mulieris vis. Mirum: vt contra ancillam, quæ Petrum interrogauit, Petrum muniret, in monte transfigurauit se Christus, & quendam gloriæ gustum ei exhibuit, vt fortior contra muliebres artes staret, & tamen cecidit, solúmque hoc commodi ex gloriæ visu collegit, vt flendo ad Christum rediret, quem peccando reliquetat. (*Petrus* inquit Sanctus Gregorius) *prius in montem ducitur, prius claritatem transfigurationis dominicæ contemplatur; & tunc demùm tentari ancillâ interrogante permittitur; vt, per tentationem fallus sibi ex infirmitate consciùs, ad illud flendo, & amando recurreret, quod vidisset; & , cùm eum timoris vnda in peccati pelagus raperet, esset prioris dulcedinis anchora, quæ retineret.*

At ille negauit dicens: Neque scio, neque noui quid dicas, & exijt foras ante atrium, & gallus cantauit.

1729. CAntauit gallus, nec eius cantu verborum Iesu recordatur Petrus, nec à negatione abstinet. Solus Marcus, non solùm magistri delictum non occultauit, sed exquisitiùs etiam, quàm cæteri, hoc ipso, quia discipulus erat, conscripsit: sciebat quippe, hoc maximè Petrum cupere. Celari verus pœniteus non cupit suas culpas: cupit detegi, vt deleantur.

1730. Mulierculatum interrogatione Petrus negat, Petrus cadit, vt pastoribus virisque Ecclesiasticis innueretur, à nullo magis sibi cauendum, quàm à mulieribus, nihilque magis vitandum, quàm illarum consortium, ac familiaritatem. Nullus adeò sæuire in Petrum potuit, vt sæuiit interrogans ancilla, linguâ pro armis vsa.

Labi permittitur Petrus, vt labentibus ignosceret. Cadit, *quòd populorum multitudo* (ait Sanctus Chrysostomus) *illi credenda erat, ne seuerus,* &

& à venia propriis fratribus impartiendâ alienus esset. Si innocens fuisset, nimis in nocentes sæuiisset.

1731. Labentem Petrum etiam ille imitatur, qui carnis suæ, quæ ancilla est, audiens vocem, Dei præcepta violat, Iesumque quodammodo negat. Hinc illud Sancti Anselmi. *Vtinam, bone Iesu, tuus me dulcis oculus respiciat, qui te toties ad vocem ancillæ procacis, carnis scilicet meæ, pessimis operibus affectibúsque negaui.*

Ter interrogatus Petrus, ter negauit. *Deo gratias*, inquit Sanctus Augustinus, *quia cessauit interrogatio: si non cessaret interrogatio, diu repeteretur negatio.* Nimirum facilè cadere potest, qui cecidit: gradus ad lapsum vnus lapsus est, & ad nouum crimen vrget crimen, quo quis corripitur.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XV. MARCI.

Vers. 1.

ET confestim manè consilium facientes summi sacerdotes, cum senioribus, & scribis, & vniuerso concilio vincientes Iesum, duxerunt, & tradiderunt Pilato.

Manè. *Arab. Cùm peruenissent ad mane. Euth. Diluculo. Ar. M. In mane. Fr. Luc. Ad ipsum mane, siue summo mane, primo diluculo.*
Consilium f. *Theoph. Consilio inito. Fr. Luc. Postquam inissent consilium.*
Summi s. *Arab. Princeps sacerdotum.*
Vniuerso c. *Syr. Totâ synagogâ. Arab. Cum reliquis turbis. Euth. Toto Concilio. Ar. M. Vniuersus consessus.*
Duxerunt. *Theoph. Adduxerunt. Pagn. Abduxerunt.*
Et tradiderunt P. *Et tradiderunt Pilato præsidi. Arab. Ad Pilatum.*

Vers. 2.

Et interrogauit eum Pilatus: Tu es Rex Iudæorum? At ille respondens, ait illi: Tu dicis.

Tu es R. I. *Syr. Tu ne es ille Rex Iudæorum?*

Vers. 3.

Et accusabant eum summi sacerdotes in multis.

Summi s. *Syr. Princeps, sacerdotum.*
In multis. *Arab. Multipliciter. Vat. De multis. Ar. M. Multa. Ipse autem nihil respondebat. Fr. Luc. Multum.*

Vers. 4.

Pilatus autem rursum interrogauit eum, dicens. Non respondes quidquam? Vides in quantis te accusant.

Pilatus. *Syr. Ipse Pilatus.*
Non respondes q. *Syr. Nec verbum quidem respondes?*
Vide. *Pagn. Ecce.*
In quantis. *Arab. Quanta. Theoph. Quàm multa.*
Te accusant. *Arab. Testificantur aduersum te. Theoph. Aduersùs te testantur.*

Vers. 5.

Iesus autem ampliùs nihil respondit, ita vt miraretur Pilatus.

Ampliùs. *Syr.* omittit. *Euth. Deinceps. Theoph. Deinde.*
Nihil respondit. *Syr. Nullum verbum protulit. Vat. Nihil quicquam respondit.*
Miraretur. *Vat. Admiraretur.*

Vers. 6.

Per diem autem festum solebat dimittere illis vnum ex vinctis, quemcumque petiissent.

Per diem a. f. *Syr. In quocunque festo. Arab. Et in omni festo. Euth. In festo autem. Theoph. Cæterùm in die festo. Ar. M. Iuxta verò festum.*
Solebat dimittere. *Syr. Moris erat, vt dimitteret. Euth. Absoluebat. Ar. M. Soluebat. Vat. Dimittebat.*
Vinctum vnum. *Syr. Vinctus vnus. Arab. Vinctum.*
Petiissent. *Arab. Voluissent. Theoph. Postulassent.*

Vers. 7.

Erat aut qui dicebatur Barrabas, qui

Quid. *Syr. Aliquis, qui vocabatur. Ar. M. Dictus.*
Barrabbas. *Arab. Barnabas.*
Seditiosis erat v. *Syr. Seditiosis illis vinctus. Arab. Malignis vinctus. Vat. Seditionis auctoribus*
cum

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

cum feditiofis erat vinctus, qui in feditione fecerat homicidium.

fuerat vinctus. Fr. Luc. Cum feditiofis, feu feditionis fociis erat vinctus.
In feditione. *Vat. Per feditionem.*
Fecerat. *Euth. Perpetrauerat. Pagn. Patrauerat.*
Homicidium. *Pagn. Cadem.*

Verf. 8.

Et cum afcendiffet turba, cœpit rogare, ficut femper faciebat illis.

Cùm afcendiffet. *Syr. Vociferatus eft. Arab. Clamauit. Caiet. Cùm acclamaffet.*
Turba. *Syr. Populus.*
Rogare. *Euth. Petere, vt fieret. Theoph. Flagitare. Vat. Poftulare.*
Sicut femper f. i. *Syr. Prout confuetum erat ipfis facere. Goth. Faciebat illis per dies feftos, vt dimitteret eis vnum vinctum. Vat. Quod femper praftitiffet ipfis. Al. Vt faceret quemadmodum femper fecerat ipfis.*

Verf. 9.

Pilatus autem refpondit eis, & dixit: Vultis dimittam vobis regem Iudæorum?

Vultis. *Arab. Vultifne.*
Dimittam. *Euth. Abfoluam.*
Regem. *Theoph. Regem illum. Vat. Regem iftum.*

Verf. 10.

Sciebat enim quod per inuidiam tradidiffent eum fummi facerdotes.

Sciebat. *Syr. Nouerat enim Pilatus.*
Per. *Arab. Ob. Theoph. Propter.*
Summi f. *Arab. Principes Sacerdotum.*

Verf. 11.

Pontifices autem concitauerunt turbam, vt magis Barrabbam dimitteret eis.

Pontifices. *Euth. Principes facerdotum. Ar. M. Summi facerdotes.*
Concitauerunt. *Syr. Magis concitauerunt.*
Magis. *Syr.* omittit. *Arab. Peterent ab eo vehementiùs. Caiet. Potiùs.*
Dimitteret. *Arab. Vt dimitteret. Ar. M. Abfolueret.*

Verf. 12.

Pilatus autem iterùm refpondens, ait illis: Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum?

Regi Iudæorum? *Syr. Illi, quem vos vocatis Regem Iudaorum. Arab. Vobis de illo, de quo dicitis, quia ipfe eft Rex Iudaorum.*

Verf. 13.

At illi iterum clamauerunt: Crucifige eum.

Clamauerunt. *Syr. Vociferati funt.*

Verf. 14.

Pilatus verò dicebat illis: Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant: Crucifige eum.

Pilatus verò d. *Syr. Ipfe autem Pilatus fubdit.*
Mali. *Ar. M. Malum.*
Magis. *Arab. Addiderunt. Euth. Vehementiùs. Ar. M. Abundantiùs. Fr. Luc. Ampliùs.*
Clamabant. *Euth. Clamorem.*

Verf. 15.

Pilatus autem volens populo fatisfacere, dimifit illis Barabbam, & tradidit Iefum flagellis cæfum, vt crucifigeretur.

Volens. *Arab. Voluit.*
Populo f. *Syr. Facere voluntatem turbarum. Arab. Satisfacere turba. Euth. Cum populo benignè agere. Ar. M. Populo fufficiens facere. Al. Turba facere fatis.*
Dimifit. *Syr. Soluit. Arab. Et dimifit. Ar. M. Abfoluit.*
Tradidit. *Arab. Tradidit illis.*
Flagellis cæfum. *Ar. M. Flagellans. Vat. Flagellatum.*

Verf. 16.

Milites autem duxerunt eum in atrium prætorij, & conuocant totam cohortem.

Milites. *Arab. Cohortes.*
Duxerunt. *Theoph. Abduxerunt.*
In atrium p. *Syr. In atrium interius. Arab. Intra atrium pratorij, qui eft locus tribunalis. Caiet. In atrium, quod eft pratorium. Pagn. In aulam, quod eft pratorium.*
Conuocant. *Syr. Aduocauerunt. Arab. Congregauerunt contra eum.*
Totam cohortem. *Syr. Totam catteruam. Arab. Cohortem.*

Verf. 17.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 17.

Et induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes ſpineam coronam.

Imponunt. *Arab. Poſuerunt ſuper illum. Euth. Circumponunt.*
Plectentes. *Syr. Implexam. Pagn. Contextam. Vat. Quam plexuerant. Fr. Luc. Poſtquam plexuiſſent, ſeu, contexiſſent.*
Spineam. *Pagn. Spinis.*

Verſ. 18.

Et cœperunt ſalutare eum: Aue rex Iudæorum.

Aue. *Ar.M. Gaude.*

Verſ. 19.

Et percutiebant caput eius arundine: & conſpuebant eum, & ponentes genua adorabant eum.

Percutiebant. *Theoph. Verberabant.*
Arundine. *Syr. Calamo.*
Conſpuebant. *Vat. Inſpuebant.*
Eum. *Arab. In faciem eius. Euth. In eum.*
Ponentes genua. *Syr. Summittebant genua ſua. Arab. Super genua ſua.*

Verſ. 20.

Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum veſtimentis ſuis: & educunt illum, vt crucifigerent eum.

Veſtimentis ſuis. *Ar.M. Veſtimenta propria.*
Educunt. *Euth. Ducunt.*
Crucifigerent eum. *Syr. Cruci ſaffigerent.*

Verſ. 21.

Et angariauerunt prætereuntem quempiam, Simonem Cyrenæum, venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucem eius.

Angariauerunt. *Pagn. Coëgerunt.*
Quempiam Simonem C. *Arab. Virum, qui vocabatur Simon Cyreneus.*
De villâ. *Syr. Ex pago. Theoph. Ex agro. Fr. Luc. Ex rure.*
Patrem. *Arab. Et ipſe erat pater,*
Tolleret. *Syr. Baiularet. Arab. Ferret. Euth Portaret. Vat. Geſtaret.*

Verſ. 22.

Et perducunt illum in Golgotha locum quod eſt interpretatum Caluariæ locus.

Perducunt. *Arab. Adduxerunt. Euth. Ducunt.*
Quod eſt i. *Syr. Qui exponitur. Arab. Cuius interpretatio eſt. Theoph. Quod eſt, ſi interpreteris.*
Caluariæ locus. *Syr. Cranium capitis. Arab. Caluaria.*

Verſ. 23.

Et dabant ei bibere myrrhatum vinum. Et non accepit.

Bibere. *Arab. Vt biberet.*
Myrrhatum. *Euth. Myrrhâ mixtum. Vat. Myrrhinum.*
Accepit. *Pagn. Sumpſit.*

Verſ. 24.

Et crucifigentes eum, diuiſerunt veſtimenta eius, mittentes ſortem ſuper eis, quis quid tolleret.

Crucifigentes. *Syr. Cùm cruci ſuffixiſſent. Euth. Poſtquam crucifixerunt.*
Diuiſerunt. *Theoph. Partiti ſunt. Fr. Luc. Diſpertiebant. diſcindebant in partes.*
Mittentes ſortem. *Syr. Iecerant ſortem. Arab. Cum ſorte.*
Super eis. *Vat. Super illa.*

Verſ. 25.

Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum.

Erat autem h. t. *Arab. Et hoc in tertiâ horâ.*
Et crucifixerunt e. *Syr. Cùm cruci affixerunt eum. Arab. Et crucifixus eſt.*

Verſ. 26.

Et erat titulus cauſæ eius inſcriptus. REX IVDÆORVM.

Titulus cauſæ e. i. *Syr. Inſcripta occaſio mortis ipſius inſcriptione illâ. Arab. Inſcriptio ſuper illum ſcripta.*
Rex Iudæorum. *Syr. Hic eſt ille Rex Iudæorum. Arab. Hic eſt Rex Iudæorum.*

Verſ. 27.

Et cum eo crucifigunt duos latrones: vnum à dextris, & alium à ſiniſtris eius.

Et. *Syr. Inſuper.*
Crucifigunt. *Arab. Crucifixerunt.*
Duos. *Theoph. Duos alios.*
Dextris. *Vat. Dextrâ.*
Alium. *Euth. Alterum. Ar.M. Vnam.*
Siniſtris. *Vat. Siniſtrâ.*

Verſ. 28.

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

Verſ. 28.

Et impleta eſt ſcriptura, quæ dicit: & cum iniquis reputatus eſt.

Impleta. *Arab. Completa.*
Et cum i. *Syr. Cum flagitioſis.*
Reputatus. *Syr. Annumeratus. Pagn. Deputatus.*

Verſ. 29.

Et prætereuntes blaſphemabant eum, moueotes capita ſua, & dicentes: Vah qui deſtruis templum Dei, & in tribus diebus reædificas.

Et prætereuntes. *Syr. Quin etiam ij, qui præteribant.*
Blaſphemabant eum. *Syr. Blaſphemabant in eum. Euth. Conuitiabantur illi.*
Mouentes. *Syr. Motantes.*
Vah. *Syr. O tu. Arab. O.*
Deſtruis. *Syr. Diſſolutus. Arab. Deſtruit. Euth. Diruis. Pagn. Demoliris.*
Templum Dei. *Vat. Templum.*
Tribus diebus. *Euth. Triduo.*
Reædificas. *Arab. Ædificas illud. Pagn. Extruis.*

Verſ. 30.

Saluum fac temetipſum, deſcende de cruce.

Saluum fac. *Syr. Libera. Theoph. Serua.*
Deſcendens. *Vat. Et deſcende.*

Verſ. 31.

Similiter & ſummi ſacerdotes illudentes, ad alterutrum cum ſcribis dicebant: Alios ſaluos fecit, ſeipſum non poteſt ſaluum facere.

Summi ſ. *Syr. Principes ſacerdotum.*
Illudentes. *Syr. Ridebant.*
Ad alterutrum. *Arab. Alter cum altero. Euth. Inter ſeſe.*
Cum ſcribis. *Syr. Nec non ſcribæ.*
Saluos fecit. *Theoph. Seruauit.*
Non poteſt. *Arab. Non potuit.*
Saluum facere. *Theoph. Seruare.*

Verſ. 32.

Chriſtus Rex Iſrael deſcendat nunc de cruce, vt videamus, & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei.

Chriſtus Rex I. *Syr. Meſſias ille Rex Iſrael. Arab. Si eſt ipſe Chriſtus Rex Iſrael.*
Videamus. *Arab. Videamus eum.*
Credamus. *Syr. Credamus ei. Arab. Credemus.*
Qui cum eo c. e. *Ar. M. Concrucifixi ei. Vat. Qui cum eo crucifixi fuerant.*
Conuitiabantur ei. *Syr. Exprobrabant ei. Arab. Conuitiabantur ei ſimiliter. Euth. Conuitia iactabant in eum. Pagn. Probra iaciebant in eum. Fr. Luc. Improperabant ei.*

Verſ. 33.

Et facta hora ſexta, teoebtæ factæ ſunt ſuper totam terram vſque in horam oonam.

Factâ horâ ſextâ. *Syr. Quum eſſent ſex horæ. Orig. Vt autem eſſet facta. Fr. Luc. Poſtquam eſſet hora ſexta.*
Factæ. *Theoph. Orta.*
Super totam t. *Syr. Super vniuerſam terram. Arab. Super terram. Orig. Super omnem terram.*
In horam. *Vat. Ad horam.*

Verſ. 34.

Et hora nooa exclamauit Ieſus voce magoa, dicens Eloi, Eloi, lamma ſabacthani quod eſt ioterpretatum: Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me?

Exclamauit. *Euth. Clamauit.*
Magnâ. *Arab. Altâ.*
Quod eſt i. *Arab. Cuius interpretatio. Theoph. Quod eſt, ſi quis interpretetur.*
Deus meus, D. m. *Vat. Deus mi, Deus mi.*
Vt quid. *S. Hilar. Quare. Theoph. Cur. Ar. M. In quid. Caiet. Ad quid.*
Dereliquiſti. *Vat. Deſeruiſti.*

Verſ. 35.

Et quidam de circumſtantibus audientes, dicebant: Ecce Eliam vocat.

De circumſtantibus. *Ar. M. Aſtantium. Fr. Luc. Præſentium.*
Ecce Eliam v. *Syr. Eliam vocauit.*

Verſ. 36.

Currens autem vous, & implens ſpongiam aceto, circumponenſque calamo,

Currens autem v. *Theoph. Accurrit autem quidam.*
Implens ſ. *Euth. Impletâ ſpongiâ.*
Circumponenſque c. *Syr. Alligauit calamo. Arab. Poſuit eam in arundine. Euth. Impoſitâ arundini.*
Potum d. *Syr. Vt propinaret. Arab. Vt potum daret. Euth. Offerebat potum. Theoph. Potum porrexit.*

potum

Vulgata Editio. | *Lectionum Varietas.*

potum dabat ei, dicens: Sinite, videamus si veniat Elias ad deponendum eum.

Dicens. *Syr. Et dicebant.*
Sinite. *Arab. Sinite eum.*
Si veniat. *Vat. An venturus sit.*
Ad deponendum e. *Syr. Descensum ei prabiturus. Arab. Et deponat eum. Ar.M. Detrahere eum.*

Vers. 37.

Iesus autem emissa voce magna expirauit.

Ipse a. *Syr. Ipse verè Iesus.*
Emissâ. *Syr. Clamauit. Arab. Exclamauit. Ar.M. Emittens. Fr. Luc. Postquam emisisset.*
Voce magnâ. *Syr. Altâ voce. Ar. M. Vocem magnam.*
Expirauit. *Arab. Tradidit spiritum, & dormiuit.*

Vers. 38.

Et velum templi scissum est in duo, à summo vsque deorsum.

Velum. *Syr. Superficies valuarum. Arab. Velum intermedium. Ar.M. Interexpansum.*
Scissum est. *Syr. Scissa est.*
In duo. *Euth. In duas partes. Vat. Bifariam.*
Summo. *Ar.M. Sursum.*
Deorsum. *Pagn. Ad imum.*

Vers. 39.

Videns autem centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.

Videns. *Arab. Cùm vidisset.*
Centurio. *Syr. Centurio ille.*
Qui stabat. *Ar.M. Astans. Vat. Qui adstabat illi*
Ex aduerso. *Orig. Ibi. Fr. Luc. Ex aduerso eius.*
Quia sic c. *Theoph. Quod sic emisso clamore. Caiet. Cùm clamasset.*
Expirasset. *Arab. Tradidisset spiritum.*
Verè. *Arab. Verè quidem.*
Erat. *Arab. Est.*

Vers. 40.

Erant autem & mulieres de longè aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris, & Ioseph mater, & Salome:

De longè. *Syr. Procul. Arab. A longè. Euth. Eminus. Vat. E longinquo.*
Aspicientes. *Syr. Spectantes.*
Inter quas. *Ar.M In quibus.*
Maria Iacobi. *Arab. Maria mater Iacobi.*
Minoris. *Ar.M. Parui.*

Vers. 41.

Et cùm esset in Galilæa, sequebantur eum, & ministrabant ei, & aliæ multæ, quæ simul cum eo ascenderant Ierosolymam.

Et cum esset in G. s. e. *Syr. Illa, quum ipse esset in Galilaa, adhaserant ei. Arab. Ha sunt, qua cum ipso erant à Galilaâ.*
Ministrabant. *Theoph. Ministrauerunt.*
Multæ. *Syr. Quam plurima. Vat. Quàm plures.*
Quæ simul c. e. a. *Ar.M. Illa simul conscensæ ei.*
Ierosolymam. *Arab. Ad Ierosolymâ. Ar. M. In Ierosolymam.*

Vers. 42.

Et cùm iam sero esset factum (quia erat parasceue, quod est ante sabbatum)

Iam sero e. *Syr. Esset vespera. Theoph. Venisset vespera. Vat. Iam ad vesperauisset. Caiet. Iam serum fieret.*
Quod est a. *Euth. Qua pracedit. Vat. Qua est pridie sabbati.*

Vers. 43.

Venit Ioseph ab Arimathia nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnum Dei, & audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus Iesu.

Ioseph. *Syr. Ioseph ille.*
Ab Arimathia. *Theoph. Certus ex Arimathia ciuitate.*
Nobilis d. *Syr. Honorabilis senator. Arab. Et erat nobilis decurio grauis aspectu regio. Theoph. Honestus senator. Caiet. Honestus Consul. Fr. Luc. Honestus plenus grauitatis, & dignitatis consiliarius.*
Qui & ipse e. e. *Syr. Qui & ipse prastolabatur. Arab. Erat vir, qui expectabat.*
Audacter. *Syr. Confidens. Arab. Ausus est. Vat. Cum audacia. Pagn. Sumptâ audaciâ. Fr. Luc. Magnanimus.*
Introiuit. *Arab. Et introiuit. Euth. Ingressus est.*
Petiit. *Arab. Petiit ab eo.*
Iesu. *Syr. Ipsius Iesu.*

Vulgata Editio.	*Lectionum Varietas.*
Vers. 44. Pilatus autem mirabatur si iam obiisset & accersito centurione, interrogauit eum si iam mortuus esset.	Mirabatur. *Theoph. Admiratus est.* Si iam o. *Arab. Quod esset mortuus.* Accersito. *Syr. Aduocauit. Arab. Vocauit.* Centutione. *Syr. Centurionem.* Interrogauit eum. *Arab. Quærens scire ab eo.* Si iam. *Euth. Si iam dadum. Arab. Qua horâ. Caiet. Si dudum.*
Vers. 45. Et cùm cognouisset à centurione, donauit corpus Ioseph.	Cognouisset à c. *Syr. Didicisset. Theoph. Re cognitâ ex centurione.* Donauit. *Syr. Dedit. Arab. Præcepit ille dari.* Corpus. *Syr. Corpus ipsius. Arab. Corpus Iesu.* Ioseph. *Euth. Ipsi Ioseph.*
Vers. 46. Ioseph autem mercatus Sindonem, & deponens eum inuoluit Sindone, & posuit eum in monumento, quod erat excisum de petra, & aduoluit lapidem ad ostium monumenti.	Ioseph autem m. *Syr. Emitque Ioseph. Arab. Mercatus enim fuerat.* Sindonem. *Syr. Linteum.* Et deponens eum. *Syr. Et ipsam detractum S. Epiph. Corpus autem. Vat. Et eum deponens.* Inuoluit. *S. Epiph. Obuolutum.* Sindone. *Theoph. Sindoni.* Et posuit eum. *S. Epiph. Iosephus in Golgothâ deposuit. Theoph. Reposuit.* Monumento. *Syr. Sepulcro.* Quod erat e. *Arab. Exciso.* De petrâ. *Syr. In rupe. Arab. De petrâ. Euth. E petra.* Aduoluit. *Arab. Posuit.* Lapidem. *Syr. Saxum.* Monumenti. *Syr. Sepulcri.*
Vers. 47. Maria autem Magdalene, & Maria Ioseph, aspiciebant vbi poneretur.	Maria Ioseph. *Arab. Maria mater Ioseph.* Aspiciebant. *Ar. M. Spectabant.*

CAPVT XV.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

Et confestim manè consilium facientes summi sacerdotes cum senioribus & scribis & vniuerso concilio vincientes Iesum, duxerunt & tradiderunt Pilato.

1732. Soliciti ad malum mali sunt. Manè ineunt concilium, Iesum Pilato tradunt. Hunc morem seruabant Iudæi, vt, quem vellent morti tradi, vinctum iudici sisterent. Vinciunt Christum, qui Diuinæ legis vincula ruperant.

Duxerant. Duci tantùm poterat Iesus: non erat necesse trahi. Sponte ad supplicia ibat, nec vllo pacto repugnabat.

Tu es Rex Iudæorum. Ac si nullum aliud crimen in illo reperiret, quàm quòd Rex esset Iudæorum: & malorum rex malus esse soleat, & populi mali non bonus rex; cùm subditi malitiam à superiore ebibant, superiores trahant à subditis: quod frequenter accidit. Christus tamen excipiendus erat, qui semper sui tantùm similis, semper optimus, & impiorum Iudæorum Rex potuit dici, à malitia eorum penitùs alienus.

Et accusabant eum summi Sacerdotes in multis.

1733. Accusatur Christus, sed tacet; torquebat silentium istuc sacerdotes, exsculpere ex eius ore aliquod inordinatum sine incompositum volebant; rati, vel vno verbulo non prudenter & sanctè emisso, posse Christi sanctimoniam pollui, ac innocentiam infici. Etiam suprà interrogat eum pontifex dicens: *Non respondes quicquam ad ea, quæ tibi obiiciuntur ab his?* Quò callida hæc interrogatio spectabat? An, vt, qui in tacentis linguâ nihil reprehensione dignum inueniebant, aliquid ab eius ore loquendo excideret, quod reprehenderent? ac si loqui, & in aliquo non labi, puri hominis non sit.

1734. *In multis.* Quod multa obiiciant, Christi innocentiam

centiam indicat, & multam accusantium malitiam: Multa proferunt, vt ex multis vnum formaretur, quo iudicis animum mouerent: ac si ex multis falsis vnum verum posset strui.

At ille respondens, ait illi: Tu dicis.

CVr respondet Pilato, qui sacerdotibus non responderat? *Pilato*, inquit Sanctus Thomas hîc, *qui inuitus fert sententiam, aliquâ in parte respondit: sacerdotibus autem & principibus respondere noluit, indignosque sermone suo indicauit.*

Pilatus autem volens populo satisfacere, dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum flagellis cæsum, vt crucifigeretur.

1735. VOluit populo satisfacere Pilatus, qui Deo, qui iustitiæ satisfacere debebat. Quàm graue scelus commisit, quàm longè à iustitiæ limitibus aberrauit, dum hominibus placere studuit, hominum voluntatem perficere. Nimirum malorum extrema timenda sunt, vbi non Dei, sed hominum voluntas adimpletur.

Barabbam Iudæi petierunt: Barabbam solùm postularunt, & Iesum occidi. Non mirum, si latrociniis sint adeò addicti, qui latronis defensores se fecerunt. Latronis causam contra omnium iudicem tuentur, præferunt Barabbam Iesu: latrones omnes euaserunt.

Induunt eum purpurâ, & imponunt ei plectentes spineam coronam.

1736. REgum insigne purpura est: hinc in ludibrium induunt eâ Christum. Purpura ex aquis extrahitur: aquarum est igitur, quod in regibus adoratur; aquarum est species illa, quæ fulget: nihil hîc firmum, nihil consistens: fluida omnia sunt, omnia labentia. Vtinam hoc à purpurâ, quâ induuntur reges discerent: sic enim tumorem ponerent & fastum, si illo corripiantur.

Et angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villâ, patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret Crucem eius.

1737. HIc Simon, qui ab agro & villâ in ciuitatem se conferebat, agricola (vt aliquibus placuit) extitit. Benè eligitur agricola ad ferendam Crucem Domini, vt Christi sedulitas significaretur: qui, velut diligens agricola, cordis nostri humum suis passionibus sarriebat, & excolebat. Agricola Crucem Domini gestat, vt, qui ad aratrum manum porrigere consueuerat, Christi Crucem portaret, quæ ad modum aratri se habet, & eâ pectoris nostri terra proscinditur, & duræ glebæ conteruntur, paranturque ad diuinum eloquiorum Diuinorum semen excipiendum.

1738. *Angariauerunt quendam Simonem, vt tolleret Crucem eius.* Quid homines agit laudis humanæ amor! In Simone Crucem portante illorum imaginem habemus, qui dura quæque humanæ laudis amore patiuntur. *Simon, qui portat Crucem in angariam, ipse est, qui laborat pro laude humanâ*, ait S. Hieronymus: *Cogunt eum homines hunc laborem, quem non cogit dilectio Dei.* Quot Simones habemus,

quot pericula subeunt inanis gloriæ fulsu, ad quæ Dei amore vrgeri non possunt!

1739. *Patrem Alexandri, & Rufi.* Cùm hæc Euangelista scriberet, hi duo fratres celebres in Dei Ecclesiâ erant: quod notauit inter Latinos Beda, & inter Græcos Euthymius. Scilicet, hoc promeruerat pater, vt, Christi Crucem portando, ipse filiique per Crucem seruarentur; & sanctitas, quam à Crucis contactu acquisierat pater, in filios quodammodo deriuaret. Disce, quanta Crucis sit virtus, quanta vis; cùm in Simone, qui ad eam ferendam primò adactus est, tanta præstarit; quid, si sponte ipse eam esset amplexatus, & se huic labori libens obtulisset?

Probi sanctique filij eius patris euasere, qui Crucem Christi portauerat. Discant parentes per mortificationem Crucem Christo iugiter gestare, vt filij Christo seruiant, & obsequantur. Non terrenas opes, non delicias quærant parentes, sed crucem; vt imitatores filios habeant: alioquin reiiciet crucem filius, si reiicere patrem videat.

1740. Solent filij per merita patrum suorum recenseri: hîc recensetur pater per filiorum merita; hi quippe filij magnæ gloriæ loco ducebant, quòd ipsorum pater Crucem Christi portauisset. Scilicet, in hoc gloriari filij debent, quòd parentes Crucem Christi portantes habeant: hæc vera nobilitas est.

SECTIO II.

Et, crucifigentes eum, diuiserunt sibi vestimenta eius.

1741. SIne suis vestibus Christus moritur: nudus Cruci affigitur; & tamen Regis titulo honoratur; nam Pilatus posuit super crucem *Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.* Quis nexus regis & nuditatis? Magnus. Tunc verò quis se regem prodit, & regium animum ostendit, cùm in suorum vtilitatem nudus abit, omnia largitur, nihil sibi retinet; nec vestes quidem, quibus induatur. Audiant reges, quàm abeant à regis notâ, qui suos nudant, & expoliant; tantùm abest, vestes proprias exuant.

Et impleta est scriptura quæ dicit: Et cum iniquis reputatus est.

1742. INter iniquos numeratus est, qui iniquos venerat ab iniquitate liberare. Inter iniquos reputatus est, vt signaretur, per Crucis virtutem iniquos inter bonos reputandos, amputatâ iniquitate.

Et prætereuntes blasphemabant.

NOn facilè blasphemassent, si stetissent: dum transeunt, ad blasphema quoque verba transeunt. *Non stabant*, inquit Sanctus Ambrosius, *quasi constantes; sed transibant, quasi mobiles.* Ægrè aliquid ab illis boni speres, qui ante Christum, non stant, nec in eius obsequio perseuerant.

Saluum fac temetipsum descendens de Cruce.

1743. NOn indiget saluari, qui saluat alios. Non ascendit in Crucem, vt descenderet; sed, vt in eâ moreretur, & nobis vitam acquireret ac salutem. In Cruce se probat Saluatorem: à pietatis suæ culmine descendere videretur, si descenderet à Cruce, nec humanæ redemptionis mysterium perficeret.

Priùs in infernum descendes, Iudæe, quàm ex Cruce descendat Christus. Alia opera, quæ fecit, plenè perfecit: cur non illud perficeret, quod omnium finis videtur esse atque perfectio?

Et, factâ horâ sextâ, tenebræ factæ sunt super totam terram.

1744. CVm esset in Cruce Iesus, tenebræ in vniuersam terram, eo volente, sunt factæ; vt scilicet magis in Cruce pateretur: ipsæ quippe tenebræ, quæ cæli, terræ, cæterarumque rerum conspectum auferebant, patientis animam cogebant quodammodo, vt sola corporis sui tormenta cogitaret, nec rerum aliarum visu aliò vocaretur. Hinc, qui dolore aliquo corripiuntur, noctu grauiorem illum sentiunt; vnde cupiunt aduenire diem, vt doloris acerbitas abeat, & nonnihil mitigetur. Aliam mentem habuit Christus; nam, patiendi desiderio, diem in noctem mutat, vt dolores pleniùs sentiret.

Videns autem centurio, qui ex aduerso stabat, quia sic clamans expirasset, ait: Verè hic homo Filius Dei erat.

1745. PLura miracula in Christi morte contigerunt, tamen vocis viuido sono, magnoque hoc clamore magis, quàm cæteris, motus est centurio, vt crederet, ipsum esse Filium Dei; vnde ait: *Verè hic homo Filius Dei erat.* Ex quo colligitur, nihil esse efficacius Dei verbo, quod maximè corda permouet, & miraculis cunctis supereminet.

Audacter introiuit ad Pilatum. Vnde tantus animus Iosephi mentem subiit, qui ante passionem non se audebat apertum Christi discipulum profiteri? Iam effuderat Christus sanguinem; mortem Crucis pro eo subierat: tanto exemplo animatus fortis fit, timorem omnem expuens. Nimirum, nullus tam pauidus, animoque deiectus, qui Crucifixi, aspectu, & effusi sanguinis memoriâ in leonem verti facilè non possit.

Ioseph autem mercatus sindonem, & deponens eum, inuoluit sindone, & posuit eum in monumento.

1746. D*Eponens.* Non erubuit ipse, licèt nobilis, & inter primos Iudæorum, de Cruce Christum suis manibus deponere. Nihil adeò vile est hominum opinione, quod sibi Dei seruus summæ gloriæ loco non ducat efficere.

Vulgata Editio. — *Lectionum Varietas.*

CAPVT XVI. LVCÆ.

Vers. 1.

ET cùm transisset sabbatum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata vt venientes vngerent Iesum.

Cùm transisset. *Arab. Factum esset. Euth. Pertransisset. Theoph. Præterisset. Ar.M. Peracto,*
Sabbatum. *Ar.M. Sabbato.*
Maria Iacobi. *Arab. Maria mater Iacobi.*
Venientes. *Arab.* omittit. *Theoph. Venirent.*
Vngerent I. *Arab. Aromatizarent Iesum. Theoph. Et vngerent eum.*

Vers. 2.

Et valde mane vna sabbatorum, veniunt ad monumentum, orto iam sole.

Et valde m. *Syr. Diluculo verò. Theoph. Et summo diluculo.*
Vnâ sabbatorum. *Syr. Primâ sabbati. Arab. In vnâ sabbatorum. Theoph. Diei primi sabbatorum. Vat. Primo sabbatorum. Fr. Luc. Vnius sabbatorum.*
Ad monumentum. *Syr. Ad domum sepulchri.*
Orto iam. *Ar.M. Exorto.*

Vers. 3.

Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti?

Ad inuicem. *Syr. Apud se. Altera earum ad alteram. Euth. Inter sese. Ar.M. Ad sese. Fr. Luc. Ad se mutuò.*
Quis reuoluet. *Syr. Sed quis reuoluturus est.*
Lapidem monumenti. *Syr. Saxum domus sepulchri.*

Vers. 4.

Et respicientes viderunt reuolutum lapidem. Erat quippè magnus valde.

Respicientes. *Vat. Cùm respexissent. S. Greg. Nyss. Sublatis oculis. Fr. Luc. Cùm sepulchrum versus oculos conuertissent.*
Viderunt. *Ar.M. Spectant. S. Greg. Nyss. Vident.*
Reuolutum lapidem. *Syr. Reuolutum esse saxum.*
Erat quippe. *Arab. Erat quidem. Theoph. Nam erat.*
Magnus valde. *Syr. Ingens admodum.*

Vers. 5.

Vulgata Editio. | **Lectionum varietas.**

Vers. 5.

Et introeuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida, & obstupuerunt.

Et introeuntes in m. *Syr. Ingressæ itaque in domum sepulchri.*
Viderunt. *Syr. Conspicantur.*
Iuuenem. *Pagn. Adolescentulum. Vat. Adolescentem.*
In dextris. *Euth. A dextris. Vat. A dextrâ.*
Coopertum s. c. *Syr. Indutum stolâ candida. Arab. Super eum erat stola candida. Circumamictum stolam candidam. Caiet. Amictum stolá candidâ.*
Obstupuerunt. *Syr. Perculsæ sunt. Arab. Perterritæ sunt. Pagn. Expauerunt.*

Vers. 6.

Qui dicit illis: Nolite expauescere: Iesum quæritis Nazarenum crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus vbi posuerunt eum.

Qui. *Euth. Ille autem.*
Nolite e. *Arab. Ne timeatis. Euth. Ne obstupescatis. Theoph. Ne expauescatis.*
Quæritis. *Arab. Quæritis ne.*
Crucifixum. *Syr. Illum, qui fuit crucifixus.*
Surrexit. *Arab. Iam surrexit.*
Ecce. *Arab. Et ecce.*
Posuerunt. *Syr. Positus fuerat. Fr. Luc. Sepelierunt.*

Vers. 7.

Sed ite, dicite discipulis eius, & Petro, quia præcedit vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.

Ite. *Euth. Abite.*
Dicite. *Syr. Dictura.*
Quia præcedit v. *Syr. Ecce prait vobis. Arab. Quia ipse præcedet vos.*

Vers. 8.

At illæ euntes: fugerunt de monumento inuaserat enim eas tremor & pauor: & nemini quidquam dixerunt: timebant enim.

At illæ e. *Syr. Quod cùm audissent, currentes Pagn. At abeuntes.*
Fugerunt. *Syr. Exilierunt. Vat. Citò fugerunt.*
A monumento. *Arab. De sepulchro.*
Inuaserat. *Arab. Apprehenderat. Vat. Tenebat. Caiet. Habebat. Fr. Luc. Occupabat.*
Pauor. *Pagn. Stupor. Fr. Luc. Ecstasis.*
Et nemini. *Theoph. Nec cuiquam.*
Quicquam. *Ar. M. Nihil.*
Dixerunt. *Vat. Dicebant.*
Timebant enim. *Syr. Quippe quæ expauescerent.*

Vers. 9.

Surgens autem manè prima sabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat septem dæmonia.

Surgens. *Syr. Resurrexit. Ar. M. Resurgens Iesus.*
Manè. *Syr. Diluculo.*
Primò. *S. Greg. Nyss. Primo die. Euth. Primo.*
Sabbati. *S. Greg. Nyss. Sabbatorum.*
Mariæ. *Syr. Ipsi Mariæ.*
De qua. *S. Greg. Nyss. Ex quâ.*

Vers. 10.

Illa vadens nuntiauit his, qui cum eo fuerant, lugentibus, & flentibus.

Vadens. *Theoph. Profecta.*
Nuntiauit. *Arab. Annuntiauit. Euth. Renuntiauit.*
Qui cum eo f. *Arab. Cum eo existentibus.*

Vers. 11.

Et illi audientes quia viueret, & visus esset ab ea, non crediderunt.

Et illi a. q. v. *Syr. Qui quum audissent, eas dicentes ipsum viuere.*
Visus esset ab eâ. *Syr. Apparuisse sibi.*
Non crediderunt. *Syr. Fidem eis haud quaquam adhibuere.*

Vers. 12.

Post hæc autem duobus ex his ambulantibus ostensus est in alia effigie, euntibus in villam:

Ex his a. *Syr. Ex ipsis cùm ambularent. Arab. Ex eis. Ar. M. Deambulantibus.*
Ostensus est. *Vat. Apparuit. Fr. Luc. Manifestatus est, Manifestauit seipsum.*
In aliâ effigie. *Syr. Aliâ specie. Arab. In vestimentis aliis. Pagn. In aliâ formâ.*
Euntibus. *Syr. Et proficiscerentur. Arab. Et ipsi duo erant euntes.*
Villam. *Arab. Castellum. Euth. Rus. Ar. M. Agrum. Fr. Luc. Domum rusticam.*

Vers. 13.

Et illi euntes nuntiauerunt cæteris:

Euntes. *Syr. Profecti. Theoph. Abierunt.*
Nuntiauerunt. *Syr. Dixerunt. Vat. Ac renuntiauerũt.*

Vulgata Editio. | **Lectionum Varietas.**

nec illis crediderunt.

Cæteris. *Ar.M. Reliquis.*
Nec illis. *Syr. Qui nec illis quidem.*

Vers. 14.

Nouissimè recumbentibus illis vndecim apparuit: Et exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis; quia iis, qui viderant eum resurrexisse, non crediderunt.

Nouissimè. *Syr. Postremò. Arab. Post hæc autem. Ar.M. Posteriùs. Caiet. Postea. Fr.Luc. Tandem, denique.*
Recumbentibus. *Syr. Quum discumberent. Arab. Congregatis.*
Illis vndecim. *Arab. Vndecim.*
Apparuit. *Arab. Apparuit eis. Fr.Luc. Manifestatus est.*
Incredulitatem e. *Syr. Exiguam eorum fidem. Arab. Eos propter paruitatem fidei. Theoph. Illis incredulitatem suam.*
Duritiam cordis. *Arab. Duritiam cordium eorum. Fr.Luc. Duricordiam.*
Quia iis q. v. *Syr. Quippe qui iis, qui conspexerunt. Ar.M. Quia videntibus. Fr.Luc. Quia iis, qui spectarant. Conspexerant.*
Eum resurrexisse. *Syr. Eum suscitatum. Arab. Quia ipse surrexit à mortuis. Euth. Eum postquam resurrexerat. Ar.M. Exuscitatum. Fr. Luc. Rediuiuum.*

Vers. 15.

Et dixit eis: Euntes in mundum vniuersum prædicate Euangelium omni creaturæ.

Euntes. *Syr. Proficiscimini. S.Ambr. Ite. Vat. Profecti.*
In mundum. *S.Amb. In orbem.*
Euangelium. *Syr. Euangelium meum.*
Omni creaturæ. *S.Aug. Vniuersa creatura.*

Vers. 16.

Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur.

Qui crediderit, & b. f. *Arab. Qui enim crediderit, & baptizatus fuerit. Ar.M. Credens, & baptizatus.*
Saluus erit. *Vat. Saluabitur. Fr. Luc. Consequetur salutem.*
Qui verò n. c. *Ar.M. At non credens.*

Vers. 17.

Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eiicient: linguis loquentur nouis:

Sequentur. *Euth. Prosequentur. Theoph. Subsequentur.*
In nomine m. *Vat. Per nomen meum.*
Linguis nouis. *Arab. Idiomatibus linguarum.*

Vers. 18.

Serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & benè habebunt.

Tollent. *Arab. Tollent manibus suis.*
Mortiferum quid. *Syr. Toxicum mortiferum. Euth. Mortiferum quippiam. Pagn. Quid lethale.*
Biberint. *Arab. Comederint.*
Non eis. *Vat. Ne vsquam eis.*
Super ægros. *Syr. Ægrotis. Theoph. Super ægrotos.*
Manus i. *Arab. Manus suas ponent.*
Benè habebunt. *Syr. Sanitati restituentur. Ar.M. Pulchrè habebunt.*

Vers. 19.

Et Dominus quidem Iesus postquam locutus est eis, assumptus est in cælum, & sedet à dextris Dei,

Et Dominus q. I. *Syr. Porrò Iesus Dominus noster. Euth. Itaque Dominus quidem. Fr. Luc. Igitur Dominus Iesus.*
Postquam l. e. e. *Syr. Postquam locutus cum eis fuisset.*
Assumptus est i. c. *Syr. Cælos conscendit. Arab. Iterum eleuatus est in Cælum. S. Epiph. Et ascendit in Cælos. Tert. Ereptus est in Cælum. Pagn. Receptus est in Cælum.*
Sedet. *Theoph. Consedit. Caiet. Sedit.*
A dextris. *S.Epiph. In dexterâ. Vat. A dexterâ.*
Dei. *Arab. Patris.*

Vers. 20.

Illi autem profecti prædicauerunt vbi-

Profecti. *Syr. Exierunt. Euth. Egressi.*
Vbique. *Arab. In omni loco. Theoph. Vndique.*
Domino cooperante. *Syr. Et Dominus noster ad-*

que,

Vulgata Editio.

que, Domino cooperante, & sermonem confirmante, sequentibus signis.

Lectionum Varietas.

iuuabat eos. Arab. Et Dominus operabatur vim illis. Fr. Luc. Domino simul operante.

Sermonem c. *Syr. Confirmabat sermones. Arab. Confirmati sunt in sermone. Fr. Luc. Verbum confirmante.*

Sequentibus signis. *Syr. Per signa, quæ ipsi edebant. Arab. Propter signa quæ sequebantur eos. Ar. M. Per signa subsequentia. Amen.*

CAPUT XVI.

Expenditur, & illustratur.

SECTIO PRIMA.

A templi regulâ cætera dependeant. 1747

Quò quis sanctior, eò magis iis caret, quæ ad delicias spectant. 1747

In bono semper proficiendum. 1748

Cur unctum Iesum rursus Mariæ vnxerint. 1748

Verecundia, mulierum ornatus. 1750

Amor quàm sit solicitus, quàm prouidus. 1755

Christi morte factum, vt homines in Angelos quodammodo immigrent. 1752

Perstricti, qui impuri ad Eucharistiam accedunt. 1753

Peccatores animandi, ne desperent. 1754

Cur, Mariæ Virgini Christum apparuisse post Resurrectionem, Euangelistæ non dixerint. 1755

Qui gloriam sperat, à Cruce non abeat. 1756

Qui Christi solatium quærit, humanum non expectet. 1757

Nihil non obtinet amor, si verus. 1757

Et, cùm transisset sabbatum, Maria Magdalene & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Iesum.

1747. SIMVL ac transisset sabbatum, emerunt piæ mulieres aromata. Cur, transacto sabbato, id præstant? Quia ante non licebat operari, ac negotiari. Dabatur Ierosolymis è templo signum & incipientis sabbati & finientis, vt ritè omnia præstari possent, & à templi ordine & statutis res aliæ suo tempore tractarentur. Felix negotiatio. Res feliciter se habent, cùm à templi regulâ dependent.

Emerunt aromata. Ea apud se non habebant; aliunde quærunt. Priùs vnguentum emisse non dicitur Maria Magdalena, cum illud super caput Christi recumbentibus effudit: quò quis sanctior, eò magis iis caret, quæ ad delicias spectant.

1748. *Vt venientes vngerent Iesum.* Non mittunt, qui vngant; sed veniunt ipsæ. Quod quis in Dei obsequium præstare potest, aliis præstandum non imponat.

Vngerent Iesum. Totum scilicet eius corpus. Magdalena priùs pedes & caput vnxit, nunc totum corpus vngere studet. Nimirum, semper in bono proficere debemus, & plura ac maiora in Dei obsequium præstare; quò magis seruitutis nostræ tempus porrigitur.

1749. Sciebant mulieres corpus Iesu à Iosepho & Nicodemo non parce fuisse vnctum: cur igitur adhuc eum vngere cogitant? An, quia consuetudo illius æui erat, vt cadauera, quæ plurimi fiebant, sæpius, pluribusque continuis diebus vngerentur, donec humore vi aromatum exiccato, diu seruari possent integra, & prorsus ab omni corruptione immunia? Prætetea vngunt, vt ipse quoque suæ pietati seruirent, vt disceremus, iustorum esse, aliorum potiùs exemplo ad bonum prouocari, quàm ab operibus bonis auocari.

1750. *Emerunt aromata.* Vngendo Iesu corpori emerunt piæ mulieres aromata: sed cur factum istuc à mulieribus, cùm scire possent, id priùs à viris præstitum? An commendabilis verecundia mulieres coërcuit, ne se virorum multitudini immiscerent, quum Iesu corpus vnctum à Iosepho & Nicodemo ac eorum ministris fuit? *Tres istæ mulieres*, inquit hîc Caietanus, *post solis occasum sabbati emerunt aromata; quia, durante sabbato, illicitum erat emere. Et hinc apparet, quòd mulieres istæ quamuis viderint locum monumenti, in quo Ioseph & Nicodemus cum suis ministris ponebant corpus Iesu; non tamen viderunt, quòd vnxerint corpus Iesu aromatibus: quia, si vidissent hoc, non postea solicitæ fuissent, vt emerent aromata ad vngendum corpus Iesu. Verecundia siquidem muliebri, & optimo more assuetæ procul esse à consortio virorum, non ausæ sunt appropinquare ad videndum, quid facerent, circa corpus Iesu, Ioseph & Nicodemus cum suis ministris: & tantò minùs potuerunt hoc videre, quantò vnctio facta fortè fuit intùs in monumento, quod erat, velut quadam domuncula, intra quam erat sepulchrum.*

Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti.

1751. DE ingenti saxo, quod ad ostium monumenti aduolutum fuerat solicitæ mulieres sunt: sed cur non magis solicitæ erant, quî ingredi hortum possent, qui publicus non erat, nec eius aditus cuilibet patebat? An verisimile est, quòd, cùm sepultus, ibi esset Dominus, illæ indicarint Iosepho mentem suam, vt à sabbato redirent, & Iesum iterum vngerent; atque adeò licentiam hortum ingrediendi; & fors etiam claues impetrarint? Explicari non potest, quàm solicitus amor sit, quàm prouidus; licet muliebre pectus possideat, muliebrem teneat mentem.

Et introëuntes in monumentum viderunt iuuenem sedentem in dextris.

1752. CVm ingressæ fuissent mulieres monumentum, Angelum vident; nos, si piè sepulcrum mente adeamus, mortemque cogitemus Angelum, Angeli tamen, vitæ puritate, facilè videbimus, Angelicam vitam referentes.

Cur mulieribus, priùs quam viris per Angelos

annunciatur resurrectio? *Mulieribus* (inquit Salmeron tom. 11. tract. 9.) *resurrectio Christi annunciata est, quod hoc illa piâ suâ ac religiosâ sedulitate promeruerant, quemadmodum & natiuitas Domini primò est pastoribus patefacta, quod illi suâ simplicitate & vigilantiâ consequuti esse videntur.*

Cùm viueret, dæmonia in sepulcris latentia excutiebat Christus: mortuus Angelos sepulcro addicit: quo rectè moneremur, eius morte factum, vt mortuis Angeli adsint, quibus adesse dæmones consueuerant; io Angelósque immigrare, qui moribus dæmones referebant.

1753. Sepulcri custos, quin & cultor, Angelus reuetetur locum, etiam Domini corpore vacuum. Quod expendens sanctus Chrysostomus, ait: *Cum semel totum corpus Domini recepisset, multum honoris ipsi etiam loco exhibent. Angeli, qui naturam nostram excellentiâ suâ longè exuperant, tantâ reuerentiâ & obseruantiâ sepulcra adsistunt. Nos non ad sepulcrum tuane, sed ad ipsam mensam, in quâ Agnus positus est aditurs cum tumultu & turbatione accedimus:* immo cum tumultu & turbatione. Quandóque etiam eò temeritatis aliqui prorepunt, vt sceleribus maculati non vereantur accedere. Proh nefas. Nec Iudicis sui præsentiam formidant?

Ite: dicite discipulis eius & Petro: quia præcedet vos in Galilæam: ibi eum videbitis, sicut dixit vobis.

Mulieres nunciæ resurrectionis destinantur: cur id nô potius per Angelos Deus præstitit? *Mulieres* (inquit Salmeron tom. 11. tract. 11.) *Christi Domini, quem desiderabant, iam à mortuis suscitati nuncium faustissimum acceperunt, atque ad illum Apostolis nunciandum ab Angelis sunt destinata: quâ in re singulare Diuinæ prouidentiæ detegitur consilium, vt, cùm Angeli illud possint per se ipsos multò facilius præstare, illasque suscitati ad vitam immortalem Christi certos reddere ac confirmatos, voluerit tamen potius operâ mulierum vti, quæ illam fidem ita excitaret magis, & charitatem communicati gaudij in Apostolos conferrent, atque illos, vtpotè tardiores in credendo & duriores, illarum exemplo confunderet.*

1754. Nominatim Petrum exprimit, ne ex discipulorum numero, quòd magistrum negasset, se putaret expunctum; & loco se excidisse, quòd tam grauiter Deum offendisset: ex quo discimus, peccatores, vbi in grauia scelera deciderint, animandos esse, ne desperent, & tristitiâ absorbeantur.

Angelus signatè Petrum nominat, & aliis discipulis præfert ob pœnitentiam, quæ Deo placuit, & gaudio Angelos perfudit.

1755. Mittuntur mulieres ad Petrum, vt sexus sui honorem, quem alia fœmina perdiderat, repararent: *Vt, quem fœmina*, ait Druthmarus, *fecerat negare, fœmina faceret confiteri.*

Surgens autem manè primâ sabbati apparuit primò Mariæ Magdalenæ, de quâ eiecerat septem dæmonia.

Matiæ Matri suæ prius apparuit; sed hoc Euangelistæ non recensent: quia matri apparuit honoris duntaxat causâ & consolationis, non vt ei veritatem resurrectionis persuaderet, quam illa credebat non visam.

1756. Apparuit Virgini Matri piæ: nunquam tamen dicitur illi apparuisse, nec ipsa hoc aperuit, aut aperiendum Euangelistis censuit; nam humilitatis amica, quæ honorem ac dignitatem suam tangebant, tangi prodique noluit: Voluit solummodò sciri, ipsam iuxta Crucem fuisse.

Apparuit primò Mariæ Magdalenæ. Sexus fœmineus prior vidit vitam qui prior mortem viderat. Mariæ Magdalenæ, quæ Cruci, quæ sepulcro adhæserat primò apparet Christus. Nimirum, qui gloriam speret & consolationem, à Cruce non abeat, Crucifixum non deserat.

1757. Maria Magdalena, cùm magister mortuus in cruce fuisset, alium non quæsiuit consolatorem: ad humana solatia non se contulit: quidni adsit statim Christus ipse, qui discipulam suam suâ luce perfundat, verâ lætitiâ impleat? Scilicet, qui Christi solatium quærit, inane hominum haud quærat.

De quâ eiecerat septem dæmonia. Non ad distinctionem hoc addidit Euangelista; sæpiùs enim illius sine hoc addito meminerat; sed, vt intelligeremus, quod peccatrix illa ad hunc honorem, amando, euecta sit, vt prima rediuiui Iesu aspectu frueretur. Nos quoque ob admissa crimina, Christi gratiam & amicitiam inire non desperemus, modò illa per pœnitentiam deleamus & nos in Dei amore exerceamus. Nihil non obtinet amor, si verus; nihil non consequitur, si vehemens.

SECTIO II.

Nouissimè, recumbentibus illis vndecim, apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis.

1758. Apparet etiam recumbentibus, mensæque accumbentibus Christus. Scilicet nullum opus est, in quo inuenire Christum non possimus, modò ritè à nobis fiat, & in Dei gloriam dirigatur.

Non luxui vacabant Apostoli, dum cœnarent: alioquin eos, non de incredulitate tantùm, sed etiam de luxu arguisset.

Importunum videbatur arguendi tempus: Qui mensæ accumbunt, vix ferunt se reprehendi, & ferè eum irrident, à quo corripiuntur. Importunum fuisset, si Apostolorum mens tota in patinis extitisset: sed non fuit. Ritè mensæ accumbit, qui non minùs excipiendis ferculis, quàm asperæ correptionis monitis est paratus.

1759. *Vndecim apparuit.* Præter Apostolos etiam alij aderant, quibus Christus apparuit, vt constat ex Lucâ cap. 24. vers. 23. & 36. Cur igitur tantùm Apostoli

Apostoli exprimuntur? Quia propter ipsos præcipuè Iesus appareret, qui futuri erant cæterorum doctores; illisque mandatum illud exhibendum: *Euntes in Mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ*, v. 15. Tanti à Christo Euangelij præcones fiunt, vt ipsis solis apparere dicatur, licèt etiam aliis vtriusque sexûs reuerâ apparuerit. Fors rem ad Apostolos tantùm contraxit; ne, si ad alios extenderet, aliquis etiam verba, quæ sequuntur de prædicatione, eâdem ratione porrigeret; & mulieres docere Euangelium vellet, quia & ipsæ aderant.

1760. Incredulitatem eorum exprobrauit, cordisque duritiam: cur potius istuc non fecit erga incredulos Iudæos, qui eum morti tradiderunt? cur illorum impietatem non obiecit & irrisit, à quibus fuerat irrisus? Iniuriarum obliuiscitur, vt iniuriarum obliuiscamur: corripitque Apostolos, ex correctione meliores euasuros. Perfidos Iudæos non corripuit; quia correctionis erant incapaces, & in malo obduruerant: vt videas, quàm verum sit, eos, quos amat, à Deo corrigi, & castigari; licèt & Iudæos per Apostolos postea monuerit, monuerit pèr flagella, regni euersiône, Vrbis & templi ruinâ.

1761. *Recumbentibus apparuit illis Iesus.* Etiam recumbentibus adest? Adest, vt noueris in mensâ, Domini memoriâ cibos esse condiendos; nec aliquod opus esse, in quo Dei præsentiâ frui non possimus.

Recumbentibus illis vndecim. Vtile hinc monitum exculpit Salmeron tom. 11. tract. 33. *Talia*, inquit, *debent esse nostra conuiuia & tam sobria parcaque, vt illis possit adesse Iesus, & conuesci nobiscum. Ac more eorum, qui ab amicis discedunt, prandio adesse voluit eis; vt nos doceret, non nisi post celebratum Eucharistiæ conuiuium, & viaticum sumptum, nobis hinc esse discedendum in Cælum; vt in omni religioso conuiuio intelligamus sermonem habendum de Christo, vel Scripturam sacram, quæ illum refert, legendam, vt non tam corporis, quàm spiritus adsit refectio.*

Se Christus discipulis recumbentibus præsentem exhibet, vt quàm promptè orantibus adsit hinc agnoscas. *Multam quippe fiduciam præstat* (ait Sanctus Bernardus) *quòd libentius adsit orationi incumbentibus; quando nec recumbentibus quidem dedignatur adesse.*

Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ.

1762. NOn statim, ac conuersi erant ad Dominum, ad prædicandum cæteris missi fuere Apostoli; sed post diuturnam pœnitentiam, post multos annos cum Christo ad Christi exemplum actos, post graues longósque labores tentationesque; vt in primis prædicatoribus optimam prædicatoris formam haberemus. Audiri hîc debet Sanctus Bernardus, qui de Matthæo loquens, & spectans ad hæc verba hæc verba obtulit: *Video Matthæum de Telonio ad Apostolatus culmen assumptum: sed hoc me rursum conturbat, quòd non priùs audieris cum cæteris coapostolis suis: Ite in Orbem vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ, quàm egerit pœnitentiam multo tempore, ac labore sequendo Dominum quocunque iret, permanens cum eo in tentationibus suis*; vt idem præstarent, qui eidem operi erant operam daturi.

Signa autem eos, qui crediderint, hæc sequentur.

1763. SIgnatè ait, *sequentur*; non, *facient*, aut, *operabuntur*: ne aliquis scilicet ea miracula sibi tribueret, non Deo. Sequentur tanquam adiectitium aliquid; nec enim in miraculorum editione sita nostra sanctitas est, nec firmum eius signum signa sunt.

Hæc sequentur. Hæc scilicet, quæ statim exprimit: quod ad alia porrigendum est. In his mortuorum suscitatio, quæ in fidei confirmationem facta non semel est, minimè recensetur: sed per ea, quæ exprimuntur, innuit illa, quæ prætermissa. Hîc habes, quàm diues, liberalis munificusque promissor Christus sit, qui plura re ipsâ præstat, quàm verbis promiserit.

In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent.

1764. MIracula in fidei confirmationem edenda prædicit Christus: non ea, quæ terrorem incuterent, damnum afferrent; sed quæ vtilia, miniméque noxia: vt non seueritate, sed beneficentiâ, atque clementiâ Mundum sibi conciliaret. *Serpentes tollent.* Et Moyses signum edidit, cùm virgâ in serpentem conuersa est. In lege serpentes producuntur, tolluntur in Euangelio: vt, quantùm à legis duritiâ, Euangelij lenitas distet, disceremus.

Et Dominus quidem Iesus, postquam locutus est eis, assumptus est in Cælum, & sedet à dextris Dei.

1765. POstquàm increpauit Apostolos, postquàm salutaribus monitis instruxit, in Cælum assumptus est. Nimirum in Cælum meretur rapi, qui aliorum saluti dat operam, qui alios ritè, & ex charitate corripit, & animarum saluti inuigilat.

In Cælum iuit Christus, vt virtutis suæ efficaciam per omnes cæli terræque fines faciliùs diffunderet; & vt humana corda ad se in Cælum eleuaret, fidemque nostram exerceret, spem animaret. Iesu vestigia nos premamus, si ire, quò Christus iuit, amamus: terræ, terrenorumque contemptu, scalam nobis ad Cælum Cælestiaque struamus. Ad Cælum nos vocat Christus assumptus in Cælum: quem in Cælo sedentem à dextris Dei ritè veneratur, ille qui nihil sinistrum insidere suæ menti sinit.

Finis Marci Expensi.

INDEX

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM, QVÆ IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

Productus numerus est marginalis.

Afflictio,

Christi

Index in Matthæum,

Consilium

Index in Matthæum,

Fallit

Non

Ad

Alienæ

Index in Matthæum,

I

Iactantia, Iactare.

Ieiunium.

Ierusalem.

Iesus.

Ignominia.

Ignorantia.

Ignoscere.

Illecebra.

Illustrans.

Iustorum

Magna

Memoria.

Mundus.

Orationis

Patrocinium.

Politicus.

Pompa.

Possessor.

Postulare.

Præceptum.

Preces.

Prædicatio, Prædicator.

Regni

Animarum

Index in Matthæum,

Spes

Tent,

Vitiis

In

Animarum

Index in Matthæum,

Spes

Tent,

Obuia

FINIS.